BIBL. NAZ.
Vitt. Emanuele III
2
F
9
NAPOLI

CATENA
GRAECORVM
PATRVM
IN S. MARCVM

CATENA GRAECORVM PATRVM

IN EVANGELIVM SECVNDVM MARCVM

Collectore atque Interprete
PETRO POSSINO SOC. IESV PRESBYTERO

Qui & adiecit, titulo Spicilegii, Commentarium ad Loca Selecta Quatuor Evangeliorum.

ACCESSERE COLLATIONES GRAECI CONTEXTVS OMNIVM LIBRORVM

NOVI TESTAMENTI

CVM XXII. CODD. ANTIQVIS MSS.

EX BIBLIOTHECA BARBERINA.

ROMÆ,
TYPIS BARBERINIS M. DC. LXX III.

Excudebat Michael Hercules. *Superiorum permiſſu.*

EMINENTISSIMO AC REVERENDISSIMO

PRINCIPI

D. CAROLO

CARD. BARBERINO

SACROSANCTÆ VATICANÆ BASILICÆ

ARCHIPRESBYTERO

Petrus Poſſinus è Societate Ieſu, Felicitatem.

REDIENS nunc Romam,unde olim miſſus in Aegyptum fuerat, Alexandrinę Sedis Conditor,nec vult,nec debet ad alium divertere, quàm cliens ad Patronum,diſcipulus ad Magiſtrum, Evangeliſta ad Apoſtolum, Patriarcha ad Pontificem, Marcus ad Petrum. His illi tot titulis ritè ſignatum apud Petri Limina diverſorium eſt: in Vaticana videlicet Baſilica; cui cùm Te Coryphæus ipſe Apoſtolorũ pro ſe Vicarium ſubſtituens, præeſſe officio ac iure Archipresbyteri voluerit; Vides,Princeps Eminentiſſime, Tuæ unicè curæ reſervatam,ut legitimam & propriam, tanti Hoſpitis excipiendi,fovendi,ac deducendi Provinciã. Facilè porrò intelligent qui Te norunt (quis autem tanta dudùm in luce Mundo propoſitum ignoret?) ſtatim,inquam,omnes ſentient, Religionem & Eruditionem reputantes tuas, & gratum adventum,& dulce alloquium , & iucun-

iucundum conviƈtum Eminentiæ Tuæ futurum tam illuſtris Advenæ;primùm qui Petro, erga quem Tua perſpeƈta omnibus devotio eſt, Miniſter intimus, Amicorũ dileƈtiſſimus, Filius fuerit Primogenitus: deinde qui Apoſtolus ipſe,qui Martyr, qui Patriarcha, primã Sedis Supremæ Romanæ Coloniam in Vrbe poſt Romam maxima fundaverit; eveƈtam ideò in locum dignitatis à Metropoli Roma ſecundum,prælatamque Antiochiæ, utcumque oſtentanti veterem prærogativam, Sedis Petri primũ apud ſe poſitæ. Sed maius apud Te, Princeps Eminentiſs. habebit commendationis pōdus, id quod manu veniens geſtat. Adeſt nimirum Marcus, ut quondam è Sina Moſes, duabus onuſtus Tabulis, altera Græcum, Latinum altera exhibentibus eius Evangelium: hoc eſt,Chriſti ac Dei Legem:in qua

Pſal. 1. *meditandum* Iuſto eſſe *die ac noƈte*, cùm Rex Propheta edixerit, non aliud cęteris rebus cogitandis reliquiſſe tempus viſus eſt,quàm ſi qua reperiatur hora in confinijs lucis ac noƈtis, ad neutram pertinens: qualem cùm conſtet eſſe nullam;reſtat,quemadmodum è vetuſtis quidam Sapientibus argutè colligebat, ut nullam vitæ,nullam otij partem ab Evangelicæ Doƈtrinæ vacuam ſtudio habere debeamus, ſi quidem volumus illis obſequi Apoſtolicis

præ-

præceptis; [a]*Dum tempus habemus operemur bonum*:[b]*Sine intermiſſione orate* : [c]*Omne quodcumque facitis in verbo aut in opere , omnia in nomine Domini Ieſu Chriſti* : & ſimilibus . quę cùm implere, niſi iugiter benè agendo, nequeamus: id quidem poſſe nos ſine perpetua & attenta conſideratione Legis Evangelicæ, ipſe præcisè negat eius Autor; dū planè ac clarè ait:[d]*Sine me nihil poteſtis facere.* Nimirū, utiā ab originibus ultimis Vniverſitatis huius nihil in ea novum gignitur, abſq; commixtione atque concurſu primorum elementarium corporum ; ita, ex quo novum ſæculum alter Adam Chriſtus condidit, in hòc myſtico, aut morali Eccleſiæ Mundo , quatuor Evangelia totidem Elementorum locum obtinent . primum velut Terram ſubſtravit Matthæus moli univerſæ, latèque pariter ac ſolidè fundans èxtendit . Effudit ſuper uberioris velut expoſitionis liquidam fluiditatē Lucas quaſi à Lacu nomen habens; Evangeliſta Gentium, quę Aquarum vocabulo ſignantur, iuxta illud : [e]*Aquæ Populi ſunt & Gentes* &c. Mariæ quoq; Mari cognominis ac Maris Stellæ; familiaris quodāmodo Amanuenſis, res eius alijs intactas ſingulariter efferens . Tertius Ioannes Aërem occupavit, alis Cœlo illatus magnis Aquilæ ſublimis . Noſter denique Marcus Ignis è Petra exculptus , exceptum Petro dictante ſuum

a Gal. 6. 10.
b 1.Theſ. v.17.
c Coloſ. iii 17.
d Ioan. xv 5.
e Apocal. xvii.15.

flammeæ

flammeæ celeritatis,lucidæ brevitatis effulguravit Evangelium; Vrbi primùm, mox Orbi, cum plauſu & veneratione ſuſceptum. Hæc niſi audit auris omnis, niſi omnis qui ſcit literas oculus legit: nec mens intelliget,nec affectus amplectetur, nec exequentur quæ oportet,manus. Quam ob cauſam data eſt,& datur

Pſ. xviii. 5. à Divino Numine ſolers opera,ut *in omnem terram exiret ſonus eorum*: ut ſcripta tam ſalutaria omniũ oggererentur aſpectibus,nullius nõ Gentis literis expreſſa, nuſquam non ultrò ſe offerentia; accõmodatè quinetiam ad rudium aut tardiorũ captum,adiunctis enarrationibus Interpretum hodiernorum pariter & veterum. Tali iampridem cultu alij tres Evangeliſtæ ornati viſebantur. Vni Marco,quaſi,ne ſuæ quidem ipſius Tribus emereri ſuffragia quiviſſet, proprii Patriarchatus ac florentium olim in eo ſacra eruditione Patrum Teſtimonia deerant: nulla Priſcorum in eum Græcæ linguæ Tractatorum collectione adhuc in Vulgus data. Iſtum ego hactenus vacuum invadere locum auſus, compilavi ac digeſsi quæcumq; vario per vitæ ac viarum vices occurſu,ex celebrioribus Bibliothecis Monumenta eius generis ſublegere potui.Inde hic prodit Marcus utroque integer Idiomate, Doctorum ac Piorum velut ſubſcriptorum, ævi melioris, pompam

ipſi

ipſi turba faciente:qua nō auguſtior ſolùm ad ſpeciem,ſed & ad benemerendum de obviis, exiturus iure ſperetur inſtructior. Quis enim neget Prudens; Reliquias abſconditas ſcriptarum primis Eccleſiæ ſæculis in Evangelium Commentationum, quovis tandem caſu,qualicumque tempore id poſſe fieri contigerit, optimo ſemper publico vulgandas? Librum eius generis ac meriti, fas quidem eſt confidere Bonis placiturum omnibus: Te verò præſertim, EMINENTISSIME PRINCEPS, extraordinario amplexurum favore, vita ſpondet ad Evangelij amuſſim ducta, non fallax indicium attentionis, ſtudijque in eo continui. cuius extant & pignora; fructus Operum; quæ Mihi aggredienti recenſere, os opprimit Tuæ imperium Modeſtiæ; & Manus illa piè operatrix, largè benefica, ſuorum ipſa decorum altum ſilentium indicit.

Verùm quid tot tamdiù argumentis conor, Munus hoc à me Tibi eſſe debitum, evincere; à Te boni conſulendum, ominari? cum uno utrumque confici verbo potuerit à profitente, quod palàm eſt; Rem hanc Tuam eſſe; apud Te natam, Tibi quæſitam Iure familiari. adeòque Tibi rectè offerri quod domeſtici ortus ratione Dominio

Tuo ſubiacet: nec timeri debere, ne non Tuæ Tibi Arboris fructus arrideat. Editionem hanc Marci Evangeliſtæ vides Typis Veſtris Barberinis excuſam, Opus ipſum EMINENTISSIMI FRANCISCI Tui Patrui, Sacri Collegii Decani, iudicio dignum viſum, quod iuſſu eius, ac ſumptu in publicam Eccleſiæ utilitatem emitteretur. quantum iſta momentum autoritas, quantum illicium habitura neceſſitudo ſit apud animum tuum, dum omnes tuæ pietatis ac ſapientiæ conſcii æſtimant, nihil mihi ſupereſſe his addendum aliud video, niſi ut Veſtris Gentilitiis Apibus gratuler, quòd ex olim accepto beneficio contractum debitum, hodiè non expungant ſolùm, atque in ſolidum exolvant: ſed, quæ Barberinæ Familiæ liberalitas eſt, magnifico exceſſu gratię remunerando ſuperent; Dum quaſi gratè memores; eductas ſe fuiſſe quondam è faucibus Leonis; de quo eſt in Sacra Sampſonis Hiſtoria[g] mentio, nunc Leonem ipſæ, hoc eſt Marcum Evangeliſtã Leonis inſignem ſymbolo, viciſſim in lucem promunt, & Mundo illuſtrem invehunt quodam quaſi Triumpho, auſpicatè in principem Menſium Ianuarium cadente; cuius ipſis Kalendis, Anno ineunte poſt Chriſtum natum CIↃIↃCLXXIII,

[g] Iud. xiv 8.

hæc,

hæc, PRINCEPS EMINENTISSIME, ſcribebam, ſimul fauſta, fortunata, læta omnia, non in hunc ſolùm, aut plures poſt iſtum annos, ſed & in Luſtra & Sæcula Sacræ Tuæ Perſonæ, Cognationi, & Nobiliſſimæ Familiæ, augurans, ac vovens. Vale.

FACVLTAS PRÆPOSITI GENERALIS SOCIETATIS IESV.

C*VM* Catenam Patrum Græcorum in Sanctum Marcum *à P. Petro Poſſino Noſtræ Societatis Sacerdote concinnatam, cum adiuncto eiuſdem Spicilegio, aliquot eiuſdem Societatis Theologi recognoverint, & in lucem edi poſſe probaverint, poteſtatem facimus, ut Typis mandetur, ſi iis ad quos ſpectat, ita videbitur. Cuius rei gratia has literas manu noſtra ſubſcriptas, ſigilloque noſtro munitas damus. Romæ prima Novembris 1663.*

Ioannes Paulus Oliva.

Imprimatur ſi videbitur Reuerendiſſimo Patri Magiſtro Sac. Ap. Pal.

O. A. Patracen. Viceſg.

Imprimatur.

Fr. Hiacynthus Libellus Magiſter Sac. Apoſtolici Pal.

LECTORI

LECTORI.

MINORI hactenus S.Marcus Evangeliſta, Græcorum
honeſtatus comitatu in Occidente conſpectus eſt,
quàm principem Græcæ Orientalis Eccleſiæ Patriar-
cham decuit,& Alexādrinorum primum Antiſtitem.
Dudum quippe Matthæus,Lucas & Ioannes Patrum,
& veterum Expoſitorum Græciæ inſignes Symbolis
in Europæ luce verſantur. Hujus loci vacuum, ſi Deus adjuverit, ex-
pletum imus. contigit enim mihi, quod in felicitatis parte numero,
caſibus varijs incidiſſe in non contemnenda monumenta Commenta-
riorum olim elaboratorum à Græcis Doctoribus antiquis in hunc San-
ctiſſimum Scriptorem, quæ ut Latinæ communicare cuperem Eccleſiæ
illorum impulit præſtantia; de qua non recuſo arbitros Chriſtianæ an-
tiquitatis & Iuris Evangelici conſultos: Porrò hæc unde collegerim
ante omnia profitendum eſt. Primùm, ante hos annos triginta Tolo-
ſæ utens familiariter inſtructiſſima Bibliotheca Illuſtriſſimi Domini Ca-
roli de Montchal Archiepiſcopi ejus Vrbis, reperi perantiquū ibi Græ-
cum in membranis Codicem Scholia benè multa Græcorum variorum
Interpretum ad Marci Evangelium exhibentem. In eo pleriſq; ac lon-
gioribus Expoſitionibus nullum erat adſcriptum Autoris nomen. qua-
re hunc nos, Anonymum Toloſanum, aut Toloſanum, ſine addito,
vocamus. Tria ejus quatuorve loca planè cum Victore Antiocheno
coincidunt, ut illum ex hoc deſcripſiſſe appareat. Horum unum nos,
atque alterum è Toloſano eraſimus, ſatis habentes in Antiocheno legi.
unum item alterumque, licèt majori ex parte ſimiles, propter aliquàm
ad extremum diverſitatem reliquimus; modicum tædium bis quidpiam
legendi nonnullo compenſatum iri operę pretio rati.Pręter iſtum Ano-
nymum, qui utramque,ut dixi, ibi paginam implet, recitat idem Codex
utiles eruditaſque Sententias Origenis,Athanaſij,Euſebij,Severi, Theo-
dori utriuſque Heracleotæ ac Mopſueſteni, Cyrilli, Apolinaris,& Pho-
tij. Ea ego univerſa cum exſcripſiſſem, prolixè concedente humaniſſi-
mo illo, doctiſſimoque Antiſtite, diù apud me preſſi, quod pauca vide-
rentur, & molis minoris, quàm ut juſto, & quod honeſtè poſſet edi, vo-
lumini ſufficerent. Non multis poſt hæc annis noſter Balthaſar Cor-
derius Hiſpaniam petens è Belgio, Toloſa tranſijt; cui cùm monſtraſ-
ſem quæ ex Monchaliano Codice in Marcum Annotata deſcripſerā;
ipſe viciſſim protulit, & dono dedit, duo in Marcum Græca volumina
non edita, quorum ipſe alterum in Germania deſcripſerat, alterum
Romæ. Prius continebat Græcum Opus Victoris Antiocheni, cujus
interpretationem Latinam dumtaxat a ſe benè & eleganter ſcriptam du-
dum vulgavit Theodorus Peltanus item noſter; à Græcis edendis de-
territus fortaſſe, quod parùm fideret exemplari ex quo illam expreſſit,
non raró, nec leviter, mendoſo. quæ cauſa, inter cæteras mihi fuit in-
terpretationis novæ cudendæ, fiducia Codicis, quem nactus meliorem
mihi videor; argumento ducto ex locis aliquot Peltanianæ verſionis, à
libro

libro quo ſum uſus ita diſſentientibus, ut ab exactis neglecta deficiunt. nec meum ideo pro perfecto Codicem vendito, conſcius non paucarum in eo macularum: quæ tamen non obſtabunt, quominus fructum abũdè magnum ex præclari hujus lectione operis Evangelicæ Doctrinæ ſtudioſus quivis referat. Alter mihi commodatus à Corderio Græcus Liber apographum fuit Archetypi Romæ in Vaticana Bibliotheca ſervati: Titulus Ἑρμηνεία εἰς τὸ κατὰ Μάρκον Εὐαγγέλιον: *Enarratio Evangelij ſecundum Marcum*. Maxima Operis pars Sententijs ſine Autore deſcriptis conſtat: unde hunc nos ſecundum Anonymum habemus, ad prioris diſcrimen Vaticanum dictum. Raras tamen idem interſerit laudatorum nominatim Patrum, etiam Latinorum, ſed græcè recitatorum, χένοις; Irenæi, Epiphanij, Nazianzeni; Ambroſij quin etiam Auguſtinique: appellat & nonnuſquam Origenem & Euſebium, necnon Ioſephum Hiſtoricum, ad conciliandam, ubi opus eſt, dictis autoritatem ac fidem. Ex hoc ego, quaſi metallo triplici, una conflata maſſa, inde annulos formavi, quos ſingulis Evangelici contextus articulis aptatos, interſeque morſu ac nexu mutuo commiſſos, in torquem producerem, quò, ſi poſſem conſequi, Sancto Evangeliſtæ Marco decus & ornamentum adderetur. Ac ſi fortè quis argutior, quàm faventior excipiat: Melius fuiſſe meriturum de ſtudioſis Sacræ Doctrinæ, qui nodos Evangelicos diſſolveret, quàm qui novas Evangelio catenas cuderet; ſciat is, nos elaboraſſe in utroque. nam & Evangeliorum quatuor obſcurioribus verbis & locis lucem affundere, Commentario quod Spicilegium inſcribitur, ad calcem addito, ſtuduimus. Reſtat ut de trium horum, quos unà edimus Scriptorum ætate ſi quid comperimus promamus. Toloſanum quidem conſtat poſteriorem Photio fuiſſe, utique quem aliquoties exſcribat nomine adjuncto. Itaque ille omnium, meo judicio, minimus natu eſt. Victorem Antiochenum & Vaticanum Anonymum valde autumo eodem ferè ambos tempore ſcripſiſſe. nam ni ſic eſſet, non uterq; præfaretur: eo ſeſe ad elucubrandum in Marcum aliquid impulſum, quòd illum Evangeliſtam nullius adhuc propriè illuſtratum diligentia cerneret, neuter igitur opus alterius viderat: quod neutrum videlicet in luce tum adhuc publica extaret. Porrò cùm Vaticanus Auguſtinũ citet; Antiochenus Ioannem Conſtantinopolitanum, hoc eſt, Chryſoſtomũ, ſuſpicari licet eos, imperante Iuniore Theodoſio, poſt Neſtoriana & Synodi Epheſinæ tempora, circiter annum Chriſti quadringenteſimum quadrageſimũ hæc eſſe commentatos. Reclamant de Victore Viri Doctiſſimi Poſſevinus & Peltanus, characterem multò antiquioris Theodoſio Secundo Principatus deprehenſum à ſe in hoc Victoris Antiocheni commentario in Marcum arbitrati. Siquidem ille (ajunt) annotat ad verſ. 2. cap. xiii. ſuo adhuc tempore ſuperfuiſſe Templi Ieroſolymitani reliquias quaſdam, ita ut adhuc impletum non videretur illud Chriſti oraculum de eodem Templo: *Non relinquetur lapis ſuper lapidem qui non deſtruatur*. Marc. xiii. 2. Cæterùm anno ſecundo Imperij Apoſtatæ Iuliani, occaſione tentatæ à Iudæis reædificationis ejuſdem Templi prorſus

exciſa & funditus convulſa ipſa Templi rudera fuiſſe, avulſis etiam & foras arcana vi ejectis ejus fundamentis, Ruffinus & Socrates, ex Cyrilli Ieroſolymitani Epiſcopi oculato teſtimonio, referunt, à Baronio laudati ad ann. Chriſti 363. unde colligendum eſt, ante illud tempus ſcriptum hoc fuiſſe à Victore Opus oportere. Ita ferè illi, difficili ſe implicantes negotio demonſtrandi: quomodo qui ſub Iuliano ſcripſerit; vidiſſe jam tum, & quod ex eodem ipſo mox loco apparet, compilaſſe potuerit Commentarios *Sancti Ioannis Regiæ Vrbis Antiſtitis*, ejuſdem ſine dubio, qui apud Scriptores citerioris vetuſtatis, uti & apud nos hodiè, Chryſoſtomi cognomento notior eſt: cum Chryſoſtomum ex ejus natalis, atque obitus ſatis certis Epochis, manifeſtum ſit, illo ſecundo Iuliani anno, Chriſti 363., puerum neceſſariò fuiſſe vix octenni majorem. Quid quod ille ipſe Chryſoſtomus ad caput xxiv. Matthæi initio Homiliæ lxxvi. eadem & ipſe illa de adhuc reliquis ſuo tempore ruinis Templi, ac nondum funditùs abolitis, tanto utique poſteriùs Iuliani principatu ſcribit; quæ ipſa ex eo exſcripſiſſe Victorem apparet. Alius eſt ergo huic diſrumpendo nodo cuneus quærendus. nec alius puto melior eo, quem ibidem ſuggerit ipſe Chryſoſtomus, approbante & in Adverſaria hæc ſua mox ibidem referente Victore: nempe cum Templi nomine multa & varia ædificia comprehenderentur, tot Atria cum eorum ſeptis, Gazophylacia, Porticus &c. de quadam forte Templi parte, putà de Æde ſacra, ubi erat Arca & Sancta Sanctorum, peculiariter locutum Dominum quando dixit: non remanſurum ex ea lapidem qui non deſtrueretur aut humana vi per Titum, aut divinitùs ſub Iuliano. quod ſi ad cætera quoque idem oraculum extendendum ſit; tum ejus perfectam adimpletionem, ad alia tempora, fortaſſis etiam ad Mundi conſummationem differri putandum eſſe, nullo detrimento fidei, atque autoritatis Chriſti Prophetiæ; quæ utique tempus eventus quem prædicit, clarè non expreſſit. Hinc totum liqueſcit robur argumenti nobis oppoſiti: & prolatæ de Victoris ætate conjecturæ integra ſua probabilitas permanet. Hæc hactenus neceſſaria dictu prolocutus, detinere Te pluribus, Lector, in limine ceſſabo, ſimul fauſta Tibi auguratus & precatus omnia fuero. Vale.

CATALOGVS PATRVM
ET SCRIPTORVM VETERVM
E quorum Symbolis hæc Catena contexta eſt.

Ambroſius.
Anonymus Toloſanus.
Anonymus Vaticanus.
Apollinaris.
Athanaſius.
Auguſtinus.
Cyrillus.
Epiphanius.
Euſebius.
Irenæus.
Nazianzenus.
Origenes.
Photius.
Severus.
Theodorus Heracleota.
Theodorus Mopſueſtenus.
Victor Antiochenus.

ΠΡΟ-

ΠΡΟΚΟΠΙΟΥ ΔΙΑΚΟΝΟΥ
ΚΑΙ ΧΑΡΤΟΦΥΛΑΚΟΣ

Ἐγκώμιον εἰς τὸν ἅγιον Ἀπόστολον, καὶ Εὐαγγελιστὴν

ΜΑΡΚΟΝ.

PROCOPII DIACONI
ET CHARTOPHYLACIS

ENCOMIVM

In Sanctum Apoſtolum & Evangeliſtam

MARCVM

Ex Græco Codice Vaticano

INTERPRETE

IOANNE FRANCISCO ALBANO.

✠✠✠

Προκοπίου Διακόνου καὶ Χαρτοφύλακος ἐγκώμιον εἰς τὸν ἅγιον ἀπόστολον καὶ Εὐαγγελιστὴν Μάρκον.

Πάλιν ἀποστολικὴ καταστράπτει πανήγυρις, καὶ πάλιν ἐγὼ τοῖς θιασώταις συνεπαγάλλομαι. πάλιν μαθητοῦ μνήμη λαμπρὰ φρυκτωρεῖ, καὶ τὴν γλῶτταν χορδὴν τοῖς ἐφυμνίοις προτίθημι, καὶ καταρτίζειν παραθήγω τὴν εὐφημίαν, ἀμυδρὰ μὲν φθεγγομένην. οὐδεὶς γὰρ εὐστροφίων αὐτῇ μέτεστι λόγων, οὐ ταῖς μετὰ κάλλους ἁρμονίαις εὐδοκιμεῖ. πλὴν εἰ καὶ τούτοις ὠχύρωτο, οὐκ ἀποχρῶσα καθεωρᾶτο πρὸς ἔπαινον. τοῖς τοῦ Μάρκου δὲ μεγαλείοις σκιρτῶσαν, καὶ τὴν ἐκείνου καλῶν ὡς οἷόν τι τὴν περιουσίαν ἀποθαυμάζουσαν. Μάρκου τοῦ Πέτρου υἱοῦ τοῦ τῶν οὐρανῶν κλειδούχου συγχορευτοῦ, τοῦ τῶν ἀπορρήτων Εὐαγγελιστοῦ τε καὶ κήρυκος, τοῦ τῆς αἰγύπτου φωταγωγοῦ, καὶ τῷ ἐκείνης θρόνῳ πρῶτος ἐγκαθιζήσαντος. οὐδὲ γὰρ οὐδὲ τοῦτο μικρὸν εἰς ἀφορμὴν εὐδοξίας. ἐργωδέστερον γὰρ ἐξακανθουμένην γεωργεῖν ἄρουραν, ἢ τὴν κεκαθαρμένην εἰς φιλοπονίαν ἐπάγεσθαι. οὗτος γὰρ ἡμᾶς σήμερον ἑστιᾷ, οὗτος ἡμῖν ὡς ὄψα τὰ οἰκεῖα προβάλλεται προτερήματα. συνεκίνησε γὰρ τῷ γλυκεῖ ἔαρι φαιδροτέραν τὴν ὥραν ἀποτελοῦντι ἡ ἑορτὴ τούτου ἡμέρα, καὶ ὡς φωτοφανὴς ἥλιος τὰς τῶν ἀνθρώπων ψυχὰς κατελάμπρυνε. συνήθροισε πάντας τοῦ Μάρκου καθωραϊζομένη τοῖς κατορθώμασιν, ὡς νῦν ἡ γῆ στολιζομένη τοῖς ἄνθεσι καὶ ὡς ἐκ συνθήματος συναυλίαι πιστῶν τὸν ἀπόστολον μακαρίζουσιν. ἐθνῶν συστήματα τὸν μυσταγωγὸν ἀνυμνεῖ, ὡς ὑπογραφέα μεγαλωνεῖ χριστοῦ, καὶ ὡς μάρτυρα τῆς αὐτοῦ παρουσίας καταγεραίρει. εἰπεῖν δὲ μᾶλλον κόσμος τὰ τοιαῦτα τούτῳ ἀποθειάζει καὶ κροτεῖ ἀγαθοερ-

Procopij Diaconi, & Chartophylacis, Encomium in Sanctum Apoſtolum, & Evágeliſtam Marcum.

Rvrſus Apoſtolica effulget Panegyris: ac ego denuò ſodalibus meis congaudeo. Recurrit iterum Chriſti Diſcipuli illuſtris commemoratio: ego iterum hymnos concinere inſtituo, & ad encomium texendum linguam meam exacuo. humiliter quidem, ac exiliter loquentem (non enim illi elegantium verborum copia ſuppetit, nec venuſti ſermonis lepores præſtò ſunt, præterquam, etiamſi hiſce abundarct, inſufficiens adhuc eſſet ad hoc genus laudationis) Marci tamen ob ingentem gloriam exultantem, & rerum ab ipſo præclarè geſtarum copiam ſummè demirantem: Marci videlicet Petri filij, Clavigeri Cælorum ſocij, arcanorum ineffabilium Evangeliſtæ, & Præconi, totius Ægypti luminis, ac ad illius ſolium primùm evecti; Neque enim id modicum eſt pro argumento celebrationis, nam difficilius eſt ſpinis obſitam tellurem ſubigere, quàm jam expurgatum agrum excolere. Hic nos hodie veluti convivio excipit, & pro ferculis ſua nobis exhibet illuſtria facta; dulci enim Vere hilariorem anni tempeſtatem reddente feſtivus ipſius dies illuxit, ac uti ſplendidiſſimus Sol hominum mẽtes illuſtravit: Omnes quippè congregavit hic dies Marci illuſtribus geſtis ita decoratus ſicut nunc terra circumamicta eſt floribus; unde & fideliũ cœtus Beatũ Apoſtolum uno ore prædicant: Gentium turbæ uti ſacrorum Magiſtrũ ipſum celebrant, uti

uti rerum à Chriſto geſtarum Scriptorem extollunt, ac uti illius adventus teſtem honore proſequuntur; dicam amplius: Mundus univerſus tot tantaque ab ipſo præclarè geſta ut divina ſuſpicit, & plauſu comprobat: totus enim terrarũ Orbis ex illius doctrina fructum, & utilitatem recepit. Sed nec ullus ſermo, nec ulla lingua, illum, prout conveniret, celebrare valet; nam quid primum, quid poſterum commendandum? multiplices enim ſont illius denominationes, & mirabilia planè certamina. Vidit illũ, quem oculus videre non potuit, noſtræ mortalitatis indutum tegumento, & terram quæ ipſum produxit, deſeruit: voce divina advocatus fuit, ac propinquorum amorem generosè devicit; pro nihilo enim ipſe habuit generis honores, opumque abundantiam veluti fugacem umbram æſtimavit; unum ſuper omnia Deum amavit, eam unicam felicitatem cenſuit, quam ipſe denunciaverat, illamque unicam diſciplinam, cui adſcriptus fuerat. Apoſtolico cœtui ſeptuaginta Diſcipulorum annumeratus fuit, veluti ſplendida lux claris ſyderibus adjuncta ab illo, qui eum vocaverat, cui in hac noſtræ mortalitatis ſcena nihil planè eſt, quod aptè comparari poſſit. Re-vera Petri filius dicendus eſt Marcus, & verè illi ſimilis: utrique enim dedit natura eamdem nationem, & genus, ac communes utriuſq; prerogativas effecit; prout indicat æqualis utriuſque ſuadendi efficacia, communis Creatoris ſequela, conſimilis planè fervor, & alia plenè conſormia decora oſtendunt. Vt enim eſt apud Prophetã Amos

γήματα. σύμπας γὰρ τῆς ἐκείνου διδασκαλίας ἀπώνατο· ἀλλ' οὐ λόγος, οὐ γλῶσσα τοῦτον ἢ προσήκει ὑμνεῖν ἐξαρκεῖ. τί γὰρ πρῶτον, τί δ' ὕστατον ἀνυμνήσειεν; αἵ τε γὰρ προσηγορίαι πολυειδεῖς, καὶ οἱ ἀγῶνες καταπληκτικοί. τεθέαται γὰρ ὃν ὀφθαλμὸς ὁρᾶν οὐ δεδύνηται, τῷ ἡμετέρῳ φαινόμενον προκαλύμματι, καὶ τὴν ἐνεγκαμένην καταλέλοιπε. κέκληται θείᾳ φωνῇ, καὶ ἀγχιστέων ἀπώσατο φίλτρον. παρ' οὐδὲν αὐτῷ τοῦ γένους τὰ τίμια, ὄναρ τούτῳ ῥοώδης περιουσία. μόνον ἔστερξε τὸν ἐπὶ πάντων θεόν. μόνην εὐδαιμονίαν ἡγεῖτο ἣν ἐπηγγέλλετο, καὶ τὴν μαθητείαν ἧπερ ἐτέτακτο. τῷ ἀποστολικῷ γὰρ συλλόγῳ τῶν ἑβδομήκοντα συνηρίθμηται. ὥσπερ φέγγος λαμπρὸν διαφανέσιν ἄστροις παρὰ τοῦ κεκληκότος καταλεγόμενον. ᾧ τῆς κάτω σκηνῆς τι, καὶ τέρψεως οὐδὲν παρισούμενον. Οὕτως τοῦ Πέτρου ὁ Μάρκος υἱὸς, οὕτως τῆς ἐκείνου γνώμης ἐφάμιλλος. ἀποδίδωσι γὰρ ἡ φύσις τὰ οἰκεῖα τῷ γένει, καὶ τὰ ἑκάστου πλεονεκτήματα, κοινὰ τίθεται. δηλοῖ γὰρ ἡ πειθώ. δηλοῖ ἡ πρὸς τὸν πλάσαντα ἀκολούθησις, καὶ τἆλλα τῶν καλῶν ἀδελφὰ καὶ ὁμότροπα τῆς θερμότητος. κατὰ γὰρ τὸν προφήτην Ἀμὼς ἐκ προσώπου τοῦ θεαρχικοῦ πνεύματος προαγγέλλοντα. ἰδοὺ ἐγὼ στερεῶν βροντὴν, καὶ κτίζων πνεῦμα, καὶ ἀπαγγέλλων εἰς ἀνθρώπους τὸν Χριστὸν αὐτοῦ, ἐξ ἄκρων μέχρι τῶν τῆς γῆς περάτων, Θεὸν τὸν δημιουργὸν εὐαγγελιζόμενος, καὶ τὰ ποικίλα γεωργῶν κατορθώματα. κατεφώτισε γὰρ τὴν ὑφήλιον, τὴν τῆς πλάνης κατέφλεξεν ἀθεότητα. ἀπέσμηξε τοὺς ἐρρυπωμένους εἰδωλικοῖς αἵμασι, καὶ καθηγνισμένους θεῷ τῷ βαπτίσματι ἵνα μὴ πλείω φαῦλα παρέστησεν. εἶχε γὰρ τὴν γλῶσσαν ἀντ' ἀσπίδος καὶ δόρατος, καὶ τὸ κήρυγμα διεδείκνυ πᾶσι βεβαιότητος, καὶ τὰ πλήθη πρὸς τὴν ἀληθῆ ζωὴν προσενόμασεν. ἔνθεν γὰρ ἔβρυσεν ἡ τῶν θαυμά-

των

τῶν πλημμύρα, ἐκεῖνος ὁ ἔχθει πρὸς τὴν θεογνωσίαν μετοχετεύοντος. ὁ τὰς βάσεις πεπηρωμένος ἀρτίπους ἀναφανεὶς ἦν τοῖς εὐδρομοῦσι διδάσκαλος, ἀόμματος ταῖς κόραις ὀξυδερκῶν, ἄλλους πρὸς τὸ φῶς ἐχειραγώγει τῆς ἐπιγνώσεως, ἡ ἁφὴ τὴν τοῦ θερμοῦ πλεονεξίαν πρὸς τὰς συνήθεις σπονδὰς μετερρύθμιζε, καὶ τὸ πῦρ τῶν εἰδωλικῶν θυσιῶν ἀπηθάλωτο. ὁ τῆς πλάνης φυτουργοὶ δαίμονες ἐτεφροῦντο, καὶ ἡ ἀληθὴς ἤκμαζε θεοσέβεια. ὑπέρλαμπρά σου Μάρκε τὰ ἔργα. παράδοξα καὶ τὰ τρόπαια. τούτοις γὰρ ἐζώγρησας τοὺς στρατηγοῦντας. ὁ ἰδιώτης, τούτοις ἐπολιόρκησας τὴν πλάνην ὁ μονοχίτων. τούτοις μετὰ τοῦ Πέτρου ὁ τοῦ Πέτρου υἱὸς τὸ Ἰταλῶν ἐχειρώσω γένος. ἐξ ἴσης μὲν ἀφορμήσας, πρὸς δυόμενον δὲ καταπίπτοντος ἥλιον, καὶ τὸν λόγον πανταχοῦ καταφρυκτωρῶν, ὡς ἐκεῖνος τὴν ἀκτῖνα τοῖς πέρασιν. οὐ μεθόδοις κεχρημένος σοφιστικαῖς, οὐ κεκομψευμέναις μεταχειρήσεσιν, ἀλλ' ἁπλῷ λόγῳ καὶ ἀληθείᾳ μόνῃ, ἣ πάντων τὸ κράτος ἀνανταγώνιστον ἀποφέρεται, ὅτι γὰρ ἀέμπνοος ἅπας λόγος εἰ μὴ τ' ἀληθῆ προσβάλλει καὶ διαγγέλλει. γνοίης κἀντεῦθεν. πυθαγόρας μὲν γὰρ τὴν ψευδοδοξίαν κρατύνων, καὶ πολλὰ λεσχηνεύων πάθεν ἰταλοὺς οὐ δεδύνηται. Δημόκριτος αὐτό γε τοῦτο συμπεράτων, Ἀβδηριτῶν οὐδένα κατήκοον ἔσχεν. Ὀρφεὺς τῷ μύθῳ πάντως θηρία κατακηλῶν, τοὺς ὁμοχώρους οὐκ ἔπειθε Θρᾷκας. καίτοιγε πολλῷ ῥέοντες λόγῳ, καὶ σοφίᾳ κενῇ βρενθυόμενοι μετὰ τῆς πάντως διώλοντο, καὶ σιγῆς βυθοῖς συγκατέδυσαν. τοιοῦτον γὰρ ἡ ψευδὴς δόξα καὶ ἀδρανής. Μάρκος δὲ τὰς ἀκάμπτους τοῦ πνεύματος ἐκτιθεὶς διδαχάς, καὶ τοὺς ἐναντίους ἐμπειθεῖς μετέπλασε. ἄνωθεν γὰρ ἐκεκρατύνετο. καὶ ἡ ἀκραιφνὴς πίστις πυλῶν ᾅδου κραταιοτέρα, καὶ οὗτος ἀοίδιμος ὡς ἀληθείας κῆρυξ μέχρι δεῦρο συνα-

ex perſona divini Spiritus prædicentem: *Ecce ego firmans tonitru, & creans ventum, & annuncians in Cælos Chriſtum eius.* Amos 4. Ab extremis terræ partibus uſque ad vltimos fines perrexit, Deum rerum omniũ Opificem promulgans, atq; uberem plnrium bonorum operum meſſem recolligens. Nam Orbem terrarum illuſtravit: impietatem profligavit: Idololatriæ macula fędatos abſterſit, & per baptiſmum expurgatos (ne alia plura dicam) Deo admovit; habuit enim linguã veluti clypeum, & haſtam, & ea, quæ prædicabat, certiſſima cunctis oſtendebat, genteſq. ad veram vitam revocabat; Vnde enim multiplicia emanabant prodigia, illinc turbæ ad Dei cognitionem, veramque Religionem traducebantur. Qui pedibus antea læſus erat, integer poſtea redditus, benè currentium Magiſter fiebat. Qui oculis antea orbatus erat, pupillarum aciem acutiſſimam poſteà recuperans, alios ad cognitionis lucem deducebat. Ejus contactus exuperantiam caloris, in mediocritatem conſuetæ confœderationi pugnantium qualitatum neceſſariam temperabat, æſtu, quo in ſuperſtitiones effervefcebant, refrigerato; Vnde ignis ſacrificiorum, quæ Idolis offerebantur, in fumum, & caliginem vertebatur: Dæmonis fraudis auctores in cinerem redigebantur; & vera Religio florebat. Tua hæc fuerunt, ò Marce, illuſtria geſta, & admirabilia trophęa. His enim artibus captivos duxiſti exercituum Duces tu Vir olim Idiota: his armis Ethnicorũ errorem expugngnaſti, tu pauper, & unica indutus tunica: his viribus unà cum Petro

tu Petri filius Italorum gentem ſubegiſti. A Solis ortu diſcedens, & ad occaſum advolans, ac ubique prædicationem ſpargens, qua Sol ipſe extremis terræ finibus ſuos radios diffundit; non ſophiſticis argumentationibus uſus, nō ornatis tractationibus, ſed ſimplici oratione, & ſola veritate, qua victoria de cunctis fruſtra reluctantibus reportatur. Quod enim omnis oratio facilè labatur; niſi ea quæ vera ſunt pro ſumma habeat, & prædicet, ex hoc ipſo facilè dignoſces. Pythagoras ſiquidem falſas ſententias propugnans, & multas fabulas confingens; illas Italis nunquam potuit perſuadere. Democritus idipſum peragens, neminē Abderitarum habuit auditorem. Orpheus feras omnes ſui ſermonis ſuavitate demulcens, Popularibus ſuis Thracibus fabulas, quas canebat non perſuaſit. Nam iſti omnes multis abundantes verbis, & inani ſapientia ſuperbientes, veluti quadam ebrietate prorſus perditi ſunt, atque alto ſilentio ſimul demerſi fuerunt: id enim efficit falſa, & imbecilla ſapientia. Marcus verò Divini Spiritus doctrinas à jactātia alienas exponens, ac prodens, etiam quos habuit adverſarios ad ſibi obediendum adduxit; nam ſuperno auxilio muniebatur: puraque fides inferorum portis potentior erat; Vſque adeò autem celebre nomen habuit, ut veritatis Præco ad hanc uſque diem appelletur. Vnde ſicut oportebat Chriſti Incarnationem pro nobis ad ſalutarem finē perduci, ita ſimul hujus Sancti Viri memoriam immortalē laudibus conſervari conveniens fuit; nam per ipſum creaturis Deus

προδέδεικται. ἔδει γὰρ τὴν καθ᾽ ἡμᾶς οἰκονομίαν εἰς πέρας σωτηριῶδες χωρεῖν, καὶ τὴν τούτου μνήμην ἀθάνατον τῷ βίῳ μετ᾽ ἐγκωμίου συνδιασώζεσθαι, δι᾽ αὐτοῦ γὰρ κεχάρισται τῇ κτίσει Θεὸς δι᾽ αὐτοῦ τοῖς πεπλανημένοις ἡ ἐπιστροφὴ πεπραγμάτευται. καὶ ἡ πρὸς τὸν πλάστην ὁδηγία διακονόμεται. ἐπεὶ οὖν εὐσπλάγχνου Θεοῦ παρουσίαν εὔσπλαγχνον ἀνεκήρυξεν, καὶ γλώσσῃ θεολόγῳ ἄλλους τε πλείους, καὶ Ἰταλιώτας πρὸς τὴν ἐπίγνωσιν εἵλκυσε, κατασκευάζει τούτοις ὡς ἀρχιτέκτων σοφὸς τὴν τοῦ εὐαγγελίου πυξίδα, καὶ ταύτῃ νέους ἐγκολάπτει θεσμούς, οὓς ἡ τοῦ Ἱερεμίου προηνίξατο πρόρρησις φάσκουσα. Καὶ συντελέσω ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰσραὴλ, καὶ ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰούδα διαθήκην καινὴν, διδοὺς νόμους μου εἰς τὰς καρδίας αὐτῶν, ὡς ἂν μὴ λόγοις μόνον, ἀλλὰ καὶ τῇ εὐαγγελικῇ συγγραφῇ, καὶ τοῖς ὕστερον τὴν τοῦ λόγου διατρανοῖ ἐνανθρώπησιν, τὰς θεοσημείας ὑπ᾽ ὄψιν τιθεὶς, τὰ ὑπὲρ ἡμῶν πάθη, τὴν ἐκ τοῦ μνήματος ἔγερσιν, καὶ τὴν εἰς οὐρανοὺς, ὅθεν καταπλήλυθεν, ἔπαρσιν. μέγα σου τὸ ἔργον ὦ Μάρκε, καὶ ἀξιόθεον. κοσμοφελὴς ἡ ἐργασία καὶ διαβόητος. ἡ σὴ γὰρ φωνὴ ὑπέρτερον βροντῆς. τὸ τοῦ εὐαγγελίου σου φῶς, ὑπὲρ ἡλίου βολάς. αὗται μὲν γὰρ καὶ νέφεσι καλύπτονται, καὶ μικρῷ τινι τῷ ἐπιπροσθοῦντι σκιάζονται. ἡ εὐαγγελικὴ δὲ φαιδρύνει καὶ τὴν σὴν ἐκκαλύπτει τῆς ψυχῆς ὡραιότητα. οὐ γὰρ ἂν ἐπὶ τοῦτο καὶ ἀεὶ καταλάμπει, καὶ δᾳδουχεῖ τοὺς ἐγγὺς, ἀνακαλεῖται τοὺς πόῤῥω καὶ τῷ τε ἀνεπιτηδεύτῳ κάλλει καθωραϊζομένη, καὶ τῇ ἐπιτόμῳ σοφίᾳ λαμπρυνομένη, ταῖς ἁπάντων ἀκοαῖς ὑφηγεῖται τοῦ Θεοῦ τὰ παράδοξα· οὕτως ἤνθησε τὰ τῆς πίστεως. οὕτως διενίκησεν ἡ ἀλήθεια. οὕτω τριὰς ἐν μονάδι, καὶ ἐν μονάδι τριὰς προσκυνεῖται καὶ καταγγέλλεται. οὕτω παρὰ πάσης τῆς κτίσεως ὁ ἄναρχος πατὴρ καὶ υἱὸς ὁ συνάναρχος σὺν τῷ ὁμοουσίῳ καὶ ζωο-

ζωοποιῷ πνεύματι θεολογεῖταί τε καὶ σεβάσεται, ὁ ἐν τρισὶν ὑποστάσεσιν εἷς Θεός, ἡ ἑνιαία καὶ θεία φύσις. ἡ μία παντουργὸς καὶ ἀπερινόητος δύναμις. ἡ πλάνη γὰρ ἀπελήλαται, τὸ πολύθεον φροῦδον γέγονε σέβασμα. οἱ τριχθὰ πάντα τῷ μύθῳ ἑαυτοῖς φεῦ τῆς ἀνοίας τὰ μὴ οἰκεῖα διασπώμενοι, μετ᾽ ἤχους ἀπώλοντο οἱ ἀνθρωπολέται, κατήργηνται δαίμονες. οὐ γὰρ ἠνέγκαν Θεὸν ἐνανθρωπήσαντα καθορᾶν. ἠσχύνθησαν δι᾽ ἀνθρωπείου σώματος καταπαλαισθέντες. οὐ γὰρ ἂν ᾠήθησαν ἥττημα τὴν τοῦ κρείττονος νίκην. καὶ νῦν ἡ τοῦ Θεοῦ αἴνεσις ἐπὶ πάντα τῆς γῆς προφητικοῖς διηχεῖται τὰ πέρατα. ἐπέστρεψε μὲν οὖν εἰς Χριστὸν ὁ ἀπόστολος ἑσπέρια, μυσταγωγήσας τὴν φιλάνθρωπον συγκατάβασιν, διδάξας Θεὸν μόνον σέβειν καὶ προσκυνεῖν, καὶ τῶν πολλῶν ἐκείνων ἱδρώτων οὐ μὲν οὖν ἔληξεν. οὐκ ἐνάρκησε τῆς ἀποστολῆς ἕλκων τὸ ἄροτρον. διέθεε δὲ καὶ τὴν λίβυσσαν γῆν, ἐκεῖθεν πρὸς ἀνίσχουσαν μεταφοιτήσας αὐγήν, καὶ διεσπείρεν κατὰ ταύτην τοῦ εὐαγγελίου τὰ σπέρματα; ὃν κηρυττόμενον ἐπιγνῶναι Θεὸν ἔπεισεν. εἶτα καὶ ταῖς ἄλλαις ἐπ᾽ αἰγύπτου πολυανδρουμέναις πόλεσι τὰ οὐρανόπλοκα δίκτυα ὑφαπλῶν, ἐσαγήνευσε ταύτας λόγοις καὶ θαύμασιν. ἐξωστράκισε δαιμονιώδη σεβάσματα, καὶ ὡς λίθος ἅγιος ἤφησεν ἡ προφητεία, κατέστρεψε τοὺς τῆς πλάνης βωμούς, καὶ τὰ ἐν τούτοις καθηδάφισε τῆς ματαιότητος ξόανα, οὐ σαλπίγγων φθόγγοις ἠχῶν, οὐ τείχη κατασείων Ἱεριχοῦντος, ἀλλὰ τὴν τοῦ ἀνθρωποκτόνου λόγοις ἀναμοχλεύων ἀπάτην, ἥτις ἐκείνων δυσμαχωτέρα, καὶ ναοὺς ἀνεγείρων τῷ πάντων ἐξουσιάζοντι. ἐν οἷς καὶ τὰς σοφίας καταλλάσσων τῶν ἀπίστων ψυχάς, κατήλλαξε Θεῷ καὶ προσῳκειώσατο τῷ βαπτίσματι. οὗτος γὰρ τῆς αἰγυπτιακῆς λήξεως θείῳ πνεύματι κατεξαίρετον ἀφωρίσθη διδάσκα-

prædicatus eſt: per ipſum ijs, qui aberraverant converſionis gratia comparata fuit, & via ad Creatorẽ demonſtrata. Poſtquam verò miſericordem Dei adventum promulgavit, ac lingua Deo plena plures quidem nationes, præſertim verò Italos ad veritatis cognitionem attraxit, pro iſtis uti ſapiens Architectus, Evangelij vas condidit, in quo novas leges inſculpſit, quas antea prænunciaverat Hieremiæ prædictio dicens: *Et perficiam in* Hierem.
domum Iſrael, & in domum Iudæ te- 31.
ſtamentum novum, dans leges meas in cordibus ipſorum: ut ita non modò prædicatione, ſed etiam Evangelica ſcriptura ęterni Verbi incarnationem, ejuſq; vitam inter homines traductam poſteris manifeſtaret, ante oculos nimirum ponens illius divina miracula, tormenta, quæ pro nobis ſuſtulit, è ſepulchro reſurrectionem, & ad Cœlos, unde deſcenderat, aſcenſionem. Magnũ utique tuum hoc opus fuit, ò Marce, & planè divinũ: opus univerſo mundo utile, & auxiliare. Tua enim vox tonitrui ſonitum ſuperavit, & Evangelij tui lumen ſupra Solis radios effulſit; illi ſiquidem nube nõ rarò teguntur, & parva etiam nebula interpoſita obumbrantur; at Evangelij tui ſplendor perpetuus tuæ etiam animæ detegit pulchritudinem; An non enim ex hoc ſẽper refulget, & ijs qui propè ſunt, inſtar facis illucet, & eos qui longè abſunt, ad ſe revocat, & non affectato decore exornatus, brevique ac compendioſa ſapientia illuſtratus admirabilia Dei geſta in omniũ aures infundit? Sic fides Chriſtiana effloruit? Sic veritas victrix evaſit. Sic Trinitas in Vnitate, &

Vnitas

Vnitas in Trinitate adoratur, & prædicatur. Sic ab omni creatura Pater ſine principio, & ſimiliter Filius ſine principio unà cum cõſubſtantiali, & vivificante Spiritu dicitur, & colitur, in tribus nimirum perſonis unus Deus: ſingularis, & Divina illa natura, una rerum omnium creatrix, & incomprehẽſibilis potentia; error verò gẽtium depulſus eſt: plurium Deorũ cultus evanuit: & qui in tres partes, ut eſt in fabula, res omnes non ſuas (eheu amentiam!) ſibi diviſerant, Pſalm. 9. *cum ſonitu perierunt*. Dæmones hominum pernicies expugnati ſunt; nam Deum hominem factum videre non potuerunt; erubuerunt ſiquidem, ſeſe devictos ab humano corpore cernentes, non enim propriam cladẽ, & dedecus exiſtimaſſent à ſuperiore & potentiore vinci. Et nunc Dei laus, ut Prophetæ dixerunt, diffuſa eſt in omnes fines terræ. Convertit autem Apoſtolus ad Chriſti fidem, etiam Occidentales plagas, explicans Dei deſcenſum, ac exinanitionem ob humani generis benevolentiam, & docens, Deum ſolum colendum eſſe, atq; adorandum. At poſt multos iſtos ſudores, non adhuc quievit, nec ad Apoſtolicum aratrum trahendum invalidior evaſit; nam & Lybiæ terram peragravit, ac inde ad Orientales regiones profectus, ibiq; Evangelij ſemina diffundens, gentes illas ad Dei, quem ipſe prædicabat, cognitionem adduxit. Poſtea & alijs etiã Ægypti Vrbibus multorum hominum copia refertis, cœleſtia retia extendens, omnes illas prędicatione, & miraculis in Chriſti ſagenam attraxit: Dæmonum ſculptilia, quæ colebantur, exter-

λος. οὗτος ταύτης ἐν πρώτοις ἀρχιερεὺς καὶ ποιμὴν ὑπὸ τοῦ μεγάλου Πέτρου προβέβληται, πόνοις φαιδρύνων ἀποστολικοῖς τὸ ἐγχείρημα, καὶ ποικίλοις καμάτοις κατακοσμῶν τὸ λειτούργημα, οὐ τρυφαῖς χρώμενος, οὐ ῥαθυμῶν, προσεταιρικῶς. πειρασμοῖς δὲ πρὸς μείζονας, πρὸς ἐλαχίστους περιστοιχιζόμενος, καὶ μυρίαις δεινῶν νιφάσι, ἵνα τὸν ὄγκον ἐκεῖνον ζηλώσῃ κατὰ Παῦλον ἐξαντλούμενος. ὦ μαθητοῦ θεοφάντορος τὴν γῆν ἐκπεριοστήσαντος ἅπασαν. ὦ σώματος μὴ τοῖς τοσούτοις ἔργοις ἀπαγορεύσαντος. ὦ κηρύγματος ἀειθαλῆ τὴν ἰσχὺν ἀποσώσαντος καὶ ἀγήρατον, θεῖα γὰρ ἔργα καὶ ἐκ Θεοῦ, μαρασμὸν οὐ προσίεται. ἐντεῦθεν ἐπάξιος τῆς Δαυϊτικῆς ῥήσεως τὸ μεγαλοπρεπὲς τῶν δημιουργημάτων θαυμαζούσης, καὶ πρὸς τὴν θεοπτίαν Μάρκου μεθαρμόζοντας προσαγαγεῖν. εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτοῦ, καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης ἡ τῶν ῥημάτων ὠφέλεια. αὕτη γάρ σοι θεόσοφε ἡ φωνὴ πρόσφορος, αὕτη μόνη ὑπὲρ πᾶσαν ῥητορείαν ἁρμόδιος. ἐμφανίζει γὰρ τὸν δρόμον, τοὺς ἀγῶνας, τὰς ἀλγηδόνας, τὰ δυσχερῆ, καὶ τὸν ἀμαράντινον στέφανον, ὃν οὐ χρυσὸς καταρτίζει τὸ ἐκ Σουφείρ. οὐ λίθοι, καὶ μαργαρῖται καταποικίλλουσιν ἰνδικοί. ὃν δὲ ὁ ἀθάνατος ἀγωνοθέτης φιλοτεκνεῖ, καὶ ᾧ τοὺς οἰκείους πρατ[illegible]τίρας ἀμείβεται. σοῦ γὰρ οἱ πόδες ὡραῖοι κατὰ τὴν προφητικὴν προαγόρευσιν, τὸν τῆς γῆς διαγνύσαντες κύκλον. σοῦ ἡ γλῶσσα ὡραία, εὐηγγελίσατο γὰρ εἰρήνην τὴν πάντα νοῦν ὑπερέχουσαν. σοῦ αἱ χεῖρες ὡραῖαι, τῷ καλάμῳ τοῦ εὐαγγελίου ὑπηρετήσασαι. ἀλλὰ τί ταῦτα μόνα τὰ ἱερώτατα μέλη φημί. ὅλος καμάτοις ἀποστολικοῖς κατηγλάϊσαι. ὅλος μαρτυρικοῖς κεκαλλώπισαι στίγμασιν, ἵνα καὶ μαρτυρικῶν ἐπάθλων, καὶ βρα-

βάσιν ἐπαύρηται. ὁ γὰρ θύτης γέγονε καὶ θῦμα διὰ Χριστὸν, καὶ ὁ ποιμὴν τὰ τοῖς θρέμμασι παρομαρτοῦντα συνανεδέξατο. ὡς πρόβατον γὰρ καὶ οὗτος μετὰ τῆς ἄλλης ἀποστολικῆς ὁμηγύρεως ἐν μέσῳ λύκων ἀπεστάλη, καὶ θυσιαστῶσα Θεῷ προσενήνεκται. ἐδεσμήθη γὰρ πρὸς ἀνόμων χειρῶν, ὁ πολλοὺς ἐξαρπάσας τοῦ διαβολικοῦ φάρυγγος. περιήχθη δεσμώτης, προπεπηλάκισται, δεδυσφήμηται, καὶ ἔφερε πρᾴως τι καὶ ἀνεπαχθῶς, τὸν δεσπότην ἀπομιμούμενος. ἐφοινίχθη τοῖς τῆς σαρκὸς αἵμασιν, ὁ τὴν γῆν ἐκείνην τῶν δαιμονικῶν ἀποκαθάρας ῥυτίδων. ταῦτα γὰρ τῶν ἀγνωμονεστέρων ἡ ἀλογία, τοῖς τῶν ἀγαθῶν ἀντεπιφέρει προξένοις. καὶ τέλος, παντοδαπαῖς κακώσεσι δεδοκιμασμένος οἷα χρυσὸς πρὸς τὸ ἄδυτον φῶς ἐξανέστη, τῶν ποικίλων ἄθλων πολυειδῆ καὶ τὰ ἀριστεῖα δρεψάμενος. τοιοῦτος ὁ δρόμος τοῦ ἀποστόλου. τοιαῦτα τοῦ Εὐαγγελιστοῦ τὰ ἐπιχείρα, θαύματος ἔμπλεα, καὶ τῶν ἄνω κρότων ἐπάξια. καὶ πῶς οὐ ὑπερφερὴς ὁ μέγας Μάρκος κατὰ πάντων ἀποκεκλήρωται. τί γὰρ ἀποστόλου γένοιτ' ἂν ὑψηλότερον; τί δὲ ὑπογραφέως Χριστοῦ τιμιώτερον; μαρτυρικῆς δὲ δόξης τί περισσούμενον; ὁπότε δὲ καὶ ἱεραρχικὴ συμπάρεστιν ἐπωμὶς, ἀθλητικοῖς κλεϊζομένη παλαίσμασι. τί ἄλλο γε εἰς ἔκλειαν ὑπολέλειπται; τί δ' ἕτερον; ὅτι μὴ ἀγγελικαὶ φάλαγγες, καὶ ἀνάκτορα θεῖα οἷς μετὰ τῶν ἄλλων ἐγκρίτων ὑπηρετῶν Θεοῦ συναγαλλιάζεταί τε καὶ συναγάλλεται, τὸ τοῦ διδασκάλου συνεφορῶν πρόσωπον, καὶ τοῖς κάλλεσι τῆς θεαρχικῆς μοναρχίας λαμπαδουχούμενος. ὢ γὰρ ἡ πρὸς Θεὸν δόξα αὐτοῖς μέλλει διασπουδάζεσθαι, τούτῳ ἡ οὐρανία τε καὶ ἀπέραντος συνεφέπεται. ἀλλ' οὐδὲ τῶν κάτω εὐφημιῶν ἀμοιρεῖ, κἂν μὴ τούτων προσδέοιτο. ἤδη γὰρ, καὶ ἡ Ἀλε-

minavit, atque ut ſanctus lapis (quemadmodum Prophetia dixit) erroris altaria euertit, & quæ in illis erant vanitatis, & inſipientiæ ſimulacra ſolo æquavit, non tubarum clangores emittens, nec Hierichuntina mœnia proſternens, ſed communis hominum hoſtis fraudes illis mœnibus inexpugnabiliores ſuis verbis evellens, ac Templa excitans Deo rerum omnium Dominatori, in quibus nigras, & obſcuras eorum qui illic erant, animas dealbans, atque purificans, Deo illas reconciliavit, & per Baptiſmum conjunxit. Hic enim Ægypto, quæ illi in diviſione obtigit, à Divino Spiritu præ alijs Magiſter aſſignatus eſt: hic illi regioni primus Pontifex, & Paſtor, à magno Petro præfectus fuit, ærumnis illuſtrans Apoſtolicum opus, quod aſſumpſerat, variiſque laboribus publicum miniſterium exornans, non delicijs utens, non otio, & inertiæ deditus, ſed tētationibus tàm à majoribus, quàm à minimis hominibus undique vexatus, ac multiplicium malorum agmine circumdatus, ut ita, quemadmodum & Paulus, tumorem omnem, & faſtum comprimeret. O divinum Diſcipulū, qui totum terrarum Orbem peragravit! O corpus tot tantiſq; operibus non defatigatum! O ſalutaris prædicationis ſemper virētem, & immortalem potentiam! Divina enim opera, & quæ à Deo ſunt corruptionem non patiuntur. Cōgruum eſt hoc loco referre Davidis dictum, quo ipſe divinorum opificiorum magnificentiam extollit, illudque Beato Marco adaptare, nimirum: *In omnem terram* *Pſal. 18.*

exivit

exivit ſonus eius, & in fines orbis terræ verborum ipſius utilitas. Hæc enim vox tibi ſummè conveniens eſt, ò Marce, divina ſapientia pollens, hæc ſola tibi ſupra omnes Rhetoricæ amplificationes accommodata; benè ſiquidem explicat tuum curſum, tua certamina, labores, cruciatus, nec non coronam immarceſcibilem, quæ non auro ex regione Ophir confecta eſt, non gemmis, & margaritis Indicis diſtincta, ſed illa ipſa eſt, quam immortalis Iudex, & certaminum Præſes Deus, amore verè paterno electis impertitur, ac ſuis
Eſa.52. cultoribus retribuit. Tui enim pedes ſpecioſi ſunt, juxta propheticam prædictionem, qui terræ ambitum peragrarunt: Lingua tua ſpecioſa, quæ pacem illam omnium mentes excedentem feliciter annunciavit. Manus ſimiliter ſpecioſæ, quæ calamo in Evangelio miniſtrarunt. Sed quid hæc ſola ſacratiſſima membra commendo? Totus Apoſtolicis laboribus conſecratus: totus martyrij ſtigmatibus ornatus fuit, adeo ut Martyrum præmijs omnibus, & bravijs perfruatur. Qui enim Sacerdos erat, & ſacrificium offerebat, propter Chriſtum etiam victima effectus fuit, & Paſtor ea quæ gregis
Matth.10 propria erant unà cum ipſo grege ſuſcepit. Nam & ipſe tamquam ovis una cum alio Apoſtolico cœtu in medio luporum miſſus fuit, & hoſtia vivens, Deo oblata eſt. In vincula enim coniectus fuit ab iniquis manibus ille, qui multos à Diaboli faucibus eripuit. Vinctus huc atque illuc adductus fuit, contumelijs ac probris affectus, & tamen omnia manſuetè, & æquo

ξάνδρου μᾶλλον δὲ ὁ ἄγυπνος πᾶσαν τερωπόθεον τὸν Μάρκον λαχοῦσα, καὶ τέλος μυστικὸν δεξαμένη, τὰς νοητὰς αὐτοῦ ἀρετὰς καταπέμποντα, καὶ τὰς στεφόρους ὁ ἀθλητὴς, ὡς ἀπόστολον ὡς εὐαγγελιστὴν ἤ: μάρτυρα μεγαλωνῆ, καὶ τοὺς ὕμνους αὐτοῦ καταλλήλως ταῖς προσηγορίαις συναπτῆ. Οὐ γὰρ τούτῳ τῇ δίκῃ, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄνω περιπολεῖ, καὶ γάνυται πλουτοῦσα τὸν τῆς κόνεως θησαυρόν. προσφωνεῖ τούτῳ τὰ ἐπιτάφια ᾄσματα, καὶ ὡς ζῶντι προσδιαλέγεται, ὡς συνόντι τῷ πνεύματι προσλαλεῖ. καὶ τῶν ἐκεῖθεν χαρίτων καταρυφᾷ. ὧδ' ἔπη τὰς προσφόρους τῷ ἀποστόλῳ δωροφοροῦσα ἡμᾶς, τὰς μείζους χάριτας ἀντιδέχεται. πειρασμῶν γὰρ ἐπιπνέουσιν αὖραι, καὶ τὸν τάφον κυκλοῦσιν οἱ ἄσκοι, καὶ τῶν δεινῶν ἀπολύονται. ἀπειλεῖ τούτοις βάρβαρος ὀφρὺς τὰ ἀνήκεστα. οἱ δὲ πρὸς τὸν ποιμενάρχην ἱκέται συρρέουσιν. ἐσμὸς παθῶν ἐνοχλεῖ, καὶ παρὰ τούτου ὡς ἰατροῦ τῆς θεραπείας βλύζον καταφυγγάνεται. μᾶλλον δὲ ἡ σύμπασα διδάσκαλον καὶ ἐπίκουρον ἐπιγραφομένη τὸν Μάρκον, τὴν αὐτοῦ προσκαλεῖται ἐν τοῖς συμπίπτουσιν ἀρωγὴν, καὶ ταῖς ἐτησίαις ἑορταῖς ὡς χρέα τοὺς ἐπαίνους καρποφοροῦσα, κομπάζει κροτοῦσα, καὶ χορεύει πανηγυρίζουσα, τό τε θεῖον αὐτοῦ εὐαγγέλιον περιπτυσσομένη ὡς πλάκας θεοχαράκτους ἐναγκαλίζεται, ἢ κρεῖττον εἰπεῖν, ὡς αὐτό γε τὸ στόμα ἀσπάζεται, καὶ παρ' αὐτοῦ τὰ θεόφθεγκτα οἴεται ἀκουτίζεσθαι ῥήματα. Οὐ καὶ ἡμῖν ὦ μύστα, καὶ Εὐαγγελιστὰ ἵλεων μὴ ἀποκάμοις τιθέμενος, τὰ κυκλοῦντα λυπηρὰ ἐπελαφρύνων, τὰ ἐν βίῳ δυσχερῆ κατευμάριζε, ῥῆξον τὸ τῶν ἐγκλημάτων χειρόγραφον, δίδου λύσιν τῶν ἐπταισμένων, τίς αὐτὴν περὶ τῆς δεσποτικῆς γλώσσης εἴληφας ἐξουσίαν; εἰ δεσμήσεις, ἄρρηκτον τὸ δεσμούμενον, εἰ πρὸς συμπάθειαν νεύσεις, ὁ δεσμὸς ἀφανισμός, μὴ παρίδῃς ταῖς

σειραῖς

σφεῖς ἡμᾶς τῇ ἁμαρτίᾳ ἐσφιγμένους, ἀλλ' ἐπιτίμησον τοῖς δεσμοῖς, καὶ ῥαγήσονται, δεῖξον τῆς ἐκκλησίας εἰρηνεύουσαν, ὡς τῷ θεμελίῳ τῆς σῆς ἐκρηπίδωσας λόγων, ὥσπερ ὢν ὁ τοῦ δεσποτικοῦ ῥύσις αἵματος, καὶ τῆς ἐκεῖθεν ἡμᾶς μεταχεῖν ἀγαθῶν παρασκεύασον· χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος νῦν καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

animo perferebat, Dominum ſuũ imitatus. Multo carnis propriæ ſanguine perfuſus eſt, qui terram illam dæmonum ſordibus expurgaverat. Hæc enim ſunt, quæ ingratorum, & iniquorum hominum inſipientia illis rependit, qui beneficia in eos contulerunt. Demum omnigenis cruciatibus velut aurum probatus ad inacceſſibilem illam lucem evolavit, variorum certaminum multiplices, atque uberes fructus percepturus. Talis fuit Apoſtoli curſus: tales Evangeliſtæ conatus miraculo pleni, & ſupernis plauſibus digni. Et quomodo in omnibus magnus Apoſtolus Marcus ſummas laudes non ſortiatur? Quid enim eſt Apoſtolo ſublimius? Quid Chriſti Scriba honorabilius? Quid cum Martyrij gloria comparandum? Cum verò & Pontificius amictus eidem acceſſerit Athleticarum luctationum gloria decoratus, quidnam aliud ad ſummum gloriæ pondus reliquum fuit? non utique aliud niſi Angelorum comitatus, & cœleſtis illa Regia, in qua unà cum alijs electis Dei ſervis modò verſatur, & exultat ſui magiſtri faciem conſpiciens, & Divini illius Regni pulchritudine, & lumine illuſtratus. Cui enim Dei gloria in hoc mundo curæ fuit, meritò hunc cæleſtis, & infinita gloria in Cœlo conſectatur. At neque celebrationibus hujus mundi deſtituitur, licèt his non indigeat. Nunc enim Alexandria, imò verò tota Aegyptus Marcum ſuum primum Præſulem ſortita, ac veluti myſticum Nilum nacti, ſpirituales animarum agros irrigantem, quemadmodũ verus Nilus feraces terræ campos irrigare ſolet, illum ut Apoſtolum, ut Evangeliſtam, ut Martyrem magnificè extollit, atque hymnos canit ejus appellationibus, & meritis conſonos. Videt ejus corpus in monumento poſitum, licèt anima in ſupernis regionibus verſetur, ac ſecum ipſa lætatur illius ſacrorum cinerum theſauro ditata. Circa ejus ſepulchrum feſtivis canticis ipſum compellat, & tamquam cum vivente aliquo, & in ſpiritu verſante colloquitur, ac gratijs ibidem ab eo receptis perfruitur: pro illis verò honoribus quos Apoſtolo congruentes offert, majora viciſſim beneficia recipit. Cum enim calamitatem flatus adverſi ſpirant, tunc Vrbis incolæ Marci Sepulchrum circumdant, & illicò à malis liberantur. Cùm Barbarorum furor graviſſima mala minatur, ipſi ad Paſtorem ſupplices confluunt. Morborum copia cùm eos perturbat, tunc ad ipſum veluti ad Medici officinam, è qua emanant remedia, confugiunt; Imò verò univerſa Aegyptus Magiſtrum, & adiutorem ſibi Marcum adſcribens in adverſis omnibus, quæ ſibi contingunt, illius auxilium invocat, & annuo die ejus feſto laudum debitum ipſi perſolvens, exultat, plaudit, ac celebri panegyri illius merita proſequitur: divinumque

ipſius

ipſius Evangelium, ut tabulas à Deo inſculptas amplectitur, vel ut melius dicam, tamquam ipſum Chriſti os veneratur, & ab illo divina verba ſe audire arbitratur. Quem & nobis, ò Sanctiſſime Doctor & Evangeliſta, propitium reddere ne graveris: triſtia quæ nos perturbant, tollas: aſpera quæ in vita accidunt, complanes: rumpas chirographum illud, in quo noſtra crimina deſcripta ſunt: & erratorum des veniam; talem enim poteſtatem ab ipſius Domini lingua accepiſti: Si ligaveris, id quod ligatur erit inſolùbile: ſi ad commiſerationem & veniam inclinaveris, vinculum facilè diſſolvetur. Ne ergo deſpicias nos catenis peccatorum conſtrictos, ſed impera vinculis ipſis, & effringentur. Eccleſias in pace, & tranquillitate cuſtodias, quas tuæ prædicationis fundamento firmaſti: pro illis quippe Domini ſanguis effuſus eſt; & bonorum cæleſtium fac nos eſſe participes, gratia & benignitate Domini Noſtri Ieſu Chriſti, cui gloria, & potentia, nunc & in ſæcula ſæculorum. Amen.

CATE-

CATENA GRAECORVM PATRVM IN EVANGELIVM ſecundum Marcum.

Collectore, & Interprete

PETRO POSSINO SOC. IESV PRESBYTERO.

ΤΟΥ ΚΑΤΑ' ΜΑΡΚΟΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΥ

ΥΠΟΘΕΣΙΣ.

Κατὰ Μάρκον τόδε τὸ Εὐαγγέλιον ἐπιγέγραπται, ἐπειδὴ αὐτὸ Μάρκος ὁ μαθητὴς Πέτρου, καὶ συνέκδημος Παύλου συνεγράψατο. διηγεῖται δὲ ἐξ ἀρχῆς λέγων ἀρχὴν εἶναι τοῦ Εὐαγγελίου τὸ τοῦ Ἰωάννου κήρυγμα καὶ βάπτισμα. λαβὼν τὸ μαρτύριον παρὰ Ἡσαΐου τοῦ Προφήτου. σημαίνει δὲ καὶ αὐτὸς ὅτι ἐπειράσθη ὁ Ἰησοῦς ἐν τῷ ὄρει, οὐ καταλέγει δὲ τοὺς πειρασμούς. ἀπαγγέλλει δὲ τὴν ἐκλογὴν τῶν μαθητῶν, καὶ σημεῖα καὶ τέρατα γενόμενα, τήν τε τοῦ μυστηρίου παράδοσιν, καὶ τέλος ὅτι παρεδόθη Πιλάτῳ, καὶ ἐσταυρώθη τῷ σώματι, καὶ οἱ μὲν στρατιῶται διεμερίσαντο τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, τὸ δὲ σῶμα τεθὲν ἐν μνημείῳ ἠγέρθη ἐν τριημέρῳ. καὶ τοῦτο ταῖς γυναιξὶν ὁ καταβὰς Ἄγγελος ἀπήγγειλεν, ἵνα καὶ αὐταὶ ἀπαγγείλωσι τοῖς μαθηταῖς.

EVANGELII SECVNDVM MARCVM

ARGVMENTVM:

Secundum Marcum hoc Evangelium inſcribitur, quoniam id Marcus Petri diſcipulus, & comes Peregrinationum Pauli, conſcripſit. Narrare autem à principio incipit dicens, initium eſſe Evangelij Ioannis prædicationem, & Baptiſmũ, ſumpto teſtimonio ab Eſaia Propheta. Prodit autem & ipſe tentatum in monte Chriſtum, tentationes tamen ſingillatim non recenſet. Explicat verò diſtinctè electionem Diſcipulorum, & ſigna, ac prodigia, quæ contigerunt, tum etiam myſterij traditionem, ad extremum ut traditus Pilato Dominus ſit, & corpore crucifixus: utque veſtimenta quidem eius inter ſe milites partiti ſint, corpus verò in ſepulchro poſitum reſurrexit intra triduum: idque mulieribus deſcendens Angelus nunciaverit, ut & ipſæ nunciarent Diſcipulis.

SCHOLIVM.

Confundit hic Autor Marcum Petri Diſcipulum cum alio comite Pauli & Barnabæ. In hoc non probandus, ut nec Victor qui paulò poſt idem affirmat.

EVANGELII SECVNDVM MARCVM. | ΤΟΥ ΚΑΤΑ' ΜΑΡΚΟΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΥ.

CAPITVLA | ΚΕΦΑΛΑΙΑ.

1 De Inſeſſo a Dæmone.	ά Περὶ τοῦ δαιμονιζομένου.
2 De Socru Petri.	β' Περὶ τῆς πενθερᾶς Πέτρου.
3 De curatis à diverſis morbis.	γ' Περὶ τῶν ἰαθέντων ἀπὸ ποικίλων νόσων.
4 De Leproſo.	δ' Περὶ τοῦ λεπροῦ.
5 De Paralytico.	έ Περὶ τοῦ παραλυτικοῦ.
6 De Levi publicano.	ς' Περὶ Λευΐ τοῦ τελώνου.
7 De habente manum aridam.	ζ' Περὶ τοῦ ξηρὰν ἔχοντος χεῖρα.
8 De Electione Apoſtolorum.	ή Περὶ τῆς τῶν ἀποστόλων ἐκλογῆς.
9 Parabola Sementis iactæ.	θ Περὶ τοῦ σπόρου παραβολή.
10 De increpatione aquarum.	ί Περὶ τῆς ἐπιτιμήσεως τῶν ὑδάτων.
11 De Legione.	ια Περὶ τοῦ λεγεῶνος.
12 De Filia Principis Synagogæ.	ιβ' Περὶ τῆς θυγατρὸς τοῦ ἀρχισυναγώγου.
13 De Hæmorrhoiſſa.	ιγ' Περὶ τῆς αἱμοῤῥοούσης.
14 De Ordinatione Apoſtolorum.	ιβ' Περὶ τῆς τῶν ἀποστόλων διαταγῆς.
15 De Ioanne & Herode.	ιέ Περὶ Ἰωάννου καὶ Ἡρώδου.
16 De quinque panibus.	ις Περὶ τῶν πέντε ἄρτων.
17 De inceſſu ſupra mare.	ιζ' Περὶ τοῦ ἐν θαλάσσῃ περιπάτου.
18 De tranſgreſſione mandati Dei.	ιή Περὶ τῆς παραβάσεως ἐντολῆς τοῦ Θεοῦ.
19 De Phœniſſa.	ιθ Περὶ τῆς Φοινίσσης.
20 De Muto.	κ' Περὶ τοῦ μογιλάλου.
21 De ſeptem panibus.	κά Περὶ τῶν ἑπτὰ ἄρτων.
22 De Fermento Phariſæorum.	κβ' Περὶ τῆς ζύμης τῶν Φαρισαίων.
23 De Cæco.	κγ' Περὶ τοῦ τυφλοῦ.
24 De Interrogatione in Cæſarea.	κγ' Περὶ τῆς ἐν Καισαρείᾳ ἐπερωτήσεως.
25 De Transfiguratione Ieſu.	κε Περὶ τῆς μεταμορφώσεως τοῦ Ἰησοῦ.
26 De Lunatico.	κς' Περὶ τοῦ σεληνιαζομένου.
27 De Diſceptantibus, quis maior?	κζ' Περὶ τῶν διαλογιζομένων, τίς μείζων;
28 De Interrogantibus Phariſæis.	κή Περὶ τῶν ἐπερωτησάντων φαρισαίων.
29 De Divite eum interrogante.	κθ Περὶ τοῦ ἐπερωτήσαντος αὐτὸν πλουσίου.
30 De Filijs Zebedæi.	λ' Περὶ τῶν υἱῶν Ζεβεδαίου.
31 De Bartimæo.	λά Περὶ Βαρτιμαίου.
32 De Pullo.	λβ' Περὶ τοῦ πώλου.
33 De Ficu areſacta.	λγ' Περὶ τῆς ξηρανθείσης συκῆς.

λδ'

λδʹ Περὶ ἀμνησικακίας.
λεʹ Περὶ τῶν ἐπερωτησάντων τὸν Κύριον Ἀρχιερέων καὶ Γραμματέων.
λϛ Περὶ τοῦ ἀμπελῶνος.
λζʹ Περὶ τῶν ἐγκαθέτων διὰ τὸν κῆνσον.
ληʹ Περὶ τῶν Σαδδουκαίων.
λθ Περὶ τοῦ Γραμματέως.
μʹ Περὶ τῆς τοῦ κυρίου ἐπερωτήσεως.
μαʹ Περὶ τῆς τὰ δύο λεπτά.
μβʹ Περὶ συντελείας.
μγʹ Περὶ τῆς ἡμέρας καὶ ὥρας.
μδʹ Περὶ τῆς ἀλειψάσης μύρῳ.
με Περὶ τοῦ πάσχα.
μϛʹ Περὶ τῆς Προδόσεως προφήτεια.
μζ Περὶ τῆς τοῦ Πέτρου ἀρνήσεως.
μηʹ Περὶ τῆς αἰτήσεως τοῦ Σώματος τοῦ Κυρίου.

Σουίδα. Μάρκος ὁ Ευαγγελιστὴς ἔχει τίτλους μηʹ Κεφάλαια λϛʹ.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ ΒΑΤΙΚΑΝΟΥ Πρόλογος εἰς τὴν Ἑρμήνειαν τοῦ κατὰ ΜΑΡΚΟΝ.

Ἐπειδὴ μὴ εὗρόν τινα τῶν πατέρων Ἑρμηνευσάντων τὸν Μάρκον, ἵνα μὴ μένῃ ἀτέλεστον τὸ Εὐαγγέλιον, κατετόλμησα τῆς ἑρμηνείας. εἰ μὲν οὖν τι ἄξιον λεχθείη, χάρις Θεῷ, καὶ τοῖς τὰ σπέρματα δεδωκόσι πατράσιν. εἰ δὲ οὐκ, ἔστω καὶ τοῦτο τῆς ἐμῆς ἀμαθείας καὶ θρασύτητος ἀπόδειξις.

Μάρκος ὁ θεσπέσιος Εὐαγγελιστὴς γέγονε μὲν ἀκροατὴς καὶ φοιτητὴς Πέτρου τοῦ Κορυφαίου τῶν Ἀποστόλων. καὶ δὴ καὶ μέμνηται αὐτοῦ ὁ Πέτρος ἐν δευτέρᾳ τῶν Καθολικῶν αὐτοῦ ἐπιστολῶν, λέγων. ἀσπάζεται δὲ ὑμᾶς ἡ ἐν Βαβυλῶνι συνεκλεκτὴ, καὶ Μάρκος ὁ υἱός μου. γέγονε δὲ ὕστερον τῆς Ἀλεξανδρέων Ἐκκλησίας ἐπίσκοπος. φησὶ δὲ Εὐσέβιος ἐν τρίτῃ βίβλῳ τῆς εὐαγγελικῆς ἀπο-

34 De obliviſcendis iniurijs.
35 De Principibus Sacerdotũ, ac Scribis interrogãtibus Dñũ.
36 De Vinea.
37 De Inſidiantibus per cenſum.
38 De Sadducæis.
39 De Scriba.
40 De Interrogatione Domini.
41 De Muliere cũ duob. minutis.
42 De Conſummatione.
43 De Die & hora.
44 De ea quæ unxit Dominum unguento.
45 De Paſchate.
46 Prophetia traditionis.
47 De Petri negatione.
48 De Petitione Corporis Domini.

Suidæ. Marcus Evangeliſta habet Titulos 48. Capita 36.

ANONYMI EX VATICANA Bibliotheca deſcripti Præfatio in expoſitionem Evangelij ſecundum Marcum.

Qvoniam nullum Patrũ inveni, qui Marcum eſſet interpretatus, ne Expoſitio Evangelicæ Scripturæ imperfecta maneat, auſus ſum eam operis partem invadere, in qua tractanda ſi quid laude dignum attulero, Deo ſit gratia, & Patribus, qui ſemina jecerunt unde hæ qualeſcunmque fruges exiſterent. Sin minus, ferendum fuerit extare hic imperitiæ, confidentiæque meæ monumentum.

Divus Marcus Evangeliſta fuit auditor & diſcipulus Petri Apoſtolorum Principis. Itaque meminit ipſius Petrus in ſecunda ſuarum Epiſtola Catholica, dicens: *Salutat vos Eccleſia, quæ eſt in Babylone* 1. Petr. v. 13.

 bylone

bylone coelecta, & Marcus filius meus. Fuit autem poſtea Alexandrinæ Eccleſiæ Epiſcopus. Ait verò Euſebius in Libro tertio Evangelicæ demonſtrationis, Petrum religione quadam à ſcribendo Evangelio refugiſſe, Marcum autem quæ a Magiſtro audierat memoria & commentario complexum, ad utilitatem Fidelium edidiſſe. hinc factum, ut quæ Petro ampla & glorioſa dicta ſunt a Chriſto Marcus non referat, ut pote quæ a Petro ſua decora præ modeſtia premente nunquam audijſſet. Negationem verò & quæcumque parum honorifica Petro erant quaſi ex propoſito perſecutus ſit; quod ea nimirum Petrus ad ſui depreſſionem commemorare ac profiteri ſolitus eſſet.

δείξεως. ὅτι ὁ μὲν Πέτρος δι' εὐλάβειαν ἀπέχετο τοῦ γράψαι Εὐαγγέλιον. ὁ δὲ Μάρκος ἀπομνημονεύσας τὰ παρὰ τοῦ διδασκάλου λεγόμενα συνεγράψατο εἰς ὠφέλειαν τῶν ἀκουόντων. διὸ καὶ τὰ ἔνδοξα τὰ πρὸς Πέτρον εἰρημένα, ὡς Πέτρου διὰ τὴν ταπεινοφροσύνην οὐκ εἰρηκότος, οὐ συνεγράψατο. τὴν δὲ ἄρνησιν, καὶ ὅσα κατ' αὐτοῦ εἶπεν, ὡς καὶ Πέτρου τὰ καθ' ἑαυτοῦ ἐκπομπεύοντος.

VICTORIS PRESBYTERI Antiocheni in ſuam Expoſitionem Evangelij ſecundum Marcum.

Præfatio.

CVm in Evangelium ſecundum Matthæum & ſecundum Ioãnem tonitrui filium multi Commentaria conſcripſerint, pauci vero in Evangelium ſecundum Lucam: in Evangelium vero ſecundum Marcum omnino, ut opinor, nullus (neque enim memorari quemquam qui id fecerit audivi hactenùs, quamvis curioſè inquiſierim ex eis qui Scriptorum veterum indices ſumma cura confecerunt) decrevi brevem expoſitionem in hoc Evangelium conficere, colligendis & digerendis quæ ſparſim & ex occaſione in locum eius aliquem ſcripta in Operibus Magiſtrorum Eccleſiæ reperientur.

Sciendum: Evangeliſtam Marcum primum omnium poſt Mat-

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ Εἰς τὴν τοῦ κατὰ Μάρκον Ἑρμηνείας.

Πρόλογος.

ΠΟλλῶν εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον καὶ εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην τὸν υἱὸν τῆς βροντῆς, συνταξάντων ὑπομνήματα, ὀλίγων δὲ εἰς τὸ κατὰ Λουκᾶν, οὐδενὸς δὲ ὅλως, ὡς οἶμαι, εἰς τὸ κατὰ Μάρκον Εὐαγγέλιον ἐξηγησαμένου (ἐπεὶ μηδὲ μέχρι τήμερον ἀκήκοα, καὶ τοῦτο πολυπραγμονήσας παρὰ τῶν σπουδὴν ποιουμένων τὰ τῶν ἀρχαιοτέρων συνάγειν πονήματα) συνεῖδον τὰ κατὰ μέρος καὶ σποράδην εἰς αὐτὸ εἰρημένα παρὰ τῶν διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας, συναγαγεῖν, καὶ σύντομον Ἑρμηνείαν συντάξαι.

Ἰστέον ὅτι μετὰ Ματθαῖον Μάρκος ὁ Εὐαγγελιστὴς συγγραφὴν ποιεῖται, ὃς ἐκαλεῖτο καὶ Ἰωάννης. υἱὸς δὲ οὗτος ἦν Μαρίας τῆς τοὺς Ἀποστόλους δεξαμένης ἐν Ἱερουσαλὴμ ἐν τῇ αὐτῆς οἰκίᾳ. ὡς ἐν ταῖς πράξεσι τῶν Ἀποστόλων δηλοῦται. Καὶ τὰς μὲν ἀρχὰς τῷ Βαρνάβᾳ ἀνε-

ψιός

ψιὸς ὢν αὐτοῦ, καὶ τῷ Παύλῳ συνηπίετο, ὡς πάλιν ἐν ταῖς πράξεσιν εἴρηται τῶν Ἀποστόλων. Καὶ Παῦλος δὲ πρὸς Κολοσσαεῖς μνήμην αὐτοῦ ποιεῖται, φάσκων, ἀσπάζεται ὑμᾶς Μάρκος ὁ ἀνεψιὸς Βαρνάβα. Καὶ ἐν τῇ πρὸς Τιμόθεον δευτέρᾳ, ἀναλαβὼν Μάρκον ἄγαγε μετὰ ἑαυτοῦ, καὶ τὰ ἑξῆς. ἐπὶ τῆς Ῥώμης δὲ μετὰ ταῦτα σὺν τῷ Πέτρῳ, ὅς φησιν ἐν τῇ πρώτῃ ἐπιστολῇ. ἀσπάζεται ὑμᾶς Μάρκος ὁ υἱός μου. Τὴν ἱερὰν τοίνυν τοῦ Κυρίου κηρύγματος διδασκαλίαν παρ᾽ αὐτοῖν δεδιδαγμένος ἦν καὶ σὺν αὐτοῖς ἐποιεῖτο πάντων, καὶ ἐπὶ τῆς Ῥώμης ἐπλήρου. Παρακλήσεσι δὲ παντοίαις ἤτουν αὐτόθι, φασιν, ἔγγραφον αὐτοῖς ἐκθέσθαι τὴν διήγησιν τοῦ Κυρίου κηρύγματος. καὶ τοῦτον αἴτιον γενέσθαι τῆς τοῦ λεγομένου κατὰ Μάρκον Εὐαγγελίου γραφῆς.

ΕΙΡΗΝΑΙΟΥ Μετὰ τὴν τοῦ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγελίου ἔκδοσιν, Μάρκος ὁ μαθητὴς καὶ Ἑρμηνευτὴς Πέτρου, καὶ αὐτὸς τὰ ὑπὸ Πέτρου κηρυττόμενα ἐγγράφως ἡμῖν παραδέδωκε.

thæum Evangelium ſcripſiſſe. qui quidem non modo Marcus, ſed præterea Ioannes quoque reperitur dictus. Filius is erat Mariæ illius, quæ Apoſtolos in domum ſuam Ieroſolymis excepit, prout in Actis Apoſtolorum narratur. Ac principiò quidem Paulo adhæſit & Barnabæ, cum hujus conſobrinus eſſet, prout item in Actis Apoſtolorum dicitur. Paulus quoque ad Coloſſenſes ſcribens, ejus meminit, his verbis: *Salutat vos Marcus Conſobrinus Barnabæ*. & ad Timotheum ſecunda: *Marcum aſſume & adduc tecum*, & quæ ſequuntur. Romæ vero deinde eum Petro fuit; qui priore ſua Epiſtola: *Salutat vos* (inquit) *Marcus Filius meus*. Sacram igitur Evangelicæ prædicationis doctrinam à principibus Apoſtolis accepit, & una eum ipſis exercuit ac promulgavit Romæ: ubi & ajunt quotidianis precibus Fideliū indulſiſſe ipſum, ut quæ voce prædicaverat, brevi ſcripto comprehenſa vulgaret: ac tali occaſione Evangelium quod dicitur ſecundum Marcum, eſſe conſcriptum.

Col. iv. 10.

Tim II iv 11.

IRENAEI Poſt editionem Evangelii ſecundum Matthæum, Marcus Diſcipulus & Interpres Petri, quæ à Petro prædicabantur ſcripto nobis tradidit.

CATE-

CATENA GRAECORVM PATRVM IN EVANGELIVM ſecundum Marcum.

EVANGELIVM Secundum Marcum. Cap. 1.

„ ℣. 1. Initium Euangelii Ieſu
„ Chriſti Filij Dei.

„ 2. Sicut ſcriptum eſt in Pro-
„ phetis. Ecce ego mitto Ange-
„ lum meũ ante faciem tuã, qui
„ præparabit viam tuã ante te.

ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ Τὸ Κατὰ Μάρκον. Κεφ. α'

„ Ἀρχὴ τοῦ Εὐαγγελίου Ἰησοῦ Χριστοῦ
„ υἱοῦ Θεοῦ.

„ Ὡς γέγραπται ἐν τοῖς προφήταις.
„ Ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν Ἄγγελόν μου
„ πρὸ προσώπου σου ὃς κατασκευάσει
„ τὴν ὁδόν σου ἔμπροσθέν σου.

ANONYMI VATICANI.

Quandoquidem Matthæus & Lucas Chriſti res ab ipſis principiis repetierunt: ille a Domini genealogia, hic ab iis quæ ejuſdem Domini conceptum præceſſerunt, Ego initium Evangelii a Ioanne ducam. Evangelii, inquam, Filii Dei. Filium enim Dei Chriſtum eſſe, in Prophetis ſcriptum eſt. Hoc porro inquit Scriptionis meæ principium eſt: *Ecce ego mitto Angelum meum*. Id Malachias de Ioanne dicit, ut ex perſona Dei. Potes autem illud: *Sicut ſcriptum eſt in Prophetis*, connectere illi ſententiæ: *Ecce ego mitto Angelum meum*. quaſi dicat Marcus: inchoare ſe Evangelium Filii Dei ab eo quod a Prophetis de Ioãne dictum eſt. deinde omiſſis alijs Prophetis, puta Davide dicente: *Paravi lucernam Chriſto meo*, Iſaiæ teſtimonium ſolius poſuit,

Malach. III. 1

Pſalm. cxxxi. 17.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ ΒΑΤΙΚΑΝΟΥ.

Ἐπειδὴ ὁ Ματθαῖος καὶ ὁ Λουκᾶς ἄνωθεν ἤρξαντο, ὁ μὲν ἀπὸ τῆς τοῦ Κυρίου γενεαλογίας, ὁ δὲ καὶ ταύτης ἔμπροσθεν, ἐγώ φησι τὴν ἀρχὴν τοῦ Εὐαγγελίου ἀπὸ Ἰωάννου ποιήσομαι. Εὐαγγελίου δὲ τοῦ υἱοῦ Θεοῦ, οὕτω γὰρ ἐν τοῖς προφήταις γέγραπται, ὅτι υἱός ἐστι Θεοῦ. ἡ δὲ ἀρχή φησι τῆς ἐμῆς συγγραφῆς αὕτη, ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν Ἄγγελόν μου. τοῦτο δὲ ὁ Μαλαχίας περὶ Ἰωάννου λέγει, ὡς ἐκ προσώπου Θεοῦ. δύνασαι δὲ τὸ, ὡς γέγραπται ἐν τοῖς προφήταις, συνάψαι τῷ, ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν Ἄγγελόν μου. ἵνα τὴν ἀρχὴν ποιήσομαι τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ υἱοῦ Θεοῦ τὸ τοῖς προφήταις περὶ Ἰωάννου εἰρημένον. εἶτα ἀφεὶς τοὺς ἄλλους προφήτας, οἷον τὸν Δαβὶδ τὸν εἰπόντα, ἡτοίμασα λύχνον τῷ χριστῷ μου, τὴν Ἡσαΐου τέθεικε μαρτυρίαν μόνον.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧΕΩΣ.

Μάρκος ὁ Εὐαγγελιστὴς ἀπὸ τοῦ προφητικοῦ πνεύματος τοῦ ἐξ ὕψους ἐπιόντος τοῖς ἀνθρώποις, τὴν ἀρχὴν ἐποιήσατο. τὸ μὲν γὰρ, φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ, μετὰ τὴν περὶ τοῦ Ἐζεκίου ἱστορίαν ἀναγέγραπται. τὸ, δὲ ἰδοὺ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου, καὶ τὰ ἑξῆς, ὑπὸ Μαλαχίου εἴρηται. Ἐπιτεμὼν δὲ ὁ Εὐαγγελιστὴς, ὡς ὑπὸ Ἡσαΐου εἰρημένας τὰς δύο χρήσεις παρέθηκεν. τὴν δὲ ὁμοίως ἐπιτομὴν πεποίηται καὶ ἐπὶ τῷ, ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου, καὶ τὰ ἑξῆς, παρασιωπήσας τὸ προκείμενον, ἔμπροσθεν σου, ὡς Ὠριγένης ἐν ἕκτῳ τόμῳ τῶν εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην ἐξηγητικῶν φησι, δύο προφητείας εἰρημένας ἐν διαφόροις ὑπὸ δύο προφητῶν, εἰς ἓν συναγαγὼν πεποίηκε.

VICTORIS ANTIOCHENI.

Marcus Evangeliſta a deſcenſu Prophetici Spiritus ex alto in homines, initium fecit. Illud enim: *Vox clamantis in deſerto* poſt Hiſtoriam Ezechiæ ſcriptum eſt. hoc vero: *Ecce ego mitto Angelum meũ* & quæ ſequuntur, a Malachia eſt dictum. compendio vero uſus Evangeliſta utramque ſententiam ita junxit tamquam ſi vnius autoris Iſaiæ eſſent. ſimili breviãdi ſtudio rurſus & illa contraxit: *Ecce ego mitto Angelum meum* & quæ ſequuntur. Silentio nimirum premens quod citato loco legitur: *ante te*. Ita Origenes ſexto tomo Enarrationum in Evangelium ſecundũ Ioannem, ubi duas prophetias locis diverſis ſcriptas à Prophetis duobus in unam hic conflatas docet.

„ Φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἑτοιμά-
„ σατε τὴν ὁδὸν τοῦ Κυρίου, εὐθείας
„ ποιεῖτε τὰς τρίβους αὐτοῦ.

V. 3. Vox clamantis in deſerto:
„ Parate viam Domini rectas fa-
„ cite ſemitas ejus.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ ΒΑΤΙΚΑΝ.

Καὶ οὐ μόνον φησὶ, ταύτην εἶπεν περὶ Ἰωάννου τὴν ῥῆσιν ὁ Προφήτης, ἀλλὰ καὶ τὴν λέγουσαν, φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ. τοῦτο δὲ εἶπε ἵνα δείξῃ καὶ τὸν μάρτυρα Χριστοῦ μέγιστον, ᾧ δύο προφητεῖαι αὐτοῦ ἐπεμνήσθησαν.

ANONYMI VATICANI.

Neque ſolum, inquit, hãc protulit de Ioanne ſentẽtiam Propheta, ſed & illam: *Vox clamantis in deſerto*. Hoc autem dixit, maximum demonſtrans Chriſti teſtem: utpote cujus Prophetiæ duæ mentionem fecerint.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Τὸ δὲ φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ, εἴρηκεν ὁ μακάριος Βαπτιστὴς πρὸς τοὺς σταλέντας ὑπὸ τῶν ἀρχιερέων καὶ διδασκάλων τοῦ λαοῦ. πυνθανομένων γὰρ αὐτῶν καὶ διερωτώντων τίς εἶ; ἵν᾿ ἀπόκρισιν δῶμεν, καὶ τὰ ἑξῆς. αὐτὸς ἀπεκρίθη τὸ, φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ, ὡς καὶ τὸ ἐπαγόμενον δηλοῖ κηρύσσων βάπτισμα μετανοίας, καὶ τὰ ἑξῆς. ὁρᾷς καὶ διατί ἐκήρυττεν, εἰς τοῦτο δηλονότι μόνον

VICTORIS ANTIOCHENI.

Hæc verba: *Vox clamantis in deſerto*, dixerat Beatus Baptiſta ad miſſos à Principibus Sacerdotum & Doctoribus Populi. Interrogantibus enim eis; *Tu quis es? ut reſponſum demus* &c. ipſe reſpondit: *Vox clamantis in deſerto*. prout & indicatur eo quod adjungitur: *prædicans baptiſmum pænitentiæ* &c. Ad id videlicet ſolum aderat ut præpa-

præpararet & viam muniret: non autem ut ipſam, cujus ſpem faciebat, gratiam remiſſionis peccatorū ipſe daret, ſed ut animas, ad quas adventabat Deus, ad eum excipiendum idoneas redderet. Ioannis quidem baptiſma per pœnitētiam purgabat in præparationem ſanctificationis: Chriſti autem, per gratiam ſanctificabat in perfectionem.

ἐπιπροοδοποιῶν παρεγένετο, καὶ προετοιμάζων, οὐ τὴν δωρεὰν χαριζόμενος, ὅπερ ἦν ἄφεσις, ἀλλὰ προπαρασκευάζων τὰς ψυχὰς τῶν μελλόντων δέχεσθαι τὸν τῶν ὅλων Θεόν. Τὸ μὲν Ἰωάννου βάπτισμα διὰ μετανοίας ἐκάθηρεν εἰς εὐτρεπισμὸν ἁγιασμοῦ. Τὸ δὲ τοῦ Χριστοῦ, διὰ χάριτος ἡγίαζεν εἰς τελείωσιν.

ANONYMI TOLOSANI.

Marcus Evangeliſta à Prophetico ſpiritu qui in homines è cœlis ſupervenit, initium fecit. Finem quippe teſtamenti veteris initium novi dicit eſſe. Porro teſtimonium quod de Præcurſore recitat ex duobus Prophetis ſumptum eſt, Malachia & Eſaia. Malachias dixit: Ecce mitto Angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te. Iſaias vero: Vox clamantis in deſerto. Eſt autem illic ſermo Dei Patris ad Filium dicentis Angelum fore Præcurſorem. Propterea quod & Angelicam vivendi formam æmulaturus eſſet: & quia annunciaturus & indicaturus eſſet Chriſtum venientem. Quod autem ait Evangeliſta. Initium Evangelii ſicut ſcriptū eſt in Eſaia Propheta, excelſior Evangelii forma monſtratur. Quid vero præparavit Ioannes? & quam viam Domini? Iudæorum animas ſcilicet per baptiſmum ad recipiendum Chriſtum. Quod vero additur: *ante faciem tuam*, cognationem oſtendit Chriſti cum Ioanne. Illud autem: *vox clamantis in deſerto*, dupliciter intelligi à nobis poteſt. aut enim per deſertum, ſolitudo Iordani contermina ſignificatur, aut Sy-

ΑΝΟΝΥΜΟΥ ΤΟΛΩΣΑΙΟΥ.

Μάρκος ὁ Εὐαγγελιστὴς ἀπὸ τοῦ προφητικοῦ πνεύματος τοῦ ἐξ οὐρανοῦ ἐπελθόντος τοῖς ἀνθρώποις, τὴν ἀρχὴν ἐποιήσατο. τὸ γὰρ τέλος τῆς παλαιᾶς ἀρχὴν τῆς νέας διαθήκης εἶναι λέγει. ἡ δὲ μαρτυρία, ἣν ἔλαβε παρὰ τοῦ προδρόμου, ἐκ δύο προφητῶν ἐλήφθη Μαλαχίου τε καὶ Ἠσαΐου. τοῦ μὲν Μαλαχίου εἰρηκότος, ἰδοὺ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου, ὃς κατασκευάσει τὴν ὁδόν σου ἔμπροσθέν σου. τοῦ δὲ Ἠσαΐου φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ. ἔστι δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς πρὸς τὸν υἱὸν ὁ λόγος, ἄγγελον εἶναι εἰπόντος τὸν πρόδρομον, διὰ τὸ τὴν ἀγγελικὴν ἔχειν πολιτείαν, καὶ τὸ μηνύειν καὶ ἀγγέλλειν τὸν Χριστὸν ἐρχόμενον. εἰπόντος δὲ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ, τοῦτο ἀρχὴ τοῦ Εὐαγγελίου, καθὼς γέγραπται ἐν Ἠσαΐᾳ τῷ προφήτῃ, ὑψηλοτέρα εἰκὼν τοῦ Εὐαγγελίου δείκνυται. τίνα δὲ κατεσκεύασεν ὁ Ἰωάννης; καὶ ποίαν ὁδὸν τοῦ Κυρίου; τὰς τῶν Ἰουδαίων ψυχὰς δηλονότι, διὰ τοῦ βαπτίσματος, δέξασθαι τὸν Χριστόν. τὸ δὲ πρὸ προσώπου σου. τὴν συγγένειαν δείκνυσι τοῦ Χριστοῦ πρὸς τὸν Ἰωάννην. τὸ φωνὴ δὲ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ, νοητέον διχῶς. ἢ τὴν τοῦ Ἰορδάνου ἔρημον, ἢ τὴν τῶν Ἰουδαίων συναγωγήν. καὶ γὰρ ἔρημος ἐτύγχανε παντὸς ἀγαθοῦ. ὁδὸς δὲ, ἡ νέα διαθήκη. τρίβοι δὲ ἡ παλαιά. Πρὸς μὲν οὖν τὴν ὁδὸν τὸ ἑτοιμασθῆναι ἐπιτήδειόν ἐστι. τῆς δὲ παλαιᾶς τὰς

τρίβους

τρίβους εὐθείας ποιεῖν καλόν.

goga Iudæorum. deſerta enim & deſtituta omni bono erat. Porro via, nóvum Teſtamentum; ſemitæ vero, vetus. ad viam igitur parandi verbum rectè quadrat: veteres autem ſemitas rectas facere conſentaneum eſt.

» Ἐγένετο δὲ ὁ Ἰωάννης βαπτίζων ἐν
» τῇ ἐρήμῳ, καὶ κηρύσσων βάπτισμα
» μετανοίας εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν.

℣. 4. Fuit autē Ioannes baptizans
» in deſerto, & prædicans baptiſ-
» mum pœnitentiæ in remiſſio-
» nem peccatorum.

» Καὶ ἐξεπορεύετο πρὸς αὐτὸν πᾶ-
» σα ἡ Ἰουδαία χώρα, καὶ οἱ Ἱεροσο-
» λυμῖται.

5. Et egrediebatur ad eum omnis
» Iudæa regio, & Ieroſolymitæ.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ ΒΑΤΙΚ. Οὐχ ἁπλῶς μοι δοκεῖ προσκεῖσθαι, καὶ οἱ Ἱεροσολυμῖται (ἤρκει γὰρ τῷ εἰπεῖν, πᾶσα, ἡ Ἰουδαία χώρα, καὶ τοὺς Ἱεροσολυμίτας σημᾶναι) ἀλλὰ τοιοῦτόν τι αἰνίττεται. μέγα ἐφρόνουν οἱ τὰ Ἱεροσόλυμα οἰκοῦντες, διά τε τὸν ἐν αὐτοῖς ναὸν, καὶ διὰ τὸ εἶναι τὴν μητρόπολιν τὴν Ἱερουσαλὴμ, καὶ διὰ τὸ πάσαν πρὸς αὐτὴν τὴν Ἰουδαίαν ἐπείγεσθαι, προφάσει τῶν θαυμάτων ἐν Ἱερουσαλὴμ ἀνύεσθαι εἰωθότων. λέγει οὖν, τοσοῦτος ἦν φησὶ ὁ Ἰωάννης, ὁ τῷ Χριστῷ μεμαρτυρηκὼς, ὥστε καὶ οἱ μεγαλόφρονες Ἱεροσολυμῖται ὑπετάγησαν αὐτοῦ τῷ κηρύγματι, καὶ τῷ βαπτίσματι.

ANONYMI VATICANI. Non otioſa Ieroſolymitarum hìc mentio. quamquā nomine Iudææ regionis univerſæ abundè ij comprehenſi videri poterant. Tale videlicet quiddam innuitur. Efferebant ſe longè ſupra cæteros & præſtanti ſui opinione tumebant Ieroſolymarum incolæ: tum ob inſigne illud & unicum quod in ea urbe viſebatur templum: tum quod ea metropolis Regni eſſet, tum denique quod ex cunctis paſſim Iudææ partibus peregrinatione ac concurſu celebraretur, occaſione miraculorum quæ fieri Ieroſolymis conſueverant. Ait igitur: tantus Ioannes erat is qui Chriſto teſtimonium perhibuit, ut & illi ipſi ſuperbi Ieroſolymitæ non dubitaverint prædicationi ſe ipſius & baptiſmati ſubiicere.

» Καὶ ἐβαπτίζοντο πάντες ἐν τῷ
» Ἰορδάνῃ ποταμῷ ὑπ᾽ αὐτοῦ.

» Et baptizabantur omnes in Ior-
» dane flumine ab illo.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ. Ἰορδάνης δὲ ἐστι ποταμὸς ἐκ δύο πηγῶν συμπληρούμενος. αἱ μὲν γὰρ δύο πηγαὶ τυγχάνουσι, μία λέγεται Γὰρ, καὶ μία λέγεται Δάν. ἐπειδὴ οὖν συνάπτεται τὰ ὕδατα τῶν δύο πηγῶν, λέγεται Ἰορδάν. Ἰορδάνης δὲ κατὰ τὴν συνήθειαν μετωνο-

EIVSDEM. Iordanes vero eſt fluvius duobus ex fontibus confluens, quorum alter Iar, alter Dan dicitur; horū permiſtis aquis nomina quoque juncta Iordan efficiunt, cui verbo Helleniſtæ ſui ſermonis propriam adjungentes

clauſulam, Iordanis nomen iſtius iam apud nos fluvij proprium effecerût, Ac quamquam Hebraicum veriloquium ſimplex eſt a duobus quos dixi fontibus, tamen & myſterium in eo ſubeſſe videri poteſt quòd Iordan redditur *deſcenſus ipſorum*. Ibi videlicet deſcendit unigenitus Dei Filius, ut genus hominum per lavacrum regenerationis ſurſum attolleret. Ibidem deſcendit & Sanctus Spiritus, ut Filium oſtenderet quem ſuum eſſe Pater teſtabatur, nè forte aliò averſa circumſtantium intelligentia, quod audiebant, *Hic eſt Filius meus dilectus*, alteri cuidam adaptandum non Chriſto putarent. In eum uſum deſcendit Spiritus Sanctus indicaturus quem deſignaret vox, & hallucinationi occurſurus aliquorum, qui abſque eo foret autumaturi erant, de Ioanne id dictû. Magnæ porro hìc utilitatis myſterio Spiritus Sancti Perſona in columbæ ſpecie apparet, ne quis eandem putaret cum perſona Filij: aut Filium ipſum cum Patre in unam hypoſtaſim conflaret, quôs propriam quemque diſtinctam habere, exacta, quæ hìc nobis innuitur, Theologia docet.

μάζονται οἱ ἑλληνισταὶ καλοῦσι. λέγεται δὲ ἐν τῇ ἑβραΐδι, Ἰορδάν, ὅ ἐστι διὰ τὰς δύο πηγάς. ἔχει δὲ καὶ ἑτέραν θεωρίαν. Ἰορδάν γὰρ ἑρμηνεύεται, κατάβασις αὐτῶν. ἐκεῖ γὰρ κατέβη ὁ μονογενὴς υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἵνα ἀναγάγῃ τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων διὰ λουτροῦ τῆς παλιγγενεσίας. καὶ ἐκεῖ κατῆλθε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἵνα δείξῃ τὸν υἱὸν ἀπὸ πατρὸς μαρτυρούμενον, ἵνα μὴ ἐφ᾽ ἕτερα τραπῇ ἡ διάνοια τῶν τότε ἀκουσάντων. οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός. εἰ μὴ τοίνυν κατῆλθε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ ἐσήμανε ἐπὶ ποῖον ἤγετο ἂν ἡ φωνή, πλάνη ἐγίνετο πολλῶν λεγόντων περὶ Ἰωάννου τὴν φωνὴν γεγενῆσθαι. γέγονε δὲ καὶ μεγάλης ὠφελείας μυστήριον. ἐνεσχημάτισε γὰρ ἐνταῦθα τὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος ὑπόστασιν ἐν εἴδει περιστερᾶς, ἵνα μὴ σύλληψιν ποιήσῃ τὸ πνεῦμα τῷ υἱῷ, μηδὲ τὸν υἱὸν τῷ Πατρί, ἀλλ᾽ ἰδίαν ὑπόστασιν ἔχῃ μαθεῖσθε, ἵνα δείξῃ ὑμῖν τὴν ἀκρίβειαν.

„ Confitentes peccata ſua.

Ἐξομολογούμενοι τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν.

Eiuſdem. Erat enim propria vis Baptiſmi Ioannis, homines ad confeſſionem aptos ac pœnitentiam facere; in quo multum cedebat Baptiſmo Domini, qui in Spiritu peragebatur, & remiſſionẽ gratis dabat peccatorum.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ. Ἦν γὰρ τὸ Ἰωάννου Βάπτισμα ἐπιτήδειους πρὸς ἐξομολόγησιν ποιοῦν καὶ μετάγνωσιν. οὐχ, ὡς τὸ τοῦ Κυρίου, τὸ ἐν πνεύματι τελούμενον, καὶ ἄφεσιν ἁμαρτιῶν δωρούμενον;

ANONYMI TOLOS.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ ΤΟΛΩΣ.

Non eſt idem Baptiſma Ioannis cum Baptiſmate Chriſti. Ioannis enim Baptiſma Pœnitentiæ fuit. Chriſti vero in re-

Οὐκ ἔστι τὸ τοῦ Ἰωάννου Βάπτισμα ταυτὸν τῷ βαπτίσματι τοῦ Χριστοῦ. τὸ μὲν γὰρ Ἰωάννου μετανοίας ἦν βάπτισμα. τὸ δὲ τοῦ Χριστοῦ εἰς ἄφεσιν ἁμαρ-

μαρτιῶν. Ὁ δὲ Μάρκος εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν φησὶ τὸ τοῦ Ἰωάννου βάπτισμα. ῥητέον οὖν πρὸς τοῦτο. ὅτι ἐκήρυσσε μὲν βάπτισμα μετανοίας, ἔφερε δὲ εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. τουτέστιν εἰς τὸ τοῦ Χριστοῦ βάπτισμα, οὗ χωρὶς οὐκ ἔστιν εὑρεῖν ἁμαρτημάτων ἄφεσιν. οἱ γὰρ ταύτην ἑτοιμάσαντες τὴν ὁδὸν, καὶ τοῦτο ὑποδεχόμενοι τὸ βάπτισμα, ἕτοιμοι ἐγίνοντο εἰς τὴν τοῦ ἁγίου βαπτίσματος ὑποδοχήν.

remiſſionem peccatorum. Atqui Marcus de Baptiſmate Ioãnis pronunciat, in remiſſionem & ipſum valuiſſe peccatorum. Dicẽdum igitur ad hoc. Prædicatum quidem à Ioanne fuiſſe Baptiſma pœnitentiæ, contuliſſe autem illud ſive promoviſſe ad remiſſionem peccatorum, quatenus diſponebat ad Chriſti Baptiſma, extra quod non invenitur peccatorum remiſſio. Qui enim iſtam paraverant viam & illud ſuſcipiebant Baptiſma Ioannis, parati jam idoneique erant ad ſuſceptionem Sancti Baptiſmatis Chriſti.

» Ἦν δὲ Ἰωάννης ἐνδεδυμένος τρίχας
» Καμήλου.

ỳ.6. Et erat Ioannes veſtitus pi-
» lis cameli.

ΑΝΟΝΥΜΟΥ ΒΑΤΙΚ.

Τρίχιν ἐσκέπετο Καμήλου ὡς μέσος παλαιᾶς, καὶ τῆς τῶν ἐθνῶν κλήσεως, τῶν τέως ἀκαθάρτων. ἡ γὰρ Κάμηλος, ᾧ μὲν μηρυκίζεται, καθαρὰ ἐστιν. ᾧ δὲ μὴ διχηλεῖ ὁπλὴν, ἀκάθαρτος.

ANONYMI VATIC.

Pilis Cameli tegebatur, ut medius Legis veteris & novæ Gentiles vocãtis eatenus immundos. Camelus enim, quatenus quidem ruminat, mundum eſt animal; quatenus autem fiſſam non habet ungulam, immundum.

» Καὶ ζώνην δερματίνην περὶ τὴν
» ὀσφὺν αὐτοῦ, καὶ ἐσθίων ἀκρίδας
» καὶ μέλι ἄγριον.

» Et zona pellicea circa lum-
» bos ejus, & locuſtas & mel ſyl-
» veſtre edebat.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ. Ἀκρίδας οἱ μέν φασι τὰ τῶν ἀκροδρύων ἀκρίσματα, μέλι ἄγριον τὴν βοτάνην, κατὰ τὸ. ἤνθησαν ἡ κάππαρις καὶ ἡ ἀκρίς. ὃ ἐν τῷ ιβ Ἐκκλησιαστοῦ εὕρηται. οἱ δὲ τὸ ζωΰφιον, καὶ τὸ ἐν ἀγρίοις τόποις εὑρισκόμενον μέλι. ἃ δηλοῖ γλυκεῖαν τε μετέωρον τροφὴν, τουτέστι πνευματικήν.

Ejuſdem. Nomen in græco reſpondens voci, *locuſtas*, quidam interpretantur tenera faſtigia ſtirpium. mel vero agreſte genus quoddam herbæ putant eſſe. Prior ſuſpicio autoritatem habet a xii. Eccleſiaſtæ, ubi legitur: *Floruerunt capparis & acris*, ſive cacumen herbæ. Alij tamen acridas inſecti animalculi genus eſſe cenſent: uti & mel ſylveſtre, verum mel fuiſſe in ſylvis & agreſtibus locis repertum. Significat autem mel dulcem & cœleſtem eſcam, hoc eſt, ſpiritualem.

SCH. In MS. legebatur ἰωβ, ſed erat hallucinatio Amanuenſis qui duas literas ι & β numeri xii. indices, temerè in nomen Prophetæ deformavit.

VICTORIS ANTIOCHENI.

Mat. III

CLarius Matthæus veſtimentum Ioannis fuiſſe ait de pilis Camelorum. ſic & pœnitentiæ & regni habuit ſymbola habitus iſte. aut,ut alius dicit: Luctus quidem ſymbolum fuit indumentum Ioannis, mortificationis verò populi,zona pellicea. Id enim Salvator ſignificavit dicens: *Cantavimus vobis & non ſaltaſtis* &c. cibus verò ipſius, ut opinor, ſymbolum erat rationalis alimenti hujus populi, qui mundis cœli avibus non veſcebatur, verum ſermone qui volucris quidem videbatur, ſed tamen qui alis minimè niteretur, neq; efferri altè ſupra terram poſſet, aut celſiores ejus vertices volatu ſuperare. Quam in ſententiam ſignificationis myſticæ non ægrè venit mel quoque ſylveſtre, à ſpiritalibus quidem apibus Prophetis guſtandũ præbitũ,ſed nequaquam cultum ac manſuefactũ ſubactumve ad uſum ſalubrem per accuratam conſiderationem & inquiſitionem.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΚΕΩΣ.

Ὅπερ σαφέστερον ὁ Ματθαῖος φησιν, ὡς τὸ ἔνδυμα αὐτοῦ ἦν ἀπὸ τριχῶν Καμήλου, τοῦτο μετανοίας καὶ βασιλείας εἶχε σύμβολα τὸ σχῆμα ἐκεῖνο. ἢ ὡς ὁ ἄλλος φησὶ, πένθους μὲν ἦν σύμβολον τὸ ἔνδυμα Ἰωάννου, νεκρώσεως τοῦ λαοῦ ἡ δερματίνη ζώνη. τοῦτο γὰρ ὁ Σωτὴρ ἐσήμανε λέγων, ηὐλήσαμεν ὑμῖν καὶ οὐκ ὠρχήσασθε, καὶ τὰ ἑξῆς. ἡ δὲ τροφὴ αὐτοῦ, ὡς οἶμαι, σύμβολον ἦν τῆς λογικῆς τοῦ λαοῦ τούτου τροφῆς, ὡς οὐκ ἐσθίοντος τὰ τῶν καθαρῶν πετεινῶν τοῦ οὐρανοῦ, τρεφομένου δὲ τῷ μὲν δοκοῦντι λόγῳ μετεωροπόρῳ, ἀλλ᾽ οὐ βεβηκότι ὑπὲρ τῶν πτερύγων, οὐδὲ δυναμένου ἀναβῆναι τὴν γῆν, καὶ ἐπὶ τὰ ὑψηλὰ φθάσαι αὐτῆς, ὥσπερ ἦν καὶ μέλι ἄγριον γευόμενον μὲν ὑπὸ τῶν νοητῶν μελισσῶν προφητῶν, μὴ γεωργούμενον δὲ καὶ ἡμερούμενον διὰ τῆς ἐμμελοῦς νοήσεως καὶ ζητήσεως.

ANONYMI TOLOS.

LVctus erat ſignum apud Veteres hæc veſtis. Tali ſiquidè veſtitu docet nos Propheta lugere ſuſcipienda ac profitenda pœnitẽtia. Zona verò pellicea, aut Iudæorum Gentis ac Religionis extinctum florem fidemque mortuam ſignificat: aut demonſtrat, oportere eum qui pœnitentiæ ſtatum ſuſcipit, mortificare membra quæ

Ad Coloſ. III. 5. ſunt ſuper terram. Indicia verò luctus veſtimenta ejuſmodi fuiſſe Salvator teſtatus eſt, dicens: *Lamentavimus vobis & non planxiſtis.*

Matth. XI. 17. Quibus verbis Ioannis vitæ inſtitutum & genus adumbravit. per-

ΑΝΟΝΥΜΟΥ ΤΌΛΩΣ.

Πένθους σημεῖον τοῦτο τὸ ἔνδυμα τοῖς παλαιοῖς. διὰ γὰρ τοιούτου ἐνδύματος διδάσκει ἡμᾶς ὁ Προφήτης πενθεῖν μετανοοῦντας. ἡ δὲ ζώνη ἡ δερματίνη, ἢ τῶν Ἰουδαίων ἐνδείκνυται τὴν νέκρωσιν. ἢ ὅτι δεῖ τὸν μετανοοῦντα τὰ μέλη νεκροῦν τὰ ἐπὶ τῆς γῆς. ὅτι δὲ πένθους ἦσαν ἐνδεικτικὰ τὰ τοιαῦτα, ὁ Σωτὴρ ἐμαρτύρησε λέγων. ἐθρηνήσαμεν ὑμῖν καὶ οὐκ ἐκόψασθε. τὴν γὰρ τοῦ Προδρόμου πολιτείαν ἐνταῦθα αἰνίττεται. ἦλθεν ὁ Ἰωάννης μήτε ἐσθίων μήτε πίνων, καὶ εἴπατε, δαιμόνιον ἔχει. ἔστι δὲ καὶ ἡ τοῦ Προφήτου τροφὴ ἀριδήλως σημαίνουσα τὴν ἐγκράτειαν.

git

git enim: *Venit Ioannes neque manducans, neque bibens: & dixiſtis, dæmonium habet.* Porrò cibus, qui hic memoratur, Prophetæ, manifeſtum argumentum habet egregiæ abſtinentiæ eius.

» Καὶ ἐκήρυσσε λέγων· Ἔρχεται ὁ
» ἰσχυρότερός μου, ὀπίσω μου· οὗ οὐκ
» εἰμὶ ἱκανὸς κύψας λῦσαι τὸν ἱμάντα
» τῶν ὑποδημάτων αὐτοῦ.

℣. 7. Et prædicabat dicens: veniet
» fortior me poſt me, cujus non
» sũ dignus procumbens ſolvere
» corrigiã calceamentorum ejus.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ ΒΑΤΙΚ.

Ἔργον τοῦ βαπτίζοντος λύειν τὸν βαπτιζόμενον τῆς ἁμαρτίας, ὡς πόδα ἀπὸ ὑποδήματος. Φησὶν οὖν ὁ Ἰωάννης, οὐκ ἱκανὸς ἐγὼ τὸ ἔργον τοῦ Βαπτιστοῦ εἰς τὸν Κύριον ἐπιδείξασθαι. τί γὰρ καὶ λύσειέν τις ἐκεῖνον, ὃς ἁμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν, οὔτε εὑρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ; καθὼς γέγραπται. οὕτως ὁ Κλήμης ἐν με στρώματι. ἢ ὅτι οὐκ εἰμὶ ἄξιος τὰ εἰς αὐτὸν εἰρημένα προφητικὰ αἰνίγματα ἐπιλῦσαι, διὰ τὸ φανερῶς αὐτὸν ἐπιδεῖξαι τῷ κόσμῳ. Καὶ τοῦτο ὁ Κλήμης.

ANONYMI VATICANI.

Opus baptizantis eſt peccatis ſolvere eum qui baptizatur, ut ſi quis pedem ſubligaculo calcei ſolvens liberet. Ait ergo Ioannes: non ſum dignus opus Baptiſtæ in Dominum exercere. quid enim in eo ſolvi queat, qui peccatum non fecit nec inventus eſt dolus in ore ejus? ſicut ſcriptum eſt. Sic Clemens quadrageſimo quinto Stromate. vel ſic: Non ſum dignus ſolvere Prophetica ænigmata ipſum indicantia, quæ videlicet unus ipſe mundo ediſſeruit palamque declaravit. Et hoc Clemens. 1 Petr. 11.22.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ.

Ἕτερόν ἐστιν ὅ φησιν ὁ Ματθαῖος, βαστάζειν τὰ ὑποδήματα. ἕτερον δὲ τὸ κύψαντα λῦσαι τὸν ἱμάντα τῶν ὑποδημάτων, ὡς ἔχει Μάρκος. καὶ ἀκόλουθόν γε, μηδενὸς σφαλλομένου τῶν Εὐαγγελιστῶν, ἀμφότερα κατὰ διαφόρους καιροὺς εἰρηκέναι Βαπτιστήν. ἢ τὸ, ἅπαξ εἰρημένον τὼ Εὐαγγελιστὰ ἑρμηνεῦσαι τὴν καθ' ἕτερον τρόπον. κειμένου γὰρ περὶ τῶν αὐτῶν, ὡς οἴονταί τινες οἱ ὑπομνημονεύσαντες, διαφόρως ἠνέχθησαν, μὴ ἀκριβοῦντες τῇ μνήμῃ ἕκαστον τῶν εἰρημένων ἢ γεγενημένων. ἱμάντα δέ φησι τὸν σφαιρωτῆρα τοῦ ὑποδήματος. πρὸς δὲ τὸ μέγεθος τοῦ ἀξιώματος, καὶ τῆς θεότητος τὴν ὑπεροχὴν ἀφορῶν, οὐδ' ἐν ὑπηρέτου φησὶ τάξει καταλογισθῆναι ἱκανός εἰμι. πάντα γὰρ αἰθέρ ὁ

VICTORIS ANTIOCHENI.

Aliud eſt quod ait Matthæus, *portare calceamenta*, aliud, *procumbentem ſolvere corrigiam calceamentorum*, ut habet Marcus. Ac conſentaneum eſt, neutro Evãgeliſtarum fallente aut falſo, utrũque iſtud diverſo tempore dictum a Baptiſta credere. Niſi ſemel prolatam a Ioanne ſententiam ſuo quiſque modo Evangeliſta extulit. Sic enim quidam opinantur, qui in Evangelia Commentaria ſcripſerunt, facinus interdum aut verbum idem eum aliqua diverſitate, quæ veritati nihil officiat, ab Evãgeliſtis

geliſtis referri, quippe non ſcrupuloſam aut ſuperſtitioſè ſedulam in geſtorũ dictorumve memoriâ tradenda, diligentiam affectantibus.

τῆς φύσεως ὡς σταγὼν ἀπὸ κάδου καὶ σίαλον λογισθήσεται, καὶ ἡ ταύτης δικαιοσύνη ὡς ῥάκος ἀποκαθημένης.

Corrigiam verò dicit ligulam calceamenti. Sublimitatem videlicet dignitatis & eminentiam divinitatis Chriſti Ioannes ſuſpiciens, in ſeque inde deſpectans, nec qui inter ejus vel infimos miniſtros cenſear dignus, inquit, ſum. univerſa ſiquidem natura hominum ut ſtilla de ſitula, & ſalivæ gutta reputabitur; & ejus iuſtitia ſicut pannus menſtruatæ.

℣.8. Ego quidem baptizavi vos „ aqua: ille vero baptizabit vos „ Spiritu Sancto.

„ Ἐγὼ μὲν ἐβάπτισα ὑμᾶς ἐν ὕδατι, „ αὐτὸς δὲ βαπτίσει ὑμᾶς ἐν Πνεύ„ ματι ἁγίῳ.

ANONYMI TOLOSANI.

Magnam humilitatem oſtẽdit Propheta hoc dicens. quandoquidem ne dignum quidem ſe eſſe ait qui poſtremus ejus ſervus ſit. Viliſſimorum enim eſt & ex infima fæce ſervulorum ejuſmodi miniſterium ſolvendarum corrigiarum adhibere dominis. Habet autem & latentis intelligentiæ quippiam id verbum. Nam qui baptizabantur à Ioanne ij peccatorum vinculis ſolvebantur per pœnitentiam. Atque ideo eorum omnium Ioannes ſolvebat corrigias, hoc eſt vincula peccatorum. In Ieſu verò fieri non poterat ut talia vincula ſolverentur, quoniam non eſt inventa iniquitas in eo.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ ΤΟΛΩΣ.

Μεγάλην εὐτέλειαν ἐνδείκνυται ὁ Προφήτης, τοῦτο εἰπών. ἐπεὶ οὐδὲ ἔσχατος αὐτοῦ φησὶ δοῦλος ἄξιός εἰμι εἶναι. οἱ γὰρ ἔσχατοι τῶν δούλων οὗτοι λύουσι τοὺς ἱμάντας τῶν ὑποδημάτων τοῖς ἰδίοις δεσπόταις. ἔχει δὲ καὶ ἀναγωγήν τινα, οἱ γὰρ βαπτιζόμενοι ὑπὸ Ἰωάννου ἐλύοντο τῶν ἁμαρτημάτων διὰ τῆς μετανοίας. ἐκ τούτων ἁπάντων ὁ Ἰωάννης ἔλυε τοὺς ἱμάντας, τουτέστι τοὺς δεσμοὺς τῶν ἁμαρτημάτων. τοῦ δὲ Ἰησοῦ οὐκ ἦν δυνατὸν λῦσαι. ἐπεὶ οὐδὲ εὑρέθη ἁμαρτία ἐν αὐτῷ.

℣.9. Et factum eſt in diebus illis „ venit Ieſus à Nazareth Galilææ, „ & baptizatus eſt à Ioanne in „ Iordane.

„ Καὶ ἐγένετο ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις, „ ἦλθεν Ἰησοῦς ἀπὸ Ναζαρὲθ τῆς Γα„ λιλαίας, καὶ ἐβαπτίσθη ὑπὸ Ἰωάν„ νου εἰς τὸν Ἰορδάνην.

ANONYMI VATICANI.

Jo. III. 3. & 5. Ait enim ipſe ad Nicodemũ: *Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu, non poteſt introire in Regnum Cœlorum.*

ΑΝΩΝΥΜΟΥ ΒΑΤΙΚ.

Φησὶ γὰρ αὐτὸς πρὸς Νικόδημον, ἐὰν μή τις γεννηθῇ ἐξ ὕδατος καὶ Πνεύματος, οὐ δύναται εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.

ΒΙΚΤΩ-

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤ.

Ὡς μηδέπω τοῦ Πνεύματος ἁγίου δοθέντος, ἐν ὕδατι βαπτίζειν φησίν, αὐτὸν δὲ βαπτίσειν ἐν πνεύματι ἁγίῳ προλέγει. ὅπερ καὶ ἔτυχον μετὰ τὴν εἰς τοὺς οὐρανοὺς ἄνοδον τοῦ χαρίσματος πρῶτοι οἱ θεσπέσιοι μαθηταί, κατὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος ἐπαγγελίαν, εἰπόντος τοῖς μαθηταῖς, ὅτι Ἰωάννης μὲν ἐβάπτισεν ὕδατι. ὑμεῖς δὲ βαπτισθήσεσθε ἐν πνεύματι ἁγίῳ οὐ μετὰ πολλὰς ταύτας ἡμέρας. διὰ τοῦτο προλαβὼν ὁ Ἰωάννης φησίν, ἔρχεται ἰσχυρότερός μου, καὶ τὰ ἑξῆς. καὶ τὸ, αὐτὸς ὑμᾶς βαπτίσει ἐν πνεύματι ἁγίῳ· ἵν' ὅταν αὐτὸν θεάσῃ μετὰ τῶν δούλων ἐρχόμενον βαπτισθῆναι, μὴ θορυβηθῇς. ἐν γὰρ τοῖς ταπεινοῖς τούτοις μάλιστα αὐτοῦ διαλάμπει τὸ ὑψηλόν. ἑτέραν γάρ τινα οἰκονομίαν ἐπὶ τὸ βάπτισμα ἔρχεται τοῦ Ἰωάννου. ὃ τοῦ μὲν ἡμετέρου ἀτελέστερον ἦν, τοῦ δὲ ἰουδαϊκοῦ ὑψηλότερον. μέσον πως ἀμφοτέρων ὑπάρχον, ἵνα δι' αὐτῆς τῆς τοῦ βαπτίσματος φύσεως μάθῃς ὅτι οὐ δι' ἁμαρτίας ἐβαπτίσθη. αὐτὸς γὰρ ἦν ὁ αἴρων ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, ὃς ἁμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν οὐδ' εὑρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ, οὐδὲ ὡς τῆς τοῦ πνεύματος δεόμενος χορηγίας, ἑκατέρων γὰρ τούτων ἔρημον ἦν ἐκεῖνο τὸ βάπτισμα. ἀλλ' οὐδὲ πολλῷ πλέον εἰς μετάνοιαν καθάπερ οἱ λοιποὶ παραγινόμενοι. Καὶ αὐτοῦ γὰρ τοῦ βαπτιστοῦ πολὺ μείζων ἦν, καὶ ἀσυγκρίτως δὴ καθαρώτερος. Τίνος οὖν ἕνεκεν ἐβαπτίσατο; ἵνα γνωρισθῇ τοῖς πολλοῖς, καὶ πιστεύσωσιν, ὡς ὁ Παῦλός φησι. διὰ τοῦτο δὲ τοῦ Πνεύματος τηνικαῦτα ἡ κάθοδος, οὐχ ὡς τότε πρῶτον ἐπιφοιτῶντος. (οὐδὲ γὰρ ἦν τούτου ἔρημος) ἀλλ' ἵνα δείξῃ τὸν κηρυττόμενον, ὥσπερ δακτύλῳ τινὶ τῇ κτίσει γνώριμον πάσῃ ποιῶν. καὶ διὰ τὸ πληρῶσαι πᾶσαν δικαιοσύνην, ἥτις ἐστὶν ἡ πλήρωσις τῶν ἐντολῶν. ἐντολὴ δὲ καὶ τὸ πλυθῆναι προφήτῃ

VICTORIS ANTIOCHENI.

Baptizare ſe aqua dicit, quòd nondum datus eſſet Spiritus Sanctus: ipſum verò baptizaturum in Spiritu Sancto prædicit: cujus doni cōpotes facti ſunt poſt Chriſti reditum in Cœlos Divini diſcipuli, juxtà Salvatoris promiſſionem qui Diſcipulis dixerat: *Quoniam Ioannes quidem baptizavit aqua, vos autē baptizabimini Spiritu Sancto non poſt multos hos dies.* Act. 1. Idcirco ante Ioannes dixerat; *Venit fortior me* &c. & illud; *Ipſe vos baptizabit in Spiritu Sancto.* nempe ut cum eum videris cum ſervis ad baptiſmum venientem, ne conturberis: nam in humilibus hiſce maximè ejus excellentia reſplendet: alia ſcilicet quædam providens ad baptiſmum Ioannis accedit. Qui quidem baptiſmus noſtro imperfectior erat, iudaico verò ſublimior, medium quiddam inter utrumque, ut ex ipſa baptiſmi natura diſcas, nequaquam ipſum ob peccatum baptizatum. Ipſe eſt enim qui tollit peccatum mundi, qui peccatum non fecit, nec inventus eſt dolus in ore ejus. Neque porrò tamquam communicatione Spiritus indigens, utroque enim iſto effectu carebat hic baptiſmus. Multo autem minus venire potuit ad pœnitentiam, cujus nimirum cauſa baptizandos ſe reliqui offerebant, ipſo ſiquidem Baptiſta multò major erat, & incomparabiliter purior. Quamobrē igitur baptizatus eſt? ut in notitiam multorum veniret, & ij crederent, ſicut Paulus ait; Spiritus verò deſcenſus tunc contigit, non ſane tamquam tum primum in ipſum

ipſum véniret, qui ab eo numquã abſuerat. Sed ut ipſe Spiritus ejus cujus præconium tum fiebat, velut digito quodam oſtenſum Orbi univerſo publicum faceret. tum præterea ut impleretur omnis juſtitia, quæ eſt executio mandatorum. Erat autem mandatum ut Propheta, qui baptizaret alios, prius ipſe ablui deberet. Sane voluntatem Dei fuiſſe, ut tunc baptizarentur omnes, agnoſces ſi attendas quid dicat: *Qui miſit me baptizare aqua*, & rurſus Chriſtus, *Publicani & meretrices juſtificaverunt Deũ baptizati baptiſmate Ioannis. Phariſæi autem & Scribæ ſpreverunt conſilium Dei, non ſuſtinentes baptizari ab ipſo*. Si igitur obedire Deo juſtitia eſt, Deus porrò Ioannẽ miſit ut baptizaret populũ, utique cũ alijs omnibus legis præceptis, & iſtud quoque de baptiſmo ſuperimplevit Chriſtus. Sin autem ideò baptizatus eſt, ut aquas ſanctificaret, jam noſtra cauſa baptizatus fuerit. Quod ſi affirmes, haud ſanè aberraveris. unde & Spiritus in ſpecie Columbæ deſcendit. ubi enim reconciliatio Dei eſt, ibi Columba, uelut in arcã Noë, & nunc in ſpecie, non in corpore Columbæ Spiritus venit, miſericordiam Dei nuncians mundo, ſimul etiam ſignificans ſpiritualem hominem debere eſſe malitiæ expertem, manſuetum, ſimplicem, & ſine fuco ac dolo.

βαπτίζοντι. ὅτι γὰρ βούλημα ἦν τοῦ Θεοῦ τὸ βαπτίζεσθαι πάντας, τοῦτ' ἄκουσον τί φησιν. ὁ πέμψας με βαπτίζειν ὕδατι. καὶ πάλιν ὁ Χριστός. οἱ τελῶναι καὶ πόρναι ἐδικαίωσαν τὸν Θεὸν βαπτισθέντες τὸ βάπτισμα Ἰωάννου, οἱ δὲ Φαρισαῖοι καὶ Γραμματεῖς ἠθέτησαν τὴν βουλὴν τοῦ Θεοῦ, μὴ βαπτισθέντες ὑπ' αὐτοῦ. Εἰ τοίνυν πείθεσθαι τῷ Θεῷ δικαιοσύνη, ὁ δὲ Θεὸς ἔπεμψε τὸν Ἰωάννην, ὥστε βαπτίσαι τὸν λαόν, μετὰ τῶν ἄλλων ἁπάντων τῶν νομικῶν, καὶ τὸ ὑπερεκπεπλήρωκεν ὁ Χριστός. εἰ δὲ καὶ ἁγιάσαι τὰ ὕδατα, ἡμῖν ἐβαπτίσθη. καὶ τοῦτο λέγων οὐκ ἂν ἁμάρτοις. διὸ καὶ τὸ πνεῦμα ἐν εἴδει περιστερᾶς κατῄει. ὅπου γὰρ καταλλαγὴ Θεοῦ, περιστερά. ὡς ἐπὶ τῆς κιβωτοῦ τοῦ Νῶε. καὶ νῦν ἐν εἴδει περιστερᾶς, οὐκ ἐν σώματι, τὸ Πνεῦμα ἔρχεται, τὸν ἔλεον τοῦ Θεοῦ καταγγέλλον τῇ οἰκουμένῃ. ἅμα καὶ δηλοῦν, ὅτι τὸν πνευματικὸν, ἀπόνηρον εἶναι χρὴ καὶ πρᾶον, ἁπλοῦν τε καὶ ἄδολον.

℣. 10. Et ſtatim aſcẽdens de aqua
» vidit Cœlos apertos, & Spiri-
» tum tamquam Columbam de-
» ſcendentem ſuper ipſum.

» Καὶ εὐθέως ἀναβαίνων ἀπὸ τοῦ ὕδατος
» εἶδε σχιζομένους τοὺς οὐρανούς;
» καὶ τὸ Πνεῦμα ὡσεὶ περιστερὰν κα-
» ταβαῖνον ἐπ' αὐτόν.

ANONYMI VATICANI.

Vidit vel Dominus, vel Ioannes. hoc poſterius præſtat. Nam in Evangelio ſecundũ Ioannem Baptiſta ſcribitur vidiſſe Spiritum, idque ſpecie Columbæ. Dominus quidem per incarnatio-

ΑΝΩΝΥΜΟΥ ΒΑΤΙΚ.

Εἶδεν ἢ ὁ Κύριος ἢ ὁ Ἰωάννης. ὅπερ καὶ βέλτιον. ἐν γὰρ τῷ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίῳ ὁ Βαπτιστὴς ἀναγέγραπται ἑωρακὼς τὸ Πνεῦμα, καὶ τὸ πνεῦμα ὡς περιστεράν. ὁ μὲν Κύριος οἰκονομικῶς ἄνθρωπος μετὰ τὸ εἶναι Θεός. ἐναν-

θρώ-

θεώπτησε γὰρ ἀφαντασιάστως. τὸ δὲ πνεῦμα οὐκ ἀληθῶς περιστερά. ὀπτασίας γὰρ ἦν τὸ ὁρώμενον, οὐκ αἰσθητῆς ὁράσεως.

nem verus homo extitit, poſtquam Deus ſolùm fuerat. Humanitatem enim aſſumpſit verè, non phantaſtice: Spiritus autem non verè Columba fuit. Speciem enim meram ea tunc habuit apparitio, non exactum & verax judicium oculorum.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ. Σχίζονται δὲ οἱ οὐρανοί, ἢ κατὰ Ματθαῖον ἀνοίγονται, ἵνα συναφθῇ τοῖς ἐπιγείοις τὰ οὐράνια. ἡ δὲ φωνὴ καὶ ἐνεχθεῖσα, ἢ ἀγγελική τις ἦν, ἢ καὶ ἑτέρα ἐκ προσώπου τοῦ Πατρός.

VICTORIS. Finduntur verò Cœli, aut juxta Matthæum, aperiuntur, ut coaleſcant cum terrenis cœleſtia. Vox autem illinc delata, vel angelica, vel alia quædam fuit ex perſona Patris.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Εἰς τὸν Κύριον οἰκονομικῶς κατῆλθε τὸ πνεῦμα. ἵνα διὰ μέσου αὐτοῦ, ὡς ἐν ἀπαρχῇ ἡμῶν, καὶ δευτέρῳ Ἀδάμ, ἔλθῃ εἰς ἡμᾶς. ἦμεν γὰρ αὐτοῦ ἐστερημένοι διὰ τῆς λεγούσης ἀποφάσεως, οὐ μὴ καταμείνῃ τὸ πνεῦμά μου ἐν τοῖς ἀνθρώποις τούτοις, διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς σάρκας.

ANONYMI VAT. In Dominum certa ratione deſcendit Spiritus. nempe ut per eum tamquam primitias noſtri generis, & ſecundum Adam, veniret ad nos. Eramus enim ipſo privati vi eius ſenten tentiæ quæ dicit: *Non permanebit Spiritus meus in hominibus hiſce, quoniam ipſi carnes ſunt.* Gen. vi. 3.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ ΤΟΛΩΣ,

ΤΟ βάπτισμα τοῦ Ἰωάννου, ὡς εἴρηται, βάπτισμα ἦν μετανοίας. καὶ οὔτε ἁμαρτιῶν ἄφεσιν εἶχεν, οὔτε πνεύματος ἁγίου μετεδίδου. ἔρχεται οὖν ὁ Ἰησοῦς ἐπὶ τὸ βάπτισμα, οὔτε διὰ τὸ ἀφεθῆναι αὐτῷ τὰς ἁμαρτίας. οὐδὲ γὰρ ἦν ἐν αὐτῷ ἁμαρτία. οὔθ' ὡς μεταληψόμενος πνεύματος ἁγίου. ἐν αὐτῷ γάρ ἐστι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. καὶ τούτῳ ἀεὶ συμπαρομαρτεῖ. ἄλλως τε οὐδὲ διὰ τὸ μετανοῆσαι ἔρχεται ἐπὶ τὸ βάπτισμα. πολλῷ γὰρ ἦν τοῦ βαπτιστοῦ κρείττων. ἀλλ' ἵνα φανερωθῇ πᾶσιν ὑπὸ Ἰωάννου. Καὶ ἵνα πληρώσῃ, ὡς αὐτὸς ὁ Σωτὴρ φησί, πᾶσαν δικαιοσύνην. ἤγουν τὰς τοῦ νόμου ἐντολάς. ἐπεὶ καὶ ἐντολὴ τοῦτο δοκεῖ. τὸ τῷ προφήτῃ πεισθῆναι βαπτίζοντι, καὶ ὑπὸ Θεοῦ πεμφθέντι. ἀλλὰ καὶ τὸ πνεῦμα κατέρχεται, οὐχ ὡς δεόμενον τοῦ Κυρίου. εἶχε γὰρ ἐν ἑαυτῷ τὸ πνεῦμα

ANONYMI TOLOSANI.

BAptiſma Ioannis, ut dictum eſt, Baptiſma erat pœnitentiæ: & neque peccatorum remiſſionem habebat; neque Spiritum Sanctum communicabat. Venit igitur Ieſus ad iſtud Baptiſma, non ut remitterentur ipſi peccata: peccatum enim in eo non erat. neque ut accepturus Spiritum Sanctum. In ipſo quippe habitat Spiritus Sãctus & comitatur eum ſemper. Iam ne pœnitentiæ quidem ſuſcipiendæ cauſa venit ad baptiſmũ, multò quippe melior ipſo Baptiſta erat. Sed ut manifeſtaretur omnibus à Ioanne. & ut impleret, quemadmodum ipſe Salvator ait, omnem juſtitiam: videlicet mandata legis. Nam & hoc unum ex mandatis videtur eſſe: Obtemperare Pro-

phetæ baptizanti & a Deo miſſo. Cæterum Spiritus deſcendit non tamquam indigente Domino, habebat enim in ſeipſo Spiritum ſubſtantialiter. Sed ut diſcamus Spiritum deſcendere ſemper in eos qui baptizantur. Vox autem declarat, non in Baptiſtam, ſed in Chriſtum Spiritum deſcendere.

Hic quoque arcanam rationem quandam Chriſtus ſequitur, dum ad Ioannis baptiſma ſe confert, quod noſtro multo imperfectius, judaico excellentius erat: medium quid inter utrumque. Acceſſit enim ad illud ut oſtenderet ipſa ipſius baptiſmatis natura: ſe neque propter peccatum baptizatum eſſe; neque quò Sancti Spiritus ſibi fieret copia. quippe qui nec peccare poſſet; & Spiritum in ſe Sanctum ſubſtantialiter præſentē haberet ſemper.

ὑποστάσεως. ἀλλ' ἵνα μάθωμεν ὅτι καὶ εἰς τοὺς βαπτιζομένους ἀεὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἔρχεται. ἡ δὲ Φωνὴ δηλοῖ. ὅτι οὐκ ἐπὶ τὸν βαπτιστὴν, ἀλλ ἐπὶ τὸν Χριστὸν τὸ Πνεῦμα κάτεισιν.

Ἐνταῦθα ἑτέραν τινὰ οἰκονομεῖ ὁ Σωτὴρ ἐρχόμενος ἐπὶ τὸ βάπτισμα Ἰωάννου. τοῦτο γὰρ τοῦ μὲν ἡμετέρου πολὺ ἦν ἀτελέστερος, τοῦ δὲ Ἰουδαϊκοῦ ὑψηλότερος. ἐλήλυθε γὰρ ἐπὶ τοῦτο, ἵνα δείξῃ διὰ τῆς τοῦ βαπτίσματος φύσεως ὅτι οὐ δι' ἁμαρτίας ἐβαπτίσθη, οὐδὲ ὡς τῆς τοῦ Πνεύματος δεόμενος χορηγίας. Καὶ γὰρ καὶ ἀναμάρτητος ἦν, καὶ τὸ Πνεῦμα ἐν ἑαυτῷ οὐσιωδῶς ἔχει ἀεί.

℣. 11. Et vox facta eſt de Cœlis.
„ Tu es Filius meus dilectus, in
„ te complacui.

„ Καὶ φωνὴ ἐγένετο ἐκ τῶν οὐρανῶν
„ σὺ εἶ ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητὸς, ἐν ᾧ εὐ-
„ δόκησα.

ANONYMI VATICANI.

SI alius in alio eſt juxta doctrinam Neſtorij, oportebat dicere: *In te eſt Filius meus dilectus, in quo mihi complacui.*

℣. 12. Et ſtatim Spiritus expulit
„ eum in deſertum.

℣. 13. Et erat in deſerto quadra-
„ ginta diebus & tentabatur à Sa-
„ tana.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ ΒΑΤΙΚ.

Εἰ ἄλλος ἐν ἄλλῳ ἐστὶ κατὰ τοὺς λόγους τοῦ Νεστορίου, ἔδει εἰπεῖν, ἐν σοί ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητὸς ἐν ᾧ εὐδόκησα.

„ Καὶ εὐθὺς τὸ πνεῦμα αὐτὸν ἐκβάλ-
„ λει εἰς τὴν ἔρημον.

„ Καὶ ἦν ἐκεῖ ἐν τῇ ἐρήμῳ ἡμέρας
„ τεσσαράκοντα, πειραζόμενος ὑπὸ
„ τοῦ Σατανᾶ.

ANONYMI VATICANI.

SPiritus qualis tandem? utique Bonus. expulit autem ut tentaretur & vinceret, & ad nos victoriam tranſmitteret. Propterea verò in deſertum expulit, ut ſimul cum eo eſſet dum tentaretur, & quaſi auxiliaretur ipſi. Nam qua-

ΑΝΩΝΥΜΟΥ ΒΑΤΙΚ.

Τὸ Πνεῦμα, ποῖον; τὸ ἀγαθὸν δηλονότι. ἐξέβαλε δὲ ἵνα πειρασθῇ καὶ νικήσῃ, καὶ τὴν νίκην παραπέμψῃ. διὰ τοῦτο δὲ ἐξέβαλεν εἰς τὴν ἔρημον, ἵνα συνῇ πειραζομένῳ καὶ οἷον βοηθείη. καθ' ὃ μὲν γάρ ἐστι καὶ νοεῖται Θεὸς, αὐτάρκης ἦν. καθ' ὃ δὲ γέγονε καὶ ἄν-

θρω-

θρωπος, μείνας καὶ οὕτως Θεὸς, ἐδεῖτο οἰκονομικῶς τῆς ἐπικουρίας τοῦ πνεύματος. οὐ γὰρ ἀτιμάζει τὸ ἀνθρωποπρεπὲς μέτρον· ἐπειδὴ καὶ ἐνανθρωπῆσαι εὐδόκησεν. ἢ ὅτι οἷά τινα ἀγωνιστὴν στεφανίτην, ἐκβάλλει τὸν Κύριον τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐπὶ τὸ ἀγωνίσεσθαι πρὸς Σατανᾶν· ἵνα ἐπειδὴ πάντας ἀνθρώπους νενικήκει, ὑπὸ τοῦ Κυρίου καθ' ὃ ἐστὶν ἄνθρωπος, ἡττηθεὶς καταγάγῃ τὴν ὀφρύν. καὶ ἡ νίκη ἀρχὴν ἀπὸ τοῦ Κυρίου λαβοῦσα, καὶ εἰς ἡμᾶς ὁδεύσῃ.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ. Ἐπειδὴ πάντα πρὸς διδασκαλίαν ἡμῶν ἐπετέλεσέ τε καὶ ὑπέμενεν, ἀνέχεται καὶ τῆς ἐκεῖσε ἀναγωγῆς, καὶ τῆς πρὸς τὸν διάβολον πάλης, ἵνα ἕκαστος τῶν βαπτιζομένων, εἰ μετὰ τὸ βάπτισμα μείζονας ὑπομένοιε πειρασμοὺς, μὴ ταράττηται ὡς παρὰ προσδοκίαν τοῦ πράγματος γενομένου, ἀλλὰ μένῃ γενναίως πάνθ' ὑποφέρων. Καὶ διὰ τοῦτο γὰρ οὐδὲ ἐπιόντας κωλύει τοὺς πειρασμοὺς ὁ Θεός. πρῶτον μὲν ἵνα μάθῃς ὅτι πολλῷ γέγονας ἰσχυρότερος. ἔπειτα ἵνα μένῃς μετριάζων, μηδὲ τῷ μεγέθει τῶν δωρεῶν ἐπαίρῃ, τῶν πειρασμῶν σε συστελλόντων. καὶ ἵνα ὁ πονηρὸς ἀπὸ τῆς βασάνου τῶν πειρασμῶν πληροφορηθῇ ὅτι τέλεον αὐτὸν ἐγκαταλιπὼν ἀπέστης. τέταρτον, ἵνα ταύτῃ ὥσπερ σίδηρος στομωθῇς, καὶ ἰσχυρότερος γένῃ. πέμπτον, ἵνα σαφῆ λάβῃς ἀπόδειξιν τῶν πιστευθέντων σοι θησαυρῶν. οὐδὲ γὰρ ἐπῆλθεν ὁ διάβολος εἰ μὴ ἐν μείζονι γενόμενόν σε εἶδεν τιμῇ. διά τοῦτο δὲ οὐκ ἀνιόντα ἁπλῶς δείκνυσί σοι τὸν Ἰησοῦν, ἀλλ' ἀναγόμενον κατὰ τὸν τῆς οἰκονομίας λόγον, αἰνιττόμενος διὰ τούτων, ὅτι οὐκ αὐτοὺς ἐπιπηδᾶν χρὴ, ἀλλ' ἑλκομένους ἑστάναι γενναίως. ἕλκει δὲ αὐτὸν εἰς τὴν ἔρημον, ἐπειδὴ τὸν διάβολον ἐβούλετο μεταστπάσασθαι, οὐ διὰ τῆς πείνης μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τόπου παραδίδωσιν αὐτῷ λαβήν. τότε γὰρ μάλιστα ἐπιτίθεται, ὅταν ἴδῃ μεμονωμένους καὶ καθ' ἑαυτοὺς ὄντας. Ταύτῃ τι

tenus quidē eſt & cogitatur Deus, ſufficiebat ipſe ſibi: quatenus autem factus homo eſt, manens vel ſic Deus, indigebat, ratione aſſumptæ infirmitatis, auxilio Spiritus. non enim modulum reſpuit humanæ mediocritatis, ex quo fieri homo voluit. Dici etiam poteſt, eductum à Spiritu Sancto Dominum, ut eum, tamquam invictum & coronatum athletam cum Satana committeret: ut ille omnium hactenus hominum victor, à Domino, quatenus homo erat, victus, ſupercilium contraheret: & victoria initium a Domino ſumens ad nos quoque veniret.

VICTORIS. Quoniam omnia ad eruditionem noſtram fecit & paſſus eſt: & abduci ſe unde eſt abductus, & luctari cum Diabolo ſuſtinuit; ut ſi majores poſt baptiſmum tentationes ingruant, ne turbentur, tamquam inopinato eventu, qui baptizati ſunt: ſed pro ſe quiſque animis ſtent, & generosè cuncta perferant. Hæ porrò cauſæ ſunt cur irruentes tentationes Deus non arceat. Primùm ut experimento ipſo ſentias te profeciſſe, & multò quam antea fortiorem evaſiſſe. Deinde ut in modeſtia te contineas, nec magnitudine donorum efferaris; ſenſu tentationum contrahente animum. Præterea ut experientia repulſæ ac rejectionis ſuæ planè malus Dæmon intelligat, te prorſus ab ipſo defeciſſe. Quartò ut tentatione, quaſi cote ferrum, acuaris, valentiorque fias. Quintò ut clarè ſcias magnos tibi theſauros eſſe commiſſos. non enim graſſaretur in te Diabolus, latro non ſtultus, ſi vacuum putaret, ac niſi multis te auctum ſpiri-

talis dignitatis opibus qua valet mentis acie perſpiceret. Quod autem non ſponte abeuntem, ſed quaſi alia vi ductum ſecundum humanitatis rationem, Dominum Evangeliſta exhibet, hæc cauſa fuit: ut nempe hinc diſceremus: non irruere ultro in tentationum pericula, ſed ubi tracti in ea fuerimus, animosè perferre ac conſtanter oportere. Trahit verò ipſum in deſertum Spiritus, ut qui Diabolum omninò allicere in certamen cum Chriſto ſtatuiſſet. quam ad rem non ſola fame quadragenarij jejunij, ſed etiam opportunitate ſeducti loci adblandiri ei fuit utile. nam hic ejus mos eſt in eos incurrere maximè quos ſejunctos ab alijs & ſolitarios animadverterit. Iſte autem quo ſe Ieſus contulit locus adeo erat avius atque infrequens hominibus, ut plenus eſſet feris beſtijs. Subjungit enim.

οὕτως ἄβατος ἦν καὶ ἔρημος ὁ χῶρος, ὡς καὶ θηρίων πλήρης ὑπάρχειν, ἐπάγει γάρ.

ANONYMI TOLOS. Omnia Salvator ad informationem hominum & fecit & paſſus eſt. eam ipſam ob cauſam luctari cum Diabolo ſuſtinuit: docens nos, non angi ſupra modum ſi poſt baptiſmum in tentationes incidamus, tamquam contra ſpem ſuccedente negotio. Si enim ſuſtinuerimus, maximum nobis lucrum apponemus. Hujus informandi exempli gratia conſcendit in montem tentandus. vel potius nō conſcendit, ſed agitur a Spiritu. Oſtēdens, non eſſe temerè periculum invadendum, neque ex præfidentia feroci inſiliendum in certamen. Propterea verò, tamquam in ſeorſim paratum ad luctam ſpatium, aſcendit ut loci ſolitudine fretus Diabolus audaciùs cum ipſo congrederetur. Solet enim in nos irruere tum maximè cum ab alijs ſegregatos ac ſolos ſenſerit.

ΑΝΩΝ. ΤΟΛΩΣ. Πάντα ὁ Σωτὴρ πρὸς διδασκαλίαν ἔπραττεν ὁμοῦ καὶ ὑπέμενε. καὶ διὰ τοῦτο ἀνέχεται τῆς πρὸς τὸν διάβολον πάλης, διδάσκων ἡμᾶς μὴ ἀδημονεῖν εἰ μετὰ τὸ βάπτισμα πειρασμοῖς περιπέσοιμεν, ὡς παρ' ἐλπίδα τοῦ πράγματος γενομένου. εἰ γὰρ ὑπομείνωμεν, πλεῖστον ἑαυτοῖς κέρδος προσενέγκωμεν. τούτου γὰρ ἕνεκεν ἄνεισιν εἰς τὸ ὄρος πειρασθησόμενος. μᾶλλον δὲ οὐκ ἄνεισιν, ἀλλ' ἀνάγεται ὑπὸ τοῦ πνεύματος, δεικνύων, μὴ δεῖν θρασύνεσθαι μηδὲ ἐπιπηδᾶν. διὰ τοῦτο δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πλέον ἀναβαίνει. ἵνα τῇ ἐρημίᾳ τοῦ τόπου θαῤῥήσας θρασύτερος προσβάλῃ αὐτῷ ὁ διάβολος. εἴωθε γὰρ μεμονωμένοις ἡμῖν οὖσιν ἀεὶ ἐπιτίθεσθαι.

SCHOLIVM.

Quid illud ſub finem ὡς ἐπὶ πλέον ἀναβαίνει? mihi quidem ſententiam numquam offerre potuit ſatis commodam, quamvis omnem in faciem verſatum. Suſpicabar igitur ſcriptum ab Autore ὡς ἐπὶ τὸ παλαιστρῖον &c quo verbo vetera lexica ſignificari docent campum purum ſeorſim ad palæſtræ congreſſus paratum. Sententia jam percommoda, quam in interpretatione expreſſam habes. niſi forte ἐπὶ τὸ πλέον ἀναβαίνει ſignificare poſſit: longiſſimè recedit.

CYRILLI. Multas ob cauſas ſinit Deus tentari nos. quarum illa non poſtrema: ut ex conatu ip-

ΚΥΡΙΛΛΟΥ. Διὰ πολλοὺς τρόπους συγχωρεῖ ὁ Θεὸς πειράζεσθαι ἡμᾶς. καὶ μάλιστα ἵνα γνῶμεν ὅτι ἐν μείζονι κατέ-

κατέστημεν τιμῇ περιεζόμενοι ὑπὸ τοῦ Διαβόλου. εἰ μὴ γὰρ ἑώρακεν ἡμᾶς τοιούτους γενομένους, οὐκ ἂν προσέβαλε. διὰ τοῦτο οὐκ ἀπιόντα λέγει τὸν Ἰησοῦν, ἀλλ' ἀναγόμενον ὑπὸ τοῦ Πνεύματος.

ſo Diaboli dignitatis noſtræ ſenſum, atque æſtimationem capiamus, nequaquam enim ille laboraret in nobis, niſi dignos ſpe contentioneque ſua ſtatueret. Propterea non proceſſiſſe quaſi ſponte ad tentationis periculum, ſed ductum a Spiritu Ieſum, dicit.

„ Καὶ ἦν μετὰ τῶν θηρίων.

„ Eratque cum beſtijs.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ.

Θηρία τοὺς δαίμονας καλεῖ, διὰ τὸ ἄγριον καὶ μισάνθρωπον. ἢ θηρία φησὶ τὰ ἐν τῇ ἐρήμῳ. ἐπειδὴ δὲ ἄνω ἔφημεν αὐτὸν δεηθῆναι τῆς ἐπικουρίας τοῦ Πνεύματος, ὅπως μὴ νομίζῃ τις ψιλὸν αὐτὸν εἶναι ἄνθρωπον, ἦν καὶ Θεός. ἄγγελοι γὰρ φησὶ διηκόνουν αὐτῷ, οὐδὲ γὰρ ἄγγελοι δουλικὴν ἐπλήρουν λειτουργίαν ψιλῷ ἀνθρώπῳ, ἀλλὰ Θεῷ ἐνσαρκωμένῳ.

ANONYMI.

Beſtias dæmonas vocat propter ſævitiam & odium quo in homines immani flagrant. aut feras dicit eas, quæ iſto in deſerto vivebant. Quoniam verò ſuperiùs diximus indiguiſſe Chriſtum auxilio Spiritus, ne quis ex eo ipſum merum eſſe hominem ſuſpicetur, nunc oſtendens Evangeliſta eum cum humana habuiſſe Divinam quoq; naturam habuiſſe, ſubdit, Angelos ipſi miniſtraſſe. non autem homini mero utique Angeli ſervile miniſterium navarent, ſed Deo humana carne induto.

„ Καὶ οἱ ἄγγελοι διηκόνουν αὐτῷ.

„ Et Angeli miniſtrabant illi.

ΒΙΚΤΟΡΟΣ. Διηκόνουν δὲ αὐτῷ οἱ ἄγγελοι μετὰ τὴν πεῖραν, καὶ τὴν κατὰ τοῦ διαβόλου νίκην, ἅτε τὴν τῶν ἀνθρώπων κατεργαζόμενοι σωτηρίαν, κατὰ τὸ εἰρημένον. οὐχὶ πάντες εἰσὶ λειτουργικὰ πνεύματα εἰς διακονίαν ἀποστελλόμενα διὰ τοὺς μέλλοντας κληρονομεῖν σωτηρίαν; νόει δέ μοι καὶ καθ' ἕκαστον, ὅτι συντελεσθέντος παντὸς πειρασμοῦ ἄγγελοι προσέρχονται διακονοῦντες τῷ νενικηκότι. ἀκόλουθος δὲ ταῦτα τῷ Ματθαίῳ καὶ ὁ παρὼν εὐαγγελιστής, κἀκεῖνος γὰρ μετὰ τὸ εἰπεῖν, ὡς ἄγγελοι προσῆλθον καὶ διηκόνουν αὐτῷ, ἐπιφέρει. ἀκούσας δὲ Ἰησοῦς ὅτι Ἰωάννης παρεδόθη, ἀνεχώρησεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν. καὶ μετ' ὀλίγα. ἀπὸ τότε ὁ Ἰησοῦς ἤρξατο κηρύσσειν καὶ λέγειν. μετανοεῖτε. ἤγγικε γὰρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. ὁ δὲ Μαρκός φησι.

VICTORIS. Miniſtrabant verò ipſi Angeli poſt tentationem & victoriam de Diabolo reportatam, utpote qui ad hominum ſalutem libenter operam conferant, iuxta illud: *Nonne omnes ſunt adminiſtratorij ſpiritus in miniſterium miſſi propter eos, qui hæreditatem capiunt ſalutis?* Hebr. 1, 14. Confer autem & conſidera, quid Evangeliſtarum quiſque dicat: ſic reperies: *Conſummata omni tentatione*, Angelos acceſſiſſe ad victorem. in quo noſter exactè Matthæum ſequitur. Nam & ille poſtquam retulit acceſſiſſe Angelos

los, miniſtraſſeque ipſi, adjungit; audito, traditum Ioannem eſſe, ſe-
Mat. 4. 12. ceſſit Ieſus in Galilæam. & poſt pauca: *Exinde cepit Ieſus prædica-*
verſ. 17. *re & dicere: pænitentiam agite, appropinquavit enim Regnum Cælorum.* Marcus autem ait.

℣. 14. Poſtquam autem traditus „ eſt Ioannes, venit Ieſus in Ga- „ lilæam, prædicans Evangelium „ Regni.

„ Μετὰ δὲ τὸ παραδοθῆναι τὸν Ἰωάννην, „ ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν Γαλιλαί- „ αν κηρύσσων τὸ Εὐαγγέλιον τῆς βα- „ σιλείας.

ANONYMI VATIC.

IOannes quoad licuit, prædicavit. Illo verò tradito ſuccedit illi Dominus in officio prædicandi, ne prædicatione carerent homines.

ANON. TOL. Conſentaneè ijs quæ a Matthæo ſunt ſcripta, ſcribit Evangeliſta noſter hoc loco. Nam & ille poſtquam acceſſiſſe ad Chriſtum Angelos & miniſtraſſe ipſi memoravit, addit: Salvatorem audito nuncio de comprehenſione Ioannis, ſeceſſiſſe in Galilæam.

THEODORI HERACLEOTÆ. Secedit in Galilæam Salvator ut doceat nos non irruere temerè in pericula, ſed ea quantum licet vitare. Id ſi fieri non potuerit, non indignari tamen, ſed magno & generoſo animo perferre fortunam pejorem. Videtur autem eadem cum Ioãne prædicare Chriſtus. Nam: Pœnitentiam agite, &c. Appropinquavit Regnum Cœlorum, una amborum erat, ut quidem apparet, oratio. Non eſt autem ita. Pœnitentia ſiquidem quam ſuadet Ioannes, recedere a peccando jubet: quam verò Chriſtus prædicat, fugam indicit à legali litera. Et propterea dicit: credite Evangelio.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ ΒΑΤΙΚΑΝ.

Ἰωάννης ἕως ἐξὸν ἦν, ἐκήρυξε. τούτου δὲ παραδοθέντος, λοιπὸν ὁ Κύριος ἐκήρυξεν. ἵνα μὴ μηδαμοῦ ἔρημοι τοῦ κηρύγματος ὦσιν ἄνθρωποι.

ΑΝΟΝΥΜ. ΤΟΛΩΣ. Ἀκολούθως τῷ Ματθαίῳ ὁ παρὼν Εὐαγγελιστὴς ἐκτίθεται τὸν λόγον. καὶ γὰρ κἀκεῖνος μετὰ τὸ εἰπεῖν ὅτι προσῆλθον ἄγγελοι καὶ διηκόνουν αὐτῷ, ἐπιφέρει ὅτι ἀκούσας δὲ ὁ Σωτὴρ ὅτι ὁ Ἰωάννης παρεδόθη, ἀνεχώρησεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν.

ΘΕΩΔΩΡΟΥ ΗΡΑΚΛΕΙΩΤΟΥ. Ἀναχωρεῖ εἰς τὴν Γαλιλαίαν ὁ Σωτὴρ ἵνα ἡμᾶς διδάξῃ μὴ ἐπιπηδᾶν τοῖς κινδύνοις, ἀλλ' ὑποφεύγειν ὡς δυνατόν. εἰ δὲ περιπέσοιμεν, μὴ δυσφορεῖν. ἀλλὰ φέρειν γενναίως. Φαίνεται δὲ τὰ αὐτὰ τῷ Ἰωάννῃ κηρύσσων ὁ Κύριος. τὸ γὰρ μετανοεῖτε, καὶ ἤγγικεν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ. ὁμοίως δοκεῖ ἔχειν. οὐκ ἔστι δέ. ὁ μὲν γὰρ Ἰωάννης τὸ μετανοεῖτε, λέγων διδάσκει ὑποχωρεῖν ἀπὸ τῶν ἁμαρτημάτων. ὁ δὲ γε Χριστὸς ἀπὸ τοῦ νομικοῦ γράμματος φυγεῖν. Καὶ τοῦτο λέγει. πιστεύετε ἐν τῷ εὐαγγελίῳ.

℣. 15. Et dicens: quoniam imple- „ tum eſt tempus, & appropin- „ quavit Regnum Dei, & pœni- „ temini, & credite Evangelio.

„ Καὶ λέγων, ὅτι πεπλήρωται ὁ καιρὸς, „ καὶ ἤγγικεν ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ. „ μετανοεῖτε, καὶ πιστεύετε ἐν τῷ „ Εὐαγγελίῳ.

ANO-

ANONΥΜΟΥ ΒΑΤ. Ἑαυτὸν λέγει Θεόν, ἑαυτὸν γὰρ ἐκήρυσσεν, ὡς φῶς ὄντα, ὡς ζωήν, ὡς λυτρωτήν, ὡς ἀνάστασιν, ὡς ποιμένα καλόν.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ. Προσέχειν δὲ χρὴ ὅτι ὁ μὲν Ἰωάννης ἐν τῇ ἐρήμῳ κηρύσσει, λέγων πρὸ τοῦ, ἤγγικεν ἡ Βασιλεία τῶν οὐρανῶν, τὸ μετανοεῖτε. ὁ δὲ σωτὴρ ἡμῶν ἀναχωρήσας εἰς Γαλιλαίαν καὶ καταλιπὼν τὴν Ναζαρέθ, ὡς ὁ Ματθαῖος φησιν, ἐλθὼν κατῴκησεν εἰς Καπερναοὺμ τὴν παραθαλασσίαν. καὶ ἀπὸ τότε ἤρξατο κηρύσσειν, καὶ λέγειν, οὐχὶ τὸ μετανοεῖτε, καὶ τὰ ἑξῆς, ἀλλὰ μόνον τὸ, ἤγγικεν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. ἔδει γὰρ τὸ μετανοεῖτε προηγούμενον τοῦτο λεχθῆναι ὑπὸ Ἰωάννου παρασκευάζοντος τὴν ὁδὸν τοῦ Κυρίου. Κατὰ οὖν τὸν Μάρκον ὁ Κύριος ἡμῶν ἔλεγεν τὸ, πεπλήρωται ὁ καιρὸς, καὶ ἤγγικεν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ. περὶ δὲ πληρωθέντος τοῦ καιροῦ συμφωνεῖ καὶ ὁ Ἀπόστολος λέγων. ὅτε ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου ἐξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ. σημαίνει δὲ, τὰ προειρημένα διὰ τῶν προφητῶν περὶ τῆς οἰκονομίας, πέρας εἰληφέναι. οἱ γὰρ προφῆται ἕως Ἰωάννου. διὸ μετὰ τὸν πειρασμὸν καὶ τοὺς προσελθόντας ἀγγέλους τῷ Ἰησοῦ, ὅταν ἤκουσεν Ἰησοῦς ὅτι Ἰωάννης παρεδόθη, τότε λέγει τὸ, μετανοεῖτε καὶ πιστεύετε ἐν τοῖς εὐαγγελίοις. ἔξεστι δὲ λέγειν ὅτι τὸ μὲν Ἰωάννου μετανοεῖτε προσεκαλεῖτο τοὺς ἀκούοντας ἀποθέσθαι τὰ ἐν τῷ βίῳ ἁμαρτήματα. τὸ δὲ Ἰησοῦ, προέτρεπεν εἰς τὸ μετανοεῖν ἀπὸ τοῦ νομικοῦ γράμματος ἐπὶ τὸ νομικὸν πνεῦμα. διὸ συνάπτει ὁ Ἰησοῦς τῷ μετανοεῖτε, πιστεύετε ἐν τοῖς εὐαγγελίοις. μετὰ δὲ τὸ παραδοθῆναι τὸν Ἰωάννην ἀναχωρεῖ, μηδὲ διαμάχεσθαι τῇ βίᾳ τῶν πονηρῶν. καὶ ἄλλως διετήρει ἑαυτὸν ταῖς πρὸ τοῦ παθεῖν διδασκαλίαις καὶ θεραπείαις, ἵνα πληρώσας αὐτὰς, καὶ ὡς προέγνωκεν καὶ προώρισε, μετὰ τοῦτον ἑαυτὸν ταπεινώσῃ καὶ

ANONYMI VATIC. Seipſū dicit Deum conſentaneè ijs quæ de ipſo ſe alibi prædicat, Lucem, Vitam, Redemptorem, Reſurrectionem, Paſtorem bonum ſeſe appellans.

VICTORIS. Animadverſione dignum eſt quòd Ioannes quidem in deſerto prædicat, dicens ante iſtud: *Appropinquavit Regnum Cælorum*, illud alterum: *pœnitentiam agite*. Salvator autem poſtquam in Gailæam ſeceſſit, & relicta Nazareth, ut Matthæus ait, venit in Civitatem maritimam Capharnaum, in eaque habitavit, cepit ex tunc prædicare & dicere, nō quidem: *Pœnitentiam agite* &c. ſed tantum: *Appropinquavit Regnum Cælorum*. Oportebat ſcilicet præordinatam illam denunciationem Pœnitentiæ, Ioannis fieri præconio, nempe hominis ad id præmiſſi ut viam venturo Domino præſterneret. Hæc igitur, juxta Marcū, propria Chriſti prædicatio fuit, *Impletum eſt tempus, & appropinquavit Regnum Dei*. De plenitudine porrò temporis conſonat & Apoſtolus dicens: *Quando venit plenitudo temporis miſit Deus Filium ſuum*. ſignificat autem quæ prædicta erant à Prophetis de myſterio Incarnationis, patrata eſſe: aut certè eorum mox patrandorum tempus adveniſſe. Prophetæ enim uſque ad Ioannem. Quare poſt tentationem & Angelorum acceſſum ad Ieſum, ubi is audijt Ioannem traditum, tunc ſtatim illud prædicat: Pœnitentiam agite & credite Evangelijs. Licet verò dicere: illud *Pœnitentiam agite*, quo ſenſu prædicabatur a Ioanne provocaſſe audientes ad deponenda

Gal. 4. 4.

vitæ

vitæ peccata: iſtud vero aliud ſono ſimile, ſententia diverſum, Ieſu voce promulgatum, excitaſſe Iudæos ad transferendam mentem à Legis litera ad Legis Spiritum. Propterea coniungit Ieſus his verbis: *pænitentiam agite*, alia illa,

ὑπήκοος γένηται μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ. ἀνεχώρησεν οὖν μὴ παραμείνας διωχθῆναι μετὰ τὸ παραδοθῆναι τὸν Ἰωάννην καὶ τοῦτο δὲ εἰδέναι προσήκει, ὡς καταλλήλως τῷ Ματθαίῳ ὁ Μάρκος ἐκτίθεται, ἀλλ' ἐπιτετμημένος.

credite Evangelijs. Cæterum poſtquam audivit Ioannem traditum, receſſit, oſtendens non eſſe vltro occurrendum armatæ malitiæ, nec certamen voluntariè cum nocere paratis appetendum. Ad hæc, ſervabat ſeipſum prędicationi ac curationum operationi paſſionem præceſſuris ex propoſito ac præfinitione ſua, quibus deinde tranſactis nulla jam mora futura erat quin ſe ipſum humiliaret, & obediens fieret uſque ad mortem, mortem autem crucis. Receſſit igitur, non expectans donec Ioannis comprehenſor ad ipſum quoque capiendum ſatellites mitteret. In quibus notandum conſentire quidem Matthæo per omnia Marcum, verum eadem tamen contractius dicere.

16. Et præteriens ſecus mare Galilææ vidit Simonem & Andreã
„ fratrem ejus, mittentes retia in
„ mare: erant enim Piſcatores.

„ Περιπατῶν δὲ παρὰ τὴν θάλασσαν
„ τῆς Γαλιλαίας, εἶδε Σίμωνα καὶ Ἀν-
„ δρέαν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ τοῦ Σίμωνος
„ βάλλοντας ἀμφίβληστρον ἐν τῇ θα-
„ λάσσῃ. ἦσαν γὰρ ἁλιεῖς.

17. Et dixit eis Ieſus, Venite poſt
„ me faciam vos fieri Piſcatores
„ hominum.

„ Καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, δεῦτε
„ ὀπίσω μου, καὶ ποιήσω ὑμᾶς γενέσθαι
„ ἁλιεῖς ἀνθρώπων.

ANONYMI. Quippe qui homines vivos capere & è morte in vitam transferre cogitaret.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Ζωγρεῖν γὰρ μέλλων τοὺς ἐκ θανάτου πρὸς ζωὴν ἀνθρώπους.

18. Et protinus relictis retibus ſe-
„ cuti ſunt eum.

„ Καὶ εὐθέως ἀφέντες τὰ δίκτυα αὐτῶν
„ ἠκολούθησαν αὐτῷ.

19. Et progreſſus inde puſillum
„ vidit Iacobum Zebedæi & Ioan-
„ nem fratrem ejus, & ipſos com-
„ ponentes retia in navi.

„ Καὶ προβὰς ἐκεῖθεν ὀλίγον εἶδεν Ἰά-
„ κωβον τὸν τοῦ Ζεβεδαίου καὶ Ἰωάννην τὸν
„ ἀδελφὸν αὐτοῦ, καὶ αὐτοὺς ἐν τῷ
„ πλοίῳ καταρτίζοντας τὰ δίκτυα.

ANONYMI. Tamquam ij ſe jam nunc accingerent ad officium evangelicè piſcandi.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Οἷον διορθουμένους ἀπαρτὶ καὶ τούς.

20. Et ſtatim vocavit illos. & re-
„ licto patre ſuo Zebedæo in navi
„ cum mercenarijs, ſecuti ſunt eũ.

„ Καὶ εὐθέως ἐκάλεσεν αὐτοὺς καὶ ἀφέν-
„ τες τὸν πατέρα αὐτῶν Ζεβεδαῖον ἐν
„ τῷ πλοίῳ μετὰ τῶν μισθωτῶν,
„ ἀπῆλθον ὀπίσω αὐτοῦ.

TOLOSANVS. Petrus & Andreas ejus frater Præcurſoris erant diſcipuli. qui deinde cum animad-

ΤΟΛΩΣ. Πέτρος καὶ Ἀνδρέας ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ τοῦ προδρόμου ἦσαν μαθηταί. εἶτα ἰδόντες ὑπὸ Ἰωάννου μαρτυρηθέντα

τὸν

τὸν Ἰησοῦν προσῆλθον αὐτῷ. παραδοθέντος δὲ τοῦ Ἰωάννου ἐλυπήθησαν σφόδρα· καὶ πάλιν πρὸς τὴν οἰκείαν τέχνην ἀνεχώρησαν. ὅθεν ὁ χριστὸς ἐκ δευτέρου πάλιν τούτους καλεῖ. καὶ οὗτοι ἀφέντες τὰ ἐν χερσὶν ἠκολούθησαν αὐτῷ. μετὰ δὲ τούτους τὸν Ἰάκωβον σαγηνεύει καὶ τὸν Ἰωάννην. Καὶ οὗτοι ἀφέντες τὸν Πατέρα, ἠκολούθησαν αὐτῷ. οὐχ ὡς καλὸν ὂν τὸ καταλιπεῖν τοὺς φύντας, τοῦτο ἐποίησαν· ἀλλ' ὅτι ἔμελλον ἐμποδίζειν αὐτοὺς πρὸς τὴν τῆς σωτηρίας εὕρεσιν.

vertiſſent teſtimonium in primis magnificum atque amplum Ieſu a Ioanne redditum acceſſerunt ad eum. Tradito poſtea Ioanne *in Herodis manus*, conſternati valde ſunt: & rurſus ad artem, quã prius factitaverant ſe receperunt. unde Chriſtus eos jam ſecundò revocat. Illi verò rebus & ſpebus, quibus hæſerant, omiſſis, ſecuti ſunt ipſum. Poſt hos verò Iacobum & Ioannem ſagena implicat ſua. qui & ipſi relicto Patre ſecuti ſunt illum. non ſane quaſi pulchrum & honeſtum putarent deſerere parentes, ſed quod intelligerent Patrem, ſi cùm ipſo manerent, ad conſecutionem ſalutis impedimento ipſis futurũ.

» Καὶ εἰσπορεύονται εἰς Καπερναούμ.

21. Et ingrediũtur Capharnaum.

ΒΙΚΤΟΡΩΣ ΑΝΤΙΟΧ. Τούτῳ τὰ ὅμοια παρέθετο καὶ ὁ Λουκᾶς. πόθεν δὲ καὶ εἰσπορεύονται εἰς Καπερναούμ; ἀπὸ Ναζαρὲτ, ὥς φησιν ὁ Λουκᾶς.

VICTORIS ANTIOCHENI. Huic ſimilia poſuit & Lucas. unde autem ingrediuntur Capharnaum? à Nazareth, ut Lucas ait.

» Καὶ εὐθέως τοῖς σάββασιν εἰσελθὼν
» εἰς τὴν συναγωγὴν, ἐδίδασκε.

„ Et ſtatim ſabbathis ingreſſus in
„ Synagogam, docebat.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ. Τότε γὰρ συνηγάγοντο μόνον, ὡς διὰ τὴν τῆς τιμωρίας ἀνάγκην, οὐ διὰ τὴν τοῦ νόμου φιλίαν. ταύτην καὶ τοῦ σαββάτου αὐτοῖς ἐπέστησεν τὴν ἀνάγκην ὁ νόμος. ἐδίδασκεν οὖν ἐν σαββάτῳ τὰς τῶν ἀκουόντων βουλόμενος θηρεῦσαι ψυχὰς πρὸς εὐσέβειαν.

EIVSDEM. Tunc enim ſolum conveniebant in unum cœtum: quippe qui non legis cognoſcendæ cupiditate, ſed mera neceſſitate cavendi ſupplicij coirent. Quòd ut vel ſic facerent neceſſitatem obſervandi Sabbathi Lex ſanxerat. Capta igitur opportunitate talis temporis, ad congregatos loquebatur, ſalutares inſidias venandis ad pietatem animabus tendens.

ΤΟΛΩΣ. Εἰς Καπερναοὺμ εἰσπορεύονται ἀπὸ τῆς Ναζαρέτ. ἐν τῇ ἡμέρᾳ γὰρ τοῦ σαββάτου ἀνεγίνωσκον τὸν νόμον. διὸ καὶ ὁ νόμος παρεκελεύετο ἐν τοῖς σάββασιν ἀργεῖν, ἵνα σχολάζωσιν οἱ ἄνθρωποι τὸ σάββατον συναγόμενοι ἐπὶ τὸ αὐτό. ὅτε οὖν συνήγοντο ἐκεῖνοι τότε ὁ Σωτὴρ ἐδίδασκε. οὐ κολακευτικῶς δὲ ἐδίδασκεν ἀλλ' ἐλεγκτικῶς. Καὶ τοῖς μὲν ἀπειθοῦσι τιμωρίαν ἠπείλει τοῖς δὲ πειθομένοις οὐρανῶν βασιλείαν καὶ ζωὴν αἰώνιον.

TOLOSANI. In Capharnaum proficiſcuntur ex Nazaret. In die enim Sabbathi legebant Legem. cui rei ut otium eſſet, jubebat Lex ceſſare ab opere Sabbatis. ut per Sabbatum vacarent homines in unum coẽuntes. cum igitur illi congregabantur, tunc Salvator docebat.

cebat, præſeferebat autem in docendo non adulationem obnoxiam; ſed liberam conſtantiam rigidæ cenſuræ, ne objurgare quidem, cum ſubeſſet cauſa, dubitantis. Ac contumacibus quidem ſupplicium denunciabat: obtemperantibus verò Regnum Cœlorum & vitam æternã.

22. Et ſtupebant ſuper doctrina
„ ejus. erat enim docens eos qua-
„ ſi poteſtatem habens, & non ſi-
„ cut Scribæ.

„ Καὶ ἐξεπλήσσοντο ἐπὶ τῇ διδαχῇ
„ αὐτοῦ. ἦν γὰρ διδάσκων αὐτοὺς ὡς
„ ἐξουσίαν ἔχων, καὶ οὐχ ὡς οἱ Γραμ-
„ ματεῖς.

ANONYMI. Scribæ quidem & alij, ſic docendi munus obibant ut facile appareret quaſi aliũde acceptum Dei verbum ipſos reddere; & miniſtros dumtaxat atque internuncios eſſe delegantis ipſos Dei. At Dominus non alieni Interpres, ſed ſui præſens autor imperij, propria ipſe protinus perſona fungens ac nomine mandabat docebatque.

ANONYMOY: Οἱ μὲν γὰρ Γραμματεῖς καὶ οἱ ἄλλοι, ὅσοι ἐδίδαξαν, οὕτως ἔλεγον, ὡς διαπορθμεύοντες λόγον, καὶ διάκονοι ὄντες τοῦ τοὺς λόγους αὐτοὺς ἐντειλαμένου θεοῦ· ὁ δέ γε κύριος ὡς αὐτὸς ὢν προστάσσων, οὕτως ἐδίδασκε.

VICTORIS ANTIOCH. Stupebant ſuper doctrina ejus: non enim ad gratiam oratione compoſita laudem audiẽtium adulatorijs delinimẽtis eblandiri ſatagebat: ſed forti autoritate ſermonis liberi, ſalute oſtendenda, nimis intentandis, Magiſterio pro dignitate fungebatur.

ΒΙΚΤΟΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Ἐξεπλήσσοντο ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ, ὅτι οὐ πρὸς χάριν τοὺς λόγους προσέφερεν, οὐ κολακεύων καὶ τὸν τῶν ἀκροωμένων θηρώμενος ἔπαινον. ἀλλ' ἐν ἐξουσίᾳ ἦν ὁ λόγος αὐτοῦ, προτρεπτικὸς εἰς σωτηρίαν, καὶ τιμωρίαν τοῖς ἀπειθοῦσιν ἐπανατεινόμενος.

23. Et erat in Synagoga eorum
„ homo in ſpiritu immundo.

„ Καὶ ἦν ἐν τῇ συναγωγῇ αὐτῶν ἄν-
„ θρωπος ἐν πνεύματι ἀκαθάρτῳ.

EIVSDEM. Adiuncto *immundi* ſimilitudinem, quæ ineſt in voce, Spiritus, diſcernit. Nam & aer & anima, & adminiſtratorij Spiritus, poſtremo & Spiritus Sanctus eodem iſto verbo deſignantur. Ne igitur communitate nominis in ambiguitatem laberemur, diſtinguens addit ſpiritum hunc fuiſſe Dæmonis impuri. impuri utique ob impietatem & ſeceſſionem à Deo, ac quod omnibus turpibus & malis facinoribus delectetur.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ. Διὰ τῆς προσθήκης τοῦ ἀκαθάρτου διαστέλλεται τὴν ὁμοίωσιν τοῦ πνεύματος. πνεῦμα γὰρ καὶ ὁ ἀὴρ, καὶ ἡ ψυχὴ, καὶ τὰ λειτουργικὰ πνεύματα προσαγορεύεται, καὶ τὸ πνεῦμα δὲ τὸ ἅγιον. ἵνα τοίνυν μὴ τῇ κοινότητι εἰς ἀδηλίαν ἐκπέσωμεν, διὰ τοῦτό φησι πνεῦμα δαιμονίου ἀκαθάρτου. ἀκαθάρτου δὲ διὰ τὴν ἀσέβειαν, καὶ τὴν ἀπὸ θεοῦ ἀναχώρησιν, καὶ διὰ τὸ πάσαις ταῖς αἰσχραῖς καὶ πονηραῖς ἐφήδεσθαι πράξεσι.

24. Et exclamauit, dicens, Quid
„ nobis & tibi Ieſu Nazarene?
„ Veniſti perdere nos? Scio quis
„ ſis Sanctus Dei;

„ Καὶ ἀνέκραξε, λέγων, ἔα, τί ἡμῖν
„ καὶ σοὶ Ἰησοῦ Ναζαρηνέ; ἦλθες
„ ἀπολέσαι ἡμᾶς; οἶδά σε τίς εἶ, ὁ
„ ἅγιος τοῦ Θεοῦ.

ΤΟΛΩ-

ΤΟΛΩΣΑΙ. Ἀπώλειαν γὰρ ἑαυτοῦ ἡγεῖται ὁ δαίμων τὸ ἐξελθεῖν ἐκ τοῦ ἀνθρώπου. διὰ τοῦτο φησίν, ἔα. τί ἡμῖν καὶ σοὶ Ἰησοῦ Ναζαρηνέ; ἦλθες ἀπολέσαι ἡμᾶς. ἀνηλεεῖς γὰρ ὄντες οἱ δαίμονες κακὸν πάσχειν οἴονται μὴ συγχωρούμενοι κακοποιεῖν τοὺς ἀνθρώπους.

TOLOSANI. Perniciem propriam interpretatur dæmon exire ab homine. propterea dicit: ſine. quid nobis & tibi Ieſu Nazarene veniſti perdere nos. Immiſericordes nimirum dæmones calamitate ſe affici putant, cum nocere non ſinuntur hominibus.

ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ. Τίνος ἕνεκεν οὐκ εἶπε τὸ δαιμόνιον ὅτι. ἅγιος εἶ, ἀλλ' ὁ ἅγιος, μετὰ τῆς τοῦ ἄρθρου προσθήκης; ἵνα δείξῃ ὡς πολλῶν ὄντων ἁγίων εἷς ἐστι καὶ μόνος ἅγιος ὁ Κύριος. ὁ δέ γε Χριστὸς ἐπιστομίζει αὐτόν. ἵνα μάθωμεν ὅτι κἂν ἀληθῆ λέγωσιν οἱ δαίμονες δεῖ ἐπιστομίζειν αὐτούς.

ORIGENIS. Quare non ſimpliciter dicit Chriſto dæmonium Sanctus es. Sed præfixo articulo ? ut oſtendat, cum multi ſint hoc nomine dignati, eminere tamen unũ longè ſuper omnes, qui verè unus & ſolus Sanctus excellenter ſit, huncque eſſe Dominum Ieſum. Os autem illi obſtruit Chriſtus, ut ex hoc diſcamus indicendum ſilentium dæmonibus eſſe, quamlibet vera dicentibus.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Ἴσως τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα ᾤετο διὰ τῆς τοιαύτης εὐφημίας καὶ κολακείας, τῷ εἰπεῖν ἐξουσίαν ἔχοντι, ἦλθες ἀπολέσαι ἡμᾶς. Θεοῦ γὰρ ἴδιον τοῦτο. καὶ τῷ εἰπεῖν, οἶδά σε τίς εἶ, ὁ ἅγιος τοῦ Θεοῦ, ἐπαρθέντα τὸν Κύριον καὶ περιχαρῆ γεγονότα ἐάσειν αὐτὸν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ. ὁ δὲ ἐπετίμησεν αὐτῷ μὴ λαλεῖν. οὐ γὰρ ὡραῖος αἶνος ἐν στόματι τοῦ ἁμαρτωλοῦ, καθὼς γέγραπται. καὶ ἐξέβαλεν αὐτό.

ANONYMI. Exiſtimabat fortaſſe impurus ſpiritus tali acclamatione honorifica & adulatoria, qua poteſtatem ſupra ſe habentem humiliter agnoſcens dicebat: *Veniſti perdere nos*; quo verbo Deum eſſe ipſum fatebatur; Dei enim id proprium, & illa prolatione teſtimonij: *Scio te quis ſis Sanctus Dei*, elatum delectatumq; Dominum condonaturum ipſi moram in eo quẽ obtinebat homine. At ille increpavit eum ut taceret: non enim ſpecioſa laus in ore peccatoris, ut ſcriptũ eſt, moxque ipſum ejecit. *Eccl. xv. 9.*

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Στοχάζομαί σου τὴν παρουσίαν, φησίν, πνευμάτων ἄφιξιν. οὐδὲ γὰρ ἀσφαλῆ καὶ βεβαίαν τῆς παρουσίας εἶχεν τὴν γνῶσιν. εἰ καὶ τοῦτο εἰδέναι δοκεῖ, μεθ' ὑποκρίσεως ἐκφέρων τοὺς λόγους. διὰ τί δέ φησιν, ἦλθες ἡμᾶς ἀπολέσαι; οὐκέτι γὰρ ἡμῖν δίδως χώραν περιαιρῶν τὴν ἀσέβειαν, ἀπελαύνων τὴν πλάνην, θεογνωσίαν ταῖς τῶν ἀνθρώπων ψυχαῖς ἐνιείς. οἶδά σε τίς εἶ, ὁ ἅγιος τοῦ Θεοῦ. ἅγιος μὲν καὶ ἕκαστος τῶν προφητῶν. ἀλλ' οὐχ ἕνα τῶν παρὰ πάντων σημαίνει, ἀλλὰ τὸν ἐκ τοῦ ἑνὸς ἕνα καταγγέλλει. διὰ γὰρ τοῦ

VICTORIS ANTIOCHENI. Quaſi diceret: adveniſſe te verum Meſſiam ex hoc ipſo conjecturam capio, quod ſpiritus ejici a te ſẽtio; Ex conjectura enim loquitur, minimè aliunde certam & manifeſtã adventus Meſſiæ demonſtrationẽ aut notionem habens. quamquam ſe id ſcire quod ſolum opinabatur, ex hypocriſi ſimulans, verbis teſtaretur. Cur autem dicit; *Veniſti*

perdere nos? quaſi diceret: excludis nos & exturbas undique, impietatem tollens, errorem exterminans, Dei notitiam hominum mentibus immittens. *Novi te quis ſis Sanctus Dei*. Sanctus erat etiam quiſq; Prophetarum. Sed non vnū è vulgo hæc deſignant, at unum ex uno eximiè deſcribit. articuli enim ea vis atque uſus hoc loco eſt, unum ut longè inſignem & egregium demonſtret, ad cujus mentionem quòd ſe horrere præſefert, metus is omnium Dominum eſſe iſtum demonſtrat. Verum comminatus ei Ieſus eſt. quoniam non eget veritas malorum dæmonum approbatione aut conſenſu: celebrior ac laudabilior ex ſe quàm ut Adverſariorum commendari teſtimonijs opus habeat, unde ait.

ἄρθρου, τὸ ἕνα σημαίνει τῶν ἄλλων ἐξαίρετον. καὶ διὰ τοῦ φόβου ἐπιγνώσεται τὸν πάντων δεσπότην. ἀλλ' ἐπετίμησεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς. οὐδὲ γὰρ ἔχρηζεν ἡ ἀλήθεια τῆς ἀπὸ τῶν πονηρῶν δαιμόνων συστάσεως, οὐδὲ τῇ τῶν ἀντιλεγομένων μαρτυρίαις σεμνύνεσθαι. ὅθεν φησίν.

25. Et comminatus eſt ei Ieſus „ dicens, obmuteſce & exi de ho- „ mine.

„ Καὶ ἐπετίμησεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, „ λέγων, φιμώθητι καὶ ἔξελθε ἐξ „ αὐτοῦ.

EIVSDEM. Simul ſalutare nobis tradit documentum: nequaquā dæmonibus credendum: neque ſi vera dicere profiteantur.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ. Ἅμα δὲ καὶ σωτήριον ἡμῖν παραδίδωσι δόγμα, μὴ παντελῶς δαίμοσι πείθεσθαι, μηδὲ ἂν τὴν ἀλήθειαν ἐπαγγέλλονται λέγειν.

26. Et diſcerpens eum ſpiritus „ immundus, & exclamans voce „ magna exijt ab eo.

„ Καὶ σπαράξαν αὐτὸν τὸ πνεῦμα τὸ „ ἀκάθαρτον, καὶ κράξαν φωνῇ με- „ γάλῃ ἐξῆλθεν ἐξ αὐτοῦ.

ANONYMI. Cur omninò dæmonium audito, *tace & exi* nō ſtatim ſilentio exijt, ſed & diſcerpit, & poſt diſcerptionem exclamavit voce magna? certa ratione diſpenſata ea omnia ſunt: ne omnia cavillantes Iudæi non verum hunc, ſed ſimulatum & de induſtria fingentem dæmoniacum cauſarētur. adverſus quam ſuſpicionem vocis humana majoris & diſcerptionis inhumanæ utile teſtimoniū erat.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Πῶς ὅλως ἀκοῦσαν τὸ δαιμόνιον, φιμώθητι καὶ ἔξελθε, οὐκ εὐθὺς μετὰ σιγῆς ἐξῆλθεν; ἀλλὰ σπαράξαν αὐτὸν, μετὰ τὸ σπάραγμα καὶ ἔκραξεν φωνῇ μεγάλῃ; οἰκονομικῶς πάντα γέγονεν. ἵνα μὴ νομισθῇ προσποιητὸς εἶναι ὁ δαιμονῶν παρὰ τῶν πάντα χλευαζόντων Ἰουδαίων. ἀλλὰ δειχθῇ ἐπ' ἀληθείας διὰ τῶν ἔργων αὐτὸ δαιμονιῶν.

VICTORIS ANTIOCHENI. Propterea verò permiſit Dæmonio ut proijceret raptaretque hominem, quò manifeſtū fieret verè a

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Διὰ τοῦτο δὲ συνεχώρησεν αὐτὸν ῥίψαι τὸ δαιμόνιον, ἵνα δῆλον γένηται ὅτι τὸ δαιμόνιον ἦν ὁ λαλήσας, καὶ οὐκ ἄνθρωπος ὁ φθεγξάμενος. τὸ γάρ, οἶδά σε τίς εἶ, σώφρονος ἦν. ἐξῆλθε δὲ ἀπ' αὐτοῦ

αὐτοῦ μηδὲν βλάψαν αὐτόν. οὐδὲ γὰρ ἐπειδὴ κατέβαλεν, ἤδη τραυματίαν ἀπέφηνεν· ἀλλὰ τὸ μὲν συνεχώρησεν ὁ Κύριος διὰ τοὺς παρόντας, βλάβην δὲ γενέσθαι οὐκ εἴασεν· ἵνα τοῦ ἐπιτάξαντος φανερωθῇ ἡ ἰσχύς.

Dæmonio profectam non ab homine vocem. Nam certè iſtud: *Novi te qui ſis* ſui compotis ac minimè turbati erat. Exijt verò ab ipſo nihil ei veri detrimenti afferens; nam quod cum abjecit humique afflixit, citra læſionem id feciſſe exiſtimandum eſt. Sed & illam, qualiſcumque fuit, illatam ei vim permiſit Dominus ſpectatorum cauſa. vulnus quidem ei aut damnum infligi non eſt paſſus, ut poteſtas ejus, quo imperante Dæmon exibat, quanta eſſet appareret.

» Καὶ ἐθαμβήθησαν πάντες, ὥστε συζητεῖν πρὸς αὐτοὺς λέγοντας, τί ἐστι τοῦτο; τίς ἡ διδαχὴ ἡ καινὴ αὕτη; ὅτι κατ᾽ ἐξουσίαν καὶ τοῖς πνεύμασι τοῖς ἀκαθάρτοις ἐπιτάσσει, καὶ ὑπακούουσιν αὐτῷ.

» Ἐξῆλθε δὲ ἡ ἀκοὴ αὐτοῦ εὐθὺς εἰς ὅλην τὴν περίχωρον τῆς Γαλιλαίας.

» Καὶ εὐθέως ἐκ τῆς συναγωγῆς ἐξελθόντες, ἦλθον εἰς τὴν οἰκίαν Σίμωνος καὶ Ἀνδρέου, μετὰ Ἰακώβου καὶ Ἰωάννου.

27. Et mirati ſunt omnes: ita ut » conquirerent inter ſe dicentes, » Quidnam eſt hoc? quænam doctrina hæc nova? quia in poteſtate etiam ſpiritibus immundis » imperat, & obediunt ei.

28. Et proceſſit rumor ejus ſtatim in omnem regionem Galilææ.

29. Et protinus egredietes de Synagoga, venerunt in domum Simonis & Andreæ cum Iacobo & Ioanne.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Διδαχὴν λέγουσι τὴν τοῦ κυρίου πρόσταξιν καὶ ἐπιταγήν, ἥτις ἦν κατ᾽ ἐξουσίαν γινομένη. οὐ γὰρ κατὰ τοῦ Θεοῦ ἐπορκίζων, οὐ διελέγετο, ἐν ὀνόματι τοῦ Θεοῦ ἔξελθε, οὐδ᾽ εὐχὴν ἢ λιτὴν πρὸς Θεὸν ἀνατείνας ἐξέβαλε τὸ δαιμόνιον, ἀλλ᾽ ἐξ οἰκείας ἐξουσίας, φιμώθητι, φησι, καὶ ἔξελθε ἐξ αὐτοῦ. ἢ οὖν τοῦτό ἐστιν, ἡ διδαχὴν λέγει, ὅτι ἐδίδαξεν ἡμᾶς, ὡς οἱ πάλαι τυραννήσαντες τῶν ἐπουρανίων δαίμονες, καὶ Θεοῦ δόξαν ἁρπάσαντες, ὡς δοῦλοι μαστιγίαι καὶ δραπέται, ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ τόδε τι ποιεῖν προστάσσονται. ἢ ὅτι ὁ λεγόμενος ἐστιν ὑπερβιβασμός, ἵνα ᾖ, τίς ἡ διδαχὴ ἡ καινὴ αὕτη; καὶ γὰρ τὰ ὑπὲρ νόμον ἐμυσταγώγει ὁ κύριος. καὶ ὅτι κατ᾽ ἐξουσίαν ἐδίδασκε, καὶ τοῖς πνεύμασι τοῖς ἀκαθάρτοις ἐπιτάσσει. ὁ γὰρ ζυγόδεσμος, καὶ μετενεχθεὶς ἐν τῇ ἀρχῇ.

ANONYMI. Doctrinam dicunt imperium & mandatum Domini magna cum ſignificatione poteſtatis Dæmoni pronunciatū. Non enim per Deum adjuravit: non dixit: in nomine Dei exi, non denique prece aut ſupplicatione ad Deum directa Dæmonium ejecit. Sed ex autoritate propria: *obmuteſce*, inquit, *& exi ab eo*. Aut igitur hoc ita eſt ut dixi: aut doctrinam id factum vocat, quoniam eo nos docuit: eos qui dudum omnia quæ ſub Cœlo ſunt ſibi ſubjugaverant Dæmones, Deoque gloriam eripuerant, velut ſervos flagellis conſciſſos ac fugitivos Chriſti imperio fuiſſe coactos id facere. Niſi dicendum figuram hic eſſe eam quam Grammatici tranſceſſionem vocant,

vocant, ut ſententia hæc ſit: quæ quæ doctrina nova iſta? hoc eſt, quæ doctrina, quæ novitas? nam ſuperiùs lege ſapere Chriſtum, ex duobus apparebat: & quòd cum autoritate doceret, & quod ſpiritibus immundis cum effectu imperaret. Siquidem conjunctionem transferri oportet ad principium, ut hoc ſignificet: & novam fuiſſe doctrinam ejus, & opera item nova, adeo quidem ut Dæmonibus imperaret. Idem iſtud innuens dixit in Actis Lucas: cepiſſe Ieſum
Act. 1. facere & docere. & de eodem Cleo-
Luc. 24. 19. phas ait, potentem fuiſſe opere & ſermone.

ὅπως τοῦτο σημανθῇ, ὅτι καὶ ἡ διδαχὴ αὐτοῦ καινὴ ἦν, καὶ τὰ ἔργα αὐτοῦ, ὡς καὶ δαίμοσιν ἐπιτάσσειν. τοῦτο δηλοῖ καὶ ὁ Λουκᾶς λέγων ἐν ταῖς πράξεσιν, ὧν ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς ποιεῖν τε καὶ διδάσκειν. καὶ ὁ Κλεόπας δὲ φησὶ περὶ αὐτοῦ, δυνατὸς ἐν ἔργῳ καὶ λόγῳ.

VICTORIS ANTIOCH. Manifeſta erat fides cadentium ſub viſum rerum; nec jam auditus ſolus in dubitationem & fidem animum dividens, ſed conſpectus ipſe clarus ac convincens irrecuſabile teſtimonium geſtis accedebat. quare admirantes quærebant apud ſe, quænam tandem hæc eſſet oratio? quid porrò faciendum lege præſcriberet? quin etiam inter docendum præcipit Dæmonibus, victique illi, ac irriti recedunt. Adfuerant Prophetæ. cæterum ii *Hæc dicit Dominus*, ajebant. Hic autem *Ego dico vobis*. quænam hæc igitur nova doctrina? Prophetæ quidem alij Deo invocato, hic verò per ſe autoritate propria loquens imperat; *obmuteſce & exi ab eo*. Dominus, ut apparet, univerſorum eſt. Atque in hunc modum per omnem circa regionem divulgatum miraculum eſt.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Πίστις ἦν σαφὴς τὰ ὁρώμενα καὶ μηδένως ἡ θέα τοῖς γινομένοις, οὐχ ἁπλῶς ἀκοὴ πρὸς ἀμφιβολίαν καὶ πίστιν μερίζουσα τὴν διάνοιαν. ὅθεν θαυμάζοντες συνεζήτουν πρὸς ἑαυτοὺς, τίς ὁ λόγος οὗτος; τί δὲ γινόμενον νομοθετεῖ; μᾶλλον δὲ διδάσκων ἐπιτάσσει τοῖς πονηροῖς δαίμοσι, καὶ φροῦδοι καθίστανται· παραγεγόνασι προφῆται. ἀλλὰ, τάδε λέγει Κύριος, ἔφασκον. οὗτος δὲ, ἐγὼ λέγω ὑμῖν. καὶ ἥτις ἦν διδαχὴ καινή; οἱ μὲν προφῆται ἄλλοι ἐπικαλούμενοι τὸν Θεὸν, οὗτος δὲ κατ' ἐξουσίαν λέγει, Φιμώθητι καὶ ἔξελθε ἀπ' αὐτοῦ. κύριος ὡς ἔοικε πάντων ἐστί. καὶ οὕτως ἐξάκουστον ἐγένετο ἐν πάσῃ τῇ περιχώρῳ τὸ θαῦμα.

30. Decumbebat autem Socrus
„ Simonis febricitans: & ſtatim
„ dicunt ei de illa.
31. Et accedens elevavit eam ap-
„ prehenſa manu ejus; & conti-
„ nuò dimiſit eam febris, & mi-
„ niſtrabat eis.

„ Ἡ δὲ πενθερὰ Σίμωνος κατέκειτο
„ πυρέσσουσα. καὶ εὐθέως λέγουσιν αὐ-
„ τῷ περὶ αὐτῆς.
„ Καὶ προσελθὼν ἤγειρεν αὐτὴν κρατή-
„ σας τῆς χειρὸς αὐτῆς. καὶ ἀφῆ-
„ κεν αὐτὴν ὁ πυρετὸς εὐθέως, καὶ δι-
„ ηκόνει αὐτοῖς.

TOLOSANI. Recepit ſe, ut mos erat, Sabbato ſub veſperam ad cibum ſumendum. quæ verò

ΤΟΛΩΣΑΙ. Ἀνεχώρησεν ὡς ἔθος ἦν ἐν σαββάτῳ πρὸς τῇ ἑσπέρᾳ ἐφ' ἑστίασιν. ἡ δὲ διακονεῖν μέλλουσα

πυρε-

πυρετῷ κατείχετο λάβρῳ. Καὶ ὁ Σωτὴρ ἰάσατο αὐτήν. καὶ αὕτη διηκονεῖ. διδάσκει οὖν ὁ Χριστὸς διὰ τούτου. ὅτι ἐὰν ἰαθῇς νοσήσας πρότερον, κέχρησο τῇ ὑγείᾳ πρὸς διακονίαν τῶν ἁγίων. καὶ ὑπηρεσίαν τοῦ Χριστοῦ.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ. Πολλάκις τῇ ἑτέρων πίστει τὴν ἑτέρων ἴασιν χαρίζεται, ὅταν μέλλῃ πιστεύειν ὁ θεραπευόμενος, καὶ μὴ δύνηται πρὸς αὐτὸν ἐλθεῖν. καὶ γὰρ καὶ ἐνταῦθα ἄλλων αὐτὸν παρακαλεσάντων τὴν πενθερὰν τοῦ Πέτρου ἰάσατο.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Πολλάκις ἐν ταῖς θεοσημείαις ὁ Κύριος οὐ μόνον λόγῳ ἀλλὰ καὶ ἁφῇ χειρὸς κέχρηται. ἵνα δειχθῇ ὡς ἐπὲ τὸ καθ' ὑπόστασιν αὐτῷ ἑνωθὲν σῶμα μετείληφεν τῆς θείας δυνάμεως καὶ ἐνεργείας, ὥσπερ σίδηρος ὁμιλήσας πυρὶ τὴν τοῦ πυρὸς ἐνέργειαν δέχεται. καὶ ὅτι ἐστὶ ζωοποιὸν ὡς τῇ ζωῇ τῷ Θεῷ λόγῳ ἑνωθέν. Οὐ μόνον δὲ ἀφῆκεν τὴν τοῦ Σίμωνος πενθερὰν ὁ πυρετός, ἀλλ' οὐδὲ ἐναπελείπετό φησιν, οἷα γίνεται ἐπὶ τῶν ἀπαλλαγέντων ἀῤῥωστίας. ἀλλὰ τοιοῦτος ἐῤῥώσθη ὡς διακονεῖν αὐτοῖς.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Ἐκ τῆς συναγωγῆς ἐξελθόντες ἀνεχώρουν ὡς ἐν σαββάτῳ ἐπὶ ἑστίασιν εἰς τὸν οἶκον τοῦ μαθητοῦ, καὶ ἡ διακονήσουσα συνείχετο πυρετῷ. καὶ εὐθέως οἱ μαθηταὶ λέγουσιν αὐτῷ περὶ αὐτῆς, πεῖραν ἤδη τῆς δυνάμεως αὐτοῦ εἰληφότες. καὶ προσελθὼν χεῖρα ἐκτείνας ὁ Λόγος σωματικὴν, τὴν πυρέσσουσαν ἤγειρεν, δεικνὺς γὰρ τὴν πρὸς τὸ ἴδιον σῶμα ἕνωσιν ἀδιαίρετον, δι' αὐτοῦ ὡς ἐπὶ πάντας θεοσημείας ἐργάζεται. ἡ δὲ τοῦ πυρετοῦ ἐλευθερωθεῖσα, τὴν διακονίαν αὐτοῖς ἀντιδίδου. διδάσκουσα ἡμᾶς, μὴ μάτην παρὰ Θεοῦ τὰς ἰάσεις ἐπιζητεῖν. ἀλλὰ τυχόντας ἰάσεως ἐξυπηρετεῖσθαι αὐτοῦ τοῖς προστάγμασιν, καὶ τοῖς ἁγίοις διακονεῖν.

miniſtratura erat, febri vehementi tenebatur. Salvator porrò ſanavit illam; & ipſa miniſtrat. quo exemplo docet nos Chriſtus, cum prius ægroti convaluerimus utendum eſſe recuperata valetudine ad miniſterium Sanctorum & ipſius Chriſti.

EIVSDEM. Sæpe Chriſtus aliorum Fidei merito ſanitatẽ alijs largitur. quando cui curatio quæritur, crediturus eſt; & interim dum tenetur morbo, venire ad ipſum nequit. nam & hic aliorũ interpellatione provocatus Socrum Petri curavit.

ANONYMI. Sæpe in ſignis, quæ divinitùs operabatùr Dominus, non ſolo ſermone uſus, ſed præterea contactum manus adhibuiſſe reperitur: nimirum ut oſtenderet, & ipſum perſonaliter ei vnitum corpus divinæ virtutis atque efficientiæ particeps eſſe, ut ferrum admoto igne candefactũ vim ignis concipit: & eſſe vivificum, utpote ipſi vitæ Deo Verbo unitum. Nec verò quomodocumque dimiſit Simonis Socrum febris, ſed ſubitò, nullis, ut fit, reliquijs languoris plenum robur valetudinis perfectę morantibus. adeo quidem ut continuò miniſtraret ipſis.

VICTORIS. Synagoga egreſſi ſe receperunt, ut Sabbato mos erat, in domum Diſcipuli ad convivium. At quæ miniſtratura ipſis, erat detinebatur febri. quare ſtatim Diſcipuli rogant ipſum pro ea, experimento jam capto virtutis ejus in ſpem hujus quoque curationis erecti. Nec falſi ſunt; nam extenſa manu corporea Dei Verbum febricitantem erexit: ut enim indiviſam ſui cum corpore aſsũpto demon-

demoſtraret unionem,amabat ejus contactum adhibere ad operationem ſignorũ divinorum quę operabatur.Porrò febri liberata mulier,& interceſſoribus & Liberatori ſuo pro curatione miniſterium rependebat, docens nos:ne ſine propoſito bene utẽdi valetudine illam a Deo petamus. ſed & vòti factos compotes impigrè decet navare operam exequendis præceptis ejus, & Sanctis miniſterio juvandis.

32. Veſpere autem facto; cùm
„ occidiſſet Sol, afferebant ad eũ
„ omnes malè habentes, & dæ-
„ monia habentes.
33. Et erat omnis civitas congre-
„ gata ad ianuam.
34. Et curavit multos qui vexa-
„ bantur varijs languoribus: &
„ dæmonia multa eijciebat, &
„ non ſinebat ea loqui, quoniam
„ ſciebant eum.

„ Ὀψίας δὲ γενομένης, ὅτε ἔδυ ὁ ἥλιος,
„ ἔφερον πρὸς αὐτὸν πάντας τοὺς κα-
„ κῶς ἔχοντας, καὶ τοὺς δαιμονιζομέ-
„ νους.
„ Καὶ ἡ πόλις ὅλη ἐπισυνηγμένη
„ ἦν πρὸς τὴν θύραν.
„ Καὶ ἐθεράπευσε πολλοὺς κακῶς ἔ-
„ χοντας ποικίλαις νόσοις. καὶ δαιμό-
„ νια πολλὰ ἐξέβαλε. καὶ οὐκ ἤφιε
„ λαλεῖν τὰ δαιμόνια, ὅτι ᾔδεισαν
„ αὐτόν.

TOLOS. Non fruſtra poſitum eſt: *cum occubuiſſet Sol*, ſed certam ob cauſam. Putabant enim non licere Sabbato curare quemquam. Propterea expectabant dum tranſiſſet dies occaſu Solis terminanda, ut jam religione liberi, crepuſculo ad ſalutem uterentur, quòd agebant conferendis infirmis. quos non omnes curavit tamen,ſed credentes tantùm; increduli autem incurati ſunt relicti. Dæmonia verò non ſinebat loqui. docens ne tum quidem cum vera dicunt iſtis credendum. Si quem enim ſemel ſibi credulum nacti fuerint, præcipitem in perniciem trahunt multa falſa veris permiſcentes. Itaque Divinus Paulus Spiritum Pythonis inhibuit; quamvis de ipſo ſociiſque ejus verè prædicantem: *Iſti*
Act. xvi. 17. *homines ſervi Dei excelſi ſunt*. Renuit enim Vir Sanctus ab immundo ſpiritu commendari & teſtimonium accipere.

PHOTII. Propterea expecta-

ΤΟΛΩΣ. Οὐ μάτην πρόκειται τό· ὅτε ἔδυ ὁ ἥλιος, ἀλλὰ δι᾽ αἰτίαν τινά. ἐνόμιζον γὰρ μὴ δεῖν ἐν σαββάτῳ θεραπεύειν τινά. διὰ τοῦτο ἀνέμενον τῆς ἡμέρας τὸ πέρας, καὶ τότε ἐκόμιζον τοὺς μέλλοντας θεραπευθῆναι. οὐ πάντας δὲ ἐθεράπευσεν. ἀλλὰ τοὺς πιστούς. οἱ γὰρ ἄπιστοι ἀθεράπευτοι κατελείφθησαν. τὰ δὲ δαιμόνια οὐκ εἴα λαλεῖν. διδάσκων μὴ πιστεύειν αὐτοῖς κἂν ἀληθεύωσιν· εἰ γὰρ εὕρωσί τινα πιστεύοντα αὐτοῖς κατὰ κρημνοῦ ἀπωλείας ὠθοῦσιν αὐτόν, πολλὰ ψευδῆ παραμιγνύντες τοῖς ἀληθέσι. Καὶ γὰρ καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος ἐκώλυσε τὸ πνεῦμα τοῦ Πύθωνος λέγον, ὡς οὗτοι οἱ ἄνθρωποι δοῦλοι τοῦ Θεοῦ εἰσι τοῦ ὑψίστου. ἀπηνήνατο γὰρ ὁ ἅγιος ὑπὸ ἀκαθάρτου πνεύματος συνίστασθαι καὶ μαρτυρεῖσθαι.

ΦΩΤΙΟΥ. Διὰ τοῦτο ἀνέμενον τὸ πέρας τῆς ἡμέρας ἵνα μὴ δόξωσιν ἐν σαββάτῳ θεραπευθῆναι. ἀμέλει, καὶ οἱ τῶν Ἰουδαίων ἡγούμενοι ἐπετίμων αὐτῷ θεραπεύοντι ἐν σαββάτῳ. οἱ δὲ μαθηταὶ τὴν ἑσπέραν μὴ ἀναμένοντες παρεκάλουν αὐτὸν τὰς ἰάσεις ποιεῖσθαι.

ΑΝΩ-

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Διὰ τί μὴ εἶπε, καὶ ἐθεράπευσε πάντας, ἀλλὰ πολλούς; ἴσως τισὶν ἡ ἀπιστία ἐμπόδιον γέγονε τοῦ ἰαθῆναι. ὅσοι δέ γε προσῆλθον μετὰ πίστεως, ἰάθησαν. τὰ δὲ δαιμόνια ἐπεὶ ᾔδεισαν αὐτὸν εἶναι τὸν Χριστόν, αὐτὸ τοῦτο λαλοῦντες ἐκωλύοντο.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Οὐχ ἁπλῶς προσκεῖται, τὸ δύσαντος τοῦ ἡλίου. ἀλλ᾽ ἐπειδὴ ἐνόμιζον μὴ ἐξὸν τινὶ θεραπεύειν σαββάτῳ, τούτου χάριν τοῦ σαββάτου τὸ πέρας ἀνέμενον. ἀμέλει, καὶ οἱ τῶν Ἰουδαίων ἡγούμενοι ἐπετίμων αὐτῷ θεραπεύοντι ἐν σαββάτῳ. οἱ δὲ μαθηταὶ ὡς ὠφεληθέντες ἤδη, μὴ ἀναμείναντες τὴν ἑσπέραν, παρεκάλουν αὐτὸν ἰάσασθαι τὴν πενθερὰν τοῦ Πέτρου. καὶ ὁ μὲν παρὼν εὐαγγελιστὴς πολλούς φησιν αὐτὸν τεθεραπευκέναι κακῶς ἔχοντας. τὸ, πολλοὺς, ἢ πάντας λέγει κατὰ τὴν συνήθειαν τῆς γραφῆς οὕτω πολλάκις κεχρημένης τῇ λέξει, κατὰ τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ Παύλου, ὥσπερ διὰ τῆς παρακοῆς τοῦ ἑνὸς ἀνθρώπου ἁμαρτωλοὶ κατεστάθησαν οἱ πολλοί, οὕτω καὶ διὰ τῆς ὑπακοῆς τοῦ ἑνὸς, δίκαιοι κατασταθήσονται οἱ πολλοί. ἢ πολλούς φησι τοὺς πιστεύσαντας εἰς αὐτὸν καὶ ὧν ἡ πίστις τὴν ἴασιν ἐπεσπάσατο. ὁ δὲ Λουκᾶς τὴν σαφεστέραν ἔννοιαν ἡμῖν δίδωσιν εἰπών, ὅτι ἑνὶ ἑκάστῳ αὐτῶν τὰς χεῖρας ἐπιθεὶς ἐθεράπευσεν αὐτούς. καὶ δαιμόνια πολλὰ ἐξέβαλε, φησιν. οὐκ ἔστι δὲ ἐναντίον τῶν εἰρημένων ὑπὸ τοῦ ἁγίου Λουκᾶ τὸ νῦν λεγόμενον, ἐκεῖνος γάρ φησιν, ἐξήρχετο καὶ δαιμόνια ἀπὸ πολλῶν, καὶ τὰ ἑξῆς. καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς, ἐπιτιμῶν οὐκ εἴα αὐτὰ λαλεῖν, ὅτι ᾔδεισαν αὐτὸν εἶναι τὸν Χριστόν. τὸ δὲ τελευταῖον Μάρκος οὐκ ἔχει, ἅτε τὰ πολλὰ ἐν ἐπιτομῇ διηγούμενος. ᾔδεισαν δὲ αὐτὸν οἱ δαίμονες τὸν Χριστὸν εἶναι, πεῖραν αὐτοῦ τῆς δυνάμεως εἰληφότες, ἔκ τε τῶν προηγησαμένων θαυμάτων, καὶ τῆς μετ᾽ ἐξουσίας δυνάμεως. οὐκ εἴα δὲ αὐτὰ λαλεῖν,

bant diei crepuſculum ne viderentur Sabbato curari. Principes ſcilicet Iudæorum eum qui curatus Sabbato fuiſſet, objurgabant. quo metu ac ſuperſtitione liberi diſcipuli rogabant Chriſtum, etiam nõ expectata veſpera, ut curationes operaretur.

ANONYMI. Cur non dixit, *& ſanavit omnes*, ſed pro eo, multos, poſuit? Fortaſſe quibuſdam infidelitas impedimento fuit ne ſanarentur. quotquot quidem acceſſerunt cum fide, ſanati ſunt. Dæmonia verò quoniam ſciebant ipſum eſſe Chriſtum, idipſum dicere prohibebantur.

VICTORIS ANTIOCH. Nõ de nihilo additur mentio Solis occaſus: verum ad indicandam ſuperſtitionem autumãtium religioſum Sabbati otium curationum operatione violari. hinc enim donec Solis occubitu conſummatum eſſet Sabbatum, opem ejus implorare differebant. Quin etiam Iudæorum Principes cum quid eum ejuſmodi perfeciſſe tali die animadverterant, ut legis tranſgreſſorem objurgabant. At Diſcipuli experimẽto ipſo miraculorum tali errore liberati, non expectata veſpera rogabant eum ut Socrum Simonis morbo liberaret. Atque hic quidem noſter Evangeliſta multos a Chriſto curatos malè habentes ait: multorum nomine omnes oblatos intelligens, Scripturæ more tali ſæpe notione vocẽ iſtam uſurpantis. Sic Paulus: *Sicut enim* (inquit) *per inobedientiam unius homi-* Rom. 5. 19.
nis peccatores conſtituti ſunt multi: ita & per unius obeditionem juſti conſtituentur multi. Niſi multos dicit eos quibus ſua fides effectum

curationis obtinuit, quo aliqui ſua incredulitate ſint privati. Cæterum Lucas priori magis expoſitioni favet, cum hunc locum reddens ait: *at ille ſingulis manus imponens ſanabat eos*. Sequitur apud noſtrum, *& dæmonia multa eijciebat*. In quo nihil Lucæ contrarium eadem narranti dicit. niſi quod jure ac more ſuo brevitati Marcus ſtudens, acclamationem illam omiſit, qua utentia dæmonia juſſit ſilere Chriſtus, quippe quam ex cætera oratione ſuſpicari pronum erat. Sciebant porrò dæmones ipſum eſſe Chriſtum experti potentiam ejus, cum eijcerentur è corporibus, tum etiam ex alijs, quæ norant, perpetratis ab ipſo miraculis, & quidem nomine ſuo ipſius atque autoritate propria, non autem precariò & invocatione alterius, talia operante. Loqui autem etiam vera dæmones noluit, nolens aſſueſcere nos probandis ſermonibus eorum.

μὴ βουλόμενος ἡμᾶς, ὡς ἔφημεν, τοὺς παρ' αὐτῶν καταδέχεσθαι λόγους.

35. Et diluculo valde ſurgens, e-
„ greſſus abijt in deſertum locum;
„ ibique orabat.
36. Et proſecutus eſt eum Simon
„ & qui cum illo erant.
37. Et cùm inveniſſent eũ, dixe-
„ runt ei, Quia omnes quærunt te.
38. Et ait illis, Eamus in proxi-
„ mos vicos & civitates, ut & ibi
„ prædicem; ad hoc enim veni.
39. Et erat prædicans in Synago-
„ gis eorum, & omni Galilæa, &
„ dæmonia eijciens.

„ Καὶ πρωῒ ἔννυχον λίαν ἀναστὰς
„ ἐξῆλθε, καὶ ἀπῆλθεν ὁ Ἰησοῦς εἰς ἔρη-
„ μον τόπον, κἀκεῖ προσηύχετο.
„ Καὶ κατεδίωξαν αὐτὸν ὁ Σίμων καὶ
„ οἱ μετ' αὐτοῦ.
„ Καὶ εὑρόντες αὐτὸν λέγουσιν αὐτῷ, ὅτι
„ πάντες ζητοῦσί σε.
„ Καὶ λέγει αὐτοῖς, ἄγωμεν εἰς τὰς
„ ἐχομένας κωμοπόλεις, ἵνα κἀκεῖ
„ κηρύξω· εἰς τοῦτο γὰρ ἐξελήλυθα.
„ Καὶ ἦν κηρύσσων ἐν ταῖς συναγωγαῖς
„ αὐτῶν, εἰς ὅλην τὴν Γαλιλαίαν, καὶ
„ τὰ δαιμόνια ἐκβάλλων.

ANONYMI. Exemplum & in hoc ſe Dominus imitationi offert noſtræ: ut, inquam, & nos diſcamus opera miſericordiæ ac docendi miniſterium exercere apud populum; orare verò in deſertis locis: quò ſcilicet animo vacante, turbaque ac cura libero, ad Deum accedamus.

VICTORIS ANTIOCH. Nõ abit in diverſum Lucas, ſic de his ſcribens: *Facta autem die egreſſus ibat in deſertum locum, & turbæ requirebant eum* &c. Marcus autem ait: deprehendiſſe tandem Apoſtolos latentem Chriſtum, eique

Luc. 4. 42.

ΑΝΟΝΥΜΟΥ. Ὑπογραμμὸς ἡμῖν ὁ κύριος γίνεται ὥστε τὰς μὲν πράξεις καὶ τὰς διδασκαλίας ἐν τοῖς ὄχλοις ποιεῖσθαι, τὰς δὲ εὐχὰς ἐν ἐρημίαις· ἵνα τῷ νῷ σχολάζοντι καὶ πάσης τύρβης ἐλευθέρῳ προσιῶμεν τῷ Θεῷ.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Ὁ μὲν Λουκᾶς παραπλησίως ἐξέθετο τοῦτο λέγων, γενομένης ἡμέρας ἐξελθὼν ἐπορεύετο εἰς ἔρημον τόπον, καὶ οἱ ὄχλοι ἐπεζήτουν αὐτόν, καὶ τὰ ἑξῆς, ὁ δὲ Μάρκος τοὺς ἀποστόλους αὐτὸν καταλαβεῖν καὶ λέγειν, ὅτι πάντες σε ζητοῦσιν, οὐκ ἐναντία φασὶν ἀλλήλοις. ἐνδέχεται γὰρ μετὰ τοὺς ἀποστόλους καὶ τὸν ὄχλον κατὰ πόδας ἀκολουθήσαντα φθάσαι· ὁ δὲ κύ-

ριος

ριος συνεβούλευσεν ἀφεῖναι, ἵνα καὶ ἄλλοι μετάσχωσι τῆς διδασκαλίας, ὡς τοῦ καιροῦ τῆς ἐπιδημίας μὴ πάνυ πολλοῦ γενομένου. καὶ ὁ μὲν Μάρκος ἐπάγει, εἰς τοῦτο ἐξελήλυθα· τὴν θεότητος αὐτοῦ τὴν αὐθεντίαν ὑποδηλῶν, καὶ τὸ ἑκούσιον τῆς κενώσεως· ὁ δὲ Λουκᾶς, εἰς τοῦτο, φησὶν, ἀπέσταλμαι, τὴν οἰκονομίαν παραδεικνύς, καὶ τὴν εὐδοκίαν τοῦ πατρὸς ἀποστολὴν ὀνομάζων. ἔλεγε γὰρ καὶ Ἰωάννης, μετανοεῖτε· ἤγγικε γὰρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ἥτις ἐστὶν ὁ Χριστός. ἀναχωρεῖ δὲ πρὸς ὀλίγον εἰς ἔρημον τόπον ὁ Χριστὸς, ἵνα ποθήσωσιν αὐτὸν οἱ ἄνθρωποι ἀπόντα· καὶ τύπος ἡμῖν γενόμενος μετὰ πρᾶξιν ἀρίστην καὶ θαύματα ἀναχωρεῖν κατ' ἰδίαν, καὶ μὴ τοὺς τῶν ἀνθρώπων ἐπαίνους θηρᾶσθαι, τῷ Θεῷ δὲ μᾶλλον τὴν εὐχαριστίαν προσάγοντας. προσηύχετο δὲ, οὐκ αὐτὸς τούτου δεόμενος, ἀλλ', ὡς ἔφην, τύπος ἡμῖν πάσης ἀρίστης γενόμενος πράξεως. ἐκήρυσσε δὲ ἐν ταῖς συναγωγαῖς, ἵνα συγκεράσῃ μίαν διδασκαλίαν παλαιᾶς τε καὶ καινῆς διαθήκης, καὶ ἵνα δείξῃ ὅτι αὐτὸς τῆς παλαιᾶς καὶ τῆς νέας, καὶ οὐχὶ ἕτερος διαθέτης, κατὰ τοὺς ἀσεβεῖς αἱρετικούς. πανταχοῦ δὲ τὴν αὐτοῦ διδασκαλίαν πιστούμενος, ἐπάγει τοῖς λεγομένοις τὰ θαύματα.

ΤΟΛΩΣ. Μετὰ τὸ θεραπεῦσαι τοὺς νοσοῦντας ἀνεχώρησεν ὁ Ἰησοῦς, παιδεύων ἡμᾶς, μὴ ἐπιδείκνυσθαι ὅταν τι τῶν ἀγαθῶν πράττωμεν· καὶ προσεύχεται, δεικνύων ἡμῖν· ὅτι πάντα ἀνατίθεναι δεῖ τῷ Θεῷ· καὶ λέγειν· ὅτι πᾶσα δόσις ἀγαθὴ ἄνωθέν ἐστιν ἐκ τοῦ Πατρὸς τῶν φώτων· τοῖς δὲ ζητοῦσιν αὐτὸν καὶ ποθοῦσιν οὐκ ἐπιδίδωσιν ἑαυτὸν· ἀλλ' ἀποδέχεται μὲν αὐτοὺς, βαδίζει δὲ πρὸς τοὺς δεομένους διδασκαλίας.

ΦΩΤΙΟΥ. Ἄξιον ἐστὶ ζητήσεως, πῶς ὁ Ἰησοῦς ἀναχωρήσας εἰς τὴν ἔρημον προσηύχετο. οὐ γὰρ δὴ ὡς δεόμενος καὶ χρήζων, τοῦτο ἐποίει· καὶ γὰρ αὐτὸς ἦν

dixiſſe, quæri ipſum ab omnibus: quæ præclarè invicem cohærent. Fieri enim facilè potuit, & factum apparet, ut Apoſtolorum veſtigia multitudo premens, eò venerit. At Dominus autor Apoſtolis fuit ut multitudinem dimitterent: quò videlicet alij quoque fieri participes doctrinæ poſſent. quoniam peregrinationis in terris ſuæ non ita longum definitum ſpatium Dominus norat. Addit Marcus: *ad hoc enim veni*. autoritatem ſui potentem divinitatis ejus innuens, & exinanitionis ultrò ſuſceptæ libertatem. Lucas autem: *ad hoc*, inquit, *miſſus ſum* incarnationem deſignans, & beneplacitũ Patris miſſionem vocans. Dicebat enim & Ioannes, *pœnitentiam agite, appropinquavit enim regnum cælorum*, quod eſt Chriſtus. Secedit porrò deſertum in locum Chriſtus, tum ut eum homines deſiderarent abſentem: tum ut exemplum eſſet nobis poſt opera præclara & populo mirabilia ſecedendi, nec expectandi captandive laudes hominũ, ſed Deo in ſeceſſu gloriam omnẽ offerendi. Orabat autem, eo non ille quidem indigens, verum, ut dixi, nobis exemplum recti omnis officij in ſe exprimens. Prædicabat verò in Synagogis, ut in unam miſceret doctrinas Teſtamenti novi & veteris: ſeque eundem unum æque Teſtamenti utriuſque autorẽ ferret, Hæreticoſque refelleret contraria mentientes. ubique verò doctrinæ ſuæ fidem adſtruens, dictis addit miracula.

TOLOSANI. Poſtquam curavit infirmos receſſit Ieſus, docẽs: ne nos oſtentemus cum bonũ aliquid egerimus. Orat autem, exem-

plum dans nobis omnia accepta Deo referendi; profitendiq; omne donum optimum deſurſum eſſe a Patre luminum. quærentibus porrò & deſiderantibus ipſum, non indulget ſe tamen, ſed ſtudium quidem illorum probat, vadit autem ad eos qui doctrina ejus indigent.

ὁ πᾶς τὰς λογικῶν δεχόμενος προσευχάς· ἀλλ᾽ οἰκονομικῶς τοῦτο ποιῶν, καὶ τύπος ἡμῖν γινόμενος πάσης ἀρίστης πράξεως.

PHOTII. Inquiſitione dignum eſt, quamobrē Ieſus poſt ſeceſſum in deſertum, oraverit. non enim tamquam ope indigens hoc faciebat. Ipſe quippe eſt qui ſpiritualium preces accipit: ſed diſpenſatoriè hoc faciens, & exemplum nobis factus omnis ope rationis optimæ.

40. Et venit ad eum leproſus de-
„ precans eum: & genuflexo di-
„ cit ei, Si vis, potes me mun-
„ dare.

„ Καὶ ἔρχεται πρὸς αὐτὸν λεπρὸς
„ παρακαλῶν αὐτὸν, καὶ γονυπετῶν αὐ-
„ τὸν, καὶ λέγων αὐτῷ, ὅτι ἐὰν θέλῃς
„ δύνασαί με καθαρίσαι.

ANONYMI. Eſt quidem ſupra humanam medendi iuvandique vim, lepræ malum poſitum. Demonſtrant id venefici Pharaonis eo morbo victi. Hic igitur ad Chriſtum velut ad Deum venit; talique ſe inductione animi accedere declarat, dum profitens affirmat: una ipſius ſignificatione voluntatis extergi lepram poſſe.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Καίτοι τὸ τῆς λέπρας πάθος οὐκ ἀνθρωπίνης ἐστὶ τῆς ἐπικουρίας· καὶ δηλοῦσι τοῦτο οἱ περὶ τὸν Φαραὼ φαρμακοὶ ἡττηθέντες τούτῳ τῷ πάθει. ἀλλ᾽ ὅμως οὗτος ὡς Θεῷ προσιὼν τῷ Χριστῷ· ὅτι μόνῳ τῷ θελήματι αὐτοῦ ἀλωτὸν εἶναι τὸ τῆς λέπρας πάθος διισχυρίζετο.

VICTORIS ANTIOCH. Qui mundum univerſum impietatis lepra mundavit, nunc hominem corpore leproſum, animo verò per fidem & ſpem purum ac ſanum, in naturalem munditiem reſtituit. Ait enim leproſus: *Si vis, potes me mundare.* novi enim te omnia poſſe, deeſt tantum velle: ubi quidem voluntatem conceperis, quin ea prodeat in opus nihil obſtiterit. Integra planè ac numeris virtutum abſoluta omnibus anima leproſi hujus. Scio (inquit) te poſſe; ſed & me indignum ſcio. juſto enim judicio patior quod patior. potes igitur & nolle. nec prohibere velim quominus & in negando poteſtate ac juſtitia utaris tua.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Ὁ τὴν οἰκουμένην καθάρας τῆς λέπρας, τουτέστι τῆς ἀσεβείας, νῦν τὸν λεπρὸν μὲν τῷ σώματι, καθαρὸν δὲ διὰ πίστεως καὶ ἐλπίδος τὴν διάνοιαν, εἰς τὸ κατὰ φύσιν ἀποκαθίστησι. φησὶ γὰρ ὁ λεπρὸς, ἐὰν θέλῃς δύνασαί με καθαρίσαι· οἶδα γὰρ ὅτι πάντα δύνασαι· λείπει δὲ τὸ θελῆσαι· οὐδὲν δὲ κωλύει θελήσαντα ἐνεργῆσαι. ὁλόκληρος ἡ ψυχὴ τοῦ λεπροῦ· οἶδα, φησὶν ὅτι δύνασαι· οὐ πάντως δὲ ἐγὼ ἄξιος· κρίσει γὰρ Θεοῦ πάσχω ὃ πάσχω· ἂν μὴ θέλῃς οὐκ ἀντιλέγω.

41. Ieſus autem miſertus ejus ex-
„ tendit manum ſuam, & tãgens
„ eum, ait illi, Volo, mundare.

„ Ὁ δὲ Ἰησοῦς σπλαγχνισθεὶς, ἐκτεί-
„ νας τὴν χεῖρα, ἥψατο αὐτοῦ, καὶ λέ-
„ γει αὐτῷ, θέλω, καθαρίσθητι.

Καὶ

» Καὶ εἰπόντος αὐτοῦ, εὐθέως ἀπῆλθεν » ἀπ' αὐτοῦ ἡ λέπρα, καὶ ἐκαθαρίσθη.

ΤΟΛΩΣ. Διά τι ἅπτεται τοῦ λεπροῦ ὁ Σωτὴρ, καὶ οὐκ ἐπάγει τὴν ἴασιν διὰ λόγου; ἵνα δείξῃ ὅτι Κύριός ἐστι τοῦ νόμου· ὁ γὰρ νόμος τὸν ἁπτόμενον λεπροῦ ἀκάθαρτον εἶναι φησὶ ὅλην τὴν ἡμέραν· καὶ ὅτι ἀκαθαρσία κατὰ φύσιν οὐκ ἅπτεται αὐτοῦ· καὶ ὅτι ὁ νόμος οὐκ ἦν κατ' αὐτοῦ ἀλλὰ κατὰ ψιλῶν ἀνθρώπων· ὁ δὲ Κύριος καὶ ἄνθρωπος ἦν τέλειος καὶ Θεὸς τέλειος· διά τι δὲ οὐκ εἶπεν αὐτῷ ὁ λεπρὸς, ὅτι ἐὰν αἰτήσῃς τὸν Θεὸν, δύνασαί με καθαρίσαι· ἀλλ' ἐὰν θέλῃς; ὅτι εὐγνώμων ἦν καὶ πιστὸς, καὶ τοῖς ὀφθαλμοῖς τῆς διανοίας εἰδὼς ὅτι Θεός ἐστι· καὶ ὁ μὲν Χριστὸς ἁψάμενος τοῦ λεπροῦ ἐθεράπευσεν· ὁ δὲ Ελισσαῖος τοσοῦτον ἐδεδοίκει τὸν νόμον, ὥστε καὶ τὸν Νεεμὰν λεπρὸν ὄντα καὶ δεόμενον ἰάσεως οὐδ' ὅλως ἰδεῖν ἠνέσχετο.

Φησὶν ὁ Σωτὴρ πρὸς τὸν λεπρόν· θέλω, καθαρίσθητι· καὶ ἅμα τῷ λόγῳ φυγαδεύει τὸ πάθος. ὅπερ γὰρ ὁ λεπρὸς εἴρηκε διὰ λόγου, τοῦτο ὁ Σωτὴρ ἔργῳ ἐπετέλεσεν· οὐκ ἀρνούμενος τὸ μὴ δύνασθαι διὰ θελήματος· οὐδὲ γὰρ κατέλυσε τὴν ὑπόνοιαν, ἀλλὰ μᾶλλον ἐβεβαίωσεν, εἰπών· θέλω καθαρίσθητι.

ΑΝΩΝΥΝΟΥ. Πάλιν τὴν ἁφὴν ἐχρήσατο, δεικνὺς ζωοποιὸν εἶναι τὴν σάρκα αὐτοῦ.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Διατί ἅπτεται, καὶ μὴ λόγῳ ἐπάγει τὴν ἴασιν; ἀπεφήνατο Μωσῆς ἐν τῷ νόμῳ τὸν ἁπτόμενον λεπροῦ ἀκάθαρτον εἶναι· ἵνα τοίνυν δείξῃ ὁ Σωτὴρ ὅτι ἀκαθαρσία κατὰ φύσιν οὐχ ἅπτεται σωτῆρος, καὶ ὅτι ὁ νόμος οὐκ ἦν κατ' αὐτοῦ, ἀλλὰ κατ' ἀνθρώπων κἂν ὑψηλῶν, λέγει, θέλω καθαρίσθητι· καὶ ἅμα τῷ λόγῳ φυγαδεύει τὸ πάθος, καὶ ὅπερ ὁ λεπρὸς εἶπε τῷ λόγῳ, τοῦτο αὐτὸς ἔργῳ δέδειχεν.

42. Et cùm dixiſſet, ſtatim di- » ſceſſit ab eo lepra, & mundatus » eſt.

TOLOSANI. Cùr tangit leproſum Salvator, nec curationem verbo perficit? ut oſtendat ſe eſſe Dominum Legis. Lex enim, qui leproſum tangeret, immundum jubebat eſſe diem totum. Demonſtrat etiam hoc facto, naturalẽ immunditiam nulla contagione poſſe in ipſum propagari. Legemque non ſibi latam eſſe, ſed ijs dumtaxat qui ſolum & ſimpliciter homines eſſent. Dominus autem & perfectus homo erat & perfectus Deu. quare verò non dixit ei leproſus, ſi petieris à Deò potes me mundare. Sed, Si volueris. quoniam rectè ſentiens erat & fidelis, & oculis mentis cernens ipſum eſſe Deum. Ac Chriſtus quidem cũ tetigiſſet leproſum, curavit. Eliſæus verò tantum reveritus eſt legem, ut Naaman leproſum, quantumvis rogantem ut curaretur, ne videre quidem ſuſtinuerit.

Ait Salvator ad leproſum: volo, mundare. Et ſimul cũ verbo morbum expulit. quod enim verbo dixit leproſus, hoc ipſum opere perfecit Chriſtus. Non negans ſe poſſe ſolo voluntatis nutu. non enim eam ſanè conceptam in leproſi mẽte opinionem de ſua potentia honorificam ſuſtulit, ſed potiùs confirmavit, cùm dixit: volo, mundare.

ANONYMI. Rurſum contactu ad ſanandum uſus eſt, vivificam eſſe oſtendens carnem ſuam.

VICTORIS ANTIOCH. Cur tangit, & non ſolo verbo curationem abſolvit? Declaraverat Moſes in Lege, qui leproſum tangeret immundum eſſe. ut igitur Salvator

vator oſtenderet ſe natura ſua capacem immunditiei non eſſe; nec ſe lege iſta comprehendi: licèt ea tenerentur homines cæteri omnes, quantæcumque alioqui dignitatis ſint, ait: *volo: mundare*, & ſimul cum verbo morbum fugat. ita ut quod leproſus verbo dixerat, Salvator opere repræſentaret.

SCH. Puto pro καὶ ὑψηλὸν reſcribendũ ψιλόν. etſi nihil ſum auſus in codice mutare.

43. Et comminatus eſt ei, ſtatim-
„ que ejecit illum.
44. Et dicit ei, Vide nemini dixe-
„ ris.

ANONYMI. Quod græcè reſpondet comminandi verbo; ſignificat: verbis auſterioribus inceſſere aliquem cum imperioſa perculſione minarum. Et hic exemplũ monſtratur nobis occultandi ſpecioſa, ſi qua in nobis ſint, quęq; hominũ cõciliare famam ac laudem queant.

VICTORIS ANTIOCH. *Vide*, inquit, *nemini dixeris*. non indigeo ut tu ipſe pręconiũ mei facias: niſi enim morbus tuus me prędicaverit, nihil profuerit tua mundatio.

„ Sed vade, oſtende te Sacerdo-
„ ti, & offer pro emundatione tua
„ quæ præcepit Moyſes in teſti-
„ monium illis.

ANONYMI. Iuxta Moſis Legẽ, qui mundabantur à lepra, duas offerebant aviculas, & quidam circa ipſos myſtici ritus adhibebantur, prout in ea Legis parte, quæ
Levit. 14
de his agit, eſt præſcriptum. Quoniam igitur Chriſtum ut Deo adverſarium everſoremque Legis calumniabantur, ut ex alijs Evangeliſtis ſcimus, ait huic a lepra mundato: Fac offeras Lege præſcriptã hoſtiam, ut id Sacerdotibus teſtimonio ſit, me nec Deo adverſarium, nec Legis abrogatorem eſſe.

VICTORIS ANTIOCH. Di-

„ Καὶ ἐμβριμησάμενος αὐτῷ, εὐθέως
„ ἐξέβαλεν αὐτόν.
„ Καὶ λέγει αὐτῷ, ὅρα μηδενὶ εἴπῃς.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Ἐμβριμησάμενος, ἔστι μετά τινος αὐστηρίας καὶ καταπλήξεως προσάγειν τινι. Ἐνταῦθα δὲ ὑπόγραμμος ἡμῖν τοῦ εἰς ὃ ἐπικρύπτειν τὰ δόξαντα ἡμῖν, καὶ τὴν παρὰ πάντων εὐφημίαν παρασκευάζοντα.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Ὅρα, φησὶ, μηδενὶ εἴπῃς· οὐ χρείαν ἔχω τοῦ σε κηρύξαι. ἂν γὰρ μὴ πάθος τὸ σὸν ἐμὲ κηρύξῃ, οὐδὲν ὠφελεῖ ἡ σὴ κάθαρσις.

„ Ἀλλ᾽ ὕπαγε, σεαυτὸν δεῖξον τῷ ἱε-
„ ρεῖ, καὶ προσένεγκε περὶ τοῦ καθα-
„ ρισμοῦ σου ἃ προσέταξε Μωσῆς εἰς
„ μαρτύριον αὐτοῖς.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Κατὰ τὸν Μωσέως νόμον οἱ καθαιρόμενοι ἀπὸ τῆς λέπρας δύο προσέφερον ὀρνίθια, καὶ τινα μυστικὰ ἐπ᾽ αὐτοῖς ἐπράττετο, καθὼς ὁ περὶ τούτου φησὶ νόμος. ἐπεὶ οὖν ἀντίθεον αὐτὸν διέβαλλον καὶ τὸν νόμον ἀνατρέποντα, ὥς φασιν οἱ ἕτεροι τῶν εὐαγγελιστῶν, εἶπε πρὸς αὐτὸν, τὴν κατὰ τὸν νόμον προσάγαγε θυσίαν, ἵνα τοῦτο μαρτύριον τοῖς ἱερεῦσιν εἴη, ὅτι οὔτε ἀντίθεος, οὔτε καταλυτής ἐστι τοῦ νόμου.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Παραπέμπει τῷ νόμῳ, τὴν ἀναίσχυντον τῶν Ἰουδαίων γλῶτταν ἐμφράττων, ἵνα ὅταν ὡς πλάνον καὶ ἀπατεῶνά με διώκωσι, σύ μοι μαρτυρήσῃς, φησὶν, ὡς ὑπ᾽ ἐμοῦ θεραπευθεὶς καὶ τῷ νόμῳ παραπεμφθεὶς καὶ τῇ τῶν ἱερέων δοκιμασίᾳ, καὶ ἵνα μὴ ἔξω ἀποβεβλημένος. ὁ γὰρ

νόμος

νόμος φησὶν ἐάν τις λεπρὸς ᾖ, μενέτω ἔξω τῆς παρεμβολῆς ὡς ἀκάθαρτος. ἐὰν δὲ αὐτομάτως θεραπευθῇ, οἷα συμβαίνει Θεοῦ βουλομένου, μὴ ἔξω εἴη ἀποβεβλημένος. εἰ γὰρ μὴ εἶπεν ὁ ἱερεὺς ὅτι κεκάθαρται ὁ λεπρὸς, ἔμενεν ἔτι μετὰ τῶν ἀκαθάρτων ἔξω τῆς παρεμβολῆς. ὁ δὲ λεπρὸς εὐγνώμων ὢν ἐκήρυττε πανταχοῦ τὸν εὐεργέτην.

mittit ad obſervationem legis impudenti Iudæorum linguæ calumniandi prætextum ſubtrahens. ut cum mihi plani ac ſeductoris, inquit, nomina criminaque falsò accuſatores impegerint, tu cōtra pro me teſteris, te mea opera curatum remiſſum ad legem, atque ad inſpectionem examenque Sacerdotum, ut tua munditie ipſorum iudicio probata, non amplius à mundorum cœtibus abeſſe cogaris. Lex quippè ajebat: *Si quis leproſus fuerit, maneat extra caſtra ut immundus. Si autem ſponte curatus fuerit, qualia accidunt Deo volente, ne foris maneat ejectus.* Levit.14. Niſi ergo pronunciaret Sacerdos ipſum qui leproſus fuerat jam mundatum eſſe: manere ipſum oporteret cum immundis extra caſtra. Cæterum hic leproſus grati animi officium antiquius habens quàm aliud quidvis prædicavit ubique benefactorem ſuum.

» Ὁ δὲ ἐξελθὼν ἤρξατο κηρύσσειν πολ-
» λὰ καὶ διαφημίζειν τὸν λόγον,
» ὥστε μηκέτι αὐτὸν δύνασθαι φανε-
» ρῶς εἰς πόλιν εἰσελθεῖν. ἀλλ' ἔξωθεν
» ἐν ἐρήμοις τόποις ἦν. καὶ ἤρχοντο
» πρὸς αὐτὸν πανταχόθεν.

45. At ille egreſſus cœpit prædi-
» care & diffamare ſermonē: ita ut
» jam non poſſet manifeſtè introi-
» re in civitatem, ſed foris in de-
» ſertis locis eſſet, & cōveniebant
» ad eum undique.

ΤΟΛΩΣ. Τὸ ἀνεπίδεικτον ἐν ταὐτῷ καὶ μέτριον διδάσκει ἡμᾶς ὁ Σωτὴρ πρὸς τὸν λεπρὸν εἰπών, μηδενὶ εἴπῃς. Καίπερ ἐγίνωσκεν ὅτι οὐ σιωπήσει, ἀλλὰ καὶ κηρύξει πανταχοῦ τὸν εὐεργέτην. ἀλλ' ὅμως τὸ ἑαυτοῦ ποιεῖ ὁ Χριστὸς καὶ ἅμα δείκνυσιν, ὡς οὐκ ἔστι καιρὸς κηρυχθῆναι αὐτοῦ τὴν δύναμιν. ἀποστέλλει δὲ αὐτὸν πρὸς τὸν ἱερέα. ἵνα δείξῃ ὅτι οὐκ ἔστι τοῦ νόμου ἀναιρέτης. προστάττει δὲ καὶ δῶρον προσενεγκεῖν. ἔθος γὰρ ἦν καὶ τοῦτο ποιεῖν.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Διὰ τὴν πολλὴν τῶν προσιόντων ὄχλησιν, καὶ τὰς παρὰ πάντων εὐφημίας, ἃς μὴ προσίεσθαι ἐναμεμηνύκεν ἡνίκα τῷ καθαρισθέντι τὸ μηδὲν εἰπεῖν προσέταξε.

TOLOSANI. Vitandā oſtentationem & modeſtiam in ſucceſſu tenendam, docet nos Salvator leproſo à ſe mundato dicens: nemini dixeris. Neque verò ignorabat ipſum utique non taciturum: ſed prædicaturum ubique benefactorē ſuū. Tamen quod ſuum erat facit Chriſtus. Et ſimul oſtendit nōdum adveniſſe tempus quo prædicanda erat ejus vis ac potentia. Mittit autem ipſum ad Sacerdotem, ut oſtēdat non eſſe ſe deſtructorem legis. Præcipit etiā, ut & munus afferat. mos quippe erat ut & hoc fieret.

ANONYMI. In deſertis locis manet, ad vitandam turbam & tumultum accedentium, acclamationeſque ac honorifica teſtimonia eorum, qualia ſe non admittere declaraverat, jam tum cum mundato præcepit, ne cui diceret.

CAPVT

CAPVT II.

1. Et iterum intravit Capharnaũ
„ poſt dies, & auditum eſt quòd
„ in domo eſſet,
2. Et confeſtim cõvenerunt mul-
„ ti, ita ut non caperet neque ad
„ januam.

ANONYMI. Atqui hæc pars certè quæ ad januam eſt à concurſu & commeatione ingredientium exeuntiumve tum vacare ſolet, cum ſemel congregata turba eſt. Tamen adeo tunc multi convenerant, ut cum eos exhedra non caperet in atrium & veſtibulum redundarent.

„ Et loquebatur eis verbum.

3. Et venerunt ad eum ferentes
„ paralyticum, qui à quatuor por-
„ tabatur.

VICTORIS. Similia his & Lucas ponit, ſilentio tamen tranſmiſſa civitate, in qua perpetratum hoc
Math. 9. 2. ſignum eſt. Matthæus verò nulla perforati tecti mentione facta, cæteram narrationem ijſdem ferè cũ noſtro verbis exequitur, ſignum iſtud à Chriſto in civitate ſua factũ affirmans. Atqui civitas Chriſti habebatur Nazaret, nõ Capharnaum. niſi quis dicat civitatem Chriſti vocatã Capharnaum, quoniam ibi ſæpiùs eſſe Dominus, ibidemque multa ſigna edere, ſolitus eſſet. Dicat etiam quiſpiam, propter harum urbium viciniam, parùm neceſſariam arbitratos Evangeliſtas diſtinctiorem definitionem loci, ſigno deſcribendo unicè intentos, in quo quidem, ut verbis aliquantiſper varient, rebus certè ipſis conveniunt.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β

„ Καὶ πάλιν εἰσῆλθεν εἰς Καφαρναοὺμ
„ δι' ἡμερῶν· καὶ ἠκούσθη ὅτι εἰς οἶκόν
„ ἐστι.
„ Καὶ εὐθέως συνήχθησαν πολλοὶ, ὥστε
„ μηκέτι χωρεῖν μηδὲ τὰ πρὸς τὴν
„ θύραν.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Καίτοι ταῦτα ἀεὶ καὶ ὄχλου ἐπισυναγομένου σχολάζειν συμβαίνει διὰ τοὺς εἰσιόντας καὶ ἐξιόντας. ἀλλ' ὅμως τοσοῦτοι συμπαρῆσαν, ὡς μηδὲ τὰ πρὸς τὴν θύραν σχολάζειν.

„ Καὶ ἐλάλει αὐτοῖς τὸν λόγον.

„ Καὶ ἔρχονται πρὸς αὐτὸν, παραλυτι-
„ κὸν φέροντες, αἰρόμενον ὑπὸ τεσ-
„ σάρων,

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Τὰ ὅμοια τούτοις καὶ ὁ Λουκᾶς παρατίθεται, ἀποσιωπήσας τὴν πόλιν ἔνθα τὸ σημεῖον ἐγεγόνει. ὁ δὲ Ματθαῖος περὶ τῆς ἀνατροπῆς σιωπήσας τῆς στέγης, διὰ τῶν αὐτῶν ἔρχεται ῥημάτων, ἐν τῇ πόλει αὐτοῦ γεγενῆσθαι τὸ θαῦμα φάσκων. πόλις δὲ αὐτοῦ ἐνομίζετο εἶναι ἡ Ναζαρὲτ, οὐχ ἡ Καπερναούμ· εἰ μή τις εἴποι, πόλιν αὐτοῦ φάσκειν Καπερναοὺμ διὰ τὸ πολλάκις ἐκεῖσε αὐτὸν ἐπιδημεῖν, καὶ πολλὰ ἐν αὐτῇ γεγενῆσθαι σημεῖα· ἢ καὶ διὰ τὴν ἐγγύτητα τῶν τόπων μὴ ἀκριβολογεῖσθαι τοὺς Εὐαγγελιστὰς, σπεύδοντας μόνον τὸ σημεῖον εἰπεῖν. περὶ ὃ καὶ συμφωνοῦσι, κἂν τοῖς ῥήμασι διαφέρωνται.

» Καὶ μὴ δυνάμενοι προσεγγίσαι αὐτῷ διὰ τὸν ὄχλον, ἀπεστέγασαν τὴν στέγην ὅπου ἦν, καὶ ἐξορύξαντες χαλῶσι τὸν κράββατον, ἐφ᾽ ᾧ ὁ παραλυτικὸς κατέκειτο.

4 Et cùm non poſſent offerre eũ » illi præ turba, nudaverunt te- » ctum ubi erat: & patefacientes » ſubmiſerunt grabatum, in quo » paralyticus jacebat.

ΑΥΤΟΥ. Ἀπαντῶσιν οὖν ἄγοντές τινες παραλυτικόν· εὑρόντες δὲ τὴν θύραν πεφραγμένην τῷ πλήθει, οὐκ ἠδυνήθησαν δι᾽ αὐτῆς εἰσελθεῖν· οὐδὲ γὰρ παρεχώρησαν οἱ ἔσω τοῖς ἔξω, οὐδὲ μετεδίδοσαν αὐτοῖς τῆς εἰσόδου. Σπεύδοντες οὖν οἰκονομίζοντες τυχεῖν αὐτῆς τῆς ἰάσεως, ἀναβαίνουσιν εἰς τὸ δωμάτιον, καὶ τὴν διὰ μηχανῆς τὸ πρᾶγμα, τῆς προσδοκίας τῆς ἰάσεως καινουργοῦσι παράλογα· ἀνιμησάμενοι γὰρ σὺν τῷ φέρτρῳ τὴν κλίνην, καὶ τὴν στέγην αὐτοῦ ἀνατρέψαντες, καθιέσαν ἐπὶ κλίνης τὸν ἄνδρα παρειμένον κατὰ πρόσωπον τοῦ σωτῆρος. καὶ ὅρα μοι τὴν τοῦ Ἰησοῦ μακροθυμίαν· πῶς τὸ τούτων γινόμενον συνεχώρει, ἐπιστάμενος τὸ μικρὸν ὕστερον γενησόμενον.

EIVSDEM. Adſunt igitur quidam paralyticum afferentes, quibus cùm aditum negaret multitudo januas obſidens, nec in tanto certatim accedendi ſtudio, qui locum jam intùs occupaverant, cederent poſterius appulſis, eoq; excluſis; illi ſpei quadam pertinacia ad inopinati conſilij cogitationem provecti, tectum conſcendunt, ſuperneque aperiunt; tum machinis ſublatum una cum lectulo paralyticum ad Salvatoris conſpectum demittunt. In quo mirari licet patientiam Ieſu, qui quod futurum inde mox erat providens, molitionis iſtius audaciam boni conſuluit.

» Ἰδὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς τὴν πίστιν αὐτῶν.

5. Cùm autem vidiſſet Ieſus fidẽ » illorum.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Πίστεως γὰρ ἦν τῆς ἀκροτάτης τοσοῦτον ὑπομεῖναι κόπον, ἐφ᾽ ὅτε πλησίον ἀγαγεῖν τοῦ κυρίου τὸν παραλυτικόν.

ANONYMI. Fidei enim ſũmæ fuit tantũ laboris cõtentioniſq; paciſci pro ſpe admovendi ſalutari Domini conſpectui paralyticũ iſtũ.

» Λέγει τῷ παραλυτικῷ, τέκνον ἀφέ- » ωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι σου.

» Dicit paralytico, Fili, dimittun- » túr tibi peccata tua.

ΑΥΤΟΥ. Ἄρα οὖν ὑπὸ ἁμαρτιῶν εἰς τὴν παγίδα τῆς παραλύσεως ἐμπέπτωκεν.

EIVSDEM. Igitur propter peccata in pœnam paralyſis inciderat.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Θεασάμενος οὖν τὴν πίστιν αὐτῶν ὁ Χριστὸς οὐ μάταιον αὐτῶν ἀποφαίνει τὸν πόνον. ἀλλά φησι, τέκνον, ἢ ὡς ὁ Λουκᾶς, ἄνθρωπε, ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι σου. τὸ δὲ τέκνον, ἢ καὶ αὐτῷ πιστεύσαντι, ἢ κατὰ τὸν δημιουργίας λόγον. ποίας δὲ, ὥς φησιν, ἁμαρτίας; ἄλλο προσ-

VICTORIS. Conſpecta Chriſtus illorum fide, fruſtra illos laboraſſe non eſt paſſus, ſed ait; *Fili*, vel ut habet Lucas, *Homo*, *dimittuntur tibi peccata tua*. Filium vocat, vel ob fidem jam conceptam: vel jure creationis. Verumtamen dicat æger. quæ tu mihi peccata

loqueris? aliud expectanti, aliud tribuis. Huc tanto molimine ſum delatus ut greſſum recuperarem: tu alium pro alio morbum curas. Et benè id quidem. noſti enim peccata mea. vides quæ iſti non vident, laborat anima prius quam corpus, indeque in membra manavit languor. cauſæ mali medicinam admove, & morbus corporis ſimul tolletur.

TOLOSANI. Non ſolum infirmitates laborantium curat Salvator, ſed & peccata dimittit ipſis. graviſſimi enim quique morbi ex peccatis ferè noſtris proveniũt. Sanè paralyticus, de quo Ioannes, reſolutionis ſuæ incommodum à
Ioan. 14 peccatis habuit, ut Dominus indicavit, cùm illi diceret: *Ecce ſanus factus es, jam noli peccare*. conſentaneè his quæ hic narrantur, & Lucas ſcribit: ſilentio tamen prætẽriens civitatem, in qua perpetratũ
Matth. 14 hoc ſignum eſt. Matthæus verò demolitionem tecti tacens, ait effectum iſtud miraculum à Chriſto eſſe in civitate ſua; quæ eſt Nazaret. Niſi quis dicat civitatem quoque ejuſdem Capharnaum, quòd plerumque in eam ventitaret, miraque iſthic multa perficeret.

CYRILLI. Paralyticus, de quo hic agitur non eſt idem cum eo, de quo narrat Ioannes. Hic enim quatuor habuit bajulos; ille verò ne unum quidem habebat hominem. Atque hic quidem Ioanni memoratus juxta probaticam jacebat piſcinam. Is verò, de quo noſter agit hoc loco, domi. Eſt
Cap. ix. verò, quique hic à Marco, quique à Matthæo memoratur, unus idemq;

PHOTII. Multa fides horum virorum erat, ut & tectum perfoderent, & hominem demitterent. quare Salvator viſa fide bajulantium, & ipſius ſcilicet etiam laborantis, (neque enim ſe ſic laborioſè & fortè peri-

δεικνὺς καὶ ἄλλο πορίζεις. ἤγαγόν με ὅπως ἵνα βαδίσω. σὺ δὲ ἄλλο ἀντ' ἄλλου θεραπεύεις. οἶδας γὰρ ἃ ἐπλημμέλησα· οἶδας φησὶν ἃ μὴ βλέπουσιν οὗτοι. ἡ ψυχὴ νοσεῖ πρὸ τοῦ σώματος. τὸ τοίνυν αἴτιον θεράπευσον τῆς νόσου, καὶ συναναιρεῖται τὸ πάθος.

ΤΟΛΩΣΑΙ. Οὐ μόνον τὰς ἀσθενείας τῶν καμνόντων θεραπεύει ὁ Σωτὴρ, ἀλλὰ καὶ τὰς ἁμαρτίας ἀφίησιν αὐτοῖς· τὰ γὰρ δεινότατα τῶν ἀρρωστημάτων ἐξ ἁμαρτιῶν ἡμῖν συμβαίνει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον· ὁ γὰρ παρὰ τῷ Ἰωάννῃ παράλυτος ἐξ ἁμαρτιῶν εἶχε τὴν πάρεσιν, ὡς ὁ Κύριος ἔφησεν. ἰδοὺ ὑγιὴς γέγονας, μηκέτι ἁμάρτανε· περὶ δὲ τῆς πόλεως· ὁμοίως τούτοις καὶ ὁ Λουκᾶς γράφει, ἀποσιωπήσας τὴν πόλιν ἔνθα τὸ σημεῖον ἐγεγόνει· ὁ δὲ Ματθαῖος τὴν ἀνατροπὴν τῆς στέγης σιωπήσας, φησὶν ἐν τῇ πόλει αὐτοῦ γεγενῆσθαι τὸ θαῦμα, ἥτις ἐστὶν ἡ Ναζαρέτ· εἰ μή τις εἴποι πόλιν αὐτοῦ εἶναι τὴν Καπερναοὺμ, διὰ τὸ πολλάκις ἐν αὐτῇ ἐπιδημεῖν, καὶ πολλὰ ἐκεῖσε θαύματα ἐπιτελεῖν.

ΚΥΡΙΛΛΟΥ. Ὁ μὲν λεγόμενος παραλυτικὸς οὐκ ἔστιν ὁ παρὰ τῷ Ἰωάννῃ· ὁ μὲν γὰρ τέσσαρας εἶχε τοὺς βαστάζοντας· ὁ δὲ ἄνθρωπον οὐκ εἶχε. Καὶ ὁ μὲν παρὰ τὴν προβατικὴν ἔκειτο κολυμβήθραν· ὁ δὲ νῦν λεγόμενος, ἐν οἰκίᾳ· ἔστι δὲ ὁ νῦν καὶ ὁ παρὰ τῷ Ματθαίῳ μνημονευόμενος, εἷς.

ΦΩΤΙΟΥ. Πολλὴ ἡ πίστις ἦν τῶν ἀνδρῶν· ὥστε καὶ τὴν στέγην ὀρύξαι καὶ χαλάσαι τὸν ἄνθρωπον. διὸ καὶ ὁ Σωτὴρ τὴν πίστιν ἰδὼν τῶν κομιζόντων, καὶ αὐτοῦ τοῦ κάμνοντος· οὐ γὰρ ἂν ἠνέσχετο ἀρθῆναι εἰ μὴ ἐπίστευσεν ὡς ἰαθήσεται. ἐθεράπευσεν αὐτόν.

periculoſè vel tolli, vel demitti paſſus eſſet, niſi credidiſſet ſe curatum iri) curavit ipſum.

,, Ἦσαν δέ τινες τῶν γραμματέων ἐκεῖ
,, καθήμενοι.

6. Erant autem quidam de Scri-
,, bis illic ſedentes.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Γραμματεῖς ἦσαν οἱ τὸν νόμον καὶ τὰ ἐν αὐτῷ γεγραμμένα ἀκριβοῦν δοκοῦντες.

ANONYMI. Scribæ dicebãtur ij, qui legem & quæ in lege ad exactum noſſe profitebanrur.

,, Καὶ διαλογιζόμενοι ἐν ταῖς καρ-
,, δίαις αὐτῶν.

,, Et cogitantes in cordibus ſuis.

,, Τί οὗτος οὕτω λαλεῖ βλασφημίας;
,, τίς δύναται ἀφιέναι ἁμαρτίας εἰ μὴ
,, εἷς ὁ Θεός;

7. Quid hic ſic loquitur? blaſphe-
,, mat. Quis poteſt dimittere pec-
,, cata, niſi ſolus Deus?

ΑΥΤΟΥ. Ἄρα οὖν ἐὰν δι᾽ ἔργα πεισθῆτε, ὦ κατάρατοι γραμματεῖς. ὅτι ἀφῆκεν ἁμαρτίας, πιστεύετε ὅτι Θεός ἐστιν. ἀλλὰ μὴν οὖν καὶ ἐπείσθητε ὅτι ἀφίησιν ἁμαρτίας διὰ τοῦ ἰάσασθαι τὸν παραλυτικόν. πῶς γὰρ ἰάθη μὴ τῶν ἁμαρτιῶν λυθεισῶν, δι᾽ ὧν τὸ πάθος; ὅτι δὲ Θεός ἐστιν οὐκ ἐπείσθητε, ἑκόντες ἑαυτοὺς τοῦτο ἀποτυφλωθέντες.

EIVSDEM. Igitur, o phanatici Scribæ, ſi operibus convicti fateri cogemini remiſſa ab ipſo peccata, mora jam erit nulla quin Deũ eſſe ipſum credatis. Verùm abũdè quidem fides facta vobis eſt remiſſionis peccatorum ei homini à Chriſto factæ quem liberatum paralyſi videtis. quomodo enim eo morbo ſolvi potuit, niſi ſublatis peccatis, quæ morbi ejus erant cauſæ? Quid ergo cauſæ eſt, quòd Chriſtum fateri Deum adhuc recuſatis? planè aliud nihil quã voluntaria cæcitas.

,, Καὶ εὐθέως ἐπιγνοὺς ὁ Ἰησοῦς τῷ
,, πνεύματι αὐτοῦ, ὅτι οὕτως διαλογί-
,, ζονται ἐν ἑαυτοῖς, εἶπεν αὐτοῖς, τί
,, ταῦτα διαλογίζεσθε ἐν ταῖς καρδίαις
,, ὑμῶν;

8. Quo ſtatim cognito Ieſus ſpi-
,, ritu ſuo, quia ſic cogitarent in-
,, tra ſe, dicit illis, Quid iſta cogi-
,, tatis in cordibus veſtris?

ΑΥΤΟΥ. Οἶδε διὰ τοῦ πνεύματος αὐτοῦ τοῦ ἁγίου. καθ᾽ ὃ γὰρ γέγονεν ἄνθρωπος, μείνας καὶ οὕτως Θεός, διὰ τῆς τοῦ πνεύματος ἐνεργείας εἶχε τὴν τῶν διαλογισμῶν γνῶσιν. ἀλλ᾽ ὅρα τί φησι, τῷ πνεύματι αὐτοῦ, δεικνὺς ὅτι καὶ ἐνανθρωπήσας ἴδιον εἶχε τὸ πνεῦμα· ὢν γὰρ καὶ οὕτως Θεός.

EIVSDEM. Spiritu nimirum ipſo Sancto. quatenus enim homo factus eſt, nec ſic eſſe Deus deſinens, per Sancti Spiritus operationem habuit cognitionem cogitationum occultarum. Sed vide quid ait, *Spiritu ſuo*, oſtendens illum hominem factum, ſic tamen manentem Deum, proprium habuiſse Spiritum.

19. Quid eſt facilius, dicere para-
„ lytico, Dimittuntur tibi pecca-
„ ta: an dicere, Surge, tolle grab-
„ batum tuum & ambula?

EIVSDEM. Facilius quidem eſt dicere: *dimittuntur tibi peccata tua*, quàm dicere: *ſurge, tolle grabatum tuum & ambula*. Primum enim paucioribus ſyllabis oratio prior abſolvitur: deinde primæ iſtius ſententiæ fides in tuto eſt, nullo ad coarguendum, ſi fortè fallat, indicio extante. quis an ſint abſintve intus in animo peccata, videat oculus? At in illis verbis alijs: *ſurge & ambula*. quippe quorum eventus ſenſibili re conſtaret, facilis coargutio vanitatis erat. Cæterum quoniam facilius dicens fidem vobis non feci, quod difficilius eſt ecce nunc dico. ut hoc evẽtuũ ipſorum evidentia firmato, ne de priori quidem dubitetis. *Dico* igitur *tibi, ſurge &c.*

VICTORIS ANTIOCHENI. Equidem remittere peccata difficilius eſt quàm illud ipſum dicere. dictũ enim ſi effectu caſſum fuerit, reprehẽſionis tamen periculo ſubductum eſt, quoniam nec peccata, nec eorum abolitio ſenſibus ſubjacent. quomodo igitur facultatem medicus probabit ſuam in vulnere non viſo? Ait ergo: quid facilius, dicere an facere? utique dicere. quoniam non apparente quid ex eo ſequatur, dicentis autoritas, quocumque eventu, in tuto eſt. quoniam igitur verbo non creditis, opus addo, quo credibile reddatur id quod non cernitur. Sanè ſi primùm Dominus paralyticum curaſſet à morbo, deinde peccata ipſi remiſiſſet: curatum eum quidem convicti ſenſibus crederent: de peccatorum remiſſione cujus non extaret indicium, dubitarent. Principio igitur infert quod ambiguum & inteſtatum, durumque ad fidem erat, ut ſequen-

„ Τί ἐστιν εὐκοπώτερον, εἰπεῖν τῷ πα-
„ ραλυτικῷ, ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρ-
„ τίαι· ἢ εἰπεῖν, ἔγειρε καὶ περιπά-
„ τει;

ΑΥΤΟΥ. Εὐκοπώτερον μὲν εἰπεῖν ἀφέωνταί σου αἱ ἁμαρτίαι, τοῦ εἰπεῖν, ἔγειραι καὶ ἆρον τὸν κράββατόν σου, καὶ περιπάτει. πρῶτον μὲν αὐτῇ τῆς λέξεως προφορᾷ καὶ συντομίᾳ. ἔπειτα ὅτι τὸ μὲν εἰπεῖν, ἀφέωνταί σου αἱ ἁμαρτίαι, εἰ καὶ μὴ εἰς ἔργον ὁ λόγος ἐληλύθει, ἀνεξέλεγκτος ἦν διὰ τὴν ἀδηλίαν· τὸ δὲ εἰπεῖν, περιπάτει, εἰ μὴ ἐγεγόνει, πᾶσα ἦν ἡ ἀποτυχία καταφανής. πλὴν ἐπειδή φησι, τὸ εὐκοπώτερον εἰπὼν ἠπιστήθην παρ' ὑμῶν, τὸ δύσχερες λέγω· ἵνα τούτου ἐμβαίνοντος, μηδὲ τοῦ ἑτέρου ἀπιστῆτε, σοὶ λέγω, ἔγειραι, καὶ τὰ ἑξῆς.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Τὸ μὲν γὰρ ἀφιέναι τὰς ἁμαρτίας δυσκολώτερον ἦν τοῦ εἰπεῖν. οὐ γὰρ φανερὸς ὁ ἔλεγχος· ὅτι ἐάν τις εἴπῃ, ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι, ἄδηλος ἂν ἐνήργησεν· οὐ γάρ φανερὸν τὸ πρᾶγμα, ἵνα δοκιμασθῇ ὁ ἰατρεύων, φησὶν οὖν, τί ἐστιν εὐκοπώτερον, εἰπεῖν ἢ ποιῆσαι; δηλονότι τὸ εἰπεῖν, διὰ μὴ φαίνεσθαι τὸ γινόμενον. ἐπεὶ τοίνυν ἀπιστεῖτε τῷ λόγῳ, ἐπιφέρω ἔργον πιστούμενον τὸ ἀόρατον. εἰ γὰρ πρῶτον ὁ Κύριος ἐθεράπευσε τὸν παράλυτον ἔξωθεν, εἶτα συνεχώρησεν αὐτῷ τὰ ἁμαρτήματα, ᾠήθησαν ὡς τὸ μὲν πρῶτον τεθεράπευται, ἄδηλον δὲ τὸ δεύτερον· ἀλλὰ πρῶτον τὸ ἀμφίβολον καὶ τὸ ἀπιστούμενον εἰσφέρει, ἵνα διελεγχθῶσιν ἀπιστοῦντες καὶ διαλογιζόμενοι ἐν ἑαυτοῖς. τότε προσάγει τὸ ἔργον.

ſequenti evidentia ſigni vinceretur incredulitas dubitantium; & ſecum ipſis cogitatione tacita murmurantium. Opus deinde ipſum adjungit.

» Ἵνα δὲ εἰδῆτε ὅτι ἐξουσίαν ἔχει ὁ υἱὸς
» τοῦ ἀνθρώπου ἀφιέναι ἐπὶ τῆς γῆς
» ἁμαρτίας, λέγει τῷ παραλυτι-
» κῷ.
» Σοὶ λέγω, ἔγειραι, καὶ ἆρον τὸν κράβ-
» βατόν σου, καὶ ὕπαγε εἰς τὸν οἶκόν
» σου.

10. Vt autem ſciatis quia filius
» hominis habet poteſtatem in
» terra dimittendi peccata (ait pa-
» ralytico)
11. Tibi dico, ſurge, tolle grab-
» batum tuum, & vade in do-
» mum tuam.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Ἔφη τις τῶν ἔξω σοφῶν, ὅ γὰρ ἀφανὲς ἐκ τοῦ φανεροῦ μεγίστην ἔχει τὴν διάγνωσιν· ὡς καὶ ἐπὶ γῆς ὢν καὶ τοῖς ἀνθρώποις συναναστρεφόμενος ἄνθρωπος ἐν ἀνθρώποις γενόμενος μετὰ τοῦ εἶναι Θεός· ἢ τὸ ἐπὶ τῆς γῆς τοῦτ᾽ ἔστι καὶ ἐν σαρκί· ἐκ γῆς γὰρ ἡ σάρξ.

ΒΙΚΤΟΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Σοὶ λέγω, φησίν, ἔασον τούτους· ἄπιστοι γὰρ ὑπάρχουσι, καὶ πονηρὰ ἐνθυμοῦνται· σοὶ λέγω, ἐπειδὴ ἀφέωνταί σου αἱ ἁμαρτίαι, καὶ ἄξιος ἐγένου τῶν ἡμετέρων λόγων γενέσθαι ἀκροατὴς καὶ τυχεῖν τῆς ἰάσεως. ἔγειραι, ἆρον τὸν κράββατόν σου καὶ ὕπαγε εἰς τὸν οἶκόν σου. ἐξῆλθε τὸ ῥῆμα καὶ τὸ θαῦμα ἐπηκολούθησε. ἐπανῆλθεν ἡ δύναμις τοῦ σώματος καὶ ἅπαν ἐνευρώθη τὸ σῶμα. ᾔσθετο τῆς ἰάσεως ὁ παραλυτικὸς καὶ διανέστη (ἔδωκε γὰρ αὐτῷ αἴσθησιν τῆς θεραπείας) ἀπέτεινε τοὺς πόδας, ἐκίνει τὰ ἄρθρα, ἐβάδισεν ὑγιής. τί δὲ βούλεται ἐπὶ τῆς γῆς ἀφιέναι τὰς ἁμαρτίας, ἐπιτελουμένης θεοσημείας, ἢ ἵνα δείξῃ ὅτι κατήγαγεν εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν τὴν τῆς θεότητος ἐξουσίαν, διὰ τὴν ἀδιαίρετον πρὸς αὐτὴν ἕνωσιν. εἰ γὰρ ἄνθρωπός φησι γέγονα, Θεὸς λόγος ὑπάρχων, καὶ διὰ τῆς οἰκονομίας ἐπὶ τῆς γῆς πολιτευόμενός τε καὶ ἀναστρεφόμενος· ἀλλ᾽ οὐδὲν ἧττον τὰ παρὰ λόγου ἀποτελῶ θαύματα, καὶ ἄφεσιν δωρούμενος ἁμαρτημάτων.

ANONYMI. Quidam externorum Sapientum dicit: quòd non apparet ex eo quod apparet maximè noſcitur. In terra, filius hominis; utpote qui in terra eſſet cōvictuque hominum uteretur, homo inter homines, nec tamen deſinens eſſe Deus. niſi fortè, *in terra* ſignificet. *in carne*. ex terra enim eſt caro.

VICTORIS ANTIOCH. *Tibi dico*, inquit, omitte iſtos: increduli enim ſunt, & prava cogitant, *Tibi* ergo privatim ac propriè *dico*: quandoquidem remiſſa ſunt tibi peccata, & verborum meorum auditione dignatus, inſuper & valetudinem meo beneficio conſecutus es, *ſurge, tolle grabbatum tuum & vade in domum tuam.* Exijt verbum & ſecutum eſt miraculum. reſtitutus eſt corpori vigor ſuus, & artus omnes, reddito uſu nervorū, confirmati ſunt. Senſit ſe revaluiſſe paralyticus (nam & præter auditum vocis, interius ipſi teſtimonium fiduciæ valetudinis reditum affirmantis Chriſtus indiderat) ſēſit & exſurrexit, pedes extendit, articulos movit, ambulavit ſanus. quid porrò ſibi vult: *in terra dimittere peccata*, ſimul cum perpetratione divini ſigni? An id eò refert ut oſtendat ſeſe deduxiſſe,

adjun-

adjunxiſſeque humanæ naturæ poteſtatem divinitatis, propter indiſſociabilem cum ipſa unionem, quaſi diceret: Licet homo factus ſim, & per incarnationis myſterium in terra vivam & converſer; tamen quia ſimul Deus & Verbum ſum, Verbi propria efficio miracula, remiſſionem peccatorum largiens.

12. Et ſtatim ſurrexit ille, & ſub-
„ lato grabato abijt coram omni-
„ bus, ita ut mirarentur omnes, &
„ honorificarent Deum, dicentes,
„ Quia nunquam ſic vidimus.

„ Καὶ εὐθέως ἠγέρθη, καὶ ἄρας τὸν
„ κράββατον, ἐξῆλθεν ἐναντίον πάν-
„ των· ὥστε ἐξίστασθαι πάντας, καὶ δο-
„ ξάζειν τὸν Θεὸν, λέγοντας, ὅτι οὐδέ-
„ ποτε οὕτως εἴδομεν.

TOLOSANI. Quid igitur Scribæ & Phariſæi? cum audiſſent illa verba: dimittuntur tibi peccata, cogitabant intra ſe & dicebant: Solus Deus poteſtatem habet dimittendi peccata. Hic autem blaſphemat dicens talia. Cognitis autem Salvator cogitationibus ipſorum quidquid intus in animo tacitis iudicijs conceperant, manifeſtum facit. argumentumque præbet intelligendi, eum, qui arcanarnm cogitationum mentis perſpicuam habet notitiam, peccatorum quoque dimittẽdorum habere poteſtatem. Deinde dicit: quid eſt facilius dicere an facere? nam dicere quidem, & remiſſionem peccatorum denunciare verbo, exceptionem habet pronam fruſtra uſurpatæ autoritatis, cujus effectus apparet nullus. non enim ſub ſenſus cadit. Facere autem, nulla obſcuritate laborat tali, ad publicum judicium experimenti ſenſuum palàm expoſitum. Exhibet igitur in quo nihil calumnia cavillari poſſit, opus jam ipſum, curationem nempe paralytici; occultum ex manifeſto, ex faciliori difficilius adſtruens: quãvis ita Phariſæis non videretur. Illi enim difficilius putabant curare corpus, quàm dimittere peccata.

ΤΟΛΟΣ. Τί οὖν οἱ Γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι; ἀκούσαντες ὅτι ἀφέωνταί σου ἁμαρτίαι, διελογίζοντο ἐν ἑαυτοῖς καὶ ἔλεγον· μόνος ὁ Θεὸς ἐξουσίαν ἔχει ἀφιέναι ἁμαρτίας· οὗτος δὲ βλασφημεῖ λέγων τοιαῦτα. γνοὺς δὲ ὁ Σωτὴρ τοὺς διαλογισμοὺς αὐτῶν, φανερὰν καθίστησι τὴν αὐτοῦ ἐνθύμησιν. Καὶ δείκνυσιν ὅτι ὁ τῶν διανοιῶν γνώστης ἐξουσίαν ἔχει καὶ ἁμαρτίας ἀφιέναι. εἶτα λέγει· τί ἐστιν εὐκοπώτερον εἰπεῖν ἢ ποιῆσαι· τὸ μὲν γὰρ ἀφιέναι ἁμαρτίας, ἄδηλον ἴσως. ἀνεπαίσθητον γάρ. τὸ δὲ ποιῆσαι, φανερόν. Καὶ δὴ καὶ ἐπιφέρει τὸ ἔργον· τοῦτο δέ ἐστιν, ἡ τοῦ παραλυτικοῦ θεραπεία· καὶ δείκνυσιν ἐκ φανεροῦ τὸ ἀφανές, καὶ ἐκ τοῦ εὐχερεστέρου τὸ δυσχερές. κἂν μὴ οὕτως ἐδόκει τοῖς Φαρισαίοις· ἐκεῖνοι γὰρ ἐργωδέστερον ἐνόμιζον τὸ θεραπεῦσαι σῶμα, ἢ ἀφιέναι ἁμαρτίας.

ΕΥΣΕΒΙΟΥ. Ὁ Κύριος ἐθεράπευσε τὸν παράλυτον ἔξωθεν· ἀλλὰ συνεχώρησεν αὐτῷ τὰ ἁμαρτήματα· οἱ δὲ Φαρισαῖοι τὸ μὲν πρῶτον ἐθεάσαντο, καὶ ἐπίστευσαν ὅτι ἀληθές· τὸ δὲ δεύτερον ἄδηλον ἐνόμιζον, καὶ ἠπίστουν· ὅθεν καὶ ἐπιστομίζει αὐτοὺς ὁ Σωτὴρ δεικνύων, ὡς ὃ μὲν παρεδέξαντο, δυσχερέστερον ἦν· ὃ δὲ οὐ προσίεντο, ῥᾷον ἅμα καὶ εὐχερές.

ΑΝΟΝΥΜΟΥ. Πάντες γὰρ οἱ προφῆται καὶ οἱ ἄλλοι πρότερον ἐπικαλούμενοι τὸν Θεὸν, καὶ παρ' αὐτοῦ τὴν λύσιν

αἰτοῦντες,

αἰτοῦντες, οὕτως ἐθαυματούργουν· ὁ δὲ Κύριος ὁ τῶν ἁγίων δεσπότης οἰκείᾳ ἐξουσίᾳ τὰς θεοσημείας ἐπιτελεῖ· καὶ τοῦτό ἐστι τὸ οὐδέποτε οὕτως εἴδομεν.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Τὸ μεῖζον ἐάσαντες τὴν τῶν ἁμαρτιῶν ἄφεσιν, τὸ φαινόμενον θαυμάζουσι· ἔδει γὰρ αὐτοὺς εἰπεῖν, οὐκέτι τοσοῦτον θαυμάζομεν ὅτι ἠγέρθη ὁ παραλυτικός, ὅσον ἐκ τούτου πιστευόμεν ὅτι καὶ ἡ ψυχὴ ἰάσεως ἔτυχε, ἁμαρτημάτων ἀπαλλαγεῖσα.

EVSEBII. Dominus paralyticum morbo ſenſibili quo laborabat exterius, liberavit. deinde condonavit ipſi peccata. Horum operum Phariſæi prius quidem uſurparunt oculis: & verè geſtum eſſe ſenſu convicti ſibi perſuaſerunt; Alteri, tamquam obſcuro, indicijſque ad ſui affirmationem idoneis malè parato, fidem abrogarunt, unde obſtruit eis os Salvator, oſtendens admiſiſſe ipſos id quod factu credituque difficilius erat: quòd longè faciliùs, atque adeò in promptu poſitum, id verò reſpuiſſe.

ANONYMI. Nam Sancti & Prophetæ, qui prius miracula patraverant, id non niſi venia Dei rogata, invocatoque auxilio aggrediebantur. eo ipſo fatentes, ſe aliena vi & precariò poteſtatem habere mirabiliũ operum efficiendorum. At Sanctorum Dominus ſibi propria virtute ſigna perpetrat. Hæc ſententia illorum verborum eſt; *numquã ſic vidimus.*

VICTORIS. Eo quod maius erat omiſſo, nempe remiſſione peccatorum, quod apparet mirantur. Cum potius ſic dicere ipſos oporteret: enimverò non tantùm miramur ſurrexiſſe paralyticum, quantùm ex eo credimus ſanatam eſſe animam ejus, & peccatis liberatam.

„ Καὶ ἐξῆλθε πάλιν παρὰ τὴν θά-
„ λασσαν· καὶ πᾶς ὁ ὄχλος ἤρχετο
„ πρὸς αὐτόν, καὶ ἐδίδασκεν αὐτούς.

13. Et egreſſus eſt rurſus ad ma-
„ re: omniſque turba veniebat ad
„ eum, & docebat eos.

ΑΥΤΟΥ. Πάλιν δὲ προστίθησι μετὰ τὸ θαῦμα τὴν διδασκαλίαν, εἰς ἀναμφισβήτητον πίστιν τοὺς ἀκούοντας ἐνάγων. ἐν δὲ τῷ εἰπεῖν, πᾶς ὁ ὄχλος ἤρχετο πρὸς αὐτόν, καὶ τὰ ἑξῆς, οὐχ οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ φαρισαῖοι ὑπῆρχον· ἀλλ᾽ οἱ πάσης διπλόης ἀπηλλαγμένοι, καὶ τὴν κρίσιν ἀδέκαστον κεκτημένοι. ὅρα δὲ τὸ ἀκόμπαστον καὶ ἀφιλότιμον τοῦ Σωτῆρος· πλὴν ὅτε ὄχλος πολὺς συναθροίζεσθαι σπουδάζει, οὐκ ἐν πόλει διάγειν ἢ ἐν ἀγορᾷ μέσῃ, ἀλλ᾽ ἐν ἐρημίᾳ καὶ ὄρει· παιδεύων ἡμᾶς μηδὲν πρὸς ἐπίδειξιν ποιεῖν, καὶ μάλιστα ὅταν φιλοσοφεῖν δέῃ καὶ περὶ ἀναγκαίων διαλέγεσθαι πραγμάτων.

EIVSDEM. Iterùm miraculo doctrinam adjungit, in dubitationis omnis expertem fidem audientes inducens. In illa autem: *omni turba quæ veniebat ad eum,* nõ erant Scribæ aut Phariſæi-cõſtabat enim ea ſolùm ex hominibus ab omni ſimulatione ſynceris, quique mentes nullo invidiæ odijve præjudicio præoccupatas haberent. Vide autem quàm non jactabundè aut ambitioſè ſe Salvator gerat. cum ſui ſtudio fervẽtem multitudinem concurrere cerneret, nequaquam ipſe, ut pompa frueretur, in civitate degit aut in foro medio ſe opportunũ plauſibus præbet. Sed in mon-

montem deſertum ſeceſſit. docens nos, nil ad oſtentationem faciendum: vitiumque iſtud tum maximè vitandum cùm docere alios oportet & de rebus neceſſarijs verba facere.

14. Et cùm præteriret, vidit Levi
„ Alphæi ſedentem ad telonium:
„ & ait illi, Sequere me. Et ſur-
„ gens ſecutus eſt eum.

„ Καὶ παράγων εἶδε Λευὶ τὸν τοῦ Ἀλ-
„ φαίου καθήμενον ἐπὶ τὸ τελώνιον· καὶ
„ λέγει αὐτῷ, ἀκολούθει μοι· καὶ ἀναστὰς
„ ἠκολούθησεν αὐτῷ.

ANONYMI. Hic Levi Publicanus erat. volens autem Dominus hoſpitio ejus uti, quò ejus animæ prodeſſet, dixit: *Sequere me*.

VICTORIS. Non uſu experientiæ Diſcipulorũ mores ac naturam diſcit Salvator, ut homines: ſed ut ipſos per ſe intimos penetrans ac pervidens ipſorum ſenſus, ex ea notitia diſcernit ac deligit dignos. Itaque ſi margaritam quidẽ, cæterùm in luto jacentem, cernat, tollit ipſam, & mũditiem talis animæ, deterſis ſordibus, bona in luce ponit. Hoc animo exijt & publicanum Levi ſedentem invenit. Eſt hic Matthæus Evangeliſta. cujus Beati quidem Marcus & Lucas nomen notius occultant, obiectu vetuſtioris & obſoleti: At ipſe cujus hic ad Evangelium vocatio deſcribitur Levi, ſua ipſius narrans ait: *Et vidit Matthæum publicanum*. palàm oſtendens ſua vulnera, ut artem admireris medici, qui ea curaverit. Nam humaniſſimus Salvator totum in avaritiæ ſordibus, atque in illegitimi ſtudio lucri demerſum hominem non rejecit, neque aſpernatus eſt, ſed ad ſe vocavit verbis illis: *Sequere me*. Ipſe autem propriam ſalutem quovis pecuniæ emolumento præſtabiliorem reputans, dimiſſis omnibus, totum ſe vocanti præbuit: etiam cavens, ne interpoſitione moræ quamvis exiguæ, benefactoris animum offenderet.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Οὗτος ὁ Λευὶ τελώνης ἦν. βουλόμενος δὲ ὁ Κύριος παρ' αὐτῷ ξενισθῆναι, ἵνα αὐτοῦ τὴν ψυχὴν ὠφελήσῃ, εἶπεν, ἀκολούθει μοι.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Οὐ διὰ τῆς πείρας μανθάνει τοὺς μαθητὰς ὁ Σωτὴρ, ὥσπερ οἱ ἄνθρωποι· ἀλλ' ὡς ἐπιστάμενος τὰς διανοίας, ἐκλέγεται τοὺς ἀξίους· κἂν εὕρῃ τινὰ μαργαρίτην ἐν βορβόρῳ κείμενον, λαμβάνει αὐτὸν, καὶ τὸ καθαρὸν δείκνυσιν αὐτοῦ τῆς ψυχῆς. ἐξῆλθε γοῦν καὶ εὑρίσκει τελώνην καθήμενον Λευΐ· ἐπεὶ δὲ οὗτος Ματθαῖος ὁ Εὐαγγελιστής· καὶ Μάρκος μὲν καὶ Λουκᾶς οἱ μακάριοι συγκαλύπτουσι τοὔνομα τῇ ἀρχαιοτέρᾳ προσηγορίᾳ· αὐτὸς δὲ ὁ Λευὶ εὐαγγελιζόμενος τὰ καθ' ἑαυτὸν ἐπαγγέλλων λέγει, καὶ ἐθεάσατο Ματθαῖον τὸν τελώνην, ἐλέγχων ἑαυτοῦ τὰ τραύματα, ἵνα θαυμάσῃς τὴν τέχνην τοῦ ἰατρεύσαντος. ὁ δὲ φιλάνθρωπος σωτὴρ ἐν ἀνομίαις ὅλον ὄντα τὸν Λευὶ οὐκ ἀπεσείσατο, ἀλλ' ἀνεφώνησεν, ἀκολούθει μοι. κἀκεῖνος τὴν ἑαυτοῦ σωτηρίαν κρείττονα εἶναι ἡγησάμενος, πάντα ἀφεὶς, ὅλος γέγονε τοῦ καλέσαντος, μὴ λυπήσας αὐτὸν τῇ ἀναβολῇ.

15. Et factum eſt, cùm accumbe-
„ ret in domo illius, multi Publi-

„ Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ κατακεῖσθαι αὐ-
„ τὸν ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ, καὶ πολλοὶ
τελῶναι

» τελῶναι καὶ ἁμαρτωλοὶ συνανέκειν-
» το τῷ Ἰησοῦ καὶ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ.
» ἦσαν γὰρ πολλοί, καὶ ἠκολούθησαν
» αὐτῷ.

» cani & peccatores ſimul diſcū-
» bebant cum Ieſu & Diſcipulis
» ejus: erant enim multi, qui &
» ſequebantur eum.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Ἰδόντες γὰρ οἱ τελῶναι παρὰ τελώνην αὐτὸν ξενιαθέντα, ἐθάῤῥησαν προσεγγίσαι αὐτῷ, ἴσως πρὸ τούτου τοῦτο ποιεῖν οὐ τολμῶντες, δέει τῶν οἰκείων αὐτῶν ἁμαρτιῶν καὶ τῆς τοῦ συνειδότος καταγνώσεως.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Εὐχαριστήσας Λευὶ ἐπὶ τῇ κλήσει, δοχὴν ἐποίει μεγάλην ἐν τῷ ἑαυτοῦ οἴκῳ πάντας τοὺς συνήθεις καλέσας καὶ αὐτὸν τὸν σωτῆρα, ἵνα μὴ μόνος εὐεργετηθῇ, ἀλλὰ πάντες οἱ κεκλημένοι. ὁ δὲ ἀνεπαισχύντως αὐτὸν καλέσας εἰς μαθητείαν, καὶ εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ παραγέγονεν· ἐν ᾧ οὐδὲν ἕτερον ἀγαθὸν ἦν, εἰ μὴ τοῦ οἰκοδεσπότου ἡ μετάνοια.

ANONYMI. Publicani enim cùm cognoviſſent ipſum à ſui generis homine hoſpitio exceptum, fiduciam accedendi conceperunt; qui id eatenus fortaſsè non erant auſi, deterrentibus ipſos peccatis proprijs, & judicio conſcientiæ vitam illorum condemnantis.

VICTORIS. Gratias beneficio vocationis rependens Levi, convivium fecit magnum domi ſuæ, cōvocatis amicis & familiaribus ſuis cunctis, ipſoque Salvatore: eò nimirum animo ne ſolus tanti boni compos eſſet: ſed ei quoque participare omnes convivæ poſſent. qui verò nulla habita ratione ſermonum & oblocutionum quibus ſe dare eo facto materiam non ignorabat, Publicanum in diſcipulatum vocaverat Dominus, nec domus ejus acceſſum recuſat, in qua nihil erat bonum, niſi Patris familias pœnitentia.

» Καὶ οἱ Γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι
» ἰδόντες αὐτὸν ἐσθίοντα μετὰ τῶν τελω-
» νῶν καὶ ἁμαρτωλῶν, ἔλεγον τοῖς μα-
» θηταῖς αὐτοῦ, τί ὅτι μετὰ τῶν τελωνῶν
» καὶ ἁμαρτωλῶν ἐσθίει καὶ πίνει;

16. Et Scribæ & Phariſæi viden-
» tes quia manducaret cum publi-
» canis & peccatoribus, dicebant
» Diſcipulis eius: Quare cum pu-
» blicanis & peccatoribus mādu-
» cat & bibit Magiſter veſter?

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Νόμος ἦν τοὺς ἡγιασμένους μὴ συναναμίγνυσθαι τοῖς βεβήλοις. τοῦτον τοιγαροῦν ἐκδικοῦντες δῆθεν τὸν νόμον ἐνέβαλον. τὸ δὲ ἦν φθόνος κατὰ κυρίου καὶ φιλοσκωμμοσύνη.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Καὶ οὐκ ἀγανακτεῖ ὁ σωτὴρ οὐδὲ εἰς ὕβριν δέχεται τὸ γινόμενον· ἀλλ᾽ ὡς δεσπότης τῆς φύσεως παραγίνεται εἰς τὴν ἑστίασιν, καὶ ἐσθίει καὶ πίνει, τήν τε ἀλήθειαν τοῦ σώματος ἐνδεικνύμενος, καὶ τὴν εὔκαιρον

ANONYMI. Lex erat quæ vetaret ſanctificatos miſceri profanis. iſtam igitur quaſi vindicantes Legem Dominum inceſſunt. revera tamen invidia ruebant, & libidine maledicendi.

VICTORIS ANTIOCH. Nō ægrè fert Salvator, nec injuriam interpretatur ad tales epulas vocari. ſed ut naturæ autor ac Dominus ad convivium adeſt, ibiq; comedit ac bibit, tum veritatem aſ-

ſumpti corporis demonſtrans, tum exemplo comprobans ſuo tempeſtiuũ ciborum uſum. Aderant autẽ & Phariſæi cũ Scribis, non animo diſcendi, ſed ſtudio explorãdi oculo cenſorio quæ fiebant. Vidẽtes ergo ſimul accumbentes publicanos, diſcipulos Chriſti vocant, & quod gerebatur accuſant.

τῶν πραγμάτων εὐλογῶν χρῆσιν. παρῆσαν δὲ καὶ Φαρισαῖοι καὶ γραμματεῖς, οὐχ ἵνα μάθωσιν, ἀλλ' ἵνα περιεργάσωνται τὰ γινόμενα. βλέποντες δὲ τοὺς τελώνας συνανακειμένους, καλοῦσι τοὺς μαθητὰς καὶ τὸ γινόμενον αἰτιῶνται.

17. Hoc audito Ieſus ait illis, Non
„ neceſſe habent ſani medico: ſed
„ qui malè habent. non enim veni
„ vocare iuſtos, ſed peccatores ad
„ pœnitentiam.

„ Καὶ ἀκούσας ὁ Ἰησοῦς λέγει αὐτοῖς,
„ οὐ χρείαν ἔχουσιν οἱ ἰσχύοντες ἰατροῦ,
„ ἀλλ' οἱ κακῶς ἔχοντες· οὐ γὰρ ἦλθον
„ καλέσαι δικαίους, ἀλλ' ἁμαρτωλοὺς
„ εἰς μετάνοιαν.

TOLOSANI. Ad mare ſeceſſit Chriſtus, vivere privatim volens. hoc autem facit ut & nos doceat fugere multitudinis plauſum & laudem; quæ quò magis eam fugiemus, eò inſtantius inſequetur nos: ſin autem ſtudioſè captabimus, elabetur nobis. Exemplo ſit Salvator, qui cum urbe relicta maritimæque ſolitudinis ſeceſſu captato gloriam fugeret, ultrò cõcurrente ad eum populo deprehenſus, recuſatis cumulatur laudibus, & uſuram repudiati honoris magnifica prædicatione nominis ſui rependi ſibi ſentit fruſtra invito. Nec otioſam ad mare ſtationem habuit: piſcatus eſt enim Matthæũ. Nam qui nunc Marco Levis dicitur, Matthæus eſt. quem Marcus & Lucas Levin appellant, functionis invidioſæ exigendi tributi vocem indicem occultantes. At ipſe in Evangelio ſuo res ſuas nihil diſſimulans enunciat.

ΤΟΛΩΣ. Ἐπὶ τὴν θάλασσαν ἐξέρχεται ὁ Σωτὴρ, ἰδιάσαι θέλων. τοῦτο δὲ ποιεῖ· ἵνα καὶ ἡμᾶς διδάξῃ τὸ παρὰ τῶν πολλῶν φεύγειν ἔπαινον. Καὶ γὰρ ὅσον ἡμεῖς τοῦτον φεύγομεν, τοσοῦτος ἡμᾶς διώξεται. εἰ δ' ἐπιμελῶς ζητήσομεν, ἐκφεύξεται ἀφ' ἡμῶν· ἐπεὶ καὶ ὁ Σωτὴρ ἐξερχόμενος ἀπὸ τῆς πόλεως καὶ διατρίβων παρὰ τὴν θάλασσαν ἔφευγε τὸ δοξάζεσθαι. ἀλλ' ὁ ὄχλος μᾶλλον κατελάμβανεν αὐτόν· καὶ ἐκορυφοῦτο ὁ ἔπαινος. Καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐμεγαλύνετο. ἐζώγρησε δὲ τὸν Ματθαῖον παρὰ τὴν θάλασσαν διατρίβοντα. ὁ γὰρ νῦν παρὰ τῷ Μάρκῳ λεγόμενος Λευῒς ὁ Ματθαῖός ἐστιν. Ὁ μὲν οὖν Μάρκος καὶ ὁ Λουκᾶς Λευῒν αὐτὸν ὀνομάζουσι, τὸ τῆς τελωνείας ὄνομα συγκαλύπτοντες· αὐτὸς δὲ ἐν τῷ κατ' αὐτὸν Εὐαγγελίῳ τὰ καθ' ἑαυτὸν ἀπαγγέλλει.

PHOTII. Vidit, inquit, Matthæum publicanum. Quærendum igitur an unus & idem ſit publicanus apud tres Evangeliſtas, qui & Matthæus & Levis vocatur? Dou

ΦΩΤΙΟΥ. Ἐθεάσατο φησὶ Ματθαῖον τὸν τελώνην. ζητητέον οὖν εἰ ὁ αὐτός ἐστι τελώνης παρὰ τοῖς τρισὶν ὁ καλούμενος Ματθαῖος καὶ Λευῒς; δύο ἦσαν τελῶναι ἐκ τῶν δώδεκα, Ματθαῖος, καὶ Ἰάκωβος ὁ τοῦ Ἀλφαίου.

ΑΝΟΝΥΜΟΥ. Τοῦτο τὸ ῥητὸν ἕτερος προσανεπλήρωσεν εὐαγγελιστής· εἰπών, οὐκ ἦλθεν καλέσαι δικαίους, ἀλλ'

ἁμαρ-

ἁμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν. οὐ γὰρ χρεία δικαίοις μετάνοια ἐπὶ τοῖς προβεβιωμένοις, ἀλλ' ἁμαρτωλοῖς.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Καὶ ὑμεῖς, φησι, χρείαν ἔχετε ἰατροῦ. εἰ γὰρ μὴ ἐνοσεῖτε, οὐκ ἂν ᾐτιάσασθε τοῦ ἰατροῦ τὴν φιλανθρωπίαν. μὴ γὰρ οὐκ οἶδα ὅτι τελῶναι ὑπάρχουσι; μὴ γὰρ αὐτῶν ἀγνοῶ τῆς ψυχῆς τὰ νοσήματα; οἶδα ὅτι κακῶς ἔχουσι. διὰ τοῦτο πρὸς αὐτοὺς παραγέγονα, ἵνα τὰς ψυχὰς αὐτῶν θεραπεύσω νοσούσας. δι' ἣν αἰτίαν ἐπιλαμβάνονται οἱ Φαρισαῖοι τοῦ σωτῆρος τοῖς ἁμαρτωλοῖς συνεσθίοντος; ὅτι νόμος ἦν διαστέλλων ἀναμέσον ἁγίου καὶ βεβήλου. οὐκ ᾔδεισαν δὲ Χριστὸν ὑπὲρ τὴν νομικὴν χρῆσιν παρέχοντα τὴν φιλάνθρωπον χάριν. ὁ μὲν γὰρ ἐξέβαλεν· ὁ δὲ μετέβαλλε τὸ κακόν. καὶ γὰρ οὐχ ὡς κριτὴς πάρεστιν, ἀλλ' ὡς ἰατρός. καὶ τὸ ἐπιβάλλον τῇ ἰατρικῇ ποιεῖ, καὶ διάγει σὺν τοῖς νοσοῦσι καὶ τῆς ἰάσεως δεομένοις.

erant Publicani in numero duodecim Apoſtolorum, Matthæus & Iacobus Alphæi.

SCH. Quod Iacobum Alphæi Publicanum fuiſſe Photius dicit, fides ſit penes autorem.

ANONYMI. Quòd Dominus hac occaſione dixit, non integrè hic à Noſtro recitatum, alius Evangeliſta plenè reddidit, ſic dicens: *Non veni vocare juſtos, ſed peccatores ad pœnitentiam.* Sanè enim juſtis, qui benè ſemper egerint pœnitentia non eſt opus, cujus officium eſt ea revocare ac corrigere quæ malè prius acta ſunt: quæ res alijs quàm peccatoribus convenire nequit. *Luc. 5. 32.*

VICTORIS. Et vos, inquit, opus habetis medico. nam eo ipſo quod humanitatem medici criminamini, ſatis declaratis vos malè habere. num docendus à vobis ſum quinam hi ſint? ſcio eſſe publicanos: novi quibus animæ ipſorum laborent morbis. Atque adeò eam ipſam ob cauſam, quia ſcio ipſos, ipſorum inquam animas languere difficilibus morbis, curaturus ipſas advenio. Quærat aliquis: quem obtentum criminaturi Dominum Phariſæi accuſationi prætexuerint? Zelum opinor Legis, quæ profanos inter ac ſanctos familiaritatis uſum conſuetudinemque prohibeat, Neſciebant ſcilicet Chriſtum ultra menſuram legalis præſcriptionis gratiam benignitatis ſuæ proferre ſolere, Lex enim eijciebat, at Evangelium convertebat malum. Neque jam Dominus pro judice ſe gerit, ſed medici perſonam gerit officioque fungitur, indulgentiſſimè ſe præbens ac demittens ad uſum languentium, cum ijs degens, eoſque curans prout opus habent.

» Καὶ ἦσαν οἱ μαθηταὶ Ἰωάννου καὶ οἱ
» τῶν Φαρισαίων νηστεύοντες· καὶ ἔρ-
» χονται καὶ λέγουσιν αὐτῷ, Διατί οἱ
» Μαθηταὶ Ἰωάννου καὶ οἱ τῶν Φαρι-
» σαίων νηστεύουσιν· οἱ δὲ σοὶ Μαθηταὶ οὐ
» νηστεύουσι;
» Καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, μὴ δύναν-
» ται οἱ υἱοὶ τοῦ νυμφῶνος, ἐν ᾧ ὁ
» νυμφίος μετ' αὐτῶν ἐστι, νηστεύειν;

18. Et erant diſcipuli Iohannis &
» Phariſæi jejunantes: & veniunt
» & dicunt illi, Quare Diſcipuli
» Iohannis & Phariſæorum jeju-
» nant, tui autem Diſcipuli non
» jejunant?
19. Et ait illis Ieſus: Numquid
» poſſunt filij nuptiarum, quam-
» diu ſponſus cum illis eſt, jeju-
nare?

» nare? Quanto tempore habent
» ſecum ſponſum, non poſſunt je-
» junare.
20. Venient autem dies cùm au-
» feretur ab eis ſponſus; & tunc
» jejunabunt in illis diebus.

ANONYMI. Dominus unito ejuſdem cum noſtro ſubſtātiæ corpore ſe ſc hominem, ut verè erat, ferens, nec Deus eſſe deſinens, quod ſemper fuit, in terris verſatus eſt ambiens Eccleſiam ſponſā, ejuſque ſecum ſpirituales nuptias
2.Cor.11 concilians: juxta dicentem: *Deſpondi enim vos uni viro virginem caſtam exhibere Chriſto.* Spirituale igitur conjugium eſt & fide ſola intelligibile, converſatio Domini inter homines. qui ergo ipſi ſpiritualis connubij neceſſitudine junꝺti ſunt, primitiæ quædam hominum Beati Diſcipuli, filij ſponſi hic vocantur. quis igitur in nuptijs lugeat? nam jejunium luꝺus eſt ſymbolum. quando autem tolletur ſponſus? utique cum in cœlos corporaliter redibit.

VICTORIS. Solutione primi dubij accepta, aliud proponunt. quare Diſcipuli Ioannis & Phariſæorum jejunant? Hoc quærunt animo inſidiandi, ſpeque intercipiendi Dominum, invenienda ſi poſſint criminandi ejus anſa. Tempus autem ſponſi aut thalami, eſt vocationis tempus; tum etiam inſtitutionis, quo videlicet, ſicut pueri laꝺantur, ita doꝺrinæ initialis vitali ſucco vocati nutriuntur. quādo ſanè jejunio locus non eſt. nec
Cap.ix. poſſunt filij ſponſi jejunare quamdiu eum ipſis eſt ſponſus: quibus indicat, ſuam converſationem omnem dolorem propulſare ab ijs

» ὅσον χρόνον μεθ' ἑαυτῶν ἔχουσι
» τὸν νυμφίον, οὐ δύνανται νηστεύ-
» ειν.
» Ἐλεύσονται δὲ ἡμέραι, ὅταν ἀπαρ-
» θῇ ἀπ' αὐτῶν ὁ νυμφίος, καὶ τότε
» νηστεύσουσιν ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Ὁ Κύριος παραγενόμενος ἐπὶ γῆς, σῶμα τὸ ἡμῖν ὁμοούσιον ἑνώσας ἑαυτῷ, καὶ προσελθὼν ἄνθρωπος μετὰ τὸ εἶναι Θεός, ἵνα ἑαυτῷ ἁρμόσηται τὴν ἐκκλησίαν εἰς πνευματικὴν συζυγίαν, κατὰ τὸν λέγοντα, ἡρμοσάμην γὰρ ὑμᾶς ἑνὶ ἀνδρὶ παρθένον ἁγνὴν παραστῆσαι τῷ Χριστῷ· γάμος οὖν ἐστι πνευματικὸς καὶ πίστεως νοητὸς ἡ τοῦ κυρίου εἰς ἀνθρώπους ἐνδημία. οἱ οὖν τούτῳ ἁρμοζόμενοι τῷ πνευματικῷ γάμῳ, υἱοὶ νυμφῶνός εἰσιν ἀπαρχὴ οἱ θεσπέσιοι μαθηταί. τίς οὖν ἐν γάμου καιρῷ πενθήσει; πένθος γὰρ ἡ νηστεία σύμβολον. πότε δὲ ἐπαρθῇ; ὅταν εἰς οὐρανοὺς ἀναφοιτήσῃ σωματικῶς.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Ἐπειδὴ τοῦ πρώτου τὴν λύσιν ἐδέξατο, καὶ ἕτερον προτιθέασι· διατί οἱ μαθηταὶ Ἰωάννου καὶ οἱ τῶν Φαρισαίων νηστεύουσι; βουλόμενοι προσλαμβάνεσθαι αὐτοῦ καὶ εὑρίσκειν τι εἰς κακοήθειαν. Καιρὸς δὲ νυμφῶνός ἐστι καιρὸς κλήσεως, καιρὸς διδασκαλίας δι' ἧς ἀνατρέφονται οἱ παῖδες, γαλουχοῦνται οἱ κεκλημένοι. οὐκ ἔχει καιρὸν ἡ νηστεία· οὐ δύνανται οἱ υἱοὶ τοῦ νυμφῶνος νηστεύειν ἐφ' ὅσον χρόνον μετ' αὐτῶν ἐστιν ὁ νυμφίος. τὴν μεθ' ἑαυτοῦ διατριβὴν λύπης πάσης ὁ δηλώσας ἀπαλλακτικὴν εἶναι. ὀδύνᾶται μὲν γὰρ ὁ μὴ παρὸν ἔχων τὸ ἀγαθόν, διὰ δὲ τὴν στέρησιν αὐτοῦ πεποθὼς τὴν ἀπόλαυσιν. ὁ δὲ παρόντος ἀπολαύων, εἰκότως εὐφραίνεται, καὶ οὐκ ὀδυνᾶται. νυμφίος δὲ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ὁ πάντας ἡγεμὼν λόγος, ὁ τὸ σπέρμα διδοὺς τῆς ζωῆς. ὅταν οὖν ἀπαρθῇ ἀπ' αὐτῶν, ποθοῦντες τὴν παρουσίαν αὐτοῦ νηστεύσουσιν· ἵνα συ-

νῶσιν

στεύσωσιν αὐτῷ κατὰ τὸ πνεῦμα, καθαιρόμενοι ἀπὸ σωματικῶν ἡδονῶν, δηλονότι οἱ μαθηταί. τὸ δὲ, ὅταν ἀπαρθῇ ἀπ' αὐτῶν ὁ νυμφίος, ἀντὶ τοῦ, ἀναληφθῇ, εἴρηται· τὸ δὲ, ὁ νυμφίος, ἀντὶ τοῦ, ὁ μέλλων νυμφεύεσθαι τὴν ἐκκλησίαν. εἶπε νυμφίον, ἵνα τὴν ὑπ' ἀνδρὸς ἐκβάλλῃ. καινὴ γὰρ ἦν ἡ νύμφευσις· ἀῤῥαβῶνος δόσις· τοῦτ' ἐστι πνεύματος ἁγίου χάρις, δι' ἧς ἐπίστευσεν ἡ οἰκουμένη, καὶ ἁλιεῖς ἐδυσώπησαν καὶ τὴν οἰκουμένην μετέβαλλον.

ΤΟΛΩΣ, Ζηλοτύπως ἔχοντες πρὸς τὸν Χριστὸν οἱ μαθηταὶ Ἰωάννου καὶ τινες τῶν Φαρισαίων προσέρχονται τῷ Χριστῷ ἐρωτῶντες· εἰ μόνος μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ἄνευ ἀσκήσεως καὶ πόνου κατορθοῖ τὰς κατὰ τῶν παθῶν νίκας, ὅπερ Ἰωάννης οὐκ ἴσχυσε ποιῆσαι; οἱ γὰρ τούτου μαθηταὶ ἀπλέστερον διακείμενοι, τοῖς ἰουδαϊκοῖς ἔθεσιν ἐνεκαρτέρουν. ὁ δὲ ἀπεκρίνατο λέγων, μὴ δύνασθαι τοὺς υἱοὺς τοῦ Νυμφῶνος νηστεύειν ἕως ἂν ὁ Νυμφίος μετ' αὐτῶν ἐστιν· ὅταν δὲ οὗτος ἀρθῇ ἀπ' αὐτῶν τότε περιστάσεσι περιπεσόντες καὶ πειρασμοῖς νηστεύσουσι καὶ θλιβήσονται.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ, Νυμφίον ἐνταῦθα ἑαυτὸν ὀνομάζει ὁ Σωτὴρ ὡς τὰς παρθένους ψυχὰς παρακαλοῦντα καὶ νυμφευόμενον· καὶ ἅμα ὅτι καιρὸς τῆς πρώτης αὐτοῦ παρουσίας χαρᾶς ἐστι σύμβολον ἀλλ' οὐ πένθους· καὶ ἐλευθερία τῆς τοῦ νόμου κατάρας καὶ τῶν ἄλλων κόπων καὶ πόνων. διὰ γὰρ τοῦ βαπτίσματος ἔσωσεν ἡμᾶς· ποῖος γὰρ πόνος ἐστὶ τὸ βαπτίζεσθαι; ἀλλ' ὅμως σωτηρίαν εὑρισκόμεθα βαπτισθέντες καὶ αἰώνιον ζωήν.

quibuſcum fit. nam ex abſentia boni luctus omnis eſt.cùm verò ſit Chriſtus omne bonum, neceſſe eſt eum qui luget,præſentiam ejus deſiderare; unde contra qui eo præſenti fruitur, meritò gaudet, doloreque vacat. Sponſus porrò humanæ naturæ eſt eam gubernans ratio ſumma, ac Dei verbum ſemen vitæ miniſtrans. Id cum ablatum ab eis fuerit, tunc ſane deſiderio ejus mœrere ipſos ac jejunare fas erit. jejunio enim iſto conſequentur Diſcipuli, ut corporeis purgati voluptatibus, cum Domino ſuo ſpiritualiter verſentur. Cæterùm hæc ſponſi ablatio, ejus in Cœlos aſſumptio eſt. Sponſus autem dicitur qui ſibi deſponſaturus Eccleſiam eſt. qua mentione à ſpe harum nuptiarum excluditur quæ ſub viro eſt. Sponſalia enim non niſi cum ſolutis ritè celebrantur. Pignoris donatio eſt gratia Spiritus Sancti,per quam credidit mundus, perſuadentibus (mirùm) & genus hominum quantum eſt ab aſſuetis & præjudicatis ad nova & dura transferentibus Piſcatoribus.

TOLOS. Æmulationis quodã Spiritu in Chriſtum inſtincti Diſcipuli Ioannis,& Phariſæorũ quidam accedunt ad ipſum,quæſituri: ecquid unus ac ſolus rationem inveniſſet, qua tam ipſe, quàm ejus Diſcipuli ſine ſtudio aut ærumna, pacem ſibi animi,perturbationum victoria,conficerent; quod conſequi Ioannes haud potuiſſet? Humanum quippè aliquid,nondum ad perfectum elimati Ioannis Diſcipuli paſſi,conſuetudinibus Iudaicis pertinaciùs inhærebant. Ad ea Chriſtus:non poſſe,reſpondit, filios thalami jejunare quamdiu ſponſus cum ipſis eſt. quando verò hic ablatus ab illis fuerit, tum ſanè adverſis caſibus & tentationibus occurſantes, jejunaturos, in luctuque ac perturbatione futuros.

EIVSDEM. Sponſum hoc loco ſe ipſum nominat Salvator. ut qui virgines animas deliniat & deſpondeat ſibi. ſimul ut illud indicet: priorem adventum ſuum lætitiæ potius quàm luctus afferre cauſas. Liberationem enim indulget a maledicto Legis, & ab ærumnis laboribuſque
Gal. 3. 13 cæteris. Per baptiſma enim ſalvavit nos. quis autem in ablutione corporis labor eſt, quæ etiam ad delicias pertinet? Tamen iſto tam facili patiendæ tinctionis pretio & ſalus paratur, & vita æterna redimitur.

21. Nemo aſſumentum panni rudis aſſuit veſtimento veteri: alioquin aufert ſupplementum novum à veteri, & major ſciſſura fit.

22. Et nemo mittit vinum novũ in utres veteres: alioquin dirũpit vinum utres, & vinum effundetur, & utres peribunt: ſed vinum novum in utres novos mitti debet.

Καὶ οὐδεὶς ἐπίβλημα ῥάκους ἀγνάφου ἐπιῤῥάπτει ἐπὶ ἱματίῳ παλαιῷ· εἰ δὲ μή, αἴρει τὸ πλήρωμα αὐτοῦ τὸ καινὸν τοῦ παλαιοῦ, καὶ χεῖρον σχίσμα γίνεται.

Καὶ οὐδεὶς βάλλει οἶνον νέον εἰς ἀσκοὺς παλαιούς. εἰ δὲ μή, ῥήσσει ὁ οἶνος ὁ νέος τοὺς ἀσκούς, καὶ ὁ οἶνος ἐκχεῖται, καὶ οἱ ἀσκοὶ ἀπολοῦνται. ἀλλὰ οἶνον νέον εἰς ἀσκοὺς καινοὺς βλητέον.

TOLOSANI. Quemadmodũ inquit ſi addatur veſtimento veteri aſſumentum rude, hoc eſt novũ, frangit illud propter ipſius infirmitatem & ſuam firmitatem. Similiter & novum vinum in utres veteres ſi immittatur rumpit ipſos. ſic & in ſubjecta materia. Præcones enim, & prædicatores cũ ſint Apoſtoli novi teſtamenti, non poſſunt vetuſtis ſervire moribus. neque conſentaneum eſt cogi ad obſervationem antiquatorum rituũ eos qui hominibus inſtituta & inuſitata & inopinata traditurí mittebantur.

SEVERI. Vt novum aſſumentum vetus veſtimentũ frangit propria firmitate; & proprio fervore veteres dirumpit utres novum vinum. ſic, inquit, & mei Diſcipuli nondum adeo robuſti ſunt, ut præcepta vetera ferre poſſint. Aut ſic intellige: Indignum eſt Chiſti Diſcipulos, qui novi ſint, antiquis

ΤΟΛΩΣ. Ὥσπερ φησὶν εἰ ἐπιβληθείη ἱματίῳ παλαιῷ ῥάκος ἄγναφον, τουτέστι καινόν· διαῤῥήγνυσιν αὐτὸ διὰ τὴν ἐκείνου ἀσθένειαν καὶ τὴν οἰκείαν στεῤῥότητα· ὡσαύτως καὶ νέος οἶνος εἰς ἀσκοὺς παλαιοὺς εἰ ἐμβληθείη ῥήγνυσιν αὐτούς. οὕτω καὶ ἐπὶ τούτῳ. Κήρυκες γὰρ ὄντες οἱ ἀπόστολοι τῆς καινῆς διαθήκης οὐ δύνανται τοῖς παλαιοῖς δουλεύειν ἔθεσιν· οἱ γὰρ καινὰ καὶ παράδοξα μέλλοντες τοῖς ἀνθρώποις παραδιδόναι οὐκ ἀναγκάζονται φυλάττειν τὰ παλαιότατα.

ΣΕΥΗΡΟΥ. Ὥσπερ δὲ νέον ῥάκος τὸ παλαιὸν ῥήγνυσιν ἱμάτιον τῇ οἰκείᾳ στεῤῥότητι· καὶ τῇ οἰκείᾳ θερμότητι τοὺς παλαιοὺς ἀσκοὺς ὁ νέος οἶνος· οὕτω φησὶ καὶ οἱ ἐμοὶ μαθηταὶ οὔπω γεγόνασιν ἰσχυροὶ ὥστε δύνασθαι φέρειν τὰ παλαιὰ παραγγέλματα· ἢ καὶ οὕτως. τοὺς τοῦ Χριστοῦ μαθητὰς καινοὺς ὄντας τοῖς παλαιοῖς ἔθεσι δουλεύειν οὐκ ἄξιον.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Καὶ ἄλλῃ χρῆται παραβολῇ σημαίνων, ὅτι οὐ δεῖ τοῖς ἔτι παλαιοῖς καὶ μὴ ἀναγεννηθεῖσιν ἐξ ὕδατος καὶ πνεύματος, καινὰς καὶ Εὐαγ-

νομικὰς ἐντολὰς διδόναι, ἀλλ' ἐν Χριστῷ ἀνακαινισθεῖσιν. ἐὰν γὰρ ἐν ἱματίῳ παλαιῷ ἐσχισμένῳ ἐπίβλημα βάλλει τις ἀπὸ νεουργοῦς ἱματίου τὸ πλήρωμα τοῦ παλαιοῦ, τοῦτο τὸ πρὸς τὸ πέρας τοῦ σχίσματος λαμβάνει, καὶ οἷον ἀποσπᾷ καὶ ἀποτέμνει τὸ νεουργές, κατισχύσαντος τοῦ ἀσθενοῦς· οὐ γὰρ ἀντέχει τὸ παλαιὸν τὴν σύνοδον καὶ οἱονεὶ τὴν συῤῥαφὴν τοῦ νέου ἱματίου, καὶ πλεῖον γίνεται τὸ σχίσμα. ὁμοίως δὲ ἀσκοὶ παλαιοὶ οὐκ ἂν ἐνέγκοιεν τὸ πνεῦμα τοῦ νέου οἴνου τοῦ φύσει φυσώδους, ἀλλὰ ῥήγνυνται. οὕτως οὐδὲ ἄνθρωπος, πρὶν ἀνακαινισθῇ διὰ τοῦ τῆς παλιγγενεσίας λουτροῦ, οὐκ ἂν χωρήσει τὰ νέα καὶ τὰ εὐαγγελικὰ ἐπιτάγματα. ἀλλ' ἴσως ἐρεῖ τις· πῶς οὖν οἱ μαθηταὶ τῶν Φαρισαίων ἐνήστευον; καὶ ταῦτα μὴ ἀνακαινισθέντες, ἀλλὰ παλαιοὶ ὄντες; ὅτι οὐ τὴν ἀληθῆ νηστείαν ἐνήστευον, βρωμάτων ἀπεχόμενοι. νηστεία γὰρ ἀληθὴς ἡ ἀποχὴ πάντων τῶν κακῶν, ἐξ ὧν ὁ παλαιὸς κέκραται ἄνθρωπος, περὶ ἧς νηστείας καὶ ἔλεγεν ὁ Κύριος· οὐ γὰρ τῆς νόθου λόγος ἦν αὐτῷ.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Ὥσπερ, φησὶν, εἰ ῥάκος ἄγναφον ἐπιβληθῇ ἱματίῳ παλαιῷ, τῇ οἰκείᾳ στεῤῥότητι κἀκεῖνο διαῤῥήγνυσιν· οἶνός τε νέος εἰς ἀσκοὺς ἐμβληθεὶς παλαιοὺς τῇ οἰκείᾳ θερμότητι τοὺς ἀσκοὺς διαῤῥήγνυσιν· οὕτω καὶ ἐπὶ τούτων. ἐπειδὴ γὰρ οἱ ἀπόστολοι τῆς νέας διαθήκης κήρυκες τυγχάνουσιν, οὐ δυνατὸν αὐτοὺς τοῖς παλαιοῖς δουλεύειν νομίμοις. ὑμεῖς μὲν εἰκότως τοῖς παλαιοῖς ἀκολουθοῦντες ἔθεσι τὰς Μωσέως νηστείας φυλάττετε· οὗτοι δὲ οἱ τὰ καινὰ καὶ παράδοξα νόμιμα παραδιδόναι μέλλουσι τοῖς ἀνθρώποις, ταῦτα μὲν οὐδαμῶς ἀναγκάζονται φυλάττειν· κατὰ καιρὸν δὲ μετὰ τῆς λοιπῆς ἀρετῆς καὶ τὴν νηστείαν ἀποδείξονται, οὐκ ἀνάγκῃ καὶ νομίμοις τισὶ καὶ ἔθεσι παλαιοῖς δουλεύειν, ὥσπερ ὑμεῖς φυλάττοντες, ἀλλὰ γνώμῃ δι' ἀρετὴν, ὅπως ἂν βούλωνται, νηστεύειν

conſuetudinibus & ritibus addictos quaſi ſervire.

ANONYMI. Et alia utitur parabola, ſignificans nõ oportere veteribus adhuc, & nondum regeneratis ex aqua & Spiritu, nova & Evangelica mandata dare : æ ijs reſervantur, qui per Chriſtum renovati ſunt. Si enim pallio vetuſtate ſciſſo aſſumentum adjungat quiſpiam ex rudi ac recenti panno, is ſanè ſibi aſſutam veſtimenti veteris, quæ ſciſſuræ proxima eſt, partem corripit, majoriq; vi comprehendens, facile aufert ac quaſi avellit; contra ſuſtinere non valente debilitate antiqui panni, quippe uſu detriti ac ſenio obſiti. Itaque inde major ſciſſura exiſtit. Similiter neque utres veteres fumum aç ſpiritum ferent vini recentis natura turgidi, ac ſpumoſi ſpiritoſique: ſed rumpentur. Similiter neque homo donec renovatus fuerit per lavacrum regenerationis, nova & Evangelica præcepta capiet. Adjicet quiſpiã : Quomodo igitur Diſcipuli Phariſæorum jejunabant, tametſi non regenerati, ſed in vetuſtate perſeverantes ſua? Nimirum quia non verum jejunium jejunabant, cibis dumtaxat abſtinẽtes. Iejunium etenim verum eſt abſtinere à malis omnibus, quorũ ex colluvie vetus homo concrevit. quo de jejunio loquebatur, cũ iſta diceret Dominus. neque enim illam aliam omninò curat aut cogitat ſpuriam jejunij ſpeciem.

VICTORIS. Quemadmodum inquit, ſi pannum rudem aſſueris pallio veteri, propria firmitate illud abrumpat; novumque vinum coniectum in utres veteres naturali ſuo ipſos æſtu ac fervore frangit. Sic

Sic & in his contingit. quoniam enim Apoſtoli novi teſtaměti præcones ſunt, fieri non poteſt ut Legis antiquæ præſcriptionibus ſerviant. quod vos quidem facere cōſentaneum eſt, vetuſtis adhuc moribus addictos Moſaicæ inſtitutionis, juxta quam & jejunare vos cōvenit, non hos qui in id parantur ut novas mox & inuſitatas leges hominibus promulgent. quare nō debent cogi ut iſta obſervent. Erit tempus quando & virtutum aliarum, & abſtinentiæ exempla edent. verùm ad id non ſunt lege ac metu compellendi, ut vos, præſtat enim permittere hoc totum arbitrio ipſorum, qui utique ſuæ virtutis judicio admoniti, cùm id fieri par erit, liberè ac libenter facient. Siquidem hæc jejunij Legalis & Evangelici differentia eſt, quòd illud ſervili neceſſitate, ac metu, hoc libera caritate ſuſcipitur. Nam qucd quadrageſimæ jejunjum imperatum eſt, ad commonitionem negligentiorum id factum. cum alioqui libero animi propoſito ac prolixa potiùs voluntate illud obeamus.

μέλλοντες. καὶ γὰρ ἡ τῆς ἐν νόμῳ νηστεία ταύτῃ διενήνοχε τῆς ἐν τῇ χάριτι νηστευόντων. ὅτι οἱ μὲν ὡρισμένας ἔχοντες νηστείας, ἃς καὶ νηστεύειν αὐτοὺς πάντως ἐχρῆν καὶ μὴ βουλομένους· οἱ δὲ γνώμῃ μᾶλλον κατὰ τὸ δοκοῦν ἑαυτοῖς νηστεύουσιν, ἀρετῆς αἱρέσει μετιόντες αὐτήν. εἰ δὲ καὶ ὡρίσθαι ὁ τῆς τεσσαρακοστῆς δοκεῖ καιρὸς, διὰ ὑπόμνησιν τῶν ῥαθύμων· ἀλλὰ καὶ ταύτην γνώμῃ μᾶλλον τὴν νηστείαν μετίωμεν.

23. Et factum eſt iterùm cū Sab-
„ bathis ambularet per ſata, & Di-
„ ſcipuli ejus cœperunt progredi,
„ & vellere ſpicas.
24. Pharisæi autem dicebant ěi,
„ Ecce quid faciunt Sabbathis
„ quod non licet?

„ Καὶ ἐγένετο παραπορεύεσθαι αὐτὸν
„ ἐν τοῖς σάββασι διὰ τῶν σπορίμων, καὶ
„ ἤρξαντο οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ὁδὸν ποιεῖν
„ τίλλοντες τοὺς στάχυας.
„ Καὶ οἱ Φαρισαῖοι ἔλεγον αὐτῷ, ἴδε
„ τί ποιοῦσιν ἐν τοῖς σάββασιν ὃ οὐκ
„ ἔξεστι;

EIVSDEM. Liberius ſe erga figuram gerunt veritatis præſentia freti Diſcipuli. Sic videlicet à Domino aſſuefacti, ſymbolicam quietem Sabbathi parvi pendere, exorto jam perpetuæ quietis à turbis ſæculi propter Deum obſervandæ ritu. Securè porrò ad victum ſpicis vtuntur, quòd nihil haberent aliud veſcum. Cenſores verò illorum figuris addicti, veritatis expertes, umbratiles pro umbris pugnas cient: & quid non liceat eum docent, abſque conceſſione cujus nihil cuiquam licet. ignari autorem legis non ſubijci legi: nihilq;

ΑΥΤΟΥ. Ἐλευθεριάζουσι πρὸς τὸν τύπον, τῇ ἀληθείᾳ συνόντες οἱ μαθηταὶ, οὕτω δήπου καὶ πρὸς τοῦ κυρίου συνεθισμένοι, καὶ τὴν τοῦ σαββάτου τυπικὴν ἀργίαν ἐξευτελίζειν, ἐπιφανείσης τῆς διηνεκοῦς ἀργίας διὰ Θεὸν ἀπὸ τῶν κοσμικῶν. χρῶνται δὲ ἀδεῶς τοῖς στάχυσιν εἰς τροφὴν μηδὲν ἐπιφερόμενοι βρώσιμον. οἱ δὲ τῶν τύπων ἥττονες καὶ τῆς ἀληθείας ἄπειροι σκιομαχοῦσιν ὑπὲρ σκιᾶς, καὶ τὸ, οὐκ ἔξεστι, λέγουσι πρὸς τὸν ἅπασαν ἐξουσίαν καὶ τοῖς ἰδίοις παρέχοντα· οὐκ εἰδότες ὅτι νομοθέτου νόμος οὐ κρατεῖ, οὐδ' ἔστι τι καθάπαξ ὃ μὴ ἔξεστι βασιλεῖ. ὁ δὲ Κύριος τραχεῖαν τὴν ἀπολογίαν ποιεῖται, οὐκ ἐξουσίαν ἐπανασείων, ἀλλὰ παρα-
δείγματι

δείγματι τῶν παλαιῶν ἁγίων, οἳ καὶ αὐτοὶ μεγαλοφρονέστερον τῆς σωματικῆς ἀργίας, καὶ τῶν τοιούτων τύπων ἐπενόουν.

eſſe quod Regi non liceat. Tamen Dominus molli reſponſo defungitur. nec poteſtatis oſtentatione ſuæ tuetur factum Diſcipulorum, ſed Sanctorum ævi veteris exemplo; qui & ipſi ſublimius aliquid corporea quiete, ſymboliſque ejuſmodi cogitabant.

„ Καὶ αὐτὸς ἔλεγεν αὐτοῖς, οὐδέποτε
„ ἀνέγνωτε τί ἐποίησε Δαβίδ, ὅτε χρεί-
„ αν ἔσχε, καὶ ἐπείνασεν αὐτὸς καὶ
„ οἱ μετ' αὐτοῦ;
„ Πῶς εἰσῆλθεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ ἐπὶ
„ Ἀβιάθαρ ἀρχιερέως, καὶ τοὺς ἄρτους
„ τῆς προθέσεως ἔφαγεν, οὓς οὐκ ἔξεστι
„ φαγεῖν εἰ μὴ τοῖς ἱερεῦσι, καὶ ἔδωκε
„ καὶ τοῖς σὺν αὐτῷ οὖσι;

25. Et ait illis, Numquam legiſtis 1.Reg.21 6.
„ quid fecerit David, quando ne-
„ ceſſitatem habuit, & eſurijt ip-
„ ſe, & qui cum eo erant?
26. Quomodo introivit in domũ
„ Dei ſub Abiathar Principe Sa-
„ cerdotũ, & panes propoſitionis Exod.29. 32.
„ manducavit, quos non licebat Lev.8.31
„ manducare niſi Sacerdotibus, & & 24. 9.
„ & dedit eis qui cum eo erant?

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Ἡ πρώτη τῶν βασιλειῶν τὴν περὶ τούτου ἱστορίαν ἔχει. δηλῶσαι δὲ βούλεται ὅτι τῇ τῆς γαστρὸς ἀνάγκῃ ταὐτὰ πάντα κἀκεῖνος πέπραχε, καὶ συγγνώμης τυγχάνει. προσετίθεντο γὰρ ἀεὶ εἰς τὴν χρυσῆν τράπεζαν δώδεκα ἄρτοι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, οὓς οὐκ ἐξὸν ἦν ἑτέροις φαγεῖν μετὰ τὸ ἐπαρθῆναι τῆς τραπέζης καὶ ἄλλους τεθῆναι ἐν τοῖς σαββατικοῖς, εἰ μὴ μόνοις τοῖς ἱερεῦσι. πρὸς μὲν τὸν Ἀχιμέλεχ ἀπῆλθεν ὁ Δαβὶδ τὸν ἱερέα, ὥς φησιν ἡ α' τῶν βασιλειῶν· ἀλλ' ὁ Ἀβιάθαρ υἱὸς ἦν τοῦ Ἀχιμέλεχ, ὥς φησιν, ἱερεὺς μὲν ὢν ἐν τῷ πατρὶ Ἀχιμέλεχ, ἡνίκα ἦλθεν ὁ Δαβὶδ καὶ τοὺς ἄρτους ἔλαβεν· ὕστερον δὲ καὶ ἀρχιερεὺς ἐγένετο. οὐ γὰρ ἁπλῶς ὁ Εὐαγγελιστὴς ἀρχιερέα αὐτὸν ἐκάλεσεν· ἡ μέντοι β' βασιλειῶν πανταχοῦ ἱερέα αὐτὸν καλεῖ.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Μέμνηται τοῦ Δαβὶδ δόξαντος ἂν καὶ αὐτοῦ μὴ κατὰ νόμον πεπρᾶχθαι ὅτι τῆς ἱερατικῆς ἥψατο τροφῆς καὶ τοῖς μεθ' ἑαυτοῦ ἔδωκεν, ἵνα ἡ πρὸς ἐκεῖνον αἰδὼς ἐπέχῃ τὴν κατὰ τῶν ἀποστόλων συκοφαντίαν. εἰ γὰρ προφήτης αὐθεντεῖ κατὰ τοῦ νόμου συμπεριαγόμενος τῇ ἐνδείᾳ καὶ τῇ χρείᾳ ὑπακολουθῶν, καίτοι ἀπὸ

ANONYMI. Liber primus Regnorum hujus rei hiſtoriam habet. eò autem allegatur hoc loco ut demonſtretur, Davidem ipſum ſimili veſcẽdi neceſſitate preſſum, ſimilia feciſſe ſine culpa: unde & ignoſcendum Diſcipulis eſſe. Proſtabant ſemper ſuper aurea menſa duodecim panes in conſpectu Dei, quos, ubi efferebantur inde, ſuffectis alijs, diebus Sabbati, nullis niſi Sacerdotibus comedere licebat. Ad Achimelechum quidem David abijt Sacerdotem, ut loquitur primus Regnorum liber. cæterum Abiathar filius erat Achimelechi, ut ajunt, Sacerdos in Patre Achimelecho quando venit David & panes ſumpſit. Poſtea verò & Princeps Sacerdotũ fuit. Figurata igitur hic locutio quædam Evangeliſtæ agnoſcenda eſt, dum poſterius natam appellationem ad tempus ſuperius extendit. Secundus certè Regnorum liber ubique hunc Sacerdotem vocat.

VICTORIS ANTIOCHENI. Meminit Davidis, qui utique non

crediderit inconceſſis cōtra legem cibis uti, quando ſacerdotales panes attigit ipſe, comitibuſque dedit; ut præjudicata reverentia venerabilis vulgo Regis, ac Prophetæ, calumniam Apoſtolis impactā retunderet. Si enim Propheta tantus adverſus ita diſertam prohibitionem legis ſuffragari ſibi credidit allegationē indigentiæ;& quod neceſſitate famis adigente faceret jure ſe facere confideret, homo licet legi ſubjectus; cur qui modo Diſcipulos videtis meos ſimili neceſſitate expreſſis è ſpica fricta ſeminibus uti pro pane quo egent, indignamini, ac quaſi legis transgreſſores accuſatis? An neſcitis Davidem quoque fuiſſe legi ſubjectum? Atqui ego filius hominis Dominus ſum Sabbati. Quoniam verò Abiathar hic vocatur, qui tunc fuit Pontifex, cùm hoc fecit David: Idem autem in libro Regnorum dicitur Achimelech, dici poſſet eum virum binominem fuiſſe: aut Achimelechi Sacerdotis meminiſſe librum Regnorum; Chriſtum autem nominaſſe Pontificem ſub quo illa contigerint, videlicet Abiatharem. Apparet ſanè illum libri Regum Scriptorem, Achimelechum, & reliquos Sacerdotes, qui juſſu Saúlis occiſi ſunt, nominatim expreſſiſſe; ſummum verò Pontificem, qui eo tempore ſacris præerat, memorandum non putaſſe, quod is nequaquam interfectus ſit.

νόμῳ ὑπάρχων, ἐὰν μὴ τοὺς μαθητὰς ἴδητε διὰ τὸ μὴ ἔχειν ἄρτους τὸ παραθεῖναι τοὺς σπερμάτων ἑαυτοῖς ἀντὶ τραπέζης παραπηθέντας, ἀγανακτεῖτε καὶ ἐκδικεῖτε τὸν νόμον; ἢ οὐκ οἴδατε ὅτι Δαβὶδ μὴ δοῦλος ἦν τοῦ νόμου; ἐγὼ δὲ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου Κύριος εἰμὶ τοῦ σαββάτου. ἐπειδὴ δὲ Ἀβιάθαρ συνιχαλθαι μέμνηται ὑπάρχοντος ἀρχιερέως ὅτε Δαβὶδ τοῦτο ἐποίησεν· ἡ δὲ τῶν βασιλειῶν βίβλος Ἀχιμέλεχ· εἴποι τις ἂν διώνυμον γεγενῆσθαι τὸν Ἀχιμέλεχ, ὥστε εἶναι τὸν αὐτὸν τῷ Ἀβιάθαρ· ἢ τοῦ μὲν Ἀχιμέλεχ τὴν μεμνῆσθαι ὡς ἱερέως, τὸν δὲ Σωτῆρα τὸν Ἀβιάθαρ ἀρχιερέα τυγχάνειν κατ᾽ ἐκεῖνον τοῦ καιροῦ φῆσαι. καὶ φαίνεται ἡ τῶν βασιλειῶν γραφὴ τὸν μὲν Ἀχιμέλεχ καὶ τοὺς ἱερέας τοῦ Θεοῦ ἀναιρεῖσθαι φήσασα ἐπὶ τοῦ Σαοὺλ, ἀρχιερέα δὲ οὐκ ἀναιρεῖσθαι ἱστορήσασα.

27. Et dicebat eis, Sabbatū prop-
» ter hominem factum eſt; & non
» homo propter Sabbatum.
28. Itaque Dominus eſt filius ho-
» minis etiam Sabbati.

» Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς, τὸ σάββατον διὰ
» τὸν ἄνθρωπον ἐγένετο, οὐχ ὁ ἄνθρω-
» πος διὰ τὸ σάββατον.
» Ὥστε Κύριός ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώ-
» που καὶ τοῦ σαββάτου.

TOLOSANI. Conſortio conſpectuque fruētes veritatis, hoc eſt Chriſti, Diſcipuli, parum curabant otium Sabbati. Exorta jam enim, ſplendēteque veritate, ſuperfluum putabant umbris adhuc inhærere. Vellebant enim, inquit, Diſcipuli Sabbato ſpicas. ſuperiores ſcilicet voluptatibus, nec menſarum ap-

ΤΟΛΩΣ. Συνόντες τῇ ἀληθείᾳ οἱ μαθηταὶ, τουτέστι τῷ Χριστῷ, ἐξευτέλιζον τὴν τοῦ σαββάτου ἀργίαν. ἐπιφανείσης γὰρ τῆς ἀληθείας περιττὸν ἐστιν ἐμμένειν ταῖς σκιαῖς. ἔτιλλον γὰρ οἱ μαθηταὶ ἐν σαββάτῳ τοὺς στάχυας. ὡς ἀνώτεροι γεγονότες τῶν ἡδονῶν, καὶ μηδὲ τραπέζης ὅλως φροντίζοντες· πεινῶντες γὰρ ἤσθιον ἁπλῆν τροφὴν, οὐ μὴν ἡδονικήν. διὰ

τὴν τῆς φύσεως ἀνάγκην. οἱ δὲ Ἰουδαῖοι τῇ σκιᾷ δουλεύοντες κατηγόρουν τῶν μαθητῶν. λύει δὲ αὐτῶν τὴν κατηγορίαν ὁ Σωτὴρ τὸν Δαβὶδ εἰς μέσον ἄγων, ὃς ἐπὶ Ἀβιάθαρ τοῦ ἀρχιερέως τοὺς ἄρτους ἔφαγε τῆς προθέσεως. Καὶ ἔδωκε καὶ τοῖς μετ' αὐτοῦ· ἵνα τῇ πρὸς ἐκεῖνον αἰδοῖ τοὺς μαθητὰς τῆς κατηγορίας ἐλευθερώσῃ.

ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΗΡΑΚΛΕΙΩΤΟΥ. Ζητητέον δὲ πῶς ὁ μὲν Εὐαγγελιστὴς νῦν τὸν ἀρχιερέα Ἀβιάθαρ ὀνομάζει. ἡ δὲ βίβλος τῶν βασιλειῶν Ἀβιμέλεχ τοῦτον καλεῖ. λεκτέον οὖν ἢ ὅτι διώνυμος ἴσως ἦν ὁ ἀρχιερεὺς καὶ ἐκαλεῖτο ἀμφοτέροις· ἢ καὶ ἄλλως. ὅτι ἡ μὲν τῶν βασιλειῶν βίβλος ἱερέα λέγει εἶναι τὸν Ἀβιμέλεχ. ὁ δὲ Εὐαγγελιστὴς ἀρχιερέα τὸν Ἀβιάθαρ.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Ἐν ἀρχῇ μὲν εἶπεν τὴν διὰ τὴν γαστέρα ἀνάγκην καὶ τὴν ἐκ ταύτης συγγνώμην. νῦν δὲ καὶ αὐτὴν τὴν νόμου ἐπὶ τοῖς σάββασι παρατήρησιν ἀναιρεῖ λέγων, πάντα τὰ ὁρατά φησι, μεθ' ὧν καὶ τὸ σάββατον, διὰ τὸν ἄνθρωπον γέγονε. τὸ δὲ γινόμενον δι' ἕτερον ὑπόκειται πάντως τῷ δι' ὃν γέγονε. καὶ τὸ σάββατον τοιγαροῦν ὑπὸ τὴν τῶν ἀνθρώπων ἐξουσίαν. τῷ δὲ υἱῷ τοῦ ἀνθρώπου, τοῦτ' ἔστι τῷ Χριστῷ, ἄνθρωποι δουλεύουσι. Κύριος γὰρ αὐτῶν ἐστι. εἰ δὲ ἄνθρωποι, πολλῷ μᾶλλον τὰ τοῖς ἀνθρώποις ὑποκείμενα, ὧν ἐστι καὶ τὸ σάββατον.

paratum aut luxum curantes, famem non voluptuario victu, ſed ſimplici obvioque procurabant, neceſſitati naturæ conſulentes uni. At Iudæi ſervientes umbræ accuſabant Diſcipulos. Refutat autem accuſationẽ eorum Salvator, producto in medium Davide. qui ſub Abiathare ſummo Poontifice panes propoſitionis comedit ipſe, & ſocijs comedendos dedit. ut præjudicata apud omnium animos tãti Regis reverentia Diſcipulos crimine liberaret.

THEODORI HERACLEOTAE. Quærendum qui factum ſit ut noſter quidem hoc loco Evangeliſta Principem Sacerdotũ, quo de hic agitur, Abiatharem nominet: Liber verò Regnorum, Abimelech eundem vocat. Duplex conciliationis modus oſtenditur. Dicere enim licet vel binominem forte fuiſſe hunc Pontificem ſummum, & utroque iſto nomine ſine diſcrimine appellari ſolitum: vel Regnorum quidem librum Sacerdotem vocare Abimelechum, Evãgeliſtam autem Principem Sacerdotum Abiatharem. atque ita mirum non eſſe nominibus differre, cùm perſonis diſcrepent.

ANONYMI. Principio quidem allegavit famis neceſſitatem, velut ſufficientem ad excuſationem facti. nunc ulterius contendit, ipſam legis de Sabbatis obligationem tali neceſſitatis articulo ſublatam; ſic differens: cuncta quæ videntur, in quibus & Sabbatum eſt, propter hominem facta ſunt. quòd autem alterius gratia eſt factum, ei omninò in cujus gratiam factum eſt ſubjacet. In hominum ergo poteſtate Sabbatum eſt. Filio autem hominis, hoc eſt Chriſto, homines ſerviunt: Dominus enim illorum eſt. Si autem ei ſubjecti ſunt homines, multò magis quæ hominibus ſubjacent, uti Sabbatum, in ejus erit poteſtate.

CAPVT III.

1. Et introivit iterum in Synago-
„ gam: & erat ibi homo habens
„ manum aridam.
2. Et obſervabant eum ſi Sab-
„ batis curaret: ut accuſarent il-
„ lum.

ANONYMI. Nimirum ut ipſum accuſarent, tamquã ſolventem Sabbatum, divinis eo die ſignis perpetrandis.

VICTORIS ANTIOCHENI. Lucas adjungit; Chriſtum docendi cauſa ingreſſum in Synagogam; & manum quæ illi, qui eſt curatus, exaruerat, fuiſſe dexteram. Mat-
Mat. xii 11. thæus verò refert, dixiſſe ipſis: *quis erit ex vobis homo qui habebit ovem unam, & ſi ceciderit in foveam Sabbato, nonne arripiet ipſam & eruet? quanto autem præſtat homo ove?* Inter ſe conveniunt quæ ad ſolutionem corporei Sabbati diriguntur. non enim in cõvictione verborum ſola conſtitit Dominus, quam ex omnibus Scripturis ineluctabilem cõcludebat. Sed & miraculo ſuſpicionem palàm omnem tollente, rē demõſtrabat.

3. Et ait homini habenti manum
„ aridam, Surge in medium.
4. Et dicit eis, Licet Sabbatis be-
„ nefacere, an malè? animam ſal-
„ vam facere, an perdere? At illi
„ tacebant.

ANONYMI. Si enim licet benefacere die Sabbati, fruſtra, inquit, captatis me: ſi verò non licet, jam per vos Deus ipſe ſuas de Sabbato leges tranſgreditur. benefacit quippe etiam Sabbatis, Solē ſuum

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ.

„ Καὶ εἰσῆλθε πάλιν εἰς τὴν συναγω-
„ γήν, καὶ ἦν ἐκεῖ ἄνθρωπος ἐξηραμ-
„ μένην ἔχων τὴν χεῖρα.
„ Καὶ παρετήρουν αὐτὸν εἰ τοῖς σάββασι
„ θεραπεύσει αὐτόν, ἵνα κατηγορήσωσιν
„ αὐτοῦ.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Ἵνα, φησί, κατηγορήσωσιν αὐτοῦ ὡς λύοντος τὸ σάββατον, διὰ τὸ ἐν αὐτῷ ἐνεργεῖν τὰς θεοσημείας.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Ὁ δὲ Λουκᾶς προστίθησιν, ὅτι διδάξαι ἦλθεν εἰς τὴν συναγωγήν, καὶ ὅτι τὴν δεξιὰν χεῖρα εἶχεν ὁ ἰαθεὶς ξηράν· ὁ δὲ Ματθαῖός φησιν, εἰπεῖν αὐτοῖς, τίς ἐστιν ἐξ ὑμῶν ἄνθρωπος, ὃς ἕξει πρόβατον ἕν, καὶ ἐὰν ἐμπέσῃ τοῦτο τοῖς σάββασιν εἰς βόθυνον, οὐχὶ κρατήσει αὐτὸ καὶ ἐγερεῖ; πόσῳ οὖν διαφέρει ὁ ἄνθρωπος τοῦ προβάτου; ἐπεὶ ἀλλήλων συμβαίνοντα εἰς τὴν λύσιν τοῦ σωματικοῦ σαββάτου συντείνοντα. οὐδὲ γὰρ ἐπὶ τῶν ἀποδείξεων μόνον ἔστη ὁ Κύριος· καίτοιγε ἀπὸ τῶν θείων γραφῶν ἀπάσαις χρησάμενος· ἀλλὰ καὶ θαύματι τὴν ὑπόνοιαν ἀπολύεται.

„ Καὶ λέγει ἀνθρώπῳ τῷ ἐξηραμ-
„ μένην ἔχοντι τὴν χεῖρα, ἔγειραι εἰς
„ τὸ μέσον.
„ Καὶ λέγει αὐτοῖς· ἔξεστι σάββασιν
„ ἀγαθοποιῆσαι ἢ κακοποιῆσαι; ψυχὴν
„ σῶσαι ἢ ἀποκτεῖναι; οἱ δὲ ἐσιώπων.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Εἰ μὲν γὰρ ἔξεστι καλοποιῆσαι ἐν τῷ σαββάτῳ, μάτην, φησίν, ἐνεδρεύετε κατ' ἐμοῦ· εἰ δὲ οὐκ ἔξεστιν, ἄρα καθ' ὑμᾶς καὶ ὁ Θεὸς τοὺς ἰδίους τοῦ σαββάτου παραβαίνει νόμους· ἀγαθοποιεῖ γὰρ καὶ τοῖς σάββασι τὸν ἥλιον ἀνίσχων,

ἀνίσχων, βροχὰς δωρούμενος, τὰ ἐκ γῆς ζωαρκῆ διδούς.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Ἠρώτησε τοὺς Φαρισαίους περιβλεψάμενος, ὥστε καὶ τῷ ὄμματι αὐτοὺς ἐπισπάσασθαι, εἴπερ ἔξεστιν ἐν σάββασι θεραπεύειν, ψυχὴν σῶσαι ἢ ἀπολέσαι; οἱ δὲ ἐσιώπων. ᾔδεσαν γὰρ ὅτι πάντως αὐτὸν ἰάσεται. ἔστησε δὲ αὐτὸν μέσον, ἵνα τῇ ὄψει αὐτοὺς ἐπικάμψῃ, ἵνα κατακλιθέντες τῇ θέᾳ τὴν πονηρίαν ἐκβάλωσι, καὶ τὸν ἄνθρωπον αἰδεσθέντες, παύσωνται τῆς θηριωδίας. καὶ οὗτος μέν φησιν ὅτι ἠρώτησεν, ὁμοίως δὲ καὶ Λουκᾶς. Ματθαῖος δὲ, ὅτι ἠρωτήθη. εἰκὸς δὲ ἀμφότερα γεγενῆσθαι. ὁ δὲ Ἰησοῦς μετασυνάπτει τῷ λόγῳ τὸ θαῦμα, εἰπὼν τῷ ἀνθρώπῳ, ἔκτεινον τὴν χεῖρα· καὶ παραχρῆμα ἐξέτεινεν, ὑγιὴς ἀπὸ μόνης γενόμενος φωνῆς. καὶ διὰ πάντων τούτων ἀπολογησάμενος ὑπὲρ τῶν μαθητῶν ὁμοῦ, καὶ τὴν καθ' ἑαυτὸν ἀγωγὴν ἀνωτέραν ἔδειξε τοῦ νόμου πολύ. ἐκεῖνοι δὲ προσεθέασι τῇ πονηρίᾳ διὰ τὸ θαῦμα, ἀνθ' ὧν ἔδει αὐτοὺς ἐκπλαγῆναι· πώρωσιν γὰρ αὐτοὺς εἰργάζετο διανοίας ὁ φθόνος.

oriri faciens, pluvias tribuens, è terra educens gennina victui utilia.

VICTORIS ANTIOCH. Interrogavit Phariſæos circumſpiciens, ut & intuitu ipſos corriperet; utrum liceret Sabbato curare? animam ſervare, an perdere? Illi verò ſilebant. Intelligebant enim ipſum omninò curationem ægro largiturum. Statuit igitur ipſum in medio, ut miſeri aſpectu ipſos inflecteret, & humanitatis inde ſenſu concepto feritatem ex animo eijcerent. Et hic quidem ait, ipſos interrogaſſe. ſimiliter & Lucas. Matthæus autem, interrogatum eſſe ipſum. nimirum utrumque contigerit. At Ieſus conjungit verbo miraculum, dicens homini, Extende manum. & ſtatim extendit, ſalvus factus ſolo vocis ſono. Porrò per hæc omnia ſimul plenam & efficacem peroravit Diſcipulorum defenſionem; ſimul actionem ſuam lege ſuperiorem oſtendit. Cæterùm illi viſo miraculo, cùm admirari debuiſſent, malitiæ priori multum addiderunt. excœcaverat enim mentes eorum invidia.

» Καὶ περιβλεψάμενος αὐτοὺς μετ'
» ὀργῆς, συλλυπούμενος ἐπὶ τῇ πω-
» ρώσει τῆς καρδίας αὐτῶν, λέγει τῷ
» ἀνθρώπῳ, ἔκτεινον τὴν χεῖρά σου· καὶ
» ἐξέτεινε, καὶ ἀποκατεστάθη ἡ χεὶρ αὐ-
» τοῦ ὑγιὴς ὡς ἡ ἄλλη.

5\. Et circumſpiciens eos cum ira,
» contriſtatus ſuper cœcitate cor-
» dis eorum, dicit homini, Ex-
» tende manum tuam: & exten-
» dit, & reſtituta eſt manus illius
» ſana ſicut altera.

ΤΟΛΩΣ. Καταισχύνας ὁ Σωτὴρ τοὺς Φαρισαίους διὰ τοῦ κατὰ τὸν Δαβὶδ ὑποδείγματος οὐ μέχρι τῶν ἀποδείξεων ἵσταται. ἀλλ' ἔτι μᾶλλον βουλόμενος αἰσχῦναι αὐτοὺς, ἐπὶ τὴν θαυματουργίαν ἔρχεται. δεικνύων ὡς οὐ μόνον οἱ μαθηταὶ ἀνεύθυνοί εἰσι κατὰ πάντα, ἀλλὰ καὶ ἅπας ὁ ἀγαθόν τι ἐν σαββάτῳ

TOLOS. Confuſis allegatione Davidici exempli Phariſæis, non jam in verbis ſiſtendum Salvator exiſtimans confundere illos effectione mirabilium operum pergit: oſtendens non Diſcipulos ſolùm ſuos planè inſontes eſſe, ſed alios etiam quoſvis, qui bonum quid-

piam

piam Sabbato facerent. Idcirco manum ipſe operi admovet, & miraculum perpetrat. Sabbato enim, inquit, non eſt ceſſatio indicta operum bonorum, ſed malorum & turpium. quare legis tranſgreſſor nô eſt qui mali nihil Sabbato facit.

ἐργαζόμενος. διὸ καὶ ἑαυτὸν ἐπιτίθησιν ἐπὶ τὸ ἔργον καὶ τὸ θαῦμα ἀποτελεῖ· ἐν γὰρ τῷ σαββάτῳ φησὶν οὐκ ἔστιν ἀργία τῶν ἀγαθῶν, ἀλλὰ τῶν κακῶν τε καὶ αἰσχίστων πράξεων· καὶ διὰ τοῦτο οὐκ ἔστι παράνομος ὁ ἐν σαββάτῳ μηδὲν κακὸν ἐργαζόμενος.

THEODORI MOPSVESTIÆ. Interrogat Iudæos Salvator, ecquid liceat Sabbato curare, animam ſalvare, an perdere? Illi autē ſi ent: intelligentes eum ſanandi certum non conſulendi, ſed convincendi ipſos animo, rogare.

ΘΕΟΕΩΡΟΥ ΜΟΨΟΥΕΣΤΙΑΣ. Ερωτᾷ τοὺς Ιουδαίους ὁ Σωτὴρ εἰ ἔξεστιν ἐν σαββάτῳ θεραπεύειν, καὶ ψυχὴν σῶσαι ἢ ἀπολέσαι; οἱ δὲ σιωπῶσιν, εἰδότες ὅτι πάντως αὐτὸν ἰάσεται.

6. Exeuntes autem Phariſæi, ſtatim cum Herodianis conſilium faciebant adverſus eum, quomodo eum perderent.

» Καὶ ἐξελθόντες οἱ Φαρισαῖοι εὐθέως
» μετὰ τῶν Ηρωδιανῶν συμβούλιον
» ἐποίουν κατ' αὐτοῦ, ὅπως αὐτὸν ἀπολέσωσι.

TOLOS. Herodiani dicebantur, aut milites quidam Herodis: aut Hæretici nuper exorti, Herodē Chriſtum eſſe prædicantes: quòd in ipſum deſiiſſet ſucceſſio Iudaicorum Regum. Iuxta Iacobi prophetiam: *Non deficiet Dux ex Iuda donec veniat cui repoſitum eſt.* Quoniam igitur nullus erat tempore Herodis Iudæus Iudæorum Princeps, ſed ipſe alienigena in ſolidum Iudæam obtinebat, Chriſtum eum eſſe quidam crediderunt, ſectamq; inſtituerunt ita ſentientium. Hi ergo conabātur perdere Dominum. Ipſe autem ſeceſſit: multiq; ipſum ſequebantur ex Tyrijs & Sidonijs alienigenis. qui cùm ad eum longo itinere veniſſent, infeſtos ob id ipſum Iudæos habebant. Ipſe verò turbæ pertæſus naviculam quærebat, ubi quieto ſibi liceret eſſe. Flagella porrò morbos appellat: per quos videlicet flagellat nos Deus propter peccata.

Gen. 49. 10.

ΤΟΛΩΣ. Ηρωδιανοὶ ἐλέγοντο ἤτοι στρατιῶταί τινες τοῦ Ηρώδου· ἢ αἱρετικοὶ νεοφανεῖς τὸν Ηρώδην εἶναι τὸν Χριστὸν κηρύσσοντες· διὰ τὸ ἐπ' αὐτοῦ πέρας ἔχειν τὴν τῶν ἰουδαϊκῶν βασιλέων διαδοχήν. καθ' ὡς ἡ τοῦ Ιακὼβ προφητεία διελάμβανεν· οὐκ ἐκλείψει ἄρχων ἐξ Ιούδα ἕως οὗ ἔλθῃ ᾧ ἀπόκειται· ἐπεὶ οὖν οὐδεὶς ἦν Ιουδαίων ἄρχων ἐπὶ τοῦ Ηρώδου· ἀλλ' αὐτὸς ἦρχε μόνος ἀλλόφυλος ὤν· ἐνόμιζον αὐτόν τινες εἶναι τὸν Χριστόν· καὶ συνεστήσαντο αἵρεσιν. οὗτοι τοίνυν ἐπεχείρουν ἀπολέσαι τὸν Κύριον. ὁ δὲ ἀναχωρεῖ· πολλοὶ δὲ ἠκολούθουν αὐτῷ ἔκ τε τῶν Τυρίων καὶ Σιδωνίων ὄντων ἀλλοφύλων· ἤρχοντο δὲ πρὸς αὐτὸν μακρόθεν. ἐδιώκοντο δὲ ὑπὸ τῶν Ιουδαίων. Καὶ ἵνα μὴ ἐνοχλῶσιν αὐτῷ οἱ ὄχλοι ἐπεζήτει πλοιάριον, ὡς ἂν ἐμβὰς εἰς αὐτὸ ἀνενόχλητος μείνῃ· μάστιγας δὲ νόσους καλεῖ, μαστιγοῦντος ἡμᾶς τοῦ Θεοῦ διὰ τὰς ἁμαρτίας.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Οργίζεται δὲ οὐκ αὐτοῖς. ἐκείνους γὰρ καὶ ἠλέει, καὶ συνελυπεῖτο ἐπὶ τῇ πωρώσει αὐτῶν· ἀλλ' ὠργίζετο

γίζετο τῇ τῆς πωρώσεως αὐτῶν αἰτίᾳ, τῷ σατανᾷ. ἢ οὕτως· τούτοις αὐτοῖς ὠργίζετο καὶ συνελυπεῖτο. πρὸς ἐναντίας γὰρ διαθέσεις ἥτε ὀργὴ ἥτε συλλύπη ἐγίνετο. ἀλλ' ὠργίζετο μὲν τοῖς ἐθέλουσιν ἐπὶ τῆς θεραπείας κατηγορεῖν, δέον θαυμάσαι καὶ πιστεῦσαι. συνελυπεῖτο δὲ τοῖς ἀχθομένοις ἐφ' οἷς ὁ Κύριος ἐπεβουλεύετο· ἦσαν γάρ τινες ἄχρι τούτου τοῦ νοῦ ὑγιαίνοντες· οὐ μὴν καὶ ἐκώλυον τοὺς ἐπιβούλους· ὅθεν ἐπάγει, ἐπὶ τῇ πωρώσει τῆς καρδίας αὐτῶν· πώρωσις γὰρ ἐπιφανής, λυπεῖσθαι μὲν ἐφ' οἷς ἐπεβουλεύετο· οὐ μὴν ἐκδικεῖν τὸν ἐπιβουλευόμενον.

ANONYMI. Iraſcitur verò non ipſis, quos potiùs miſerabatur; condolens occæcationi eorū: ſed ei qui ipſos excæcaverat, Satanæ. vel ſic: ipſis iraſcebatur, & condolebat. Ad contrarias enim diſpoſitiones præſentium, ira & compaſſio conveniebant. Iraſcebatur videlicet paratis cavillari circa curationes, cum admirari & credere debuiſſent: condolebat moleſtè ferentibus improbitatem inſidiantium Domino. Erant ſcilicet quidam mente adhuc ſani: qui tamen non impediebant ne ſuo ingenio inſidiatores uterentur. unde addit: *Super cæcitate cordis eorum*: cæcitas enim manifeſta eſt, moleſtè quidem ferre quod Domino inſidiæ fierent; non coercere autem inſidiantes.

» Καὶ ὁ Ἰησοῦς ἀνεχώρησε μετὰ τῶν
» μαθητῶν αὐτοῦ πρὸς τὴν θάλασσαν.
» καὶ πολὺ πλῆθος ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας
» ἠκολούθησεν αὐτῷ, καὶ ἀπὸ τῆς Ἰου-
» δαίας.
» Καὶ ἀπὸ Ἱεροσολύμων, καὶ ἀπὸ τῆς
» Ἰδουμαίας, καὶ πέραν τοῦ Ἰορδάνου, καὶ
» οἱ περὶ Τύρον καὶ Σιδῶνα, πλῆθος
» πολύ, ἀκούσαντες ὅσα ἐποίει, ἦλθον
» πρὸς αὐτόν.
» Καὶ εἶπε τοῖς Μαθηταῖς αὐτοῦ ἵνα πλο-
» ιάριον προσκαρτερῇ αὐτῷ διὰ τὸν
» ὄχλον, ἵνα μὴ θλίβωσιν αὐτόν.
» Πολλοὺς γὰρ ἐθεράπευσεν, ὥστε
» ἐπιπίπτειν αὐτῷ ἵνα αὐτοῦ ἅψωνται,
» ὅσοι εἶχον μάστιγας.

» Καὶ τὰ πνεύματα τὰ ἀκάθαρτα ὅταν
» αὐτὸν ἐθεώρει, προσέπιπτον αὐτῷ καὶ
» ἔκραζε, λέγοντα ὅτι σὺ εἶ ὁ υἱὸς τοῦ
» Θεοῦ.
» Καὶ πολλὰ ἐπετίμα αὐτοῖς ἵνα μὴ
» φανερὸν αὐτὸν ποιήσωσι.

7. Ieſus autem cum Diſcipulis
» ſuis ſeceſſit ad mare: & multa
» turba à Galilæa & Iudæa ſecuta
» eſt eum.
8. Et ab Ieroſolymis, & ab Idu-
» mæa, & trans Iordanem, & qui
» circa Tyrum & Sidonem, mul-
» titudo magna, audientes quę fa-
» ciebat, venerunt ad eum.
9. Et dixit Diſcipulis ſuis ut na-
» vicula ſibi deſerviret, propter
» turbam, ne comprimerent eum.
10. Multos enim ſanabat, ita ut
» irruerent in eum, ut illum tan-
» gerent quotquot habebant pla-
» gas.
11. Et ſpiritus immundi, cùm
» illum videbant, procidebant ei,
» & clamabant dicentes, Tu es
» Filius Dei.
12. Et vehementer cōminabatur
» eis, ne manifeſtarent illum.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Ὑπόγραμμος ἡμῖν ὁ Κύριος τοῦ μὴ ἐκδιδόναι ἑαυτοὺς

ANONYMI. Exemplo nobis eſt Dominus non præbendi nos adver-

adverſantibus nobis, ſed ipſos potiùs vitandi, aliò recedendo. Hoc ſciens S. Gregorius dixit. *Lex autem martyrij, nec volentes procedere ad certamen, parcendo perſecutoribus & infirmioribus. oportet verò captos non recuſare: illud enim audaciæ, hoc verò ignaviæ eſt* Vehementer porrò comminatur dæmonibus Dominus ne eum manifeſtarent: cui ſimile eſt quod ſupra dicitur: Dæmones confitebantur ipſum eſſe Filium Dei, fortè exiſtimantes id iſta aſſentatione ſe lucraturos, ut non eijcerentur. At Dominus nec loqui ſinebat, nondum enim volebat manifeſtus fieri. quanto enim incredulis Iudæis mirabilius audiebatur, tantò magis ſcandalizabantur. Sic Ioannes ad Matthæum in Domini Transfiguratione: *audiri*, inquit, *manifeſtarique omnibus differebat Dominus, in poſt reſurrectionem, quod potiùs tempus deſtinatum habebat fide cunctis innoteſcendi*.

VICTORIS ANTIOCH. Recedit Ieſus, ne in ſtatu violento res teneret, qualis erat, adeſſe coram impugnantibus, & nihil ab ipſis pati. Simul & illis ipſis quantùm fieri poterat gratificatur, id agens, ut non tam citò Chriſti cædis rei fierent. Dum autem ait Evangeliſta: *multa turba à Galilæa ſecuta eſt eum*, & quæ ſequuntur, cuncta paucis complecti ſtudens ſic loquitur. Non enim Evangeliſtæ ad pōpam ſcribunt, molem & faſtigium addentes ijs quæ referunt, minuta ſingulorum explicatione; quin potiùs ampla contrahunt ob audientium infirmitatem. Si enim (quòd alioqui fieri non poterat) cuncta ſcripto perſequi conati eſſent, ne

τοῖς φεύγουσι καθ' ἡμᾶς, ἀλλ' ὑποστέλλεσθαι. τοῦτο εἰδὼς ὁ ἅγιος Γρηγόριος ἔλεγεν, νόμος δὲ μαρτυρίου μηδὲ ἐθέλοντας χωρεῖν πρὸς τὸν ἀγῶνα φειδοῖ τῶν διωκόντων καὶ τῶν ἀσθενεστέρων· δεῖ δὲ ἁλόντας μὴ ἀναδύεσθαι. τὸ μὲν γὰρ θράσους, τὸ δὲ ἀνανδρείας ἐστί. Πολλὰ δὲ ἐπετίμα τοῖς δαίμοσιν ὁ Κύριος ἵνα μὴ φανερὸν αὐτὸν ποιήσωσιν. ὅμοιον τούτῳ καὶ ἄνω εἴρηται· ὅτι οἱ μὲν δαίμονες ὡμολόγουν αὐτὸν υἱὸν Θεοῦ, ἴσως οἰόμενοι ταύτῃ τῇ κολακείᾳ μὴ ἐκδιωχθήσεσθαι. ὁ δὲ Κύριος οὔτε λαλεῖν εἴα. οὔπω γὰρ ἠβούλετο καταφανὴς γίνεσθαι. ὅσῳ γὰρ τοῖς ἀπίστοις Ἰουδαίοις παραδοξότερος ἠκούετο, τοσούτῳ μᾶλλον ἐσκανδαλίζοντο. οὕτως ὁ Ἰωάννης ἐν τῷ Ματθαίῳ ἐν τῇ τοῦ Κυρίου μεταμορφώσει· ἣν δὲ πάντων φησὶν ἀκοῦσαι καὶ φανερῶσαι ἐφύλαττεν ὁ Κύριος μετὰ τὴν ἀνάστασιν αὐτοῦ, ὅτε μᾶλλον πιστεύεσθαι καιρὸς εἶχε.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Ἀναχωρεῖ ὁ Ἰησοῦς ὑπὲρ τοῦ μὴ βιάσασθαι τὴν τοῦ πράγματος φύσιν· ὅπερ ἦν ἐν τῷ παρεῖναι μὲν τοῖς πολεμοῦσι, μὴ πάσχειν δὲ ὑπ' αὐτῶν. ἅμα δὲ καὶ αὐτοῖς ἐκείνοις, ἐφ' ὅσον ἐνδέχεται, χαρίζεται, μὴ θᾶττον ἐνόχους τῇ Χριστοφονίᾳ γενέσθαι. ἐν τῷ εἰπεῖν δὲ τὸν εὐαγγελιστὴν τὸ πολὺ πλῆθος ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας ἠκολούθησεν αὐτῷ, καὶ τὰ ἑξῆς, περιληπτικώτερον ἅπαντα βουληθεὶς εἰπεῖν ταῦτα εἴρηκεν· οὐδὲ γὰρ πρὸς φιλοτιμίαν ποιοῦνται τοὺς λόγους, ἐπαίροντες εἰς ὕψος τοῖς κατὰ μέρος διηγήμασι τὰ λεγόμενα· τοὐναντίον δὲ καὶ συστέλλοντες διὰ τὴν τῶν ἀκροωμένων ἀσθένειαν. εἰ γὰρ ἅπαντα γραφῇ ἐπεχείρησαν παραδοῦναι, ὅπερ ἦν ἀμήχανον, οὐδὲ αὐτὸν οἶμαι χωρῆσαι τὸν κόσμον τὰ γραφόμενα βιβλία, κατὰ τὴν θεολόγου Ἰωάννου φωνήν. πλὴν ὅτι ἐξάκουστα ἐγίνετο πάσαις ταύταις ταῖς χώραις τὰ κατὰ τὸν Ἰησοῦν, πολύς τε ὄχλος συνέρρει τοῦτο μὲν πρὸς θέαν

τῶν

τῶν γινομένων εἰς ἱστορίαν τοῦ Ἰησοῦ· τούτου δὲ καὶ παντοίαις νόσοις συνεχομένους ἐπιφερόμενοι, ὅπως τύχωσι τῆς ἰάσεως. ὡς δ' ἐθεάσατο αὐτοὺς ὁ Ἰησοῦς ἥσθη αὐτῶν ἐπὶ τῇ σπουδῇ, καὶ καλὴν ἀπήτισεν τῶν καμάτων αὐτοῖς τὴν ἀμοιβήν. τοὺς ἀρρώστους πάντας αὐτῶν ἰασάμενος. ἐπιτιμᾷ δὲ τοῖς δαιμονίοις ἵνα μὴ φανερὸν αὐτὸν ποιήσωσι, καὶ τῶν Γραμματέων καὶ Φαρισαίων ἐπὶ πλεῖον διεγείρωσι τὰς ὀργὰς καὶ τὸν φθόνον ἐκκαύσωσι· ταμιευόμενος τὸ πάθος κατὰ τὸν ὡρισμένον ἀπ' αὐτοῦ καιρόν.

ipſum quidem arbitror mundum, ut ait Theologus Ioannes, capere tot ſcripta potuiſſe. Cæterùm quia per univerſas ejus tractus regiones, divulgatæ fama celebri res Ieſu fuerant, multa concurrit turba, partim ut ſpectaret quæ fiebant, & Ieſum noſceret, partim vexatos omnis generis morbis adducens, ut ſalutem conſequerentur. ut autem vidit illos Ieſus, delectatus illorum ſtudio, præclaram illis perſolvit laborum mercedem, ſanatis omnibus ipſorum infirmis. Comminatur autem dæmonijs, ne ipſum manifeſtarent, & ſic iras Scribarum & Phariſæorum in ſe majores accenderent, oleumque in flammam invidiæ mitterent, reſervans paſſionem in præfinitum ab ipſo tempus.

SCH. In contextu Græco pro ἀπήτισεν, puto legendum ἀπέτισεν.

» Καὶ ἀναβαίνει εἰς τὸ ὄρος καὶ προσκαλεῖται οὓς ἤθελεν αὐτός· καὶ ἀπῆλθον πρὸς αὐτόν.

» Καὶ ἐποίησε δώδεκα ἵνα ὦσι μετ' αὐτοῦ, καὶ ἵνα ἀποστέλλῃ αὐτοὺς κηρύττειν.

» Καὶ ἔχειν ἐξουσίαν θεραπεύειν τὰς νόσους καὶ ἐκβάλλειν τὰ δαιμόνια.

» Καὶ ἐπέθηκε τῷ Σίμωνι ὄνομα Πέτρον.

» Καὶ Ἰάκωβον τὸν τοῦ Ζεβεδαίου καὶ Ἰωάννην τὸν ἀδελφὸν τοῦ Ἰακώβου, καὶ ἐπέθηκεν αὐτοῖς ὀνόματα Βοανεργές, ὅ ἐστιν υἱοὶ βροντῆς.

» Καὶ Ἀνδρέαν καὶ Φίλιππον, καὶ Βαρθολομαῖον, καὶ Ματθαῖον, καὶ Θωμᾶν, καὶ Ἰάκωβον τὸν τοῦ Ἀλφαίου, καὶ Θαδδαῖον, καὶ Σίμωνα τὸν Κανανίτην.

13. Et aſcendens in montem vocavit ad ſe quos voluit ipſe: & venerunt ad eum.

14. Et fecit ut eſſent duodecim cum illo, & ut mitteret eos prædicare.

15. Et dedit illis poteſtatem curandi infirmitates, & eijcere dæmonia.

16. Et impoſuit Simoni nomen Petrus.

17. Et Iacobum Zebedæi, & Ioannē fratrem ejus, & impoſuit eis nomina Boanerges, quòd eſt Filij tonitrui.

18. Et Andream, & Philippum, & Bartholomæum, & Matthęū, & Thomam, & Iacobum Alphæi, & Thaddæum, & Simonem Cananæum.

ΑΝΟΝΥΜΟΥ. Θαδδαῖον ὁ Ματθαῖος Λευαῖον καλεῖ μετονομασθέντα Θαδδαῖον.

» Καὶ Ἰούδαν Ἰσκαριώτην, ὃς καὶ παρέδωκεν αὐτόν.

ANONYMI. Taddæum Matthæus Levæum vocat, qui poſtea id nomen in Taddæum mutarit. Math. x. 3.

19. Et Iudam Iſcariotem, qui & tradidit illum.

VICTORIS ANTIOCHENI. Aſcendit in montem, ut ait Lucas; orandi cauſa. ubique enim ferè miraculis orationem adjungit. non ut meditans virtutem; ſed ut nos diſcamus pernoctare in oratione Dei, & eorum quæ agimus bona ipſum cauſam, autorem, & adjutorem exiſtimemus, & laudemus Datorem bonorum. fortè & aliud inſinuans; docens nempe Præpoſitos Eccleſiæ ante celebrandas ab ipſis Ordinationes per manuum impoſitionem, pernoctare in oratione, ne irrita fiat ipſis, aut vana promotio. Ipſe enim, quamquã ut Deus penitùs noſcens omnium corda; & futura clarè prævidens, ſuorum Apoſtolorum eo modo promotionem fecit. Etſi inter eos volens ſcienſque Iudam, elegit: ut oſtenderet diſcrimen ſervandorum & periturorum à natura nõ eſſe: ſed prout ſuis rectè aut ſecus factis ſe ſalute vel exitio dignum quiſque præbuerit. nam ſciviſſe illum Iudam proditorem futurum, docent Evangelia. Facta igitur, ut habet Lucas, die, vocavit ad ſe quos voluit, & electos ex ipſis duodecim (plures enim aderant) Apoſtolos nominavit, in præparationem aggrediendi, perficiendique ipſis operis, virtutem tribuens (hoc enim ſonat vox poteſtatis) curandi morbos, & dæmones expellendi. Deinde nomina recitat; ne quis temerè ſe in hunc numerum intruderet, Aitque ſuperaddidiſſe Simoni Petri cognomen, ut opus ab eo patrandum appellatio propheticè præſignaret. Petrum enim dixit, quoniam in Petra ædificaturus erat, quoniam erat ejus immutabilis ſententia, & fides in-

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Ἀναβαίνει εἰς τὸ ὄρος, ὡς φησὶν ὁ Λουκᾶς, προσεύξασθαι. πανταχοῦ γὰρ ὡς ἐπίπαν τοῖς θαύμασι τὴν εὐχὴν ἐπιτίθησιν, οὐχ ὡς ἀσκῶν ἀρετήν, ἀλλ' ἵνα ἡμεῖς μάθωμεν διανυκτερεύειν ἐν προσευχῇ τοῦ Θεοῦ, καὶ τῶν ὑφ' ἡμῶν γινομένων καλῶν αὐτὸν αἴτιον καὶ ποιητὴν καὶ συνεργὸν ὑπολαμβάνειν καὶ ὑμνεῖν τὸν τῶν ἀγαθῶν δοτῆρα. ἴσως δὲ καὶ ἕτερόν τι οἰκονομεῖ καὶ τοὺς ἡγουμένους διδάσκων τῆς ἐκκλησίας περὶ τῶν γινομένων ὑπ' αὐτῶν χειροτονιῶν διανυκτερεύειν ἐν προσευχῇ, ὅπως μὴ ματαία γένηται αὐτοῖς ἡ προβολή. αὐτὸς γὰρ ὡς Θεὸς ἐπιστάμενος πάντων καρδίας καὶ τὰ μέλλοντα εἰδὼς ἀκριβῶς, τῶν ἑαυτοῦ ἀποστόλων οὕτω τὴν προβολὴν ἐποιήσατο. εἰ καὶ τὸν Ἰούδαν ἑκὼν προσείλετο, ἵνα δείξῃ οὐ φύσει εἰσὶ σωζόμενοι καὶ ἀπολλύμενοι· ἀλλ' ἕκαστος ἑαυτὸν σωτηρίας καὶ ἀπωλείας ἀποδείκνυσιν ἄξιον. ὅτι γὰρ ᾔδει ὡς προδότης ἔσται Ἰούδας, διδάσκει τὰ εὐαγγέλια. γενομένης οὖν, κατὰ τὸν Λουκᾶν, ἡμέρας προσκαλεῖται οὓς ἠθέλησε καὶ ἐκλεξάμενος ἐξ αὐτῶν δώδεκα (ἦσαν γὰρ πλείους οἱ παρόντες) ἀποστόλους ὠνόμασεν, εἰς παρασκευὴν τοῦ πράγματος καὶ εἰς τὸ μέλλον ὑπ' αὐτῶν τὸ προθέσθαι ἔργον, δοὺς αὐτοῖς δύναμιν (τοῦτο γὰρ ἡ ἐξουσία) θεραπεύειν τὰς νόσους καὶ δαίμονας ἀπελαύνειν. εἶτα λέγει καὶ τὰ ὀνόματα, ἵνα μὴ ὁ τυχὼν εἴπῃ ἀπόστολος γεγονέναι. καί φησιν ὡς ἐπέθηκεν ὄνομα τῷ Σίμωνι Πέτρος, ἵνα προλάβῃ τὸ ἔργον ἡ κλῆσις προφητικῶς. Πέτρος γὰρ αὐτὸν κέκληκεν, ἐπειδὴ ἐν πέτρᾳ ἤμελλεν οἰκοδομεῖν, ἐπειδὴ ἀρραγὴς ἦν ὁ λόγος καὶ ἡ πίστις ἀσάλευτος. καὶ τοὺς υἱοὺς Ζεβεδαίου Ἰάκωβον, καὶ Ἰωάννην ὀνομάζει Βοανεργές, ὅ ἐστιν υἱοὶ βροντῆς, διὰ τὸ μέγα καὶ διαπρύσιον ἠχῆσαι τῇ οἰκουμένῃ τῆς θεολογίας τὰ δόγματα καὶ τῇδε, καὶ τῇδε,

ἵνα

ἵνα μάθῃς τοὺς δώδεκα.

ΤΟΛΩΣ. Ἐπειδὴ τὸ θαῦμα ἐξετέλεσεν ὁ Χριστὸς, ἀναβαίνει εἰς τὸ ὄρος προσευξόμενος· παιδεύων ἡμᾶς ὅτι δεῖ εὐχαριστεῖν τῷ Θεῷ ὅταν τι ἀγαθὸν ἐκπλέσωμεν. Καὶ τοῦτο ἀνατιθέναι τῇ δυνάμει τοῦ πεποιηκότος. ἢ ὥς φησιν ὁ Λουκᾶς· ὅτι πανταχοῦ ὡς ἐπίπαν τοῖς θαύμασι τὴν εὐχὴν ἐπιτίθησιν ὁ Σωτήρ· οὐχ ὡς ἀρετὴν ἀσκῶν· ἀλλ᾽ ἵνα ἡμεῖς μάθωμεν ταύτην ἐργάζεσθαι, καὶ νύκτωρ καὶ μεθ᾽ ἡμέραν τῇ εὐχῇ προσκαρτερεῖν.

ΦΩΤΙΟΥ. Εἰς τὸ ὄρος ἀναβέβηκεν ὁ Σωτὴρ τοὺς δώδεκα μαθητὰς μέλλων χειροτονῆσαι, ὡς ἂν μὴ ματαία αὐτῶν γένηται ἡ προβολή· ἡμέρας δὲ γενομένης, κατὰ τὸν Λουκᾶν, προσεκαλέσατο οὓς προέκρινε· πλείους γὰρ ἦσαν τῶν δώδεκα οἱ παρόντες· οὓς δὲ ἐξελέξατο δώδεκα ἐτύγχανον· καὶ τούτους ἐκάλεσεν ἀποστόλους· εἰς προπαρασκευὴν τοῦ κηρύγματος. καὶ εἰς τὸ μέλλον ὑπ᾽ αὐτῶν πληρωθήσεσθαι ἔργον.

concuſſa. Et filios Zebedæi Iacobum ac Ioannem Boanerges nominavit, quod ſonat filios tonitrui, quòd magna, vehementi, lateque ſẽſibili per orbem voce proclamaverint dogmata divinitatis Chriſti. Pergit hunc & hunc deſignare nominatim, ut duodecim illos qui ſint diſcas.

TOLOSANI. Perfecto miraculo, Chriſtus in montem aſcendit oraturus; docens nos agendas eſſe Deo gratias, cùm boni aliquid fecerimus: & illud virtuti ejus, qui verus autor boni operis eſt, attribuendum. Niſi potius id ex conſuetudine ſua Salvator fecit, quam Lucas refert, ſubjungendi miraculis precationem. non quaſi virtutem ipſe meditans: ſed ut diſceremus quo pacto exercenda ea ſit; nimirum diu noctuque in oratione perſeverando.

PHOTII. Aſcendit in montem Salvator Diſcipulos duodecim in Apoſtolos electurus, ne fortuitò facta videri poſſet eorum promotio. Facta autem die, ut Lucas ait, vocavit quos delegerat: ex turba ſcilicet plurium. non enim aderant ſoli duodecim: quos elegit & Apoſtolos nominavit. Iam tum iſto nomine informans officium prædicationis, & opus ad quod implendum præparabantur.

» Καὶ ἔρχονται εἰς οἶκον, καὶ συνέρ-
» χεται πάλιν ὄχλος, ὥστε μὴ δύνα-
» σθαι αὐτοὺς μήτε ἄρτον φαγεῖν.

20. Et veniunt ad domum: & cõ-
» venit iterum turba, ita ut non
» poſſent neque panẽ manducare.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Τῷ μὴ σχολάζειν μηδὲ εἰς τὴν χρείαν τοῦ σώματος.

ANONYMI. Tanta erat occupatio, ut ne curando quidem corpori ſuppeteret otium.

» Καὶ ἀκούσαντες οἱ παρ᾽ αὐτοῦ ἐξῆλ-
» θον κρατῆσαι αὐτόν· ἔλεγον γὰρ ὅτι
» ἐξέστη.

21. Et cùm audiſſent ſui, exierunt
» tenere eum: dicebãt enim, Quo-
» niam in furorem verſus eſt.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Τοῦτο οἱ νομισθέντες αὐτοῦ οἱ ἀδελφοὶ κατὰ φθόνον ἔλε-

ANONYMI. Hoc qui putabantur ejus Fratres per invidiam

dicebant de ipſo. Scriptum enim de his eſt: *Neque enim fratres ejus credebant in eum.* & rurſus, ut eum aſtutè inducerent ad aſcendendum in Ieruſalem, quò ibi occideretur. Poſtea verò magis quàm alius quivis crediderunt in ipſum.

VICTORIS ANTIOCHENI. Poſtquam igitur elegerat, venit ad domum &c. *Dicebant enim; quoniam in furorem verſus eſt.* qui ſint qui audierint, & unde prodierint diſertè non expoſuit. eſt qui putet de Phariſæis & Scribis loqui Evãgeliſtam. tamquam hi cum audiſſent de eo, deque circumſtante ipſum turba, livore & væcordia efferati in rabiem, accurrerint ut ipſum tenerent, pati eum exiſtimantes quod patiebantur ipſi. Furor enim manifeſtus & mentis exceſſus fuit, tantarum effectorem rerum, tam beneficum in animas, & divinæ ſapientiæ Magiſtrum, exiſtimare de poteſtate mentis exiſſe. unde de quibus agat manifeſtè indicans, ſubdit:

γον περὶ αὐτοῦ. κεῖται γὰρ περὶ αὐτῶν, οὐδὲ γὰρ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ ἐπίστευον εἰς αὐτόν. καὶ πάλιν, ἵνα δόλῳ αὐτὸν προτρέπωνται ἀνελθεῖν εἰς Ἱερουσαλὴμ, ἵνα ἀναιρεθῇ. ὕστερον μέντοι καὶ παντὸς ἄλλου πλεῖον ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Ὅτι τοίνυν ἐξελέξατο, ἔρχεται εἰς οἶκον, καὶ τὰ ἑξῆς. ἔλεγον γὰρ ὅτι ἐξέστη. τίνες ἀκούσαντες, ἢ πόθεν ἐξῆλθον, οὐ σαφῶς διηγήσατο. νομίζει δὲ περὶ τῶν Φαρισαίων καὶ Γραμματέων λέγειν εὐαγγελιστὴν, ὡς ἀκούσαντες περὶ αὐτοῦ καὶ τοῦ περιεστῶτος αὐτὸν ὄχλου, ὑπὸ βασκανίας ἐκβακχευθέντες εἰς ὀργὴν, ἔδραμον αὐτὸν ἐπισχεῖν, ἐκεῖνο ὑπολαμβάνοντες πάσχειν ὅπερ αὐτοὶ πεπόνθασι. μανία γὰρ σαφὴς καὶ φρενῶν ἔκστασις τὸν τοσούτων ποιητὴν, καὶ ψυχῶν εὐεργέτην, καὶ θείας σοφίας διδάσκαλον, ὑπολαμβάνειν ἐξίστασθαι. ὅθεν ἐπάγει περὶ τίνων φησὶ σαφῶς διηγούμενος.

22. Et Scribæ qui ab Ieroſolymis
„ deſcenderant dicebant, Quoniã
„ Beelzebub habet, & quia in
„ principe dæmoniorum ejicit dę-
„ monia.

„ Καὶ οἱ γραμματεῖς οἱ ἀπὸ Ἱεροσο-
„ λύμων καταβάντες ἔλεγον, ὅτι
„ Βεελζεβοὺλ ἔχει, καὶ ὅτι ἐν τῷ ἄρ-
„ χοντι τῶν δαιμονίων ἐκβάλλει τὰ
„ δαιμόνια.

TOLOSANI. Quinam iſti erant *ſui qui cùm audiſſent,* voluerũt *tenere eum*? Evangeliſta quidem neminem prodidit nominatim. Exiſtimare autem licet hos fuiſſe cives ac populares ejus, fratres aut cognatos. audiverant enim dæmonio inſeſſum & in furorem verſũ: & ut dæmoniacum conſtringere volebant. Hanc de eo familiares, & domeſtici ejus opinionem conceperant. Similiter & ab Ieroſolymis Scribæ, perpetratis ab eo mi-

ΤΟΛΩΣ. Τίνες ἦσαν οἱ παρ' αὐτοῦ οἳ καὶ ἀκούσαντες ἠθέλησαν κρατῆσαι αὐτόν; ὁ μὲν Εὐαγγελιστὴς οὐδένα εἴρηκεν ὀνομαστί. ἔστι δὲ ὑπολαμβάνειν τοὺς ἐκ τῆς αὐτῆς πατρίδος ἢ ἀδελφοὺς ἢ συγγενεῖς. ἤκουσαν γὰρ ὅτι δαιμόνιον ἔχει καὶ ἐξέστη· καὶ ἤθελον κρατῆσαι αὐτὸν ὡς δαιμονῶντα. οὗτοι μὲν οὖν οἱ οἰκεῖοι αὐτοῦ. ὁμοίως καὶ οἱ ἀπὸ Ἱεροσολύμων Γραμματεῖς μὴ ἔχοντες ἀντιστῆναι τοῖς γενομένοις ὑπ' αὐτοῦ θαύμασι, διαβάλλουσιν αὐτὸν ὡς ὑπὸ δαιμόνων συνεργούμενον.

ΘΕΟ-

ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΗΣΑΚΛΕΙΩΤ. Συγνωμονέστερα τῶν ἀρχόντων τυγχάνει τὰ πλήθη. τοῖς μὲν γὰρ ἄρχουσι πρὸς τὴν διάκρισιν ἡ φιλοδοξία ἐμπόδιον καθίσταται· τοῖς δὲ πλήθεσιν ἀνεπισκότιστος ἡ διάνοια· ὁ μὲν γὰρ ὄχλος εὐγνωμόνως συνέρχεται πρὸς τὸν Κύριον· οἱ δὲ ἄρχοντες ἀκούσαντες ἐξῆλθον κρατῆσαι αὐτὸν, ὑπὸ βασκανίας εἰς ὀργὴν τραπέντες.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Ὁ Βεελζεβοὺλ ἦν παρ' αὐτοῖς ἄρχων τῶν δαιμονίων· αὐτὸν οὖν φασὶν ἔχειν ὡς οἰκούμενον, καὶ τῇ ἐξουσίᾳ αὐτοῦ ἐκβάλλειν τὰ δαιμόνια. ἀλλὰ τρεπέσθω κατὰ τῶν ἀνόμων ἡ βλασφημία.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Ἐπειδὴ ἀντιλέγειν οὐκ εἶχον τοῖς γινομένοις, ἑτέρως αὐτὰ διαβάλλειν ἐπείρασαν, ἐν τῷ Βεελζεβοὺλ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων φήσαντες ἐκβάλλειν αὐτὸν τοὺς δαίμονας. ὥστε εὐγνωμονέστερα τῶν ἀρχόντων τὰ πλήθη. τοῖς μὲν γὰρ ἐμποδίζει περὶ τὴν δικαίαν κρίσιν ἡ φιλοδοξία· τοῖς δὲ αὖ ἐπισκότησις τῆς διανοίας κατὰ τοῦτο, ἵνα δὲ αὐτὴν ἀποσείσηται ὁ νοῦς, ὀξύτερον ὁρᾷ, καὶ πρὸς τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ Κυρίου προσάγεται· οἱ δὲ τοῦ νόμου διδάσκαλοι συκοφαντοῦσι, καὶ πρᾶγμα τοῖς θείοις διδάγμασιν ἐναντιώτατον, ὑπὸ τοῦ πονηροῦ λύσιν ἐννοοῦσι γίνεσθαι.

raculis, cùm aliud non poſſunt, frigidam opponunt calumniam: inſtinctu eum auxilioque malorum dæmonum agi & pollere.

THEODORI HERACLEOTAE. Aequior placabiliorq; quã Principes populus eſt. Principibus enim ad jus æquumque diſcernendum impedimento eſt ſuperbia. Plebis animi quaſi arrogantiæ fumo liberi, purius cernunt. Itaque hic Principes cùm audiſſent exierunt tenere eum, ex invidia in irã verſi.

ANONYMI. Belzebul erat apud ipſos Princeps dæmoniorũ. Hunc ergo habere ipſum ajunt in ſe inhabitantem, & poteſtate ipſius ejicere dæmonia. Sed vertatur in impios blaſphemia.

VICTORIS ANTIOCHENI. Quoniam quid contra ejus Acta hiſcerent non habebant, aliter ea criminari conati ſunt: In Beelzebul Principe dæmoniorum ejicere illum dæmones dicentes. ut Proceribus longè moderatior plebs eſſet, quibus ſcilicet, ne verè judicarent, impedimento erat ſtudium vanæ gloriæ. Populus ſi quid errabat, caligine mentis prolabebatur, quam ubi quis excuſſerit, mens acutius cernit, & ad agnitionem Domini adducitur. At legis Doctores calumniantur, & quod divinis doctrinis maximè adverſatur, liberationem hominis à dæmonio Diabolum comminiſcuntur operatum.

» Καὶ προσκαλεσάμενος αὐτοὺς, ἐν
» παραβολαῖς ἔλεγεν αὐτοῖς πῶς δύνα-
» ται σατανᾶς σατανᾶν ἐκβάλλειν;
» Καὶ ἐὰν βασιλεία ἐφ' ἑαυτὴν με-
» ρισθῇ, οὐ δύναται σταθῆναι ἡ βασιλεία
» ἐκείνη.
» Καὶ ἐὰν οἰκία ἐφ' αὐτὴν μερισθῇ,
» οὐ δύναται σταθῆναι ἡ οἰκία ἐκεί-
» νη.

23. Et convocatis eis, in parabolis
» dicebat illis, Quomodo poteſt
» Satanas Satanam ejicere?
24. Et ſi regnum in ſe dividatur, non poteſt regnum illud
» ſtare?
25. Etſi domus ſuper ſemetipſam
» diſpertiatur, non poteſt domus
» illa ſtare.

26. Etſi

26. Et ſi Satanas conſurrexerit in
„ ſemetipſum, diſpertitus eſt, &
„ non poterit ſtare, ſed finē habet.

„ Καὶ εἰ ὁ σατανᾶς ἀνέστη ἐφ' ἑαυτὸν,
„ μεμέρισται, καὶ οὐ δύναται σταθῆναι. ἀλ-
„ λὰ τέλος ἔχει.

ANONYMI. Veriſimili ratiocinatione convincere ipſos conatur: ut enim regnum aut domū ſi qui inter ſe commiſerint, ea per ſe ipſa diſſolventur: ita & Satanas ſi à ſe ſe ſibi ſubditum diviſerit, in ſeque armaverit, utique deſtruetur. & ſi Satanas in ſe ipſum inſurgit, & in partes invicem commiſſas ſcinditur, ſtare non poteſt; ſed finem habet. Atqui, addebat, hactenus quidem finem non habet; ſed valet & quæ propria ejus ſunt efficit. Multi enim erant dæmone inſeſſi. Plurimi verò & innumerabiles decepti, & ut Deos dæmonas colentes.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Ἐξ εἰκότων λογισμῶν πείθειν αὐτοὺς ἐπιχειρεῖ. ὥσπερ γὰρ βασιλεία ἢ οἰκία, ἐὰν καθ' ἑαυτῶν μερισθῶσιν, ὑφ' ἑαυτῶν καταλύονται· οὕτως καὶ ὁ σατανᾶς, εἰ καθ' ἑαυτοῦ μὲν ἐστὶ κατ' αὐτὸν μερισθῇ, καταλυθήσεται· καὶ εἰ ὁ σατανᾶς ἀνέστη ὑφ' ἑαυτὸν καὶ μεμέρισται, οὐ δύναται σταθῆναι, ἀλλὰ τέλος ἔχει· πῶς δέ φησι τέλος οὐκ ἔχει, ἀλλ' ἐνεργεῖ τὰ ἴδια. πολλοὶ γὰρ ἦσαν δαιμονῶντες, πλεῖστοι δὲ καὶ ὡς θεοὺς προσκυνοῦντες τοὺς δαίμονας.

VICTORIS ANTIOCH. Efficaciter urget validam ab exemplis demonſtrationem, qua evincit: fieri non poſſe quod illi ajūnt. neceſſe quippè eſt diviſum bellis civilibus Regnum aut omninò interire, aut ſeipſo deterius fieri. quod ipſum de domo & de civitate videre eſt ſimiliter evenire. Igitur & Satanæ Regnum, ſi quidem in ſe ipſum diviſum eſt; & Satanas Satanam expellit ex hominibus, imminet deſtructio dæmonum, ut apparet; nam eorum maximè poteſtas in hominum poſſeſſione cōſiſtit. ſi autem hanc ipſi ſibi ipſis eripiunt, nihil reſtat aliud dicendum, niſi regnum ipſorum deſtructum eſſe. ſi verò ſtat, & viget nunc maximè regnum Diaboli; & poſſidendis hodieque hominibus vim ſuam probat: manifeſtum eſt id nequaquam inter ſe commiſſum, dæmonibus alijs alios pellentibus.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Σφόδρα ἀπὸ τῶν παραδειγμάτων ἰσχυρὸν ἐποιήσατο τὴν ἀπόδειξιν τοῦ μηδὲ δυνατὸν εἶναι τοῦτο γενέσθαι ὅπερ ἐκεῖνοί φασιν· ἀνάγκη γὰρ τὴν μερισθεῖσαν βασιλείαν ὑπὸ τῶν ἐμφυλίων ἢ πάντως ἀπολέσθαι. τὸ δ' αὐτὸ καὶ περὶ οἰκίας καὶ πόλεως ἐστὶν ἰδεῖν ὁμοίως συμβαῖνον. οὐκοῦν καὶ ἡ τοῦ σατανᾶ βασιλεία, εἴπερ ἐφ' ἑαυτὴν μεμέρισται, καὶ ὁ σατανᾶς τὸν σατανᾶν ἀπελαύνει τῶν ἀνθρώπων, ἤγγικεν ἡ κατάλυσις τῶν δαιμόνων, ὡς ἔοικε. τὸ μὲν γὰρ κράτος αὐτοῖς ἐν τῷ τῶν ἀνθρώπων κρατεῖν. εἰ δὲ τοῦτο αὐτοῖς ἀφαιρεῖται, οὐδὲν ἕτερον ἐστὶν εἰπεῖν ἢ τὴν βασιλείαν αὐτοῖς λελύσθαι. εἰ δὲ συνέστηκεν ἡ βασιλεία τοῦ πονηροῦ, καὶ κρατεῖ τῶν ἐν ἀνθρώποις ἔτι, δῆλον ὡς οὐ διῃρέθη καθ' ἑαυτῆς.

27. Nemo poteſt vaſa fortis,
„ ingreſſus in domum ejus, di-
„ ripere, niſi priùs fortem alli-

„ Οὐδεὶς δύναται τὰ σκεύη τοῦ
„ ἰσχυροῦ, εἰσελθὼν εἰς τὴν οἰκίαν αὐ-
„ τοῦ, διαρπάσαι, ἐὰν μὴ πρῶτον
τὸν ἰσχυ-

» τὸν ἰσχυρὸν δήσῃ, καὶ τότε τὴν οἰκίαν
» αὐτοῦ διαρπάσει.

ΤΟΛΩΣ. Οἱ μὲν Γραμματεῖς ἔλεγον· ὅτι ἐν τῷ Βεελζεβοὺλ ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια. ὁ δὲ Κύριος ἀπὸ τῶν παραδειγμάτων ἰσχυρὰν ἅμα καὶ ἀναντίῤῥητον ἐποιήσατο τὴν ἐπιχείρησιν· δεικνύων, ὡς ἀδύνατόν ἐστιν ὅπερ οἱ Φαρισαῖοι ἔλεγον. τὴν γὰρ μερισθεῖσαν φησι βασιλείαν. ἀνάγκη γενέσθαι ἑαυτῆς ἐλάττονα· τοῦτο δὲ ἀληθὲς ἂν εἴη καὶ ἐπὶ πόλεως καὶ οἰκίας. οὐκοῦν ὁ Σατανᾶς εἰ μεμέρισται ὡς οἱ Φαρισαῖοι λέγουσι· καταλέλυται ἄρα τὸ κράτος αὐτοῦ. τοῦ γὰρ ἰσχυροῦ ἡττηθέντος, καὶ τὰ σκεύη αὐτοῦ διαρπάζονται. εἰ τοίνυν ἐγώ φησι τοὺς ἀνθρώπους τῆς τῶν δαιμόνων ἐξουσίας ἀπαλλάττω, σκεύη ὄντας αὐτοῦ, φανερὸν ὡς καταλέλυκα αὐτοῦ τὴν δύναμιν. ὥστε σαθρὰ καὶ ἀνίσχυρά εἰσιν ἅπερ ὑμεῖς προφασίζεσθε· ὡς ἐγὼ ἐν τῷ Βεελζεβοὺλ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια.

ΑΠΟΛΙΝΑΡΙΟΥ. Ἀδύνατον γάρ φησιν ὁ Σωτὴρ ἀφαιρεθῆναι τοὺς δαίμονας τὴν οἰκείαν ἰσχὺν μὴ ἡττηθέντας πρότερον καὶ δεσμοῖς περιβληθέντας, ὥστε μὴ δύνασθαι αὖθις ἐκ τῶν ἰδίων μάχεσθαι κτημάτων· τοῦτο δὲ οὐκ ἄν ποτε ἐγεγόνει μὴ τοῦ ἰσχυροῦ πεσόντος, καὶ τῶν αὐτοῦ σκευῶν διαρπαγέντων.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Εἶτα καὶ ἄλλον ἀναγκαῖον ἐπάγει λογισμόν. τίς γὰρ δύναται ἐν οἰκίᾳ ἰσχυροῦ εἰσελθὼν, λαβεῖν τὰ προσόντα αὐτῷ; καὶ γὰρ ἴσως τι κωλύων καὶ ἀμυνόμενος. ἐὰν δέ τις αὐτὸν δήσῃ, λήψεται τὰ αὐτοῦ ἀδεῶς. κἀγὼ τοιγαροῦν τοὺς ἀνθρώπους σκεύη καὶ ὕπαρξιν ὑπάρχοντας τῶν τυραννησάντων καὶ ἀπατησάντων ἀφελεῖν ὀφείλω πρότερον αὐτοὺς δῆσαι καὶ τὸ πεινῶσαι, τῷ ἐλαύνειν, τῷ ἐπιτιμᾶν, τῷ μηδὲ φθέγγεσθαι ἐᾶν, ἵνα οὕτως ἁρπάσω τοὺς ἀνθρώπους, ὁρῶντες γὰρ τοὺς πάλαι παρ' αὐτοῖς προσ-

» get, & tunc domum ejus di-
» ripiet.

TOLOS. Dicebant Scribæ: in Belzebul ejicit dæmonia. At Dominus futilem calumniam valida atque invicta exemplorum productione plane conterit. Demonſtrans, quod Phariſæi dicerent id vero eſſe non poſſe. Siquidem, inquit, diviſum regnum deficere in deterius neceſſe eſt. quòd & de civitate & de domo quavis una verum eſt. Igitur Satanas ſi diviſus eſt, id quod Phariſæi dicunt, utiq; vis atque imperium ejus concidit, deſtructumque eſt. A quo autem, niſi ab eo qui vaſa fortis victi diripit? Si ego igitur homines, qui vaſa erant & res Satanæ, quotidiè ab ejus poteſtate vindico, manifeſtum eſt à me potentiam ejus eſſe deletã. Futilia itaque evanidaque blateratis dum me cauſamini, in Beelzebul ejicere dæmonia.

APOLINARII. Non enim poteſt, Salvator inquit, auferri dæmonibus proprium ipſorum robur niſi victis & vinctis prius, ut jam tueri propria non poſſint. Id autem utique nunquam contigiſſet, niſi fortis ſuccubuiſſet: prædamq; victori ſua reliquiſſet omnia.

ANONYMI. Deinde & aliam neceſſariò concludentem ratiocinationem adjicit. quis enim poteſt ingreſſus in domum fortis, quæ ejus erant prædam ſuam facere: Ipſo utique pro viribus prohibituro vel ulturo; niſi prævalens aggreſſor ipſum vinciat; ac ſic res ejus ſecurus auferat? In hunc ego modum homines, qui vaſa & res ſunt dominantium ipſis, & ſuis deceptionibus obnoxios eoſdem

ſibi

ſibi tenentium dęmonum, cum eripiam tyrannidi ipſorum; debeo prius eos alligaſſe, ac humiliaſſe ejiciendo, increpando, ne mutire quidem, aut hiſcere ſinendo: ut ſic ab ijs averſos homines mihi vindicem & conciliem volētes. Hi enim ubi viderint quos olim adorabant ejici à me, ſtatim ad me accurrent, credentes in me. Domum autem vocat hunc mundum, in quo libenter habitat malus dæmon. Diripitur verò, cum, quos in mundo poſſidet homines, ipſi eripiuntur.

κωλυομένους ἐκβληθῆναι παρ᾽ ἐμοῦ, θάττον τῇ εἰς ἐμὲ προσδραμοῦνται πίστει. οἰκίαν δέ φησι τὸν παρόντα κόσμον, εἰς ὃν ἐμφιλοχωρεῖ ὁ πονηρός. διαρπάζεται δὲ τῶν ἐν τῷ κόσμῳ ἀφαιρουμένων ἀνθρώπων.

VICTORIS ANTIOCH. Igitur, quoniam vaſa dæmonum homines ſunt, per malitiam illorum poteſtati ſubjecti, non potuit auferri à dæmonibus propria poſſeſſio, niſi victis ipſis prius, & ligatis, ne poſſent pro rerum ſuarum defenſione certare. Vinci verò aut vinciri dæmonas à dæmonibus haud ſanè contingat umquam. Fieri quippe non poteſt, ipſos ſuæ ipſorum ſubtrahere poteſtati homines, quibus tam libenter dominantur.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Οὐκοῦν ἐπειδὴ σκεύη τῶν δαιμόνων γεγόνασιν οἱ ἄνθρωποι διὰ τῆς κακίας ὑπὸ τὴν ἐκείνων καταστάντες ἐξουσίαν, ἀδύνατον ἦν ἀφαιρεθῆναι τοὺς δαίμονας τὴν οἰκείαν κτῆσιν, ἀλλ᾽ ἢ πρότερον αὐτοὺς ἡττηθέντας, καὶ δεσμοῖς περιβληθέντας εἰς τὸ μὴ δύνασθαι αὖθις ὑπὲρ τῶν ἰδίων διαμάχεσθαι κτημάτων. τοῦτο δὲ ὑπὸ τῶν δαιμόνων οὐκ ἄν ποτε ἐγένετο· ἐπεὶ μηδὲ οἷόν τε ἦν ἐκείνους ἑαυτοὺς ἀφελέσθαι τῆς ἐξουσίας αὐτῶν τοὺς ἀνθρώπους.

28. Amen dico vobis quoniam
„ omnia dimittentur filijs homi-
„ num peccata & blaſphemiæ qui-
„ bus blaſphemaverint.
29. Qui autem blaſphemaverit
„ in Spiritum Sanctum, non ha-
„ bet remiſſionem in æternum:
„ ſed reus erit æterni delicti.
30. Quoniam dicebant, Spiritum
„ immundum habet.

„ Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι πάντα ἀφε-
„ θήσεται τὰ ἁμαρτήματα τοῖς υἱοῖς τῶν
„ ἀνθρώπων, καὶ βλασφημίαι ὅσας ἂν
„ βλασφημήσωσιν.
„ Ὃς δ᾽ ἂν βλασφημήσῃ εἰς τὸ πνεῦ-
„ μα τὸ ἅγιον, οὐκ ἔχει ἄφεσιν εἰς
„ τὸν αἰῶνα, ἀλλ᾽ ἔνοχός ἐστιν αἰωνίου
„ κρίσεως.
„ Ὅτι ἔλεγον· πνεῦμα ἀκάθαρτον
„ ἔχει.

ANONYMI. Alibi dicit Dominus: *Si autem ego in Spiritu Dei ejicio dæmonia.* Proprio igitur ſpiritu ejiciebat ipſa. qui verò vim & poteſtatem Divini Spiritus Beelzebuli tribuebant, utique in Dei Spiritum blaſphemabant, cui parem in poteſtate Beelzebulē prædicabant. Quare opportunè & ex argumenti neceſſitate admonet

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Ἀλλαχοῦ φησιν ὁ Κύριος, εἰ δὲ ἐγὼ ἐν πνεύματι τοῦ Θεοῦ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια. τῷ οὖν ἰδίῳ πνεύματι ἐξέβαλεν αὐτά. οἱ δὲ τὴν ἐνέργειαν καὶ τὴν τοῦ πνεύματος δύναμιν τῷ Βεελζεβοὺλ ἐπεφήμιζον, κατὰ τοῦ πνεύματος Θεοῦ ἐβλασφήμουν, ἴσα λέγοντες δύνασθαι αὐτῷ τὸν Βεελζεβούλ. διὸ δεικνὺς ἀναγκαίως φοβερωτάτην οὖσαν τὴν κατὰ τοῦ πνεύματος βλασφημίαν.

μίαν· ὅτι ἔλεγον πνεῦμα ἀκάθαρτον ἔχει. τί οὖν ὦ ἀκάθαρτοι καὶ θεομισεῖς; ἀκάθαρτόν ἐστι τὸ πνεῦμα τὸ πάσης ἁμαρτίας καθαριστικόν; τοῦτο γὰρ συνῆν τῷ Κυρίῳ. ὑμεῖς δὲ φατὲ πνεῦμα ἀκάθαρτον ἔχειν αὐτόν.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Τὴν εἰς τὸν Θεὸν βλασφημίαν ἀσύγγνωστον εἶναί φησι τῷ τοῦ πνεύματος ὀνόματι. ὥσπερ γὰρ ἡ τοῦ πνεύματος ἐνέργεια βασιλεία Θεοῦ· οὕτως καὶ ἡ βλασφημία ἡ κατὰ τούτου κατὰ Θεοῦ ἐστι. ἀσυγχώρητον δὲ εἶναι λοιδορίαν Θεοῦ, ὡς ἐν ἑαυτῇ συγγνώμην οὐκ ἔχουσαν· τὴν γὰρ εἰς υἱὸν, ἔχειν πρὸς σύγκρισιν ἐκείνης, καθ' ὃ νενόμιστο τότε, καὶ ἑωρᾶτο ἄνθρωπος ὤν, καὶ δι' εὐτελείας ἐλθὼν καὶ βίου εὐκαταφρονήτου. τὸ δὲ μήτε ἐπὶ τοῦ παρόντος αἰῶνος μήτε ἐπὶ τοῦ μέλλοντος ἀφίεσθαι, τὴν κατὰ νόμον ἑρμηνεύει κρίσιν καὶ τὴν μέλλουσαν. ὅτε γὰρ νόμος τὸν καταρώμενον Θεὸν θανατοῦσθαι κελεύει, καὶ ὁ Κύριος ἐπιψηφίζεται τῷ νόμῳ, συγγνώμην ἐπὶ τῷ τοιούτῳ μὴ διδούς. παρασεσιωπημένη δὲ ἐν τούτοις ἡ διὰ βαπτίσματος ἄφεσις εἴη, ἐπεὶ μηδὲ καιρὸς ἦν πω περὶ ταύτης Ἰουδαίοις διαλέγεσθαι· μεταξὺ γάρ πως εὑρίσκεται αὕτη τῆς τε ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ καὶ τῆς μελλούσης κατακρίσεως, κατὰ τὸν λέγοντα Παῦλον, Θεὸς ὁ δικαιῶν, τίς ὁ κατακρίνων; οὐκοῦν τὸ τὰ θαύματα καὶ τὴν τῶν δαιμόνων κατάλυσιν, ἃ μόνου τοῦ πνεύματός ἐστι ποιεῖν, ταῦτα τῷ δαίμονι παρατιθέναι, οὐδεμίαν ὑμῖν ἀπολογίαν ἢ συγγνώμην τῆς βλασφημίας καταλείπει. ταῦτα δὲ οὔτε τὴν εἰς ἑαυτὸν βλασφημίαν ἀφίεσθαι ἀποφηνάμενος, οὔτε τοῖς βλασφημοῦσι κατὰ τοῦ πνεύματος χώραν μετανοίας, εἰ βούλοιντο, ἀφιεὶς οὐδεμίαν, ἀλλ' ἐν παραθέσει τὴν εἰς αὐτὸν βλασφημίαν, ὡς εἰς ἄνθρωπον τότε γίνεσθαι μόνον δοκοῦσαν, ἐλάττονα φάσκων εἶναι, ὅταν τὴν βλασφημίαν τοῦ ἁγίου συγκρίνηται πνεύματος.

quam tremendis ſit damnãda ſupplicijs blaſphemia in Spiritũ Sanctum ijs verbis expreſſa quibus ajebant, Chriſto ineſſe ſpiritum immundum. Quid igitur? Heus vos o immundi à Deo exoſi; immundus eſt ſpiritus, qui omne peccatũ eluit & expurgat? Talis autem Spiritus Domino inerat. Vos verò dicitis, ſpiritum ipſi ineſſe immundum.

VICTORIS ANTIOCHENI. Blaſphemiam in Deum (Deũ enim deſignat nomine Spiritus) extra omnem ſpem veniæ dicit eſſe. ſicut enim vi & efficacia Sancti Spiritus Regnum Dei exercetur & continetur; ſic in Sanctum Spiritũ blaſphemia rebellio in Dei Regnum eſt, & ejus quaſi quædam attentata deſtructio. irremiſſibilem porrò eſſe contumeliam in Deum, quippe quæ nullum veniæ invitamentum in ſeipſa habeat; quale habet ei comparata in Filium cõtumelia. Huic enim excuſationis nonnullã obtendit ſpeciem, quod homo tũc reputabatur; iſque humile cernebatur ingreſſus vitæ genus, ex parentibus ortus contemptibilibus. Quod autem ait: neque in hoc ſæculo, neque in futuro remitti blaſphemiam, innuit ſententiam de ea tum Legis ſcriptæ, tum Iudicij ſupremi in fine ſæculi futuri. quòd enim Lex præjudicavit, maledicentem Deo interfici præcipiens, confirmaturum ſe ſe ac ratum habiturum in ultimo illo Tribunali jam nunc profitetur Dominus, prorſus neganda tali peccato venia. Subticetur autem in his verbis remiſſio, quę, ut peccatis cæteris, ſic huic quoque in Baptiſmo reperienda poſtea erat: nondum

enim erat tempus de ea cũ Iudæis diſſerendi. quodammodo autem hæc media reperitur inter cõdemnationem, quæ in hoc ſæculo, & eam quæ in futuro, blaſphemiam punit. juxta Paulum dicentẽ: *Deus qui juſtificat. quis eſt qui condemnet?* quare miracula & dæmonum ejectionem, quæ operari ad unum Dei Spiritum ſpectat, dæmoni adſcribere, nullam vobis excuſationem, aut veniam blaſphemiæ relinquit. Hæc porrò ſic loquitur, non quaſi aut contumeliam ſibi irrogatam condonari jam & impunitam fore pronunciet; aut blaſphemantibus in Sãctum Spiritum, locum pœnitentiæ, ſi voluerint, nullum relinquat. Verùm hoc tantum ſignificat: ſi fiat comparatio inter contumeliam ſibi ut homini mero, qualis tunc apparebat, illatam; & blaſphemiam in S. Spiritum; hanc longo intervallo eſſe graviorem.

TOLOS. Quid hic igitur ait Salvator ad ſupercilium comprimendum infanda contra ſe jactantium? quæ alia ferè peccant homines eorum qualiſcumque obtendi excuſatio poteſt, dum hic iræ culpam imputat, alter cupiditati: aut cauſæ cuipiam ejus generis. unde & ſperare veniam non improbè poſſunt à Deo, qui humanam infirmitatem & ſcit, & miſeratur. Ergo utcumque tolerabilia peccarant qui Chriſtum videntes cum publicanis convivantem, voracem eum, potatoremque vini dixerant, & amicum peccatorum. At qui prodigioſa perpetrantem opera cernentes, qualia Prophetarum aut Patriarcharum ab ullo facta numquam eſſent, adverſus eum blaſphemaverint, quomodo veniam conſequentur, niſi pœnitentiam egerint, cùm nec cauſam, nec excuſationem blaſphemiæ in Salvatorem ullam idoneam, aut utcumque tolerabilem, poſſint prætexere?

PHOTII. Dum blaſphemiam in Spiritum expertem veniæ pronunciat, Deum intelligit Spiritus nomine. ut enim vis Spiritus regnum ſive Majeſtas Dei dicitur, hoc eſt Deus ipſe: ita quæ Spiritum petit blaſphemia, Deum petit. Ait igitur, contumelias quæ irrogabantur Chriſto quatenus occurrebat ſenſibus & merus homo cenſebatur, quaſi veniales

ΤΟΛΩΣ. Τί οὖν φησὶν ἐνταῦθα ὁ Σωτὴρ τὴν ὀφρὺν καταβάλλων τῶν λεγόντων κατ' αὐτοῦ τὰ ἀθέμιτα; ὅσα μὲν ἄλλα ἁμαρτάνουσιν οἱ ἄνθρωποι φασὶν ἔχοιεν αὖ ἴσως αἰτίαν καὶ πρόφασιν εὔλογον εἰπεῖν· ὁ μὲν θυμόν· ὁ δὲ ἐπιθυμίαν· ἢ ἄλλο τι παραπλήσιον· καὶ συγγνώμης ἴσως ἀξιοῦνται παρὰ Θεοῦ τῇ τῶν ἀνθρώπων συγκαταβαίνοντος ὡς εἰκὸς ἀσθενείᾳ. καθάπερ οἱ ὁρῶντες αὐτὸν ἐσθίοντα μετὰ τελωνῶν ἔλεγον· φάγος ἐστὶν αὐτὸς καὶ οἰνοπότης καὶ φίλος ἁμαρτωλῶν. ὁρῶντες δὲ αὐτὸν θαύματα ἐξαίσια ποιοῦντα καὶ ἃ οὐδεὶς πεποίηκε προφητῶν ἢ πατριαρχῶν, ἐὰν βλασφημήσωσιν εἰς αὐτόν, πῶς ἂν τύχοιεν ἀφέσεως, ἐὰν μὴ μετανοήσωσιν; ἀδύνατον γάρ, πάσης ἀπολογίας ἀποροῦντας καὶ εὐλόγου αἰτίας εἰς ὃ κατὰ τοῦ Σωτῆρος βλασφημοῦν.

ΦΩΤΙΟΥ. Τὴν εἰς τὸν Θεὸν βλασφημίαν ἀσύγγνωστον εἶναι φησὶ τῷ τοῦ Πνεύματος ὀνόματι. ὥσπερ γὰρ ἡ ἐνέργεια τοῦ ἁγίου Πνεύματος βασιλεία Θεοῦ λέγεται, οὕτως καὶ ἡ κατὰ τούτου βλασφημία κατὰ τοῦ Θεοῦ εἶναι νομίζεται· ἀσυγχώρητος δὲ εἶναι λοιδορίαν Θεοῦ φησί, πρὸς σύγκρισιν ἐκείνης καθ' ἣν ἐνομίζετό τι καὶ ἑωρᾶτο ὡς ἄνθρωπος.

niales videri poſſe præ inexpiabili furore earum quæ Chriſtum pro Deo agnitum violare nihilominus pergebant.

» Ἔρχονται οὖν οἱ ἀδελφοὶ καὶ ἡ μή-
» τηρ αὐτοῦ· καὶ ἔξω ἑστῶτες ἀπέστειλαν
» πρὸς αὐτὸν φωνοῦντες αὐτόν.
» Καὶ ἐκάθητο ὄχλος περὶ αὐτόν.
» εἶπον δὲ αὐτῷ, ἰδοὺ ἡ μήτηρ σου καὶ
» οἱ ἀδελφοί σου καὶ αἱ ἀδελφαί σου
» ἔξω ζητοῦσί σε.
» Καὶ ἀπεκρίθη αὐτοῖς λέγων, τίς
» ἐστιν ἡ μήτηρ μου, ἢ οἱ ἀδελφοί μου;
» Καὶ περιβλεψάμενος κύκλῳ τοὺς
» περὶ αὐτὸν καθημένους, λέγει, ἴδε ἡ
» μήτηρ μου καὶ οἱ ἀδελφοί μου.
» Ὃς γὰρ ἂν ποιήσῃ τὸ θέλημα τοῦ
» Θεοῦ, οὗτος ἀδελφός μου καὶ ἀδελ-
» φή μου καὶ μήτηρ ἐστί.

31. Et veniunt mater ejus &
» fratres: & foris ſtantes miſerunt
» ad eum vocantes eum.
32. Et ſedebat circa eum tur-
» ba, & dicunt ei, Ecce mater
» tua, & fratres tui foris quærunt
» te.
33. Et reſpondens eis ait: Quæ
» eſt mater mea, & fratres mei?
34. Et circumſpiciens eos qui
» in circuitu ejus ſedebat, ait: Ecce
» mater mea, & fratres mei.
35. Qui enim fecerit volunta-
» tem Dei, hic frater meus & ſo-
» ror mea, & mater eſt.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ. Δείκνυσιν ὅτι πάσης προτιμᾷ συγγενείας τοὺς κατὰ τὴν πίστιν οἰκείους. ταῦτα δὲ ἔφη οὐκ ἀποδοκιμάζων πάντως τὴν μητέρα καὶ τοὺς ἀδελφούς· ἀλλὰ δεικνὺς ὅτι πάσης σωματικῆς συγγενείας προτιμᾷ τὴν ψυχῆς τὴν οἰκειότητα. διὰ τοῦτο κἀκείνους στέργων εἰς ταύτην ἐπάγει· πρὸς γὰρ τὸ οἰόμενον ὡς ἐπισπουδαιότερον καλεῖν αὐτὸν τὴν οἰκείων τὴν ὁμιλίαν, ἀναγκαῖος ἦν τοῦτο εἰπεῖν, ὁμοῦ καὶ εἰς διδασκαλίαν τῶν παρόντων. ἄλλως δὲ φησὶν ὅτι μήπω τότε πεπιστεύκεισαν εἰς αὐτὸν οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, ὡς μανθάνομεν παρὰ Ἰωάννου· παρὰ δὲ τοῦ Μάρκου, ὡς ὅτι καὶ ὡς ἐξεστηκότα κατέχειν ἐπείρων· ἐπειδὴ γοῦν τοιαύτης ἦσαν διανοίας καὶ ὁ Κύριος αὐτοῖς οὐχ ὡς οἰκείων ἐμνήσθη. μανθάνομεν δὲ ὅτι καὶ τοῦ Χριστοῦ κατὰ πατέρα συγγενεῖς καθιστάμεθα.

ΤΟΛΩΣ. Ἀκούσαντες οἱ ἀδελφοὶ τοῦ Κυρίου ὅτι δαιμόνιον ἔχει, καὶ ὅτι ἐξέστη, ἔδραμον πρὸς αὐτὸν κρατῆσαι αὐτὸν θέλοντες· τοῦτο μὲν ὡς φθονοῦντες· τοῦτο δὲ καὶ ὡς δεδιότες μήπως ἀποστῇ ἀπ᾽ αὐτῶν καὶ ἀναχωρήσῃ πρὸς ἑτέρους. ἀπο-

EIVSDEM. Oſtendit ſe omni cognationi præferre fidei neceſſitudine conjunctos. Hæc autem ait, non quidem prorſus abdicans matrē & fratres: ſed demonſtrans, omni corporea conſanguinitate pluris apud ſe eſſe conjunctionem animæ. quare ad hanc adducebat qui præſentes aderant, amans ipſos. nam ad exiſtimantem, ſe vocare Chriſtum ad magis ipſi caram conſuetudinem, cum ad cognatos invitabat, neceſſe erat ita loqui: ſimul etiam ad eruditionem adſtantium. Præſertim cum fratres ejus nondum in eum credidiſſent, ut diſcimus à Ioanne: à Marco verò: etiam eoſdem conatos corripere ipſum tamquam mente exceſſiſſet. Iure igitur eorum qui ſic de ſe ſentirent, Dominus nec velut domeſticorum meminit. Docemur autem: nos Chriſti ex Patre cognatos adoptione factos eſſe.

TOLOSANI. Cum audiſſent fratres Domini, arreptitium ipſum

ac phanaticum, deque mentis ſtatu dejectum eſſe, accurrerunt ad eum, tenendi ejus & conſtringendi cauſa; partim invidia ad hoc cõſilium adducti, partim metu, ne abiret ab ipſis, & ad alios recederet. Reſpondet igitur Dominus dicens: inutile futurum parenti ſuæ matris nomen, niſi cæteris virtutibus eſſet omnibus inſtructa. Non igitur negat eam matrem Salvator. ſed oſtendit eſſe illam honore dignã, non ſolum quia ipſum genuit, ſed quia laudibus quoque alijs ac bonis fuit cumulata: quibus ſi caruiſſet, futurum fuerat ut honore neceſſitudinis ac cognationis meæ digniores alij viderentur.

κρίνεται οὖν ὁ Κύριος λέγων, ὡς οὐκ ὀνήσειεν τῇ μητρί μου τὸ γενέσθαι μου μητέρα, εἰ μὴ καὶ τὴν ἄλλην ἅπασαν ἀρετὴν ἔχοι. οὐκ οὖν ἀρνεῖται τὴν μητέρα ὁ Σωτήρ. ἀλλὰ δείκνυσιν ὅτι οὐ μόνον ὡς γεννήσασα τιμῆς ἐστὶν ἀξία, ἀλλ' ὅτι καὶ πάσας τὰς ἄλλας ἀρετὰς κέκτηται. ὡς ἄρα ταύτας μὴ ἔχουσα, ἄλλοι ἔμελλον εἶναι προτιμότεροι εἰς τὴν ἐμὴν οἰκειότητα.

CAPVT IV.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ.

1. Et iterum cœpit docere ad
„ mare: & congregata eſt ad eum
„ turba multa, ita ut navim aſcen-
„ dens ſederet in mari, & omnis
„ turba circa mare ſuper terram
„ erat.

2. Et docebat eos in parabolis
„ multa, & dicebat illis in doctri-
„ na ſua.

„ Καὶ πάλιν ἤρξατο διδάσκειν παρὰ
„ τὴν θάλασσαν, καὶ συνήχθη πρὸς αὐτὸν
„ ὄχλος πολύς, ὥστε αὐτὸν ἐμβάντα
„ εἰς τὸ πλοῖον καθῆσθαι ἐν τῇ θα-
„ λάσσῃ. καὶ πᾶς ὁ ὄχλος πρὸς τὴν
„ θάλασσαν ἐπὶ τῆς γῆς ἦν.
„ Καὶ ἐδίδασκεν αὐτοὺς ἐν παρα-
„ βολαῖς πολλά, καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς ἐν
„ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ.

TOLOS. Et ſi videbatur parũ attendiſſe quid mater vellet, tamẽ ejus gratia rurſus ad mare divertit, ubi navi utens pro ſuggeſtu, concurſũ multitudinis vitavit, colliſuræ aut protruſuræ ipſum, niſi ex tuto loco adverſos intuens, ipſorum & ſuo commodo doceret: cõcione viciſſim tota commodum ejus habente proſpectum; voce quoque docentis nullius non aures pertingente.

VICTORIS ANTIOCH. Sedet ad mare, anguſtias declinans, quas in ſui medio coarctat undiq; cõſtipata multitudo: nec ſic tamen liberæ latitudinis ſpatio potitur, turbis ei aſſiduo concurſu ſeſe ad-

ΤΟΛΟΣ. Εἰ καὶ ἔδοξε τὴν μητέρα παρακοῦσαι· ἀλλ' ὅμως δι' ἐκείνην πάλιν ἐξέρχεται παρὰ τὴν θάλασσαν. καὶ ἐμβὰς εἰς πλοῖον, καθῆται, καὶ πρόσωπον αὐτῷ ἔχειν τὸν ὄχλον. συνέθλιβεν γὰρ αὐτὸν πανταχόθεν. καὶ πάντας ἔβλεπεν αὐτὸν ἐξ ἑνὸς μέρους. καὶ οὐδεὶς ἦν τῆς ἐκείνου διδασκαλίας ἄμοιρος.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Κάθηται παρὰ τὴν θάλασσαν, τοὺς ἐν μέσῳ ὄχλοις διατριβῆς ἀφιστάμενος. καὶ οὐδ' οὕτως εὐρυχωρίᾳ καταλείπεται διὰ τὴν τοῦ πλήθους συνδρομήν· ἀλλ' ἐπὶ τὸ πλοῖον ἀναβαίνει. πρὸς γὰρ τὴν χρείαν ἡ πρᾶξις καλῶς· ἵνα διδάσκῃ τοὺς ἐκ θαλάσσης τοὺς ἐπὶ γῆς ἑστηκότας. συνήθως δὲ διὰ πλοίου, καὶ οὐκ αὐτῆς τῆς θαλάτ-

της

τῆς μεταβέβηκε, καίτοι δυνάμενος, ἵνα μήτε τῆς ἀκροάσεως ἐκβάλῃ διὰ τῆς ἐκπλήξεως, μήτε θαυματουργὸς μᾶλλον ἢ διδάσκαλος φαίνηται. ὃ γὰρ περιττὸν καὶ οὐ κατὰ φιλανθρωπίαν γινόμενος παράδοξος, ἄκαιρος ἔχει τὴν θαυματουργίαν. ἐπειδὴ τοίνυν σημεῖα πολλὰ ἐποίησε, πάλιν τὴν ἐκ τῆς διδασκαλίας ὠφέλειαν παρέχει· καὶ κάθηται ἐν τῷ πλοίῳ ἁλιεύων καὶ σαγηνεύων τοὺς ἐν τῇ γῇ. ἐκάθισε δὲ οὕτω. οὐ γὰρ ἁπλῶς αὐτὸ τέθεικεν ὁ εὐαγγελιστής. ἵνα μετ' ἀκριβείας συνθῇ τὸ θέατρον. καὶ μηδένα ἀφῆκε διὰ νώτου, ἀλλὰ πάντας ἀντιπροσώπους ἔχει. καθίσας δὲ ἐκεῖ διὰ παραβολῶν φθέγγεται καὶ πάσαις παραβολαῖς ἐφεξῆς ἐνταῦθα τίθησι, προρρήσεις εἰσὶ τῶν ἀπὸ τοῦ κηρύγματος ἐκβησομένων. προλέγει τοίνυν καὶ τοῦ κηρύγματος τὴν ἐπίδοσιν, καὶ τῶν ἀπειθούντων τὴν φαυλότητα.

moventibus. quare in navem conſcendit, occaſione benignè ſe præbente ad aures ſermonum avidas utiliter dicendi. Docet igitur è mari adſtantes in terra, conſuetudinem porrò ſecutus humanam, in navim tranſijt; non in ipſo maris dorſo, ſolidum ſe ſi juberet, exhibituro, ut facilè poterat, loquens ſtetit; ne, vel inuſitatæ rei ſtupore auditores ab attentione dicendis accomodanda revocaret; vel thaumaturgum ſe potius quàm Magiſtrum exhiberet. Alioqui minimè neceſſarium, neq; in malorum humanorum remedia impenſum miraculum, nihil niſi tunc intempeſtivam jactationem habuiſſet. Poſtquam igitur ſignis abundè multis priùs editis fidem ſatis præſtruxerat, vice jam congrua oſtentationi ſuperfluæ, utilem doctrinæ ſalutaris ſubſtituit explicationem: & ad id ſedet in navi, piſcans & ſagena trahens audientes à terra. Sedit autem ea cauſa (nam non fruſtra ſeſſionem ejus hic Evangeliſta memoravit) ſedit, inquam, ut ſe magis circum undique intuentibus ſpectabilem præberet; omniumque facies præ ſe haberet, nemini dorſum obvertens. Sic ergo compoſitus per parabolas diſſerit. quæ autem hic deinceps parabolæ referuntur, prædictionem continent eventuum prædicationis: ſiquidem & proventum inde extiturum multis ſalutaliter credentibus, & pertinaciter renuentium acquieſcere, infelices exitus jam ante denunciat.

„ Ἀκούετε· ἰδοὺ ἐξῆλθεν ὁ σπείρων
„ τοῦ σπεῖραι.
„ Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ σπείρειν, ὃ μὲν
„ ἔπεσε παρὰ τὴν ὁδόν, καὶ ἦλθε τὰ πε-
„ τεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ κατέφαγεν
„ αὐτό.
„ Ἄλλο δὲ ἔπεσεν ἐπὶ τὸ πετρῶδες,
„ ὅπου οὐκ εἶχε γῆν πολλήν, καὶ εὐ-
„ θέως ἐξανέτειλε διὰ τὸ μὴ ἔχειν βά-
„ θος γῆς.
„ Ἡλίου δὲ ἀνατείλαντος, ἐκαυ-
„ ματίσθη, καὶ διὰ τὸ μὴ ἔχειν ῥίζαν,
„ ἐξηράνθη.

3. Audite: ecce exijt ſeminans
„ ad ſeminandum.
4. Et dum ſeminat aliud ce-
„ cidit circa viam: & venerunt
„ volucres cœli, & comederunt
„ illud.
5. Aliud verò cecidit ſuper pe-
„ troſa, ubi nō habuit terrā multā,
„ & ſtatim exortum eſt, quoniam
„ non habebat altitudinem terræ.
6. Et quando exortus eſt Sol,
„ exæſtuavit, & eo quòd non ha-
„ bebat radicem, exaruit.

7. Et

7. Et aliud cecidit in ſpinas: & aſcenderunt ſpinæ,& ſuffocaverunt illud, & fructum non dedit.

8. Et aliud cecidit in terram bonam:& dabat fructum aſcendentem & creſcentem, & afferebat unum triginta, unum ſexaginta, & unum centum.

TOLOSANI. Non exijt per localem diſtantiam qui ubiq; adeſt præſens & omnia implet Deus:ſed reſpectu noſtri & aſſumptione humanæ naturæ. Per incarnationem videlicet admotus eſt nobis. quoniam enim ingredi ad ipſum nos minimè poteramus, peccatis obſtantibus noſtris,& aditū obſtruentibus, ipſe ad nos egreſſus eſt.quid autem ſeminaturus exijt? Profectò doctrinam ſacram. Semen igitur doctrinam vocat; arva autem, hominum animas. Ac ſementis quidem aliqua pars ſecus viam cecidit: alia ſupra petroſa: alia in ſpineta: alia denique in terram bonam. Ita quarta dūtaxat ejus pars ſucceſſum habuit:neq;id ex æquo. Hæc porrò dicit, ut ſignificet ſe facere indiſcretam & facilem paſſim omnibus copiam orationis ſuæ, atque colloquij: nulla differentia habita, ſubtilive diſtinctione auditórum facta, perfectiorum imperfectiorumve; ſed ſine diſcrimine jactare ſemen. Quale porrò iſtud eſt ſemen quod ſeminaturus Salvator exijt? non utique Moſis aut Prophetarum; ſed ſuum ipſius: hoc eſt, evangelicam doctrinam. Iam horum ſeminum aliud cecidit in animam à multis conculcatam & quaſi prætereuntium ultro citroq; continuò tranſitu tritam. In hoc

Καὶ ἄλλο ἔπεσεν εἰς τὰς ἀκάνθας, καὶ ἀνέβησαν αἱ ἄκανθαι, καὶ συνέπνιξαν αὐτό, καὶ καρπὸν οὐκ ἔδωκε.

Καὶ ἄλλο ἔπεσεν εἰς τὴν γῆν τὴν καλήν, καὶ ἐδίδου καρπὸν ἀναβαίνοντα καὶ αὐξάνοντα, ἔφερεν ἓν τριάκοντα, καὶ ἓν ἑξήκοντα, καὶ ἓν ἑκατόν.

ΤΟΛΩΣ. Οὐκ ἐξῆλθε κατὰ τοπικὴν διάστασιν ὁ πανταχοῦ παρὼν Θεὸς καὶ τὰ πάντα πληρῶν· ἀλλὰ σχέσει καὶ τῇ πρὸς ἡμᾶς οἰκονομίᾳ. ἐγγύτερος γὰρ ἡμῖν ἐγένετο διὰ τῆς σαρκώσεως· ἐπειδὴ γὰρ ἡμεῖς οὐκ ἠδυνάμεθα εἰσελθεῖν· τῶν ἁμαρτημάτων κωλυόντων ἡμᾶς, καὶ ἀποτειχιζόντων τὴν εἴσοδον· αὐτὸς ἦλθε πρὸς ἡμᾶς· τί οὖν ἐξῆλθε σπεῖραι; ἢ δῆλον ὅτι τὸν τῆς εὐσεβείας λόγον. καὶ σπόρον μὲν τὴν διδασκαλίαν λέγει· ἀρούρας δὲ τὰς τῶν ἀνθρώπων ψυχάς. Καὶ ὃ μὲν ἔπεσε παρὰ τὴν ὁδόν, ὃ δὲ παρὰ τὴν πέτραν, ὃ δὲ ἐπὶ τὰς ἀκάνθας· ὃ δὲ ἐπὶ τὴν γῆν τὴν καλήν. τέταρτον μέρος σωθέν· καὶ οὐδὲ τοῦτο ἐπ' ἴσης. ταῦτα δὲ λέγει δεικνύων ὅτι μετὰ ἀφθονίας ἅπασι διελέγετο. καὶ οὐ διαιρῶν τοὺς ἀκροατὰς τελειοτέρους καὶ ἀτελεῖς· καθάπερ ὁ σπείρων οὐ τὴν ὑποκειμένην διαιρεῖ γῆν· ἀλλ' ἀδιακρίτως βάλλει τὸ σπέρμα· ποῖον δὲ σπόρον ἐξῆλθε σπείρειν ὁ Σωτήρ; οὐ γὰρ τὸν Μωσέως οὐδὲ τῶν προφητῶν· ἀλλὰ τὸν αὐτοῦ, τουτέστι τὸν εὐαγγελικὸν λόγον. τῶν δὲ σπερμάτων τὸ μὲν ἔπεσεν εἰς ψυχὴν καταπεπατημένην ὑπὸ πολλῶν· καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατέφαγεν αὐτό· τουτέστιν οἱ δαίμονες οἱ ἐν τῷ ἀέρι διατρίβοντες. τοιοῦτοι γὰρ οἱ ἀνθρωπάρεσκοι, ὁδὸς καταπεπατημένη ὑπὸ πολλῶν. ὁ μὲν γὰρ σπείρων ὡς εἰς ἀγαθὴν γῆν ἔρριψε τὸν σπόρον. ἐκείνη δὲ πονηρὰ οὖσα φθείρει αὐτόν. ἄλλο δὲ πίπτει ἐπὶ τὴν πετρώδη. οὗτοι δὲ εἰσιν οἱ

ῥᾳδίως

ῥᾳδίως δεχόμενοι τὸν λόγον εἶτα ἀποπίπτοντες. καὶ ἄλλο εἰς ψυχὴν ἐμφέροντι. ἄκανθαι γὰρ αἱ φροντίδες εἰσί. τὸ δὲ τέταρτον εἰς γῆν ἀγαθήν. ὀλίγα γὰρ τὰ ἀγαθὰ, καὶ οἱ σωζόμενοι ὀλίγοι· διὰ τοῦτο τὸ τέταρτον μέρος εὑρίσκεται διασωθέν. τοῖς οὖν μαθηταῖς ἐρωτήσασιν αὐτὸν κατ' ἰδίαν· φησὶ ὅτι τὰ πρὸς διδασκαλίαν συντείνοντα τοῦ κηρύγματος μαθήσεσθε καὶ τῶν παραβολῶν τὴν σαφήνειαν. πρὸς δὲ τούτους, τουτέστι τοὺς Ἰουδαίους, διὰ παραβολῶν κέχρημαι τῇ διδασκαλίᾳ, ἐπεὶ μηδὲ ἄξιοί εἰσι διὰ τὴν κακίαν τοῦ τρόπου. ἐτύφλωσε γὰρ αὐτοὺς ὁ Θεὸς· ἵνα μὴ πρὸς πλείονα κατάκρισιν αὐτοῖς εἴη τὸ νοεῖν, μὴ πραττόντων τὰ δέοντα.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Ἑρμηνεύεται τοῦ σπείροντος παραβολὴ παρὰ τῷ Ματθαίῳ καὶ παρὰ τῷ Λουκᾷ· ἀλλ' ὅπως μὴ δόξω παραλιμπάνειν ὡς ἐν βραχεῖ λεχθήσεται· ἐπεὶ ἦν ἐκεῖ παραπέμψαι τοὺς ἐντευξομένους. ἑρμηνευθήσεται δὲ ἐν τῇ τοῦ Κυρίου πρὸς τοὺς μαθητὰς ἀποκρίσει περὶ αὐτῆς.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Πρώτην πάντων παραβολὴν τίθησι ποιοῦσαν τὸν ἀκροατὴν προσεκτικώτερον. ἐπειδὴ γὰρ αἰνιγματωδῶς ἤμελλε διαλέγεσθαι διὰ τὸ εἶναι καὶ Γραμματεῖς καὶ Φαρισαίους ἀναμεμιγμένους τῷ πλήθει, διανίστησι τὴν διάνοιαν τῶν ἀκουόντων πρῶτον διὰ τῆς παραβολῆς πρὸς τούτοις καὶ ἵνα ἐμφαντικώτερον τὸν λόγον ποιήσῃ, ἐν παραβολαῖς φθέγγεται, καὶ ἵνα πλείονα τὴν μνήμην ἐνθῇ καὶ ὑπ' ὄψιν ἀγάγῃ τὰ πράγματα. οὕτως καὶ οἱ προφῆται ποιοῦσιν. ἀνοίγει οὖν ἐν παραβολαῖς τὸ στόμα, κατὰ τὴν τοῦ ψάλλοντος φωνὴν, καί φησιν, ἐξῆλθεν ὁ σπείρων τοῦ σπείρειν. πόθεν ἐξῆλθεν ὁ πανταχοῦ παρὼν, ὁ πάντα πληρῶν; οὐ τόπῳ, ἀλλὰ σχέσει καὶ οἰκονομίᾳ τῇ πρὸς ἡμᾶς ἐγγύτερος ἡμῖν γενόμενος διὰ τῆς κατὰ τὴν σάρκα παραμονῆς. ἐπειδὴ γὰρ εἰσελθεῖν οὐκ ἠδυνάμεθα,

involarunt volucres cœli, & illud comederunt. Hæ volucres ſunt dæmones in aëre commorantes. Animæ verò illæ veſtigijs omniũ impreſſæ inſtar viæ militaris, ſunt eorum qui ſupra modum ſtudent hominibus placere. At ſeminator quidem, quantum in ipſo eſt, terram omnem bonam putat, & ex æquo in quamlibet ſementem iacit: illa verò improba & peſtilens ſuſceptam corrumpit. Partim ea ſiquidem petroſa eſt. qua ſignificantur ij qui facilè ac feſtinè credunt & nomen profitentur; facilè autem & poſtea fidem fallunt & ſacra ejerant leviter ſuſcepta. Aliquando ſacra doctrina in animam ſæculi ſollicitudinibus obſitam incidit. hanc enim adumbrat ſpinoſa terra. Quarta demum pars in bonum & optimum ſolum pervenit: rara enim ſemper bona ſunt, & pauci electi. cujus in ſignum rei quarta dumtaxat ſementis portio frugem facit. Diſcipulis deinde ſeorſim percontantibus, quid ſibi hæc vellent? ait: vos quidem quibus rectè, utpote dignis, committi poſſunt etiam intima, atque arcana doctrinæ ſacræ, quæ ad ejus plenam cognitionem faciunt, qualem eſſe in prædicatoribus convenit, audietis à me parabolarum enarrationem. Iudæos autem per parabolas docebo. quoniam propter malitiam morum indigni sũt quibus loquar apertius. Excœcavit autem ipſos Deus, ne ad majorem condemnationem ſuam nova diſcerent, qui olim notis ad rectè agendum non uterentur.

ANONYMI. Interpretatio Parabolæ ſeminãtis apud Matthæum & Lucam extat. De illa tamen hic

quoque

quoque breviter dicetur, ne præterijſſe videamur. alioqui licebat eò remittere Lectorem. Interpretabimur autem ubi Domini Diſcipulis reſpõdentis verba reddemus.

VICTORIS ANTIOCH. Primam hanc ponit Parabolam, attẽtiorem ad cætera reddituram Auditorem. quoniam enim ænigmaticè locuturus erat, propter Scribas & Phariſæos immiſtos concioni, excitat mentes audientium à principio, accomodata ad talem effectũ parabola. Ad hæc ut ſignificantiorem ſermonem faciat, in parabolis loquitur, utque tenaciorem ſignis additis memoriam reddat: poſtremò ut ſub aſpectum res ipſas ſtatuat. Sic & Prophetæ faciunt. Aperit igitur in parabolis os ſuum, iuxta verbum Pſallentis: & ait: *Exijt qui ſeminat ſeminare*, unde exijt qui ubique præſens eſt, qui implet omnia? Non loco, ſed habitu, & aſſumpta carne nobis propior factus, proceſſit. quia enim ingredi nos ad eum nequibamus, peccatis aditum obſtruentibus, ipſe ad nos venit. Exijt igitur ſeminare doctrinam Religionis. ſemen enim hic doctrinam vocat, arvum autem animas hominum. *Et aliud quidem cecidit ſecus viam*, non dicit ſe projeciſſe, ſed ipſum cecidiſſe. aliud ſupra petram, aliud in ſpinas, aliud in terram bonam. quarta igitur dumtaxat pars proficit. at neque hæc ex æquo fructificat. ſed & hic multa eſt differentia. Hæc dixit, ſignificans, abundanter omnia explicata. Sicut qui ſeminat non diſcernit ſubjectam terram: ſed ſimpliciter & ſine diſcrimine jacit ſemina, ſic & ipſe omnibus diſſeruit, ſuas implens partes, etſi prӕvideret

τοῖς ἁμαρτήμασι διατειχιζόντων ἡμῶν τὴν εἴσοδον, αὐτὸς ἔρχεται πρὸς ἡμᾶς. ἐξῆλθεν οὖν σπεῖραι τὸν τῆς εὐσεβείας λόγον. σπόρον γὰρ ἐνταῦθα τὴν διδασκαλίαν φησίν, ἄρουραν δὲ τῶν ἀνθρώπων τὰς ψυχάς. καὶ ὃ μὲν ἔπεσε παρὰ τὴν ὁδόν. οὐκ εἶπεν ὅτι αὐτὸς ἔρριψεν, ἀλλ' ὅτι ἔπεσεν· ὃ δὲ παρὰ τὴν πέτραν· ὃ δὲ ἐπὶ τὰς ἀκάνθας· ὃ δὲ ἐπὶ γῆν τὴν καλήν. τέταρτον οὖν μέρος ἐσώθη· καὶ οὐδὲ τοῦτο ἐπίσης καρποφορεῖ. ἀλλὰ κἀνταῦθα πολλὴ ἡ διαφορά. ταῦτα δὲ ἔλεγε, δηλῶν ὅτι μετ' ἀφθονίας ἅπαντα διελέγετο. καθάπερ ὁ σπείρων οὐ διαιρεῖ τὴν ὑποκειμένην γῆν, ἀλλ' ἁπλῶς καὶ ἀδιακρίτως βάλλει τὰ σπέρματα· οὕτω καὶ αὐτὸς ἅπασι διελέγετο, τὰ παρ' ἑαυτοῦ πληρῶν, καίτοι προειδὼς τὰ ἐσόμενα· ἵνα λέγῃ, τί ἐμὲ ἔδει ποιῆσαι καὶ οὐκ ἐποίησα; καὶ ὁ μὲν προφήτης ὡς περὶ ἀμπέλου διαλέγεται τῷ δήμῳ, οὗτος δὲ ὡς περὶ σπόρου, δηλῶν ὅτι ταχεῖα νῦν ἅπασιν ὑπακοὴ καὶ εὐκολωτέρα, καὶ εὐθέως τὸν καρπὸν δώσει. ὅταν δὲ ἀκούσῃς, ἐξῆλθεν ὁ σπείρων σπεῖραι, μὴ ταυτολογίαν νομίσῃς. ἐξέρχεται γὰρ πολλάκις ὁ σπείρων, καὶ ἐφ' ἕτερον πρᾶγμα, ἢ ἀνανεῶσαι, ἢ τὰς πονηρὰς ἐκτεμεῖν βοτάνας, ἢ ἄλλο τι ἐπιμελήσασθαι· αὐτὸς δὲ εἶπε, τοῦ σπεῖραι. πόθεν οὖν τὸ πλεῖον ἀπολέσθαι τοῦ σπόρου; οὐ παρὰ τὸν σπείροντα, ἀλλὰ τὴν ὑποδεχομένην γῆν, τουτέστι, παρὰ τὴν ἀκούουσαν ψυχήν. καὶ τί δήποτε οὐ προφανῶς φησι τοῦτο; ὅτι οὐ βούλεται αὐτοὺς σφόδρα καθικέσθαι, ὥστε μὴ εἰς ἀπόγνωσιν ἐμβάλλειν, ἀλλὰ καταλιμπάνει τῷ συνειδότι τῶν ἀκουόντων τὸν ἔλεγχον. ταύτην δὲ λέγει τὴν παραβολὴν τοὺς μαθητὰς ἀλείφων καὶ παιδεύων, κἂν πλείους τῶν δεχομένων λόγον οἱ ἀπολλύμενοι ὦσι, μὴ καταπίπτειν. καὶ γὰρ ἐπὶ τοῦ δεσπότου τοῦτο γέγονε· καὶ ὁ πάντα προειδὼς ἐπιστάμενος ταῦτα ἔσεσθαι, οὐκ ἀπέστη τοῦ σπόρου. καὶ ὁ μὲν γεωργὸς εἰκό-

τως

τως ἂν ἐγκαλοῖτο ἐπεὶ δήποτε ἔριπτεν τὸν σπόρον. ὁ δὲ διδάσκαλος πολλῶν χρείη τοῦ ἐπαίνου. ὁ μὲν γὰρ γεωργὸς εἰκότως ἂν ἐγκαλοῖτο τοῦτο ποιῶν· οὐ γὰρ ἀγνοεῖ τὴν πέτραν, οὐδὲ τὴν ὁδὸν, οὐδὲ τὰς ἀκάνθας. ἐπὶ δὲ τῶν λογικῶν οὐχ οὕτως. δυνατὸν γὰρ τὴν πέτραν μεταβληθῆναι καὶ γίνεσθαι γῆν λιπαράν, καὶ τὴν ὁδὸν μηκέτι καταπατεῖσθαι μηδὲ προκεῖσθαι τοῖς παριοῦσιν ἅπασιν, ἀλλ' ὡς ἄρουραν πίονα γίνεσθαι, καὶ τὰς ἀκάνθας ἀφανισθῆναι καὶ πολλῆς ἀπολαύειν ἀδείας τὰ σπέρματα. εἰ γὰρ μὴ ἐξῆν, οὐκ ἂν ἔσπειρεν οὕτως. σὺ δέ μοι σκόπει, ὅτι οὐ μία τῆς ἀπωλείας ἡ ὁδὸς, ἀλλὰ διάφοροι· οἱ μὲν γὰρ τῇ ὁδῷ ἐοικότες οἱ ῥᾴθυμοι καὶ ὀλίγωροι· οἱ δὲ τῇ πέτρᾳ, ἀσθενέστεροι μόνον· οὐχὶ μηδενὸς ἐπηρεάζοντος τῆς διδασκαλίας μαρανθῆναι, πόσῳ μᾶλλον καὶ πειρασμῶν ἐπικειμένων. οἱ δὲ τὰς ἀκάνθας, πολλῷ τούτων ἀσυγγνωστότεροι. ὕστερον δὲ τίθησι τὴν καλὴν οὐκ ἀφεὶς ἀπογνῶναι, ἀλλὰ διδοὺς ἐλπίδας. σκόπει δὲ πῶς ὁ μὲν γεωργὸς εἷς καὶ τὰ σπέρματα τὰ αὐτά, τοῖς δὲ παρὰ τὴν φύσιν ἡ διαφορά, τουτέστι παρὰ τὴν γνώμην. πολλὴ δὲ ἡ φιλανθρωπία τοῦ γεωργοῦ, ὅτι καὶ τοὺς πρώτους ἀποδέχεται, καὶ τοὺς δευτέρους οὐκ ἐκβάλλει, καὶ τοῖς τρίτοις δίδωσι χώραν.

quæ futura erant: ut verè diceret: *Quid me oportuit facere, & non feci?* Ac Prophetæ quidem de populo tamquam de vinea loquuntur, ipſe verò tamquam de arvo. ſignificans nunc celeriorem & expeditiorem quàm prius verbi per obedientiam proventum: & ut arvum citius meſſem ex ſemine accepto, quàm vinea plantata vindemiã reddit; ita maturiùs evangelicæ, quàm Propheticæ prædicationis edendos fructus. Porrò cùm audis: *Exijt qui ſeminat ſeminare*, ne ſupervacaneam repetitionem arbitreris: determinatur enim hac loquẽdi forma unus exitus è multis. Siquidem qui ſemel ſeminavit, idem ſæpiùs exit alia de cauſa. ut renovet, ut malas exſcindat herbas, ut aliud ejus generis utilitet procuret. Nunc verò cũ, ut ipſe ait, ſeminãdi gratia exierit, qui factum eſt ut tã malè ipſi ſuccederet quòd optabat, majoti ſeminis parte corrupta? non culpa utique ſerenris, ſed terræ vitio ſemen excipientis, hoc eſt animæ audientis verbum. quamobrem autem non hoc ipſũ clarè dicit? quia non vult ipſos vehementiùs pungere, ne in deſperationem conjiciat, ſed ſuæ cujuſque conſcientiæ ſui convictionem admonitionemque permittit. Hanc porrò affert parabolam, Diſcipulos præmuniens & docens: haudquaquam deſpondere animum etſi plures in errore obſtinati pereant, quàm verbum excipientes ſalvi fiant. quaſi ſolatium hoc in tali caſu cuique ſuggerat: & Domino tuo idem contigit. Et tamen is omnium præſcius, non deſtitit ſeminare, quantumvis noſſet ea ſic eventura. Sanè Agricola quidem meritò argueretur eò temerè ſemen jaciens unde non ſit frugem daturum. Doctor tamen ex hoc ipſo laudem meretur non exiguam. cujus diſcriminis hæc eſt ratio: Agricola petram videt, & viam, & ſpinas. Prædicator autem minimè iſta conſpicit humanis oculis, quippè intus in animarum quas alloquitur intima conſcientia, atque arbitrio latentia. quin ſi videret, non poſſet diviniare utrum ea in poſterum ſic manſura eſſent. Poteſt enim petra mutari in terram pinguem. & via non amplius conculcari, aut jacere tranſeunti

çuivis expoſita. ſed non minus quàm arvum opima fieri: poſſunt quoque ſpinæ avelli abijcique; ac ſic ſeminibus in hæc tria infeſta loca lapſis, ſecura facilitas fructificandi dari. niſi enim id ſperare liceret, haudquaquam ita promiſcuè, indiſcreteque ſemen ſparſiſſet. Tu autem mihi conſidera non unum, ſed plures ac diverſos eſſe modos excidendi à ſalute. viæ comparantur deſides ac negligentes. ſemen verò in petram cadens, ſunt debiles in fide; adeò per ſeſe fluxi, ut penè ſine ulla cauſarum adverſantium impreſſione, germen doctrinæ jam in corde ipſorum natum & fruticans ſinant marceſcere. quantò autem magis id præfocabunt extirpabuntque funditus vehementiùs ingruentes perſecutiones? qui per ſemen in ſpinas incidens deſignantur, multò etiam ſunt illis ſuperioribus inexcuſabiliores. Mentio his ſubjuncta terræ eò pertinet, ut priores illos à deſperatione revocet, ſpe illis inſpiranda pœnitentiæ, qua reduci ad bonam frugem poſſunt. Illud quoque conſidera: unum eſſe Agricolam, unum idemque genus ſeminum omnium: differentiam penes fructificationem eſſe: hoc eſt penes ſidem ac notitiam. Multa porrò eſt benignitas Agricolæ tres gradus profectuum in ſegete æqui bonique conſulentis: & ſic excipientis primos, ut ſecundos non repellat; quin & tertijs quoque locum relinquat.

9. Et dicebat, Qui habet aures
,, audiendi, audiat.

,, Καὶ ἔλεγεν, ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν,
,, ἀκουέτω.

ANONYMI. Qui habet, inquit, aures tales, ut non ſolùm audiat, ſed & intelligat quæ dicuntur, hic audiat.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Ὁ ἔχων, φησὶν, ὦτα τοιαῦτα, ὥστε μὴ μόνον ἀκούειν, ἀλλὰ καὶ συνιέναι τὰ λεγόμενα, οὗτος ἀκουέτω.

10. Et cùm eſſet ſingularis, in-
,, terrogaverunt eum hi, qui cum
,, eo erant duodecim, parabolam.

11. Et dicebat eis, Vobis datũ
,, eſt noſſe myſterium regni Dei:
,, illis autem, qui foris ſunt, in pa-
,, rabolis omnia fiunt.

,, Ὅτε δὲ ἐγένετο καταμόνας, ἠρώ-
,, τησαν αὐτὸν οἱ περὶ αὐτὸν, σὺν τοῖς
,, δώδεκα, τὴν παραβολήν.

,, Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς, ὑμῖν δέδοται
,, γνῶναι τὸ μυστήριον τῆς βασιλείας τοῦ
,, Θεοῦ, ἐκείνοις δὲ τοῖς ἔξω ἐν παρα-
,, βολαῖς τὰ πάντα γίνεται.

VICTORIS ANTIOCH. Cũ dixiſſet ſuperiùs Evangeliſta: *Et dicebat illis in doctrina ſua*, propriũ hunc ipſi, & non alienum oſtendit eſſe ſermonem. ut jam eum tamquam rem ſuam communicare cui vult poſſit, & Diſcipulis dicere: quoniam vos digni eſtis omnia diſcere quæ ad doctrinam, quã præ-

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Εἰπὼν ὁ εὐαγγελιστὴς, καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς ἐν τῇ διδαχῇ αὐτοῦ, ἴδιον αὐτοῦ τὸν λόγον ἔδειξε καὶ οὐκ ἀλλότριον: ἵνα εἴπῃ, ὅτι ὑμεῖς ἄξιοι ὄντες ἅπαντα μαθεῖν τὰ πρὸς διδασκαλίαν συντείνοντα τοῦ κηρύγματος, μαθήσεσθε καὶ τὴν παραβολῶν τὴν σαφήνειαν· πρὸς δὲ τούτους μετὰ παραβολῶν κέχρημαι τῇ διδασκαλίᾳ.

λίᾳ· ἐπειδὴ μηδὲ ἄξιοι μαθεῖν εἰσι, διὰ τὴν κακίαν τοῦ προσώπου. μὴ παρέχοντας γὰρ τοῦ νόμου, οὗ ἔλαβον, τὴν ὑπακοὴν, οὐ δίκαιον κρίναι τοῦ καινοῦ λόγου μετασχεῖν, ἀλλ' ἑκατέρων ἀφαιρεθῆναι. ἐν μὲν γὰρ τῷ νέῳ καὶ ὁ παλαιός· ὅπου δὲ ὁ νέος οὐκ ἔστιν, οὐδὲ ὁ παλαιὸς ἔτι χώραν ἔχειν δύναται. δείκνυσιν οὖν τῷ παραδείγματι τῶν ὑπηκόων μαθητῶν ὅτι δι' ἀντιλογίαν ἀνάξιοι τῆς σαφοῦς διδασκαλίας οἱ λοιποί. τὸ δὲ ὅλως λαλεῖν διὰ παραβολῶν, καὶ μὴ παντελῶς ἀποσιωπᾶν, ἐπιδείκνυσιν ὅτι τοῖς μὴ προσιοῦσι πλησίον τοῦ ἀγαθοῦ, κἂν φανείη τὸ ἀγαθὸν δι' ἑαυτοῦ, ἀμυδρῶς μᾶλλον ἢ ἐναργῶς φαίνεται. ὥσπερ καὶ σωματοειδῶς τοῖς πόρρωθεν ἑστῶσι, σαφῶς οὐ καταλαμβάνεται.

dicare debetis ſpectant, audietis & parabolarum interpretationē. Ad hos autem docendos adhibebo parabolas; quoniam digni non ſunt quibus clarè doctrina proponatur, propter improbitatem oris. ſanè cùm Legi quam acceperunt, obedientiam non præſtiterint, haud rectè judicetur eſſe ijs committendam Legem novam; ſed potiùs utraque ipſos ex æquo privandos. In nova quippè Lege Lex quoque vetus eſt, quare unde nova excluditur, ibi ne veteri quidem locum eſſe poſſe putandum eſt. Oſtendit igitur exemplo ac tacita comparatione obedientium Diſcipulorum, illos alios ob contradicendi contumaciam indignos eſſe quibus perſpicuè ſacra dogmata declarentur. quòd autem loquitur tamen per parabolas, nec omninò ſilet, oſtendit: Eos qui bono non ſe admovent quā poſſunt proximè, etſi objectum oculis id verè habeant, tamen haud liquidam ipſis ejus ſpeciem, ſed turbidam confuſamque apparere. ut corporis extra naturalem viſus ſphæram procul ſtantis, incerta minimeque diſtincta viſio eſt.

» Ἵνα βλέποντες βλέπωσι καὶ μὴ
» ἴδωσι· καὶ ἀκούοντες ἀκούωσι καὶ μὴ
» συνιῶσι. μήποτε ἐπιστρέψωσι καὶ ἀφε-
» θῇ αὐτοῖς τὰ ἁμαρτήματα.

12. Vt videntes videant & nō
» videant: & audientes audiant &
» non intelligant: nequādo cōver-
» tantur, & dimittātur eis peccata.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Ἐπειδὴ ὁ σαφὴς καὶ δίχα ἐπικρύψεως λόγος οὐ μόνον οὐκ ὠφέλει ἀλλὰ καὶ ἠδίκει. ἐβλασφήμουν γὰρ τὰ λεγόμενα· λοιπὸν γέγονεν ἀναγκαῖος ὁ ἐν παραβολαῖς λόγος ἵνα βλέποντες μὴ ἴδωσι καὶ ἀκούοντες μὴ συνιῶσιν, ὥσπερ τοῦτο ἐπιτηδεύοντος μήποτε ἐπιστρέψωσι καὶ ἀφεθῶσιν αὐτοῖς τὰ ἁμαρτήματα αὐτῶν. ἐκ γὰρ τοῦ μετ' ἐπικρύψεως λόγου οἱ μὲν ἄπιστοι οὐκ ἐβλάπτοντο μὴ νοοῦντες τὰ λεγόμενα· οἱ δὲ πιστοὶ ἐρωτῶντες ἐμάνθανον.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Εἶτα καὶ τῇ ἐπαγωγῇ τῆς προφητικῆς φωνῆς τὸ

ANONYMI. Quandoquidem clara & extra omnem obſcuritatis umbram in aperta luce propoſita doctrina, non ſolùm ipſis non prodeſſet, ſed etiam noceret (Inde enim occaſionem blaſphemādi, auditis adverſando, ſumerent) ideo neceſſarius fuit parabolis involutus ſermo, ut videntes non viderent, & audientes non intelligerent. tamquam id ageret data opera, ne quando converterentur, & dimitterentur ipſis peccata ſua. Sanè ex operto ſermone neque increduli

damnum accipiebant, cùm non intelligerent; nec fraudi credentibus ea res erat, quippè qui facili interrogatione veritatem à Magiſtro eliciebant.

VICTORIS ANTIOCHENI. Conſequenter adductione propheticæ vocis malitiam ipſorum arguit, ut longè ante prædictam. *Videntes enim non vident* &c. Videre quidem ipſis inerat à gratia ejus, qui apparebat eis: non videre autem contingebat ipſis ex eo quod ſuos ipſi oculos clauderent, & diſſimularent ſe videre. Similiter & non audire inde erat, quòd nollent intelligere quæ dicebantur, non curando & contemnendo illa. unde continget ipſos nō liberari à ſuis peccatis; ſed abhorrere à propria ſalute:

κακίαν αὐτῶν ἐλέγχει, ὡς πόῤῥωθεν κηρυττομένην. βλέποντες γὰρ οὐ βλέπουσι, καὶ τὰ ἑξῆς. τὸ μὲν οὖν βλέψαι ὑπῆρχεν αὐτοῖς ἀπὸ τῆς χάριτος τοῦ ὀφθέντος· τὸ δὲ μὴ ἰδεῖν συμβέβηκεν ἀπὸ τοῦ αὐτοὺς μύσαι τοὺς ἑαυτῶν ὀφθαλμούς, καὶ προσποιῆσαι μὴ βλέπειν. ὁμοίως δὲ καὶ τὸ μὴ ἀκοῦσαι ἀπὸ τοῦ μὴ βούλεσθαι συνιέναι τὰ λεγόμενα, ἀλλὰ καταφρονεῖν τῶν λεγομένων. καὶ οὕτως συμβέβηκεν αὐτοῖς τὸ μὴ ἀπαλλαγῆναι τῶν οἰκείων ἁμαρτημάτων, ἀλλ' ἀηδῶς ἔχειν πρὸς ἑαυτῶν σωτηρίαν.

13. Et ait illis, Neſcitis para-
„ bolam hanc? & quomodo om-
„ nes parabolas cognoſcetis.

„ Καὶ λέγει αὐτοῖς, οὐκ οἴδατε τὴν
„ παραβολὴν ταύτην, καὶ πῶς πάσας
„ τὰς παραβολὰς γνώσεσθε.

ANONYMI. Si hanc, inquit parabolā intellectu facilē ignoratis, quomodo intelligetis reliquas?

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Εἰ ταύτην, φησὶ, παραβολὴν τὴν εὐσύνοπτον ἀγνοεῖτε, πῶς ἂν ἴδοιτε τὰς λοιπάς;

14. Qui ſeminat, verbum ſe-
„ minat.

„ Ὁ σπείρων, τὸν λόγον σπεί-
„ ρει.

EIVSDEM. Seminat quidem verbum Dominus & doctrinam in animas hominum: ſeminat autem & quæ ſupra legem ſunt Evangelica oracula.

ΑΥΤΟΥ Σπείρει μὲν τὸν λόγον ὁ Κύριος τὴν διδασκαλίαν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων· σπείρει δὲ τὰ ὑπὲρ τὸν νόμον εὐαγγελικὰ θεσπίσματα.

15. Hi autem ſunt qui circa
„ viam: ubi ſeminatur verbum, &
„ cùm audierint, confeſtim venit
„ Satanas & aufert verbum quod
„ ſeminatū eſt in cordibus eorū.

„ Οὗτοι δέ εἰσιν οἱ παρὰ τὴν ὁδὸν,
„ ὅπου σπείρεται ὁ λόγος, καὶ ὅταν
„ ἀκούσωσιν, εὐθέως ἔρχεται ὁ σατα-
„ νᾶς, καὶ αἴρει τὸν λόγον τὸν ἐσ-
„ παρμένον ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν.

EIVSDEM. Qui ſecus viā ſunt duri corde, quaſi dixeris inarati, nec excipientes intra ſeſe divinam doctrinam. Tales ſunt viæ duræ, quod ab omnibus conculcentur.

ΑΥΤΟΥ. Οἱ παρὰ τὴν ὁδὸν εἰσιν οἱ σκληροὶ τὴν καρδίαν καὶ οἱονεὶ ἀνήροτοι καὶ οὐ παραδεχόμενοι τὴν θείαν διδασκαλίαν· τοιαῦται γὰρ αἱ ὁδοὶ σκληραὶ διὰ τὸ ὑπὸ πάντων πατεῖσθαι. ἀνάγκη οὖν

τὰ ἐν αὐταῖς βαλλόμενα σπέρματα, διὰ τὸ μένειν ἀκάλυπτα, διαρπάζεσθαι διὰ τῶν σπερμολόγων ὀρνέων, τῶν δὲ σκληρῶν ἀνθρώπων, ὑπὸ τῶν δαιμόνων.

Neceſſe igitur quæ in eas jaciũtur ſemina, quòd maneant inoperta, diripiantur ab avibus granivoris, ſic verbum in duros homines cadens à dæmonibus rapitur.

» Καὶ οὗτοί εἰσιν ὁμοίως οἱ ἐπὶ τὰ
» πετρώδη σπειρόμενοι, οἳ ὅταν ἀκού-
» σωσι τὸν λόγον, εὐθέως μετὰ χαρᾶς
» λαμβάνουσιν.

16. Et hi ſunt ſimiliter qui ſu-
» per petroſa ſeminantur: qui cũ
» audierint verbum, ſtatim cum
» gaudio accipiunt illud.

» Καὶ οὐκ ἔχουσι ῥίζαν ἐν ἑαυτοῖς,
» ἀλλὰ πρόσκαιροί εἰσιν· εἶτα γενο-
» μένης θλίψεως ἢ διωγμοῦ διὰ τὸν
» λόγον, εὐθὺς σκανδαλίζονται.

17. Et non habent radicẽ in ſe,
» ſed tẽporales ſunt, deinde or-
» ta tribulatione & perſecutione
» propter verbũ, confeſtim ſcan-
» dalizantur.

ΑΥΤΟΥ. Οἱ πετρώδεις ἄνθρωποι καὶ οὗτοι σκληροί τινές εἰσι καὶ ὀλιγόπιστοι, μικρὰν γῆν οἷον πίστεως ἔχοντες ἐπικειμένην αὐτοῖς. δέχονται οὖν ἐπιπολαίως τὸν λόγον, καὶ οὐκ ἐν βάθει ψυχῆς. πειρασμοῦ δὲ καταλαμβάνοντος προδιδόασιν ἣν εἶχον ἐπιπόλαιον πίστιν.

EIVSDEM. Et hi lapidoſi homines de genere durorũ ſunt, modicæ fidei, haud multam terrã, hoc eſt fidem ſibi ſuperpoſitã habẽtes. Excipiunt autem verbũ ſuperficię tenus, nec demittunt in profundũ animæ. unde tẽtatione ſuperveniẽte produnt, abſeque abdicant quã habebant ſuperficiariam fidem.

» Καὶ οὗτοί εἰσιν οἱ εἰς τὰς ἀκάνθας
» σπειρόμενοι· οἱ τὸν λόγον ἀκούον-
» τες.

18. Et alii ſunt qui in ſpinis
» ſeminantur: hi ſunt qui verbum
» audiunt;

» Καὶ αἱ μέριμναι τοῦ αἰῶνος τούτου,
» καὶ ἡ ἀπάτη τοῦ πλούτου, καὶ αἱ
» περὶ τὰ λοιπὰ ἐπιθυμίαι εἰσπορευό-
» μεναι συμπνίγουσι τὸν λόγον, καὶ
» ἄκαρπος γίνεται.

19. Et ærumnæ ſæculi, & de-
» ceptio divitiarum, & circa reli-
» qua concupiſcentiæ introeun-
» tes ſuffocant verbum, & ſine
» fructu efficitur.

ΑΥΤΟΥ. Δικαίως ἀκάνθαις παρεικάζει τὰς τοῦ κόσμου μερίμνας. νύττουσι γὰρ τὴν ψυχὴν καὶ πρὸς ἑαυτὰς ἐπισπῶνται, καὶ ἔχειν ἐν αὐταῖς τὸν νοῦν παρασκευάζουσι, καὶ μηδὲν θεῖον μεριμνᾷν.

EIVSDEM. Meritò ſpinis cõparat ſæculi curas: pungunt enim animam, & ad ſeipſas attrahunt; & ut mens ipſis defixa hæreat, nec quidquam divinum cogitet, efficiunt.

» Καὶ οὗτοί εἰσιν οἱ ἐπὶ τὴν γῆν τὴν
» καλὴν σπαρέντες, οἵτινες ἀκούουσι
» τὸν λόγον καὶ παραδέχονται καὶ
» καρποφοροῦσιν, ἓν τριάκοντα, καὶ ἓν
» ἑξήκοντα, καὶ ἓν ἑκατόν.

20. Et hi ſunt qui ſuper terrã
» bonã ſeminati ſunt, qui audiunt
» verbum, & ſuſcipiunt, & fructifi-
» cant, unum triginta, unum ſexa-
» ginta, & unum centum.

EIVS-

EIVSDEM. Verè arcta & anguſta eſt via ducens ad vitam: lata verò qua itur ad interitum. en etenim tres ordines aberrantium à ſcopo; & una dumtaxat claſſis ſalutem aſſequentium, & hæc trifariam diviſa. In ea qui tricenarium fructum ferunt hi ſunt, ut Gregorio videtur, qui metu ſupplicij virtuti ſtudent. qui ſexagies ſemen multiplicant, propter mercedem operantes. denique qui pro uno centum rependunt, ij qui virtutem amore virtutis exercent, non autem metu pœnæ aut ſpe remunerationis. Primi ſervis flagellari ſolitis ſimiles ſunt; ſecundi mercenarijs liberis: tertij filiis, nec metu nec pretio inductis ad agenda quæ Patri placēt; ſed ſola caritate.

TOLOSANI. Non una eſt ad interitum via: ſed multæ ac variæ, uti neque ad ſalutem quæ ducat, unica eſt. quòd ſi numero complecti ipſas velis, tres ferè omnes ſunt, tàm hæc, quàm illæ: tres inquam ad perniciem ferentes ad felicitatem totidem. Ex priori ordine primam terunt qui viæ comparantur, pigri, incurioſi, ſupini, ac parùm attenti. Secundæ inſiſtunt per petram deſignati, infirmiores illi quidem quàm erat neceſſe, ſed tamen meliores paulò prioribus ſomnolentis illis & remiſſis. Tertiam qui ſequuntur ſpinarum indicati ſymbolo, multo inexcuſabiliores utriſque, molles ſunt & voluptarij, delicijs captandis intenti ſemper. Excipientium quoque ac ſervantium ſemen, tres item ordines ſūt. Agit enim poſtea Salvator de bona terra, mutationis & pœnitentiæ ſpem dans peccantibus. innuenſque ipſis, fieri poſſe,

ΑΥΤΟΥ. Ἀληθῶς ἐστι στενὴ καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ζωήν, πλατεῖα δὲ εἰς τὴν ἀπώλειαν. ἰδοὺ γὰρ τρεῖς τῶν ἀποτυγχανόντων αἱ τάξεις· μία δὲ τῶν σωζομένων· καὶ αὕτη διαιρεῖται· καὶ οἱ μὲν τὰ τριάκοντά εἰσιν, ὡς Γρηγορίῳ δοκεῖ· οἱ διὰ κολάσεως ἐπιτηδεύοντες τὴν ἀρετήν· οἱ δὲ τὰ ἑξήκοντα, οἱ διὰ μισθὸν τοῦτο ποιοῦντες· οἱ δὲ τὰ ἑκατὸν, οἱ προφάσει τῆς ἀρετῆς τὴν ἀρετὴν ἀσκοῦντες· καὶ οὔτε διὰ φόβον οὔτε διὰ μισθόν. δούλοις γὰρ μαστιγίαις ἐοίκασιν οἱ πρῶτοι· μισθίοις δὲ ἐλευθέροις οἱ δεύτεροι, υἱοῖς δὲ οἱ τρίτοι, οἱ οὔτε διὰ μισθὸν τὰ τῷ πατρὶ ἀρέσκοντα ποιοῦσιν, ἀλλὰ διὰ μόνην ἀγάπην.

ΤΟΛΩΣ; Οὐκ ἔστι μία τῆς ἀπωλείας ἡ ὁδός· ἀλλὰ πολλαὶ καὶ διάφοροι, ὥσπερ ἄρα καὶ τῆς σωτηρίας. εἰ δὲ βούλει καὶ ἀριθμῷ περιλαβεῖν αὐτάς, τρεῖς εἰσὶν αἱ πᾶσαι ταύτης κἀκείνης. οἱ μὲν γὰρ τῇ ὁδῷ ἐοικότες, ῥάθυμοί τε εἰσὶ καὶ ὀλίγωροι καὶ ἀπερίσκεπτοι. οἱ δὲ τῇ πέτρᾳ· ἀσθενέστεροι μὲν, κρείττους δὲ τῶν ῥαθύμων. οἱ δὲ ἐν ταῖς ἀκάνθαις, πολλῷ τούτων ἀσυγγνωστότεροι· οὗτοι δέ εἰσιν οἱ τρυφηταὶ καὶ ταῖς σαρκικαῖς ἡδοναῖς ἀεὶ προσανέχοντες. τῶν δὲ παραδεξαμένων καὶ διασωσάντων τὸν σπόρον ἕτεραι πάλιν τάξεις εἰσὶ τρεῖς· τίθησι γὰρ ὁ Σωτὴρ ὕστερον τὴν καλὴν γῆν, ἐλπίδα μετανοίας διδοὺς τοῖς ἁμαρτάνουσι. καὶ ὅτι δυνατόν ἐστι μεταβάλλειν εἰς ταύτην ἐκ τῶν προειρημένων κακιῶν· τύπον δὲ τούτων ἐν τῇ καλῇ γῇ παρέστησεν ὁ μὲν ἔφερεν ἑκατὸν, ὁ δὲ τριάκοντα, ὁ δὲ ἑξήκοντα. καὶ ὁ μὲν φέρων ἑκατὸν τέλειος λογισθείη καὶ ἄκρως ἐξησκημένος τὴν ἀρετήν· ὁ δὲ ἑξήκοντα μέσως πῶς ἔχων ἐστίν. ὁ δὲ τριάκοντα μικρὸς μὲν ὅμως, πλὴν τὸ κατὰ δύναμιν ἐκφέρων. Νοεῖται δὲ καὶ οὕτως. τύπον τῶν εἰρημένων οἱ μὲν παρθένοι τυγχάνουσιν ὄντες καὶ ἐρημικοί· οἱ δὲ ἐν κοινοβίῳ· οἱ δὲ λαϊκοὶ καὶ γάμῳ συνεζευγμένοι. καὶ

πάντας

πάντας τοὺς τοιούτους ὡς καρποφοροῦντας δέχεται ὁ Θεός.

ut in hanc terræ bonæ ac fertilis qualitatem, ex priùs memoratis vitiis transferantur, Horum igitur in terram bonam miſſorum ſeminum unum quidem centum, alterum triginta, aliud ſexaginta tulit. qui centum tulit, intelligendus homo eſt, qui ex audito verbo ad perfectionem abſolutam profecit, & in omni officii ac virtutis genere ſummum gradum attigit. qui ſexaginta, in mediocritate laudabili conſiſtit. qui triginta, parvus quidem eſt: ſed tamen juxta virtutem propriam contulit. Intelligitur & hoc modo: Horum qui commemorati ſunt, Alii ſunt Virgines & Solitarii: Alteri communem in cœnobiis vitam degunt: Tertii Laici connubio juncti, Quos omnes pro ſuo quemque modo fructum ferentes, Deus excipit.

„ Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς, μήτι ὁ λύχ-
„ νος ἔρχεται ἵνα ὑπὸ τὸν μόδιον
„ τεθῇ, ἢ ὑπὸ τὴν κλίνην; οὐχ ἵνα ἐπὶ
„ τὴν λυχνίαν ἐπιτεθῇ;

21. Et dicebat illis, numquid
„ venit lucerna ut ſub modio po-
„ natur, aut ſub lecto? nonne ut
„ ſuper candelabrum ponatur?

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Ὁ βουλόμενος τὸν λύχνον ἐφαρμόζειν τοῖς τελειοτάτοις τοῦ Ἰησοῦ μαθηταῖς, δυσωπήσει ἡμᾶς ἀπὸ τῶν περὶ τοῦ Ἰωάννου λελεγμένων· ὅτι ἦν ὁ λύχνος ὁ καιόμενος καὶ φαίνων. ἀλλὰ καὶ τό, ὁ λύχνος τοῦ σώματός ἐστιν ὁ ὀφθαλμός, ἀναφερόμενον ἐπὶ τῶν ἑκάστων τῶν πᾶσιν ἀνθρώποις. ἀλλ' ἔστωσαν ὑμῶν αἱ ὀσφύες περιεζωσμέναι. καὶ οἱ λύχνοι καιόμενοι, πρὸς πάντας εἴρηται τοὺς μαθητὰς Ἰησοῦ. φάσει τις οὖν ἐπὶ τὴν ἐνεστηκυῖαν ζωὴν ἀναφέρεσθαι τὸ εἰρημένον περὶ τοῦ μὴ δεῖν τὸν ἀναφθέντα λύχνον ἐν τῇ ψυχῇ λογικὸν κρύπτειν αὐτόν, ἀλλ' ἐπιτιθέναι λυχνίᾳ· ἧς σύμβολον Μωσῆς ἐν τῇ σκηνῇ ἀπέθετο τοῦ μαρτυρίου. χρὴ οὖν τὸν λύχνον μὴ ὑπὸ τὸν μόδιον ὡς τοῦ σιτομετρίου· βλεπέτωσαν γὰρ τὰς αὐγὰς τοῦ λύχνου ἐπικειμένου τῇ λυχνίᾳ καὶ εἰς φανερὸν τοῦ λόγου προαγομένου οἱ ἐν τῇ οἰκίᾳ πάντες τῆς ἐκκλησίας. ἀλλ' οὐδὲ ὑπὸ τὴν κλίνην τιθέασι τὸν λύχνον, ἔνθα τις ἀναπαύεται, οὐδὲ ἄλλου τινὸς σκεύους ὑποκάτω. τοῦτο γὰρ ὁ ποιῶν οὐ προνοεῖται τῶν εἰσπορευομένων εἰς τὴν οἰκίαν, οἷς δεῖ προστίθεσθαι τὸν λύχνον. οἱ γὰρ

VICTORIS ANTIOCH. Qui voluerit lucernæ ſimilitudinē quaſi propriam adaptare perfectiſſimis Chriſti Diſcipulorum, vereor ut id nobis perſuadeat, propter ea quæ de Ioanne dicta ſunt: fuiſſe nempe illum *Lucernam ardentem, & lucentem*. Ioa.v.35 Sed & illud: *Lucerna corporis tui eſt oculus* Luc.xi.34 ad omnes homines, & ſingillatim ad unumquemque ipſorum refertur. Verùm illud: *Sint lumbi veſtri præcincti, & lucernæ ardentes* Luc.xii.35 &c. ad omnes dictum eſt Diſcipulos Ieſu. Dicat igitur aliquis ad vitam in futurum informandam referri quod dictum eſt; de non abſcondenda lucerna, hoc eſt rationis lumine, intra mentis intimæ ſecretum: ſed proferenda in opus & exemplum; ac quaſi attollenda in locum conſpicuum, ſymbolicè deſignatū candelabro, quod Moſes poſuit in Tabernaculo teſtimonii. Oportet igitur lucernam non condi ſub modium quaſi demenſi menſtrui. Videant autem ſplen-

ſplendores lucernæ impoſitæ candelabro univerſi qui in domo Eccleſiæ ſunt. Sed neque ſub lectum reponunt lucernam, ubi aliquis quieſcit, neque ſub alio quopiam vaſe. Id enim qui agat haud ſatis proſpicit ingredientibus domum, quibus apponere lucernam opus eſt. Nam qui lucernam accendunt & ponunt ſuper candelabrum ut luceat omnibus qui in domo ſunt; excitabunt domi degentes aſpectu ipſo ſplendentis luminis ad accendēdam pro ſe quemque propriam lucernam. Hæc igitur ſententia eſt eius, quod hic dicit Chriſtus: Ego quidem accendi lumen, ut autem illud ardere perſeveret, veſtri eſto ſtudii, non propter vos ipſos ſolùm; ſed propter eos quoque, qui ad huius ſplendoris participandam uſuram acceſſuri ſunt, & ad veritatem manuducendi. Si enim vos exacta diſciplina, ſanctéque vixeritis, non poterunt maledicæ criminationes obumbrare vobis lampadem.

καίοντες τὸν λύχνον καὶ τιθέντες ἐπὶ τὴν λυχνίαν ἵνα λάμπῃ πᾶσι τοῖς ἐν τῇ οἰκίᾳ, περιτρέψονται καὶ τοὺς ἐν τῇ οἰκίᾳ βλέποντας τὸ τοῦ λύχνου λαμπρότατον καὶ αὐτοὺς καίειν τὴν ἑαυτῶν λυχνίαν. δυνάμει οὖν τοῦτό φησιν, ἐγὼ μὲν ἧψα τὸ φῶς, τὸ δὲ μένειν καιόμενον τῆς ὑμετέρας ἔστω σπουδῆς, οὐ δι᾽ ἡμᾶς αὐτοὺς μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς μέλλοντας τῆς αὐγῆς ἀπολαύειν καὶ πρὸς τὴν ἀλήθειαν χειραγωγεῖσθαι. ἐὰν γὰρ ὑμεῖς ἔτι μετ᾽ ἀκριβείας βιοῦντες, οὐ δυνήσονται αἱ κατηγορίαι συσκιάσαι ὑμῖν τὴν λαμπάδα.

21. Non eſt enim aliquid abſ-
,, conditum, quod non manifeſte-
,, tur: nec factum eſt occultum, ſed
,, ut in palàm veniat.

,, Οὐ γάρ ἐστι τὸ κρυπτὸν, ὃ ἐὰν μὴ
,, φανερωθῇ· οὐδὲ ἐγένετο ἀπόκρυφον,
,, ἀλλ᾽ ἵνα εἰς φανερὸν ἔλθῃ.

EIVSDEM. Vbi nunc ſunt qui Chriſti virtuti diffidunt? Audiant hæc: & oraculi vim admirati, poteſtatem ejus adorent. Propter hoc enim attentiores faciens Auditores, ſubdit:

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ. Ποῦ νῦν οἱ τῇ δυνάμει τοῦ Χριστοῦ διαπιστοῦντες; ἀκουέτωσαν ταῦτα καὶ τὴν προφητείας τὴν δύναμιν ἐκπλαγέντες προσκυνείτωσαν αὐτοῦ τὴν ἰσχύν. διὰ τοῦτο γὰρ καὶ προσεκτικωτέρους ποιῶν τοὺς ἀκούοντας, ἐπιφέρει.

22. Si quis habet aures audien-
,, di audiat.

,, Εἴ τις ἔχει ὦτα ἀκούειν, ἀκουέ-
,, τω.

EIVSDEM. Reputa enim quāta promiſerit iis, qui ne in patria quidē regione noti erant, venturos eos in notitiam terræ ac maris; & uſq; ad fines Orbis progreſſuros, nō fama ſolùm, ſed & beneficiorum cōferendorum efficacia.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ. Εννόησον γὰρ ἡλίκα ὑπέσχετο τοῖς οὐδὲ ἐν τῇ χώρᾳ γνωρίμοις οὖσι τῇ αὐτῶν, ὅτι γῆ καὶ θάλασσα αὐτοὺς εἴσεται, καὶ πρὸς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης ἥξουσιν οὐ φήμῃ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῇ εὐεργεσίας ἐνεργείᾳ.

24. Et dicebat illis, Videte
,, quid audiatis: In qua menſura

,, Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς, βλέπετε τί
,, ἀκούετε. ἐν ᾧ μέτρῳ μετρεῖτε, με-

» μετρηθήσεται ὑμῖν, καὶ προστεθήσεται
» ὑμῖν τοῖς ἀκούουσιν.
» Ὃς γὰρ ἂν ἔχῃ, δοθήσεται αὐτῷ,
» καὶ ὃς οὐκ ἔχει καὶ ὃ ἔχει ἀρθή-
» σεται ἀπ' αὐτοῦ.

» menſi fueritis, remetietur vobis,
» & adjicietur vobis qui auditis.
25. Qui enim habet, dabitur
» illi: & qui non habet etiam
» quod habet auferetur ab eo.

ΑΥΤΟΥ. Βλέπετε τί ἀκούετε, νήφετε. πρὸς τὸ μέτρον τῆς ὑπακοῆς καὶ ἡ γνῶσις δοθήσεται, καὶ ὅσον ἂν βούλοισθε τῆς σοφίας, ἐπισπάσασθε τῇ προθυμίᾳ. ἐν ᾧ μέτρῳ μετρεῖτε τοῖς ἀνθρώποις ἢ χρηστὸν ἢ φαῦλον, μετρηθήσεται ὑμῖν.

EIVSDEM. Videte quid audiatis: attendite: ad menſuram obedientiæ, notitia dabitur. & quantum ſapientiæ volueritis, tantùm ad vos attrahite pari contentione prompti animi: qua enim menſura menſi fueritis hominibus bonum aut malum, remetietur idem & vobis.

ΤΟΛΩΣ. Μετὰ τοὺς πόνους ἐν οἷς ὁ μὲν ποιεῖ τριάκοντα ὁ δὲ ἑξήκοντα ὁ δὲ ἑκατόν· καὶ ἔτι μετὰ τὴν ἐρώτησιν τῶν μαθητῶν καὶ διασάφησιν τῆς παραβολῆς, καλῶς ἐπάγει λέγων· μή τι ἔρχεται ὁ λύχνος ἵνα ὑπὸ τὸν μόδιον τεθῇ, καὶ τὸ· οὐ γάρ ἐστι τι κρυπτὸν ὃ οὐ μὴ φανερωθῇ· οὕτω γὰρ ἡ παραβολὴ ἐλέχθη· οὐχ ἵνα ἀσαφὴς μείνῃ, οὐδ' ἵνα κεκρυμμένη ᾖ, ὡς ὑπὸ μόδιον· ἀλλ' ἵνα τοῖς ἀξίοις φανερωθῇ. βούλεται δὲ καὶ τοὺς ἀποστόλους λαμπροὺς εἶναι κατὰ τὴν ἑαυτῶν πολιτείαν· ὥσπερ γὰρ ὁ λύχνος φησὶν εἰς τὸ λάμπειν τίθεται· οὕτως ἔσται καὶ ὁ ὑμέτερος βίος πᾶσι περίβλεπτος. οὐ γὰρ ἐν γωνίᾳ κάθησθε· ἀλλὰ λύχνος ἐστέ· ὁ δὲ λύχνος οὐχ ὑπὸ κλίνην κρύπτεται, ἀλλ' ἐν τῇ λυχνίᾳ τίθεται. ἵνα φαίνῃ· οὐ γάρ ἐστι κρυπτὸν ὃ οὐ μὴ φανερωθῇ. ἕκαστος γὰρ ἡμῶν ὅπερ ἂν πράξειε λεληθότως, φανερωθήσεται ἐνταῦθα, καὶ πολλῷ μᾶλλον ἐν τῷ μέλλοντι. εἶτα καὶ πρὸς νηφαλιότητα διεγείρων τοὺς μαθητὰς, λέγει πρὸς αὐτούς. βλέπετε τί ἀκούετε· μηδὲν ὑμᾶς διακρινέτω. ἡλίκον γὰρ μέτρον προσοχῆς εἰσφέρετε, τηλικοῦτον δοθήσεται ὑμῖν καὶ τὸ ὄφελος. καὶ γὰρ ὁ μὴ ἔχων προθυμίαν καὶ σπουδὴν, καὶ ὃ δοκεῖ ἔχειν ἀρθήσεται ἀπ' αὐτοῦ· κἂν γὰρ μικρὸν σπινθῆρα ἔχει τις ἢ γνώσεως ἢ ἀρετῆς· ῥαθυμή-

TOLOSANI. Poſt labores in quibus unus triginta, alter ſexaginta, alius centum efficit; præterea poſt interrogationem Diſcipulorum, & enarrationem Parabolæ, benè adjungit, dicens: *Numquid venit lucerna, ut ſub modio ponatur?* Et illud: *non eſt enim aliquid abſconditum quod non manifeſtetur.* Hunc enim ad modum propterea prodita expoſitaque parabola eſt, non ut ignota indeclarataque maneat, neque ut abſcondita lateat, tamquam ſub modio: ſed ut ijs qui eius cognitione digni ſunt, manifeſtetur. Vult autem Diſcipulos vita ac converſatione ſplendidos eſſe. ut enim lucerna, inquit, ad lucendum ponitur. ſic extet oportet vita veſtra latè omnibus conſpicua. Etenim non in angulo ſedetis; ſed lucerna eſtis. Lucerna porrò non ſub lecto abſconditur, ſed ſuper candelabrum altè exponitur, ut luceat: *non enim eſt abſconditum quod non manifeſtetur.* quidquid enim quivis noſtrũ clam fecerit, id ſanè palàm erit jam in hac vita, multò autem ma-

gis in futura. Deinde ad vigiliam attẽtã Diſcipulos excitãs,ait. *videte quid audiatis* nihil vos diſtrahat,animũve revocet. quantã enim menſurã attentionis afferetis, tantus vobis rependetur utilitatis modus. Etenim qui ſtudium & diligentiam non adhibet, ab eo ſanè etiam id quod habere videbatur, auferetur. Si,inquam,exiguam aliquis ſcintillam cognitionis aut virtutis nactus ſit, deſidiæ verò ſe dederit ac ſomnolentiæ, etiam illud ipſum minimum perdit.

σῃ δὲ, ἀπόλλυσι καὶ αὐτήν.

26. E dicebat, Sic eſt regnum
,, Dei, quemadmodum ſi homo
,, iaciat ſementem in terram.
27. Et dormiat, & exurgat
,, nocte & die, & ſemen germi-
,, net, & increſcat dum neſcit
,, ille.
38. Vltro enim terra fructifi-
,, cat,primũ herbam,deinde ſpicã,
,, deinde plenũ frumentũ in ſpica.
29. Et cùm ſe produxerit fru-
,, ctus, ſtatim mittit falcem, quo-
,, niam adeſt meſſis.

,, Καὶ ἔλεγεν, οὕτως ἐστὶν ἡ βασιλεία
,, τοῦ Θεοῦ· ὡς ἐὰν ἄνθρωπος βάλῃ
,, τὸν σπόρον ἐπὶ τῆς γῆς.
,, Καὶ καθεύδῃ καὶ ἐγείρηται νύκ-
,, τα καὶ ἡμέραν, καὶ ὁ σπόρος
,, βλαστάνῃ καὶ μηκύνηται ὡς οὐκ οἶ-
,, δεν αὐτός.
,, Αὐτομάτη γὰρ ἡ γῆ καρποφορεῖ,
,, πρῶτον χόρτον, εἶτα στάχυν, εἶτα
,, πλήρη σῖτον ἐν τῷ στάχυϊ.
,, Ὅταν δὲ παραδῷ ὁ καρπός, εὐ-
,, θέως ἀποστέλλει τὸ δρέπανον, ὅτι
παρέστηκεν ὁ θερισμός,

TOLOSANI. Regnum Dei intellige providentiam ejus in nos, præſertim quam in Incarnatione monſtravit; aut fidem in eum noſtram. Homo quidem: ipſe Deus eſt; propter nos videlicet homo factus. ſementem verò jecit in terram, prædicationem Evangelii. videtur autem dormire, & expectare dum fruges ferant, qui exceperunt ſementem; hoc eſt, ſalutarem ſermonem. Exurgit autem nocte & die, ijs quas ſua ipſi Providẽtia ſuggerit rationibus & modis excitans nos ad ferendum fructum. Nam quantumvis dormire videatur Deus, ſtat tamen, atque invigilat. exurgitque, tum nocte: quando ſcilicet tentationibus ad ſuam ipſius vigiliam nos excitat: tum etiam die: quando nimirum per conſolationem pacemque, ac

ΤΟΛΩΣ. Βασιλείαν νόει μοι τοῦ Θεοῦ τὴν περὶ ἡμᾶς οἰκονομίαν αὐτοῦ. ἢ τὴν εἰς αὐτὸν πίστιν. ἄνθρωπος μὲν γάρ ἐστιν αὐτὸς Θεὸς δι' ἡμᾶς τοῦτο γενόμενος. σπόρον δὲ ἔβαλεν ἐπὶ τῆς γῆς τοῦ Εὐαγγελίου τὸ κήρυγμα. Φαίνεται δὲ ὡς καθεύδων καὶ ἀναμένων τοὺς δεξαμένους τὸν σπόρον, τουτέστι τὸν σωτήριον λόγον. ἐγείρεται δὲ νύκτα καὶ ἡμέραν τοῖς τῆς προνοίας λόγοις διεγείρων ἡμᾶς πρὸς καρποφορίαν. εἰ γὰρ καὶ καθεύδειν δοκεῖ ὁ Θεός, ἀλλ' ἐγείρεται νύκτα μὲν, ὅταν διὰ τῶν πειρασμῶν εἰς τὴν αὐτοῦ ἐγρήγορσιν ἡμᾶς ἀνιστᾷ. ἡμέραν δὲ ὅταν δι' εὐφροσύνης καὶ χαρᾶς. διὰ τούτων γὰρ ὁ σπόρος βλαστάνει τε καὶ μηκύνεται. αὔξει δὲ ὁ σπόρος ὡς οὐκ οἶδεν αὐτός. καὶ γὰρ αὐτεξούσιοι ἐσμὲν καὶ ἐφ' ἡμῖν ἐστι τὸν σπόρον αὐξάνεσθαι ἢ μή. οὐ γὰρ κατ' ἀνάγκην καρποφοροῦμεν. ἀλλ' ἐφ' ἑαυτῶν πρῶτον χόρτον ἀνθοῦντες καὶ ὥσπερ ἀρχήν τινα ἐπιδεικνύντες τῶν ἀγα-

ἀγαθῶν ἔργων καὶ οὔπω εἰς μέτρον ἐλθόντες τῆς κατὰ Χριστὸν ἡλικίας· ὅταν δὲ τὸ πρὸς πειρασμοὺς δυνώμεθα ἵστασθαι, στάχυν γεωργοῦμεν· ὁ γὰρ στάχυς καὶ γόνασι διαζώννυται καὶ ὀρθὸς ἵσταται, εἶτα καὶ τέλειον σῖτον ἐν τῷ στάχυϊ, ὅταν τέλειον ἔργον καρποφορῇ τις. ὅταν δὲ παραδῷ ὁ θέρος· τότε τὸ δρέπανον συνάγει τὸν καρπόν· νόει μοι δὲ δρέπανον τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, θερισμὸν δὲ τὸν τῆς συντελείας καιρόν.

gaudium animi, nos viſitat. His enim quaſi irrigationibus ſemen germinat & creſcit. Increſcit autem dum non ſentit; ſeges inquam adoleſcit ipſo non ſentiente agricola. Etenim liberi ſumus: & in nobis ſitum eſt, augeri ne velimus ſegetem; an non. non enim ex neceſſitate fructificamus: ſed ex nobis velut primam herbam producentes; ac quaſi initium quoddam edentes bonorum operum, at nondum in menſuram provecti ſtaturæ, quæ ſecundùm Chriſtum eſt. quando autem erecti ſtare adverſus tentationes potuerimus, ſpicam jam formamus. Spica enim & geniculis ſtringitur, & erecta ſtat: Perfectum deinde triticum intra ſpicam abſolvimus, quando perfectùm opus reipſa quis exhibet. Cùm verò æſtas opportunum meſſis tempus retulerit, tunc falx fruges demetit, & congregat. Falcem porrò intellige Dei verbum. Meſſem verò, conſummationis ſæculi momentum.

SCHOL. Verba illa: *velut primam herbam* &c. cautè legenda; & ſic intelligenda, ut nihil revera ſine gratiæ ſupernaturalis auxilio natura & liberum arbitrium poſſit producere bonum, & ſalutis æternæ meritum ullum habens.

ΘΕΟΔΟΡΟΥ ΜΟΨΟΥΕΣΤΙΑΣ.

Βουλήματι ἡμετέρῳ ἐπιτρέπων ἐνταῦθα ὁ Σωτὴρ τὴν ἐργασίαν. ἵνα μὴ τὸ πᾶν αὐτὸς κατεργαζόμενος φαίνηται· καὶ ἡμῶν ἀκούσιον ἔσται τὸ ἀγαθὸν· καὶ μὴ κατὰ προαίρεσιν ἡμετέραν· διὰ τοῦτο ἐπάγει· αὐτομάτη γὰρ ἡ γῆ καρποφορεῖ· ἀλλ᾽ οὐκ ἀνάγκης τρόπῳ· καρποφορεῖ δὲ ἡ γῆ πρῶτον χόρτον νόμῳ φύσεως· εἶτα στάχυν· ὅταν δὲ παραδῷ ὁ καρπὸς καὶ αἱ χῶραι λευκανθῶσι πρὸς θερισμὸν, ἐκτείνει τὸ δρέπανον ὁ καλὸς γεωργός: ἵνα συνάξῃ τὸν καρπὸν εἰς τὰς ἀποθήκας.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Ὁ μὲν βαλὼν τὸν σπόρον ἄνθρωπος ὁ Κύριός ἐστιν ὁ σπείρας τὸν λόγον ἐν τῇ γῇ· τί δὲ τὸ καθεύδειν βούλεται; ὁ καθεύδων ἐν ἡσυχίᾳ ἐστὶ, καὶ ἑαυτὸν δέ φησιν ἡσυχάζειν εἰς τὸ μὴ σωματικοῖς μηδὲ αἰσθητοῖς συνεῖναι ἢ συναναστρέφεσθαι ἡμῖν μετὰ τὴν εἰς οὐρανοὺς ἄνοδον· ἥξεται δὲ αὖθις· ὁ γὰρ κοιμώμενος καὶ ἀνίσταται καὶ ἐγείρεται νύκτα

THEODORI MOPSVESTIÆ. Voluntati noſtræ permittens hic Salvator operationem, ne totum ipſe efficere videatur, nobiſque involútarium ſit bonum, aliena vi obtruſum, non arbitrio & electione ſuſceptum noſtra propria: idcirco addit: *ultrò enim terra fructificat* ultrò, non quaſi neceſſitate ac vi. *fructificat* autem *primùm herbam* lege naturæ: *deinde ſpicam*, Cùm autem provenerit fructus, & regiones albæ fuerint jam ad meſſem, extendit falcem bonus agricola, ut congreget fruges in horrea.

ANONYMI. Qui jecit ſementem homo, Dominus eſt qui ſeminavit verbum in terra, quid auté ſibi vult quod additur de dormitione ſeminatoris? qui dormit, quieſcit & ceſſat. ſeſe igitur ait quieſcere, per hoc ſignificans ſe

nec corporaliter, nec ſenſibiliter præſentem adeſſe, ac converſari nobiſcum, poſt reditum in Cœlos. Veniet autẽ rurſus homo qui dormit, expergiſcitur, *& exurgit nocte & die*. quod ſignificat invigilare, atque imminere ſolicitè nobis, & ſemini ſuo in nos jacto Dominum, ut illud augeatur & multiplicetur. *Et ſemen germinet & increſcat dum neſcit ille. ultrò ſiquidẽ terra fructificat*. Illa verba: *dum neſcit ipſe* conveniunt quidem homini ex quo parabola ducitur, prout ad literam ſonant; Domino verò nonniſi ſpirituali intelligentia; in hunc ſenſum efferẽda: Deus adeo quietè tranquilleque auget & promovet jactum in cor hominis ſemen, ut ejus incrementum omnes lateat. quandoquidem homines concepto ſemel penitùs in ſeſe verbi Dei ſemine, in augmentũ fidei proficiunt nemine cogente. *Primùm herbam, deinde ſpicam*. fidei profectum, qui per partes fit, à parvo incipientem in perfectum deſinentem, per hoc ſignificat. Meſſis porrò eſt conſummatio præſentis ſæculi. Falx, qui ad hoc mittendi ſunt Angeli. Tunc verò ajo futuram meſſem; hoc eſt, conſummationem, quando in omnes Chriſti fideles aucta fuerit, & ſpirituale fructũ tulerit

καὶ ἡμέραν. τὸ ἐγείρεται νύκτα καὶ ἡμέραν δηλοῖ τὸ εἶναι ὄντως ἡμῖν ἔφορον τὸν Κύριον καὶ εἰς τὸν ἑαυτοῦ σπόρον, ἵνα αὔξῃ καὶ πληθύνηται. καὶ ὁ σπόρος βλαστάνῃ καὶ μηκύνηται ὡς οὐκ οἶδεν αὐτός. αὐτομάτη γὰρ ἡ γῆ καρποφορεῖ. τὸ δέ, ὡς οὐκ οἶδεν αὐτὸς, ἐπὶ μὲν τῆς παραβολῆς καὶ τοῦ σπείραντος ἀνθρώπου ἁρμόζει· ἐπὶ δὲ τοῦ Κυρίου οὕτως αὐτὸ νοήσεις τὸ οἷον ἡσυχῇ καὶ ἀπαρεγχύτως αὔξειν καὶ προβαίνειν, ὡς λανθάνειν τὴν αὔξησιν ἅπαντας. ἐπειδὴ γὰρ ἄνθρωποι ἅπαξ τὸν σπόρον τοῦ λόγου λαβόντες ἐφ' ἑαυτῶν εἰς τὴν ἐπίδοσιν προκόπτουσι τῆς πίστεως, μηδενὸς ἀναγκάζοντος. πρῶτον χόρτον, εἶτα στάχυν, τὴν κατὰ μέρος τῆς πίστεως προκοπὴν τῷ ἀπὸ μικροῦ ἐπὶ τοῦ τελείου διὰ τούτου δηλοῖ. θερισμὸς δὲ ἡ συντέλεια τοῦ παρόντος αἰῶνος. δρέπανος, οἱ εἰς τοῦτο συλλεγόμενοι ἄγγελοι. τότε δέ φησι γίνεσθαι τὸν θερισμὸν, ἤτοι τὴν συντέλειαν, ὅταν εἰς πάντας ἡ Χριστοῦ πίστις αὐξηθῇ καὶ πνευματικὸν ἐνέγκῃ καρπόν.

SCHOL. In Græco pro τοῦ τελείου lego τὸ τέλειον.

VICTORIS ANTIOCH. Regnum Dei fidem in eum vocat, & perſuaſionem perpetrati jam adventus ejus in mundum per Incarnationem. Iuxta illud: *Appropinquavit Regnum cœlorum*. & *Regnũ Dei intra vos eſt*, Diſcipulis dictum. Ita porrò eſt hoc Dei Regnum, *quemadmodum ſi homo jaciat ſementem in terram*. & homo enim erat; & quis cognoſcet illum? Cùm enim Deus & Dei Filius ante ſæcula eſſet, homo, citra ſui mutationem, factus propter nos, ſemen

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Βασιλείαν Θεοῦ τὴν εἰς αὐτὸν πίστιν καλεῖ καὶ τῆς ἐνσάρκου παρουσίας αὐτοῦ κατὰ τὴν οἰκονομίαν· κατὰ τὸ, ἤγγικεν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, καὶ, ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἐντὸς ὑμῶν ἐστι, τοῖς μαθηταῖς εἰρημένον. αὕτη οὖν ὡς ἔοικεν, ὡς ἐὰν ἄνθρωπος βάλῃ τὸν σπόρον ἐπὶ τῆς γῆς. καὶ ἄνθρωπος γὰρ ἦν καὶ τίς γνώσεται αὐτόν; Θεὸς γὰρ ὢν καὶ υἱὸς Θεοῦ πρὸ αἰώνων ὑπάρχων, ἄνθρωπος ἀτρέπτως γέγονε δι' ἡμᾶς, σπείρας τὴν γῆν καὶ τὸν ἅπαντα κόσμον φωτίσας τῷ θεογνωσίας λόγῳ, καὶ οἱονεὶ καθεύδει ἀναληφθεὶς, οὐχ ὡς ἀλ-

λαχοῦ

λαχοῦ φησιν, ἀπεδήμησεν, ἀναμένων διὰ
τῆς μακροθυμίας καὶ ἀνεξικακίας καρ-
ποφορῆσαι δεξαμένους καὶ ὁσημέραι δε-
χομένους τὸν σπόρον καὶ σωτήριον λόγον.
ἐγείρεται δὲ νύκτα καὶ ἡμέραν κατὰ τὸ εἰρη-
μένον, ἐξεγέρθητι, ἵνα τί ὑπνοῖς κύ-
ριε; ἀνάστηθι καὶ μὴ ἀπώσῃ εἰς τέλος,
τοῖς τῆς προνοίας λόγοις διεγείρων ἡμᾶς
ὑπὲρ καρποφορίαν, διὰ τῶν δεξιῶν
ὅπλων τῆς δικαιοσύνης καὶ χρηστοτέρων,
τοῖς τε διωγμοῖς καὶ τῆς παιδείας. διὰ
τούτων γὰρ ὁ σπόρος βλαστάνει τε καὶ μὴ
κωλύεται. τὸ δὲ ὡς οὐκ οἶδεν αὐτὸς, ἵνα εἴπῃ
τῷ αὐτεξουσίῳ τῶν δεχομένων τὸν λόγον
βουλήματι ἐπιτρέπειν τὴν ἐργασίαν, καὶ
μὴ τὸ πᾶν αὐτὸς κατεργασόμενος· ἵνα
μὴ ἀκουσίως ἡμῶν ᾖ τὸ ἀγαθόν. ὅθεν ἐπά-
γει, αὐτομάτως γὰρ ἡ γῆ καρποφορεῖ,
οὐκ ἀνάγκης τὸ αὐτεξούσιον βιαζομένης
οὐ περιφορᾶς ἄστρων καὶ τύχης ἢ εἱμαρ-
μένης, κατὰ τὸν ἐμπλήκτων λόγον, ἀλ-
λὰ προαιρέσεως προϊούσης εἰς τοῦτο.
καρποφορεῖ δὲ πρῶτον χόρτον νόμῳ φύ-
σεως, καὶ τῇ κατὰ μικρὸν ἀναβάσει
προϊοῦσα εἰς τελείωσιν· ἐπειδὴ καὶ ὡς
νήπια γάλα ποτίζονται οἱ νεωστὶ τοῦ λόγου
μετέχοντες, καὶ ἐὰν πίπτωσιν ἐπὶ τὸν
χόρτον, οἱ ὡς ἀσθενοῦντες ἐσθίουσι λάχα-
να καὶ τῆς ἀλογωτέρας τροφῆς ἀπολαύουσι
τῶν κριθινῶν ἄρτων. εἶτα φέρει καὶ στά-
χυν τὸν προσαγόμενον τῷ θυσιαστηρίῳ
τοῦ Κυρίου εἰς δράγμα γινόμενον τῶν ἐρ-
χομένων ἐν ἀγαλλιάσει καὶ αἰρόντων
τὰ δράγματα αὐτῶν. ὅταν δὲ παραδῷ
ὁ καρπὸς καὶ αἱ χῶραι λευκανθῶσι
πρὸς θερισμὸν, ἐκτείνει τὸ δρέπανον ὁ
καλὸς γεωργὸς, ἵνα συναγάγῃ τὸν σῖτον
εἰς τὰς ἀποθήκας. οὐδὲ γὰρ ἀρκεῖ πρὸς
σωτηρίαν ἡμῖν τὸ ἀνθῆσαι μόνον, ὡς χόρ-
τος, διὰ τὴν ὑπακοὴν, ἀλλὰ καὶ ἀν-
δρείας ἵνα ὡς καλάμη σίτου ἱστάμεθα τῶν
πνεόντων ἀνέμων περιφρονοῦντες, τουτέστι
πειρασμῶν, καὶ ὡς στάχυς ἐνδυναμώσωμεν
τὸν καρπὸν, τῆς ἀρετῆς δηλονότι, καὶ τοῦ
θερίζοντος χεῖρα πληρώσωμεν. θερισ-

ſparſit in terram, & mundum univerſum illuſtravit cognitionis divinæ doctrina. Tumque velut obdormivit aſſumptus in Cœlum. & ut alibi ait, *peregre profectus eſt*, expectans longanimiter & patienter dum fructum ferant, ij qui vel jam exceperunt, vel quotidie, excipiunt ſemen doctrinæ ſalutaris. Exurgit autem nocte & die. juxta illud: *Exurge quare obdormis Domine, exurge & ne repellas in finem.* excitans nos ad fructum ferendum per dextera benignioraque iuſtitiæ arma; perque perſecutiones, ac correptionem. Per hæc enim ſemen germinat & impedimenta eluctatum ſurgit. quod addit: *dum neſcit ille*: ſignificare vult: libero arbitrio excipientium verbum permitti operationem. neque enim ſe perfecturũ quidquid in bono eſt, ne illud nobis invitis innaſci videatur. unde adjungit; *ultrò enim terra fructificat.* non neceſſitate arbitrio vim inferente, non circuitu Aſtrorum, non fortuna, non fato, ut inſani quidam garriunt, ſed electione liberè prodeũte in id, quod vult. Fructificat autem primùm herbam more naturæ & modicis paulatim incrementis proficiens ad perfectionem. quandoquidem & ut infantes lacte potantur, qui recens ſacræ doctrinæ initiati ſunt: ac ſi cadant, fœno innoxiè excipiuntur; qui ut infirmi olus comedunt, & craſſiori juvantur alimento panum hordeaceorũ. Deinde fert & ſpicam offerendam altari Domini pleno manipulo veniẽtium in exultatione, & portantium manipulos ſuos. Cùm autem jam in maturitatem ſeges proceſſerit; & regiones albæ factæ fuerint, ad

Pſ. xliii 23.

meſſem

meſſem extendit falcem bonus Agricola ut congreget frumentum in horrea. Non enim ſufficit ad ſalutem nobis florere ſolùm, ut fœnum, per obedientiam, verùm & fortitudine opus eſt, quæ culmos corroboret ac firmet, ne flatibus ventorum, hoc eſt, tentationibus excutiantur: ſed frugem uſque ad maturam fructus, hoc eſt, virtutis editionem ſervent, qua metentis manus impleatur. Meſſis porrò fuerit hora conſummationis ſæculi. Falx Dei ſermo penetrabilior omni gladio ancipiti. Hic enim falx non ultionem aut noxam quãdam deſignat, ut in Propheta Zacharia. Etenim hæc nunc in manu meſſoris ponitur, ne quid pereat ex tritico. In parabola verò zizaniorum Angelos mittit ut colligant ex regno ipſius omnia ſcandala, & operantes iniquitatem, ut jaciant ea in caminum ignis. Hæc igitur noſtra Parabola de ſolis juſtis agit. Prior verò illa quatuor diſtinguit ordines, quorum tres variis de cauſis reprobantur; unicus in ſalutem proficit juxta proportionem fidei & operationis. nam & probati ordinis tres differentias ponit. Hic verò nullo diſcrimine tres Boni claſſes in unum coegit. Hoc intuens unum, ſi cunctæ frumentum ferant: & ſi non omnes menſura pari.

μὸς δ' αὖ ἔτι ὁ τῆς συντελείας καιρός. δρέπανον δὲ τοῦ Θεοῦ λόγος τομώτερος ὑπὲρ πᾶσαν μάχαιραν δίστομον. ἐνταῦθα δὲ τὸ δρέπανον οὐ τιμωρίαν τινὰ καὶ ἀρὰν δηλοῖ, ὡς ἐν τῷ προφήτῃ Ζαχαρίᾳ, καὶ γὰρ ἡ δρεπάνη αὐτὴ εἰς χεῖρας τίθησι τοῦ θερίζοντος ἵνα μὴ ἀπόληταί τι τοῦ σίτου. ἐν δὲ τῇ παραβολῇ τῶν ζιζανίων τοὺς ἀγγέλους ἀποστέλλει συναγαγεῖν ἐκ τῆς βασιλείας αὐτοῦ πάντα τὰ σκάνδαλα καὶ τοὺς ποιοῦντας τὴν ἀνομίαν, ἵνα βάλωσιν αὐτὰ εἰς τὴν κάμινον τοῦ πυρός. αὕτη τοίνυν ἡ παραβολὴ περὶ τῶν δικαίων εἴρηται μόνων. ἡ δὲ προτέρα τέσσαρα τίθησι τάγματα, τριῶν διαφόρων ἐκκεκλεισμένων, τοῦ ἑνὸς σωζομένου κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐργασίας. τρεῖς γὰρ καὶ τούτου εἴρηκε διαφοράς. ἐνταῦθα δὲ μίαν μόνην τίθησι διαφοράν, τὰς τρεῖς εἰς μίαν συνάγων. ἅπασαι γὰρ φέρουσι σῖτον, κἂν μὴ ὁμοίως ἀλλήλαις.

30. Et dicebat, Cui aſſimilabi-
,, mus regnum Dei? aut cui para-
,, bolæ comparabimus illud?
31. Sicut granum ſinapis: quod
,, cùm ſeminatum fuerit in terra,
,, minus eſt omnibus ſeminibus,
,, quæ ſunt in terra.
32. Et cùm ſeminatum fuerit,
,, aſcendit, & fit majus omnibus
,, oleribus, & facit ramos magnos,
,, ita ut poſſint ſub umbra ejus
,, aves cœli habitare.
33. Et talibus multis parabolis
,, loquebatur eis verbum, prout
,, poterant audire.

,, Καὶ ἔλεγε, τίνι ὁμοιώσωμεν τὴν
,, βασιλείαν τοῦ Θεοῦ; ἢ ἐν ποίᾳ παρα-
,, βολῇ παραβάλωμεν αὐτήν;
,, Ὡς κόκκῳ σινάπεως, ὃς ὅταν σπα-
,, ρῇ ἐπὶ τῆς γῆς, μικρότερος πάντων
,, τῶν σπερμάτων ἐστὶ τῶν ἐπὶ τῆς
,, γῆς.
,, Καὶ ὅταν σπαρῇ, ἀναβαίνει, καὶ
,, γίνεται πάντων τῶν λαχάνων μείζων,
,, καὶ ποιεῖ κλάδους μεγάλους, ὥστε
,, δύνασθαι ὑπὸ τὴν σκιὰν αὐτοῦ τὰ πε-
,, τεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατασκηνοῦν.
,, Καὶ τοιαύταις παραβολαῖς πολ-
,, λαῖς ἐλάλει αὐτοῖς τὸν λόγον, κα-
,, θὼς ἠδύναντο ἀκούειν.

Χωρίς

» Χωρὶς δὲ παραβολῆς οὐκ ἐλάλει
» αὐτοῖς. κατ' ἰδίαν δὲ τοῖς μαθηταῖς αὐ-
» τοῦ ἐπέλυε πάντα.

ΤΟΛΩΣ. Σμικρότατος ὁ λόγος τῆς πίστεως τῷ φαινομένῳ. εἰ γάρ τις πιστεύει εἰς Χριστόν, σωθήσεται πάντως. τῇ δὲ ἀληθείᾳ πλατυνόμενός τε καὶ νοούμενος, παντὸς λόγου μείζων ἐστὶ καὶ πάσης σοφίας ἐπέκεινα. καὶ τοῦτό ἐστιν ὃ αἰνίττεται ὁ Χριστὸς ἐνταῦθα διὰ τῆς παραβολῆς. σπαρὲν γὰρ ἐπὶ τῆς γῆς τὸ κήρυγμα ηὐξήθη διαφερόντως καὶ ἐπλατύνθη. ὥστε τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, τουτέστι τοὺς μετεώρους τῇ σοφίᾳ καὶ ὑψηλοὺς τῇ γνώσει, κατασκηνοῦν ἐπ' αὐτῷ. Ἕλληνες γὰρ οἱ πάντων ἐθνῶν σοφώτεροι, χαίρειν ἀφέντες τὴν ἑαυτῶν φιλοσοφίαν, ἐπὶ τῷ κηρύγματι ἀνεπαύθησαν. κλάδους δὲ φησι, μεγάλους ἐποίησε. τοὺς ἀποστόλους ἐνταῦθα λέγων. τούτων γὰρ ὁ μὲν εἰς Ῥώμην ἀπεστάλη. ὁ δὲ εἰς Ἀχαΐαν. Καὶ ἄλλος μέρος τῆς γῆς καταλαβὼν, ὥσπερ κλάδοι ὤφθησαν μεγάλοι. ἐκ μικρᾶς βάσεως, τουτέστι τοῦ σινάπεως, διαιρεθέντες. καὶ σαγηνεύσαντες πᾶσαν τὴν οἰκουμένην.

ΚΥΡΙΛΛΟΥ. Βραχὺς ὁ τῆς πίστεως λόγος καὶ ἐν βραχυτάτοις ἐπαγγελλόμενος ῥήμασι. τοῦτο δὲ γέγονε διὰ τὴν τῶν πολλῶν ἀτέλειαν. ἡ δὲ ἐν τοῖς τελείοις λαλουμένη σοφία πλατυνεῖ τὸν λόγον ὑπὲρ πᾶσαν ἔννοιαν. ἅτε δὴ μόνη λαλουμένη ἐν ἀληθείᾳ. μεῖζον δὲ τῆς ἀληθείας οὐδέν ἐστιν.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Οὐ γὰρ ἠδύναντο τὸν σαφῆ καὶ ἀπαρακάλυπτον λόγον αὐτοῦ δίχα βλάβης ἀκούειν, διὰ πολλὴν ἀνοσιότητα βλασφημοῦντες τὰ λεγόμενα. τοὺς δὲ σπουδαίους ὠφέλουν. ἐρωτῶντες γὰρ ἐμάνθανον τὴν δύναμιν αὐτοῦ. διό φησι, κατ' ἰδίαν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ἐπέλυε πάντα.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Ἀρίστου ἐστὶ διδασκάλου πρὸς τὴν ἕξιν τῶν ἀκουόν-

34. Sine parabola autem non
» loquebatur eis. ſeorſum autem
» diſcipulis ſuis diſſerebat omnia.

TOLOSANI. Specie quidem exiguiſſimus eſt ſermo fidei. ſi enim crediderit quis in Chriſtum ſalvus omninò fiet. verè autem & reipſa, ſi nimirum in latitudinem ei congruam explicetur, & intelligatur, ut par eſt, omni ſermone ac doctrina major eſt, ultraque omnem ſapientiam. Et hoc eſt quod innuit hic Chriſtus per hanc parabolam. Seminata enim, & ſparſa ſuper terram evangelica doctrina per prædicationem, aucta eſt variè & dilatata. uſque adeo ut volatilia cœli, hoc eſt præcellentes ſapientia & rerum excelſarum notitia ſublimes, habitent in ea. Græci enim omnium Gentium ſapientiſſimi, ſua ipſorum Philoſophia valere juſſa, in fidei doctrina acquieverunt. *Fecit autem*, inquit, *ramos magnos*. Apoſtolos nimirum intelligentes. Horum enim alius Romā miſſus eſt, alius in Achaiā; & aliam alius terræ occupans partem, quaſi rami magni viſi ſunt, ex caule modico diviſi, & universū tamen orbem comprehendentes.

CYRILLI. Brevis eſt Fdei ſermo, & breviſſimis explicabilis verbis, quòd ut ita eſſet providit Deus ipſe vulgi hominum imperfectioni ſe ſe accomodans. At quæ in perfectis loquitur ſapientia breviter auditum verbum dilatat ſuper omnem cogitationem: utpote quę ſola in veritate loquatur. Majus autem veritate nihil eſt.

ANONYMI. Non enim poterant clarum & apertum illius ſermonem citra noxam propriam audire,

dire, ob magnam impietatem blaſphemandi occaſionem ex verbis auditis capientes. At boni ex plana ac diſerta doctrinæ propoſitione proficiebant. Interrogantes enim diſcebant virtutem ejus. propterea ait. *Seorſum autem Diſcipulis ſuis diſſerebat omnia.*

VICTORIS ANTIOCH. Optimi Magiſtri eſt accommodare orationem ad captum & diſpoſitionem audientium; ac nec jacere margaritas ante porcos, nec intempeſtiva declaratione arcanorum, exponere contemptui res tam magnas. *ſeorſum* igitur Diſcipulis diſſerebat omnia. ut, Parabolam ſementis, & zizaniorum. Alias enim reliquit inexplicatas; inde cùm dixiſſet ipſis: *intellexiſtis hæc omnia*? Reſponderunt, Etiam Domine. Intelligentiã enim requirit ab audientibus Dominus. intellecta quippe doctrina, retinetur; quæ verò intellecta non eſt, abripitur. ſicut jam priùs dixit in parabolis.

των ποιεῖσθαι τοὺς λόγους· καὶ μήτε ῥίπτειν ἔμπροσθεν τῶν χοίρων τοὺς μαργαρίτας· μήτε διὰ τῆς σαφηνείας τῶν ἀπορρήτων εἰς καταφρόνησιν παρατιθέναι τὰ οὕτω μεγάλα. κατ' ἰδίαν οὖν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ἐπέλυε πάντα, ὡς τὴν παραβολὴν τοῦ σπόρου καὶ τὴν τῶν ζιζανίων. τὰς γὰρ λοιπὰς ἀφῆκεν ἀνερμηνεύτους, εἰπὼν πρὸς αὐτοὺς, Συνήκατε ταῦτα πάντα; οἱ δὲ εἶπον, ναὶ κύριε. Συνέσιν γὰρ ἐπιζητεῖ παρὰ τῶν ἀκουόντων ὁ Κύριος. μάθημα γὰρ κατέχεται τὸ νοούμενον. τὸ δὲ μὴ νοηθὲν ἀφαρπάζεται, καθάπερ ἤδη προεῖπεν ἐν ταῖς παραβολαῖς.

35. Et ait illis in die illa cùm
» ſerò eſſet factum, Tranſeamus
» contra.

36. Er dimittentes turbam, aſ-
» ſumunt eum ita ut erat in navi:
» & aliæ naves erant cum illo.

37. Et facta eſt procella magna
» venti. & fluctus mittebat in na-
» vim, ita ut impleretur navis.

38. Et erat ipſe in puppi ſuper
» cervical dormiens: & exſuſci-
» tant eum, & dicunt illi, Magi-
» ſter, non ad te pertinet quia
» perimus?

39. Et exurgens cõminatus eſt
» vento, & dixit mari, Tace, ob-
» muteſce. Et ceſſavit ventus, &
» facta eſt tranquillitas magna.

40. Et ait illis, Quid timidi
» eſtis? necdum habetis fidem?

41. Et timuerunt timore ma-
» gno, & dicebant ad alterutrum,
» Quis, putas, eſt iſte, quia & vẽtus
» & mare obediunt ei?

» Καὶ λέγει αὐτοῖς ἐν ἐκείνῃ τῇ
» ἡμέρᾳ, ὀψίας γενομένης, διέλθωμεν
» εἰς τὸ πέραν.

» Καὶ ἀφέντες τὸν ὄχλον παραλαμ-
» βάνουσιν αὐτὸν ὡς ἦν ἐν τῷ πλοίῳ· καὶ
» ἄλλα δὲ πλοιάρια ἦν μετ' αὐτοῦ.

» Καὶ γίνεται λαῖλαψ ἀνέμου μεγά-
» λη· τὰ δὲ κύματα ἐπέβαλλεν εἰς τὸ
» πλοῖον, ὥστε αὐτὸ ἤδη γεμίζεσθαι.

» Καὶ ἦν αὐτὸς ἐπὶ τῇ πρύμνῃ ἐπὶ
» τὸ προσκεφάλαιον καθεύδων· καὶ
» διεγείρουσιν αὐτὸν καὶ λέγουσιν αὐτῷ,
» διδάσκαλε, οὐ μέλει σοι ὅτι ἀπολ-
» λύμεθα;

» Καὶ διεγερθεὶς ἐπετίμησε τῷ
» ἀνέμῳ, καὶ εἶπε τῇ θαλάσσῃ, σιώ-
» πα, πεφίμωσο. καὶ ἐκόπασεν ὁ ἄνε-
» μος, καὶ ἐγένετο γαλήνη μεγάλη.

» Καὶ εἶπεν αὐτοῖς, τί δειλοί ἐστε οὕ-
» τω; καὶ οὐκ ἔχετε πίστιν.

» Καὶ ἐφοβήθησαν φόβον μέγαν, καὶ
» ἔλεγον πρὸς ἀλλήλους, τίς ἄρα οὗτός
» ἐστιν, ὅτι καὶ ὁ ἄνεμος καὶ ἡ θά-
» λασσα ὑπακούουσιν αὐτῷ;

ΑΥΤΟΥ.

ΑΥΤΟΥ. Ὁ μὲν Μάρκος ἀπαλλάττων ἑαυτὸν τοῦ ἀπαιτηθῆναι τὴν χρόνων τάξιν, οὕτως εἶπεν, ὁμοίως καὶ ὁ Λουκᾶς. ὁ δὲ Ματθαῖος οὐχ οὕτως· ἀλλὰ καὶ ἀκολουθίαν ἐνταῦθα διατηρεῖ. οὐδὲ γὰρ οὕτως πάντες πάντα ἔγραψαν. ταῦτα δὲ εἴρηται ἵνα μὴ τὴν παράλειψιν διαφωνίαν τις εἶναι νομίζῃ. τοὺς μὲν οὖν μαθητὰς μεθ᾽ ἑαυτοῦ ἔλαβε, τοὺς ἄλλους ἀφείς, ἤγουν προπέμψας. παρέλαβε δὲ οὐ μάτην οὐδὲ εἰκῆ· ἀλλ᾽ ὥστε ποιῆσαι θεατὰς τοῦ μέλλοντος ἔσεσθαι θαύματος, καὶ ἵνα μὴ μεγαφρονῶσιν, ὅτι τοὺς ἄλλους πέμψας, αὐτοὺς κατέσχεν. ἀφίησι κλυδωνισθῆναι· τοῦτό τε κατορθῶν καὶ πειρασμοὺς φέρειν γενναίως. ὁ μὲν οὖν Ματθαῖός φησιν ὅτι ἐκάθευδεν· ὁ δὲ Μάρκος καὶ πῶς ἐκάθευδεν εἶπεν, ὅτι ἐν προσκεφαλαίῳ, ἁπλῶς δεικνὺς τὸ ἄτυφον, καὶ πολλὴν ἐντεῦθεν ἡμᾶς παιδεύων φιλοσοφίαν. τοῦ κλυδωνίου τοίνυν διεγερθέντος διεγείρουσιν αὐτὸν λέγοντες, διδάσκαλε, οὐ μέλει σοι ὅτι ἀπολλύμεθα; ὁ δὲ Ἰησοῦς διεγερθεὶς τῇ θαλάσσῃ ἐπετίμησε καὶ τοῖς μαθηταῖς, δείξας ἐντεῦθεν, ὅτι θαρρεῖν χρή, κἂν μεγάλα διεγείρωνται τὰ κύματα, καὶ ὅτι πάντα συμφερόντως οἰκονομεῖ. καὶ γὰρ τὸ θορυβηθῆναι συμφερόντως ἐγένετο, ὥστε μείζω φανῆναι τὸ θαῦμα καὶ διηνεκῆ γενέσθαι τοῦ συμβάντος τὴν μνήμην. διὰ τοῦτο καὶ καθεύδει. εἰ γὰρ ἐγρηγορότος ἐγένετο, ἢ οὐκ ἂν ἐφοβήθησαν, ἢ οὐκ ἂν παρεκάλεσαν, ἢ οὐδὲν ἐνόμισαν αὐτὸν δύνασθαι τοιοῦτόν τι ποιεῖν. διὰ τοῦτο καθεύδει, διδοὺς καιροὺς τῇ δειλίᾳ, καὶ τρανοτέραν αὐτοῖς ποιῶν τὴν αἴσθησιν τῶν γινομένων. ἐπεὶ οὖν πάντας εἶδεν εὐεργετηθέντας, αὐτοὺς δὲ οὐδενὸς ἀπολελαυκότας, ὕπτιοι ἦσαν· ἔδει δὲ αὐτοὺς διὰ τῆς οἰκείας αἰσθήσεως ἀπολαῦσαι τῆς εὐεργεσίας, συγχωρεῖ τὸν χειμῶνα, ἵνα διὰ τῆς ἀπαλλαγῆς σαφεστέραν λάβωσιν αἴσθησιν τῆς εὐεργεσίας. διὰ τοῦτο δὲ οὐδὲ παρόντων ἄλλων τοῦτο ποιεῖ, ὥστε μὴ

EIVSDEM. Marcus quidem non habita ratione ordinis temporum, ſic dixit: ſimiliter & Lucas. At Matthæus non ſic. ſed & ſucceſſionem geſtarum rerum hic obſervat. non enim ex ordine omnes omnia ſcripſerunt. quod admonendum fuit, ne quis prætermiſſionem diſcordiam interpretetur. Diſcipulos igitur ſecum ſumpſit, aliis dimiſſis, aut præmiſſis. ſumpſit autem non temerè, ac ſine cauſa: ſed ut faceret illos ſpectatores miraculi patrandi. ne autem ſuperbirent, quòd miſſis aliis, ipſos retinuiſſet, permiſit tempeſtate jactari; id præterea agens, ut adverſa fortiter ferre cōdiſcerent. Iam Matthæus quidem tantū ait obdormiſſe illum: Marcus ſomni modum expreſſit, dormiſſe ajens *ſuper cervical* ſimpliciter, declarans quàm ſine faſtu neceſſaria corporis cura defungeretur; plurimumque nos inde ad ſimilem affectandum mollis aut ſplendidi apparatus contemptum erudiens. Procella igitur ſæviente excitant ipsū dicentes: *Domine non ad te pertinet quia perimus?* At Ieſus exurgens, & mare pariter, & Diſcipulos increpavit: hinc oſtendens fidenti ſemper animo ſtandum, quanticumq; ſe tollant adverſi fluctus. tum ſe quoque omnia ad ſuorum utilitatem providere. nam & iſta turbatio utilis ipſis fuit; quòd ea factum eſt, ut majus appareret miraculum: & ut perpetua ipſorum animis inhæreret memoria liberationis à malo, quod multùm timuiſſent. quæ & ipſa ei fuerat dormiendi cauſa. Si enim ipſo vigilante tempeſtas excitata eſſet, aut non timuiſſent, aut non invocaſſent, aut

non exiſtimaſſent poſſe ipſū quidquam operari tale. Propterea obdormit, dans locum conſternationi, ex qua ipſis evidentior penitùs imbueret animum miri ſenſus beneficii. Prius quippè cum alios, quos magno numero curabat; beneficiis ab eo affici cernerent, parùm movebantur; quòd ejus vis benefica non pertingeret ad ipſos. oportebat ergo eos in propria neceſſitate adjutricem ejus experiri manum. In hunc uſum procellam permiſit. cujus liberatione manifeſtum ipſi quoque experimētum caperent benigniſſimæ illius potētiæ. Ea verò de cauſa noluit hoc facere præſentibus aliis: ne ignava timiditas, & modica fides Diſcipulorum, plurium conſcientia & vituperatione traduceretur. Seductos igitur eos tali eventu curavit erudire ſine arbitris, exiſtimationi conſulens ipſorum, atque autoritati detrimentum inde apud populum paſſuræ. Cæterùm ne ſic quidem planè percuratum vulnus erat incredulitatis ipſorum. credebant enim illi quidem, experientia convicti, poſſe illum vigilantē mare tumultuans compeſcere: non item idem ipſum poſſe etiam dormientem. quocirca ipſos alias ſæpius de animi cœcitate increpatut cum dicit: *adhuc & vos ſine intellectu eſtis?* Ne igitur mireris ſi Diſcipulis tam imperfectè ſentientibus, multitudo nihil de eo magnū cogitaret. Eatenus enim tantum ejus admiratio proceſſit, ut dicerent: qualis eſt homo hic cui venti & mare obediunt? Chriſtus autem non reprehendit, quòd ſe ſolummodo hominem vocarent; ſed expectavit dum magnitudine pro-

καταγνωσθῆναι αὐτῶν ὀλιγοπιστίαν, ἀλλ' αὐτοὺς μόνους λαβὼν διορθοῦται. οὐδὲ γὰρ ἣν προσῆκεν περὶ αὐτοῦ δόξαν εἶχον· ἀλλ' ὅτι μὲν δύναται διεγερθεὶς ἐπιτιμᾶν ᾔδεσαν, ὅτι δὲ καὶ καθεύδων, οὐδέπω. διὸ καὶ ἐπιτιμᾶται πολλάκις, ὡς ὅταν λέγῃ, ἀκμὴν καὶ ὑμεῖς ἀσύνετοί ἐστε; μὴ τοίνυν θαυμάζῃς, εἰ τῶν μαθητῶν ἀτελέστερον διακειμένων, οἱ ὄχλοι οὐδὲν μέγα ἐφαντάζοντο. ἐθαύμαζον γὰρ λέγοντες, ποταπός ἐστιν ὁ ἄνθρωπος οὗτος, ὅτι οἱ ἄνεμοι καὶ ἡ θάλασσα ὑπακούουσιν αὐτῷ; ὁ δὲ Χριστὸς οὐκ ἐπετίμησεν ὅτι ἄνθρωπον αὐτὸν ἐκάλουν· ἀλλ' ἀνέμενε διὰ τῶν σημείων αὐτοὺς διδάσκειν ὅτι πεπλανημένη ἦν αὐτῶν ἡ ὑπόληψις. πόθεν δὲ ἄνθρωπον αὐτὸν ἐνόμιζον; ἀπό τε τῆς ὄψεως, ἀπό τε τοῦ ὕπνου, καὶ τοῦ τῷ πλοίῳ κεχρῆσθαι. διὰ δὴ τοῦτο εἰς ἀμηχανίαν ἐξέπεσον λέγοντες, ποταπός ἐστιν; ὁ μὲν γὰρ ὕπνος καὶ τὸ φαινόμενον ἄνθρωπον ἐδείκνυ· ἡ δὲ θάλασσα καὶ ἡ γαλήνη Θεὸν ἀνέφηνε. μόνῳ γὰρ ἐπιτάγματι πᾶσαν εὐθὺς τὴν ζάλην διέλυσεν. οὐκ ἔχων δὲ θεὸς, οὐ ῥάβδον ὡς Μωσῆς ἐπανατεινάμενος, ἀλλ' ὡς δεσπότης προστάττων θεραπαινίδι, καὶ ὡς δημιουργὸς κτίσματι. ἐπειδὴ δὲ ἀπέβη τῆς θαλάσσης, διαδέχεται θαῦμα ἕτερον φοβερώτερον.

ΤΟΛΩΣ. Ἄλλως μὲν ταῦτα διηγήσατο ὁ Ματθαῖος· ἄλλως δὲ ὁ Μάρκος· ὁ μὲν οὖν Ματθαῖος, φησὶ ὅτι ἐκάθευδε μόνον· ὁ δὲ Μάρκος καὶ πῶς ἐκάθευδεν, ὅτι ἐν προσκεφαλαίῳ ἁπλῶς· ξύλινον δὲ ἦν τοῦτο πάντως· δεικνὺς τὸ ἄτυφον· καὶ ἡμᾶς παιδεύων οὕτω φρονεῖν. καθεύδει δὲ διὰ τοῦτο, διδοὺς τῇ δειλίᾳ καιρὸν· καὶ μείζω ποιούμενος αὐτοῖς τὴν τῶν φοβερῶν αἴσθησιν· εἰ γὰρ ἐγρηγορότος αὐτοῦ ἐγένετο ὁ κλύδων, ἢ οὐκ ἂν ἐφοβήθησαν, ἢ οὐκ ἂν παρεκάλεσαν. ἢ οὐδ' ἂν ἐνόμισαν αὐτὸν δύνασθαί τι τοιοῦτον ποιεῖν. διὰ ταῦτα οὖν συγχωρεῖ

τὸν χειμῶνα γενέσθαι· ὡς ἂν διὰ τῆς ἀπαλλαγῆς σαφεστέραν αὐτοῖς ποιήσῃ τὴν τῆς εὐεργεσίας αἴσθησιν. καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲ παρόντων ἄλλων τοῦτο ποιεῖ. ὡς ἂν μὴ καταγνωσθεῖεν ὑπὸ αὐτῶν εἰς ὀλιγωρίαν τε καὶ ὀλιγοπιστίαν. διυπνισθεὶς δὲ ἐπιτιμᾷ πρότερον τῷ ἀνέμῳ. οὗτος γὰρ ἦν ὁ τὴν θάλασσαν ἀγριαίνων· εἶτα δὲ τῇ θαλάσσῃ· καὶ τοῖς μαθηταῖς ὡσαύτως· ὡς ὀλιγοπίστοις, ὅτι καὶ καθεύδων δύναται ἀβλαβεῖς αὐτοὺς διατηρῆσαι ἐπίστευον. ὅθεν δὲ θαυμάσαντες ἔλεγον πρὸς ἀλλήλους. τίς ἄρα ἐστὶν οὗτος; δὲ ὡς μὲν τὴν θάλασσαν ἔπαυσε τῆς ταραχῆς, Θεὸς αὐτοῖς ἔδοξεν· ὡς δὲ ὁ καθεύδων, ἄνθρωπος πάλιν αὐτοῖς ἐφαίνετο.

digiorum hâc ipſis inferiorem vero de ſe opinionem extorqueret. unde porro hominem ipſum merum opinabantur? utique è ſpecie, è ſomno, ex eo quod navi ad tranfretandum uteretur. Atque inde in æſtum animi ac dubitationem inciderunt his verbis expreſſam; *qualis eſt hic*? quaſi dicerent: ſomnus quidem hominem probat; mare verò compreſſum, & tranquilitas verbo reddita, Deum oſtendit. quis enim alius uno juſſu vehementem ſubitò procellam tranquillet? neque enim viperam excutiens, *ut Paulus*, neque virgam ut Moyſes extendens: ſed ut Dominus famulæ creaturæ imperat: quod planè Creatoris autoritatem ac numen præfert. Porrò poſt ejus à mari abſceſſum ſequitur prodigium aliud terribilius.

TOLOSANI. Aliter hæc narravit Matthæus, aliter Marcus. Matthæus hoc ſolum memorat, dormiſſe Dominum. Marcus modum expreſſit, dum recubuiſſe *ſuper cervical* ſimpliciter dicit, id cujuſmodi fuerit tacens. Fuit autem omninò ligneum. Indicant hæc verò planè populare ac faſtus expers converſationis genus, quo Chriſtus eſt uſus: ad cujus exemplum ut ſenſus actuſque noſtros accomodemus, admonemur hic obiter. Dormit porrò ut ſomni ejus occaſione timiditas illa exiſteret, quam emendaturus erat, & ut remoto quo fidebant præſidio, paratæ ad omnem auxilii uſum ac vigilantis præſentiæ ſuæ, formidinis aculeis altiùs pungerentur. Nam ſi vigilante ipſo tempeſtas exiſteret, vel non timuiſſent, vel certè non compellaſſent ac provocaſſent ipſum: Aut etiam fortaſſe exiſtimaſſent, nihil poſſe illum in ventos ac mare, cujus ſenſum ac nutum illa nihil verita, etiam in ipſius videntis periculum commoverentur. En cur dormierit. cur procellam excitari permiſerit reddendum eſt. Nempe id fecit, ut liberatione mirabili ex periculo ingenti urgentique, ſenſum illis admoveret tam opportunæ beneficentiæ. Propterea verò non alios à Diſcipulis hujus rei teſtes eſſe voluit (dimiſſa enim turba, ſolus cum ſuis navem aſcenderat) ne nota populo ignavia atque exiguitas fidei Diſcipulorum, contemptibiles eos apud vulgus faceret. Experrectus autem increpavit priùs ventum. hic enim mare concitaverat. deinde mare ipſum. denique ipſos quoque Diſcipulos, quod modicā fidem haberent: nec ſibi perſuaſiſſent, potuiſſe ſe etiā dormientem tutos ipſos illęſosq; ſervare. unde & mirantes *dicebant ad alterutrū: quis putas eſt iſte?* nam qui verbo ſedaſſet commotum mare, utiq; ipſis Deus videbatur. qui autem dormiret, hominem ſe ſe probabat.

CAPUT V.

1. Et venerunt trans fretum
„ maris in regionem Gadareno-
„ rum.

VICTORIS ANTIOCHENI. Neque *Gadarenorum*, neque *Geraſenorum*, emendatiora habent exemplaria: ſed *Gergeſenorum*. Gadara quippe Civitas eſt Iudææ, circa quam ſunt Thermæ celebres. Lacus autem aut mare præcipitio prætentum in ejus finibus non eſt. Geraſa ſimiliter Arabiæ urbs neque mare, neque lacũ vicinum habet. neque tam patens & convinci facile mendacium excidiſſet umquam Diſcipulis, viris utique Iudęæ regiones ac loca exactè ſcientibus. Gergeſa igitur eſt, à qua Gergeſeni, Civitas antiqua prope urbem, quæ nunc vocatur Tiberias. ad quam eſt declivitas præceps in lacum vergens, unde apparet porcos à dæmonibus dejectos. Sonat autem ex originibus reddita vox Gergeſa *habitatio eorum qui ejecerunt*, ut propheticè videatur ipſo antiquo loci nomine deſignatum quid facturi Chriſto eſſent ejus Incolæ; qui videlicet eũ rogarunt, ut exiret de finibus eorum. Hæc ait Origenes ſexto volumine Expoſitionum in Evangelium Ioannis.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε.

„ ΚΑΙ ἦλθον εἰς τὸ πέραν τῆς θα-
„ λάσσης, εἰς τὴν χώραν τῶν Γαδα-
„ ρηνῶν.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Οὔτε Γαδαρηνῶν οὔτε Γερασηνῶν τὰ ἀκριβῆ ἔχει τῶν ἀντιγράφων, ἀλλὰ Γεργεσηνῶν. Γάδαρα γὰρ πόλις ἐστὶ τῆς Ἰουδαίας περὶ ἣν τὰ διαβόητα θερμὰ τυγχάνει· λίμνη δὲ κρημνοῖς παρακειμένη οὐκ ἔστιν ἐν αὐτῇ, ἢ θάλασσα. καὶ Γέρασα δὲ τῆς Ἀραβίας ἐστὶ πόλις, οὔτε θάλασσαν οὔτε λίμνην πλησίον ἔχουσα. καὶ οὐκ ἂν οὕτω προφανὲς ψεῦδος καὶ εὐέλεγκτον οἱ μαθηταὶ εἰρήκεισαν, ἄνδρες ἐπιμελῶς γινώσκοντες τὰ περὶ τῆς Ἰουδαίας. Γέργεσα τοίνυν ἐστὶν ἀφ' ἧς οἱ Γεργεσηνοί, πόλις ἀρχαία περὶ τὴν νῦν καλουμένην Τυβεριάδα πόλιν, περὶ ἣν κρημνὸς τῇ λίμνῃ ἀφ' οὗ δείκνυται τοὺς χοίρους ὑπὸ τῶν δαιμόνων καταβεβλῆσθαι. ἑρμηνεύεται δὲ ἡ Γέργεσα, παροικία ἐκβεβληκότων, ἐπώνυμος οὖσα τάχα προφητικῶς, ἀφ' οὗ περὶ τὸν σωτῆρα πεποιήκασι, παρακαλέσαντες αὐτὸν, μεταβῆναι ἐκ τῶν ὁρίων αὐτῶν οἱ τῆς χώρας πολῖται. καὶ ταῦτα Ὠριγένης φησὶν ἐν τῷ ἕκτῳ τόμῳ τῶν εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγέλιον ἐξηγητικῶν.

2. Et exeunti ei de navi, ſta-
„ tim occurrit de monumentis
„ homo in ſpiritu immundo.

„ Καὶ ἐξελθόντι αὐτῷ ἐκ τοῦ πλοίου,
„ εὐθέως ἀπήντησεν αὐτῷ ἐκ τῶν
„ μνημείων ἄνθρωπος ἐν πνεύματι
„ ἀκαθάρτῳ.

3. Qui domicilium habebat in
„ monumentis.

„ Ὃς τὴν κατοίκησιν εἶχεν ἐν τοῖς
„ μνήμασι.

ANONYMI. Dæmones ut pote immundi delectantur immũ-

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Ἐπειδὴ γὰρ ἀκάθαρτοι οἱ δαίμονες τοῖς ἀκαθάρτοις χαίρουσι

ρουσι τόποις· τοῖς ὁμοίοις γὰρ ἕκαστος ἥδεται. φησὶ δὲ ὁ Κύριος περὶ τῶν μνημάτων, γέμειν αὐτὰ ὀστέα καὶ πάσης ἀκαθαρσίας.

dis locis. ſimilis enim ſimili gaudet. Porrò Chriſtus de ſepulchris dixit: eſſe illa plena oſſibus, & omni ſpurcitia.

» Καὶ οὔτε ἁλύσεσιν οὐδεὶς ἠδύνατο
» αὐτὸν δῆσαι.
» Διὰ τὸ αὐτὸν πολλάκις πέδαις καὶ
» ἁλύσεσι δεδέσθαι, καὶ διεσπᾶσθαι
» ὑπ' αὐτοῦ τὰς ἁλύσεις, καὶ τὰς
» πέδας συντετρῖφθαι· καὶ οὐδεὶς αὐ-
» τὸν ἴσχυε δαμάσαι.
» Καὶ διαπαντὸς νυκτὸς καὶ ἡμέ-
» ρας ἐν τοῖς μνήμασι καὶ ἐν τοῖς ὄρε-
» σιν ἦν κράζων καὶ κατακόπτων ἑαυ-
» τὸν λίθοις.

Et neque catenis jam quiſquã
» poterat eum ligare.
4. Quoniam ſæpè compedi-
» bus, & catenis vinctus, dirupiſ-
» ſet catenas & compedes com-
» minuiſſet, & nemo poterat eum
» domare.
5. Et ſemper die ac nocte in
» monumentis, & in montibus
» erat; clamans & concidens ſe
» lapidibus.

ΒΙΚΤΟΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Ἰστέον δὲ ὡς Μάρκος μὲν καὶ Λουκᾶς ἕνα φασὶν εἶναι τὸν δαιμονιζόμενον, Ματθαῖος δὲ δύο· τοῦτο δὲ οὐ διαφωνίας ἐμφαίνει. εἰ μὲν γὰρ εἶπον ὅτι εἷς μόνος ἦν, ἐδόκουν ἀμφιβάλλειν τῷ Ματθαίῳ. εἰ μὲν δὲ ὁ μὲν περὶ τοῦ ἑνὸς, ὁ μὲν περὶ τῶν δύο διελέχθη, οὐ μάχης τὸ εἰρημένον, ἀλλὰ διαφόρου διηγήσεως. καὶ γὰρ ἔμοιγε δοκεῖ τὸν χαλεπώτερον τούτων ἐπιλεξάμενοι εἰρηκέναι. διὸ καὶ τραγικώτερον ἀπαγγέλλουσι τὴν συμφοράν· οἷον ὅτι τὰ δεσμὰ καὶ τὰς ἁλύσεις διαρρήξας ἐπλανᾶτο κατὰ τὴν ἔρημον. ὁ δὲ Μάρκος, καὶ τοῖς λίθοις ἔκοπτεν ἑαυτόν φησι. Συνέβαινε δὲ καὶ ἀμφοτέρων ὁμοίως ὄντων χαλεπῶν ἁπλῶς εἰπεῖν ὅτι δαιμονιζόμενος, μὴ ἀκριβολογησάμενοι περὶ τὸν ἀριθμόν, ἐπεὶ μηδὲ συντελεῖν τοῦτο ἐνόμιζον εἰς τὸ μείζονα τοῦ ποιήσαντος φανῆναι τὴν δύναμιν. ὁ γὰρ τὸν ἕνα θεραπεύσας τοιοῦτον ὄντα, οὐδὲ δύο οὐδὲ πλείονας ὁμοίως διακειμένους θεραπεύειν ἀδύνατος ἦν.

VICTORIS ANTIOCHENI. Sciendum, Marcum quidẽ & Lucam unius hic meminiſſe Energumeni: cum Matthæus duos ponat. Hæc autem non ſunt invicem cõtraria. Tunc dumtaxat Matthæo adverſarentur, ſi unum ſolũ fuiſſe affirmarent. quod autem unius illi, hic duorum meminerit, non cõtradictio eſt, ſed unius rei diverſa narratio. Mihi videntur Evangeliſtæ duo, ſæviorem è duobus præcipuè memorãdum delegiſſe. nam & calamitatem ejus miſerabiliùs ediſſerunt; referentes illum, vincutis catenisque diſruptis, vagum erraſſe per loca deſerta. quin & lapidibus ſe ipſum cædebat, ait Marcus. Quòd ſi amborũ par & æqualis erat furor: tamen, quoniam mali duplicis una erat cauſa, malorum dæmonum inſeſſio, non magnoperè curarunt Evangeliſtæ diſtinctiùs numerum exprimere, parum id referre arbitrati ad gloriam Chriſti: cui ſi vis adfuit ſanandi unum tam immaniter furentem, utique duos & plures ſimiliter affectos ſanare potuerit.

6. Videns

6. Videns autē Ieſum à longe,
„ cucurrit & adoravit eum.

„ Ἰδὼν δὲ τὸν Ἰησοῦν ἀπὸ μακρόθεν,
„ ἔδραμε καὶ προσεκύνησεν αὐτῷ.

TOLOSANI. Emendatiſſimi quique codices, Gergeſenorū hic regionem memorant. Matthæus duos agnoſcit dæmoniacos. Marcus unum itemque Lucas memorant. ſæviore ſcilicet ac furioſiore duorum electo, cujus & res inſigniores ad narrandum erant. Venit igitur dæmone inſeſſus homo Filium Dei confitens ipſum eſſe. Erant autem in navi dubitantes quidam de divinitate Chriſti: qui audita voce dæmonum, Filium eū Dei prædicantium, minimè jam dubitabant. hoſtium enim teſtimonia minus ſuſpecta, ideoque fide digniora quam aliorum ſunt. Dæmones autem palàm erat capitales eſſe Chriſti hoſtes. Habitabat verò in ſepulcris, dæmonū impulſu coactuſq; id quod illi eo cōnſilio machinabātur, ut perſuaderent nobis, humanas ânimas poſt mortem dæmonas fieri. quod non ſolùm falſum, ſed etiam planè impiū eſt.

Τὰ ἀκριβέστερα τῶν ἀντιγράφων εἰς τὴν χώραν τῶν Γεργεσηνῶν ἔχει. καὶ ὁ μὲν Ματθαῖος δύο λέγει τοὺς δαιμονιζομένους. ἕνα δὲ ὁ Μάρκος καὶ ὁ Λουκᾶς. τὸν γὰρ χαλεπώτερον ἐπιλεξάμενοι πλεῖστα περὶ αὐτοῦ διηγοῦνται. ἔρχεται οὖν ὁ δαιμονιζόμενος, υἱὸν Θεοῦ ὁμολογῶν αὐτὸν εἶναι. ἦσαν δέ τινες ἐν τῷ πλοίῳ ἀμφιβάλλοντες περὶ τοῦ Χριστοῦ. καὶ ἀκούσαντες τῶν δαιμόνων λεγόντων ὅτι υἱός ἐστι τοῦ Θεοῦ, οὐκ ἔτι ἠμφισβήτουν. τῶν γὰρ ἐχθρῶν αἱ μαρτυρίαι πιστότεραι τῶν ἄλλων εἰσί. λέγω δὴ τῶν δαιμόνων. κατῴκει δὲ ἐν τοῖς τάφοις, ὑπὸ τῶν δαιμόνων τοῦτο ποιεῖν βιαζόμενος. ὡς ἂν πείθωσιν ἡμᾶς ὅτι αἱ ψυχαὶ τῶν ἀνθρώπων μετὰ θάνατον δαίμονες γίνονται. ὅπερ οὐ μόνον ψευδές ἐστιν ἀλλὰ καὶ πάνυ ἀσεβές.

ATHANASII. Sæviorem alterum dæmoniacorum duorum eligentes Evangeliſtæ duo Marcus & Lucas, de eo uno pleraque narrant. Miſerabilius etiam Lucas calamitatem exprimit, catenas & cōpedes memorans, quibus furioſus diſruptis, per deſertum vagabatur. Addit Marcus, concidiſſe ſeſe ipſum miſerum lapidibus. Fortè autem & uterque ſimiliter indomitus & æquè ferus, una dæmoniaci ſingulari mentione deſignatus eſt, cùm inconditorum motuum una utrique cauſa dæmon eſſet. ut minimè in numero cavillari ſit neceſſe.

Luc. viij. 29.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ. Τὸν χαλεπώτερον τῶν δαιμονιζομένων ἐπιλεξάμενοι οἱ Εὐαγγελισταὶ, περὶ αὐτοῦ πλεῖστα διηγοῦνται. διὸ καὶ οἰκτρότερον ὁ Λουκᾶς ἀπαγγέλλει τὴν συμφορὰν· οἷον ὅτι τὰ δεσμὰ καὶ τὰς ἁλύσεις διαρρήσσων ἐπλανᾶτο κατὰ τὴν ἔρημον· ὁ δὲ Μάρκος καὶ τοῖς λίθοις ἔκοπτεν ἑαυτόν φησι. συνέβαινε δὲ, καὶ ἀμφοτέρων ὁμοίως ὄντων χαλεπῶν, ἁπλῶς εἰπεῖν ὅτι δαιμονιζόμενος. καὶ μὴ ἀκριβολογεῖν περὶ τοῦ ἀριθμοῦ.

7. Et clamans voce magna dixit, Quid mihi & tibi Ieſu Fili
„ Dei altiſſimi? adjuro te per
„ Deum ne me torqueas.

„ Καὶ κράξας φωνῇ μεγάλῃ, εἶπε,
„ τί ἐμοὶ καὶ σοὶ, Ἰησοῦ, υἱὲ τοῦ Θεοῦ
„ τοῦ ὑψίστου; ὁρκίζω σε τὸν Θεὸν μή
„ με βασανίσῃς.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Φησί τις τῶν ἁγίων Εὐαγγελιστῶν, ὅτι οὐχ ἑκουσίως οἱ δαίμονες κηρύσσοντες τὸν κύριον Ἰησοῦν, ἀλλὰ φόβῳ ἄκοντες ὡμολόγουν. σὲ τὸν Θεὸν ὁρκίζω κατὰ σαυτοῦ.

„ Ἔλεγε γὰρ αὐτῷ, ἔξελθε τὸ πνεῦμα
„ τὸ ἀκάθαρτον ἐκ τοῦ ἀνθρώπου.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Ἐπειδὴ ἄνθρωπον αὐτὸν ὡμολόγησαν, ἦλθον οἱ δαίμονες τὴν θεότητα ἀνακηρύττοντες. καὶ οἱ τῆς θαλάσσης κυμαινούσης καὶ πάλιν ἡσυχαζούσης οὐκ ἀκούσαντες, ἤκουον τῶν δαιμόνων ταῦτα βοώντων, ἅπερ ἐκείνη διὰ τῆς γαλήνης ἔκραξεν. εἶτα ἵνα μὴ δόξῃ κολακείας τὸ πρᾶγμα εἶναι, ἀπὸ τῆς πείρας τῶν πραγμάτων βοῶσι, λέγοντες, ἦλθες ὧδε πρὸ καιροῦ βασανίσαι ἡμᾶς. διὰ δὴ τὸ πρότερον ὁμολογεῖται ἡ ἔχθρα, ἵνα μὴ ὕποπτος αὐτῶν ἡ ἱκετηρία γένηται. καὶ γὰρ ἐμαστίζοντο ἀοράτως συμπιμπράμενοι καὶ τὰ ἀνήκεστα πάσχοντες ἀπὸ τῆς παρουσίας ἐκείνου. νομίσαντες δὲ ἤδη τὴν κόλασιν αὐτοῖς ἐφεστάναι καὶ ἔδεισαν ὡς ἤδη εἰς τιμωρίαν ἐμπεσούμενοι. διὸ καὶ ἀξιοῦσι μὴ πρὸ καιροῦ δοῦναι τὴν δίκην. ἐπειδὴ γὰρ κατέλαβεν αὐτοὺς τὰ δεινὰ καὶ παράνομα ἐκεῖνα ἐργαζομένους, καὶ ἐνόμιζον αὐτὸν διὰ τὴν ὑπερβολὴν τῶν γινομένων οὐκ ἀναμένειν τὸν καιρὸν τῆς κολάσεως, διὰ τοῦτο παρεκάλουν καὶ ἐδέοντο. καὶ οἱ μηδὲ δεσμῶν ἀνεχόμενοι σιδηρῶν, ἔρχονται δεδεμένοι· καὶ οἱ τὰ ὄρη κατατρέχοντες, εἰς τὰ πεδία ἐξήεσαν. τί δήποτε τοῖς τάφοις ἐμφιλοχωροῦσιν οἱ δαίμονες; ὀλέθριον δόγμα τοῖς πολλοῖς ἐνθεῖναι βουλόμενοι, οἷον ὅτι αἱ ψυχαὶ τῶν ἀπελθόντων δαίμονες γίνονται· ὃ μηδέποτε γένοιτο μηδὲ μέχρις ἐννοίας λαβεῖν. ἄλλως δέ φησιν εἰ καὶ ἄγαν εἰσὶ μοχθηροὶ τὸν τρόπον οἱ δαίμονες, ἀλλ' οὖν γε ἴσασιν ὅτι πάντως αὐτοὺς ὑπὲρ τῶν ἁμαρτημάτων μένει τις κόλασις ὕστερον.

ANONYMI. Ait aliquis Sanctorũ Evangeliſtarum nõ libenter dęmones prędicaſſe Dominũ Ieſũ: ſed ab invitis eã confeſſionẽ metu expreſſam. Te Deum adjuro contra temetipſum.

8. Dicebat enim illi, Exi ſpiri-
» tus immunde ab homine.

VICTORIS ANTIOCHENI. Quoniam homines Chriſtum nihil niſi hominem fateri voluerunt: adſunt divinitatis ejus præcones dæmones. Et qui mare fluctuans, mox rurſus tranquillatum non audierant, audiunt dæmones eadem clamantes quæ miraculo illo ſubitæ ſerenitatis vociferatum priùs quodammodo mare fuerat. deinde ne id teſtimonium gratiæ dare, ac quaſi benefactori adulari viderentur, flagellorum ſibi ab eo inflictorum acrem tunc cum maximè ſenſum indicant, clamore illo querulo: *Veniſti huc ante tempus torquere nos*. Priùs ergo præcedit inimicitiarum confeſſio, ne ſit ſupplex veneratio ſuſpecta. Etenim inviſibiliter flagellabantur, uſti penitus, & atrocia patientes ab Adventu ejus. Arbitrati porrò ſupplicium extremum ipſis imminere, ſic ſunt territi quaſi mox ſe detrudendos in infernum ſcirent, quare orant ne pœna ipſis olim ſubeũda repræſentetur, quoniam quaſi deprehenſos ſe videbant in flagrãti ſcelere; in illa ſcilicet tam dira vexatione miſerorum hominum: exiſtimarunt illum, ut Iudices faciunt, citiùs quàm conſtituerat decreviſſe illos extremo exitio perimere, hac eorum truculentia offenſum. Propterea ad preces verſi ſupplicant rogantque. Et quos ne ferreæ quidem

quidem catenæ tenuerant, ultrò veniunt, arcanis attracti vinculis. & qui montes concurſabant, nunc in campos exeunt. Quamobrem autem ſepulchris immorantur libenter dæmones? ut pernicioſum dogma quàm poſsút plurimis perſuadeant, animas morientium dæmonas fieri. quòd abſit ut vel cogitatione prima tenus admittatur à nobis. Cæterùm utcumque protervi ac ſcelerati ſunt dæmones: ſciunt tamen omninò ac planè perſuaſum habent, congruam criminibus eorum pœnam ipſis certo poſt tempore luendam. non longe autē abeſſe id tempus facili conjectura ſuſpicabantur, quod jam, etſi torqueri nondum incipiebant, tamen diſcedere jubebantur ab hominibus, & antiqua poſſeſſione pellebantur. quòd videbatur initium pœnæ. etſi enim jam extrudebat eos ſolùm à corporibus, tamen neſcio quid majus hoc ipſo inchoare videbatur. Ajente igitur illo: *Exi ſpiritus immunde ab homine*, conſternati metu, ne licentia qua gaudebant liberè verſandi inter homines jam nunc privarentur, ſic clamant ad Dominum quaſi præoccupet horam ſupplicii decretam; & vim ipſis injuriamque faciat, debitum ante diem exigens.

ὅτι δὲ οὐχ ὁ καιρὸς ἐπέστη τῆς κολάσεως ῥᾳδίως ἠδύναντο γνῶναι, ἐξ ὧν οὐ τιμωρίαν παρεδίδοντο νῦν, ἀλλ' ὡς τὸ ἀναχωρῆσαι μόνον τῶν ἀνθρώπων συνέθετο μόνος αὐτοῖς. ἔλεγε γὰρ, ἔξελθε τὸ πνεῦμα τὸ ἀκάθαρτον ἐκ τοῦ ἀνθρώπου. ὡς οὖν καιρὸν ἔχοντες ἃ βούλονται ποιεῖν ἐν τῷ μέσῳ περὶ τοὺς ἀνθρώπους, οὔπω κατεβόων τοῦ Κυρίου ὡς αὐτοῦ πρὸ τοῦ προσήκοντος καιροῦ μάτην αὐτοὺς βιαζομένου καὶ τιμωρίαις ἐπάγοντος.

9. Et interrogabat eum, Quod
„ tibi nomen eſt? Et dicit ei, Legio
„ mihi nomen eſt: quia multi ſu-
„ mus.

„ Καὶ ἐπηρώτα αὐτὸν, Τί σοι ὄνο-
„ μα; καὶ ἀπεκρίθη λέγων λεγεὼν
„ ὄνομά μοι· ὅτι πολλοί ἐσμεν.

ANONYMI. Legio poſitum pro Chiliade. Illa eſt quippe latina vox ex uſu militiæ tranſlata & nomenclatione caſtrenſium ordinū. Interrogat porrò nō ignorans, ſed audire adſtantes dæmonum ipſorum confeſſione volens, quā multos illorum prævalentium ſpirituū ſolo verbo coerceat ac domet.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Ἀντὶ τοῦ χιλιάς. ῥωμαϊκὴ γὰρ ἡ λέξις τὸ λεγεὼν, πλήθους δ' ἐστὶ σημαντικὴ, ὥσπερ ἐπὶ τῶν στρατιωτικῶν ταγμάτων. οὐκ ἀγνοῶν δὲ ἠρώτα, ἀλλὰ τοὺς παρόντας ἀκοῦσαι θέλων πόσων δαιμόνων λόγῳ κρατεῖ.

VICTORIS ANTIOCH. Interrogat verò ipſum: *Quod nomen tibi eſt?* quoniam enim Dominus ſciebat quanta eſſet multitudo inſidentium illi corpori dæmonum: ſpectatores porrò unum hominem videbant, unam vocem prolatam audiebant, ait: dic quod nomen

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Ἐπηρώτα δὲ αὐτὸν, τί ὄνομά σοι; ἐπειδὴ γὰρ ὁ Κύριος ᾔδει τὸ πλῆθος τῶν ἐνοικούντων δαιμόνων, οἱ δὲ ὁρῶντες ἕνα μὲν ἄνδρα ἔβλεπον, μιᾶς δὲ φωνῆς προσφερομένης ἤκουον, λέγει, εἰπὲ τί ὄνομά σοι; ἵνα μὴ αὐτὸς εἴπῃ ὅτι πολλοί εἰσιν, ἀλλ' αὐτοὶ ὁμολογήσωσιν. ἀποκρίνεται δὲ, λέγων ὅτι ὄνομά μοι λεγεών. καὶ οὐδὲ λέγει τὸν ἀριθμὸν, ἀλλ' ἁπλῶς σημαίνει

τὸ πλῆ-

τὸ πλῆθος. οὐδὲ γὰρ ὠφελεῖ εἰς γνῶσιν ἡ ἀκρίβεια.

tibi eſt? ut non ipſe diceret multos eſſe illos: ſed ipſi faterentur. Reſpondet autem dicens: *nomen mihi legio*. nec diſtinctè numerum exprimit: ſed confuſè indicat multitudinem. neque enim prodeſt in talibus ad minutum exacta notitia.

» Καὶ παρεκάλει αὐτὸν πολλὰ, ἵνα
» μὴ αὐτοὺς ἀποστείλῃ ἔξω τῆς χώ-
» ρας.

10. Et deprecabatur eum mul-
» tùm, ne ſe expelleret extra re-
» gionem.

ΤΟΛΩΣ. Τὸ ἐξελθεῖν τοὺς δαίμονας ἐκ τοῦ ἀνθρώπου, βάσανος αὐτοῖς ἐνομίζετο· διὰ τοῦτο ἔλεγον· μὴ βασανίσαι ἡμᾶς· ἐνόμιζον δὲ καὶ τοῦτο· ὅτι διὰ τὴν ἄγαν κακίαν αὐτῶν οὐκ ἀνέξεται ἔτι ὁ Σωτήρ· ἀλλὰ παραδώσει αὐτοὺς ἐκπεσθὲν τῇ κολάσει. ἐρωτᾷ δὲ αὐτὸν ὁ Κύριος· οὐχ ἵνα μάθῃ· ᾔδει γάρ· ἀλλ' ἵνα οἱ παρόντες μάθωσι τὸ πλῆθος τῶν ἐνοχλούντων αὐτῷ δαιμόνων. καὶ ἐξ οἵων συμφορῶν ἠλευθέρωσε τὸν ἄνθρωπον.

TOLOS. Exire dæmonas ex homine in tormenti parte ipſi numerant, infenſi nobis ſupra modũ ſpiritus. propterea hoc clamant, *ne torqueas nos*. Sed & illud ſuſpectabát, ne propter improbiſſimam malitiam eorum, non jam eos amplius Salvator toleraret; ſed hinc exturbatos ſuppliciis addiceret. Interrogat porrò ipſum Dominus, non ut ipſe diſcat, ſciebat enim jam. ſed ut qui præſentes circum aderant cognoſcerent multitudinem infeſtantium hunc miſerum malorum ſpirituum: intelligerentque ex qualibus calamitatibus liberaſſet hominem Salvator.

ΦΩΤΙΟΥ. Εἰ καὶ ἄγαν μοχθηροί εἰσιν οἱ δαίμονες, ἀλλ' οὖν ἐγίνωσκον ὅτι ἐς ὕστερον κολασθήσονται ὑπὲρ τῶν ἁμαρτημάτων· διὸ καὶ νομίσαντες ἤδη ἐφεστάναι αὐτοῖς τὴν κόλασιν, ἐφοβήθησαν, ὡς εἰς τιμωρίαν ἥκοντες, καὶ παρεκάλουν μὴ πρὸ καιροῦ ὑποστῆναι τὴν δίκην.

PHOTII. Quamvis ſupra modum improbi ac contumaces dæmones, agnoſcunt & fatentur tamen ſe ſe aliquãdo ſcelerum ſuorum luituros graves pœnas. Quare ſuſpicati repræſentari jam nunc ipſis expectatum olim ſupplicium, correpta ſpatia queruntur, & ſuſtineri in conſtitutam diem cruciatus ſuos poſtulant.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Ἦν γὰρ αὐτοῖς ποθητὴ, διὰ τὸ εἶναι ἁμαρτωλῶν οἰκητήριον.

ANONYMI. Expelli è regione nolunt ipſis cara & jucunda, quòd à peccatoribus habitaretur.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Παρεκάλει ἵνα μὴ ἀποστείλῃ αὐτοὺς ἔξω τῆς χώρας, ἢ εἰς τὴν ἄβυσσον ἀπελθεῖν, ὥς φησιν ὁ Λουκᾶς. (ἡ γὰρ ἄβυσσος ἀναχώρησίς ἐστι τοῦ κόσμου.) ἀξιοῦσι τοίνυν οἱ δαίμονες μὴ πεμφθῆναι ἔξω τῆς γῆς, μηδὲ ὅπου οὐκ ἄνθρωπος, εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ. ὥστε ὁ Κύριος ἠδύνατο μετάξαι αὐτούς. Συνεχώρησε δὲ εἶναι αὐτοὺς ἐν τῇ γῇ ταύτῃ, ὥσπερ οὖν ἐπὶ τῷ διαβόλῳ, ἵνα μὴ ἀντιπάλου τῇ ἀπου-

VICTORIS ANTIOCH. *Deprecabatur ne ſe expelleret extra regionem*, aut ne irent in abyſſum, ut ait Lucas. nam abyſſus receſſio eſt à mundo, orant igitur dæmo-

nes ne amandentur extra terram, in locum ubi nemo ſit; in tenebras exteriores præparatas Diabolo & Angelis ejus. quare apparebat in poteſtate Chriſti eſſe transferre ipſos quò vellet: nec niſi ejus permiſſu in illa conſtitiſſe regione. ut & in terris cæteris verſari Diabolum tolerat: ne adverſarii abſentia genus humanum corona victoriæ defraudet.

διὰ ζημιώσῃ τῆς ἀνθρωπότητα τοῦ στεφάνου τῆς νίκης.

11. Erat autem ibi circa montē
„ grex porcorū magnus, paſcens.
12. Et deprecabantur eum ſpi-
„ ritus dicentes: Mitte nos in por-
„ cos, ut in eos introeamus.
13. Et conceſſit eis ſtatim Ie-
„ ſus. Et exeuntes ſpiritus immū-
„ di, introierunt in porcos: & ma-
„ gno impetu grex præcipitatus
„ eſt in mare, ad duo millia, &
„ ſuffocati ſunt in mari.

„ Ἦν δὲ ἐκεῖ πρὸς τῷ ὄρει ἀγέλη
„ χοίρων μεγάλη βοσκομένη.
„ Καὶ παρεκάλεσαν αὐτὸν πάντες οἱ
„ δαίμονες, λέγοντες, πέμψον ἡμᾶς εἰς
„ τοὺς χοίρους, ἵνα εἰς αὐτοὺς εἰσέλθωμεν.
„ Καὶ ἐπέτρεψεν αὐτοῖς εὐθέως ὁ
„ Ἰησοῦς, καὶ ἐξελθόντα τὰ πνεύματα
„ τὰ ἀκάθαρτα εἰσῆλθον εἰς τοὺς χοίρους·
„ καὶ ὥρμησεν ἡ ἀγέλη κατὰ τοῦ κρημνοῦ
„ εἰς τὴν θάλασσαν. ἦσαν δὲ ὡς δισχί-
„ λιοι. καὶ ἐπνίγοντο ἐν τῇ θαλάσσῃ.

ANONYMI. Permiſit, hoc oſtendens, ne in porcos quidem, nedum in homines, audere aut poſſe quidquā dæmonas citra Dei permiſſionē. Multi hic opponunt: quid attinuit curationem Energumeni imputari tam luculenta, tāq; damnoſa jactura Dominis porcorum? neque enim fas, ut alteri benè ſit, alterum malè mulctari. Ad hoc dicimus: utiliter id à Domino proviſum; ut manifeſta fides fieret teſtimonii de Chriſti divinitate à dæmonibus prolati. qui enim audierant Energumeni ore profitentes dæmones de Domino: eſſe illum Dei filium, ſuſpicari potuiſſent fabulam eſſe ex compoſito adornatam in homine, qui ſe dæmone infeſſum fingeret: cum ars illa & fraus adulantis, non vera calamitas eſſet. Talis ſuſpicionis calumniam evidenti experimento refellebat porcorum impetus in præceps, aliena utique impreſſus

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Ἐπέτρεψε, τοῦτο δεικνὺς, ὅτι οὐδὲ χοίρων, ἄνευ συγχωρήσεως Θεοῦ, κατατολμῶσιν ἢ ἐξουσιάζουσι, μήτιγε ἀνθρώπων, οἱ δαίμονες. πολλοὶ ἀντιτιθέασιν ἐνταῦθα, ὅτι οὐκ ἔδει φασὶ διὰ τὸ ἰαθῆναι τὸν δαιμονῶντα, τοσαύτην γενέσθαι βλάβην τοῖς Κυρίοις τῶν χοίρων. οὐ γὰρ ἵνα ἄλλος εὐπάθῃ ἄλλους ἔδει πρᾶξαι κακῶς. καί φαμεν πρὸς τοῦτο μὲν, ὅτι οἰκονομικῶς γέγονε τὸ γεγονός. ἐπειδὴ προσεκύνησάν τε τὸν Κύριον καὶ υἱὸν Θεοῦ ὡμολόγησαν καὶ κριτὴν, ὅπως μὴ δόξῃ προσποιητὸς εἶναι ὁ δαιμονῶν, οἱ χοῖροι παρέστησαν ἀληθῆ εἶναι ταῦτα πάντα. ἔπειτα εἰκὸς ἦν καὶ τοὺς δεσπότας τῶν χοίρων ἀξίους εἶναι θλίψεως καὶ ζημίας διά τινας ἁμαρτίας. πρὸς τούτοις οὐκ εἶπεν, ὅτι καὶ ἐπνίγησαν οἱ χοῖροι, ἀλλ' ἐπνίγοντο· εἰκὸς δὲ καὶ τοὺς πνιγομένους σωθῆναι. γινώσκων ὁ πάντων δεσπότης τὰς ἐνθυμήσεις ἑκάστου, μάλιστα δὲ τοῦ παμπονήρου δαίμονος, διαλογιζομένου προφάσει τῆς τῶν χοίρων ἀπωλείας ἐξελθόντας τοὺς τούτων δεσπότας καταλῦσαι τὸν Κύριον,

ἐπετρε

ἐπέτρεψεν αὐτοῖς τὴν ἔφοδον· παρασκευάσας ἅμα τὴν οἰκείαν δεσποτείαν πάντων καταχύσας, καὶ τὴν ἐκείνων ἐνθύμησιν ἄπρακτον γεγενημένην.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Εἰς τοὺς χοίρους ἐπέτρεψεν εἰσελθεῖν. ἅπαντες δὲ ὑπὸ τῶν δαιμόνων ἐλασθέντες κατὰ τοῦ κρημνοῦ ῥίψαντες ἑαυτοὺς εἰς τὴν θάλασσαν ἐνέβαλον, ὡς τοὺς βόσκοντας ὁμοῦ πεφοβηθῆναι καὶ θαυμάσαι τὸ γινόμενον, καὶ εἰσελθόντας ἀπαγγεῖλαι τοῖς ἐν τῇ πόλει ἅπαντα τὰ γινόμενα. ἐφ' οἷς εἰκότως ἐκπλαγέντες ἐκεῖνοι ἐξῆλθον πρὸς τὸν Ἰησοῦν. καὶ εὗρον καθήμενον τὸν ἄνθρωπον ἀφ' οὗ τὰ δαιμόνια ἐξεληλύθει, ἱματισμένον καὶ σωφρονοῦντα, καὶ παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ καθήμενον, καὶ τὸν εὐεργέτην ἐπιγινώσκοντα, ἐξεπλάγησαν ἐπὶ τῷ γινομένῳ· καὶ τὴν προσήκουσαν ἀποδόντες ἐν τῇ συναντήσει τιμὴν παρεκάλεσαν ἐφ' ἑτέρους μεταβῆναι τόπους, ὡς οὐκ ἄξιοι ὄντες τοσοῦτον ἀγαθὸν ἐπὶ τῆς οἰκείας χώρας ἔχειν, δείσαντες μή πού τι καὶ μεῖζον πάθωσιν ἀπὸ τῆς τοῦ παρόντος δυνάμεως τῶν οἰκείων ἁμαρτημάτων ἕνεκεν.

ΤΟΛΩΣ. Ἀξιοῦσιν οἱ δαίμονες τὸν Χριστὸν ὅπως μὴ ἀποστείλῃ αὐτοὺς ἔξω τῆς χώρας· ἀλλ' ἀπολύσῃ εἰς τὴν ἀγέλην τῶν χοίρων· τοῦτο δὲ συγχωρεῖ αὐτοῖς γενέσθαι ὁ Σωτὴρ ἵνα παλαίοντες ἡμῖν δοκιμωτέρους ἡμᾶς ποιήσωσιν. εἰς δὲ τοὺς χοίρους συνεχώρησεν αὐτοὺς εἰσελθεῖν ἵνα δείξῃ· ὅτι ὥσπερ τῶν χοίρων οὐκ ἐφείσαντο, οὕτως οὐδὲ ἀνθρώπου ἐκείνου, εἰ μὴ θεία τις ἦν δύναμις ἡ τηροῦσα αὐτόν.

ΦΩΤΙΟΥ. Ἐπέτρεψε τοῖς δαίμοσιν ὁ Σωτὴρ εἰσελθεῖν εἰς τοὺς χοίρους ἵνα δείξῃ τὴν καθ' ἡμῶν μανίαν τῶν δαιμόνων ὁπόση τίς ἐστι· καὶ τὴν δύναμιν αὐτῶν· καὶ ὅτι οἱ τοσούτους χοίρους συντόμως ἀφανίσαντες, οὐκ ἂν ἀδύνατοι ἦσαν οὕτω διαφθεῖραι καὶ τοὺς ἀνθρώπους. ὥστε διὰ πάντων τούτων φανερὰν εἶναι τὴν τοῦ Θεοῦ δύναμιν, κωλύοντος αὐτοὺς

vi: quomodo enim brutum pecus ſimularet, exitio præſertim ſuo? ſed ne injuſta videatur mulcta, pronũ eſt intelligere, dominos porcorum ob propria peccata damnum iſtud meritos. Ad hæc non dixit *ſuffocati ſunt*, ſed *ſuffocabantur*. ut veriſimiliter credi poſſit, aliquos aut pleroſque ex ſuffocatione quam pati ceperant, ſervatos. atque ita non planè dominis perijſſe. Sciens præterea Dominus omnium arcana cujuſque cogitata, mali etiam dæmonis aſtutum conſilium penetraverat. ſic nimirum ille ratiocinatus ſecum fuerat, percallidè, ut ipſi videbatur. ſi permittente Domino porci perierint, irritati damno gregis domini concurrent, & autorem mali lapidabunt. Hanc illorum argutiam ut eventu redargueret, indulſit quod volebant: & poteſtatem oſtendit ſuam, impediens effectum, & iram nocere cupientium frænans, fraudemque dæmonum effectu caſſam reddens.

VICTORIS ANTIOCHENI.

In porcos permiſit ingredi. qui omnes à dæmonibus abacti per præceps iactantes ſe ipſos in mare irruerunt. adeo ut paſtores immũdi gregis, metu ſimul, & admiratione talis eventus attoniti, regrediẽtes in urbem nunciarent cuncta, quæ contigerant. quibus meritò ſtupefacti illi exierunt ad Ieſum, & invenerunt ſedentem hominem, ex quo dæmonia egreſſa fuerant veſtitum, & ſanæ mentis, humilique ſeſſione ad pedes Ieſu, benefactorem illum ſuum agnoſcentem. Et obſtupuerunt eo quod acciderat. ac convenientem occurſu honorifico exhibentes venerationem Domino, rogabant ut in alia loca tranſi-

tranſiret : nequaquam ſe dignos arbitrati, qui tantum boni apud ſe haberent. veriti etiam ne fortè graviùs aliquid præterea paterentur ob ſua peccata, à tanta Præſentis poteſtate.

ποιῆσαι εἰς τοὺς ἀνθρώπους ὅσα καὶ βούλονται.

TOLOSANI. Petunt dæmones à Chriſto ne ipſos extra regionem amandet : ſed ire permittat in gregem porcorum. Manere autem ipſos indulget Salvator, ut illi nobis mixti, noſque quotidianis certaminibus exercentes, fortiores nos & palma digniores reddant. Conceſſit quoque ut in porcos irent; eoſque perderent, documento id fore confidens ſpectatoribus ad intelligendum, qui porcos necaverint,nec homini illi miſero unde expellebantur fuiſſe parcituros : niſi prohibuiſſet vis quædam major, ipſum curans, ipſique conſulens.

PHOTII. Permiſit dæmonibus Salvator ingredi in porcos, ut oſtenderet eorum furorem in nos, quantus ſit, & quanta armatus nocendi vi. Sanè qui tot porcos momento perdiderant,facilè intelligebantur,non carere viribus ad homines conſimiliter perdendos. ut ex his omnibus manifeſtum ſit,Dei potentiam impedire ipſos quominùs adverſus homines faciant quæcumque vellent.

14. Qui autem paſcebant eos,
,, fugerunt,& nunciaverunt in ci-
,, vitatem & in agros, & egreſſi
,, ſunt videre quid eſſet factum.
15. Et veniunt ad Ieſum,& vi-
,, dent illum qui à dæmonio ve-
,, xabatur,ſedentem, veſtitum, &
,, ſanæ mentis : & timuerunt.
16. Et narraverunt illis, qui vi-
,, derant, qualiter factum eſſet ei,
,, qui dæmonium habuerat: & de
,, porcis.
17. Et rogare cœperunt eum
,, ut diſcederet de finibus eorum.
18. Cumq; aſcenderet navim,
,, cœpit illum deprecari qui à dæ-
,, monio vexatus fuerat, ut eſſet
,, cum illo.

,, Οἱ δὲ βόσκοντες τοὺς χοίρους ἔφυ-
,, γον, καὶ ἀπήγγειλαν εἰς τὴν πόλιν καὶ
,, εἰς τοὺς ἀγρούς. καὶ ἐξῆλθον ἰδεῖν τί
,, ἐστι τὸ γεγονός.
,, Καὶ ἔρχονται πρὸς τὸν Ἰησοῦν, καὶ
,, θεωροῦσι τὸν δαιμονιζόμενον καθήμενον
,, καὶ ἱματισμένον καὶ σωφρονοῦντα τὸν
,, ἐσχηκότα τὸν λεγεῶνα· καὶ ἐφοβήθησαν.
,, Διηγήσαντο δὲ αὐτοῖς οἱ ἰδόντες,
,, πῶς ἐγένετο τῷ δαιμονιζομένῳ καὶ
,, περὶ τῶν χοίρων.
,, Καὶ ἤρξαντο παρακαλεῖν αὐτὸν
,, ἀπελθεῖν ἀπὸ τῶν ὁρίων αὐτῶν.
,, Καὶ ἐμβάντος αὐτοῦ εἰς τὸ πλοῖ-
,, ον, παρεκάλει αὐτὸν ὁ δαιμονισθεὶς
,, ἵνα ᾖ μετ᾽ αὐτοῦ.

TOLOSANI. Civitatis illius & regionis incolæ,ubi de prodigio quod acciderat cognoverunt, perculſi vehementius ſunt, & Ieſum rogabant, ut excederet è finibus eorum. Corripuerat enim eos metus quidam ne majus in eos malũ

ΤΟΛΩΣ. Μαθόντες οἱ τῆς πόλεως ἐκείνης περὶ τοῦ γεγονότος θαύματος ἐξεπλάγησαν σφόδρα. καὶ τὸν Ἰησοῦν παρεκάλουν ἐκ τῆς χώρας αὐτῶν ἐξελθεῖν. ἐδεδοίκεισαν γὰρ μή τι καὶ μεῖζον αὐτοῖς γένηται· λυπηθέντες γὰρ ἐπὶ τῇ ἀπωλείᾳ τῶν χοίρων, παρῃτοῦντο καὶ

τὴν

τὴν τοῦ σωτῆρος παρουσίαν. ὁ δὲ ἰαθεὶς παρεκάλει συμμεῖναι αὐτῷ καὶ μηδαμῶς χωρίζεσθαι αὐτοῦ. δεδιὼς μήποτε μόνον αὐτὸν εὑρόντες οἱ δαίμονες ἐνοχλήσωσιν αὐτῷ. ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀπολύει αὐτὸν εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ ἀπελθεῖν. δεικνύων ὅτι κἂν πόῤῥω ᾖ ἀπ' αὐτοῦ· ἀλλά γε ἡ δύναμις αὐτοῦ φυλάξει αὐτόν.

ΣΕΥΗΡΟΥ. Οὐκ εἶπεν αὐτῷ ὅτι ἀπάγγειλον ὅσα σοι πεποίηκα ἐγώ· ἀλλ' ὅσα σοι πεποίηκεν ὁ Κύριος, διδάσκων ἡμᾶς, ἵνα ὅταν τι ἀγαθὸν ποιήσωμεν, μὴ ἐπαιρώμεθα ἐπ' αὐτῷ.

ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΗΡΑΚΛΕΙΩΤΟΥ. Τί δήποτε ὁ Σωτὴρ ὁ ἁπανταχοῦ καὶ πᾶσι τοῖς θεραπευομένοις παραγγέλλων μηδενὶ εἰπεῖν, νῦν πάλιν φανερῶσαι αὐτὸν βούλεται καὶ ἀπαγγέλλειν πρὸς ἅπαντας ὅσα πεποίηκεν αὐτῷ ὁ Θεός. ἔστιν οὖν εἰπεῖν πρὸς τοῦτο· ὅτι ἁρμοδίως πεποίηκεν ὁ Κύριος· πᾶσα γὰρ ἡ χώρα ἐκείνη ἄθεος ἦν· καὶ δεισιδαιμονίᾳ ἐκρατεῖτο. διὰ τοῦτο παραγγέλλει αὐτῷ κηρύξαι τὸ θαῦμα· ἵνα ἀκούσαντές τε καὶ ἑωρακότες, ἐπὶ τὸ βέλτιον τὸν βίον ἑαυτῶν μεταθῶσιν.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Ἡγοῦμαι ὅτι διὰ τοῦτο ἤθελεν εἶναι μετ' αὐτοῦ τοῦ Κυρίου ὁ ποτε δαιμονισθεὶς, διὰ τὸ μὴ παραληφθῆναι αὐτὸν ὑπὸ τοῦ δαίμονος ἐν τῇ ἀπουσίᾳ τοῦ Κυρίου. εἰ γὰρ ὡς μαθητὴς ὢν ἐζήτει εἶναι μετ' αὐτοῦ, οὐκ ἂν ἐκώλυσεν αὐτόν, οὐδὲ γὰρ τὴν Μαρίαν ἐκώλυσε συνεῖναι αὐτῷ, ἀφ' ἧς ἑπτὰ δαιμόνια ἐβεβλήκει. μᾶλλον διὰ τοῦτο εἴασεν ὁ Κύριος, δι' ἃ ἤμελλεν ποιεῖν, τουτέστι κηρύττειν τὸν Κύριον εἰς ὠφέλειαν τῶν ἀκουόντων.

quoddam inde ingrueret. Itaque clade porcorum & jactura perciti, præſentiam Salvatoris infelices averſantur & recuſant. Non ita qui curatus à Chriſto fuerat. Is enim voto planè contrario petebat à Ieſu, ſibi ut per eum liceret adhęrere ipſi comitem individuum. Verebatur ſcilicet ne ſolum ipſum invenientes dæmones, iterùm infeſtarent. At abire ipſum domum ſuam jubet Ieſus: ſignificans ſe quantumvis abſentem, & lato ſpatio remotum, præſenti tamen ubique virtute, poſſe ac velle ipſum ſervare ac protegere.

SEVERI. Non dixit ipſi: Annúncia quanta tibi ego fecerim; ſed, quanta tibi fecerit Dominus. docens nos, cùm bonum aliquid fecerimus, non eo tamen efferri, nobiſque gloriam tribuere.

THEODORI HERACLEOTÆ. Cur tandem Salvator, cum aliàs paſſim ſoleat edicere iis quos curavit, ne cuiquam dicant: nunc è contrariò jubet hunc nunciare omnibus quanta ipſi fecerit Deus? Dicendum: peculiarem hic fuiſſe Chriſto cauſam ita ſe gerẽdi. quoniam univerſa iſta ubi hæc geſta ſunt regio Deũ ignorabat, ſuperſtitionis obvoluta tenebris. Propterea nũciari prodigium voluit ab eo ipſo in quo id geſtũ erat. ut & nuncii ipſius mutatio, hominis priùs noti, & rei nunciatæ admirabilitas, vel illis ipſis Atheis aliquam opinionem ingeneraret divinitatis in eo negotio verſatæ: cogitationemque inderet vitæ in melius vertendæ.

ANONYMI. Exiſtimo idcirco voluiſſe eſſe cum Domino illum, qui poſſeſſus à dæmone fuerat, quòd metueret ne denuò invaderetur à malo Genio, in abſentia Domini. nam ſi in Diſcipulorum numerum adſcribi poſtulaſſet, non, opinor, fuiſſet rejectus. neque enim Mariam Chriſtus prohibuit ſequi ſe, à qua ſeptem dæmonia ejecerat. niſi potiùs

propte-

propterea iſtum reliquit ibi Dominus, ut faceret quod facturum ſciebat: videlicet prædicare Dominum in utilitatem audientium.

19. Et Ieſus non admiſit eum, „ ſed ait illi, Vade in domum tuã „ ad tuos, & annuncia illis quanta tibi Dominus fecerit, & miſertus ſit tui.

„ Ὁ δὲ Ἰησοῦς οὐκ ἀφῆκεν αὐτόν, „ ἀλλὰ λέγει αὐτῷ, ὕπαγε εἰς τὸν οἶκόν „ σου πρὸς τοὺς σούς, καὶ ἀνάγγειλον „ αὐτοῖς ὅσα σοι ὁ Κύριος ἐποίησε, καὶ „ ἠλέησέ σε.

EIVSDEM. Vides autoritatem loquendi Deo dignam. Ipſe ſe Dominum & miſericordem vocat.

ΑΥΤΟΥ. Ὁρᾷς ἐξουσίαν θεοπρεπῆ· αὐτὸς ἑαυτὸν Κύριον καὶ ἐλεήμονα καλεῖ.

30. Et abiit, & cœpit prædicare „ in Decapoli quanta ſibi feciſſet „ Ieſus: & omnes mirabantur.

„ Καὶ ἀπῆλθε καὶ ἤρξατο κηρύσ„σειν ἐν τῇ Δεκαπόλει ὅσα ἐποίησεν „ αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· καὶ πάντες ἐθαύμαζον.

VICTORIS ANTIOCH. Dominus ne videretur ſua ſolũ præſentia cuſtodire ipſum ab incurſu dæmonis, dimiſit ipſum: neminẽ, inquiens, verearis. Præſentia ſiquidem minueret miraculum: abſentia declaratura magis eſt poteſtatem. Revertere in domum tuã, habens à me pignus ſalutis & narra aliis miraculum, ut confirmes gratiam. quod & fecit. quæritur quam ob cauſam Dominus dæmonas hoc poſcentes iuſſit ingredi in porcos? Magna mala dæmones inferebant hominibus. Inde multi, ut fit, quæritabant inter ſe cur illa permitteret Deus? volens igitur Dominus cunctis oſtẽdere, & quanta ſit ira dæmonum in homines, & quantò pauciora, & minora quam vellent eis inferant damna, frænante maleficam illorum vim divina potentia, in homines quidem experimentum ipſos edere ſuæ væſaniæ non eſt paſſus. indulſit autem ut porcos invaderent, ut ex eo & rabies & vis appareret dæmonum, ac ex eo

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Ὁ Κύριος ἵνα μὴ δόξῃ διὰ τῆς παρουσίας φυλάττειν μόνον, ἀπέλυσεν αὐτόν· μηδένα, φησίν, εὐλαβήθητι. ἡ γὰρ παρουσία ἐλάττοι τὸ θαῦμα, ἡ δὲ ἀπουσία σημαίνει μειζόνως τὴν ἐνέργειαν. ὑπόστρεφε εἰς τὸν οἶκόν σου ἔχων παρ' ἐμοῦ τὸ ἐνέχυρον τῆς σωτηρίας, καὶ διηγοῦ τοῖς ἄλλοις τὸ θαῦμα, ἵνα βεβαιώσῃς τὴν χάριν. ὃ δὴ καὶ ποιῶν διετέλει. ζητεῖται τίνος ἕνεκεν ὁ Κύριος τοῖς δαίμοσιν εἰσελθεῖν ἐπιτάττει εἰς τοὺς χοίρους οὕτως αἰτήσασι; μέγιστα κακὰ διετίθεσαν τοὺς ἀνθρώπους οἱ δαίμονες. ἐντεῦθεν δὲ πολλοί, ὡς εἰκός, συνεξέταζον πρὸς ἀλλήλους, τίνος ἕνεκεν ταῦτα ποιεῖν ἀνέχεται ὁ Θεός; βουληθεὶς οὖν ὁ Κύριος ἅπασι δεῖξαι, καὶ ἡλίκην τὴν ὀργὴν κατὰ τῶν ἀνθρώπων οἱ δαίμονες ἔχουσι, καὶ ὅτι πολὺ ἐλάττονα, ἢ βούλονται καὶ δύνανται, τοὺς ἀνθρώπους ἐργάζονται κακά, τῇ τοῦ Θεοῦ κωλυόμενοι δυνάμει· ἐπὶ μὲν ἀνθρώπων ταύτην οὐ παρεῖχε τὴν ἀπόδειξιν· ἐπέτρεψε δὲ αὐτοὺς εἰς τοὺς χοίρους εἰσελθεῖν, ὥστε ἀπ' ἐκείνων τήν τε ὀργὴν τῶν δαιμόνων καὶ τὴν δύναμιν νοεῖν, καὶ ὅτι οἱ τοσούτους χοίρους συντόμως ἀφανίσαντες, οὐκ ἀδύνατοι τὰ αὐτὰ

διὰ-

διαπνιγῆναι τοὺς ἀνθρώπους καθεστήκασιν, ὡς διὰ πάντων φανερὸν εἶναι τοῦ Θεοῦ τὴν δύναμιν κωλύοντος αὐτοὺς ἅπαντα πράττειν εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ὅσα καὶ βούλονται.

quod tã multos porcos momento perdidiſſent, intelligeretur ſimilia ipſos in homines poſſe. Sicq; palã fieret divina illos teneri potentia, ne quęcumque volunt in homines faciant.

» Καὶ διαπεράσαντος τοῦ Ἰησοῦ
» ἐν τῷ πλοίῳ πάλιν εἰς τὸ πέραν,
» συνήχθη ὄχλος πολὺς ἐπ᾽ αὐτόν,
» καὶ ἦν παρὰ τὴν θάλασσαν.
» Καὶ ἰδοὺ ἔρχεται εἷς τῶν ἀρχισυνα-
» γώγων ὀνόματι Ἰάειρος, καὶ ἰδὼν
» αὐτὸν πίπτει πρὸς τοὺς πόδας αὐτοῦ.
» Καὶ παρεκάλει αὐτὸν πολλά, λέ-
» γων, ὅτι τὸ θυγάτριόν μου ἐσχάτως
» ἔχει· ἵνα ἐλθὼν ἐπιθῇς αὐτῇ τὰς
» χεῖρας, ὅπως σωθῇ καὶ ζήσεται.

» Καὶ ἀπῆλθε μετ᾽ αὐτοῦ, καὶ ἠκο-
» λούθει αὐτῷ ὄχλος πολύς, καὶ συνέθ-
» λιβον αὐτόν.

21\. Et cùm tranſcendiſſet Ie-
» ſus in navi rurſum transfretum,
» convenit turba multa ad eum:
» & erat circa mare.
22\. Et ecce venit quidã de Ar-
» chiſynagogis nomine Iairus; &
» vidẽs eũ, procidit ad pedes ejus.
23\. Et deprecabatur eum mul-
» tùm, dicens: Quoniam filia mea
» in extremis eſt: Veni, impone
» manus ſuper eam, ut ſalva ſit, &
» vivat.
24\. Et abiit cum illo, & ſeque-
» batur eum turba multa, & com-
» primebant eum.

ΑΥΤΟΥ. Θαῦμα δὲ πάλιν ἕτερον διαδέχεται. ἄρχων γὰρ τῆς συναγωγῆς ἀπαντᾷ πρὸς τὸν Κύριον, οὐ προλαμβάνων εὐγνωμοσύνην τὴν πίστιν, ἀλλ᾽ ἀναγκαζόμενος ὑπὸ νόσου τῆς θυγατρός. ὄνομα δὲ ἦν αὐτῷ Ἰάειρος. τὸ ὄνομα κεῖται διὰ τοὺς Ἰουδαίους τοὺς εἰδότας τὸ γεγονός, ἵνα γένηται τὸ ὄνομα ὑπόδειξις τοῦ θαύματος. παρεκάλει δὲ τὸν Ἰησοῦν ὑπὲρ ἰδίας θυγατρός, ἣν Ματθαῖος μὲν τετελευτηκέναι φησί, Μάρκος δὲ τότε μὲν ἀῤῥωστεῖν δεινῶς, ὕστερον δὲ ἐλθόντος τινὸς τῶν τοῦ ἀρχισυναγώγου, ἐν ὅσῳ ἀπιέναι ὁ Κύριος ἔμελλεν, ἀπαγγεῖλαι ὅτι τετελεύτηκε, καὶ περιττὸν αὐτῷ τὸ σκύλλειν τὸν διδάσκαλον. ἐπειδὴ γὰρ ὡς διδάσκαλον ἐνόμιζον αὐτὸν καλεῖσθαι ἵνα ἐλθὼν ἐπεύξηται τῇ παιδίσκῃ, ἐνόμιζον μηκέτι αὐτοῦ χρείαν εἶναι διὰ τὸ τεθνηκέναι αὐτήν. οὐκ εἰδότες ὅτι δυνατὸν ἦν καὶ ἀποθανοῦσαν ἀναστῆσαι. τοῦτο μὲν οὕτως ἔχει. Ματθαῖος δὲ τοῦτο τὸ θαῦμα μόνος εἰπὼν

EIVSDEM. Miraculum rurſus aliud ſequitur. Princeps enim Synagogæ procedit obviam Domino, non cauſa venerationis, aut fidei inſtinctu, ſed coactus morbo filiæ. nomen illi erat, Iairus. Exprimitur nomen propter Iudæos, qui norant factum, ut eſſet nomen demonſtratio miraculi. Orat autem Dominum pro ſua filia, quam Matthæus quidem jam obiiſſe ait: Marcus autẽ, tunc ęgrotaſſe graviter; poſtea verò à quodã domeſtico Archiſynagogi, cùm jam Dominus iturus ad illam erat, mortem ejus nunciatam, addito fruſtra vexari Magiſtrum, re non amplius integra. quoniam enim ut Magiſtrum putabant illum vocari, ut veniens oraret ſuper puellam, arbitrabantur nihil iam eo eſſe opus, defuncta utique virgine. neſcientes poſſe ipſum & mortuam vitæ redde-

reddere. Hoc quidem ſic habet. Matthæus autem id, in quo verè miraculum ſitum eſt narrare feſtinans, neglexit ſubtiliùs diſtinguere momenta verbaque amborum, Principis videlicet,& famuli,quaſi uterque idem dixerit, quod non ita eſt: nec affirmare voluit. at tanti non putavit minutè diſcernere quæ parum ad rei ſummam intererant. Promittit Dominus iturum ſe, ac revocaturum puellam ad vitam. ſequuntur ipſum & Diſcipuli.

γινόμενος ὡς ἂν δι' ἑκατέρων ὁμοίως ἐκείνου σημαινομένου ὅτι δὴ νεκρὰν ἔλεγεν, συντόμως εἶπεν ὅτι τετελεύτηκε, παρεὶς τὴν ἀκρίβειαν. ὑπισχνεῖται ὁ Κύριος ἀπελεύσεσθαι καὶ ἀναστήσειν αὐτῷ τὴν παῖδα. ἕπονται δὲ αὐτῷ καὶ οἱ μαθηταί.

25. Et mulier quædã, quæ erat
„ in profluvio ſanguinis annis
„ duodecim.

„ Καὶ γυνή τις οὖσα ἐν ῥύσει αἵ-
„ ματος ἔτη δώδεκα.

29. Et fuerat multa perpeſſa à
„ compluribus medicis, & eroga-
„ verat omnia ſua, nec quicquam
„ profecerat, ſed magis deterius
„ habebat.

„ Καὶ πολλὰ παθοῦσα ὑπὸ πολ-
„ λῶν ἰατρῶν, καὶ δαπανήσασα τὰ
„ παρ' ἑαυτῆς πάντα, καὶ μηδὲν ὠφε-
„ ληθεῖσα, ἀλλὰ μᾶλλον εἰς τὸ χεῖ-
„ ρον ἐλθοῦσα.

27. Cùm audiſſet de Ieſu,venit
„ in turba retrò, & tetigit veſti-
„ mentum ejus.

„ Ἀκούσασα περὶ τοῦ Ἰησοῦ, ἐλθοῦ-
„ σα ἐν τῷ ὄχλῳ ὄπισθεν, ἥψατο τοῦ
„ ἱματίου αὐτοῦ.

28. Dicebat enim, Quia ſi vel
„ veſtimentum ejus tetigero, ſal-
„ va ero.

„ Ἔλεγε γὰρ ὅτι κἂν τῶν ἱματίων
„ αὐτοῦ ἅψωμαι, σωθήσομαι.

29. Et cõfeſtim ſiccatus eſt fons
„ ſanguinis ejus:& ſenſit corpore,
„ quia ſanata eſſet à plaga.

„ Καὶ εὐθέως ἐξηράνθη ἡ πηγὴ τοῦ
„ αἵματος αὐτῆς, καὶ ἔγνω τῷ σώμα-
„ τι ὅτι ἴαται ἀπὸ τῆς μάστιγος.

TOLOSANI. Modò perpetrato miraculo, aliud brevi intervallo continuat Dominus. cùm Filiam Archiſynagogi mortuam vitæ reſtituit. Credebat hic Archiſynagogus, at ex dimidia tantùm parte.ſanè quatenus ad Chriſti pedes procidit, fidelis eſſe videtur. quatenus verò rogat ut domũ ſuam veniat, quaſi non credens poſſe Chriſtum verbo abſentem quodcumque vellet effectum reddere, non planè fidelem ſe præſtabat. Obiter interim & Hæmorroiſſam ſanat: haud paulò robuſtiori fide præditam, ut pote quæ

ΤΟΛΩΣ. Μετὰ δὲ τὸ πρότερον γεγονὸς θαῦμα καὶ ἕτερον ἐργάζεται ὁ Κύριος. τὴν γὰρ θυγατέρα τοῦ ἀρχισυναγώγου ἀνέστησε. πιστὸς γὰρ ἦν ὁ ἀρχισυνάγωγος· ἐξ ἡμισείας μέντοι, καὶ ὡς μὲν πίπτων παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ, πιστὸς εἶναι δοκεῖ· ὡς δὲ παρακαλῶν αὐτὸν εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ ἐλθεῖν, καὶ μὴ πιστεύων ὅτι καὶ λόγῳ δύναται τοῦτο ποιῆσαι· οὐκ ἔτι τελέως πιστός· ὡς γὰρ ἐν παρέργῳ ἀπερχομένου τοῦ Σωτῆρος θεραπεύεται καὶ ἡ αἱμοῤῥοοῦσα δι' ἣν εἶχε τελείαν πίστιν. Καὶ γὰρ ἐκ μόνης τῆς τῶν ἱματίων αὐτοῦ προσψαύσεως ἰαθῆναι ἐπίστευσε· διὸ καὶ τυγχάνει τῆς ἰάσεως. οὕτω δὲ καὶ ἡμεῖς τυγχάνομεν, πιστεύοντες

εἰς

εἰς τὸν Κύριον· καὶ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ καὶ τοῦ θανάτου γεγονότες μέτοχοι, ἴασιν τῶν πλημμελημάτων δεχόμεθα.

Τὸ ὄνομα κεῖται τοῦ ἀρχισυναγώγου διὰ τοὺς Ἰουδαίους τοὺς εἰδότας τὸ γεγονός. ὅπως δὲ τοιοῦτον τῆς τοῦ θαύματος πλειότητος ἀπόδειξις γένηται. τὴν δὲ τούτου θυγατέρα ὁ μὲν Ματθαῖος τετελευτηκέναι φησίν· ὁ δὲ Μάρκος, πρότερον μὲν ἀῤῥωστεῖν δεινῶς, εἶτα μετὰ τοῦτο ἀποθανεῖν.

ſolo veſtis vel furtivo contactu curandã ſe crederet. quare ipſi quod ſperaverat contigit. Ita & nobis accidit. credentes enim in Dominum, & carnis ejus ac mortis facti participes, curationem peccatorum accipimus.

Nomen quoque Archiſynagogi ſcripto proditum eſt, propter Iudæos rem ſcientes quæ geſta ferebatur, ſed fortaſsè propter ejus admirabilitatem, præſtigiarum eam ſuſpectam habituros. cui dubitationi occurſura erat perſonæ talis mentio: qui pro ſua prudentia & religione illudi ſibi non ſiviſſet. unde ejus nominis interpoſitio, demonſtratio quædam erat veritatis miraculi. Hujus porrò filiam Matthæus obijſſe prius dicit: Marcus verò, primùm quidem ægrotaſſe graviter, deinde & eſſe mortuam.

» Καὶ εὐθέως ὁ Ἰησοῦς ἐπιγνοὺς ἐν
» ἑαυτῷ τὴν ἐξ αὐτοῦ δύναμιν ἐξελθοῦ-
» σαν, ἐπιστραφεὶς ἐν τῷ ὄχλῳ, ἔλε-
» γε, τίς μου ἥψατο τῶν ἱματίων;
» Καὶ ἔλεγον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐ-
» τοῦ, βλέπεις τὸν ὄχλον συνθλίβον-
» τά σε, καὶ λέγεις, τίς μου ἥψατο;
» Καὶ περιεβλέπετο ἰδεῖν τὴν τοῦτο
» ποιήσασαν.
» Ἡ δὲ γυνὴ φοβηθεῖσα καὶ τρέμου-
» σα, εἰδυῖα ὃ γέγονεν ἐπ' αὐτῇ, ἦλθε
» καὶ προσέπεσεν αὐτῷ, καὶ εἶπεν
» αὐτῷ πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν.
» Ὁ δὲ εἶπεν αὐτῇ, θύγατερ ἡ πί-
» στις σου σέσωκέ σε, ὕπαγε εἰς εἰρήνην
» καὶ ἴσθι ὑγιὴς ἀπὸ τῆς μάστιγός σου.

30. Et ſtatim Ieſus in ſemetipſo
» cognoſcens virtutẽ, quæ exierat
» de illo, cõverſus ad turbã ajebat,
» Quis tetigit veſtimenta mea?
31. Et dicebãt ei Diſcipuli ſui,
» Vides turbam comprimentẽ te;
» & dicis, Quis me tetigit?
32. Et circumſpiciebat videre
» eam quæ hoc fecerat.
33. Mulier verò timens, & tre-
» mens, ſciens quod factum eſſet
» in ſe, venit & procidit ante eũ,
» & dixit ei omnem veritatem.
34. Ille autem dixit ei, Filia, fi-
» des tua te ſalvam fecit: vade in
» pace, & eſto ſana à plaga tua.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Ὁ δὲ Ματθαῖος ὁμοίως κἀν τούτῳ τῷ θαύματι εἰπεῖν τὴν ἀκρίβειαν καταλέλοιπε. ὁ γάρτοι Μάρκος προστίθησιν ὅτι ὁ Κύριος ἐπιστραφεὶς ἠρώτα τὸν ἁψάμενον. ἡ δὲ ὑπὸ τοῦ φόβου κατήγγειλεν ἑαυτὴν, καὶ οὕτως εἶπε πρὸς αὐτὴν τὸ, ἡ πίστις σου σέσωκέ σε. ὁ πιστεύων εἰς τὸν σωτῆρα ἅπτεται αὐτοῦ· ὁ δὲ ἀπιστῶν θλίβει αὐτὸν καὶ λυπεῖ. ὁ δὲ ἀπολλύμενος αὐτοῦ ἕλκει καὶ

VICTORIS ANTIOCHENI. Matthæus in hujus quoque miraculi narratione minutias neglexit, nam Marcus addit, converſũ Dominum quæſiſſe: quis ſe tetigiſſet? Illa verò conſcia præ metu, prodidit ſe ipſam: & ſic audivit à Domino: *fides tua te ſalvam fecit.* qui credit, tangit Salvatorem ſuum. qui verò non credit, premit illum

& vexat. qui verò illum tangit, trahit & rapit ad clementiam. negabant omnes ſe tetigiſſe ipſum; non enim credebant, ſed contigui ſolùm ipſi erant. E veſtimētis porro ſuis proceſſiſſe mulieri ſalutis cauſam, docuit dum dixit: *fides tua tè ſalvam fecit*: ſic non locus, non ſermo, non quidquam eorum quæ extra ſunt ſalutem affert; ſed ſua unicuique fides. Filia autem Ieſu eſt, curata à fluxu ſpiritualiter, & à vitio mundata: neceſſe eſt & hoc adjungere. cur ait de Hæmorrhoiſſa Saluator, *quis me tetigit*? ut intelligeret ſe à volente curatam, & non ab invito. Sciverat enim quænam ipſum tetigiſſet. Interrogat autem, ut quaſi deprehenderet ac convinceret ipſam, furto velut facto, recedentem; & videlicet publicaret fidem ejus: efficeretque ne lateret mira operatio patrata. Virtutes Chriſti ex ipſo communicantur aliis, non localiter aut corporaliter, quaſi ab ipſo recedant. Sed incorporeæ cùm ſint, & in alios effunduntur, & ab ipſo non ſeparantur. ut ſcientiæ & apud Magiſtrum manent, & à diſcētibus participantur. ſic fide tangentibus Chriſtum, virtutes ejus, ejus voluntate ac judicio dātur. Rectè autem dixit: non, *ſenſi*, ſed *cognovi*. non enim ſenſibiles ejus virtutes ſunt, ſed incorporeę. *Tetigit me quedam*, ait: allocuta eſt mente, affata eſt fide. accedens accepit à me curationem. non me tetigerunt qui circum conſtipati trudunt. non enim mēte ac cogitatione aſſident. Fatebitur igitur qui tetigit virtutem quam eſt expertus, ut plus inde juvetur, & abiens ſciat ſe non ſolùm curatum, ſed nec latuiſſe

ἐπισπᾶται εἰς φιλανθρωπίαν. ἠρνοῦντο δὲ πάντες ἧφθαι αὐτοῦ, οὐ γὰρ ἐπίστευον, ἀλλὰ συνεῖχον αὐτόν. ὅτι δὲ τὰ ἱμάτια αὐτοῦ ἔσωσεν αὐτὴν, ἐδίδαξεν εἰπών, ἡ πίστις σου σέσωκέ σε. οὐ τοίνυν οὔτε τόπος, οὔτε λόγος, οὔτε τι τῶν ἔξωθεν σώζει, ἀλλ' ἑκάστου ἡ πίστις ἑαυτοῦ. θυγάτηρ δὲ χρηματίζει τοῦ Ἰησοῦ ἡ ἰαθεῖσα τῆς ῥύσεως ψυχικῶς καὶ καθαρισθεῖσα τοῦ πάθους. ἀναγκαῖον δὲ προσθεῖναι καὶ εἰπεῖν. τίνος χάριν φησὶν ὁ σωτὴρ περὶ τῆς αἱμορροούσης, τίς μου ἥψατο; ἵνα νοήσῃ ὅτι παρ' ἑκόντος ἔλαβε τὴν σωτηρίαν, καὶ οὐ παρ' ἄκοντος. ᾔδει γὰρ τὴν ἁψαμένην. ἐρωτᾷ δὲ ἵνα ἐλέγξῃ αὐτὴν παρελθοῦσαν, καὶ μὴν δημοσιεύσῃ αὐτῆς τὴν πίστιν, καὶ μὴ λάθῃ δύναμις ἐνεργηθεῖσα. Αἱ δυνάμεις τοῦ σωτῆρος ἐξ αὐτοῦ μεταδίδονται ἑτέροις, οὐ μὴν τοπικῶς ἢ σωματικῶς, ὡς ἀναχωρεῖν αὐτοῦ. ἀσώματοι δὲ οὖσαι, καὶ εἰς ἑτέρους ἐξερχόμεναι καὶ ἑτέροις δίδονται, καὶ οὐκ ἐξίστανται αὐτοῦ. ὥσπερ αἱ ἐπιστῆμαι καὶ παρὰ τῷ διδάσκοντί εἰσι, καὶ τοῖς μανθάνουσι παραδίδονται· οὕτω τοῖς πίστει ἁπτομένοις αὐτοῦ μετὰ τῆς αὐτοῦ βουλῆς τε καὶ κρίσεως δίδονται. καλῶς δὲ οὐκ εἶπεν, ᾐσθόμην, ἀλλ' ἔγνων. οὐ γὰρ αἰσθηταὶ αἱ δυνάμεις αὐτοῦ, ἀλλ' ἀσώματοι. ἥψατό μου τίς φησι, προσωμίλησέ μοι λογισμῷ, διελέχθη μοι πίστει, ἠρέμα καὶ κατὰ μικρὸν προσελθοῦσα ἔλαβε παρ' ἐμοῦ τὴν ἴασιν. οὐχ ἥψαντό μου οἱ παραθλίβοντες· οὐ γὰρ λογισμῷ παρεδρεύουσιν. ὁμολογήσει οὖν ὁ ἁψάμενος τὴν ἐνέργειαν, ἵνα πλέον ὠφεληθῇ καὶ ἀπελθοῦσα συνιστῇ, ὡς οὐ μόνον ἰάθη, ἀλλ' οὐδὲ ἅπερ διενοήθη ἔλαθεν. αἰσθομένη οὖν ὡς οὐκ ἔλαθε, προσπεσοῦσα αὐτῷ, διηγήσατο ἐνώπιον παντὸς τοῦ λαοῦ ὡς ἰάθη παραχρῆμα. ὁ δὲ εἶπεν αὐτῇ, θύγατερ, καὶ τὰ ἑξῆς. θυγατέρα καλεῖ τὴν τεθεραπευμένην πίστεως ἕνεκα. ἡ γὰρ πίστις αὐτῆς τῆς θεραπείας τὸ κρεῖττον καὶ υἱοθεσίαν ἐχαρίσατο. ἡ πίστις σου φησὶ σέσωκέ σε. ὥστε ἐπειδὴ ἔμαθες τῆς σωτηρίας

σωτηρίας τὴν πίστιν αἰτίαν, αὔξησον δὲ τὸ σπέρμα. ἕκαστος γὰρ τοσοῦτον καρποῦται, ὅσον πιστεύει. ὕπαγε εἰς εἰρήνην, καὶ ἴσθι ὑγιὴς ἀπὸ τῆς μάστιγός σου. ἰασάμενος αὐτῆς τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν εὐεργετεῖ, πέμπων αὐτὴν εἰς τέλος ἀγαθὸν, ἐν εἰρήνῃ ἐν ᾗ κατοικεῖν λέγεται ὁ Θεός, κατὰ τὸ, ἐν εἰρήνῃ ἁγίᾳ ὁ τόπος αὐτοῦ. καὶ τοῦτον αὐτὴν διδάσκειν ἀναγκαῖον, ἵνα γνῷ ὅτι οὐ τὸ σῶμα μόνον ἰάθη, ἀλλὰ καὶ τῆς μάστιγος ἀπηλλάγη, τουτέστι τῶν αἰτίων τοῦ σωματικοῦ πάθους, δηλαδὴ τῶν ἁμαρτιῶν.

ΤΟΛΩΣ. Αὕτη ἡ γυνὴ ἐπίσημός τις ἦν καὶ πᾶσι γνώριμος. ὅθεν καὶ συνεστέλλετο ὡς τὰ πολλὰ μὴ τολμῶσα τῷ Σωτῆρι προσέρχεσθαι ἐπειδὴ καὶ ἀκάθαρτος ἦν κατὰ τὸν νόμον. διὸ οὐδὲ φανερῶς προσῆλθεν αὐτῷ· οὐδὲ κατὰ πρόσωπον αὐτῷ ἐφάνη· ἀλλ' ὄπισθεν τοῦ ἱματίου αὐτοῦ ἥψατο. λέγουσα ἐν ἑαυτῇ· ὅτι κἂν τοῦ ἱματίου αὐτοῦ ἅψωμαι πάντως σωθήσομαι· καὶ διὰ τοῦτο εἶπεν αὐτῇ· ἡ πίστις σου σέσωκέ σε.

ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ. Αἰσθομένη ἡ γυνὴ ὡς οὐκ ἔλαθε, καὶ φοβηθεῖσα καὶ τρέμουσα διηγήσατο τὰ ἑαυτῆς ἐνώπιον τοῦ λαοῦ. καὶ ὡς ἰάθη παραχρῆμα· ἐφοβήθη δὲ, οὐχ ὅτι ἰάθη· ἀλλ' ὅτι κρύφα τοῦτο πεποίηκε. θυγατέρα δὲ ταύτην καλεῖ ὁ Χριστὸς, διὰ τὴν πολλὴν πίστιν αὐτῆς· αὕτη γὰρ τὴν υἱοθεσίαν ἐκείνῃ δέδωκεν.

quæ cogitavit. Sentiens igitur quòd non lateret, procidens ante ipſum, narravit coram omni populo: ſe confeſtim ſanatam. Ipſe verò ait ei: *Filia* &c. Filiam vocat eam quæ curata fuerat, propter fidem. nam fides ejus curatione præſtantior erat. & Dei adoptionem ipſi gratificeata eſt. *Fides tua*, inquit, *te ſalvam fecit*. quare quoniam didiciſti ſalutis cauſam fidem eſſe, fac creſcat iſtud ſemen. unuſquiſque enim tantùm fructificat, quantùm credit. *Vade in pace, & eſto ſana à plaga tua*. curato ejus corpore, animę quoque benefacit, mittens illam in finem bonum. in pace, in qua habitare dicitur Deus, juxta illud: *In pace ſancta locus ejus*. Deniq; & ipſā docere neceſſe erat, ut ſciret, non ſuum corpus ſolum, quod experimento ſentiebat, fuiſſe ſanatum: ſed ipſam quoque à plaga liberatam, hoc eſt à cauſis corporalis morbi, videlicet peccatis.

TOLOSANI. Inſignis hæc mulier erat & latè nobilis. unde illam major verecundia tenebat accedendi ad Chriſtum, quod ſciebat notum omnibus, immundam ipſam eſſe juxta legem. Itaque palàm ad ipſum non acceſſit: neque à facie ſe illi obtulit, ſed à tergo veſtimentorum ejus cõtactum appetivit. Sic ſecum ipſa reputans, ſi vel ejus veſtem attigero, planè ſanabor. Propterea dixit ipſi Dominus: *Fides tua te ſalvam fecit*.

ORIGENIS. Sentiens mulier ſe non latuiſſe, timens ac tremens confeſſa eſt quæ ſibi contigiſſent, narrans palàm coram omni populo. ut ſcilicet mox à contactu veſtimenti, ſanata repentè eſſet. Timuit autem, non quod ſanata eſſet, ſed quod quaſi elã, quaſi furata ſanitatẽ eſſet, verita eſt ne culpæ imputaretur. Filiam verò ipſam vocat Chriſtus, propter multam ejus fidem. Fides inquam huic mulieri adoptionis tantæ beneficium ſancivit.

» Ἔτι αὐτοῦ λαλοῦντος, ἔρχονται

35. Adhuc eo loquẽte, veniunt

,, ad Archiſynagogum, dicentes,
,, Quia filia tua mortua eſt: quid
,, ultra vexas Magiſtrum?

36. Ieſus autem audito verbo,
,, quod dicebatur, ait Archiſyna-
,, gogo, Noli timere: tantum-
,, modo crede.

37. Et nõ admiſit quemquam
,, ſe ſequi, niſi Petrum & Iaco-
,, bum & Ioannem fratrem Ia-
,, cobi.

38. Et veniunt in domum Ar-
,, chiſynagogi, & videt tumultũ,
,, & flentes & ejulantes multum.

39. Et ingreſſus ait illis, Quid
,, turbamini & ploratis? puella nõ
,, eſt mortua, ſed dormit.

40. Et irridebant eum. Ipſe
,, verò ejectis omnibus aſſumit
,, patrem & matrem puellæ, &
,, qui ſecum erant, & ingrediun-
,, tur ubi puella erat jacens.

41. Et tenens manum puellæ,
,, ait illi, Talitha cumi, quod eſt
,, interpretatum, Puella, tibi dico
,, Surge,

42. Et confeſtim ſurrexit puel-
,, la: & ambulabat. erat autem
,, annorum duodecim. & obſtu-
,, puerunt ſtupore magno.

43. Et præcepit illis vehemẽ-
,, ter, ut nemo id ſciret: & dixit
,, dari illi manducare.

EIVSDEM. Venit deinde & in Archiſynagogi domum. Et videns luctum multum, & cæteros apparatus ac ritus funebres, quales ex more adhibentur, ubi quis diem obiit. multitudinem quidem juſſit ab his ceſſare: puella videlicet cujus cauſa hæc facerent, non ut ipſi putabant, mortua, ſed dormiẽte. quod ajens ſignificabat, ſeſe, cum vellet, mortuos tam facile

,, ἀπὸ τοῦ ἀρχισυναγώγου, λέγοντες·
,, ὅτι ἡ θυγάτηρ σου ἀπέθανε· τί ἔτι
,, σκύλλεις τὸν διδάσκαλον;
,, Ὁ δὲ Ἰησοῦς εὐθέως ἀκούσας τὸν
,, λόγον λαλούμενον, λέγει τῷ ἀρχι-
,, συναγώγῳ, μὴ φοβοῦ, μόνον πί-
,, στευε.
,, Καὶ οὐκ ἀφῆκεν οὐδένα αὐτῷ συ-
,, νακολουθῆσαι εἰ μὴ Πέτρον, καὶ Ἰά-
,, κωβον, καὶ Ἰωάννην τὸν ἀδελφὸν
,, τοῦ Ἰακώβου.
,, Καὶ ἔρχεται εἰς οἶκον τοῦ ἀρχισυ-
,, ναγώγου, καὶ θεωρεῖ θόρυβον, κλαίον-
,, τας καὶ ἀλαλάζοντας πολλά.
,, Καὶ εἰσελθὼν λέγει αὐτοῖς, τί
,, θορυβεῖσθε καὶ κλαίετε; τὸ παιδίον
,, οὐκ ἀπέθανεν, ἀλλὰ καθεύδει.
,, Καὶ κατεγέλων αὐτοῦ. ὁ δὲ ἐκβα-
,, λὼν ἅπαντας, παραλαμβάνει τὸν πα-
,, τέρα τοῦ παιδίου καὶ τὴν μητέρα καὶ τοὺς
,, μετ' αὐτοῦ, καὶ εἰσπορεύεται ὅπου ἦν
,, τὸ παιδίον ἀνακείμενον.
,, Καὶ κρατήσας τῆς χειρὸς τοῦ παι-
,, δίου, λέγει αὐτῷ, ταλιθὰ κοῦμι, ὅ
,, ἐστι μεθερμηνευόμενον; τὸ κοράσιον,
,, σοὶ λέγω, ἔγειραι.
,, Καὶ εὐθέως ἀνέστη τὸ κοράσιον, καὶ
,, περιεπάτει, ἦν γὰρ ἐτῶν δώδεκα· καὶ
,, ἐξέστησαν ἐκστάσει μεγάλῃ.

,, Καὶ διεστείλατο αὐτοῖς πολλὰ, ἵνα
,, μηδεὶς γνῷ τοῦτο. καὶ εἶπε δοθῆναι
,, αὐτῷ φαγεῖν.

ΑΥΤΟΥ. Ἔρχεται λοιπὸν καὶ εἰς τὴν τοῦ ἀρχισυναγώγου οἰκίαν, καὶ ὁρῶν θρῆνον πολὺν καὶ τὰ λοιπὰ ὅσα δὴ πέπρακται τοῖς τελευτῶσιν ἐξ ἔθους ἐπλύρου, κελεύει μὲν οὖν τῷ πλήθει ταῦτα μὴ ποιεῖν, ὡς ἂν τῆς παιδίσκης οὐκ ἀποθανούσης, ἀλλὰ καθευδούσης. ἐδήλου γὰρ ὅτι τοὺς ἀποθανόντας οὕτω ῥᾳδίως ἀνίστησι βουλόμενος, ὡς ἂν ἕτερος καθεύδοντας. ἅμα δὲ καὶ τὸν κόμπον ἀφαιρεῖ τοῦ πράγματος, καθεύδειν τὴν τεθνη-

κυῖαν

χῆμα εἰπών, καὶ μὴ ἄντικρυς ἐπαγγελλόμενος ἀναστήσειν αὐτήν. αὐτὸς μὲν οὖν μεταδιώκει τὸ ἀκόμπαστον. ἡ δὲ τοῦ πράγματος ὑπερβολὴ τὴν φήμην εἰργάζετο. ἐκβαλὼν γὰρ τὸ πλῆθος ἐκράτησε τῆς χειρὸς τοῦ κορασίου, καὶ εὐθὺς ἀνέστη· ὡς πολὺ μὲν ἅπασι γενέσθαι τὸ θαῦμα· διαβοηθῆναι δὲ κατὰ πάσης τῆς περιχώρου τὸ γεγονός· πάντων, ὡς εἰκός, τὰ τοιαῦτα μετὰ σπουδῆς ἀπαγγελλόντων.

ΤΟΛΩΣ. Ἔρχεται λοιπὸν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἀρχισυναγώγου καὶ θρῆνον εὑρίσκει ὡς ἀποθανούσης τῆς παιδός. καὶ φησὶν ὅτι οὐκ ἀπέθανεν· ἀλλὰ καθεύδει. δεικνύων ὡς ῥᾳδίως ἀναστήσει αὐτήν. διὸ οὐ πάντας ἐᾶσι συνεισελθεῖν· ἵνα δὲ πάλιν μάρτυρας τῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμεως ἔχῃ, τοὺς ἀρίστους τῶν μαθητῶν τρεῖς ὄντας συνεισήγαγεν ἑαυτῷ· καὶ τὸν πατέρα τῆς παιδὸς καὶ αὐτὴν τὴν μητέρα· καὶ τῆς μὲν χειρὸς λαβόμενος αὐτῆς, κελεύει διὰ τοῦ λόγου ἀναστῆναι αὐτὴν καὶ βαδίζειν, εἰς ἀπόδειξιν δὲ τοῦ κατὰ ἀλήθειαν ἀναστῆναι αὐτὴν, καὶ μὴ φαντασίαν· ἐκέλευσε δοθῆναι αὐτῇ φαγεῖν.

ΣΕΥΗΡΟΥ. Ὡς ἕνα τῶν διδασκάλων τὸν τοῦ Ἀρχισυναγώγου νομίζοντες εἶναι τὸν Χριστὸν, παρεκάλουν εἰσελθεῖν εἰς τὴν οἰκίαν. καὶ εὔξασθαι ἐπὶ τῷ κορασίῳ· ἐπειδὴ δὲ ἀπέθανεν, ἄχρηστον εἶναι ἐνόμιζον τὴν ἔλευσιν. ἐτεθνήκει γὰρ ἡ παῖς. θαῤῥύνει δὲ ὁ Σωτὴρ· καὶ πιστεύειν μόνον παρακελεύεται. τὸ δὲ τεθνηκέναι φασὶ κατὰ ἀλήθειαν. διὸ καὶ κατεγέλων εἰπόντος ὅτι οὐκ ἀπέθανε. κρατεῖ δὲ τῆς χειρὸς καὶ ἀνίστησι καὶ δίδωσιν αὐτῇ φαγεῖν· ὡς ἂν πιστώσηται τὴν ταύτης ἀνάστασιν.

excitare, quàm alius quivis dormientes. ſimul pompam & oſtentationem detrahit facto: dormire, quæ verè obierat, dicens; neq, planè denuncians ſe illam revocaturum ad vitam. Ipſe igitur, quantum in ſe fuit, modeſtiam eſt ſecutus, laudem ac ſplẽdorem fugiens; licet ipſa operis excellentia famam fecerit. Ejecta enim turba tenuit manum puellæ, quæ ſtatim ſurrexit. unde multa cunctos inceſſit admiratio: & res per omnem latè regionem vulgata ſermone eſt. unoquoque pro ſe, ut fit, factum cum ſtudio narrante.

TOLOSANI. Pervenit ad Archiſynagogi domum, & luctum ibi offendit veluti mortuæ puellæ: & ait: *non eſt mortua, ſed dormit*. ſignificans ſe ipſam facilè excitaturum. Inde non omnes ſecum ingredi permiſit: nec tamen nullos djvinæ ſuæ potentiæ adhibere teſtes voluit. Tres enim præcipuos Diſcipulorum introduxit ſecum, Patrem præterea puellæ, ipſamque ejuſdem matrem. Tum apprehenſa jacentis manu verbo præcepit ut ſurgeret, atque incederet. Mox ad fidem plenam faciendam veræ reſurrectionis, & non phantaſticæ, *juſſit illi dari manducare*.

SEVERI. Vnum aliquem vulgarium Magiſtrorum hujus Archiſynagogi familiares arbitrantes Chriſtum eſſe, quoad quidem ſpirabat puella, venire ipſum ac domum ingredi optaverant, nempè ut pro more ſupra ægram precaretur. Poſtquam verò jam erat mortua, inutilem adventum acceſſumque, re non amplius integra, reputabant. Diſſuadebantque ingreſſum Chriſto, illo uno invicto, ut putabant, argumento, mortua eſt puella, cujus curandæ cauſa veneras. At Chriſtus animum ipſos bonum habere jubet; & credere. id quod illi ſic interpretati quaſi mortuam virgi-

nem

nem non crederet, illud ipſum ſedulò confirmabant. & nihilominus pergentem, contraque dicentem, nequaquam eſſe mortuam, irridebant. Quoad Ieſus prehenſa defunctæ manu, ſtatuit ipſam in pedes, & ut revixiſſe probet, afferri ei cibos jubet,

CAPVT VI.

1. Et egreſſus inde, abiit in pa-
„ triam ſuam: & ſequebãtur eum
„ Diſcipuli ejus.
2. Et facto Sabbato cœpit in
„ Synagoga docere: & multi au-
„ dientes admirabantur in doctri-
„ na ejus, dicentes: Vnde huic hęc
„ omnia? & quæ eſt ſapientia, quæ
„ data eſt illi, & virtutes tales, quæ
„ per manus ejus efficiuntur?
3. Nonne hic eſt faber filius
„ Mariæ, frater Iacobi & Ioſeph &
„ Iudæ & Simonis? nonne & ſo-
„ rores ejus hic nobiſcum ſunt?
„ Et ſcandalizabantur in illo.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ.

„ ΚΑΙ ἐξῆλθεν, καὶ ἦλθεν εἰς τὴν
„ πατρίδα αὐτοῦ καὶ ἀκολουθοῦσιν αὐτῷ
„ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ.
„ Καὶ γενομένου σαββάτου ἤρξατο ἐν
„ τῇ συναγωγῇ διδάσκειν. καὶ πολ-
„ λοὶ ἀκούοντες ἐξεπλήσσοντο, λέγον-
„ τες, πόθεν τούτῳ ταῦτα; καὶ τίς ἡ
„ σοφία ἡ δοθεῖσα αὐτῷ, καὶ δυνά-
„ μεις τοιαῦται διὰ τῶν χειρῶν αὐτοῦ
„ γίνονται;
„ Οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ τέκτων ὁ υἱὸς Μα-
„ ρίας, ἀδελφὸς δὲ Ἰακώβου καὶ Ἰωσῆ
„ καὶ Ἰούδα καὶ Σίμωνος; καὶ οὐκ εἰ-
„ σὶν αἱ ἀδελφαὶ αὐτοῦ ὧδε πρὸς ἡμᾶς;
„ καὶ ἐσκανδαλίζοντο ἐν αὐτῷ.

TOLOSANI. Venit in patriã liquidò ſciens ſe ſpretum ab ſuis iri. Tamen ne querelæ occaſionem haberent; & excipere veriſimiliter poſſent: ſi veniſſet ad nos, credidiſſemus utique: præſtò adeſt, vel experimento contemptus proprii, pravam atque impiam eorum voluntatem probaturus. Deprimebant autem eum & parvi faciebant ob generis humilitatem, ut apparet; non ferentes, qui ex ipſis eſſet ortus, eum efferri ſupra ipſos; voto ſtolidè ignavo,

ΤΟΛΩΣΑΙΟΥ. Ἔρχεται ἐπὶ τὴν πατρίδα, λίαν εἰδὼς ὡς καταφρονηθήσεται ὑπ' αὐτῶν. ἵνα δὲ μὴ ἔχωσιν ἀφορμὴν λέγειν· ὅτι εἰ ἐληλύθειν, ἐπιστεύσαμεν ἄν. ἔρχεται ὡς ἐλέγχων τὴν πονηρὰν αὐτῶν γνώμην καὶ ἄθεον. ἐξευτέλιζον δὲ αὐτὸν τῇ τοῦ γένους ταπεινότητι, φθονοῦντες, ὡς ἔοικε· καὶ μὴ θέλοντες εἶναι ὑπὲρ ἐκείνους τὸν ἐξ αὐτῶν. κακῶς φρονοῦντες καὶ λίαν ἀγεννῶς.

SCOL. Hoc dicit, quia *paſſim omnes, qui generoſitatis habent aliquid, filiorum profectus in lucro ponunt, & proprium ſuum arbitrantur bonum.*

4. Et dicebat illis Ieſus, Quia
„ non eſt Propheta ſine honore
„ niſi in patria ſua, & in domo
„ ſua, & in cognatione ſua,
5. Et non poterat ibi virtutem
„ ullam facere: niſi paucos in-

„ Ἔλεγε δὲ αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς ὅτι οὐκ
„ ἔστι προφήτης ἄτιμος, εἰ μὴ ἐν τῇ
„ πατρίδι αὐτοῦ, καὶ ἐν τοῖς συγγενέ-
„ σι καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ.
„ Καὶ οὐκ ἠδύνατο ἐκεῖ οὐδεμίαν
„ δύναμιν ποιῆσαι, εἰ μὴ ὀλίγοις ἀρ-
„ ρώστοις

» ἐῤῥώστοις ἐπιθεὶς τὰς χεῖρας, ἐθερά-
» πευσε.

» Καὶ ἐθαύμαζε διὰ τὴν ἀπιστίαν
» αὐτῶν· καὶ περιῆγε τὰς κώμας κύ-
» κλῳ διδάσκων.

ΤΟΛΩΣ. τοὺς προφήτας ἐν τῇ πατρίδι αὐτῶν ἀτίμους εἶναι φησὶν ὁ Σωτήρ· εἴτε γὰρ λαμπροὶ τύχοιεν, φθονοῦνται διὰ τὸ γένος· εἴτε δὲ δυσγενεῖς, ἀτιμάζονται διὰ τοῦτο. οὐκ ἠδύνατο οὖν ἐκεῖσε δυνάμεις ποιῆσαι· οὐχ ὡς μὴ δυνάμενος· ἀλλ' ὡς ἀπίστων ἐκείνων ὄντων. Καὶ ἔτι φειδόμενος, ὡς μὴ πρὸς κατάκρισιν αὐτῶν εἶεν τὰ θαύματα. ἐπειδὴ δὲ ἐν ταῖς θαυματουργίαις καὶ τῆς δυνάμεως δεόμεθα τοῦ ποιοῦντος, καὶ τῆς πίστεως τῶν τὰ τοιαῦτα δεχομένων· διὰ τοῦτο, οὐκ ἠδύνατο σημεῖα ποιῆσαι· τουτέστιν οὐκ ἐνεδέχετο, ἀπρεπὲς γὰρ καὶ παρὰ φύσιν ἐστὶ τὸ τοιοῦτον.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Ἐπιβαίνει τῆς πατρίδος, οὐκ ἀγνοῶν ὅτι καταφρονήσουσιν αὐτοῦ διὰ τὴν συνήθειαν, ἀλλὰ τὴν ἀγνώμονα καταφρόνησιν ἐξελέγχων. Οἱ δὲ τὸ θαυμάσιον τῶν λόγων καὶ τῶν ἔργων τὸ παράδοξον ἐκπληττόμενοι, διὰ ταῦτα μὲν οὐκ ἐτίμησαν, διὰ δὲ τὸ γνώριμον τοῦ σαρκικοῦ γένους ἐξηυτέλισαν· ὅπερ καὶ πάντων τῶν ἀπίστων, ὡς εἰπεῖν, κοινὸν γέγονε πάθος. ὅθεν οὐδὲ εἰς ἀκριβῆ γνῶσιν ἑαυτοῦ ὁ Κύριος ὁδηγεῖ τοὺς τοιούτους. καθάπερ ἐπὶ τῆς πατρίδος πεποίηκε τότε, μὴ προσθεὶς δυνάμεις πλείονας, διὰ τὴν ἀπιστίαν αὐτῶν. Τοῖς μὲν γὰρ τὰ πρότερα δεξαμένοις μεταδαψιλεύεται καὶ τὰ δεύτερα· καθάπερ ἐπὶ τῶν γνησίων ἐποίει μαθητῶν. Τοῖς δὲ περὶ τὸ πρότερον δόθεν ἀγνωμονήσασιν, οὐκέτι τὴν τοῦ δευτέρου προσθήκην ποιεῖται· ἀνωφελῆ τὴν προσθήκην εἰδὼς τοῖς οὕτως ἔχουσι, καὶ περιττὴν, καὶ οὐχ ἁρμόζουσαν ἑαυτῷ τὴν ἐπίδειξιν. Τὸ δὲ, οὐκ ἠδύνατο ἐκεῖ οὐδεμίαν δύναμιν ποιῆσαι, διὰ τὴν ἀπιστίαν τῶν δεχομένων. ἐπειδὴ

» firmos impoſitis manibus cu-
» ravit.

6. Et mirabatur propter incre-
» dulitatem eorũ. Et circuibat ca-
» ſtella in circuitu docens.

TOLOSANI. Omnes Prophetas in patria ipſorum inglorios eſſe, ait Salvator. Sive enim nobiles fortè domo fuerint, invidiam quæ ſplendori adhæret, patiuntur. Sin viles à natalibus ſunt, ob id ipſum habentur deſpectui. Non poterat igitur illic virtutes facere, nõ quod ipſi vis, ſed quod ejus civibus fides deeſſet. Præterea conſultò miraculis parcens, ne ad ipſorũ ea condemnationẽ verterent. quoniam verò in operationibus miraculorum duobus opus eſt, virtute in autore, & fide in illis quibus præſtantur: propterea non poterat ſigna facere, hoc eſt non inducebat in animum, quo niam indecens & contra naturalem rationem videbat fore, ſi ad nullum uſum talia proijcerentur.

VICTORIS ANTIOCHENI. Aſcendit in Patriam, non ignorans ſeſe illic, ob familiaritatem, contemptui futurum: at illum ipſum ingratum contemptum reprehenſurus. Illi verò mirabili ejus eloquentia, & extraordinariis operibus perculſi quidem ſunt: cæterùm his induci ſe non ſiverunt ad eum honorandum. ſed quia norant ejus ſecundùm carnem genus, ſpreverunt ipſum. quod omnium ferè incredulorum commune vitiũ eſt. quare tales ad ſui exactam notitiam Dominus non perducit. Sicut & hic in Patria tunc fecit, non frequentans, ut alibi, miracula, propter incredulitatem ipſorum.

His

His videlicet qui prima gratè exceperunt, liberaliter ſecunda indulget, ut erga veros Diſcipulos fecit, qui verò primo dono ſe ingratos præbuerant, eos adjectione ſecundi haud dignabatur. inutilem ipſis & noxiam eam adjectionem ſciens: ſibi verò ſupervacaneam; & in qua minimè ipſum decens oſtentationis ſpecies foret. Quod additur: *Non poterat ibi virtutem ullam facere propter incredulitatem eorum*, ſignificat; concurſu duarum rerum opus eſſe ad curationes; videlicet fidei eorum qui curantur, & virtute curantis: quarum alterutra deficiente, altera non ſufficit. Haud ſcio porrò an non & hoc prudenti benignitati curare valentis ſit adſcribendum. non enim eſſet prudens ac benevola curatio iis ingeſta qui ex ea damnum eſſent accepturi, ob incredulitatem. Circuibat verò Ieſus cunctas Civitates & Caſtella, ut omnes à quibus exciperetur, fructum fidei perciperent: qui non crederent, nullam haberent incredulitatis excuſationem.

γὰρ τῆς συναμφοτέρου χρεία πρὸς τὰς ἰάσεις, καὶ τῆς τῶν θεραπευομένων πίστεως, καὶ τῆς τοῦ θεραπεύοντος δυνάμεως, οὐκ ἐνεδέχετο δ' ἑτέρου τούτων ζυγοῦ ἐλλείποντος. οὐκ οἶδα δ' εἰ μὴ καὶ τοῦτο τῷ εὐλόγῳ προσθετέον. οὐ γὰρ εὔλογος ἴασις τοῖς βλαβησομένοις ἐξ ἀπιστίας. πάσας δὲ περιῆγεν ὁ Ἰησοῦς πόλεις τε καὶ κώμας, ὥστε καὶ τοὺς ἐπιδεχομένους ἅπαντας τῆς πίστεως δέξασθαι τὴν πρόσοδον, καὶ τοὺς οὐ πειθομένους μηδεμίαν ἔχειν τῆς ἀπειθείας ἀπολογίαν.

7. Et vocavit duodecim: &
» cœpit eos mittere binos: & da-
» bat illis poteſtatem ſpirituum
» immundorum.
8. Et præcepit eis ne quid tol-
» lerent in via, niſi virgam tan-
» tùm; non peram, non panem,
» neque in zona æs.
9. Sed calceatos ſandaliis, & ne
» induerentur duabus tunicis.

» Καὶ προσκαλεῖται τοὺς δώδεκα· καὶ
» ἤρξατο αὐτοὺς ἀποστέλλειν δύο δύο·
» καὶ ἐδίδου αὐτοῖς ἐξουσίαν τῶν πνευ-
» μάτων τῶν ἀκαθάρτων.
» Καὶ παρήγγειλεν αὐτοῖς ἵνα μη-
» δὲν αἴρωσιν εἰς ὁδὸν, εἰ μὴ ῥάβδον μό-
» νον· μὴ πήραν, μὴ ἄρτον, μὴ εἰς
» τὴν ζώνην χαλκόν.
» Ἀλλ' ὑποδεδεμένους σανδάλια·
» καὶ μὴ ἐνδύσασθαι δύο χιτῶνας.

ANONYMI. Cur Matthæus Titulo 33. ait Dominum cùm Diſcipulos mitteret, eis prohibuiſſe, ne virgam, neve calceamenta haberent in via: & Lucas Titulo 44. ſimiliter dixit: eundem mandaſſe ipſis ne panem ſumerent. Marcus verò & virgam & calceamenta eis permiſſa ſcribit? Hæc prima fuit Diſcipulorum miſſio. neque enim veriſimile eſt eos ſemel tantũ miſſos. Ne igitur prima vice ipſis

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Τί δήποτε ὁ Ματθαῖος ἐν τίτλῳ λγ' φησὶν ἀπαγορεῦσαι τοῖς ἀποστελλομένοις μαθηταῖς μὴ ῥάβδον, μὴ ὑποδήματα ἔχειν ἐν τῇ ὁδῷ, καὶ ὁ Λουκᾶς ἐν τίτλῳ μδ' ὁμοίως ἔφη τὸν Κύριον ἀπειπεῖν αὐτοῖς μὴ λαβεῖν ἄρτον, ὁ δὲ Μάρκος τὰ ἀμφότερα ἔφη αὐτοῖς ἐπιτετράφθαι; αὕτη πρώτη ἦν τῶν μαθητῶν ἀποστολή. οὐ γὰρ ἦν εἰκὸς ἅπαξ αὐτοὺς μόνον ἀπεστάλθαι, ἵνα μὴ οὖν αὐτοῖς δυσχερὲς δόξῃ τὰ κατὰ τὴν ὁδὸν, μηδὲ ἓν ἐπικούρημα ἐπιφερομένοις, τουτέστιν ὑπο-

ὑποδήματα ἢ ῥάβδον ᾗ ἤμελλον ἐπερείδεσθαι, συνεχώρησε ταῖς ῥάβδοις κεχρῆσθαι καὶ ὑποδήμασι. μετὰ δὲ τὴν πρώτην πεῖραν καὶ τὸ γνῶναι τὴν τοῦ Θεοῦ περὶ αὐτοὺς σκέπην, καὶ ταῦτα ἀφεῖλεν, ἵνα ἐπὶ τὸν Θεὸν μόνον ἔχωσι τὴν ἐλπίδα, μηδὲ τὴν μικροτάτην ἔξωθεν ἐπικουρίαν ἔχοντες πρὸς τὴν ὁδοιπορίαν.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Προσκαλεῖται τοὺς δώδεκα μαθητὰς αὐτοῦ καὶ ἀπέστελλεν αὐτοὺς δύο δύο, δεδωκὼς αὐτοῖς καὶ δύναμιν τοῦ παντοῖα θαύματα ἐπιτελεῖν· ὡς ἐκπεριέναι μὲν τὴν Ἰουδαίαν κηρύττοντες τῆς εὐσεβείας τὰ δόγματα, χαρίζεσθαι δὲ καὶ τὴν τῶν σωμάτων θεραπείαν τοῖς δεομένοις. ἐξ ὧν ἐκουφίζετο τοῦ καμάτου τὰ πλήθη, οὐκέτι φοιτᾶν παρ' αὐτὸν πάντων ἀναγκαζομένων, τῷ τοὺς μαθητὰς ἀποσταλέντας παρὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοὺς ἀπανταχόσε παραγίνεσθαι. σαφῶς δὲ τὸν ἀριθμὸν λέγει τῶν προχειρισθέντων. ὁ δὲ Ματθαῖος τίνες ἦσαν προστίθησι, καὶ τὸν τρόπον δέ φησιν, ὅτι ἀνὰ δύο ἀπεστάλησαν. τοῦτο γὰρ ὁ μὲν Μάρκος σαφῶς τίθησιν· ὁ δὲ Ματθαῖος τῷ λέγειν ὃς δὲ καὶ ὃς δὲ, ἀλλὰ μὴν καὶ τὴν τάξιν αὐτῶν τίς μὲν ὁ πρῶτος σημαίνει, τίς δὲ ὁ δεύτερος. παρήγγειλε δὲ αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς ἵνα μηδὲν αἴρωσι. τοσοῦτον ὑμᾶς, φησὶν, οὐ βούλομαι χρημάτων ἀπὸ τῆς αἰτίας συλλέγειν ταύτης, ὥστε οὐδὲ ἐφοδίων ἕνεκα (ὃ δὴ καὶ ἀναγκαιότατον εἶναι δοκεῖ τοῖς πολλοῖς) βούλομαί τι λαμβάνειν ὑμᾶς παρ' ἐκείνων παρ' οἷς καὶ καταμένετε· μήτε οὖν χρυσὸν ἢ ἄργυρον ἢ χαλκὸν τῆς κατὰ τὴν ὁδὸν χρείας ἕνεκεν λαβεῖν ἀνέχησθε, ἀλλὰ μηδὲ πήραν ἔχειν ὑμᾶς βούλομαι, ὥστε καὶ ἀπὸ τοῦ σχήματος δεικνύναι πᾶσιν ὑμᾶς ὅσον ἀφεστήκατε χρημάτων ἐπιθυμίας. καὶ ὁ μὲν Ματθαῖός φησι, καὶ βούλομαι ὑμᾶς μήτε δύο χιτῶνας, μήτε ὑποδήματα, μήτε ῥάβδους, ὃ δοκεῖ πάντων εὐτελέστατον εἶναι, λαβεῖν εἰς ὁδόν. ὁ δὲ Μάρκος ῥάβδον δοκεῖ ἐπι-

adhuc inexpertis grave videretur iter capeſſere ſine aliquo ſaltem viæ ſubſidio, puta calceis & virga: cui ambulantes inniterentur: permiſit virga uti & calceis. Poſt primam autem experientiam, probata jam eventis Dei erga ipſos protectione,& hæc abſtulit: ut in Deo ſolo ſpem haberent; ne minimum quidem peregrinationis ſubſidium habentes.

VICTORIS ANTIOCH. Advocat duodecim Diſcipulos ſuos, & mittit illos binos & binos: data ipſis poteſtate miracula cujuſvis generis operandi: mandans ut percurſarent Iudæam prædicantes Religionis dogmata, gratis verò darent curationem corporum, egentibus ea. Ex quibus levabatur multitudinis labor, non jam amplius coactæ, doctrinæ aut curationis gratia conferre ſeſe ad Dominum, cum ejus Diſcipulos ipſo mittente ubique haberent occurrentes ultrò. Clarè autem numerum exprimit Ordinatorũ. At Matthæus quinam ij eſſent, adjungit: & modum mittendi addit, dum combinatos miſſos docet. Ac Marcus quidem diſertè, ut dixi, numerum ſignat: Matthæus nominibus recenſendis ordinem notat, quis primus eſſet, quiſve ſecundus ſignificans. Præcepit autem ipſis Ieſus ne quidquam tollerent. quaſi diceret: tantùm abeſt ut vos velim ex hac profectione lucrũ captare: ut nec viatici nomine (quæ res maximè neceſſaria videri pleriſque ſolet) patiar vos accipere quidquam ab illis apud quos diverſabimini. ne igitur aurum, ne argentum, aut æs ad paranda viæ ſubſidia obtrudi vobis cujuſquam

officio ſinatis. quin ne peram quidem habere vos volo, ut ipſo habitu monſtretis omnibus quàm alieni ſitis à pecuniæ cupiditate. Et Matthæus quidem refert ſic præcepiſſe Dominum: nolo vos habere duas tunicas, neque calceamenta, neque virgas (quod omnium parabiliſſimum eſt) ſumere in viã. Marcus tamen dicere videtur permiſiſſe Dominum Diſcipulis ut virgam ſumerent, & ſandalia ſubligarent. Ac in virga quidem dicere quis poſſit, relaxatum aliquid poſtea per indulgentiam: & locum habuiſſe quod Matthæus dixit, priuſquam adjungeretur illa per Marcum relata exceptio: *niſi virgam tantum*. Cætera verò cuncta ad vivum reciſa: ut neque peram, neque panem, neque in zonam æs, neque calceos, neque duas tunicas permiſerit. Particula enim *neque*, ad ſingula illa referenda eſt. His ſiquidem concinunt illa Chriſti verba, ante paſſionem, ſecundum Lucam. ubi ait Diſcipulis: *quando miſi vos ſine ſacculo, & pera, & calceis numquid aliquid defuit vobis*? Hic virgam ſiluit. poſtea videlicet relaxatam, juxta id quod Marcus ait: Scimus ergo totam hanc apparentem diſcrepantiã in confuſione temporum ſitam, quæ ſi diſtinguantur, cuncta convenient.

προσέταξεν αὐτοὺς λαμβάνειν ἢ ὑποδεδέσθαι σανδάλια. ἀλλὰ τὸ μὲν ῥάβδον ἴσως κατὰ συγχώρησιν φαίη τις ἂν λέγεσθαι μετὰ τὸ παραθεῖναι, εἰ μὴ ῥάβδον μόνον. μήτε δὲ πήραν, μήτε ἄρτον, μὴ εἰς τὴν ζώνην χαλκόν, ἀλλὰ μηδὲ ὑποδήματα, μηδὲ δύο χιτῶνας. κατὰ κοινοῦ γὰρ εἰρῆσθαι νομίζειν δεῖ τὸ μηδέ. τούτοις γὰρ συνᾴδει τὰ λεχθέντα πρὸ τοῦ παθεῖν κατὰ τὸν Λουκᾶν. φησὶ γὰρ πρὸς τοὺς μαθητάς, ὅτε ἀπέστειλα ὑμᾶς ἄτερ βαλαντίου καὶ πήρας καὶ ὑποδημάτων, μή τινος ὑστερήσατε; ἐνταῦθα γὰρ ἐσιώπησε τὴν ῥάβδον ὡς συγχωρηθεῖσαν ὕστερον κατὰ Μάρκον. ἴσμεν δὲ ὡς ἀκαιρίᾳ τίς ἐστιν ἡ ἐν τούτοις δοκοῦσα διαφωνία.

SCHOL. Propoſuerat Victor videri diſcrepare Marcum à Matthæo in virga & ſandalijs: & de virga ſolum reſpondet. unde ſuſpicari licet, hunc locum mutilum eſſe, prout etiam ex alijs ſigni apparet. dicturus erat fortè, in ſandalijs contradictionis ſpeciem non eſſe propterea quod Matthæus & Lucas vetita Diſcipulis à Domino referant calceamenta, quæ nimirum totum ſuperne pedem tegerent, non ſandalia, quæ plantas dumtaxat præmunirent.

10. Et dicebat eis, Quocumq;
» introieritis in domum, illic ma-
» nete donec exeatis inde.

11. Et quicumque non rece-
» perint vos, nec audierint vos,
» exeuntes inde excutite pulve-
» rem de pedibus veſtris in te-
» ſtimonium illis. *Amen dico vo-*
» *bis, tolerabiliùs erit Sodomis, aut*
» *Gomorrhis in die judicij, quàm*
» *Civitati illi.*

» Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς, ὅπου ἐὰν εἰ-
» σέλθητε εἰς οἰκίαν, ἐκεῖ μένετε ἕως
» ἂν ἐξέλθητε ἐκεῖθεν.

» Καὶ ὅσοι ἐὰν μὴ δέξωνται ὑμᾶς,
» μηδὲ ἀκούσωσιν ὑμῶν, ἐκπορευόμε-
» νοι ἐκεῖθεν ἐκτινάξατε τὸν χοῦν τὸν
» ὑποκάτω τῶν ποδῶν ὑμῶν εἰς μαρ-
» τύριον αὐτοῖς, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἀνεκ-
» τότερον ἔσται Σοδόμοις ἢ Γομόρ-
» ῥοις ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, ἢ τῇ πόλει
» ἐκείνῃ.

TOLOSANI. Vbique docebat Salvator in urbibus & pagis, &

ΤΟΛΩΣ. Πανταχοῦ ἐδίδασκεν ὁ Σωτὴρ ἔν τε πόλεσι καὶ κώμαις καὶ

μικροῖς

μικροῖς χωριδίοις· διδάσκων ἡμᾶς μηδενὸς καταφρονεῖν, μηδὲ τῶν ἐλαχίστων· μηδὲ τὰς μεγίστας ἀεὶ πόλεις ἐπιζητεῖν. οὐ μόνος δὲ αὐτὸς διδάσκει, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀποστόλους ἀποστέλλει καὶ ἅμα δύο δύο· ἐπέκεινα δὲ τῶν δύο ἢ ἐντὸς, οὐκ ἦν δυνατόν. ὁ μὲν γὰρ εἷς ἀπρόθυμος· εἰ δὲ τρεῖς, οὐκ εἰς πολλὰς ἂν κώμας ἐξήρκεσεν ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀποστόλων· ἀλλὰ καὶ παραγγέλλει μηδὲν αἴρειν. μήτε πήραν, μήτε χαλκὸν, μήτε ἄρτον· παιδεύων ἡμᾶς τὸ ἀφιλοχρήματον· καὶ ἀκτημοσύνην ἀσκεῖν. ἐν μιᾷ δὲ οἰκίᾳ καταμένειν αὐτοὺς κελεύει· ἵνα μὴ δόξωσι διὰ γαστριμαργίαν τοῦτο ποιεῖν· ἄλλας ἐξ ἄλλων οἰκίας ἀμείβοντες. ἐκτινάσσειν δὲ καὶ τὸν χοῦν λέγει ἀπὸ τῶν μὴ παραδεχομένων αὐτόν· ἵνα δείξωσιν ὅτι οὐδὲν ὠφέλησαν αὐτοὺς μακρὰν ὁδὸν πρὸς αὐτοὺς βαδίσαντες· καὶ ὅτι οὐδὲν ἀπ' αὐτῶν ἔχοιεν· οὐδὲ κἂν χοῦν. τὸ δὲ. ἀνεκτότερον ἔσται Σοδόμοις ἢ Γομόῤῥοις ἐν τῇ κρίσει ἢ τοῖς μὴ παραδεξαμένοις ὑμᾶς· τοῦτο δηλοῖ. ὅτι οἱ μὲν Σοδομῖται κολασθέντες ἐνταῦθα, κουφότερον ἐκεῖθεν τιμωρηθήσονται· οἱ δὲ μὴ παραδεξάμενοι τοὺς ἀποστόλους δεινότερόν τε καὶ χαλεπώτερον.

ΚΥΡΙΛΛΟΥ. Μήτε χρυσὸν· μήτε ἄργυρόν φησιν ἢ χαλκὸν ἐπιφέρεσθε· ἀλλὰ μηδὲ πήραν. παιδεύων αὐτοὺς πόῤῥωθεν εἶναι τῆς τῶν χρημάτων ἐφέσεως. Καὶ ὁ μὲν Ματθαῖος καὶ ὁ Λουκᾶς μήτε ὑποδήματα μήτε ῥάβδον μήτε πήραν φησὶ λαβεῖν αὐτούς. ὃ δοκεῖ πάντων εὐτελέστατον εἶναι· ὁ δὲ Μάρκος φησὶ, ῥάβδον ἐπιτρέπει λαμβάνειν αὐτοὺς καὶ ὑποδεδύσθαι σανδάλια.

ΑΥΤΟΥ. Ἐκέλευσε δὲ καὶ εἰς οἰκίαν μένειν μὴ μεθισταμένους, ὥστε μὴ εὐκόλου καὶ περισκελοῦς γνώμης ἀποφέρεσθαι δόξαν παρὰ τοῖς τὴν πόλιν οἰκοῦσι. δείκνυσι δὲ ὅτι οὐκ ἀτιμώρητοι ἔσονται οἱ μὴ ὑποδεχόμενοι αὐτοὺς, ἢ μὴ πειθόμενοι τοῖς παρ' αὐτῶν λεγομένοις,

in parvis viculis, docens nos hoc exemplo, contemnendum eſſe neminem, quamlibet ex puſillis ac minimis fuerit; neque maximas ſemper urbes quærere. Non ſolùm autem ipſe docet, ſed & Apoſtolos mittit ſimul binos & binos. neque enim fieri poterat, ut plures duobus aut pauciores irent. uni ſiquidem incomitato animi præſentia & promptitudo audendi defuerit. Si verò terni conſociarentur, non ſanè multos in vicos ſufficeret numerus Apoſtolorum. Præcipit autem præterea, ne ſecum quidquam tollant. ne peram, ne pecuniam, ne panem quidem. erudiens nos ad divitiarum neglectũ, & ad exercendam paupertatem. Iã in una domo manere præcipit, ne propter delicias victus ac gulam in alias ex aliis migrare domos viderentur. Excutere quoque pulverem monet abeuntes ab iis qui non receperint ipſum, ut hoc facto demonſtrent, ſe quemadmodũ navare apud ipſos operam ſaluti illorum procuranda, cujus cauſa longæ viæ moleſtiam ſuſceperant, non potuerunt, ita nihil ipſorum conferre in ſuam rem, aut ſecum auferre velle, ne pulverem quidẽ. quod ſequitur. Tolerabilius erit Sodomæ & Gomorrhæ in judicio, quàm ijs, qui non receperint vos. hunc ſenſum habet: Sodomitæ in hac vita puniti, levius in alia judicium ſentient: qui verò non receperint Apoſtolos gravius & vehementius.

CYRILLI. Neque aurum, neque argentum, inquit, aut æs feratis vobiſcum, ac ne peram quidẽ. docens ipſos abeſſe quam longiſſimè à cupiditate pecuniarum. Et

Matthæus quidem ac Lucas neq; calceamenta, neque virgam, neq; peram ajunt tuliſſe ipſos. qui habitus atq; inſtructus maximè omnium pauper & tenuis videtur. Marcus verò autor eſt remiſſum ipſis ut virga manum, ſandaliis pedes munire poſſent;

SCHOL. Ita igitur conciliat Evangeliſtas hoc loco Cyrillus, ut Matthæus & Lucas narrent quid diſcipuli fecerint magno paupertatis ſtudio, etiam virgæ & calceis renunciantes, cùm Chriſtus utraque permitteret: Marcus verò quid Chriſtus præceperit, exponat.

ἐκέλευσεν αὐτοῖς κατὰ τῶν μὴ δεχομένων ἐκτινάσσειν τῶν ποδῶν τὸν κονιορτὸν, σύμβολον ὄντα τῆς ὁδοιπορίας ἣν ὑπέμειναν δι' αὐτῶν, ἀνεκτότερον ἅπασι καὶ Σοδόμοις καὶ Γομόρροις εἶναι ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως ἢ τοῖς μὴ δεχομένοις· ὅτι τοσούτων γενομένων θαυμάτων, τοῖς λεγομένοις οὐκ ἐπίστευσαν. Ἕτερος δέ φησιν ὡς τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν ὁ κονιορτὸς δικαίως αὖ εἰς αὐτοὺς ἐπανέλθοι, καὶ ὅτι Σοδόμοις ἀνεκτότερον ἅπασιν ἢ τῇ πόλει ἐκείνῃ, ἐπειδὴ εἰς Σόδομα οὐκ ἀπεστάλησαν ἀπόστολοι.

EIVSDEM. Præcepit autem in domo, qua primum excepti fuerint, manere; nec mutare hoſpitia: ne facilis mobilitatis & inſtabilitatis deſultoriæ opinionem ferrent apud urbis ejus incolas. Cùm autem oſtendiſſet non impunè laturos, qui prædicationi ipſorum credere noluiſſent; mandavit ſuis, ut pulverem pedum ſuorum in tales excuterent. Pulvis nimirum ille argumentum erat & ſignum viæ in gratiam contumacium iſtorum à Chriſti Diſcipulis fruſtrà peractæ. Melior porrò conditio futura eſt in die Iudicii quorumvis Sodomitarum & Gomorrhæorum, quàm horum ad prædicationem ſurdorum aut rebellium. quod poſt tanta miracula non crediderint. Alius dicit: Peccatorum ab iſtis commiſſorum pulverem juſtè ad ipſos rediturum: & Sodomis tolerabilius, quàm iſti civitati fore: quia Sodomam miſſi non ſunt Apoſtoli.

12. Et exeuntes prædicabant.
» ut pœnitentiam agerent.
13. Et dæmonia multa ejicie-
» bant, & ungebant oleo multos
» ægros, & ſanabant.

» Καὶ ἐξελθόντες ἐκήρυσσον ἵνα
» μετανοήσωσι.
» Καὶ δαιμόνια πολλὰ ἐξέβαλλον,
» καὶ ἤλειφον ἐλαίῳ πολλοὺς ἀρρώ-
» στους, καὶ ἐθεράπευον.

TOLOSANI. Alia quidem conſentanea reliquis Evangeliſtis Lucas etiam expoſuit. Illud verò, *ungebant oleo*, ſolus Marcus dixit. quemadmodum & Iacobus in Catholica Epiſtola loquitur. Oleum porrò & fatigationi medetur, & lucis ſimul ac lætitiæ cauſa eſt. ſignificat autem & oleum, quod à Deo datur, *hoc eſt unctionem ſpiritus*, & curationem morbi, & illuminationem cordis. nam & Frater Do-

ΤΟΛΩΣ. Τὰ μὲν ἄλλα παραπλήσια τοῖς λοιποῖς Εὐαγγελισταῖς καὶ ὁ Λουκᾶς ἐξέθετο. Τὸ δὲ ἤλειφον ἐλαίῳ, μόνος ἔφη ὁ Μάρκος· καθάπερ καὶ Ἰάκωβος ἐν τῇ Καθολικῇ ἐπιστολῇ φησι. Τὸ δὲ ἔλαιον καὶ κόπους ἰᾶται, καὶ φωτὸς ἅμα καὶ ἱλαρότητος αἴτιον. σημαίνει δὲ καὶ τὸ παρὰ Θεοῦ ἔλαιον. Καὶ τὴν ἴασιν τοῦ νοσήματος· καὶ τὸν τῆς καρδίας φωτισμόν. καὶ γὰρ ὁ ἀδελφόθεος οὕτω φησίν. ἐάν τις ἐν ὑμῖν ἀσθενῇ προσκαλεσάσθω τοὺς πρεσβυτέρους τῆς ἐκκλησίας. Καὶ προσευξάσθωσαν ἐπ'

αὐτῷ

αὐτῷ ἀλείψαντες αὐτὸν ἐλαίῳ.

SCHOL. Quid eſt τὸ παρὰ Θεοῦ ἔλαιον? fortaſſè legendum, τὸν παρὰ Θεοῦ ἔλεον.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Ἐν τῷ ἐλαίῳ πάντως ἐπικαλούμενοι τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Τούτοις παραπλήσια καὶ ὁ Λουκᾶς ἐξέθετο. τὸ δὲ, ἤλειφον ἐλαίῳ, μόνος ἔφη ὁ Μάρκος, ᾧ καὶ Ἰάκωβος ἐν τῇ καθολικῇ τὰ ὅμοια λέγει· ἀσθενεῖ τις ἐν ὑμῖν; προσκαλεσάσθω τοὺς πρεσβυτέρους τῆς ἐκκλησίας καὶ προσευξάσθωσαν ἐπ' αὐτὸν, ἀλείψαντες αὐτὸν ἐλαίῳ ἐν ὀνόματι Κυρίου, καὶ ἡ εὐχὴ πίστεως σώσει τὸν κάμνοντα, καὶ ἐγερεῖ αὐτὸν ὁ κύριος. τὸ ἔλαιον καὶ κόπους ἰᾶται καὶ φωτὸς αἴτιον καὶ ἱλαρότητος ὑπάρχει. σημαίνει τοίνυν τὸ ἀλειφόμενον ἔλαιον καὶ τὸν παρὰ τοῦ Θεοῦ ἔλεον, καὶ τὴν ἴασιν τοῦ νοσήματος καὶ τῆς καρδίας τὸν φωτισμόν. ὅτι γὰρ ἡ εὐχὴ τὸ πᾶν ἐνήργει, παντὶ που δῆλον. τὸ δὲ ἔλαιον, ὥς γε οἶμαι, σύμβολον τούτων ὑπῆρχε.

» Καὶ ἤκουσεν ὁ βασιλεὺς Ἡρώδης.
» φανερὸν γὰρ ἐγένετο τὸ ὄνομα αὐτοῦ.
» καὶ ἔλεγεν, ὅτι ὁ Ἰωάννης ὁ βαπτίζων
» ἐκ νεκρῶν ἠγέρθη, καὶ διὰ τοῦτο ἐνεργοῦσιν
» αἱ δυνάμεις ἐν αὐτῷ.

ΑΥΤΟΥ. Οὗτος ὁ Ἡρώδης υἱὸς ἦν Ἡρώδου τοῦ πρώτου, ἐφ' οὗ καὶ εἰς Αἴγυπτον Ἰωσὴφ ἀπήγαγε τὸν Ἰησοῦν καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ, χρηματισθεὶς ὑπὸ ἀγγέλου. τετράρχην δὲ τοῦτον ὅτι Ματθαῖος καὶ ὁ Λουκᾶς ὀνομάζει, ὥστε τοῦ τετάρτου μέρους τῆς ἀρχῆς τοῦ πατρὸς ἄρχοντα. ἣν γὰρ Ῥωμαῖοι διεῖλον ταύτην εἰς μέρη τέσσαρα, καὶ μετὰ τὸν τοῦ πρώτου θάνατον ἐπιτρέψαντες τῷ υἱῷ ἄρχειν τοῦ τετάρτου· ὁ δὲ Μάρκος καὶ ἕτεροι δέ τινες ἀδιαφόρως καὶ βασιλέα καλοῦσιν, ἤτοι ἀπὸ τῆς τοῦ πατρὸς συνηθείας, ἤτοι καὶ ἀδεέστερον ἔτι τῇ φωνῇ κεχρημένοι. ταῦτα δὲ συ-

mini ſic ait. *Si quis in vobis infirmetur advocet presbyteros Eccleſiæ, & orent ſuper eum vngentes ipſum oleo.*

ANONYMI. In oleo omninò invocantes nomen Domini.

VICTORIS ANTIOCH. His ſimilia recitat & Lucas. ſed adhibitam unctionem olei, ſolus Marcus memorat. cui conſentaneè Iacobus in Catholica ſcribit; *Infirmatur quis in vobis? advocet presbyteros Eccleſiæ, & orent ſuper ipſum, vngentes eum oleo in nomine Domini; & oratio fidei ſalvabit infirmum & alleviabit eum Dominus.* Oleum & laſſitudini medetur, & lucis ac lætitiæ cauſa eſt; ſignificat igitur olei unctio, miſericordiam à Deo, morbi curationem, & illuminationem cordis. Orationem omnia poſſe cuivis notum eſt. Oleum porrò, ut opinor, horum ſymbolum erat.

14. Et audivit Rex Herodes
» (manifeſtum enim factũ eſt no-
» men eius) & dicebat quia Ioãnes
» Baptiſta reſurrexit à mortuis: &
» propterea virtutes operantur in
» illo.

EIVSDEM. Hic Herodes filius erat Herodis Primi, ſub quo in Ægyptum Ioſeph Ieſum abduxit, & Matrem ejus, monitus ab Angelo. Porrò hunc Tetrarcham Matthæus & Lucas nominant, utpote quartæ parti Regni Patris imperitantem. nam id Regnum Romani diviſerunt in partes quatuor, quarum unam poſt Herodis primi mortem huic ejus filio conceſſerunt. At Marcus & quidam alii indifferenter & hunc Regem appellant: vel conſuetudine tituli

paterni,

paterni, vel populari quadam licẽtia paulò latiùs uſi voce illa. Hæc clariùs exponit Hiſtoricus Ioſephus. Audiens igitur hic Herodes Chriſti miracula: & ſibi non ſine angore animi conſcius: ſe Ioannẽ Iuſtum hominem occidiſſe ſine cauſa, ſuſpicatus eſt ipſum excitatum è mortuis hæc operari. ut autem Lucas ait, cùm & alios idem opinantes audiret, magis æſtuare tali dubitatione cogebatur: adeo ut videre ipſum cuperet, exploraturus ſuis oculis an ipſe revera eſſet.

φέσιρος ἱστορεῖ Ιώσηππος. ἀκούων πάντως τοῦ Κυρίου τὰ θαύματα, καὶ σφόδρα γε εἰδὼς ὅτι δίκαιος ὄντα μάτην ἀνεῖλε τὸν Ἰωάννην, ὑπέλαβεν αὐτὸν ἐγηγερμένος ἐκ τῶν νεκρῶν ταῦτα ποιεῖν. ὡς δὲ ὁ Λουκᾶς φησι καὶ ἑτέρων ταῦτα ὑπολαμβανόντων ἀκούων, μειζόνως διαπορεῖν ἠναγκάζετο, ὡς καὶ ἰδεῖν αὐτὸν ἐθελῆσαι, ἐπιτῷ γνῶναι εἴπερ οὗτος ἐκεῖνος.

ΤΟΛΟΣ. Οὕτως ὁ Ηρώδης ἄθλιος ὡς καὶ νεκρὸν ὄντα τὸν Ἰωάννην φοβεῖσθαι.

TOLOSANI. Adeò miſer Herodes erat, ut etiam mortuum Ioannem timeret.

„ 15. Alii autem dicebant, Quia
„ Elias eſt. Alii verò dicebãt, Quia
„ Propheta eſt quaſi unus ex Pro-
„ phetis.

„ Ἄλλοι ἔλεγον ὅτι Ηλίας ἐστί.
„ ἄλλοι δὲ ἔλεγον ὅτι προφήτης ἐστίν,
„ ὡς εἷς τῶν προφητῶν.

ANONYMI. Habebant enim denunciationem à Propheta: venturum ad ipſos Eliam Thesbiten priuſquam veniret dies Domini magna & illuſtris. Alii dicebant: eſſe Chriſtum unum ex Prophetis. Hi cogitabant Moſis oraculũ quò ipſũ ipſis promiſerat venturum ſine ulla inſigni nota, aut conſpicua gloria: quaſi unum reliquorum Prophetarum.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Εἶχον γὰρ ἐπαγγελίαν ἐκ τοῦ προφήτου ὅτι ἥξει πρὸς αὐτοὺς Ηλίας ὁ Θεσβίτης πρὸ ἐλθεῖν τὴν ἡμέραν τοῦ Κυρίου τὴν μεγάλην καὶ ἐπιφανῆ. ἄλλοι ἔλεγον ὡς εἷς τῶν προφητῶν. οὗτοι τὴν προφητείαν ἔλεγον, ὃν αὐτοῖς Μωσῆς ὑπέσχετο ἐλθεῖν φησιν, οὐδὲν ἔχων ἐξαίρετον, οὐδὲ ἐπίδοξον, ἀλλ᾽ ὡς εἷς τῶν λοιπῶν προφητῶν.

VICTORIS ANTIOCH. Eadem & Apoſtoli interrogati ab ipſo, quem ſe, Filium Hominis, homines dicerent? reſponderunt dicentes: Alii Ioannem Baptiſtam, alii Eliam, alii Ieremiam, aut alium quempiam Prophetarum. nã humanæ omnes de illo opinationes hominum erant. ut de viro quantũ quivis cogitatione capere poſſet magno & excellenti, vitæque mirabilis. Marcus autem referens dixiſſe quoſdam, eſſe hunc Prophetam, ut unũ è Prophetis, mihi

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Ταῦτα καὶ οἱ ἀπόστολοι ἐρωτηθέντες ὑπ᾽ αὐτοῦ τὸ τίνα λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου; ἀπεκρίναντο φάσκοντες, ὅτι οἱ μὲν Ἰωάννην τὸν Βαπτιστήν, ἕτεροι δὲ Ηλίαν, ἄλλοι δὲ Ἱερεμίαν ἢ τινα ἕτερον τῶν προφητῶν. πᾶσαι γὰρ ἦσαν ἀνθρώπιναι παρ᾽ ἑαυτοῦ αἱ τότε παρὰ τοῖς ἀνθρώποις ὑπολήψεις. καὶ οἵαν ἄν τις ἐδέξατο περὶ ἀνδρὸς μεγίστου καὶ θαυμαστοῦ τὸν βίον ὄντος. ὁ δὲ Μάρκος λέγων, ὥς τινες φασιν, ὅτι ὁ προφήτης ἐστὶν ὡς εἷς τῶν προφητῶν, αἰνίττεσθαί μοι δοκεῖ λέγειν ἐκείνους περὶ οὗ φησιν ὁ Μωσῆς, προφήτην ὑμῖν ἀναστήσει Κύριος ὁ Θεὸς ὑμῶν ὡς ἐμέ. ἴσως γὰρ φανερῶς

λέγειν

λέγειν ἐφοβοῦντο ὅτι δὴ ὁ Χριστὸς ἐστι· καὶ τῇ τοῦ Μωσέως ἐκέχρηντο φωνῇ, τὴν ὑπόληψιν ἑαυτοῖς συσκιάζοντες διὰ τὸν φόβον τῶν ἡγουμένων.

videtur ſubindicare putaſſe illos: eſſe iſtum illum ipſum, de quo Moyſes prædixerat: *Prophetam vobis ſuſcitabit Dominus Deus veſter vt me.* Deut. 18 15. Fortè enim palàm dicere non audebant: eſſe illum Chriſtum, cum hoc crederent: ſed hoc ſuum judicium hac Moſis voce adumbrabant, offenſionem veriti Principum, ſi clariùs loquerentur.

,, Ἀκούσας δὲ ὁ Ἡρώδης εἶπεν, ὅτι
,, ὃν ἐγὼ ἀπεκεφάλισα Ἰωάννην, οὗτος
,, ἐστιν· αὐτὸς ἠγέρθη ἐκ νεκρῶν.
,, Αὐτὸς γὰρ ὁ Ἡρώδης ἀποστείλας
,, ἐκράτησε τὸν Ἰωάννην, καὶ ἔδησεν
,, αὐτὸν ἐν τῇ φυλακῇ διὰ Ἡρωδιάδα
,, τὴν γυναῖκα Φιλίππου τοῦ ἀδελφοῦ αὐ-
,, τοῦ, ὅτι αὐτὴν ἐγάμησεν.

16. Quo audito Herodes ait,
,, Quem ego decollavi Ioannem,
,, hic à mortuis reſurrexit.
17. Ipſe enim Herodes miſit
,, ac tenuit Ioannem, & vinxit eũ
,, in carcerem propter Herodiadẽ
,, uxorem Philippi fratris ſui, quia
,, duxerat eam.

,, ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Εἰκότως, οὐ μὴν περὶ τὰ ὀνόματα, ἀλλὰ περὶ πᾶσαν τὴν διήγησιν ἴσως τὴν παροῦσαν δὴ ὑπόθεσιν ὁ Ἰώσηππος ἐν βίβλῳ ιη' τίτλῳ ιε' τῆς ἀρχαιολογίας, αἰνιττόμενος ὅτι ζῶντος ἀδελφοῦ ἔγημεν ὁ Ἡρώδης τὴν γυναῖκα αὐτοῦ. ἡ δέ γε διαφωνία ὅτι οὐ μόνον Φίλιππον αὐτὸν καλεῖ ἀλλὰ καὶ αὐτὸν Ἡρώδην. εἰκὸς οὖν αὐτὸν εἶναι διώνυμον, ὥσπερ καὶ τὸν λαβόντα τὴν γυναῖκα, Ἀντίπας γὰρ λεγόμενος καὶ Ἡρώδης ἐχρημάτιζε, καθὼς αὐτὸς ἔφη ὁ Ἰώσηππος ἐν τῇ ἁλώσει. πλὴν εἴτε ζῶντος εἰλήφει τοῦ ἀδελφοῦ τὴν γυναῖκα ἐδυσσέβει, ἐπὶ τελευτήσαντος ἔλιπεν αὐτῷ τῷ ἀδελφῷ σπέρμα. αὕτη δὲ εἶχε θυγατέρα. ὁ μέντοι Ἰώσηππος ἐν τῇ εἰρημένῃ τῇ βίβλῳ καὶ ζῶντα λέγει τὸν ἀδελφόν, ὡς εἴρηται, ὁμοπάτριον ὄντα, καὶ ζῶντος τὴν Ἡρωδιάδα τὴν αὐτοῦ γυναῖκα γεγαμῆσθαι τῷ Ἡρώδῃ τῷ κατὰ τὸν θεσπέσιον Βαπτιστὴν Ἰωάννην.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Τὸν τρόπον ἐν ᾧπερ αὐτὸν ἀνεῖλε καὶ τὴν αἰτίαν ἐφ' ᾗ, διηγεῖται ὁ εὐαγγελιστής, οὐχ ὡς τότε γινόμενον τὸ πρᾶγμα λέγων, ἀλλὰ τῆς οἰκείας διηγήσεως παρένθεσιν ἀν-

ANONYMI. Conſentaneè his, ſola quadam nominum diſcrepantia, hoc ipſum argumentum tractat Ioſephus libro XVIII. Titulo XV. Antiquitatum, innuens Herodem viventis fratris ſui uxorem conjugio ſibi ſociaſſe. Tantùm in nomine, ut dixi, diſſonat. Priorem quippe virum hujus mulieris non Philippum ſolùm, ſed præterea & ipſum Herodem vocat. quare veriſimile eſt hũc fuiſſe binominem; ſicut & ipſe adulter fraternæ uxoris, non Herodes tantum, ſed etiã Antipas vocabatur. prout idem Ioſephus refert in opere de Bello Iudaico. Cæterum ſive viventis ſive mortui duxit vxorem fratris, egit nefariè. neque enim etſi prius Philippus obijſſet, prætendere culpæ ſuæ ſuperſtes Herodes poterat obſervationem Legis de ſuſcitando fratri ſemine. non enim ſine liberis Philippus deceſſerat, quem conſtat reliquiſſe filiam ex Herodiade natam. Cæterùm Ioſephus co quem laudavi Libro xviij. & vixiſſe

vixiſſe hoc tempore ait hunc Herodis fratrem germanum : & ab eo vivente vxorem Herodiadem abductam Herodem ſibi copulaſſe, fruſtra reclamante Sancto Ioanne Baptiſta.

VICTORIS ANTIOCH. Modum & cauſam cædis Ioãnis Baptiſtæ ab Herode patratæ refert Evangeliſta, non velut rem tunc geſtam narrans : ſed ex occaſione digrediens ab argumento, in quo propriè verſatur. anſam inde nactus quod fortè intuliſſet: Herodem audientem quæ de Chriſto ferebãtur, putaſſe Ioannem à ſe interfectum revixiſſe. Cauſa ergo cædis fuit, quod cùm Herodes uxorem ſui fratris viventis adhuc & filiam ex ipſa habentis, ab eo abductam ſecum infami contubernio haberet, non ferens flagitium Ioannes, liberè ipſum arguit ſceleris. at ille hinc quidem reprehenſionis impatiens, aliunde metuens populum, apud quem videbat in exiſtimatione maxima Ioannem eſſe; occidere quidem auſus non eſt, etſi multùm cuperet, in gratiam id flagitantis Herodiadis. Sciebat enim ipſum virum juſtum & ſanctum eſſe, & multa ejus conſilio agebat. comprehenſum verò eum teneri cuſtodia juſſit. Celebravit autem Herodes proprium natalem cum multa magnificentia. In convivio verò ſaltavit Herodiadis filia. quo delectatus Herodes juravit, ipſi ſe daturum quidquid petijſſet. Hac caput Ioannis poſtulante, prout ei mater docuerat, promiſſi fidem Herodes exolvit, prætextum nactus, ut ipſi videbatur, idoneum, verecundiam conſcientiæ convivarum & juris jurandi religionem qua ſe obſtrinxerat. ſubinvitus tamen, ut videri voluit, & mordente intus conſcientia, dolens ſe in iſtam neceſſitatem caſu tali conjectum. Hinc docemur, adulterio, ſaltatione, juramento, caput Baptiſtæ reciſum. & iſta declinanda ſapientibus, ſi ob nihil aliud, tamen ne autoribus cædis Præcurſoris quaſi receptum apud nos dediſſe, ac ſic ijs participaſſe videamur.

τὸ ποιούμενον. ἔφη γὰρ τὸν Ἡρώδην ταῦτα ἀκούοντα περὶ τοῦ Κυρίου, οἴεσθαι τὸν Ἰωάννην ἐγηγέρθαι ὡς ἀνῃρημένον. ἡ μὲν οὖν αἰτία τοῦ φόνου, ὅτι τοῦ Ἡρώδου τὴν γυναῖκα ἰδίου ἀδελφοῦ Φιλίππου ζῶντος ἔτι καὶ θυγατέρα ἔχοντος ἐξ αὐτῆς συνοικοῦντός τε αὐτῇ, οὐκ ἐνεγκὼν τὸ μύσος ὁ Ἰωάννης, ἤλεγχεν καὶ [illegible], δεδιὼς δὲ τὸν ὄχλον, ὅτι μεγίστην εἶχε περὶ Ἰωάννου τὴν δόξαν, ἀνελεῖν μὲν αὐτὸν οὐκ ἐτόλμησε, καίτοι γε σφόδρα βουλόμενος διὰ Ἡρωδιάδα. ᾔδει δὲ αὐτὸν καὶ ἄνδρα δίκαιον καὶ ἅγιον, καὶ πολλὰ κατὰ γνώμην αὐτοῦ διεπράττετο, ἐγκαθείρξας δὲ αὐτὸν τῷ δεσμωτηρίῳ φυλάττεσθαι ἐκέλευσεν. ἐπετέλει δὲ ὁ Ἡρώδης τὰ οἰκεῖα γενέσια μετὰ πολλῆς τῆς λαμπρότητος. ἐν δὲ τῷ συμποσίῳ ὠρχήσατο μὲν ἡ τῆς Ἡρωδιάδος θυγάτηρ. ἡσθεὶς δὲ ὁ Ἡρώδης, ὤμοσεν αὐτῇ δοῦναι ὅπερ ἂν αἰτήσαιτο παρ' αὐτοῦ. τὴν δὲ τὴν κεφαλὴν Ἰωάννου αἰτησαμένης. τοῦτο γὰρ αὐτὴν ἡ μήτηρ ἐδίδαξεν· ἐπλήρου μὲν τὴν οἰκείαν ὑπόσχεσιν ὁ Ἡρώδης, πρόσχημα δὲ τῶν παρόντων ἕνεκεν τοῦ ὅρκου τὴν ἀνάγκην ἐποιήσατο· λυπηθεὶς δῆθεν καὶ αὐτὸς ἐπὶ τῷ γεγονότι. διδασκόμεθα δὲ ἐντεῦθεν ὡς μοιχεία καὶ ὄρχησις τοῦ Βαπτιστοῦ ἀφεῖλον τὴν κεφαλήν, καὶ παραιτητέα γε ταῦτα τοῖς εὐφρονοῦσιν, εἰ καὶ διὰ μηδὲν ἄλλο, ἀλλ' οὖν γε, ἵνα μὴ τοῖς αἰτίοις τοῦ φόνου ἐνεχώμεθα τοῦ Προδρόμου.

» Ἐλέγχει

» Ἔλεγε γὰρ ὁ Ἰωάννης τῷ Ἡρώδῃ,
» ὅτι οὐκ ἔξεστί σοι ἔχειν τὴν γυναῖκα
» τοῦ ἀδελφοῦ σου.
» Ἡ δὲ Ἡρωδιὰς ἐνεῖχεν αὐτῷ,
» καὶ ἤθελεν αὐτὸν ἀποκτεῖναι, καὶ
» οὐκ ἠδύνατο.
» Ὁ γὰρ Ἡρώδης ἐφοβεῖτο τὸν Ἰωάν-
» νην εἰδὼς αὐτὸν ἄνδρα δίκαιον καὶ ἅγιον·
» καὶ συνετήρει αὐτόν, καὶ ἀκούσας αὐ-
» τοῦ πολλὰ ἐποίει, καὶ ἡδέως αὐτοῦ
» ἤκουε.

18. Dicebat enim Ioannes He-
» rodi, Non licet tibi habere uxo-
» rem fratris tui.
19. Herodias autem inſidiaba-
» tur illi: & volebat occidere eũ,
» nec poterat.
20. Herodes enim metuebat
» Ioannem, ſciens eum virum iu-
» ſtum & ſanctum: & cuſtodiebat
» eum, & audito eo multa facie-
» bat, & libenter eum audiebat.

ΤΟΛΩΣ. Παρεντίθησιν ἐνταῦθα ὁ Εὐαγγελιστὴς τὴν διήγησιν τοῦ θανάτου τοῦ Βαπτιστοῦ, ἀφορμῆς δραξάμενος. τὴν δὲ Ἡρωδιάδα τὸν μὲν ἔτι ζῶντος φασὶ τοῦ Φιλίππου ἀποσπάσαι τὸν Ἡρώδην. Καὶ διὰ τοῦτο ἐλέγχεσθαι αὐτὸν ὡς παρανομοῦντα. ἡ μὲν οὖν αἰτία τοῦ φόνου τοῦ Ἰωάννου αὕτη ἦν· Ἡρώδου τὴν γυναῖκα τοῦ ἰδίου ἀδελφοῦ Φιλίππου ἀφελομένου, ζῶντος ἔτι αὐτοῦ, καὶ θυγατέρα ἔχοντος ἐξ αὐτῆς· ὁ δὲ Ἰωάννης μὴ ἐνεγκὼν τὸ μύσος, ἤλεγχεν αὐτόν. διὸ καὶ ἀναιρεῖται ὑπ' αὐτοῦ. Καὶ ὅρα πόσον ἰσχύει ἡ λύσσα τοῦ ἔρωτος· ὥστε καὶ τὸν Ἡρώδην, τοσαύτην ἔχοντα πρὸς τὸν Ἰωάννην τιμήν, καταφρονῆσαι αὐτοῦ διὰ τὸ θεραπεῦσαι τὴν μανίαν.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Συνετήρει, τουτέστιν ἐφύλαττεν αὐτὸν μὴ ἐπιβουλευθῇ ὑπὸ Ἡρωδιάδος. ἀκούσας δὲ αὐτοῦ πολλάκις ὀνειδίζοντος περὶ τοῦ ἔχειν τὴν γυναῖκα τοῦ ἀδελφοῦ, ἠπόρει ὃ ποιήσει διὰ τὸ ἐφθακέναι γαμῆσαι αὐτήν, καὶ μᾶλλον ἔπρεψεν εἰς τὸ ἀπολῦσαι τὴν μοιχαλίδα· τοῦτο γὰρ αἰνίττεται τὸ, ἡδέως αὐτοῦ ἤκουεν.

TOLOSANI. Inſerit in hunc locum occaſione arrepta Evangeliſta narrationem mortis Baptiſtæ. quod Herodiadem attinet, ſunt qui vivente adhuc Philippo abſtraxiſſe illam ad ſe à viro ſuo Herodem tradant. Ac propterea reprehendi ipſum ut violatorem legum. Igitur hæc fuit cauſa cædis Ioãnis. Cũ eripuiſſet uxorem Herodes fratri ſuo Philippo, viventi adhuc & filiã habenti ex ipſa, ſibique haberet. non ferens flagitium Ioannes, ipſum acriter increpuit, quam ob cauſam interficitur ab ipſo. Vide quouſque prævaleat amoris furor, ut Herodem tanta licèt exiſtimatione ac reverentia Ioannis occupatum, ad tantum ejus repentè cõtemptum perverterit, talem ut animã & ſanguinem in qualecumque delinimentum inſaniæ ſuæ benè impenſum putaret.

ANONYMI. Cuſtodiebat Ioãnem Herods, hoc eſt, defendebat ab inſidiis Herodiadis, impediens earum effectum, ſcilicet necem viri ſancti, quam illa machinabatur. Cùm autem audiret illum ſæpè ſibi exprobrantem, quòd haberet vxorem fratris, angebatur animo, & inter moleſtam incertitudinem jactabatur. hinc quidem ſibi conſcius contracti jam qualiſcumque conjugii cum iſta muliere: inde autem pudore facti, atque increpantis verecundia, propendens in repudium adulteræ. hoc indicatur illis verbis: *libenter eum audiebat*.

21. Et cùm dies opportunus „ accidiſſet, Herodes natalis ſui „ cœnam fecit Principibus & Tribunis & primis Galilææ.

» Καὶ γενομένης ἡμέρας εὐκαίρου, » ὅτε Ἡρώδης τοῖς γενεσίοις αὐτοῦ δεῖπνον ἐποίει τοῖς μεγιστᾶσιν αὐτοῦ, καὶ » τοῖς χιλιάρχοις καὶ τοῖς πρώτοις τῆς » Γαλιλαίας.

EIVSDEM. Ipſe enim erat Herodes Tetrarcha Galilææ. Itaque Primores urbis ac Provinciæ, cujus ipſe Princeps erat, tempeſtivis excipiebat epulis.

ΑΥΤΟΥ. Αὐτὸς γὰρ ἦν Ἡρώδης τετράρχης. διὸ καὶ τοὺς πρώτους τῆς πόλεως τῆς αὐτοῦ ἀρχῆς τῆς Γαλιλαίας εἱστιᾶτο.

22. Cùmque introiſſet filia ipſius Herodiadis, & ſaltaſſet, „ & placuiſſet Herodi, ſimulque recumbentibus; rex ait „ puellæ, Pete à me quod vis: & „ dabo tibi.

» Καὶ εἰσελθούσης τῆς θυγατρὸς αὐτῆς » τῆς Ἡρωδιάδος, καὶ ὀρχησαμένης καὶ » ἀρεσάσης τῷ Ἡρώδῃ καὶ τοῖς συνανακειμένοις, εἶπεν ὁ βασιλεὺς τῷ κορασίῳ, αἴτησόν με ὃ ἐὰν θέλῃς, καὶ » δώσω σοι.

23. Et juravit illi, quia quidquid petieris dabo tibi, licèt dimidium regni mei.

» Καὶ ὤμοσεν αὐτῇ, ὅτι ὃ ἐὰν αἰτήσῃς, δώσω σοι, ἕως ἡμίσους τῆς βασιλείας μου.

24. Quę cùm exiſſet, dixit matri ſuæ, Quid petam? At illa dixit, Caput Ioannis Baptiſtæ.

» Ἡ δὲ ἐξελθοῦσα εἶπε τῇ μητρὶ αὐτῆς, τί αἰτήσομαι; ἡ δὲ εἶπε, τὴν κεφαλὴν Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ.

25. Cùmque introiſſet ſtatim „ cum feſtinatione ad Regem, petivit dicens, Volo ut protinus „ des mihi in diſco caput Ioannis „ Baptiſtæ.

» Καὶ εἰσελθοῦσα εὐθέως μετὰ σπουδῆς πρὸς τὸν βασιλέα, ᾐτήσατο λέγουσα, θέλω ἵνα μοι δῷς ἐξ αὐτῆς » ἐπὶ πίνακι τὴν κεφαλὴν Ἰωάννου τοῦ » Βαπτιστοῦ.

26. Et contriſtatus eſt Rex: „ propter iuſiurandum, & propter „ ſimul diſcumbentes, noluit eam „ contriſtare.

» Καὶ περίλυπος γενόμενος ὁ βασιλεὺς, διὰ τοὺς ὅρκους, καὶ τοὺς συνανακειμένους, οὐκ ἠθέλησεν αὐτὴν » ἀθετῆσαι.

27. Sed miſſo confeſtim ſpiculatore præcepit afferri caput ejus „ in diſco. Et decollavit eum in „ carcere.

» Καὶ εὐθέως ἀποστείλας ὁ βασιλεὺς » σπεκουλάτορα ἐπέταξεν ἐνεχθῆναι » τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ. ὁ δὲ ἀπελθὼν » ἀπεκεφάλισεν αὐτὸν ἐν τῇ φυλακῇ.

EIVSDEM. Cùm jam Romanis ſubeſſent, Romanis utebantur vocabulis. *Speculator* ſiquidem Romanum nomen eſt, ſignificans exploratorem, aut eum qui ex alto loco proſpiciens, obſervat. Sic etiam miniſtri pœnarum carnifices vocabantur. tamquam malefico-

ΑΥΤΟΥ. Ἤδη ὑπὸ Ῥωμαίους ὄντες, καὶ Ῥωμαίαις ἐχρῶντο προσηγορίαις καὶ λέξεσι. τὸ γὰρ σπεκουλάτωρ Ῥωμαία μὲν τυγχάνει λέξις, ἑρμηνεύεται δὲ ὁ ἀνιχνευτὴς, ἤτοι κατάσκοπος. οὕτω δὲ οἱ ἐπὶ ταῖς τιμωρίαις ἐκαλοῦντο δήμιοι, οἷον τοὺς κακούργους καὶ τοὺς λῃστὰς

ἢ φο-

ἢ φονέας, ἀνιχνεύοντες καὶ ἀνακοπτόμενοι.

rũ, latronum, & homicidarũ exploratores, atq; obſervatores, ex officio, ut eos deprehenſos malè mulctarent.

» Καὶ ἤνεγκε τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἐπὶ
» πίνακι, καὶ ἔδωκεν αὐτὴν τῷ κορα-
» σίῳ, καὶ τὸ κοράσιον ἔδωκεν αὐτὴν
» τῇ μητρὶ αὐτῆς.
» Καὶ ἀκούσαντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ
» ἦλθον καὶ ἦραν τὸ πτῶμα αὐτοῦ, καὶ
» ἔθηκαν αὐτὸ ἐν τῷ σημείῳ.

28. Et attulit caput ejus in di-
» ſco: & dedit illud puellæ, &
» puella dedit matri ſuæ.
29. Quo audito Diſcipuli ejus,
» venerunt & tulerũt corpus ejus:
» & poſuerũt illud in monumẽto.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Ταῦτα λέγει ἵνα δείξῃ καὶ τὴν εὔνοιαν, ἣν ἔμειναν καὶ μετὰ θάνατον ἔχοντες περὶ τὸν οἰκεῖον διδάσκαλον. ἐπισυνάπτει δὲ τούτοις,

VICTORIS ANTIOCHENI. Hæc dicit ut oſtendat illorũ benevolentiam erga Magiſtrum ſuum, in qua etiã poſt ejus mortem perſeverarunt. Adjungit autem his:

ΤΟΛΩΣ. Ἐν τοῖς τοῦ Ἡρώδου γενεθλίοις πότος ἅμα καὶ ὄρχησις· ἔπι δὲ καὶ ὅρκος ἄθεσμός τι καὶ ἄθεος ἀποτελεῖται· ἡ δὲ πονηρὰ γυνὴ δός μοι φησὶν ἐξ αὐτῆς τὴν κεφαλὴν Ἰωάννου. τὸ δὲ ἐξ αὐτῆς· πολλαχοῦ τῆς γραφῆς ἀντὶ τοῦ ταχέως κεῖται. ὡς καὶ ὁ Λουκᾶς ἐν τῇ τῶν πράξεων βίβλῳ γράφει· μηνυθείσης δέ μοι ἐπιβουλῆς εἰς τὸν ἄνδρα μέλλειν ἔσεσθαι ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων, ἐξ αὐτῆς ἔπεμψα πρός σε. τουτέστι ταχέως.

TOLOSANI. In natalitiis Herodis compotatio & ſaltatio, tum juramentum nefarium & impium perpetratur. Ac ſcelerata mulier. Da mihi, ait, protinus, ἐξ αὐτῆς, caput Ioannis. hoc verbum ἐξ αὐτῆς multis in locis Scripturæ uſurpatur pro ſtatim aut protinus. Exempli cauſa Lucas in Actorum Libro ſcribit: & cùm mihi perlatum eſſet de inſidiis quas Iudæi paraverant illi, ἐξ αὐτῆς miſi eum ad te. hoc eſt ſtatim vel extemplò. *Act. xiij. 30.*

ΦΩΤΙΟΥ. Ὁ Ἡρώδης ἐρωτόληπτος γεγονὼς καὶ παντελέως ἀνόητος ἐφοβήθη τὸν ὅρκον παραβῆναι καὶ φονεύει τὸν δίκαιον· ἔδει γὰρ μᾶλλον ἐπιορκῆσαι καὶ μὴ τοσοῦτον μύσος ἐργάσασθαι· ἐπεὶ οὐ πανταχοῦ τὸ εὐορκεῖν ἀγαθόν. λέγεται δὲ σπεκουλάτωρ ὁ δήμιος, στρατιώτης ὁ ἐπὶ τῷ φονεύειν τοὺς κατακρίτους τεταγμένος. πτῶμα δὲ λέγεται τὸ τοῦ νεκροῦ σῶμα.

PHOTII. Herodes amore amens ac prorſus inſanus, veritus eſt jusjurandum tranſgredi, & occidit juſtum: atqui tolerabilius pejeraſſet, quàm tantum piaculum conſciſceret. neque enim juramẽtis ſtare in omni caſu laudabile eſt. Dicitur porrò Speculator publicus carnifex ad mulctandos morte quos neci judices addixerunt conſtitutus. πτῶμα verò, *cadauer*, dicitur corpus mortui.

» Καὶ συνάγονται οἱ ἀπόστολοι
» πρὸς τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἀπήγγειλαν
» αὐτῷ πάντα, καὶ ὅσα ἐποίησαν καὶ
» ὅσα ἐδίδαξαν.

30. Et convenientes Apoſto-
» li ad Ieſum, renunciaverunt ei
» omnia quæ egerant & docue-
» rant.

 31. Et

31. Et ait illis, Venite ſeorſum
,, in deſertum locum, & requie-
,, ſcite puſillū. Erant enim qui ve-
,, niebant & redibāt multi: & nec
,, ſpatium manducandi habebant.
32. Et aſcēdētes in navim, abie-
,, runt in deſertū locum ſeorſum.

,, Καὶ εἶπεν αὐτοῖς, δεῦτε ὑμεῖς αὐ-
,, τοὶ κατ' ἰδίαν εἰς ἔρημον τόπον, καὶ
,, ἀναπαύεσθε ὀλίγον. ἦσαν γὰρ οἱ
,, ἐρχόμενοι καὶ οἱ ὑπάγοντες πολ-
,, λοί· καὶ οὐδὲ φαγεῖν ηὐκαίρουν.
,, Καὶ ἀπῆλθον εἰς ἔρημον τόπον
,, τῷ πλοίῳ κατ' ἰδίαν.

EIVSDEM. Per hæc docet Eccleſiæ Magiſtros, ne ſe totos, & in omne tempus cōdonent uſibus & curæ multitudinis: ſed contrahant ſe interdum, & apud ſe ſint, collecta ex nimia diffuſione mente. Docet præterea Præpoſitos, ut quibus utūtur Miniſtris in laborioſo exercitio prædicationis, & plebis erudiendæ, congrua providentia conſulant, conceſſa ſtatis, prout opus eſt, temporibus corporea etiam remiſſione ac quiete, maximè poſt expletum præſcripti penſum operis.

ΑΥΤΟΥ. Διὰ τούτων διδάσκει τοὺς τῆς ἐκκλησίας διδασκάλους, μὴ διὰ παντὸς τοῖς ὄχλοις ἑαυτοὺς ἐκδιδόναι, ἀλλὰ καὶ συστέλλεσθαι καὶ ἰδιάζειν καθ' ἑαυτοὺς, καὶ τὸν νοῦν συνάγειν ἐκ τῆς ἔξω περιφορᾶς, καὶ τοὺς κοπιῶντας ἐν λόγῳ θεραπεύειν καὶ σωματικαῖς ἀναπαύσεσι, μάλιστα μετὰ τὸ τῆς διακονίας ἐκπληρῶσαι.

33. Et viderunt eos abeuntes,
,, & cognoverunt multi, & pede-
,, ſtres de omnibus civitatibus cō-
,, currerunt illuc, & prævenerunt
,, eos.

,, Καὶ εἶδον αὐτοὺς ὑπάγοντας, καὶ
,, ἐπέγνωσαν αὐτὸν πολλοί· καὶ πεζῇ
,, ἀπὸ πασῶν τῶν πόλεων συνέδρα-
,, μον ἐκεῖ, καὶ προῆλθον αὐτοὺς,
,, καὶ ἦλθον πρὸς αὐτόν.

TOLOSANI. Prædicatione perfunctos Apoſtolos ait cōveniſſe ad Chriſtum, & cuncta narraſſe, quæ vel docuerant vel fecerant. Ipſe autem ad ipſos dixit. Venite ſecedite ſeorſum in deſertum locum & requieſcite. Erat enim infeſtus locus in quo erant multorum undique affluentium concurſu. Procul ſiquidem agnoſcens populus ibi eſſe Ieſum, certatim pedites curſu effuſo ex omnibus circa civitatibus adſpirabant ad eum. Hoc autem fecit, ut diſcamus: indulgenda eſſe quietis intervalla laborātibus: neque ſinendum, ut quoad prorſus exhauſti ſint, agendo contendant. Recedit verò & ipſe in deſertū locū, ut qui omnibus & affectibus vitæ, & voluptatibus carnis dudū renunciaſſet.

ΤΟΛΩΣ. Μετὰ δὲ κηρύξαι φησὶ τοὺς ἀποστόλους συνάγεσθαι αὐτοὺς πρὸς τὸν Χριστόν· καὶ ἅπαντα ἀπαγγέλλειν ὅσα ἐδίδαξάν τε καὶ ἐποίησαν. ὁ δὲ φησὶ πρὸς αὐτούς. δεῦτε κατ' ἰδίαν ὑμεῖς εἰς ἔρημον τόπον καὶ ἀναπαύεσθε. ἦσαν γὰρ οἱ ἐρχόμενοι καὶ ὑπάγοντες πολλοί· εἶδον δὲ αὐτὸν πόῤῥωθεν καὶ ἐπέγνωσαν, καὶ πεζῇ ἀπὸ πασῶν τῶν πόλεων συνέδραμον πρὸς αὐτόν· τοῦτο δὲ ἐποίησεν ἵνα μάθωμεν, ὅτι δεῖ τοὺς κοπιῶντας ἀναπαύσεως ἀξιοῦν· καὶ μὴ καταπονεῖν αὐτοὺς τοῖς πόνοις τελέως. ἀναχωρεῖ δὲ καὶ αὐτὸς εἰς ἔρημον τόπον τῶν τε παθῶν ἀφεστηκὼς καὶ τῶν σαρκικῶν ἡδονῶν.

„ Καὶ ἐξελθὼν εἶδεν ὁ Ἰησοῦς πολὺν
„ ὄχλον, καὶ ἐσπλαγχνίσθη ἐπ' αὐ-
„ τοῖς ὅτι ἦσαν ὡς πρόβατα μὴ ἔχον-
„ τα ποιμένα, καὶ ἤρξατο διδάσκειν αὐ-
„ τοὺς πολλά.

„ Καὶ ἤδη ὥρας πολλῆς γενομένης,
„ προσελθόντες αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐ-
„ τοῦ λέγουσιν, ὅτι ἔρημός ἐστιν ὁ τόπος
„ καὶ ἤδη ὥρα πολλή.

„ Ἀπόλυσον αὐτούς, ἵνα ἀπελθόντες
„ εἰς τοὺς κύκλῳ ἀγροὺς καὶ κώμας,
„ ἀγοράσωσιν ἑαυτοῖς ἄρτους. τί γὰρ
„ φάγωσιν, οὐκ ἔχουσιν.

„ Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς, δό-
„ τε αὐτοῖς ὑμεῖς φαγεῖν. καὶ λέγου-
„ σιν αὐτῷ, ἀπελθόντες ἀγοράσωμεν
„ διακοσίων δηναρίων ἄρτους, καὶ δῶ-
„ μεν αὐτοῖς φαγεῖν;

„ Ὁ δὲ λέγει αὐτοῖς, πόσους ἄρτους
„ ἔχετε; ὑπάγετε καὶ ἴδετε, καὶ γνόν-
„ τες λέγουσι, πέντε, καὶ δύο ἰχθύας.

„ Καὶ ἐπέταξεν αὐτοῖς ἀνακλῖναι
„ πάντας συμπόσια συμπόσια ἐπὶ τῷ
„ χλωρῷ χόρτῳ.

„ Καὶ ἀνέπεσον πρασιαὶ πρασιαὶ
„ ἀνὰ ἑκατὸν καὶ ἀνὰ πεντήκοντα.

ΑΥΤΟΥ. Εἵπετο αὐτῷ πλῆθος, ὡς εἰκός, πολὺ ἕνεκα τῶν θαυμάτων μάλιστα, καὶ τῷ νῦν ἔχειν ἅπαντα καταλιμπάνειν μετὰ τὰ οἰκεῖα, ἐπειδὰν δὲ αὐτῷ. θεασάμενος οὖν αὐτοὺς ἀπὸ τῆς ὁδοιπορίας κεκμηκότας, ὡς ἂν εἰ πρόβατα ποιμένα μὴ ἔχοντα· τοῦτο γὰρ δὴ καὶ οὗτοι ἦσαν, τῷ μηδένα τότε ἔχειν τὰ ὠφέλιμα τῆς ψυχῆς διδάσκειν αὐτοὺς δυνάμενον· διὰ τοῦτο μάλιστα τῷ Κυρίῳ κατακολουθεῖν ἀναγκαζόμενοι, ὡς ἂν μόνου περὶ τὸ κρεῖττον οἵῳ τε ὄντι ἄγειν αὐτούς· ᾤκτειρέ τε αὐτοὺς προστιθεὶς πνευματικὴν καὶ ἀναφαίρετον πανδαισίαν. καὶ ἤδη ὥρας πολλῆς γενομένης, ἀπολυθῆναι τὸν ὄχλον ᾔτουν μαθηταὶ καὶ μάλιστα διὰ τὴν ἐρημίαν τοῦ τόπου, καὶ τὴν τῶν ἐπιτηδείων σπάνιν. τί γὰρ φάγω-

34. Et exiēs vidit turbā multā
„ Ieſus: & miſertus eſt ſuper eos,
„ quia erant ſicut oves non habē-
„ tes paſtorem. & cœpit illos do-
„ cere multa.

35. Et cū jam hora multa fieret,
„ acceſſerunt Diſcipuli ejus, dicē-
„ tes, Deſertus eſt locus hic, & jā
„ hora præterijt.

36. Dimitte illos, ut euntes in
„ proximas villas & vicos, e-
„ mant ſibi cibos quos mandu-
„ cent.

37. Et reſpondens ait illis, Da-
„ te illis vos manducare. Et di-
„ xerunt ei, Euntes emamus du-
„ centis denarijs panes: & dabi-
„ mus illis manducare.

38. Et dicit eis, Quot panes ha-
„ betis? ite & videte. Et cùm co-
„ gnoviſſent dicunt, Quinque, &
„ duos piſces.

39. Et præcepit illis ut accūbe-
„ re facerent omnes, ſecundū con-
„ tubernia ſuper viride fœnum.

40. Et diſcubuerunt in partes
„ per centenos & quinquagenos.

EIVSDEM. Sequebatur eum multitudo magna, ut par erat, operantem tot miracula; & planè talē cujus qui ſaperent; converſationē ac comitatum omnibus affectibus domeſticis ac neceſſitudinibus preferrent. conſpicatus ergo eos ex itinere defeſſos, tamquam oves nō habentes paſtorem: quo tunc in ſtatu illa plebs erat, utpote habens neminem qui doceret ipſos opportuna ad ſalutem animæ poſſet, ac propterea Dominum ſequi cogeretur; qui ſolus promovere ipſam valeret in melius. miſeratus ipſos eſt, appoſita mentibus eorum ſpirituali menſa, & præbita fruitione non pereuntium, quoſque nemo ipſis

ipſis poſſet eripere, animæ ciborū. Cum autem jam hora proceſſiſſet, dimitti populum Diſcipuli petebant, maximè propter ſterilitatem loci deſerti, & annonæ omnis inopiam. *non enim habent quod manducent*, ajebant, Ille autem dives & benignus, etiam corporalem ipſis menſam apponere Diſcipulos jubebat : tantùm non dicens ; etſi cuncta deſint, ego adſum omnis omnibus abundantiæ largitor. Illi autem non intelligentes & æſtuantes tamquam ad mandatum facultate ipſorum majus, audiverunt : *quot panes habetis* ? Ad quæ illi re curioſè explorata, exactam ad minutum rationem reddunt inventi numeri, reſpondentes: quinque, & duos piſces.

TOLOSANI. Fugiētes à Phariſæis turbæ propter avaram eorū, & injuſtam agendi rationem, ad Chriſtum congregabantur. non enim paſcebant populum Phariſæi, ſed potiùs devorabant inſtar voracium ferarum. Propterea Salvator non modò ſermone, multitudinis animas alebat, ſed corpoream quoque ipſis eſcam ſuppeditabat. Miſerati enim Diſcipuli turbas accedunt ad Dominum rogantque pro ipſis, humanitatis ſenſu quodā ducti. Ipſe autem explorans interim, an qualem par erat notionem de ejus potentia concepiſſent adhuc animis, ait illis : Date ipſis vos manducare. quibus iſti auditis, ignota ſcilicet Salvatori arbitrabantur eſſe & numerum capitum alendorum, & ſuam ipſorum egeſtatem, quibus tantam largitionem imperaret, & ducentorum denariorum annonam loquebantur. At Salvator recumbere omnes jubet ſuper fœnum ſeparatim per contubernia. hoc enim ſignificat modus ille loquendi: *convivia convivia.* hoc eſt menſas diverſas, idemque alijs verbis ſonat areolarum vox conſimili repetitione frequentata. Referebant nimirum iſta per herboſam planitiem metata contubernia prandentium, plagatim deſcriptos hortorum loculos, quos areolas dicere ſolemus.

σιν οὐκ ἔχουσιν, ἔλεγον, ὁ δὲ πλούσιος καὶ φιλάνθρωπος, καὶ σωματικὴν αὐτοῖς παραθεῖναι τράπεζαν τοῖς μαθηταῖς παρεκελεύετο, μονονουχὶ λέγων, ὅτι ἐγώ πάρειμι ὁ πολλὴν πᾶσιν παρέχων τὴν ἀφθονίαν. οἱ δὲ μὴ συνιέντες, ἀλλὰ διαπορηθέντες ὥσπερ πρὸς ἐπίταγμα τὴν ἀμήχανον, ἤκουον, πόσους ἄρτους ἔχετε; καὶ πολυπραγμονήσαντες λέγουσι, πέντε, καὶ δύο ἰχθύας.

ΤΩΛΩΣ. Ἀποφεύγοντες ἀπὸ τῶν φαρισαίων οἱ ὄχλοι διὰ τὴν πλεονεξίαν αὐτῶν καὶ ἄδικον γνώμην, πρὸς τὸν Χριστὸν συνήγοντο. οὐ γὰρ ἐποίμαινον τὸν λαὸν οἱ Φαρισαῖοι· ἀλλὰ κατήσθιον δίκην θηρίων. διὰ γοῦν ταῦτα ὁ Σωτὴρ οὐ μόνον διὰ λόγου τὰς τῶν ὄχλων ἔτρεφε ψυχάς· ἀλλὰ καὶ τὴν σωματικὴν αὐτοῖς ἐχορήγει τροφήν. ἐλεήσαντες γὰρ οἱ μαθηταὶ τοὺς ὄχλους, προσέρχονται τῷ Κυρίῳ φιλανθρώπως ἱκετεύοντες ὑπὲρ αὐτῶν· ὁ δὲ πειράζων αὐτοὺς εἰ ἐπέγνωσαν αὐτοῦ τὴν δύναμιν, λέγει πρὸς αὐτούς· δότε αὐτοῖς ὑμεῖς φαγεῖν. οἱ δὲ ἀγνοεῖν ὑπέλαβον τὸν Σωτῆρα τό, τε πλῆθος αὐτῶν, καὶ τὴν ἔνδειαν. Καὶ ἀγοράσαι τροφὰς διακοσίων δηναρίων ἔλεγον· ὁ δὲ Σωτὴρ ἀνακλίνει πάντας ἐπὶ τῷ χόρτῳ διακεχωρισμένως. τοῦτο γάρ ἐστι τό· συμπόσια συμπόσια· τουτέστι τραπέζας διαφόρους. τὸ αὐτὸ δὲ δηλοῦσι καὶ αἱ πρασιαί· καθὼς καὶ ἐν τοῖς κήποις λέγειν εἰώθαμεν τὰ μεμερισμένα τόπια.

Καὶ

„ Καὶ λαβὼν τοὺς πέντε ἄρτους καὶ τοὺς „ δύο ἰχθύας, ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρα„ νὸν εὐλόγησε, καὶ κατέκλασε τοὺς ἄρ„ τους, καὶ ἐδίδου τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, ἵνα „ παραθῶσιν αὐτοῖς, καὶ τοὺς δύο ἰχθύας „ ἐμέρισε πᾶσι.

41. Et acceptis quinque pani„ bus & duobus piſcibus, intuens „ in cœlum, benedixit & fregit „ panes, & dedit Diſcipulis ſuis, „ ut ponerent ante eos, & duos „ piſces diviſit omnibus.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Διατί πολλὰ πολλάκις θαυματουργήσας ὁ Κύριος οὐκ ἀνέπεμψε πρὸς τὸν πατέρα, νῦν δὲ τοῦτο ποιεῖ; τοῦτο ποιεῖ νῦν διδάσκων ἡμᾶς ὅτι δεῖ πρὸ τροφῆς τῷ χορηγῷ Θεῷ καὶ τῷ ζαρκῆ παρέχοντι εὐχαριστεῖν.

ANONYMI. Cur multa ſæpè mira operatus Dominus non retulit ad Patrem ut nunc facit? Id agit nunc docens nos: oportere ante cibi ſumptionem gratias agere præbitori victus Deo.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Εἰκότως νῦν μάλιστα ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν ἔδειξεν ὅτι τῷ πατρὶ τὸ γινόμενον ἀνατίθεται. ἐπειδὴ γὰρ κατὰ τὴν ἔρημον τοῦ Θεοῦ μάννα παρέχοντος αὐτοῖς, οἱ Ἰσραηλῖται ἐτόλμησαν εἰπεῖν πρὸς αὐτόν, μὴ καὶ ἄρτον δύναται δοῦναι; ἵνα μὴ δόξῃ ἐπὶ τοῦτο χωρεῖν αὐτὸς ὡς ἂν μείζονα τοῦ Θεοῦ ποιῶν ἑαυτόν, σφόδρα τῶν Ἰουδαίων πολλὰς κατ' αὐτοῦ πλέκειν ἀφορμὰς ἐπιχειρούντων, πρὸ τοῦ ποιῆσαι, ἐπὶ τὸν πατέρα ἀνήνεγκε τὸ γινόμενον.

VICTORIS ANTIOCHENI. Meritò nunc potiſſimùm ſublatis in cœlum oculis Patri factum adſcribit: quoniam enim in Deſerto Deo præbente ipſis manna, Iſraelitæ dicere auſi ſunt ei: *numquid & panem poterit dare?* Pſ. 77.20 ne videatur eò progredi ut majorem ſe Deo faciat, circuminhiante ipſi ad captandas cavillandi cauſas, inſidioſa malitia Iudæorum, priuſquam id faceret ad Patrem retulit factum.

„ Καὶ ἔφαγον πάντες, καὶ ἐχορ„ τάσθησαν.

„ Καὶ ἦραν κλασμάτων δώδεκα κο„ φίνους πλήρεις, καὶ ἀπὸ τῶν ἰχθύων.

„ Καὶ ἦσαν οἱ φαγόντες τοὺς ἄρτους „ πεντακισχίλιοι ἄνδρες.

42. Et mãducaverunt omnes: „ & ſaturati ſunt.

43. Et ſuſtulerunt reliquias, „ fragmentorũ duodecim cophi„ nos plenos, & de piſcibus.

44. Erant autem qui mandu„ caverunt, quinque millia.

ΤΟΛΩΣ. Ἀναβλέπει εἰς τὸν οὐρανὸν ὁ Κύριος, διδάσκων ἡμᾶς παρὰ Θεοῦ αἰτεῖσθαι ἀεὶ τὴν τροφήν· καὶ ἅμα ὑποδεικνύων τοῖς ὄχλοις ὅτι οὐκ ἔστιν ἀντίθεος. διατί δὲ τοῖς μαθηταῖς δίδωσι πρῶτον; ἵνα μὴ ἐπιλάθωνται τοῦ θαύματος, ἀλλ' ἀεὶ μνημονεύωσιν αὐτοῦ. δώδεκα δὲ κόφινοι περιλεύουσι, κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀποστόλων· ὡς ἕκαστος ἐπ' ὤμων φέρων κόφινον, ἀνεπίληστον τηρήσῃ τὸ θαῦμα. ἐχορτάσθησαν μὲν οὖν ἅπαν-

TOLOS. Suſpicit in cœlum Dominus, docens nos, à Deo ſemper petẽdum eſſe unde nutriamur, ſimul oſtendens multitudini, ſe nõ eſſe Deo contrarium. Quare autem Diſcipulis dedit primùm? Ne obliviſcerentur miraculi, ſed id continuò haberent memoriæ præſens. Duodecim verò cophini ſuperſũt: juxta numerum Apoſtolorum, ut eorum quiſque ſuum in humeris cophi-

cophinum referens, nulli oblivioni obnoxiã animo ſuo infigeret imaginem prodigij hujus. Saturati ſũt igitur omnes. ac tantam reſtare fragmentorum abundantiam voluit Dominus, ut demonſtraret ſe non exhauſiſſe potentiam ſuam ea multitudine paſcenda; multumque ſibi ejus ad alia quę vellet ſupereſſe. Non enim Diſcipuli, dũ Chriſti juſſu miniſtrantes panem in ſuis manibus multiplicabant, ad ſolum contractam uſum miraculi patrandi poteſtatem acceperant; ut Moyſes olim, qui manna ſubminiſtrabat ad ſolum neceſſitatis & uſus modum. ita ut ſi quis plus quàm eſſet ſibi neceſſe colligeret, corrũperetur. ut igitur appareret quantum in miraculis patrandis Deus & Propheta differrent inter ſe, multas ſupereſſe reliquias Chriſtus voluit; ac quantas meritò mirarentur qui cùm ſe ſatiatos experirentur, quæ initio fuerant cum ijs, quæ reſtabant reliqua tanto numero, comparabant.

VICTORIS. Saturati ergo ſunt omnes, quantumvis ad quinque millia virorum numerus aſcenderet, præter mulieres & parvulos. Effecit autem ut tam multæ ſupereſſent reliquiæ fragmentorũ quot ſufficerent explẽdis duodecim cophinis: ut cum quiſque Apoſtolorum ſuum cophinum plenum in humeros tolleret, præſens hoc ipſo caperet experimentum miraculi. nec fuit ſuperflua hæc cura, nam de re ipſa, etiam cùm maximè fieret, propter inopinatiſſimam novitatem, neſcio quid dubitaſſe Apoſtolos, ſignificat præſens Evangeliſta, dum ait: *Non enim intellexerunt de panibus, erat enim cor eorum*

τις· Καὶ τοσαύτην γενέσθαι κλασμάτων περισσείαν παρεσκεύασεν, ὥστε φανῆναι ταύτην περιουσίᾳ δυνάμεως γενέσθαι. οὐ γὰρ διὰ τὴν τῶν ἑτέρων χρείαν τὸ θαυματουργεῖν ἔλαβεν· ὥσπερ ποτὲ Μωσῆς ἐδίδου τὸ μάννα πρὸς μόνην τὴν χρείαν. οὐ γὰρ ἐπέκεινα τῆς χρείας ἐδίδοτο αὐτοῖς, ἀλλ' ἄχρηστον τὸ πλέον συλλεγὲν ἐγίνετο. ἵνα οὖν φανῇ τὸ διάφορον Θεοῦ τε καὶ Προφήτου ἐν τοῖς θαύμασι, πολλὴν περισσείαν ἐποιήσατο. ὥστε καὶ κορεσθέντας τῶν περιλειφθέντων θαυμάζειν τὸ πλῆθος.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ. Ἐκορέσθησαν μὲν οὖν ἅπαντες, καίτοιγε πεντακισχίλιοι ἄνδρες, χωρὶς γυναικῶν τε καὶ παιδίων. τοσαύτην δὲ γενέσθαι κλασμάτων περισσείαν παρεσκεύασεν, ὡς δώδεκα πληρωθῆναι κοφίνους ἐπὶ τῷ ἕκαστον ἐπ' ὤμων ἀράμενον, μείζονα λαβεῖν τοῦ γενομένου τὴν αἴσθησιν. ὅτι γὰρ καὶ οὕτως ἀμφίβολον ἦν περὶ τοῦ γινομένου οἱ μαθηταὶ εἶχον διὰ τὸ ἄγαν παράδοξον, δηλοῖ ὁ παρὼν εὐαγγελιστὴς σαφῶς εἰπών, οὐ γὰρ συνῆκαν ἐπὶ τοῖς ἄρτοις. ἦν γὰρ αὐτῶν ἡ καρδία πεπωρωμένη. καὶ δι' ἕτερον δὲ τὴν περισσείαν ᾠκονόμησε γενέσθαι, ὥστε φανῆναι περιουσίαν ἐνεργούσης πάντα δυνάμεως οὐ διὰ τὴν ἑτέρων χρείαν τὸ δύνασθαι λαμβάνοντα, οἷον Μωσῆς ἐδίδου μάννα, ἀλλὰ κατὰ τὴν χρείαν μόνον. ἄχρηστον γὰρ αὐτοῖς συλλεγὲν τὸ πλέον ἐγίνετο. ἐπιλαβόντων τῆς γῆς τὸν καρπὸν καὶ τὸ μάννα κατεφέρετο οὐκέτι. ὁμοίως Ἡλίας ἐπὶ τῆς χήρας οὐ πλεονάζειν τότε ἄλευρον ἐποίησε· καὶ μὴν καὶ τὸ ἔλαιον. ὡς δὲ ὑετὸς ἐγένετο, καὶ ἐπαύσατο ἡ δόσις. ἵνα οὖν φανῇ τὸ διάφορον, πολλὴν περιουσίαν ἐποιήσατο, ὥστε καὶ κορεσθέντας τῶν παραλειφθέντων θαυμάζειν τὸ πλῆθος. θαυμαστὸν μὲν οὖν τὸ παραχθῆναι καὶ τῆς δημιουργικῆς δυνάμεως ἀπόδειξις· θαυμαστὸν δὲ οὐκ ἔλαττον τὸ μὴ ἀεὶ τῇ ἐξουσίᾳ χρῆσθαι πρὸς τὴν τῶν τροφῶν εὐπορίαν. σημεῖα μὲν γὰρ

ἕνεκα

ἥνικα τῶν ἀνθρώπων ἐργάζεται, καὶ τὴν τῆς δυνάμεως ἐπίγνωσιν εἰς σωτηρίαν τὴν διὰ τῆς πίστεως παρέχει τοῖς ἑπομένοις· τοῖς δὲ χρῆται κατὰ τὸ ἀνθρώπῳ προσῆκοντα τρόπον, εὐεργετοῦσιν ἅμα τοὺς εἰς τοῦτο ὑπηρετοῦντας. τὸ γὰρ τῷ Κυρίῳ τι παρέχειν ἦν εὐεργεσία μεγίστη. ὅπερ δὲ τοῖς μαθηταῖς ἐκ διαδοχῆς παραδίδωσι τὴν παρὰ τῶν μαθητευομένων χρῆσθαι τροφαῖς.

obcæcatum. quamquam & aliam habuit cauſam providendi, ut hæ reliquiæ ſupereſſent: nimirum ut appareret abundãtia poteſtatis qua hæc fiebant, non cum exacta exæquatione ad præſentis neceſſitatis menſuram datæ: ſed liberè ac liberaliter evagantis ulterius. Non enim Chriſto juvandi facultas ad inopiæ ſublevandæ modulum minutè reſtricta conceſſa eſt, ut Moſi & Eliæ: quorum ille manna ſuppeditavit, quantùm duntaxat opus fuit, nam quod plus ſumebatur, inutilè fiebat. & ſimul adfuit copia frugum terræ, deſijt manna de cœlo pluere. Eliæ ſimiliter opera & prece farina & oleum viduæ multiplicata ſunt quoad pluit ſuper terram, & ſterilitas ceſſavit. non autem poſtea. ut ergo appareret differentia, tantam copiã ſuppeditavit, ut ipſi ſaturati mirarentur multitudinem fragmentorum reliquorum. Et mira profectò res erat, ac humana majoris planeq; creatricis argumentum poteſtatis. nec minus mirandum eſt, cur non ſemper Chriſtus iſta uteretur potentia, cibaria paſſim è nihilo ſuppeditandi. Verùm ſigna propter homines operatur & potentiæ agnitionem in ſalutem, quæ per fidem acquiritur, præbet ſequentibus. His verò utitur modo hominibus convenienti, benefaciens ſimul ijs qui ſuum ad hoc miniſterium conferunt. nam præbere aliquid Domino beneficium eſt maximum. unde & poſtea Diſcipulis conceſſit uti alimentis ſubminiſtratis ab ijs quos docerent.

„ Καὶ εὐθέως ἠνάγκασε τοὺς μαθητὰς
„ αὐτοῦ ἐμβῆναι εἰς τὸ πλοῖον καὶ
„ προάγειν εἰς τὸ πέραν πρὸς Βηθσαϊ-
„ δὰν, ἕως αὐτὸς ἀπολύσῃ τὸν ὄχ-
„ λον.

„ Καὶ ἀποταξάμενος αὐτοῖς ἀπῆλ-
„ θεν εἰς τὸ ὄρος προσεύξασθαι.

„ Καὶ ὀψίας γενομένης ἦν τὸ πλοῖον
„ ἐν μέσῳ τῆς θαλάσσης καὶ αὐτὸς
„ μόνος ἐπὶ τῆς γῆς.

„ Καὶ εἶδεν αὐτοὺς βασανιζομένους
„ ἐν τῷ ἐλαύνειν. ἦν γὰρ ὁ ἄνεμος
„ ἐναντίος αὐτοῖς.

45. Et ſtatim coëgit diſcipulos
„ ſuos aſcendere navim, ut præce-
„ derent eum trans fretũ ad Beth-
„ ſaidam, dum ipſe dimitteret po-
„ pulum.

46. Et cùm dimiſiſſet eos, abijt
„ in montem orare.

47. Et cùm ſerò eſſet, erat na-
„ vis in medio mari, & ipſe ſolus
„ in terra.

48. Et videns eos laborantes
„ in remigando (erat enim ven-
„ tus contrarius eis.)

ΑΥΤΟΥ. Ἐπεὶ δὲ πρότερον ἀπολῦσαι τὰ πλήθη ἠνάγκαζεν αὐτοὺς, οὐκ ἀνεχομένους ἀποστῆναι ῥᾳδίως. τοῦτο μὲν διὰ τὴν διάθεσιν, τοῦτο δὲ καὶ ἀπορεῦν-

EIVSDEM. Ad dimittendam priùs multitudinem ipſe ſubſiſtẽs, coëgit præire diſcipulos, utiq;non facilè avelli ſe ab eo patientes; vel

ob affectum, vel quòd non viderent quomodo venturus ad ipſos eſſet poſtquam transfretaſſent, ſine nave ipſe remanens: Ignari ob id maximè jubere Dominum ipſos abire, ut cum ipſum mox ſuper aquas ambulantem viderent, majorem in modum perſuaderentur de ejus magnitudine, quem ex præſẽtia æſtimantes nõ ſatis norant. Dimiſſis ergo turbis, quæ ad ipſum partim ut benedicerentur, partim ut curarentur acceſſerant, aſcendit in montem orandi cauſa, oſtẽdens in ſe homo ipſe quid facere hominem deceat, ſimul & nos docens attentione tota in opus orationis incumbere. Ac provectiore jam veſpera, ille quidem erat ibi ſolus: navis verò diſcipulorum in medio jam ſtabat mari, ulterius progredi prohibita, adverſantibus ventis. Conferebat verò & hoc ad evidentiorem demonſtrationem miraculi: majoris ex eo apparentis, quod ventis licèt contra flantibus, & fluctibus, quà vis auræ ingruerat, altè ſurgentibus, perrexit ſuper aquas incedere, cujuſvis obſtaculi victor & ſecurus.

τας πῶς ἂν ἔλθοι πρὸς αὐτούς; οὐκ εἰδότας ὅτι τούτου μάλιστα ἕνεκεν ὁ Κύριος ἐκέλευσεν αὐτοῖς ἀπελθεῖν, ἵνα δὴ ἐπὶ τῶν ὑδάτων βαδίζοντα θεασάμενοι, μειζόνως μάθωσι τοῦ παρόντος τὸ μέγεθος. ἀπολύσας δὲ τοὺς ὄχλους ἐπὶ τὸ εὐλογεῖσθαι προσιόντων, ὡς εἰκός, τῶν δὲ καὶ ἐπὶ θεραπείᾳ τινί, ἀνῆλθεν εἰς τὸ ὄρος προσεύξασθαι· οἷα ἄνθρωπος εἰκός, ὁμοῦ καὶ ἡμᾶς διδάσκων ἔχεσθαι τοῦ ἔργου τῆς προσευχῆς. καὶ βαθυτέρας ἤδη γινομένης τῆς ἑσπέρας, αὐτὸς μὲν ἦν ἐκεῖ μόνος, τὸ δὲ πλοῖον τῶν μαθητῶν μέσον ἤδη τῆς θαλάσσης ἦν, περαιτέρω χωρεῖν ἀπὸ τῶν ἀνέμων ἐναντία πνεόντων κωλυόμενον. συνεβάλλετο δὲ καὶ τοῦτο εἰς μείζονα τοῦ θαύματος ἀπόδειξιν, ὡς ἐκ τῶν ἀνέμων ἐναντία πνεόντων καὶ τῶν κυμάτων κατὰ τοῦ ἀνέμου ἐγειρομένων, ἔμενεν ἐπὶ τῶν ὑδάτων βαδίζων ὑπ' οὐδενὸς ἑτέρου κωλυόμενος.

» Et circa quattam vigiliam
» noctis venit ad eos ambulans
» ſuper mare: & volebat præteri-
» re eos.

» Καὶ περὶ τετάρτην φυλακὴν τῆς
» νυκτὸς ἔρχεται πρὸς αὐτούς, περιπα-
» τῶν ἐπὶ τῆς θαλάσσης, καὶ ἤθελε
» παρελθεῖν αὐτούς.

ANONYMI. Quando jam diluculum erat: ut videlicet ope lucis orientis viderent eum, & miraculum perſpicerent. ſi enim priùs, denſis adhuc tenebris id factũ fuiſſet, ignorabile contingeret, caligine noctis cuncta obruente.

VICTORIS ANTIOCHENI. Quatuor divina Scriptura cuſtodias memorat noctis, in tres unamquamque diviſam horas: quarta hæc igitur cujus hic meminit poſt nonam horam inchoata, per deci-

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Ὅτι λοιπὸν τὸ λυκόφως ἦν, ἵνα δὴ ἴδωσιν αὐτὸν καὶ τὸ θαῦμα καταμάθωσιν. εἰ γὰρ ἐν σκότῳ γεγόνει, ἀπαρατήρητον ἂν ἐγένετο τῷ σκότῳ.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Τέσσαρας ἡ θεία γραφὴ φυλακὰς λέγει τῆς νυκτός, εἰς τρεῖς ὥρας ἑκάστην διαιρεθεῖσαν. τετάρτην οὖν λέγει τὴν μετὰ τὴν ἐνάτην ὥραν τὴν δεκάτην ἢ τὴν μετ' ἐκείνην, ὡς ἂν εἴποιμεν ὑπο καλοῦσα. κατ' ἐκείνην οὖν ὤφθη τὴν ὥραν αὐτοῖς ἐπὶ τὴν θάλασσαν βαδίζων καὶ πρὸς αὐτοὺς ἀφικνούμενος. τῶν δὲ σφόδρα ἐκπλαγέν-

των

παν ἐπὶ τῇ θέᾳ, ὡς φάντασμα εἶναι νομίσαι ὑπὸ τοῦ παραδόξου τὸ φαινόμενον, ἀνακεκραξάντων δὲ ἀπὸ πολλοῦ φόβου, ἐλάλησε πρὸς αὐτοὺς ὁ Κύριος, θαρσεῖτε, εἰπὼν, ἐγώ εἰμι· μὴ φοβεῖσθε.

mam & duas conſequentes extenſa eſt. Harum igitur horarum aliqua, viſus à diſcipulis Chriſtus eſt ſuper mare ambulans, & ad ipſos veniens. At illis tam inopinati novitate ſpectaculi vehementer perculſis, & quod phantaſma id putarent, præ multo metu clamantibus, locutus eſt eis Dominus: *Confidite*, inquiens, *ego ſum, nolite timere*.

„ Οἱ δὲ ἰδόντες αὐτὸν περιπατοῦντα
„ ἐπὶ τῆς θαλάσσης, ἔδοξαν φάντασ-
„ μα εἶναι καὶ ἀνέκραξαν.
„ Πάντες γὰρ αὐτὸν εἶδον, καὶ ἐτα-
„ ράχθησαν. καὶ εὐθέως ἐλάλησε μετ'
„ αὐτῶν καὶ λέγει αὐτοῖς, θαρσεῖτε·
„ ἐγώ εἰμι· μὴ φοβεῖσθε.
„ Καὶ ἀνέβη πρὸς αὐτοὺς εἰς τὸ πλοῖ-
„ ον· καὶ ἐκόπασεν ὁ ἄνεμος. καὶ
„ λίαν ἐκ περισσοῦ ἐν ἑαυτοῖς ἐξίσταν-
„ το, καὶ ἐθαύμαζον.
„ Οὐ γὰρ συνῆκαν ἐπὶ τοῖς ἄρτοις.
„ ἦν γὰρ ἡ καρδία αὐτῶν πεπωρωμέ-
„ νη.

49. At illi ut viderunt eũ am-
„ bulantẽ ſuper mare, putaverunt
„ phãtaſma eſſe, & exclamaverũt.
50. Omnes enim viderũt eũ, &
„ conturbati ſunt. Et ſtatim locu-
„ tus eſt cum eis, & dixit eis, Con-
„ fidite, ego ſum: nolite time-
„ re.
51. Et aſcendit ad illos in na-
„ vim: & ceſſavit ventus. & plus
„ magis intra ſe ſtupebant.
52. Non enim intellexerunt de
„ panibus: erat enim cor eorum
„ obcœcatum.

ΑΥΤΟΥ. Ἐλύθη μὲν οὖν αὐτοῖς ὁ ἀγὼν ἀπὸ τῆς φωνῆς· τὸ δὲ παράδοξον τοῦ φαινομένου ἀμφιβάλλειν ἔτι παρεσκεύαζεν αὐτοὺς, ὡς τὸν Πέτρον, τοῦτο μὲν ἐπὶ τῷ μαθεῖν ἀκριβῶς, ὅτι μὴ φαντασία τὸ φαινόμενον, τοῦτο δὲ καὶ μετασχεῖν τῶν αὐτῶν ἀπὸ πολλῆς ἐπιθυμήσαντα τῆς θερμότητος, εἰπεῖν πρὸς τὸν Ἰησοῦν· κύριε εἰ σὺ εἶ, κέλευσόν μοι ἐλθεῖν πρός σε ἐπὶ τὰ ὕδατα. προσέταξεν αὐτῷ τοῦτο ποιῆσαι. καὶ κατελθὼν ὁ Πέτρος ἀπὸ τοῦ πλοίου, πρότερον μὲν ἐβάδιζεν ἐπὶ τῶν ὑδάτων ἀσφαλῶς· διδάξαι δὲ αὐτὸν ὁ Κύριος βουληθεὶς, ὅτι ἀληθῶς τῇ αὐτοῦ δυνάμει τοῦτο ἐδύνατο, καὶ μᾶλλον ἐχρῆν ἄνευ τῆς πείρας πιστεῦσαι, συνεχώρησεν αὐτῷ βραχύ τι καὶ κατενεχθῆναι τῶν ὑδάτων· εἶτα ἐν ἀγῶνι καταστάντος καὶ κράξαντος, Κύριε σῶσόν με, ἐκτείνας τὴν χεῖρα ἐπελάβετο αὐτοῦ καὶ ἔστησεν ἐπὶ τῶν ὑδάτων, ὀνει-

EIVSDEM. Etſi reſederat in ipſis æſtus animi agnita Domini voce compreſſus: tamen adhuc viſi novitas neſcio quid eis anxiæ dubitationis reliquum fecerat. Adeò ut Petrus, partim ut certius intelligeret non eſſe inanem ſpeciem id quod apparebat; partim ex multo fervore, partem habere in omnibus Domini ſui laboribus & periculis affectans, diceret Ieſu: *Domine ſi tu es, jube me venire ad te ſuper aquas*. Iuſſit Dominus quod rogarat Petrus, qui deſcendens è navi, principio quidem inceſſit ſuper aquas ſecurè. Docere autem illum volens Dominus (quod citra experientiã damni priùs credidiſſe Petrum ſatius fuerat) non propriis illum id poſſe viribus, ſed verè Dei adjutrice potentia, permiſit eum

cedente veſtigijs maris dorſo demergi paululum. unde ipſum conſternatum, & trepidè clamantem, *Domine ſalvum me fac*, extenſa manu corripuit, & ſtatuit ſupra jam iterum ſolidam aquæ ſuperficiem; exprobrans ipſi modicam fidem. Fecit autem ille angor animi, quo cum inciperet mergi jactatus eſt, ut majorem & teneriorem ſenſũ haberet gratiæ liberatoris ſui. Aſcendit inde navim Dominus adducẽs & Petrum. Tum ceſſavit ventus: oſtendens cauſam motus ſui, ideo juſſi ab Arbitro ventorum, ut augeretur miraculum, illuſtriùs ex circumſtantijs apparens. Accedentes autem diſcipuli ad Dominum in navi, adoraverunt eum, verè filium Dei confitentes ipſum eſſe. & hac ipſa quaſi præcedentis defectus emendatione declarantes, haud ſeſe prius perfectam ejus habuiſſe notitiam. Aliter enim quid attinebat hoc poſt miraculum demum profiteri, ſi perinde antea compertum habuerunt? Nec verò ſi jam tum id noſſent tantùm æſtuaſſent animo ad ſpectaculum ambulantis ſupra mare, ſed compoſito animo ſtetiſſent, uti nũc perfecta jam ejus notitia inſtructi. Erudimur porrò per hæc bonum eſſe deſertum & ſolitudinem, quando agere cum Deo eſt opus. Tranquillitatis enim mater ſolitudo eſt, omnibus nos tumultibus liberans. Ad hæc diſcimus cuncta fortiter ferre. nam & nunc ſuos etiam diſcipulos in patiẽtiæ majoris occaſionem ultrò conijciens, disjungit ſe ab ijs, & in medio poſitis mari procellam ſinit ingruere, jactarique ipſos per noctem permittit totam, ſic excutiens torporem illum & lethargum ob-

δείξας αὐτῷ τὴν ὀλιγοπιστίαν. ὁ γὰρ τῆς καταδύσεως ἀγὼν μείζονα τὴν χάριτος τοῦ σώσαντος ἔχειν ἐποίει τὴν αἴσθησιν. ἐπιβαίνει λοιπὸν τοῦ πλοίου ὁ Ἰησοῦς ἐπαγόμενος καὶ τὸν Πέτρον. εἶτα ἐπαύσατο μὲν ὁ ἄνεμος, δεικνὺς τὴν κινήσεως τὴν αἰτίαν τούτου ἕνεκεν γεγενημένης, ἐπὶ τῷ συναυξηθῆναι τὸ θαῦμα μεῖζον διὰ πάντων φανέν. προσελθόντες δὲ αὐτῷ ἐπὶ τοῦ πλοίου προσεκύνησαν οἱ μαθηταί· ἀληθῶς υἱὸν Θεοῦ ὁμολογοῦντες αὐτὸν εἶναι· δεικνύντες ὅτι πρότερον μὴ τελείαν περὶ αὐτοῦ τὴν γνῶσιν ἐκέκτηντο. τί γὰρ ἔδει καὶ τοῦτο μετὰ τὸ θαῦμα ὁμολογεῖν, εἴπερ ᾔδεισαν; καὶ περὶ τούτου δὲ τοῦτο ἐπισταμένους μηδὲ ἐπὶ τῷ φαινομένῳ τοσαύτην ἔχειν ἀμφιβολίαν αὐτούς, ὅσην ἔσχε καὶ νῦν μετὰ τελείας τῆς γνώσεως. παιδευόμεθα τοίνυν διὰ τούτων, ὅτι καλὸν ἡ ἐρημία καὶ ἡ μόνωσις ὅταν ἐντυγχάνειν δέῃ Θεῷ. ἡσυχίας γὰρ μήτηρ ἡ ἔρημος πάντων ἀπαλλάττουσα θορύβων ἡμᾶς. πρὸς δὲ τούτοις μανθάνομεν καὶ πάντα φέρειν γενναίως· καὶ γὰρ νῦν καὶ τοὺς μαθητὰς δὲ εἰς μείζονα ὑπομονὴν ἄγων, ἀπέστη καὶ ἐν μέσῃ θαλάττῃ συγχωρεῖ τὸν χειμῶνα διεγερθῆναι καὶ ὅλην τὴν νύκτα ἀφίεται αὐτοὺς κλυδωνίζεσθαι, διεγείρων αὐτῶν, ὥς φησιν ὁ εὐαγγελιστής, πεπωρωμένην τὴν καρδίαν· μετὰ δὲ τῆς κατανύξεως εἰς ἐπιθυμίαν αὐτοὺς μείζονα ἐνέβαλε καὶ εἰς μνήμην διηνεκῆ. διὰ τοῦτο οὐκ εὐθέως αὐτοῖς ἐπέστη, παιδεύων αὐτοὺς μὴ ταχέως λύσιν ἐπιζητεῖν τῶν συνεχόντων δεινῶν, ἀλλὰ φέρειν τὰ συμπίπτοντα γενναίως, καὶ ὅταν δὲ μέλλῃ παύειν τὰ δεινά, ἔτι χαλεπώτερα προσδοκᾶν. οὕτω γὰρ καὶ αὐτοὶ πτοηθέντες ἀπὸ τῆς θέας ἔκραξαν. μετὰ γὰρ τοῦ χειμῶνος καὶ ἡ ὄψις αὐτοὺς ἐθορύβησεν. διὰ τοῦτο οὐδὲ τὸ σκότος ἔλυσεν, οὐδὲ φανερὸν ἑαυτὸν εὐθέως ἐποίησεν· παιδεύων αὐτοὺς ἐγκαρτερεῖν τοῖς δεινοῖς. ἐπειδὴ γὰρ οὐκ ἔνι, καὶ ἐν μακρῷ χρόνῳ πειράζεσθαι καὶ σφοδρῶς;

ὅταν

ὅταν μέλλωσι τοὺς ἀγῶνας ἐκβαίνειν οἱ δίκαιοι, ἐκλάμβεται πλέον αὐτοὺς χερ-σάρειν, ἐπιτείνει τὰ γυμνάσια. οὐ πρότερον δὲ ἀπεκάλυψεν ἑαυτὸν ὁ Χριστὸς τοῖς μαθηταῖς ἕως ὅτε ἐκέκραζον. οὕτω γὰρ μᾶλλον ἐσήμαινον αὐτοῦ τὴν παρουσίαν. ἐπειδὴ δὲ ἐβόησαν, ἔλυσεν αὐτῶν τὸν φόβον, εἰπών· θαρσεῖτε, ἐγώ εἰμι, μὴ φοβεῖσθε. οὐδὲ γὰρ ἐγίνωσκον αὐτὸν διὰ τὸ παράδοξον τῆς βαδίσεως, καὶ διὰ τὸν καιρόν, ἀλλὰ διὰ τῆς φωνῆς δῆλον ἑαυτὸν ἐποίει. εἰ σὺ εἶ, φησὶν ὁ Πέτρος, κέλευσόν μοι ἐλθεῖν πρός σε. τοῦτο δὲ ἐζήτησε δι' ἀγάπην μόνον, οὐ δι' ἐπίδειξιν. οὐδεὶς γὰρ οὕτως ἐφίλει τὸν Ἰησοῦν. καὶ τὴν ἑαυτοῦ δὲ πρὸς τῇ ἀγάπῃ δείκνυται πίστιν, ἀλλὰ καὶ ἑτέρους ἐνάγει. τί οὖν ὁ Χριστός; ἐπέτρεψεν. καὶ καταβὰς κλυδωνίζεται καὶ περιδεὴς γίνεται τοῦ ἀνέμου ἐμποιοῦντος τὸν φόβον. διατί δὲ οὐκ ἐπέταξεν ὁ Σωτὴρ τοῖς ἀνέμοις παύσασθαι, ἀλλ' αὐτὸς ἐπελάβετο αὐτοῦ; ὅτι τῆς ἐκείνου πίστεως ἦν. ὅταν γὰρ τὰ παρ' ἡμῶν ἐλλιμπάνῃ, τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἵσταται. δεικνὺς τοίνυν ὅτι οὐχὶ τοῦ ἀνέμου ἐμβολή, ἀλλ' ἡ ἐκείνου ὀλιγοπιστία τὴν περιτροπὴν εἰργάζετο, φησὶ· τί ἐδίστασας ὀλιγόπιστε; εἰ γὰρ μὴ ἠπίστησε, καὶ πρὸς τὸν ἄνεμον ἐδυνήσατο ἄν. ὅτι οὐδὲν ἐκεῖνον παραβλάπτει, ὅταν ἡ πίστις πεπηγυῖα. ἐπιβάντων δὲ τῷ πλοίῳ τότε ἐπαύσατο. καὶ πρὸ τούτου μὲν ἐλέγετο· ποταπός ἐστιν ὁ ἄνθρωπος, ὅτι καὶ οἱ ἄνεμοι, καὶ τὰ ... ῥῆς. νυνὶ δὲ οὐχ οὕτως. ἀλλ' ἀληθῶς Θεοῦ υἱὸς εἶ. οὕτως οὐ δι' ἐπίδειξιν ἡ ἐπὶ τῶν ὑδάτων τοῦ σωτῆρος ἐγένετο βάδισις, ἀλλὰ πρὸς ὠφέλειαν τῶν μαθητῶν. λίαν γὰρ ἐκ περισσοῦ ἐν ἑαυτοῖς ἐξίσταντο. οὐ γὰρ συνῆκαν ἐπὶ τοῖς ἄρτοις. ἦν γὰρ ἡ καρδία αὐτῶν πεπωρωμένη. ὠφεληθέντες οὖν ὁμολόγησαν αὐτὸν εἶναι υἱὸν Θεοῦ, καὶ οὐκ ἐπιτίμησε τοῦτο εἰρηκόσι· τοὐναντίον μὲν ὁ Θεὸς ἅπαν καὶ ἐβεβαίωσε καὶ λεχθὲν παρ' μεῖζον τῆς ἐξουσίας θεραπεύειν τοὺς προσιόντας, καὶ οὐχ ὡς

cœcati, ut ait Evangeliſta, cordis ipſorum. Poſt hanc autem compunctionem, acriorem ipſis infixit ſui amorem & memoriam continuam. Quocirca non ſtatim ipſis adfuit: docens, non cupidè quærere liberationem malorum urgentium: ſed ferre quæ accidunt fortiter; expectantes etiam, ubi hæc deſierint, alia graviora. Prout illis nunc evenit, utique poſt laborem & periculum commoti maris, conſternatis majori metu ob ſpectaculum formidoloſi phantaſmatis. Propter quod nec tenebras diſcuſſit, nec ſe ſtatim manifeſtum fecit: exercitans ſic ipſos generoſè ferẽdis adverſis. quoniam enim ferè non ſolet fieri, ut quis & longo ſimul tempore, & vehementer tentetur, quando ad finem certaminũ juſti veniunt, volens eos plus lucrari, exercitationem patiẽtiæ producit immittendis novis malis. Non prius autem ſe manifeſtavit Chriſtus diſcipulis, quàm ipſi clamarent: id agens, ut gratior jucundiorque ipſis tali conſternationis momento accideret ejus opportuniſſimè oſtenſa præſentia. Poſtquã verò clamarunt, ſolvit illos metu dicens, *Confidite: ego ſum: nolite timere.* neque enim agnoſcebant eũ: tum ob ſtuporem inopinatæ novitatis gradientis ſuper undas corporis, tum ob tenebras & intempeſtum noctis. Sed voce manifeſtum ſe ipſum fecit. *Si tu es*, ait Petrus, *jube me venire ad te.* Hoc petijt inſtinctu caritatis ſolum, nõ autem pruriginc oſtentationis. nemo enim ſic amabat Ieſum. ſed & ſuã ſimul cum caritate demonſtrabat fidem. prætereaque alios ſancto exemplo ad bonũ promovet. quid

igitur

igitur Chriſtus? Permiſit quod volebat. At ille cùm deſcendiſſet, fluctuans merſatur, ac trepidat, vento terrente. Cur verò non imperavit Salvator ventis ut ceſſarent: ſed ipſe tenuit eum? quoniam ejus fidem requirebat. quando enim noſtra deficiunt, divina adſunt. oſtendens igitur non impetu venti, ſed ejus fidei defectu contigiſſe mutationē in deterius, ait: *Quare dubitaſti modicæ fidei?* niſi enim incredulus fuiſſet, prævaluiſſet utique vento; qui concutere non poteſt quem fides firmat. Chriſto autem & Petro in navem receptis ceſſavit ventus. nec jam dicunt vectores, ut priùs: *qualis eſt hic homo cui & venti*, &c. ſed *verè filius Dei es*. Sic non ad oſtentationem inceſſus Salvatoris ſuper aquas, verùm ad diſcipulorum utilitatem fuit. nimirum enim illi obſtupuerant: *Non enim intellexerant de panibus: erat enim cor eorum obcæcatum*. Adjuti autem novo experimento, confeſſi ſunt ipſum eſſe filium Dei. & non increpavit hoc dicentes. è contrariò Deus omne quod dictum fuerat confirmavit, majori deinceps autoritate ſanans accedentes curationū gratia, quàm fuiſſet antea ſolitus.

TOLOSANI. Coegit ipſos, utique perinvitè ab ipſo diſcedentes, vel propter eum quo illum proſequebantur amorem, vel quod angerentur reputantes, quo modo venire ad ipſos ſine navi poſſet. Neſciebant enim de induſtria id agere Salvatorem: quò nimirum occaſionem haberet veniendi ad ipſos ambulando ſupra mare: eoque ipſi mirabili ſpectaculo, de ejus divinitate convincerentur, quam planè agnoſcere tātæ ipſis res molis erat. Ac turbas quidem certatim ad ipſum concurrentes, benedictionis ejus participandæ gratia, dimiſit. ipſe verò aſcendit in montem, ibi oraturus. vel ſe hominem probans, vel nos erudiens, incumbendum eſſe aſſiduè in orationis opus. Profundiore verò veſpere jam facta, ſolus ipſe quidem ibi erat: navigium verò diſcipulorum medium tenebat mare. nec verò id promovere poterat, obluctantibus ventis.

ἐμπεφόβητο.

ΤΟΛΩΣ. Ἠνάγκασεν αὐτοὺς, μὴ θέλοντας ἀποστῆναι αὐτοῦ ῥαδίως· τοῦτο δὲ ἐποίουν διὰ τὴν διάθεσιν ἣν εἶχον πρὸς αὐτόν. Καὶ ἔτι ἀποροῦντες, πῶς ἂν ἔλθοι πρὸς αὐτοὺς ἄνευ πλοίου. ἠγνόουν γὰρ ὅτι ἐξεπίτηδες τοῦτο ἐποίει ὁ Σωτήρ. ἵνα ἐπὶ τῶν ὑδάτων βαδίζων ἔλθῃ πρὸς αὐτοὺς, ὡς ἂν θεασάμενοι αὐτὸν ἐπὶ τῶν ὑδάτων βαδίζοντα, Θεὸν εἶναι αὐτὸν πιστεύσωσιν ὡς ἀληθῶς. Καὶ τοὺς μὲν ὄχλους προσιόντας αὐτῷ ἐπὶ τῷ εὐλογεῖσθαι, ἀπέλυσεν. αὐτὸς δὲ ἀνῆλθεν εἰς τὸ ὄρος προσευξόμενος. τοῦτο μὲν ὡς ἄνθρωπος· τοῦτο δὲ καὶ διδάσκων ἡμᾶς ἔχεσθαι ἀεὶ τοῦ ἔργου τῆς προσευχῆς. βαθυτέρας δὲ γενομένης ἑσπέρας, αὐτὸς μὲν ἦν ἐκεῖ μόνος, τὸ δὲ πλοῖον τῶν μαθητῶν μέσον ἦν τῆς θαλάσσης. Καὶ οὐκ ἠδύνατο προσωτέρω χωρεῖν, ἐναντίων ὑπαρχόντων ἀνέμων· τοῦτο δὲ συνετέλει καὶ εἰς τὸ μεῖζον γενέσθαι τὸ θαῦμα. ἰδόντες δὲ αὐτὸν ἀνέκραξαν. ἐδόκουν γὰρ φάσμα θεωρεῖν. Καὶ διὰ τοῦτο θεραπεύει αὐτοὺς λέγων· ἐγώ εἰμι· μὴ φοβεῖσθε. Καὶ ἔτι ἐμβὰς εἰς τὸ πλοῖον τὴν τελεωτέραν αὐτοῖς παρέχετο παραμυθίαν. Καὶ τούτων γενομένων ἐκόπασεν ὁ ἄνεμος. ἔοικεν οὖν ὁ Χριστὸς καὶ διὰ τοῦτο συγχωρῆσαι αὐτοὺς πειρασθῆναι· ἵνα ἐπειδὴ μὴ ἀπὸ τῶν ἄρτων αὐτὸν ἐπέγνωσαν, ἐπιγνῶσιν αὐτὸν ἀπὸ τῆς θαλάσσης, καὶ πιστεύσωσιν.

tis. id quod ipſum valuit ad miraculi magnitudinem augendam. Videntes porrò ipſum *exclamaverunt. putaverunt enim phantaſma eſſe.* Propterea conſolatur eos & demulcet dicens: *Ego ſum: nolite timere.* Tum etiam conſcenſa in qua erant navi pleniorem adhuc ipſis conſolationem attulit. Interea enim dum hæc fierent ceſſavit ventus. Videtur ergo Chriſtus propterea permiſiſſe incidere ipſos in iſtud periculum adverſantis venti, & metum exiſtimati ſpectri, ut quoniam in miraculo multiplicatorum panum divinitatem ejus non agnoverant, eam in maris obſequio ſentirent, & tandem crederent.

„ Καὶ διαπεράσαντες ἦλθον ἐπὶ
„ τὴν γῆν Γεννησαρέτ, καὶ προ-
„ σωρμίσθησαν.
„ Καὶ ἐξελθόντων αὐτῶν ἐκ τοῦ
„ πλοίου, εὐθέως ἐπιγνόντες αὐτὸν,
„ Περιδραμόντες ὅλην τὴν περίχω-
„ ρον ἐκείνην, ἤρξαντο ἐπὶ τοῖς
„ κραββάτοις τοὺς κακῶς ἔχοντας πε-
„ ριφέρειν, ὅπου ἤκουον ὅτι ἐκεῖ
„ ἐστι.
„ Καὶ ὅπου ἂν εἰσεπορεύετο εἰς κώ-
„ μας ἢ πόλεις ἢ ἀγροὺς, ἐν ταῖς ἀγο-
„ ραῖς ἐτίθουν τοὺς ἀσθενοῦντας, καὶ πα-
„ ρεκάλουν αὐτὸν ἵνα κἂν τοῦ κρασ-
„ πέδου τοῦ ἱματίου αὐτοῦ ἅψωνται.
„ καὶ ὅσοι ἂν ἥπτοντο αὐτοῦ, ἐσώ-
„ ζοντο.

53. Et cùm transfretaſſent, ve-
„ nerunt in terram Genezaret, &
„ applicuerunt.
54. Cúq; egreſſi eſſent de navi,
„ continuò cognoverunt eum.
55. Et percurrentes vniverſam
„ regionem illam, cœperunt in
„ grabatis eos qui ſe malè habe-
„ bant circumferre, ubi audiebant
„ eum eſſe,
56. Et quocunque introibat in
„ vicos vel in villas, aut civitates,
„ in plateis ponebant infirmos, &
„ deprecabantur eum, ut vel fim-
„ briam veſtimenti ejus tange-
„ rent: & quotquot tangebant
„ eum, ſalvi fiebant.

ΑΥΤΟΥ. Ὅθεν δείκνυσιν ὁ εὐαγγελιστὴς ὅτι διὰ πολλοῦ χρόνου ἐπέβη, φησὶν, ὅτι ἐπιγνόντες οἱ ἄνδρες τοῦ τόπου, περιδραμόντες ὅλην τὴν περίχωρον ἐκείνην, ἤρξαντο ἐπὶ τοῖς κραββάτοις τοὺς κακῶς ἔχοντας φέρειν. οὐδὲ γὰρ ὁμοίως ὡς πρότερον προσῄεσαν εἰς τὰς οἰκίας ἕλκοντες αὐτὸν καὶ χειρὸς ἁφὴν ἐπιζητοῦντες, καὶ προστάγματα διὰ ῥημάτων, ἀλλ᾽ ὑψηλότερον πολλῷ καὶ φιλοσοφώτερον, καὶ μετὰ πλείονος τῆς πίστεως ἐπεσπῶντο τὴν θεραπείαν. ἡ γὰρ αἱμορροοῦσα πάντας ἐδίδαξε φιλοσοφεῖν. ἀλλ᾽ ὅμως ὁ χρόνος οὐ μόνον οὐκ ἐξέλυσε τὴν πίστιν, ἀλλὰ καὶ μείζονα εἰργάσατο καὶ ἀκμάζουσαν διετήρησεν. οὐκ ἀπεικὸς δὲ ἦν καὶ τοῦ χρόνου προβαίνοντος καὶ

EIVSDEM. Majoris iſtius, quā dixi à Chriſto deinceps oſtenſam, curationum operandarum poteſtatis, argumentum hoc fit, quod hic Evangeliſta de ipſo refert: nempe, ubi agnitus is eſt in iſta Regione, in quam nimirum ex longo temporis intervallo nunc redibat, Incolas loci circumcurſato tractu illo univerſo, cœpiſſe in grabatis adducere ad ipſum malè habentes. non enim modò ut antea ipſum adibant pertrahentes ad domos ubi jacebant infirmi, & manus ejus cōtactu dignari eos rogantes, aut morbis imperari fugam voce præſentis: ſed ſublimiùs multo ac ſapien-

plenius cumq; fide majori ſequebantur eum, ſpe certa curationis. Hæmorrhoiſſa videlicet, plus aliquid de Chriſto ſapere omnes docuit. Ac tempus non modò non debilitavit fidem, ſed majorem etiam effecit,& in pleno ejus vigore conſervavit: conſentaneum enim erat, ut procedente tempore,famaque geſtarum rerum invaleſcente, majorem in illum fidem homines conciperent.

TOLOSANI. Longiori temporis ſpatio Salvator in regione iſta peregrinatus eſt, unde inquit Evangeliſta,audito ubi Chriſtus eſſet, loci ejus incolę afferebant ad eum infirmos. Ac intra domos quidem non vocabant ipſum: ſed ipſi potius prodeuntes infirmos ferebant: & enixè rogabant, per eum ut ipſis liceret vel fimbriam ejus contingere. Nimirum illic fama percrebuerat Hæmorrhoiſſæ ſanatæ ſimili contactu, quo exemplo fides iſta in hunc populum propagata erat.

τῆς φήμης ὑπὸ τῆς γενομένης αὐξανομένης μείζονα τὴν περὶ αὐτοῦ πίστιν τοῖς ἀνθρώποις ἐγγίνεσθαι.

ΤΟΛΩΣ. Διὰ χρόνου ἐπεδήμησεν ὁ Σωτὴρ τῷ τόπῳ ἐκείνῳ· διὸ καὶ φησὶν ὁ Εὐαγγελιστής· ἐπιγνόντες αὐτὸν περιέφερον τοὺς ἀσθενεῖς. καὶ εἰς τὰς οἰκίας μὲν οὐκ ἐκάλουν αὐτόν· αὐτοὶ δὲ μᾶλλον προσερχόμενοι τοὺς κακοὺς ἐχομένους ἔφερον· καὶ σφόδρα παρεκάλουν ἵνα κἂν τοῦ κρασπέδου αὐτοῦ ἅψωνται. κατεῖχε δὲ καὶ τὰς πάντων ἀκοὰς τὸ περὶ τὴν αἱμοῤῥοοῦσαν θαῦμα· καὶ πλείονα τοῖς ὄχλοις ἐνέθηκε πίστιν.

CAPUT VII.

1. ET cōveniunt ad eum Pha-
,, riſæi, & quidam de Scribis ve-
,, nientes ab Ieroſolymis.
2. Et cū vidiſſent quoſdā ex di-
,, ſcipulis ejus cōmunibus mani-
,, bus, id eſt non lotis,manducare
,, panes, vituperaverunt.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ.

,, ΚΑΙ συνάγονται πρὸς αὐτὸν οἱ
,, Φαρισαῖοι καί τινες τῶν Γραμματέων
,, ἐλθόντες ἀπὸ Ἱεροσολύμων.
,, Καὶ ἰδόντες τινὰς τῶν μαθητῶν
,, αὐτοῦ κοιναῖς χερσὶ, τοῦτ᾽ ἔστιν ἀ-
,, νίπτοις, ἐσθίοντας ἄρτους, ἐμέμψαν-
,, το.

VICTORIS ANTIOCH. Parans Evangeliſta referre accuſationem diſcipulorum, quam Scribæ & Phariſæi Salvatorem adeuntes inſtituerunt,aptè interſerit explicationem iſtius traditionis ſeniorum,quę calumnię occaſionem dedit: & ſic rem ipſam, meliùs tūc intelligendam,exponit.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧΗΝΟΥ. Βουλόμενος ὁ εὐαγγελιστὴς τὴν κατὰ τῶν μαθητῶν κατηγορίαν εἰπεῖν, ἣν ἐποιοῦντο Γραμματεῖς τε καὶ Φαρισαῖοι προσιόντες τῷ σωτῆρι, διὰ μέσου ἐδίδαξε τίς ἦν ἡ πρεσβυτέρων παράδοσις, καὶ οὕτως ἐπιφέρει κἀκείνην.

3. Phariſei enim & omnes Iu-
,, dæi, niſi crebrò laverint manus,
,, non manducant, tenentes tra-
,, ditionem ſeniorum.

,, Οἱ γὰρ Φαρισαῖοι καὶ πάντες οἱ
,, Ἰουδαῖοι, ἐὰν μὴ πυγμῇ νίψωνται τὰς
,, χεῖρας, οὐκ ἐσθίουσι, κρατοῦντες τὴν παρά-
,, δοσιν τῶν πρεσβυτέρων.

ΑΝΩ-

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Οἰόμενοι τάχα τῇ τοῦ σώματος καθαρότητι συγκαθαρεῖσθαι καὶ τὴν ψυχήν.

ANONYMI. Rati fortè lotione corporis mundari etiam animam.

„ Καὶ ἀπὸ ἀγορᾶς ἐὰν μὴ βαπτί-
„ σωνται, οὐκ ἐσθίουσι.

4. Et à foro niſi baptizentur,
„ non comedunt.

ΑΥΤΟΥ. Τοῦτο δὲ ἐποίουν, καθώς φησιν ὁ Ἰώσηπος, ἀποδιοπομπούμενοι τὰς ἀγοραίους κηλῖδας. βίβλῳ β΄ ἀρχαιολογίας.

EIVSDEM. Id agebant, ut Ioſephus ait libro Antiquitatũ ſecũdo, ut purgarent contractas in foro ex hominum vulgariũ uſu maculas.

„ Καὶ ἄλλα πολλά ἐστιν, ἃ παρέ-
„ λαβον κρατεῖν, βαπτισμοὺς ποτηρίων
„ καὶ ξεστῶν καὶ χαλκίων καὶ κλινῶν.

„ Et alia multa ſunt, quæ tra-
„ dita ſunt illis ſervare, baptiſma-
„ ta calicum & urceorum, & æra-
„ mentorum & lectorum.

ΑΥΤΟΥ. Ἵνα δῆθεν καὶ τούτους μολυσμοὺς ἀφανίζωνται.

EIVSDEM. Vt & ex his videlicet qualeſcumque contaminationes eluerent.

„ Ἔπειτα ἐπερωτῶσιν αὐτὸν οἱ φα-
„ ρισαῖοι καὶ οἱ γραμματεῖς, διατί
„ οἱ μαθηταί σου οὐ περιπατοῦσι κατὰ τὴν
„ παράδοσιν τῶν πρεσβυτέρων, ἀλλὰ
„ ἀνίπτοις χερσὶν ἐσθίουσι τὸν ἄρτον.

5. Et interrogabant eum Pha-
„ riſæi & Scribæ, Quare diſcipuli
„ tui non ambulant iuxta tradi-
„ tionem ſeniorum, ſed commu-
„ nibus manibus mãducant panẽ?

ΤΟΛΩΣ. Βουλόμενος ὁ Εὐαγγελιστὴς τὴν κατὰ τῶν μαθητῶν κατηγορίαν εἰπεῖν· ἣν ἐποίουν οἱ Φαρισαῖοι, διδάσκει πρότερον τίς ἦν ἡ τῶν πρεσβυτέρων παράδοσις· εἶτα ἐκείνην ἐπιφέρει. οὐ γὰρ ἐσπούδαζον οἱ μαθηταὶ μὴ νίπτεσθαι· ἀλλ' ὅτι τοῦ Σωτῆρος αὐτοὺς διδάξαντος ὡς ἔτυχε περιέπειν τὰ πρὸς τὴν χρείαν τοῦ σώματος συμπλοῦντα, καὶ μόνης ἐπιμελεῖσθαι ἀρετῆς· ἐνίοτε καὶ μὴ νιψάμενοι ἤσθιον. ταῦτα δὲ ἑωρῶντες οἱ Φαρισαῖοι κατηγόρουν τῶν μαθητῶν· ἵνα δὲ ὡς εὐσέβειαν μὴ φυλάττοντας διελέγξῃ, τὴν παρανομίαν αὐτῶν πρὸ ὀφθαλμῶν αὐτῶν τίθησι· γράμμα θεῖον ἀντιθεὶς ἀγράφῳ παραδόσει ἀνθρώπων. Μωσῆς γὰρ εἶπε φησιν· ὁ κακολογῶν πατέρα ἢ μητέρα θανάτῳ τελευτάτω· τοιαύτης δὲ οὔσης τῆς ἀπειλῆς, ὑμεῖς παραβαίνετε τὸν θεῖον

TOLOSANI. Volens Evangeliſta exponere accuſationẽ, quã à Phariſæis paſſi ſũt Diſcipuli, docet primũ quænam hæc eſſet Traditio ſeniorum, in quam peccaſſe arguebantur. qua explicata, criminationem recitat. Diſcipuli porrò, non illi quidem data opera, & ex certo conſilio, lotione manuum abſtinebant: ſed à Chriſto docti ſine cura, & quomodocumque defungendum neceſſitatibus corporis: diligentiam verò ac ſtudium una in virtute collocandum, interdum tempore excluſi, aut aliis intenti, lavare prætermittebant antequam cibum ſumerent. Magnũ verò crimen, judicio quidem Phariſeorũ, qui ea re animadverſa Diſcipulos velut in piaculo deprehẽ-

ſos, reos agunt apud ipſum Dominum. Qui accuſandi temeritatem, in neceſſitatẽ defenſionis vertens, violatę ipſos religionis reos ut peragat, iniquitatem ipſis ſuam & legis divinæ contemptum ob oculos ponit; ſcripturam divinam cum traditione hominum ſcripto non commiſſa comparans. Proditum enim, inquit, à Moſe eſt: *Qui maledixerit Patri vel Matri morte moriatur*. Cur vos igitur tanta comminatione ſancitum divinum pręceptum præ neſcio qua ſeniorum Traditione contemnitis: ut ſciſcere audeatis, ſi quis filius, quod honorarium munus aut neceſſarium parentibus debebat, Deo ſe oblaturum promiſerit, pietatis officio exolvi, & Patri debere jam nihil? quod aliud nihil eſt, quàm vera divinæ legis abrogatio per traditionis humanæ præſcriptionem inducta. quod ait, lavaſſe Phariſæos πυγμῇ, *pugno*: ſignificat ſolitos eos à cubitu ad ſummos digitos lavari.

προστάγμασι τοῖς τῶν πρεσβυτέρων ἑπόμενοι παραδόσεσιν; ὥστε ἄν τις ἐπ' ἀτιμίᾳ γονέων θυσίαν ὑπόσχοιτο, λέγων Θεῷ ποιήσειν δῶρα καὶ θυσίας ἃ πατρὶ παρέχειν ὀφείλει· τοῦτο λέγετε μηκέτι τιμήσειν τὸν Πατέρα· ὅπερ ἐστὶν ἀκύρωσις τοῦ νόμου διὰ παράδοσιν ἀνθρώπων. πυγμῇ γὰρ λέγεται ὁ ἀπὸ τοῦ ἀγκῶνος ἄχρι καὶ τῶν ἄκρων δακτύλων νίπτεσθαι.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Οὐχ ὅτι δὲ μὴ νίπτεσθαι πάντως ἐσπούδαζον οἱ μαθηταί· ἀλλ' ὅτι τοῦ Κυρίου διδάξαντος αὐτοὺς ἅπαντα ὡς ἔτυχε παριέναι τὰ πρὸς τὴν χρείαν συντελοῦντα τοῦ σώματος, μόνης δὲ ἐπιμελεῖσθαι σφόδρα τῆς ἀρετῆς, θεασάμενοι οἱ φαρισαῖοι τοῦ νίπτεσθαι οὐ ποιουμένους φροντίδα κατὰ τὸν τοῦ ἐσθίειν καιρὸν, ὥσπερ αὐτοῖς ἔθος ἦν, τοῦτο ἐνεκάλουν. τί οὖν πρὸς τοῦτο ὁ Κύριος;

VICTORIS ANTIOCHENI. Non ſanè quod illuviem Diſcipuli affectarent de induſtria. Sed quòd, à Domino ſic edocti, ſimpliciter obiterque defungentes iis, quæ ad corporis curam pertinebant, præcipuum in colendo per virtutes animo ponebant ſtudium. quare obſervantes Phariſæi, non curare ipſos adhibere ſolemnes illas, quas obirent cæteri ante cibi ſumptionem, lotiones, hoc ipſum nunc accuſant. quid igitur ad hoc Dominus?

6. At ille reſpondens dixit eis,
„ Benè prophetavit Iſaias de vo-
„ bis hypocritis, ſicut ſcriptum
„ eſt, Populus hic labiis me ho-
Iſai. 29. 13. „ norat: cor autem eorum longè
„ eſt à me.

7. In vanum autem me colunt
„ docentes doctrinas, præcepta
„ hominum.

„ Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς,
„ ὅτι καλῶς προεφήτευσεν Ἡσαΐας περὶ
„ ὑμῶν τῶν ὑποκριτῶν, ὡς γέγραπται,
„ Οὗτος ὁ λαὸς τοῖς χείλεσί με τιμᾷ·
„ ἡ δὲ καρδία αὐτῶν πόῤῥω ἀπέχει
„ ἀπ' ἐμοῦ.

„ Μάτην δὲ σέβονταί με, διδάσ-
„ κοντες διδασκαλίας, ἐντάλματα ἀν-
„ θρώπων.

EIVSDEM. Quoniam iſti diſcipulis crimini vertebant tranſgreſſionem non Legis, ſed Tradi-

ΑΥΤΟΥ. Ἐπειδὴ ἐνεκάλουν τοῖς μαθηταῖς οὐκέτι νόμου παράβασιν, ἀλλὰ παραδόσεως τῶν πρεσβυτέρων, ἐλέγχων αὐ-

τοὺς

τὰς ἐμβριθέστερον, ὡς ἐν προσχήματι εὐλαβείας τὴν ἀπάτην ἐπιτηδεύοντας, ἐπιφέρει καὶ Ἡσαΐου τοῦ προφήτου ῥῆσιν ὡς περὶ αὐτῶν εἰρημένην· ὥσπερ γὰρ ἐκεῖνοι, φησί, περὶ ὧν ὁ λόγος, ἄκροις χείλεσι τιμῶντες τὸν Θεόν, πόρρω αὐτοῦ τῆς διανοίας ἀπέχουσι· μάτην δὲ εἰς αὐτὸν σέβας φυλάττειν ἐπαγγελλόμενοι, καὶ προτιμῶντες διδασκαλίας ἀνθρώπων· οὕτω καὶ ὑμεῖς τὰ ὅμοια δρῶντες τὸν τοῦ Θεοῦ παραβαίνετε νόμον, καὶ τὸν ἐμφανῆ κοσμοῦντες ἄνθρωπον, τὸν ἐντὸς ἀκόσμητον καταλιμπάνετε, καὶ τοῖς τὴν ἀλήθειαν ἀσκοῦσιν ἐγκαλεῖτε τὸ δὲ σχῆμα μεταδιώκοντες. ἵνα τοίνυν ὡς εὐσέβειαν μὴ φυλάττοντας διελέγξῃ ἐπερειδομένους τῇ τῶν πρεσβυτέρων παραδόσει, τὴν παρανομίαν προστίθησι τὴν διὰ παραδόσεως τῶν πρεσβυτέρων γινομένην, γράμμα θεῖον ἀντιτιθεὶς ἀγράφῳ παραδόσει ἀνθρώπων.

tionis ſeniorũ, arguens ipſos gravius quòd prætextu pietatis importunitatem exercerent, impingit Iſaiæ Prophetæ oraculum, ut de ipſis dictum. Sicut enim, inquit, illi, de quibus ibi ſermo, ſummis dumtaxat labiis colentes Deum, cogitatione longè abſunt ab eo, fruſtra promittentes ipſius religionem obſervare, cum ei præferant doctrinas hominum: Ita & vos ſimilia peccantes Dei legem tranſgredimini, & exteriorem ornantes hominem, interiorem inornatum relinquitis. Et veritatem exercentibus ſucceſetis, ipſi nihil aliud niſi externam curantes ſpeciem. ut igitur eos religionem non colere demonſtret, ſic innitentes Traditioni ſeniorum, adjungit quæ Legis violatio ex iſta, quam arctè amplectebantur ſeniorum traditione conſequatur: Divinam Scripturam ex oppoſito comparans cum non ſcripta traditione hominum.

» Ἀφέντες γὰρ τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ,
» κρατεῖτε τὴν παράδοσιν τῶν ἀνθρώ-
» πων, βαπτισμοὺς ξεστῶν καὶ ποτη-
» ρίων, καὶ ἄλλα παρόμοια τοιαῦτα
» πολλὰ ποιεῖτε.

8. Relinquentes enim manda-
» tum Dei, tenetis traditiones ho-
» minum, baptiſmata urceorum
» & calicum: & alia ſimilia his
» facitis multa.

ΤΟΛΩΣ. Ἔτι ἐμβριθέστερον ἐλέγχων αὐτοὺς ὁ Κύριος παράγει τὸν προφήτην κατηγοροῦντα αὐτῶν, ὡς περὶ αὐτῶν τῆς τοῦ προφήτου ῥήσεως εἰρημένης. ἄκροις γὰρ χείλεσι τιμῶντες τὸν Θεόν φησι, πόρρω αὐτοῦ ταῖς διανοίαις ἀπέχουσι, τιμῶντες διδασκαλίας ἀνθρώπων καὶ πρεσβυτέρων παραδόσεις, καὶ τὸν τοῦ Θεοῦ παραβαίνοντες νόμον. Καὶ τὸν ἐκτὸς τιμῶντες ἄνθρωπον, τὸν δὲ ἐντὸς ἀνεπιμέλητον καταλιμπάνοντες.

TOLOSANI. Acrius adhuc increpans ipſos Dominus, adducit Prophetam quaſi accuſantem eos. Hos enim planè ſpectat iſtud teſtimonium. Summis quippè labris honorantes Deum, attentione mentis, atq; affectu longiſſimè ab eo aberant: obſervantes doctrinas hominum & traditiones ſeniorũ, Dei autẽ legẽ tranſgredientes: exteriorẽ excolentes hominẽ, interiorẽ incuratũ incultũq; relinquentes.

» Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς, καλῶς ἀθε-
» τεῖτε τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ, ἵνα τὴν πα-

9. Et dicebat illis; Benè irri-
» tum facitis præceptum Dei, ut

traditionem veſtram ſervetis.

Exod. 20. 12. Deut. 5. 16. Exod. 21. 16. Levit. 20. 9.

10. Moyſes enim dixit, Honora patrem tuum, & matrem tuam; &, Qui maledixerit patri, vel matri, morte moriatur.

11. Vos autem dicitis, Si dixerit homo patri, aut matri, Corban (quod eſt donum) quodcũque ex me tibi profuerit.

Et ultra non dimittitis eum quicquam facere patri ſuo, aut matri,

13. Reſcindentes verbum Dei per traditionem veſtram, quam tradidiſtis, & ſimilia hujuſmodi multa facitis.

EIVSDEM. Ex duobus capitibus Legis exigit honorem in parentes juxta Dei voluntatem; quorum alterum jubet ſic facere: altero denunciatur ultio in contrà facientem. ſic enim iſtius præcepti ſumma neceſſitas, & magnũ momentum oſtenditur. Tale igitur cum ſit mandatum Legis, & tanta comminatione ſaucitum adverſus tranſgreſſionem: tamen vos facilè & audacter, inquit, tranſgredimini divinum mandatum, Magiſtrorum ſequentes traditionem. Ita ut ſi quis ſubtractioni honorarii debiti parentibus ſacrificiũ prætexat, dicens ſe illud in oblationes & hoſtias Deo polliceri: dicitis, tunc non licere patrem honorare. quæ eſt abrogatio Legis propter traditionem. Cùm oporteret potius increpare audaciam impii juvenis, & velut abominationem rejicere iſtud ſacrificium. non enim gaudet Deus honorari per contemptum parentum. Ex quibus demonſtrat increpationẽ Prophetæ temporibus à Deo factam eorum, qui tunc talia agebant; verè

παράδοσιν ὑμῶν τηρήσητε.

Μωσῆς γὰρ εἶπε, τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου. καὶ ὁ κακολογῶν πατέρα ἢ μητέρα, θανάτῳ τελευτάτω.

Ὑμεῖς δὲ λέγετε, ἐὰν εἴπῃ ἄνθρωπος τῷ πατρὶ ἢ τῇ μητρί, κορβᾶν ὅ ἐστι δῶρον, ὃ ἐὰν ἐξ ἐμοῦ ὠφεληθῇς.

Καὶ οὐκέτι ἀφίετε αὐτὸν οὐδὲν ποιῆσαι τῷ πατρὶ αὐτοῦ ἢ τῇ μητρὶ αὐτοῦ.

Ἀκυροῦντες τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ τῇ παραδόσει ὑμῶν ᾗ παραδώκατε. καὶ παρόμοια τοιαῦτα πολλὰ ποιεῖτε.

ΑΥΤΟΥ. Ἐκ δύο νομίμων ἀπαιτεῖ τὴν εἰς γονέας τιμὴν κατὰ βούλησιν Θεοῦ. ἑνὸς μὲν τοῦ κελεύοντος οὕτω ποιεῖν, ἑτέρου δὲ τοῦ τιμωρουμένου τὸν ἐναντίον ποιοῦντα. οὕτω γάρ τι τῆς ἐντολῆς ἀναγκαιότατον καὶ μέγα δείκνυται. τοιαύτης δὲ οὔσης τῆς νομοθεσίας, καὶ τηλικαύτης ἀπειλῆς ἐπὶ τῇ παραβάσει, ῥᾳδίως φησὶ καὶ προχείρως ὑμεῖς παραβαίνετε τὸ θεῖον πρόσταγμα, τῇ τῶν διδασκάλων ἑπόμενοι παραδόσει. ὥστε εἴ τις ἐπ᾽ ἀτιμίᾳ γονέων θυσίαν ὑπόσχοιτο, λέγων Θεῷ ποιήσειν δῶρα καὶ θυσίας, ἃ πατρὶ παρέχειν ὀφείλει, τοῦτο λέγετε μὴ ἔστι, μὴ δὲ ἐξεῖναι τιμῆσαι τὸν πατέρα. ὅπερ ἐστὶν ἀκύρωσις τοῦ νόμου διὰ παράδοσιν. δέον ἐπιτιμῆσαι μὲν τῇ θρασύτητι τοῦ νέου, ὡς βδέλυγμα δὲ τὴν τοιαύτην ἀποθέσθαι θυσίαν. οὐ γὰρ χαίρει Θεῷ ἐξ ἀτιμίας γονέων τιμώμενος. δι᾽ ὧν καὶ τὴν ἐπιτίμησιν τὴν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ γεγονυῖαν ἐν τοῖς τοῦ προφήτου χρόνοις περὶ τῶν τότε ὄντων, οὐδὲν ἧττον ἀληθῆ δείκνυσι καὶ ἐπὶ τούτων τῶν τὰ ἴσα φρονούντων ἐκείνοις.

ΤΟΛΩΣ. Φησὶ πρὸς τοὺς Φαρισαίους ὁ Σωτήρ· ὅτι ὑμεῖς διδάσκετε τοὺς παῖδας λέγειν τοῖς γονεῦσιν αὐτῶν· ὅτι Κορβᾶν, ὅ ἐστι δῶρον, ὑπάρχει ἀνατεθειμένον τῷ Θεῷ τοῦτο ὃ ζητεῖς ἀπ᾽ ἐμοῦ.

ἐμοῦ. Θέλοντες γὰρ οἱ Φαρισαῖοι τὰ τῶν ἀφελεστέρων κατεσθίειν πράγματα, ἐδίδασκον τοὺς παῖδας, ἐάν τι εἶχον ἴδιον, καὶ ἐζήτουν οἱ γονεῖς τοῦτο· λέγειν ὅτι Κορβᾶν ἐστι· τουτέστιν ἀφιερωμένον τῷ Θεῷ. Καὶ οὕτως ἀπατῶντες τοὺς παῖδας, ἔπειθον τοὺς μὲν πατέρας περιφρονεῖν, αὐτοὶ δὲ τὰ ἀφιερωθέντα κατήσθιον. Καὶ τοῦτο ἐγκαλῶν αὐτοῖς ὁ Κύριος, φιλοκερδεῖς ἀποδείκνυσιν αὐτοὺς καὶ παραβάτας τοῦ νόμου.

convenire in hos quoque nunc patria peccantes.

TOLOSANI. Ait ad Phariſęos Salvator, Vos docetis pueros dicerę parentibus ſuis: id quod à me quæris, Corban, hoc eſt, donũ Deo devotum ac cõſecratum, eſt. Cum enim id nebulones agerent ut ſimpliciorum pecunia ſe ſe ingurgitarent. præclaram doctrinam iſtam alienos filios docebant, ut ſcilic et ſi quid privum haberent quod placere cepiſſet parentibus, dicerent, Corban id eſſe; hoc eſt conſecratum Deo. qua malitioſa calumnia filiis deceptis perſuadebant, ut parentes contemnerent. ipſi verò conſecrata illa & Deo reſervata vorabant. quo crimine accuſans eos Chriſtus, ſimul avaritiæ ac ſordium, ſimul violatæ Legis peragit reos.

SCHOL. πράγματα pecuniam verti. hac enim latina voce non nummi ſolum, ſed res ipſæ deſignantur. quamquam ſi πράγματα nummos verterem, non errarem. Eccleſiaſtici certe Scriptores ita locuti ſunt. Iſidorus Peluſiota Ep. 425. Euſebio Epiſcopo. Ἰούδας τὸν Κύριον πεπρακὼς τῶν πραγμάτων. ubi denarios triginta πράγματα vocat. quam eandem Iudæ proditoriam venditionem tractans Nonnus, de ipſo ſic ait, Paraphraſi ad verſum 5. Cap. xviii. Ioannis ὅς μιν ἀφραδέστατος μισθοῦ διὰ χάριν ἔργου τοῦ Θεοῦ παρέδωκεν. ubi τὸ ἔργον ἰσοδυναμοῦσα λέξις τῷ πράγματι, pecuniam quoque ſonat. quem in locum videndus Ariſtarchus.

„ Καὶ προσκαλεσάμενος πάντα
„ τὸν ὄχλον, ἔλεγεν αὐτοῖς, ἀκούετέ μου
„ πάντες, καὶ συνίετε.
„ Οὐδέν ἐστιν ἔξωθεν τοῦ ἀνθρώπου
„ εἰσπορευόμενον εἰς αὐτὸν ὃ δύναται
„ αὐτὸν κοινῶσαι· ἀλλὰ τὰ ἐκπορευό-
„ μενα ἀπ' αὐτοῦ, ἐκεῖνά ἐστι τὰ κοινοῦν-
„ τα τὸν ἄνθρωπον.
„ Εἴ τις ἔχει ὦτα ἀκούειν, ἀκουέ-
„ τω.

14. Et advocans iterum turbã,
„ dicebat illis, Audite me omnes,
„ & intelligite.
15. Nihil eſt extra hominem
„ introiens in eum, quod poſſit eũ
„ coinquinare, ſed quæ de homi-
„ ne procedunt, illa ſunt quæ cõ-
„ municant hominem.
16. Si quis habet aures audien-
„ di, audiat.

ΑΥΤΟΥ. Ἐντεῦθεν ὁ καινὸς ἄρχεται νόμος ὁ κατὰ τὸ πνεῦμα, ὁ μηκέτι ζητῶν ἐν σωματικοῖς καθάρσεσι, μηδὲ ἐν βρωμάτων διαφορᾷ, ἀλλ' ἐν ἀρετῇ πνεύματος. μὴ θαυμάσωμεν δὲ εἰ τοῦ νόμου σωματικὰς ἀκαθαρσίας εἰδότος καὶ ταύτας ἀπαγορεύοντος, ὁ Κύριος δοκεῖ τοὐναντίον εἰσηγεῖσθαι, ὡς οὐδεμιᾶς ἀκαθαρσίας οὔσης σωματικῆς ἐν ἀνθρώπῳ. τὰ μὲν γὰρ τοῦ νόμου πρὸς τὸν ἔξω

EIVSDEM. Hinc nova incipit Lex, Servire jubens in ſpiritu: neque jam amplius in corporeis purificationibus, aut in ciborum differentia, ſed in virtute animi ſalutem quærere præſcribens. Ne miremur autem ſi Legi corporeas immunditias agnoſcenti, & eas purgare jubenti contraria videatur Dominus præcipere, dum hic docet

cet nullam eſſe in homine iſtiuſmodi corpoream impuritatem. nã Lex exteriorem hominem potiſſimùm ſpectabat, Dominus verò interiorem. cum utique jam tempus adveniſſet, quo ritibus hiſce corporeis finem impoſitura Crux erat. ut jam ſic vivamus credentes, quaſi ſepoſito corpore, nudus ſpiritus ſimus. Ei ergo parti hominis, inquit, quæ verè homo eſt, nihil noxæ inferet pollutio merè corporea. ſed quæ ex corde mala prodeunt, hæc eum inquinant. Addit autem: *Qui habet aures audiendi audiat*, ſibi conſcius non clarè diſcreviſſe quænam iſta, quæ prodeunt ex homine. Opinati ergo Diſcipuli altiùs in eo ſermone latere quippiam, quando à concione ſe recepit domum, interrogabant eum, quæ eſſet hæc parabola. Parabolæ vocabulo ſermonẽ obſcurũ indicantes.

μᾶλλον ἀνθρώπου ἀφορῶσα· τὰ δὲ τοῦ Κυρίου πρὸς τὸν ἔνδον· ἅτε δὴ καὶ παρόντος ἤδη τοῦ καιροῦ ἐν ᾧ πέρας ἔμελλεν ἐπιθεῖναι τοῖς σωματικοῖς ὁ σταυρὸς, ἵνα ὡς ἤδη σῶμα ἀποθέμενοι, καὶ πνεῦμα γυμνὸν γεγονότες, οὕτω διάγοιεν οἱ πιστεύοντες. τὸν οὖν ἔντος φησὶν ἄνθρωπον οὐδὲν βλάψει μίασμα σωματικὸν, ἀλλ' ὅσα ἐκ καρδίας χαλεπὰ, ταῦτα μιαίνει. ἐπιφέρει δὲ, ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν, ἀκουέτω, μὴ σαφῶς εἰρηκὼς τὰ ἐκπορευόμενα. νοήσαντες δὲ οἱ μαθηταὶ ὡς ἄλλο τι βαθύτερον αἰνίττεται ὁ λόγος, ὅτε εἰσῆλθεν εἰς οἶκον ἀπὸ τοῦ ὄχλου, ἐπηρώτων αὐτὸν περὶ τῆς παραβολῆς. παραβολὴν τὸν ἀσαφῆ λόγον ὀνομάζοντες.

17 Et cùm introiſſet in domũ
„ à turba, interrogabant eum di-
„ ſcipuli eius parabolam.
18. Et ait illis, Sic & vos im-
„ prudentes eſtis? non intelligitis,
„ quia omne extrinſecus introiẽs
„ in hominem non poteſt eum
„ communicare:
19. Quia nõ intrat in cor ejus,
„ ſed in ventrem vadit, & in ſe-
„ ceſſũ exit, purgans omnes eſcas?
20. Dicebat autem, quoniam
„ quæ de homine exeunt, illa cõ-
„ municant hominem.

„ Καὶ ὅτε εἰσῆλθεν εἰς οἶκον ἀπὸ τοῦ
„ ὄχλου, ἐπηρώτων αὐτὸν οἱ μαθηταὶ
„ αὐτοῦ περὶ τῆς παραβολῆς.
„ Καὶ λέγει αὐτοῖς, οὕτω καὶ ὑμεῖς
„ ἀσύνετοί ἐστε; οὐ νοεῖτε ὅτι πᾶν τὸ
„ ἔξωθεν εἰσπορευόμενον εἰς τὸν ἄν-
„ θρωπον οὐ δύναται αὐτὸν κοινῶσαι,
„ Ὅτι οὐκ εἰσπορεύεται αὐτοῦ εἰς
„ τὴν καρδίαν, ἀλλ' εἰς τὴν κοιλίαν καὶ
„ εἰς τὸν ἀφεδρῶνα ἐκπορεύεται, κα-
„ θαρίζον πάντα τὰ βρώματα;
„ Ἔλεγε δὲ ὅτι τὸ ἐκ τοῦ ἀνθρώπου
„ ἐκπορευόμενον, ἐκεῖνο κοινοῖ τὸν
„ ἄνθρωπον.

TOLOSANI Cùm Lex vetus multa ac diligens eſſet in obſervatione ac procuratione corporearũ impuritatum, contrariam iſti ſubtilitati ſimplicitatem diſciplinę ſuę Chriſtus inducit. nullam docens immunditiam corpoream eſſe in homine poſſe. legalia enim exteriorem hiomnẽ ſpectant. Domini

ΤΟΛΩΣ. Τοῦ νόμου τὰς σωματικὰς ἀκαθαρσίας παρατηροῦντος καὶ ἀπαγορεύοντος, τὰ ἐναντία εἰσηγεῖται ὁ Κύριος· οὐδεμία γάρ φησι σωματικὴ ἀκαθαρσία ἐν ἀνθρώπῳ δύναται εἶναι. τὰ μὲν γὰρ τοῦ νόμου πρὸς τὸν ἔξω ἄνθρωπον ἀποβλέπει· αἱ δὲ τοῦ Κυρίου ἐντολαὶ πρὸς τὸν ἐντός. ἤδη γὰρ τέλος ἔμελλεν ἐπιθεῖναι τοῖς σωματικοῖς ὁ σταυρὸς τοῦ Κυρίου

ὡς

ὡς γὰρ τὸ σῶμα ἀποθέμενοι. Καὶ πνεῦμα γεγονότες, ὀφείλομεν διάγειν οἱ πιστεύοντες. τὸν γὰρ οὕτως διακείμενον ἄνθρωπον οὐδὲν βλάπτει μίασμα σωματικόν· μιαίνει δὲ τοῦτον ὡς ἀληθῶς τὰ ἐκ καρδίας ἐξερχόμενα κακά. ἐπιφέρει δὲ ἔτι· ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν, ἀκουέτω. ἀποροῦντες δὲ οἱ μαθηταί, ἔλεγον· μή τι ἄλλο βαθύτερον αἰνίττεται ὁ λόγος; διὸ καὶ ἐπηρώτων αὐτόν. ὁ δὲ Ἰησοῦς ἐδήλωσεν αὐτοῖς, τίνα εἰσὶ τὰ ἐξερχόμενα.

verò mandata interiorem. mox quippè finem impoſitura erat corporeis crux Domini. tamquam enim exuti corpore, & ſpiritus facti vivere ac converſari debemus nos. qui credimus. atqui ſic paratum, atque affectum hominem nulla ſanè inquinet labes corporea. inquinant autem verè quæ ex corde proficiſcuntur mala. Addit verò: qui habet aures audiendi, audiat. Dubitantes autem diſcipuli inter ſe quærebant. numquid aliud abſtruſius is celaret ſermo? denique & ipſum interrogarunt. quibus Ieſus ſignificavit explicitè diſtinguens quænam tandem eſſent quæ prodeunt ex homine.

„ Ἔσωθεν γὰρ ἐκ τῆς καρδίας τῶν
„ ἀνθρώπων διαλογισμοὶ οἱ κακοὶ ἐκ-
„ πορεύονται, μοιχεῖαι, πορνεῖαι, φόνοι,
„ κλοπαί,
„ Πλεονεξίαι, πονηρίαι, δόλος,
„ ἀσέλγεια, ὀφθαλμὸς πονηρός, βλασ-
„ φημία, ὑπερηφανία, ἀφροσύνη.
„ Πάντα ταῦτα τὰ πονηρὰ ἔσωθεν
„ ἐκπορεύεται, καὶ κοινοῖ τὸν ἄνθρω-
„ πον.

21. Ab intus enim de corde
„ hominũ malæ cogitationes pro-
„ cedunt, adulteria, fornicationes,
„ homicidia, furta,
22. Avaritiæ, nequitiæ, dolus,
„ impudicitiæ, oculus malus, blaſ-
„ phemia, ſuperbia, ſtultitia.
23. Omnia hæc mala ab intus
„ procedunt, & communicant ho-
„ minem.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Οὐκ εἰσπορεύεται εἰς τὴν καρδίαν. καρδίαν ἐνταῦθα τὴν ψυχὴν καλεῖ. ἔσωθεν δὲ ἐκ τῆς καρδίας, φησί, τῶν ἀνθρώπων οἱ διαλογισμοὶ οἱ κακοὶ ἐκπορεύονται. οὐκ ἂν γὰρ πραχθείη κακόν, μὴ πρότερον τῆς ψυχῆς εἰδωλοποιησαμένης διὰ τῶν ἐννοιῶν τὸ πραχθῆναι μέλλον, ἵνα οὕτως εἰς τὸ ἔργον χωρήσῃ.

ANONYMI. *Non intrat in cor.* Cor hic animam vocat. Ex interiori autem, inquit, ex corde hominum malæ cogitationes exeunt. non enim umquam malum fieret, niſi anima prius imaginata per apprehenſiones mentis, quod faciendum eſt, ſic deinde prodiret in opus.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧΗΝΟΥ. Οὐ νοεῖτε ὅτι πᾶν τὸ ἔξωθεν εἰσπορευόμενον εἰς τὸν ἄνθρωπον, καὶ τὰ ἑξῆς. τοῦτ' ἔστιν, οὐδὲν εἰσιόντων ἀκαθάρτους τοὺς ἀνθρώπους ποιεῖ, κακία δὲ μόνη ἔνδοθεν ἐξιοῦσα, καὶ τὰ ταύτης ἔκγονα πάθη.

VICTORIS ANTIOCH. *Nõ intelligitis, quia omne extrinſecus introiens in hominem* &c. hoc eſt; nihil exterius veniens & ſubiens cõtaminat homines. ſed ſola malitia ex intimo, ubi concepta eſt, prodiens; & ei cognata vitia.

24. Et inde ſurgens abiit in fi-
» nes Tyri & Sidonis: & ingreſ-
» ſus domum, neminem voluit
» ſcire, & non potuit latere.

25. Mulier enim ſtatim ut au-
» divit de eo, cujus filia habebat
» ſpiritum immũdum, intravit &
» procidit ad pedes ejus.

26. Erat autem mulier Genti-
» lis, Syrophœniſſa genere. Et ro-
» gabat eum, ut dæmonium eji-
» ceret de filia ejus.

27. Qui dixit illi, Sine priùs ſa-
» turari filios. non eſt enim bo-
» num ſumere panem filiorum, &
» mittere canibus.

28. At illa reſpondit, & dixit
» illi, Vtique Domine, nam & ca-
» telli comedunt ſub menſa de
» micis puerorum.

29. Et ait illi, Propter hunc
» ſermonem, vade: exiit dæmo-
» nium à filia tua.

30. Et cùm abiiſſet domum
» ſuam, invenit puellam jacentem
» ſupra lectum, & dæmonium e-
» xiiſſe.

EIVSDEM. Tranſgreſſo Domino in Chananæorum terras (illic enim & Tyrus & Sidon eſt) mulier quædam ex indigenis, alieni generis ab Iſraelitico, cùm filiã haberet graviter à dæmone vexatã, cognito in ea loca veniſſe Dominum, acceſſit ad ipſum, filiæ curationem petens. & cum ejulatu clamabat. quid autem clamabat? omninò ea, quæ Matthæus recitat. Dominus autem etſi fidem mulieris norat tamen quia Gentilis erat Syrophœniſſa genere, cunctabatur indulgere curationem, & ſpeciem præbebat propendentis ad negandum: ſimul Iudæis oſtendens

» Καὶ ἐκεῖθεν ἀναστὰς, ἀπῆλθεν
» εἰς τὰ μεθόρια Τύρου καὶ Σιδῶνος.
» καὶ εἰσελθὼν εἰς τὴν οἰκίαν, οὐδένα ἤθε-
» λε γνῶναι, καὶ οὐκ ἠδυνήθη λαθεῖν.

» Ἀκούσασα γὰρ γυνὴ περὶ αὐτοῦ, ἧς
» εἶχε τὸ θυγάτριον πνεῦμα ἀκάθαρτον,
» ἐλθοῦσα προσέπεσε πρὸς τοὺς πόδας
» αὐτοῦ.

» Ἦν δὲ ἡ γυνὴ ἑλληνὶς συρα φοι-
» νίκισσα τῷ γένει· καὶ ἠρώτα αὐτὸν
» ἵνα τὸ δαιμόνιον ἐκβάλλῃ ἐκ τῆς
» θυγατρὸς αὐτῆς.

» Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῇ, ἄφες
» πρῶτον χορτασθῆναι τὰ τέκνα· οὐ
» γὰρ καλόν ἐστι λαβεῖν τὸν ἄρτον τῶν
» τέκνων, καὶ βαλεῖν τοῖς κυναρίοις.

» Ἡ δὲ ἀπεκρίθη καὶ λέγει αὐτῷ,
» ναὶ κύριε· καὶ γὰρ τὰ κυνάρια ὑπο-
» κάτω τῆς τραπέζης ἐσθίει ἀπὸ τῶν ψι-
» χίων τῶν παιδίων.

» Καὶ εἶπεν αὐτῇ, διὰ τοῦτον τὸν λό-
» γον ὕπαγε· ἐξελήλυθε τὸ δαιμόνιον
» ἐκ τῆς θυγατρός σου.

» Καὶ ἀπελθοῦσα εἰς τὸν οἶκον αὐτῆς
» εὗρε τὸ δαιμόνιον ἐξεληλυθὸς, καὶ
» τὴν θυγατέρα βεβλημένην ἐπὶ τῆς
» κλίνης.

ΑΥΤΟΥ. Μεταβάντος τοῦ Κυρίου εἰς τοὺς τῶν Χαναναίων τόπους (ἐκεῖ γὰρ ἥ τε Τύρος καὶ Σιδὼν ἐτύγχανεν οὖσαι) γυνή τις τῶν ἐγχωρίων ἀλλόφυλος, θυγατρὸς οὔσης αὐτῇ χαλεπῶς ὑπὸ δαίμονος ἐνοχλουμένης, μαθοῦσα τοῖς τόποις ἐπιδεδημηκέναι τὸν Κύριον, προσῆλθέ τε αὐτῷ τῆς θυγατρὸς αἰτοῦσα τὴν ἴασιν, καὶ μετὰ κραυγῆς ἐβόα λέγουσα· τί δὲ ἐβόα; ἐκεῖνα πάντως ἅπερ ὁ Ματθαῖός φησιν. ὁ δέ γε Κύριος τήν τε πίστιν ἰδὼν τῆς γυναικὸς, καὶ ἐπειδήπερ ἀλλόφυλος ἦν ἑλληνὶς συροφοινίκισσα τῷ γένει, ἀνεβάλλετο· τῷ δοκεῖν τὴν θεραπείαν· ὁμοῦ μὲν Ἰουδαίοις ἐνδεικνύμενος τὸ μὴ ἐπίσους αὐτοῖς τε καὶ τοῖς ἀλλοτρίοις τὴν θεραπείαν χαρίζεσθαι, ὁμοῦ δὲ

τῆς

τὴν γυναικὸς ἅπασι καταφανῆ τὴν πίστιν ἐργαζόμενος, ἐπὶ τὸ μειζόνως ἐκ παραλλήλου φανῆναι τῶν Ἰουδαίων τὴν ἀπιστίαν. εἶπε δὲ αὐτῇ ὁ Κύριος τό, ἄφες πρῶτον χορτασθῆναι τὰ τέκνα. ἐπειδὴ οὔπω τῆς εἰς ἀλλοφύλους εὐεργεσίας πάρεστιν ὁ καιρός, διὰ τὸ μήπω τὸν Ἰσραὴλ τελείαν ἐργάσασθαι τὴν τοῦ ἀγαθοῦ παραίτησιν. ἦλθεν οὖν οὐχ ὡς πρὸς οἰκείους, ἀλλ' οἷς μηδέν ἐστι κοινὸν πρὸς τοὺς πατέρας, πρὸς οὓς ἡ ἐπαγγελία γεγένηται. οὐ τοίνυν οὐδὲ ἐπιφανῆ τὴν παρουσίαν Τυρίοις καὶ Σιδωνίοις πεποίηται. τοὐναντίον δὲ καὶ λανθάνειν ἐπείγεται, ἵνα μὴ δόξῃ πρὸ καιροῦ ἐπιχωριάζειν τοῖς ἔθνεσι, καὶ τούτους προσκαλεῖσθαι εἰς πίστιν διὰ τῆς εἰς αὐτοὺς εὐεργεσίας τε καὶ δυνάμεως. τοῦτον γὰρ καιρὸν εἶχε μετὰ τὸν σταυρὸν καὶ τὴν ἀποβολήν, ὡς εἴρηται, τοῦ Ἰσραήλ. οὐ μὴν ἠδυνήθη λαθεῖν, τουτέστιν, οὐ μὴν εὔλογον ἦν τούτους τελείως λαθεῖν νικῶντας τῇ πίστει τὸν Ἰσραήλ, ἵνα καὶ γνῶσιν οἱ μαθηταὶ ὅτι καὶ τοῖς ἔθνεσι θύραν ἀνέῳξε τῆς σωτηρίας. ἀναβάλλεται δὲ πῶς τούτους ἑκὼν δι' οἰκονομίαν. προειδὼς γοῦν ὅτι γνωσθήσεται, καὶ δίδωσι χώραν τῇ μελλούσῃ προσιέναι καὶ μεταδιώκειν τὴν ἴασιν. εἴασε δὲ αὐτὴν καὶ προσκυνῆσαι, μηδὲ προνοίας ἐκτὸς γίνεσθαι συγχωρῶν. πρὸς τοῦτο τραχέως ἄγαν ἀποκρινομένου, τοσοῦτον ἀπέσχε τοῦ βαρέως ἐνεγκεῖν, ὥστε καὶ ἀπεκρίνατο φωνήν, ἣ πολλὴν μὲν πίστιν πολλὴν δὲ εὐλάβειαν ἐδείκνυ καὶ σύνεσιν. τὸ μὲν γὰρ ἑλέσθαι καὶ ἐν κυνὸς τάξει καταλογισθῆναι τῷ Κυρίῳ, εὐλαβείας ἦν· τὸ δὲ οἰηθῆναι ὅτι καὶ τὸ βραχύτατον αὐτοῦ τῆς δυνάμεως (τοῦτο γὰρ ψιχία ὀνομάζει) ἱκανὸν τῇ θυγατρὶ αὐτῆς παρασχεῖν τὴν ἴασιν, πίστεως ὑπερβαλλούσης. τὸ δὲ ἀπὸ τῆς λοιδορίας ἁρπάσαι τὴν οἰκείωσιν καὶ ποιήσασθαι ἀπόκρισιν οὕτω θαυμαστήν, συνέσεως εἶχε γνώρισμα. τί γάρ φησιν; ὅτι χάριν ἔχω καὶ ἐν κυνὸς εἶναί σοι τάξει. πῶς γὰρ οὐκ ἀλλοτρία, ἀλλὰ τῆς οἰκίας ἀπὸ τῆς τραπέζης ἐσθίουσα τῆς δεσποτικῆς, εἰ καὶ μὴ τοῦ ἄρτου, ἀλλὰ τῶν

non paris ſe cũ ipſis Gentiles conditionis facere in curationibus cõcedendis: ſimul eliciturus iſto modo & conſpicuam facturus omnibus fidem mulieris: cui ex adverſo comparata Iudæorum incredulitas, tantò appareret turpior. Dixit igitur illi hoc Dominus: *Sine primum ſaturari filios.* quoniã nondum effundendi gratias in alienigenas tempus advenit. non enim adhuc Iſrael plenam & ſolemnem abſolvit boni ſibi oblati recuſationem, venit igitur in Chananæorũ terras: non tamquam ad domeſticos, ſed quaſi peregrinans apud gentem nihil commune cum Patribus habentem, ad quos fuerat facta promiſſio. Itaque non curavit manifeſtum Tyriis & Sidoniis facere adventum ſuum, ſed potiùs latere ſtuduit, ne videretur ante tempus frequentare loca Gentilium, & hos ad fidem vocare per beneficia, & oſtenſa experimenta virtutis ſuæ. Huic enim rei conſtitutum erat tempus poſt crucem, & abdicationem ſalutis, ut dictũ eſt, ab Iſraële palàm factam. *Non* tamen *potuit latere*. hoc eſt: non fuit æquum omninò ſe iſtis abſcondere, qui fide Iſraelitas ſuperabant, ut & Diſcipuli intelligerent, aperire ſe ſalutis oſtium etiam Gentibus. Fruſtratur tamen eos, & vitat publicam notitiam, ſapienti hoc ipſum providẽtia diſpenſans. Prævidens ſcilicet adventum ſuum, aliquatenus tamen, & quaſi furtim divulgandum: ſicque occaſionem dandam matri miſeræ accedendi, & petendi curationem. Permiſit autem ipſam ſe adorare; hoc ipſo permittens eſſe illam aliqua in parte intra ſuæ quaſi ſepta providentiæ.

tiæ. Dominò verò ad hoc aſperè admodùm reſpondente, tantùm abfuit, ut illa ferret graviter, ut ea reponeret, quæ multam pariter fidem, multam reverentiam, multam prudentiam præferrent. nam admittere, ac boni conſulere canis nomine in familiam Domini tranſcribi, reverentiæ fuit; perſuaſum verò habere, vel minimam Chriſti potentiæ particulam (nam hanc micarum vocabulo deſignat) ſufficere ad ſanandam ſuam filiam, fidei erat excellentis. denique ex probro impacto rapere anſam inſinuationis familiaris; indeque miri adeo reſponſi occaſionem ſumere, prudentiæ minimè vulgaris habuit characterem. quid enim ait? in gratię parte numero in canis ordine tibi ſervire. Sic enim jam non prorſus aliena, non excludar aditu domus tuæ, nec acceſſu prohibebor herilis triclinii: ubi ſaltem ſub mēſa ſublegere licebit panis micas temerè cadentes. Tantas autem eſſe ſcio mei Domini divitias, ut vel iſta inde lapſa fruſtula abundè mihi ſint, ut votorum omnium, uſu iſtorum ac fruitione, compos fiam. Id autem illi Chriſtus dixerat, non quod indicare vellet defuturam ſibi, aut minorem fore reliquam ad cætera virtutem, ſi partem ejus in ipſius auxilium permiſiſſet derivari (inexhauſta enim Chriſti vis ad omnium opem egentium ſufficit abundè) ſed ſignificans diſcretas eſſe ſortes Hebræorum & Gentilium, communione inter ipſos abrupta mutua, ut horum admiſſio illorum ejectio videri omninò poſſet. quoad igitur Hebræi manus in illum injecerunt, fidem eis ſervavit antiqui fœderis; nec gratiam

γνῶν ψιχίων. τοσοῦτος δὲ σπότου τῆς τραπέζης ὁ πλοῦτος, ὥστε ἀρκεῖν μοι καὶ ψιχίον πρὸς ἀπόλαυσιν τῆς σπουδαζομένης. ἔδωκεν οὖν αὐτῇ τὸν λόγον, οὐχ ὡς ἐλλειπούσης ἐσομένης τῆς δυνάμεως, εἰ καὶ ἐκείνην εὐεργετήσειεν (ἀνελλειπὴς γὰρ ἡ δύναμις πᾶσιν ἐξαρκοῦσα τοῖς δεομένοις) ἀλλ' ὡς διῃρημένων Ἑβραίων τε καὶ ἐθνῶν, καὶ κοινωνίαν οὐκ ἐχόντων. ὅθεν ἐκβολὴν ἠνίσσετο πάντως ἐκείνων τὴν τούτων ἀποδοχήν. ἕως οὖν οὔπω χεῖρας ἐπιβεβλήκασιν αὐτῷ, τὴν πρὸς ἐκείνους συνθήκην ἐφύλαττε, καὶ οὐ μετετίθει τὴν χάριν εἰς τοὺς ἐκτός. κύνας ὀνομάζων τοὺς ἐξ ἐθνῶν, ὅπερ ὕστερον εἰς τὸν Ἰσραὴλ περιέστη, ἡνίκα καὶ τῆς θείας ἐστερήθη τροφῆς, κατὰ τὸ λεγόμενον ἐν ψαλμοῖς, ἐπιστρέψουσιν εἰς ἑσπέραν καὶ λιμώξουσιν ὡς κύνες. οὐ χαλεπῶς δὲ οὐδὲ αὕτη, καθὰ εἴρηται, ἤνεγκε τὴν προσηγορίαν. ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ αὐτῇ τάξει ζητεῖ τὴν εὐεργεσίαν, μέρος τι μεταχεῖν τῆς ἐν τῷ Ἰσραὴλ πλουσίας δωρεᾶς. δεχομένη ὥσπερ οἱ κύνες τῶν ψιχίων μεταχόντες ἅπερ ἐκ τῶν χειρῶν τῶν παίδων καταφέρεται. τότε εἶπεν αὐτῇ, διὰ τοῦτον τὸν λόγον ὕπαγε. ὁ μὲν οὖν Ματθαῖος τὸ τῆς πίστεως ἐσημήνατο, ὁ δὲ Μάρκος τοῦ λόγου τὴν ἀρετήν.

ΤΟΛΩΣ. Περὶ βρωμάτων διαλεχθεὶς ὁ Κύριος καὶ ἀπειθοῦντας ὁρῶν τοὺς ἀκροωμένους αὐτοῦ Ἰουδαίους, ἐπὶ τὰ τῶν ἐθνικῶν ὅρια μεταβαίνει. ἐπειδὴ γὰρ ἠπίστουν αὐτῷ οἱ Ἰουδαῖοι, ἔδει ἐπὶ τὰ ἔθνη τὴν σωτηρίαν μετελθεῖν. λαθεῖν δὲ ἐσπούδαζεν εἰσερχόμενος εἰς τὴν οἰκίαν, ὅπως μὴ ἔχωσιν εἰπεῖν οἱ Ἰουδαῖοι διαβάλλοντες· ὡς εἰς τὰ ἀκάθαρτα ἔθνη ἀπελήλυθεν. ἀλλ' οὐκ ἔλαθεν. οὐ γὰρ ἦν δυνατόν. μὴ περιβόητος γνωσθῆναι. γυνὴ δέ τις μαθοῦσα περὶ αὐτοῦ ὅτι ἐγχωριάζει, μεγάλην ἐπεδείξατο πίστιν. ὁ δέ γε Σωτὴρ ἀναβάλλεται τὴν δωρεὰν δεῖξαι βουλόμενος τὴν ἐπίμονον αὐτῆς εὐγνωμοσύνην. Καὶ δὴ ἐδιώκετο

πολ-

πολλάκις ὑπ' αὐτοῦ· ἀλλ' ὅμως ἐκαρτέρει. Κυνάρια δὲ τοὺς ἐθνικοὺς ὀνομάζει ὁ Σωτὴρ κατὰ τὸ δοκοῦν τοῖς Ἰουδαίοις τοῦτο λέγων. Καὶ ἄρτον· τὴν εὐεργεσίαν τὴν τοῖς παιδαρίοις· ἤγουν τοῖς Ἰουδαίοις ἀφώρισεν ὁ Θεός. διὰ γὰρ τοῦτο φησὶν ὅτι οὐ δεῖ τοὺς ἐθνικοὺς μετασχεῖν τῆς εὐεργεσίας τῆς τοῖς Ἰουδαίοις ἀφωρισμένης. ἐπέτυχεν οὖν ἡ γυνὴ τῆς ἐπιθυμίας καλῶς ἀποκριθεῖσα· οὐ γὰρ ἐζήτει τὸν ἄρτον· ἀλλὰ ψιχία. ὁ δὲ γε Σωτὴρ οὐκ εἶπε· τῇ ἐμῇ δυνάμει θεραπευθήσῃ· ἀλλὰ τῇ πίστει τῇ σῇ· ἐκαθαρίσθη γὰρ ἡ θυγάτηρ σου.

tranſtulit in externos: canes vocans Gentiles: quæ poſtmodum in Iſraelitas conditio tranſiit, quando ii divino privati ſunt alimento. juxta id quod dicitur in Pſalmis: *Convertentur ad veſperam, & famem patientur ut canis.* Ps.58.7 Non graviter autem illa, ut dictum eſt, talem appellationem tulit, ſed vel iſto nomine beneficiũ poſcit, parte ſaltẽ minima rogans aſpergi uberum largitionum in Iſraelitas profuſarum. Hoc ſatis accipiens; inſtar caniculæ non excludi participatione micarum, quæ manibus excidunt filiorum veſcentium. Tunc *dixit ipſi: propter hunc ſermonem vade.* Matthæus ergo mulieris fidei, Marcus ſermonis virtuti adſcripſit curationem.

TOLOSANI. Diſputatione de cibis concluſa, Dominus parum ſibi credentes Iudæos auditores ſuos videns, in fines Gentilium tranſit. Quando enim fidem Iudæi renuebant ejus verbis addere, tranſire ad Gentiles ſalutem oportebat. latere verò ſtudebat, domũ ingrediens, ne anſam calumniandi de more, atq; obtrectandi ei Iudęi caperent, quod ſcilicet ad immundos & prohanos populos profectus eſſet. Non latuit tamen. fieri enim haud poterat in perſona tam celebri quin ubicumque demum ageret, cognitorem ſaltem aliquem haberet. Mulier porrò quædam cùm de ipſo comperiſſet adeſſe illum in regione, magnam oſtendit fidem. At Salvator id agebat comperendinando ac differenda gratia, ut fœminę conſtans æquanimitas in exemplum appareret. & tentabatur illa quidẽ ab eo ſubinde, tolerabat tamen omnia, & in officio patientiæ perſtabat. Canes Ethnicos appellat Chriſtus ex Iudæorum ſenſu loquens. Panem verò beneficentiam curationum, quam ſcilicet filiolis, hoc eſt Iudæis, reſervaſſet Deus. Propterea enim dicit non oportere Ethnicos participes fieri gratiæ Iudæorum genti Dei decreto addictæ. Compos tamen fieri voti ſui muler meruit humilitate modeſti reſponſi: neque ſe panem quærere, ſed micas. cui Salvator non dixit: mea virtute curaberis, ſed fide tua. mundata eſt enim filia tua.

» Καὶ πάλιν ἐξελθὼν ἐκ τῶν ὁρίων
» Τύρου καὶ Σιδῶνος, ἦλθε πρὸς τὴν
» θάλασσαν τῆς Γαλιλαίας ἀνὰ μέσον
» τῶν ὁρίων τῆς Δεκαπόλεως.
» Καὶ φέρουσιν αὐτῷ κωφὸν μογιλά-
» λον, καὶ παρακαλοῦσιν αὐτὸν, ἵνα
» ἐπιθῇ αὐτῷ τὴν χεῖρα.

31. Et iterum exiens de fini-
» bus Tyri per Sidonem, venit ad
» mare Galilææ inter medios fi-
» nes Decapoleos.
32. Et adducunt ei ſurdum &
» mutum: & deprecabantur eum,
» ut imponat illi manum.

ANONYMI. Si ſurdus hic ex matris utero fuiſſet, non ægrè balbutiens, ſed planè mutus eſſet: ergo balbus ſurditatem ex morbo, vel etiam utrumque contraxerit.

33. Et apprehendens eum de „ turba ſeorſim:

EIVSDEM. Exemplum nobis factus non oſtentandi, ſi qua ex Deo gratia dignabimur.

VICTORIS ANTIOCH. Dominus nõ tam dignitatẽ propriam ſpectat, quã ſalutem noſtrã. neq; tã id agit, ut in majus celebretur; quã ut nos ad ſe attrahat quã efficaciſſimè. quamobrẽ excelſis ac ſplendidis, tenuia interdum & humilia ſubmiſcet. Hac de cauſa ſeductũ in partem ſurdũ & mutum, qui adductus ei fuerat, à turba disjungit, excludẽte ſenſum ſpatio, ne videatur ſigna divina oſtentabundè facere. docenſq; nos vitare jactãtiam & faſtum. Nemini enim magis ſignorum operãdorum datur gratia, quàm ornato humilitate, ac verecunda ſe involventi modeſtia.

„ Miſit digitos ſuos in auricu- „ las ejus.

EIVSDEM. Cũ poſſet ſermone perficere miraculũ: oſtendens, corpus arcano ſibi unitum nexu, animatum videlicet rationali & intelligente anima, divitiis etiam ipſum abundare divinæ virtutis.

„ Et expuens tetigit linguam „ ejus.

EIVSDEM. Quod idem & cœco nato feciſſe ipſum, narrat Ioannes. quoniam enim poſt Adami

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Εἰ ἐκ γενετῆς ἦν οὗτος κωφὸς, οὐκ ἦν μογιλάλος, ἀλλὰ τέλεος ἄλαλος· νῦν δὲ μογιλάλος ὢν εἶχεν ἐκ τοῦ πάθους ἢ τὴν κωφότητα, ἢ καὶ τὰ δύο ἐκ πάθους.

„ Καὶ ἐπιλαβόμενος αὐτὸν ἀπὸ τοῦ „ ὄχλου κατ' ἰδίαν.

ΑΥΤΟΥ. Ὑπόγραμμος γινόμενος μὴ ἐπιδείκνυσθαι ὅταν τινὸς ἐκ Θεοῦ χαρίσματος ἀξιούμεθα.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Ὁ Κύριος οὐχ ὅτι πρὸς τὴν ἀξίαν ὁρᾷ τὴν αὐτοῦ ὡς πρὸς σωτηρίαν τὴν ἡμετέραν, οὐδὲ ὅπως τὸ μέγα φθέγξηται, ἀλλ' ὅπως δυνάμενος ἐπισπάσασθαι ἡμᾶς. διὰ τοῦτο τοῖς ὑψηλοῖς καὶ εὐτελῆ πολλὰ καὶ ταπεινὰ περιέρξ. ταύτῃ τοι κατ' ἰδίαν ἀπολαβὼν τὸν προσενεχθέντα αὐτῷ κωφὸν καὶ μογιλάλον, καὶ ὅσον διαστῆσαι τοῦ ὄχλου, ἵνα μὴ δόξῃ ἐπιδεικτικῶς ἐπιτελεῖν τὰς θεοσημίας, καὶ παιδεύων ἡμᾶς τὸ ἄτυφον ἐπιτηδεύειν καὶ ἀκόμπαστον. οὐδεὶς γὰρ οὕτω ποιεῖ σημεῖα ὡς ταπεινοφροσύνῃ κοσμούμενος, καὶ τι μέτριος μεταδιώκων τοῦ ἤθους.

„ Ἔβαλε τοὺς δακτύλους αὐτοῦ εἰς τὰ „ ὦτα αὐτοῦ.

ΑΥΤΟΥ. Δυνάμενος καὶ λόγῳ ἐπιτελέσαι τὸ θαῦμα. δεικνὺς ὡς πλουτεῖ τὴν τῆς θείας δυνάμεως ἐνέργειαν καὶ τὸ ἔνωθεν αὐτῷ ἀπορρήτως σῶμα ἐμψυχούμενος δηλονότι ψυχῇ λογικῇ τε καὶ νοερᾷ.

„ Καὶ πτύσας ἥψατο τῆς γλώσσης „ αὐτοῦ.

ΑΥΤΟΥ. Ὅπερ καὶ ἐπὶ τοῦ ἐκ γενετῆς τυφλοῦ ἱστορεῖ αὐτὸν ὁ Ἰωάννης πεποιηκέναι. ἐπειδὴ μετὰ γὰρ τὸν Ἀδὰμ

παραβάσει πολλὰ τῇ φύσει τῆς ἀνθρωπότητος ἐπισυνέβη πάθη, καὶ μελῶν ἐσθίοντα πηρώσεις, δηλοῦσαι εἰς ποίαν ἀρρωστίαν διὰ τῆς ἁμαρτίας ἡ τοῦ ἀνθρώπου καταπέπτωκε φύσις, εἰσελθὼν ὁ Χριστὸς καὶ τελείαν πάντων ἐν ἑαυτῷ ἀποδείξας τε οἵαν ἐξ ἀρχῆς αὐτὸς αὐτὴν κατεσκεύασε, διὰ ταύτης τὰ τῶν ὁμουσίων αὐτῇ νοσήματα ἐθεράπευσε· ταύτῃ τοῖς δακτύλοις μὲν τὰ ὦτα διανέῳξε, πτύσματι δὲ ἀπεδίδου τῇ γλώττῃ τὸ φθέγγεσθαι.

tranſgreſſionem multi naturã humanam infeſtarunt morbi, membrorumque diſtortorum ac mutilorũ fœda vitia. quibus declaratur in quantam infirmitatem per peccatum delapſa ſit hominis natura. Eam in ſe veniens in mundũ Chriſtus, planè ſanam, & qualis principiò fuerat, perfectam exhibuit, vitiis virtute ejus emendatis. Per hãc è conſortibus ejuſdem ſubſtantiæ, morbos depulit. Itaque digitis quidem aures apèruit, ſputo verò reddidit locutionem linguæ.

» Καὶ ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν,
» ἐστέναξε.

34. Et ſuſpiciens in cœlum, in-
» gemuit.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Τὸ μὲν ἀναβλέψαι εἰς τὸν οὐρανὸν ἐπὶ προσευχὴν, ἀνθρωποπρεπές· ἔδει γὰρ αὐτὸν καὶ ἄνθρωπον γενόμενον μὴ ἀπαξιοῦν τὸ ἀνθρώποις πρεπὲς μέτρον. τὸ δὲ διὰ τῶν δακτύλων καὶ τῆς ἁφῆς ἰᾶσθαι, θεοπρεπές. πάλιν ὅτι ὧδε τὸ σῶμα πρὸς θαῦμα ἐνήργησεν· ἦν γὰρ δὴ αὐτὸ καὶ ζωοποιὸν τῷ λόγῳ ἑνωθέν. ἐστέναξε δὲ, ἐλεῶν τὴν ἀνθρωπότητα, καὶ εἰς ποίαν ἐμπέπτωκε διὰ τὴν ἐν Ἀδὰμ παράβασιν.

ANONYMI. Suſpicere in cœlum ad orationem, res eſt hominem docens. oportebat autem ipſum, cùm homo eſſet, non dedignari convenientem homini modum. Per digitos verò & tactum curare, Deum decet. Rurſus dici poteſt exercere Chriſtum voluiſſe mirificam ſui corporis virtutẽ, per ejus tactum ſanando. Erat enim & ipſum per ſe vivificũ; quippe verbo unitum. Ingemuit autem miſerans humanitatem ob miſerias, in quas incidit per Adami tranſgreſſionẽ.

ΒΙΚΤΩΡΩΣ ΑΝΤΙΟΧ. Ἀναβλέψας εἰς οὐρανὸν ἐστέναξεν, ἅμα τε τῷ πατρὶ τῶν γινομένων ὑπ' αὐτοῦ τὰς αἰτίας ἀνατιθεὶς, καὶ τὴν τοῦ ἀνθρώπου φύσιν ἐλεῶν, εἰς ποίαν ταπείνωσιν ἤγαγεν πάντων ὅτε μισόκαλος διάβολος, καὶ ἡ τῶν πρωτοπλάστων ἀπροσεξία.

VICTORIS ANTIOCHENI. *Suſpiciens in cœlum, ingemuit.* Simul Patri eorum quæ à ſe fiebant cauſas adſignans; ſimul miſerans hominis naturam, quam in tantam vilitatem depreſſit invidia diaboli & Protoplaſtorum imprudentia.

» Καὶ λέγει αὐτῷ, ἐφφαθὰ, ὅ ἐστι,
» διανοίχθητι.

» Et ait illi, Ephphethah, quod
» eſt, adaperire.

ΑΥΤΟΥ. Καὶ ἅμα τῷ λόγῳ εἰς ἔργον ἐχώρει τὸ θαῦμα.

EIUSDEM. Et ſimul cũ verbo in opus proceſſit miraculum.

ΤΟΛΩΣ. Λαμβάνει κατ' ἰδίαν τὸν προσενεχθέντα αὐτῷ κωφὸν καὶ μο-

TOLOSANI. Aſſumit ſeorſum oblatum ſibi ſurdum & mutum.

tum, ne videretur ad oſtentationẽ operari miracula. *Et digitos ſuos in aures ejus immittit*, Atqui poterat ſolo nutu miraculum perficere. Deus enim erat verus. verùm ut oſtenderet etiam corpus ipſum ſibi unitũ virtute divinæ gratiæ redundare. *Expuens tetigit linguam ejus*. Quod idem etiam in cœco fecit. repræſentavit eum igitur extemplo ſanum, contactu ſui corporis ſimili corpore curato. Propterea digitis quidem aures aperuit: per ſputum verò linguæ dedit loquendi facultatem. Suſpiciens autem in cœlum, perfectorum mirabilium operum Patri ſuo gloriam tamquam autori refert. Et dicit ipſi, *Ephpheta*, quod eſt adaperire. & ſimul cum verbo in rem factam operatio evaſit.

Ioan.9.6

χλάδον· ὅπως μὴ δόξῃ τὰ θαύματα ἐπιτελεῖν ἐπιδεικτικῶς· καὶ τοὺς δακτύλους αὐτοῦ εἰς τὰ ὦτα αὐτοῦ ἐμβάλλει. Καὶ γὰρ ἠδύνατο μόνῃ τῇ νεύσει ἐπιτελέσαι τὸ θαῦμα. Θεὸς γὰρ ἦν ἀληθινός· ἀλλ' ἵνα δείξῃ ὅτι πλουτεῖ τὴν τῆς θείας χάριτος ἐνέργειαν καὶ τὸ ἑνωθὲν αὐτῷ σῶμα, πτύσας ἥψατο τῆς γλώσσης αὐτοῦ· ὃ δὴ καὶ ἐπὶ τοῦ τυφλοῦ πεποίηκε· δείκνυσιν οὖν αὐτὸν ὑγιῆ παραχρῆμα, τῇ ψαύσει τοῦ σώματος αὐτοῦ τὸ ὅμοιον σῶμα θεραπεύσας. Διὰ τοῦτο τοῖς δακτύλοις μὲν τὰ ὦτα διήνοιγε· πτύσματι δὲ τῇ γλώττῃ τὸ φθέγγεσθαι χαρίζεται· ἀναβλέψας δὲ εἰς τὸν οὐρανὸν τῷ πατρὶ αὐτοῦ τῶν γενομένων θαυμάτων τὴν αἰτίαν ἀνατίθησι· Καὶ λέγει αὐτῷ ἐφφαθά, ὅ ἐστι διανοίχθητι, καὶ ἅμα τῷ λόγῳ εἰς ἔργον ἐχώρει τὸ πρᾶγμα.

35. Et ſtatim apertæ ſunt au-
» res ejus, & ſolutum eſt vincu-
» lum linguæ ejus, & loquebatur
» rectè.

» Καὶ εὐθέως διηνοίχθησαν αὐτοῦ
» αἱ ἀκοαί, καὶ ἐλύθη ὁ δεσμὸς τῆς
» γλώσσης αὐτοῦ, καὶ ἐλάλει ὀρ-
» θῶς.

EIVSDEM. Quidni autẽ reſtituatur in perfectum ſtatum, copiã nactus proprij creatoris defectum naturæ ſupplentis?

ΑΥΤΟΥ. Πῶς γὰρ οὐκ ἔμελλεν, εὐπορήσας τοῦ οἰκείου δημιουργοῦ, καὶ τὸ λεῖπον τῇ φύσει ἀναπληρώσαντος;

36. Et præcepit illis ne cui di-
» cerent. Quantò autem eis præ-
» cipiebat, tantò magis plus prę-
» dicabant.

» Καὶ διεστείλατο αὐτοῖς ἵνα μηδενὶ
» εἴπωσιν· ὅσον δὲ αὐτὸς αὐτοῖς διεστέλ-
» λετο, μᾶλλον περισσότερον ἐκή-
» ρυσσον.

37. Et eò amplius admiraban-
» tur, dicentes, Bene omnia fe-
» cit: & ſurdos fecit audire, &
» mutos loqui.

» Καὶ ὑπερπερισσῶς ἐξεπλήσσον-
» το λέγοντες, καλῶς πάντα πεποίη-
» κε· καὶ τοὺς κωφοὺς ποιεῖ ἀκούειν, καὶ
» τοὺς ἀλάλους λαλεῖν.

EIVSD. Rurſus docens nos & hic modeſtiã, juſſit beneficio affectos abſcondere miraculũ, ne ante tẽpus videretur ſuccẽdere & excitare Iudæorum cõtra ſe crudelita-

ΑΥΤΟΥ. Πάλιν παιδεύων ἡμᾶς κἀνταῦθα τὸ μέτριον, παρεγγύησε τοῖς εὐεργετηθεῖσιν ἀποκρύπτειν τὸ θαῦμα, ἵνα μὴ πρὸ καιροῦ δόξῃ ὑποκαίειν καὶ διεγείρειν καθ' ἑαυτοῦ τὴν Ἰουδαίων μιαιφο-

νίαν

νίαν. εἰ καὶ τὰ μάλιστα ᾔδει αὐτοὺς μὴ σιωπῶντας, ἀλλὰ κηρύξοντας τὸ παράδοξον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ η.

ΕΝ ἐκείναις ταῖς ἡμέραις παμπόλλου
„ ὄχλου ὄντος, καὶ μὴ ἐχόντων τί φά-
„ γωσι, προσκαλεσάμενος ὁ Ἰησοῦς,
„ τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ λέγει αὐτοῖς·

„ Σπλαγχνίζομαι ἐπὶ τὸν ὄχλον,
„ ὅτι ἤδη ἡμέρας τρεῖς προσμένουσί μοι,
„ καὶ οὐκ ἔχουσι τί φάγωσι.

„ Καὶ ἐὰν ἀπολύσω αὐτοὺς νήστεις
„ εἰς οἶκον αὐτῶν, ἐκλυθήσονται ἐν
„ τῇ ὁδῷ· τινὲς γὰρ αὐτῶν μακρόθεν
„ ἥκασι.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Ἤδη καὶ πρότερον δημιουργήσας ὁ Κύριος τροφάς, αὖθις ταὐτὸ ποιῆσαι σημεῖον βούλεται, εἰς πίστιν τὸν ὄχλον ἐνεργαζόμενος· καὶ τότε καὶ νῦν προφάσει εὐλόγῳ προσγενομένῃ χρησάμενος. αὕτη δὲ ἦν ἡ τῶν ὄχλων παραμονὴ τριῶν ἡμερῶν ἤδη γεγονυῖα, καὶ βλάβης ἐπικείμενος κίνδυνος ἀτρόφοις ἀπιοῦσιν ἐκ τοῦ μὴ παρεῖναι τροφάς. ἤτοι τούτων γε τῶν αἰτιῶν οὐκ οὐσῶν οὐ πάνυ συνεχῆ τὴν τοιαύτην ἐνέργειαν ὁ Κύριος ἐβούλετο παρέχεσθαι· ἵνα μὴ τοὺς τῆς τροφῆς ἕνεκα σωματικῆς ἐπακολουθεῖν τὰ πλήθη. οὕτω γοῦν διανοουμένοις καὶ διὰ τοῦτο ἀκολουθοῦσιν ἔλεγε, ζητεῖτέ με οὐχ ὅτι ἴδετε σημεῖα καὶ τέρατα, ἀλλ' ὅτι ἐφάγετε ἐκ τῶν ἄρτων καὶ ἐχορτάσθητε. εἶτα προτρέπων ἐπὶ τὴν τοῦ μείζονος ζήτησιν, τὴν πίστιν παρεγγυᾷ τὴν εἰς ἑαυτὸν καὶ τὴν αἰώνιον δι' αὐτῆς ὠφέλειαν· δεικνὺς ἐν παραθέσει τῆς προσκαίρου τροφῆς, ἐργάζεσθε, λέγων, οὐ μὴ τὴν βρῶσιν τὴν ἀπολλυμένην, ἀλλὰ τὴν βρῶσιν τὴν μένουσαν εἰς ζωὴν αἰώνιον.

ΤΟΛΩΣ. Τὸ τρεῖς ἡμέρας παραμένειν τὸν ὄχλον ἄτροφον τῶν ἐφοδίων

tem; etſi maximè ſciret non taciturós ſed miri eventus latè præconium ſparſuros.

CAPVT VIII.

1. IN diebus illis iterum cùm
„ turba multa eſſet, nec haberent
„ quod manducarent: convoca-
„ tis Diſcipulis, ait illis,

2. Miſereor ſuper turbam: quia
„ ecce jam triduo ſuſtinent me,
„ nec habent quod manducent.

3. Et ſi dimiſero eos jejunos
„ in domum ſuam, deficient in
„ via: quidam enim ex eis de lō-
„ gè venerunt.

VICTORIS ANTIOCH. Cū jam prius creaſſet Dominus eſcas, iterum idem ſignum operari vult, plenam fidem divin tatis ſuæ populo faciens: & tunc & modò uſus occaſione ſeſe offerente commoda. Hæc autem erat multitudinis in ſe audiendo ſequendoque mora, & triduana perſeverantia, & noxa impendens abeuntibus impaſtis per loca nullam ciborum copiam habentia. quæ cauſæ ubi non aderant haud ſanè volebat Dominus frequētare ac ſubinde iterare iſtud experimentum ſuæ potentiæ, ne populum aſſuefaceret ad ſequendum corporei cibi conſequendi ſpe. unde talia mente verſantes, & in ejus comitatum tractos illi hac cupiditate ventris ac gulæ, his coërcet verbis: *Quæritis me non quia vidiſtis ſigna; ſed quia comediſtis ex panibus, & ſaturati eſtis.* Ioan. 26. Deinde adhortans ad inquiſitionem rei melioris, fidem in ſe illis commendat, & ſempiternā ex ea utilitatem. utens ad hoc cōpara-

paratione temporalis alimẽti: *Operamini*, inquiens, *non cibum qui perit, ſed qui manet in vitam æternã.*

TOLOSANI. Quod tres dies manſiſſet populus impaſtus, conſumptis ijs quæ ſibi quiſque ad viaticum providerat, occaſio quædam miraculi perpetrandi Chriſto fuit. Non enim alioqui facilè aut frequenter in cibis miracula patrabat, ne gulæ ac levitatis res eſſe videretur. Itaque ne nunc quidem ſpecimen ſuæ potentiæ in re tali ederet, niſi præſens periculum debilitatæ fame multitudinis, de præſenti auxilio cogitare coëgiſſet. At Diſcipuli in ſtupore adhuc ſolito perſeverare videbantur, fruſtraque viſis tot prioribus prodigiis, Domini potentiæ diffidebant. Ipſe autem in manus ſumit ſeptem panes: hoc eſt, ut ego autumo, ſeptem dona Spiritus. Spiritualis enim hic numerus eſt. Edunt autẽ illuminati, & ſaturantur, & relinquunt reliquias. quis enim omnia vorare poteſt ſpiritus ſenſa? Atqui alio in illo quinque panum miraculo, duodecim cophini fragmentorum ſuperfuerunt, reliquiæ haud paulò copioſiores. Erant enim numero quinque millia: quinque ſenſuum voluptatibus ſervientes: ac propterea minus ſpirituales; unde & minus guſtarant de ſpiritus donis. multaque reliqua fecerunt. Hic autem quatuor millia cùm adeſſent, quatuor videlicet cardinalibus exercitati virtutibus, plura comederunt, & pauca reliquerunt.

ἑκάστῳ ἀναλωθέντων ἀφορμή τις ἦν εἰς τὸ θαυματουργῆσαι τὸν Κύριον. οὐδὲ γὰρ ἀεὶ ἐπὶ ταῖς τροφαῖς ἐθαυματούργει, ἵνα μὴ δόξῃ γαστριμαργίας εἶναι τὸ πρᾶγμα. Καὶ γὰρ καὶ νῦν εἰ μὴ ἠλπίζετο κίνδυνος συμβαίνεσθαι τῷ ὄχλῳ διὰ τὴν ἀσιτίαν, οὐκ ἂν ἐθαυματούργησεν. Οἱ δὲ μαθηταὶ ἐδόκουν ἔτι ἀνοηταίνειν μὴ πιστεύοντες τῇ τοῦ Κυρίου δυνάμει ἀπὸ τῶν προτέρων θαυμάτων. αὐτὸς δὲ λαμβάνει τοὺς ἑπτὰ ἄρτους· τὰ τοῦ Πνεύματός φημι ἑπτὰ Χαρίσματα· πνευματικὸς γάρ ἐστιν οὗτος ὁ ἀριθμός. ἐσθίουσι δὲ οἱ πεφωτισμένοι καὶ χορτάζονται καὶ ἐῶσι περισσεύματα· τίς γὰρ πάντα δύναται φαγεῖν τὰ τοῦ Πνεύματος νοήματα; ἀλλ᾽ ἐν μὲν τῇ τῶν πέντε ἄρτων θαυματουργίᾳ, δώδεκα κόφινοι, καὶ πολλὰ τὰ περιττεύματα. ἐτύγχανον γὰρ πεντακισχίλιοι τὸν ἀριθμὸν ὄντες. ταῖς γὰρ αἰσθήσεσιν ἐδούλευον οὗτοι. καὶ διὰ τοῦτο μὴ ὄντες πνευματικοὶ ὀλίγα μὲν ἔφαγον· πολλὰ δὲ αὐτοῖς ἐπερίσσευσαν· ἐνταῦθα δὲ τετρακισχίλιοι ὄντες καὶ ταῖς τέσσαρσιν ἀρεταῖς ἐγυμνασμένοι, ἔφαγον πολλὰ καὶ ὀλίγα κατέλιπον.

4. Et reſponderunt ei Diſcipu-
„ li ſui; unde illos quis poterit
„ hic ſaturare panibus in ſolitu-
„ dine?

„ Καὶ ἀπεκρίθησαν αὐτῷ οἱ μαθη-
„ ταὶ αὐτοῦ, πόθεν τούτους δυνήσεταί
„ τις ὧδε χορτάσαι ἄρτων ἐπ᾽ ἐρη-
„ μίας.

EIUSDEM. Diſcipuli nõdum intelligentes velle Dominum nũc quoq; iterare, ad pleniorem ſui faciendã fidem. miram illam ciborũ multiplicationem, dicebant: *Unde*

AYTOY. Οἱ μαθηταὶ μήπω συνιέντες τὴν ἐπὶ τῆς τροφῆς αὖθις θαυματουργίαν, ἣν διὰ τῆς πίστεως ὁ Κύριος ἐβούλετο παρασχέσθαι, ἔφασκον, πόθεν τούτοις δυνήσεταί τις, καὶ τὰ ἑξῆς, κατὰ

τὴν

τὴν ἀνθρωπίνην ἀκολουθίαν δηλοῦντες τὸ τοῦ πράγματος ἀδύνατον.

„ Καὶ ἐπηρώτα αὐτοὺς, πόσους ἔχετε „ ἄρτους.

ΑΥΤΟΥ. Ηρώτα οὐκ ἀγνοῶν ἀλλ' εἰς αἴσθησιν τῆς ἑαυτοῦ δυνάμεως ἐνάγων τοὺς μαθητάς.

„ Οἱ δὲ εἶπον, ἑπτά· καὶ παρήγγει„ λε τῷ ὄχλῳ ἀναπεσεῖν ἐπὶ τῆς γῆς. „ καὶ λαβὼν τοὺς ἑπτὰ ἄρτους, εὐχα„ ριστήσας ἔκλασε, καὶ ἐδίδου τοῖς μα„ θηταῖς αὐτοῦ, ἵνα παραθῶσι· καὶ πα„ ρέθηκαν τῷ ὄχλῳ.

„ Καὶ εἶχον ἰχθύδια ὀλίγα· καὶ „ εὐλογήσας, εἶπε παραθεῖναι καὶ αὐ„ τά.

ΑΥΤΟΥ Τοσαύτη τῆς ἐξουσίας ἡ ἑτοιμότης, ὡς γὰρ ἀκούσας ἐξαρκοῦσαν τὴν παρασκευὴν, οὕτως ἐπὶ τὴν εὐωχίαν κατακλίνει τὸ πλῆθος. εὐχαριστεῖ δὲ τῷ Θεῷ ὡς ἄνθρωπος, ἐν ἰδίαν περὶ τὸ γινόμενον λαβὼν, ἀλλ' αὐτὴν παρ' ἑαυτοῦ εἶχεν ὡς Θεὸς, καὶ οὐκ ἐπίκτητον καθάπερ ἄλλοι ἅγιοι ἄνθρωποι. τοῦτο γὰρ ἐδήλου λέγων ὁ εὐαγγελιστής, δύναμις παρ' αὐτοῦ ἐξήρχετο καὶ ἰᾶτο πάντας. καὶ τῷ Κυρίῳ δὲ τὸ πρέπον φυλάττεται χρωμένῳ πρὸς διακονίαν τοῖς μαθηταῖς κἀκείνοις ἡ λειτουργία κατὰ τὸ [illegible] τῆς μαθητείας.

5. Et interrogavit eos, Quot „ panes habetis?

EIVSDEM. Interrogat non ignorans: ſed in ſenſum ſuæ ipſius potentiæ inducens Diſcipulos.

6. Qui dixerunt, Septẽ. Et præ„ cepit turbæ diſcumbere ſuper „ terram. Et accipiens ſeptem pa„ nes, gratias agens fregit, & da„ bat Diſcipulis ſuis, ut appone„ rent, & appoſuerunt turbæ.

7. Et habebant piſciculos pau„ cos: & ipſos benedixit, & juſſit „ apponi.

EIVSDEM. Tam promptæ, paratæque ad nutum ſibi cõnſcius poteſtatis erat. velut enim ſi nunciatum eſſet copiã ſuppetere abundantiſſimam ad manum, ſic diſcumbere multitudinem jubet. gratias autem Deo agit ut homo, qui poteſtatem efficiendi quod aggrediebatur aliunde acciperet: etſi eã propriam habebat ex ſe ipſo, ut Deus nõ delegatam & precariam, ut alii ſancti homines. Hoc enim ſignificavit Evãgeliſta dicens: *Virtus de illo exibat, & ſanabat omnes.* Servat porrò Dominus decorum utens ad miniſterium Diſcipulis. His enim, ipſo Diſcipulatus officio, conveniebat iſta miniſtrandi functio.

„ Ἔφαγον δὲ καὶ ἐχορτάσθησαν. καὶ „ ἦραν περισσεύματα κλασμάτων ἑπ„ τὰ σπυρίδας.

„ Ἦσαν δὲ οἱ φαγόντες ὡς τετρα„ κισχίλιοι· καὶ ἀπέλυσεν αὐτούς.

8. Et manducaverunt, & ſaturati ſunt & ſuſtulerũt quod ſupera„ verat de fragmẽtis ſeptẽ ſportas.

9. Erant autem qui manduca„ verant quaſi quatuor millia & „ dimiſit eos.

EIVSDEM. Vndique ſe exerit mira vis divinæ operationis: ex ſaturitate convivarum, è copia reliquiarum, è numero adhibitorum menſæ ac plene ſatiatorum. Refectione porrò tenus & uſu neceſſario perceptio beneficii definita eſt; non autem eò extenſa, ut ſatiatis liceret è reliquiis, quæ multæ redundarunt, quidquam auferre. In qua nobis figura bonum exemplum conſtituitur, metiendę neceſſitate corporis curæ: ne evagando in deſideria rerum ſuperfluar[illegible], in avaram & inſatiabilem cupiditatem impingamus.

ΑΥΤΟΥ. Πανταχ[illegible] δὲ τὸ ἐνέργημα δῆλον ἐκ [illegible] πλ[illegible] τῶν [illegible] χυμένων, ἐκ τοῦ πλ[illegible]ους τῶν περισσευθέντων, ἐκ τοῦ πολλοὺς εἶναι τοὺς ἐμπλησθ[illegible]ας. μέχ[illegible] δὲ [illegible] ἡ μετάληψις τῆς εὐεργεσί[illegible] [illegible] καὶ λαβόντας ἀπενεγκέσθαι, καὶ τοι πολλῶν τῶν λειψάνων γ[illegible]. [illegible] καὶ τοῦτο συμ[illegible] παρ' ὃ τῇ [illegible] μετρεῖν τὴν ἀνάπαυσιν καὶ μὴ παρὰ [illegible] χρείας εἰς πλεονεξίαν ὑπάγεσθαι.

10. Et ſtatim aſcendens navim
„ cum Diſcipulis ſuis, venit in
„ partes Dalmanutha.

„ Καὶ εὐθέως ἐμβὰς εἰς τὸ πλ[illegible]
„ μετὰ τῶν μαθητῶν αὐ[illegible], ἦλθεν εἰ[illegible]
„ μέρη Δαλμανουθά.

EIVSDEM. Nunc ſimul cum Diſcip[illegible]lis navim ingreditur Salvator: etſi prius poſt ſimile miraculum [illegible]ul non fuiſſet ingreſſus: ut intelli[illegible]s non ſemper tentationes & certamina immitti. ſed ſæpè nos eti[illegible]m per re[illegible]ionem duci ad ten[illegible]ationes & ag[illegible]nes. [illegible] en[illegible] quando abeſt, laborem n[illegible]s abs[illegible]tia ſua præbet: ſi[illegible] re[illegible]t q[illegible]do ſe exhibet veluti præſente[illegible].

ΑΥΤΟΥ. Συνανέρχ[illegible] τοῖς [illegible] εἰς τὸ πλοῖον τοῖς μαθηταῖς ὁ σω[illegible], καίτοι μὴ πρότερον συνεισελ[illegible] [illegible]μα[illegible] [illegible] ἐν τούτῳ, μὴ ἀεὶ πειρασμοὺς μηδὲ ἀγῶ[illegible] ἐπάγεσθαι· ἀλλὰ πολλάκις καὶ διὰ ἀναπαύσεως ἡμᾶς [illegible]σθαι πειρασομένους, [illegible] καὶ ἀγω[illegible]μένους. [illegible] ὅταν ἀπ[illegible], [illegible] κ[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].παυει [illegible] [illegible]πα[illegible]

11. Et exierūt Pha[illegible]ɩ, & cœ-
„ perunt conquirere cum e[illegible]q[illegible]-
„ rentes ab [illegible]o [illegible]gn[illegible]m d[illegible],
„ ten[illegible] e[illegible]

12. Et ing[illegible] ce[illegible]s ſ[illegible]ritu, ait,
„ Quid generatio iſta ſignū quæ-
„ rit? A[illegible] [illegible]ico vobis ſi dab[illegible]
„ generationi iſti ſi[illegible]um.

„ Κ[illegible] [illegible] οἱ Φαρισα[illegible] καὶ
„ [illegible] αὐτὸ συζητ[illegible]ν αὐτῷ, [illegible]
„ παρ' [illegible] σημεῖον ἀπὸ τοῦ [illegible],
„ πειρά[illegible] [illegible] αὐτόν.

„ Κα[illegible] [illegible] ας τῷ π[illegible] ματι [illegible]
„ του, λέγει, τί [illegible] [illegible] ση-
[illegible] ἐπιζητεῖ; Αμ[illegible] λέγω [illegible]
„ σεται τῇ [illegible] [illegible] ταύτῃ. μ[illegible]

TOLOSANI. Poſt fa[illegible] in panibus miraculum, al[illegible]um in l[illegible] cu[illegible] tranſi[illegible]. Ve[illegible]s ne po[illegible]s magn[illegible]u[illegible]e mir[illegible]i ad [illegible] re[illegible]um ſt[illegible] m[illegible] cr[illegible] Rege[illegible] c[illegible]reta[illegible] [illegible]e-

Τ[illegible]Λ[illegible]. Μετὰ τὸ ποιῆσαι [illegible] μα ἐπὶ τοῖς ἄρτοις εἰ[illegible] μ[illegible] τοπο[illegible] δε[illegible]ως, [illegible] λα[illegible]. [illegible]μα [illegible] σ[illegible] π[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] πο[illegible]

νοῦ· οἷον κεραυνοὺς καταχαγεῖν· ἢ ἥλιον στῆσαι, ἢ σελήνην. ὑπελάμβανον γὰρ αὐτὸν ἀδυνάτως ἔχειν πρὸς τὰ τοιαῦτα· ἐν γὰρ μόνῳ τῷ Βεελζεβοὺλ αὐτὸν ποιεῖν τὰ θαύματα· οὐ μὴν καὶ ἐξ οὐρανοῦ. ὁ δέ γε Σωτὴρ τοῖς λόγοις αὐτῶν οὐ πείθεται· ἄλλος γὰρ ὁ καιρὸς τῶν ἐξ οὐρανοῦ σημείων· ὁ τῆς δευτέρας αὐτοῦ παρουσίας· ὅτε ὁ ἥλιος σκοτισθήσεται καὶ ἡ σελήνη οὐ δώσει τὸ φέγγος αὐτῆς. ὁ δὲ τῆς πρώτης παρουσίας οὐδὲν τοιοῦτον ἔχει. διὰ τοῦτο οὐ δοθήσεται αὐτοῖς σημεῖον.

tebant ſibi ſignum è cœlo fieri, puta fulmen aut fulgetrum repentè exiſtere, aut Solem, Lunamve ſiſti. Putabant enim potentiam ejus eò non pertingere. quippe quem dicerent in Beelzebul ſigna facere, cujus poteſtas in terra eſt, igitur in cœlo nihil poſſe. Salvator autem provocationibus eorum nunc quidem non obſequitur. Alteri videlicet tempori cœleſtia ſigna reſervabat, ſecundo ſuo adventui. quo inſtante *Sol obſcurabitur, & Luna non dabit lumen ſuum*. Primus verò adventus nihil ejuſmodi habebat. Propterea, *ſignum non dabitur eis*.

» Καὶ ἀφεὶς αὐτοὺς, ἐμβὰς πάλιν
» εἰς τὸ πλοῖον, ἀπῆλθεν εἰς τὸ πέ-
» ραν.

13. Et dimittens eos, aſcendit
» iterum navim, & abiit trans
» fretum.

ΑΥΤΟΥ. Καλῶς, πειράζοντες, εἶπεν. ἐπειδὴ προσεποιοῦντο μὲν τὴν αἴτησιν ὡς δῆθεν πιστεύοντες εἰ παράσχοι σημεῖον· τὸ δὲ ἀληθὲς ἀπάτῃ τὴν αἴτησιν ἐποιοῦντο, ὥστε μόνον τῆς δυνάμεως αὐτοῦ πεῖραν λαβεῖν, οὐδένα τοῦ πιστεῦσαι ποιούμενοι λόγον. ποῖον δὲ ἐστι σημεῖον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ; ἢ στῆναι τὸν ἥλιον ἢ χαλινῶσαι, ἢ κεραυνοὺς κατενεγκεῖν, ἢ τὸν ἀέρα μεταβαλεῖν, ἢ ἄλλο τι τοιοῦτον; Ἄλλος, φησὶν, οὗτος τῆς παρουσίας ὁ καιρὸς καὶ ἄλλος ὁ μέλλων. νῦν τούτων χρεία τῶν ἐν τῇ γῇ, τὰ δὲ ἐν τῷ οὐρανῷ, ἐκείνῳ τεταμίευται τῷ καιρῷ. νῦν ὡς ἰατρὸς ἦλθον, τότε ὡς ἀπαιτήσων εὐθύνας. διὰ τοῦτο λαθὼν ἦλθον. τότε μετὰ πολλῆς τῆς δημοσιεύσεως, οὐρανὸν ἑλίσσων καὶ ἀποκρύπτων, τὴν σελήνην οὐκ ἀφιεὶς δοῦναι τὸ φῶς. τότε καὶ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν σαλευθήσονται. ἀλλ᾽ οὐχὶ τούτων νῦν ὁ καιρὸς τῶν σημείων. ὅθεν οὐδὲν τῇ γενεᾷ τῶν ἀφισταμένων Θεοῦ καὶ Θεὸς ἐφύσαται. τούτου σύμβολον ἡ ἀναχώρησις, πιστὴ δοθήσεται. εἰκότως οὖν καὶ ἀναστενάξας τῷ πνεύματι αὐτοῦ ταῦτά φησι,

EJVSDEM. Rectè dixit, *tentantes*, quandoquidem obtendebant ſimulatæ ac mendaci fidei promiſſioni petitionem ſigni. Mera hæc fraus erat explorantium curioſè quoad ſe Chriſti poteſtas extenderet, & ejus experimentum inſidioſè captantium. quid autem eſt ſignum è cœlo? An ſiſtere Solem, aut ejus frœnare curſum, an fulmina dejicere, aut immutare aërẽ, an aliquid ejuſmodi? Atqui, ait, hoc præſentis Adventus mei tempus eſt; futuri aliud erit. Prior opus habet ſignis è terra: ſigna è cœlo ſecundo reſervantur. nunc ut medicus veni; tunc ut Iudex rationem actorum repetiturus. Propterea nunc ſine multo apparatu & ſtrepitu veni: Tunc cum multa & valde publica veniam demonſtratione poteſtatis meæ, cœlos complicans & abſcondens, Lunam non ſinens dare lumen ſuũ. Tunc & virtutes cœlorum commo-

vebuntur. Sed nunc tempus non eſt talium ſignorum. quare nullũ aliud generationi relinquentium Deum ſignum dabitur, niſi Dei mutua derelictio, & ab ea receſſus. Meritò ergo ingemiſcens ſpiritu ſuo hæc loquitur, reputans ad quid veniſſet; videlicet ad moriendum pro iſtis, qui eum provocarent, & ultrò irritarent, malitiæ inſueſcentes.

λογιζόμενος τί μὲν αὐτὸς παρεγένετο ποιῆσαι, δηλονότι ἀποθανεῖν ὑπὲρ αὐτῶν οἱ προσκαλοῦντες πονηρίᾳ συζῶντες.

14. Et obliti ſunt panes ſume-
„ re: & niſi unum panem non ha-
„ bebant ſecum in navi.

„ Καὶ ἐπελάθοντο λαβεῖν ἄρτους·
„ καὶ εἰ μὴ ἕνα ἄρτον οὐκ εἶχον μεθ'
„ ἑαυτῶν ἐν τῷ πλοίῳ.

15. Et præcipiebat eis, dicens,
„ Videte, & cavete à fermento
„ Phariſæorum, & fermento He-
„ rodis.

„ Καὶ διεστέλλετο αὐτοῖς, λέγων,
„ ὁρᾶτε, βλέπετε ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν
„ Φαρισαίων, καὶ τῆς ζύμης Ἡρώ-
„ δου.

16. Et cogitabant, ad alterutrũ
„ dicentes, Quia panes non habe-
„ mus.

„ Καὶ διελογίζοντο πρὸς ἀλλήλους
„ λέγοντες, ὅτι ἄρτους οὐκ ἔχομεν.

17. Quo cognito, ait illis Ieſus,
„ Quid cogitatis, quia panes non
„ habetis? nondum cognoſcitis,
„ nec intelligitis? adhuc cæcatum
„ habetis cor veſtrum?

„ Καὶ γνοὺς ὁ Ἰησοῦς, λέγει αὐτοῖς, τί
„ διαλογίζεσθε ὅτι ἄρτους οὐκ ἔχετε,
„ οὔπω νοεῖτε οὐδὲ συνίετε; ἔτι πεπω-
„ ρωμένην ἔχετε τὴν καρδίαν ὑμῶν;

18. Oculos habentes nõ vide-
„ tis, & aures habentes non audi-
„ tis? nec recordamini,

„ Ὀφθαλμοὺς ἔχοντες οὐ βλέπετε,
„ καὶ ὦτα ἔχοντες οὐκ ἀκούετε; καὶ οὐ
„ μνημονεύετε.

19. Quãdo quinque panes fre-
„ gi in quinque millia: & quot co-
„ phinos fragmẽtorum plenos ſu-
„ ſtuliſtis? Dicunt ei, Duodecim.

„ Ὅτε τοὺς πέντε ἄρτους ἔκλασα εἰς
„ τοὺς πεντακισχιλίους, πόσους κοφίνους
„ κλασμάτων πλήρεις ἤρατε; λέγουσιν
„ αὐτῷ, δώδεκα.

20. Quando & ſeptem panes in
„ quatuor millia, quot ſportas
„ fragmentorum tuliſtis? & dicũt
„ ei, Septem.

„ Ὅτε δὲ τοὺς ἑπτὰ εἰς τοὺς τετρακι-
„ σχιλίους, πόσων σπυρίδων πληρώμα-
„ τα κλασμάτων ἤρατε; οἱ δὲ εἶπον,
„ ἑπτά.

21. Et dicebat eis, Quomodo
„ nondum intelligitis?

„ Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς, πῶς οὐ συ-
„ νίετε;

EIVSDEM. Simul ipſis incredulitatem exprobrat Dominus, ſimul declarat quid dixerit. Oportebat, inquiens, vos priùs actorum memores, neque anxios eſſe quod panes non habetis, neque me putare de tali re vobis loqui. nõ enim

ΑΥΤΟΥ. Ὁμοῦ μὲν τὴν ἀπιστίαν αὐτῶν ὀνειδίζει ὁ Κύριος, ὁμοῦ δὲ σαφηνίζει τὸ παρ' αὐτοῦ λεχθέν· ἐχρῆν φησιν ὑμᾶς τῶν γεγονότων ἤδη μνημονεύοντας, μήτε αὐτοὺς περὶ ἄρτων διαπορεῖν εἰ μὴ ἔχετε, μήτε ἐμὲ νομίζειν περὶ τούτου λέγειν ὑμῖν. οὐ γὰρ ἦν μοι χαλεπὸν ὁμοίως

καὶ

καὶ νῦν ἄρτους ἀγαγεῖν τοὺς προσήκοντας εἰς μέσον, καὶ πληρῶσαι τὴν χρείαν ὑμῶν. πῶς οὖν οὔπω μὴ νοεῖτε; ἀλλ' ἔτι τὴν καρδίαν ἔχετε πεπωρωμένην; ταῦτα δέ φησι κατὰ βραχὺ προσβιβάζων τοὺς μαθητὰς εἰς αἴσθησίν τε καὶ πίστιν. εἰ δὲ ὁ μὲν Ματθαῖος λέγει ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων, Μάρκος δὲ Φαρισαίων καὶ Ἡρωδιανῶν, Λουκᾶς δὲ μόνων Φαρισαίων, οὐδεμία ἐν τούτοις διαφωνία. ὡς γὰρ πρὸς τοὺς προηγουμένους εἶπον Φαρισαίους· ὡς δὲ δύο ἐμερίσαντο τοὺς δευτέρους, ἀλλ' οὐδέτερος εἶπε τὸ μόνους. εἰκὸς γὰρ ἦν τὸν Μάρκον, ὡς παραλείψαντος τοῦ Ματθαίου τοὺς Ἡρωδιανούς, εἰς ἀναπλήρωσιν τῆς διηγήσεως προσθεῖναι καὶ τούτους.

ΤΟΛΩΣ. Καταλιμπάνει τοὺς Φαρισαίους ὁ Σωτὴρ ὡς ἀνιάτους ὄντας καὶ μὴ βουλομένους τὸ τῆς γνώσεως φῶς δέξασθαι· τοὺς γὰρ κεκρατημένους ὑπὸ φθόνου οὐ δεῖ προσοίσεσθαι· οἱ δὲ μαθηταὶ οἰκονομικῶς ἐπελάθοντο λαβεῖν ἄρτους· ὅπως εἰς αἴσθησιν ἔλθωσι τῆς τοῦ Χριστοῦ δυνάμεως. εἰπόντος γὰρ τοῦ Σωτῆρος· προσέχετε ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν Φαρισαίων· ἤτοι ἀπὸ τῆς διδασκαλίας αὐτῶν· τὴν τῶν ἄρτων ζύμην ἐνόμιζον ἀπαγορεύειν. διὸ καὶ ἐπιπλήσσονται δικαίως ὡς μὴ συνιέντες τὴν τοῦ Χριστοῦ δύναμιν. Καὶ ὅτι δυνατός ἐστιν ἐκ μὴ ὄντων ἄρτους ποιῆσαι. ζύμην γὰρ τὴν διδασκαλίαν ὠνόμασε τῶν τε Φαρισαίων καὶ τῶν Ἡρωδιανῶν· ὡς παλαιὰν καὶ ὀξεῖαν, καὶ πάσης κακίας πεπληρωμένην. Ἡρωδιανοὶ δὲ ἐλέγοντο διδάσκαλοί τινες νεοφανεῖς λέγοντες τὸν Ἡρώδην εἶναι τὸν Χριστόν.

mihi eſſet difficile, ſimiliter & nũc panes vobis exhibere, quam multis opus eſt ad ſatisfaciendum veſtræ neceſſitati. quare igitur non ita ſapitis: ſed adhuc cor habetis obcæcatum. Hæc dicit paulatim promovens Diſcipulos ad ſenſum & fidem. Si verò Matthæus quidem dicit, *à fermento Phariſæorum & Sadducæorum*; Marcus verò: *Phariſæorum & Herodianorum*. Denique Lucas Phariſæorum ſolùm meminit; nulla in his diſſenſio. Nã Principes inter has ſectas Phariſæos, tres communiter Evangeliſtæ nominarunt: duarum ſectarum minus præcipuarum mentionem duo inter ſe partiti ſunt, Matthæus Sadducæos, Marcus Herodianos nominans, quos prætermiſit Lucas. ſed nemo trium dixit, quos nominavit ſolos fuiſſe. Ac Marcum quidẽ veriſimile eſt ſublegentem, ut ſolet, veſtigia Matthæi, ſupplendo quod omiſit, ut narrationi redderet quod ex vero deerat, Herodianos ab eo prætermiſſos, adjunxiſſe.

TOLOSANI. Relinquit Phariſæos Salvator tamquam deſperatæ ſanitatis ægrotos; ut pote qui præſens ſeque ultrò ingerens veræ ſcientię lumen obſtinaſſent animo non cernere. Sanè quos ſemel ſibi prorſus invidia ſubegit, eos ſuſtinere ferreq; jam amplius nec prodeſt, nec oportet. Iam providentiæ fuit, quod obliti ſunt Diſcipuli panes ſumere, nempè ut ſic potentiæ Chriſti ſenſum acciperent. Cùm enim dixiſſet Salvator: attendite à fermento Phariſæorum, ſcilicet à doctrina ipſorum, fermento panum interdici ſibi putaverunt; quapropter & objurgantur jure meritò, ut qui Chriſti potentiam non intelligerent. nec ſcirent poſſe ipſum panes ex nihilo creare. Fermentum enim doctrinam vocaverat Phariſæorum, & Herodianorum, ut veterem & acidam, omnique malitia refertam.

Hero-

Herodiani porrò dicebantur Doctores quidam, qui nuper extiterant, quorum doctrinæ caput erat: Herodem eſſe Chriſtum.

22. Et veniunt Bethſaidam: &
,, adducũt ei cœcum, & rogabant
,, eum, vt illum tangeret.
23. Et apprehenſa manu cœ-
,, ci, eduxit eum extra vicum:

,, Καὶ ἔρχεται εἰς Βηθσαϊδάν, καὶ
,, φέρουσιν αὐτῷ τυφλὸν, καὶ παρακα-
,, λοῦσιν αὐτὸν ἵνα αὐτοῦ ἅψηται.
,, Καὶ ἐπιλαβόμενος τῆς χειρὸς τοῦ
,, τυφλοῦ, ἐξήγαγεν αὐτὸν ἔξω τῆς κώμης.

ANONYMI. In multis planè actionibus ſuis Dominus ad vitandam vanam gloriam exemplo nos ſuo manuducit. nã ſtudioſè conari occultare miracula modeſti animi, & ab oſtentatione alieni, maniſeſtum eſt indicium.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Ἐν πολλοῖς πάνυ δι' ὧν αὐτὸς διαπράττεται, πρὸς ἀκενοδοξίαν ἡμᾶς ὁδηγεῖ. τὸ γὰρ ἐπιτηδεύειν κρύπτειν τὰ θαύματα, ἀφιλοκόμπου γνώμης ἐστὶν ἀπόδειξις.

VICTORIS ANTIOCH. In incredulam Bethſaidã venit Chriſtus, *& adducunt ei cœcum, & rogabant ut eum tangeret.* Non erat autẽ ſincera adducentiũ fides; nec erant digni qui ſpectatores fierent miraculi.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Εἰς τὴν ἄπιστον Βηθσαϊδὰν παραγίνεται Χριστὸς, καὶ φέρουσιν αὐτῷ τυφλὸν καὶ παρακαλοῦσιν αὐτὸν ἵνα αὐτοῦ ἅψηται. οὐ γνήσιος δὲ τῶν προσαγαγόντων ἡ πίστις, οὐδὲ ἄξιοί εἰσι θεαταὶ γενέσθαι τοῦ θαύματος.

Et expuens in oculos ejus, im-
,, poſitis manibus ſuis, interro-
,, gavit eum, ſi quid videret.
24. Et aſpiciens, ait, Video
,, homines velut arbores ambu-
,, lantes.

,, Καὶ πτύσας εἰς τὰ ὄμματα αὐτοῦ,
,, ἐπιθεὶς τὰς χεῖρας αὐτῷ, ἐπηρώτα
,, αὐτὸν, εἴ τι βλέπει.
,, Καὶ ἀναβλέψας ἔλεγε, βλέπω
,, τοὺς ἀνθρώπους ὡς δένδρα περιπα-
,, τοῦντας.

ANONYMI. Quare non ſtatim perfectè vidit: ſed poſt iteratã demum impoſitionem manuum? ut firmiorem haberet fidem qui curabatur. Si enim uno velut ictu tota ſimul repræsẽtata ſanitas fuiſſet, in illa prima experientia cernẽdi illuſionem & errorem oculorũ vereri æger potuerat. Sed per incrementa inchoantis à primo quodã crepuſculo illuminationis progrediens ad perfectũ oculorũ uſũ cœci curatio, plenam ei faciebat miraculi fidem.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Διατί οὐκ εὐθέως τέλεος ἀνέβλεψεν, ἀλλὰ κατὰ προσθήκην; ἵνα βεβαιοτέραν σχοίη τὴν πίστιν ὁ θεραπευόμενος. εἰ μὲν γὰρ ὑφ' ἓν ἡ θεραπεία προσήχθη, κἂν φαντασίας τινὸς καὶ πλάνης ὀφθαλμῶν δόξαν εἶχεν ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἰάσεως ὁ τυφλός. ἡ δὲ κατὰ προσθήκην ὅρασις βεβαιοτέραν αὐτῷ παρεῖχε τὴν πίστιν τῆς ἰάσεως.

VICTORIS ANT. Spuit, &

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Πτύει καὶ τὰς χεῖρας ἐπιτίθησι, δεῖξαι βουλόμενος ὡς θεῖος λόγος καὶ πρᾶξις ἑπομένη τῷ λόγῳ ἐκτελεῖ τὰ παράδοξα. ἡ γὰρ χεὶρ τῆς πράξεως σύμβολος. πάντα δὲ τοῦ ἐκπορευομένου διὰ στόματος

τοῦ [illegible]. ἐπηρώτα δὲ αὐτὸν εἴ τι βλέπει· ἐπὶ τῶν ἄλλων μὴ ποιήσας τοῦτο· σημαίνων ὡς ἀτελὴς τῶν προσαγόντων ἡ πίστις, καὶ αὐτοῦ τοῦ πεπηρωμένου τὰς ὄψεις. μονονουχὶ γὰρ οὐδὲν ἕτερον διὰ τούτου φησὶν, ἢ κατὰ τὴν πίστιν σου γενηθήτω σοι. ἐφάνη δὲ ἡ πίστις αὐτοῦ δηλε[illegible]ξεν ἀπ[illegible] ἐς ἀμυδρῶς γὰρ ἔφασκεν τοὺς ἀνθρώπους ὁρᾶν καὶ ὡς δένδρα περιπατοῦντας.

m[illegible], oſtendere volens divinum verbum ſi ſequenti auditorum ex[illegible]ni conjunctum ſit, res [illegible]as efficere. Nam m[illegible] operationis eſt ſymbolum, omnia autem ſunt procedentis ex ore verbi. Interrogat vero illum, num aliquid videat? non ſolitus in aliis id facere. Significans imperfectam fuiſſe fidem tum eorum, qui hunc cœcum adduxerunt, tú ipſius cœci. Tantum non dicens, nihil aliud do tibi quam hoc, ut fiat tibi ſecundùm fidem tuam: quæ quam imperfecta ſit ex caligante illa & obtuſa quam experiris viſione potes intelligere, homines tibi repræſentante inſtar arborum ambulantium.

» Εἶτα πάλιν ἐπέθηκε τὰς χεῖρας
» ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ, καὶ ἐποίη-
» σεν αὐτὸν ἀναβλέψαι. καὶ ἀποκα-
» τεστάθη, καὶ ἀνέβλεψε τηλαυγῶς
» ἅπαντας.

25. Deinde iterum impoſuit
„ manus ſuper oculos ejus: &
„ cœpit videre, & reſtitutus
„ eſt, ita ut clarè videret om-
„ nia.

ΑΥΤΟΥ. Πάλιν ἐπετίθει τὰς χεῖρας ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς, ἐκ τῆς προτέρου αὐτῷ γεγενημένης αἰσθήσεως εἰς ἐπίδοσιν πίστεως ἀγαγὼν, καὶ οὕτως αὐτὸν ἐποίησεν ἀναβλέψαι τελείως. ἡ δὲ προσθήκη δείκνυσι τὸ ὑπ' ἐμοῦ εἰρημένον. μετὰ γὰρ τὸ εἰπεῖν, ἐποίησεν αὐτὸν ἀναβλέψαι, ἐπάγει, καὶ ἀποκατεστάθη καὶ ἀνέβλεψε τηλαυγῶς. δηλονότι τῷ τῆς ψυχῆς ὄμματι· αἰσθητῶς γὰρ ἅμα καὶ νοητῶς αὐτὸν ὁ Χριστὸς ἰάσατο. ἀνέβλεψε τηλαυγῶς τοῖς τῆς διανοίας ὄμμασιν. ἀναγκαῖον οὖν καὶ ἡμᾶς λέγειν κατὰ τοὺς θείους μαθητὰς τῷ σωτῆρι, πρόσθες ἡμῖν πίστιν.

EIVSDEM. Iterum impoſuit manus ſuper oculos, ex priori quã ſenſerat experientia ad fidei augmentum ipſum promovens, & ſic efficiens ut perfecte videret. quod additur fidem facit dicti mei. Poſtquam enim dixiſſet: *Fecit eum videre*, adjungit: *& reſtitutus eſt, ita ut clarè videret*, videlicet mentis oculo. Senſibiliter enim illum ſimul & ſpiritualiter Chriſtus ſanavit, vidit clarè mentis oculis. neceſſe igitur eſt & nos dicere cum Diſcipulis Salvatori: *Adauge nobis fidem*.

» Καὶ ἀπέστειλεν αὐτὸν εἰς τὸν οἶ-
» κον αὐτοῦ, λέγων, μηδὲ εἰς τὴν κώ-
» μην εἰσέλθῃς, μηδὲ εἴπῃς τινὶ ἐν
» τῇ κώμῃ.

26. Et miſit illum in domum
„ ſuam, dicens, Vade in domum
„ tuam: & ſi in vicum introieris,
„ nemini dixeris.

ΤΟΛΩΣ. Φανερὰ ἡ [illegible] πολλῶν καὶ [illegible]μένη ἀπιστίας· καὶ τοῦτο

TOLOSANI. Multæ ac magnæ cujuſdam infidelitatis apparet

hanc

hanc ream fuiſſe Bethſaidam. [illegible]q; ex h[illegible]s Chriſti verbis: *Væ [illegible] b[illegible] Co-*
Mat. xi. 21. *razain, væ tibi Betſaida. quoniam ſi in Tyr[illegible] & Sidone facta fui[illegible]nt [illegible]irtutes quæ factæ ſunt in vo[illegible], [illegible]m pœnit[illegible]ntiam e[illegible]ſſent*. Hoc teſta[illegible] Matthæus. In hac igitur c[illegible]vitate cum eſſet Salvator, ofterunt ei c[illegible]cum. offerentium verò fides non erat firma, propterea abducit eum Dominus ex oppido, & ſic ſanat. Spuit autem in oculos cæci, & deinde ma[illegible]s imponit, docens nos, ubi verbum divinum eſt, & operatio ſequens verbum, nec[illegible]ſſe eſt miracula fieri. Nam manus operationis ſignum eſt: ſputum autem, procedentis ex ore Verbi. quamobrem autem interrogat ipſum, num qu[illegible]d videat? hoc enim in aliis non fecit. nempè infirmum hunc in fide indicat. propterea tã cõfusè & ca[illegible]ginosè homines cernit. dei[illegible]de iterum imponit ei manus Sal[illegible]at[illegible]r, & perfectè tum demum ſanatus eſt. Nimirum ex priori imperfecta cu[illegible]ti[illegible], qu[illegible] videre ob[illegible]ure cep[illegible]ra[illegible], fi[illegible]em i[illegible]firm[illegible]s [illegible]orrobo[illegible]averat ſuam: & ſen ſu[illegible] pot[illegible] C[illegible] eo experimento ceperat.

ἐκ τῶν τοῦ Σωτῆρος ῥημάτων [illegible] Χοραζ[illegible]ί, οὐαί σοι Β[illegible]σαϊ[illegible]ά, ὅτι εἰ ἐν Τ[illegible]ρῳ καὶ Σιδῶνι ἐγένοντο αἱ δυνάμεις αἱ γενόμεναι ἐν ὑμῖν, πάλαι ἂν μετενό[illegible]σαν. μαρτυρεῖ δὲ τοῦτο Ματθαῖος. ἐνταῦθα τοίνυν παρ[illegible] [illegible]μένῳ [illegible] προσάγουσιν αὐτῷ τυφλόν. τῶν δὲ προσαγόντων ἡ π[illegible] οὐκ [illegible] [illegible]βαία. διὸ καὶ ἐκ τῆς κώμης ἀπαγαγὼν αὐτὸν ὁ Κύριος, καὶ οὕτως ἀπ[illegible]. [illegible] εἰς τὰ ὄμματα τοῦ τυφλοῦ· εἶτα τὰς χεῖρας ἐπιτίθησι, διδάσκων ἡμᾶς ὡς ὅπου λόγος ἐστὶ θεῖος, καὶ πρᾶ[illegible]ις ἑπομένη τῷ λόγῳ, ἀνάγκη καὶ τὰ θαύματα ἐκτελεῖσθαι. ἡ μὲν γὰρ [illegible] τῆς πράξεως ἐστὶ σημεῖον. τὸ δὲ πτύσμα τοῦ ἐκπορευομένου ἐκ τοῦ [illegible]ματος λόγου. διὰ τί δὲ ἐρωτᾷ α[illegible] εἴ τι βλέπει. μὴ ποιήσας τοῦτο ἐπὶ τῶν ἄλλων. τὴν τῆς πί[illegible]ως αὐτοῦ σημαίνων ἀσθένειαν. διὸ καὶ ἀμυδρ[illegible] [illegible] ἀνθ[illegible] [illegible]ρᾷ. εἶτα ἐκ δευτέρου ἐπιτί[illegible]σι τὰς χεῖρ[illegible] ὁ Σωτὴρ καὶ τελ[illegible] ἰάσατο. ἦν γὰρ ὁ τυφλὸς ἐκ τῆς ἀμυδρᾶς ἐκείνης καὶ προτέρας θεραπείας αἴσθησιν λα[illegible]ὼν καὶ π[illegible] τελεωτέραν.

ANONYMI. Cur illu[illegible]: *nemini dixeris*? ne ad oſtentationem operari videretur ſ[illegible]a divina.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Διατί μηδὲ εἴπῃς; ἵνα μὴ δόξῃ ἐπιδεικτικῶς ποιεῖσθαι τὰς θεοσημίας.

VICTORIS ANTIOCH. S[illegible]rvatus, inquit, [illegible]es, & eductus Sodo[illegible]m[illegible]s: confug[illegible] [illegible] montem ut aſylum ſalutis, hoc eſt in Eccleſi[illegible]m. [illegible]æc [illegible] e[illegible] [illegible]mus tu[illegible]. Beth[illegible]da v[illegible]i nomen ſ[illegible]nat *Domum* [illegible]*natorum* (intell[illegible]ite qu[illegible]d d[illegible]o[illegible] tal[illegible] [illegible]ndig[illegible] ſ[illegible]nt, qu[illegible] vel ſpe[illegible]t vel au[illegible]iant mira D[illegible] opera. ne ig[illegible] [illegible]ngredi[illegible]ris ne captus [illegible] ret[illegible] [illegible] t[illegible]haris in c[illegible]rũ vol[illegible]m.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Ἐσώθης, φησί, καὶ ἐξελήλυθας Σοδόμων. [illegible] σώζου τῆς ἐκκλησίας. οὗτ[illegible] [illegible] [illegible] οἶκ[illegible]. ἡ δὲ Βηθσαϊδὰ κώμη ἐστὶ θηρευτῶν (νοεῖτε ὅ φημι) καὶ ἀν[illegible] τῶν παραδόξων θέας τε καὶ [illegible] [illegible] εἰσέλθῃς ἐκεῖ, μήποτε ζωγρηθῇ [illegible] [illegible] ἐκείνων θέλημα.

» Καὶ ἐξῆλθεν ὁ Ἰησοῦς καὶ οἱ μα-
» θηταὶ αὐτοῦ εἰς τὰς κώμας Καισαρείας
» τῆς Φιλίππου.

27. Et egreſſus eſt Ieſus, & Di-
» ſcipuli ejus in caſtella Cæſareæ
» Philippi.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Ἐν τῇ νῦν καλουμένῃ Πανεάδι, ἥτις ἐπισκευασθεῖσα ὑπὸ Φιλίππου τοῦ τετράρχου Καισαρεία ἡ Φιλίππου προσηγορεύθη. Εὐσέβιος ἐν τῇ ἐπιτομῇ τῶν χρονικῶν.

ANONYMI. Hæc nunc vocatur Paneas, quæ reſtaurata à Philippo Tetratcha, Cæſarea Philippi dicta eſt, ut refert Euſebius in Epitome Chronicorum.

» Καὶ ἐν τῇ ὁδῷ ἐπηρώτα τοὺς μα-
» θητὰς αὐτοῦ, λέγων αὐτοῖς, τίνα με
» λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι εἶναι;
» Οἱ δὲ ἀπεκρίθησαν, Ἰωάννην
» τὸν Βαπτιστὴν, καὶ ἄλλοι Ἠλίαν,
» ἄλλοι δὲ ἕνα τῶν προφητῶν.
» Καὶ αὐτὸς λέγει αὐτοῖς, ὑμεῖς δὲ
» τίνα με λέγετε εἶναι; ἀποκριθεὶς δὲ
» ὁ Πέτρος λέγει αὐτῷ· Σὺ εἶ ὁ Χρι-
» στός.

Et in via interrogabat Diſcipu-
» los ſuos, dicens eis, Quem me
» dicunt eſſe homines?
28. Qui reſponderunt illi dicé-
» tes, Ioannem Baptiſtã, alii Eliã,
» alii verò quaſi unũ de Prophetis
29. Tunc dicit illis, Vos verò
» quem me eſſe dicitis? Reſpon-
» dens Petrus, ait ei, Tu es Chri-
» ſtus.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Εἰδὼς ἐρωτᾷ, τὴν διὰ τῆς ἐσομένης ἀποκρίσεως ὠφέλειαν κατασκευάζων, καὶ τῶν ἄλλων τῶν δοξαζόντων ὀρθοτέρως περὶ αὐτοῦ δοξάζειν ποιῶν τοὺς μαθητάς. Πέτρῳ μὲν ὁ καλῶς δοξάζει βεβαιῶν, τοῖς δὲ ἄλλοις τὴν ἐκ τῆς ἰδίας μαρτυρίας ἐντιθεὶς πίστιν. πάντας ἐκίνει τὸ κατὰ Χριστοῦ παράδοξον, εἰ καὶ τὴν πίστιν οὐκ ἔφθασαν. ἄνθρωπον μὲν οὖν ἠναγκάζοντο νομίζειν διὰ τὸ ὁρώμενον· τὴν δὲ ἐκ νεκρῶν ἀναβίωσιν αὐτῷ προστιθέντες, Ἰωάννην ἢ Ἱερεμίαν ἢ ἕνα τῶν προφητῶν ὑπενόουν τινές. τίνος δὲ ἕνεκεν οὐκ εὐθέως τὴν αὐτῶν γνώμην ἠρώτησεν, ἀλλὰ τὴν τῶν πολλῶν; ἵνα εἰπόντες τὴν ἐκείνων, εἶτα ἐρωτηθέντες, ὑμεῖς δὲ τίνα με λέγετε εἶναι; ἀπὸ τοῦ τρόπου τῆς ἐρωτήσεως εἰς μείζονα γνώμην ἀναχθῶσιν, ἐννοήσαντες ὅτι οὐ χρὴ εἰς τὴν αὐτῶν ταπεινότητα αὐτοὺς συμπεσεῖν. διὰ δὴ τοῦτο οὐδὲ ἐν ἀρχῇ τοῦ κηρύγματος αὐτῶν πυνθάνεται, ἀλλ᾽ ὅτε σημεῖα πολλὰ ἐποίησε, καὶ περὶ πολλῶν αὐτοῖς διελέχθη καὶ

VICTORIS ANTIOCHENI. Sciens interrogat, ex ſecuturo reſponſo utilitatem captans: & aliorum falſis opinionibus recitatis, melius de ſe ſétire Diſcipulos docens: & Petrum quidem confirmans in ſua recta ſententia: aliis verò ejuſdem fidem faciens adjectione ſui teſtimonii. Omnes movebant mira quæ in Chriſto cernebantur: etſi non omnes uſque ad plenam pervenerant fidem. Hominem quippè illum exiſtimare cogebantur ſpecie ac viſu: cum autem ſpectatam excitationẽ hominũ à morte ipſi adjungebant, Ioannem, Ieremiam, aut aliquẽ è Prophetis quidam opinabantur. quare autem nõ ſtatim Diſcipulorum ſententiam exquiſivit? ſed priùs quid ſentiret multitudo? ut cum opinionem vulgatẽ retuliſſent, poſtea interrogati: vos autem quem me eſſe dicitis? Ex modo interro-

gationis in altiorem ſẽſum evehe-rentur: reputantes, haud ſe oportere in iſtam delabi cum rudi populo cogitationũ humilitatẽ. Quocirca neque in principio prædicationis de his ipſos interrogat, ſed poſtquam ſigna multa fecit, & de multis & magnis rebus ipſis locutus eſt, nec ſuam ipſius divinitatẽ celans. Significans autem valde ſe velle adjungi confeſſioni divinitatis ſuæ etiam humanitatis aſſumptæ veritatem, addit: *filium hominis*. quid igitur os Apoſtolorum Petrus? ubique fervens cunctis interrogatis, reſpondere unus occupat: *Tu es Chriſtus* &c. Minutiorem porrò hujus narrationem facti reliquit noſter hic Matthæo fuſiùs exequenti. contentus ipſe delibare per epitomen quæ ad Petri gloriam ſui Magiſtri pertinebant, ne familiari gratiæ ſervire in ſcribendo videretur.

ὑψηλοῦ, καὶ τῆς αὐτοῦ θεότητος. δεικνὺς δὲ ὡς σφόδρα βούλεται ὁμολογεῖσθαι τὴν οἰκονομίαν· φησὶ, τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου. τί οὖν τὸ στόμα τῶν ἀποστόλων Πέτρος; ὁ πανταχοῦ θερμὸς πάντων ἐρωτηθέντων αὐτὸς ἀποκρίνεται, σὺ εἶ ὁ Χριστός. τὴν μὲν οὖν ἀκριβεστέραν περὶ τούτου διήγησιν παρεχώρησεν ὁ παρὼν εὐαγγελιστὴς τῷ Ματθαίῳ εἰπόντι, αὐτὸς δὲ ὡς ἐν ἐπιτομῇ τὸ ἀκριβὲς παρῆκε τῆς ἱστορίας, καὶ ἵνα μὴ δόξῃ Πέτρῳ τῷ ἑαυτοῦ χαρίζεσθαι διδασκάλῳ.

30. Et comminatus eſt eis, ne
„ cui dicerent de illo.

„ Καὶ ἐπετίμησεν αὐτοῖς, ἵνα μη-
„ δενὶ λέγωσι περὶ αὐτοῦ.

TOLOSANI. Separans Diſcipulos Chriſtus à Iudæis, quæ eſſet ipſorum de ſe ipſo ſententia exquirit. ut ſine arbitris liberã ſententiam ſyncerè, atque ex animo dicerent. Illi autem reſpondent dicentes: Alios quidem exiſtimare ipſum eſſe Ioannem, alios autem Eliam. Multorum ea increbeſcebat opinio; reſurrexiſſe à mortuis Ioannem, & poteſtatem perpetrãdorum ſignorum, quam non habuiſſet antea, in ipſa reſurrectione accepiſſe. Cùm cognoviſſet autem ex Diſcipulis Salvator, quid de ſe alii opinarentur, quid porrò ipſi ſẽtiant pergit exquirere. Quid hic verò Petrus? profitetur eſſe ipſum eundem illum, qui à Prophetis prænunciatus eſt, Chriſtum. quid autem Petro viciſſim Chriſtus repoſuerit: quamque illi ac quàm amplam gratulationem, felicitatiſque prædicationem rependerit, ſuperſedit quidem commemorare Marcus,

ΤΟΛΩΣ. Διϊστῶν τοὺς μαθητὰς ὁ Χριστὸς ἀπὸ τῶν Ἰουδαίων πυνθάνεται περὶ ἑαυτοῦ· ἵνα μηδένα δεδιότες, ἀληθῆ τὴν ἀπόκρισιν ποιήσωνται. οἱ δὲ ἀποκρίνονται λέγοντες· ὅτι οἱ μὲν Ἰωάννην λέγουσιν· οἱ δὲ Ἠλίαν· πολλοὶ γὰρ ἐνόμιζον ἀναστῆναι τὸν Ἰωάννην. Καὶ δὴ ἐκ τῆς ἀναστάσεως τὴν τῶν σημείων ἐργασίαν λαβεῖν· ἐπειδὴ ζῶν οὐδὲν σημεῖον ἐποίησε. μαθὼν δὲ ὁ Σωτὴρ παρὰ τῶν μαθητῶν τὰς τῶν ἄλλων περὶ ἑαυτοῦ ὑπολήψεις, τὴν ἐκείνων πάλιν ζητεῖ μαθεῖν παρ᾽ αὐτῶν. τί οὖν ὁ Πέτρος; ὁμολογεῖ αὐτὸν εἶναι τὸν ὑπὸ τῶν προφητῶν καταγγελλόμενον Χριστόν. ὁ δὲ Σωτὴρ πρὸς τὸν Πέτρον εἴρηκε, καὶ πῶς αὐτὸν ἐμακάρισεν, ὁ μὲν Μάρκος ἀφῆκεν· μαθητὴς ὑπάρχων τοῦ Πέτρου, ὡς μὴ δόξῃ τῷ διδασκάλῳ χαρίζεσθαι. ὁ δὲ Ματθαῖος ἀνελλιπῶς εἴρηκε.

idonea

idonea ex cauſa. quoniam enim Diſcipulus Petri erat, veritus eſt ne minorem obtineret fidem Diſcipuli præconium de Magiſtri laude, neve adulationis ſuſpectum teſtimonium videri poſſet. qua cauſa liber Matthæus omnia ubertim expoſuit.

„ Καὶ ἤρξατο διδάσκειν αὐτοὺς, ὅτι „ δεῖ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου πολλὰ πα- „ θεῖν, καὶ ἀποδοκιμασθῆναι ἀπὸ τῶν „ πρεσβυτέρων καὶ ἀρχιερέων καὶ „ γραμματέων, καὶ ἀποκτανθῆναι, καὶ „ μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἀναστῆναι.

„ Καὶ παρρησίᾳ τὸν λόγον ἐλάλει. „ καὶ προσλαβόμενος αὐτὸν ὁ Πέτρος, „ ἤρξατο ἐπιτιμᾶν αὐτῷ.

31. Et cœpit docere eos, quoniam oportet filium hominis „ pati multa, & reprobari a Senioribus, & à ſummis Sacerdotibus & Scribis, & occidi: & „ poſt tres dies reſurgere.

32. Et palàm verbum loquebatur. Et apprehendens eum „ Petrus, cœpit increpare eum.

ΑΥΤΟΥ. Καὶ [illegible] μηδὲν λέγωσιν, ἢ διεστείλατο, ὡς φησὶν ὁ Ματθαῖος. [illegible] τι συσκιάζεσθαι τ[illegible] ἑαυτοῦ δόξαν, ὥστε τῶν σκανδάλων [illegible] ἐκ μέσου [illegible] τοῦ τε σταυροῦ καὶ τῶν πα[θημάτων] καθαρὰν ἐν[τυπω]θῆναι τῇ διανοίᾳ αὐτῶν [illegible] [illegible] ἐπειδὰν αὐτοῖς τὸ δόγμα, [illegible] τῆς θεότητος [illegible] διδασκαλίαν εἰσηγαγεν. [illegible] οὐδὲ οὕτως [σ]υνίεσαν τὸ λεγόμενον. [illegible] γάρ φησι κεκαλυμμένο[ς] ὁ λόγος ἀπ' αὐτῶν. καὶ οὐκ ἤ[δεισ]αν ὅτι ἀναστῆναι αὐτὸν δεῖ, καὶ ἐφοβοῦντο ἐρωτῆσαι· οὐχ ὅτι ἀποθανεῖται, ἀλλ' ὅτι πῶς καὶ τί[να] τρόπον. οὐδὲ γὰρ ᾔδεσαν τι ποτὲ ἐστιν ἀναστῆναι. ἀλλὰ πολλῶν [illegible] [illegible] μὴ ἀποθανεῖν. διὸ τῶν ἄλλων θορυβουμένων καὶ ἀπορούντων, πάλιν [ὁ Πέ]τρος θερμὸς ὢν μόνος τόλμᾳ περὶ τούτων διαλεχθῆναι.

EIVSDEM. *Et comminatus eſt eis ne cui dicerent.* aut,ut Matthæus habet:*precepit*.volebat enim adhuc in obſcuro latere ſuam gloriam, ut ſcandalis è medio ſublatis, Crucis & paſſioni[s] pura inſculperetur ipſ[or]um animis veritatis fides. ubi autem [i]nfixit eorum mentibus ſublime dogma divinitatis ſuæ, tunc & paſſionis doctrinam inſinuavit. Sed nec ſic intellexerunt quod dicebatur. *Erat enim*, ait, *abſconditus ab eis ſermo*. & neſciebant oportere ipſum reſurgere à mortuis. & verebantur interrogare,nō an moriturus eſſet, ſed quomodo:neſciebant enim [illegible] *[illegible] reſurgere*: at multo [illegible] eſſe putabant non mori. Inter hæc alijs æſtuantibus, & metu [illegible]ntibus, Petrus ſolito feruore ſolus auſus eſt, ſilentio abrupto, de [his] loqui.

„ Ὁ δὲ ἐπιστραφεὶς, καὶ [ἰδὼν] τοὺς „ μαθητὰς αὐτοῦ, ἐπετίμησε τῷ Πέ- „ τρῳ, λέγων, ὕπαγε ὀπίσω μου σατα- „ νᾶ, ὅτι οὐ φρονεῖς τὰ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ „ τὰ τῶν ἀνθρώπων.

33. Qui converſus,& videns Di„ ſcipulos ſuos,cōminatus eſt Pe„ tro,dicens, Vade retro me Satana, „ quoniam non ſapis quæ Dei „ ſunt, ſed quæ ſunt hominum.

ΤΟΛΩΣ. Πάλιν ὁ Πέτρος θερμὸς [ὢν] [illegible] τολμήσας [πρὸς] τὸν Χριστὸν

TOI OSANI. Rurſus Petrus ſolito fervore provectus, ſolus audet

det interpellare affarique Chriſtū. ut enim Matthæus refert, increpavit Ieſū Petrus quæ ſubiturus eſſet tormenta memo[illegible]tem, abrumpenſque moleſtum ſermonem interlocutus illa eſt: *Abſit à te Domine, non erit tibi h*[illegible]. In quo valde mirum eſt eum, qui tantæ revelationis à Patre fact[illegible] honore dignatus fuiſſet, quo nomine amplā modò gratulationē acceperat, t[illegible] itò falli ac prohibi potuiſſe. Sed mirandum nihil eſt. non enim de paſſione Domini reuelationem acceperat, ſed de divinitate Chriſti, & de qualitate Filii Dei quam veram is & legitimam obtineret, edoctus plene erat, idque profitebatur. myſteriis Cruci & Reſurrectionis, de quibus nihil dum acceperat, non ita facilem accomodabat fidem. Oſtendit autem Dominus ſe ſe volentem & libentem ad [illegible]em acce[illegible]ere, e[illegible]quod Petrum objurgat aſperius, & Satanam ap[illegible] S[illegible]tan Chriſtum non pati. Propterea acer[illegible] Satana conſentientem. Tum adju[illegible]t: Paſſi[illegible] Cr[illegible] abominaris Petre quaſi rem me i[illegible]: [illegible] p[illegible] qui[illegible]dem ſ[illegible]lv[illegible] poſſe fieri[illegible] & [illegible] ſ[illegible] quæ qui volunt ſalutem conſeq[illegible] p[illegible]

Διαλεχθῆναι· ὡς γὰρ ὁ Ma[illegible] φησὶν ὅτι ἐπετίμα αὐτῷ· λ[illegible] σοι Κ[illegible] οὐ μὴ ἔςαι σοι τοῦτο. [illegible] μα μέγα τ[illegible] ὁ ἀποκα[illegible] καὶ μακαρι[illegible] διὰ τὴν [illegible] οὕτω τα[illegible] ἐσφαλ[illegible] μα[illegible] τὸ τὴν ἀποκα[illegible] περὶ τοῦ πα[illegible] Χριςὸς [illegible] τοῦ Θεοῦ [illegible] ἐπιτιμᾶν αὐτῷ καὶ Σατανᾶν [illegible] τοῦ πεσεῖν ἀντικ[illegible] Σατανᾶ δὲ μὴ πα[illegible] ὁ Πέτρος ἐπετίμησε [illegible] αὐτὸν [illegible] καὶ Πέτρε [illegible] σοι λέγω, τί [illegible] σαυ[illegible] σωθῆναι [illegible] ταχ[illegible].

ANONYMI. Satan & Satanas Adverſarium ſonat. H[illegible]c v[illegible]lo Petrū appellat, ut o[illegible] & contra occurrere [illegible]ictis. *Quoniam, ait, non* [illegible] *quæ Dei ſunt, ſed quæ ſunt ho*[illegible]. H[illegible]nus enim erat ſenſus [illegible], ut re infanii & depr[illegible]te, Dominum e[illegible]b[illegible]ſcere, divin[illegible] a[illegible]em co[illegible] propter [illegible]nium ſalutem uſq; ad mortis experientiam deſcend[illegible]

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Σατὰν μὲν καὶ [illegible] τινας ὁ ἀν[illegible] κειμένον [illegible] ἑρμηνεύει [illegible] τὸ οὖν κα[illegible] τὸν Πέτρον [illegible] εἰρημένοις περὶ αὐτοῦ. ὅτι οὐ φ[illegible] τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τὰ τῶν [illegible] θ[illegible] ἀδόξως καὶ [illegible] ἐυθρᾶν [illegible] σωτηρίαν ἄχρι θανάτου [illegible]

VICTORIS ANTIOCHENI. Quid hoc tandem eſt? qui mo[illegible] divina revelatione di[illegible]atus dc[illegible]a tabatur. qui b[illegible]tus paulò ante præ-

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤ[illegible] τοῦτο [illegible] ὁ ἀποκαλυ[illegible] μακα[illegible] ἐσφα[illegible] καὶ τί θαυμ[illegible] μένος ἐν τοῖς [illegible] θεῖν [illegible] γὰρ ὁ Χρ[illegible]

ἐμα[illegible]

ἔμαθεν· ὅτι ποτέ ἐστι τὸ μυστήριον τοῦ σταυροῦ καὶ τῆς ἀναστάσεως, οὐδέπω δῆλον αὐτῷ γέγονε. καὶ γὰρ ἦν φησιν, ὁ λόγος ἐπ' αὐτοῖς κεκαλυμμένος. αὐτὸς μέντοι δεικνὺς ὅτι τοῦτο οὐκ ἀπέχει ἄκων ἐλθεῖν ἐπὶ τὸ πάθος, καὶ ἐπετίμησε τῷ Πέτρῳ καὶ Σατανᾶν ἐκάλεσε, καὶ μόνον οὐκ εἶπεν, ὁ Σατανᾶς ἐφθέγξατο ἐκ σοῦ. Καὶ γὰρ ἐπιθυμία ἦν τοῦ ἀντικειμένου τὸ μὴ παθεῖν τὸν Χριστόν. διὰ τοῦτο μετὰ τοσαύτης σφοδρότητος αὐτῷ ἐπετίμησε. Σὺ μὲν γάρ φησι, νομίζεις ὅτι ἀνάξιόν μού ἐστι τὸ παθεῖν, ἀπὸ τῶν ἐννοιῶν καταστέλλων αὐτοῦ τὴν ἀγωνίαν. ἕτερος δέ φησι. τῷ μὲν σατανᾷ πειράζοντι αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς οὐκ εἴρηται ὕπαγε ὀπίσω μου σατανᾶ, ἀλλ' ὕπαγε σατανᾶ· γέγραπται γάρ, Κύριον τὸν Θεόν σου προσκυνήσεις, καὶ τὰ ἑξῆς. τῷ δὲ Πέτρῳ ἔτι ἁμαρτάνοντι, καὶ διὰ τοῦτο ὄπισθεν ὄντι τοῦ Ἰησοῦ λέγεται, ὕπαγε ὀπίσω μου Σατανᾶ, σκάνδαλόν μοι εἶ. εἰ τοίνυν ὁ ἅγιος ὄπισθέν ἐστιν Ἰησοῦ, ἀποστὰς καὶ περιφρονήσας τῶν λόγων Θεοῦ, ὀπίσω ἑαυτοῦ ἔβαλε τὸν Ἰησοῦν. καὶ διὰ τοῦτο ἀκούει ὁ Πέτρος, ὕπαγε ὀπίσω μου, τοῦτ' ἔστιν, ἀκολούθει μοι, καὶ τῇ περὶ πάθους μου ἑκουσίᾳ μὴ ἀνθίστασο, τοὺς ἐμοὺς λόγους ὀπίσω σου ῥιπτῶν, κατὰ τὸ ἐν τεσσαρακοστῷ ἐννάτῳ ψαλμῷ εἰρημένον τῷ ἁμαρτωλῷ. Σύ μοι φησὶν ἐπιτιμᾷς βουλομένῳ παθεῖν. ἐγὼ δέ σοι λέγω ὅτι οὐ μόνον τὸ ἐμὲ κωλύειν, καὶ τῷ ἐμῷ πάθει δυσχεραίνειν, ἐπιβλαβές σοι καὶ ὀλέθριον, ἀλλ' ὅτι οὐδὲ σὺ σωθῆναι δυνήσῃ ἐὰν μὴ καὶ αὐτὸς ἀποθάνῃς. διὰ τοῦτο οὐκ ἐφ' ἑαυτοῦ περιάγει τὸν λόγον, ἀλλὰ καὶ ἐπ' ἐκείνους.

dicatus eſt, tam citò decidit & erravit? At quid mirum hoc pati eum in iis, de quibus divina revelatione illuminatus non eſt? nimirum eſſe Chriſtum Dei Filium didicerat: quid tandem eſſet myſterium Crucis & Reſurrectionis, nōdum illi fuerat manifeſtatum. *Erat enim ait, ſermo ab ipſis abſconditus.* Ipſe quidem oſtendens quàm non invitus ad paſſionem accederet, & increpuit Petrum, & Satanam vocavit: & tantùm non dixit: Satanas per te locutus eſt. nam votum erat Satanæ non pati Chriſtum. propterea tanta vehementia ipſum objurgavit. Tu quidem, inquit, exiſtimas, rem me indignam eſſe pati. inculcatione mentionis ipſi exoſæ æſtum ejus animi frangens, atque opprimens. Alius dicit: Satanæ tentanti Chriſtum, non dictū eſt: *Vade poſt me Satana*. ſed, *vade Satana: ſcriptum eſt enim, Dominum Deum tuum adorabis* &c. Petro autem tunc peccanti, ac propterea à tergo habenti Ieſum, dicitur: *Vade poſt me Satana, ſcandalum mihi es.* Si ergo Sanctus poſt Ieſum eſt, Apoſtata & rebellis Dei verbis poſt tergum ſuum Ieſum rejicit. Propterea Petrus audit: *vade poſt me*. hoc eſt: ſequere me. & meo voluntario decreto patiendi ne obſiſte, meos ſermones retrorſum projiciens, ut in Pſal. quadrageſimo nono ſcriptum eſt de peccatore. Pſ. 49 17
Tu mihi ſuccenſes, ait, quod pati velim. Ego autem dico tibi non ſolum impedire paſſionem meam, & illam ægrè ferre noxium & exitioſum tibi eſt, ſed nec habere partem mecum poteris, niſi & ipſe moriaris. ad patientiam ſimilium trahere vult eos. propterea non in ſe cohibet dilatam mortis mentionem, ſed in ipſos extendit.

34\. Et convocata turba cum
» Diſcipulis ſuis, dixit eis: Si quis
» vult me ſequi, deneget ſemetip-
» ſum; & tollat crucem ſuam, &
» ſequatur me.

EIVSDEM. Tantum eſt lucrũ ejus rei, ut vobis, ait, infeſtum ac pernicioſum ſit non mori, mori autem optabile. non ait autem: Etiam ſi nolitis volo ego vos hoc pati. ſed hoc potiùs modo loquitur. *Si quis vult me ſequi*. ad bona enim voco vos, non ad mala & gravia ut cogam: quæ dicens, efficaciùs trahebat. qui enim cogit & vim adhibet, offendit avertitq; qui verò auditori ſui arbitrium relinquit, magis eum allicit, vi ſiquidem potentius obſequium eſt. Iam diſcamus quid ſit negare ſemetipſum. Hoc ſciemus ſi noverimus quid ſit negare alium. qui negat alium fratrem, ſervum, aut quid ſimile: etiamſi flagellatum videat, ſi vexatum, ſi abductum, aut quidvis patientem aliud, non aſſiſtit, non adjuvat, non patitur pro illo quidquã, quippe ſemel in totum alienatus ab eo. Sic vult corporis nos abiicere curã noſtri, quantumcumque ſit quod patiamur. non dixit verò Chriſtus: ne parcat ſibi: ſed haud paulò incitatiùs *deneget ſeipſum*. hoc eſt: nihil habeat commune cum ſeipſo: ſed velut alio patiente, ſic afficiatur. Illud autem. *tollat crucem ſuam*, oſtendit. abnegare ſeipſum oportere uſque ad mortem crucis: & non ſemel, non bis, ſed per totam vitam hoc faciendum eſſe. *& ſequatur me*. nam fieri poteſt ut qui patitur non ſequatur Chriſtum. quando quis ſcilicet propter ipſum non patitur.

» Καὶ προσκαλεσάμενος τὸν ὄχλον
» σὺν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, εἶπεν αὐτοῖς·
» ὅστις θέλει ὀπίσω μου ἀκολουθεῖν, ἀπαρ-
» νησάσθω ἑαυτὸν καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν
» αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθείτω μοι.

ΑΥΤΟΥ. Τοσοῦτον τοῦ πράγματος τούτου τὸ κέρδος ἐστὶν ἐφ' οὗ φησι, ὥστε τὸ μὴ ἀποθανεῖν δεινόν, τὸ δὲ ἀποθανεῖν ἀγαθόν. οὐκ εἶπε δέ, κἂν μὴ θέλητε, βούλομαι δὲ τοῦτο ὑμᾶς παθεῖν. ἀλλὰ πῶς; ὅστις θέλει ὀπίσω μου ἀκολουθεῖν. ἐπὶ γὰρ ἀγαθὰ καλῶ, οὐκ ἐπὶ κακὰ καὶ ἐπαχθῆ, ἵνα ἀναγκάσω. ταῦτα δὲ λέγων ἐπεσπᾶτο μᾶλλον αὐτούς. ὁ μὲν γὰρ βιαζόμενος, ἀποτρέπει· ὁ δὲ ἀφεὶς κύριον εἶναι τὸν ἀκροατὴν, μᾶλλον ἐφέλκεται. βίας γὰρ δυνατώτερος θεραπεία. τί ποτε δέ ἐστιν ἀρνήσασθαι ἑαυτὸν μάθωμεν. τοῦτο δὲ εἰσόμεθα, ἐὰν γνῶμεν τί ἐστι τὸ ἀρνήσασθαι ἕτερον. ὁ ἀρνούμενος ἕτερον ἀδελφὸν ἢ οἰκέτην ἢ ὁντιναοῦν, κἂν μαστιζόμενον ἴδῃ, κἂν διωκόμενον, κἂν ἀπαγόμενον, κἂν ὁτιοῦν πάσχοντα, οὐ παρίσταται, οὐ βοηθεῖ, οὐ πάσχει τι πρὸς αὐτόν, ἅτε ἅπαξ ἀλλοτριωθείς. οὕτω τοίνυν βούλεται τοῦ σώματος ὑμᾶς ἀφειδεῖν τοῦ ἡμετέρου, κἂν ὁτιοῦν πάσχωμεν. οὐκ εἶπε δὲ ὁ Χριστός, μὴ φεισάσθω ἑαυτοῦ, ἀλλ' ἐπιτεταμένως, ἀπαρνησάσθω ἑαυτόν· τοῦτ' ἔστι, μηδὲν ἐχέτω κοινὸν πρὸς αὐτόν, ἀλλ' ὡς ἑτέρου πάσχοντος οὕτω διακείσθω. τὸ δέ, ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, ὅτι ἀπαρνεῖσθαι δεῖ μέχρι θανάτου καὶ θανάτου τοῦ σταυροῦ· καὶ ὅτι οὐχ ἅπαξ, οὐδὲ δίς, ἀλλὰ διὰ παντὸς τοῦ βίου τοῦτο δεῖ ποιεῖν. καὶ ἀκολουθείτω μοι. ἐπειδὴ γάρ ἐστι καὶ πάσχοντα μὴ ἀκολουθεῖν, ὅταν μὴ δι' αὐτὸν πάθῃ τις.

„ Ὃς γὰρ ἂν θέλῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ
„ σῶσαι, ἀπολέσει αὐτήν. ὃς δ' ἂν
„ ἀπολέσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἕνεκεν
„ ἐμοῦ καὶ τοῦ εὐαγγελίου, οὗτος σώσει
„ αὐτήν.

35. Qui enim voluerit animam
„ ſuam ſalvam facere, perdet eã:
„ qui autem perdiderit animam
„ ſuã propter me, & Evangelium,
„ ſalvam faciet eam.

ΑΥΤΟΥ. Ὃ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν· οὐκ ἀφειδῶν ὑμῶν, ἀλλὰ καὶ σφόδρα φειδόμενος ταῦτα ἐπιτάττω. καὶ γὰρ ὁ φειδόμενος τοῦ παιδίου ἀπόλλυσιν αὐτό· ὁ δὲ μὴ φειδόμενος σώζει. εἶτα ἐπειδὴ εἶπεν, ὁ θέλων σῶσαι ἀπολέσει αὐτὴν καὶ τὰ ἑξῆς. ἵνα μὴ νομίσῃς ἴσην εἶναι τὴν ἀπώλειαν ταύτην κἀκείνην, καὶ τὴν σωτηρίαν, ἵνα μάθῃς ὅσον ταύτης τε κἀκείνης, ἐπάγει ταῦτα κατασκευάζων, ἕνεκεν ἐμοῦ καὶ τοῦ εὐαγγελίου.

EIVSDEM. Quod ait hanc habet ſententiam: non vos immiſericorditer tracto: ſed parcens quã maximè, & quàm benigniſſimè conſulens hæc præcipio. qui enim nimis tenerè indulget filiolo, perdit illum; qui verò non parcit, ſervat. Inde poſtquam dixit: *Qui vult ſalvare animam perdit ipſam* &c. ne putares pares eſſe hanc & illã perditionem, hanc & illam ſalutem. ut inquam diſcas quantùm inter has res, uno licèt expreſſas vocabulo, interſit: addit hæc, ambiguitatem tollens: *propter me, & Evangelium.*

„ Τί γὰρ ὠφελήσει ἄνθρωπον, ἐὰν
„ κερδήσῃ τὸν κόσμον ὅλον, καὶ ζημι-
„ ωθῇ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ;
„ Ἢ τί δώσει ἄνθρωπος ἀντάλλαγ-
„ μα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ;

36. Quid enim proderit homi-
„ ni, ſi lucretur mundum totum:
„ & detrimentũ animę ſuę faciat?
37. Aut quid dabit homo cõ-
„ mutationis pro anima ſua?

ΑΥΤΟΥ. Ἰδοὺ πῶς ἡ ἔξω τοῦ Θεοῦ αὐτῆς σωτηρία ἀπωλείας πάσης χείρων καὶ ἀνίατός ἐστι, τῷ μηδὲν εἶναι λοιπὸν τὸ ἐξωνούμενον αὐτήν. μὴ γάρ μοι τοῦτο λέγε, φησίν, ὅτι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἔσωσεν κινδύνων διαφυγὼν τοὺς τοιούτους· ἀλλὰ μετὰ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ θὲς καὶ τὴν οἰκουμένην ἅπασαν, καὶ τί τὸ πλέον ἐντεῦθεν αὐτῷ ἐκείνης ἀπολλυμένης; μὴ γὰρ ἑτέραν ἔχεις ψυχὴν ἀντὶ ψυχῆς δοῦναι. χρήματα μὲν γὰρ ἢ οἰκίαν ἢ ἀνδράποδον δύνασαι ἀνταλλάξασθαι. ψυχὴν δὲ ἀπολλύς, ἑτέραν ἀποδοῦναι οὐ δυνήσῃ ψυχήν. καὶ τί θαυμαστὸν εἰ ἐπὶ τῆς ψυχῆς τοῦτο συμβαίνει; καὶ γὰρ ἐπὶ σώματος τοῦτο γινόμενον ἴδοι τις ἄν. κἂν γὰρ μυρία διαδήματα περικείμενος ᾖς, σῶμα δὲ ἔχῃς ἐπίνοσον φύσει

EIVSDEM. Vide quomodo extra Deum animæ ſalus, exitio quovis pejor eſt, ut pote irreparabiliter perimens: quippè quæ reliquum illi nihil faciat, quo rependi poſſit illius ac redimi jactura. Nec enim mihi dicas, inquit, tot eum, tantiſque periculis elapſum, animam ſuam ſervaſſe. Sed poſt animam ejus repone totum etiã mundum: quid inde lucri ipſi ſupererit, illa ſemel perdita? nam aliam animam non habes, quàm pro anima des. Pecuniam quidem, aut domum, vel mancipium compenſare permutatione potes, pro anima, quam amiſeris non poteris aliam reddere. Et quid mirum, ſi hoc in

anima

anima contingat, cùm idem cernatur in corpore. nam ſi decē millibus diadematum redimitus ſis, corpus autem habeas ægrum, & incurabilibus laborans morbis, ne tot quidem regnorum & tui univerſi quantum eſſet imperii ſanare illud poſſes impendio.

TOLOSANI. Quod hic ait, tale quoddam eſt: *Quicumque vult venire poſt me abneget ſemetipſum.* Attende autem non dixiſſe Dominum: etiam ſi nolit, moriatur: ſed qui in id ultro ſe obtulerit. ad bona enim voco, inquit, non autem ad mala; ut minimè opus ſit cogere. Quid verò eſt, abneget ſemetipſum? nihil habeat proprium & peculiare in ſe, vel apud ſe, quod ſervatum velit: ſed omnia exponat, committatque periculis. patiatur autem ita conſtanter, ut non ipſe accipere doloris ſenſum, cum ejus corpus torquebitur, ſed alius pro eo quidam cruciari videatur. Multùm hæc exaggerat quod ſequitur, *& tollat crucem ſuam.* non enim qualemcumq; mortem exigit, ſed ignominioſam & pudendam. Nec verò hic uno ictu defungi licet, verum atrocitatem, mali diuturnitate cumulante, totam quam longa eſt mors hæc infeſtat vitam. id enim illa verba innuunt, *& ſequatur me.* Nam & alioqui facilè fieri poteſt & ſæpè fit, ut qui multis & longis affligantur malis, non tamen Chriſtum ſequantur. Oportet igitur nos quaſi in acie ſtare adverſus mortem continuò propoſitam. Enimverò ſi in ſæcularibus bellis qui ſub primam aciem ad certam ferè necē objicitur miles, is eſſe ſolet qui præſtantiſſimus judicatur: Quidni obſervetur id quoque in hoc ſpirituali certamine, in quo ſuſtentat periclitantis animum, reſurrectionis & bonorum æternorū expectata fruitio.

καὶ ἀνιάτως ἔχοι, οὐ δυνήσῃ τὴν βασιλείαν ἅπασαν ἐπιδοὺς διορθῶσαι τοῦτο.

ΤΟΛΩΣ. Ὃ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν. ὅστις θέλει ὀπίσω μου ἐλθεῖν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτόν· καὶ ὅρα. οὐκ εἶπε κἂν μὴ θέλῃ τις, ἀποθνησκέτω· ἀλλ' ὁ βουλόμενος τοῦτο παθεῖν· ἐπὶ γὰρ ἀγαθὰ καλῶ φησίν· οὐ μὴν ἐπὶ κακά· ἵνα καὶ ἀναγκάσω· τί δ' ἐστὶ τὸ ἀπαρνήσασθαι ἑαυτόν; ὅτι μὴ ἐχέτω ἴδιόν τι πρὸς ἑαυτόν· ἀλλ' ἐκδιδότω τοῖς κινδύνοις· καὶ οὕτω διακείσθω ὡς ἑτέρου πάσχοντος. τὸ δὲ καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ πολλὴν ἐμφαίνει τὴν ὑπερβολήν. οὐ γὰρ μόνον τὸν θάνατον ἀπαιτεῖ ἀφ' ἡμῶν· ἀλλὰ καὶ τοῦτον ἐπονείδιστον. καὶ οὐχ ἅπαξ ἢ δίς, ἀλλὰ διὰ παντὸς τοῦ βίου. τοῦτο γὰρ σημαίνει τό· καὶ ἀκολουθείτω μοι. Ἐπειδὴ ἔστι ποτὲ καὶ πάσχοντα μὴ ἀκολουθεῖν. δεῖ τοίνυν πρὸς τὸν διηνεκῆ θάνατον ἡμᾶς παρατετάχθαι. εἰ γὰρ καὶ ἐπὶ τῶν αἰσθητῶν πολέμων ὁ προτεταγμένος εἰς σφαγήν, οὗτος τῶν ἄλλων προτιμότερος· πῶς οὐκ ἔσται καὶ ἐπὶ τούτων· ἐν οἷς μᾶλλον ἀναστάσεως ἐλπὶς καὶ ἡ τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν ἀπόλαυσις;

38\. Qui enim me cōfuſus fue-
» rit, & verba mea in generatione
» iſta adultera & peccatrice: & Fi-
» lius hominis confundetur eum,
» cùm venerit in gloria Patris ſui
» cum Angelis Sanctis.

» Ὃς γὰρ ἂν ἐπαισχυνθῇ με καὶ τοὺς
» ἐμοὺς λόγους ἐν τῇ γενεᾷ ταύτῃ τῇ
» μοιχαλίδι καὶ ἁμαρτωλῷ, καὶ ὁ
» υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπαισχυνθήσεται αὐ-
» τὸν ὅταν ἔλθῃ τῇ δόξῃ τοῦ πατρὸς αὐ-
» τοῦ μετὰ τῶν ἀγγέλων τῶν ἁγίων.

ANO-

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Μοιχαλίδα καλεῖ, εἰωνεὶ εἰδωλολάτρισσαν κατὰ τὸ εἰρημένον, ἐμοιχᾶλιτο ἐν τῷ ξύλῳ· τοῦτ᾽ ἔστιν ἐθνῶν τῷ ξυλίνῳ ἀγάλματι ἤτοι δένδρῳ τινὶ εὐσκίῳ.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Οὐκ ἀρκεῖται τῇ κατὰ διάνοιαν πίστει, ἀλλὰ καὶ τὴν διὰ στόματος ὁμολογίαν ἀπαιτεῖ, εἰς παῤῥησίαν ὑμᾶς ἀλείφων καὶ πλείονα ἀγάπης διάθεσιν, καὶ ὑψηλοὺς ἐργαζόμενος. καθάπερ δὲ μοιχαλὶς λέγεται ἡ ἑτέρῳ γενομένη ἀνδρὶ, οὕτω καὶ ἡ τὸν Θεὸν τὸν ἀληθινὸν νυμφίον καταλιποῦσα ψυχὴ καὶ μὴ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ φυλάττουσα, μοιχαλὶς χρηματίζει, δηλονότι καὶ ἁμαρτωλός. ὁ οὖν ἐπὶ τῶν τοιούτων τὴν ἐμὴν ἀρνούμενος δεσποτείαν, καὶ ἐπὶ τῷ εὐαγγελικῷ ἐγκαλυπτόμενος λόγῳ, ἀξίαν τῆς ἀσεβείας τίσεται τιμωρίαν, ἀκούων ἐν τῇ δευτέρᾳ καὶ φοβερᾷ παρουσίᾳ, ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν οὐκ οἶδα ὑμᾶς. διὰ δὴ τοῦτο κἂν ποιήσῃς τι χρηστὸν, καὶ μὴ λάβῃς αὐτοῦ τὴν ἀντίδοσιν ἐνταῦθα, μὴ ταράττου.

ANONYMI. Adulterā vocat Idololatram. juxta dictum, mœchata eſt in ligno, hoc eſt in Gentilium ligneo ſimulacro, aut arbore umbroſa.

SCHOL. Sub qua videlicet arbore, ut in lucis fiebat, ſuperſtitioſæ cerimoniæ, aut ſacra nefaria celebrarentur.

VICTORIS ANTIOCH. Nō ſatis habet fidem mente conceptā, ſed & confeſſionem, quæ ore fit, exigit. ad liberam nos excitans & velut exercitans agēdi, loquendiq; fortiter fiduciam, necnō maiorem affectum caritatis: omninoq; nos excelſos & magnanimos ſtudens reddere. ut autem adultera vocatur, quæ cum alio viro fuerit, ſic anima, quæ Deum verum ſuum ſponſum reliquerit, & mādata ejus non cuſtodierit, adultera videlicet ac peccatrix eſt. qui ergo coram talibus dominationem meam negaverit; & citatus ad profitendam doctrinam Evangelicam ſe ſe abſconderit, dignam impietate luet pœnam, audiens in ſecundo & terribili adventu: *Amen, amen dico vobis, neſcio vos*. Propter hoc ſi feceris aliquid benè, nec tamen ejus mercedem hic receperis, ne turberis.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ θ'

,, ΚΑΙ ἔλεγεν αὐτοῖς, ἀμὴν λέγω
,, ὑμῖν, ὅτι εἰσί τινες τῶν ὧδε ἑστηκότων,
,, οἵτινες οὐ μὴ γεύσονται θανάτου, ἕως
,, ἂν ἴδωσι τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ἐληλυ-
,, θυῖαν ἐν δυνάμει.

CAPUT IX.

1. ET dicebat illis, Amen di-
,, co vobis, quia ſunt quidā de hic
,, ſtantibus, qui non guſtabunt
,, mortem donec videant regnum
,, Dei veniens in virtute.

ΤΟΛ. Οὐ μόνον ἡ κατὰ διάνοιαν πίστις ἱκανὴ πρὸς σωτηρίαν ἡμῶν τυγχάνει· ἀλλὰ δεῖ ἡμῖν καὶ τῆς διὰ στόματος ὁμολογίας. Καὶ γὰρ ἐκ σώματος καὶ ψυχῆς ἐστιν ὁ ἄνθρωπος συγκείμενος· οὐκοῦν καὶ ἀμφότερα ἁγιάζεσθαι χρεών· ἁγιάζεται μὲν γὰρ ἡ ψυχὴ δι᾽ ἀκριβοῦς τε καὶ βεβαίας πίστεως· ἁγιάζεται

TOLOSANI. Sola mente cōcepta fides ad ſalutem non ſufficit: ſed ejus præterea neceſſaria nobis eſt ore ac verbo promulgata confeſſio. Etenim ex corpore & anima conflatus homo eſt. unde utramque iſtam pariter partem ſanctificari eſt opus. Sanctificatur

autem anima per ſynceram & firmam fidem: ſanctificatur & corpus per confeſſionem nominis Chriſti. Propterea enim Salvator dicit: *qui erubuerit me*. & quæ ſequuntur. quia verò de gloria ſua commemoraverat obiter, oſtēdere volens quàm non ex vano id jactaſſet, ait: *ſunt quidam de hic ſtantibus*. (Petrum ſignificans & Iacobum & Ioannem) qui non moriētur ante quā ego ipſis demonſtravero in Transfiguratione mea, cū quanta gloria ſecūdo advētu meo. reuehendus olim in orbem ſim.

δὲ καὶ τὸ σῶμα διὰ τῆς εἰς τὸν Χριστὸν ὁμολογίας· διὰ γὰρ ταῦτά φησιν ὁ Σωτήρ· ὃς δ' ἂν ἐπαισχυνθῇ με· καὶ τὰ ἑξῆς. ἐπεὶ δὲ περὶ τῆς δόξης αὐτοῦ εἶπε, θέλων δεῖξαι αὐτοῖς ὅτι οὐ μάτην ταῦτα λέγει, φησί· ὅτι εἰσί τινες τῶν ὧδε ἑστηκότων. (Πέτρον αἰνιττόμενος καὶ τὸν Ἰάκωβον καὶ τὸν Ἰωάννην) οἵτινες οὐ μὴ ἀποθάνωσιν ἄχρις ἂν δείξω αὐτοῖς ἐν τῇ μεταμορφώσει, μεθ' οἵας δόξης ἐν τῇ δευτέρᾳ παρουσίᾳ μου μέλλω παραγενέσθαι.

ANONYMI. Regnum Dei vocat fidem in ſeſe firmiter apprehenſam, & libera profeſſione declaratam. hoc enim ſonat illud: *in virtute*.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Βασιλείαν τοῦ Θεοῦ λέγει τὴν εἰς αὐτὸν πίστιν ἐν παῤῥησίᾳ ἐλθοῦσαν καὶ πιστευομένην· τοῦτο γὰρ, τὸ ἐν δυνάμει.

2\. Et poſt dies ſex aſſumit Ie-
» ſus Petrum & Iacobum & Ioā-
» nem: & ducit illos in montem
» excelſum ſeorſum ſolos, &
» transfiguratus eſt coram ipſis.

» Καὶ μεθ' ἡμέρας ἓξ παραλαμ-
» βάνει ὁ Ἰησοῦς τὸν Πέτρον, καὶ τὸν Ἰά-
» κωβον, καὶ τὸν Ἰωάννην, καὶ ἀναφέ-
» ρει αὐτοὺς εἰς ὄρος ὑψηλὸν κατ' ἰδίαν
» μόνους. καὶ μετεμορφώθη ἔμπρο-
» σθεν αὐτῶν.

3\. Et veſtimenta ejus facta ſūt
» ſplendentia & cādida nimis ve-
» luti nix, qualia fullo non poteſt
» ſuper terram candida facere.

» Καὶ τὰ ἱμάτια αὐτοῦ ἐγένετο στίλ-
» βοντα, λευκὰ λίαν ὡς χιὼν, οἷα γνα-
» φεὺς ἐπὶ τῆς γῆς οὐ δύναται λευκᾶ-
» ναι.

TOLOS. Lucas octo dies ait: nihil huic propterea cōtrarium affirmans, ſed ſummè conſentiens. Ille enim in iſtam ſummam imputavit & hanc diem qua hæc prædicta ſunt; & illam qua in montem venerunt. Marcus autem eas tantùm dies, quæ inter has duas interjectæ ſunt, numeravit. Quare autem hos tantùm tres ſecum aſſumpſit Salvator, & coram ipſis transfiguratus eſt? quoniam eminebant ſupra reliquos. Nam Petrus vehementer amabat Ieſum: Ioannes vehementer ab eo dilige-

ΤΟΛΩΣ. Ὁ Λουκᾶς μὲν ὀκτὼ εἶπεν ἡμέρας· οὐκ ἐναντιούμενος τούτῳ ἀλλὰ καὶ σφόδρα συνᾴδων. ὁ μὲν γὰρ καὶ καθ' ἣν ἐφθέγξατο ἡμέραν λέγει· καὶ καθ' ἣν εἰς τὸ ὄρος ἀνῆλθον. οὗτος δὲ τὰς μεταξὺ τούτων μόνας. διατί δὲ τούτους μόνους τοὺς τρεῖς ἔλαβεν ὁ Σωτὴρ μεθ' ἑαυτοῦ· καὶ ἐνώπιον αὐτῶν μετεμορφώθη; διότι τῶν ἄλλων ἦσαν προέχοντες. ὁ μὲν γὰρ Πέτρος σφόδρα ἐφίλει αὐτόν· ὁ δὲ Ἰωάννης σφόδρα ἐφιλεῖτο ὑπ' αὐτοῦ· ὁ δέ γε Ἰάκωβος ἀφ' ἧς ἀπεκρίθη ἀποκρίσεως μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ· λέγων· δυνάμεθα πιεῖν τὸ ποτήριον. εἰς ὄρος δὲ ἀναφέρει ὑψηλὸν· ἵνα

μείζω

μείζων φανῇ τὸ θαῦμα· καὶ κατ᾽ ἰδίαν· διότι μυστήριον ἔμελλεν αὐτοῖς ὑποδεῖξαι. Καὶ μὴ νομίζῃς τὴν μεταμόρφωσιν ἐξαλλαγὴν εἶναι τοῦ χαρακτῆρος. Καὶ γὰρ μένοντος αὐτοῦ, προσθήκη φωτὸς ἀῤῥήτου ἐπεγένετο.

batur. Iacobum verò commendabat fortis illa reſponſio, qua ſuo & fratris nomine, bibere ſe poſſe paſſionis calicem, audacter atque intrepidè dixit. In montem porrò aſcendit excelſum, ut majus miraculum appareret. Seorſim autem, quia privatim, & ſub obligatione ſecreti, communicare ipſis myſterium volebat. Ne verò exiſtimes Transfigurationem hanc mutationem fuiſſe characteris, & conſueti vultus ac ſpeciei, verùm his manentibus immenſa vis quædam ineffabilis lucis adjuncta eſt.

„ Καὶ ὤφθη αὐτοῖς Ἠλίας σὺν Μωσεῖ, καὶ ἦσαν συλλαλοῦντες τῷ Ἰησοῦ.

„ Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Πέτρος λέγει τῷ Ἰησοῦ, ῥαββί, καλόν ἐστιν ἡμᾶς ὧδε εἶναι· καὶ ποιήσωμεν σκηνὰς τρεῖς, σοὶ μίαν, καὶ Μωσεῖ μίαν, καὶ Ἠλίᾳ μίαν.

4. Et apparuit illis Elias cum Moyſe: & erant loquentes cum Ieſu.

5. Et reſpondens Petrus, ait Ieſu, Rabbi, bonum eſt nos hic eſſe: & faciamus tria tabernacula, tibi unum, & Moyſi unum, & Eliæ unum.

ΤΟΛΩΣ. Τῶν Ἰουδαίων οἱ μὲν ἔλεγον Ἠλίαν εἶναι τὸν Χριστόν. ἕτεροι δὲ Ἱερεμίαν. Καὶ ἄλλοι ἕνα τῶν προφητῶν· τοῦτο δὲ γέγονεν αἰτία τοῦ τὸν Μωυσῆν καὶ Ἠλίαν εἰς μέσον ἀγαγεῖν τὸν Χριστόν. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἵνα δείξῃ ὅτι ἐν οὐδενὶ τῶν ἑαυτοῦ λόγων καὶ διδασκαλιῶν ὤφθη ποτὲ τὸν νόμον παραβεβηκώς, Μωσέως τοῦ νομοθέτου ὀφθέντος ὡς ὑπηρετοῦντος αὐτῷ ἐν τῇ μεταμορφώσει. ὡσαύτως δὲ καὶ Ἠλίας ὤφθη ὡς ζηλωτὴς καὶ θερμὸς τὴν πρὸς τὸν θεὸν ἀγάπην· ὡς ἂν φανερὸν γένηται ἔτι μειζόνως· ὅτι οὐκ ἀντίθεος, οὐδὲ νόμου παραβαίνων ὤφθη ποτὲ ὁ Χριστὸς ἐν ταῖς οἰκείαις πράξεσιν. εἰ γὰρ ἦν· οὐκ ἂν Ἠλίας παρεγένετο ὑπηρετῶν αὐτῷ. δηλοῖ δὲ τὸ ὀφθῆναι ἀμφοτέρους τοὺς προφήτας· καὶ τὴν τῆς παλαιᾶς καὶ καινῆς διαθήκης συνάφειαν· καὶ ἅμα τῶν τε ἀποστόλων καὶ προφητῶν ἐν τῇ δευτέρᾳ τοῦ Κυρίου παρουσίᾳ· ὁ δὲ φησιν ὁ Πέτρος, Καλὸν ἐστιν ἡμᾶς ὧδε εἶναι· οὐ μάτην ἀκούσεται· μαθὼν γὰρ ὅτι ἐλεύσεται ὁ

TOLOSANI. Chriſtum alij ex Iudæis dicebant Eliam eſſe: alij Ieremiam: alij unum ex Prophetis. Hæc cauſa fuit cur Moyſem & Eliam in Transfiguratione produceret Chriſtus, medius inter ambos apparens. quamquam & alia cur hoc fecerit ratio eſt. quia enim ut Legis tranſgreſſor, & Deo contrarius, quotidianis calumniis traducebatur, apparere ſibi, ac miniſtrare in Transfiguratione ſua voluit ipſum Legislatorē Moyſem, & ſummum honoris Dei zelatorē Eliam. Qui ſua præſentia, atque auctoritate pro invicto teſtimonio eſſe poſſent ad probandum, nihil unquā in ullo Chriſti verbo, dogmate aut opere, Legi aut Dei honori adverſum extitiſſe. Id enim ſi eſſet, numquam eum Moyſes, aut Elias, pro ſuo uterque notiſſimo Legis & divini honoris ſtudio, cohoneſtandum ſuis obſequiis pu-

taviſſent, Significat præterea hæc Prophetarum duorum apparitio novi ac veteris Teſtamenti connexionem, conjunctionemque; ſimul etiam præfigurabat miſcendos olim Apoſtolos cum Prophetis in ſecundo Chriſti adventu, & in illo ſupremo triumpho confuſis turmis in unum comitatum coalituros. Quod ait Petrus, *bonum eſt nos hic eſſe*, non ſimpliciter accipiendum prout ſonat, aliquid enim ſubaſtutum hic moliebatur Apoſtolus. Audiverat profecturum Ieroſolyma Salvatorem, ibique crucifigendum à Iudæis. metuens igitur Domino & ſibi ab eventu prophetiæ iſtius rogat, ut maneant in monte, in quo transfiguratus fuerat Chriſtus, nec deſcendant iterum Ieruſalem. agit autem id non palàm, ſed clàm, ac latenter. veritus ſcilicet objurgationem ejus ſimilem, qua præſtrictus paulò ante fuerat, cum revocare Salvatorem voluiſſet à conſilio proficiſcendi ad mortem. quando audivit ab eo: *Satana, non quæris quæ Dei ſunt, ſed quæ hominum.*

Σωτὴρ εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα μέλλων σταυρωθῆναι ὑπὸ Ἰουδαίων. καὶ δεδοικὼς ὑπὲρ * ἑαυτοῦ· παρακαλεῖ ἐν τῷ ὄρει ἐν ᾧ μετεμορφώθη μένειν· καὶ μὴ κατιέναι εἰς Ἱερουσαλήμ. οὐ φανερῶς μέντοι τοῦτο ποιῶν· λεληθότως δέ. διὰ τὴν προτέραν ἐπιτίμησιν ἣν αὐτῷ ὁ Σωτὴρ ἐπετίμησε· λέγων πρὸς αὐτόν· Σατανᾶ, οὐ ζητεῖς τὰ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τὰ τῶν ἀνθρώπων.

* fort. leg. αὐτοῦ

6. Nõ enim ſciebat quid diceret: erant enim timore exterriti.
7. Et facta eſt nubes obũbrans eos: & venit vox de nube, dicens, Hic eſt filius meus chariſſimus: audite illum.
8. Et ſtatim circumſpicientes neminem amplius viderunt, niſi Ieſum tantum ſecum.

Οὐ γὰρ ᾔδει τί λαλήσῃ· ἦσαν γὰρ ἔκφοβοι.
Καὶ ἐγένετο νεφέλη ἐπισκιάζουσα αὐτοῖς· καὶ ἦλθε φωνὴ ἐκ τῆς νεφέλης, λέγουσα, οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητὸς, αὐτοῦ ἀκούετε.
Καὶ ἐξάπινα περιβλεψάμενοι, οὐκέτι οὐδένα εἶδον, εἰ μὴ τὸν Ἰησοῦν μόνον μεθ᾽ ἑαυτῶν.

TOLOSANI. In metu erant Apoſtoli, ut ſuperius dictum eſt, propterea quod audiverant fore ut Chriſtus crucifigeretur Ieroſolymis, tamen cùm vidiſſent Moyſen & Eliam, nubem præterea ac ſolitudinem: adeſſeque illum Moyſen, qui olim in caliginem eſſet ingreſſus, ibique cum Deo collocutus: illumque Eliam, qui de Cœlo ignem in montem devocaſſet, confirmarunt animum, nec timẽdi cauſam ſubeſſe duxerunt. Vel quod ſeducto ab hominibus in lo-

ΤΟΛΩΣ. Ἐφοβοῦντο μὲν οἱ ἀπόστολοι ὡς ἀνωτέρω εἴρηται· διότι ἔμελλεν ὁ Χριστὸς σταυρωθῆναι ἐν Ἱερουσαλήμ. ὅμως θεασάμενοι τὸν Μωϋσῆν καὶ τὸν Ἠλίαν καὶ ἔτι τὴν νεφέλην καὶ τὴν τοῦ τόπου ἐρημίαν· καὶ ὅτι Μωυσῆς μὲν πάρεστιν· ὁ ποτὲ εἰσελθὼν εἰς τὸν γνόφον· καὶ συλλαλήσας τῷ Θεῷ. καὶ ὁ ἐπὶ τὸ ὄρος πῦρ κατενεγκὼν Ἠλίας, ὑπέλαβον μηδένα φόβον ἔχειν. τὸ μὲν διὰ τὴν τοῦ τόπου ἐρημίαν· ὡς μὴ θεαθησόμενοι ὑπό τινων. τὸ δὲ καὶ διὰ τὴν τῶν προφητῶν συμμαχίαν· διὸ καὶ φησὶν ὁ Πέτρος· καλόν ἐστιν ἡμᾶς ὧδε εἶναι.

διότι

διότι δὲ εἶπε· σοὶ μίαν, καὶ Μωσῇ μίαν, καὶ Ἠλίᾳ μίαν, φησὶν ὁ Εὐαγγελιστής. οὐ γὰρ ᾔδει τί λαλήσει· ἐπεὶ δούλους ἅμα καὶ δεσπότην συνέκρινε. διὸ καί φησιν ὁ Εὐαγγελιστής· ἦσαν γὰρ ἔκφοβοι. καὶ δῆλον ὅτι ὁ φόβος συνέχεε τὰς διανοίας αὐτῶν, διὸ καὶ τὴν σύγκρισιν οὐκ ἀξίως ἐποιήσατο. ἐλθούσης δὲ τῆς φωνῆς ἄνωθεν ἐκ τῆς νεφέλης. καὶ μαρτυρούσης περὶ τοῦ υἱοῦ· ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητὸς ἐν ᾧ εὐδόκησα. πεφανέρωται τὸ ἀληθές. ὅτι υἱός ἐστι Θεοῦ καὶ Θεός· κἂν σταυρωθῆναι μέλλῃ· μηδεὶς ἀρνήσηται αὐτὸν ἀντιπίπτων τῷ δόγματι.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Λουκᾶς δὲ μετ' ὀκτώ φησιν, οὐκ ἐναντιούμενος τούτῳ, ἀλλὰ καὶ σφόδρα συνᾴδων. ὁ μὲν γὰρ καὶ αὐτὴν τὴν ἡμέραν καθ' ἣν ἐφθέγξατο, κἀκείνην καθ' ἣν ἀνήγαγεν, εἶπεν. ὁ δὲ τὰς μεταξὺ τούτων μόνας. λαβὼν τοίνυν τοὺς κορυφαίους ἀναφέρει. ἐδύνατο μὲν οὖν καὶ ἐν οἴκῳ τὴν ἑαυτοῦ δόξαν ἐπιδεῖξαι. ἐπεὶ δὲ καὶ τὸ τοῦ ὄρους ὕψος εἶχε πρεπὲς τὸ τῆς δόξας ὕψος αὐτοὺς ἀνήγαγεν ὑψηλόν. τὸ δὲ κατ' ἰδίαν φησί, τὸ μυστικὸν τοῦ πράγματος ἐπισημαινόμενος, καὶ ὡς οὐκ ἠβουλήθη δημοσιεύειν αὐτὸ ὁ Κύριος. ἡ δὲ λεγομένη μεταμόρφωσις κατὰ τὴν ἔκλαμψιν ἦν, καθ' ἣν ἐξέλαμψε τὸ πρόσωπον ὡς ὁ ἥλιος καὶ ὁ ἱματισμὸς ἐγένετο λευκὸς ἐξαστράπτων, ὡς ὁ Λουκᾶς φησιν. ὁ δὲ Ματθαῖος λευκὰ ἱμάτια γεγονέναι λέγει ὡς τὸ φῶς. οὐ δὴ τοῦ χαρακτῆρος μεταβολήν τινα προσδοκητέον ἐν τῇ βασιλείᾳ, οὔτε αὐτοῦ τοῦ σωτῆρος, οὔτε τῶν ὁμοιωμένων αὐτῷ, ἀλλὰ φωτὸς προσθήκην ὑπερλάμπρου, καὶ ταύτην εἶναι τὴν ἐναλλαγήν, ἣν ὁ Παῦλός φησιν. ὃ δὲ εὐαγγελισταὶ μεταμόρφωσιν ὠνομάκασι. τίνος δὲ ἕνεκεν Μωσῆν καὶ Ἠλίαν εἰς μέσον ἄγει; ἵνα τὸ μέσον κἀντεῦθεν ἴδωσι τῶν δούλων καὶ τοῦ δεσπότου, καὶ ὅτι καλῶς ἐπῃνέθη Πέτρος ὁμολογήσας αὐτὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ.

co eſſent, proculque ab arbitris: vel quod in omnem eventum paratum haberent auxilium Prophetarum. Itaque Petrus, *bonum* inquit, *eſt nos hic eſſe*. quia autem dixit, *tibi unum, Myſi unum, & Eliæ unum*. ſubdit Evangeliſta: *non enim ſciebat quid diceret*. quippe qui ſervos ſimul & Dominum promiſcuè haberet, parique honore dignaretur. Cujus erroris cauſam communem cum ſociis habuit eã, quam idem Evangeliſta mox prodit. quod nimirum omnes erant timore conturbati adeo ut cogitationes eorum, ac ſenſus confudiſſet metus; ut propterea minus liberum haberent judicii uſum, minuſque inter dignitatem Domini, conditionemque ſervorum diſcernerent. Cum vero ſuperne advenilletè nube vox, teſtimoniũ perhibens, eſſe ipſum Dei Filium: *Hic eſt Filius meus dilectus, in quo mihi benè complacui*. manifeſtata veritas eſt, palàmque oſtenſum: eſſe Chriſtum & Dei Filium & Deum. ut quantumvis crucifigẽdus eſſet poſtea, nemo tamen inficiari auderet divinitatem ejus, quæ oraculo tam celebri rei judicatæ autoritatem nacta, translataque in numerũ immutabilium dogmatum eſſet.

VICTORIS ANTIOCH. *Poſt dies ſex*. Lucas tamen *poſt octo* dicit: non adverſans huic, ſed valdè conſentiens. nam diem qua Chriſtus ea dixit, & diem qua duxit Diſcipulos in montem, ea ſumma comprehendit: cùm Marcus ſex tantùm dierum inter has mediarũ rationem habuerit. Sumptis igitur Primariis Apoſtolorum, Montem aſcendit. Poterat ille quidem & domi gloriam ſuam oſtendere, cũ

tamen

tamen congrueret celſitudini gloriæ loci excelſitas, in Montem eos duxit excelſum. quod ſeorſum id actum dicit, myſterium rei ſignificat: & minimè voluiſſe Dominum illam publicare. quæ autem vocatur Transfiguratio per exterius oſtenſum ſplendorem facta eſt, per quem reſplenduit facies ut Sol, & veſtis exalbuit, fulgurans, ut Lucas ait: at Matthæus, alba facta eſſe veſtimenta ut lux. Non igitur characteris, ac lineamentorum mutatio quæpiam expectanda eſt in regno Dei, neque in Chriſto, neque in iis, qui ad ejus exemplum reformabuntur, ſed lucis adjectio valde fulgentis. Et hæc eſt immutatio, cuius Paulus meminit. quam Evangeliſtæ Transfigurationem nominarunt. Cur autem Moyſen & Eliam in medium adducit? ut differentiam & inde perſpicerent ſervorum & Domini; & benè laudatum Petrum, quòd ipſum Dei Filium eſſet confeſſus. Præterea ut idoneo teſtimonio refelleretur calumnia Chriſto impacta violatæ Legis, à dicentibus: *Non eſt hic a Deo qui Sabbatum non cuſtodit*. & ſimilia his. ut igitur oſtenderet ſe innocentem, ac neque violatæ Legis, neque uſurpatæ indebitæ gloriæ reum in eo quod dixiſſet çqualem ſe Patri, duos quorum alter in obſervatione Legis, alter in zelo divini honoris, eminuerant, teſtes pro ſe produci in medium. Nam Moſes qui Legem dederat, quomodo ejus tranſgreſſori & deſtructori obſequeretur? Elias ſimiliter ſummus zelator divinæ gloriæ, ſi Chriſtus adverſaretur Deo & falſo, atque inconvenienter diceret ac ferret ſe Patri æqualem, haudquaquam id probaret, quod tamen fecit, Chriſto obnoxiè apparens, eique obtemperans.

δευτέραν ἐστί, διότι ἐνεκάλουν αὐτῷ παραβαίνειν τοῦ νόμου λέγοντες, οὗτος οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ Θεοῦ, ὅτι τὸ σάββατον οὐ τηρεῖ, καὶ ἄλλα τινὰ παρόμοια. ἵνα τοίνυν δειχθῇ ὡς τούτων ἐστὶν ἀνεύθυνος, καὶ οὔτε νόμου παράβασις τὸ γινόμενον, οὔτε δόξης σφετερισμὸς τῆς μὴ προσηκούσης τὸ λέγειν ἑαυτὸν ἴσον τῷ πατρί, τοὺς ἐν ἑκατέρῳ λάμψαντας τούτους εἰς μέσον ἄγει. καὶ γὰρ Μωϋσῆς τὸν νόμον ἔδωκε, καὶ οὐκ ἂν παραβαίνοντα αὐτὸν καὶ τῷ τεθεικότι πολέμιον ὄντα ἐθεράπευσεν ἄν. Ἠλίας δὲ ὑπὲρ τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ ἐζήλωσε. καὶ οὐκ ἂν εἰ ἀντίθεος ἦν καὶ Θεὸν αὐτὸν ἔλεγεν ἴσον τῷ πατρί, μὴ ὢν ὅπερ ἔλεγε, μηδὲ προσηκόντως τοῦτο ποιῶν, παρέστη καὶ αὐτῷ καὶ ὑπήκουσεν.

9. Et deſcendentibus illis de
,, monte, præcepit illis ne cuiquã,
,, quæ vidiſſent, narrarent: niſi
,, cum Filius hominis à mortuis
,, reſurrexerit,

,, Καταβαινόντων δὲ αὐτῶν ἀπὸ
,, τοῦ ὄρους, διεστείλατο αὐτοῖς ἵνα μη-
,, δενὶ διηγήσωνται ἃ εἶδον, εἰ μὴ ὅταν
,, ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐκ νεκρῶν ἀνα-
,, στῇ:

EIVSDEM. Quò enim majora de ipſo dicerentur, eò creditu difficiliora tunc apud pleroſq; forent; & ſcandalum ex cruce vehementius offendiſſet. Hac de cauſa

ΑΥΤΟΥ. Ὅσῳ γὰρ μείζονα ἐλέγετο περὶ αὐτοῦ, τοσούτῳ δυσπαραδεκτότερα ἦν τοῖς πολλοῖς τότε, καὶ τὸ σκάνδαλον τὸ ἀπὸ τοῦ σταυροῦ ἐπετείνετο μᾶλλον. ἐντεῦθεν δὲ τοῦτο κελεύει σι-

γᾷν,

γᾷν, καὶ οὐχ ἁπλῶς· ἀλλὰ πάλιν τοῦ πάθους ἀναμιμνήσκων, καὶ μονονουχὶ τὴν αἰτίαν λέγων δι᾽ ἣν καὶ σιγᾷν ἐκέλευσεν, καὶ μηδενὶ εἰπεῖν, ἀλλ᾽ ἕως ἀναστῇ ἐκ νεκρῶν. καὶ τὸ δυσχερὲς σιγήσας τὸ χρηστὸν ἐμφαίνει μόνον. ἐκεῖνοι δὲ τὸ περὶ τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ μὴ συνιέντες τὸ μυστήριον, τὸν μὲν λόγον ἐκράτησαν, πρὸς ἑαυτοὺς δὲ συνεζήτουν τί ἐστι τὸ ἐκ νεκρῶν ἀναστῆναι;

ſileri hoc jubet. & hoc agens occaſionem accipit iterum memorādæ paſſionis, tantùm non cauſam innuens, ob quam hæc taceri juberet. Hoc autem facit dicens: *Donec à mortuis reſurgat* &c. Paſſionis triſtitia præterita, reſurrectionis conſolationem oſtendit ſolam. At ejus illi non intelligentes myſterium, rem quidem arcanam habuerunt: apud ſe verò quærebant, quid eſſet illud: è mortuis reſurgere?

ΤΟΛΩΣ. Οὐ διὰ παντὸς κελεύει σιγᾷν τοὺς ἀποστόλους ἀλλὰ ἕως οὗ ἐκ νεκρῶν ἀναστῇ· ἀναμιμνήσκων αὐτοὺς τοῦ πάθους· ἤδη γὰρ ἐκ τῶν προλαβόντων ἐπίστευσαν ὅτι Θεός ἐστι. καὶ οὐκ ἔτι ἀμφισβήτησιν οὐδεμίαν εἶχον. ἠγνόουν μὲν γὰρ τὸ περὶ τῆς ἀναστάσεως μυστήριον. ἐζήτουν δὲ πρὸς ἀλλήλους· ὅτι ποτὲ ἄρα ἐστὶν ὅ φησιν ὁ Χριστὸς, τὸ ἐκ νεκρῶν ἀναστῆναι.

TOLOSANI. Non in omne tempus ſilentium Apoſtolis indicit, ſed terminum tacendi ponit reſurrectionem ejus ex mortuis: ea ipſa mentione paſſionis ipſis ſuæ memoriam refricans. Cùm enim in utramque partem dignitatis & humilitatis Chriſti firmari ex ęquo fides deberet: de divinitate quidem ejus ita convicti erant, rebus modò viſis & auditis, ut dubitare neutiquam poſſent. De morte ipſius nondum ſe edoctos plenè teſtabantur illa ipſa dubitatione, atque ignorantia, quam ad commemorationem reſurrectionis prodiderunt. Myſterii enim iſtius adhuc expertes, quærebant inter ſe, quænam hæc tandem eſſet reſurrectio à mortuis, de qua Chriſtus loquebatur?

„ Καὶ τὸν λόγον ἐκράτησαν πρὸς
„ ἑαυτοὺς συζητοῦντες τί ἐστι τὸ ἐκ νεκρῶν
„ ἀναστῆναι;

10. Et verbum continuerunt
„ apud ſe: cōquirentes quid eſſet,
„ cùm à mortuis reſurrexerit.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Τὸ ἐκ νεκρῶν ἀνίστασθαι αὐτὸν, ἐποίει τὴν ἀδηλίαν· οὐ γὰρ ᾔδεσαν τί ἐστι.

ANOMYMI. Hanc dubitationē ipſis movit mentio reſurrectionis, quæ quid eſſet, ignorabant.

ΤΟΛΩΣ. Τοιοῦτος εἶναι μοι φαίνεται ὁ σκοπὸς τῆς ἐπερωτήσεως τῶν μαθητῶν. ἐθεάσαντο γὰρ ἐν τῇ μεταμορφώσει σὺν τῷ Μωυσῇ καὶ τὸν Ἠλίαν μετ᾽ αὐτοῦ. εἶτα ὡς ἀποροῦντες λέγουσι πρὸς αὐτόν· ὅτι ἡμεῖς μὲν σε ἑωράκαμεν πρὸ τοῦ Ἠλιοῦ. Πῶς οὖν οἱ Γραμματεῖς Ἠλίαν πρῶτον διδάσκουσιν ἔρχεσθαι· ἄρα ψεύδονται ἢ τἀληθῆ λέγουσι; Ὁ δὲ Κύριος ἀποκριθεὶς λέγει πρὸς αὐτούς.

TOLOSANI. Interrogationis hujus Diſcipulorum hæc mihi videtur occaſio, hic ſcopus fuiſſe. Viderant in Transfiguratione ſimul cum Moyſe etiam Eliam Chriſto adſtantem. Hinc cauſa dubitandi orta, ſic ex Ieſu quærunt: Te nos multò ante vidimus, quàm Eliam, qui hodiè primùm apparuit nobis. quomodo igitur Scribæ docēt Eliā ventu-

venturum priùs quàm Meſſias veniat? mentiuntur ne, an vera loquuntur cùm ſic dicunt? Ad quæ Dominus reſpondens, ait ipſis: Meum quidem ſecundum adventum Elias præceſſurus eſt: hujus autem prioris adventus mei Præcurſor Ioannes fuit. Equidem duos Prophetę adventus Chriſti memorant: & hunc qui nunc contigit: & alium olim futurum, cuius Elias, ut dictum eſt, Præcurſor ven[illegible]uri prioris Pręcurſor Ioannes extitit. Propterea Ioannem ipſum Chriſtus Eliam vocavit, non ſanè quod eadem cum Elia perſona eſſet: ſed quod ſimili cum illo præditus officio præcurrendi ante adventum Domini priorem: ſicut Elias ante poſteriorem præcurſurus eſt. Quod additur: *reſtituet omnia*, Elias nimirum, ad tempora inſtantis ſecundi adventus referendum eſt, quando apparens Elias præparabit viam Domino venturo, docens & diſponens homines, & ad excipiendum venientem Dominum reddens idoneos.

ὅτι Ἠλίας μὲν περὶ τῆς ἐμῆς δευτέρας παρουσίας ἐλεύσεται· τῆς δὲ νῦν καὶ προτέρας ὁ Ἰωάννης ἐλήλυθε πρόδρομος· ἐπεὶ δύο λέγουσιν οἱ Προφῆται παρουσίας τοῦ Χριστοῦ· τὴν νῦν γεγενημένην· καὶ ἔτι τὴν μέλλουσαν, ἧστινος Ἠλίας, ὡς εἴρηται, ἐλεύσεται πρόδρομος· καθάπερ τῆς προτέρας ὁ Ἰωάννης ἐγένετο. Διὸ καὶ Ἠλίαν τὸν πρόδρομον ὁ Χριστὸς ἐκάλει. οὐχ ἐπειδὴ Ἠλίας ἦν, ἀλλ' ὅτι πρόδρομος γέγονε, καθάπερ ἐκεῖνος ἔσεσθαι μέλλει· τὸ δὲ ἀποκαταστήσει πάντα· περὶ τῆς δευτέρας φησὶ παρουσίας ὅτι προοδοποιεῖν μέλλει καὶ διδάσκειν τὰ περὶ τῆς δευτέρας παρουσίας τοῦ Κυρίου.

Malach. 4.5. 11. Et interrogabant eũ, dicen-
» tes, Quid ergo dicunt Phariſæi
» & Scribę quia Eliã oportet ve-
» nire primùm?

» Καὶ ἐπηρώτων αὐτὸν, λέγοντες,
» ὅτι λέγουσιν οἱ γραμματεῖς, ὅτι
» Ἠλίαν δεῖ ἐλθεῖν πρῶτον;

EIVSDEM. Hoc audiverant Phariſæi, ut ſuperius eſt dictum, ab Angelo, ſive Malachia Propheta.

ΑΥΤΟΥ. Τοῦτο ἦσαν ἀκηκοότες οἱ Φαρισαῖοι, καθὼς ἔμπροσθεν εἴρηται, ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου ἤτοι Μαλαχίου προφήτου.

12. Qui reſpondens ait illis,
» Elias cùm venerit: primò reſti-
Iſa.53.3. » tuet omnia: & quomodo ſcriptũ
» eſt in Filium hominis, ut multa
» patiatur & contemnatur.

» Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς, εἶπεν αὐτοῖς,
» Ἠλίας μὲν ἐλθὼν πρῶτον ἀποκαθιστᾷ
» πάντα· καὶ πῶς γέγραπται ἐπὶ τὸν υἱὸν τοῦ
» ἀνθρώπου, ἵνα πολλὰ πάθῃ καὶ ἐξου-
» δενωθῇ.

EIVSDEM. Perturbationem, ex qua *omnia reſtituet Elias* incredulitatem dicit Iſraelitarũ in Chriſtum & ſecundum ejus adventum. Hanc tollet, & ea ſublata reſtituet res, & quaſi in ſolido fundabit adveniens Elias: at non ſtatim ve-

ΑΥΤΟΥ. Τὴν ταραχήν φησι καὶ τὴν ἀπιστίαν, ἣν ἔχουσιν οἱ ἐξ Ἰσραὴλ περὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς δευτέρας αὐτοῦ παρουσίας· ἀποπαύσει καὶ ἀποκαταστήσει, οἷον, εἰς βεβαίωσιν στήσει· ἀλλ' οὐκ εὐθὺς ἥξει, φησὶν, Ἠλίας· πῶς γὰρ ἔχει τὰ γεγραμμένα περὶ ἐμοῦ, ὅτι πολλὰ πείσομαι,

σῃ μου, πέρας λάβωσιν, εἰ εὐθὺς ἦλθη Ηλίας. ὁ γὰρ Ηλίας τῆς δευτέρας μου παρουσίας ἔσται πρόδρομος. δεῖ οὖν πρῶτον τὰ περὶ ἐμοῦ γεγραμμένα, ὅτι ἐξουδενωθήσομαι, πρῶτα γενέσθαι.

niet. quomodò enim exitum haberēt quæ de me ſcripta ſunt: multa videlicet me paſſurum ſi ſubitò Flias veniret? Erit igitur Elias Prçcurſor ſecundi adventus mei. quæ verò de mea futura exinanitione ſcripta ſunt, priùs oportet evenire.

» Ἀλλὰ λέγω ὑμῖν ὅτι καὶ Ηλίας
» ἐλήλυθε, καὶ ἐποίησαν αὐτῷ ὅσα
» ἠθέλησαν, καθὼς γέγραπται ἐπ' αὐ-
» τόν.

13. Sed dico vobis, quia &
» Elias venit: & fecerunt illi quę-
» cumque voluerunt, ſicut ſcriptū
» eſt de eo.

ΑΥΤΟΥ. Ηλίαν φησὶ τὸν Ιωάννην διὰ τὸ τῆς διακονίας παραπλήσιον. πρόδρομοι γὰρ εἰσὶ δύο. ἐποίησαν δὲ Ιωάννῃ ὅσα καὶ πέπονθεν ὑπὸ Ηρώδου. ποῦ δὲ γέγραπται περὶ Ιωάννου ὅτι πάθοι ἃ πέπονθεν; ἐγὼ οὐδαμοῦ εὗρον, ἢ οὖν ἐγὼ ἠγνόησα, ἢ ἐν τῶν ἀπολλυμένων βίβλοις γέγραπται. πολλαὶ γὰρ ἀπώλοντο ἐν τῇ κατὰ τὸν Ναβουχοδονόσωρ αἰχμαλωσίᾳ· ἢ τὸ καθὼς γέγραπται τοῦτ' ἔστιν ἐν τοῖς εὐαγγελίοις. ὡς εἰ ἔλεγεν· ὅτι ἃ πέπονθεν, ἀναγεγραμμένα ἔσται· ἀντὶ δὲ μέλλοντος χρόνου παρεληλυθότα εἴρηκε.

EIVSD. Eliam vocat Ioannem ob ejus ſimile miniſterium. Præcurſores enim ſunt ambo. Fecerunt verò Ioanni ea, quæ paſſus eſt ab Herode. ubi verò ſcriptum eſt de Ioanne paſſurum ipſum quæ eſt paſſus? Equidem nuſquam reperi. aut igitur id me quærentem fugit: aut in libris ſacris, qui perierunt, legebatur. multi enim perierunt in captivitate ſub Nabuchodonozore. aut illud, ſicut ſcriptum eſt, Evangelia reſpicit, in quibus ſcribenda erat mors Ioannis, permutatione temporū præterito poſito loco futuri.

ΤΟΛΩΣ. Ελεύσεται φησὶν ὁ Ηλίας ἀποκαθιστῶν πάντα πρὸ τῆς δευτέρας παρουσίας· ἀλλὰ καὶ νῦν ἐλήλυθεν Ηλίας· τουτέστιν ὁ Ιωάννης. τοῦτο δὲ εἰπὼν ἀναμιμνήσκει αὐτοὺς τοῦ οἰκείου πάθους, ἐκ τῶν θείων γραφῶν τὰς μαρτυρίας παριστῶν. ἀλλὰ καὶ εἰς Ιωάννην φησὶν ἐποίησαν ὅσα ἠθέλησαν· ὃν καὶ Ηλίαν καλεῖ διὰ τὴν προειρημένην αἰτίαν. οἱ δὲ μαθηταὶ ἐπύθοντο παρ' αὐτοῦ, πῶς γέγραπται παθεῖν τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου; ὁ δὲ ἀποκριθεὶς πρὸς αὐτοὺς ἔλεγεν ὅτι ὥσπερ ἐλήλυθεν ὁ καθ' ὁμοίωσιν Ηλιοῦ Ιωάννης καὶ πάντα δεινὰ πέπονθεν· οὕτω δεῖ παθεῖν καὶ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τὰ γεγραμμένα.

TOLOSANI. Veniet, inquit, Elias reſtituens omnia ante ſecundum adventum. Sed & nunc Elias venit: hoc eſt, Ioannes. quo dicto refricat ipſis memoriam paſſionis ſuæ, producendis teſtimoniis divinarum ſcripturarum. *Fecerunt*, inquit, *et quæcumque voluerunt*. Ioanni videlicet, quem Eliam vocat propter rationem prius dictam. Interrogantibus porrò ipſum Diſcipulis quomodo ſcriptum eſſet paſſurum Filium hominis? reſpondit id fuiſſe præſignificatum in exemplis Sanctorum veteris Legis, qui Chriſti figuræ fuerant, omneſque

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Αναλαβόντες τὰ εἰρημένα, τὸ συμφέρον τῶν ῥητῶν θεωρήσωμεν. ἐν ὅσῳ ὑπῆρχεν

perſecutionem ſunt paſſi. ut enim, inquit, Ioannes gravia pertulit, quia figuratus ab Elia Ieſabelis olim odium & fugam, atque exilium paſſo: ita & Filium hominis in ſe repræſentaturum eas paſſiones & mala, quæ in perſonis Prophetarũ in ſui figuram præceſſerunt.

VICTORIS ANTIOCH. Reſumptis jam dictis, cohærentiam ſententiarum conſideremus. Dum adhuc erant in monte Diſcipuli, viſa jam Transfiguratione, ac guſtu prælibaro Regni ejus, interrogarunt Chriſtum de eo quod Scribæ dicebant. Ille autem confirmavit Prophetæ prædicationem, dicens venturum Eliam, & reſtituturũ omnia. Iterum interrogarunt ipſum Diſcipuli: Et quomodo ſcriptum eſt paſſurum Filium hominis? ad hæc ait: Dico vobis: Sicut qui venit in ſimilitudinem Eliæ Ioannes graviſſima paſſus eſt, ſic juxta ſcripturas paſſurum Filium hominis.

ἐν τῷ ὄρει οἱ μαθηταὶ καὶ τὴν μεταμόρφωσιν αὐτοῦ ἐθεάσαντο, καὶ προοίμια ἐδέξαντο τῆς βασιλείας αὐτοῦ, ἠρώτησαν αὐτὸν τὸ ὑπὸ τῶν γραμματέων λεγόμενον. ἐβεβαίωσε τοῦ προφήτου τὴν πρόῤῥησιν, εἰπὼν ἔτι ἥξειν καὶ ἀποκαταστήσειν πάντα. πάλιν ἐπύθοντο αὐτοῦ οἱ μαθηταὶ καὶ πῶς γέγραπται παθεῖν τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου; εἶτα πρὸς τοῦτο φησι, λέγω ὑμῖν ὅτι ὥσπερ ἐλήλυθεν ὁ καθ' ὁμοίωσιν Ηλιοῦ Ἰωάννης καὶ πάνδεινα πέπονθεν· οὕτω κατὰ γεγραμμένα παθεῖν τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου.

14. Et veniens ad Diſcipulos
„ ſuos, vidit turbam magnã circa
„ eos, & Scribas conquirẽtes cum
„ illis.

„ Καὶ ἐλθὼν πρὸς τοὺς μαθητὰς,
„ εἶδεν ὄχλον πολὺν περὶ αὐτοὺς, καὶ
„ γραμματεῖς συζητοῦντας αὐτοῖς.

15. Et confeſtim omnis popu-
„ lus videns Ieſum, ſtupefactus
„ eſt & expaverunt: & accurren-
„ tes ſalutabant eum.

„ Καὶ εὐθέως πᾶς ὁ ὄχλος ἰδὼν
„ αὐτὸν, ἐξεθαμβήθη, καὶ προστρέ-
„ χοντες ἠσπάζοντο αὐτόν.

16 Et interrogavit eos, Quid
„ inter vos conquiritis?

„ Καὶ ἐπηρώτησε τοὺς γραμματεῖς,
„ τί συζητεῖτε πρὸς ἑαυτούς.

EIVSD. Quare novem Diſcipulis, qui eum ipſo in montem nõ aſcenderant, quæſtionem movent? Captata videlicet Scribæ occaſione abſentiæ Salvatoris, abducturos ſe ab eo Diſcipulos ſperarunt. ſed ſubitò illum conſpicati reduecem; vel potiùs non illi (non enim digni erant qui viderent Salvatorẽ) ſed omnis populus, ſtupefactus eſt, aſpectu ejus ipſos percellente. *& accurrentes ſalutabant eum*, ex populo ſcilicet, qui odii in eum, invidiæque expertes, eſſe cum eo ſemper volebant.

ΑΥΤΟΥ. Ἵνα τί πρὸς τοὺς ἐννέα ἐποίουν τὴν ζήτησιν τοὺς μὴ συναναβάντας αὐτῷ εἰς τὸ ὄρος; δραξάμενοι γὰρ οἱ γραμματεῖς τῆς τοῦ σωτῆρος ἀπουσίας, περιέλκειν τοὺς μαθητὰς ὑπελάμβανον· ἀλλ' αἰφνίδιον αὐτὸν θεασάμενοι, μᾶλλον δὲ οὐκ αὐτοὶ (οὐδὲ γάρ εἰσιν ἄξιοι τὸν σωτῆρα θεωρεῖν) ἀλλ' ὁ πᾶς ὄχλος, ἐξεθαμβήθη, τῆς θέας αὐτοὺς εἰς ἔκπληξιν ἀγαγούσης. καὶ δὴ προσδραμόντες ἠσπάζοντο αὐτόν, δηλονότι οἱ ἀπὸ τοῦ ὄχλου, οἵτινες παντὸς ἀπηλλαγμένοι πάθους, ἐβούλοντο διαπαντὸς αὐτῷ συνεῖναι.

„ Καὶ

„ Καὶ ἀποκριθεὶς εἷς ἐκ τοῦ ὄχλου,
„ εἶπε.

17. Et reſpondens unus de tur-
„ ba, dixit,

ΤΟΛΩΣ. Καὶ ἐλθὼν πρὸς τοὺς μαθητὰς φησὶν εἶδεν ὄχλον πολὺν συνηθροισμένον· ἄνθρωπον γὰρ ἔβλεπον ἔχοντα πνεῦμα ἀκάθαρτον καὶ ἄλαλον· καὶ δὴ ὁρῶντες τὸν Κύριον ἐρχόμενον ἐξεθαμβήθησαν φησὶ καὶ προστρέχοντες ἠσπάζοντο αὐτόν· εἴτε τὴν θεραπείαν ἐλπίζοντες τοῦ πάσχοντος· διὸ καὶ ἐξεθαμβήθησαν· εἴτε καὶ διὰ φθόνον ὅνπερ εἰώθεισαν ἔχειν πρὸς αὐτόν. καὶ ὁ Κύριος ἰδὼν ἐπηρώτησεν αὐτούς. τί συζητεῖτε πρὸς ἑαυτούς; οὐχ ὡς ἀγνοῶν. ἀλλ᾽ ἵνα παρακαλέσωσιν αὐτὸν ἰάσασθαι τὸν ἄνθρωπον.

TOLOSANI. *Et veniens ad Diſcipulos ſuos* (pergit Evangeliſta dicere) *vidit turbam magnam circa eos* congregatam. Hominem videlicet ſpectabant habētem ſpiritum immundum & mutum. Ac tū ſanè, reſpicientes veniētem Dominum, *ſtupefacti ſunt*, inquit, *& accurrentes ſalutabant eum*. vel quod curationem infirmi ſperarent, & quaſi eblandiri ſatagerent: quò referri poteſt quod dicūt, ut ſtupefacti, reputatione nimirum tacita mirificæ potentiæ ipſius, tot prodigiis probatæ, quorum recordationē aſpectus ejus excitarat, in admirationem ejus ex improviſo præſentis excitati. Niſi potiùs ea commotio effectus quidam invidiæ fuit, ejus qua flagrare in ipſum conſueverant. Videns autem Dominus interrogavit eos: *quid inter vos conquiritis?* non utique ignorans. ſed invitans ad ſibi ſupplicandum pro ſalute hominis dæmone infeſſi.

„ Διδάσκαλε, ἤνεγκα τὸν υἱόν μου
„ πρός σε, ἔχοντα πνεῦμα ἄλαλον.
„ Καὶ ὅπου ἂν αὐτὸν καταλάβῃ, ῥήσσει, καὶ ἀφρίζει, καὶ τρίζει τοὺς
„ ὀδόντας αὐτοῦ, καὶ ξηραίνεται.

„ Magiſter, attuli filium meum
„ ad te, habentem ſpiritum mutū.
18. Qui ubicumq; eū apprehē-
„ derit, allidit illum, & ſpumat, &
„ ſtridet, & areſcit:

ΤΟΛΩΣ. Οὗτος ὁ ἄνθρωπος ὁ τὸν υἱὸν αὐτοῦ πρὸς τὸν Χριστὸν ἐνεγκὼν, σφόδρα ἐτύγχανεν ἀσθενὴς κατὰ τὴν πίστιν. καὶ τοῦτο ἐκ πολλῶν ἐστι φανερόν. Καὶ γὰρ ὁ Κύριος θεασάμενος αὐτὸν εἶπεν· ὦ γενεὰ ἄπιστος. καὶ πάλιν δύνασαι πιστεῦσαι; πάντα γὰρ δυνατὰ τῷ πιστεύοντι. καὶ αὖθις. ἐὰν ἡ ἀπιστία αὐτοῦ γέγονεν αἰτία τοῦ μὴ ἐξελθεῖν τὸν δαίμονα, τί τοῖς μαθηταῖς ἐγκαλεῖ; πρὸς γὰρ τὸ θεραπεῦσαι τὰς νόσους δύο τυγχάνουσι μέγιστα κεφάλαια, ἥτε τοῦ πάσχοντος, ὡς πολλάκις εἴρηται, πίστις, καὶ ἡ αὐτοῦ τοῦ θεραπεύοντος ἀρετὴ καὶ δύναμις.

TOLOSANI. Hic homo, qui filium ſuum Chriſto obtulit, valde infirmus erat in fide, ut ex multis licet intelligere. Etenim Dominus intuitus illum dixit: *O generatio incredula!* Et rurſus: *ſi potes credere. omnia enim poſſibilia ſunt credenti.* Dicat aliquis: ſi hominis ejus incredulitas in cauſa fuit cur dæmon non exiſſet, cur Diſcipulos quoque ſuos Dominus incuſat? quia & in ipſis pars culpæ reſidebat, nondum ſatis robuſtè credentibus. Nam ad curādos morbos duo præcipuè neceſſaria ſunt, primùm languentis

ipſius fides, ut ſæpiùs eſt dictum; deinde curationem operantis virtus & poteſtas.

„ Et dixi Diſcipulis tuis ut eiicerent illum, & non potuerunt.

19. Qui reſpondens ei, dixit; O generatio incredula quamdiu apud vos ero? quàdiu vos patiar? afferte illum ad me.

20. Et attulerunt eum. Et cùm vidiſſet eum, ſtatim ſpiritus cõturbavit illum: & eliſus in terram, volutabatur ſpumans.

„ Καὶ εἶπον τοῖς μαθηταῖς σου ἵνα αὐτὸ ἐκβάλωσι, καὶ οὐκ ἴσχυσαν.

„ Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς αὐτῷ, εἶπεν, ὦ γενεὰ ἄπιστος, ἕως πότε πρὸς ὑμᾶς ἔσομαι; ἕως πότε ἀνέξομαι ὑμῶν; φέρετε αὐτὸν πρός με.

„ Καὶ ἤνεγκαν αὐτὸν πρὸς αὐτόν. καὶ ἰδὼν αὐτὸν, εὐθέως τὸ πνεῦμα ἐσπάραξεν αὐτόν. καὶ πεσὼν ἐπὶ τῆς γῆς, ἐκυλίετο ἀφρίζων.

TOLOS. Vide hujus hominis inofficioſam ruſticitatem, qui in tam multorum circumſtantiũ auribus vituperet Diſcipulos apud ipſum Ieſum: attuli, inquit, filium meum ad Diſcipulos tuos, & non potuerunt curare ipſum. Ieſus autem Diſcipulorum honori conſulens cauſam non ejecti dæmonis ipſi potiùs imputat eorum accuſatori. ad quem illa dicit: *O generatio incredula & perverſa!* Non ad hunc porrò ſolùm dicit, ſed & ad Iudæos omnes. multi videlicet illic erant offenſi infenſique Chriſto ſine cauſa. Ajens igitur Dominus: *quamdiu ero apud vos?* oſtendit: nõ eſſe ſibi grave crucifigi, aut mori: ſed verſari cum ipſis. Quod deinde afferri juſſit ad ſe puerũ, quodq; allatum cõturbari permiſit, diſcerpique à dæmone, non ad oſtentationem dixit fecitve: ſed ut ea mora & ſpectaculo provocaret pueri patrem ad certam fidem miraculi futuri.

ΤΟΛΩΣ. Ὅρα τὴν τοῦ ἀνθρώπου τούτου καὶ ἐπέρωθι ἀγροικοσύνην. πῶς ἐν παρουσίᾳ πολλῶν λέγει τῷ Ἰησοῦ ῥῆμα κατὰ τῶν μαθητῶν· ὅτι προσήνεγκα αὐτὸν τοῖς μαθηταῖς σου. καὶ οὐκ ἴσχυσαν αὐτὸν θεραπεῦσαι. κἀντεῦθεν ὁ Ἰησοῦς αὐτῷ μᾶλλον τὴν αἰτίαν λογίζεται πλέον ἤπερ τοῖς μαθηταῖς. διὸ καί φησιν. ὦ γενεὰ ἄπιστος καὶ διεστραμμένη. οὐ μόνον πρὸς αὐτὸν τοῦτό φησιν· ἀλλὰ καὶ πρὸς πάντας Ἰουδαίους· καὶ γὰρ ἦσαν πολλοὶ τῶν ἐκεῖ παρόντων σκανδαλιζόμενοι περὶ αὐτοῦ τὰ μὴ προσήκοντα. εἰπὼν τοίνυν ὁ Κύριος· ἕως πότε ἔσομαι μεθ' ὑμῶν; δείκνυσιν ὅτι οὐ τὸ σταυρωθῆναι καὶ θανεῖν βαρύ· ἀλλὰ τὸ εἶναι μετ' αὐτῶν. τὸ δὲ φέρετέ μοι αὐτὸν ὧδε· καὶ τὸ καταλιπεῖν αὐτὸν σπαράττεσθαι οὐ πρὸς ἐπίδειξιν εἶπεν ὁ Κύριος· ἀλλὰ διὰ τὸν πατέρα τοῦ παιδὸς ὅπως ταῦτα ὁρῶν εἰς πίστιν ἔλθῃ τοῦ γενησομένου θαύματος.

21. Et interrogavit patrẽ ejus, Quantũ temporis eſt ex quo ei hoc accidit? At ille ait, Ab infantia.

22. Et frequenter eum in ignẽ & in aquas miſit, ut eum per-

„ Καὶ ἐπηρώτησε τὸν πατέρα αὐτοῦ, πόσος χρόνος ἐστὶν, ὡς τοῦτο γέγονεν αὐτῷ; ὁ δὲ εἶπε, παιδιόθεν.

„ Καὶ πολλάκις αὐτὸν εἰς τὸ πῦρ ἔβαλε, καὶ εἰς τὸ ὕδωρ, ἵνα ἀπολέσῃ

αὐτὸν

» αὐτόν. ἀλλ' εἴ τι δύνασαι, βοήθησον
» ἡμῖν σπλαγχνισθεὶς ἐφ' ἡμᾶς.

» Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ, τὸ, εἰ
» δύνασαι πιστεῦσαι, πάντα δυνατὰ τῷ
» πιστεύοντι.

» Καὶ εὐθέως κράξας ὁ πατὴρ τοῦ
» παιδίου μετὰ δακρύων ἔλεγε, πιστεύω
» κύριε· βοήθει μου τῇ ἀπιστίᾳ.

» deret: ſed ſi quid potes, adjuva
» nos, miſertus noſtri.

23. Ieſus autem ait illi, Si po-
» tes credere, omnia poſſibilia
» ſunt credenti.

24. Et cõtinuò exclamans pa-
» ter pueri, cum lachrymis ajebat,
» Credo Domine: adiuva incre-
» dulitatem meam.

ΤΟΛΩΣ. Ἐπειδὴ δὲ ὁ πατὴρ τοῦ παιδὸς εἶπεν· εἰ δύνασαι βοήθει μοι. λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ Κύριος· τῷ πιστεύοντι πάντα δυνατά· εἰς γὰρ ἐκεῖνον περιΐστησιν ὁ Κύριος τὸ ἔγκλημα ταῦτα εἰπών. ὁ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν. ὅτι μεγάλη δύναμις ἔνεστί μοι οὐ μόνον τοῦ θαυματουργεῖν· ἀλλὰ καὶ τοὺς ἑτέρους ποιεῖν θαύματα ἐνεργεῖν παραπλησίως ἐμοί· τουτέστιν· αὐτὸς δυνήσῃ αὐτὸν θεραπεῦσαι εἰ καθαρῶς πιστεύσειας· ὁ δὲ ἔτι μᾶλλον ἐλεγχόμενος ἐπὶ τῇ ἀπιστίᾳ, κέκραγε λέγων· πιστεύω Κύριε· βοήθει μου τῇ ἀπιστίᾳ· διχῶς γὰρ λέγομεν εἶναι τὴν πίστιν· τὴν μὲν εἰσαγωγικὴν, τὴν δὲ τελείαν τε καὶ πνευματικήν. διὰ τοῦτο ἀρξάμενος πιστεύειν τῆς τοῦ Κυρίου βοηθείας ἐδεῖτο. καὶ γὰρ καὶ οἱ μαθηταὶ ἔλεγον τῷ Σωτῆρι· πρόσθες ἡμῖν πίστιν. τὴν τελείαν ζητοῦντες παρὰ τῆς αὐτοῦ δυνάμεως λαβεῖν:

TOLOSANI. Poſtquam verò pater pueri dixit: *Si potes adjuva me*. dicit ad ipſum Dominus: *Omnia poſſibilia ſunt credenti*. quibus verbis, per eum & incredulitatem ejus ſtetiſſe indicat quo minus à Diſcipulis puer curaretur. Innuit præterea ſibi ſummam ineſſe poteſtatem non modò perpetrandarũ per ſe ipſum rerum mirabilium, ſed & communicandæ aliis quibuſcumque mirificæ virtutis, qua miracula & ipſi operari ſimiliter poſſint. Hanc enim ea verba ſententiam habent: Vel tu ipſe, me tibi vim tribuente, ſanare puerum tuum poteris, ſi credideris ſyncerè. Ille autem eo magis incredulitatis convictus ſuæ, & ex reprehenſione ad emendationis curam proficiens, clamavit dicens: *Credo Domine, adjuva incredulitatem meam*. Duplicem enim fidem eſſe dicimus: priorem initialem & inchoatam, poſteriorem perfectam & ſpiritualem. Propterea cùm incepiſſet credere, Domini ad ulterius perfecteq; credendũ opem implorabat. Nam & ipſi Diſcipuli Salvatori ſupplicantes dixerunt: *Adauge nobis fidem*. perfectã illam videlicet, quæ Dei potentiæ opus, & miſericordiæ munus eſt, impetrare cupientes.

» Ἰδὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς ὅτι ἐπισυντρέχει
» ὄχλος, ἐπετίμησε τῷ πνεύματι
» τῷ ἀκαθάρτῳ, λέγων αὐτῷ, τὸ πνεῦ-
μα τὸ ἄλαλον καὶ κωφὸν, ἐγώ σοι ἐπι-
» τάσσω, ἔξελθε ἐξ αὐτοῦ, καὶ μηκέτι
» εἰσέλθῃς εἰς αὐτόν.

» Καὶ κράξαν, καὶ πολλὰ σπα-

25. Et cùm videret Ieſus con-
» currentem turbam, commina-
» tus eſt ſpiritui immundo, dicens
» illi: Surde & mute ſpiritus, ego
» præcipio tibi exi ab eo: & am-
» plius ne introeas in eum.

26. Et exclamans, & multùm
» diſcer-

„ diſcerpens eum, exiit ab eo, &
„ factus eſt ſicut mortuus, ita ut
„ multi dicerẽt, Quia mortuus eſt.

27. Ieſus autem tenens manũ
„ ejus, elevavit eum: & ſurrexit.

» σπαράξας αὐτόν, ἐξῆλθε. καὶ ἐγένετο
» ὡσεὶ νεκρός, ὥστε πολλοὺς λέγειν
» ὅτι ἀπέθανεν.

» Ὁ δὲ Ἰησοῦς κρατήσας τῆς χειρὸς
» αὐτοῦ, ἤγειρεν αὐτὸν, καὶ ἀνέστη.

TOLOSANI. Poteſtatem Domini adverſus dæmonas, divinitatemque veram ejuſdem oſtendit hæc ejus ad dæmonium vox: *Mute & ſurde ſpiritus: Ego præcipio tibi* &c. nam præcipiendi verbum autoritatis humana majoris, atq; adeò divinæ habet emphaſim. Quod autem nõ ſolùm exire jubet, ſed prætera vetat, ne amplius introeat in eum. Id ita facit propter infidelitatem, quam in patre pueri deprehenderat. Erat enim alioqui periculum ne ſemel licèt ejectus dæmon, in domicilium fidei præſidio non munitum, regreſſum facilem haberet. Habebat enim, ut dictum eſt, hic homo initium fidei quoddam, nõ perfectam & conſummatam fidem. quæ cauſa etiam fuit cur tam ægrè divelleretur à puero dæmon, ac nonniſi ita malè diſcerpens miſerum, ut pro mortuo relinqueret.

VICTORIS ANTIOCH. Hũc hominem valde infirmum in fide oſtendit Scriptura; & ex multis id indiciis patet. vel quòd Chriſtus dixerit: *O generatio incredula!* & rurſus: *Omnia poſſibilia credenti.* vel ex ipſa ejus confeſſione dicentis, cùm accederet ad Chriſtum, *adjuva incredulitatem meam.* & ex eo, quod præceperit dæmonio, ne amplius introiret in eum. Præterea ex illis Chriſti verbis: *ſi potes credere.* & quod dicit: incredulitatem ejus cauſam fuiſſe cur non ejiceretur dæmon. quare igitur Diſci-

ΤΟΛΩΣ. Τὴν ἐξουσίαν τοῦ Κυρίου κατὰ τῶν δαιμόνων· καὶ ὅτι Θεός ἐστιν ἀληθινός· δείκνυσιν ἡ αὐτοῦ φωνὴ ἡ πρὸς τὸ δαιμόνιον λέγουσα· τὸ ἄλαλον καὶ κωφὸν πνεῦμα ἐγώ σοι ἐπιτάσσω. τὸ μὲν γὰρ ἐπιτάσσειν τὴν αὐτοῦ θεότητα παρίστησι· τὸ δὲ μὴ μόνον ἐξελθεῖν· ἀλλὰ καὶ μηκέτι εἰσελθεῖν· διὰ τὴν τοῦ πατρὸς τοῦ παιδὸς ἀπιστίαν εἴρηται. οὐ γὰρ ἦν πεφραγμένος τῇ πίστει· ἀλλ' ἀρχὴν, ὡς εἴρηται, πίστεως ἐτύγχανεν ἔχων. διὰ τοῦτο καὶ ἡ τοῦ δαίμονος ἐκ τοῦ παιδὸς ἀπόλυσις οὕτω δύσκολος ἦν, ὥστε νεκρὸν νομίζεσθαι τὸν παῖδα γενέσθαι.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Τοῦτον τὸν ἄνθρωπον σφόδρα ἀσθενοῦντα κατὰ πίστιν δείκνυσιν ἡ γραφή· καὶ ἐκ πολλῶν τοῦτο δῆλον, ἔκ τε τοῦ εἰπεῖν τὸν Χριστὸν, ὦ γενεὰ ἄπιστος, καὶ πάλιν, τῷ πιστεύοντι πάντα δυνατὰ, ἔκ τε τοῦ εἰπεῖν αὐτὸν τὸν προσελθόντα, βοήθει μου τῇ ἀπιστίᾳ, καὶ ἐκ τοῦ κελεῦσαι τὸ δαιμόνιον μὴ εἰσελθεῖν εἰς αὐτὸν, καὶ ἐκ τοῦ πάλιν εἰπεῖν τὸν Χριστὸν· εἰ δύνασαι πιστεῦσαι· καὶ εἰ ἀπιστία αὐτοῦ γέγονε, φησὶν, αἰτία τοῦ μὴ ἐξελαθῆναι τὸν δαίμονα, τί τοῖς μαθηταῖς ἐγκαλεῖ; δεικνὺς ὅτι δυνατὸν αὐτοῖς καὶ χωρὶς τῶν προσαγόντων μετὰ πίστεως πολλαχοῦ θεραπεῦσαι. ὥσπερ γὰρ ἤρκεσε πολλάκις ἡ τοῦ προσάγοντος πίστις εἰς τὸ καὶ παρ' ἐλαττόνων λαβεῖν, οὕτω τῶν ποιούντων πολλάκις ἤρκεσεν ἡ δύναμις καὶ μὴ πιστευόντων τῶν προσελθόντων θαυματουργῆσαι. διὰ δὲ τούτου καὶ ἑτέρωθεν τὴν ἀγνωμοσύνην, πῶς ἐπὶ τοῦ ὄχλου ἐντυγχάνει τῷ Ἰησοῦ κατὰ τῶν μαθητῶν λέγων, ὅτι προσήνεγκα αὐτὸν τοῖς μαθηταῖς σου, καὶ οὐκ ἴσχυσαν αὐτὸν θεραπεῦσαι. ἀλλ' αὐτὸς ἀπαλλάττων αὐτοὺς

τοῦ

τοῦ ἐγκλήματος, ἐπὶ τοῦ δήμου, τὸ πλέον οὖν ἐκείνῳ λογίζεται, ὦ γενεὰ, φησὶν, ἄπιστος καὶ διεστραμμένη, ἕως πότε ἔσομαι μεθ᾽ ὑμῶν; οὐκ εἰς τὸ τούτου πρόσωπον μόνον ἀποτεινόμενος, ἵνα μὴ αὐτὸν ἐξαπορήσῃ, οὐ προσφέρει τὴν ἀπιστίαν· εἰς πάντας δὲ Ἰουδαίους ἀποφθέγγεται. καὶ γὰρ εἰκὸς πολλοὺς τῶν παρόντων σκανδαλισθῆναι, καὶ τὰ μὴ προσήκοντα ἐννοῆσαι περὶ αὐτοῦ. ὅταν δὲ εἴπῃ, ἕως πότε ἔσομαι μεθ᾽ ὑμῶν; δείκνυσι πάλιν ἀσπασὸν ὄντα τὸν θάνατον αὐτῷ, καὶ ὅτι οὐ τὸ σταυρωθῆναι, ἀλλὰ τὸ εἶναι μετ᾽ αὐτῶν βαρύ. οὐ μὴν ἔστη μέχρι τῶν ἐγκλημάτων· ἀλλὰ τί φησι; φέρετέ μοι αὐτόν. καὶ ἀφίησιν αὐτὸν σπαράττεσθαι, οὐ πρὸς ἐπίδειξιν, ἀλλὰ δι᾽ αὐτὸν τὸν πατέρα· ἵνα ὅταν ἴδῃ τὸ δαιμόνιον θορυβούμενον ἀπὸ τοῦ κληθῆναι μόνον, κἂν οὕτως ἐναχθῇ εἰς τὴν πίστιν τοῦ ἐσομένου θαύματος. καὶ ἐπερωτᾷ μὲν ὁ Σωτὴρ πόσῳ χρόνῳ κατέχοιτο τῷ δαίμονι; ὁ δὲ, ἐκ παιδὸς, ἔφη, καὶ ὡς κινδυνεύειν διαφθαρῆναι, καὶ τὴν ἄπιστον ἀφῆκε φωνὴν λέγων τὸ, εἴ τι δύνασαι, βοήθει ἡμῖν. παρὰ δὲ τοῦ Σωτῆρος ἡ τῆς δυνάμεως ἔνδειξις μετὰ τῆς πρεπούσης πρᾳότητος ἐγίνετο, λέγοντος τὸ, εἰ πιστεύεις, πάντα δυνατὰ τῷ πιστεύοντι, οὐ γὰρ ἔφη, ἐμοὶ πάντα δυνατά. καίτοι τοῦτο δηλοῖ, τὴν εἰς αὐτὸν πίστιν πάντα ἔχειν δυνατά. ἀλλὰ τῷ πιστεύοντί φησιν, ἅμα καὶ προτρέπων ἐπὶ τὴν πίστιν. ὁ δὲ, ἔτι μᾶλλον ἐλεγχόμενος ἐπὶ τῇ ἀπιστίᾳ, πιστεύω, ἔφη, βοήθει μου τῇ ἀπιστίᾳ. ἀλλ᾽ εἰ ἐπίστευσεν εἰπὼν, πιστεύω, πῶς πάλιν φησὶ, βοήθει μου τῇ ἀπιστίᾳ; διάφορος ἐστὶν ἡ πίστις. ἡ μὲν εἰσαγωγικὴ, ἡ δὲ τελεία. ἀρξάμενος οὖν πιστεύειν, ἐδεῖτο τοῦ Σωτῆρος διὰ τῆς αὐτοῦ δυνάμεως προσθεῖναι τὸ λεῖπον. οὕτως καὶ οἱ μαθηταὶ ἔλεγον τῷ Σωτῆρι, πρόσθες ἡμῖν πίστιν. ἔνθα δὲ συνέτρεχε μὲν ὁ ὄχλος. ὁ δὲ Σωτὴρ, ὥς φησιν ὁ εὐαγγελιστὴς, τοῦτο ἰδὼν, ἐπετίμησε τῷ πνεύματι τῷ ἀκαθάρτῳ. ἐνταῦθα δέ τις πρόφασις δη-

pulos reprehendit? oſtendens videlicet potuiſſe ipſos compenſare defectum fidei recurrentium ad ipſos, abundantiori ſua fide ſi talem habuiſſent. ut enim aliquando excellens fides poſcentium auxilium, facit ut accipere id queant à mediocri fide præditis: ſic è converſo minor fides accedentium ſuppletur ad effectum miraculi, exceſſu fidei vigentis in iis, ad quos recurritur. Vide autem & aliunde ingratũ hujus & inofficiosũ agendi modum. convenit Dominum coram populo contra Diſcipulos, dicens: attuli hunc Diſcipulis tuis, & non potuerunt ipſum ſanare. ſed Chriſtus purgans eos ab eo crimine apud populum, majorem ejus incõmodi partem in ejus culpam confert. *O generatio*, inquiens, *incredula, & perverſa, quamdiu apud vos ero?* non in ejus ſolius faciem intendens, ne ipſum conturbaret, de cujus incredulitate conqueritur. In commune autem Iudæis loquitur; quorum multos præſentium veriſimile eſt fuiſſe ſcandalizatos, neque de ipſo ut conveniebat ſenſiſſe. Cùm autem dicit: *quamdiu apud vos ero?* oſtendit ſibi libenti eventuram mortem: nec ſibi grave eſſe crucifigi, ſed apud ipſos eſſe. non autem in querelis ac criminationibus hæſit. ſed quid ait? *Afferte illum ad me*. & permiſit ipſum diſcerpi: non ad oſtentationem: ſed propter ipſum patrem. ut is videns dæmonem turbari ſola Chriſti voce, vel ſic excitaretur ad fidem miraculi futuri. Et interrogat quidẽ Salvator ex quãto tempore in poteſtate dæmonis eſſet? Ille autem, ab infantia reſpondit; adjungens in periculo eũ fuiſſe malè pereũdi.

tum

tum illam incredulam ſubjunxit vocem : *Si quid potes adjuva nos*. A Salvatore autem virtutis oſtenſio cum conveniente manſuetudine facta eſt; dicente : ſi credis,cuncta ſunt poſſibilia credenti. non enim dixit : mihi cuncta poſſibilia ſunt. Et hoc ſignificat fidem in ipſum omnipotentem eſſe. ſed *credenti* dixit : ſimul & adhortans ad fidem. Ille autem adhuc magis cōvictus de incredulitate : *Credo*, ait, *adjuva incredulitatem meam*. verū, ſi credebat dicens *credo*; quomodo rurſum dicit : *adjuva incredulitatem meā*? Duplex eſt fides,initialis & perfecta.Incipiens ergo credere, petebat à Salvatore,ut per ſuā potētiā quod ſibi fidei deerat, adjungeret. ſic & Diſcipuli Salvatori dixerunt: *adauge nobis fidē*.ubi verò cōcurrit populus, Salvator, ut ait Evangeliſta, eo viſo, *comminatus eſt ſpiritui immundo*. Hinc invitamentum non parvum offertur Domino curationis operandæ, ſpes nimirum ex ipſa ſecuturæ ſui notitiæ in illo, qui ſpectatum accurrerat, populo. nam ejus gratia venerat : ut, inquam, ſe hominibus, quantum quiſque capere poſſet, manifeſtaret, in mundo converſabatur. Poſtca mandatorum ſuorum potentiam demonſtravit, dicens: *Mute & ſurde ſpiritus ego præcipio tibi, exi ab eo, & amplius ne introeas in eum*. Et illud quidem: *Ego præcipio tibi*, divinam poteſtatem ab humanæ fidei cōcurſu independentem oſtendit. Illud autem: non tantùm exi, ſed ne amplius introeas, innuit hunc hominem fide non munitum expoſitum ſecundæ dæmonis invaſioni & opportunum fuiſſe; niſi eam jam nunc arceret Dominicum imperium præcavens ne fieret. cæterùm vel ſic difficilis viſa eſt dæmonis expulſio elamantis & diſcerpentis, tum ad extremum miſerum mortuo ſimilem relinquentis, ita ut mortuus putaretur. At *Jeſus tenens manum ejus elevavit eum & ſurrexit*. non enim potuit morti tradere puerum propter vitæ præſentiam. Et exibat non amplius habiturus eò regrediendi poteſtatem, Hoc ſignificat Matthæus dicens: *Et ſanatus eſt puer ab illa hora*,

λῦσαι μετρία πρὸς τὴν ἴασιν, ἡ παρὰ τοῖς συντρέχουσι γνῶσις τοῦ Κυρίου· ἐπεὶ παρῆκεν ἐπιδείξων ἑαυτὸν ἀνθρώποις, καθ' ὅσον ἑκάστοις ἐπέβαλε γνῶναι. εἶτα τῶν ἐπιταγμάτων τὴν ἐξουσίαν ἐξέφαινε· τὸ ἄλαλον καὶ κωφὸν πνεῦμα, ἐγώ σοι ἐπιτάσσω, ἔξελθε ἐξ αὐτοῦ, καὶ μηκέτι εἰσέλθῃς εἰς αὐτόν. τὸ μὲν, ἐγὼ ἐπιτάσσω, τὴν θεϊκὴν ἐξουσίαν, εἰ καὶ μὴ διὰ τὴν ἀνθρωπίνην πίστιν, δείκνυσι. τὸ δὲ, μὴ μόνον ἐξέλθῃς; ἀλλὰ καὶ μηκέτι εἰσέλθῃς, δίδωσι νοεῖν· ὅτι καὶ πρὸς δευτέραν ἐπίθεσιν εὔκολος ἦν ὁ μὴ τῇ πίστει πεφραγμένος, ὥσπερ ἂν εἶργε τὸ δεσποτικὸν ἐπίταγμα μὴ γενέσθαι. καὶ δὲ καὶ οὕτω δύσκολος ἡ τοῦ δαίμονος ἀπόλυσις βοῶντος καὶ σπαράττοντος καὶ τὸ τελευταῖον ἴσον νεκρῷ καθιστάντος, ὥστε τεθνάναι νομίζεσθαι. ὁ δὲ Ἰησοῦς, φησὶ, κρατήσας τῆς χειρὸς αὐτοῦ ἤγειρεν αὐτὸν, καὶ ἀνέστη. οὐ γὰρ ἴσχυσεν εἰς θάνατον καταβαλεῖν τὸν παῖδα διὰ τὴν τῆς ζωῆς παρουσίαν· καὶ ἐξεληλύθει μηκέτι τὴν ἐπάνοδον τὴν ἐξουσίαν ἔχειν δυνάμενος· τοῦτο δηλοῖ Ματθαῖος ἐπισημηνάμενος λέγων· ὅτι ἐθεραπεύθη ὁ παῖς ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης.

„ Καὶ

„ Καὶ εἰσελθόντα αὐτὸν εἰς οἶκον, „ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἐπηρώτων αὐτὸν, „ κατ' ἰδίαν, ὅτι ἡμεῖς οὐκ ἠδυνήθημεν „ ἐκβαλεῖν αὐτό;

28. Et cùm introiſſet in domũ, „ Diſcipuli ejus ſecretò interro- „ gabant eum, Quare nos non po- „ tuimus ejicere eum?

ΑΥΤΟΥ. Ἐμοὶ δοκοῦσιν ἀγωνιᾶν καὶ δεδοικέναι μή ποτε τὴν χάριν ἣν ἐπιστεύθησαν ἀπώλεσαν. ἔλαβον γὰρ ἐξουσίαν δαιμόνων ἀκαθάρτων· διὸ καὶ ἐρωτῶσι, καὶ ἰδίᾳ αὐτῷ προσέρχονται οὐκ αἰσχυνόμενοι. τί οὖν ὁ Χριστός;

EIVSD. Mihi vidétur anxii eſſe: quòd metuerent, ne gratiam, quam acceperant perdidiſſent. Acceperãt enim poteſtatem ſupra ſpiritus immundos. Ideo interrogãt, ſed *ſecretò*, pudorem ex tali confeſſione palàm facta, declinantes. quid igitur Chriſtus?

„ Καὶ εἶπεν αὐτοῖς, τοῦτο τὸ γένος „ ἐν οὐδενὶ δύναται ἐξελθεῖν εἰ μὴ ἐν „ προσευχῇ καὶ νηστείᾳ.

29. Et dixit illis, Hoc genus in „ nullo poteſt exire, niſi in ora- „ tione & jejunio.

ΤΟΛΩΣ. Ἐπηρώτων δὲ μαθηταὶ τὸν Κύριον κατ' ἰδίαν λέγοντες· διατί ἡμεῖς οὐκ ἠδυνήθημεν ἐκβαλεῖν αὐτό; οὐ γὰρ ᾐσχύνοντο· ἀλλ' ἐδεδοίκεσαν μή ποτε τὴν δοθεῖσαν αὐτοῖς χάριν ὑπάρχουσαν ἀπολέσαντες· ἦσαν γὰρ ἐξουσίαν λαβόντες κατὰ δαιμόνων ἀκαθάρτων. ὁ δέ γε Σωτὴρ δείκνυσιν αὐτοῖς ὅτι εἰ καὶ τινὲς τῶν δαιμόνων ἄνευ νηστείας καὶ προσευχῆς ἐκβάλλονται ὑπὸ τῶν ἁγίων, ἀλλ' οὐχ ἅπαν τὸ τῶν δαιμόνων γένος ἄνευ τούτων θεραπεύεται· ἀμήχανον γὰρ τρυφῶντά τινα καὶ ἐν ἀμελείᾳ κείμενον, τῆς τῶν δαιμόνων ὀχλήσεως ἀπαλλαγῆναι· ἔστι γὰρ τοιοῦτόν τι γένος δαιμόνων ὃ οὐδέποτε ἐξελαύνεσθαι δύναται ἄνευ προσευχῆς τε καὶ νηστείας· ὅπερ τοὺς τῆς ὑπερηφανίας λογισμοὺς ὑποβάλλει.

TOLOSANI. Interrogabant Diſcipuli Dominum privatim dicentes: *Quare nos non potuimus ejicere eum?* Non enim tam eos pudebat attentatæ ſine ſucceſſu curationis, quàm ſollicitos habebat ille metus, ne fortè datam ipſis gratiam perdidiſſent. quippe meminerant paulò ante conceſſam ſibi poteſtatẽ adverſus immundos dæmones, cujus experimentum etiam ceperant. Quibus Dominus reſpondens, docet ipſos: quamquam aliqui ſunt dęmonum, qui ſine jejunio & oratione pelluntur à Sanctis; non tamen abſque iis rebus pelli omnis generis dæmonas, ac ab eorum æquè omnium infeſtatione curari homines poſſe. Sanè enim ſi quis deliciis deditũ remiſſumque ac molle conſectetur vitæ genus, fruſtra is ſperet ab dæmonum infeſtatione liberari. qui enim iſtiuſmodi hominum genus obſident dæmones, haud alia quã orationis & jejunii oppoſita vi, expelli valent. quia id genus mali ſpiritus cogitationibus ſuperbiæ fundamẽ-

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Τὸ τῶν δαιμόνων ἅπαν εἶδος διὰ τούτων, φησί, θεραπεύεται. ὁρᾷς πῶς αὐτοῖς τὸν περὶ νηστείας προκαταβάλλεται λόγον. μὴ γάρ μοι ἀπὸ τῶν σπανιζόντων λέγε ὅτι τινὲς καὶ χωρὶς νηστείας ἐξέβαλον. εἰ γὰρ καὶ περὶ τῶν ἐπιτιμώντων τοῦτο ἂν εἴποις που καὶ δευτέρου, ἀλλὰ πάσχοντα ἀμήχανόν ποτε τρυφῶντα ἀπαλλαγῆναι τῆς μανίας ταύτης. δεῖ γὰρ μάλιστα τοῦ πράγμα-

tum ſubſternunt. *cui moli ille quas diximus virtutes demoliendæ operam navant.*

τὸ τούτου τῷ τὰ θεμέλια βάλλοντι.

ANONYMI. Dæmonum, ait, omne genus per hæc ejicitur. Vides ut quaſi fundamenta jaciat doctrinæ de jejunio tradendæ. nec enim mihi raros quoſdam eventus memores expulſorum citra jejunium dæmonum. nam ut in eorum, qui iſtud officium comminandi, & egreſſum imperandi dæmoniis exercent, uno fortè aut altero id contigerit: certè is qui dæmonum infeſtationem patitur, numquam ab eo furore liberari gulæ indulgens poterit. iſto ſiquidem abſtinentiæ remedio ei potiſſimùm opus eſt, qui tali laborat morbo.

30. Et inde profecti prætergre-
» diebantur Galilæam: nec vole-
» bat quemquam ſcire.

» Καὶ ἐκεῖθεν ἐξελθόντες παρεπο-
» ρεύοντο διὰ τῆς Γαλιλαίας, καὶ οὐκ
» ἤθελεν ἵνα τις γνῷ.

31. Docebat autem Diſcipulos
» ſuos, & dicebat illis, Quoniam
» Filius hominis tradetur in ma-
» nus hominũ, & occident eum, &
» occiſus tertia die reſurget.

» Ἐδίδασκε γὰρ τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ,
» καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς, ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώ-
» που παραδίδοται εἰς χεῖρας ἀνθρώπων,
» καὶ ἀποκτενοῦσιν αὐτόν, καὶ ἀποκταν-
» θεὶς τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστήσεται.

EIUSDEM. Vbi de paſſione diſſeruerit, ſtatim operatur miraculum aliquod. Certè qui attentiùs obſervaverit plerumque inveniet, ante ac poſt ſermones tales ab eo prodigia patrata. Tunc igitur cepit, inquit, oſtendere: oportere ſe ire Ieroſolymam, & illic occidi, ac multa tunc pati. quādo autem hæc dicit. Tū cùm jam agnitus & declaratus eſt Chriſtus Dei Filius. Rurſus in monte ubi miram ipſis oſtendit viſionem, & de gloria ejus collocuti ſunt Prophetæ, intulit illis mentionem Paſſionis. Præterea cùm ſuperiùs meminiſſet hiſtoriæ necis Ioannis, adjunxit: *Sic & Filius hominis paſſurus eſt ab ipſis.* Et paulò poſtea rurſus cùm dæmonē expuliſſet, quem Diſcipuli non potuerant ejicere, idem hoc inculcat. Facit hoc autē, ut Diſcipulis vim doloris minuat, exceſsū triſtitię magnitudine miraculorum frangens.

ΑΥΤΟΥ. Ἡνίκα περὶ τοῦ πάθους διαλέγηται, εὐθέως θαυματουργεῖ, καὶ μετὰ τοὺς λόγους καὶ πρὸ τῶν λόγων τυχόν. καὶ πολλαχοῦ τοῦτο παρατηρήσαντα ἔστιν εὑρεῖν. τότε γοῦν ἤρξατο, φησί, δεικνύειν ὅτι δεῖ αὐτὸν ἀπελθεῖν εἰς Ἱεροσόλυμα καὶ ἀποκτανθῆναι, καὶ πολλὰ παθεῖν τότε. πότε; ὅτε ὡμολογήθη Χριστὸς καὶ υἱὸς τοῦ Θεοῦ. πάλιν ἐν τῷ ὄρει ὅτε τὴν θαυμαστὴν αὐτοῖς ἔδειξεν ὄψιν, καὶ περὶ τῆς δόξης αὐτοῦ ἐλάλησαν οἱ προφῆται, ἀνέμνησεν αὐτοὺς τοῦ πάθους. εἰπὼν γὰρ τὴν κατὰ Ἰωάννην ἱστορίαν, ἐπήγαγεν· οὕτω καὶ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου μέλλει πάσχειν ὑπ' αὐτῶν. καὶ μικρὸν πάλιν, ἐπειδὴ τὸν δαίμονα ἐξήλασεν, ὃν οὐκ ἴσχυσαν οἱ μαθηταὶ ἐκβάλλειν, τοῦτο ἐπιφέρει. τοῦτο δὲ ἐποίει, τῷ μεγέθει τῶν θαυμάτων τὴν ὑπερβολὴν τῆς λύπης ὑποτεμνόμενος.

» Οἱ δὲ ἠγνόουν τὸ ῥῆμα, καὶ ἐφο- » βοῦντο αὐτὸν ἐρωτῆσαι.

ΤΟΛΩΣ. Οὐκ ἤθελέ φησιν ἵνα τις γνῷ αὐτὸν παραπορευόμενον διὰ τῆς Γαλιλαίας· ἐκρύπτετο γὰρ ὡς πολλάκις εἰρήκαμεν, τοῦ πάθους ἀναμένων τὸν καιρόν. διὸ καὶ ἐδίδασκεν αὐτοὺς ὅτι μέλλει παραδοθῆναι εἰς χεῖρας ἀνθρώπων, καὶ ἀποκτανθῆναι ὑπ' αὐτῶν, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστῆναι. ταῦτα δὲ ἔλεγε προπαρασκευάζων αὐτούς· ἵν' ὅταν ἐπιστῇ ὁ καιρὸς ἕτοιμοι ὦσι πρὸς ὑποδοχὴν τῶν δεινῶν· καὶ πιστεύσωσιν ὅτι Θεός ἐστιν ὡς προειπὼν αὐτοῖς τὰ ἐσόμενα. τὸ δὲ ῥῆμα τοῦτο ἠγνόουν φησὶν οἱ ἀπόστολοι καὶ ἐφοβοῦντο ἐπερωτῆσαι αὐτόν· οὔπω γὰρ ἦσαν πληρωθέντες· ἄλλως τε δὲ καὶ περὶ τοῦ πάθους ἀκούοντες ἐδυσχέραινον. διὸ καὶ ἐπερωτῆσαι ἐφοβοῦντο.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Συζητέον τί ἠγνόουν οἱ μαθηταί; ἆρα ὅτι ἀποκτανθήσεται; οὐ μὲν οὖν. τοῦτο γὰρ ᾔδεσαν. τοιγαροῦν καὶ ὁ Πέτρος ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἀναγέγραπται κωλύων τὸν Κύριον ὑπελθεῖν τὸν σταυρόν, ἔνθα καὶ ἐπετιμήθη παρὰ τοῦ Κυρίου· καὶ ἄλλος μαθητὴς λέγων, ἄγωμεν καὶ ἡμεῖς, ἵνα ἀποθάνωμεν μετ' αὐτοῦ· ἀλλὰ καὶ ὕστερον γέγραπται ὅτι ἀνιόντων αὐτῶν εἰς Ἱερουσαλὴμ προῆγεν ὁ Κύριος, καὶ ἐθαμβοῦντο οἱ μαθηταί, πῶς, φησί, προθύμως ἐπὶ τὸν θάνατον χωρεῖ. ὥστε οὐχ ὅτι τεθνήσεται ἠγνόουν, ἀλλὰ τί ἐστι, τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστήσεται; ἆρα τρεῖς εἰσιν ἡμέραι κατὰ ἀλήθειαν; ἢ χρόνος τίς ἐστιν ἕτερος μυστικώτερος λεγόμενος; ἡ δὲ ἀμφιβολία αὐτοῖς δι' ὅτι οἱ χρόνοι οὐχ ὡς ἔχουσι φύσεως καὶ διαστήματος παρὰ τῇ θείᾳ γραφῇ εἰσιν ὀνομαζόμενοι· οἷον, ὅτι χίλια ἔτη ἐν ὀφθαλμοῖς σου Κύριε ὡς ἡ ἡμέρα ἡ χθὲς ἥτις διῆλθεν καὶ ἡ φυλακὴ ἐν νυκτί. καὶ ὁ προφήτης ἐνιαυτὸν δεκτὸν λέγει τὴν τοῦ Κυ-

32\. At illi ignorabant verbum: » & timebant interrogare eum.

TOLOSANI. Nolebat, inquit, cuiquam innoteſcere ambulãs per Galilæam. occultabat enim ſe, ut ſæpiùs diximus, paſſionis tempus opperiens, cujus occaſio diſturbari poterat nimium increbeſcente notitia ejus. Ergo in illa cogitatione habitans, admonebat ipſos fore: ut traderetur Filius hominis in manus hominum, & occideretur ab ipſis, & tertia die reſurgeret. Atq; hæc dicebat præparans ipſos, ut rerum eventus præmeditatos ipſos inveniret & animis ſtantes ad excipienda conſtanter adverſa. Simul ut prædictionum comperta fide in ſententia de Magiſtri ſui divinitate confirmarentur. Iſtud porrò *verbũ*, inquit, *ignorabant Apoſtoli, & timebant interrogare eum*. Nondum enim perfecti erant. Moleſta verò paſſionis offenſi mentione, ſermonis ingrati vitabant occaſionem. Hæc erat cauſa cur timerent interrogare.

ANONYMI. Quærendum eſt: quid ignoraverint Diſcipuli? An, fore ut Chriſtus occideretur? non ſane. Sciebant enim. ſiquidem ſuperius ſcriptum eſt, Petrum prohibentem Chriſtum ſubire crucem, acriter increpitum ab eo. Idem indicat alius Diſcipulus dicens: *Eamus & nos, & moriamur cum eo.* ſed & poſtea legitur: Aſcendentibus ipſis Ieroſolymam, præiviſſe Dominum, & Diſcipulos obſtupuiſſe: ſecum videlicet reputantes quam promptè ad mortem iret. Itaque moriturum illum nõ ignorabant. ſed quid eſſet, *tertia die reſurget*. An tres revera dies tan-

tùm permanſurus in morte foret? an verò myſticum aliquid iſta definitione talis temporis adumbraretur? Et fortè ambiguos eos habebat, quod meminerant in ſacris literis aliter interdum computari tempora, quam in civili uſu. quale
Pſ.89.4. illud ibi legitur: *Mille anni in conſpectu tuo Domine tamquam dies heſterna quæ præteriȷt, & cuſtodia in*
Iſ.61.2. *nocte.* & Propheta, *annum acceptabilem Domino* vocat Domini Incarnationem. Et Daniel de ſeptua-
Dan.9. ginta, deque ſexaginta duabus, ac rurſus ſeptẽ hebdomadibus haud ex vulgari notione, ſed altius quidpiam intelligens loquitur, maximum annorum numerum ea ſumma complexus. quam figuram imitatur & Apoſtolus dicens: *Ieſus Chriſtus heri & hodie, & ipſe in ſæcula.* Ergo dubitatio eorum circa tempus erat: *Et timebant interrogare eum.*

VICTORIS ANTIOCH. Cùm audiviſſent de paſſione Diſcipuli, non interrogant ipſum, vel ob contractum mœrore animum ad acerbitatem denunciatæ rei, vel interpellari nolentem veriti. ſæpè enim ſentientes Dominum nolle aliquid diſertiùs exprimere, continebant metu interrogationem moleſtam ipſi futuram. At Lucas ait: *Quoniam abſconditum erat verbum ab eis, & timebant interrogare ipſum de verbo.*

ρίου ἐνανθρωπήσεως· καὶ ὁ Δανιὴλ ἑβδομήκοντα εἶδεν ἑβδομάδας, καὶ ξβ΄ καὶ ζ΄ τοὺς πλείστους ἐνιαυτούς. ὃ τοῦτο καὶ σχῆμα μιμεῖται καὶ ὁ ἀπόστολος λέγων, Ἰησοῦς Χριστὸς χθὲς καὶ σήμερον ὁ αὐτὸς καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας· ὥστε τὴν ἀμφιβολίαν αὐτοῖς ὁ χρόνος ἐποίει, καὶ ἐφοβοῦντο αὐτὸν ἐρωτῆσαι.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Τὰ τοῦ πάθους ἀκούσαντες οἱ μαθηταὶ οὐκ ἐρωτῶσιν αὐτόν, ἢ τῇ ἀθυμίᾳ πιεζόμενοι τοῦ πάθους, ἢ δεδοικότες. πολλαχοῦ γὰρ ὅταν ἴδωσι μὴ βουλόμενόν τι σαφῶς εἰπεῖν, σιγῶσι λοιπόν. καὶ ὁ Λουκᾶς δέ· ὅτι ἦν παρακεκαλυμμένον ἀπ' αὐτῶν, καὶ ἐφοβοῦντο αὐτὸν ἐρωτῆσαι περὶ τοῦ ῥήματος.

33. Et venerunt Capharnaum.
„ Qui cùm domi eſſet, interro-
„ gabat eos, Quid in via tracta-
„ batis?

34. At illi tacebant. ſiquidẽ in
„ via inter ſe diſputaverant, quis
„ eorum major eſſet.

„ Καὶ ἦλθεν εἰς Καπερναούμ· καὶ
„ ἐν τῇ οἰκίᾳ γενόμενος, ἐπηρώτα αὐ-
„ τούς, τί ἐν τῇ ὁδῷ πρὸς ἑαυτοὺς
„ διελογίζεσθε;
„ Οἱ δὲ ἐσιώπων· πρὸς ἀλλήλους
„ γὰρ διελέχθησαν ἐν τῇ ὁδῷ, τίς μεί-
„ ζων.

c.ix.40. EIVSDEM. Cogitatio ipſis inciderat de his, ut Lucas ait: & inter ſe diſputaverant in via, quis eorum major eſſet. ut Marcus narrat. Porrò mentionem iſtius cogitationis ipſorum, ex privata eorumdem diſputatione Dominus movet, juxta Evangelicam hiſtoriam. Matthæus enim non longè arceſſivit

ΑΥΤΟΥ. Διαλογισμὸς αὐτοῖς ἐνέπεσε περὶ τούτων, ὡς Λουκᾶς λέγει, καὶ πρὸς ἀλλήλους διελέχθησαν ἐν τῇ ὁδῷ, τίς μείζων, ὡς ὁ Μάρκος ἱστορεῖ· τὸν δὲ λόγον τὸν περὶ τοῦ διαλογισμοῦ αὐτῶν ἐκ τῆς ἰδίας διαλέξεως ὁ Κύριος κινεῖ κατὰ τὴν τῶν εὐαγγελίων ἱστορίαν. ὁ γὰρ Ματθαῖος οὐκ ἄνωθεν ἤρξατο τῆς διηγήσεως, ἀλλ' ἐσιώπησε τὴν τοῦ σωτῆρος

περὶ

περὶ τὰ διανοηθέντα καὶ ἰδίᾳ ῥηθέντα γνῶσιν· τὸν δὲ περὶ αὐτὰ λόγον καὶ τὴν διδασκαλίαν εἰσήγαγεν περὶ τοῦ Κυρίου κινεῖν τοὺς μαθητὰς, εἰπὼν περὶ τὴν τῆς προτιμήσεως ζήτησιν· ἐπειδὴ καὶ ἰδίᾳ νοοῦντες ἢ λέγοντες ἔλεγον ἐπ' αὐτοῦ καὶ ὃ διενοοῦντο, ὅτι πάντα αὐτῷ καταφανῆ, καὶ τὸ λογισθὲν ὥσπερ τὸ ῥηθὲν καὶ ἐπ' αὐτοῦ λελεγμένον. ποθοῦσι μὲν οὖν τὴν παρὰ τῷ Κυρίῳ τιμὴν, ἀγαθὸν τοῦτο καὶ ἐπαινετὸν ἔχοντες. ἐπειδὴ πρόσεστι τῷ πόθῳ καὶ τὸ μεγαλύνειν τοὺς ἑαυτούς. ὡς γὰρ μέγας τις ὢν, οὕτω καὶ μεγάλων τιμῶν ὀρέγεται.

ΤΟΛΩΣ. Ἐν τῇ ὁδῷ διαπορευόμενοι οἱ μαθηταὶ διελέχθησαν πρὸς ἀλλήλους, ὥς φησιν ὁ Λουκᾶς. ἦν γὰρ ὁ λόγος αὐτοῖς περὶ πρωτείων καὶ ἐπεζήτουν τίς εἴη μείζων τῶν ἄλλων; τὸν δὲ λόγον τοῦτον ὁ Κύριος ἐκ τῆς ἰδίας διαλέξεως ἐκίνησε, κατὰ τὴν τοῦ παρόντος Εὐαγγελιστοῦ ἱστορίαν. ὁ γὰρ Ματθαῖος ἀπεσιώπησε ταύτην διήγησιν. ἐπόθουν οὖν οἱ μαθηταὶ τὴν παρὰ τοῦ Κυρίου τιμήν· ἀλλ' ἐπειδὴ τῷ τῆς τιμῆς πόθῳ ἕπεται, ὡς τὰ πολλὰ, κενοδοξία· διὰ τοῦτο τὴν μὲν ὄρεξιν τῆς τιμῆς οὐκ ἐκώλυσεν ὁ Χριστὸς, τὴν δὲ ταπεινοφροσύνην τῷ πόθῳ συνέζευξε· δεικνύων αὐτοῖς πάντων τῶν ἄλλων ἄμαχον εἶναι κακὸν τὴν κενοδοξίαν ταῖς ἀνθρωπίναις ψυχαῖς.

principium narrationis: ſed reticuit quam habuit Salvator cogitatorum ab ipſis, & privatim diſputatorum notitiam. at ejus de eo argumento ſermonem & doctrinam, provocantibus Diſcipulis mota ſignificat, cum meminerit quæſtionis ipſi ab illis propoſitæ de Primatu. Siquidē quantumvis privatim cogitantes aut loquentes, loquebantur coram ipſo pariter & cogitabant, utique cui cuncta ex æquo manifeſta eſſent & arcana cogitatorum, & ſecreta clam dictorum: quæ utcumque ſeorſum ab ipſo ſuſurrarentur, tamen ipſi, & coram ipſo, dicebantur. Ac cupiunt illi quidem honorem apud Dominū, bonum illud & laudabile ducentes. naturale quippe cuique deſideriū ineſt extollendi ſe ſe: ac ut quiſq; magnus eſt, ita magnos honores appetit.

TOLOSANI. Inter eundum per viam colloquebantur inter ſe Diſcipuli, ut ait Lucas. erat autem ejus colloquii argumentum illa quæſtio: quis eorum inter alios emineret unus maximè? Atq; hujus ſermonis prius habiti confeſſionē elicuit interrogatione ſua Dominus ex ore Diſcipulorum, prout hic noſter Evangeliſta diſtinctiùs narrat. nam id Matthæus tacuit. Cupiebant igitur pro ſe quiſque Diſcipuli honorem à Domino conſequi: verùm quia honoris cupiditatem plerumque inanis gloriatio ſuperbiaque ſequitur: propterea ſtudium quidem veri honoris aſſequendi non prohibuit Chriſtus, ſed ei deſiderio humilitatem conjunxit, oſtendens ipſis, inter omnia mala expugnatu difficilè unum maximè humanis mentibus ſuperbiam eſſe ac gloriationem vanam.

SCHOL. Citatur hic Lucas tamquam dixerit, Diſcipulos inter ſe collocutos de primatu. Verba Lucæ hæc ſunt: *Intravit autem cogitatio in eos, quis eorum major eſſet?* quæ ſanè iſtam ſententiam non habent. quid igitur? Suſpicor Auctorem alio modo accepiſſe vocem διαλογισμὸς, quam Vulgatus cogitationem vertit. Sic enim habent græca: εἰσῆλθε δὲ διαλογισμὸς ἐν αὐτοῖς τὸ, τίς ἂν εἴη μείζων αὐτῶν; quia ergo διαλογισμὸς dialogum, ſive colloquium ſonare ex origine poteſt, in eo ſenſu hic uſurpatam eam

vocem

vocem putaverit hic noſter. Tametſi Vulgato favet quod mox apud Evangeliſtam ſequitur: *ὁ δὲ Ἰησοῦς ἰδὼν τὸν διαλογισμὸν τῆς καρδίας αὐτῶν. At Ieſus videns cogitationes cordis illorum.*

35. Et reſidens vocavit duode„ cim,& ait illis, Si quis vult pri„ mus eſſe, erit omnium noviſſi„ mus,& omnium miniſter.

36. Et accipiens puerū, ſtatuit „ eum in medio eorum: quem cū „ complexus eſſet, ait illis,

37. Quiſquis unū ex hujuſmo„ di pueris receperit in nomine „ meo, me recipit: & quicumque „ me ſuſceperit, non me ſuſcipit, „ ſed eum qui miſit me.

„ Καὶ καθίσας ἐφώνησε τοὺς δώδε„ κα, καὶ λέγει αὐτοῖς, εἴ τις θέλει „ πρῶτος εἶναι, ἔσται πάντων ἔσχατος „ καὶ πάντων διάκονος.

„ Καὶ λαβὼν παιδίον, ἔστησεν αὐ„ τὸ ἐν μέσῳ αὐτῶν, καὶ ἐναγκαλι„ σάμενος αὐτὸ εἶπεν αὐτοῖς,

„ Ὃς ἐὰν ἓν τῶν τοιούτων παιδίων „ δέξηται ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, ἐμὲ δέ„ χεται· καὶ ὃς ἐὰν ἐμὲ δέξηται, οὐκ „ ἐμὲ δέχεται, ἀλλὰ τὸν ἀποστείλαν„ τά με.

EIUSDEM. Vos quidem, inquit, diſquiritis, quis major ſit? & de primatu contenditis. Ego autē ne aditu quidem aio dignum, niſi qui ſe infra omnes demiſerit. Benè autem & exemplum adducit, neq; adducit ſolùm, ſed & puerum in medio ſtatuit: ipſo viſu illius ſinceri candoris abhorrentis ab omni faſtu, pudore illos quodam tumoris ſui confundens. Etenim pura eſt invidiæ ætas illa puerilis, expers vanæ gloriæ, à primatus appetitione aliena; ſimplicitatem obtinens virtutem maximam. Et non ſolùm vos, inquit, ſi tales fueritis, qualem hunc parvulum videtis, mercedem conſequemini magnā, ſed etiam ſi alios ei ſimiles honoraveritis mei gratia: qui vobis iſtius honoris præmium decerno regnum. Adeò mihi cordi eſt humilitas & candor. quæ ſola exprimere vos è puero velim, non cæteras ejus ætatulæ imbecillitates. quibus congruè Paulus ait: *Fratres, nolite pueri effici ſenſibus, ſed malitia parvuli eſtote.* qui igitur Chriſti gratia, non alio quovis re-

1. Cor. 14. 20.

ΑΥΤΟΥ. Ὑμεῖς μὲν γὰρ, φησι, διεταζετε τίς μείζων, καὶ περὶ πρωτείων φιλονεικεῖτε· ἐγὼ δὲ τὸν μὴ πάντων ταπεινότερον γινόμενον, οὐδὲ τῆς εἰσόδου ἄξιον εἶναί φημι. καὶ καλῶς καὶ τὸ ὑπόδειγμα παράγει· καὶ οὐ παράγει μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ παιδίον εἰς μέσον ἵστησι, καὶ ἀπὸ τῆς ὄψεως ἐντρέπων αὐτοὺς, καὶ πείθων εἶναι ταπεινοὺς, οὕτω καὶ ἀπλάστους. καὶ γὰρ καὶ φθόνου καθαρὸν τὸ παιδίον καὶ κενοδοξίας, καὶ τοῦ τῶν πρωτείων ἐρᾷν, καὶ τὴν μεγίστην ἀρετὴν κέκτηται τὴν ἀφέλειαν. καὶ οὐ μόνον, φησὶν, ἐὰν αὐτοὶ τοιοῦτοι γένησθε μισθὸν λήψεσθε μέγαν, ἀλλὰ κἂν ἑτέρους τοιούτους τιμήσητε δι᾽ ἐμὲ, καὶ τὴν ἐκείνης τιμῆς Βασιλείαν ὑμῖν ὁρίζω· οὕτω μοι σφόδρα ποθεινὸν τὸ ταπεινὸν καὶ ἄπλαστον. οὐ γὰρ ἁπλῶς παιδίον, οὐδὲ κατὰ πάντα, ἀλλὰ κατὰ τὸ ἄπλαστον ταπεινοφρονοῦσιν, ὡς ὁ Παῦλός φησιν, ἀδελφοὶ μὴ παιδία γίνεσθε ταῖς φρεσὶν, ἀλλὰ τῇ κακίᾳ νηπιάζετε. ὁ τοίνυν διὰ Χριστὸν τοὺς τοιούτους δεχόμενος καὶ οὐ δι᾽ ἄλλην τινὰ πρόφασιν, οὗτος Χριστὸν ὑποδέδεκται καθ᾽ ὃ μαρτυρεῖ Γαλάταις ὁ Παῦλος, ὅτι αὐτὸν ὡς Χριστὸν Ἰησοῦν ὑπεδέξατο. διὰ δὲ τοῦ Χριστοῦ εἰσοικίζεται τὸν πατέρα· ὃς ἐὰν γὰρ ἐμὲ δέξηται, οὐκ ἐμὲ δέχεται,

τῇ, ἀλλὰ τὸν ἀποστείλαντά με. οὐ τί ἂν γένοιτο μεῖζον, τοῦ τὸν υἱὸν καὶ τὸν πατέρα ὑποδέχεσθαι;

ΤΟΛΩΣ. Τί οὖν φησιν ἐξετάζετε τίς ἐστι τῶν ἄλλων μείζων· καὶ περὶ πρωτείων ἀμφισβητεῖτε; ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν ὅτι ὁ πάντων θέλων εἶναι μείζων ἔσω πάντων ἔσχατος· καὶ λαβὼν παιδίον ἵστησιν εἰς μέσον αὐτῶν. καὶ πείθων εἶναι ταπεινοὺς ἀπὸ τῆς ὄψεως καὶ οὕτως ἀπλάστους καὶ καθαροὺς φθόνου τε παντὸς καὶ κενοδοξίας ὡς τὸ παιδίον τοῦτο· οὐ μόνον γάρ φησιν ἐὰν τοιοῦτοι γένησθε τετελειωμένοι καὶ μισθὸν λήψεσθε μέγαν· ἀλλὰ καὶ ἑτέρους ἐὰν τιμήσητε δι' ἐμέ, τὴν βασιλείαν λήψεσθε· ὁ γὰρ δεχόμενος τοιοῦτόν τινα διὰ Χριστόν, αὐτὸν ἐκεῖνον τὸν Χριστὸν ὑποδέχεται.

ſpectu, tales excipit, Chriſtum excipit, juxta id quod de Galatis teſtatur Paulus: ipſos ſe ſe, ut Chriſtum Ieſum, excepiſſe. Cum Chriſto autem ſimul admittetis apud vos Patrem. qui enim me recipit, non me recipit, ſed eum qui me miſit. quo quid optari majus poteſt? quid, inquam, deſiderabilius, quàm Filium ſimul & Patrem excipere?

TOLOSANI. Quorſum, inquit, diſquiritis quis aliis major ſit, & de primatu contenditis? Dico ego vobis: qui maximus eſſe omnium voluerit, noviſſimus omniũ eſto. & acceptum puerum ſtatuit in medio ipſorum. nimirum ſuadens eis ſic ſpecie ipſa humiles eſſe, ſic ſimplices puroſque, ſic invidiæ omnis ac tumoris expertes, ut erat ille puerulus. Nec ſolùm, addit, ſi tales fueritis perfecti evadetis, & mercedem accipietis magnam: verùm etiam ſi alios honoraveritis propter me, regnum conſequemini. qui enim talem quendam propter Chriſtum accipit, Chriſtum ipſum accipit.

» Ἀπεκρίθη δὲ αὐτῷ ὁ Ἰωάννης, λέ-
» γων, διδάσκαλε, εἴδομέν τινα τῷ
» ὀνόματί σου ἐκβάλλοντα δαιμόνια,
» ὃς οὐκ ἀκολουθεῖ ἡμῖν· καὶ ἐκωλύσα-
» μεν αὐτόν, ὅτι οὐκ ἀκολουθεῖ ἡμῖν.

38. Reſpondit illi Ioannes, di-
» cens, Magiſter, vidimus quendã
» in nomine tuo ejicientẽ dæmo-
» nia qui non ſequitur nos, &
» prohibimus eum.

ΤΟΛΩΣ. Οὐ φθόνῳ κινούμενος ὁ Ἰωάννης ταῦτα λέγει τῷ Χριστῷ. ἀλλὰ βουλόμενος πάντας τοὺς ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ ποιοῦντας τὰ θαύματα συνεῖναι αὐτῷ καὶ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ. Καὶ γὰρ ἦσάν τινες τῶν μὴ πιστευσάντων ἔχοντες τοιαῦτα χαρίσματα· οἷος ἦν ὁ τὰ δαιμόνια ἐκβάλλων· ἐπειδὴ γὰρ οὐ πρὸς πάντα ἐτύγχανον πάντες ἕτοιμοι. οὐδὲ πᾶσαν ἀσκοῦντες ἀρετήν· ἀλλ' οἱ μὲν βίον ἔχοντες καθαρόν, πίστιν βεβαίαν οὐκ εἶχον· οἱ δὲ ἄλλην τινὰ ἀρετὴν τῶν λοιπῶν ἐστερημένοι, διὰ τοῦτο ἅπαντας πρὸς τὸ γενέσθαι βελ-

TOLOSANI. Non invidentia motus Ioannes hæc dicit Chriſto: ſed quod æquum putaret, omnes qui in Chriſti nomine miracula ederent, adeſſe ipſi Chriſto, ac comitari cum Diſcipulis ejus. Erant autem quidam ex nondum credẽtibus præditi talibus donis. Ex quo genere hic erat dæmonum ejector. quoniam nõ omnes ad omnia parati erant, neque in omni ex æquo virtutis parte ſe exercebant, verùm aliqui vitam alioqui puram ducentes, fidem firmam non habebant:

aut

aut alia virtute quapiam deſtituebantur, reliquas conſectantes. iſti veritati ſe ſe accommodans, ad meliora omnes invitat ac provocat Dominus.

τίνες περιγαλᾶται ὁ Κύριος.

39. Ieſus autē ait, Nolite pro-
» hibere eum. nemo eſt enim qui
» faciat virtutē in nomine meo, &
» poſſit citò malè loqui de me.
40. Qui enim non eſt adver-
» ſum vos, pro vobis eſt.

» Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπε, μὴ κωλύετε
» αὐτόν. οὐδεὶς γάρ ἐστιν ὃς ποιήσει δύ-
» ναμιν ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, καὶ δυνή-
» σεται ταχὺ κακολογῆσαί με.
» Ὃς γὰρ οὐκ ἔστι καθ' ὑμῶν, ὑπὲρ
» ὑμῶν ἐστιν.

EIVSDEM. Non zelotypia quadam inſtinctus tonitrui filius hoc dicit Salvatori: ſed quod æquum cenſeret omnes Chriſti nomen invocantes ipſum ſequi; & in ejus comitatu eum Diſcipulis eſſe. qualis autem is erat, de quo hæc ait? breviter dicam. Multi qui nō crediderant, acceperant gratias gratis datas, qualis hæc erat, donum videlicet expellendi dæmonia, quo iſte quiſquis fuit, cum Chriſto licet non vivens præditus erat. Talis & Iudas fuit, qui malus licet, gratia gratis data non caruit. In veteri ſanè teſtamento reperitur id genus gratiæ indignis etiam ſæpè conceſſum in beneficium aliorum. quoniam enim non omnes ad omnia apti erant, quidam inepti: & hos per hæc adhortatur ad multū exhibendum ſtudium & fidem: & illos per ipſam collationem ineffabilis iſtius doni, ad hoc provocat, ut meliores fieri cōtendant. Propterea magna liberalitate gratiam largitur. unde ait Salvator: ne prohibete iſtum per hæc in augmētū virtutis proficere. Nemo enim eorum, qui in nomine meo virtutes operantur facilè adducetur ad maledicendum mihi. *Facilè*, adjunxit, propter eos, qui in hæreſim inciderunt, qualis fuit Simon, & Me-

ΑΥΤΟΥ. Οὐ ζηλοτυπίᾳ τινὶ ὑπαγόμενος ὁ τῆς βροντῆς υἱὸς τοῦτο τῷ Σωτῆρί φησιν, ἀλλὰ πάντας τοὺς ἐπικαλουμένους τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ καὶ ἀκολουθεῖν αὐτῷ βουλόμενος, καὶ εἶναι μετὰ τῶν αὐτοῦ μαθητῶν. ὁποῖος δὲ ἦν περὶ οὗ ταῦτά φησι; συντόμως ἐρῶ. πολλοὶ τῶν μὴ πιστευσάντων ἔλαβον χαρίσματα, οἷος ἦν καὶ τὰ δαιμόνια ἐκβάλλων καὶ οὐκ ὢν μετ' αὐτοῦ· οἷος ἦν Ἰούδας. καὶ γὰρ αὐτὸς πονηρὸς ὢν χάρισμα εἶχε. καὶ ἐν τῇ παλαιᾷ δὲ τοῦτο εὕροι τις ἂν εἰς ἀναξίους τὴν χάριν ἐνοικήσασαν πολλάκις, ἵνα ἑτέρους εὐεργετήσῃ. ἐπειδὴ γὰρ οὐ πάντες πρὸς πάντα ἐπιτηδείως εἶχον, τινὲς δὲ τοὐναντίον, κἀκείνους διὰ τούτων προτρέπει, ὥστε πολλὴν ἐπιδείξασθαι σπουδὴν καὶ πίστιν, καὶ τούτους διὰ τῆς ἀφάτου ταύτης δωρεᾶς, εἰς τὸ γενέσθαι βελτίους, προσκαλεῖται. διὸ καὶ μετὰ πολλῆς τῆς δαψιλείας τὴν χάριν ἐδίδου. ὅθεν καί φησιν ὁ Σωτήρ, μὴ κωλύετε αὐτὸν διὰ τούτων, καὶ εἰς ἐπίδοσιν ἀρετῆς ἀφικέσθαι. οὐδεὶς γὰρ τῶν ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου ἐπιτελούντων δυνάμεις, ταχὺ δυνήσεται κακολογῆσαί με. τὸ δὲ ταχὺ πρόσκειται διὰ τοὺς εἰς αἵρεσιν ἐκπεσόντας, οἷος ἦν Σίμων, καὶ Μένανδρος, καὶ Κήρινθος· τάχα δὲ οὐδὲ ἐκεῖνοι ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ τὰ σημεῖα ἐποίουν, ἀλλὰ μαγγανείαις τισὶ καὶ ἀπάταις ἐδόκουν ποιεῖν. οὗτοι δὲ εἰ καὶ μὴ ἀκολουθοῦσιν ἡμῖν, διὰ τὸ μὴ ἕπεσθαι τῇ πίστει τὰ ἔργα, ἀλλ' ἅμα εἰπεῖν τι κατ' ἡμῶν οὐ δυνήσονται ῥᾳδίως, διὰ τὸ σημ-

νιώ-

κωλύεσθαι αὐτοὺς ἐπὶ τῇ δυνάμει ἐφ' ᾗς ἐπιτελοῦσι, τὸ ἐμὸν ὄνομα περιφερόμενοι. τὸ δὲ, ὃς γὰρ οὐκ ἔστι καθ' ὑμῶν, ὑπὲρ ὑμῶν ἐστιν, οὐκ ἔστιν ἐναντίον τῷ, ὁ μὴ ὢν μετ' ἐμοῦ κατ' ἐμοῦ ἐστι. τοῦτο γὰρ περὶ δαιμόνων εἴρηται τῶν ἀφέλκειν ἅπαντας ἀπὸ τοῦ Θεοῦ σπουδαζόντων.

ΤΟΛΩΣ. Μὴ κωλύσητε αὐτόν φησιν ὁ Κύριος, δυνάμενον διὰ τῆς τοιαύτης πράξεως κρείττονα ἑαυτοῦ γενέσθαι, καὶ εἰς ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας ἐλθεῖν. οὐδεὶς γάρ φησι τῶν τὰ τοιαῦτα ἐργαζομένων ἐμὲ κακολογῆσαι δυνήσεται. οἱ γὰρ ταχὺ κακολογήσαντες, καθάπερ Σίμων καὶ Μένανδρος καὶ Κήρινθος οὐκ ἐν τῷ ὀνόματί μου ἐνήργουν τὰ σημεῖα. διὰ τοῦτό φησι, τοὺς μὴ ἐν τῷ ὀνόματί μου ἐνεργοῦντας τὰ θαύματα· ἀλλὰ ἀπάτῃ τινὶ καὶ μαγγανείαις, κωλύετε· τοὺς δὲ ἐν τῷ ὀνόματί μου, μὴ κωλύειν παρακελεύομαι.

nander, & Cerinthus. quamquam hi fortè non in Domini nomine ſigna operati ſunt, ſed præſtigiis quibuſdam, ac fraudibus mira efficere videbantur. Iſti porrò, etſi non ſequantur nos, quòd fidei opera non congruant; tamen dicere aliquid contra nos facilè non poterunt: cùm & glorientur, & honorari ſe ſentiant ſignis & miraculis, quæ faciunt ad invocationem nominis mei. Illud autẽ *Qui enim* Mat. xii. 30.
non eſt contra vos pro vobis eſt, non eſt contrarium illi: *Qui non eſt mecum, contra me eſt*. Hoc enim de dæmonibus dictum eſt abſtrahere omnes à Deo ſtudentibus.

TOLOSANI. Ne prohibueritis eum, inquit Dominus, utpote qui functione talis miniſterii ſe ipſo perfectior queat evadere, & in agnitionem veritatis venire. Nemo enim, inquit, eorum qui talia operantur, de me malè loqui poterit. nam qui citò malè de Chriſto locuti ſunt, quemadmodum Simon, & Menander & Cherinthus, non in nomine Chriſti ſigna operabantur. Propterea ait: eos qui non in nomine meo miracula efficiunt, ſed fallacia quædam ac præſtigiis, prohibete ſanè: qui autem in nomine meo, eos ne prohibeatis jubeo.

„ Ὃς γὰρ ἂν ποτίσῃ ὑμᾶς ποτή-
„ ριον ὕδατος ἐν τῷ ὀνόματί μου,
„ ὅτι Χριστοῦ ἐστε, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ
„ μὴ ἀπολέσῃ τὸν μισθὸν αὐτοῦ.

41. Quiſquis enim potum de-
„ derit vobis calicem aquæ in no-
„ mine meo, quia Chriſti eſtis,
„ amen dico vobis, non perdet
„ mercedem ſuam.

ΑΥΤΟΥ. Οὐ μόνον γάρ, φησί, ἐπικαλουμένους τὸ ὄνομά μου καὶ δυνάμεις ποιοῦντας οὐκ ἐπιτρέπω κωλύειν, ἀλλὰ καὶ ἀποδεχομένους ὑμᾶς καὶ ποτήριον μόνον ψυχροῦ προσφέροντας ὑμῖν. κἀκεῖνο γὰρ διὰ πενίαν γίνεται γνώμης, καὶ τοῦτο λέγει διὰ τοὺς ἐνδείας ἴσως προφασιζομένους. ἵνα γὰρ μὴ πενίαν τις προβάλληται φησι, κἂν ποτήριον ψυχροῦ δῷ ὕδατος, ἔνθα οὐδὲν ἔστι δαπανῆσαι, καὶ τούτου κείσεται μι-

EIVSDEM. Non ſolùm, ait, invocantes nomen meum, & virtutes operantes non permitto prohibere: ſed & excipientes vos, & vel unum aquę calicem offerentes vobis. nam ut hos inopia interdũ rei plus dare non ſinit: ita illos ne plus agant boni, impedit inopia bonæ mentis. Occaſionem captat hæc dicendi, ut prætextum eximat egeſtatem obtendentibus. quaſi

diceret: ne quis paupertatem excuſet; vel calicem det frigidæ: in quo nullus ſumptus eſt: & huic etiam officio ſua cóſtabit merces. Adhortari enim per hæc omnes volo, ut perfectiora conentur.

σθός. προτρέψασθαι γὰρ πάντας βούλομαι διὰ τούτων καὶ τὰ πλείονα ἐνεργεῖν.

42. Et quiſquis ſcandalizaverit
„ unum ex his puſillis credétibus
„ in me: bonum eſt ei magis ſi cir-
„ cundaretur mola aſinaria collo
„ ejus, & in mare mitteretur.

„ Καὶ ὃς ἂν σκανδαλίσῃ ἕνα τῶν
„ μικρῶν τῶν πιστευόντων εἰς ἐμὲ, κα-
„ λόν ἐστιν αὐτῷ μᾶλλον, εἰ περίκειται
„ λίθος μυλικὸς περὶ τὸν τράχηλον αὐ-
„ τοῦ καὶ βέβληται εἰς τὴν θάλασσαν.

EIVSDEM. Quò perſuabiliorem ſermonem faciat, non præmii ſolùm promiſſione, ſed ſupplicii etiam cóminatione ipſum firmat. ut enim, ait, qui honorant vos mei gratia, Cœlum habebunt: ſic & qui vos inhonorant (hoc enim eſt ſcandalizare, & quaſi ſupplantare) pœnas dabunt acerbiſſimas. Neque ex ſuo velut ipſius ſenſu gravitatem iſtius ſupplicii definit; ſed ex rebus nobis notis quã id atrox ſit futurum indicat. Cùm enim maximè movere vult, ſenſibilia admovet exempla. quare hic volens oſtendere graviſſimè puniendos tales, in medium adducit demerſionem, adjuncto molæ pondere. Et non dicit: mola appendetur collo ejus; ſed expedit ipſi hoc pati. oſtendens quantò gravius ſit aliud quod ipſum expectat malum. Minimos ergo inter credentes in ipſum, & invocantes nomen ejus, etſi non ſequantur ipsũ, & qui calicem aquæ offerunt, non aliud quid majus, ſcandalizare non oportet, neque ſupplantare.

ΑΥΤΟΥ. Εὐπαράδεκτον μειζόνως ποιῶν τὸν λόγον οὐκ ἀπὸ τιμῆς μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς κολάσεως αὐτὸν συνίστησιν. ὥσπερ γάρ, φησίν, οἱ τιμῶντες ὑμᾶς δι᾽ ἐμὲ, τὸν οὐρανὸν ἔχουσιν· οὕτω δὴ καὶ οἱ ἀτιμάζοντες (τοῦτο γάρ ἐστιν ὡς σκανδαλίσαι καὶ ὑποσκελίσαι) τὴν ἐσχάτην δώσουσι δίκην. καὶ οὐκέτι ἀπὸ τῆς αὐτοῦ τιμωρίαν ὁρίζει, ἀλλ᾽ ἀπὸ τῶν παρ᾽ ἡμῖν γνωρίμων τὸ ἀφόρητον αὐτῆς ἐμφαίνει. ὅταν γὰρ μάλιστα καθάψασθαι βούληται, αἰσθητὰ ἄγει τὰ παραδείγματα. καὶ ἐνταῦθα τοίνυν βουλόμενος δεῖξαι ὅτι πολλὴν ὑποστήσονται τὴν τιμωρίαν, εἰς μέσον ἤγαγε τοῦ μύλου καὶ τοῦ καταποντισμοῦ. καὶ οὐκ εἶπεν, ὁ μύλος κρεμασθήσεται εἰς τὸν τράχηλον αὐτοῦ. ἀλλὰ συμφέρει αὐτῷ τοῦτο ὑπομεῖναι. δεικνὺς ὅτι ἕτερον τούτου χαλεπώτερον ἀναμένει κακόν. μικροὶ οὖν τῶν πιστευόντων εἰς αὐτὸν, καὶ οἱ ἐπικαλούμενοι τὸ ὄνομα αὐτοῦ, μὴ μέντοι ἀκολουθοῦντες αὐτῷ, καὶ οἱ ποτήριον ψυχρὸν προσφέροντες, καὶ μὴ ἄλλο τι τῶν μειζόνων, τούτους οὖν οὐ δεῖ σκανδαλίζειν, οὐδὲ ὑποσκελίζειν αὐτούς.

TOLOSANI. Pretium aut utilitatem donatæ rei in mercede largitioni rependenda, non attendit Dominus; ſed largitoris animum ac voluntatem. Itaque vel ſi calicẽ

ΤΟΛΩΣ. Οὐ πρὸς τὸ τῆς δόσεως μέγεθος, ἢ τὴν εὐτέλειαν, ἀποβλέπων ὁ Θεὸς, τὴν ἀντιμισθίαν τοῖς δεδωκόσι παρέχεται· ἀλλὰ πρὸς τὴν ἑκάστου διάνοιαν. διὸ κἂν ποτήριον ὕδατος δώσῃ τις ἅμα ἀγαθῇ προαιρέσει, καὶ τούτου μισθὸν μέγιστον λήψεται. καὶ καθάπερ φησὶν οἱ τιμῶντες ὑμᾶς δι᾽ ἐμὲ τὸν

μισθὸν

μισθὸν ἔχουσιν, οὕτω καὶ οἱ μὴ τιμῶντες ἐσχάτως κολασθήσονται. μικροὺς δὲ ἐκάλεσε τῶν πιστευόντων εἰς αὐτὸν τοὺς τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐπικαλουμένους καὶ μὴ ἀκολουθοῦντας αὐτῷ ὡς ἐπίπαν. Καὶ ἅμα τοὺς ποτήριον φησὶν ὕδατος παρέχοντας, καὶ μὴ ἄλλο τι τῶν μειζόνων, τούτους οὐ δεῖ σκανδαλίζειν ἤτοι ἀποσκελίζειν.

tantùm frigidæ bona mẽte ac prolixo ſtudio dederit, præmium ejus beneficti ampliſſimum recipiet. Ac quemadmodum, inquit, qui vos mea cauſa colunt officiis & beneficiis mercedem habent certã; ſic qui nõ coluerint, extremis ſuppliciis afficientur. Cùm verò *puſillorum* meminit, *qui in ipſum credunt*, eos intelligit qui nomen quidem ejus invocabant, & Diſcipuli ejus erant, ſed non individuè ac ſemper eum ſequebantur. Vel etiam eos, quorum exiguum benefaciendi ſtudium nequaquam eos ad quidquam calice aquæ pretioſius largiendum promoveret. quos quantumlibet in virtutis exercitatione parvos, offendi tamen vetat, aut in caſum impelli.

„ Καὶ ἐὰν σκανδαλίζῃ σε ἡ χείρ σου, ἀπόκοψον αὐτήν. καλόν σοί ἐστι κυλλὸν εἰς τὴν ζωὴν εἰσελθεῖν, ἢ τὰς δύο χεῖρας ἔχοντα ἀπελθεῖν εἰς τὴν γέενναν, εἰς τὸ πῦρ τὸ ἄσβεστον.

„ Ὅπου ὁ σκώληξ αὐτῶν οὐ τελευτᾷ, καὶ τὸ πῦρ οὐ σβέννυται.

„ Καὶ ἐὰν ὁ πούς σου σκανδαλίζῃ σε, ἀπόκοψον αὐτόν. καλόν ἐστί σοι εἰσελθεῖν εἰς τὴν ζωὴν χωλόν, ἢ τοὺς δύο πόδας ἔχοντα βληθῆναι εἰς τὴν γέενναν, εἰς τὸ πῦρ τὸ ἄσβεστον.

„ Ὅπου ὁ σκώληξ αὐτῶν οὐ τελευτᾷ, καὶ τὸ πῦρ οὐ σβέννυται.

„ Καὶ ἐὰν ὁ ὀφθαλμός σου σκανδαλίζῃ σε, ἔκβαλε αὐτόν. καλόν σοί ἐστι μονόφθαλμον εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, ἢ δύο ὀφθαλμοὺς ἔχοντα βληθῆναι εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός.

„ Ὅπου ὁ σκώληξ αὐτῶν οὐ τελευτᾷ, καὶ τὸ πῦρ οὐ σβέννυται.

43. Et ſi ſcandalizaverit te manus tua, abſcinde illã: bonum eſt tibi debilem introire in vitã, quã duas manus habentem ire in gehennã, in ignem inextinguibilẽ.

44. Vbi vermis eorũ non moritur, & ignis non extinguitur.

45. Et ſi pes tuus te ſcãdalizat, amputa illum: bonũ eſt tibi claudum introire in vitam æternã. quàm duos pedes habentẽ mitti in gehẽnã ignis inextinguibilis.

46. Vbi vermis eorũ non moritur, & ignis non extinguitur.

47. Quòd ſi oculus tuus ſcandalizat te, ejice eum: bonum eſt tibi luſcum introire in regnum Dei, quàm duos oculos habentem mitti in gehennam ignis.

48. Vbi vermis eorũ non moritur, & ignis non extinguitur.

ΤΟΛΩΣ. Οὐ περὶ μελῶν ἐνταῦθα λέγει ὁ Σωτήρ· ἀλλὰ περὶ πονηρῶν ἀνθρώπων· οὓς οὐ δεῖ φίλους κτᾶσθαί τινα Χριστιανὸν ὄντα καὶ τὸν Θεὸν φοβούμενον· τοὺς γὰρ φίλους ἐν τάξει μελῶν ἔχομεν πάντες οἱ ἄνθρωποι. κἂν τύχωσιν ἀγαθοὶ πολλῶν ἡμῖν ἀγαθῶν περί-

TOLOSANI. Non de membris hic agit Salvator, ſed de pravis hominibus: quos amicorum loco ac numero haberi à Chriſtiano, & Deum timente non oportet. Amicos enim in membrorum cẽſu, atque æſtimatione ferè ſolemus

nos homines habere. qui ſi boni ſint, multorum nobis conciliatores bonorum, ſi mali malorum cauſæ plurimorum ſunt. Propterea nihil hic blandiens, aut molliter agens Dominus, planè vehementer præcipit, ut ejuſmodi amicos abſcindamus à nobis. ne, inquàm, alloquamur umquam, aut ulla familiaritatis ſignificatione dignemur. Itaque cùm ſuperiùs comminatus ſupplicium eſſet autoribus ſcandalorum: nunc eos quibus ſcandala offeruntur quemadmodum ſibi cavere ab ijs debeant, admonet. Præcipiens omninò vitandos ejuſmodi. etiamſi is, qui peccandi tibi occaſio eſt, familiariſſimus ſit, intimaque neceſſitudine coniunctus. nam tametſi omnimoda à talibus disjunctio nihil ferè minus durum atque acerbum, quàm abſciſſio membrorum habeat: eſt tamen haud paulò præſtabilius ſubire iſtud quidquid eſt incommodi, quàm animæ jacturam pati. Pœnarum porrò, quas minatur partem ponit *vermem qui non moritur*, conſcientiam eo verbo deſignans, more vermis corroſuram damnatorum animas inutilis ac feræ pœnitentiæ morſu numquam ceſſaturo. unuſquiſque enim ſui ipſius accuſator erit in illo die, immortali æternûq; vigenti memoria commonitus in vita geſtarum rerum. Ejuſdem rationis & ille *ignis* eſt, qui *non extinguitur*, hoc eſt judiciũ, ac ſenſus intimus conſcientiæ cujuſque, condemnatione ſui intus aſſiduè proclamanda, continuò urens miſerorum animas, & vermis inſtar, cordium intima commordens. Hac enim duplici ſimilitudine rodentis vermis, & torrentis flammæ rem

ξενοι γίνονται· κἂν πονηροί, πονηρῶν· διὸ μετὰ πολλῆς τῆς σφοδρότητος παραινεῖ ἡμῖν ὁ Σωτὴρ ἐκκόπτειν ἀφ' ἑαυτῶν τοὺς τοιούτους· καὶ μηδ' ὅλως προσομιλεῖν· ἀπειλήσας οὖν τοῖς σκανδαλίζουσι, παραγγέλλει τοὺς σκανδαλιζομένους φυλάττεσθαι· κἂν οἰκεῖος κατὰ πάντα ὑπάρχῃ ὁ σκανδαλίζων. κἂν γὰρ ὁ τῶν φίλων χωρισμὸς μελῶν ἐκτομαῖς ὑπάρχῃ παραπλήσιος· ἀλλ' ὅμως ὁ τούτων χωρισμὸς πονηρῶν ὄντων αἱρετώτερος ἂν εἴη τῆς τῶν ψυχῶν ἀπωλείας. εἶτα καὶ μέρος τῆς ἀπειλῆς σκώληκα λέγει ἀτελεύτητον. τὴν συνείδησιν ἐνταῦθα σημαίνων. δίκην σκώληκος τὰς τῶν ἁμαρτανόντων κατεσθίουσαν καρδίας ἐν τῷ μετανοεῖν ἀνόνητα. ἕκαστος γὰρ ἑαυτοῦ κατήγορος γίνεται ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ μνημονεύων ἅπαντα ὧν ἐπεπράχει κατὰ τὸν βίον. τοῦ δ' αὐτοῦ λόγου ἐστὶ καὶ τὸ πῦρ τὸ ἄσβεστον, τουτέστι τὸ κριτήριον τῆς οἰκείας συνειδήσεως ἑκάστου, καταφλέγον αὐτῶν τὰς καρδίας παραπλησίως τῷ σκώληκι· ὡς τοῦ μὲν σκώληκος ἐσθίοντος αὐτάς, τὰς τῶν ἁμαρτωλῶν φημι καρδίας, τοῦ δὲ πυρὸς καταφλέγοντος, παραπλησίως μὲν τῷ ἐνταῦθα πυρί· σφοδροτέρως δὲ πολλαπλασίως.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Πῶς οὖν φασί τινες, προσκαίρους εἶναι ἐκεῖ τιμωρίας;

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Οὐ περὶ μελῶν ταῦτα λέγει· ἄπαγε· ἀλλὰ περὶ φίλων, οὓς ἐν τάξει μελῶν ἔχομεν ἀναγκαίων. οὐδὲν γὰρ οὕτω βλαβερὸν ὡς συνουσία πονηρά. ὅσα γὰρ ἀνάγκη δύναται, δύναται φιλία πολλάκις, καὶ εἰς βλάβην καὶ εἰς ὠφέλειαν. διὸ μετὰ πολλῆς τῆς σφοδρότητος τοὺς βλάπτοντας ἡμᾶς ἐκκόπτειν κελεύει, καὶ τοῖς σκανδαλίζουσιν ἀπειλήσας, παραγγέλλει τοῖς σκανδαλιζομένοις τὸ φυλάττεσθαι, κἂν οἰκειότατος ὁ σκανδαλίζων. εἰ γὰρ καὶ μελῶν ἐκτομαῖς ἔοικεν ὁ τούτων χωρισμός, αἱρε-

αἱρετώτερον ἂν εἴη τῆς ἀποκειμένης ἀπωλείας. τὸ δὲ προφητικὴν ἐπιφέρει ῥῆσιν ἀπὸ Ἡσαΐου τοῦ προφήτου, τὸ πάσης τιμωρίας χείριστον, λέγω δὴ τὸ ἀτελεύτητον ἔχειν ἐν ἑαυτοῖς τὴν ἑαυτῶν σκώληκα· οὕτω δὲ ὀνομάζει τὴν συνείδησιν, δίκην σκώληκος κατεσθίουσαν τοὺς ἑαυτοῖς οὐκ ἀγαθὴν συνειδότων τὴν ψυχὴν ἐν τῷ μετανοεῖν. ἕκαστος γοῦν αὐτῶν ἑαυτοῦ κατήγορος ἐν τῷ ἐξομολογεῖσθαι γενήσεται, ἀναλογισάμενος, ἀναπεμπασάμενος τὰ κατὰ τὸν θνητὸν βίον πεπραγμένα, ὑπὸ τῆς συνειδήσεως αὐτῶν κεντούμενοι· καὶ οὕτως αὐτῶν ὁ σκώληξ ἀτελεύτητος διαμενεῖ. οὐ γὰρ δήπου περὶ αἰσθητοῦ σκώληκος ταῦτα εἴρηται. καὶ τὸ πῦρ δὲ αὐτῶν ἄσβεστον ὑπάρξει. ὥσπερ γὰρ ἀλλαχοῦ αἰώνιον εἴρηται πῦρ, οὕτω καὶ ἐνταῦθα ἄσβεστον, τοῦτ᾽ ἔστι τὸ κριτήριον τῆς οἰκείας αὐτῶν συνειδήσεως, ὃ δίκην σκώληκος ἀτελευτήτου ἐν αὐτοῖς ἀνελεῖ τε καὶ καταφλέξει αὐτούς, πῦρ πηγάζον ἐν αὐτοῖς.

eandem unam, quam dixi, ſignificari arbitror. in quo tamen ſuppleri judicio debet, quod in comparatione deficit. non enim hic dolor damnatorum ſimilis erit ſēſui ultionis, quæ fit admotione noti ac vulgaris ignis, ſed innumeris partibus atrocius, atque intolerabilius quiddam.

ANONYMI. Quomodo igitur quidam dicunt, temporarias illic pœnas eſſe?

VICTORIS ANT. Non de membris hæc dicit: abſit: ſed de amicis, quos loco & affectu habemus membrorum neceſſariorum. nihil enim ſic noxium eſt, ut familiaritas mala. nam quæcumq; neceſſitas poteſt, poteſt & amicitia plerumque, ſive in damnum, ſive in utilitatem. Propterea cū multa vehementia nocētes nobis abſcindere nos jubet. Ac cùm paulò ante minatus ſit ſcandalizantibus; jā ſuadet ſcandalum patientibus, ut ſibi caveant; quantumvis qui ſcandalizat intimus ſit. nam etſi præciſionibus membrorum dolore ac difficulrate par ſit eorum ſeparatio; tamen illud quidquid eſt laboris tolerabilius eſt imminente nobis ex eorum convictu pernicie. Huc propheticum confert oraculum ex Iſaia Propheta, denunciante id quod in omni pœna imminente impiis eſt peſſimum. Eſt autem hoc, habere in ſe vermem immortalem, ſic nominat conſcientiam vermis ritu rodentem & ſenſu acerbiſſimo feræ pœnitentiæ mordentem eos, qui ſibi conſcii mentis malæ ſunt. quiſque igitur horum accuſator ſui, peccata ultro ſua fatebitur, reputans revolvenſque animo, quæ per mortalem vitam perperam egerunt, fruſtrà tunc reclamante conſcientia, quæ nunc acutiſſimo confodiens impios ſtimulo, ſui contemptum ulciſcitur. Et ſic vermis eorum immortalis perdurabit. non enim de verme utique ſenſibili dicta hæc ſunt. Ignis quoque illorum inextinguibilis erit. ut enim alibi æternus hic ignis dicitur, ita hoc loco inextinguibilis. Hoc eſt judicium propriæ ipſorum conſcientiæ: quod inſtar vermis immortalis in ipſis conſumet & comburet ipſos, flammarum ipſos depaſcentium inexhauſta ſcaturigo.

„ Πᾶς γὰρ πυρὶ ἁλισθήσεται, καὶ πᾶ-
„ σα θυσία ἁλὶ ἁλισθήσεται.

49. Omnis enim igne ſalietur: *Levit. 2. 13.*
„ & omnis victima ſale ſalietur.

50. Bo-

50. Bonum eſt ſal. quòd ſi ſal „ inſulſum fuerit, in quo illud cõ- „ dietis? Habete in vobis ſal, & „ pacem habete inter vos.

„ Καλὸν τὸ ἅλας. ἐὰν δὲ τὸ ἅλας „ ἄναλον γένηται, ἐν τίνι αὐτὸ ἀρτύσε- „ τε; ἔχετε ἐν ἑαυτοῖς ἅλας, καὶ εἰ- ρηνεύετε ἐν ἀλλήλοις.

ANONYMI Sicut,inquit, omnis victima, juxta legem ſale ſalietur, & ſalſa illa mordacitate adſtringetur in repoſitionem durabilem quaſi udi fluxique ac putreſcẽtis ſenſus. Hinc Apoſtolus Paulus
1.Cor. 3. 13. ait: *Vniuſcujuſque opus quale ſit, ignis probabit: ſi cujus opus arſerit, detrimentum patietur. ipſe autem ſalvus erit: ſic tamen quaſi per ignẽ.* vel propius accedentes ad conſtructionem ſententiæ, ſic intelligamus: *Omnis igne ſalietur, & omnis victima ſale.* Hoc autem legitur in Levitico capite quarto. ut quid autem ita? Corpori victimę ſal inſperſum ſiccat & purgat ſaniem, carneſque puras ſervat & conſecrat Deo. Sic in hominibus ignis gehennæ, vim habens peccata depaſcendi, ſi ea quidem mediocria invenerit, conſumit, & purgatos ijs quos uſſit, immaculatos & juſtos Deo ſiſtit. ſi plurima deprehẽderit, æternam ea habet urendi eſcam. non enim purgat mediocritatem excedentia & modo carentia: ſed quæ menſura mediocritatis hujus definita Deo ſit, equidem neſcio.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Ὥσπερ, φησὶ, πᾶσα θυσία κατὰ τὸν νόμον ἁλὶ ἁλισθήσεται καὶ συσφίγξεται εἰς ἀπόθεσιν τοῦ ἰὸν διερρυηκότος καὶ σεσηπότος φρονήματος. τοῦτο εὐθὺς καὶ ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἔλεγεν ὅτι· ἑκάστου μὲν ἔργον ὁποῖόν ἐστι τὸ πῦρ δοκιμάσει. καὶ εἴ τινος τὸ ἔργον κατακαήσεται ζημιωθήσεται, αὐτὸς δὲ σωθήσεται. οὕτως καὶ ὡς διὰ πυρός. ἢ ἵνα ἐγγύτερον ἔλθωμεν μετὰ τῆς συντάξεως τοῦ ῥητοῦ, οὕτως νοήσωμεν, ὅτι πᾶς πυρὶ ἁλισθήσεται καὶ πᾶσα θυσία ἁλί, τοῦτο δὲ κεῖται ἐν τῷ Λευιτικῷ τῷ δ΄. καὶ διατί οὕτως; τοῦ μὲν σώματος τοῦ ἱερείου τὸ ἅλας τὸ καταπασσόμενον ξηραίνει καὶ ἀνακαθαίρει ἰχῶρας, καὶ καθαρὸν τὸ κρέας ἱερουργεῖ τῷ Θεῷ. τῶν δὲ ἀνθρώπων τὸ τῆς γεέννης πῦρ φύσιν ἔχον καθαίρειν ἁμαρτίας, ἂν μὲν συμμέτρους εὕρῃ, ἀμώμους παρίστησι τῷ Θεῷ τοὺς δικαίους. εἰ δὲ πλείους παρακατέχει, αἰώνια καταφλέγει. οὐ γὰρ καθαίρει τοὺς ἀμέτρους. ἀλλὰ τί μέτρον ἐστὶν ἐγνωσμένον τῷ Θεῷ οὐκ οἶδα.

SCHOL. Admonere debeo, neglexiſſe me aſſutum huic tam expreſſo de Purgatorio teſtimonio, gloſſema Græci cujuſdam Schiſmatici, his verbis, poſt hanc Anonymi χωρίῳ adſcriptis Codici Vaticano. βλέπετε ὅτι ἔχει. ὅτι ἔχει, ὅτι ἔστι, ὅτι γενήσεται ἀλλότριον γὰρ τῆς ἐκκλησίας τὸ δόγμα. quæ manifeſtum eſt alienæ & hæreticæ manus eſſe. Porro quod hic Anonymus citat ex Levit.cap.iv. quod hodiè reperitur in ſecundo verſ.13. oſtendit aliam eo tempore diviſionem Capitum ejus Libri Sacri fuiſſe.

VICTORIS ANTIOCH. Huic ſententiæ: *omnis igne ſalietur*, ſimile eſt illud dictum Apoſtoli, *uniuſcujuſque opus quale ſit, ignis probabit*. deinde adjungit è Levitico teſtimonium. *Omne donum ſacrificij veſtri ſalietur*. Hoc verò mãdatum

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Τῷ, πᾶς πυρὶ ἁλισθήσεται, ὅμοιόν ἐστι τὸ ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου εἰρημένον, τὸ ἑκάστου γὰρ τὸ ἔργον ὁποῖόν ἐστι τὸ πῦρ δοκιμάσει. εἶτα ἐπάγει ἀπὸ τοῦ Λευιτικοῦ μαρτυρίαν, τὸ πᾶν δῶρον θυσίας ὑμῶν ἁλισθήσεται. πάντων δὲ κατὰ πνευματικὸν τηρή-

σομεν

σομεν νόμον τὴν ἐντολήν, ἐὰν ἐπὶ παντὶ δώρῳ θυσίας ἡμῶν τὴν κατὰ τὴν εὐχὴν καὶ τὴν ἄλλην τὴν πρὸς τὸν πλησίον δόσιν, ὡς χάριν εὑρίσκοντες ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ· καὶ κατὰ τὸν λόγον τῶν θείων θύοντες γραφῶν, ἁλιζόμεθα τὰ δῶρα τῆς θυσίας ἡμῶν ἐπὶ τοῦ Θεοῦ· τὸ οὖν ἔργον ἑκάστου ἐνταῦθα μὲν ἁλὶ ἁλίζεται, ἐκεῖσε δὲ πυρὶ ἁλισθήσεται. πῶς δὲ ἐνταῦθα τῷ πυρὶ τῷ θείῳ ἁλίζεται ἡ θυσία ἡμῶν, συνήσεις, ἐκ τοῦ, πῦρ ἦλθον βαλεῖν ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ἐκ τοῦ, τῷ πνεύματι ζέοντες. Τί δὲ ἐστι τὸ ἅλας ὃ προσέταξεν ὁ Κύριος εἰπών, ἔχετε ἐν ἑαυτοῖς ἅλας καὶ εἰρηνεύετε ἐν ἀλλήλοις; καὶ ὁ ἀπόστολος δὲ φησιν, ὁ λόγος ὑμῶν πάντοτε ἐν χάριτι ἅλατι ἠρτυμένος, καὶ ἐνταῦθα διὰ τῶν συνεζευγμένων ἑκάστῳ κεφαλαίῳ ὁ νοῦς φανερός ἐστιν. ἐν μὲν γὰρ τοῖς τοῦ Κυρίου ῥήμασι τὸ μηδεμίαν ὑπόθεσιν τῆς ἀπ' ἀλλήλων διαλήψεως καὶ διαστάσεως παρέχειν. δεῖν δὲ ἐν τῷ συνδέσμῳ τῆς εἰρήνης πρὸς τὴν ἑνότητα τοῦ πνεύματος συντηρεῖσθαι διδασκόμεθα. ἐν δὲ τοῖς τοῦ ἀποστόλου; μνημονεύσας τις τοῦ εἰπόντος, εἰ βρωθήσεται ἄρτος ἄνευ ἁλός; εἰ δὲ καὶ ἔστι γεῦμα ἐν ῥήμασι κενοῖς; διδαχθήσεται οἰκονομεῖν τοὺς λόγους εἰς οἰκοδομὴν τῆς πίστεως, ἵνα δῷ χάριν τοῖς ἀκούουσι, καὶ καιρῷ εὐθέτῳ καὶ τάξει εὐσχήμονι χρώμενος πρὸς τὸ εὐπειθεστέρους γίνεσθαι τοὺς ἀκούοντας.

ΤΟΛΩΣ. Ἀπὸ τοῦ Λευιτικοῦ ἐπάγει τὴν μαρτυρίαν ὁ Σωτήρ· ὃ πᾶν δῶρον θυσίας ὑμῶν ἁλισθήσεται· πάντων δὲ τὴν ἐντολὴν κατὰ τὸν πνευματικὸν ἐργασώμεθα λόγον. τὰ δῶρα ἡμῶν κατά τε τὴν εὐχὴν καὶ τὴν ἄλλην ἀρετὴν καὶ τὴν πρὸς τὸν πλησίον δόσιν· καὶ θύοντες κατὰ τὸν λόγον τῆς θείας γραφῆς, ἁλιζόμεθα ἐπὶ τοῦ Θεοῦ. οὐκ οὖν ἐνταῦθα μὲν τὰ ἔργα ἡμῶν ἁλὶ ἁλισθήσεται· ἐκεῖσε δὲ πυρί· εἰ δὲ καὶ ἐνταῦθα θείῳ πυρὶ ἁλίζεται ἡμῶν ἡ θυσία, ὥς φησιν ὁ Σωτήρ, πῦρ ἦλθον βαλεῖν ἐπὶ τὴν γῆν. πᾶς ἄρα

ſpirituali ritu obſervabimus, ſi omni oblationi ſacrificii noſtri per orationem, adjunxerimus aliquod officium in proximum, ut qui gratiam invenimus apud Dominum, eam comunicemus, & ſic oblationes ſale tingamus noſtras, juxta ritum lege divina pręſcriptum. opus ergo uniuſcujuſque hic quidem ſale, illic verò igne ſalietur. quomodo autem hic divino igne ſaliatur victima noſtra, intelliges ex illo Chriſti verbo: *Ignem veni mit-*
tere in terram. & ex illo Apoſtoli: *Luc. xii. 49.*
ſpiritu ferventes. quid autem eſt *Rom. 12.*
ſal, de quo mandavit Dominus, *11.*
dicens: *Habete in vobis ſal, & pacē* *Col. iv. 6.*
habete inter vos. & Apoſtolus: *ſermo veſter ſemper in gratia, & ſale ſit conditus*. utriuſque hujus teſtimonii ſententia ex adjunctis declaratur: nam illis Domini verbis docemur: non eſſe dandam ullam umquam occaſionem diſſenſionis diſſidiique ab invicem: oportere autem in vinculo pacis ad unitatē ſpiritus colligi nos in unum omnes, & ſic conſervari. Apoſtolus autem quid in his velit, intelliget
qui meminerit dictum: *Num co-* *Iobvi. 6.*
medetur panis ſine ſale? & quis eſt guſtus in verbis inanibus? quæ qui perceperit, docebitur diſpenſare ſermones in ædificationem fidei, ut det gratiam audientibus, & tempore opportuno & ordine decenti utens ad dociliores efficiendos eos qui audiunt.

TOLOSANI. A Levitico adducit teſtimonium Salvator. ibi ſic
præcipitur: *Quidquid obtuleris ſa-* *Levit. 2.*
crificij, ſale condies. & : *In omni ob-* *13.*
latione tua offeres ſal. Quod mandatum ſpirituali ratione obſervandum eſt nobis, dona noſtra omnia,

hoc

hoc eſt bona opera, quæque ad religionis, quæque ad aliarum virtutum officia pertinent, qualia ſunt eleemoſynæ largitio, & ſacrificii oblatio, exquiſita quadam intentione Deo gratificandi condiamus. Itaque hic quidem opera noſtra ſale ſalientur, illic verò, igne. Si autem & hic divino igne ſaliatur ſacrificium noſtrum, illo ſcilicet, de quo Salvator ait: *Ignem veni mittere in terras*: *Omnis* tum utique noſtra victima *igne ſalietur*. Bonum enimvero eſt ſal, bonus utique eſt ignis. *Quod ſi ſal inſulſum fuerit*, hoc eſt, ſi propriam perdat naturam, & eam qualitatem qua probatur & prodeſt, *in quo illud condietis*? Si autem hoc de habendo ſale allegoricum præceptum, ad pacem quærendam colendamque referendum eſt, prout verba hæc ultima Domini ſuadent, profectò qui pacem in ſe ipſis non habent, ii ſalis inſulſi deſignati ſymbolo putandi ſunt.

πυρὶ ἁλισθήσεται· ὥσπερ οὖν καλόν ἐστι τὸ ἅλας· καλὸν ἄρα καὶ τὸ πῦρ. εἰ δὲ καὶ τὸ ἅλας ἄναλον γένηται· τουτέστι τῆς οἰκείας φύσεως ἐστερημένον καὶ ποιότητος, δι' ἣν καλὸν εἶναι πᾶσι νομίζεται, ἐν τίνι αὐτὸ ἀρτύσετε; εἰ δὲ ἡ περὶ τοῦ ἔχοντων ἅλας ἐντολὴ εἰρήνη ἐστί τε καὶ λέγεται, οἱ μὴ εἰρηνεύοντες ἐν ἑαυτοῖς, ἅλας εἰσὶν ἄναλον.

SCHOL. Cúm alia in hac *χρήσει* perintricata ſunt: tum illud ſubobſcurum *ἐκ τοῦ ἐνταῦθα μὲν τὰ ἔργα ἡμῶν ἁλὶ ἁλισθήσονται, ἐκεῖ δὲ πυρί*. Exiſtimo hanc eſſe Autoris mentem Præcepto condiendi ſale dona omnia, ſpiritualiter præcipi rectam intentionem, qua referre ad Deum debemus quæcumque agimus. Quia verò hoc caritate fit, cujus vis in hoc viæ ſtatu languida & ſegnis, in patria & beatitudine flagrantiſſima futura eſt, propterea magno diſcrimine opera ſua referunt ad Deum comprehenſores & viatores juſti. Priorum intentio ardens inflammataque, ignis merus eſt: poſteriorum ſal dumtaxat; in quo ſubeſt quiddam igneæ virtutis, ſed multo humore ac concretione aquea conſtrictum. Itaque, inquit, in hac vita ſatis eſt, ſaltem hominibus non conſummatè ſanctis, ut opera eorum bona, ſale condita ſint in altera vero vita Beatorum jam opera omnium igne ſalientur. niſi ſi quorum hic quoque peculiari Christi beneficio tantus fervor eſt, ut caritatis ardorem quo in Cœlo conflagraturi ſunt, jam hinc occupent concipere.

EIUSDEM. Operæpretiũ eſt quærere cur Chriſti Diſcipuli ſali cõparentur. Ea videtur ratio: quia ut ſal cuſtodit à putrefactione corpora, ſic Diſcipuli mundum corrumpi prohibent; eos qui credunt ipſis, ab idololatria, fornicatione, cæteraque malitia liberantes. Ac clarè quidem id Matthæus dixit, nimirum ſal eſſe Diſcipulos. Obſcurius Lucas, cujus hac parte ſubambigua oratio, ad hanc, quã Marci loco ſimilem accomodavimus, expoſitionem atque intelligentiam trahi poteſt. At Paulus gratiam cum ſale conjunxit, ſic dicens:

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ. Ἄξιόν ἐστι ζητῆσαι διατί οἱ τοῦ Χριστοῦ μαθηταὶ ἁλὶ παραβάλλονται. δοκεῖ γὰρ καθάπερ οἱ ἅλες τὰ σώματα φυλάττουσι πρὸς τὸ μὴ ποιεῖν σηπεδόνας· οὕτω καὶ οἱ τοῦ Κυρίου μαθηταὶ τὴν οἰκουμένην συνέχουσι, τῆς εἰδωλολατρείας τε καὶ πορνείας καὶ τῆς ἄλλης κακίας τοὺς πεπιστευκότας λυτρωσάμενοι· καὶ ὁ μὲν Ματθαῖος αὐτοὺς τοὺς μαθητὰς ἔφησεν ἅλας εἶναι· ὁ δὲ Λουκᾶς ἀσαφῶς τοῦτο εἴρηκεν, ὅθεν καὶ ἀμφίβολος αὐτοῦ ἡ λέξις, δυναμένη καὶ κατὰ τὸν Μάρκον νοεῖσθαι· ὁ δὲ Παῦλος ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνῆψε τὴν χάριν καὶ τοὺς ἅλας φήσας· ὁ λόγος ὑμῶν πάντοτε ἐν χάριτι ἅλατι ἠρτυμένος.

ΤΟΥ

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ. Καλὸν καὶ ἐπαινετὸν τὸ ἅλας· εἰ δέ ποτε καὶ τοῦτο μωρανθῇ (ἐνδέχεται γάρ ποτε τοὺς ἀγαθοὺς ἐπὶ τὸ χεῖρον μεταβαλεῖν) ἐν τίνι ἀρτυθήσεται; ζητήσεως ἐστὶν ἄξιον. πρὸς οὖν τοῦτο λεκτέον· μωρανθὲν τὸ ἅλας, οὔτε εἰς γῆν γεωργουμένην χρήσιμόν ἐστιν· οὔτε εἰς κοπρίαν ἧς ἀμπελουργοί τε καὶ κηπουροὶ χρῄζουσι· διὸ καὶ ἔξω βάλλουσιν αὐτό, ὡς ἄχρηστόν τε καὶ ἀνωφελές.

Sermo veſter ſemper in gratia ſale ſit conditus.

EIUSDEM. Bonum & commendabile ſal. ſi autem & ipſum infatuetur (fieri enim poteſt, ut & ipſi boni quoque ac ſancti viri in pejus demutentur) in quo condietur? digna res inquiſitione. Dicendum itaque ad hoc: infatuatũ ſal, neq; ad terram excolendam impinguãdamq; utile eſſe, neq; in ſterquilinium prodeſſe conficiendo fimo, quo vinitores olitoreſque uti poſſint. Ergo illud ſeorſim projiciunt ut planè inutile.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ί

„ Καὶ ἐκεῖθεν ἀναστὰς ἔρχεται εἰς τὰ
„ ὅρια τῆς Ἰουδαίας διὰ τοῦ πέραν τοῦ Ἰορ-
„ δάνου· καὶ συμπορεύονται πάλιν ὄχ-
„ λοι πρὸς αὐτόν, καὶ ὡς εἰώθει πά-
„ λιν ἐδίδασκεν αὐτούς.

CAPUT X.

1. Et inde exurgens, venit in
„ fines Iudææ ultra Iordanem:
„ & conveniunt iterum turbæ ad
„ eum. & ſicut conſueverat, ite-
„ rum docebat illos.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Συνεχῶς τὴν Ἰουδαίαν ἀφεὶς διὰ τὴν βασκανίαν τῶν ἐκείνων, νῦν ἐπιχωριάζει λοιπόν, ἐπειδὴ τὸ πάθος ἐγγὺς ἔμελλεν ἀνιέναι. οὐ μὴν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα τέως ἄνεισιν, ἀλλ' ἐν τοῖς ὁρίοις τῆς Ἰουδαίας. καὶ ἐλθόντι ἠκολούθησαν, καὶ ὡς εἰώθει πάλιν ἐδίδασκεν αὐτούς, ἤ, ὡς Ματθαῖος φησιν, ἐθεράπευσεν αὐτούς, διπλῆν αὐτοῖς προξενῶν τὴν ἴασιν, τήν τε τῆς ψυχῆς (τοιαύτη γὰρ ἡ διδασκαλία) καὶ τὴν τοῦ σώματος. ἡ γὰρ τῶν τύπων ἀσθενείας διόρθωσις, οὐ μόνον αὐτοῖς, ἀλλὰ καὶ ἑτέροις ὑπόθεσις θεογνωσίας ἐγένετο· ἀλλ' οὐχὶ τοῖς φαρισαίοις, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτὸ τοῦτο μᾶλλον ἐκθηριοῦνται.

VICTORIS ANTIOCH. Cũ paulò ante ſeceſſiſſet è Iudæa, pertæſus improbitatis invidorum ibi degentium, nunc eò redit, quoniã imminebat ſtatutum paſſioni tempus. non tamen Ieroſolymam adhuc aſcendit, ſed in finibus Iudææ conſtitit. Et reverſum turba frequens celebravit affectantium. & ut prius cõſueverat rurſus eos docebat. aut, ut Matthæus ait, curabat ipſos. duplicem ipſis ſanitatem tribuens, animarum (quas videlicet docendo curabat) & corporum, quę morbis liberabat. quæ & ipſa corporearum infirmitatũ curatio, occaſionem dabat non modò ipſis qui beneficia ſenſerant, ſed etiam aliis, Deum agnoſcendi. At non Phariſæis: qui hoc ipſo magis efferabantur.

„ Καὶ προσελθόντες οἱ Φαρισαῖοι
„ ἐπηρώτων αὐτόν, εἰ ἔξεστιν ἀνδρὶ

2. Et accedentes Phariſæi in-
„ terrogabant eum, Si licet viro

„ uxorem dimittere ? tentantes
„ eum.
3. At ille reſpondens, dixit eis,
„ Quid vobis præcepit Moyſes ?
4. Qui dixerunt, Moyſes per-
„ miſit libellum repudii ſcribere,
„ & dimittere.
5. Quibus reſpōdens Ieſus, ait,
„ Ad duritiam cordis veſtri ſcrip-
„ ſit vobis præceptum iſtud.
6. Ab initio autem creaturæ
Gen.1.27 „ maſculum & fœminam fecit
„ eos Deus.

„ γυναῖκα ἀπολῦσαι; πειράζοντες
„ αὐτόν.
„ Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς, εἶπεν αὐτοῖς, τί
„ ὑμῖν ἐνετείλατο Μωσῆς.
„ Οἱ δὲ εἶπον, Μωσῆς ἐπέτρεψε βι-
„ βλίον ἀποστασίου γράψαι καὶ ἀπο-
„ λῦσαι.
„ Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς, εἶπεν
„ αὐτοῖς, πρὸς τὴν σκληροκαρδίαν ὑμῶν
„ ἔγραψεν ὑμῖν τὴν ἐντολὴν ταύτην.
„ Ἀπὸ δὲ ἀρχῆς κτίσεως ἄρσεν καὶ
„ θῆλυ ἐποίησεν αὐτοὺς ὁ Θεός.

TOLOSANI. Interrogantibus ſe Phariſæis, Ieſus nihil reſpondit: nimirum intelligens, præjudicato ipſos odio ex æquo ad utrumvis refutandum paratos, ſive affirmaret ſive negaret. Ergo contumaces animos, quo ad conſenſum veritatis flecteret, arte aliqua ratus ambiendos, viciſſim ex eis quærit: ea de re quid ſcriptum in lege meminiſſent. Hic recitantibus ipſis legis caput de divortiis, reſpondit Dominus indultum id à Moſe cōtumaciæ ipſorum. Legem quidem naturæ primigeniam aliud tradere. Hac exceptione amolitur à ſe criminationem omnem. quia enim ſe Deum & legis autorem Moſaicæ ferebat, intererat exiſtimationis ejus demonſtrare, quod in ea legi eſſet naturali parùm congruens, id non arbitrio Legiſlatoris eſſe imputandum, ſed moribus ſubditorū, quorum pervicacia à moderatione ſapientiaque ejus extorſerit, ut præterquam ſentiret ac vellet, in hoc quidem conniveret. Cujus jam incommodi accuſatio atq; invidia tota in ipſorum caput à legis Autore avertitur. Provocat verò ad antiquiorem legem, naturalem illam primarum Mundi originum æqualem. Creavit enim, inquit, Deus à principio marem vnum & unam fœminam. quod ſi poteſtatem eſſe vellet viro uxoris dimittendæ, utique multæ illi ſimul fingendæ mulieres fuerant,

ΤΟΛΩΣ. Ἐρωτησάντων αὐτὸν τῶν Φαρισαίων, οὐκ ἀπεκρίνατο πρὸς αὐτούς· οὔτε τὸ ναί· οὔτε τὸ οὔ. ἤδει γὰρ ὡς ἔμελλον ἐνίστασθαι πρὸς πᾶσαν ἀπολογίαν αὐτοῦ. ἵνα δὲ ἐξ εὐλόγου αἰτίας πείσῃ, ἐρωτᾷ αὐτούς· τί περὶ τούτου γέγραπται ἐν τῷ νόμῳ. ἀπολογουμένων δὲ αὐτῶν τὸ τοῦ νόμου βούλημα· ἔφη· πρὸς τὴν σκληροκαρδίαν ὑμῶν ἔγραψε τὴν ἐντολὴν ταύτην ὑμῖν ὁ Μωυσῆς. οὐκ ἀφίησιν ἑαυτὸν ὑπὸ κατηγορίαν μένειν· αὐτὸς γὰρ ἦν ὁ δεδωκὼς τὸν νόμον· ἀλλ' εἰς τὴν ἐκείνων κεφαλὴν περιτρέπει τὸ ἔγκλημα· ταχέως δὲ ἐπὶ τὸν ἀρχαιότερον ἀνάγων αὐτοὺς νόμον. ἀπὸ γὰρ ἀρχῆς κτίσεως ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτοὺς ὁ Θεός. εἰ γὰρ ἐβούλετο, φησί, τὸν μὴ ἀφιέναι τὸν ἄνδρα, ἑτέραν δὲ λαμβάνειν πολλὰς ἂν ἐδωρήσατο τῷ προπάτορι γυναῖκας, πλάσας αὐτὰς ἐξ ἀρχῆς· ὥστε τὴν μὴ ἀφιέναι· τὴν δὲ λαμβάνειν. οὐκ οὖν φανερῶς ἔδειξεν αὐτοῖς, ὅτι διὰ τὴν σκληροκαρδίαν αὐτῶν ἡ ἐσχάτη δέδοται ἐντολή· εἰ γὰρ μή, ὁ πρῶτος ἂν ἐφυλάττετο πρὸς αὐτοὺς νόμος, ὁ ἐν τῷ παραδείσῳ δοθεὶς τῷ Ἀδάμ.

rant, quæ primo Parenti ad omnem varietatem faſtidiorum, viceſque mutationum ſufficerent. Manifeſtè his oſtenditur expreſſam vi quadam eſſe tolerantiam hujus licentiæ. malèque autoritatem ex diſſimulatione neceſſaria permiſſæ non probatæ conſuetudini accerſiri, quam legis quaſi Archetypæ in Paradiſo promulgatæ præjudicia damnarent.

» Καὶ εἶπεν, ἕνεκεν τούτου καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα, καὶ προσκολληθήσεται πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ.

» Καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν· ὥστε οὐκέτι εἰσὶ δύο, ἀλλὰ μία σάρξ.

» Ουκ ὗν ὁ Θεὸς συνέζευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω.

7. Propter hoc relinquet homo patrem ſuum & matrem, & adhærebit ad uxorem ſuam. Gen. 2. 24.

8. Et erunt duo in carne vna. Itaque jam non ſunt duo, ſed una caro.

9. Quod ergo Deus conjunxit, homo non ſeparet.

ΤΟΛΩΣ. Βεβαιότερον ἐνταῦθα δείκνυσι τὸν ἐξ ἀρχῆς τεθέντα τῷ ἀνθρώπῳ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ παραδείσῳ νόμον· ἐκέλευσε γάρ φησι καὶ γονεῖς ἀφιέναι· καὶ προσκολλᾶσθαι τῇ γυναικί· ἔσονται γάρ φησιν οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν. τὸ ἀδιάσπαστον σημαίνων δηλονότι. ἄρσεν γὰρ καὶ θῆλυ, φησίν, ἐποίησεν αὐτούς. τοῦτο δὲ περὶ τῶν κατ' εἰκόνα λέγεται. τὰ δὲ ἕτερα περὶ τῶν ἀπὸ τοῦ χοῦ τῆς γῆς καὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς τοῦ Ἀδὰμ εἰρῆσθαί φασί τινες. ζητεῖται δὲ πῶς τὸ αὕτη κληθήσεται γυνή. καὶ τὰ ἑξῆς. ἐν τῇ Γενέσει ὑπὸ τοῦ Ἀδὰμ νομιζόμενα λέγεσθαι· ὁ Σωτὴρ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ φησὶν αὐτὰ εἰρῆσθαι ὡσανεὶ νομοθετοῦντος *** Καὶ ἐπεὶ ὁ Θεὸς ὁ τοὺς δύο ποιήσας ἕν· οὐχ ἃ ὁ Θεὸς συνέζευξε λέγει· ἀλλ' ἣν ὁ Θεὸς συνέζευξεν ἐκκλησίαν Χριστῷ, οὐ δεῖ χωρίζειν αὐτοῦ· εἰ τοίνυν ἀχώριστον εἶναι λέγομεν τὴν ἐκκλησίαν τοῦ νυμφίου αὐτῆς Χριστοῦ, ἀνάγκη καὶ τὴν ἑκάστου γυναῖκα ἀχώριστον διαμένειν τοῦ ἰδίου ἀνδρός.

TOLOSANI. Firmiorem hic oſtēdit eſſe oportere legem à Deo jam ex primordijs rerum in Paradiſo latam; quæ jubebat vel parentibus relictis, uxori adhærere. *Erūt enim*, inquit, *duo in carne una*: quibus verbis inſeparabilitatē conjugij expreſſit: *maſculum* enim inquit, *& feminam creavit eos*. Hoc autem eſſe dictum de ijs, qui ad ſimilitudinem ſunt facti: Illa verò alia, quæ Phariſæi jactabant, de ijs, qui ex limo terræ, quique ex una Adami coſta ſunt producti, quidā ajunt eſſe dicta. Quærat autem aliquis fortaſsè mecum: quomodo illa verba: *ipſa vocabitur virago*, & quæ ſequuntur, Adamo in Geneſi tributa, Salvator tamquam à Deo, & quidem legem ferente, dicta recitet? *** Quoniam verò Deus ex duobus unum fecit, non jam dicit: *quæ Deus conjunxit* ſed, *quam Deus conjunxit*, Eccleſiam nimirū Chriſto, ſeparare ab ipſo nō oportet. Si ergo inſeparabilem eſſe dicimus Eccleſiam à Sponſo ipſius Chriſto, neceſſe eſt & propriam cujuſque viri vxorem ab eo inſeparabilem manere.

Ὃ φησιν, ὅτι Μωσῆς πρὸς τὴν σκληροκαρδίαν ὑμῶν ἔγραψεν ὑμῖν τὴν ἐντολὴν ταύτην. οὐδὲ γὰρ ἀφίησιν ὑπὸ κατηγορίαν μένειν, ἐπειδὴ καὶ τὸν νόμον αὐτὸς ἂν αὐτῷ δεδωκώς, ἀλλ᾽ ἐξαιρεῖται αὐτὸν τοῦ ἐγκλήματος, καὶ τοῦ ἐλέγχου ἐκείνων περιτρέπει κεφαλήν, ὃ πανταχοῦ ποιεῖ. εἶτα ἐπειδὴ φορτικὸν ἦν τὸ εἰρημένον, καὶ πολλὴν ἔφερεν αὐτοῖς διαβολήν, ταχέως ἐπὶ τὸν ἀρχαῖον καταφεύγει νόμον, λέγων, ἀπὸ δὲ ἀρχῆς ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς, τουτέστι, διὰ τῶν πραγμάτων ὑμῖν ἐξ ἀρχῆς ὁ Θεὸς ἐνομοθέτησε τὰ ἐναντία. ἵνα γὰρ μὴ λέγωσιν, πόθεν δῆλον ὅτι διὰ τὴν ἡμῶν σκληρότητα Μωσῆς εἶπεν; ἐκεῖθεν πάλιν αὐτοὺς ἐπιστομίζει. εἰ μὴ γὰρ οὗτος προηγούμενος ἦν ὁ νόμος καὶ συμφέρων, οὐκ ἂν ἀπ᾽ ἀρχῆς ἐδόθη ἐκεῖνος, οὐκ ἂν οὕτω πλάττων ἔπλασεν ὁ Θεός, οὐκ ἂν τοιαῦτα εἶπε. σκόπει δὲ αὐτὸν οὐκ ἀπὸ τῆς δημιουργίας μόνης ἰσχυριζόμενον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ προστάγματος, ὥστε τὸν ἕνα τῇ μιᾷ συνάπτεσθαι. εἰ δ᾽ ἐβούλετο τὸν μὲν ἀφιέναι, ἑτέραν δὲ εἰσάγειν, ἕνα ἄνδρα ποιήσας, πολλὰς ἔπλασε γυναῖκας. νῦν δὲ τῷ τρόπῳ τῆς νομοθεσίας ἔδειξεν ὅτι ἕνα δεῖ μιᾷ συνοικεῖν διαπαντός, καὶ μηδέποτε διαῤῥήγνυσθαι. ἐκ μιᾶς γάρ, φησί, ῥίζης ἐγένοντο καὶ εἰς ἓν σῶμα συνῆλθον. εἶτα φοβερὸν ποιῶν τὸ ταύτης κατηγορεῖν οὐκ εἶπε, μὴ διασπᾶτε, ἀλλ᾽ ὁ Θεὸς συνέζευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω. εἰ δὲ Μωσέα προβάλλῃ, ἐγὼ δὲ λέγω σοι τὸν Μωσέως δεσπότην, καὶ μετὰ τούτου καὶ τῷ χρόνῳ ἰσχυρίζομαι. ὁ γὰρ πρεσβύτερος οὗτος ὁ νόμος, εἰ καὶ δοκεῖ παρ᾽ ἐμοῦ εἰσάγεσθαι νῦν. οὐδὲ γὰρ ἁπλῶς συνήγαγε τὴν γυναῖκα τῷ ἀνδρί, ἀλλὰ καὶ γονεῖς ἀφιέναι ἐκέλευσεν, καὶ πρὸς τὴν γυναῖκα κολληθῆναι, τῷ τρόπῳ τῆς λέξεως τὸ ἀδιάσπαστον ἐμφαίνων. καὶ ἔσονται γὰρ οἱ δύο, φησίν, εἰς σάρκα μίαν.

do præoccuparent. Et quoniã circa iſtam quæſtionem dictum ferebatur Malachiæ Prophetæ, objurgantis eos qui uxores dimitterent; his verbis: *Vxorem juventutis tuæ* Mal. 2. 15. *ne derelinquas: ipſa conſors tua & mulier teſtamenti tui.* Proponunt ipſi: ambiguam videri, ac conciliatu difficilem Legis circa hoc præceptum ſententiam. Tamen Salvator hæc defendit, ajens: *Moyſes propter duritiam cordis veſtri ſcripſit vobis hoc mandatum.* non enim ſuccumbere criminationi Legem ſinit, quam utique ipſe dederat. ſed purgat eam, reprehenſione in accuſatorum caput retorta, quod ubique ſolitus erat facere. Deinde quia grave videbatur quod dixerat & multam præbebat ipſis anſam calumniæ, ſtatim ad antiquam Legem confugit, dicens: ab initio autem maſculum & fœminam creavit eos. Hoc eſt rebus ipſis ab initio Legem nobis tulit cõtraria jubentem. ne enim dicerent: unde probas Moyſen propter duritiam noſtram ita ſcripſiſſe? hic rurſus ipſis os obturat. Niſi enim iſta eſſet primigenia & naturæ cõgruens Lex, non utique illã Deus ab initio dediſſet, nõ ſic hominem creaſſet, non ſic locutus eſſet. Obſerva porrò ipſum non creatione nitentem ſola, ſed præterea mandato, tacitè per ipſum creationis modum præſcribente, unum unam in conjugio habere; ſi enim licere voluiſſet, priori dimiſſæ, aliam ſuperinducere, utique uno viro condito, plures mulieres finxiſſet: nunc autem factis ipſis Legem ſtatuit jubentẽ unicum unicæ cohabitare ſemper, & neutrum eorum umquam ab invicem ſe abrumpere. Ex

Ex una enim, inquit, radice orti in corpus unum coaluerunt. Deinde terrorem incutiens uſum ſic ſancitum criminantibus, non dixit: *ne divellite*; ſed: *quod Deus conjunxit, homo non ſeparet*. quod ſi Moſen obtendis, ego Moſis Dominum contra oppono. & præterea temporum anteceſſione nitor. nam Lex de ſingularitate uxorum, & inſolubilitate conjugij, etſi à me nunc primum induci videatur, antiquior eſt, utpote Mundi originum æqualis. neque enim tunc ſolùm Deus viro mulierem conjunxit, ſed & parentes dimittere juſſit, & uxori adhærere ac conglutinari, tali loquendi modo inſeparabilitatem exprimens. *Erunt enim duo*, inquit, *in carne una*. Et hæc quidem eſt naturalis conjunctio.

καὶ αὕτη μὲν ἡ φυσικὴ σύζευξις.

10. Et in domo iterum Diſci-
„ puli ejus de eodem interroga-
„ verunt eum.

11. Et ait illis, Quicunque di-
„ miſerit uxorem ſuam, & aliam
„ duxerit, adulterium committit
„ ſuper eam.

12. Et ſi uxor dimiſerit virum
„ ſuum, & alij nupſerit, mœcha-
„ tur.

„ Καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ πάλιν οἱ μαθη-
„ ταὶ αὐτοῦ περὶ τοῦ αὐτοῦ ἐπηρώτησαν
„ αὐτόν.

„ Καὶ λέγει αὐτοῖς, ὃς ἐὰν ἀπολύ-
„ σῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ γαμή-
„ σῃ ἄλλην, μοιχᾶται ἐπ' αὐτήν.

„ Καὶ ἐὰν γυνὴ ἀπολύσῃ τὸν ἄνδρα
„ αὐτῆς, καὶ γαμηθῇ ἄλλῳ, μοιχᾶ-
„ ται.

EIUSDEM. Etſi repudio, inquit, mulier à viro ſeparetur, tamen nexu fœderis prius contracti ei indivulsè devincta permanet: Propterea adulterium eſſe dixit, ducere aliam vivente illa: ſimiliter de muliere. Ac Lex quidem manifeſtum adulterium prohibuit: quod fit quando quis uxorem alterius cum eo habitantem corrumpit. At Salvator aliud quoq; adulterium, licèt non ab omnibus pro tali agnitum, aut ſic vocatum, naturalis Legis convictum judicio proſcribit. Cæterùm quod hæc Matthæus ad Phariſæos dixiſſe Salvatorem refert: Marcus autem ad Diſcipulos, invicem non pugnant. Fieri enim facilè potuit, ut & his & illis eadem diceret. Sanè id ſuggerere nobis Marcus videtur, dum poſt illa cum Phariſæis diſputata,

ΑΥΤΟΥ. Εἰ καὶ τῷ χωρισμῷ, φησὶ, διαιρεῖται ἀνδρὸς, ἀλλὰ τῇ ἐξ ἀρχῆς συζεύξει ἀδιαίρετός ἐστι. διὰ τοῦτο μοιχείαν ἐκάλεσε τὸ συζεύγνυσθαι πρὸς ἄλλην ζώσης ἐκείνης. καὶ ἐπὶ γυναικὸς δὲ τὸ ἴσον. καὶ ὁ μὲν νόμος τὴν προφανῆ μοιχείαν ἀπεκώλυσεν, ὅτε τὴν συνοικοῦσαν ἑτέρῳ τις διαφθείρει. ὁ δὲ Σωτὴρ καὶ τὴν οὐχ ὁμολογουμένην παρὰ πᾶσιν οὐδὲ γινωσκομένην τῇ φύσει διελεγχομένην κατέκρινε. καὶ ὁ μὲν Ματθαῖος πρὸς τοὺς Φαρισαίους καὶ ταῦτα τὸν σωτῆρά φησιν εἰρηκέναι· ὁ Μάρκος, δὲ πρὸς τοὺς μαθητάς. οὐκ ἔστι δὲ ἐναντίον. ἐνδέχεται γὰρ καὶ τούτοις κἀκείνοις ταῦτα εἰρηκέναι. ὑπομιμνήσκειν δὲ ἡμᾶς δοκεῖ ὁ Μάρκος ὡς πρὸς τούτοις οἱ μαθηταὶ περὶ τούτου ἐπηρώτων τὸν Ἰησοῦν, καὶ ταῦτα εἶπεν αὐτοῖς.

ΤΟ ΛΟΙΠΟΝ. Ὁ μὲν Ματθαῖος πρὸς τοὺς Φαρισαίους φησὶ ταῦτα λέγεσθαι· ὁ δὲ Μάρκος πρὸς τοὺς ἀποστόλους. οὐδὲν γὰρ ἄτοπον:

ἄτοπος· ἐπεὶ καὶ περὶ τούτους κἀκείνους ἐνδέχεται τὰ τοιαῦτα λέγεσθαι· μοιχείαν δὲ καλεῖ ἐνταῦθα οὐχ ἁπλῶς τὴν ἐν τῷ νόμῳ λεγομένην· ἀλλ' ὅταν τις τὴν ἰδίαν καταλιπὼν γυναῖκα ἑτέραν γαμήσῃ· τοῦτο τοίνυν ἐν μὲν τῷ νόμῳ οὐκ ἔστι μοιχεία, γέγραπται γὰρ διὰ τὴν τῶν Ἰουδαίων σκληροκαρδίαν· τῇ δὲ ἀληθείᾳ μοιχεία ἐστίν, ὥς φησιν ὁ Σωτήρ.

interrogatum ſeorſum à Diſcipulis de illa quæſtione Ieſum, hæc dixiſſe mem rat.

TOLOSANI. Matthæus hæc affirmat ad Phariſæos eſſe dicta, Marcus ad Apoſtolos. Quæ nequaquam diſſident. Facile enim & his & illis talia potuerunt dici, ut & dicta conſtat. Adulteriũ porrò hic vocat non illud diſtinctè in Lege prohibitum alieno toro vitiũ oblatum, ſed aliam quandam Lege non expreſſam flagitij ſpeciem, quo quis propria uxore repudiata aliam duxerit. nam hoc quidem adulterium in Lege non vocatur ſe ſe ad duritiem iudaicorum cordium accomodante: verè id tamen adulterium eſt, ut hic Salvator docet.

» Καὶ προσέφερον αὐτῷ παιδία,
» ἵνα ἅψηται αὐτῶν. οἱ δὲ μαθηταὶ
» ἐπετίμων τοῖς προσφέρουσιν.
» Ἰδὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς, ἠγανάκτησε,
» καὶ εἶπεν αὐτοῖς, ἄφετε τὰ παιδία
» ἔρχεσθαι πρός με, καὶ μὴ κωλύετε
» αὐτά· τῶν γὰρ τοιούτων ἐστὶν ἡ βασι-
» λεία τοῦ Θεοῦ.
» Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὃς ἐὰν μὴ δέ-
» ξηται τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ὡς παιδίον,
» οὐ μὴ εἰσέλθῃ εἰς αὐτήν.
» Καὶ ἐναγκαλισάμενος αὐτά,
» τιθεὶς τὰς χεῖρας ἐπ' αὐτά, ηὐλόγει
» αὐτά..

13. Et offerebant illi parvulos,
» ut tangeret illos. Diſcipuli autẽ
» comminabantur offerentibus.
14. Quos cùm videret Ieſus,
» indignè tulit, & ait illis: Sinite
» parvulos venire ad me, & ne
» prohibueritis eos: talium enim
» eſt regnum Dei.
15. Amen dico vobis, quiſquis
» non receperit regnũ Dei velut
» parvulus, non intrabit in illud.
16. Et complexans eos, & im-
» ponens manus ſuper illos, be-
» nedicebat eos.

ΑΥΤΟΥ. Ἴδιον τοῦ δημιουργοῦ τὸ τοῖς ἑαυτοῦ ποιήμασι χαίρειν, καὶ τὴν πρόσοδον αὐτῶν τὴν πρὸς ἑαυτὸν μὴ ἀποκωλύειν, καὶ μάλιστα τοῦ κωλύοντος οὐκ ὄντος. μόνη γὰρ κακία καὶ διαφθορὰ τῆς δημιουργίας ἀποκωλύει παρελθεῖν τῷ δημιουργῷ· τὸ δὲ τῆς φρονήσεως ἐνδεὲς οὐ κωλυτικὸν τῆς προσόδου. πλήρωσιν γὰρ ἐπιζητεῖ· ταύτην δὲ πρόσοδος χαρίζεται. διὸ καὶ ἀκριβὴς ἡ λέξις, τῶν τοιούτων ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. οὐ γὰρ τούτων εἶπεν, ἀλλὰ τῶν τοιούτων. ἐπειδὴ πρόσεστι καὶ τὸ τῆς φρονήσεως ἐνδεὲς τοῖς παισί. ὅπερ ἀποτρέπων ὁ ἀπόστολος ἔλεγε, μὴ παιδία γίνεσθε ταῖς φρε-

EIVSDEM. Proprium Creatoris eſt ſuis ipſius delectari creaturis: & earum ad ſe acceſſum non prohibere: maximè ubi nulla prohibendi cauſa eſt: qualis eſſet malitia qua opus Creatoris perversè corrumpitur: quæ ſola creaturæ ad Creatorem intercludit acceſſum. non autem defectus ſapientiæ, qui cernitur in pueris. hic enim potiùs defectus complementum ſuũ poſtulat: cujus cùm ipſe ad autorem acceſſus inſtrumentum ſit, invitatur potiùs ea ratione Creator ad

eos

eos facilè accipiendos, cùm ad ſe veniunt. Illa igitur exacta locutio eſt: *Talium eſt regnum Cælorum.* non horum, ſed talium. qui quoad decet & par eſt, ſunt ſimiles parvulis. non in defectu prudentiæ, quem Apoſtolus excludens, ait: *nolite pueri effici ſenſibus.* Diſertius porrò exprimit hic Evangeliſta, velut interpretans, cauſam dicti, dum ſcribit, Talium eſt enim regnum Cœlorum. quæ verò cauſa erat Diſcipulis pueros repellendi? quod id putarent dedecere dignitatem ſuam, & Magiſtri ſui. quid igitur ipſe? docet ipſos modeſtiam ſectari, & conculcare mundanum faſtû. pueros verò admittit & complexatur, & talibus regnum Cœlorum promittit. nam omni vitio munda eſt anima pueri, nec in eos iram ſervat qui ſe læſerunt; & à matre flagellatus, illam requirit, illam omnibus præfert. Si ei Reginam diademate fulgentem oſteras, haud eam præhabeat matri pannoſæ: ſed eam cum ijs, quibus ſqualet centunculis malet intueri, quàm Imperatricem cultu exornatam regio. Idem nihil ſupra neceſſaria quærit. & ubi lactis quantùm opus eſt ſuxit, ultrò avertit ſe à mamma. nec damno rei familiaris fortè facto movetur, aut ſimilibus, Non percellitur viſu formoſorum corporum. Ideò dixit; *Talium eſt regnum &c.* ut nos inducat ad ea ſtudio conanda quæ pueri natura faciunt. Pulchrè autem eos complexus, benedicebat. Rurſus enim velut in ulnas Conditoris, ab eo ſeparata caſu primævi lapſus, redibat creatura. Imponit porrò manus pueris, iſta impoſitione manuum divinæ poteſtatis adhibitionem decla-

σίν. ἐπεξῆλθε δὲ ὁ παρὼν εὐαγγελιστὴς τὴν αἰτίαν λέγων, καὶ οἷον ἑρμηνεύων, τὸ τῶν τοιούτων γάρ ἐστιν ἡ βασιλεία. τίνος δὲ ἕνεκεν ἀπεσόβουν τὰ παιδία οἱ μαθηταί; ἀξιώματος ἕνεκεν. τί οὖν αὐτός; διδάσκει αὐτοὺς μετριάζειν καὶ τῦφον καταπατεῖν κοσμικόν. τὰ παιδία δὲ λαμβάνει καὶ ἐναγκαλίζεται καὶ τοῖς τοιούτοις ἀπαγγέλλεται τὴν βασιλείαν. καὶ γὰρ πάντων τῶν παθῶν καθαρεύει ἡ ψυχὴ τοῦ παιδίου, καὶ τοῖς λελυπηκόσιν οὐ μνησικακεῖ. ὑπὸ τῆς μητρὸς μαστιχθεὶς ταύτην ἐπιζητεῖ, καὶ πάντων αὐτὴν προτιμᾷ, κἂν βασιλίδα δείξῃς μετὰ διαδήματος, οὐ προτίθησι τῆς μητρὸς ῥάκια περιβεβλημένης· ἀλλ' εἵλοιτο μᾶλλον ἐκείνην ἰδεῖν μετὰ τούτων, ἢ τὴν βασιλίδα μετὰ κόσμου· καὶ τῶν ἀναγκαίων οὐδὲν πλέον ἐπιζητεῖ, ἀλλ' ὅσον ἐμπλησθῆναι τοῦ μαστοῦ, καὶ ἀφίσταται τῆς θηλῆς. οὐ λυπεῖται ἐφ' οἷς ἡμεῖς, οἷον ἐπὶ ζημίᾳ χρημάτων καὶ τοῖς τοιούτοις. οὐ πτοεῖται πρὸς κάλλη σωμάτων. διὰ τοῦτο εἶπε, τῶν τοιούτων ἐστὶν ἡ βασιλεία, ἵνα τῇ προαιρέσει ταῦτα ἐργαζώμεθα, ἃ τῇ φύσει τὰ παιδία ἔχει. καλὸν δὲ καὶ τὸ ἐναγκαλισάμενος αὐτὰ κατηυλόγει. πάλιν γὰρ ὥσπερ εἰς ἀγκάλας ἐπανάγεται τοῦ δημιουργοῦ τὸ ποίημα χωρισθὲν αὐτοῦ, κατ' ἀρχὴν δὲ ἐκπεπτωκός. ἐπιτίθει δὲ τὰς χεῖρας τοῖς παιδίοις, τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν διδασκούσης τὴν τῆς θείας δυνάμεως ἐπίθεσιν ἢ τὸ ἔργον τὸ ἑαυτῆς τελειοῖ. τὸ δὲ σχῆμα κοινὸν καὶ κατὰ τὴν συνήθειαν τὸ τῶν χειρῶν ἐπιθέσεως ποιεῖ ὁ Χριστὸς, οὐ μὴν κατὰ τὴν συνήθειαν ἐνεργεῖ. Θεὸς γὰρ ὢν τὰ ἀνθρώπινα ἔπραττεν ὡς ἄνθρωπος τέλειος.

ΤΟΛΩΣ. Καὶ προσέφερον αὐτῷ, φησὶ, παιδία ἵνα ἅψηται αὐτῶν. οἱ δὲ μαθηταὶ τοὺς προσφέροντας ἐκώλυον τιμῆς ἕνεκα τῆς πρὸς τὸν Κύριον. ἰδὼν δὲ ὁ Σωτὴρ καὶ βουλόμενος τῦφον παντὸς καὶ κενοδοξίας ἀπαλλάξαι τοὺς μαθητὰς

θεντα; ἐναγκαλίζεται μᾶλλον αὐτὰ καὶ τούτων εἶναι τὴν βασιλείαν ἐπαγγέλλεται· καθαραὶ γὰρ εἰσὶ κακίας αἱ τῶν παίδων ψυχαί· ἀλλ' οὐ λόγῳ οὐδὲ προαιρέσει· κἀντεῦθεν ἡμᾶς διδάσκει. ἃ ἐκεῖνα φύσει ποιεῖ καὶ οὐ προαιρέσει, ἡμᾶς λόγῳ τε καὶ ἐπιστήμῃ ἐργάζεσθαι· δείκνυσι δὲ ἡμῖν καὶ διὰ τῆς τῶν χειρῶν ἐπιθέσεως τὴν ἄρρητον αὐτοῦ καὶ ἄφατον δύναμιν· καὶ ὡς καθαρτική τε καὶ τελεσιουργικὴ τυγχάνει αὕτη. Καὶ ὅτι Θεός ἐστι καὶ ἄνθρωπος ἀληθινός. καὶ πάντα ἐνεργεῖ μετὰ τῆς τοῦ θατέρου κοινωνίας. τουτέστι τὰ μὲν θεῖα μετὰ τῆς ἀνθρωπίνης αὐτοῦ φύσεως ἐνεργῶν· τὰ δὲ σωματικὰ καὶ ἀνθρώπινα μετὰ τῆς θείας αὐτοῦ καὶ ἀϊδίου φύσεως ἐκτελῶν.

rante qua opus ipſa ſuum perficit. cæterum geſtus ille quidem impoſitionis manuum, communis & vulgò erat uſitatus: non tamen erat uſitata peculiaris quædam vis & efficacia, quam per eam tranſmittebat Chriſtus; quippe qui Deus cùm eſſet, humana operabatur, ut homo perfectus & divinus.

TOLOSANI. *Et offerebant*, inquit, *illi parvulos, ut tangeret illos*: Id verò Diſcipuli quaſi Domino minus honorificum prohibebant. quo animadverſo Salvator, ut Diſcipulos tumore omni ac ſuperbia liberaret, oblatos puerulos ultrò complexatur, & horum regnum Cœlorum eſſe pronunciat. Puræ ſcilicet à malitia ſunt animæ puerorum: tametſi non illæ quidem ratione ac conſilio innocentiam nactæ. quare hic docemur, quod illis naturæ quodam bono contingit non electione ulla, id nos ut arbitrio judicioque, atque induſtria laudabilius aſſequamur. Oſtendit autem nobis illa impoſitione manuum arcanam, atque ineffabilem virtutem ſuam, quæ ad purgandum eadem, atque ad perficiendum valet. Seque hoc ipſo probat Deum eſſe verum ſimul & hominem, mutua communicatione proprietatum utriuſque ad omnia ex æquo potens. Ita ut & quæ divinæ naturæ ſunt propria per humanam operetur: & corporea atque humana per divinam æternamque naturam efficiat.

» Καὶ ἐκπορευομένου αὐτοῦ εἰς ὁδὸν,
» προσδραμὼν τις καὶ γονυπετήσας
» αὐτὸν ἐπηρώτα αὐτὸν, διδάσκαλε ἀγα-
» θὲ, τί ποιήσω ἵνα ζωὴν αἰώνιον
» κληρονομήσω;

17. Et cū egreſſus eſſet in viā,
» procurrens quidā genuflexo an-
» te eum, rogabat eū, Magiſter bo-
» ne, quid faciam ut vitam æter-
» nam percipiam?

ΤΟΛΩΣ. Ὡς κακόν τινα καὶ τὸν τρόπον μοχθηρότατον ἔνιοι τὸν παρόντα ἄνθρωπον διαβάλλουσιν· ἀλλὰ καὶ ὡς ὕπουλον καὶ πειραστὴν προσελθόντα τῷ Κυρίῳ. οὐκ ὀρθῶς· ἀλλ' ὡς φιλάργυρον μὲν ἴσως αὐτὸν καὶ φιλοχρήματον ὄντα ἔξεστι διαβάλλειν. οὐ μὴν γε ὕπουλον ἢ πονηρόν· Καὶ γὰρ ὁ Εὐαγγελιστής φησιν· ἐμβλέψας αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς ἠγά[illegible] αὐτόν. εἰ [illegible] ζων προσ

TOLOSANI. Hunc hominem ut malitioſum quendam ac moribus improbiſſimis aliqui criminātur: ſed & ut ſubdolum diſſimulandi artificem, qui inſidiosè ac tētandi animo ad Dominum acceſſerit. non rectè. nam una ille premi accuſatione ex vero poteſt cupiditatis atque avaritiæ. Fraudulenti quidem ac maligni crimine

Ee liberat

liberat illum , quod Evangeliſta ſcribit : *Intuitus eum Ieſus dilexit eum*. quod utique nec diceret Marcus, nec Ieſus faceret, ſi tentabundus hic & inſidiandi conſilio veniſſet . Nec illud item his cohæret quod additur,ipſú hunc hominem ob ea quæ audierat mœrentem abſceſſiſſe.

ἦλθεν, οὐκ ἂν ἔλεγεν ὅτι ἠγάπησεν αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς. οὐδ' ἔτι λυπούμενος ἀπῆλθεν ἐφ' οἷς ἤκουσεν.

18. Ieſus autem dixit ei , Quid
„ me dicis bonum ? nemo bo-
„ nus , niſi unus Deus.

„ Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ, τί με
„ λέγεις ἀγαθόν; οὐδεὶς ἀγαθὸς, εἰ μὴ
„ εἷς ὁ Θεός.

ANONYMI. Hominem cernens , ut ad hominem accedit , ut hominem interrogat. Ieſus autem in hoc eum convincens imperitiæ, ait : Solus Deus verè bonus eſt. cur ergo tu ad me ut merum hominem accedens,Bonum appellas, cùm iſta uni Deo propria reſervãda ſit appellatio ? quod ſi me noſti Deum eſſe, ac conſequenter iure bonum vocas, cur ad me ut merũ hominem accedis ? aut cur nihil in me homine majus credens Deo peculiarem dignitatem homini attribuis ? Eſt igitur hoc Chriſti dictum convictio imperitiæ ſic alloquentis ſe,non ſuæ profeſſio divinitatis.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Ἐπειδὴ ἄνθρωπον βλέπει, ὡς ἀνθρώπῳ πρόσεισιν, ὡς ψιλὸν ἄνθρωπον ἐρωτᾷ. Ἰησοῦς δὲ ἐξελέγχων ὡς ἀμαθῆ, φησι, μόνος ἀγαθὸς κατ' ἀλήθειαν ὁ Θεός. τί τοιγαροῦν ὡς ἀνθρώπῳ προσελθὼν τῷ μόνῳ πρέπον τῷ Θεῷ κατὰ φύσιν, ἐμοὶ περιτίθης ἀγαθὸν ἀποκαλῶν; εἷς γάρ ἐστιν ὁ φύσει ἀγαθὸς, Θεὸς δηλαδή. εἰ μὲν οὖν οἶδας με Θεὸν ὄντα, φησὶ, καὶ διὰ τοῦτο ἀγαθὸν, ὅτου δὴ χάριν ὡς ἀνθρώπῳ προσέρχῃ ψιλῷ; εἰ δὲ οὐ πιστεύεις εἶναί με Θεὸν, ἀλλ' ἄνθρωπον εἶναι ψιλὸν, τί δήποτε τῷ Θεῷ πρέπον ἀξίωμα μόνῳ προσάπτεις ἀνθρώπῳ. ἔλεγχος οὖν ἀμαθίας τὸ εἰρημένον ἐστὶν, οὐ θεολογίας ἐξήγησις.

19. Præcepta noſti,Ne adulte-
„ res,Ne occidas, Ne fureris , Ne
„ falſum teſtimonium dixeris,Ne
„ fraudem feceris,Honora patrem
„ tuum & matrem .

„ Τὰς ἐντολὰς οἶδας, μὴ μοιχεύ-
„ σῃς, μὴ φονεύσῃς, μὴ κλέψῃς, μὴ
„ ψευδομαρτυρήσῃς, μὴ ἀποστερή-
„ σῃς· τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν
„ μητέρα.

20. At ille reſpondens ait illi,
„ Magiſter hæc omnia obſervavi
„ à juventute mea.

„ Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτῷ, δι-
„ δάσκαλε, ταῦτα πάντα ἐφυλαξά-
„ μην ἐκ νεότητός μου.

21. Ieſus autem intuitus eum,
„ dilexit eum , & dixit ei , Vnum
„ tibi deeſt : vade , quæcumq; ha-
„ bes vende, & da pauperibus , &
„ habebis theſaurum in Cœlo: &
„ veni ſequere me.

„ Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἐμβλέψας αὐτῷ,
„ ἠγάπησεν αὐτὸν, καὶ εἶπεν αὐτῷ,
„ ἕν σοι ὑστερεῖ· ὕπαγε· ὅσα ἔχεις πώ-
„ λησον, καὶ δὸς τοῖς πτωχοῖς, καὶ
„ ἕξεις θησαυρὸν ἐν οὐρανῷ. καὶ δεῦ-
„ ρο ἀκολούθει μοι ἄρας τὸν σταυ-
„ ρόν.

ΤΕΛΟΣ.

ΤΟΛΩΣ. Διατί ἀποκρίνεται αὐτῷ ἐρωτήσαντι ὁ Χριστός· οὐδεὶς ἀγαθὸς εἰ μὴ εἷς ὁ Θεός; δῆλον γὰρ ὅτι ὡς ἀνθρώπῳ διελέγετο αὐτῷ, καὶ οὐχ ὡς Θεῷ. τί οὖν οὐκ ἔστι τίς ἄνθρωπος ἀγαθός; ἀλλ' οὐ πρὸς τὴν τῶν ἀνθρώπων ἀγαθότητα ἀφορῶν ὁ Σωτὴρ εἴρηκεν αὐτῷ ταῦτα· ἀλλὰ πρὸς τὴν ἄρρητον τοῦ Θεοῦ καὶ ὑπὲρ πᾶσαν ὑπάρχουσαν ἀγαθότητα. ἥτις καὶ ἁπλῶς ἀγαθότης λέγεται καὶ πηγὴ ἀγαθότητος. πρὸς οὖν ταύτην βλέπων ὁ Σωτὴρ λέγει τῷ ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ. οὐδεὶς ἀγαθὸς εἰ μὴ εἷς ὁ Θεός· εἶτα εἰπόντος τοῦ Σωτῆρος πρὸς αὐτόν· φύλαξον τὰς ἐντολάς. αὐτὸς ἀπεκρίνατο λέγων· ταῦτα πάντα ἐφυλαξάμην ἐκ νεότητός μου. διὸ καὶ ἠγαπήθη ὑπὸ τοῦ Κυρίου, ὥς φησιν ὁ Εὐαγγελιστής· καὶ ἤκουσε παρ' αὐτοῦ· εἰ θέλεις τέλειος γενέσθαι, πώλησον τὰ ὑπάρχοντά σοι καὶ δὸς πτωχοῖς.

TOLOSANI. Cur reſpondet ipſi interroganti Chriſtus: *Nemo bonus niſi ſolus Deus*. nimirum patet iſtum ita egiſſe cum Chriſto, ut eum hominem putaret nõ Deum. Quid tum verò, dicat aliquis. an nemo eſt homo bonus? ſit ſanè aliqua hominum bonitas quamdiu ſpectatur ſola. comparatione quidem ad ineffabilem ac ſuperexcellentem Dei bonitatem, quę & ſimpliciter bonitas dicitur, & bonitatis fons eſt omnis, evaneſcit humana bonitas, quam ideo negare videtur ullam eſſe ſic loquens Dominus & iſti homini reſpondens: *nemo bonus niſi ſolus Deus*. Qui homo Salvatore ſibi poſtea dicente, Serva mandata, reſpondit dicens: *Hæc omnia obſervavi à juventute mea*: quapropter dilectum cum à Domino Evangeliſta notat. audiviſſeque ab ipſo: Si vis perfectus eſſe, vende quæ habes & da pauperibus.

„ Ὁ δὲ συγνάσας ἐπὶ τῷ λόγῳ, „ ἀπῆλθε λυπούμενος. ἦν γὰρ ἔχων „ κτήματα πολλά.

22. Qui contriſtatus in verbo, „ abiit mœrens: erat enim habens „ multas poſſeſſiones.

ΑΥΤΟΥ. Ὅθεν οὐκ ἐνεγκὼν ἐκεῖνος τῆς ἐντολῆς τὸ βάρος, καὶ ἀσθενήσας περὶ τὴν ἀρετήν, ὀχλάζει περὶ τὸ πρόσταγμα. ἀπῆλθε γὰρ λυπούμενος. ποῖος οὖν ἦν ἐνταῦθα θεολογίας καιρός; ἐρωτήσαντι γάρ· τί ἄρα ποιήσας ἔσται καὶ αὐτὸς τοῖς σωζομένοις ἐναρίθμιος; ποῖον ἔχει λόγον μὴ ὅπερ ἐζήτησε μαθεῖν· ἀλλ' ἀποκαλύψαι μᾶλλον ἕτερόν τι παρὰ τὸ ἐκείνῳ ποθούμενον; πῶς δὲ οἷόν τε ἦν τὸ ἐνεγκεῖν οὐκ ἰσχύοντα ἐντολῆς εὐαγγελικῆς φορτίον, τὸ ὑπὲρ πάντα διδάσκεσθαι μυστήριον, οὕτως ἀτονοῦντα περὶ τὴν τῶν ἀγαθῶν ἄφεσιν, ὡς μηδὲ λόγῳ δύνασθαι ταύτην χωρεῖν; λελύπηται γάρ, ὡς γέγραπται.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Τινὲς διὰ-

EIVSDEM. Vnde impar ferendo talis mandati oneri, quippe imbecillus & malè paratus à virtute, ad ſequendi præceptum claudicat. *Abijt*, enim, *mœrens*. qui ergo locus hic eſſet tradendæ de Chriſti divinitate doctrinæ? nam quærentem: quid faciendo ſalvus fieret? quid attinebat non docere quod petebat: ſed revelare potius aliud longè diverſum ab eo quod deſiderabat? quomodo autem qui præcepti evangelici ferre pondus non valuit, potuiſſet capere myſterium ſupra cuncta cætera excellens? Homo inquam adeò remiſſus ac languidus in deſiderio ſummi boni; ut

ut ne mentionem quidem ejus ſuſtinuerit? contriſtatus enim abijt mœrens, ut ſcriptum hic eſt.

VICTORIS ANT. Quidam adoleſcentem hunc traducunt ut ſubdolum quemdam, ac malum; qui ad Chriſtum acceſſerit ejus tẽtandi cauſa? Ego avarum & deditum pecuniæ dicere hunc non dubitaverim: Chriſto utique autore, qui eum talis vitij convicit: ſubdolum non dixerim; quippe quem & Marcus ab hac ſuſpicione purget: dum ait procurriſſe, & genuflexo Chriſtum rogaſſe. tum Ieſum in ipſum intuitum, dilexiſſe illum. Cur igitur ſic illi reſpondit Chriſtus, dicens: *nemo bonus niſi ſolus Deus*? quoniam ut ad hominem acceſſerat, habens ipſum pro uno aliquo è Iudaicis Magiſtris. propterea enim ei ut homini loquitur. Enimverò ſæpè Dominus ad arcanas cogitationes accedentium ad ſe reſponſiones ſuas accomodabat. ut quando dicit: *nos adoramus quod ſcimus*. &c: *ſi ego teſtimonium perhibeo de me ipſo, teſtimonium meum verum eſt*. quando autem dicit: *nemo bonus*, excludit à bonitate omnes homines; non omninò, ita ut ullam bonitatis partẽ eſſe in quovis hominum neget: ſed in comparatione divinæ bonitatis, cui humana collata, nulla eſſe videatur. Propterea addidit: *niſi ſolus Deus.* & non dixit: *niſi Pater meus.* ut diſcas, nequaquam ipſum ſe revelaſſe huic iuveni. Conſidera porrò quam is paratum ſe hactenus exhibuerit ad obedientiam mandatorum. non enim dixit: *quomodo ingrediar in vitam* &c.? ſed, *quid faciendo*? adeo promptus & expeditus erat ad opere explendum quod

Iohn. iv.

βάλλουσι τὸν νεανίσκον τοῦτον ὡς ὑπουλόντα καὶ πονηρὸν, καὶ μετὰ πείρας τῷ Ἰησοῦ προσελθόντα. ἐγὼ δὲ φιλάργυρον αὐτὸν οὐκ ἂν παραιτησαίμην εἰπεῖν, ἐπειδὴ καὶ ὁ Χριστὸς τοιοῦτον αὐτὸν ὄντα ἤλεγξεν. ὕπουλον δὲ οὐδαμῶς, διά τε καὶ τὸν Μάρκον ταύτην ἀνῃρηκέναι τὴν ὑποψίαν. καὶ δραμὼν γάρ φησι, καὶ γονυπετήσας παρεκάλει. καὶ ὅτι ἐμβλέψας αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς ἠγάπησεν αὐτόν. διατί οὖν οὕτω πρὸς αὐτὸν ἀπεκρίνατο ὁ Χριστὸς, λέγων, οὐδεὶς ἀγαθὸς εἰ μὴ εἷς ὁ Θεός; ἐπειδὴ ὡς ἀνθρώπῳ προσῆλθε καὶ ἑνὶ τῶν πολλῶν διδασκάλων Ἰουδαϊκῶν. διὰ τοῦτο γὰρ ὡς ἄνθρωπος αὐτῷ διαλέγεται. καὶ γὰρ πολλαχοῦ πρὸς τὰς ὑπονοίας προσιόντων ἀποκρίνεται. ὡς ὅταν λέγῃ, ὑμεῖς προσκυνοῦμεν ὃ οἴδαμεν, καὶ, ἐὰν ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ ἐμαυτοῦ, ἡ μαρτυρία μου ἐστὶν ἀληθής. ὅταν οὖν εἴπῃ, οὐδεὶς ἀγαθὸς, τοῦτ᾽ ἔστιν, οὐδεὶς ἀνθρώπων. ἀλλ᾽ οὐδὲ τοὺς ἀνθρώπους ἀποστερῶν ἀγαθότητος τοῦτο λέγει. ἀλλὰ πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγαθότητος. διὸ καὶ ἐπήγαγεν, εἰ μὴ εἷς ὁ Θεός. καὶ οὐκ εἶπεν, εἰ μὴ ὁ πατήρ μου, ἵνα μάθῃς ὅτι οὐκ ἀπεκάλυψεν ἑαυτὸν τῷ νεανίσκῳ. σκόπει γοῦν πῶς ἦν παρεσκευασμένος πρὸς τὴν τῶν ἐπιταγμάτων ὑπακοήν. οὐδὲ γὰρ εἶπε, πῶς εἰσέλθω εἰς τὴν ζωήν; ἀλλὰ, τί ποιήσας; οὕτως ἕτοιμος ἦν πρὸς ἐργασίαν τῶν λεχθησομένων. εἰ δὲ πειράζων προσῆλθεν, ἐδήλωσεν ἂν ἡμῖν καὶ τοῦτο ὁ Εὐαγγελιστὴς, ὥσπερ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ποιεῖ. εἰ δὲ καὶ αὐτὸς ἐσίγησεν, αὐτὸν οὐκ εἴασε λαθεῖν, ἀλλ᾽ ἤλεγξεν ἂν σαφῶς, ἢ καὶ ᾐνίξατο. εἰ πειράζων προσῆλθεν, οὐκ ἂν ἀπῆλθεν λυπούμενος ἐφ᾽ οἷς ἤκουσεν. ἐπιθυμεῖ οὖν τῆς ζωῆς, κατέχεται δὲ πάθει χαλεπωτάτῳ. καὶ ἕξεις, φησὶν ὁ Ἰησοῦς, θησαυρὸν ἐν οὐρανῷ. ἰδοὺ πόσα βραβεῖα, ἰδοὺ πόσους στεφάνους τίθησι τῷ σταδίῳ τούτῳ. εἰ δὲ ἐπείραζεν ἐκεῖνος, οὐκ ἂν αὐτῷ ταῦτα

εἶπεν

ἔφησεν ὁ Σωτήρ. νυνὶ δὲ καὶ λέγει, ὥστε αὐτὸν ἐφελκύσασθαι καὶ τὸν μισθὸν αὐτῷ δείκνυσι πολὺν ὄντα· καὶ γὰρ τῷ ἀκολουθεῖν αὐτῷ μεγάλη ἀντίδοσις. καλῶς δὲ οὐχὶ ζωῆς ἐμνημόνευσεν, ἀλλὰ θησαυροῦ. ἐπειδὴ γὰρ περὶ χρημάτων ἦν ὁ λόγος, προσέθηκε δὲ τοῖς οὖσι πλείονα ὧν ἐκέλευσε παρασχεῖν, καὶ τοσοῦτον μείζονα, ὅσον γῆς ὁ οὐρανός. ὁ δὲ στυγνάσας ἐπὶ τῷ λόγῳ, καὶ τὰ ἑξῆς. οὐχ ὁμοίως κατέχονται οἱ τὰ ὀλίγα ἔχοντες, καὶ οἱ πολλά. ἡ γὰρ προσθήκη τῶν ἐπεισιόντων, μείζονα ἀνάπτει τὴν φλόγα, καὶ πενεστέρους ἐργάζεται τοὺς κεκτημένους. σκόπει οὖν καὶ ἐνταῦθα πόσην ἐνεδείξατο τὴν ἰσχὺν τὸ πάθος. τὸν γὰρ μετὰ χαρᾶς προσελθόντα καὶ προθυμίας, ἐπειδὴ ἐκέλευσε ῥίψαι τὰ χρήματα, οὐδὲ ἐννοῆσαι τὴν ζωὴν εἴασεν, ἀλλὰ στυγνὸν ἐποίησε.

ipſi diceretur. nec tentandi gratia acceſſit. Significaſſet enim nobis hoc Evangeliſta, ut & in alijs ſolet facere, ſi hoc animo hic juvenis veniſſet. nec ei profuiſſet ad latendum, ſi qua in hoc uteretur, diſſimulatione. quantumvis ille ſileret, manifeſtaſſet ejus arcanas inſidias clarè ſcriptor ſacer, aut certè ſubindicaſſet. Præterea ſi tali conſilio acceſſiſſet, non receſſiſſet poſtea contriſtatus & mœrens ob ea, quæ audivit. Cupit igitur vitam æternam. ſed laborat morbo animi vehementiſſimo. *Et habebis*, inquit Ieſus, *theſaurum in Cælo*. vide quanta præmia, vide quales coronas proponat in hoc ſtadio certantibus. quod ſi tentaret ille, non utique hæc illi Salvator diceret. nunc autem dicit ut illum pertrahat. & mercedem ipſi oſtentat multam & magnam. Etenim ſequenti Ieſum ingens ſervatur remuneratio. Scitè autem non vitæ meminit, ſed theſauri. quoniam de pecunia ſermo præceſſerat, quam ex patrimonio vendito redactam dari pauperibus ſuaſerat. Addit autem ſi obtemperaret ſibi, quæ habebat largiendo, plura quam ea forent quę ſic ſpargeret, ſe illi repoſiturum; ac tantò majora, quantò præſtantius terra Cœlum eſt. *Ille autem contriſtatus ſermone* &c. non ſimiliter tenentur qui pauca habent, ac illi qui multa poſſident. nam adjectio ſupervenientiũ majorem accedit flammam, poſſeſſoreſque eò reddit egèntiores quò plus habent. cerne hic præſenti experimento quanta ſit vis hujus vitij: quod hunc qui cum gaudio & alacritate acceſſerat, ſimul ei eſt dictum: abjiciendam eſſe pecuniam, ita perculit ac conſternavit, ut ne meminiſſe quidem amplius viſus ſit illius, quam cupere ſe oſtenderat, vitæ æternę: ſed triſtis abiecit.

» Καὶ περιβλεψάμενος ὁ Ἰησοῦς,
» λέγει τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, πῶς δυσ-
» κόλως οἱ τὰ χρήματα ἔχοντες εἰς
» τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ εἰσελεύσονται.
» Οἱ δὲ μαθηταὶ ἐθαμβοῦντο ἐπὶ τοῖς
» λόγοις αὐτοῦ.

23. Et circumſpiciens Ieſus, ait
» Diſcipulis ſuis, Quàm difficile
» qui pecunias habent, in regnum
» Dei introibunt!
24. Diſcipuli autem obſtupe-
» ſcebant in verbis ejus.

ΤΟΛΩΣ. Εἰπὼν ὁ Σωτὴρ πρὸς αὐτόν· πώλησον τὰ ὑπάρχοντά σοι καὶ δὸς

TOLOSANI. Conſilio vendendi omnia largiendique pretium egenis

egenis ſpem addit ac promiſſioné Salvator theſauri in Cœlis habendi. Quare autem nõ potiùs vitam promiſit ſempiternam ? nimirum cum avaro ſibi homine ac divitiarũ cupido rem videbat eſſe, cui tamen cùm nuditatem contemptumque opum ſuaderet, ſolatium nimirum quæſtuoſi promiſſi objectare debuit, & pro ſua trahendarum mentium induſtria, eſcam huic propriã offerre qua pelliceretur : intelligeretque non ſe perdere, ſed fœnerare quas abjiceret divitias, magno deinde cumulatas auctu redituras. Addit Evãgeliſta, mœroris iſti quæ cauſa fuerit : *Erat enim*, inquit, *habens multas poſſeſſiones*. unde manifeſtum eſt nequaquam tam inextricabiliter impediri à divitijs qui pauca habent, ac qui plurima poſſident. *Obſtupeſcebant*, porrò inquit, *Diſcipuli in verbis ejus*. ſic ſecum ipſis dicentes : Quomodo poteſt dives ſalutem conſequi.

πτωχοῖς, προστίθησι δὲ τὸ ἕξεις θησαυρὸν ἐν οὐρανοῖς· τίνος ἕνεκεν οὐκ εἶπεν αὐτῷ· ἕξεις ζωὴν αἰώνιον· ἀλλὰ θησαυρὸν ἐν οὐρανῷ; τοῦτο δὲ εἴρηκε διότι φιλοχρήματος ἦν ἄνθρωπος· ἐπεὶ δὲ καὶ ὁ λόγος αὐτοῖς περὶ χρημάτων ἦν, πάντων ὁ Σωτὴρ γυμνωθῆναι παρακελεύεται. διὰ τοῦτο καὶ προστίθησιν αὐτῷ ταῦτα ὡς ἐρῶντι αὐτῶν, καὶ δείκνυσιν ὡς οὐκ ἀφαιρεθήσονται ταῦτα, ἀλλὰ καὶ προστεθήσεται αὐτῷ πλείονα ὧν ἐκέλευσε δοῦναι. προστίθησι δὲ ὁ Εὐαγγελιστὴς καὶ τὴν τῆς λύπης αἰτίαν· λέγων· ἦν γὰρ ἔχων κτήματα πολλά· καὶ δείκνυσιν ὡς οὐχ ὁμοίως ἐμποδίζονται ὑπὸ χρημάτων οἱ ὀλίγα ἔχοντες καὶ οἱ πλεῖστα κεκτημένοι· εἶτα καὶ ἐθαμβοῦντο, φησίν, οἱ μαθηταὶ ἐπὶ τοῖς λόγοις αὐτοῦ, λέγοντες πρὸς ἑαυτούς· πῶς δύναται σωθῆναι πλούσιος;

» At Ieſus rurſus reſpondens,
» ait illis, Filioli quam difficile
» eſt confidentes in pecunijs, in
» regnum Dei introire !

25. Facilius eſt Camelum per
» foramen acus tranſire, quàm
» divitem intrare in Regnum
» Dei.

26. Qui magis admirabantur,
» dicentes ad ſemetipſos, Et quis
» poteſt ſalvus fieri ?

27. Et intuens illos Ieſus, ait,
» Apud homines impoſſibile eſt;
» ſed non apud Deũ: omnia enim
» poſſibilia ſunt apud Deum.

» Ὁ δὲ Ἰησοῦς πάλιν ἀποκριθεὶς,
» λέγει αὐτοῖς, τέκνα, πῶς δύσκολόν
» ἐστι τοὺς πεποιθότας ἐπὶ τοῖς χρήμα-
» σιν, εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ εἰ-
» σελθεῖν.

» Εὐκοπώτερόν γάρ ἐστι κάμηλον
» διὰ τῆς τρυμαλιᾶς τῆς ῥαφίδος εἰσελ-
» θεῖν, ἢ πλούσιον εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ
» Θεοῦ εἰσελθεῖν.

» Οἱ δὲ περισσῶς ἐξεπλήσσοντο, λέ-
» γοντες πρὸς ἑαυτούς, καὶ τίς δύναται
» σωθῆναι;

» Ἐμβλέψας δὲ αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, λέ-
» γει, παρὰ ἀνθρώποις ἀδύνατον, ἀλλ'
» οὐ παρὰ τῷ Θεῷ· πάντα γὰρ δυνατά
» ἐστι παρὰ τῷ Θεῷ.

TOLOSANI. Quare alloquens Diſcipulos Dominus ait : ægrè ac difficile divitem in regnum ingreſſurum ? quid enim hoc quidem ad

ΤΟΛΩΣ. Τίνος ἕνεκεν πρὸς τοὺς μαθητὰς διαλεγόμενος ὁ Κύριος λέγει. δυσκόλως πλούσιος εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν· πένητες γὰρ ὄντες καὶ

μηδὲν

μηδὲν ἔχοντες. τοῦτο γὰρ ἔλεγεν· οὐχ ὡς κελεύων ἀποστῆναι τῶν χρημάτων, οὐ γὰρ εἶχον, ὡς εἴρηται· ἀλλὰ παιδεύων αὐτοὺς μὴ αἰσχύνεσθαι πένητας ὄντας. ἔστι δὲ εἰπεῖν ὅτι οὐ τὰ χρήματα διαβάλλων ὁ Σωτὴρ ταῦτά φησιν· ἀλλὰ τοὺς ἀπλήστως χρωμένους αὐτοῖς καὶ δυσκόλως ὑπ᾽ αὐτῶν κατεχομένους. εἰπὼν δὲ δύσκολον εἰσελθεῖν, προϊὼν δείκνυσι καὶ ἀδύνατον· καὶ σφοδρῶς ἀποφαίνεται οὕτως ἔχειν. καὶ τοῦτο ἐκ τοῦ παραδείγματος δῆλον τῆς τε καμήλου καὶ τῆς βελόνης. διὸ καὶ μέγας δίδοται μισθὸς τοῖς πλουτοῦσί τε καὶ δυναμένοις φιλοσοφεῖν. τοῦτο δέ, φησί, Θεοῦ ἔργον ἐστί· καὶ τούτῳ τυγχάνει δυνατόν· οὐ μήν γε ἀνθρώπῳ. Καὶ δῆλον ὅτι πολλῆς δεῖται τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ βοηθείας τε καὶ χάριτος ὁ μέλλων τοῦτο ποιήσειν

Ἔνιοι δὲ ἀποροῦσι λέγοντες· εἰ πάντα δυνατὰ τῷ Θεῷ, τὰ δὲ πάντα καλά τε ἐστὶ καὶ κακά· ἔστιν ἄρα καὶ τὰ κακὰ δυνατὰ παρὰ τῷ Θεῷ; πρὸς οὓς ῥητέον· ὅτι οὐ συναριθμεῖται τοῖς παρὰ τῷ Θεῷ δυνατοῖς τὰ κακά. ὅπου γὰρ Θεὸς ἐκεῖ καὶ τὰ καλὰ ἀκολουθεῖ· τὰ δὲ κακὰ ἐκ ποδῶν γίνεται. τὸ γὰρ δύνασθαι τὸ κακὸν ἀδυναμίας ἐστὶν ἐσχάτης· οὐ μήν γε δυνάμεως.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ. Τό, πῶς δυσκόλως λέγων, οὐ τὰ χρήματα διαβάλλει, ἀλλὰ τοὺς παρὰ τοῦ μέτρου κατεχομένους ὑπ᾽ αὐτῶν. τί δήποτε δὲ τοῖς μαθηταῖς πένησιν οὖσιν καὶ οὐδὲν κεκτημένοις ἔλεγε, πῶς δυσκόλως πλούσιος εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ; παιδεύων αὐτοὺς μὴ αἰσχύνεσθαι τῇ πενίᾳ. εἰπὼν δὲ δύσκολον, οὐχ ἁπλῶς εἶπεν, ἀλλὰ μετ᾽ ἐπιτάσεως ἐδήλωσεν ἐκ τοῦ παραδείγματος τοῦ κατὰ τὴν κάμηλον καὶ τὴν βελόνην. ὅθεν δείκνυται ὅτι οὐχ ὁ τυχὼν μισθὸς τοῖς πλουτοῦσι καὶ δυναμένοις φιλοσοφεῖν. διὸ καὶ Θεοῦ ἔργον ἔφησεν αὐτὸ εἶναι, ἵνα δείξῃ ὅτι πολλῆς δεῖ τῆς χάρι-

illos pauperes qui eſſent & rerum egeni omnium? Nempe id illis nō dixit tamquam juberet eos abjicere pecunias atque opes,quas ut dixi, habebant nullas: ſed ut vitioſū ipſis paupertatis ſuæ pudorem criperet: impetraretque ne erubeſcerent ob rem ita ſalutarem. Porrò non divitias Salvator ipſas damnare, cùm hæc diceret voluit, ſed vitium eorum, qui & avidius inhiant abſentibus, & adeptas cupidius amplectuntur. Cùm autem eſſe difficile dixiſſet, ut ingrederetur in Cœlum dives: ſermone hinc provectus ne fieri quidem id poſſe indicat: graviterque id affirmat ſic habere, propoſita ſimilitudine Cameli & acus. Quare præcipuam exiſtimandum eſt mercedem ijs reſervari, qui rem adeò difficilem perfecerint, & divitiarum uſum cum ſtudio Evangelicæ diſciplinæ rara virtute conjùnxerint. Id verò, inquit, Dei opus eſt, & huic uni ſcilicet poſſibile; homini nō item. Equidem ſatis apparet quā prompto & efficaci & ſæpius, opportunèque oblato indigeat divinæ gratiæ auxilio qui hoc facturus ſit.

Hic ſuboritur dubitatio quibuſdam hujuſmodi. Si *omnia*, ut hic dicitur, *poſſibilia ſunt Deo*, cum ea, quæ univerſali comprehenduntur iſto nomine omnium biſariam dividantur in bona videlicet & mala, dicendum erit igitur,etiam mala poſſibilia eſſe apud Deum?Quibus reſpondendum eſt, ijs quæ à Deo poſſunt fieri nequaquam eſſe accenſenda mala. ubi enim Deus, eo bona ultrò ſequuntur, ſpontèq; adſunt: mala illinc faceſſunt.Poſſe enim malum facere, ſummæ eſt impotētiæ, nullius verò poteſtatis.

VICTO-

VICTORIS. Illud dicens: *quā difficile* &c. non pecunias vituperat; ſed eorum vitium qui ultra modum ijs ſe teneri ſinunt. quorſum hæc autem Diſcipulis, utique pauperibus & nihil poſſidentibus diſſerit? quid enim ad tales attinebat difficultas obtinēdi regni Dei, quam à ſuis opibus divites patiuntur? nimirum docere ipſos voluit, quam non oporteret pudere ac pœnitere ipſos paupertatis ſuæ. nec ſatis habuit ſimpliciter dicere, difficilem eſſe divitibus ingreſſum regni. nam hāc difficultatem exaggeravit adducto exemplo Cameli tranſmittendi per foramen acus. quo demonſtravit non vulgarem & laudem & mercedem fore illorum, qui inter affluentem copiam divitiarum, & earum uſum, attendere tamen ſtudio vitæ perfectioris & virtutem exercere potuerint. Itaque Dei opus id eſſe dixit: ut oſtenderet multa opus eſſe gratia, ad illud conſummandum. quare admirantibus Diſcipulis, & dicentibus: quis poterit ſalvus fieri? ipſe Dei potentiam in medium adduxit: ſignificans id perfici poſſe ſola invocatione auxilij divini per orationem ad Deum, quælibet quantumvis ardua facile ad exitium perducentem.

τος τῷ μέλλοντι τοῦτο κατορθοῦν. τῶν οὖν μαθητῶν ἐκπλαγέντων καὶ λεγόντων, τίς δύναται σωθῆναι; αὐτὸς τοῦ Θεοῦ τὴν δύναμιν εἰς μέσον ἤγαγε, ὅτι τοῦτο κατορθοῦται ἐπὶ μόνης εὐχῆς πρὸς Θεὸν γινομένης τῷ πάντα ῥᾳδίως περαίνοντι.

28. Et cœpit ei Petrus dicere,
,, Ecce nos dimiſimus omnia, &
,, ſecuti ſumus te.

29. Reſpōdens Ieſus, ait, Amen
,, dico vobis, nemo eſt qui reli
,, querit domum, aut fratres, aut
,, ſorores, aut patrem, aut matrē,
,, aut filios, aut agros propter me,
,, & propter Evangelium.

30. Qui non accipiet centies
,, tantum, nunc in tempore hoc,
,, domos, & fratres, & ſorores, &
,, matres, & filios, & agros cū per
,, ſecutionibus, & in ſæculo futu
,, ro vitam æternam.

,, Ἤρξατο δὲ ὁ Πέτρος λέγειν αὐ-
,, τῷ, ἰδοὺ ἡμεῖς ἀφήκαμεν πάντα, καὶ
,, ἠκολουθήσαμέν σοι.

,, Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς, εἶπεν,
,, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐδείς ἐστιν ὃς ἀφῆ-
,, κεν οἰκίαν, ἢ ἀδελφοὺς ἢ ἀδελφάς,
,, ἢ πατέρα ἢ μητέρα ἢ γυναῖκα ἢ τέκνα,
,, ἢ ἀγροὺς ἕνεκεν ἐμοῦ καὶ ἕνεκεν τοῦ
,, εὐαγγελίου.

,, Ἐὰν μὴ λάβῃ ἑκατονταπλασίονα
,, νῦν ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ, οἰκίας, καὶ
,, ἀδελφούς, καὶ ἀδελφάς, καὶ μητέ-
,, ρας, καὶ τέκνα, καὶ ἀγρούς, μετὰ
,, διωγμῶν, καὶ ἐν τῷ αἰῶνι τῷ ἐρ-
,, χομένῳ ζωὴν αἰώνιον.

TOLOSANI. Cùm Petrus dixiſſet: *Ecce nos reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te*; dicit ipſi Salvator; qui reliquerit aliquid magnū aut parvum propter me, multiplicatum recipiet idipſum in hoc tēpore, & in futuro. Quando igitur

ΤΟΛΩΣ. Εἰπόντος τοῦ Πέτρου ἰδοὺ ἡμεῖς ἀφήκαμεν πάντα καὶ ἠκολουθήσαμέν σοι λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ Σωτήρ· ὁ καταλιπών τι ἢ μέγα ἢ μικρὸν ἕνεκεν ἐμοῦ πολλαπλασίως λήψεται αὐτὸ ἔν τε τῷ καιρῷ τούτῳ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι· ὅταν οὖν λέγῃ ... ἀφῆκε γυναῖκα, οὐ λέγει

διαζευγνῦναι παντελῶς τῆς γυναικὸς καὶ καταλιπεῖν αὐτὴν ἀπερίστατον. ὥσπερ οὐδ᾽ ὅταν λέγῃ· ὁ ἀπολέσας τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἕνεκεν ἐμοῦ, εὑρήσει αὐτήν, προστάττει ἡμᾶς ἑαυτοὺς ἀνελεῖν· οὐ τοῦτο λέγει· μὴ γένοιτο· ἀλλ᾽ ἵνα πάντων προτιμώμεθα τὴν εὐσέβειαν. καὶ τοῦτο δεῖ φυλάττεσθαι ἐπὶ γυναικὸς καὶ παίδων, καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων ὧν νῦν ὁ Εὐαγγελιστὴς ἡμῖν παραδέδωκε. τὸ δὲ, ἕνεκεν ἐμοῦ καὶ ἕνεκεν τοῦ εὐαγγελίου, οὐδὲ διαφέρει ὡς ὁ Μάρκος· ἢ ἕνεκεν τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, ὡς ὁ Λουκᾶς. ἔστι δὲ ἡ τῶν πολλαπλασίων ἀπόλαυσις κατὰ τὴν ἀκτημοσύνην μάλιστα λεγομένη οὐ μὴν κατὰ τὴν κτῆσιν. οἱ γὰρ λόγῳ ἀκτήμονες, πλεῖστα κέκτηνται, ὡς μὴ δεόμενοι πλειόνων. εἰ δὲ καὶ ἀδελφοὺς καὶ γυναῖκας πολλαπλασίους ζητήσεις, εὑρήσεις καὶ ταῦτα τοῖς εὐσεβέσιν ἀπόκειται οὐ κατὰ τὸν τῆς μίξεως λόγον, ὡς ἐπὶ γυναικῶν ἴσως, ἀλλὰ κατὰ τὸν τῆς ἀγάπης λόγον, ὃν ἡμᾶς ὁ Κύριος ἐδίδαξε. δεῖ τοίνυν μὴ τοῖς γονεῦσι πείθεσθαι ἀσεβέσιν οὖσι. καὶ τῷ τοῦ Κυρίου δόγματι ἀντικειμένοις· ἀλλὰ προτιμᾶν ἐκείνων τὴν εὐσέβειαν ὡς εἴρηται· μὴ μέντοι καὶ ἀμελεῖν αὐτῶν· καὶ μήτε τροφὰς παρέχειν, μήτε περιβλήματα. κἂν γὰρ ἀσεβεῖς ὦσιν οὐδὲν ἧττον ἀσεβὲς τὸ παντελῶς ἀμελεῖν αὐτῶν, καὶ τοῦτο ἐὰν ἐν ἀσθενείᾳ τινὶ καὶ ἀπορίᾳ διαζῶν. προσέθηκε δὲ καὶ τό· μετὰ διωγμῶν ἕξειν τὰ πολλαπλασίονα νῦν. καθὸ διὰ τὴν εὐσέβειαν πολλοὺς εὑρήσει γνησιωτέραν αὐτῷ ἀπονέμοντας τὴν διάθεσιν. τὸ δὲ οἱ πρῶτοι ἔσχατοι· καὶ οἱ ἔσχατοι πρῶτοι. τοῦτο σημαίνει· ὅτι τῶν πρώτων εἶναι δοκούντων ἔσονται πρῶτοι οἱ εἰς αὐτὸν πιστεύοντες· τῶν δὲ ἐσχάτων ἔσχατοι οἵ τε Φαρισαῖοι καὶ οἱ Γραμματεῖς· καὶ ὅστις ἕτερος μὴ πιστεύσας εἰς αὐτόν.

dicit: *qui dimiſerit uxorem*, non dicit, ſeparari penitus oportere diſjungique à conjuge, relinquereque omni præſidio atque auxilio deſtitutam illam. Sicuti neque cum dicit, *Qui perdiderit animam ſuam propter me, inveniet eam*, præcipit ut nos ipſos interimamus. nō hoc, inquam, dicit. abſit. ſed id ſolùm vult docere, pietatem ac religionē rebus omnibus præferendam: obtinendamq; ac conſervandam nobis illam utiq; tenacius ac fortiùs, quàm aut uxorem, aut filios, aut omninò quidvis eorum, quæ hic Evangeliſta memorat. Illa porrò duo, quæ continuantur hic apud Marcum, *propter me & propter Evangelium* unum prorſus & idem ſonant, nec quidquam in ſententia differunt ab eo quod ſcribit Lucas *Luc. 18. 29.* ſermonem hunc eundem Chriſti referens: *propter regnum Dei*. Iam illa, quæ oſtentatur hoc loco rerum pro Chriſto dimiſſarum multiplicata fruitio, potiùs ad æquo animo toleratum defectum ac nuditatem, quam ad copiam & frequentatam poſſeſſionem pertinet. qui enim vulgo dici pauperes ſolent, & nihil habentes, ij plurima poſſident; ut qui plurimis non egeant. Si verò & fratres & uxores multiplicatas quæras, invenies religioſos homines ac pios etiam hujus generis copia beatos: non ſanè, quod mulieres attinet, complexu ac toro, ſed caritatis neceſſitudine ac vinculo, quo fideles ſuos Dominus docuit inter ſe ſe colligatos eſſe oportere. Mens igitur hęc eſt mandati hujus: parentibus obtemperandum nequaquam eſſe, cùm ad impietatem impij trahunt: & doctrinæ Domini adverſantur. tum enim ſanè potior habenda religionis, quàm ipſorum ratio, ut dictum eſt. Non tamen in neceſſi-

neceſſitate ipſorum negligendi ſunt, ac nudi famelicique relinquendi. eo enim in ſtatu poſitis quantumlibet impijs & cibos & veſtes, cæteraque infirmitatis ac inopiæ remedia negare impium fuerit. Addidit autem & illud: *cum perſecutionibus* habiturum multo plura in hoc ſeculo: quoniam cùm in adverſa propter religionis cauſam inciderit, multo plures experturus eſt fraterno ſibi animo condolentes ſuccurrentesq; quam quot ei materna paternaque cognatio fratres ac neceſſarios dederat. Illa denique appendix: *Primi noviſſimi, & noviſſimi primi*. hoc ſignificat. Iis qui ſe primos arbitrantur, priores fore illos qui credent in Chriſtum. Illis verò qui poſtremi omnium habentur, poſteriores inferioreſq; multo futuros eſſe Phariſæos ac Scribas, & ſi qui ſunt alij, qui credere in Ieſum recuſarint:

SCHOLIVM.

Liceat hic annotare ad illa verba: *cum perſecutionibus* &c. contineri iis propheticam eventu poſtea patratam caritatis olim exituræ Chriſtianorum erga vinctos & perſecutionem fidei cauſa tolerantes: cujus caritatis, benignitate ac liberalitate incredibili conjunctæ, cum omnia paſſim Antiquitatis Eccleſiaſticæ Monumenta luculentis impreſſa veſtigijs viſuntur hodiè [illegible]. tum ea res adeò vulgò mirabilis, ita pervagata ac celebris fuit, ut ejus memoria etiam Gentilium Libris conſignata [illegible]petuatur. Et juvabit, ut opinor, Lectorem, videre. à Luciano, blaſphemo licèt ſcurra, & Chriſtianis rebus perinimico, Evangelici hujus promiſſi ſanctam fidem [illegible]. Scripſit is cujuſdam *Peregrini* vitam cognomento *Protei*, nebulonis hominis & perditi. qui cum verſutè & ficto animo Chriſtianorum ſacra ſuſcepiſſet, eoque nomine à perſecutoribus Chriſtianorum comprehenſus conjectuſque fuiſſet in carcerem, magno eam rem habui quæſtui. *Etenim*, inquit (Græcis abſtineo brevitatis cauſa), *hunc in cuſtodiam tali ex cauſa datum genus omne miniſterij atque obſequij, non perfunctoriè, ſed cum ſtudio ac perdiligenter adhibebatur. utque cùm jam à primo manè videre eſſet ante cuſtodiam opperientes Aniculas, viduas quaſdam & pueros orphanos. At nobiles & opulenti Chriſtianorum pernoctabant cum eo intus, corruptis pecunia cuſtodibus. Epulæ deinde ac cœnæ variis apparatus inferebantur. Nec à præſentibus ſolùm talia curabantur: ſed aderant miſſi publicè à Chriſtianis Civitatum Aſiæ, qui eo pro ipſis curdam fungerentur officio, adjuvandi, patrocinandi, conſolandi hominis. nam celeritate incredibili & norunt quid cuique hujus generis acciderit & ſtatim omnia facturi occurrunt, nulli ſumptui parcentes, nullo periculo deterriti. unde ingentem ſanè collatitiæ pecuniæ proventum ea tunc vincula Peregrino attulere.* Hæc ibi, & quædam alia Lucianus; quæ facilè oſtendunt: quomodo ipſarum maximè perſecutionum tempore Confeſſores centuplum eorum quæ Chriſti cauſa reliquerant, anticipata jam ante ſolutione repræſentatum haberent. etiam, prout paulò ante Expoſitor monebat, in matribus, fratribus & ſimilium neceſſitudinibus affectuum. Nam ut diſertè adjungit ibidem Lucianus: *Chriſtiani cùm fratres omnes inter ſe ſint ex præcepto Legiſlatoris ipſorum, nihil privi ac peculiaris habent, quod non quivis ipſorum libenter effundat, in occaſione benè merendi de quopiam laborante.* Hoc, tanti fuit, [illegible] exemplo Balaamici jumenti, documentum illuſtre veritatis Evangelicæ ex eo expreſſiſſe qui ſe fuiſſe Aſinum proprio eoque verboſo profeſſus eſt libro: cum tamen in Trinitatem, in Chriſtum, in Apoſtolos, doctrinamque ſacram ſcel[illegible]næ blaſphemiæ, tetriorem fuiſſe belluam demonſtrent.

VICTORIS. *Dimiſimus omnia.* quæ omnia, ò Beate Petre? nempe arundinem, reticulum, naviculam, & artem. Hæc nobis amplo *omnium* vocabulo prædicas? Ita ſanè, inquit, non ambitioſa jactantia: ſed ut hæc interr[illegible]e qua-

ΒΙΚΤΩΡΟΣ. Ποῖα πάντα ὦ μακάριε Πέτρε; [illegible] κάλαμον, ὃ δίκτυον, ὃ πλοῖον, τ τέχνην. ταῦτα πάντα λέγεις, καὶ φησιν. ἀλλ' οὐ διὰ φιλοτιμίαν, ἀλλ' ἵνα διὰ τ [illegible] τοῦ [illegible] ἐπὶ χαν[illegible] [illegible] φη, καν πολλά, ἐνε-

χει αὐτοῦ, αἰώνιος θησαυρὸν λήψεται. ὅταν δὲ λέγῃ, ὃς ἀφῆκε γυναῖκα, οὐ τοῦτό φησιν, ὥστε διασπᾶσθαι τοὺς γάμους, ἀλλ᾽ ὃ περὶ τῆς ψυχῆς ἔλεγεν, ὅτι ὁ ἀπολέσας τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἕνεκεν ἐμοῦ, εὑρήσει αὐτήν, οὐχ ἵνα ἑαυτοὺς ἀναιρῶμεν, οὐχ ἵνα ἐντεῦθεν χωρίζωμεν αὐτὴν ἀπὸ τοῦ σώματος, ἀλλ᾽ ἵνα πάντων προτιμῶμεν τὴν εὐσέβειαν· τοῦτο καὶ ἐπὶ γυναικὸς καὶ ἀδελφῶν καὶ τῶν ἄλλων φησί. δοκεῖ δέ μοι καὶ τοὺς διωγμοὺς ἐνταῦθα αἰνίττεσθαι· ἐπειδὴ γὰρ πολλοὶ ἦσαν καὶ πατέρες εἰς ἀσέβειαν ἕλκοντες παῖδας, καὶ γυναῖκες ἄνδρας, ὅταν ταῦτα κελεύωσι, φησί, μήτε γυναῖκες ἔστωσαν, μήτε πατέρες· ὅπερ οὖν καὶ ἀπόστολος ἔλεγεν, εἰ δὲ καὶ ὁ ἄπιστος χωρίζεται, χωριζέσθω. ἀναστήσας οὖν τὰ πάντα φρονήματα, καὶ πείσας τῷ Θεῷ ὑπὲρ πάντων θαῤῥεῖν.

le ſpero Chriſti reſpóſum eliciens, magnum pauperum numerum in regnum introducam: ſic unoquoque perſuaſo; ſive quis pauca, ſive multa Chriſti cauſa reliquerit, cunctos pariter æterno nihilominus theſauro donandos. Cùm autem dicit: *qui dimiſerit uxorem*, non jubet diſſociari conjugia. Sed ſic intelligendum hoc eſt, ut illud quod de anima præcepit: *qui perdiderit animam ſuam propter me*. non imperans ut nos ipſos occidamus: nec eo dicto ſuadens ut animam noſtrã ſeparemus à noſtro corpore; ſed ut rebus omnibus quantumvis cariſ præferamus religionem & officium in Deum. Eo ſenſu hæc de uxore, fratribus, & alijs dixit. videtur etiam mihi tempora perſecutionum hic innuiſſe. In quibus cùm multi patres conaturi eſſent pertrahere filios ad impietatem, & uxores viros: adverſus hæc pericula jam nunc præmuniens, edicit: qui vobis talia ſuaſerint, nec patrum, nec uxorum loco ſunto. quod & Apoſtolus dixit illis verbis: *Si verò infidelis diſcedit, diſcedat*. Vult igitur hoc loco Chriſtus excitare omnium mentes ad adhærendum Deo ſuper omnia. 1. Cor. 7. 15.

„ Πολλοὶ δὲ ἔσονται πρῶτοι, ἔσχα-
„ τοι, καὶ οἱ ἔσχατοι πρῶτοι.

31. Multi autem erunt primi,
„ noviſſimi; & noviſſimi, primi.

ΑΥΤΟΥ. Δεικνὺς ὅτι τῶν πρώτων εἶναι δοκούντων ἔσονται πρῶτοι οὗτοι οἱ εἰς αὐτὸν πιστεύοντες καὶ τὰ ἑαυτῶν ἀφέντες. ἐνταῦθα δέ μοι δοκεῖ Φαρισαίους αἰνίττεσθαι· ὅπερ καὶ ἔμπροσθεν εἶπεν, ὅτι υἱοὶ τῆς βασιλείας ἔξω βληθήσονται. ἄλλοι δὲ ἐρωτῶσιν εἰ τοῖς ἀντεχομένοις χρημάτων δύσκολος ἡ σωτηρία, τοῖς ἀπολιποῦσι πάντα τίς ἡ ἐλπίς; δῆλον δὲ ἀπὸ τοῦ ὅτι τό, τίς ἄρα δύναται σωθῆναι; περὶ πλουσίων ἐλέγετο. περὶ δὲ ἑαυτῶν εἰδέναι βούλονται τὴν ἀποκειμένην ἐλπίδα, οὐχ ὡς μεγάλα τινὰ καταλελοιπότες, ἀλλ᾽ ὡς αὐτῶν ἐν ἀρχῇ ἐνστάν-

EIVSDEM. Oſtendens ijs qui primi viderentur, priores futuros qui in ſe crediderint, & ſua ipſorũ propter ſe reliquerint. quo loco mihi videtur Phariſæos innuere; uti & quando ſuperius dixit: *Filij regni foras eijcientur*. Alij verò interrogant. ſi mordicus retinentibus divitias difficilis eſt ſalus, ijs qui cuncta reliquerunt, quid ſperandum eſt? unde apparet, illud: *Quis poterit ſalvus fieri?* De divitibus dictum. de ſe autem ipſis ſcire volunt, quid ſibi ſperandum re-

ἐκ προφητῶν τὸ πληρώσεται πάντα τὰ γεγραμμένα διὰ τῶν προφητῶν τῷ υἱῷ τοῦ ἀνθρώπου. μέγιστον γὰρ εἰς παραμυθίαν τὸ καὶ διὰ τῶν προφητῶν προειρῆσθαι τὸν σωτῆρα τοιαῦτα μέλλοντα πάσχειν, ἵνα ὅταν τὰ σκυθρωπὰ ταῦτα ἐξέλθῃ, καὶ τὴν ἀνάστασιν ἐντεῦθεν προσδοκήσωσι.

ΤΟΛΩΣ. ἵνα μὴ θορυβηθῶσιν οἱ Ἀπόστολοι ὁρῶντες τὰ πάθη τοῦ Κυρίου, προλέγει αὐτοῖς ταῦτα. καὶ τοῦτο πολλάκις ποιῶν βεβαιοτέρους ἀπετέλεσεν αὐτούς· ἵνα ὅταν ἥξει τοῦ πάθους ὁ καιρὸς, πιστεύσωσιν ὅτι ἑκὼν πάσχει, ὡς προεγνωκὼς ταῦτα καὶ προειπὼν αὐτοῖς. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ καθ' ἕκαστον ὧν ἔμελλε παθεῖν προαγορεύει αὐτοῖς τό τε ἐμπαιχθῆναι, καὶ ἐμπτυσθῆναι, καὶ τελέως ἀποκτανθῆναι, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστῆναι· ταῦτα πάντα προαγορεύει ἵνα μάθωσιν, ὅτι ἑκὼν μέλλει παθεῖν· ἤδη δὲ καὶ τὰς τῶν προφητῶν ῥήσεις εἰς μέσον ἄγει· ἵν' ὅταν τὰ σκυθρωπὰ ἐπιστῇ, μεγίστην παραμυθίαν ἔχωσι τὰς τοῦ Κυρίου προρρήσεις καὶ αὐτῶν τῶν προφητῶν.

paſſionis,ut nihil eorum quę deinde erant eventura, tacitum antea nec præcognitum, ſubita eos nec opinata turbaret novitate. Medicina verò cunctorum horum illa erat reſurrectionis adjuncta mentio: *& tertia die reſurget*. Neceſſariò & illud admonitũ, quod Lucas refert, conſummanda in his cuncta quæ Prophetæ prædixiſſent eventura Filio hominis. magnum enim ad conſolationem habebat pondus hoc habere perſpectum: prævidiſſe ac prænũciaſſe Prophetas talia paſſurum Chriſtum. ut cũ triſtia illa incidiſſent, Reſurrectionem pariter prædictam, inde ſecuturam expectarent.

TOLOSANI. Ne turbarentur Apoſtoli videntes paſſiones Domini, prædicit ipſis eas: atque hoc ſubinde faciens, firmiores ipſos reddit,quò deinde adveniente paſſionis tempore minimè dubitent, quin volens patiatur,quem meminerint hæc eadem quæ nunc experiretur ſibi eventura,ſępè prodidiſſe. In quo etiam diligens eſſe voluit enumerandis generibus varijs malorum. Illudendum quippe ſe ait à Iudæis, ac flagellandum conſpuendumque, ac demum interficiendum. verùm tertia mox die à mortuis reſurrecturum. Hæc, inquit, prædicit & prædicat omnia ut intelligerent diſcipuli, libenter ac volenti animo, cogenteque nemine, paſſurum ipſum. Iam verò & Prophetarum voces idipſum docentes in mediũ profert: ut triſti poſtmodum ingruente tempore,ad conſolationis cumulum haberent ſupra prædictiones ſui Domini, etiam ijs conſentientes aliorum Prophetias divinorum vatum.

» Καὶ προσπορεύονται αὐτῷ Ἰάκω-
» βος καὶ Ἰωάννης, οἱ υἱοὶ Ζεβεδαίου,
» λέγοντες, διδάσκαλε, θέλομεν ἵνα
» ὃ ἐὰν αἰτήσωμεν, ποιήσῃς ἡμῖν.
» Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, τί θέλετε
» ποιῆσαί με ὑμῖν;
» Οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ, δὸς ἡμῖν ἵνα
» εἷς ἐκ δεξιῶν σου, καὶ εἷς ἐξ εὐωνύ-

35. Et accedunt ad eũ Iacobus,
» & Ioannes filij Zebedæi, dicen-
» tes,Magiſter,volumus ut quod-
» cumq;petierimus, facias nobis.
36. At ille dixit eis,Quid vultis
» ut faciam vobis?
37. Et dixerunt, Da nobis ut
» unus ad dexteram tuam,& alius
» ad

» ad ſiniſtram tuam ſedeamus in
» gloria tua.

38. Ieſus autem ait eis, Ne-
» ſcitis quid petatis. Poteſtis bi-
» bere calicem quem ego bibo,
» aut baptiſmo, quo ego bapti-
» zor, baptizari?

39. At illi dixerunt ei, Poſſu-
» mus. Ieſus autem ait eis, Calicē
» quidem quem ego bibo, bibetis,
» & baptiſma quo ego baptizor,
» baptizabimini:

40. Sedere autem ad dexteram
» meam vel ad ſiniſtram, non eſt
» meum dare vobis, ſed quibus
» paratum eſt.

TOLOSANI. Et accedunt ad eum Iacobus & Ioannes, qui & petierūt, ſibi ut duobus primos duos ab ipſo conſeſſus in gloria ſua reſervaret: ita ut alter ad ejus dexteram, alter ad ſiniſtram ſederet. Atqui Matthæus id dicit matrem ipſorum à Chriſto filijs poſtulaſſe: quod Marcus ipſos egiſſe pro ſe memorat. Itaque in hoc conflictus Evangeliſtarum apparet quidam, cōpoſitu tamen facilis. quid enim vetat contigiſſe utrumque? ut inquam diverſo tempore idem hoc & ipſi ſibi & mater filijs popoſcerit. quarum poſtulationum cùm Matthæus uni, Marcus alteri præſens interfuiſſet, eorum quiſque quod viderat in narratione ſua poſuit, tranſmiſitque nobis. Verum unde impulſa mater ad id petendum eſt, aut unde ſumpta filij ejus fiducia in rei tantæ ambitionē prorupeiunt? Equidem crediderim iſtuc inductos obſervatis ſignis præcipuæ in ipſos Chriſti dignationis: & crebra ex ipſo audita mētione regni ejus, quod humanum & cæterorum in terris notorum

» μου σὺ καθίσωμεν ἐν τῇ δόξῃ
» σου.

» Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, οὐκ
» οἴδατε τί αἰτεῖσθε. δύνασθε πιεῖν τὸ
» ποτήριον ὃ ἐγὼ πίνω, καὶ τὸ βάπτισ-
» μα, ὃ ἐγὼ βαπτίζομαι, βαπτι-
» σθῆναι;

» Οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ, δυνάμεθα.
» ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, τὸ μὲν πο-
» τήριον ὃ ἐγὼ πίνω, πίεσθε, καὶ τὸ
» βάπτισμα ὃ ἐγὼ βαπτίζομαι, βα-
» πτισθήσεσθε.

» Τὸ δὲ καθίσαι ἐκ δεξιῶν μου καὶ
» ἐξ εὐωνύμων μου, οὐκ ἔστιν ἐμὸν δοῦ-
» ναι, ἀλλ' οἷς ἡτοίμασται.

ΤΟΛΩΣ. Καὶ προσπορεύονται αὐτῷ, φησίν, Ἰάκωβος καὶ ὁ Ἰωάννης οἵτινες καὶ ᾐτήσαντο ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ καὶ ἐξ εὐωνύμων καθίσαι ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ· καὶ ὁ μὲν Ματθαῖος τὴν μητέρα αὐτῶν φησὶν αἰτήσασθαι τὸν Κύριον τῆς τοιαύτης καθέδρας· ὁ δὲ Μάρκος τοὺς υἱοὺς αὐτῆς μᾶλλον ἤπερ ἐκείνην. Κἂν τούτῳ διαφωνεῖν δοκοῦσιν οἱ εὐαγγελισταὶ πρὸς ἀλλήλους· ἀλλ' οὐκ ἔστι διαφωνία τὸ τοιοῦτον. ἐνδεχόμενον γὰρ ἐστὶν αὐτήν τε κἀκείνους αἰτήσασθαι ἐν διαφόροις καιροῖς. διὸ ἕκαστος τῶν Εὐαγγελιστῶν ὃ ἐθεάσατο καὶ ὅτε δῆλον ἡμῖν πεποίηκεν. ἀλλὰ πόθεν ὡρμήθη ἡ μήτηρ τοιοῦτον αἰτήσασθαι αἴτημα· ἢ πόθεν οἱ παῖδες αὐτῆς τοιαύτην ἔχοντες ὑπόληψιν. οἶμαι δὲ ἐκ τῆς ἀγάπης ἧς ὁ Σωτὴρ εἶχε πρὸς αὐτούς. Καὶ δὴ καὶ ἀκούσαντες αὐτοῦ περὶ τῆς αὐτοῦ βασιλείας πολλάκις διαλεγομένου, κοσμικὴν εἶναι αὐτὴν ἐνόμιζον. εἰπόντων δὲ αὐτῶν τὸ βούλημα· τί θέλετε φησὶ πρὸς αὐτοὺς ὁ Σωτήρ, οὐκ ἀγνοῶν· ἀλλ' ἵνα ἀναγκάσῃ αὐτοὺς εἰπεῖν· καὶ οὕτω διδάξῃ· οἱ δὲ οὐ δημοσίᾳ λέγουσιν· ᾐσχύνοντο γάρ· κατ' ἰδίαν δὲ λαβόντες αὐτόν, ἀπεφήναντο· ἰδὼν δὲ ὁ Σωτὴρ ὡς οὐδὲν πνευματικὸν ἔλεγον· οὐκ οἴδατε φησὶ τί αἰτεῖσθε·

εἶτα

[illegible] ἐλεγεν ὡς αὐτῇ κοινωνία [illegible] ποιῆσαν· [illegible] εὐθέως ἐπηγγείλαντο [illegible] εὐθὺς παρ' αὐτοῦ [illegible] λαβεῖν [illegible] τὰ [illegible] δεξιῶν [illegible] ἐνωνύμων [illegible] οἷς ἡτοίμασται [illegible] πατρός μου. ἐκεῖνοι [illegible] ἐν ἐκείνῃ τῇ βασιλείᾳ, ἢ [illegible] τὴν καθέδραν, ἐν τῷ [illegible] τὴν πρωτείαν ἀπολαβεῖν· ὁ [illegible] Σωτὴρ περὶ [illegible] αὐτοῖς ἀποκρίνεται· λέγων μὴ εἰδέναι αὐτοὺς ὅπερ δὴ καὶ ᾐτήσαντο· δώδεκα γὰρ θρόνους ἀκούσαντες, καὶ ἀγνοήσαντες τί τὸ εἰρημένον δηλοῖ, τὴν προεδρίαν ἐξήτουν· διὸ καὶ πρὸς αὐτοὺς ὁ Σωτὴρ ἔφη· ἀποθανεῖσθε δι' ἐμὲ, καὶ κοινωνοὶ γενήσεσθε τοῦ πάθους· ἀλλ' οὐ μόνον τοῦτο ἱκανὸν πρὸς τὸ πρώτην τάξιν ὑμᾶς λαβεῖν. εἰ γάρ τις μετὰ τοῦ μαρτυρίου καὶ τῆς σφαγῆς, καὶ τὰς ἄλλας ἁπάσας ἀρετὰς ἔχων, πρωτιστος· καὶ οὐκ ἐπειδὴ φίλους ὑμᾶς ἔχων τῶν ἄλλων προκρίνω· διὰ τοῦτο ἐκείνου προτιμήσομαι ὑμᾶς· καὶ δώσω ὑμῖν τὰ πρωτεῖα [illegible] τοῖς διὰ τῶν ἔργων γὰρ πρώτοις γενέσθαι δυναμένοις, ἐκείνοις παρὰ τοῦ πατρός μου ἡτοίμασται τὰ πρωτεῖα.

[illegible] . [illegible] alı[illegible] ſe po[illegible] ? ait [illegible] Salva[illegible] ſor [illegible] ignorant [illegible] ac [illegible] ac conjiciare [illegible] . [illegible] eq[illegible] cl[illegible] un-de po[illegible] erudiri. Tamen illi non palam quod cogitabant protulerunt, pudore videlicet cohibiti: ſed ſeducto in partem commiſerunt. [illegible] animadverſo vero Salvator [illegible] ipſos ſpirituale proponere, [illegible] [illegible] quit, *quid petatis*. Deinde addit. Poteſtis bibere calicem quem ego bibo? ubi calicis vocabulo, mortem quam erat paſſurus [illegible] & cruentam indicat. quam eandē baptiſmum vocavit, quòd ea purgatio futura eſſet ultima omnem eluens maculam. Hæc dixit, ut communione ac ſocietate [illegible], eliceret ad animoſius audendum. [illegible] autem ſtatim promiſerunt. Sperantes viciſſim nullam futuram [illegible] Domino moram poſtulationi [illegible] nuendi. A qua eos opinione ut abduceret, calicem, inquit, vos quidem bibetis meū, & baptiſmo quo ſum baptizandus abluemini: non enim his a[illegible] o ineſt vitioſa regni ſenſibilis, qua vos implicari nolim: [illegible] generoſus impetus ad martyrium ac cadem, q[illegible] ut vobis glorioſo ſane dign[illegible]. Sedere autem ad dexteram [illegible] am vel ſiniſtram non eſt meum dare niſi quibus paratum eſt a Patre meo. Errabant videlicet illi opinantes conſeſſum in illo regno fore humanorum ſimilem, [illegible] c[illegible]m optabant locum. [illegible] hoc ſ[illegible]tos, ut primat[illegible] - rent ſupra cæteros omnes. At Salvator illi[illegible] opinioni occurrit, ajens neſcire ipſos quis peterent. Duodecim quippe ſed[illegible] n[illegible]e [illegible]lita, & quid ea ſignificaret ignorantes, primos ejus con[illegible] locos [illegible]ant. quid[illegible] inde illos Salvator av[illegible], [illegible] [illegible]s, & meæ paſſionis participes eritis. Sed non hoc ſuffic[illegible] [illegible]

n[illegible]

[illegible] alicquem [illegible] vitæ [illegible], is ſane longè [illegible] res cæteris habeo, ideo [illegible] iſtum primatum [illegible], [illegible] enim [illegible] & r[illegible] ejus [illegible] ratum [illegible] habet Pater meus, qui ſol[illegible] [illegible] illum honorem præparavit.

SC[illegible]. Quod di[illegible] Marcum i[illegible] ſe cu[illegible] po[illegible] Zeb[illegible] [illegible] innititur opinioni [illegible] toris minus [illegible] vat[illegible] probab[illegible] qua is c[illegible] M[illegible] [illegible] cognominato Marco [illegible] A[illegible]

41. Et audientes decem, cœ„ perunt indignari de Iacobo & „ Ioanne.

42. Ieſus autem vocans eos ait „ illis, Scitis quia hi qui videntur „ principari gentibus, dominantur „ eis: & principes eorum poteſta„ tem habent ipſorum.

43. Non ita eſt autem in vo„ bis, ſed quicunque voluerit fieri „ major, erit veſter miniſter.

44. Et quicunque voluerit in „ vobis primus eſſe, erit omnium „ ſervus.

45. Nam & Filius hominis nõ „ venit ut miniſtretur ei, ſed ut „ miniſtraret, & daret animam „ ſuã redemptionem pro multis.

„ Καὶ [illegible] „ [illegible] Ἰακώβου [illegible] Ἰωάν„ [illegible].

„ Ὁ [illegible] „ [illegible] „ [illegible] κατα„ κυ[illegible] „ [illegible] αὐτῶν.

„ Οὐχ [illegible] ἔσται ἐν ὑμῖν. ἀλλ' „ ὃς ἐὰν [illegible] μέγας ἐν ὑμῖν, „ ἔσται ὑμῶν διάκονος.

„ Καὶ ὃς ἂν θέλῃ ὑμῶν γενέσθαι „ πρῶτος, ἔσται πάντων δοῦλος.

„ Καὶ γὰρ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ „ ἦλθε διακονηθῆναι, ἀλλὰ [illegible] „ σαι, καὶ δοῦναι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ [illegible] „ ἀντὶ πολλῶν.

TOLOS. Imperfecto adhuc & humano hæc [illegible] Diſcipuli reliqui judicio, [illegible] videbant & ipſi, nihilo ſapi[illegible] quàm fratres duo cogitantes. quare in ipſos indignabantur, eo liberius quod repulſam à Domino paſſos videbant. [illegible] dari ſibi quaſi [illegible] interpretabantur de ipſis inc[illegible] [illegible] ſende quippe velut ſ[illegible] reverentia qua ipſos prius [illegible] ſtringebat [illegible] oritas Domini pal[illegible] [illegible] cæteris præferentis: [illegible] Diſcipulorum invid[illegible] [illegible] ente.

ΤΟΛΩΣ. Ἁπλῶς διακείμενοι οἱ μαθηταὶ [illegible] φθονοῦν ἐπὶ [illegible] παραπλησίως τοῖς ἄλλοις· διὸ [illegible] τοὺς δύο· καὶ μάλιστα ὅταν [illegible] αὐτοὺς ἀπωσθέντας παρὰ τοῦ Κυρίου. Καὶ [illegible] τιμώμενοι [illegible] δύο [illegible] αἰτήσεως. Καὶ οὐδεὶς τῶν ἄλλων μαθητῶν [illegible] αὐτοῖς. ἐπειδὴ δὲ [illegible] αὐτοὺς αἰτησαμένους τὴν τιμὴν, [illegible] [illegible] ἀπλῶς [illegible] ἔκειντο. [illegible] δὲ [illegible] [illegible] οὐκ [illegible] ἀλλὰ [illegible] ἄλλ[illegible] παρέχουσι. [illegible] Σωτὴρ θεραπεύ[illegible] αὐ-

τοὺς πραΰνας τῷ ἔθισαι αὐτοὺς φέρειν αὐτούς. εἶτα καὶ τῷ δεῖξαι ὅτι οὐκ ἔστιν ἁρπαγμὸς ἡ τιμή. τῶν ἐθνῶν γὰρ τὸ τοιοῦτον· καὶ ἐκείνοις οἱ ἄρχοντες αὐτῶν τυραννικῶς τε καὶ δυναστικῶς προσφέρονται. ὑμῶν δὲ ὁ θέλων εἶναι πάντων πρῶτος πάντων ἔστω ἔσχατος. καὶ γὰρ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἦλθε διακονηθῆναι ἀλλὰ διακονῆσαι. Καὶ οὐ τοῦτο μόνον ἀλλὰ καὶ τὴν ψυχὴν δοῦναι λύτρον ἀντὶ πολλῶν. ἀλλ' ὅμως ἡ διακονία αὕτη ὕψος ἐστὶ καὶ δόξα· ὅπερ δὴ καὶ ἐπὶ τοῦ Σωτῆρος ἐγένετο. καὶ γὰρ πρὸ τοῦ σαρκωθῆναι, ἀγγέλοις ἐγνωρίζετο μόνοις· ἐπειδὴ δὲ ἄνθρωπος ἐγένετο, πᾶσιν ἐγνωρίσθη καὶ πάντων βασιλεύει.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Προσῆλθον οἱ Ζεβεδαίου παῖδες τὴν ἐν ἄκρῳ κειμένην αἰτοῦντες τιμήν. ἀλλ' ἦν ἄτοπον μὴ τὴν τοῦ χορηγοῦντος περιμένειν φιλοτιμίαν, ἁρπάζειν δὲ ὥσπερ τὴν ἑτέροις ἐδόθη χρεωστουμένην δωρεάν. πρὸς οὖν τὴν οὕτως ἄτοπον αἴτησιν εἰκότως ἔφησεν ὁ Σωτήρ, οὐκ ἔστιν ἐμὸν δοῦναι, οὐχ ὅτι μὴ ἠδύνατο παρασχεῖν· ἀλλ' ὅτι τῶν πονούντων ἐστίν, ἀναλόγως ὡς κάμνουσι κομίζεσθαι τὸν μισθόν. ὥσπερ γὰρ εἴ τις τοῖς εἰς ἀγῶνα κεκλημένοις τὰ γέρα προθεὶς, λέγει πρὸς αὐτούς, οὐκ ἐμόν ἐστιν ὦ οὗτοι τὸ μεῖζον ἑλεῖν καὶ ᾧ βούλομαι παρασχεῖν. ὥσπερ αὖ εἰ καὶ τὸ πῦρ τῷ καταψύχεσθαι βουλομένῳ καὶ αἰτοῦντι παρ' αὐτῷ, λέγει, οὐκ ἔστιν ἐμὸν ὃ ζητεῖς ἐπιδοῦναί σοι. φύσεως γὰρ ἑτέρας εἰμί. ἢ καὶ ὁ διδάσκων μὴ νοσεῖν οὐκ αὖ αὐτὸς ἐπιδοίη τοῦτό τινι. οὐ γὰρ ἐπὶ τούτοις τέθηκα τῷ σταδίῳ τοὺς ὅρους, ἀλλ' ἐκεῖνος λήψεται τοῦτο ᾧ τὸ πάντα νικήσαντι περιποιεῖται δικαίως τὸ τιμᾶσθαι μειζόνως. οὕτω καὶ ὁ Σωτὴρ οὐκ εὔλογον εἶναί φησι τοῖς αἰτοῦσι τὸ μείζω προσδοῦναι προχείρως, ἢ ὀφείλοντα δικαίως λαβεῖν παρωσάμενος, ἀλλ' ἐκείνους ἔχειν ἐστὶ προεπιδίδιστερον οἷς ἡ τοῦ πατρὸς προηγησαμένης τοῦ ἐν ἐμοὶ καὶ δι' ἐμοῦ πάντ' ἐργαζομένου, διὰ τὴν

Tantum ubi viderunt ambire ipſos prærogativam honoris, non contentos ultrò delata dignitate, commoti ſunt in eos ſunt. Et hi quidem erant eorum ſẽſus in hoc imperfectionis ſtatu, quando autẽ poſtea perfecti fuerunt, non modò non invidebant invicem, ſed primatum pro ſe quique recuſantes, ultrò ſibi mutuò cedebant. Cęterùm quod gravia memoraverat, mentione calicis necis patientiam injungens, emollit ſocietate ſui, ſimilia ſe quoq; paſſurum ferens; deinde oſtendendo meritis obtineri legitimũ honorem, non ſorte aut raptu provenire. Hoc enim Gentium eſt, apud quas ſummæ quoque dignitates vi & terrore comparantur. Inter vos autem meos Diſcipulos qui volet eſſe omnium primus, ſit omnium poſtremus. Etenim Filius hominis non venit miniſtrari, ſed miniſtrare; neque hoc ſolùm, ſed & animam ſuam dare redemptionem pro multis. Verumtamen hoc ipſum miniſterium excelſitas eſt & gloria: ſicut & in Salvatore apparuit. Siquidem is antequam incarnaretur, à ſolis agnoſcebatur Angelis; poſtquam autem homo factus eſt, omnibus innotuit, & cunctis imperat.

ANONYMI. Acceſſerunt filij Zebedæi honorẽ ſupremi loci poſtulantes. ſed erat prępoſterum & improbabile non expectare prębẽtis liberalitatem: at pręripere quodammodo debitum fortaſsè alijs donum. Ad petitionem ergo adeo abſurdam, meritò ſic Salvator reſpondit: *Non eſt meum dare*: non quod dare non poſſet; ſed quod pręmium laborantibus propoſitũ, contra rationem gratis otioſi auferre

ferre moliantur: ut enim ſi quis vocatis ad certamen pugilibus aut athletis, oſtenſiſque victorię præmijs dicat: non meum eſt, heus vos! optimum ex his ſeponere, & cui voluero largiri. quemadmodū ſi quis refrigerari cupiens, id ab igne petat. reſpondeat ignis, non eſt meum quod petis dare tibi, alterius enim naturæ ſum. Pari modo ſi quis à profitente medendi artem ſubitò repręſentari ſibi ſanitatem flagitet, ab illo audiet: non eſt meum dare tibi antequam adhibueris remedia pręſcripta. non enim in eam formulam pręfinivi leges ſtadio; ſed in hanc: ut certaminis coronam ille ferat cui omnium victori merita ſuppetent, ob quę jure prę cunctis unus honoretur. Sic Salvator non ęquum eſſe ait, pręrogativam pręcipui honoris eximię quibuſdam attribuere gratuitam, alijs repulſis qui eam legitimè ſunt promeriti, ſed ijs id decus ſervari longè decentius eſt, quibus Patris pręſcientia, in me & per me cuncta operantis, propter egregiorum excellentiam facinorū hoc pręparavit. Eſt igitur hic ſermo non confitentis infirmitatem: ſed prudentem, & res ſuas bono more diſpenſantem autoritatem profitentis. Nemo ergo putet Patris eum huc mentionem intuliſſe, ut poteſtatis dandi defectum cujus ſibi eſſet conſcius, vel tegeret, vel excuſaret: ſed ut hac occaſione naturę ſuę inferioris, hoc eſt humanę, officio ac ſenſu loqueretur. Solitū quippè ipſi quidquid humanę facultatis excedit modum, Patri adſcribere, ut Deo. Deus porrò cùm eſſet ipſe quoque per naturam, nō utique ſupra vim agnoſcat ſuam

τῶν ἀνδραγαθημάτων ὑπεροχὴν τοῦτο ἀπηρέπασεν. ἔστιν οὖν ὁ λόγος οὐκ ἀσθενείας ἀπόδειξις, ἀλλ' οἰκονομικῆς ἐξουσίας. οἰέσθω δὲ μηδεὶς διὰ τὸ αὐτὸν μὴ δύνασθαι παρασχεῖν τὴν τοῦ πατρὸς ἐπωνυμίαν εἰσφέρεσθαι, ἀλλ' οἰκονομικῶς εἰρῆσθαι τοῦτο. ἔθος γὰρ αὐτῷ πᾶν ὅπερ ἂν ὑπερέχει τὴν ἀνθρώπου δύναμιν ἀναβαῖνον, τοῦτο ἀνατιθέναι τῷ πατρὶ ὡς Θεῷ. Θεὸς δὲ ὢν καὶ αὐτὸς κατὰ φύσιν, καὶ ὢν ὡς πρὸς τὸν πατέρα, οὐκ ἀδυνατήσει περὶ τὸ ἀνατιθὲν τῇ θείᾳ φύσει, ἀλλ' αὐτὸς ἔσται πάντων ἐργάτης. φιλαρχίαν οὖν τινα καὶ κενὴν ὠδίνοντας δόξαν εὑρίσκει τοὺς Ζεβεδαίου παῖδας, καὶ πιθανῶς ἀποτρέπει μὲν καὶ διΐστησι τοῦ κακοῦ· μέτρια δὲ μᾶλλον διδάσκει φρονεῖν, καὶ διὰ τοῦ ἐφεξῆς τοῦτο εἰσόμεθα. ἀγανακτοῦσι μὲν γὰρ οἱ ἕτεροι μαθηταί, τὸ πᾶσιν ὀφειλόμενον ὑπὸ δύο μόνων ἁρπαζόμενον βλέποντες, ὅλος εἰς τὴν αἴτησιν αὐτοῖς. προσκαλεσάμενος δὲ ὡς γέγραπται, πάντας ὁ Σωτὴρ παιδεύει τοὺς τοῦ Ζεβεδαίου παῖδας, οὐκ ἀποτόμως ἐλέγχων, φιλάγαθος ὤν, ἵνα μὴ τὸ βάρος τῆς λύπης βαπτίζῃ εἰς ἀθυμίαν, πιθανῶς δὲ φησὶ καὶ ἀπολελυμένως πρὸς ἅπαντας, ἵνα μὴ δοκῇ πρὸς μόνους τοὺς δύο ἀποτείνεσθαι. δέδεικται τοίνυν ὅλου τοῦ κεφαλαίου καθ' ἑξῆς τὴν περίστασιν ἐσχηκότι βάσανον, ὅτι οὐκ ἀσθενήσας περὶ τοῦ δοῦναι τὴν χώραν ὁ Σωτήρ, ἀλλὰ τῆς προαποδεδομένης οἰκονομίας ἕνεκεν, τὸ οὐκ ἔστιν ἐμὸν δοῦναι εἴρηκε.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Πῶς ὁ Ματθαῖός φησιν, ἡ μήτηρ προσῆλθεν; ἀμφότερα γενέσθαι εἰκός. τὴν γὰρ μητέρα παρέλαβον ὡς μείζονα τὴν ἱκετηρίαν ἐργασόμενοι, καὶ ταύτῃ τὸν Χριστὸν δυσωπήσοντες. ὅτι γὰρ τοῦτο ἦν καὶ αὐτῶν μᾶλλον ἡ αἴτησις ἦν, καὶ αἰσχυνόμενοι προβάλλονται τὴν τεκοῦσαν, σκόπει τῷ πρὸς αὐτοὺς ἀποτείνει τὸν λόγον. μάθωμεν δὲ τί πρότερον αἰτοῦσι καὶ ἀπὸ ποίας γνώμης εἴτε αὐτοὶ εἴτε μήτηρ,

καὶ

καὶ πόθεν ἐπὶ τοῦτο ἦλθον. ἑώρων αὐτοὺς τιμωμένους παρὰ τοὺς ἄλλους, καὶ προσεδόκησαν ἐντεῦθεν ἐπιτεύξασθαι. ἀλλὰ τί ποτέ ἐστιν ὃ αἰτοῦσιν; ἄκουσον ἑτέρου εὐαγγελιστοῦ σαφῶς ἐγκαλύπτοντος· διὰ γὰρ τὸ ἐγγὺς εἶναι τῆς Ἱερουσαλὴμ, καὶ δοκεῖν ὅτι ἡ βασιλεία αὐτοῦ ἤδη φαίνεται, ταῦτα ᾔτουν. ἐνόμιζον γὰρ ὅτι μετὰ τὴν βασιλείαν οὐ τεύξονται. διὰ τοῦτο γοῦν ἐν νῦν προσῆλθον ἀξιοῦντες. ὅθεν δῆλον ὅτι περὶ αἰσθητῆς ὑπώπτευον βασιλείας. ἀλλὰ μηδεὶς καταγινωσκέτω τῶν ἀποστόλων, εἰ οὕτως ἀτελέστερον διέκειντο. οὔπω σωτήριον ἦν, οὔπω πνεύματος χάρις. διὰ τοῦτο γὰρ ἐκκαλύπτεται αὐτῶν τὰ ἐλαττώματα, ἵνα μετὰ ταῦτα γνῶσι τίνες ἀπὸ τῆς χάριτος ἐγένοντο· οὐκ ἀγνοῶν δὲ ὁ Σωτὴρ τί αἰτῆσαι βούλονται φησὶ τί θέλετε; ἀλλ' ἵνα ἀναγκάσῃ αὐτοὺς ἀποκρίνεσθαι, καὶ οὕτως διδάξαι. οἱ δὲ αἰσχυνόμενοι (ἐπειδὴ ὑπὸ πάθους ἀνθρωπίνου πρὸς τοῦτο ἤεσαν) κατ' ἰδίαν ἐκτὸς τῶν μαθητῶν λαβόντες αὐτὸν ἠρώτησαν. προσεποιήσαντο γάρ, φησίν, ὥστε μὴ γενέσθαι αὐτοῖς κατάδηλον. τί οὖν αὐτοί; δῆλον ὅτι οὐδὲν πνευματικὸν ᾔτουν, οὔτε ᾔδεισαν ὅπερ ᾔτουν· οὐ γὰρ ἂν ἐτόλμησαν τοσοῦτον αἰτῆσαι. φησὶν, οὐκ οἴδατε τί αἰτεῖσθε, πῶς μέγα καὶ τὰς ἄνω ὑπερβαῖνον δυνάμεις. δύνασθε πιεῖν τὸ ποτήριον ὃ ἐγὼ πίνω; ἴδε πῶς εὐθέως ἐπήγαγεν τὰ τῆς ὑπονοίας αὐτῶν εἰς ἐναντία. ὑμεῖς μὲν γάρ φησι περὶ τιμῆς μοι διαλέγεσθε, ἐγὼ δὲ περὶ ἀγώνων ὑμῖν καὶ ἱδρώτων. οὐ γάρ ἐστιν οὗτος ὁ τῶν ἐπάθλων καιρὸς, ἀλλὰ σφαγῆς καὶ πολέμων καὶ κινδύνων. καὶ ὅρα πῶς τῷ τρόπῳ τῆς ἐρωτήσεως ἐφέλκεται. δύνασθε πιεῖν τὸ ποτήριον ὃ ἐγὼ πίνω, ἵνα τῇ πρὸς αὐτὸν κοινωνίᾳ προθυμότεροι γένωνται. καὶ βάπτισμα πάλιν ἀνακαλεῖ. δεικνὺς μέγαν ἀπὸ τῶν γινομένων τὸν καθαρμὸν, αὐτοῖς μὲν δι' ἑαυτοῦ, τῇ οἰκουμένῃ δὲ τὸν ἀπὸ τοῦ σταυροῦ. λέγου-

quod naturę divinę reſervatū eſt: aut talium etiam operum ſe poſſe, cùm vellet, autorem eſſe diffiteatur. Affectationem ergo principatus quandam, & vanam appetitionem gloriæ, cùm in filijs Zebedæi comperiſſet, opportunis ipſos coercet monitis, & à malo revocat. modeſtè autem de ſe potiùs ſentire docet: quod etiam è ſequẽtibus iutelligemus. Indignantibus enim cæteris Diſcipulis, quod rem cunctis debitam, à duobus ſolis, ſi corũ poſtutationi deferretur, præripi viderent: vocatis, ut ſcriptũ eſt, omnibus Salvator, monet Zebedæi filios; non ille quidem acriter eos objurgans; quippe lenis, & alioqui bonis indulgens, ne nimiæ ignominiæ dolore ipſos in puſillanimitatem mergeret; plauſibiliter autẽ cunctis in univerſum, neminem privatim compellans, de modeſtia præcipit: ne videretur hos duos potiſſimùm notare. Oſtenſum igitur eſt, ſubtili diſcuſſione totius hujus Capitis & ſingularum ipſius partium; Salvatorem non negaſſe ſe poſſe dare petitum locum, quod poteſtate ad id verè careret: ſed quod à prius conſtituto providè propoſito, dandi illum ijs qui meruiſſent, nollet recedere.

VICTORIS ANT. Quomodo Matthæus dicit: Matrem acceſſiſſe? utrumque factum, eſt veriſimile. Matrem enim ſecum Chriſtum adeuntes aſſumpſerunt, efficaciores ejus preces arbitrati fore, reverituro matronam Domino: ſimul ſe ſperabant agente pro ipſis matre audacis petitionis pudorem lucrifacturos. Videamus ergo prius, quid, qua mente, qua impulſi ratione, ſive ipſi, ſive mater poſtu

lent? videbant ſe honorari præ cæteris. hinc fiduciam ſumunt impetrandi quod volunt. Quid autem id tandem eſt quod petunt? Audi ab alio Evangeliſta clarè id prodente. nam ex eo quòd appropinquarent Ieroſolymæ, quò tendere ipſis Chriſtus videbatur, ut regni ſui poſſeſſionem mox adiret, & ejus gloriam monſtraret, ejus rei petendæ occaſionem ſumpſerunt. Reputabant ſcilicet ſecum, ſi cunctarentur, & ſinerent iniri poſſeſſionem regni, tunc, re jam non integra, petitionem ipſorum ſerã & irritam futuram. propterea feſtinarunt nunc accedere, captato temporis articulo. unde patet de ſenſibili eos regno cogitaſſe. Sed ne quis condemnet Apoſtolos, quòd tam imperfectè affecti tum fuerint, cùm nondum gratia, quam Chriſtus morte ſua, quam Sanctus Spiritus adventu in orbem ſuo intulit, hominum animos illuminaret & accenderet. Propterea enim nunc deteguntur eorum defectus, ut quid poſtea effecerit in ijs gratia, & quales ex qualibus reddiderit, cognoſceretur. Non ignorans autem Salvator quid petituri veniſſent, rogat: *quid vultis*? ſed ut eliceret reſponſum, cujus occaſione doceret ipſos. Porrò illi, pudore humani affectus quo inſtincti veniebant, tractum in partem Dominum & extra condiſcipulorum conſcientiam ſeductũ rogaverunt. Acceſſerunt, inquit, ut ipſi nimirũ ſoli loquerentur, cæteris non audientibus. Quid ergo petierunt? Profectò nihil ſpirituale; at neque ſciebant quid peterent: ſi enim ſcirent, numquam auderent tantùm petere. meritò igitur audiunt:

σιν αὐτῷ, δυνάμεθα. εὐήθως ἐπηγγείλαντο, προσδοκῶντες ἀκούσεσθαι ὅπερ ᾔτησαν, ἐπειδὴ ταῦτα εἶπον. δεικνὺς δὲ ὅτι οὐκ ἀλαζονεία τὰ εἰρημένα, φησὶ, τὸ μὲν ποτήριον ὃ ἐγὼ πίνω πίεσθε, τοῦτ' ἔστι, μαρτυρίου καταξιωθήσεσθε, καὶ ταῦτα πείσεσθε ἅπερ ἐγώ· τὸ δὲ καθίσαι ἐκ δεξιῶν μου καὶ ἐξ εὐωνύμων μου οὐκ ἔστιν ἐμὸν δοῦναι, ἀλλ' οἷς ἡτοίμασται παρὰ τοῦ πατρός. ἰδὲ πῶς ἐπῆρεν αὐτῶν τὰς ψυχὰς καὶ ὑψηλὰς ἐποίησε, καὶ πρὸς λύπην ἀχειρώτους εἰργάσατο. ἀλλὰ τί ποτε ἐστὶ τὸ εἰρημένον; καὶ γὰρ δύο ἐστὶν τὰ ἀπορούμενα· ἓν μὲν, εἰ ἡτοίμασταί τινι καθίσαι ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ; ἕτερον δὲ, εἰ ὁ πάντων Κύριος ἐκείνοις οἷς μὴ ἡτοίμασται οὐκ ἦν κύριος παρασχεῖν; πρὸς μὲν οὖν τὸ πρότερον ἐροῦμεν ὡς οὐδεὶς ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ ἢ ἐξ ἀριστερῶν κάθηται. ἄβατος γὰρ πάσῃ τῇ κτίσει ὁ θρόνος ἐκεῖνος. ὡς οὖν ἐξαίρετον τοῦ μονογενοῦς τίθησιν αὐτὸ ὁ Παῦλος λέγων, πρὸς τίνα γὰρ τῶν ἀγγέλων εἴρηκέ ποτε, κάθου ἐκ δεξιῶν μου; καὶ πρὸς μὲν τοὺς ἀγγέλους φησὶν· ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα· πρὸς δὲ τὸν υἱὸν ὁ θρόνος σου ὁ Θεός. πῶς φησι τὸ καθίσαι ἐκ δεξιῶν μου ἢ ἐξ εὐωνύμων οὐκ ἔστιν ἐμὸν δοῦναι, ὡς ὄντων καθεζομένων τινῶν ἢ οὐκ ὄντων, ἄπαγε. ἀλλὰ πρὸς τὴν ὑπόνοιαν ἀπεκρίνετο τῶν ἐρωτώντων συγκαταβαίνων τῇ αὐτῶν διανοίᾳ. οὐ γὰρ ᾔδεσαν τὸν ὑψηλὸν θρόνον ἐκεῖνον καὶ τὴν ἐκ δεξιῶν τοῦ πατρὸς καθέδραν. ἀλλ' ἐνεζήτουν μόνον τῶν πρωτείων ἀπολαῦσαι καὶ πρὸ τῶν ἄλλων στῆναι. ἐπειδὴ γὰρ δώδεκα θρόνους ἤκουσαν, ἀγνοήσαντες τί ποτε ἦν τὸ εἰρημένον, τὴν προεδρίαν ἐπεζήτησαν. ὃ τοίνυν φησὶν ὁ Χριστὸς τοῦτ' ἔστιν· ὅτι ἀποθανεῖσθε μὲν δι' ἐμὲ καὶ κοινωνήσετέ μοι κατὰ τὸ πάθος· οὐ μὴν ἀρκεῖ τοῦτο ποιῆσαι πρὸς τὴν πρώτην τάξιν ὑμᾶς καταχεῖν. ἂν γάρ τις ἕτερος ἔλθοι μετὰ τοῦ μαρτυρίου καὶ τὴν ἄλλην ἅπασαν ἀρετὴν κεκτημένος πολλῷ πλείονα ὑμῶν, οὐκ ἐπειδὴ

ἐπειδὴ φιλῶ νῦν, καὶ τῶν ἄλλων προκρίνω, διὰ τοῦτο παρωσάμενος ἐκείνους, ὑμῖν δώσω τὰ πρωτεῖα. ἐκείνοις οὖν ἡτοίμασται τοῖς ἀπὸ τῶν ἔργων δυναμένοις γενέσθαι λαμπροτέροις. πανταχόθεν οὖν αὐτοὺς συνελαύνει, μετὰ τὴν τοῦ Θεοῦ χάριν, εἰς τὴν τῶν οἰκείων κατορθωμάτων ἐπίδειξιν τὰς ἐλπίδας τῆς σωτηρίας καὶ τῆς εὐδοκιμήσεως ἔχειν. ὅτι γὰρ αὐτὸς Κύριός ἐστι τοῦ παντός, δῆλον ἐξ ὧν αὐτὸς πᾶσαν ἔχει τὴν κρίσιν, καὶ αὐτὸς ἀποδώσει ὡς δίκαιος κριτὴς Παύλῳ τὸν τῆς δικαιοσύνης στέφανον, οὐ μόνον δὲ αὐτῷ, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἠγαπηκόσι τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ, κατὰ τὸν τοῦ ἀποστόλου λόγον. παραπεμπόμενος οὖν αὐτοὺς οἰκονομικῶς, ὥστε μὴ ὑπὲρ πρωτείων ἐνοχλεῖν εἰκῆ καὶ μάτην, ὅμως δὲ μὴ λυπῆσαι βουλόμενος. ἀμφότερα ταῦτα κατορθοῖ. οὐ τοίνυν τὸν υἱὸν ὑπερβέβηκεν ἡ τοιαύτη δόσις. ἀλλ᾽ οἷς ἡτοίμασται ὑπὸ τοῦ πατρός, ὡς εἰ καὶ ἔλεγεν, ὑπ᾽ ἐμοῦ. ὅθεν ὁ Μάρκος οὐδὲ εἴρηκε τὸ ὑπὸ τοῦ πατρός μου. ἀκούσαντες δέ φησιν οἱ δέκα ὅτι ἐπετιμήθησαν, ἠγανάκτησαν. ἕως μὲν γὰρ τοῦ Χριστοῦ ὁ ψῆφος ἦν, οὐκ ἠγανάκτουν, ἀλλ᾽ ὁρῶντες αὐτοὺς προτιμωμένους, ἔστεργον, αἰδούμενοι τὸν διδάσκαλον. καὶ πρὸς Πέτρον δέ τι παθόντες ἀνθρώπινον, οὐκ ἐδυσχέραινον, ἀλλ᾽ ἠρώτησαν μόνον, τίς ἄρα μείζων ἐστίν; ἐπειδὴ δὲ ἐνταῦθα τῶν μαθητῶν ἡ αἴτησις ἦν, ἀγανακτοῦσι, καὶ οὐδὲ ἐνταῦθα εὐθέως, ἀλλ᾽ ὅτε αὐτοῖς ἐπετίμησεν ὁ Χριστός, καὶ ἔδειξεν οὐ πάντως λελογημένους. οὕτως ἅπαντες ἀτελέστεροι ἦσαν. ἀλλὰ μετὰ ταῦτα ὄψει αὐτοὺς πάντων τούτων ἀπηλλαγμένους τῶν παθῶν, καὶ τὰ πρωτεῖα παραχωροῦντας ἀλλήλοις.

Neſcitis quid petatis. Adeò magnum id eſt & ſupernas excedens virtutes. Poteſtis bibere calicem quem ego bibo? vides ut ſtatim cogitationes ipſorum in contrariũ detorqueat. Vos quidem, ajens, de honore mecum agitis; Ego certamina & ſudores vobis propono. nam hoc quidem præmiorum tẽpus non eſt, ſed præliorum, periculorum, & cædium. Vide autem ut modo ipſo interrogationis allicit. *Poteſtis bibere calicem quem ego bibo?* ut talis invitamento communionis cũ ipſo alacriores ad quidvis exſorbẽdum amaritiei fierent. Eandem rẽ quã calice deſignaverat rurſus baptiſmum vocat, innuens magnam & plenam ablutionem, & emundationem inde ſecuturam, ipſis quidem per ſe ipſum, orbi vero univerſo per crucem ipſius. Dicunt ei: *poſſumus,* ſtatim promiſerunt quod exigebatur, expectantes continuò ſe audituros aſſenſum largituri ea quæ petierant, quem iſta ſic prompta exhibitione ſui promereri ſe putabant. At Dominus teſtimonium ijs reddens, verè ipſos hoc, non autem inani oſtentatione polliceri, ait: *Calicem quidem quem ego bibo bibetis.* hoc eſt: martyrio vos quidem dignabimini, & paria mecum patiemini: ſedere autem ad dexteram meam & ſiniſtram, non eſt meum dare vobis; ſed quibus paratum eſt à Patre meo. Vide ut attollat eorum animas, ac ſublimes & dolore invictas reddat. Sed quid hoc eſt quod dicit? nam duo hic dubia occurrunt. Prius: an alicui præparatum ſit, ſedere ad dexteram Chriſti? alterum: an Dominus omnium dare id pro arbitrio nequeat, etiam ijs quibus non eſt præparatum? Ad prius quidem dicemus: nullum ad ejus dexteram aut ad ſiniſtram ſeſſurum. ſublimior ejus ille thronus eſt, quam ut eò poſſit aſſurgere creatura quælibet.

libet. Eximiā quippe iſtam reſervatam unigenito dignitatē cuivis incomunicabilem docet Paulus dum ait: *Cui enim Angelorum dixit aliquando* ſede à dextris meis? *& ad Angelos quidem dicit*: qui facit Angelos ſuos ſpiritus. *Ad Filium autem*: Thronus tuus Deus &c. quomodo igitur dicit: *Sedere ad dexteram meam aut ſiniſtram non eſt meum dare*? An ut indicet aliquos conſeſſu iſto dignandos, alijs excluſis? minimè id quidem: ſed ad humilem cogitationem quærentium reſponſum accomodavit ſe ſe demittens. Non enim illi notitiam informarant ſublimis illius throni, & aſſeſſus ad Patris dexteram: ſed petebant tantùm primatu dignari & præ alijs locari. quippè cùm audiſſent thronos memorari duodecim, ignari quid id eſſet, præſidentiam poſcebant. Hoc ergo eſt quod ait Chriſtus: moriemini quidem propter me, ac paſſioni meæ communicabitis: non tamen id ſufficit ad vos in iſto primatu conſtituendos. Si quis enim venerit qui cum martyrio majora quam vos virtutum cæterarum & rectè factorum merita afferat, is ſanè vobis præferetur. non enim quia vos nunc amo & cæteris præfero, propterea putetis me tunc alijs vos ſuperantibus rejectis, primatum vobis tributurum. quin illis id ſcitote reſervatum qui heroicis facinoribus præ cunctis excelluerint. Hæc eò pertinebat oratio, ut eos undique ſtimulis haud mollibus urgeret, ad ſpem ſalutis & exaltationis, poſt Dei gratiam, in proprio conatu, & præclarorum operum editione collocandam. Ipſum autem revera pro arbitrio quidvis ſi velit poſſe, patet ex eo quod omne ipſi judicium datum eſt. & ipſe ut juſtus Iudex Paulo reddet coronam juſtitiæ: non ſolùm autem illi, ſed & ijs qui diligunt adventum ejus. ut idem Apoſtolus loquitur. Cùm ergo ſe poſſe negat, naturam in ſe ſolùm conſiderat humanam. & ea modeſta diſcretione aptè utitur ad eos à ſe dimittendos, excutiendamque ipſis ambitioſam ſpem primatus ſavore conſequendi: & ſic eos ſuaviter ac citra moleſtā ignominiam repulſæ, coercendos, ne ſibi moleſti eſſe pergerent vana & inutili prenſatione. utrumque igitur illud reſponſionis caput ita intelligendum eſt: ut nec Filij potentiam excedere putetur primi conſeſſus largitio: nec mentio illa Patris, ubi dicitur ab illo quibuſdam præparatum, Filium excludat, quaſi non idem ipſe quoque cum Patre præparaverit. quòd innuens Marcus, Patris ibi non meminit. Audientes porrò decem, repulſos increpitoſque duos, indignati ſunt. quamdiu enim Chriſti ultrò his faventis ſuffragio illos ſibi præferri videbant, Magiſtri reverentia acquieſcebant. In Petri quoque prærogativa, etſi aliquid humanitùs patiebantur, non tamen uſque ad murmurationem proruperunt: ſed diſputarunt tantùm, quis major eſſet? Ad duorum dumtaxat petitionem palàm indignantur; neque id ſtatim: ſed tum demum cum eos rejectos à Chriſto vident, & eorum ambitionem reprobatam. Ita omnes adhuc imperfectiores erant. cæterùm eos poſtea videbis omnibus his purgatos vitijs, primatum ſibi mutuò deferre.

Hebr. 1.5

2.Tim 4.

,, Κα'

» Καὶ ἔρχονται εἰς Ἱεριχώ. καὶ ἐκπορευομένου αὐτοῦ ἀπὸ Ἱεριχώ, καὶ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ καὶ ὄχλου ἱκανοῦ, υἱὸς Τιμαίου Βαρτίμαιος ὁ τυφλὸς ἐκάθητο παρὰ τὴν ὁδὸν προσαιτῶν.

» Καὶ ἀκούσας ὅτι Ἰησοῦς ὁ Ναζωραῖός ἐστιν, ἤρξατο κράζειν καὶ λέγειν, ὁ υἱὸς Δαβὶδ Ἰησοῦ ἐλέησόν με.

» Καὶ ἐπετίμων αὐτῷ πολλοὶ ἵνα σιωπήσῃ. ὁ δὲ πολλῷ μᾶλλον ἔκραζεν, υἱὲ Δαβίδ, ἐλέησόν με.

» Καὶ στὰς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτὸν φωνηθῆναι. καὶ φωνοῦσι τὸν τυφλόν, λέγοντες αὐτῷ, θάρσει, ἔγειραι· φωνεῖ σε.

» Ὁ δὲ ἀποβαλὼν τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ, ἀναστὰς ἦλθε πρὸς τὸν Ἰησοῦν.

» Καὶ ἀποκριθεὶς λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, τί θέλεις ποιήσω σοι; ὁ δὲ τυφλὸς εἶπεν αὐτῷ, ῥαββουνί, ἵνα ἀναβλέψω.

» Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ, ὕπαγε· ἡ πίστις σου σέσωκέ σε. καὶ εὐθέως ἀνέβλεψε· καὶ ἠκολούθησε τῷ Ἰησοῦ ἐν τῇ ὁδῷ.

46. Et veniunt Iericho:& proficiſcēte eo de Iericho, & Diſcipulis ejus,& plurima multitudine,filius Timæi Bartimæus cœcus ſedebat juxta viā mēdicans.

47. Qui cùm audiſſet quia Ieſus Nazarenus eſt, cœpit clamare & dicere, Ieſu fili David,miſerere mei.

48. Et comminabantur ei multi, ut taceret. at ille multò magis clamabat, Fili David, miſerere mei.

49. Et ſtans Ieſus præcepit illum vocari. Et vocant cœcum dicentes ei, Animæquior eſto, ſurge: vocat te.

50. Qui projecto veſtimento ſuo exiliens, venit ad eum.

51. Et reſpondens Ieſus dixit illi, Quid tibi vis faciam? Cœcus autem dixit ei, Rabboni ut videam.

52. Ieſus autem ait illi, Vade, fides tua te ſalvum fecit. Et confeſtim vidit, & ſequebatur eum in via.

ΤΟΛΩΣ. Καθὸ μὲν ἡ θεραπεία τοῦ τυφλοῦ γέγονε κατὰ τὴν ὁδόν, σύμφωνα δοκεῖ λέγειν τῷ Ματθαίῳ καὶ τῷ Λουκᾷ. Καθὸ δὲ ὁ Μάρκος καὶ ὁ Λουκᾶς ἕνα τυφλὸν λέγουσι, δύο δὲ ὁ Ματθαῖος, δοκοῦσι διαφωνεῖν· ἀλλ᾽ οὐκ ἔστι τοῦτο διαφωνία· τοῦ γὰρ ἐπιφανεστέρου ὁ Μάρκος καὶ ὁ Λουκᾶς μνημονεύουσι. καὶ γὰρ ὀνόματι δεδήλωκε τοῦτον ὁ Μάρκος λέγων Βαρτίμαιος ὁ τυφλός· τοῦτ᾽ ἔστιν ὁ υἱὸς τοῦ Τιμαίου. υἱὸν δὲ Δαβὶδ ἐκάλει ὁ τυφλὸς τὸν Κύριον, ἀπὸ τῆς κοινῆς περὶ αὐτοῦ φήμης, ἐλέγετο γὰρ ὑπὸ πάντων· ὅτι μέλλει ἔρχεσθαι ὁ Χριστὸς ἐκ σπέρματος Δαβίδ. ἐρωτᾷ δὲ αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς ἵνα μή τις εἴπῃ· ἄλλο βουλομένῳ λαβεῖν ἄλλο δίδοται· ἦν γὰρ ἔθος τῷ

TOLOSANI. Quatenus curationem hanc cœci factam dicit in via, conſentire videtur Evangeliſta noſter Matthæo & Lucæ. quatenus autem Marcus & Lucas unū cœcum memorant, duos autem Matthæus, apparet inter eos diſſenſio quædam: ſed non eſt diſſenſio. Illuſtrioris enim inter duos cœcos Marcus & Lucas meminerunt. nam & nominatim eū Marcus indicavit dicens, Bartimæus cœcus. hoc eſt filius Timæi. Porrò filium David vocat cœcus Dominum ex communi de ipſo fama. Celebrabatur enim paſſim ſermone populari, venturum Chriſtum

ex

ex ſemine David. Interrogat autẽ Dominus, ne quis diceret, aliud datum, aliud petenti. Quare ſolebat Salvator elicere interrogationibus votum ac deſiderium cujuſque laborantis, & ſic optatam ipſis curationem indulgere.

VICTORIS ANT. Plena ſe poteſtate curationẽ operari, oſtendit dicens: *Quid tibi vis faciam?* Apparet autem & veneratio multitudinis in eum ex eo quod cœcũ prohibent vociferari: quaſi ſilentium facientes Regi prætereunti. unde intelligitur, numquam iſtam plebem in Chriſti necem conſenſuram, niſi ad id ſcelus autoritate Principum traheretur. Dementat enim rude vulgus imperantium autoritas ad prava incitans. Porrò filium David Chriſtum vocabat cœcus, celebri tũc per vulgus edoctus fama, & Prophetijs perſuaſus talem expectari. Nec renuit id genus Dominus: etſi alibi ſignificet ſuperius in ſe aliquid eſſe iſto genere carnali, non enim ſi putaret cœcum mentiri vocantem ipſum David filium, in præmium mendacis adulationis curationem cœcitatis ipſi tribuiſſet: quo argumẽto refelluntur qui Chriſtum ajunt aut ſpeciem inanem oſtentaſſe hominis, aut ex alia, quã Davidica, carnem origine ſumpſiſſe. Quare autem interrogat ipſum Ieſus: *Quid tibi vis faciam?* ne quis putaret eũ aliud obtrudere aliud petenti. nam & in cæteris paſſim ſolebat, elicere percontando & manifeſtum cũctis facere deſiderium eorum quos curabat, & ſic exhibere medicam manum, profeſſis antea quid cuperent: duabus id agens de cauſis. Primum quidem, ut alios laborantes

Σωτῆρι, καταδήλως ποιεῖ ἑκάστου τῶν θεραπευομένων τὴν προαίρεσιν, εἶθ' οὕτως διδόναι τὴν θεραπείαν.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Οὐ κατ' ἐξουσίαν ἡ ἴασις ἦν, ἔδειξε λέγων, τί θέλεις ποιήσω σοι; δήλη δὲ καὶ ἡ τιμὴ τοῦ πλήθους ἣν εἶχε πρὸς αὐτὸν, οὐκ ἐπιτρέποντες τῷ τυφλῷ βοᾷν ὥσπερ ἐπὶ βασιλέως παριόντος. ὥστε οὐδ' ἂν συνήρατο πρὸς τὴν Χριστοκτονίαν ὁ λαὸς, εἰ μὴ ὑπὸ τῶν ἀρχόντων παρήχθη. βλάπτει γὰρ λαὸν ἐξουσία πονηρά. υἱὸν δὲ Δαβὶδ ἐκάλει ὁ τυφλὸς, τῆς διατρεχούσης ἐν τῷ λαῷ φήμης ἀκούων, καὶ τὴν προσδοκίαν τὴν ἐκ προφητῶν πεπεισμένος. καὶ οὐκ ἀναίνει τοῦτο γένος ὁ Κύριος, καίτοι δείξας ἀλλαχοῦ ὅτι καὶ ὑπὲρ τὸ γένος ἐστὶ τὸ σαρκικόν. οὐ γὰρ τῷ ψευδομένῳ καὶ καλοῦντι υἱὸν Δαβὶδ, παρέσχεν ἂν τὴν ἴασιν ἐκ ψευδοῦς πίστεως καὶ ἐκ δυσφήμου λόγου, ὥσπερ οἴονται οἱ δοκήσει αὐτὸν φάσκοντες ἐληλυθέναι, ἢ ἐξ ἑτέρας οὐσίας σεσαρκῶσθαι, καὶ μὴ τοῦ ἐκ Δαβὶδ φυράματος. τίνος δὲ χάριν ἠρώτησεν αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς, τί θέλεις ποιήσω σοι; ἵνα μή τις νομίσῃ ἄλλο βουλομένῳ λαβεῖν ἄλλο τι διδόναι. καὶ γὰρ ἔθος αὐτῷ πανταχοῦ τὴν προαίρεσιν πρότερον καταδήλως ποιεῖν τῶν θεραπευομένων καὶ ἐκκαλύπτειν ἅπασι, καὶ τότε ἐπάγειν τὴν ἰατρείαν. δι' ἓν μὲν ἵνα καὶ τοὺς ἄλλους εἰς ζῆλον ἀγάγῃ. δεύτερον δὲ, ἵνα δείξῃ τῆς δωρεᾶς ἀξίως ἀπολαύοντας. ὅτι δὲ ἀξίως καὶ πιστῶς καὶ ἐξ ὧν ἐβόησε καὶ μετὰ πάσης σπουδῆς προσέδραμεν, ἐκπηδήσας καίπερ ἔφερεν ἱμάτιον ἀπέρριψε, μονονουχὶ τὸν παλαιὸν ἐκδυσάμενος χιτῶνα, καὶ ὅλος τοῦ Ἰησοῦ γενόμενος, καὶ ἐκ τοῦ μαρτυρῆσαι αὐτῷ τὸν Χριστὸν καὶ εἰπεῖν· ὕπαγε, ἡ πίστις σου σέσωκέ σε. καὶ τῆς ἰάσεως δὲ τυχὼν οὐκ ἀπεπήδησεν, ὅπερ πολλοὶ ποιοῦσι μετὰ τὰς εὐεργεσίας ἀγνωμονοῦντες· ἀλλὰ καὶ περὶ τὴν δόσιν καρτερικὸς, καὶ κατὰ

τὴν

τὴν δόσιν ἀγνώμων. ἠκολούθει γὰρ τῷ Ἰησοῦ ἐν τῇ ὁδῷ. Τὸ μὲν οὖν τυφλότητι ἴασιν γεγονέναι κατὰ τὴν ὁδὸν συμφωνεῖ τῷ Ματθαίῳ καὶ Λουκᾷ. ἕνα δὲ τυφλὸν οὗτός φησι καὶ Λουκᾶς· Ματθαῖος δὲ δύο· τοῦτο δὲ οὐδὲν πρὸς διαφωνίαν τῆς ἱστορίας. ἐνδέχεται γὰρ τοῦ ἐπιφανεστέρου μνήμην Μάρκον τε καὶ Λουκᾶν πεποιῆσθαι, ὥσπερ καὶ ὀνόματι δεδήλωκεν ὁ Μάρκος εἰπὼν τὸν υἱὸν Τιμαίου Βαρτίμαιον τυφλὸν, ὡς ἐπιφανῆ τότε ὄντα.

æmulatione quadam traheret ad implorandam, qua egerent, opem. Deinde ut oſtenderet, merentibus, quippè in ſe credentibus, iſta beneficia contingere. Enimvero hûc fidei præclaræ merito dignum ſe præbuiſſe conceſſa gratia, apparet ex ſtudio quo exiliens procurrit, abjecto etiam veſtimento, quaſi exuens veterem hominem, & totus in Ieſum tranſiens. ex eo preterea, quòd de ipſo teſtatur Chriſtus dicens: *Vade, fides tua te ſalvum fecit.* Cæterùm adeptus ſanitatem non reſilijt, ut plerique faciunt, poſt beneficia ingrati: ſed quàm fortem ac conſtantem in petenda gratia, tàm ſe poſtquam accepit in eadem agnoſcenda profitendaque gratum exhibuit. ſequebatur enim Ieſum in via. Porrò cœcitati remedium oblatum in via referens conſentit hic noſter cum Matthæo & Luca. unius autem cœci meminerunt Marcus & Lucas: At Matthæus duorum. neque in hoc ulla Hiſtoriæ diſcordia eſt. Facilè quippè fieri potuit unius inſignioris inter duos cœcos Marcum & Lucam rationem habuiſſe. quod etiam exprimendo ejus nomine Marcus declaravit, qui hunc cœcum filium Timæi Bartimæſi vocans, vulgò tunc notiorem, & præ cæteris celebrem oſtendit

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ια.

» Καὶ ὅτε ἐγγίζουσιν εἰς Ἱερουσαλὴμ
» εἰς Βηθφαγὴ καὶ Βηθανίαν πρὸς
» τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν, ἀποστέλλει δύο
» τῶν μαθητῶν αὐτοῦ.
» Καὶ λέγει αὐτοῖς, ὑπάγετε εἰς τὴν
» κώμην τὴν κατέναντι ὑμῶν, καὶ εὐ-
» θέως εἰσπορευόμενοι εἰς αὐτὴν εὑρή-
» σετε πῶλον δεδεμένον, ἐφ' ὃν οὐδεὶς
» ἀνθρώπων κεκάθικε· λύσαντες αὐτὸν
» ἀγάγετε.
» Καὶ ἐάν τις ὑμῖν εἴπῃ, τί ποιεῖ-
» τε τοῦτο; εἴπατε ὅτι ὁ Κύριος αὐτοῦ
» χρείαν ἔχει· καὶ εὐθέως αὐτὸν ἀπο-
» στελεῖ ὧδε.
» Ἀπῆλθον δὲ καὶ εὗρον τὸν πῶλον
» δεδεμένον πρὸς τὴν θύραν ἔξω ἐπὶ
» τοῦ ἀμφόδου, καὶ λύουσιν αὐτόν.
» Καί τινες τῶν ἐκεῖ ἑστηκότων
» ἔλεγον αὐτοῖς, τί ποιεῖτε λύ-

CAPUT XI.

1. ET cùm appropinquarent
» Ieroſolymæ & Bethaniæ ad
» montem olivarum, mittit duos
» ex Diſcipulis ſuis,
2. Et ait illis, Ite in Caſtel-
» lum quod contra vos eſt, & ſta-
» tim ingredientes illuc, inve-
» nietis pullum ligatum, ſuper
» quem nemo adhuc hominũ ſe-
» dit: ſolvite illum & adducite.
3. Et ſi quis vobis dixerit, Quid
» facitis? dicite quia Domino ne-
» ceſſarius eſt: & continuò illum
» dimittet huc.
4. Et abeuntes invenerunt pul-
» lum ligatum ante januam foris
» in bivio: & ſolvunt eum.
5. Et quidam de illic ſtanti-
» bus dicebant illis, Quid faci-

» tis ſolventes pullum?
6. Qui dixerunt eis ſicut præ-
» ceperat illis Ieſus: & dimiſerunt
» eos.

» οντες τὸν πῶλον;
» Οἱ δὲ εἶπον αὐτοῖς καθὼς ἐνετεί-
» λατο ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἀφῆκαν αὐ-
» τούς.

TOLOSANI. Sæpiùs antea ingreſſus erat Salvator Ieroſolymam: ſed ſeipſum occultans, & notitiam Iudæorum vitans. Nunc autem multo ſplendore ac ſtrepitu, quaſi ſeſe oſtentans, palàm invehitur. Quoniam enim ſuæ virtutis experimentum ipſis dederat idoneum: jamque inſtabat patiendi moriendique tempus: non amplius temperandos exiſtimavit aut cohibendos majeſtatis illos radios, qui dicta ejus factaq; omnia ſplendore admirabili commendabant: quin flagrantiores illos atque illuſtriores in oculos invidentium immittebat, quaſi oleum in flammam odiorum, quorum ad effectus animum obfirmaverat, ultrò affundens, atque irritans Iudæorum animos ad ſe crucifigendum. Equidē non eſt credibile fatigatione aut debilitate coactum ulla Dominū, qui pedibus Iudæam univerſam ac Galilæam perambulaſſet, jumenti vectura permodicum ad iter, quantulum ab Olivarum monte ad Ieroſolymam extenditur, eguiſſe. Verùm iſta ſpecies inſidentis aſello novū populum ditioni atque Imperio cœleſtis Principis Ieroſolymorum Regis cervices ſubmiſſurum declarabat. Pullus quippè aſini, animal immundum juxta legem, Gentilis populi ſymbolum fuit.

ΤΟΛΩΣ. Πολλάκις εἰσελήλυθεν ὁ Σωτὴρ εἰς Ἱεροσόλυμα πρότερον. ἀλλὰ κρύπτων ἑαυτὸν, καὶ μὴ θέλων γνωρισθῆναι τοῖς Ἰουδαίοις. νῦν δὲ καὶ μετὰ πολλῆς περιφανείας ἐπιβαίνει. ἐπεὶ δὲ καὶ τῆς ἑαυτοῦ δυνάμεως πεῖραν αὐτοῖς δεδώκει ἱκανὴν. καὶ ὁ καιρὸς τοῦ πάθους ἐγγὺς ἐτύγχανε. μετὰ δόξης λοιπὸν καὶ πολλῆς λαμπρότητος ἅπαντα περιέπλεε, ὡς ἂν μᾶλλον αὐτοὺς ἐκκαύσῃ τε διαχειρίσῃ πρὸς τὸ σταυρῶσαι αὐτόν. οὐ γὰρ χρείας τινὸς ἕνεκα ἐπὶ ὄνου καθήμενος ἄλλως ἀπὸ τοῦ ὄρους τῶν ἐλαιῶν εἰς Ἱερουσαλὴμ ἐληλυθὼς, ὁ πᾶσαν τὴν Ἰουδαίαν καὶ Γαλιλαίαν πεζῇ ἐπορεύετο. ἀλλὰ τὸ ἐποχούμενον αὐτὸν ἐπὶ πώλου θεωρεῖσθαι δηλοῖ τὸ ἐπὶ τοῦ νέου λαοῦ καθέζεσθαι τὸν οὐράνιον ἡγεμόνα καὶ βασιλέα τῆς Ἱερουσαλήμ. καὶ τὸν ἐθνικὸν λαὸν ἐδήλου γὰρ ὁ πῶλος· μὴ ὄντα καθαρόν. τοιοῦτον γὰρ παρὰ τῷ νόμῳ καὶ τὸ ζῶον τοῦτο.

7. Et duxerunt pullum ad Ieſū:
» & imponunt illi veſtimenta ſua,
» & ſedit ſuper eum.
8. Multi autem veſtimenta ſua
» ſtraverunt in via: alij autē fron-
» des cædebant de arboribus, &
» ſternebant in via.
9. Et qui præibant, & qui ſe-
» quebantur clamabant, dicentes,
» Hoſanna, Benedictus qui ve-

» Καὶ ἤγαγον τὸν πῶλον πρὸς τὸν
» Ἰησοῦν, καὶ ἐπέβαλον αὐτῷ τὰ ἱμά-
» τια αὐτῶν. καὶ ἐκάθισεν ἐπ' αὐτῷ.
» Πολλοὶ δὲ τὰ ἱμάτια αὐτῶν
» ἔστρωσαν εἰς τὴν ὁδόν· ἄλλοι δὲ στιβά-
» δας ἔκοπτον ἐκ τῶν δένδρων, καὶ
» ἐστρώννυον εἰς τὴν ὁδόν.
» Καὶ οἱ προάγοντες καὶ οἱ ἀκο-
» λουθοῦντες ἔκραζον, λέγοντες, ὡσαν-
» νά· εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν
» ὀνό-

» ὀνόματι Κυρίου.
» Εὐλογημένη ἡ ἐρχομένη βασιλεία
» ἐν ὀνόματι Κυρίου, τοῦ πατρὸς ἡμῶν
» Δαβίδ, ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις.

» nit in nomine Domini.
10. Benedictũ quod venit re-
» gnum Patris noſtri David: Ho-
» ſanna in excelſis.

ΤΟΛΩΣ. Ἐλθόντος τοῦ Σωτῆρος ἔκραζον οἱ παῖδες τὸ ὡσαννά. τοῦτο δὲ μεθερμηνευόμενον σημαίνει, σῶσον δή· ὡς γέγραπται ἐν τῷ ἑπτακαιδεκάτῳ ψαλμῷ, ὦ Κύριε σῶσον δή. ὅπερ ἐν τῷ ἑβραϊκῷ ψαλτηρίῳ ὡσαννὰ γέγραπται· τοῦτο δὲ ἔλεγον πιστεύοντες υἱὸν εἶναι αὐτὸν Δαβὶδ καὶ Χριστόν. οὐ κάθηται δὲ ἐπὶ γυμνοῦ τοῦ πώλου· ἀλλ' ἐπὶ τὰ ἱμάτια τῶν ἀποστόλων. ἐπεὶ γὰρ τὸν πῶλον ἔλαβον ἅπαντα λοιπὸν παρίεντο. τὸ δὲ εὐήνιον τοῦ πώλου καὶ ἥμερον ἀδαμάστου ὄντος καὶ μήπω πειραθέντος τινὸς χαλινοῦ, δηλοῖ τὸ καταπειθὲς τῶν ἐθνῶν καὶ τὴν ἀθρόαν εἰς εὐταξίαν μεταβολήν.

TOLOSANI. Venienti Salvatori acclamabant pueri *hoſanna*; quod ex Hebræo redditum ſonat, *age ſalvum fac*. ſicut ſcriptum eſt in Pſalmo decimoſeptimo. *O Domine ſalvum me fac*. cui verbo in hebraico pſalterio reſpondet: *hoſanna*. Hoc autem cùm dicerent, ſatis indicabant credere ſe, eſſe ipſum verè filium Davidis & Chriſtum. Non autem nudo aſello Dominus, ſed veſtimentis Apoſtolorum quæ illi ſupra dorſum beſtiæ multa congeſſerant, inſedit. nimirum qui miſſi ad quærendum id animal erant, uno eo contenti, clitellas & ephippia reliquerant. quæ res facilitatem mitis jumenti prodit, ſine habenis ad omnem ſe motum nutumque tractabilem præbentis, etiam ſi domitus antea numquam frenumque expertus eſſet. Erat hæc figura docilitatis futuræ Gentilis populi, ſubitæque mutationis ejus ac converſionis ad rectam diſciplinam.

» Καὶ εἰσῆλθεν εἰς Ἱεροσόλυμα ὁ
» Ἰησοῦς, εἰς τὸ ἱερόν. καὶ περιβλεψά-
» μενος πάντα, ὀψίας ἤδη οὔσης τῆς ὥ-
» ρας ἐξῆλθεν εἰς Βηθανίαν μετὰ τῶν
» δώδεκα.
» Καὶ τῇ ἐπαύριον ἐξελθόντων αὐ-
» τῶν ἀπὸ Βηθανίας, ἐπείνασε.
» Καὶ ἰδὼν συκῆν μακρόθεν ἔχου-
» σαν φύλλα, ἦλθεν εἰ ἄρα εὑρήσει τι
» ἐν αὐτῇ. καὶ ἐλθὼν ἐπ' αὐτὴν οὐδὲν
» εὗρεν εἰ μὴ φύλλα. οὐ γὰρ ἦν καιρὸς
» σύκων.

11. Et introivit Ieroſolymam
» in Templum: & circumſpectis
» omnibus, cùm jam veſpera eſſet
» hora, exijt in Bethaniam cum
» duodecim.
12. Et alia die cùm exirent à
» Bethania, eſurijt.
13. Cùmque vidiſſet à longè
» ficum habentem folia, venit ſi
» quid fortè inveniret in ea: & cũ
» veniſſet ad eam, nihil invenit
» præter folia. nõ enim erat tem-
» pus ficorum.

» Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς, εἶπεν
» αὐτῇ, μηκέτι ἐκ σοῦ εἰς τὸν αἰῶνα
» μηδεὶς καρπὸν φάγοι· καὶ ἤκουον οἱ
» μαθηταὶ αὐτοῦ.

14. Et reſpondens dixit ei, Iam
» nõ amplius in æternũ ex te fru-
» ctum quiſpiam manducet. Et
» audiebant Diſcipuli ejus.

ΤΟΛΩΣ. Εἰσῆλθε μὲν εἰς τὸ ἱερὸν ὁ

TOLOSANI. Ingreſſus quidẽ

in Templum eſt Ieſus, ſed rurſus egreſſus inde eſt, ſignificans fore ut deſerta relinqueretur ea ſacra domus. Venit autem & in Bethaniam. quæ vox ex originibus ſonat, Domus obedientiæ. Videamus autem & quę geſta circa ficū ſunt. hanc enim hiſtoriam abundè multę inopinatę circumſtantię, & mirabilis ad vocis ſonum ſecuta mutatio, conſideratione dignam efficiunt. Quomodo eſurijt mane Chriſtus? & quamobrem cū nondum adveniſſet tempus ficuum, fructum non ejus tempeſtatis ab innoxia tam acerbè repetijt arbore? quę item ratio eſt ſumptę ultionis à planta ſenſus experte? Ad ea dicendum eſt: certo conſilio & arcana ratione talia eſſe à Salvatore ſic geſta. Quoniam enim exempla ſuę potentię hactenus benefaciendo dumtaxat dederat: neque viderant Diſcipuli quemquam ab eo mulctatum aut malè habitum, neceſſe credidit oſtendere ad terrorem impiorum, nocendi facultate ſe minimè carere, ſi quādo uti vellet ac neceſſe eſſet. Ejus igitur experimentum poteſtatis, quod pro ſua humanitate in homine noluit edere, in ligno ſenſu caſſo edidit, arefacienda ficu. quo facto ſatis oſtendit quid adverſus eos poſſet qui crucifixerunt ipſum. Eos tamen cùm ipſi facillimū eſſet perdere, abſtinere poteſtatis ejus uſu maluit. Propenſa enim ad benefaciendū hominibus Dei natura eſt: & ab ijs damno afficiendis aliena.

VICTORIS ANT. Poſtridie, ait, exeuntibus ipſis Bethania, eſurijt. Matthæus addit: manè id contigiſſe. quomodo autem mane eſurit? Indulſit hoc carni. Alius

Ἰησοῦς, ἀλλὰ πάλιν ἐξῆλθε. σημαίνων ὅτι καταλειφθήσεται ἔρημος ὁ ναὸς οὗτος. ἔρχεται δὲ καὶ εἰς Βηθανίαν· ὃ δὴ μεθερμηνευόμενον οἶκος ὑπακοῆς. Ἴδωμεν δὲ καὶ τὰ περὶ τὴν συκῆν. πολλὰ γὰρ ἄτοπα δοκοῦσιν εἶναι τῷ ῥήματι· πῶς ἐπείνασεν ὁ Χριστὸς πρωΐας· καὶ ἔτι καιροῦ μὴ ὄντος σύκων, ἀπῄτει καρπόν; Καὶ τίς ὁ λόγος ἀναισθήτου φυτοῦ τιμωρίαν γίνεσθαι; πρὸς οὖν ταῦτα ῥητέον· ὡς οἰκονομίας χάριν ταῦτα πεποίηκεν ὁ Σωτήρ. ἐπεὶ γὰρ θαύματα ἐποίει ἐπὶ τῇ τῶν ἀνθρώπων εὐεργεσίᾳ· ἀεὶ γὰρ ἦν ἀγαθοποιὸς ἡ δύναμις αὐτοῦ· ἐπὶ κακώσει δέ τινος οὐδέποτε ἑώρων οἱ μαθηταὶ ταύτην γεγενημένην· διὰ τοῦτο ἐξήρανε τὴν συκῆν· δεικνύων ὅτι καὶ κακῶσαι δύναται. οὕτω μὲν ἔσται φανερὸν ὅτι δύναται καὶ τοὺς σταυρώσαντας αὐτὸν ἀφανίσαι· ἀλλ᾽ οὐ βούλεται. διὰ τοῦτο καὶ τὴν κάκωσιν οὐκ ἐπ᾽ ἀνθρώπου· ἀλλ᾽ ἐπὶ τοῦ ἀψύχου δένδρου ἐνεδείξατο. εὐεργετικὸν γὰρ ἀνθρώπων τὸ θεῖον· ἀλλ᾽ οὐ κακωτικόν.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Καὶ τῇ ἐπαύριόν φησιν, ἐξελθόντων αὐτῶν Βηθανίας, ἐπείνασεν. ὁ Ματθαῖος τὸ πρωῒ προσέθηκε. πῶς δὲ πρωΐας πεινᾷ; συνεχώρησε τῇ σαρκὶ τοῦτο. ἄλλος δὲ ἔφη, ἦλθεν εἰ ἄρα εὑρήσει ἐν αὐτῇ καρπόν. ὅθεν δῆλον ὅτι τῆς ὑπονοίας αὐτῶν ἦν. καὶ γὰρ τὰς ὑπονοίας τῶν μαθητῶν γράφουσιν. οὕτω δὲ καὶ τὸ νομίζειν διὰ τοῦτο αὐτὴν καταρᾶσθαι. τίνος οὖν ἕνεκεν κατηράθη; τῶν μαθητῶν ἕνεκεν, ἵνα θαρρῶσιν. ἐπειδὴ γὰρ πανταχοῦ μὲν εὐεργετῶν, οὐδένα ἐκόλασεν· ἔδει δὲ καὶ τῆς τιμωρητικῆς αὐτοῦ δυνάμεως ἀπόδειξιν παρασχεῖν, ἵνα μάθωσιν ὅτι δυνάμενος ξηρᾶναι Ἰουδαίους, ἑκὼν συγχωρεῖ, καὶ οὐ ξηραίνει. οὐκ ἐβούλετο δὲ τοῦτο εἰς ἀνθρώπους ἐνδείξασθαι, καὶ εἰς τὸ φυτὸν τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ τὴν ἀπόδειξιν ταύτην παρέχετο. ὅταν δὲ εἰς τόπους γίνεται

τὰ μὴ

τι, μὴ ἀκριβολογώμεθα, δικαίως ἢ ἀδίκως λέγοντες, ἀλλὰ τὸ θαῦμα ἴδωμεν. ἐπεὶ καὶ περὶ τῶν χοίρων πολλοὶ τοῦτο εἰρήκασι τῶν καταποντισθέντων, ἦν τοῦ δικαίου γυμνάζοντες λόγον. ἀλλ' οὐδὲ ἐνταῦθα προσεκτέον αὐτοῖς. καὶ γὰρ καὶ ταῦτα ἄλογα, ὥσπερ ἐκεῖνο τὸ φυτὸν ἄψυχον. τίνος οὖν ἕνεκεν περιέκειται τοῦτο σχῆμα τῷ πράγματι; καὶ τῆς κατάρας αὕτη ἡ πρόφασις; ὅπερ ἔφην, τῆς τῶν μαθητῶν ὑπονοίας τὸ πρᾶγμα ἦν, εἰ καὶ τύπον οὐδὲν ἀφίησι. εἰ δὲ λέγοιτο, οὐκ ἦν καιρὸς, τὸ ἐντεῦθεν δείκνυσιν ὅτι προηγουμένως εἰς τοῦτο ἦλθε, οὐ διὰ πεῖναν, ἀλλὰ διὰ τοὺς μαθητάς. τίς γὰρ οὕτως εὐήθης ὥστε ὑπολάβοιτο, ἐν πρωϊνῷ τῷ καιρῷ τοσοῦτος ἥπτετο πείνης; ἢ εἴπερ ἐπείνη καὶ τὸ ἐσθίειν ἐνόμιζεν ἀδεές, τί τὸ κωλῦον ἦν αὐτὸν φαγόντα τῆς οἰκίας ἐξελθεῖν; οὐδὲ γὰρ ἔνεστιν εἰπεῖν ὡς ἡ τοῦ καρποῦ θέα πρὸς πεῖναν αὐτὸν ἐξεκαλέσατο. οὐ γὰρ ἦν καιρὸς σύκων· πεινῶν δὲ πῶς οὐχ ἑτέρωθεν ἐζήτει τροφὴν, ἀλλ' ἀπὸ τῆς συκῆς, ἣν οὐ δυνατὸν ἔχειν πρὸ τοῦ καιροῦ τὸν καρπὸν δῆλον πᾶσιν ὄντος σαφῶς; ποίας δὲ ἀγανακτήσεως ἦν ἄξιον τὸ μὴ ἔχειν αὐτὴν καρπόν; ὥστε ὅγε μὴ πάντως εὐήθης ἱκανῶς ἂν ἐκ τούτου συλλογίσαιτο ὅτι πεῖνα μὲν οὐκ ἦν, πρόσχημα δὲ ἦν πείνης τὴν οἰκείαν ἐνδεικνύμενος δύναμιν, εἰς τὸ μὴ οἴεσθαι αὐτοὺς ἀτονίᾳ τὸ πάθος αὐτὸν ἀναδέχεσθαι. διὰ τοῦτο φυτὸν ἐπιλεξάμενος ὃ κἂν εἰ τέμοι τις οὐ ῥᾳδίως τὴν ἔμφυτον ὑγρασίαν ἀποτίθεσθαι πέφυκε· τοῦτο διὰ μόνης ἐξήρανε τῆς ἐπιτιμήσεως.

autem ait: *venit, ſi fortè inveniret in ea fructum*. prout videlicet comites ejus opinabantur. nam opinationes Diſcipulorum Evangeliſtæ plerumque ſic ſcribendo exprimunt. cujus generis eſt: ideo diris devotam à Domino ficulneam. quod in adſtantium opinione, non reipſa fuit. Cur igitur iſti arbori malè imprecatus eſt? Diſcipulorum gratia. ut inde fiduciam conciperent. Quoniam enim, ſparſis undequaque beneficijs, neminem umquam, quantumvis malè meritum, læſerat, oportuit experimẽtum edere facultatis qua pollebat ulciſcendi & nocendi, ſi vellet: ut ſic intelligerent ipſum, cùm poſſet arefacere Iudæos, abſtinere ultrò ab ejus poteſtatis uſu, & indulgentia vim temperare. Noluit autem præ innata lenitate, nocendi poteſtatem in homines experiri, ſed neceſſaria ejus virtutis demonſtratione, in ligno defungi ſatis habuit. Cùm autem tale aliquid obtulerit hiſtoriæ locus occurrens; ne ſubtiliter diſquiramus, jure ne id factũ, an injuria: ſed miraculum conſideremus. Nam nec in porcis demerſis curioſam diligentiã probamus multorum otioſè diſputantiũ quã juſtè id factum à Domino. ne hic quidem talibus attendamus, cenſeo. nam & illa erant animalia rationis expertia, ut & hoc lignum ſenſu caſſum. cur igitur hanc ſpeciem induit negotio? & maledictionis quis hic prætextus eſt? Iam dixi, non res ipſas ut erant, ſed Diſcipulorum opinationes expreſſas. cùm revera nihil eorum quę ipſi putabant per hæc Chriſtus ſignificaret. Cùm dicitur: *non enim erat tempus ficorum*. oſtenditur alia longè ex cauſa eò veniſſe Dominum, quàm famis explendæ. nimirum ad utilitatem, ut dixi, Diſcipulorum. quis enim tam ſtultus ſit, ut exiſtimet matutino tempore adeò eſurijſſe Chriſtum? quod ſi eſurijt & veſci ne tũ quidẽ putavit intempeſtivũ, quid prohibuerat

rat

rat præſumere jentaculum antequam domo prodiret? nam dici profectò nequit, oblato fortè pomiferæ arboris conſpectu natam Domino,& velut irritatam famem. non enim erat tempus ficorum. Porrò eſuriens quomodo non aliunde quæſivit cibum, quàm à ficulnea, quam palàm erat habere tali tempore non poſſe maturas ficus? quam verò indignationem merebatur,non habere ipſam fructum ante tempus? Quare quivis non planè ſtultus ex his abundè argumentatus intelliget: famem in Domino non fuiſſe: ſed ſpeciem ipſum iſtam exhibuiſſe famis, ut occaſionem ſumeret oſtendendi quid valeret ad nocendum & ulciſcendos aggreſſores; ne putarent in paſſione mox futura, idcircò ipſum ſuccubuiſſe adverſantibus,quod debilis eſſet ad repellendam vim. Elegit autem virtuti nocendi demonſtrandæ arborem naturæ tam vivacis, ut ne cæſa quidem ſuccum amittat: quã tamen ipſe ſola increpatione ſiccavit.

15. Et veniunt Ieroſolymam.
» Et cùm introiſſet in Templum,
» cœpit ejicere vendentes & e-
» mentes in Templo, & menſas
» nummulariorum, & cathedras
» vendentium columbas evertit.
16. Et non ſinebat ut quiſquã
» transferret vas per Templum,
Iſa. 57. 7. 17. Et docebat dicens eis,Nõ-
» ne ſcriptum eſt, Quia domus
» mea domus orationis vocabi-
Ierem. 7. 11. » tur omnibus Gentibus? Vos au-
» tem feciſtis eam ſpeluncam la-
» tronum.
18. Quo audito Principes Sa-
» cerdotum,& Scribæ quærebant
» quomodo eum perderent. ti-
» mebant enim eum: quoniam
» univerſa turba admirabatur ſu-
» per doctrina ejus.

TOLOSANI. Ejectionẽ ven-
Ioan. 2. dentium è Templo per Dominum
factam, Ioannes quidem initio E-
vangelij contigiſſe memorat; hic
autem noſter ſub finem: ſicut &
Matthæus.dici poteſt bis id eſſe fa-
ctum, & per occaſiones diverſas.
Sanè character differentiæ apparet
inter ea quæ noſter hic narrat, in
eo quod Ioannes veniſſe Ieſum in
Templũ refert ſub tempus Paſchę,

» Καὶ ἔρχονται εἰς Ἱεροσόλυμα· καὶ
» εἰσελθὼν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸ ἱερὸν, ἤρξατο
» ἐκβάλλειν τοὺς πωλοῦντας καὶ ἀγο-
» ράζοντας ἐν τῷ ἱερῷ· καὶ τὰς τρα-
» πέζας τῶν κολλυβιστῶν καὶ τὰς καθέ-
» δρας τῶν πωλούντων τὰς περιστερὰς
» κατέστρεψε.
» Καὶ οὐκ ἤφιεν ἵνα τις διενέγκῃ
» σκεῦος διὰ τοῦ ἱεροῦ.
» Καὶ ἐδίδασκε, λέγων αὐτοῖς, οὐ
» γέγραπται ὅτι ὁ οἶκός μου οἶκος προ-
» σευχῆς κληθήσεται πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν;
» ὑμεῖς δὲ ἐποιήσατε αὐτὸν σπήλαιον
» λῃστῶν.
» Καὶ ἤκουσαν οἱ γραμματεῖς καὶ
» οἱ ἀρχιερεῖς, καὶ ἐζήτουν πῶς αὐτὸν
» ἀπολέσουσι. ἐφοβοῦντο γὰρ αὐτὸν,
» ὅτι πᾶς ὁ ὄχλος ἐξεπλήσσετο ἐπὶ
» τῇ διδαχῇ αὐτοῦ.

ΤΟΛΩΣ. Τὸ ἐκβάλλειν τοὺς πω-
λοῦντας ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ τὸν Κύριον· ὁ μὲν
Ἰωάννης ἐν ἀρχῇ τοῦ Εὐαγγελίου γεγο-
νέναι φησί· οὗτος δὲ πρὸς τῷ τέλει. κα-
θάπερ καὶ ὁ Ματθαῖος. Καὶ ἔστιν εἰ-
πεῖν. ὅτι δεύτερον γέγονε τοῦτο ἴσως· καὶ
κατὰ διαφόρους καιρούς. ἐκ γὰρ τοῦ χρό-
νου καὶ τῆς ἀποκρίσεως φανερόν ἐστιν.
ἐκεῖ μὲν γὰρ ἐν τῷ πάσχα παρεγένετο.
ἐνταῦθα δὲ πρὸ πολλοῦ. τὸν δὲ ναὸν
σπήλαιον λῃστῶν ὀνομάζει διὰ τὸ φιλο-
κερδὲς

κερδὲς τῶν ἐμπόρων. τὸ γὰρ λῃστρικὸν γένος τοιοῦτον. κολλυβιστὰς δὲ καλεῖ τοὺς τὰ νομίσματα ἀλλάσσοντας. Κόλλυβος γὰρ εἶδος λεπτοῦ νομίσματος χαλκοῦ. Συνίστησι δὲ τὴν κατ' αὐτῶν κατηγορίαν ἐκ τῆς τοῦ Ἠσαΐου προφητείας λέγοντος ὡς ἐκ προσώπου τοῦ Θεοῦ· ὁ οἶκός μου, οἶκος προσευχῆς κληθήσεται. οὐχ οὗτοι δὲ μόνοι καλοῦνται λῃσταί· ἀλλὰ καὶ οἱ τὴν χάριν τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ τὴν ἐκ τοῦ βαπτίσματος ἐπαγγελίαν τοῖς βουλομένοις πωλοῦντες. διὰ γὰρ τῆς περιστερᾶς ἐδήλωσε τοῦτο. διὸ καὶ ἀνάξιοι τυγχάνουσι τοῦ ἱεροῦ.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ. Τοῦτο καὶ ὁ Ἰωάννης φησίν· ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν ἐν ἀρχῇ τοῦ εὐαγγελίου· οὗτος δὲ πρὸς τῷ τέλει, ὥσπερ καὶ ὁ Ματθαῖος. ὅθεν εἰκὸς δεύτερον γεγενῆσθαι τοῦτο, καὶ κατὰ διαφόρους καιρούς, καὶ δῆλον καὶ ἀπὸ τῶν χρόνων καὶ ἀπὸ τῆς ἀποκρίσεως. ἐκεῖ μὲν γὰρ ἐν τῷ πάσχα παραγένετο. ἐνταῦθα δὲ πρὸ πολλοῦ. τοῦτο δὲ κατηγορία μείζων τῶν Ἰουδαίων· ὅτι καὶ ἅπαξ καὶ δὶς τὸ αὐτὸ αὐτοῦ ποιήσαντος, ἐνέμενον ἐπὶ τῇ καπηλείᾳ· καὶ ἀντίθεον αὐτὸν ἔλεγον, δέον κἀντεῦθεν μαθεῖν αὐτοῦ πρὸς τὸν πατέρα τιμὴν καὶ τὴν οἰκείαν ἰσχύν. ἑώρων γὰρ τοὺς λόγους τοῖς πράγμασι συμφωνοῦντας· ἀλλ' οὐδὲ οὕτως ἐπείθοντο, ἀλλ' ἠγανάκτουν. διὸ καὶ αὐτὸς τὸν Ἠσαΐαν αὐτοῖς ἐπιτειχίζει κατήγορον, τὸν θυμὸν αὐτῶν καταστέλλων, καὶ δεικνὺς ὅτι παρὰ Θεοῦ ἥκει. λῃστὰς δὲ τοὺς ἐμπόρους ἐκάλεσε, διὰ τὸ λῃστρικὸν τῆς φιλοκερδίας, καὶ ὅτι τὴν τῶν θυσιῶν χρείαν πρόφασιν αἰσχροκερδίας λαμβάνοντες, βόας, καὶ τρυγόνας, καὶ περιστερὰς ἐπίπρασκον· ἕτεροι δὲ ἀργύρια προὐτίθεσαν λεπτὰ πρὸς τὴν τῶν μειζόνων ἀλλαγήν. σφοδρότερος δὲ τὸ ἔργον οὐκ ἐν ὑποθέσει λόγου γενόμενος, ὁπότε καὶ τοὺς πιπράσκοντας ἐξέβαλε καὶ τὰς τραπέζας κατέστρεψεν. ἄλλος δέ φησιν ὅτι περὶ τὸν χρόνον οὐ ταὐτὸν τοῖς τρισὶν εὐαγγελισταῖς ἐμέλησεν

ibique, cùm vendentes ejeciſſet interrogatum à Iudæis illis verbis: *quod ſignum oſtendis nobis?* &c. quorum nihil hic habetur: ubi potiùs indicatur, multò ante Paſcha hæc eſſe geſta. Porrò Templum ſpeluncam latronum nominat, propter lucri ſtudium quo mercatores flagrant, quod genus latrocinantiū affine eſt. Collybiſtas vocat eos, qui permutationi nummorū menſas expoſitas habebant. Collybus enim ſpecies eſt minuti nummi ex ære. Peragit verò reos iſtos teſtimonio Iſaiæ dicentis: *Domus mea domus orationis vocabitur*. *Iſai. 56.* Non hi autem ſoli vocantur latrones, ſed etiam ij qui gratiam Sancti Spiritus & Baptiſmatis adminiſtrationem, per id ſacramentum ad ſpem repromiſſionum admitti eupientibus vendunt. Dona enim ejuſmodi ſpiritualia columbarū ſymbolo deſignata ſunt. quæ qui venum exponunt longè indigniſſimi ſunt aditu ſacrorum.

VICTORIS. Hoc & Ioannes dicit: ſed hic initio, noſter ſub finem Evangelij, uti & Matthæus, unde veriſimile eſt ſecundò idem, diverſis temporibus iteratū. quod & ex collatione temporum & ex reſponſo patet. Illic enim circa Paſcha veniſſe dicitur, hic verò lōgè ante. Hinc porrò gravior culpa Iudæorum deprehenditur, quos nec ſemel iterumque adhibita reprehenſio ab impia nundinatione revocavit; neque à blaſphemia, qua Chriſtum Deo contrarium jactabant: cùm vel ex his diſcere ipſos oporteret, & venerationē ejus erga Patrem, & propriam ipſius potentiam. Videbant enim congruentes operibus ſermones: ſed

nec

nec ſic perſuaſi ſunt. verùm ægrè ferebant, quare & ipſe Iſaiam illis exadverſo ſtatuit accuſatorem, extinguens iram eorum, & oſtēdens ſe à Deo venire. Latrones autem negotiatores vocat, propter rapacitatem avaritiæ lucris inhiantis, qua inſtincti ex ipſo ſacrificiorum uſu turpis quæſtus occaſionē captabant, partim boves, turtures, & columbas vendentes: partim expoſitis menſis monetæ vilioris, in eam nummos majoris pretij ad cōmerciorum cōmoditatem permutantes. Grauiùs porrò erat hoc facinus, quàm ut ejus emendatio leni admonitione trāſigi poſſet: quare facta adjunxit, eaque vehementia; ejectionem vendentium, menſarum everſionem. Alius autem dicit: Tres Evangeliſtas non ſtuduiſſe tempus exprimere, in narratione hujus aſcenſus in Ieruſalē: Ioannem verò diligentius illud obſervaſſe; clarè ſignificans in priori aſcenſu hæc geſta; cùm hi ad alium aſcenſum paſſioni propinquum referant. Illud autem præcipuè curabant, res uti ſe habuerunt verè tradere: aſcenſus varios minutè diſtinguere, tanti non duxerunt: ſed hos duos in unum quaſi conflarunt. De cætero Scribæ ac Principes Sacerdotum inter ſe conſultabant, & quærebant quomodo ipſum perderent. Se enim notari ac perſtringi arbitrabantur his quæ ab illo fiebant. At ille aliquādo deprehenſus ab ijs & undique concluſus, viam tamen inveniebat evadendi, fallens quantumvis acres explorantium obtutus. Nonnunquam ultrò apparens flagrantem inſidiantium rabiem nutu ac majeſtate comprimebat. non enim volebat ſemper res humana vi majores operari; quo videlicet verè aſſumptæ ab eo humanitatis indubitata fides fieret. At illi nec populi exemplo Chriſtum venerantis corrigebantur; nec Prophetarum teſtimonia verebantur. Adeo ſemel ipſos occuparat, & ad crudelitatem armabat ambitio.

ἐν τῇ διηγήσει τῆς ἀνόδου τῆς Ἱερουσαλήμ. ὁ γὰρ Ἰωάννης ἀκριβέστερον τὸ τοιοῦτον παρεϊστορήσας ἐν τῇ προτέρᾳ ἀνόδῳ ταῦτα πεπρᾶχθαί φησι· καὶ οὗτοι ἐν τῷ πάθει ἱστοροῦσι γεγονός. τὸ οὖν ἱστορῆσαι τὸ πρᾶγμα μόνον ἐμέλησεν αὐτοῖς, καὶ τὰς διαφόρους ἀνόδους μίαν πεποιήκασι. οἱ δὲ λοιπὸν γραμματεῖς καὶ ἀρχιερεῖς ἤκουσαν καὶ ἐζήτουν πῶς αὐτὸν ἀπολέσουσιν. ᾔσθοντο γὰρ ὅτι αὐτοὺς καθάπτεται τὰ γινόμενα παρ᾽ αὐτοῦ. ποτὲ μὲν οὖν κατεχόμενος διὰ μέσου αὐτῶν ἀναχωρεῖ, καὶ οὐχ ὁρᾶται. ποτὲ δὲ φαινόμενος ὠδίνουσαν αὐτῶν τὴν ἐπιθυμίαν ἐπέχει. ἐνταῦθα δὲ ὁ φόβος τοῦ πλήθους αὐτοὺς κατεῖχεν. οὐ γὰρ ἐβούλετο πάντα ὑπὲρ ἄνθρωπον ποιεῖν, ὥστε πιστευθῆναι τὴν οἰκονομίαν. οἱ δὲ οὐδὲ ἀπὸ τοῦ πλήθους ἐσωφρονίζοντο, οὔτε τὴν τῶν προφητῶν μαρτυρίαν ᾐδοῦντο. οὕτω καθάπαξ αὐτοὺς ἡ φιλαρχία ἐπλήρωσεν, καὶ εἰς μιαιφονίαν ἐξώπλιζεν.

19. Et cùm veſpera facta eſſet,
„ egrediebatur de civitate.
20. Et cùm manè tranſirent,
„ viderunt ficum aridam factam à
„ radicibus.
21. Et recordatus Petrus, dixit

„ Καὶ ὅτε ὀψὲ ἐγένετο, ἐξεπορεύε-
„ το ἔξω τῆς πόλεως.
„ Καὶ πρωῒ παραπορευόμενοι, εἶ-
„ δον τὴν συκῆν ἐξηραμμένην ἐκ ῥι-
„ ζῶν.
„ Καὶ ἀναμνησθεὶς ὁ Πέτρος, λέ-
„ γει

» λέγει αὐτῷ, ῥαββί, ἴδε, ἡ συκῆ ἣν κα-
» τηράσω, ἐξήρανται.
» Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς, λέγει
» αὐτοῖς, ἔχετε πίστιν Θεοῦ.
» Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι ὃς ἂν εἴπῃ
» τῷ ὄρει τούτῳ, ἄρθητι καὶ βλήθητι
» εἰς τὴν θάλασσαν· καὶ μὴ διακριθῇ ἐν
» τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, ἀλλὰ πιστεύσῃ
» ὅτι ἃ λέγει γίνεται, ἔσται αὐτῷ ὃ ἐὰν
» εἴπῃ.

ΤΟΛΩΣ. Ὁρῶντες οἱ μαθηταὶ τὸ γεγονὸς θαῦμα ἐπὶ τῆς συκῆς, ἐθαύμαζον. τοῦτο δὲ οὐκ ἦν τελείας πίστεως. ἠπίστουν γὰρ οἱ μαθηταὶ ὅτι δύναται τοσαῦτά τε καὶ τοιαῦτα ποιεῖν. ὁ δὲ Σωτὴρ λεληθότως ἐκβάλλει αὐτοὺς τῆς ἀπιστίας, καὶ καθαρῶς δείκνυσιν, ἡλίκον ἐστὶ τὸ τῆς πίστεως μέγεθος· ὡς μὴ μόνον ξύλον ἀποξηρᾶναι τεθηλός· ἀλλὰ καὶ ὄρος μετακινῆσαι, καὶ πάντα πληρῶσαι ὅσα ἄν τις αἰτήσηται. τοῦτο δὲ ὁρῶντες οἱ μαθηταὶ ἐθαύμασαν φησὶν ὁ εὐαγγελιστής. οὐκ ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἐν ᾗ γέγονε τὸ θαῦμα, ἀλλὰ τῇ ὑστεραίᾳ.

ΚΥΡΙΛΛΟΥ. Ἐπὶ θαυματουργίᾳ ματαίᾳ λέγουσί τινες γεγονέναι τὸ τῆς συκῆς θαῦμα, ἀπαιτοῦντες ὡς ἐπὶ ἐλέγχῳ τῆς ἐπαγγελίας τὴν τοῦ ὄρους μετάβασιν. καθὼς πρὸς τοὺς μαθητὰς εἴρηκεν ὁ Χριστός. ἀσεβοῦσι γὰρ οἱ τὰ τοιαῦτα λέγοντες. οὔτε γὰρ ὄρος οὔτε κόσμος ματαίως κινηθείη ἂν κατὰ δύναμιν Θεοῦ. καθάπερ οὐδὲ τὴν συκῆν ἐξήρανεν· ἀλλ' ἐπὶ σημείῳ τῆς μελλούσης ἀκαρπίας Ἱερουσαλήμ· καὶ πρὸς ἔνδειξιν τῆς ἑαυτοῦ δυνάμεως.

» ei, Rabbi, ecce ficus cui maledi-
» xiſti, aruit.
22. Et reſpondens Ieſus, ait il-
» lis, Habete fidem Dei.
23. Amen dico vobis quia qui-
» cunque dixerit huic monti, Tol-
» lere & mittere in mare, & non
» hæſitaverit in corde ſuo, ſed cre-
» diderit quia quodcunque dixe-
» rit, fiat: fiet ei.

TOLOSANI. Videntes Diſcipuli quod in ficu editum fuerat oſtentum, mirati ſunt. quod ipſum erat indicio, nequaquam ineſſe ipſis perfectam adhuc fidem. Siquidem inde illa oriebatur admiratio Diſcipulis, quod ad talia, tantaque haud ſatis potentem Dominum putarent. A qua illos infidelitate ſenſim ſine ſenſu Salvator abducit. liquidoque monſtrat quam magna ſit vis fidei, quæ non ſolùm virentem arborem ſiccare verbo, ſed etiam tranſportare nutu ac juſſu montem aliò queat: ac denique omnia efficere quæcumque quilibet optaverit. Cæterùm quod miratos Diſcipulos Matthæus ait, non id in eam diem cõvenit qua perpetratum id miraculum eſt. Aruit enim ficus ſtatim Domino loquente. cæterum poſtridiè tantùm dilapſis folijs prætereuntes Diſcipuli exaruiſſe illam compererunt, & mirati ſunt.

CYRILLI. Ad ſolam potentiæ oſtentationem, nullo alio certo cõſilio, arefactam à Domino ficum affirmant quidam. in quo ſuffragari ſibi putant promiſſionem, quæ adjungitur transferendi montis in gratiam eorum qui fide valuerint. ut enim, inquiunt, nullum uſum alium translatio montis in mare habere videtur poſſe quàm admirationis incutiendæ ac divinæ probandæ potentiæ: ita nihil aliud devovenda ficu, & ſui efficacia verbi interficienda, ſpectaſſe Dominus putandus eſt, quàm perculſionem animorum, & manifeſtationem meram mirificæ poteſta-

tis ſuæ. Hi longè falluntur, nec ſatis religioſè de Deo ſentiunt. ſuum enim peculiarem uſum ac finem certum & meditatò decretum habent omnia Dei opera: ut ne in ſtipula quidem ac feſtuca movenda, nedum in monte ſede ſua moliendo, potentiam Deus ſuam ad ſolam ſui jactationem experiatur. Atque adeò dum hanc ficum areſecit, præter oſtenſionem potentiæ, typum informare ac ſpeciem voluit futuræ ſterilitatis Ieruſalem.

24. Propterea dico vobis, om-
„ nia quæcunque orantes petitis,
„ credite quia accipietis, & eve-
„ nient vobis.

ANONYMI. Ficulnea maledicta Satanam deſignat Chriſti adventu quaſi arefactũ, hoc eſt dejectum imperio in homines ac tyrãnide. mirante autem Petro ficulneæ interitum, ænigmaticè dixit Dominus Diſcipulis: vobis quoque dabitur in Satanam poteſtas, ſi fideles ac conſtantes permanſeritis in fide mea. Montem enim Satanam vocat, propter ejus arrogantiſſimam ſuperbiam. ſic enim & ipſum & eos, qui ſub ipſo ſunt
Pſal.45.3 Propheta vocat: *& transferentur*, inquiens, *montes in cor maris*. Hoc autem, ad rem, ut dixi, per ficulneam ſignificatam refertur. Mitti autem in mare ſignificat; deinceps inſtabiles futuras & fluctuaturas diabolicas virtutes. utique poſtquã firmo & ſolido imperio exciderint quod in homines priùs obtinebãt. Aut mare intellige, juxta Athanaſium, profundum in quod damnandi ſunt.

VICTORIS ANT. Diſtinctiùs præſens Evangelium hanc memorat hiſtoriam, referens poſtridie animadverſam à Diſcipulis ficum arefactam, cùm à ſuburbanis in urbẽ reverterentur. At Matthæus ſecurus minutæ diligentiæ, conti-

„ Διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν, πάντα
„ ὅσα ἂν προσευχόμενοι αἰτεῖσθε, πι-
„ στεύετε ὅτι λαμβάνετε, καὶ ἔσται
„ ὑμῖν.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Ἡ συκῆ ἡ καταραθεῖσα τὸν σατανᾶν αἰνίττεται τὸν τῇ Χριστοῦ ἐπιφανείᾳ ἀποξηρανθέντα τῆς ἀνθρώπων ἀρχῆς καὶ τυραννίδος. θαυμάζοντος δὲ τοῦ Πέτρου τὴν τῆς συκῆς ἀπώλειαν, αἰνιγματωδῶς ὁ Κύριος ἔφη τοῖς μαθηταῖς· ὅτι καὶ ὑμῖν ἡ κατὰ σατανᾶ ἐξουσία δοθήσεται, εἰ μείνητε γνήσιοι περὶ τὴν ἐμὴν πίστιν. ὄρος γὰρ τὸν σατανᾶν φησι, διὰ τὸ ὑπέρκομπον τοῦ φρονήματος. οὕτως γὰρ αὐτὸν καὶ τοὺς ὑπ' αὐτὸν ὁ προφήτης καλεῖ, καὶ μετατίθεσθαι ὄρη, λέγων, ἐν καρδίαις θαλάσσης. τὸ δὲ εἰπεῖν τοῦτο πρὸς τὸν ἐκ τῆς συκῆς σημαινόμενον ἀνάγεται. τὸ δὲ βληθῆναι εἰς τὴν θάλασσαν, δηλοῖ τὸ τοῦ λοιποῦ ἀστατεῖν καὶ σαλεύεσθαι τὰς πονηρὰς δυνάμεις ἀποπεσούσας τῆς ἑδραίας καὶ παγίας ἀρχῆς ἧς εἶχον κατὰ τῶν ἀνθρώπων. ἢ θάλασσαν νόει κατὰ τὸν Ἀθανάσιον τὸν βυθὸν εἰς ὃν ἤμελλον καταδικάζεσθαι.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Ἀκριβέστερον τὸ παρὸν εὐαγγέλιον ἀπομνημονεύει τῆς ἱστορίας, ἐν τῇ ἐφεξῆς ἡμέρᾳ λέγων τεθεωρῆσθαι ὑπὸ τῶν μαθητῶν ἐξηραμμένην τὴν συκῆν, ἐπανιόντων πάλιν ἐπὶ τὴν πόλιν ἀπὸ τῶν προαστείων. ὁ δὲ Ματθαῖος παρέδραμε τὸ ἀκριβὲς τοῦ καιροῦ, εἰπὼν παραχρῆμα τὴν συκῆν ἐξηράνθαι καὶ τεθαυμακέναι τοὺς μαθητὰς παραχρῆμα γενεσθέν. ὀξεῖα δὲ ἡ

δυνά-

δυνάμεως καὶ ἐν τῷ ζωογονεῖν τὰ νεκρά, καθάπερ ἐπὶ τῶν ἀναβιωθέντων ὑπὸ Χριστοῦ, καὶ ἀποξηραίνουσα τὰ ζῶντα καθάπερ ἐπὶ τῆς συκῆς. ταῦτα δὲ ὑπὸ τῆς γραφῆς ὑπὸ Θεοῦ λέγεται τό, ἐγὼ ἀποκτενῶ καὶ ζῆν ποιήσω· καὶ τό ἐγὼ ξηραίνω ξύλον χλωρόν, καὶ ἀναθάλλω ξύλον ξηρόν.

nuò meminit & ficus arefactæ, & admirationis Diſcipulorum. Ac ſubitò quidem rem factam dicere poſſumus, licèt poſtridiè demum apparuerit. Velox enim Dei vis eſt tàm ad vivificandum mortua, prout in reſuſcitatis à Chriſto patuit; quàm arefaciendum viva, ſicut apparuit in ficu. Hoc Deus ſignificat ſic in Scriptura loquens: *Ego occidam, & ego vivere faciam.* &: Deut.32. 39.
Ego exicco lignum viride, & regerminare facio lignum aridum. Ezech.17 24.

„ Καὶ ὅταν στήκητε προσευχόμενοι, „ ἀφίετε εἴ τι ἔχετε κατά τινος, ἵνα „ καὶ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς „ ἀφῇ ὑμῖν τὰ παραπτώματα ὑμῶν.

ΤΟΛΩΣ. Ὁ καθαρῶς πιστεύων καὶ μετὰ γνώμης εὐσεβοῦς τοῦτο πεποίηκεν εἰς Θεὸν ἀνατείνων τὴν καρδίαν καὶ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ἐξέχεε κατὰ τὸν μακάριον Δαβὶδ καὶ διὰ τοῦτο ἥνωται τῷ Θεῷ πληροφορηθείσης τῆς καρδίας αὐτοῦ, ὅτι ἐπέτυχε τῆς αἰτήσεως· γνωσθήσεται δὲ τοῦτο τῷ ἐνεργήσαντι καὶ νοήσαντι τὴν κατὰ τὸ ῥητὸν τοῦτο διάνοιαν· ὁ γὰρ πιστεύσας ἄνθρωπος τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ψυχὴν παρέδωκε τῷ Θεῷ. οὗτος δὲ πάντων ὧν αἰτεῖ ἐπιτυγχάνει, μηδ᾽ ὅλως ἀμφισβητεῖν περὶ τούτου.

25. Et cùm ſtabitis ad orandū, „ dimittite ſi quid habetis adver- „ ſus aliquem: ut & Pater veſter, „ qui in cœlis eſt, dimittat vobis „ peccata veſtra.

TOLOS. Qui purè credit & animo religioſo hoc egit, in Deum intēdens cor, & animam ſuam coram Deo effudit, juxta beatū David, & propterea unitus Deo eſt, planè perſuaſo corde ejus, ſe impetraſſe quod petierit. Cognoſcetur autē hoc ab eo qui executioni mādarit & rectè intellexerit ſententiā hujus dicti. qui enim credidit homo, propriam animam Deo tradidit. Hic verò cuncta quæ petit impetrat, ne dubitationem quidē admittens ullam, quin ſit conſecuturus quod cupit.

„ Εἰ δὲ ὑμεῖς οὐκ ἀφίετε, οὐδὲ ὁ „ πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἀφή- „ σει τὰ παραπτώματα ὑμῶν.

26. Quòd ſi vos nō dimiſeritis: „ nec Pater veſter, qui in cælis eſt, „ dimittet vobis peccata veſtra.

ΒΙΚ. ΑΝΤ. Ἵνα τὸ ἐκ μετανοίας καθαρὸν ὑμῖν παρέχῃ καὶ τῆς ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν, ἐπιτυγχάνοιτε παρὰ Θεοῦ διὰ τῆς πρὸς ἀνθρώπους ἀφέσεως. παρασκευάζει τοίνυν τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ διὰ τούτων θαῤῥεῖν πίστει τε καὶ εὐχῇ, καὶ μὴ δεδοικέναι. τὸ γὰρ θαυμάσαι οὐκ ἦν ἀπὸ πίστεως. οὐδὲ γὰρ τῷ Θεῷ μέγα τοῦτο. ἐπεὶ οὖν οὐκ ᾔδεισαν αὐτοῦ

VIC. ANT. Vt puritas quę purgatione pęnitētiæ inducitur, vobis inſit: & remiſſionem peccatorum conſequamini à Deo, propter remiſſionem offenſionum per vos hominibus indultam. His igitur præparat Diſcipulos ad fiduciam in fide & oratione collocandam, & non timendum. Porrò quam

non fruſtrà de fide admonerentur, ipſorum admiratio monſtrabat, quæ non erat ex fide. nam Deo magnum non eſt unam arborem ſiccare. quia igitur ipſius potentiam nondum clarè norant, quantum ſit fidei bonum oſtendit.

σαφῶς τὴν δύναμιν, [illegible] δὲ τὸ τῆς πίστεως δείκνυσι.

27. Et veniunt rurſus Ieroſolymam. Et cũ ambularet in tẽplo,
„ accedunt ad eũ ſummi Sacerdotes, & Scribæ, & Seniores,

28. Et dicunt ei, In qua poteſtate hæc facis? & quis dedit
„ tibi hanc poteſtatem ut iſta facias?

„ Καὶ ἔρχονται πάλιν εἰς Ἱεροσόλυμα· καὶ ἐν τῷ ἱερῷ περιπατοῦντος αὐτοῦ, ἔρχονται πρὸς αὐτὸν οἱ ἀρχιερεῖς, καὶ οἱ γραμματεῖς.

„ Καὶ λέγουσιν αὐτῷ, ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιεῖς; καὶ τίς σοι τὴν ἐξουσίαν ταύτην ἔδωκεν, ἵνα ταῦτα ποιῇς;

EIVSDEM. Quoniam in ſignis quid carperent non habebant: de correptione negotiantiũ quæſtionem movent. quaſi dicerent. An tu Sacerdos es inauguratus, qui tãtum tibi arroges? Ille verò nihil fecit ullius arrogantiæ affine, indecenti è Templo removendo, pacì loci ejus ſacri ac decoro conſulens. Tamen calumnia quod rodat aliud non habens, huic morſum infigit. Et illi quidem quando ejecit vendentes, nihil cõtra hiſcere ſunt auſi, propter miracula, quæ Mattheus refert ipſum in Templo patraſſe. Poſtquam verò iterum eum vident, ultrò objurgant, tantùm non dicentes. Quare tu incipis prohibere quæ nos nullo umquam tempore prohibuimus, ſic vituperans gubernationem noſtrã, nobiſque pudorem incutiens, quaſi parum curantibus quæ pertinent ad decorem domus Dei?

ΑΥΤΟΥ. Ἐπειδὴ τοῖς σημείοις ἐπισκῆψαι οὐκ εἶχον, τὴν τῶν καπηλευόντων ἐν τῷ ἱερῷ προσφέρουσι διόρθωσιν. ὃ δὲ λέγουσι τοιοῦτος ἦν· ἱερεὺς ἐχειροτονήθης, ὅτι τοσαύτην ἐξουσίαν δείξῃς; καὶ μὴν οὐδὲν ἐποίησεν αὐθαδείας ἐχόμενος εἰ τῆς εὐταξίας προενόησε τοῦ ἱεροῦ. ἀλλ' ὅμως οὐδὲν ἔχοντες εἰπεῖν, τοῦτο ἐπισκήπτουσι. καὶ ὅτε μὲν ἐξέβαλεν οὐκ ἐτόλμησαν εἰπεῖν οὐδὲν, διὰ τὰ θαύματα ἃ ἔφη ὁ Ματθαῖος αὐτὸν πεποιηκέναι ἐν τῷ ἱερῷ. ἐπειδὴ δὲ ὤφθη, τότε ἐπιτιμῶσι. μονονουχὶ λέγοντες, τί δή ποτε ἀποκωλύεις ἅπερ ἡμεῖς οὐκ ἀπεκωλύσαμεν ἐν τῷ παντὶ χρόνῳ, διελέγχων τὴν ἐπιστασίαν τὴν ἡμετέραν, καὶ καταισχύνων ὡς ἀμελῶς ἔχοντας περὶ τὸ τί τὸ ἱερὸν πρέπον;

29. Ieſus autẽ reſpondens, ait
„ illis, Interrogabo vos & ego unũ
„ verbum, & reſpondete mihi: &
„ dicam vobis in qua poteſtate
„ hæc faciam.

„ Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀποκριθεὶς, εἶπεν
„ αὐτοῖς, ἐπερωτήσω ὑμᾶς κἀγὼ ἕνα
„ λόγον, καὶ ἀποκρίθητέ μοι, καὶ
„ ἐρῶ ὑμῖν ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα
„ ποιῶ.

TOLOS. Cùm ejecit ipſos è

ΤΟΛΩΣ. Ὅτι μὲν ἐξέβαλεν αὐτοὺς ἐκ

ἐν τῷ ἱερῷ οὐδεὶς ἐτόλμησεν αὐτῷ εἰπεῖν τι, διὰ τὰ θαύματα ἃ ἐποίησεν ὥς φησιν ὁ Ματθαῖος. ὅτε δὲ ὤφθη αὐτοῖς τότε ἐπετίμησαν αὐτῷ λέγοντες· τίς εἶ σύ; μήποτε ἱερεὺς ἐχειροτονήθης; καὶ διὰ τοῦτο τοιαύτην ἐπεδείξω τὴν ἐξουσίαν; ταῦτα δὲ ἔλεγον ὡς ἂν εἰς ἀπορίαν αὐτὸν καταστήσωσι· νομίζοντες κρατῆσαι αὐτοῦ· εἰ μὲν γὰρ εἴπῃ ὅτι ἐν τῇ ἐμῇ ἐξουσίᾳ· ἔνοχος ἔσται παρ' αὐτοῖς θανάτου. εἰ δὲ εἴπῃ ἐν τῇ τοῦ Θεοῦ. τὸν ὄχλον ἀπ' αὐτοῦ ἀποστήσουσι νομίζοντα αὐτὸν εἶναι Θεόν. διὰ γοῦν ταῦτα ἀντερωτᾷ αὐτοὺς ὁ Σωτὴρ περὶ τῆς χάριτος τῆς ἐν Ἰωάννῃ. ἦν γὰρ ὁ Ἰωάννης μαρτυρήσας περὶ αὐτοῦ· ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ προσδοκώμενος. ἀντερωτᾷ δὲ οὕτως. τὸ βάπτισμα Ἰωάννου ἐκ Θεοῦ ἦν ἢ ἐξ ἀνθρώπων; τὸ γὰρ ἐξ οὐρανοῦ καὶ τὸ ἐκ Θεοῦ ταυτόν ἐστιν. ἐὰν οὖν δέξωνται τὸν Ἰωάννην ὡς ἐκ Θεοῦ ὄντα, ἀνάγκη καὶ τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ τὴν περὶ τοῦ Χριστοῦ δέξασθαι αὐτούς· εἰ δὲ μὴ δέξονται τὸν Ἰωάννην, ὑπὸ τοῦ ὄχλου διωχθήσονται. ἦν γὰρ ὁ ὄχλος τιμῶν τὸν Ἰωάννην ὡς προφήτην.

Templo nemo auſus eſt adverſus ipſum quidquam hiſcere, propter miracula, quæ tunc ibidem fecit, ut Matthæus ait. Alias tamen ubi occurrit ipſis Ieſus iterum, audaciā ſumpſerunt increpandi ejus, percontandique contemptim, quiſnā eſſet, quemque ſe ipſe ferret? & num rite aliquando conſecratum ſe Sacerdotem meminiſſet? ut ſic talia, quæ ſacerdotalis autoritatis eſſent, licere ſibi intra Templum jure vellet. Quæ illi cùm dicerent, certa ſpe nitebantur conturbandi Ieſu redigendique in arctū: quaſi quidquid reſponderet effugere non poſſet argutiam ipſorū. Si enim diceret ſua ſe ſibique innata poteſtate talia feciſſe. tamquā divinitatis uſurpator eorum judicio mortis ſtatim damnaretur. ſin fateretur à Deo participata ſe ſe in ea re uſum potentia eſſe, plebem jam ei eriperent, quæ perſuaſa ipſum eſſe Deum, confitentem tunc audiret, alium ſe à Deo eſſe, & alienam ſibi eſſe Dei poteſtatem. Cui verſutiæ Salvator alia viciſſim interrogatione occurrens, percontatur de Ioanne, deque ijs quæ in ipſo animadverſa eſſent donis cœleſtibus, quid ſentirent? Nec extra rem erat percontatio. De Ieſu enim veritate ac virtute cùm iſti dubitarent, cui Ioannes teſtimonium perhibuerat honorificentiſſimum, caput erat pervidiſſe quantùm Ioanni habendum fidei eſſet. Quærit igitur in hunc modum: *Baptiſma Ioannis ex Deo erat, an ex hominibus?* Nam quod *de cœlo* dicit, idem eſt ac ſi diceret, *ex Deo.* Sic ipſe quoque ſecum reputans. Si Ioannem ut hominem Deo afflatum cœlituſque miſſum agnoſcant, ipſius quoque quod de me edidit teſtimonium accipiant neceſſe eſt. Sin Ioannem rejecerint, invidiæ populi patebunt, magnis de ſanctitate, ac prophetica autoritate ejus præjudicijs occupati.

„ Τὸ βάπτισμα Ἰωάννου ἐξ οὐρα-
„ νοῦ ἦν ἢ ἐξ ἀνθρώπων; ἀποκρίθη-
„ τέ μοι.

„ Καὶ ἐλογίζοντο πρὸς ἑαυτούς,
„ λέγοντες, ἐὰν εἴπωμεν, ἐξ οὐρα-

30. Baptiſmus Ioannis è celo
„ erat, an ex hominibus? reſpon-
„ dete mihi.

31. At illi cogitābant ſecum,
„ dicentes, Si dixerimus, De cœ-
lo,

„ lo, dicet, Quare ergo non cre-
„ ditis ei?

32. Si dixerimus, Ex homini-
„ bus, timebant populum. omnes
„ enim habebant Ioannem quia
„ vere Propheta eſſet.

33. Et reſpondentes dicunt Ie-
„ ſu, Neſcimus. Et reſpondens Ie-
„ ſus, ait illis, Neq; ego dico vobis
„ in qua poteſtate hæc faciam.

VICT. ANT. Si enim Ioannem ut à Deo miſſum ſuſcepiſſet; prorſus & ejus teſtimonio fidem adhibuiſſent: quod ſi facerent, deeſſe non poterat quin perſpectam haberent poteſtatem, de qua quærebant. Propterea vice ſua ipſos interrogat dicens; *Interrogabo vos & ego unum verbum*, cui ſi reſponderitis, ſcietis *in qua poteſtate hæc faciam*. Si hunc ipſum de me teſtificantem accipitis, & quis ſim intelligetis. Interrogat autem de gratia, quæ erat in Ioanne, quoniam hæc ipſum honorabilem & fide dignum conſtituebat teſtem. *Dicite mihi*, inquit, *prius*: *Ex Deo erat baptiſmus Ioannis, an ex hominibus*? Fuiſſe autem ex Deo, ipſe Ioannes demonſtraverat. Anguſtiantur ergo circa reſponſum. ſi enim quod verum erat faterentur, pudere ipſos oporteret incredulitatis ſuæ, eo ipſo manifeſtandæ quod de Chriſto non crederent, quod verum de ipſo Ioannis teſtimonium docuiſſet. Si autem negarent fuiſſe à Deo Baptiſtam, populũ timebant. Ajunt ergo: *neſcimus*. Et ad hoc conſequenter Salvator: *neque ego dico vobis*, ait, *in qua poteſtate hæc facio*. Manifeſtum enim erat ipſos, non neſcivisse, ſed noluiſſe reſpondere. non enim ignoratione veri prohi-

„ νοῦ, ἐρεῖ, διατί οὖν οὐκ ἐπιστεύσατε
„ αὐτῷ;

„ Ἀλλ' ἐὰν εἴπωμεν ἐξ ἀνθρώπων,
„ ἐφοβοῦντο τὸν λαόν· ἅπαντες γὰρ εἶ-
„ χον τὸν Ἰωάννην, ὅτι ὄντως προφή-
„ της ἦν.

„ Καὶ ἀποκριθέντες λέγουσι τῷ
„ Ἰησοῦ, οὐκ οἴδαμεν. καὶ ὁ Ἰησοῦς
„ ἀποκριθεὶς, λέγει αὐτοῖς, οὐδὲ ἐγὼ λέ-
„ γω ὑμῖν ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιῶ.

BIK. ANT. Εἰ γὰρ τὸν Ἰωάννην ἦσαν ἀποδεδεγμένοι, πάντως καὶ τὴν μαρτυρίαν ἀκόλουθον ἦν ἀποδέξασθαι· ὃ εἰκὸς αὖ ἐπίστασθαι τὴν ἐξουσίαν ἀναγκαῖον ἦν. ἐρωτᾷ δὲ ταῦτα λέγων ὅτι κἀγὼ ἕνα λόγον ἐρωτῆσαι βούλομαι, ὃν ἐὰν εἴπητέ μοι, μαθήσεσθε ἐν ποίᾳ δυνάμει ταῦτα ποιῶ, ἐὰν τοῦτον αὐτὸν περὶ ἐμοῦ μαρτυροῦντα δέχησθε, καὶ τίς εἰμι γνώσεσθε. ἐρωτᾷ τι περὶ τῆς χάριτος τῆς ἐν Ἰωάννῃ. αὕτη γὰρ αὐτὸν ἔντιμόν τε καὶ ἀξιόπιστον καθίστη μάρτυρα. καὶ εἴπατέ μοι φησὶ πρότερον, ἐκ Θεοῦ ἦν τὸ βάπτισμα Ἰωάννου ἢ ἐξ ἀνθρώπων; τὸ ἐκ Θεοῦ δεδήλωκεν αὐτὸς ὁ Ἰωάννης. στενοχωροῦνται δὲ περὶ τὴν ἀπόκρισιν ἐκεῖνοι. εἰ μὲν γὰρ ὁμολογήσαιεν τὴν ἀλήθειαν περὶ Ἰωάννου, τὴν ἀπιστίαν αἰδούμενοι τὴν πρὸς αὐτὸν ἣν ἠπίστησαν ἀκόλουθον φανερουμένην τῇ ἀληθεῖ περὶ αὐτοῦ μαρτυρίᾳ· εἰ δὲ ἀρνοῖντο ὅτι παρὰ Θεοῦ ὁ βαπτιστὴς, φοβούμενοι τὸν ὄχλον. διὸ ἐκκλεισθέντες ἀποκρίσεως λέγουσιν, οὐκ οἴδαμεν. καὶ πρὸς τοῦτο ὁ σωτὴρ ἀκολούθως, οὐδὲ ἐγὼ λέγω ὑμῖν φησὶν ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιῶ. ὡς γὰρ δήλου τούτου τυγχάνοντος ὅτι ἔφυγεν τὴν ἀπόκρισιν. οὐχὶ δὲ ἀγνοοῦντες ἀληθῶς οὐκ ἀπεκρίναντο· οὐδὲ ἐγώ φησιν ὑμῖν λέγω. οὐκ εἶπεν. οὐκ οἶδα, ἀλλ' οὐ λέγω, ἀντὶ τοῦ, οὐκ ἠβουλήθητε τὸ ἀληθὲς εἰπεῖν· οὐδὲ τῆς παρ' ἐμοῦ τεύξεσθε ἀποκρίσεως. ἢ καὶ οὕτως· οὐ δύνασθε οὐδὲ ὑμεῖς περὶ ἐμοῦ ἀκούειν ὅστις εἰμὶ, ἐπεὶ τὸν μάρτυρα οὐ δέχεσθε ὃς ἦλθεν

εἰς

εἰς μαρτυρίαν, ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ φωτός. εἰ γὰρ ἐπίστασθε ὅτι τὸ φῶς εἰμὶ τὸ ἀληθινόν, ἔγνωτε τοῦτο ἂν ὅτι εἰκότως ἀφαιρῶ τὸν σκότον ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ τόπου. σκότος γὰρ ἡ φιλοκερδία καὶ αἰσχροκερδία τὸ καλὸν ἰδεῖν οὐκ ἐῶσα.

biti ſunt à reſpondendo. *Neque ego dico vobis*. non dixit: *neſcio*: ſed, *non dico*. quaſi diceret: noluiſtis verum dicere: neque à me reſponſum audietis. Aut etiam ſic: nec vos poteſtis de me audire quis ſim; quoniam teſtem nō ſuſcepiſtis qui *Ioan 1.* venit in teſtimonium, ut teſtimonium perhiberet de lumine. Si enim ſciviſſetis me lumen eſſe verum, agnoſceretis utique quàm conſentaneè tenebras expulerim è loco ſacro. nam avaritia & turpis quæſtus tenebrę ſunt, videre bonum non ſinentes.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ β'

» ΚΑΙ ἤρξατο αὐτοῖς ἐν παραβολαῖς λέγειν. ἀμπελῶνα ἐφύτευσεν ἄνθρωπος, καὶ περιέθηκε φραγμόν, καὶ ὤρυξεν ὑπολήνιον, καὶ ᾠκοδόμησε πύργον, καὶ ἐξέδοτο αὐτὸν γεωργοῖς, καὶ ἀπεδήμησε.

Καὶ ἀπέστειλε πρὸς τοὺς γεωργοὺς τῷ καιρῷ δοῦλον, ἵνα παρὰ τῶν γεωργῶν λάβῃ ἀπὸ τοῦ καρποῦ τοῦ ἀμπελῶνος.

» Οἱ δὲ λαβόντες αὐτὸν ἔδειραν καὶ ἀπέστειλαν κενόν.

» Καὶ πάλιν ἀπέστειλε πρὸς αὐτοὺς ἄλλον δοῦλον· κἀκεῖνον λιθοβολήσαντες ἐκεφαλαίωσαν, καὶ ἀπέστειλαν ἠτιμωμένον.

» Καὶ πάλιν ἄλλον ἀπέστειλε· κἀκεῖνον ἀπέκτειναν, καὶ πολλοὺς ἄλλους, τοὺς μὲν δέροντες, τοὺς δὲ ἀποκτείνοντες.

» Ἔτι οὖν ἕνα υἱὸν ἔχων ἀγαπητὸν αὐτοῦ, ἀπέστειλε καὶ αὐτὸν πρὸς αὐτοὺς ἔσχατον, λέγων ὅτι ἐντραπήσονται τὸν υἱόν μου.

» Ἐκεῖνοι δὲ οἱ γεωργοὶ εἶπον πρὸς αὐτούς, ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ κληρονόμος· δεῦτε, ἀποκτείνωμεν αὐτόν, καὶ ἡμῶν ἔσται ἡ κληρονομία.

» Καὶ λαβόντες αὐτὸν ἀπέκτειναν, καὶ ἐξέβαλον τοῦ ἀμπελῶνος.

CAPVT XII.

1. ET cępit illis in parabolis » loqui, Vineā paſtinavit homo, » & circumdedit ſepem, & fodit » lacum, & ædificavit turrim, & » locavit eam Agricolis: & peregrè profectus eſt.

2. Et miſit ad Agricolas in tempore ſervum. ut ab Agricolis acciperet de fructu vineæ.

3. Qui apprehenſum eum ceciderunt: & dimiſerunt vacuum.

4. Et iterum miſit ad illos aliū » ſervum: & illum in capite vulneraverunt, & contumeliis affecerunt.

5. Et rurſum alium miſit, & » illum occiderunt: & plures alios: » quoſdam cædentes, alios verò » occidentes.

6. Adhuc ergo unum habens » filium chariſſimū, & illum miſit » ad eos noviſſimū, dicens, Quia » reverebuntur filium meum.

7. Coloni autem dixerunt ad » invicem, Hic eſt hæres: venite, » occidamus eum: & noſtra erit » hæreditas.

8. Et apprehendentes eū, occiderunt: & ejecerunt extra vineā.

9. Quid

9. Quid ergo faciet dominus
„ vineæ? Veniet, & perdet co-
„ lonos: & dabit vineam a-
„ lijs.

„ Τί οὖν ποιήσει ὁ Κύριος τοῦ ἀμ-
„ πελῶνος; ἐλεύσεται, καὶ ἀπολέσει
„ τοὺς γεωργοὺς, καὶ δώσει τὸν ἀμπε-
„ λῶνα ἄλλοις.

TOLOSANI. Vinea quã plantavit Pater familias populus eſt, quem peculiari cura ac providentia quaſi excoluit Deus. Sepes verò quam ei circumdedit, Lex videlicet intelligitur, quæ iſtum populum commiſceri Gentibus prohibebat. Turris porrò quid aliud, quàm Ieroſolymitanum Templũ? Torcular quidem altare eſt ubi sãguis pro nobis datus fundebatur. Dedit autem Agricolis Templum, Magiſtris & Principibus Iudæorũ, & miſit ſervum unum; nimirum Eliam, & qui ejus tempore ejuſq; inſtituto Prophetę vixerunt. Deinde alterum ſecundum, nempe genus Prophetarum, qui ab Oſee & Iſaia, circaque ea tempora ſunt vaticinati. Tertius ſervus tertia Prophetarum claſſis fuit, Danielem Ezechielemque complectens, & ſi qui alij ad captivos apud Babyloniam Iudæos legatione Dei functi ſunt. Poſtremò Filium ſuum miſit Deus, exiſtimans verituros ipſum Agricolas, quod longè ſecus fuit. Nam conſcelerati vineæ cuſtodes poſſeſſione ipſius propria ejectum vineæ dominum, Civitate videlicet Ieruſalem eductum Chriſtum, crudeliſſimè trucidarunt. Hos autem malos malè perdet Dominus vineæ, Chriſti trucidati Pater, Iudæos condonans Romanis omni ſupplicio ac calamitate mactandos. quorum carnificinæ qui Iudæi ſuperfuerint & credere voluerint, eos alijs agricolis commendavit Apoſtolis. nam horum inſtitutione ſatis magna ex ea Gente multitudo Chriſti doctrinam amplexa retinuit.

ΤΟΛΩΣ. Ἀμπελὼν ὁ λαός ἐστιν ὃν ἐφύτευσεν ὁ Κύριος. φραγμὸς δὲ ὁ νόμος κωλύων αὐτὸν ἐπιμίγνυσθαι τοῖς ἔθνεσιν. ὁ δὲ πύργος ὁ ναός· ὑπολήνιον δὲ τὸ θυσιαστήριον. ἔνθα ἐξεχεῖτο τὸ αἷμα τὸ ὑπὲρ ἡμῶν δοθέν. ἐξέδοτο δὲ τὸν ναὸν γεωργοῖς, τοῖς τε διδασκάλοις καὶ ἄρχουσι τῶν Ἰουδαίων. καὶ ἀπέστειλε δοῦλον ἕνα· ἤτοι τοὺς περὶ τὸν Ἠλίαν προφήτας. εἶτα δεύτερον· τοὺς περὶ τὸν Ὡσηὲ καὶ Ἡσαΐαν. τρίτον δὲ δοῦλον ἀπέστειλε τοὺς ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ· τουτέστι τοὺς περὶ Δανιὴλ καὶ Ἐζεκιήλ. Καὶ τελευταῖον ἀπέστειλε τὸν υἱὸν αὐτοῦ ὁ Θεός· ὑπειληφὼς ὡς ἐντραπήσονται αὐτόν. οἱ δ' ἐκεῖνοι γεωργοὶ ἐξέβαλον αὐτὸν ἔξω τοῦ ἀμπελῶνος, τῆς Ἱερουσαλὴμ δηλονότι, καὶ ἀπέκτειναν αὐτόν· τούτους δὲ κακῶς ἀπολέσει ὁ Κύριος τοῦ ἀμπελῶνος καὶ τοῦ φονευθέντος πατὴρ, παραδοὺς αὐτοὺς τοῖς Ῥωμαίοις· καὶ τοὺς λοιποὺς ἑτέροις παραδώσει γεωργοῖς τουτέστι τοῖς ἀποστόλοις. οἵτινες διδαχθέντες ὑπ' αὐτῶν εἰς πλῆθος ἱκανὸν ηὔξηνται.

SCHOLIVM.

Cùm torcular altare interpretatur, ubi ſanguis pro nobis datus fundebatur, ſanguinem pecudum aut volucrum, quæ mactabantur in Templo Ieroſolymitano intelligit. quod oblatum pro nobis dicit, id eſt pro fidelibus antiquæ Legis, quibus cum nos quoque quaſi continuum unius Eccleſiæ corpus ſucceſſione propagatum hodieque facimus. Ad hunc modum Sanctus Ambroſius & alij veteres Abrahamum & ſimiles, Patres & Patriarchas noſtros vocant. Quem loquendi modum

uſque

uſque hodie uſurpat Eccleſia in canone Miſſæ. Notum autem eſt pecudes mactari olim ſolitas, ut quaſi ſuccidaneæ locum tenerent hominum, qui Deo propter ſupremam ejus excellentiam ac dominium, juſque ſummum vitæ ac necis, ſanguinem & vitam debent. Verum is remittit,& vicarias pro humanis ſatis accipiebat beſtiarum cædes. Sin autem quis pertendat, ſanguinem pro nobis datum non alium poſſe intelligi, quam Chriſti ſanguinem. Dicendum fuerit,eum in altari Legis veteris fuſum dici, non reipſa, ſed figurativè. quoniam omnia vetera ſacrificia figura erant unius illius quo Agnus Dei mactatus eſt pro peccatis mundi.

» Οὐδὲ τὴν γραφὴν ταύτην ἀνέγνωτε, Λίθον ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες, οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας.

» Παρὰ Κυρίου ἐγένετο αὕτη, καὶ ἔστι θαυμαστὴ ἐν ὀφθαλμοῖς ἡμῶν; καὶ ἐζήτουν αὐτὸν κρατῆσαι, καὶ ἐφοβήθησαν τὸν ὄχλον.

» Ἔγνωσαν γὰρ ὅτι πρὸς αὐτοὺς τὴν παραβολὴν εἶπε· καὶ ἀφέντες αὐτὸν, ἀπῆλθον.

10. Nec ſcripturam hanc legiſtis, Lapidem quem reprobaverunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli. Pſal. 117 22. Iſa. 28. 16.

11. A Domino factū eſt iſtud, & eſt mirabile in oculis noſtris. Et quærebant eum tenere: & timuerunt turbam.

12. Cognoverunt enim quoniã ad eos parabolam hanc dixerit. & relicto eo abierunt.

ΤΟΛΩΣ. Διὰ πάντων τούτων δείκνυσιν, ὅτι οἱ μὲν Ἰουδαῖοι ἐκβάλλεσθαι ἔμελλον, τὰ δὲ ἔθνη εἰσάγεσθαι. διὸ καὶ τὸν Δαβὶδ παρεισάγει μάρτυρα λέγων· οὐδὲ τὴν γραφὴν ταύτην ἀνέγνωτε· λίθον ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες. καὶ ὁ μὲν λίθος ἐστὶν ὁ Χριστός. οἱ δὲ οἰκοδομοῦντες καὶ ἀποδοκιμάσαντες αὐτὸν οἱ διδάσκαλοι τῶν Ἰουδαίων. ἐτέθη δὲ εἰς κεφαλὴν γωνίας ὡς κεφαλὴ τῆς ἐκκλησίας. Καὶ γὰρ γωνία ἡ Ἐκκλησία λέγεται ὡς συνάπτουσα τὴν παλαιὰν καὶ νέαν διαθήκην· αὕτη δὲ ἡ γωνία παρὰ Κυρίου ἐγένετο. Καὶ ἔστι θαυμαστὴ ἐν ὀφθαλμοῖς τῶν πιστῶν. θαυμαστὴ δὲ ἡ Ἐκκλησία· ὡς ἐκ θαυμάτων συγκειμένη, καὶ διὰ τοῦτο ἀληθινόν τε καὶ βέβαιον ἀποδεικνύουσα τὸ κήρυγμα.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Ἡ παραβολὴ δηλοῖ ὅτι μὴ μόνον περὶ τὸν Ἰωάννην ἠγνωμονήκασιν, ἀλλὰ καὶ περὶ αὐτὸν τὸν Κύριον, ἀρξάμενοι ἀπὸ τοῦ οἰκέτου, προσελθόντες δὲ ἐπὶ τὸν δεσπότην. διὸ καὶ τὴν ἀποβολὴν εἰκότως πεισομένους αὐτοὺς προδείκνυσι, τὸν ἀμπελῶνα λέγων τὸν Ἰσραὴλ τοῦ οἰκοδεσπότου, τουτέστι τοῦ Θεοῦ, καὶ φραγμὸν περιβλη-

TOLOSANI. His omnibus declarat fore ut Iudæi quidem ejicerentur, Gentes autem introducerentur in Eccleſiam. Cujus rei & Davidem citat teſtem. percontans ecquid illam ejus ſententiam legerint: *Lapidem quem reprobaverunt ædificantes.* Significat hic lapis Chriſtum. ædificantium verò & lapidem reprobãtium nomine deſignantur Magiſtri Iudæorum ac Doctores Legis. Poſitus eſt autem *in caput anguli*: tamquam Eccleſię caput. Angulus enim Eccleſia dicitur, quoniam ea vetus cum novo Teſtamentum coaptat conjungitque. Ipſe porrò hic angulus à Domino factus eſt, & eſt mirabilis in oculis fidelium: meritò mirabilis Eccleſia utpote ex miraculis conflata. Et propterea verani ac firmam, omnique ex parte credibilem doctrinam tradens, cui tot miraculorum ſuffragia fidem extorquere à quantavis contumacia queant.

VICTORIS ANT. Parabola ſigni-

ſignificat: non ſolùm eos in Ioannem, ſed & in ipſum Dominum ſe geſſiſſe ingratè: incipientes à ſervo, & uſque ad herum progreſſos. Propterea meritò abjiciendos ipſos prænunciat: per vineam, Iſrael deſignans; per vineæ Dominum, Deum; per ſepem circumdatam, ſecuritatem ex Dei protectione. Itaque cùm ablationem ſepis minatur Deus in Iſaia Propheta, ſecuritatem qua fruebatur Iſrael ipſi auferendam ſignificat. *Et fodit lacum*: torcular quidem, ut alius habet Evangeliſta, altare intelligens, cui lacus ſubjicitur excipiendo ſãguini victimarum. Turris Templũ ſignificat illud longè clariſſimum, magnificentiſſimum, & fama celeberrimum inter homines. Locatam fuiſſe ait, vineam agricolis: hoc eſt Principibus Sacerdotum & Magiſtris. Addit peregrè abijſſe Dominum vineæ, hoc eſt: dediſſe ſpatium ad proventum fructuum: quos deinde quaſi ex peregrinatione redux, repeteret præſens. Iam ratio quidem ac forma Parabolæ videtur perſonam Domini vineæ reſervare Deo Patri; utique à quo miſſum ad agricolas Filium deinde commemorat, miſſum autem per Incarnationem propriam Verbi: non tamen omninò ſeparandus eſt Filius à Patre in illa mentione Patrisfamilias vineam plantantis; quippe cùm *per ipſum omnia facta ſint*. Et Iſaias vineam *dilecti* eſſe ait. Poſt hæc repetitionem fructuum, hoc eſt vitæ ſecundum Legem ductæ, ubi tempus præfixum adveniſſet, primùm fuiſſe factam ait per ſervum; quo verberato & occiſo, ſubmitti rurſus alium ſervum oportuerit ad fructum repe-

Iſ. v. 5.

Ioan. 1.

θέντα ἀσφαλείᾳ τῇ παρὰ Θεοῦ· διὸ καὶ καθαίρεσιν τοῦ φραγμοῦ ἀπειλῶν ὁ Θεὸς ἐν τῷ προφήτῃ Ἡσαΐᾳ, τὴν ἀσφάλειαν ἐδήλωσεν περιαιρεθησομένην αὐτῶν. καὶ ὤρυξεν ὑπολήνιον· ληνὸν μὲν, ὡς ἕτερός φησιν Εὐαγγελιστὴς, τὸ θυσιαστήριον λέγων, ὑπολήνιον δὲ τὸ ὑποκάτω, ἔνθεν τῶν θυσιῶν τὸ αἷμα ἐδέχοντο. πύργος δὲ τὸν ναὸν ἐπιφανέστατον ἐν ἀνθρώποις καὶ ὑψηλότατον. ἐκδεδωκέναι τε ἔφη τὸν ἀμπελῶνα γεωργοῖς, τουτέστι τοῖς ἀρχιερεῦσι καὶ διδασκάλοις· καὶ ἀποδεδημηκέναι, τουτέστι δεδωκέναι χρόνους εἰς καρποφορίαν, ἵν᾽ ὥσπερ ἐπιστὰς πάλιν ἤμελλεν ἀπαιτῆσαι. ταῦτα δὲ εἰς τὸν πατέρα μὲν λέγεται κατὰ τὴν ὑπόθεσιν τῆς παραβολῆς, καθ᾽ ἣν ἴδιος τὸν υἱὸν εἰσάγει ἡ παραβολὴ, ὅτι καὶ ἰδία τοῦ λόγου ἡ σάρκωσις· οὐ μὴν χωρίζει γε τὸν υἱὸν ἀπὸ τοῦ πατρὸς ὁ περὶ τοῦ οἰκοδεσπότου λόγος, εἴπερ πάντα δι᾽ αὐτοῦ ἐγένετο. αὐτίκα καὶ ὁ Ἡσαΐας τοῦ ἀγαπητοῦ λέγει τὸν ἀμπελῶνα. μετὰ δὲ ταῦτα τὴν ἀπαίτησιν τῆς καρποφορίας τουτέστιν τοῦ νομικοῦ βίου, παρόντος τοῦ καιροῦ φησι γενέσθαι διὰ δούλου πρώτου· οὗ τυπτηθέντος καὶ ἀναιρεθέντος, δι᾽ ἑτέρου δούλου πάλιν τὴν ἀπαίτησιν ἔδει γενέσθαι. εἶτα καὶ τρίτον πάλιν ἀπεσταλκέναι αὐτοῖς, καὶ οὕτω τὸ τελευταῖον διὰ τοῦ υἱοῦ τὴν ὑπερβάλλουσαν ἐπιδεικνυμένου εἰς τὸ καταδεῖσαι μειζόνως· οὐχ ὡς ἀγνοοῦντος τὸ ἀποβησόμενον τοῦ πέμποντος, ἀλλ᾽ ὡς τοῦ πράγματος ἔχοντος ἄξιον ἐντροπῆς. δούλων τε πρότερον μὲν λέγουσι τοὺς ἐν καιρῷ Ἡλιοῦ καὶ αὐτὸν Ἡλίαν προφήτας, δεύτερον δὲ τὸν Ἡσαΐαν, καὶ Ὠσηὲ καὶ Ἀμὼς, τρίτον δὲ τοὺς περὶ τὸν Ἐζεχιὴλ καὶ Δανιήλ· καὶ κατὰ ταύτην γε τὴν διαίρεσιν τὸ, τὰ τρία ἔτη ἔρχομαι ζητῶν καρπὸν ἐν τῇ συκῇ ταύτῃ, καὶ οὐχ εὑρίσκω, εἰς τοὺς προφήτας ἂν λέγοιτο, ἵνα τέταρτος ἔτος ἡ τὸ τῆς παρουσίας τοῦ Κυρίου, καὶ μὴ τρίτος. ἐπάγει γοῦν ἡ παραβολὴ τὸ κατὰ τοῦ Κυρίου τόλ-

μημα

μημα, ὅτι συνιέντες αὐτὸν ὄντα κληρονόμον, μείζονα τὴν τόλμαν ἐνεδείξαντο, ὡς ἀποκτεῖναι αὐτὸν, καθελόντες τὴν κληρονομίαν. ἐξέβαλον οὖν αὐτὸν, φησὶν ἔξω τοῦ ἀμπελῶνος, τουτ᾽ ἔστιν τῆς πόλεως, καὶ τοῦ ναοῦ, καὶ ἀπέκτειναν. οὐχ ὡς ἡ ἀκολουθία τῆς παραβολῆς ἔχειν δύναται, αὐτὸν εἶναι τὸν παρεσόμενον ἐπὶ τιμωρίᾳ τῶν δούλων· ὅτι δὲ αὐτός ἐστι, δῆλον. ἤδη οὖν κριτικὴ πρὸς αὐτοῦ παρουσία τὸ παραδοθῆναι Ῥωμαίοις τὸν λαὸν, αὐτοῦ τὸ ἔργον καὶ οὐ Ῥωμαίων. καὶ τότε ἡ ἔκδοσις τοῦ ἀμπελῶνος ἡ εἰς ἑτέρους γεωργοὺς, τουτέστιν εἰς τοὺς ἀποστόλους καὶ τοὺς ἐξ ἐθνῶν διδασκάλους. Διὰ πάντων δείκνυσιν ὅτι οἱ μὲν ἐκβάλλεσθαι ἤμελλον, τὰ δὲ ἔθνη εἰσάγεσθαι. καὶ καλῶς εἶπε, παρὰ Κυρίου ἐγένετο· ἵνα μάθωσιν ὅτι οὐδὲν τῷ Θεῷ ἐναντίον τῶν γενομένων ἦν. καὶ ἔστι θαυμαστόν. καὶ μάλα εἰκότως. λίθον δὲ ἑαυτὸν καλεῖ καὶ οἰκοδόμους, ὥσπερ καὶ γεωργοὺς πρώην ἐκάλεσε τοὺς διδασκάλους τῶν Ἰουδαίων· ἑαυτὸν δὲ μετὰ τὸ παρ᾽ ἐκείνοις ἀποδοκιμασθῆναι κεφαλὴ γωνίας καθιστάμενον, τουτέστιν ἐθνῶν καὶ Ἰουδαίων· παρὰ Κυρίου δὲ τοῦτο μετὰ θαῦμα ἀνθρώποις τοῖς συνιεῖσιν, ὅτι δὴ μετὰ θάνατον ζῶν φαίνεται Χριστὸς βασιλεὺς ὢν οὐρανίων τε καὶ ἐπιγείων· καὶ τὰ ἔθνη ποιῶν ἅγια καὶ οἰκεῖα Θεῷ. οὐκ ἐξαρκεῖ δὲ αὐτοῖς τὸ μὴ πείθεσθαι αὐτῷ, ἀλλὰ καὶ κατασχεῖν ἐπὶ τιμωρίᾳ τὸν ἐλέγχοντα σπεύδουσι· καίτοι κεκαλυμμένου τοῦ ἐλέγχου καὶ μὴ περιφανοῦς γεγονότος. κρείσσους δὲ καὶ οἱ ἀποκεκαλυμμένοι ἔλεγχοι κρυπτομένης φιλίας, τουτέστιν δολερᾶς καὶ κολακευτικῆς, ὡς Σολωμῶντι δοκεῖ. ὡρμηκότες δὲ ἐπὶ φόνον ἐπέχονται φόβῳ ἀνθρώπων, οὐ φόβῳ Θεοῦ.

tendum: inde & tertium rurſus ad eoſdem agricolas miſſum: & ſic demum Filium eodem deſtinatum ac profectum ultrò; nempe, pro excellenti caritate ſua demereri eo modo ſibique devincire majorem in modum ingratos animos ſtudetem. Porrò mittens Pater nō utique ignorabat quid eventurum eſſet: ſed quocumque periculo mittere decrevit rebellibus, contemptoribus ſervorum, Perſonam ipſis ſine dubio venerabilem. Iam ſervus primū miſſus dicitur Elias fuiſſe, ac qui cū eo & ſub eo Prophetæ floruerunt. Servus ſecundò miſſus, altera claſſis Prophetarum fuerit ex Iſaia, Oſee, Amos & cæteris illorum remporum conflata. Tertium denique ſervum repræſenrare putant Ezechielem ac Danielem, quique ipſorum æquales ac ſocij fuere. Cui partitioni non ineptè accomodaveris annos tres, quibus vacuam fructu vineam repertam queritur Dominus dicens:
Anni tres ſunt ex quo venio quærens Luc. 13.
fructum in ficulnea hac, & non in- 17.
venio. quod ad Prophetarum cultutam referatur licet. ut quartus annus moræ ac culturæ arbori ſterili indultus, intelligatur adventus, quartus, inquam, non tertius. Adjungit Parabola facinus attentatū in Dominum: quomodo ſcilicet agricolæ ex eo ipſo quod ſcirent illum qui poſtremus veniebat hæredem eſſe, majore audacia concepta, uſque ad ejus cædem proruperint, ſpe ac cupiditate hæreditatis invadendæ. Ejecerunt igitur eū, inquit, extra vineam, hoc eſt extra civitatem & Templū, & occiderunt. Non patitur quidem ſeries Parabolæ, ut idem qui dicitur occiſus, adſit ad repetendas ab interfectoribus pœnas; revera tamen eundem eſſe, manifeſtum eſt. Atque adeo jam nunc ipſo primo adventu judicium

exercere iſtud cæpit, condonans Romanis populum ſuum. Nam hæc Iudaicæ Gentis ſervitus permiſſioni juſtæ Dei potiùs quàm potentiæ Romanorum imputanda eſt. Et tunc data eſt vinea alijs agricolis, hoc eſt Apoſtolis & Magiſtris ex gentibus vocatis. Per quæ cuncta oſtendit ejiciendos Iudæos, Gentiles autem introducendos. Et benè addidit: *A Domino factum eſt iſtud*. ut oſtendat nihil eorum, quæ tūc fierent Deo contrarium eſſe. *& eſt mirabile*. utique quam optimo jure. Lapidem autem ſe ipſum vocat; Ædificantes autem, ut & paulo ante agricolas, vocavit Magiſtros Iudæorum. Se ipſum verò dicit, poſtquam ab illis reprobatus ſit, factum caput anguli, quo vide licet coëunt Gentiles & Iudæi. A Domino autem hoc eſſe miraculum hominibus intellectu prędicitis. quando ſcilicet poſt mortem vivens apparet Chriſtus, Rex conſtitutus cœleſtium & terreſtrium, & Gentes ſanctificans, Deoque admovens. Non ſufficit autem ipſis non credere illi; ſed comprehendere ad ſupplicium illum, à quo arguuntur, ſtudent: etſi reprehenſio non aperta, ſed quodam ſymbolo tecta fuerit. Meliores porrò ſunt reprehenſiones apertæ, quàm tecta, hoc eſt doloſa, & adulatrix amicitia, ut Salomoni videtur. Porrò incitatos ad inferendam necem, non Dei, ſed hominum timor cohibet.

13. Et mittunt ad eos quoſdā
„ ex Phariſæis & Herodianis: ut
„ eum caperent in verbo.
14. Qui venientes dicunt ei,
„ Magiſter ſcimus quia verax es,
„ & non curas quemquam: nec
„ enim vides in faciem hominū,
„ ſed in veritate viam Dei doces;
„ licet dari tributum Cæſari: an
„ non dabimus?
15. Qui ſciens verſutiam illo-
„ rum, ait illis, Quid me tentatis?
„ afferte mihi denarium ut videā.
16. At illi attulerunt ei. Et ait
„ illis, Cujus eſt imago hæc, & in-
„ ſcriptio? Dicunt ei, Cæſaris.
17. Reſpondens autem Ieſus
„ dixit illis, Reddite igitur quę ſūt
„ Cæſaris, Cæſari: & quę ſūt Dei,
„ Deo. Et mirabantur ſuper eo.

„ Καὶ ἀποστέλλουσι πρὸς αὐτόν τι-
„ νας τῶν Φαρισαίων καὶ τῶν Ἡρωδια-
„ νῶν, ἵνα αὐτὸν ἀγρεύσωσι λόγῳ.
„ Οἱ δὲ ἐλθόντες λέγουσιν αὐτῷ,
„ διδάσκαλε, οἴδαμεν ὅτι ἀληθὴς εἶ,
„ καὶ οὐ μέλει σοι περὶ οὐδενός· οὐ γὰρ
„ βλέπεις εἰς πρόσωπον ἀνθρώπων,
„ ἀλλ᾽ ἐπ᾽ ἀληθείας τὴν ὁδὸν τοῦ Θεοῦ
„ διδάσκεις· ἔξεστι κῆνσον Καίσαρι δοῦ-
„ ναι, ἢ οὔ; δῶμεν, ἢ μὴ δῶμεν;
„ Ὁ δὲ εἰδὼς αὐτῶν τὴν ὑπόκρισιν,
„ εἶπεν αὐτοῖς, τί με πειράζετε; φέ-
„ ρετέ μοι δηνάριον, ἵνα ἴδω.
„ Οἱ δὲ ἤνεγκαν. καὶ λέγει αὐτοῖς,
„ τίνος ἡ εἰκὼν αὕτη καὶ ἡ ἐπιγραφή;
„ οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ, Καίσαρος.
„ Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς, εἶπεν
„ αὐτοῖς, ἀπόδοτε τὰ Καίσαρος Καί-
„ σαρι, καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ. καὶ
„ ἐθαύμασαν ἐπ᾽ αὐτῷ.

EIVSDEM. Herodiani per ea tempora erant qui Herodem, ut fertur, Chriſtū eſſe contendebant. quamquam alij Herodianos fuiſſe

ΑΥΤΟΥ. Ἡρωδιανοὶ κατ᾽ ἐκείνους τοὺς χρόνους ἦσαν οἱ τὸν Ἡρώδην Χριστὸν λέγοντες, ὡς ἱστορεῖται. ἄλλοι δὲ Ἡρωδιανούς φασι τοὺς Ἡρώδου στρατιώτας.

τούτους

τούτους δὲ καὶ ὡς ἐναντιοῦντας τῷ Χριστῷ τῷ ἀληθινῷ, καὶ ὡς περὶ τὸν ἄρχοντα ὄντας, τῆς κατηγορίας αὐτῶν μάρτυρας παρεῖναι βουλόμενοι τῇ ἐρωτήσει τῶν πειραζόντων τῶν συλλεγομένων ἀκοῦσαί τι παρ' αὐτοῦ ὅτι μὴ δοτέ φόρον. τοῦτο γὰρ σαφῶς ὁ παρὼν εὐαγγελιστὴς φησι, δῶμεν ἢ μή; διὰ τοῦτο δὴ τὰ ἐγκώμια καὶ ἡ μαρτυρία τῆς ἀληθείας ἅπαντα, καὶ τὸ πᾶσαν ὀρθὴν πρᾶξιν ἀληθινῶς καὶ μετὰ παρρησίας ὑποτίθεσθαι, αὕτη γὰρ ἡ ὁδὸς τοῦ Θεοῦ, καὶ μὴ φροντίζειν τινὸς, μηδὲ ὑποστέλλεσθαι πρόσωπον. ταῦτα γὰρ λέγουσιν, ὡς ὑπαγαγεῖν αὐτὸν δυνάμενοι καταφρονῆσαι τοῦ ἄρχοντος καὶ ἀπαγορεῦσαι τοὺς τελουμένους βασιλεῖ φόρους. εἰδότες ὅτι καὶ ὁ Ἰούδας ὁ Γαλιλαῖος εἰσηγησάμενος μὴ ὑπακούειν βασιλεῖ, μηδὲ ἀπογράφεσθαι τὰς οὐσίας, ἀπώλετο· καὶ πάντες ὅσοι ἐπείθοντο αὐτῷ διεσκορπίσθησαν. πρὸς δὲ τὴν τοιαύτην πεῖραν ὁ τοῦ σωτῆρος λόγος, πρῶτον μὲν αὐτὸ τοῦτο ἐξελέγχει ὅτι πειράζουσιν· ἵνα μηδὲ ὡς λανθάνοντες αὐτὸν μεγαφρονῶσιν, ἀλλ' ἴδωσιν ὅτι καὶ τὰ ἐγκάρδια γινώσκει. τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ, εἰδὼς αὐτῶν τὴν ὑπόκρισιν. εἶτα κελεύει τὸ ἀργύριον προσενεχθῆναι αὐτῷ τὸ τελούμενον βασιλεῖ. καὶ οὐχ ὅτι ἀγνοεῖ τὴν ἐπιγραφὴν, ἀλλ' ἵνα ἐκ τοῦ θεωρουμένου τὴν ἀπόκρισιν εὐλόγως ποιήσηται, καὶ ἐξ ὧν ἀποκρίνονται τὸ ἑπόμενον ἀκούσωσιν. ἐρωτήσας γὰρ τίνος ἡ εἰκὼν καὶ ἡ ἐπιγραφή; ὡς ἔφησαν, τοῦ βασιλέως, ἀκόλουθον ἐκ τοῦ ἐκείνων λόγου τὴν ἀπόκρισιν ἀπέδωκεν, ὅτι βασιλεῖ μὲν τὰ βασιλέως ἀποδοῦναι δεῖ, Θεῷ δὲ τὰ τοῦ Θεοῦ· ἐπισυνάψας δὲ τὰ περὶ Θεοῦ, οὐδὲ τοῦ δοκεῖν κολακεύειν ἄρχοντα κατέλιπεν αὐτοῖς συκοφαντίαν. ἐπεὶ δοκεῖ δουλεία τις εἶναι ἀνθρώπου καὶ οὐ Θεοῦ, τὸ φόρους διδόναι. ὅθεν θαυμάσαντες τὸ ἄληπτον τοῦ λόγου, ἀπῆλθον.

ΤΟΛΩΣ. Ἡρωδιανοὺς κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ἐκάλουν οἱ μὲν τοὺς λέ-

ajunt Herodis milites. Hos autem ut Chriſto verò adverſantes, & Principi familiares, ideoque ſuffragatores haud dubiè futuros accuſationis ſuæ, teſtes adeſſe voluerunt interrogationis qua Dominum tētabant, elicere ex ipſo aliquid volentes quo negare videretur, dandum tributū. Hoc enim clarè præſens Evangeliſta exprimit: *Dabimus? an non dabimus?* Ad eam fraudem præmittebantur encomia, & illud, de veracitate in cunctis inflexibili, liberaque nec humanis reſpectibus obnoxia profeſſione verorum officiorum, teſtimonium. Hoc enim *via Dei* eſt. rectà tendere in bonum, non curando quemquam, nec inflecti ſe ſinendo reverentia perſonæ cujuslibet. Tales verborum inſidias prætendunt tāquam ſic poſſent eum pertrahere ad contemnendum Principem, & vetandam collationem exigi ſolitorum ab Imperatore vectigalium. Sciētes Iudam Galilæum ideo periiſſe quod docuiſſet, non eſſe obediendum Imperatori: neque permittendum cenſum rei familiaris: & omnes qui ei adhæſerant diſſipatos eſſe. Adverſus talem tentationem ſermo Salvatoris, primùm quidem illud ipſum detegit & palàm coarguit, quod diſſimulabant, tentandi eos animo venire: ne ſi ſe latere ipſum putarent, hinc velut primo ſucceſſu fraudis ſuæ ſibi applauderent & majores inde ſpiritus ſumerent: ſed potiùs animadverſo, penetrare ipſum arcana mētium, contraherent & damnarent ſpes inanes. Hoc ſignificant illa verba: *ſciens verſutiam eorū*. Deinde jubet nummum afferri ſibi, qui Cæſari pendebatur, nō quod prius neſci-

neſciret ejus inſcriptionem: ſed ut ex conſpectu rei præſentis opportunior & probabilior adſtantibus naſceretur interrogatio, ad quam ubi quod erat neceſſe, doloſi captatores reſpondiſſent, tum viciſſim audirent doctrinam ſuam nulli calumniæ obnoxiam. Cũ enim quęſiviſſet, cujus eſſet imago illa & ſuperſcriptio; ut reſponderunt Imperatoris eſſe: aptè ac conſequenter ex ipſa oratione captantiũ ſubtexuit reſponſum ab ipſorum inſidijs ſecurum: Imperatori, quæ Imperatoris ſunt, Deo, quæ Dei ſunt, eſſe reddenda. Adjungendo mentionem Dei, adulationis in Principem, omnem à ſe ſuſpicionem amolitus eſt, ut ne ſpeciem quidẽ ipſis, nedum anſam relinqueret tale quid calumniandi. quandoquidem videtur ſervitus quædam eſſe hominis, & non Dei, tributa dare. unde admirati ſapientiam irreprenſibilis dicti, abierunt.

γοντας τὸν Ἡρώδην εἶναι τὸν Χριστόν. τοὺς δὲ τοῦ Ἡρώδου στρατιώτας· οὓς προσῆσαν λαβόντες οἱ Φαρισαῖοι, ὡς ἂν μαρτυρήσωσι περὶ τῶν μελλόντων ῥηθῆναι ὑπὸ Χριστοῦ· καὶ ἔτι ἵνα λάβωσιν αὐτὸν καὶ ἀπάγωσι. Καὶ ἀπελθόντες πρὸς τὸν Κύριον μετὰ τῶν εἰρημένων Ἡρωδιανῶν παρεδρεύονται κολακευτικῶς ἀπατᾶν αὐτόν. καὶ λέγουσιν αὐτῷ. οἴδαμεν ὅτι οὐ βλέπεις πρόσωπον ἀνθρώπων, κἂν αὐτὸς ὑπάρχῃ ὁ Καῖσαρ, οὐκ εὐλαβηθήσῃ αὐτόν. Καὶ εἰ μὲν εἴπῃ ὅτι ἔξεστι τελεῖν τῷ Καίσαρι· διαβάλλουσιν αὐτὸν πρὸς τὸν ὄχλον, ὡς καταδουλοῦντα αὐτοὺς τοῖς Ῥωμαίοις. εἰ δὲ εἴπῃ, οὐκ ἔξεστι, κατηγορήσωσιν αὐτοῦ ὡς ἀντικειμένου τῷ Καίσαρι. ὁ δὲ Κύριος τὸ τοιοῦτον σκαιώρημα γνοὺς, λέγει αὐτοῖς, ἐπιδείξατέ μοι τὸ νόμισμα· καὶ ἰδὼν ἐν αὐτῷ τὴν τοῦ Καίσαρος εἰκόνα· λέγει αὐτοῖς· ἀπόδοτε τῷ εἰκονιζομένῳ τὸ ἔχον τὴν εἰκόνα, τὰ δὲ τοῦ Θεοῦ ἀπόδοτε τῷ Θεῷ.

TOLOSANI. Herodianos per ea tempora vocabant vel eos qui dicerent Herodem Chriſtum eſſe, vel Herodis ſatellites ac prætorianos, quos ſibi adjunxerunt Phariſæi ad Chriſtum acceſſuri. teſtes videlicet ut eſſent eorum quæ dicerentur à Chriſto. tum etiam ut ea armata manu ad eum comprehendendum abducendumque uterentur. Adeuntes igitur cum tali comitatu Dominum, conantur primùm adulationibus delinire ipſum ac fallere: Scimus, inquientes, te nullo perſonarum reſpectu ab officio atque à veritatis profeſſione retardari. ac ne Cæſaris quidem majeſtate conturbari quominus contra ejus quoque autoritatẽ ac potentiam quod jus æquumque fuerit dicere audeas ac facere. Hæc præfati ancipitem de cenſu quæſtionem ſubjiciunt. ad quam ſi Chriſtus diceret: licere tributum Cæſari pendere: criminarentur eum ad populum, ut patriæ proditorem libertatis & Romanæ tyrannidis pararium. Sin reſponderet, nequaquam licere: reum peragerent majeſtatis, atque ut perduellem Cæſariſque hoſtem ejus iræ periturum objicerent. At Dominus crudelem verſutiam lævarum mẽtium in ipſis penitus introſpiciens cordibus, ait ipſis; oſtendite mihi numiſma. in eo cùm Cæſaris effigiem vidiſſet, Aequum eſt, ait, hoc metallum ei reddi cujus ſpecie impreſſum eſt: ſed & illud æquiſſimũ, ut Deo reddantur quæ ſunt Dei.

18. Et venerunt ad eum Sad-

„ Καὶ ἔρχονται Σαδδουκαῖοι πρὸς αὐτὸν

» αὐτὸν, οἵτινες λέγουσιν ἀνάστασιν μὴ » εἶναι, καὶ ἐπηρώτησαν αὐτὸν λέγοντες,

» ducæi, qui dicũt reſurrectionem » non eſſe: & interrogabant eum » dicentes,

» Διδάσκαλε, Μωσῆς ἔγραψεν » ἡμῖν ὅτι ἐάν τινος ἀδελφὸς ἀποθάνῃ » καὶ καταλίπῃ γυναῖκα, καὶ τέκνα » μὴ ἀφῇ, ἵνα λάβῃ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ » τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ ἐξαναστήσῃ » σπέρμα τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ.

19. Magiſter, Moyſes nobis » ſcripſit, ut ſi cujus frater mortuus » fuerit,& dimiſerit uxorem, » & filios non reliquerit, accipiat » frater ejus uxorem ipſius, & reſuſcitet » ſemen fratri ſuo.

» Ἑπτὰ ἀδελφοὶ ἦσαν, καὶ ὁ πρῶτος » ἔλαβε γυναῖκα, καὶ ἀποθνήσκων » οὐκ ἀφῆκε σπέρμα.

20. Septem ergo fratres erant: » & primus accepit uxorẽ,& mortuus » eſt non relicto ſemine.

» Καὶ ὁ δεύτερος ἔλαβεν αὐτὴν, καὶ » ἀπέθανε, καὶ οὐδὲ αὐτὸς ἀφῆκε σπέρμα· » καὶ ὁ τρίτος ὡσαύτως.

21. Et ſecundus accepit eã, & » mortuus eſt: & nec iſte reliquit » ſemen. Et tertius ſimiliter.

» Καὶ ἔλαβον αὐτὴν οἱ ἑπτὰ, καὶ οὐκ » ἀφῆκαν σπέρμα. ἐσχάτη πάντων » ἀπέθανε καὶ ἡ γυνή.

22. Et acceperunt eã ſimiliter » ſeptẽ:& non reliquerunt ſemen. » noviſſima omnium defuncta eſt » & mulier.

» Ἐν τῇ οὖν ἀναστάσει ὅταν ἀναστῶσι, » τίνος αὐτῶν ἔσται γυνή; οἱ γὰρ ἑπτὰ » ἔσχον αὐτὴν γυναῖκα.

23. In reſurrectione ergo cùm » reſurrexerint, cujus de his erit » uxor? Septem enim habuerunt » eam uxorem.

» Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς, εἶπεν » αὐτοῖς, οὐ διὰ τοῦτο πλανᾶσθε, μὴ » εἰδότες τὰς γραφὰς, μηδὲ τὴν δύναμιν » τοῦ Θεοῦ;

24. Et reſpond ens Ieſus, ait illis, » Nonne ideo erratis, non » ſcientes ſcripturas, neque virtutem » Dei.

» Ὅταν γὰρ ἐκ νεκρῶν ἀναστῶσιν, » οὔτε γαμοῦσιν, οὔτε γαμίσκονται. ἀλλ' » εἰσὶν ὡς ἄγγελοι οἱ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

25. Cùm enim à mortuis reſurrexerint, » neque nubent, neque » nubentur: ſed ſunt ſicut » Angeli in Cœlis.

» Περὶ δὲ τῶν νεκρῶν, ὅτι ἐγείρονται, » οὐκ ἀνέγνωτε ἐν τῇ βίβλῳ Μωσέως, » ἐπὶ τῆς βάτου, ὡς εἶπεν αὐτῷ ὁ » Θεὸς, λέγων, Ἐγὼ ὁ Θεὸς Ἀβραὰμ, » καὶ ὁ Θεὸς Ἰσαὰκ, καὶ ὁ Θεὸς Ἰακώβ;

26. De mortuis autẽ quòd re- » ſurgant, non legiſtis in libro » Moyſi, ſuper rubum quomodo » dixerit illi Deus, inquiens, Ego » ſum Deus Abraham, & Deus » Iſaac, & Deus Iacob?

» Οὐκ ἔστιν ὁ Θεὸς Θεὸς νεκρῶν, » ἀλλὰ Θεὸς ζώντων. ὑμεῖς οὖν πολὺ » πλανᾶσθε.

27. Nõ eſt Deus mortuorum, » ſed vivorum. Vos ergo multùm » erratis.

ΤΟΛΩΣ. Τῶν Ἰουδαίων οἱ μὲν Ἐσσαῖοι ἐκαλοῦντο οἱ δὲ Φαρισαῖοι οἱ δὲ Σαδδουκαῖοι. ἐκ δὲ τούτων ἁπάντων οἱ Σαδδουκαῖοι ἔλεγον μὴ εἶναι ἀνάστασιν.

TOLOSANI. Iudæorum alii qui Eſſæi vel Eſſeni vocabantur: alij Phariſæi; poſtremò nonnulli Sadducæi. Horum uni omniũ quos

ultimo nominavi Sadducæi, dicebant non eſſe reſurrectionem, neque Angelum, neque ſpiritū. Igitur iſti ad Salvatorem accedentes talem quādam narrationem componunt, quo ſcilicet probent abſurdum ac falſum eſſe dogma reſurrectionis. Septem, inquiunt, fratres erant, qui eandem omnes ordine uxorem habuerunt. Sequūtur cætera, quibus illi putabant palmarium ad convellendā reſurgendi ſpem argumentum contineri. Iecerant autem fundamentū ejus, quam fingebant fabulę eam Moſis Legem, quæ fratrem ſuperſtitem defuncti viduam ducere jubebat. Hic Salvator, quò fraus eorū aſpiraret, ſtatim ſentiens, errare ipſos monet ignoratione ſcripturarum. Non enim, inquit, ut putatis vos, vita erit poſt reſurrectionem hujus ſimilis, corporeis ſenſibus pollens & voluptatum dolorumque viciſſitudinibus obnoxia. Sed alia quædam corporeæ gravitatis expers, & angelicæ imitatione naturæ felix. Hoc vos idcirco quod neſcitis, reſurrectionem abhorretis credere. Atqui, ut dixi, in illa beata vita nec libidinis corruptio erit, nec liberis gignēdis opera dabitur. Fluxæ ſiquidem mortalitatis, cujus neceſſitas hic viget, illinc ſubmota longiſſimè eſt, remedium generatio eſt. Nullæ igitur ibi nuptiæ unde mors exulat. ſed vitam planè degemus Dei Angelis quam ſimillimam, omni Succeſſionis cura propagandæ ſolutiſſimi. nam cur hæredem ſemper victuri quæreremus? Fore autem reſurrectionem planè vincit is ſcripturæ locus quo ſe Deus profitetur Abrahami, Iſaaci & Iacobi Deum. qui ſi eſſent

μήτε Ἄγγελος μήτε Πνεῦμα. οὗτοι τοίνυν δολερῶς προσελθόντες τῷ Σωτῆρι πλάττουσι τοιαύτην διήγησιν· ὥστε τὴν ἀνάστασιν ἀναιρεῖν· ἑπτὰ δὲ συντιθέασιν ἀδελφοὺς μίαν γαμήσαντας γυναῖκα· τοῦτο δὲ ἐποίουν ἵνα διασύρωσι τὴν ἀνάστασιν. προεβάλλοντο δὲ καὶ τὸν τοῦ Μωσέως νόμον. διὸ καὶ τὸ τῆς διανοίας αὐτῶν σκαιώρημα γνοὺς ὁ Σωτὴρ ἐδείκνυσιν αὐτοὺς ἀγνοοῦντας τὰς γραφάς· λέγων. ὅτι οὐκ ἔστιν ὡς ὑπειλήφατε ὑμεῖς ἡ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ζωὴ σωματική τις καὶ τοιαύτην ἔχουσα τὴν διαγωγήν. ἀλλ' ἀσώματός τι καὶ ἀγγελική. διὰ γοῦν τὴν ἄγνοιαν ταύτην ὑπολαμβάνετε μὴ εἶναι ἀνάστασιν· οὐδὲ γὰρ φθείρεσθαι μέλλομεν. οὐδὲ τεκνοποιεῖν. τοῦτο γὰρ τῶν φθαρτῶν σωμάτων καὶ μὴ μενόντων ἀεί. διὸ καὶ ὁ γάμος ἀναιρεθήσεται· καὶ ὡς ἄγγελοι Θεοῦ ἐσόμεθα τότε. μηδένα λόγον τῆς τοῦ γένους διαδοχῆς ποιούμενοι. ἔστιν ἄρα ἀνάστασις ὡς ἡ θεία δηλοῖ γραφή. λέγουσα· ὁ Θεὸς Ἀβραάμ, Καὶ Ἰσαάκ, καὶ Ἰακώβ· ὥστε οὐκ ἔστιν ὁ Θεὸς νεκρῶν· ἀλλὰ ζώντων.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Τίνες εἰσὶν οἱ Σαδδουκαῖοι; αἵρεσις Ἰουδαίων ἑτέρα λέγουσα μὴ εἶναι ἀνάστασιν, μήτε ἄγγελον, μήτε πνεῦμα. καὶ ἐντεῦθεν μὲν οὐδὲν αὐτῶν περὶ ἀναστάσεως λέγουσι. πλάττουσι δέ τινα λόγον, καὶ πρᾶγμα συντιθέασιν ὡς ἐπὶ τῶν μὴ γεγενημένων, οἰόμενοι εἰς ἀπορίαν αὐτὸν ἐμβαλεῖν, καὶ τὸ ἀνάστασιν εἶναι ἀνατρέψαι. καὶ τίνος ἕνεκεν οὐκ ἔπλασαν δύο ἢ τρεῖς, ἀλλ' ἑπτά; ὥστε ἐκ περιουσίας κωμῳδοῦσαι τὴν ἀνάστασιν. διὸ καὶ λέγουσι, πάντες ἔσχον αὐτήν· τί οὖν ὁ Χριστός; πρὸς ἀμφότερα ἀποκρίνεται, οὐ πρὸς τὰ ῥήματα, ἀλλὰ πρὸς τὴν γνώμην, ἰσάμενος καὶ ὅτι ἀνάστασις ἔσται, καὶ οὐ τοιαύτη ἀνάστασις οἷα ὥς φασί τινες τοὺς Φαρισαίους ὑπολαμβάνειν. τί γάρ φησι; πλανᾶσθε μὴ εἰδότες τὰς γραφὰς μηδὲ τὴν δύναμιν

τοῦ Θεοῦ. ἐπεὶ γὰρ ὡς εἰδότες, Μωσέα προεβάλλοντο καὶ τὸν νόμον, δείκνυσιν αὐτοὺς τὰς γραφὰς ἀγνοοῦντας, ἐκ δὲ τούτου καὶ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ. καὶ ἐπειδὴ αἴτιον ἦν τοῦ μὴ νομίζειν ἀνάστασιν, τὸ τοιαύτην ὑποπτεύειν γενήσεσθαι πραγμάτων κατάστασιν, αὐτὸ θεραπεύει, εἶτα καὶ τὸ σύμπτωμα. ἐν γὰρ τῇ ἀναστάσει, φησὶν, οὔτε γαμοῦσιν, οὔτε γαμίσκονται. ψεῦδος οὖν ὑποτίθεσθε ἀγνοοῦντες τὴν περὶ τῆς ἀναστάσεως γραφὴν, καὶ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ τὴν ἐκ μὴ ὄντων τῷ λόγῳ τὰ πάντα συστησαμένην· ἥτις καὶ τὰ διεφθαρμένα εἰς ἀνάστασιν ἄγει. καὶ ἐπειδὴ μένουσιν ὡσαύτως ἄνθρωποι μηκέτι αὐξανόμενοι εἰς πλῆθος, καθάπερ καὶ οἱ ἄγγελοι· διὰ τοῦτο κοινωνία γάμων ἀναιρεθήσεται· τοῦτο γὰρ ὡς ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. ὥσπερ γὰρ τὸ ἀγγελικὸν πλῆθος πολὺ μὲν ὂν, οὐ μὴν ἐκ γενέσεως αὐξηθὲν, ἀλλ᾽ ἐκ δημιουργίας ὑπάρχον· οὕτω δὴ καὶ τὸ ἀνιστάμενον πλῆθος. ὅτι δὲ γενήσεται ἀνάστασις, καὶ οὐκ ἀδύνατον τὸ πρᾶγμα τοῦτο, ἐκ τῆς ἐπαγγελίας τοῦ Θεοῦ συνίστησι, καὶ οὐκ ἐκ φυσιολογίας. οὐχὶ γὰρ τῶν οὐκ ὄντων, φησὶν, ἅγιος Θεὸς ὁ Θεὸς, ἀλλ᾽ εἰμὶ τῶν ζώντων καὶ τῶν ὄντων. ἴσμεν δὲ ὅτι καὶ πρὸς τὴν λέξιν ταύτην οἱ ἀπὸ τοῦ Οὐαλεντίνου καὶ Μαρκίωνος ἔτι διαμάχονται, ἐπὶ ψυχὰς ἀνάγοντες τὸν λόγον. ταύτας γὰρ ζῆν, καὶ περὶ τούτων εἰρηκέναι τὸν Κύριον ὡς τούτων ὄντα Θεόν. οὐ δήπου δὲ Σαδδουκαίοις περὶ ψυχῶν ἦν ἡ αἰτιολογία, ἀλλὰ περὶ σωμάτων· ὥστε περὶ τούτων ἡ ἀπόκρισις. λέγεται δὲ πότε ἀνίστασθαι ὁ νεκρὸς, ὅτε μετὰ σώματος ἡ ψυχή· οὐχ ὡς ἐν τῷ μεταξὺ τῆς ψυχῆς διαλελυμένης, ἀλλ᾽ ὡς ἀπρακτούσης, καὶ τὰ τῆς ψυχῆς ἴδια ὅσα μετὰ σώματος ἔχειν οὐκ ἐχούσης. ἓν γάρ ἐστι τὸ συναμφοτέρων ὂν ἐν ἀνθρώποις, καὶ ἡ ζωὴ κοινὴ, καὶ ἑκατέρων δεῖ πρὸς τὸ εἶναι ἐκ θα-

funditus ac ſine ſpe reſtitutionis mortui, neutiquam dici poſſet eorum Deus, qui non niſi viventium verè Deus eſt.

VICTORIS ANT. Qui ſunt hi Sadducæi? Secta Iudæorum alia, docens: non eſſe Reſurrectionem, neque Angelum; neque Spiritum. Ac nihil illi quidem rectà de reſurrectione percontantur: confingunt autem cauſam quamdam, & caſum cõformant, ut eſt uſus rerum humanarum, numquam, aut vix patrabilem. Sic rati ſe in arctum contruſuros Dominum, & reſurrectionis dogma ſubverſuros. quare autem non ſatis habuerunt duos aut tres ejuſdẽ mulieris viros fingere; ſed ſeptem? ut tanto abundantius reſurrectionẽ traducerent ridendamque propinarent. Quare inculcant: *omnes eam habuerunt*. Quid ergo Chriſtus? utriſque occurrit, non ad verba, ſed ad ſententiam reſpõſum accommodans; docenſque & reſurrectionem fore, & eam nequaquã talem fore, qualem quidam dicerent Phariſæos opinari. Quid enim ait? *Erratis neſcientes ſcripturas, neque virtutem Dei.* quia enim velut docti Moyſen protulerunt & Legem, oſtendit ipſos ſcripturas ignorare; & inde virtutem quoque Dei neſcire. Et quia cauſa ipſis negandæ reſurrectionis, erat falſa opinio, qua ſibi perſuaſerant, talem tunc fore ſtatum rerum, qualis nũc cernitur, cauſæ remedium apponit, ut ſecutum ex ea morbum tollat. *In reſurrectione enim*, inquit, *neque nubent, neque nubentur*. Falſum igitur pro conceſſo & confeſſo ſumitis, non intelligentes quid Scriptura de reſurrectione doceat; nec

ſcientes Dei virtutem, quæ verbo cuncta ex nihilo condidit. quæ & corrupta in reſurrectioné perducit. Et quoniá ibi permanebunt homines in eodé ſemper ſtatu, nó ulterius multiplicandi, ſicut & Angeli, propterea inde nuptialis cómunicatio tolletur. Hoc ſonant illa: *Sicut Angeli Dei in cælis*. ut enim Angelica multitudo quantacúq; eſt, nó generatione propagata ſenſim eſt, ſed creatione ſimul edita: ſic & multitudo reſurgentium. Futuram autem revera reſurrectionem, & nihil in ea eſſe quod fieri non poſſit, Dei teſtimonio adſtruit, non ratione naturali. Non enim, ait, Deus Sanctus eorum qui non ſunt, Deus eſt: ſed viventium utique ac exiſtentium. Scimus hanc ſententiá Chriſti etiam à Valentinianis & Marcionitis oppugnatam, de animabus dictam, contendentibus. Eas enim vivere, & de his locutum Dominum, cùm dixit: viventium Deum eſſe. At Sadducæis non de animabus erat quæſtio, ſed de corporibus. quare de his agit reſponſio. Dicitur autem tunc reſurgere mortuus, quando ejus anima iterum conjungitur corpori. non quod tempore medio inter mortem & reſurrectioné anima diſſolvatur aut evaneſcat; ſed quod otioſa vacet ab operationibus, quas in corpore præſens exercebat, quæ propriæ functiones ejus naturæ ſunt. unum enim quiddam ex ambobus coagmentatum homo eſt, & vita commune bonum partis utriuſq; quare ut reſtituatur vita poſt morté, corporis animæq; cócurſu opus eſt.

νάτε ζωὴν πάλιν συςῆσαι.

28. Et acceſſit unus de Scribis
» qui audierat illos conquirentes,
» & videns quoniam illis benè re-
» ſponderit, interrogavit eú quod
» eſſet primum omniú mandatú.
29. Ieſus autem reſpondit ei,
Deut.6.4 » Quia primum omnium manda-
» tum eſt, Audi Iſraël, Dominus
» Deus noſter, Deus unus eſt.
30. Et diliges Dominum Deú
» tuú ex toto corde tuo, & ex tota
» anima tua, & ex tota méte tua,
» & ex tota virtute tua. Hoc eſt
» primum mandatum.
31. Secundú autem ſimile eſt
Levit.19. 18. » illi, Diliges proximum tuum
» tamquam te ipſum. majus horú
» aliud mandatum non eſt.
32. Et ait illi Scriba. Bene Ma-
» giſter in veritate dixiſti, quia
» unus eſt Deus, & non eſt alius
» præter eum.
33. Et ut diligatur ex toto cor-

» Καὶ προσελθὼν εἷς τῶν γραμ-
» ματέων, ἀκούσας αὐτῶν συζητούντων,
» εἰδὼς ὅτι καλῶς αὐτοῖς ἀπεκρίθη,
» ἐπηρώτησεν αὐτὸν, ποία ἐστὶ πρώτη
» πασῶν ἐντολή;
» Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀπεκρίθη αὐτῷ, ὅτι
» πρώτη πασῶν τῶν ἐντολῶν, ἄκουε
» Ἰσραὴλ, Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν, Κύ-
» ριος εἷς ἐστι.
» Καὶ ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν
» σου ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου, καὶ ἐξ
» ὅλης τῆς ψυχῆς σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς
» διανοίας σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος σου.
» αὕτη πρώτη ἐντολή.
» Καὶ δευτέρα ὁμοία αὕτη, ἀγα-
» πήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυ-
» τόν. μείζων τούτων ἄλλη ἐντολὴ οὐκ
» ἔστι.
» Καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ γραμματεὺς,
» καλῶς διδάσκαλε ἐπ' ἀληθείας εἶπας,
» ὅτι εἷς ἐστι Θεὸς, καὶ οὐκ ἔστιν ἄλλος
» πλὴν αὐτοῦ.
» Καὶ τὸ ἀγαπᾷν αὐτὸν ἐξ ὅλης τῆς
καρ-

» καρδίας, καὶ ἐξ ὅλης τῆς συνέσεως,
» καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς, καὶ ἐξ ὅλης
» τῆς ἰσχύος· καὶ τὸ ἀγαπᾶν τὸν πλησίον
» ὡς ἑαυτὸν πλεῖόν ἐστι πάντων τῶν ὁλο-
» καυτωμάτων καὶ τῶν θυσιῶν.
» Καὶ ὁ Ἰησοῦς ἰδὼν αὐτὸν ὅτι νου-
» νεχῶς ἀπεκρίθη, εἶπεν αὐτῷ, οὐ
» μακρὰν εἶ ἀπὸ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ.
» καὶ οὐδεὶς οὐκέτι ἐτόλμα αὐτὸν ἐπε-
» ρωτῆσαι.

ΤΟΛΩΣ. Ὁ μὲν Ματθαῖος φησὶ ὅτι πειράζων προσῆλθεν. ὁ δὲ Μάρκος ἐνταῦθα λέγει ὅτι φρονίμως ἀπεκρίθη· καὶ οὐκ ἔστιν ἐναντίωσις ἐν τοῖς Εὐαγγελισταῖς. οὐ γὰρ μάχεται ἑαυτῷ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. ἀλλ' εἰκὸς πρότερον μὲν αὐτὸν ὡς πειράζοντα ἐληλυθέναι· εἶθ' ὕστερον ἀπὸ τῆς τοῦ Χριστοῦ ἀποκρίσεως σύνεσιν λαβεῖν· καὶ νουνεχῶς ἀποκριθῆναι· καὶ ἐπαινεθῆναι διὰ τοῦτο. ἐξ ἡμισείας δὲ γέγονεν αὐτῷ ὁ ἔπαινος. οὐ γὰρ εἶπεν ὅτι ἐντὸς εἶ τῆς βασιλείας· ἀλλ' οὐ μακρὰν εἶ. λέγουσι δέ τινες· ὅτι ἐπιλήψεσθαι τοῦ Χριστοῦ ἐλήλυθεν ὡς ἐπιδιορθουμένου τὸν νόμον. Καὶ διὰ τοῦτο ἀποδεῖξαι αὐτὸν ὡς ἀντίθετον τῷ νόμῳ· δείκνυσι δὲ αὐτὸν ὁ Σωτὴρ ὡς ἐκ τοῦ μὴ ἔχειν ἀγάπην, ἀλλὰ μᾶλλον φθόνον, ἐπὶ τὴν τοιαύτην ἐλήλυθεν ἐρώτησιν· διὸ καὶ φησὶν αὐτῷ· πρώτη καὶ μεγάλη ἐντολὴ, τὸ ἀγαπᾶν τὸν Θεόν. δευτέρα δὲ καὶ ὁμοία τὸ ἀγαπᾶν τὸν πλησίον. ὁ γὰρ τὸν Θεὸν ἀγαπῶν καὶ τὸν πλησίον ἀγαπᾷ ὡς Θεοῦ ἔργον ὄντα κάλλιστον· καὶ ὁ τὸν πλησίον ἀγαπῶν, πολλῷ μᾶλλον καὶ τὸν Θεόν.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Διατί ὁ Ματθαῖος φησὶν ὅτι πειράζων ἐπηρώτησεν αὐτὸν ὁ νομικὸς, ὁ δὲ Μάρκος τοὐναντίον; εἰδὼς γὰρ ὁ Ἰησοῦς φησὶν ὅτι νουνεχῶς ἀπεκρίθη αὐτῷ, εἶπεν αὐτῷ, οὐ μακρὰν εἶ ἀπὸ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ. οὐκ ἐναντιούμενοι, ἀλλὰ καὶ σφόδρα συνᾴδοντες. ἠρώτησε μὲν γὰρ πειράζων

» de, & ex toto intellectu, & ex
» tota anima, & ex tota fortitu-
» dine: & diligere proximũ tam-
» quã ſeipſum: majus eſt omnibus
» holocautomatibus & ſacrificijs.
34. Ieſus autem videns quòd
» ſapienter reſpondiſſet, dixit illi,
» Non es longè à regno Dei. Et
» nemo jam audebat eum inter-
» rogare.

TOLOSANI. Hunc Matthæus refert acceſſiſſe ad Chriſtum tentandi ejus animo. Marcus verò hic ait eum ſapienter reſpondiſſe, quę nequaquam pugnant, nec magis diſſidere ab invicem Evangeliſtæ poſſunt, quam ipſe à ſe ipſo diſſentire Dei ſpiritus, quo uno omnes inſtincti ſcripſerunt. Veriſimile igitur eſt, primùm veniſſe hunc hominem conſilio tentandi, deinde à reſponſione Chriſti prudentiam ſumpſiſſe; quam rectè reſpondendo probaverit: merueritq; ideo laudari. Nec tamen abſoluta laus ejus fuit. Neque enim dixit Chriſtus: intraſti in Dei regnum; ſed, *non longe es à regno Dei.* Ajunt verò quidam veniſſe iſtum ſpe ac propoſito intercipiendi Chriſtum, quem audiverat ſe ferre correctorem Legis. ex quo ipſo demonſtraturum ſe ſperabat eſſe illũ Legi contrarium, quam corrigere & abrogare idem eſſet. Opportunè ipſum igitur caritatis Chriſtus commonet, cujus defectu ad iſtud captationis aſtutæ conſilium deſcenderat. Commemorato quippe magno ac primo mandato, quòd unũ ille petierat, nihilominus pergens ex abundanti Dominus ſecundum ſuggerit, quo amor in proximum præſcribitur, neceſſitati potiùs in-

interrogantis, quàm ejus interrogationi reſponſionem accommodans ſuam. Addit autem, quod iſte neſciebat, primi ac ſummi quo Dei amor præcipitur, ſimile eſſe illud alterum quo amari homines jubentur. Simile planè: cum utriuſque amoris par atque eadem ratio ſit. ut enim amatur Deus propter ſe, ita & amari debet homo propter Deū, cujus opus cū ſit pulcherrimum, ab autoris ſui manibus cauſas cur ametur trahit. quod qui facit ſatis indicat quanto amore complectatur Deum: tanto ſcilicet ut ex eo ſuperſit quod in Dei opera refundat.

ANONYMI. Quare Matthæus ait hunc Iuriſperitum tentādi gratia interrogaſſe Dominum: Marcus autem contra: *Videns enim*, inquit, *Ieſus quod ſapienter reſpondiſſet, dixit illi: non es longe à regno Dei*? Non adverſantes ſibi invicē, ſed præclarè cōſentientes hæc ſcribunt Evangeliſtæ duo. Interrogavit enim à principio tentandi cauſa; ſed ex tum accepta reſponſione, cùm profeciſſet, eſt laudatus. non enim ſtatim initio ipſum laudavit; ſed quando dixit; amare proximū majus eſſe omnibus holocauſtomatibus & ſacrificijs. tunc ait: non longè es à regno. quòd res parvi momenti contempſiſſet ſabbata & ritus exteriores; caput autem & quaſi arcem virtutis caritatem eſſe preclarè vidiſſet, Tamen nondum ei teſtimonium perhibuit perfectæ laudis; ſed cui aliquid adhuc deeſſet. eo enim ipſo quod ait, nō longè es. oſtendit deſiderari aliquid: ut quæreret quod aberat. Si autem dicentem iſtum: unum eſſe Deum, & præter ipſum non eſſe alium,

παρὰ τὴν ἀρχὴν, ἀπὸ δὲ τῆς ἀποκρίσεως ὠφεληθεὶς, ἐπῃνέθη. οὐδὲ γὰρ παρὰ τὴν ἀρχὴν αὐτὸν ἐπῄνεσεν, ἀλλ' ὅτε εἶπεν· ὅτι τὸ ἀγαπᾶν τὸν πλησίον πλεῖόν ἐστι τῶν ὁλοκαυτωμάτων. τότε φησὶν, οὐ μακρὰν εἶ ἀπὸ τῆς βασιλείας, ὅτι τῶν ταπεινῶν ὑπερεῖδε, λέγω δὲ τῶν σαββάτων καὶ τῶν λοιπῶν· ἐπὶ τὴν ἀρχὴν τῆς ἀρετῆς τὴν ἀγάπην ὁποία τίς ἐστι κατενόησεν. ὅμως οὐδὲ οὕτως αὐτὸν ἀπηρτισμένου τοῦ ἐπαίνου συνέθηκε, ἀλλ' ἔτι λείποντα. τὸ γὰρ εἰπεῖν, οὐ μακρὰν εἶ, δεικνύντος ἔτι ἀπέχοντα, ἵνα ζητήσῃ τὸ λοιπόν. εἰ δὲ εἰπόντα αὐτὸν ὅτι εἷς ἐστιν ὁ Θεὸς, καὶ πλὴν αὐτοῦ οὐκ ἔστιν ἄλλος, ἐπῄνεσε, μὴ θαυμάζῃς, ἀλλὰ καὶ ἐντεῦθεν κατάμαθε, πῶς πρὸς τὴν περίληψιν ἀποκρίνεται τῶν προσιόντων. κἂν γὰρ μυρία περὶ τοῦ Χριστοῦ λέγωσιν ἀνάξια τῆς δόξης αὐτοῦ, ἀλλὰ τοῦτο οὐ τολμήσουσιν εἰπεῖν, ὅτι ὁ καθόλου οὐκ ἔστι Θεός. ἀφίησι δὲ αὐτὸν ἐπὶ τοῦ περὶ τοῦ δόγματος μένειν καὶ ἐπαινεῖν τὰ παλαιὰ, εἰδὼς ὡς ὅτιπερ ἐπιτήδειος ἔσται καὶ τῆς καινῆς διδασκαλίας κατὰ καιρὸν προσδέξασθαι. ἄλλως δὲ καὶ ὅτι εἷς Θεὸς, καὶ πλὴν αὐτοῦ οὐκ ἔστι, καὶ ἐν τῇ παλαιᾷ καὶ πανταχοῦ οὐ πρὸς ἀθέτησιν τοῦ υἱοῦ, ἀλλὰ πρὸς ἀντιδιαστολὴν εἴρηται τῶν εἰδώλων. ὥστε καὶ τοῦτον ἐπαινέσας οὕτως εἰρηκότα, τῇ γνώμῃ ἐπῄνεσεν.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤ. Ὁ μὲν Ματθαῖος ἔτι πειράζων ἠρώτησεν. ὁ δὲ Μάρκος τοὐναντίον. εὐθὺς γάρ φησιν ὁ Ἰησοῦς ὅτι νουνεχῶς ἀπεκρίθη, εἶπεν αὐτῷ οὐ μακρὰν εἶ ἀπὸ βασιλείας τοῦ Θεοῦ, οὐκ ἐναντιούμενοι ἑαυτοῖς, ἀλλὰ καὶ σφόδρα συνᾴδοντες. ἠρώτησε μὲν γὰρ πειράζων παρὰ τὴν ἀρχὴν, ἀπὸ δὲ τῆς ἀποκρίσεως ὠφεληθεὶς, ἐπῃνέθη. οὐδὲ γὰρ παρὰ τὴν ἀρχὴν αὐτὸν ἐπῄνεσεν, ἀλλ' ὅτε εἶπεν, ὅτι τὸ ἀγαπᾶν τὸν πλησίον πλεῖόν ἐστι τῶν ὁλοκαυτωμάτων, τότε φησὶν, οὐ μακρὰν εἶ ἀπὸ τῆς βασιλείας· ὅτι τῶν ταπεινῶν ὑπερεῖδε

καὶ

καὶ τὴν ἀρχὴν τῆς ἀρετῆς κατέλαβε. καὶ γὰρ πάντα ἐκεῖνα διὰ τοῦτο, καὶ τὸ σάββατον καὶ τὰ λοιπά, καὶ οὐδὲ οὕτως αὐτοῦ ἀπηρτισμένον τοῦ ἐπαίνου συνέθηκεν, ἀλλ' ἔτι λείποντα· τὸ γὰρ εἰπεῖν, οὐ μακρὰν εἶ ἀπὸ τῆς βασιλείας, δείκνυσιν ὅτι ἀπέχοντα, ἵνα ζητήσῃ τὸ λεῖπον. τίνος οὖν ἕνεκεν τὴν ἀρχὴν ταύτην τῷ Ἰησοῦ προσεβάλετο τὴν ἐρώτησιν; προσδοκῶν ἵνα λαβὴν παρέξῃ αὐτῷ ὡς ἐπιδιορθούμενος αὐτὸν, διὰ τὸ καὶ ἑαυτὸν ποιεῖν Θεόν. τί οὖν ὁ Χριστός; δεικνὺς ὅθεν ἐπὶ ταῦτα, ἀπὸ τοῦ μηδεμίαν ἔχειν ἀγάπην, ἀπὸ τοῦ φθόνου καὶ ζηλοτυπίας τὸ κινεῖσθαι, φησιν, ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου, αὕτη πρώτη, καὶ μεγάλη. δευτέρα δὲ ὁμοία αὐτῇ, καὶ ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς ἑαυτόν. διατί δὲ ὁμοία αὐτῆς; ὅτι αὕτη ἐκείνην προοδοποιεῖ, καὶ αὐτὸ τὸ ἀγαπᾶν ἡμᾶς Κύριον τὸν Θεὸν ἡμῶν ἤρτηται τοῦ ἀγαπᾶν ἡμᾶς ἑαυτούς. ἀγαπῶντες γὰρ ἑαυτοὺς, ἀγαπῶμεν τὸν ποιήσαντα ἡμᾶς τοιούτους, ὡς εἶναι κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος ἡμᾶς. οὐ γὰρ ἐκ τοῦ ἀγαπᾶν τὸν Θεὸν ἀγαπῶμεν ἑαυτοὺς, ἀλλὰ τοῦ ἀγαπᾶν ἑαυτοὺς εὐχαριστοῦμεν τῷ ἡμᾶς ποιήσαντι καὶ χαρισαμένῳ τὰ τοιαῦτα ἅπερ ἐστὶ δυσεξαρίθμητα, ἀμειβόμενοι κατὰ τὸ δυνατὸν ἡμῖν αὐτὸν διὰ τῆς τοιαύτης ἀγάπης. πᾶς γὰρ ὁ φαῦλα πράσσων μισεῖ τὸ φῶς, καὶ οὐκ ἔρχεται πρὸς τὸ φῶς. καὶ πάλιν· εἶπεν ἄφρων ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ, οὐκ ἔστι Θεός· καίτοι ἀπὸ τούτου διεφθάρησαν καὶ ἐβδελύχθησαν ἐν ἐπιτηδεύμασι· καὶ ὁ ἀγαπῶν με, τὰς ἐντολάς μου τηρήσει, καὶ τὸ κεφάλαιον τούτων, ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου. τὴν πρώτην οὖν ἐρωτηθεὶς, ἐπήγαγε καὶ τὴν δευτέραν οὐδὲν αὐτῆς ἀποδέουσαν· πλεονάζει γὰρ τῇ ἐπαναλήψει τῇ περὶ τοῦ αὐτοῦ. τὸ ἐν ὅλῃ τῇ διανοίᾳ, ἵνα ἐπιτείνῃ τὴν ἀγάπην εἰς τελειότητα· μὴ καταλιπὼν ἀπόκλεισιν ἐπ' ἄλλο μηδὲν, ὅπερ ἐλαττώσῃ τὴν πρὸς Θεὸν ἀγάπην. ταύτην οὖν εἰπὼν μεγάλην ὁ Κύριος, προσ-

laudavit, ne mireris. Sed & hinc diſce,ut ad anticipatas accedentiũ notiones ſua reſponſa conformet. nam etſi innumera de Chriſto dicant indigna gloria ejus, illud certè numquam dicere audebunt: ipſum omninò Deum non eſſe. Sinit autem illum in priori permanere ſententia, & laudare veteris teſtamenti dogmata: ſciens eo aptiorē ipſum fore ad percipiendā ſuo tēpore novi quoque teſtamenti doctrinam. Cæterũ illud: Deus unus eſt, & præter eum non eſt alius, tã in veteri teſtamento, quàm ubicũque poſitum, non pertinet ad excluſionem Filij à Divinitate, ſed ad diſtinguendum verum Deum ab Idolo. quare & hunc laudans ſic locutum, verè & ex animi ſententia laudavit.

VICTORIS ANT. Matthæus ait interrogaſſe tentando. Marcus contra: *Videns* enim, inquit, *Ieſus, quod ſapienter reſpondiſſet, ait illi: non longè es à regno Dei.* Non adverſantes invicem, ſed præclarè conſentientes. Interrogavit ſiquidem tentans, ſed reſponſione correctus, laudari meruit. non enim à principio laudavit: ſed quando dixit: amare proximum majus eſſe holocautomatis, tunc ait, non longè es à regno Dei. quoniam humilia contempſit, & principatũ virtutis arripuit. nam omnia illa propter hoc ſunt; Sabbatum, inquam, & reliqua. Ac neç ſic plenam illi laudem tribuit, ſed cui adhuc aliquid deeſſet. Dum enim ait, non longè es, oſtendit nondum ad finem perveniſſe; ut quæreret quod deerat. Quare igitur à principio talem Ieſu propoſuit quæſtionem? ſperans videlicet, ſic ſe anſam

anſam ipſi præbiturum quaſi emẽdandi ſe, in eo quod ſeſe Deum faceret. Quid igitur Chriſtus? oſtẽdens inde illum ad iſtam inſidioſã captationem deſcẽdiſſe, quod nullam haberet caritatem, ſed livore, & invidia tabeſceret, ait: *Diliges Dominum Deum tuum. Hoc primũ & maximum mandatum: ſecundum autem ſimile eſt huic, Et diliges proximum tuum ſicut te ipſum.* Quare autem ſimile eſt huic? quod hoc illi viam ſternat. Nam ipſum amare nos Dominum Deum noſtrum, ſumitur ex amore quo nos ipſos amplectimur. amantes ſiquidem nos ipſos, amamus eum qui fecit nos tales, ut referremus ſimilitudinem Conditoris noſtri. non enim ex eo quod Deũ amamus, nos ipſos amamus. ſed & hoc ipſum quod amamus nos, beneficio imputamus Creatoris noſtri, cui gratificato nobis talia, quæ numerari vix poſſunt, reddimus quam poſſumus vicem gratiarum, talem ei mutuam caritatem rependendo. *Omnis enim malè agens odit lucem, & non venit ad lucem.* Et rurſus: *Dixit inſipiens in corde ſuo, non eſt Deus*; quare & ex hoc: *Corrupti & abominabiles facti ſunt in ſtudijs ſuis.* & *Qui diligit me, mandata mea ſervabit.* Et caput ac ſumma horum: *Diliges proximum tuum.* De primo igitur interrogatus, ſecundum etiam appoſuit, nihil illo inferius. Illud autem, *in tota mente* &c. abundat repetitione ejuſdem per verba paris aut affinis notionis, ut extendat caritatem ad ſupremum perfectionis apicem, non relinquens excluſionem exceptionemve rei ullius, quæ diminuat caritatem in Deum. Hoc ergo mandatum cùm vocaſſet magnum Dominus, adjunxit & primum eſſe, ut ex ea mentione occaſionem ſumeret ſecundi memorandi, utpote primo connexi, nec ab eo ſeparabilis. Quamobrem de uno interrogatus, non tacuit de alio huic individuè conjuncto. Non enim vera eſt in Deum caritas, caritatem in proximum non habens ſibi connexam. Deinde poſtquam reſpondit, viciſſim interrogat.

θῆκε καὶ πρώτην εἶναι ταύτην, ἵνα καὶ τὴν δευτέραν ἐπισπασάμενος συνημμένην αὐτῇ καὶ μὴ δυναμένην διΐστασθαι. διὸ καὶ περὶ μιᾶς ἐρωτηθεὶς, οὐκ ἀπεσιώπησε τὴν ἀχώριστον αὐτῆς. οὐ γὰρ ἀληθὴς ἡ πρὸς Θεὸν ἀγάπη τὴν πρὸς τὸν πλησίον οὐκ ἔχουσα. εἶτα ἐπειδὴ ἀπεκρίθη, ἀντερωτᾷ.

35. Et reſpondens Ieſus, dice-
„ bat docens in Templo, Quomo-
„ do dicunt Scribæ Chriſtum Fi-
„ lium eſſe David?

36. Ipſe enim David dicit in
„ Spiritu Sancto, Dixit Dominus
Pſ.109.1. „ Domino meo ſede à dextris
„ meis, donec ponam inimicos
„ tuos, ſcabellum pedum tuorũ.

37. Ipſe ergo David dicit eum
„ Dominũ: & unde eſt Filius ejus?
„ Et multa turba eũ libẽter audivit.

„ Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς, ἔλεγε
„ διδάσκων ἐν τῷ ἱερῷ, πῶς λέγουσιν
„ οἱ γραμματεῖς ὅτι ὁ Χριστὸς υἱός ἐστι
„ Δαβίδ;

„ Αὐτὸς γὰρ Δαβὶδ εἶπεν ἐν πνεύ-
„ ματι ἁγίῳ· Λέγει ὁ Κύριος τῷ Κυ-
„ ρίῳ μου, κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν
„ θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν
„ ποδῶν σου.

„ Αὐτὸς οὖν Δαβὶδ λέγει αὐτὸν Κύ-
„ ριον· καὶ πόθεν υἱὸς αὐτοῦ ἐστι; καὶ
„ ὁ πολὺς ὄχλος ἤκουεν αὐτοῦ ἡδέως.

ΑΥΤΟΥ. Μετὰ τὸ ἐπαινέσαι τὸν εἰρηκότα ὅτι εἷς ἐστιν ὁ Θεός, ἵνα μὴ ἔχωσι λέγειν ὅτι θαύματα μὲν ἐποίησε, τῷ νόμῳ δὲ ἐναντίος καὶ τῷ Θεῷ πολέμιός ἐστι· διὰ τοῦτο μετὰ τοσαῦτα τοῦτο ἐρωτᾷ, λανθανόντως ἐνάγων αὐτοὺς εἰς τὸ καὶ αὐτὸν ὁμολογῆσαι Θεόν. ἐπειδὴ γὰρ περὶ τὸ πάθος ἤμελλεν ἰέναι, λοιπὸν τίθησι τὴν κυρίαν αὐτὸν ἀνακηρύττουσαν προφητείαν. ἀλλ' οὐχ ἁπλῶς οὐδὲ προηγουμένως, ἀλλ' ἀπὸ αἰτίας εὐλόγου. ἀνατρέπων γὰρ αὐτῶν τὴν πεπλανημένην δόξαν, οὕτως εἰσάγει τὸν Δαβὶδ ἀνακηρύττοντα αὐτοῦ τὴν θεότητα, καὶ τὸ γνήσιον τῆς υἱότητος, καὶ τὸ ὁμότιμον πρὸς τὸν πατέρα. καὶ οὐδὲ μέχρι τούτων ἵσταται. ἀλλ' ὥστε καὶ φοβῆσαι· καὶ τὰ ἑξῆς ἐπάγει λέγων, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου. ἵνα κἂν οὕτως αὐτοὺς ἐπαγάγηται. πρότερον δὲ εἶπε, τί ὑμῖν δοκεῖ; τίνος υἱός ἐστιν; ὥστε εἰς ἐρώτησιν αὐτοὺς ἀγαγεῖν. ἐπειδὴ εἶπον, τοῦ Δαβὶδ (καὶ μὴν ὁ Δαβὶδ τάδε ἔφη) ἀλλὰ πάλιν ἐν τάξει ἐρωτήσεως, πῶς οὖν ὁ Δαβὶδ ἐν πνεύματι; ὥστε μὴ προσθεῖναι αὐτοῖς τὰ λεγόμενα. διὸ οὐδὲ εἶπε, τί οὖν ὑμῖν δοκεῖ περὶ ἐμοῦ; ἀλλά, περὶ τοῦ Χριστοῦ; ὅρα δὲ πῶς αὐτοὺς συλλογίζεται. εἰ οὖν Δαβὶδ καλεῖ αὐτὸν Κύριον, πῶς υἱὸς αὐτοῦ ἐστιν; οὐκ ἀναιρῶν τὸ υἱὸν αὐτοῦ εἶναι· ἄπαγε· ἀλλὰ τὴν ὑπόνοιαν διορθούμενος· πῶς υἱὸς αὐτοῦ ἐστιν οὕτως ὡς ὑμεῖς φατε μόνος υἱὸς καὶ οὐχὶ Κύριος αὐτοῦ ἐστιν; ἀλλὰ πῶς. ἐκείνων ἦν ἐρωτῆσαι, ἀλλ' οὐκ ἠρώτησαν. οὐδὲ γὰρ ἐβούλοντό τι τῶν δεόντων μαθεῖν. διὸ καὶ αὐτὸς ἐπήγαγεν, ὅτι Κύριος αὐτοῦ ἐστιν. οὐκ ἔστιν ἴσον ἀκοῦσαι Ἰουδαίων ἁπάντων Κύριον, καὶ τοῦ Δαβίδ. σὺ δέ μοι σκόπει τὸ εὔκαιρον. ὅτε γὰρ εἶπεν ὅτι Κύριός ἐστι καὶ ἀπὸ προφητείας, οὐκέτι ἔργων μόνον, καὶ δείκνυσιν αὐτὸν ὑπὲρ ἑαυτοῦ ἀμυνόμενον, καὶ ὁμόνοιαν τοῦ πατρὸς πρὸς αὐτόν. οὐδὲ γὰρ μετὰ τοὺς Ἰουδαίους τὸν υἱὸν Κύριον ἐχρῆν λέγεσθαι

EIVSDEM. Poſtquam laudavit eum qui dixerat, unum eſſe Deum, ne poſſent dicere: miracula quidem fecit: verùm Legi contrarius & Deo inimicus eſt, propterea poſt tot illa hoc interrogat, latenter inducens illos ad confitẽdam divinitatem ſuam. quoniam enim ad Paſſionem proceſſurus erat, excellentem illam qua propriè Deus prædicabatur, Prophetiam tempus eſſe putavit proponendi. non autem ex abrupto & ſine prævia inſinuatione, ſed cauſa idonea ad ejus ſermonis ingreſſum præmiſſa. Hunc enim inivit ſuavem modum evertendæ erroneæ ipſorum de ſe opinionis, ut Davidem induceret claro certoque præconio promulgantem, & ſe Deum eſſe, & proprium Dei Filium, & ſibi eidẽ omnimodam honoris æqualitatem cum Patre competere. Neque hic ſiſtit: ſed ut eis terrorem incutiat, quæ ſequuntur adjungit, dicens: *Donec ponam inimicos tuos ſcabellũ pedum tuorum.* ut vel ſic ſaltem eos induceret. Prius tamen ait: *Quid vobis videtur de Chriſto, cujus filius eſt?* Poſtquam verò dixerunt, David. (nam hoc ipſum David teſtatur) iterum in forma interrogationis adjungit: *Quomodo ergo David in ſpiritu* &c. ne quæ dicebantur de ſuo videretur addere. quæ etiam cauſa fuit cur non diceret: quid vobis videtur de me? ſed de Chriſto, Vide autem ut eos argumentatione conſtringit. *Si ergo David vocat ipſum Dominum, quomodo filius ejus eſt?* non negans ſe filium ejus eſſe. abſit. ſed cogitationem de ſe pravam emendans, opinantium ſe ita Davidis filium eſſe, ut id ſolùm eſſet; non autem præ-

terea

terea etiam Dominus ejuſdē. quomodo autem convenire in unum poſſent iſta duo nomina reſpectu ejuſdem Davidis, ipſorum erat querere. ſed non quæſiverunt. nihil enim eorum quæ conveniebat ipſos ſcire, diſcere curabant. Propterea & ipſe addidit: *Dominus ejus erat*. Non fuit autem ſimile, audire ipſum Iudæorum omnium Dominum, & Davidis. Tu verò mihi conſidera opportunitatem dicti. ubi enim oſtendit ſe eſſe Dominū, etiam teſtimonio Prophetiæ, & nō operibus ſolùm, ſimul demonſtrat Patrem injurias ſibi factas ulturū: unde apparet ejus unanimis concordia ſecum. Porrò juxta modum loquendi Iudæis uſitatum, non erat fas vocari filium Dominum Patris. nam & Salomonem mater ſua ſervum Patris appellavit, dicens: *Nonne Salomonem ſervum tuum* &c. Patrem autem de filio loquentem tamquam de Domino, res erat prorſus inaudita, & præter naturam. Maximè cùm idem Pater loquitur motus à Spiritu: non dixit autem Spiritus Dominum, ſed Davidis. Haud enim quoniam in ſpiritu loquens David Dominum vocavit Chriſtum, idcircò Spiritum in ſervitutem redigere oportet, quod tentare non verentur, qui nunc in Spiritum blaſphemant. Sanè alibi David ait, ſe filium Ancillæ Dei. quod utique Spiritui convenire nemo dixerit. De propria enim ſua ipſius perſona dixit illa David, uti & alia multa.

τοῦ πατρὸς, ὑπεναντίον ἦν, ὥσπερ καὶ τὸν Σολομῶντα ἡ μήτηρ δοῦλον καλεῖ τοῦ πατρὸς, λέγουσα· οὐχὶ Σολομῶντα τὸν δοῦλόν σου· πατέρα δὲ περὶ υἱοῦ λέγειν ὡς περὶ Κυρίου, παντελῶς ἀπᾷδον, καὶ παρὰ τὴν φύσιν· καὶ μάλιστα ὅποτε κατὰ πνεῦμα κινούμενος λαλεῖ. οὐκ εἶπε δὲ τοῦ πνεύματος Κύριον, ἀλλὰ τοῦ Δαβίδ. οὐ γὰρ ἐπειδὴ ἐν πνεύματι λαλῶν Κύριος ἐκάλεσε τὸν Χριστὸν, διὰ τοῦτο δουλοποιητέος τὸ πνεῦμα, ὡς τολμῶσιν οἱ εἰς τὸ πνεῦμα δυσφημοῦντες. λέγει οὖν καὶ υἱὸν αὐτὸν παιδίσκης τοῦ Θεοῦ ὁ Δαβίδ, ὃ οὐ δήπου τῷ πνεύματι καὶ τοῦτο ἁρμόζει, ἀλλ' εἰς τὸ ἴδιον πρόσωπον εἴρηται αὐτῷ ταῦτα καὶ ἄλλα πολλά.

38. Et dicebat eis in doctrina
„ ſua, Cavete à Scribis, qui vo-
„ lunt in ſtolis ambulare, & ſalu-
„ tari in foro.
39. Et in primis cathedris ſe-
„ dere in ſynagogis, & primos
„ diſcubitus in cœnis.
40. Qui devorant domos vi-
„ duarum ſub obtentu prolixæ o-
„ rationis: hi accipient prolixius
„ judicium.

„ Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς ἐν τῇ διδαχῇ
„ αὐτοῦ, βλέπετε ἀπὸ τῶν γραμμα-
„ τέων, τῶν θελόντων ἐν στολαῖς περι-
„ πατεῖν, καὶ ἀσπασμοὺς ἐν ταῖς ἀγοραῖς,
„ Καὶ πρωτοκαθεδρίας ἐν ταῖς συνα-
„ γωγαῖς, καὶ πρωτοκλισίας ἐν τοῖς
„ δείπνοις.
„ Οἱ κατεσθίοντες τὰς οἰκίας τῶν
„ χηρῶν καὶ προφάσει μακρὰ προσ-
„ ευχόμενοι. οὗτοι λήψονται περισσότε-
„ ρον κρίμα.

TOLOSANI. Ad paſſionem venturus Dominus, Scribarum opinionem circa ipſum errantem corrigit. Exiſtimabant enim Chri-

ΤΟΛΩΣ. Πρὸς τὸ πάθος μέλλων ἔρχεσθαι ὁ Κύριος τὴν τῶν Γραμματέων περὶ αὐτοῦ δόξαν πεπλανημένην οὖσαν ἐπανορθοῦται. ὑπελάμβανον γὰρ

τὸν

τὸν Χριστὸν εἶναι μὴ υἱὸν Δαβίδ. οὐ μόνον δὲ τὸ κύριον ἀποδείκνυσι δὲ ἑαυτὸν Θεὸν ὄντα ἐκ τῶν τοῦ Δαβὶδ ῥημάτων· καὶ οὐχ ἁπλῶς. ἀλλὰ καὶ ἐκφοβεῖ αὐτοὺς λέγων· ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου. ὡς αὐτῶν ὄντων ἐχθρῶν οὓς ἔθηκεν ὁ Θεὸς ὑποπόδιον τῶν ποδῶν τοῦ Χριστοῦ. ἄξιος δέ ἐστιν εἰπεῖν πῶς ἐρωτᾷ ὁ Σωτήρ· οὐ γὰρ εἶπε, τί ὑμῖν δοκεῖ περὶ ἐμοῦ· ἀλλὰ περὶ τοῦ Χριστοῦ. εἰ οὖν Δαβὶδ καλεῖ αὐτὸν Κύριον πῶς υἱὸς αὐτοῦ ἐστι; τοῦτο δέ φησιν οὐκ ἀναιρῶν τὸ εἶναι αὐτοῦ υἱός· ἀλλὰ δεικνύων ὅτι οὐ μόνον υἱὸς αὐτοῦ ἐστιν. ἀλλὰ καὶ Κύριος. εἰ γὰρ ὁ Δαβὶδ ἐν πνεύματι ἐλάλησε. Καὶ Κύριον αὐτὸν ἐκάλεσεν. οὐ μόνος υἱὸς ἐστιν αὐτοῦ τὸ κατὰ σάρκα, ἀλλὰ καὶ Θεός· ἤκουε δὲ αὐτοῦ ὁ ὄχλος ἡδέως, καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς· φυλάττεσθε ἀπὸ τῶν Γραμματέων τῶν θελόντων περιτιμᾶσθαι ὑπὸ τῶν πολλῶν διὰ τὰς αὐτῶν στολάς· καὶ ὅσα ἄλλα πρὸς δόξαν ἐπιτηδευόντων· καὶ τὰς τῶν χηρῶν καὶ ὀρφανῶν κατεσθιόντων περιουσίας· καὶ μακρὰ προσευχομένων· καὶ εὐσεβείας προσχήματι ἀπατώντων τοὺς ἀφελεστέρους.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ. Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς· τίσιν αὐτοῖς; δηλονότι τοῖς ἀπὸ τοῦ λαοῦ, περὶ ὧν εἶπε, καὶ ὁ πολὺς ὄχλος ἤκουεν αὐτοῦ ἡδέως. φυλάξατε τοίνυν, φησὶν, ἑαυτοὺς ἀπὸ τῶν γραμματέων. μὴ ζηλῶτε, μὴ μακαρίσητε τὴν ἔξωθεν σεμνότητα θεωροῦντες. οὐ γὰρ ἕνεκα Θεοῦ τὸ σχῆμα τὸ νόμιμον περιβάλλονται, ἀλλ' ἕνεκα τοῦ δοκεῖν ἀνθρώποις εὐσεβεῖν, καὶ νομίζεσθαι παρὰ ἀνθρώπων τὴν ἀνωφελῆ περιτίμησιν. ἱκανὰ γὰρ ταῦτα πάντα ἐνδείξασθαι τῶν ἀνθρώπων τὸ πεφυσιωμένον καὶ περιττόν. καρποῦνται γάρ φησι τὰς οἰκίας, καὶ ἃ ταῖς χήραις ταῖς ἀσθενέσιν ἔδει δίδοσθαι, κομίζονται σχήματι περιττῆς εὐλαβείας; τῷ παρεκτείνειν ἐπὶ πολὺ τὰς εὐχάς. ὅσῳ δὲ μᾶλλον τετίμηνται παρὰ τῷ λαῷ, καὶ τὴν τιμὴν εἰς βλάβην ἕλκουσι, τοσούτῳ μᾶλ-

ſto convenire appellationem filij David, non autem Domini. Contra quos demonſtrat ex Davidis verbis ſe eſſe Deum. Neque hoc ſolùm, ſed etiam minatur ipſis ac terrorem incutit, dum illud quoq; ex eadem prophetia ſubjicit: *Donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum.* quaſi eos perſtringens ac obiter monens, viderent, an non ipſi eſſent illi hoſtes Chriſti quos ejus pedibus ſubjecturus Deus eſſet. Conſideratione autem dignus eſt ipſe interrogandi modus quo Salvator utitur. Non enim dixit, *Quid vobis videtur de me?* ſed, *quid vobis videtur de Chriſto? Si ergo David vocat eum Dominum, quomodo filius ejus eſt?* Quæ verba cavēdum eſt ne quis in eam partem rapiat, quaſi negent eſſe Chriſtum filium Davidis. affirmāt enim fuiſſe præterea aliquid aliud, nempe filium ſimul & Dominum Davidis, hoc eſt Deū & hominē ex Davidis ſtirpe. Id enim haud dubiè ſignificat illa Davidis vox. Is enim Sanctus vates divino ſpiritu ſuggerente vaticinans, Deo reſervatum Domini titulum numquam ei daret, quē merum hominem unum ex nepotibus ſuis crederet. Audiebat porrò Chriſtum multitudo perlibēter. qua ille opportunitate utens in ipſorum bonum, cavere illos ſibi jubebat à Scribis, famam atq; laudem oſtentatione veſtium aucupantibus, aliaque ejus generis ad iſtum finem ambitioſè affectantibus. interim dum viduarum orphanorumque rem familiarem devorant ſub obtētu prolixæ orationis. Religionis nimirum ſpecie ad fallendum aptiſſima ſimplicioribus fucum facientes.

VICTORIS, *Et dicebat eis.* quibus? videlicet Populo, de quo dicit Evangeliſta: *Et multa turba eum libenter audivit.* Ait ergo circumſtantibus è populo; cuſtodite vos ipſos à Scribis; ne æmulemini, ne beatos ipſos prædicetis, ſcenam intuentes, quā exterius oſtentant. non enim Dei cauſa veſtitum illum Lege præſcriptum induunt, ſed oſtentationis gratia, ut hominibus religioſi videantur; & ſic ſteriles ab ipſis emendicent ſignificationes honoris, per quas præferantur alijs. Idonea hæc cuncta demonſtrando iſtorum hominum faſtui ac tumori ſupervacaneo & vano. Proventus ſibi certos à domibus corrogant, & quæ viduis ob infirmitatem donari oportebat, ipſi in ſeſe avertunt illicio ſimulatæ pietatis, cujus ſigna vana multiplicant extendendis in longum palàm orationibus, ut ea excellens appareat, cùm nulla revera ſit. Quanto autem magis honorantur à Populo, & ejuſmodi honorem ad nocendi perniciem trahunt, tantò plus condemnabuntur. *Potentes enim potenter punientur.* Hæc porrò dicens ſimul Apoſtolos admonebat, ne imitarentur Magiſtros Iudæorum & Scribas; ſed ſe. quoniam enim Magiſtri orbis terrarum conſtituti fuerant; per hæc inſinuat ipſis optimæ converſationis ſtatum.

λον καταδικασθήσονται. δυνατοὶ γὰρ δυνατῶς ἐτασθήσονται. Ἔοικε δὲ λέγων καὶ τοὺς ἀποστόλους ἐπαιδεύειν μὴ μιμεῖσθαι τοὺς παρὰ Ἰουδαίοις διδασκάλους καὶ γραμματεῖς, ἀλλ' αὐτὸν ζηλοῦν. ἐπειδὴ γὰρ διδάσκαλοι τῆς οἰκουμένης προεχειρίζοντο, διὰ τούτων αὐτοῖς εἰσηγεῖται ἀρίστης πολιτείας κατάστασιν.

41. Et ſedens Ieſus contra ga-
„ zophylacium, aſpiciebat quo-
„ modo turba jactaret æs in gazo-
„ phylacium: & multi divites ja-
„ ctabant multa.

42. Cùm veniſſet autem vidua
„ una pauper, miſit duo minuta,
„ quod eſt quadrans.

„ Καὶ καθίσας ὁ Ἰησοῦς κατέναντι
„ τοῦ γαζοφυλακίου, ἐθεώρει πῶς ὁ
„ ὄχλος βάλλει χαλκὸν εἰς τὸ γαζο-
„ φυλάκιον· καὶ πολλοὶ πλούσιοι ἔβαλ-
„ λον πολλά.

„ Καὶ ἐλθοῦσα μία χήρα πτωχὴ
„ ἔβαλε λεπτὰ δύο, ὅ ἐστι κοδράν-
„ της.

ANONYMI. Quadrantem Iulianus interpretans lib. xvi. Rerum ſuarum, ait: oboli eſſe quartā partem. Hic verò Marcus duo minuta quadrantem vocat: ergo minutis octo æquivalet obolus.

ANONYMOY. Τὸν κοδράντην ὁ Ἰουλιανὸς ἑρμηνεύων ἐν τῷ βιβλίῳ τῶν παρ' αὐτοῦ, ἔφη ὀβολοῦ τυγχάνειν τεταρτημόριον. ἐνταῦθα δὲ τὰ δύο λεπτὰ κοδράντην καλεῖ. ἄρα δὴ ὀκτὼ τυγχάνει λεπτῶν ὁ ὀβολός.

43. Et convocans Diſcipulos
„ ſuos, ait illis: Amen dico vobis,
„ quoniam vidua hęc pauper plus
„ omnibus miſit qui miſerunt in
„ gazophylacium.

44. Omnes enim ex eo quod

„ Καὶ προσκαλεσάμενος τοὺς μα-
„ θητὰς αὐτοῦ, λέγει αὐτοῖς, ἀμὴν λέ-
„ γω ὑμῖν, ὅτι ἡ χήρα αὕτη ἡ πτωχὴ
„ πλεῖον πάντων βέβληκε τῶν βαλόν-
„ των εἰς γαζοφυλάκιον.

„ Πάντες γὰρ ἐκ τοῦ περισσεύοντος
„ αὐτοῖς

» αὐτοῖς ἔβαλον· αὕτη δὲ ἐκ τῆς ὑστε-
» ρήσεως αὐτῆς πάντα ὅσα εἶχεν ἔβα-
» λεν, ὅλον τὸν βίον αὐτῆς.

ΤΟΛΩΣ. Ἔθος ἦν τοῖς Ἰουδαίοις ὑπὸ πολλῶν θαυμαζόμενον, ὥστε τοὺς ἔχοντας καὶ βουλομένους τι ἀφιεροῦν εἰς τὸν θεῖον θησαυρὸν, ὃς ἐκαλεῖτο γαζοφυλάκιον, ὡς αὖ οἵ τε ἱερεῖς καὶ ὁ πένης, καὶ ὁ λοιπὸς ὁ ἐν ἐνδείᾳ ὑπάρχων ὄχλος ἐκ τούτων διατρέφοιντο. πολλῶν οὖν προσφερόντων τούτῳ τῷ θησαυρῷ, χήρα τις γυνὴ τὴν ἑαυτῆς προαίρεσιν ἐπεδείξατο πολλῷ δυνάμεως ἀπορωτέρα· δύο λεπτὰ προσαγαγοῦσα· ἔχει δέ τινα ἀναγωγὴν ὁ λόγος· ψυχὴν σημαίνων καὶ σῶμα προσαγαγεῖν τῷ Θεῷ τὸν μέλλοντα διαζῆν εὐσεβῶς· τὴν μὲν ψυχὴν διὰ ταπεινώσεως· τὸ δὲ σῶμα διὰ τῆς τῶν παθῶν ἐγκρατείας.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Ἐξ οὗ ζῆν προσεδόκα καὶ βιῶναι τὴν ἡμέραν ἐκείνην.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Ἐμέτρησεν οὐ τὸ βεβλημένον, συνεμέτρησε δὲ τὴν προθυμίαν. ἐκπλήττου τοίνυν τὸ κριτήριον τοῦ Θεοῦ, ὡς οὐ μεγέθει δωρεῶν ἀποβλέπει, ἀλλὰ τῇ προθυμίᾳ τῆς γνώμης. ἐκεῖνοι πολλὰ ἔχουσί φησιν, ἐκ περισσεύματος δεδώκασιν· αὕτη τὴν αὐτῆς περιουσίαν προσήγαγεν. αὕτη ἡ χήρα τῶν γαστριζουσῶν τῶν γραμματέων τιμιωτέρα καθέστηκεν. ἐκεῖναι γὰρ σχήματι διδασκάλων καὶ κωτίλοις στωμύλοις φλυαρίαις προσπανέχουσι, λόγοις μηδὲν εἰς ψυχὴν ὠφελούμεναι· ἀλλὰ καὶ τὰ οἴκοι μάτην προσαναλίσκουσαι· αὕτη λάθρα διαδίδωσι τῷ Θεῷ, μηδὲν ἑαυτῇ εἰς περιουσίαν καταλιμπάνουσα, οὐ κολακευομένη ὑπὸ τῶν ἡγουμένων· Θεῷ δὲ τὴν ἑαυτῆς δεικνῦσα προαίρεσιν.

» abundabat illis, miſerunt: hæc
» verò, de penuria ſua, omnia quæ
» habuit miſit, totum victũ ſuum.

TOLOSANI. Mos erat Iudęis à multis jure laudatus, ut ij quibus facultas & ſtudium adeſſet, aliquid rerum ſuarum Deo conſecrandi, illud in ſacrum theſaurum injicerent (vocabatur is gazophylaciũ) ut ex ea pecunia, tum Sacerdotes, tum pauperes, ac de vulgi fęce miſerabiles quæque perſonæ ſuſtentarentur. Multis igitur in iſtum theſaurum multa inferẽtibus, mulier quædam vidua ſtudio magno donum offerens exiguum duorum minutorum, religionem ſuam fortuna facultateque multò probavit ampliorem. Habet & myſticum ſignificatum hæc oblatio: Eum qui piè ac religiosè vivere velit, docens animam & corpus offerre Deo debere. Animam quidem per humilitatem: corpus verò per temperãtiam à voluptatibus ad quas cupiditates ſtimulant.

ANONYMI. Vnde alimenta & res ad vitam neceſſarias, in eum diem parare ſibi cogitaverat.

VICTORIS ANT. Rationem habuit non ſummæ in gazophylacium miſſæ; ſed liberalitatis animi mittẽtis. Admirare igitur judicium Dei non attendentis ad magnitudinem donorũ, ſed ad affectũ offerentium. Illi multa habent, inquit, ex eo quod redundat dederunt. Hæc ſubſtantiã ſuam obtulit. Hæc vidua mulieribus Scribarum lautè viventibus & largè obſonantibus multò eſt honoratior. Illæ ſiquidem fuco ac ſpecie ſuorum captæ Magiſtrorum, garrulis & bonæ mentis inanibus eorum nugis inhianter attendunt, nullum ex eorum ſermonibus ad ſalutem animarum fructum referentes; ſed & rem familia-

rem fruſtrà expendentes. Hæc verò clam largitur Deo, nihil ſibi unde vivat reliquum faciens. non audiens illa quidem adulationes Primariorum: Deo vero ſuam in ejus obſequium promptam prolixamque exhibens voluntatem.

CAPUT XIII.

1. ET cùm egrederetur de Téplo, ait illi unus ex Diſcipulis
„ ſuis: Magiſter, aſpice quales lapides, & quales ſtructuræ.
2. Et reſpondens Ieſus, ait illi,
„ Vides has omnes magnas ædificationes? Non relinquetur lapis ſuper lapidem qui non deſtruatur,
3. Et cũ ſederet in monte Olivarum contra Templum, interrogabant eum ſeparatim Petrus
„ & Iacobus & Ioannes & Andreas.
4. Dic nobis, quando iſta fient?
„ & quod ſignum erit quãdo hæc
„ omnia incipient conſummari?

TOLOSANI. Plurima cùm dixiſſet Salvator de deſolatione Ieroſolymorum, & Templi (Templum enim deſignabat illis verbis: *Ecce relinquetur domus veſtra deſerta*) & alia quædam ejus generis. admirantes Diſcipuli, ac quaſi non facilè credentes, tam magnifica, tãque ſpecioſa ædificia evertenda, oſtendunt ipſi Templum, ejuſque omnibus numeris abſolutam elegantiam: perſtante nihilominus in aſſeveratione ſua Domino: & illa ipſa quæ oſtentarent admirabundi profectò ruitura confirmante, palàmque prædicante. Et quidem ita ruitura, ut ne lapis quidem ſuper lapidem ullus ex illis remanſurus eſſet. Cujus fidem oraculi liberavit Adrianus Imperator Romanorũ,

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ιγ'

„ ΚΑΙ ἐκπορευομένου αὐτοῦ ἐκ τοῦ
„ ἱεροῦ, λέγει αὐτῷ εἷς ἐκ τῶν μαθητῶν
„ αὐτοῦ, διδάσκαλε, ἴδε ποταποὶ λίθοι,
„ καὶ ποταπαὶ οἰκοδομαί.
„ Καὶ ὁ Ἰησοῦς ἀποκριθεὶς, εἶπεν
„ αὐτῷ, βλέπεις ταύτας τὰς μεγά-
„ λας οἰκοδομάς; οὐ μὴ ἀφεθῇ λίθος
„ ἐπὶ λίθῳ, ὃς οὐ μὴ καταλυθῇ.

„ Καὶ καθημένου αὐτοῦ εἰς τὸ ὄρος
„ τῶν ἐλαιῶν, κατέναντι τοῦ ἱεροῦ,
„ ἐπηρώτων αὐτὸν κατ' ἰδίαν Πέτρος
„ καὶ Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης καὶ Ἀν-
„ δρέας.
„ Εἰπὲ ἡμῖν, πότε ταῦτα ἔσται; καὶ
„ τί τὸ σημεῖον, ὅταν μέλλῃ ταῦτα
„ πάντα συντελεῖσθαι;

ΤΟΛΩΣ. Πλεῖστα εἰρηκότος τοῦ Σωτῆρος περὶ τῆς ἐρημώσεως Ἱερουσαλήμ· καὶ ὡς ὅτι ἔρημος ἀφίεται ὁ οἶκος ὑμῶν· καὶ τὰ ἄλλα τὰ τούτοις παραπλήσια, οἱ μαθηταὶ θαυμάζοντες, καὶ ὥσπερ ἀπιστοῦντες εἰ τοιαῦτα κάλλη τε καὶ μεγέθη οἰκοδομημάτων φθαρήσονται, δεικνύουσιν αὐτῷ τόν τε ναὸν, καὶ τὴν εὐπρέπειαν αὐτοῦ. ὁ δὲ Κύριος οὐδὲν ἧττον ἀπολεσθήσεσθαι προφανῶς προαναφωνεῖ καὶ τοσοῦτον, ὥστε μηδὲ λίθον ἐπὶ λίθῳ μεῖναι. τοῦτο δὲ πεποίηκε τοῖς Ἰουδαίοις Ἀδριανὸς ὁ τῶν Ῥωμαίων βασιλεύς· ἐκ βάθρων γὰρ κατασκάψας τὸ ἱερὸν, εἰς τέλος τὴν τοῦ Σωτῆρος πρόρρησιν ἤγαγε. προσῆλθον δὲ τῷ Κυρίῳ οἱ μαθηταὶ ἐρωτῶντες πότε ταῦτα ἔσται; ὁ δὲ τὴν διάνοιαν αὐτῶν ἀσφαλιζόμενος ἵνα μὴ πλανηθῶσιν, ἐπειδὴ τοῖς κατὰ τὴν Ἰουδαίων ἀρξαμένων νόσον, ἐπανέστησάν

τινες

ωσιν, ἑαυτοὺς διδασκάλους λέγοντες· φησί· βλέπετε μὴ πλανηθῆτε.

qui Iudæis infenſus, ipſa Templi pridem everſi rudera ſcrutatus, & fundamenta ipſa humo penitus ef-foſſa disjecit. Acceſſerunt autem ad Dominum Diſcipuli, quærentes: quandonam ea quæ diceret eventura eſſent? Ipſe verò mentes eorum præmuniens adverſus errores & fraudes pſeudo-prophetarum; quoniam providebat fore ut, Iudæorum rebus in pejus ruere incipientibus, quidam exiſterent qui ſibi docendi autoritatem arrogarent, graviter illos, ut ſibi caveant, illis verbis monet: *Videte ne quis vos ſeducat.*

» Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀποκριθεὶς αὐτοῖς,
» ἤρξατο λέγειν, Βλέπετε μή τις ὑμᾶς
» πλανήσῃ.
» Πολλοὶ γὰρ ἐλεύσονται ἐπὶ τῷ
» ὀνόματί μου, λέγοντες ὅτι ἐγώ εἰμι.
» καὶ πολλοὺς πλανήσουσιν.
» Ὅταν δὲ ἀκούσητε πολέμους, καὶ
» ἀκοὰς πολέμων, μὴ θροεῖσθε. δεῖ
» γὰρ γενέσθαι. ἀλλ' οὔπω τὸ τέ-
» λος.
» Ἐγερθήσεται γὰρ ἔθνος ἐπ' ἔθνος,
» καὶ βασιλεία ἐπὶ βασιλείαν, καὶ ἔσον-
» ται σεισμοὶ κατὰ τόπους, καὶ ἔσονται
» λιμοί, καὶ ταραχαί· ἀρχαὶ ὠδί-
» νων ταῦτα.

5. Et reſpondens Ieſus, cœpit
» dicere illis, Videte ne quis vos
» ſeducat.
6. Multi enim venient in no-
» mine meo, dicentes, quia ego
» ſum: & multos ſeducent.
7. Cùm audieritis autem bel-
» la, & opiniones bellorum, ne ti-
» mueritis. oportet enim hęc fie-
» ri: ſed nondum finis.
8. Exurget enim gens contra
» gentem, & regnum ſuper re-
» gnum: & erunt terræmotus per
» loca, & fames. Initium dolo-
» rum hæc.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Οὐ περὶ λίθων ταῦτά φησιν, ὅτι οὐ μὴ μείνῃ λίθος ἐπὶ λίθῳ. ὁρῶμεν γὰρ ἔτι μέρη τοῦ ναοῦ ἑστῶτα· ἀλλὰ περὶ τῶν κατὰ νόμον ἐν αὐτῷ ἱερουργουμένων. τοῦτο γὰρ οἶμαι καὶ μαθεῖν ἤθελεν ὁ μαθητὴς, καὶ διὰ τοῦτο ἀποκρίνεται ὁ Κύριος πρὸς αὐτὸν, ὅτι οὐδὲν βεβαίως καὶ ἀμεταθέτως νενομοθετημένον ἐν αὐτῷ μένει, ὃ οὐ λυθῇ. τοῦτο δέ φησι περὶ τε θυσιῶν καὶ ὁλοκαυτωμάτων, καὶ σπονδῶν, καὶ λοιπῆς ἱερουργίας. καὶ ὁ μὲν πρῶτος μαθητὴς περὶ τοῦ ναοῦ, ποῖον ἕξει πέρας, ἐρωτᾷ· ὁ δὲ περὶ Πέτρον καὶ Ἰάκωβον περὶ τῆς κοινῆς συντελείας. ὅθεν ὁ Κύριος ἀναμεμιγμένην ποιεῖται τὴν ἀπόκρισιν καὶ παρέρχεται, τὰ τε ἁλώσεως τοῦ ναοῦ καὶ τῆς Ἱερουσαλὴμ τοῦ γενικοῦ τέλους, ἵνα ἐκείνῳ τε καὶ τούτοις προσφόρως ἡ ἀπόκρισις γένηται. τί

ANONYMI. Non de lapidibus hoc ait: quaſi velit ſignificare non ſuperfuturum ex Templo lapidem lapidi ſuperpoſitum. videmus enim quaſdã adhuc Tẽpli partes ſtantes. ſed de ritibus ſacrificiorum ibi ſecundùm Legem obſervatis. Hoc enim, puto, diſcere potiſſimum Diſcipulum voluit. Et propterea ut Dominus ei denunciat, nullam earum ſanctionem perpetuam, & in omne tempus immutabilem manſuram: ſed cuncta illa abroganda. Hoc autem ait de ſacrificijs, holocauſtis, libationibus, & cætero ſacrorũ apparatu ac miniſterio. Et primus quidem Diſcipulus de Templo interrogavit, quem eſſet finem habiturum? Pe-

trus

trus autem & Iacobus de fine ſæculi. unde Dominus mixtum reddit reſponſum & prædictionẽ deſtructionis Templi & urbis Ieroſolymæ generalis finis, ut & illi & his aptè, atque ad ſingulorum mẽtem, reſponderet. Quod ſignum eſt, ajunt, quando hęc cuncta conſummanda ſunt; videlicet hęc quę videntur, & ſenſibilis creatura. Multi autem venient, ait, in nomine meo. Hæc de communi fine dicta ſunt ipſi. Tunc enim cùm is imminebit, multi venient in nomine Chriſti, inter quos & Antichriſtus; dicentes quiſque ipſorum ſe eſſe Chriſtum. quando autem audietis bella. Exurgentibus enim decem cornibus à Daniele prophetatis, neceſſe eſt bella inter ipſos per cornua ſignificatos cummitti: ſed & tria ex iſtis cornibus, ut ille ipſe Propheta dicit, debellata tolli & deſtrui. *Et regnũ in regnum*. Hæ ſunt decem cornuum mutuæ in ſeſe incurſiones.

VICTORIS ANT. Quoniam multa de deſolatione imminente Civitati & Templo prophetavit: & relinquendam domum ipſorũ deſertam, Diſcipuli his auditis tamquam admirantes acceſſerunt, oſtẽdentes pulcritudinem Templi; & dubitantes æſtuanteſque apud ſeſe, ſi tanta magnitudo & forma pręclara ædificiorum deſtruenda funditus foret. Quibus Dominus auditis, confirmavit nihilominus quod dixerat & ſupremã eorũ cladem ac deſolationẽ prędicit. quod ſi dicant aliqui, nondum plenè iſta eveniſſe; ſed adhuc ſupereſſe reliquias horum: ne ſic quidem excidit veritas hujus reſponſi. Etenim deſolationem omnimodam ſigni-

τὸ σημεῖόν φασιν, ὅταν μέλλῃ ταῦτα πάντα συντελεῖσθαι; οἷον τὰ ὁρώμενα καὶ ἡ αἰσθητὴ κτίσις. πολλοὶ δὲ ἐλεύσονται, λέγει, ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου. ταῦτα περὶ τοῦ κοινοῦ τέλους εἴρηται αὐτῷ. τότε γὰρ πολλοὶ ἐλεύσονται ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ, μεθ' ὧν καὶ ὁ Ἀντίχριστος, λέγοντες ἑαυτοὺς εἶναι τὸν Χριστόν. ὅταν δὲ ἀκούσητε πολέμους. ἀνισταμένων γὰρ τῶν δέκα κεράτων τῶν ὑπὸ Δανιὴλ προφητευθέντων, ἀνάγκη πολέμους μεταξὺ αὐτῶν γίνεσθαι, ὥστε καὶ τρία κέρατα, καθὼς ὁ αὐτὸς ἔφη προφήτης, καταπολεμηθέντα ἀναιρεθῆναι. καὶ βασιλεία ἐπὶ βασιλείαν. αὗται τῶν δέκα κεράτων αἱ ἐπαναστάσεις.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Ἐπειδὴ πολλὰ περὶ τῆς ἐσομένης τῇ πόλει ἐρημίας καὶ τῷ ναῷ προεφήτευσεν, ὅτι ἀφίεται ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος, οἱ μαθηταὶ ἀκούσαντες ταῦτα, ὥσπερ θαυμάζοντες προσῆλθον, ἐπιδεικνῦντες τοῦ ναοῦ τὸ κάλλος, καὶ διαποροῦντες εἰ τοσαῦτα μεγέθη καὶ κάλλη οἰκοδομημάτων ἀφανισθήσεται. ὁ δὲ Κύριος τούτων ἀκούσας, οὐδὲν ἧττον τὴν παντελῆ αὐτοῦ ἀπώλειαν προαναφωνεῖ. εἰ δὲ φασί τινες, μήπω εἰς τέλος τοῦτο γεγενῆσθαι, ἀλλ' ἔτι σώζεσθαι λείψανον τούτων, οὐδ' οὕτως διέπεσεν ἡ ἀπόκρισις. καὶ γὰρ τὴν ἐρημίαν ἐνδεικνύμενος παντελῆ ταῦτα ἔλεγεν, καὶ τὴν τῆς νομικῆς λατρείας κατάλυσιν περὶ τὸν κατ' ἐκεῖνον τὸν τόπον ἔνθα ἦν. ἔστι γὰρ αὐτοῦ μέρος μέχρι τῶν θεμελίων ἠφανισμένον· ἢ καὶ ἐκ τῶν γεγενημένων καὶ περὶ λειψάνων θαρρεῖν χρεὼν ὡς τέλεον ἀπολλυμένων. ἕτερος δέ φησιν. ἐπειδὴ γὰρ ἐκεῖνοι τὸ ἱερὸν ἐδείκνυσαν ὡς ἄριστα κατεσκευασμένον, καὶ διὰ τοῦτο οὐκ ὄφειλον καταπεσεῖν, ἐπὶ τὸν καθολικὸν τὸν λόγον ἐξήγαγεν, ὅτι ἔσται καιρὸς ὅτε πάντα συντελεσθήσεται, ὡς μηδὲ λίθον εἶναι. τοῦτο γὰρ περὶ τῆς καθολικῆς συντελείας ἔφη. ὁ δὲ Μάρ-

κος

κος καὶ ὁ Λουκᾶς ἓν ἔφησαν εἶναι τὸ ἐρώτημα περὶ τῆς Ἱεροσολύμων, ἅτε νομιζόντων αὐτίκα ποτὲ καὶ τὴν παρουσίαν αὐτοῦ εἶναι. ὁ δὲ Ματθαῖος δύο, περὶ τε τῆς καθαιρέσεως τοῦ ναοῦ, καὶ τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος. εἰκότως δὲ οἱ προηγαπημένοι ἅτε πλείονα παῤῥησίαν ἔχοντες, διὰ τοῦτο κατ' ἰδίαν προσῆλθον, ἅτε περὶ τοιούτων πευσόμενοι. διαφόρως δὲ ταῦτα τινὲς ἐξειλήφασιν. οἱ μὲν γὰρ περὶ τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος εἰρῆσθαι ταῦτα ὑπολαμβάνουσιν, οἱ δὲ περὶ τῆς ἐρημώσεως τῆς Ἱερουσαλήμ. καὶ τῆς μὲν προτέρας δόξης Ἀπολινάριος καὶ Θεόδωρος ὁ Μοψουεστίας. τῆς δὲ δευτέρας, Τίτος καὶ ὁ ἐν ἁγίοις Ἰωάννης ὁ τῆς Βασιλίδος ἐπίσκοπος. ἐπειδὴ τοίνυν ὁ Μάρκος περὶ ταύτης μόνης φησὶ τὴν ἐρώτησιν ποιῆσαι τοὺς μαθητὰς, ἀναγκαῖον καὶ ἡμᾶς ἐν τῷ παρόντι μάλιστα τοῖς δευτέροις ἐξακολουθῆσαι. ἄλλο τοίνυν ἐρώτησαν καὶ ἄλλο ἀποκρίνεται. τὸν καιρὸν ἤθελησαν μαθεῖν τῆς ἀπωλείας τῆς Ἱερουσαλήμ. ὁ δὲ περὶ τῆς ἀπωλείας τῆς Ἱερουσαλὴμ ἀσφαλίζεται τοὺς διερωτῶντας τὴν ἐρωτησάντων. οὐδὲν γὰρ αὐτοὺς ὠφέλει ὁ καιρὸς, εἰ μὴ ὦσιν ἀσφαλεῖς περὶ τὴν πίστιν. ὁ γὰρ διάβολος τοῦ Χριστοῦ τὴν παρουσίαν ἀμβλῦναι βουλόμενος, εἰσήγαγεν ἑτέρους πλάνους ἐπὶ τὴν μαθητείαν, οἷος ἦν ὁ Θευδᾶς καὶ Ἰούδας ὁ Γαλιλαῖος. ἐπεὶ τοίνυν ταῦτα ἤμελλε γίνεσθαι, καὶ πολλοὶ ἐσφετερίζοντο τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, λέγει πρὸς τούτους, βλέπετε μὴ πλανηθῆτε, μὴ τῇ ὁμωνυμίᾳ ὑφελχθῆτε. τότε γὰρ δυνήσεσθε καὶ τὸν καιρὸν μαθεῖν τῆς ἀπωλείας Ἱερουσαλὴμ, ὅταν ἀσφαλεῖς γένησθε περὶ τὴν πίστιν τοῦ παραγενομένου. ὅταν δὲ ἀκούσητε πολέμους ὡς ὁ Ἰώσηππος ἱστορεῖ γεγενῆσθαι πρὸ τῆς ἁλώσεως, ἐνταραττόντων μὲν τῶν ἐθνῶν καὶ οὐ διδόντων τοὺς συνήθεις φόρους Ῥωμαίοις, ἐφόδων δὲ Ῥωμαϊκῶν συνεχῶν γινομένων κατὰ τῶν Ἰουδαίων, μὴ θροεῖσθε φησίν. οὔπω γὰρ τὸ τέλος

ſicans hęc dixit, & legalium in divino cultu obſervationum abrogationem, quæ in iſto, de quo agebat loco, unicè aut maximè vigebat. Eſt porrò Templi Ieroſolymitani jam pars à fundamentis deſtructa,& ex quodam velut pignore patratarum jam rerum, de iſtarum quoque reliquiarum abolitione perfecta ſecutura,confidere nos convenit. Alius verò dicit: quoniam enim illi Templum oſtentabant,ut quam optimè ędificatum, ac proptereà longè à corruendi periculo remotum, Chriſtus ſermonem tranſtulit ad univerſalem cōditionem rerum, quę hic viſuntur omnium. Futurum ajens aliquādo tēpus quo pariter cuncta deſtruantur,ne lapide quidem reliquo. Hoc de univerſi conſummatione dictū. Marcus & Lucas unam referunt fuiſſe interrogationem de Ieroſolymis. ut pote opinantibus Diſcipulis mox celebrandum Adventū expectatū Chriſti. Matthæus duas interrogationes memorat, alteram de deſtructione Templi, alteram de conſummatione ſęculi. Fortè autem ij de quibus prius ſcriptum utpote magis familiares, interiori fiducia privatim cōvenerunt Dominum, ut eum de his interrogarent. Diverſè autem illa quidam acceperunt. nam ſunt qui putant ea de conſummatione ſæculi dicta. Alij potiùs exiſtimant dicta de deſolatione Ieroſolymorum. In priori opinione ſunt Apolinaris & Theodorus Mopſueſtiæ: in ſecunda Titus, & Sanctus Ioannes Regiæ urbis Epiſcopus. quoniā verò Marcus de hac ſolùm ait interrogaſſe Diſcipulos, neceſſe eſt nos in pręſenti maximè poſterioris ſententię

tentiæ Autoribus aſſentiri. Aliud igitur interrogarunt; & aliud ipſe reſpondit. voluerunt diſcere tempus deſtructionis Ieroſolymę. Ipſe verò antequam indicet deſtructionem Ieroſolymæ, firmat mentem eorum qui interrogaverant. nihil enim ipſis prodeſſet noſſe tempus illius cladis, niſi firmati eſſent in fide. Nam Diabolus Chriſti adventum obſcurare ſtudens, induxit alios impoſtores temporibus Diſcipulorum, quales erant Theodas & Iudas Galilæus. quoniam igitur hęc futura erant: & multi erant ſibi attributuri nomen Chriſti, jam nunc pręmonet, & pręmunit ipſos, dicens: videte ne erretis: ne vos falſum nominis indicium ſeducat. Tunc enim poteritis & tempus diſcere deſtructionis Ieroſolymæ, quando certi & fundati fueritis in fide veri Chriſti venturi, aut potiùs qui jam advenit. cùm autem audieritis bella: ea nimirum quę narrat Ioſephus geſta ante captam Ieroſolymam, Gente Iudęorum rebellante, ac negante conſueta pendi Romanis vectigalia, incurſionibus verò Romanarum Legionum aſſiduis Iudæam infeſtantibus, ne terreamini, ait: nondũ enim eſt finis Civitatis. Crebra enim interferentur laxamenta bellici furoris per indulgentiam Principum componere res citra cladem ultimam ſtudentium, fruſtrà: toties Iudæis ingrato animo reluctantibus, & magis magiſque irritantibus victores. Non igitur externa quæ alibi variè per terrarum orbem bella tunc gerenda erant, indicat. (nam quid hæc attinebant ad Diſcipulos?) ſed ea quæ importanda erant in Iudæam terram Exercitibus Romanis è longinquo in eam accitis. Surget enim gens in gentem, & regnum in regnum, & erunt terræmotus per loca & fames, terroreſque. Initia dolorum hæc. meritò facit illis animum (cùm quæ dicebat idonea eſſent ijs turbandis) oſtendens ſeſe ſimul cũ hoſtibus contra Iudæos ultorem venturum. non autem pugnas ſolùm dicit, ſed etiam divinitus immiſſas plagas, fames videlicet, & terræmotus, ut ex ijs quorum ipſe certus autor eſt, intelligatur, etiam bella inferre, etſi ea hominibus imputari poſſent. Quod ſi de bellis ubique gentium ferè ſemper geri ſolitis diceret, non eſſet illa denunciatio, vaticinium: neque Diſcipulos longè ab ijs futuros conturbaret. Propterea dicit

τῆς πόλεως. πολλάκις γὰρ ἀνακωχὴ πολέμου γέγονε διὰ τὴν τῶν κρατούντων φιλανθρωπίαν, καὶ πολλάκις Ἰουδαῖοι τὴν ἑαυτῶν ἀγνωμοσύνην ἐπεδείξαντο. οὐ τοίνυν τοὺς ἔξωθεν καὶ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης λέγει πολέμους (τί γὰρ αὐτοῖς ἐμέλετο τούτου;) ἀλλὰ τοὺς μακρόθεν λέγει αὐτοῖς ἐπιόντας. ἐγερθήσεται γὰρ ἔθνος ἐπὶ ἔθνος καὶ βασιλεία ἐπὶ βασιλείαν, καὶ ἔσονται σεισμοὶ κατὰ τόπους, καὶ λιμοί, καὶ ταραχαί. ἀρχαὶ ὠδίνων ταῦτα. ἐπειδὴ καὶ τὰ εἰρημένα ἱκανὰ ἦν αὐτοὺς θορυβεῖν, δεικνὺς ὅτι καὶ αὐτὸς αὐτοῖς συνεπιθήσεται καὶ πολεμήσει, οὐχὶ μάχας φησὶ μόνον, ἀλλὰ καὶ θεηλάτους πληγάς, λιμοὺς καὶ σεισμούς· ὅθεν ἐδείκνυ ὅτι καὶ τοὺς πολέμους αὐτὸς ἐπάγει. εἰ γὰρ περὶ τῶν πανταχοῦ γινομένων ἦν, οὐδ᾽ ἂν προρρήσεις ἦν, οὐδ᾽ ἂν αὐτοὺς ἐθορύβησεν. διὰ τοῦτό φησιν οὐδὲ ἁπλῶς αὐτὰ ἥξειν, ἀλλὰ μετὰ σημείων, ἵνα γνωσθῇ ὡς αὐτὸς αὐτοῖς ταῦτα ἐπάγει. ἐμοὶ γοῦν δοκεῖ τὰ προοίμια λέγειν τῶν Ἰουδαϊκῶν. πάντα δὲ ταῦτα ἀρχὴ ὠδίνων τῶν συμβαινόντων αὐτοῖς.

dicit nōn ſimpliciter illa ventura, ſed cum ſignis, quibus intelligatur iſta à ſe immitti. Mihi ergo videtur de initijs loqui cladis Iudaicæ ſupremæ : dum ait : omnia autem hæc initia ſunt dolorum, majorum videlicet & atrociorum eventurorum Iudæis.

» Βλέπετε δὲ ὑμεῖς ἑαυτούς. παρα-
» δώσουσι γὰρ ὑμᾶς εἰς συνέδρια, καὶ
» εἰς συναγωγὰς δαρήσεσθε, καὶ
» ἐπὶ ἡγεμόνων καὶ βασιλέων σταθήσε-
» σθε ἕνεκεν ἐμοῦ, εἰς μαρτύριον
» αὐτοῖς.

9. Videte autem voſmetipſos.
» Tradent enim vos in concilijs,
» & in Synagogis vapulabitis, &
» ante Præſides & Reges ſtabitis
» propter me, in teſtimonium il-
» lis.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Τὰ μὲν ἐσόμενα ἐπὶ τοῦ τέλους τοιαῦτα καὶ ἡ τοῦ ἀντιχρίστου παρουσία. ὑμεῖς βλέπετε ὡς ἀσφαλίσασθε ἑαυτοὺς καρτερῶς ἐνεγκεῖν τὰ ἐπιόντα ὑμῖν.

ANONYMI. Talia quidem erunt quæ circa finem evenient, & talis Antichriſti adventus. vos videte ut confirmetis vos ad fortiter ferenda quæ vobis accident.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤ. Εὐκαίρως παρενέβαλε τὰ αὐτῶν κακά, ἔχοντα παραμυθίαν ἀπὸ τῶν κοινῶν. οὐ ταύτῃ δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ προσθεῖναι ὅτι διὰ τὸ ὄνομά μου, ἤγουν ἕνεκεν ἐμοῦ. εἰς μαρτύριον δὲ αὐτοῖς, ἵνα εἴπῃ, πρὸς τὸ μηδεμίαν αὐτοὺς ἔχειν ἀπολογίαν, ὑμῶν διὰ τὸ ταῦτα πάσχειν καταμαρτυρούντων.

VICTORIS ANT. Opportunè inſeruit mentionem malorum ipſis propriorum; quippe quæ ſic commemorata conſolationem haberent, ex comparatione cum malis communibus. Eſt & alia conſolatio ex cauſa, quam exprimens addit : *Propter nomen meum*. hoc eſt, mei gratia. In teſtimonium verò illis. quaſi diceret: ne ullam habere poſſint excuſationem, vobis per illas paſſiones teſtimonium idoneum perhibentibus.

» Καὶ εἰς πάντα τὰ ἔθνη δεῖ πρῶ-
» τον κηρυχθῆναι τὸ εὐαγγέλιον.

10. Et in omnes gentes primū
» oportet prædicari Evangelium.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Ἵνα τότε γένηται τὰ εἰρημένα περὶ τοῦ τέλους καὶ τοῦ ἀντιχρίστου.

ANONYMI. Vt tunc eveniant prædicta de fine mundi & Antichriſto.

ΤΟΛΩΣ. Πολλοί, φησίν, ἐλεύσονται σφετεριζόμενοι τὸ ὄνομα Χριστοῦ· ὁποῖος ἦν Θευδᾶς τε καὶ Ἰούδας ὁ Γαλιλαῖος, καὶ ἕτεροι πολλοί· ἐπειδὴ γὰρ ταῦτα ἔμελλε γίνεσθαι, λέγει τέως βλέπετε μὴ πλανηθῆτε. οὐδὲν γὰρ ὠφελεῖ ὁ καιρός, μὴ οὔσης τῆς πίστεως αὐτῶν βεβαίας. τότε γὰρ δύνασθε καὶ τὸν καιρὸν μαθεῖν τῆς ἀπωλείας Ἱερουσαλὴμ

TOLOSANI. Multi, inquit, venient vindicantes ſibi Chriſti nomen tamquam proprium. Talis fuit Theudas & Iudas Galilæus, alijque multi. Quæ quia omninò ſunt futura, veſtrum eſt jam hinc in illud tempus conſulere vobis & cavere ne ſeducamini. nam adventus ille meus, cujus momentum

Nn ſcire

ſcire cupitis, nihil vobis proderit ſi fide firma deſtitutos deprehendat. Tum autem planè ac liquidò poteritis intelligere tempus deſtructionis Ieruſalem, quando plenè confirmati ac corroborati fueritis in fide Chriſti venturi. Addit auditũ iri bella. nimirum ea quæ geſta eſſe ante Ieroſolymorum excidium Ioſephus ſcribit: inde occaſionibus coortis quod Iudæi recuſarent cõſueta Romanis vectigalia pendere. id quod hi minimè ferendum rati, cõtinuis incurſionibus Iudęos infeſtarunt. Vos autem, inquit Dominus Diſcipulis, ne timueritis. nondum enim finis Ieruſalem erit illis quæ dicta ſunt bellis exardeſcentibus. quoniam uſq; ad perniciem ſupremam non procedent ſtatim odia: ſed victores Romani clementia uſuri, aut gratiam aut moram ſupplicij extremi ſæpius indulgebunt; toties Iudæis pertinaciam ingrati animi humanitati Romanorum repenſuris, rebellionibus & ſeditionibus iterandis. Nec ſolus erit bellicorum tumultuum terror aut labor. Erunt enim tunc etiam Ieroſolymis fames & terræmotus, palàm ferente Deo ſe Iudæis hoſtem. Prædicit autem & ſuis futurum ut traderentur ab hominibus, traherenturque ad concilia & tribunalia; ut ſcilicet recordatio prædictionis iſtius ſolatio ipſis eſſet tum cùm ad experientiam malorum veniretur. Deinde ne opinarentur pericula & tribulationes denunciatas poſſe impedire prædicationem Evangelij, ſubdit: *In omnes gentes prædicatum iri Evangelium.*

ὅταν ἀσφαλῶς γένησθε περὶ τὴν πίστιν τοῦ ἐρχομένου. πολέμους δὲ ἀκούσεσθαι λέγει. οὓς ὁ Ἰώσηππος γεγενῆσθαι γράφει περὶ τῆς ἁλώσεως. μὴ θελησάντων τῶν Ἰουδαίων τοὺς συνήθεις φόρους τοῖς Ῥωμαίοις διδόναι. ἐφόδων Ῥωμαϊκῶν συνεχῶς γινομένων κατὰ τῶν Ἰουδαίων. μὴ θροεῖσθε ὑμεῖς φησὶν ὁ Κύριος πρὸς τοὺς μαθητάς. οὔπω γὰρ τὸ τέλος τῆς Ἱερουσαλὴμ ἔσται. γενήσεται γὰρ πολλάκις ἀνακωχὴ διὰ τὴν τῶν Ῥωμαίων φιλανθρωπίαν. Καὶ πολλάκις οἱ Ἰουδαῖοι τὴν ἑαυτῶν ἀγνωμοσύνην ἐπιδείξονται. ἔσονται γὰρ ἐν Ἱερουσαλὴμ οὐ μόνον πόλεμοι ἀλλὰ καὶ λιμοὶ καὶ σεισμοί. περιφανῶς δεικνύντος αὐτοῖς τοῦ Θεοῦ ὡς πολέμιος εἴη πρὸς αὐτούς. προλέγει δὲ αὐτοῖς ὡς παραδοθήσονται ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων εἰς συνέδριά τε καὶ δικαστήρια. ὡς ἂν ἔχωσί τινα παραμυθίαν ἐν ταῖς οἰκείαις συμφοραῖς. εἶτα ἵνα μὴ νομίσωσιν ὅτι οἱ κίνδυνοι καὶ αἱ θλίψεις δύνανται κωλῦσαι τὸ κήρυγμα· φησὶν ὅτι εἰς πάντα τὰ ἔθνη κηρυχθήσεται τὸ εὐαγγέλιον.

11. Et cùm duxerint vos tra-
» dentes, nolite præcogitare quid
» loquamini: ſed quod vobis datũ
» fuerit in illa hora, id loquimini;
» non enim vos eſtis loquentes,
» ſed Spiritus Sanctus.

EIVSD. Veſtræ partes tantùm erunt reſpondere; & linguæ ac vocis ſonoræ officium commodare Divino Spiritui.

» Ὅταν δὲ ἀγάγωσιν ὑμᾶς παραδι-
» δόντες, μὴ προμεριμνᾶτε τί λαλή-
» σητε, μηδὲ μελετᾶτε· ἀλλ' ὃ ἐὰν
» δοθῇ ὑμῖν ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ, τοῦ-
» το λαλεῖτε· οὐ γάρ ἐστε ὑμεῖς οἱ
» λαλοῦντες, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τὸ
» ἅγιον.

ΑΥΤΟΥ. Τὸ ἐν ὑμῖν τὰς ἀποκρίσεις καὶ τὰς διαλέκτους εὐηχοῦς.

» Πα

,, Παραδώσει δὲ ἀδελφὸς ἀδελ-
,, φὸν εἰς θάνατον, καὶ πατὴρ τέκ-
,, νον· καὶ ἐπαναστήσονται τέκνα ἐπὶ
,, γονεῖς, καὶ θανατώσουσιν αὐτούς.

12. Tradet autē frater fratrem
,, in mortem, & pater filium: &
,, conſurgent filij in parentes, &
,, morte afficient eos.

ΑΥΤΟΥ. Ταῦτα ἔργοις ἀποβέβηκε περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως. ἀλλὰ καὶ νῦν ἔτι γίνεται.

EIVSDEM. Hæc contigerunt circa initia prædicatæ Chriſti fidei. Sed & nunc adhuc fiunt.

,, Καὶ ἔσεσθε μισούμενοι ὑπὸ πάν-
,, των διὰ τὸ ὄνομά μου. ὁ δὲ ὑπο-
,, μείνας εἰς τέλος, οὗτος σωθήσε-
,, ται.

13. Et eritis odio omnibus pro-
,, pter nomen meum. Qui autem
,, ſuſtinuerit in finem, hic ſalvus
,, erit.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Ταῦτα ἐπήγαγεν ἵνα μὴ νομίσωσι τὰ εἰρημένα κωλυτικὰ τοῦ κηρύγματος εἶναι. πρὸ γὰρ τῆς ἁλώσεως τὸ εὐαγγέλιον ἐκηρύχθη. ἄκουσον τί φησιν ὁ Παῦλος, εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτῶν. καὶ εἰς μαρτύριον αὐτοῖς, οὐκ εἰς τὸ πιστευθῆναι· ἐκηρύχθη μὲν γὰρ πανταχοῦ· διὸ καὶ εἶπεν, εἰς μαρτύριον τοῖς ἀπίστοις, τουτέστιν εἰς ἔλεγχον, εἰς κατηγορίαν. διὰ τοῦτο δὲ μετὰ τὸ κηρυχθῆναι τὸ εὐαγγέλιον πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης, ἀπόλλυται τὰ Ἱεροσόλυμα, ἵνα μηδὲ σκιὰν ἀπολογίας ἔχωσιν ἀγνωμονοῦντες. οἱ γὰρ ἰδόντες αὐτοῦ τὴν δύναμιν πανταχοῦ διαλάμπουσαν καὶ ἐν ἀκαριαίῳ τὴν οἰκουμένην ἑλοῦσαν, τίνα ἂν ἔχοιεν λοιπὸν συγγνώμην ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἀγνωμοσύνης μείναντες; ὅτι γὰρ πανταχοῦ ἐκηρύχθη τότε, ἄκουσον τί φησιν ὁ Παῦλος, τοῦ εὐαγγελίου τοῦ κηρυχθέντος ἐν πάσῃ τῇ κτίσει τῇ ὑπὸ τὸν οὐρανόν· ὃ καὶ μέγιστον σημεῖον τῆς τοῦ Χριστοῦ δυνάμεως· ὅτι ἐν εἴκοσιν ὅλοις ἔτεσι τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης κατέλαβεν ὁ λόγος. μετὰ γὰρ τὰ προειρημένα φησὶν ἥξει τὸ τέλος τῶν Ἱεροσολύμων. πρὸ δὲ τὰ προειρημένα συμβῇ, ἐδιώχθησαν παρ᾽ αὐτῶν οἱ μακάριοι μαθηταί, δεσμῶται γεγόνασιν, ἤχθησαν

VICTORIS ANT. Hæc ſubjunxit, ne exiſtimarent quæ priùs dicta erant impeditura promulgationem Evangelij. nam ante Ieroſolymam captam Evangeliū prædicatum eſt. Audi quid dicat Paulus: *In omnem terram exivit ſonus eorum*. Rom. 10. 18. Et in teſtimonium ipſis, nō ut credatur. prædicatum enim eſt ubique. Propterea dicit: in teſtimonium non credentibus, hoc eſt in convictionem, in accuſationem. Ideo poſtquam ubique terrarum prædicatum fuerit Evangeliū peribit Hieroſolyma: ut ne umbram quidem excuſationis habeant ingrati. qui enim viderunt Chriſti potentiam ubique reſplendentem, & velut momento, hoc eſt breviſſimo tempore, orbem terrarum capientem, quam ſperare veniam poterunt in ſua ingratiſſima contumacia manentes. nam eo quod dixi ſpatio prædicatum ubique, demonſtrat quod dicit Paulus; Evangelij quod prædicatum eſt in univerſa creatura quæ ſub cœlo eſt. quod & maximum eſt ſignū Chriſti virtutis: doctrinam ejus viginti annis orbem pervagatā ad ipſos

mundi terminos perveniſſe. Poſt prædicta, inquit, veniet finis Ieroſolymorum. Prius autem quã iſta jam dicta evenirent, perſecutionẽ ab ipſis paſſi ſunt beati Diſcipuli. Conjecti ſunt in vincula, ducti sũt ad Præſides, miſſi ad Reges. Mandat autem: ne præmeditemini, cùm eritis dicturi pro vobis. accipietis enim à me ſapientiam cui non poterunt reſiſtere, aut contradicere adverſarij ueſtri. Inde rurſus rem ipſis omnium graviſſimam prędenunciat: nempe ipſos in malis non habituros conſolationem à caritate fratrum, civili bello affectus pervertente; & conſanguinitatis atq; amicitiæ juribus conculcatis. Triplex ergo denunciatur bellum, à domeſticis; à ſeductoribus, ab hoſtibus. Sed major oſtenditur conſolatio ex eo quod propter nomen Chriſti cũcta ſint illa paſſuri. quod ſanè tale eſt, ut omnem quantæcumque calamitatis acerbitatem levet, propter ſpes præmij futuri.

TOLOS. Multa paſſi ſunt Apoſtoli à Iudæis antequam in apertam belli flammam ſcintillę ſimultatum erupiſſent. nam & ad judicia trahebantur ab ipſis, & ad Reges ducebantur. Herodem ſcilicet & Agrippam & Neronem. Itaque in iſtud tam triſte tempus conſolationem præparans Dominus, ſecuros jam hinc jubet ipſos eſſe: neq; ſollicitos diſquirere quid ad ſui defenſionem coram Regibus aut judicibus dicturi eſſent. Suggeret enim, inquit, vobis in illo ipſo cõmodùm tempore Spiritus Sanctus quid loquamini. Pergit deinde ipſis prædicare futurum, ut familiariſſimos quoſque & ſanguine ac neceſſitudine conjunctiſſimos hoſtilem in modum ſibi infenſos experirentur. Id autem facit, ut tanto eos firmiores in fide redderet, quam illi ipſi triſtes caſus, qui ad eam extinguendam valere poſſe videbantur, corroborarent illam potiùs, oſtendenda prædictionum veritate. Ex quo futurum ut

ἐπὶ ἄρχοντας, ἐπέμφθησαν ἐπὶ βασιλέας. παρεγγυᾷ δὲ, ὅτι μὴ προμελετᾶτε μέλλοντες ἀπολογεῖσθαι· λήψεσθε γὰρ παρ' ἐμοῦ σοφίαν, ᾗ οὐ δυνήσονται ἀντιστῆναι ἢ ἀντειπεῖν ἅπαντες οἱ ἀντικείμενοι ὑμῖν. εἶτα πάλιν τὸ πάντων αὐτοῖς προαναφωνεῖ χαλεπώτερον, τὸ οὐδὲ τὴν ἀπὸ τῆς ἀγάπης παραμυθίαν ἕξουσιν, ἐμφυλίου πολέμου συμβαίνοντος, καὶ τῶν τῆς οἰκειότητος καὶ συγγενείας καταπατουμένων θεσμῶν· τριπλοῦς οὖν ἐστιν ὁ πόλεμος, ὁ ἀπὸ τῶν οἰκείων, ὁ ἀπὸ τῶν πλάνων, ὁ ἀπὸ τῶν πολεμίων. ἀλλὰ μείζων ἡ παράκλησις. διὰ γὰρ τὸ ὄνομα αὐτοῦ πάντα ταῦτα συμβήσεται· ὅπερ μόνον ἱκανὸν τῆς πάσης ἐπικουφίσαι τῆς συμφορᾶς, διὰ τὰς μελλούσας ἐλπίδας.

ΤΟΛΩΣ. Πολλὰ ἔπαθον οἱ Ἀπόστολοι ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων πρὸ τοῦ ἐξαφθῆναι τελέως τὸν πόλεμον. Καὶ γὰρ εἰς δικαστήρια εἵλκοντο παρ' αὐτῶν· καὶ ἐπὶ βασιλεῖς ἤγοντο. Ἡρώδην φημὶ καὶ Ἀγρίππαν καὶ Νέρωνα. λέγει δὲ αὐτοῖς ὁ Σωτὴρ παραμυθούμενος· μὴ μεριμνᾶτε τί ἀπολογήσεσθε· ἐν γὰρ αὐτῇ τῇ ὥρᾳ δώσει ὑμῖν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἃ λαλήσετε· προλέγει δὲ αὐτοῖς καὶ ὕστερον, ὅτι καὶ ἀπὸ τῶν οἰκειοτάτων πολεμηθήσεσθε. τοῦτο δὲ ποιεῖ ὅπως ἐρηρεισμένους αὐτοὺς ποιήσῃ ἐν τῇ πίστει διὰ τὴν τῶν πραγμάτων πρόγνωσιν, καὶ γενναίως φέρωσι τὰ συμβησόμενα. τὸ δὲ ἕνεκεν ἐμοῦ ἔσεσθε μισούμενοι· καὶ τὸ ὁ ὑπομείνας εἰς τέλος οὗτος σωθήσεται, χάριν παρακλήσεως μεγάλης ἐστὶ λεγόμενον πρὸς τοὺς ἀποστόλους.

ut prænunciata mala generoſiùs exciperent ac ferrent fortius. Subjunguntur duo quædam eximiam conſolandi vim habentia. Primum eſt odio futuros Iudæis Apoſtolos propter Chriſtum. Alterum: qui perſeveraret uſque ad finem eum fore ſalvum.

» Ὅταν δὲ ἴδητε τὸ βδέλυγμα τῆς » ἐρημώσεως, τὸ ῥηθὲν ὑπὸ Δανιὴλ » τοῦ προφήτου, ἑστὼς ὅπου οὐ δεῖ. ὁ ἀνα- » γινώσκων νοείτω· τότε οἱ ἐν τῇ Ἰου- » δαίᾳ, φευγέτωσαν εἰς τὰ ὄρη.

» Ὁ δὲ ἐπὶ τοῦ δώματος, μὴ » καταβάτω εἰς τὴν οἰκίαν, μηδὲ » εἰσελθέτω ἆραί τι ἐκ τῆς οἰκίας » αὐτοῦ.

» Καὶ ὁ εἰς τὸν ἀγρὸν ὤν, μὴ ἐπι- » στρεψάτω εἰς τὰ ὀπίσω ἆραι τὸ ἱμά- » τιον αὐτοῦ.

» Οὐαὶ δὲ ταῖς ἐν γαστρὶ ἐχούσαις καὶ » ταῖς θηλαζούσαις ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις.

14. Cùm autem videritis abo- Dan. 9. 27.
» minationem deſolationis. Stan-
» tem ubi non debet (qui legit,
» intelligat) tūc qui in Iudęā ſunt,
» fugiant in montes.

15. Et qui ſuper tectum, ne
» deſcendat in domum, nec in-
» troeat ut tollat quid de domo
» ſua.

16. Et qui in agro erit, non
» revertatur retro tollere veſti-
» mentum ſuum.

17. Væ autem prægnātibus &
» nutrientibus in illis diebus.

ΤΟΛΩΣ. Οἱ Ἰουδαῖοι τὸ πλεῖστον Ῥωμαίων μηχάνημα τὴν εἰσπεμφθεῖσαν εἰς τὸν ναὸν χοιρείαν κεφαλὴν τοῦτό φασιν εἶναι τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως· ἕτεροι δὲ τὰς εἰσαχθείσας σημαίας τοῦ Πιλάτου εἰς τὸ ἱερόν· ἄλλοι δὲ τὸν ἀνδριάντα τοῦ κρατήσαντος τότε τὴν πόλιν· ὃ καὶ ἀληθέστερον τῶν ἄλλων ἐστί· πᾶν γὰρ εἴδωλον βδέλυγμα νομίζεται. ἀλλὰ καὶ τὰς τοῦ Καίσαρος εἰκόνας νύκτωρ εἰσήγαγον οἱ Ῥωμαῖοι εἰς τὸ ἱερόν. διὸ καὶ θόρυβος γέγονεν ἐν Ἱερουσαλὴμ, καὶ ἀρχὴν ἔλαβεν ἡ ἐρήμωσις αὐτῆς καὶ ὁ κατὰ τῶν Ἰουδαίων πόλεμος. τότε τοίνυν, φησὶν ὁ Σωτὴρ, οἱ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ ὄντες φευγέτωσαν εἰς τὰ ὄρη· οἱ γὰρ Ἀπόστολοι οὐκ ἦσαν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ· ἀλλὰ θείῳ πνεύματι κινούμενοι ἐξῆλθον ἀπὸ Ἱερουσαλήμ· λέγει δέ· καὶ ὁ ἐπὶ τοῦ δώματος, μηδενὸς τῶν ἐν τῇ οἰκίᾳ ἐπιστραφήτω· ἀλλὰ γυμνῷ τῷ σώματι φευγέτω. Καὶ ταῖς ἐχούσαις τέκνα καὶ ταῖς ἐγκυμονούσαις οὐαί· διὰ τὸ μὴ δύνασθαι φεύγειν αὐτὰς ὑπὸ τῆς τῶν τέκνων φιλοστοργίας καὶ τὸ τῆς γα-

TOLOSANI. Abominationem deſolationis interpretātur Iudęi extremum illud Romanorum inventum, quo Templum immiſſo in illud ſuis capite polluerunt. Alij potiùs iſto verbo deſignari putant Pilati ſigna in Templum introducta. Alij ſtatuam ejus, qui civitatem tunc ceperat: quod & videtur verius. Omne ſiquidem idolum abominatio cenſetur. Sed & effigies Cæſaris Romani per noctem in Templum induxerunt. unde & tumultus extitit in Ieruſalem, & initium accepit deſolatio ejus, & bellum adverſus Iudæos. Tunc igitur, Salvator inquit, *qui in Iudea ſunt fugiant in montes*. Apoſtoli enim cùm iſta contigerunt non erant in Iudæa; ſed divino ſpiritu inſtincti exierant Ieroſolymis. Ait autem, qui ſupra domus tectum fortè tunc fuerit, is nullius rei quam domi reliquerit cura, aut amore perſuaderi ſibi ſinat, ut illò rever-

revertatur. ſed vel nudus ſi ſapit toto impetu capeſſat fugam. fœtis quoque mulieribus ac nutricibus, quæ tali tempore fuerint, infortunium denunciat. quoniam à fuga ipſas vel caritas tenerorum pignorum, vel ventris onus retardabit. Ego verò pręterea Chriſtum his verbis innuiſſe puto Id quod aliunde ſcimus contigiſſe Ieroſolymis hoc, de quo agitur, tempore. nimirum ut fame obſeſſos perurgente, matres quędam eo rabiei adactæ fuerint, ut filios parvulos in cibum verterint.

στερεῖς ἄχθος. διὰ γοῦν τούτων τῶν ἐμμάτων καὶ τὴν τεκνοφαγίαν ὑπεσημήνατο. ὑπὸ γὰρ τοῦ λιμοῦ πολιορκούμεναι αἱ μητέρες τῶν ἰδίων τέκνων ἥψαντο.

18. Orate verò ut hyeme non
„ fiant.
19. Erunt enim dies illi tribu-
„ lationes tales, quales nō fuerunt
„ ab initio creaturæ, quā condidit
„ Deus uſq; nunc, neque fient.
20. Et niſi breviaſſet Dominus
„ dies, non fuiſſet ſalva omnis
„ caro: ſed propter electos quos
„ elegit, breviabit dies.

„ Προσεύχεσθε δὲ ἵνα μὴ γένηται
„ ἡ φυγὴ ὑμῶν χειμῶνος.
„ Ἔσονται γὰρ αἱ ἡμέραι ἐκεῖναι
„ θλίψις οἵα οὐ γέγονε τοιαύτη ἀπ' ἀρ-
„ χῆς κτίσεως, ἧς ἔκτισεν ὁ Θεὸς, ἕως
„ τοῦ νῦν, καὶ οὐ μὴ γένηται.
„ Καὶ εἰ μὴ Κύριος ἐκολόβωσε
„ τὰς ἡμέρας, οὐκ ἂν ἐσώθη πᾶσα
„ σάρξ. ἀλλὰ διὰ τοὺς ἐκλεκτοὺς, οὓς
„ ἐξελέξατο, ἐκολόβωσε τὰς ἡμέρας.

TOLOSANI. Secundùm quidem obvium ſenſum loquitur de malis imminentibus Iudææ per illa triſtia & difficilia tempora. nam in tantùm efferabuntur hoſtes, ut neque uterum geſtantium, neque parvulorum miſereantur. Addit autem tribulationem futuram omnium, quæ umquam fuerunt aut futuræ ſunt graviſſimam: & niſi breviaſſet Deus dies illos: hoc eſt niſi diremiſſet bellum & pacem à Romanis feciſſet, non fieret ſalva omnis caro, hoc eſt, nullus Iudęus ſuperfuiſſet. Propter electos autē, hoc eſt, eos qui ex Iudæis crediderunt, aut credituri erant, finem impoſuit Deus illi exitiali bello.

ANONYMI. Hoc quadrat & in Titum ſtantem ſuper Sion mōte Sancto ejus, cùm obſideret Ierolymam. Quadrat & in Antichriſtum, de quo ſcriptum eſt:

ΤΟΛΩΣ. Κατὰ μὲν τὸ πρόχειρον περὶ τῶν καταλαβεῖν μελλόντων τὴν Ἰουδαίαν κακῶν λέγει, διὰ τὴν δυσκολίαν τοῦ καιροῦ. εἰς γὰρ τοσαύτην τρέψονται ὠμότητα οἱ πολέμιοι, ὥστε οὐδὲ τὰς ἐν γαστρὶ ἐχούσας ἢ τὰ βρέφη ἐλεῆσαι. λέγει δὲ ὅτι καὶ θλίψις γενήσεται πασῶν τῶν πώποτε γενομένων καὶ γενησομένων χαλεπωτέρα· καὶ εἰ μὴ ἐκολόβωσεν ὁ Θεὸς τὰς ἡμέρας. τουτέστιν, εἰ μὴ κατέλυσε τὸν πόλεμον τῶν Ῥωμαίων, οὐκ ἂν ἐσώθη πᾶσα σάρξ· τουτέστιν οὐκ ἂν ὑπελείφθη Ἰουδαῖος. διὰ δὲ τοὺς ἐκλεκτοὺς τοὺς ἐκ Ἰουδαίων κατέπαυσεν ὁ Θεὸς τὸν πόλεμον· ἤτοι τοὺς πιστεύσαντας ἢ μέλλοντας πιστεύσαι.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Τοῦτο ἁρμόζει καὶ πρὸς Τίτον στάντα ἐπὶ Σιὼν ὄρος τὸ ἅγιον αὐτοῦ ἐν τῷ πολιορκεῖν τὴν Ἱερουσαλήμ. ἁρμόζει δὲ καὶ πρὸς τὸν ἀντίχριστον, περὶ οὗ γέγραπται, ὥστε καὶ εἰς τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ καθίσαι ἀποδεικνύντα ἑαυτὸν ὅτι ἐστὶ Θεός. ἀμφότεροι δὲ βδελύγματα

ἐρημω

ἐρημώσεως. βδελυκτὸν γὰρ ὁ μὲν ὡς εἰδωλολάτρης, ὁ δὲ ὡς ἀντίθεος· ἐρημώσει δὲ ὁ μὲν Ἰουδαίαν, ὁ δὲ πολλὰ τοῦ κόσμου. πλὴν τὰ ἐπαγόμενα μᾶλλον δηλοῖ περὶ τοῦ ἀντιχρίστου ταῦτα εἰρῆσθαι. ὁ ἀναγινώσκων, τουτέστι τὸν Δανιὴλ τὸν περὶ τοῦ βδελύγματος γράψαντα, νοείτω δὲ τὴν ἀκολουθοῦσαν ἐρήμωσιν τῷ βδελύγματι. τότε οἱ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ. Ἰούδας ἐξομολόγησις ἑρμηνεύεται. Ἰουδαίαν οὖν φησιν οὐ τὴν Ἰουδαίων χώραν μόνον, ἀλλὰ πάντας τοὺς τὴν Χριστοῦ ἐξομολόγησιν οἰκοῦντας, τουτέστι τοὺς πιστούς. τοῦτο δὲ παρέγραψεν ὡς τοῦ Ἀντιχρίστου, διὰ τῶν ἔμπροσθεν σημαινομένου, καὶ τῆς ὑπ' αὐτοῦ τοῖς πιστοῖς θλίψεως. καὶ ὁ εἰς τὸν ἀγρὸν ὤν, μὴ ἐπιστρεψάτω εἰς τὰ ὀπίσω ἆραι τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ, ἀλλ' ὡς ἔχει φησί, φευγέτω, μηδὲ τοσοῦτον ἀναβαλλόμενος ὡς ἢ ἐπὶ σιτισμὸν ἢ ἀμφίον λαβεῖν. τοῦτο δὲ νοηθήσεται καὶ ἐπὶ τοὺς Ῥωμαίων πολέμους. Οὐαὶ δὲ ταῖς ἐν γαστρὶ ἐχούσαις. τοῦτο μὲν κατ' ἰδίαν δηλοῖ, οὐαὶ τῷ φόρτῳ βρέφων κατηχθημέναις, ὅτι οὐκ ἔστι ῥᾳδία αὐταῖς ἡ φυγή. τὸ δὲ ἀναγωγικὸν δηλοῖ, οὐαὶ τοῖς φόρτον ἁμαρτιῶν κατεσφιγμένοις, θηλυπρεπέσι καὶ οὐκ ἀνδρικοῖς τὰ φρονήματα, ὅτι ὑπὸ τὸν Ἀντίχριστον γενήσονται, τὸ ἀνδρείως ἀποδρᾶναι παραιτησάμενοι. προσεύχεσθε δὲ ἵνα μὴ γένηται ἡ φυγὴ ὑμῶν χειμῶνος. πάλιν κἀνταῦθα τὸ μὲν αἰσθητὸν δηλοῖ κακὸν τὸν χειμῶνα καὶ τὴν φυγὴν καὶ τὴν ἐν ὄρεσι διαγωγήν. κατὰ ἀναγωγὴν δὲ, οἱ μὲν πρὸς Θεὸν εἰρήνην καὶ γαλήνην ἄγοντες ὑπ' αὐτοῦ σκεπόμενοι ῥᾷστα ὑπομένουσι τὰς θλίψεις· οἱ δὲ πρὸς Θεὸν στασιάζοντες καὶ ἀνυπότακτοι αὐτῷ, ἀπρονόητοι μένοντες θήραμα τῷ Ἀντιχρίστῳ γενήσονται. ἔσονται γὰρ αἱ ἡμέραι ἐκεῖναι θλίψις, καὶ τὰ ἑξῆς. τοῦτο περὶ τοῦ Ἀντιχρίστου εἰρημένον νοητέον, καὶ οὐ περὶ τῆς τῶν Ἱεροσολύμων ἁλώσεως τῆς ἐπὶ Τίτου. ὅτι φησί, μήτε γενέσθαι μήτε γενήσεσθαι τοιαύ-

Vt & in templo Dei ſedeat oſtendens ſe tamquam ſit Deus. (Ad Theſ.) uterque horũ dici poteſt abominatio deſolationis. Abominabilis enim ille ut idololatra, hic ut impius Dei hoſtis. Deſolabit autem ille quidem Iudæam, hic multas Orbis partes. Cæterùm quæ adduntur magis ſignificãt, de Antichriſto potiùs hęc dici. *qui legit*, Danielem videlicet, de abominatione ſcribentem, intelligat ſubjunctam deſolationem abominationis. *Tunc qui in Iudæa* Iudas confeſſionem ſignificat. Iudæam ergo dicit non Iudæorũ terram ſolùm, ſed omnes in Chriſti confeſſione habitantes, hoc eſt fideles. Hoc adſcripſit congruè ad priùs ſignificata de Antichriſto, & ejus ſævitia in fideles. *Et qui in agro eſt, non revertatur retrò tollere veſtimentum ſuum*, ſed ut eſt, fugiat quantum poteſt, ne tantùm quidẽ interponens moræ quantùm cibo ad viaticum aut pallio ſumendis opus ſit. Hoc intelligatur & de bellis Romanorum in Iudæos. *væ autem prægnantibus*. Hoc particulariter memorat. vę pondere fœtuum præpeditis, quibus ſic fiet non facilis fuga. Anagogico verò ſenſu hæc ſignificant: væ onere implicatis peccatorum, effœminatis & nihil virile ſpirantibus. tales enim utique ab Antichriſto capientur, cui ſe ſubducere, virili in tempore fuga pręſumpta, recuſaverint. *Orate autẽ ne fiat fuga veſtra hieme*. Rurſus hic literalis quidem ſenſus incommoditatem fugæ per hiemem, & latebrarum in montibus deſignat. Anagogicus autem declarat, eos quidem qui in pace cum Deo, ac ſerena tranquillitate vivunt, ab ipſo protectos, facilè toleraturos tribu-

tribulationes : Eos verò qui à Deo diſſident, & ei ſe ſubjicere recuſant, provida ejus cura deſtitutos prædam futuros Antichriſti. *Erunt enim dies illi tribulatio* &c. Hoc dictum de Antichriſto intelligatur, non autem de clade Ieroſolymorũ à Tito illata. Ait enim nec fuiſſe, nec fore poſtea tales tribulationes. Sanè multas expugnationes urbiũ Hiſtoriæ referunt: nullam tamen in qua majora mala contigerint, quam in Ieroſolymitana, qua obſeſſi fame adacti ſunt ad ſe mutuo comedendos, & ſpurciſſima quæque denti ſupponenda, ſequente tandem ultimo exitio tum urbis, tum ipſorum. *Et niſi Dominus breviaſſet dies* &c. Ajunt enim quidã triennio duraturã tyrãnidem Antichriſti, innixi teſtimonio Danielis de cornu, quod ſignificat Antichriſtum, ſcribentis, prævaliturum illud per tempus & tempora & dimidium temporis. Ait autem id Daniel in 20. Capite, ubi de Beſtijs quatuor agit.

VICTORIS ANT. Abominationem quidam ajunt dici milites ingreſſos in Templum. Alij ſtatuam ejus, qui tunc urbem cepit. quod mihi maximè conſentaneum videtur. Abominatio enim omne Idolum vocabatur, & omne ſimulacrum. Addidit: *deſolationis*, ideo quod poſtquam eſt iſtud ibi erectũ ſimulacrum, inacceſſus deinde locus factus eſt. Et Pilatus quidem, qui Ieſum crucifixit, Cæſaris imaginibus noctu in Tẽplum immiſſis, iiſdemque erectis, ut Ioſephus narrat, magni tumultus cauſa Iudæis fuit. Ex quo tempore inchoata ſeditio non priùs deſijt, quàm Templum incenderetur, & urbs

τὰς θλίψεις. καὶ γάρ τοι πολλὰς ἁλώσεις αἱ ἱστορίαι δηλοῦσι. ἀλλ᾽ οὐ χεῖρον κακὸν γεγενημένον ἐν αὐταῖς τῶν ἐν Ἱερουσαλὴμ, ὡς καὶ εἰς ἀλληλοφαγίαν τοὺς πολιορκουμένους χωρῆσαι, καὶ ἅπαν ἀκάθαρτον ὑπὸ ὀδόντα ἀγαγεῖν, καὶ τέλος αὐτὴν ἀπολέσθαι καὶ τοὺς ἑλόντας αὐτούς. καὶ εἰ μὴ Κύριος ἐκολόβωσε τὰς ἡμέρας, καὶ τὰ ἑξῆς. φασὶ γάρ τινες τρία ἔτη γενήσεσθαι τὴν ἐπικράτειαν τοῦ Ἀντιχρίστου, διὰ τὸ εἰρῆσθαι τῷ Δανιὴλ, καιρὸν καὶ καιροὺς καὶ ζ κρατήσειν καιροῦ τὸ ἐν τῷ κεράτῳ· ὃ δηλοῖ τὸν Ἀντίχριστον. φησὶ δὲ τοῦτο Δανιὴλ ἐν κ' κεφαλαίῳ αὐτοῦ, ἔνθα περὶ τῶν θηρίων τῶν τεσσάρων διέλαβε.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Βδέλυγμά τινές φασι τοὺς στρατιώτας τοὺς εἰσελθόντας τῷ ἱερῷ, τινὲς δὲ τὸν ἀνδριάντα τοῦ τότε τὴν πόλιν ἑλόντος· ὃ καὶ μάλιστά μοι δοκεῖ λόγον ἔχειν. βδέλυγμα γὰρ πᾶν εἴδωλον ἐλέγετο καὶ πᾶν ἐκτύπωμα. ἐρημώσεως δὲ εἶπεν, ἐπειδὴ μετὰ τὸ ἀναστῆναι ἄβατος λοιπὸν ὁ τόπος ἐγένετο. καὶ Πιλάτος δὲ ὁ καὶ τὸν Ἰησοῦν σταυρώσας, τὰς τοῦ Καίσαρος εἰκόνας νύκτωρ εἰς τὸ ἱερὸν εἰσαγαγὼν καὶ ἀναστήσας, ὡς Ἰώσηπός φησι, πολλοῦ μὲν θορύβου τοῖς Ἰουδαίοις αἴτιος ἐγένετο· ἐκ τότε δὲ ἡ στάσις λαβοῦσα τὴν ἀρχὴν οὐ διέλιπεν ἄχρις οὗ τότε τὸ ἱερὸν ἐνεπρήσθη καὶ ἡ πόλις ἠρημώθη. ταύτας οὖν εἰκότως βδέλυγμα καλεῖ. ἐρημώσεως δὲ ὡς ἀρχὴν ἐργαζόμενον τῆς στάσεως, ἀφ᾽ ἧς ἡ τῆς πόλεως ἐρήμωσις ἀπετελέσθη. εἶτα ἵνα μάθωσιν, ὅτι καὶ ζώντων ἐκείνων αὐτῶν ταῦτα ἔσται, διὰ τοῦτο εἶπεν, ὅταν ἴδητε. ἐξ ὧν αὖ τις θαυμάσειε μάλιστα τοῦ Χριστοῦ τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἐκείνων ἀνδρείαν ὅτι ἐν τοιούτοις καιροῖς ἐκήρυττον, ἐν οἷς μάλιστα τὰ Ἰουδαϊκὰ ὑποκαμεῖτο. μετὰ ταῦτα λέγει πάλιν τὰς Ἰουδαϊκὰς συμφορὰς, ὅτι ὅταν ὦσιν οὗτοι λαμπροὶ οἱ τὴν οἰκουμένην διδάξοντες ἅπασαν, τότε ἐκεῖνοι ἐν συμφοραῖς.

ὅταν

ὅταν γάρ φησι ταῦτα γένηται, καὶ τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως στῇ ἐν τόπῳ ἁγίῳ, φεύγετε. οὐδεμία γάρ ἐλπὶς λοιπὸν σωτηρίας ὑμῖν. οὐδὲ γὰρ ἔστιν ὑμῖν προσδοκᾶν ὡς γενήσεταί τις μεταβολὴ τοιαύτη, οἵα καὶ πολλάκις ἐν τοῖς πολέμοις ἐγένετο. ἀγαπητὸν γάρ λοιπὸν γυμνῷ σώματι διασωθῆναι. διὰ τοῦτο καὶ τοὺς ἐπὶ τῶν δωμάτων οὐκ ἀφίησιν εἰς τὴν οἰκίαν ἐλθεῖν ὥστε ἆραι τὰ ἱμάτια. τὰ ἄφυκτα δηλῶν κακὰ καὶ τὸ ἀπέραντον τῆς συμφορᾶς. οὐαὶ δὲ ταῖς ἐν γαστρὶ ἐχούσαις· καὶ τὰ ἑξῆς. ὁρᾷς ὅτι περὶ τῆς καταλαμβανούσης τὴν Ἰουδαίαν φησι διὰ τῆς δυσκολίας τῆς ἀπὸ τοῦ καιροῦ. καὶ μή τις νομίσῃ τὸ ἐπαγόμενον ὑπερβολικῶς εἰρῆσθαι· ἀλλ' ἐντυχὼν τοῖς Ἰωσήπου συγγράμμασι, μανθανέτω τῶν εἰρημένων τὴν ἀλήθειαν. δείκνυσι δὲ αὐτοὺς καὶ χαλεπωτέρας τιμωρίας ἀξίους τῶν εἰρημένων. εἰ γὰρ ἐπὶ πλεῖον φησὶν ἐκράτησεν ὁ πόλεμος ὁ Ῥωμαίων ὁ κατὰ τῆς πόλεως, ἅπαντες ἀπώλοντο οἱ Ἰουδαῖοι. πᾶσαν γὰρ σάρκα τὴν Ἰουδαϊκὴν λέγει, καὶ τοὺς ἔνδον. οὐ γὰρ δὴ μόνον τοὺς ἐν Ἰουδαίᾳ ἐπολέμουν, ἀλλὰ καὶ τοὺς πανταχοῦ διεσπαρμένους. τίνας δέ φησιν ἐκλεκτοὺς ἐνταῦθα; τοὺς ἐν μέσοις ἀπειλημμένους αὐτοῖς πιστούς. ἵνα γὰρ μὴ λέγωσιν Ἰουδαῖοι ὅτι δι' αὐτοὺς καὶ τὸ κήρυγμα ταῦτα γέγονε τὰ κακά, δείκνυσι τοὐναντίον, ὅτι εἰ μὴ ἐκεῖνοι ἦσαν, πρόῤῥιζοι ἂν ἅπαντες ἀπώλοντο. ἀλλ' ἵνα μὴ συναπόλωνται τοῖς ἀπίστοις Ἰουδαίοις οἱ δι' αὐτὸν γενόμενοι πιστοί, ταχέως κατέλυσε τὴν μάχην καὶ πέρας ἔδωκε τῷ πολέμῳ. πληρώσας δὲ τὰ περὶ Ἱεροσολύμων, εἰς τὴν αὐτοῦ λοιπὸν διαβαίνει παρουσίαν, καὶ λέγει αὐτοῖς τὰ σημεῖα, οὐκ ἐκείνοις χρήσιμα μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑμῖν, καὶ τοῖς μεθ' ἡμᾶς ἐσομένοις ἅπασι. τὸ δὲ τότε, οὐχὶ τῆς ἀκολουθίας ἐστὶ τοῦ καιροῦ τοῦ ἔμπροσθεν εἰρημένου, ἀλλ' ἐν τῷ καιρῷ ᾧ μέλλει γίνεσθαι ταῦτα ἃ μέλλει λέγειν. ἔθος γὰρ τοῦτο τῇ γρα-

deſolaretur. Has igitur meritò *abominationem* vocat, *deſolationis*, quod initium inde ductum ſit ſeditionis, ex qua tandem urbis deſolatio ſecuta eſt. Inde ut intelligant, viventibus adhuc quibuſdam ipſorum hæc eventura, addit: *Cùm videritis.* Ex quibus admirari maximè licet potentiam Chriſti, & Diſcipulorũ ejus animi robur; qui tali tempore, quo maximè gens Iudaica, unde ipſi erant, bellis internecinis diſcerpebatur, Evangelium prædicaverint. Inde rurſus commemorat Iudaicas calamitates ut oſtendat, quo tempore Diſcipuli ſui futuri eſſent in honore, auditi per univerſum terrarum orbem ut Magiſtri veritatis; tunc Iudæos in sũmis verſaturos miſerijs. Cũ enim, inquit, hæc acciderint; & abominatio deſolationis ſteterit in loco ſancto, fugite: nulla enim manentibus ibi vobis ſpes ſalutis reſtat. Nam non eſt quod ſperetis opportunè tunc adſuturam periclitantibus rebus mutationem aliquam talem, quales multæ oppugnato Dei populo eveniſſe olim cœleſtibus auxilijs narrantur. In hoc bello benè cum eo agetur qui nudus amiſſis omnibus, caput ac vitam ſervare potuerit. Propterea non ſinit eos qui in tectis ſunt deſcendere in domos ut veſtimenta tollant, extrema ſignificans mala & vim calamitatis immenſam. *Væ antem prægnantibus* &c. vides eum loqui de malis Iudæam oppreſſuris, propter temporum acerbitatẽ. & nemo putet quod additur hyperbolicè dictum; ſed legens Ioſephi ſcripta diſcat dictorum veritatem. Oſtendit autem eos gravioribus quàm quę referuntur dignos

pœnis fuiſſe. Si enim paulò plus duraſſet Romanorum Civitatem oppugnantium ſæva vis, omnes Iudæi perijſſent. Hoc illa ſignificant *non fieret ſalva omnis caro*, quę ad gentem Iudaicam reſtringenda ſunt: comprehendendo eò pariter qui tum in Iudæa erant, & qui extra eam degebant, Iudæos. Non enim in priores ſolùm atrociſſimè ſæviebatur, ſed & in diſperſos ubique gentium. quos autem hic *Electos* dicit? Credentes qui mixti incredulis erant. ne enim dicerent Iudæi: propter Chriſtianos & Evágelij prædicationem hæc eveniſſe mala; demonſtrat contrarium: nempè funditus perituram univerſam nationem Iudæorum, niſi illi fuiſſent: ne enim ſimul cum incredulis Iudæis interirent qui ex ea gente in Chriſtum credidiſſent, corripuit Deus præliorum tempus, & belli terminum repræſentavit. Expletis autem quæ de Ieroſolymis dicenda erant, tranſit rurſus ad Aduentum ſuum, & præceſſura illum ſigna manifeſtat ad utilitatem non illorum ſolùm, ſed etiam noſtram, & poſterorum omniū. Illud porrò, *Tunc*, non ad ſeriem referendum eſt temporis: quaſi ſignificet ſimul cum prius dictis & hæc fore: ſed adaptandum eſt ſuo proprio tempori, quo nimirum illa quæ dicturus eſt contingent. Mos enim hic Scripturæ eſt, velut hiſtorica ſerie disjuncta connectere. Interim à loco ipſos ſecuros reddit; indicans proprietates adventus ſui ſecundi, & notas ipſorum. non enim ut in priori adventu in Bethlehem exiguo angulo orbis terrarum, nemine à principio conſcio, apparuit, ſic & tunc ſe venturum ait: ſed manifeſtè, ut indice opus non ſit.

φῆς τὸ κεχρῆσθαι τῇ ἱστορίᾳ τῷ τρόπῳ· καὶ τινας ἀπὸ τοῦ τόπου αὐτοὺς ἀσφαλίζεται, λέγων τὰ ἰδιώματα τῆς αὐτοῦ παρουσίας τῆς δευτέρας, καὶ τὰ τῶν πλάνων δείγματα. οὐ γὰρ ὥσπερ ἐν τῇ προτέρᾳ ἐν Βηθλεὲμ ἐφάνη ἐν γωνίᾳ μικρᾷ τῆς οἰκουμένης, καὶ οὐδενὸς εἰδότος ἐξ ἀρχῆς, οὕτως καὶ τότε φησίν· ἀλλὰ φανερῶς, καὶ ὥστε μὴ δεῖσθαι τοῦ ἀπαγγέλλοντος.

21\. Et tunc ſi quis vobis dixerit, Ecce, hic eſt Chriſtus, ecce
„ illic, ne crediderìtis.
22\. Exurgent enim pſeudochriſti,
„ & pſeudoprophetæ: & dabũt
„ ſigna & portenta ad ſeducẽdos,
„ ſi fieri poteſt, etiam electos.

„ Καὶ τότε ἐάν τις ὑμῖν εἴπῃ, ἰδοὺ,
„ ὧδε ὁ Χριστὸς, ἢ, ἰδοὺ ἐκεῖ, μὴ
„ πιστεύσητε.
„ Ἐγερθήσονται γὰρ ψευδόχριστοι, καὶ
„ ψευδοπροφῆται, καὶ δώσουσι σημεῖα
„ καὶ τέρατα πρὸς τὸ ἀποπλανᾶν, εἰ
„ δυνατὸν, καὶ τοὺς ἐκλεκτούς.

ANONYMI. Cùm enim in deſiderio & expectatione tunc paſſim futurus ſit ſecundus Chriſti adventus, quem quaſi ſitient oppreſſi cladibus ab Antichriſto illatis populi, multi ſeductores ſurget dicentes: Ecce hic eſt Chriſtus, & ecce illic. Pronomen autem, *vobis*,

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Προσδοκίμου γὰρ οὔσης τηνικάδε τῆς δευτέρας τοῦ Χριστοῦ παρουσίας καὶ οἷον διψωμένης διὰ τὴν ἐκ τοῦ Ἀντιχρίστου θλίψιν, πολλοὶ λογοποιοὶ ἀναστήσονται λέγοντες· ἰδοὺ ὧδε ὁ Χριστὸς, ἰδοὺ ἐκεῖ. τὸ δὲ, ὑμῖν, οὐ πρὸς τοὺς ἀποστόλους ὁρᾷ, ἀλλὰ πρὸς πάντα πιστὸν τῶν τότε φανησομένων. καὶ αὕτη γὰρ

ἐνερ-

ἐνεργείᾳ διαβολικῇ τὸ ἀποπλανηθέντας προσθέσθαι τῷ μὴ Χριστῷ ὡς Χριστῷ· ἐγγὺς γὰρ ὄντος αὐτοῦ τῆς ἀπωλείας καὶ τῆς καταχρίσεως, πᾶσαν αὐτοῦ τὴν ἐνοῦσαν ἐκινήσει δύναμιν πρὸς τὸ πλανῆσαι πάντας, καὶ κοινωνοὺς ἔχειν τῆς τιμωρίας.

hoc loco non Apoſtolos ſpectat, ſed quemcunque fidelem, qui tunc erit. nam eò tendit aſtutia & vis malefica Diaboli, ut deceptis perſuadeat adhærere ut Chriſto ei qui Chriſtus non eſt. nam cùm exterminium ſuum ultimum, & condemnatione vim illi nocendi omnem erepturam, inſtare ſentiet, artes fallendi cunctas & quantùm habet potentiæ exeret ad ſeducendos omnes, quò plures deinde habeat pœnæ conſortes.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Ἐγερθήσονταί φησι ψευδοπροφῆται· οἱ μὲν οὖν ἐπὶ τῶν ἀποστόλων ἅπαν ἐπιχειροῦντες τοὺς πολλοὺς ἠπάτων. οὗτοι δὲ οἱ περὶ τῆς αὐτοῦ παρουσίας ἐκείνων πικρότεροι. ποιήσουσι γάρ φησι σημεῖα, ὥστε πλανῆσαι, εἰ δυνατὸν, καὶ τοὺς ἐκλεκτοὺς, τῷ ψευδοχρίστῳ διακονούμενοι. ἐπὶ μὲν οὖν τῶν Ἰουδαίων ψευδοπροφῆται γεγόνασι. ψευδόχριστοι δὲ ἐπὶ τῆς καινῆς· τοὺς αὐτοὺς δὲ νῦν τούτους κἀκείνους φησί. καὶ ἐπιφέρει.

VICTORIS ANT. *Surgent*, ait, *Pſeudoprophetæ*. Fuere tales jã tum Apoſtolorũ tempore; & omnia conati multos deceperunt. At illi alij, qui ante ſecundum adventum extituri ſunt, prioribus perniciofiores erunt. Edent enim ſigna talia, quę inducere in fraudem quẽant etiam electos, ſi id fieri poſſet. Adeo potenter ſuo falſo Chriſto ſervient. olim apud Iudæos Pſeudoprophetæ fuerunt: in nova Lege etiam Pſeudochriſti. Eodem nomine utroſque nunc deſignat, & adjungit:

„ Ὑμεῖς δὲ βλέπετε· ἰδοὺ προείρηκα ὑμῖν πάντα.

23. Vos ergo videte: ecce prędixi vobis omnia.

ΑΝΩΝ. Μηδεὶς ἄγνοιαν προφασιζέσθω· ἀλλ᾽ ἀσφαλιζέσθω ἑαυτὸν ἀπὸ τῆς τούτων ἀπάτης.

ANON. Nemo ignorantiã obtendat; ſed caveat ſibi, ſeq; præmuniat adverſus horum fraudes.

„ Ἀλλ᾽ ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις, μετὰ τὴν θλίψιν ἐκείνην ὁ ἥλιος σκοτισθήσεται, καὶ ἡ σελήνη οὐ δώσει τὸ φέγγος αὐτῆς.

„ Καὶ οἱ ἀστέρες τοῦ οὐρανοῦ ἔσονται ἐκπίπτοντες, καὶ αἱ δυνάμεις αἱ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, σαλευθήσονται.

„ Καὶ τότε ὄψονται τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐν νεφέλαις μετὰ δυνάμεως πολλῆς καὶ δόξης.

24. Sed in illis diebus poſt tribulationem illam Sol contenebrabitur, & Luna non dabit ſplendorem ſuum.

25. Et Stellæ Cœli erunt decidentes, & virtutes quæ in Cœlis ſunt, movebuntur.

26. Et tunc videbunt Filiũ hominis venientem in nubibus, cum virtute multa & gloria.

ΤΟΛΩΣ. Πληρώσας τὰ περὶ τῶν Ἱεροσολύμων περὶ τῆς ἑαυτοῦ λοιπὸν πα-

TOLOSANI. Abſolutis quæ ad Ieroſolymam pertinebant, deinceps

ceps de ſuo ipſius adventu differit. Et hinc incipit dicere quæ & Apoſtolis & cunctis nobis utiliſſima videbat fore. Quod ait, *Tunc*, ne ſic accipias, quaſi tempus indicetur eladem Ieroſolymorum ſtatim ſequens. tamquam ſignificare velit ſubitò poſt capta Ieroſolyma fore qui dicant; ecce hic eſt Chriſtus: quibus minimè ſit credendú. ſed indefinitè intellige. neq; enim id accidet cum deſolata Ieruſalem fuerit; ſed cùm advenerit Antichriſtus. Tunc, ait, ne erretis. Declarans ipſis proprietates ſui adventus, & ſigna Impoſtorum. Non enim ſicut in primo adventu in Bethlehem apparebit, aut in parvo quopiam angulo terræ; ſed palàm in luce publica. Tunc enim creatura immutabitur; & angelicæ virtutes obſtupeſcent. & tunc videbunt Filium hominis cum corpore venientem in nubibus cum poteſtate & gloria multa.

ρυσίας διαλέγεται· καὶ ἐντεῦθεν ἄρχεται λέγειν τὰ τοῖς ἀποστόλοις χρησιμώτατα καὶ πᾶσιν ἡμῖν. τὸ δὲ τότε, μὴ ὑπολάβῃς ὅτι ὅταν τὰ περὶ τῆς Ἱερουσαλὴμ πληρωθῶσι. τότε ἐάν τις εἴπῃ· ἰδοὺ ὧδε ὁ Χριστός. μὴ πιστεύσητε· ἀλλ' ἀορίστως νόησον. οὐ γὰρ ὅταν ἡ Ἱερουσαλὴμ ἐρημωθῇ· ἀλλ' ὅταν μέλλῃ παραγίνεσθαι ὁ Ἀντίχριστος· τότε φησὶ μὴ πλανηθῆτε. σαφηνίζων αὐτοῖς τὰ ἰδιώματα τῆς αὐτοῦ παρουσίας· καὶ τὰ τῶν πλάνων σημεῖα· οὐ γὰρ ὥσπερ ἐν τῇ πρώτῃ ἐν Βηθλεὲμ ὀφθήσεται· καὶ ἐν γωνίᾳ μικρᾷ τῆς οἰκουμένης, ἀλλὰ φανερῶς· τότε γὰρ ἡ κτίσις ἀλλοιωθήσεται. Καὶ αἱ ἀγγελικαὶ δυνάμεις ἐκπλαγήσονται. Καὶ τότε ὄψονται τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου μετὰ σώματος ἐρχόμενον ἐπὶ τῶν νεφελῶν μετὰ δυνάμεως καὶ δόξης πολλῆς.

27. Et túc mittet Angelos ſuos;
„ & congregabit electos ſuos à
„ quatuor ventis, à ſummo terræ
„ uſque ad ſummum cœli.

„ Καὶ τότε ἀποστελεῖ τοὺς ἀγγέλους
„ αὐτοῦ, καὶ ἐπισυνάξει τοὺς ἐκλεκτοὺς
„ αὐτοῦ ἐκ τῶν τεσσάρων ἀνέμων, ἀπ'
„ ἄκρου γῆς ἕως ἄκρου οὐρανοῦ.

ANONYMI. *Sol obſcurabitur*: Hæc ſigna ſunt manifeſtiſſima ſecundi Chriſti Adventus: & immutationis elementorum. dictum eſt enim de his à Diſcipulo Chriſti: *In*
Pet.ep.2. c.3.10. *qua* (die Domini) *cæli magno impetu tranſient*, Stellæ verò ardentes cadent, *novos verò cælos, & novam terram ſecundùm promiſſa illius expectamus*. Oportet enim & creaturam in ſtatum incorruptibilē tranſ-
Rom.viij. 22. ſire. *Nam vanitati* (quaſi diceret corruptioni) *ſubjecta eſt creatura nō volens, ſed propter eum qui ſubjecit eam in ſpe. quoniam & ipſa creatura liberabitur à corruptione in renovationem gloriæ filiorum Dei*, Et túc

ANΩNYMOY. Ὁ ἥλιος σκοτισθήσεται. Ταῦτα τὰ σημεῖα φανερώτατά εἰσι τῆς δευτέρας τοῦ Χριστοῦ παρουσίας, καὶ τῆς τῶν στοιχείων ἐναλλαγῆς· εἴρηται γὰρ περὶ αὐτῶν τῷ μαθητῇ τοῦ Χριστοῦ, ἐν ᾗ φησιν οἱ οὐρανοὶ ῥοιζηδὸν παρελεύσονται. ἄστρα δὲ καυσούμενα πεσοῦνται, καινοὺς δὲ οὐρανοὺς καὶ καινὴν γῆν κατὰ τὰ ἐπαγγέλματα αὐτοῦ προσδοκῶμεν. δεῖ γὰρ καὶ τὴν κτίσιν ἐπὶ τὸ ἄφθαρτον ἐναλλαγῆναι. τῇ γὰρ ματαιότητι ἤγουν τῇ φθορᾷ ὑπετάγη ἡ κτίσις, οὐχ ἑκοῦσα, ἀλλὰ διὰ τὸν ὑποτάξαντα ἐπ' ἐλπίδι, ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ κτίσις ἀπαλλαγήσεται τῆς φθορᾶς εἰς τὴν ἀνακαίνωσιν τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ. καὶ ἀνθρώπου. τοῦ γὰρ Ἀντιχρίστου ἀναιρεθέντος τῇ δυνάμει τοῦ πνεύματος

μετὰ τοῦτο· ἐν γὰρ, φησὶν, ὁ Κύριος ἀνελεῖ τῷ πνεύματι αὐτοῦ, κατὰ τὸν θεῖον ἀπόστολον. καὶ ἡ κτίσις εἰς τὸ ἄφθαρτον ἐναλλαγεῖσα ὀφθήσεται πάσῃ σαρκὶ τὸ Σωτήριον τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, καθὼς γέγραπται. ἐν τῇ δευτέρᾳ τοῦ Κυρίου παρουσίᾳ. νεφέλας δὲ φησὶ ἢ τὰς ὄντως νεφέλας, ἢ ἁγίους Ἀγγέλους διὰ τὸ μετάρσιον αὐτῶν καὶ ἀεροπόρον. ἐπισυνάξει δὲ τοὺς ἐκλεκτοὺς αὐτοῦ ἐκ τῶν τεσσάρων ἀνέμων, εἴτ' ἐκ τῶν τεσσάρων κλιμάτων, δυσμῶν, ἄρκτου καὶ μεσημβρίας. ἀπ' ἄκρου γῆς ἕως ἄκρου οὐρανοῦ· τὸ μὲν τοιοῦτον δηλοῦσθαι ἐπ' ἄκρου φασὶ, τουτέστιν ἀπὸ τῶν τὰ γήϊνα πραξάντων ἁμαρτωλῶν, ἕως τοῦ οὐρανοῦ, τουτέστιν ἕως τῶν ἄκρως τὰ οὐράνια καὶ φίλα Θεῷ πραξάντων· ὡς εἰ λέγοι, οὔτε τις τῶν ἁμαρτωλῶν εἰρχθήσεται ἐπὶ κρίσιν ἐλθεῖν, οὔτε τις δίκαιος συγχωρηθήσεται τοῦ μὴ εἰς κρίσιν παρεῖναι· πάντες γὰρ παραστησόμεθα τῷ βήματι τοῦ Χριστοῦ, καθὼς γέγραπται. ἐπεὶ πῶς ἂν οἱ ἐγκείμενοι νεκροὶ ἕως ἄκρου τοῦ οὐρανοῦ, τουτέστιν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ συναχθήσονται εἰ μὴ τὰ εἰρημένα σημαίνειν ἐβούλετο ὁ Εὐαγγελιστής.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Τοῦ Ἀντιχρίστου ἐν τῶν ψευδοπροφητῶν θλῖψις τότε ἔσται μεγάλη, τοσούτων ὄντων τῶν ἀπατώντων. ἀλλ' οὐκ ἐκτείνεται εἰς χρόνου μῆκος. εἰ γὰρ Ἰουδαϊκὸς πόλεμος διὰ τοὺς ἐκλεκτοὺς ἐκολοβώθη, πολλῷ μᾶλλον οὗτος ὁ πειρασμὸς συσταλήσεται διὰ τοὺς αὐτοὺς τούτους. μετ' ἐκείνην οὖν τὴν θλῖψιν ὁ ἥλιος σκοτισθήσεται· ὁμοῦ γὰρ σχεδὸν ἅπαντα ἔσται, ὅταν ψευδόχριστοι καὶ ψευδοπροφῆται θορυβήσουσι παραγινόμενοι· καὶ εὐθέως αὐτὸς πάρεστι μετασχηματιζομένης λοιπὸν αὐτῆς τῆς κτίσεως. καὶ γὰρ ὅτι σκοτισθήσεται, οὐκ ἀφανιζόμενος ἀλλὰ νικώμενος τῷ φωτὶ τῆς παρουσίας αὐτοῦ. καὶ τὰ ἄστρα πεσοῦνται· τίς γὰρ αὐτῶν ἔσται χρεία, νυκτὸς οὐκ οὔσης; καὶ νυ-

videbunt Filium hominis. Antichriſto enim de medio ſublato virtute ſpiritus: (ſcripſit enim de illo divinus Apoſtolus: *Quem Dominus interficiet ſpiritu ſuo*) & creatura in incorruptibilem ſtatum mutata, videbitur ab omni carne ſalutare Dei noſtri, ſicut ſcriptum eſt: & ſecundus adventus Domini. Nubes autem dicit, aut veras nubes, aut ſanctos Angelos, propter volucrem ſublimitatem ipſorum, & facilitatem tranandi aërem. Congregabit autẽ electos ſuos à quatuor ventis, videlicet ex quatuor climatibus terræ, Oriẽte, Occidente, Septẽtrione, Meridie: *à ſũmo terræ, uſq; ad ſummũ cœli*. His verbis ſignificari quidam putant peccatores & ſanctos: ut *ſũmũ terræ* deſignet eos, qui maximè omniũ terrena ſapiunt & operãtur, nimirũ magnos peccatores; per *ſũmũ* verò *cœli*, intelligantur Sancti, ſummè attenti meditandis & exequendis cœleſtibus ac Deo gratis, quaſi diceret: neque ullus peccator ſuis vinculis tenebitur quominus ad judicium veniat; neq; ulli juſto permittetur abeſſe à judicio. *Omnes enim ſtabimus ante Tribunal Chriſti:* ſicut ſcriptum eſt. Alioqui quomodo dici poſſent jacentes mortui uſque à ſummo cœlo excitandi & congregandi, quaſi in ſummo cœlo mortui jaceant, niſi quo dictum eſt ſenſu id intellexerit Evãgeliſta?

Theſ. 2.

Rom. 14. 10.

VICTORIS ANT. Tribulatio illa magna tunc erit, à vi ſæva Antichriſti, & fraude Pſeudoprophetarum tot & tam inſidioſè fallentium: ſed non extendetur in longum tempus. Si enim Iudaicum bellum propter electos breviatum eſt, multò magis illa tanta tentatio contrahetur propter eoſdem. Poſt tribu-

tribulationem autem illam Sol obſcurabitur. Simul enim ferè omnia fiunt, quando Pſeudochriſti & Pſeudoprophetæ turbaverint mũdum præſtigijs ſuis. & ſtatim ipſe Dominus aderit, transformato ipſo mundo. nam obſcurabitur, non ut extinguatur, ſed ut vincat poſterius oritura luce ſuæ præſentiæ, priores tenebras: & tunc *ſtellæ cadent*: quis enim jam earũ erit uſus, cũm nox amplius futura non ſit. *Et virtutes cælorum commovebũtur*. videntes tantam mutationem fieri, & conſervos ſuos dantes pœnas: & genus hominum vniverſum terribili adſtans judicio. *Et tunc videbunt filium hominis*; videlicet in corpore conſpicuo venientem. quomodo & aſſumptus in cœlum eſt. cum verò dicit: *Mittet Angelos ſuos Filius hominis*; oſtendit ipſum Deũ eſſe. Dei enim ſunt Angeli, & Deo proprium ipſos mittere. quod additur *à ſummo terræ uſque ad ſummum cæli*. Docet nos eadem eſſe terræ ac cœlorum ſumma. quare Chriſto credere oportet, & non decipi, quaſi terræ minima particula ſit, in medio cęli infinita magnitudinę ſuperantis ipſam.

δυνάμεις τῶν οὐρανῶν σαλευθήσονται, ὁρῶσαι τοσαύτην μεταβολὴν γινομένην, καὶ τοὺς συνδούλους αὐτῶν διδόντας δίκας, καὶ τὴν οἰκουμένην ἅπασαν φοβερῷ παριστανομένην κριτηρίῳ· καὶ τότε ὄψονται τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, τουτέστιν, ἐν σώματι ἐλευσόμενον καθὰ καὶ ἀνελήφθη. ἀποστελεῖ δὲ λέγων τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, Θεὸν ἔδειξε τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου· Θεοῦ γάρ εἰσιν ἄγγελοι, καὶ τὸ ἀποστέλλειν αὐτοὺς ἴδιον Θεοῦ. τὸ δὲ ἀπ' ἄκρου γῆς ἕως ἄκρου οὐρανοῦ, διδάσκει ἡμᾶς τὰ αὐτὰ τῆς γῆς καὶ οὐρανοῦ ἄκρα· ὥστε Χριστῷ πιστεύειν δεῖ, καὶ μὴ ἀπατᾶσθαι, ὡς ἐλαχίστου μορίου τῆς γῆς οὔσης ἐν μέσῳ τοῦ οὐρανοῦ ἀπείροις μεγέθεσιν ὑπερβάλλοντος αὐτήν.

SCHOLIVM:

Videtur hic Autor ex his ultimis verbis in opinione fuiſſe, abſurda illa quidem; & falſi hodiè manifeſtè convicta; ſed quæ olim tamen aliquot Eccleſiaſticorum Scriptorum & Patrum etiam magnorum fuit: nequaquam globoſam & circummeabilem terram eſſe; ſed vaſta latitudine patentem campum, cui velut fornix Cœlum inſiſtat; ita ut ſumma, hoc eſt extremæ partes Cœli & terræ in mundi finibus jungantur.

28\. A ficu autem diſcite para-
» bolam. Cùm jam ramus ejus
» tener fuerit, & nata fuerint fo-
» lia, cognoſcitis quia in proximo
» ſit æſtas.

29\. Sic & vos cùm videritis
» hæc fieri, ſcitote quod in pro-
» ximo ſit in oſtijs.

» Ἀπὸ δὲ τῆς συκῆς μάθετε τὴν παρα-
» βολήν. ὅταν ἤδη ὁ κλάδος αὐτῆς
» ἁπαλὸς γένηται, καὶ ἐκφύῃ τὰ
» φύλλα, γινώσκετε ὅτι ἐγγὺς τὸ θέρος
» ἐστίν.

» Οὕτω καὶ ὑμεῖς, ὅταν ταῦτα ἴδη-
» τε γινόμενα, γινώσκετε ὅτι ἐγγύς ἐστιν
» ἐπὶ θύραις.

VICTORIS ANT. Exemplum ficus proponit, ad oſtendendũ non magnum interfore ſpatium; ſed continua ſerie poſt tribulationem

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Τὸ παράδειγμα τῆς συκῆς τέθεικεν ὡς οὐ πολὺ τὸ μέσον, ἀλλ' ἐφεξῆς μετὰ τὴν θλῖψιν ἐκείνην καὶ ἡ παρουσία ἀπαντήσεται· ὅπερ

οὐ δὲ

οὐ διὰ τῆς παραβολῆς μόνον ἐδίδαξεν αὐτὸν γινώσκειν ὅτι ἐγγύς ἐστιν ἐπὶ θύραις. ἐντεῦθεν καὶ ἕτερόν τι προφητεύει, θέρος καὶ γαλήνην ἐκείνην ἐσομένην τὴν ἡμέραν ἀπὸ χειμῶνος, τοῖς δικαίοις· τοῖς δὲ ἁμαρτωλοῖς τοὐναντίον, χειμῶνα ἀπὸ θέρους· καὶ ἵνα κἀντεῦθεν πιστώσηται τὸν λόγον οὕτως ἐκβησόμενον πάντως. ὥσπερ γὰρ τὸ τῆς συκῆς ἀνάγκη ἔσται, οὕτω καὶ τὸ τῆς συντελείας.

illam occurſurum Adventum Domini. quod non tantùm per parabolam declaravit dicens: *Scitote quia prope eſt in ianuis*. Hinc & aliud quid prophetat, æſtatem & ſerenam tempeſtatem futuram diem illam ex hieme præcedente, ſed iuſtis dumtaxat: nam peccatoribus verſa vice hiems erit ex æſtate. & ut hinc quoque confirmet ſermonem ut omninò eventu patrãdum. ut enim quod de ficu dixit ſequentem mox æſtatem indicante, ita omninò & neceſſariò evenit: ſic & eveniet ſæculi conſummatio.

» Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι οὐ μὴ πα-
» ρέλθῃ ἡ γενεὰ αὕτη, μέχρις οὗ πάν-
» τα ταῦτα γένηται.
» Ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται.
» οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσι.

30. Amen dico vobis, quoniã
» non tranſibit generatio hæc do-
» nec omnia iſta fiant.
31. Cœlũ & terra tranſibunt:
» verba autẽ mea non tranſibunt.

ΤΟΛΩΣ. Δείκνυσιν ἐνταῦθα τὸ ῥητὸν τὸ ὁμοούσιον τοῦ υἱοῦ πρὸς τὸν πατέρα. Καὶ ὅτι ἴσος ἐστὶν αὐτῷ κατὰ πάντα, πλὴν τῆς ἀγεννησίας καὶ τῆς γεννήσεως· ὡς γὰρ ὁ Πατὴρ τοὺς Ἀγγέλους ἀποστέλλει, οὕτω καὶ ὁ υἱός. ἐλεύσονται οὖν οἱ ἄγγελοι ἐπισυνάγοντες πάντα ἔθνη· ἡ οὖν δευτέρα παρουσία τοῦ Σωτῆρος θέρος ἐστὶν ἀπὸ χειμῶνος τοῖς δικαίοις. τοῖς δὲ ἁμαρτωλοῖς τὸ ἀνάπαλιν. τὸ δὲ ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι ἡ γενεὰ αὕτη οὐ μὴ παρέλθῃ ἕως οὗ ταῦτα πάντα γένηται, οὐκ ἔστι περὶ τῶν Ἀποστόλων λεγόμενον· ἀλλὰ περὶ πάντων τῶν χριστιανῶν. οὐ γὰρ μέχρι τῆς συμπληρώσεως τοῦ Κόσμου ζῶσιν οἱ Ἀπόστολοι· οὐδὲ τῆς τῶν Ἱεροσολύμων συντελείας. Καὶ τοῦτο λέγων δείκνυσιν ὅτι οὐ παρελεύσεται ὁ χριστιανισμός· ἀλλὰ μέχρι τῆς συντελείας διαμενεῖ.

TOLOSANI. Hoc teſtimonium indicat conſubſtantialitatem Filij cum Patre; cui per omnia æqualis ſit, excepta innaſcibilitate, & generatione. ut enim Pater Angelos mittit, ita & Filius. Venient igitur Angeli congregaturi in unũ omnes gentes. Secundus ergo adventus Salvatoris æſtas eſt, hiemi ſuccedens reſpectu juſtorum: Peccatoribus autem è contrariò. Quod additur: amen dico vobis quod nõ præteribit generatio hæc donec omnia hæc fiant; non eſt dictum de Apoſtolis, ſed de omnibus Chriſtianis. non enim uſque ad conſummationem ſæculi vivent Apoſtoli: imo nec uſque ad ipſam quidem deſtructionem Ieroſolymorũ. Hoc porrò dicens oſtendit nequaquam abolendum umquam Chriſtianiſmum; ſed perſeveraturum uſque ad conſummationem ſæculi.

» Περὶ δὲ τῆς ἡμέρας ἐκείνης καὶ τῆς ὥ-
» ρας οὐδεὶς οἶδεν, οὐδὲ οἱ ἄγγελοι οἱ ἐν

32. De die autem illo vel ho-
» ra nemo ſcit, neque Angeli in
Cęlo,

„ Cœlo, neque Filius: niſi Pater.

33. Videte, vigilate, & orate: „ neſcitis enim quando tempus „ ſit.

34. Sicut homo qui peregrè „ profectus reliquit domum ſuã: „ & dedit ſervis ſuis poteſtatem „ cujuſque operis, & janitori prę- „ cepit ut vigilet.

35. Vigilate ergo (neſcitis enim „ quãdo dominus domus veniat: „ ſerò, an media nocte, an galli „ cantu, an manè)

36. Nè cùm venerit repentè, „ inveniat vos dormientes.

37. Quod autem vobis dico, „ omnibus dico, Vigilate.

TOLOSANI. Non licet imperfectis hominibus quærere quæ ſupra ipſorum vires ſunt. neque enim proſunt ipſis talia quæſita; ſed potiùs nocent. Ideo Salvator cohibere Diſcipulos volens à tentandis iis quę ipſorum vim ac captum excedunt, ait: Nemo ſcit de die illa & hora; neque Angeli, neque Filius. Si enim ipſis diceret: novi equidem, ſed nolo vobis revelare myſterium, vehementer utique contriſtaſſet eos. Nunc autem etiam ipſos avertit à percunctando curioſè, vexandoq; ipſum. quemadmodum Patres pueros excludunt à conſcientia ſuorum arcanorum; ſic Dominus Apoſtolos ut pueros tractans, occultavit ipſis diem. Cęterùm notam fuiſſe Domino diem illam; imò & horam, manifeſtum eſt. Si enim ipſe ſæcula fecit, non ignorat diem illam & horam. Abſcondit autem horam, tam finis communis univerſi, quã mortis uniuſcujuſque, ut ſemper attenti, acri ac vigili animo ſtemus expectãtes

„ τῷ οὐρανῷ, οὐδὲ ὁ υἱὸς, εἰ μὴ ὁ Πατήρ.

„ Βλέπετε, ἀγρυπνεῖτε, καὶ προσ- „ εύχεσθε· οὐκ οἴδατε γὰρ πότε ὁ „ καιρός ἐστιν.

„ Ὡς ἄνθρωπος ἀπόδημος ἀφεὶς „ τὴν οἰκίαν αὐτοῦ, καὶ δοὺς τοῖς δούλοις „ αὐτοῦ τὴν ἐξουσίαν, καὶ ἑκάστῳ τὸ ἔρ- „ γον αὐτοῦ, καὶ τῷ θυρωρῷ ἐνετείλα- „ το ἵνα γρηγορῇ.

„ Γρηγορεῖτε οὖν· οὐκ οἴδατε γὰρ πό- „ τε ὁ Κύριος τῆς οἰκίας ἔρχεται, ὀψὲ, „ ἢ μεσονυκτίου, ἢ ἀλεκτοροφωνίας, „ ἢ πρωΐ.

„ Μὴ ἐλθὼν ἐξαίφνης, εὕρῃ ὑμᾶς „ καθεύδοντας.

„ Ἃ δὲ ὑμῖν λέγω, πᾶσι λέγω, γρη- „ γορεῖτε.

ΤΟΛΩΣ. Οὐκ ἔξεστι τοῖς ἀτελέσιν ἀνθρώποις ζητεῖν τὰ ὑπὲρ τὴν ἑαυτῶν δύναμιν. οὐδὲ γὰρ ὠφελοῦνται ἀπὸ τῶν τοιούτων ζητημάτων· ἀλλὰ μᾶλλον βλάπτονται. διὸ καὶ ὁ Σωτὴρ κωλῦσαι θέλων τοὺς μαθητὰς μὴ ἐπιχειρεῖν τοῖς ὑπὲρ αὐτοὺς, φησὶ ὅτι οὐδεὶς οἶδε περὶ τῆς ἡμέρας ἐκείνης καὶ ὥρας. οὐδὲ οἱ ἄγγελοι, οὐδὲ ὁ υἱός. εἰ γὰρ ἔλεγε πρὸς αὐτοὺς, ὅτι οἶδα μὲν, οὐ βούλομαι δὲ ὑμῖν ἀποκαλύψαι τὸ μυστήριον, σφόδρα ἂν ἐλύπησεν αὐτούς. νυνὶ δὲ ἀπείργει μὲν αὐτοὺς τοῦ ζητεῖν καὶ ἐνοχλεῖν αὐτόν. Καθάπερ οἱ Πατέρες τοὺς παῖδας κωλύουσι τοῦ εἰδέναι τὰ ἐκείνων μυστήρια· οὕτω καὶ ὁ Κύριος ὡς παιδίοις τοῖς ἀποστόλοις προσφερόμενος, ἀπέκρυψεν ἀπ' ἐκείνων τὴν ἡμέραν· ὅτι δὲ οὐ μόνον τὴν ἡμέραν γινώσκει ὁ Κύριος, ἀλλὰ καὶ τὴν ὥραν, φανερόν. εἰ γὰρ αὐτὸς τοὺς αἰῶνας ἐποίησεν, οὐκ ἀγνοεῖ τὴν ἡμέραν ἐκείνην καὶ τὴν ὥραν· ἀπέκρυψε δὲ τὴν ἡμέραν, τήν τε καθολικὴν λέγω, καὶ τὴν ἑκάστου· ὅπως ἀεὶ ἀγωνιζώμεθα, προσδοκῶντες καθ' ἑκάστην τὸ τέλος.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι οὐ μὴ παρέλθῃ ἡ γενεὰ αὕτη μέχρις

οὗ παν-

ἕως πάντα ταῦτα γένηται. τοῦτο σαφέστατα πρὸς τὴν ἅλωσιν τῆς Ἱερουσαλὴμ ἀνακτέον· οὐ μὴν πρὸς τὸ κοινὸν τέλος. καὶ δικαίως οὕτως εἶπεν. ὡς γὰρ ἱστορεῖ ὁ Εὐσέβιος ἐν τῷ χρονικῷ κάνονι, μετὰ ἔτη λη' τοῦ σταυροῦ τοῦ Κυρίου ἐπηκολούθησεν ἡ ἐρήμωσις τῆς Ἱερουσαλὴμ καὶ τοῦ ναοῦ. τὸ δὲ ταῦτα, οὐ πάντα τὰ εἰρημένα δηλοῖ· τὰ γὰρ πλείονα περὶ τοῦ κοινοῦ τέλους εἴρηται. ἀλλὰ τὸ περὶ τῆς ἐρημώσεως τῆς Ἱερουσαλὴμ καὶ τοῦ ναοῦ εἰρημένον, τὸ οἷον, οὐ μείνῃ λίθος ἐπὶ λίθον ἐν τῷ ναῷ, καὶ ὅσα ἄλλα περὶ αὐτοῦ εἴρηκε. Ταῦτα καὶ εἰς τὸν ἅγιον Ματθαῖον προεγράφη. περὶ δὲ τῆς ἡμέρας ἐκείνης, καὶ τὰ ἑξῆς. εἰ αὐτός ἐστι ποιητὴς αἰώνων καὶ χρόνων καὶ καιρῶν, ὥσπερ οὖν καί ἐστι, πῶς οὖν ὡς μίαν ἡμέραν καὶ ὥραν ἀγνοῆσαι λογισθήσεται; πῶς δὲ ἅπερ αὐτὸς ἐποίησε, μὴ εἰδέναι δυνατόν; εἰ γὰρ τὰ ἐσόμενα πάντα πρὸ τῆς ἡμέρας καὶ ὥρας ἐκείνης διηγεῖται σαφῶς· καὶ φησιν, ἔσται μὲν τόδε, συμβήσεται δὲ ἐκεῖνο. εἶτα τί; τὸ τέλος δηλονότι· ὁ τὰ πρὸ αὐτῆς εἰδὼς καὶ αὐτὴν ἐπίσταται. μετὰ γὰρ τὰ εἰρημένα παρ' αὐτοῦ τίθησιν ὅτι τὸ τέλος ἔσται. τέλος δὲ τί ἂν ἕτερον εἴη ἢ πάντως ἡ ἐσχάτη ἡμέρα, ἣν ἀγνοεῖν ἔφησεν οἰκονομικῶς, εἰπεῖν τοῖς μαθηταῖς οὐ θελήσας, διά τινα λόγον οἰκονομίας ἀπόρρητον· ἵνα γὰρ μὴ φαίνηται κρύπτων αὐτοὺς, καὶ διὰ τοῦτο λυπήσῃ, καὶ τὸν υἱὸν ἔφησε μὴ εἰδέναι. ἀνθρωπινώτερον μὲν περὶ ἑαυτοῦ λέγων, ὥσπερ περὶ ἀνθρώπου· φυλάττων δὲ πάλιν ἑαυτῷ τὸ εἰδέναι πάντα ὡς Θεός. διὰ τοῦτο οὐδὲ τὸ πνεῦμα ἔφησεν ἀγνοεῖν. εἰ γὰρ τὸ πνεῦμα πάντα ἐρευνᾷ, ὡς γέγραπται, καὶ τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ, οἶδε δηλονότι πάντα τὰ ἐν αὐτῷ· καὶ εἰ τὸ πνεῦμα τὸ πάντα εἰδὸς καὶ πάντα προεξεργάζεσθαι δυνάμενον παρὰ τοῦ υἱοῦ λαμβάνει· ἐκεῖνο γὰρ φησιν, ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται· πῶς ὁ Λόγος ἀγνοεῖ ὁ τοῦ πάντα εἰδότος Πνεύματος χορηγός. οὐκ ἀγνοεῖ τοίνυν τὴν ἡμέραν καὶ τὴν ὥραν τῆς ἑαυτοῦ

in ſingula momenta finem.

ANONYMI. *Amen dico vobis quoniam non tranſibit generatio hæc, donec omnia iſta fiant.* Hoc maniſeſtiſſimè ad expugnatiouem Ieroſolymorum pertinet, non ad mundi finem. Et meritò ſic dixit: ut enim docet Euſebius in Chronico Canone, poſt annos octo & triginta à Cruce Domini ſecuta eſt deſolatio Ieroſolymæ & Templi, *iſta* non cuncta quæ dicta ſunt, indicat, nam plura ex his de fine mundi agunt. Sed quidquid ex his peculiariter dictum eſt de deſolatione Ieruſalem & Templi: puta, nō remanſurum lapidem ſuper lapidem in Templo, & quæcumque alia de eodem argumento dixit, de quibus jam ante ſcriptum eſt ad Matthæū. *De die autem illa* &c. ſi ipſe eſt factor ſæculorum, temporum & momentorum, ut profectò eſt, quomodo unā diem aut horam ignoraſſe putandus eſt? quo pacto, inquam, quæ ipſe fecit, neſcire poteſt? Si enim cuncta quæ futura erant ante diem & horam illā ediſſerit clarè, dicens, erit illud, eveniet hoc. deinde quid? finis videlicet: igitur qui ea novit quæ continua ſerie pertingunt ad finē, profectò & ipſum finem ſcit. Poſt dicta enim à ſe, ait futurum finem. Finis autem quid aliud omninò eſt, quàm ultima dies; quam tamen prudenti quodam conſilio dixit ſe ignorare, quod eam indicare Diſcipulis nollet, occultis quibuſdam de cauſis. Ne enim videretur celare ipſos, & propterea contriſtaret; & Filium dixit neſcire: humano more de ſe ut homine, loquens: reſervans tamen eidē ſibi & huius, & omniū ſcientiam ut Deo. Prop-

terea non excepit ab ejus rei conſcjentia Spiritum; neque dixit & ipſum diem illam ignorare. ſi enim Spiritus omnia, ut ſcriptū eſt, ſcrutatur, etiam profunda Dei, novit utique quæcumque in ipſo ſunt. Porrò ſi ſpiritus ſciens omnia, cūcta penetrare ſcrutarique ad imum valens, à Filio accipit, illud enim ait: *ex me accipiet*: qua ratione notitia illa Filius caret, quam cum alijs omnibus Spiritui communicat? non ignorat igitur diem & horam ſui adventus Chriſtus; ſed ne mœſtitiam ingeneraret Diſcipulis, quaſi reſponſum negaret interrogationi ab ipſis factæ, ait: neſcio: poteſtatem habens & hoc dicendi.

Or. 36. pag. 587. Edit. Par. an. 1699. NAZIANZENI. Decimo loco ignorantiam ponunt (Ariani videlicet) quodq; extremum diem atque horam nemo cognoſcat, ac ne Filius quidem ipſe, ſed ſolus Pater. At qui fieri poteſt, ut Sapiētia quidquam eorum quę ſunt, ignoret: ille, inquam, ſæculorum factor, ille conſummator atq; immutator, ille eorum quę facta ſunt finis: quique ea quæ Dei ſunt perinde novit ac ſpiritus hominis ea quæ in ipſo ſunt? quid enim hac cognitione perfectius. Quomodo autem ea quidem, quæ horam illā antecedunt exactiſſimè ſcit: ſimiliter & quæ velut in ipſo finis articulo ſūt, ipſam tamen ignorat horam? ænigmati quippe res hæc ſimilis eſt. Perinde ſcilicet ac ſi quis ea quæ ante parietem ſunt certò ſe noſſe dicat, parietem verò ipſum ignorare. aut diei finem probè ſciens, noctis principium ſe non cognoſcere; ubi alterius cognitio alterum neceſſariò ſecum ducit. Eccui igitur dubiū eſſe poteſt quin

παρουσίας ὁ Χριστός· ἀλλ' ἵνα μὴ λύπην ἐντέκῃ τοῖς μαθηταῖς ὡς οὐ θελήσας ἀποκριθῆναι τῇ παρ' αὐτῶν προσενεχθείσῃ πεύσει, τὸ οὐκ οἶδα φησὶν, ἐξουσίαν ἔχων καὶ τοῦτο εἰπεῖν.

ΝΑΖΙΑΝΖΗΣ. Δέκατόν ἐστιν αὐτοῖς ἡ ἄγνοια, τοῖς Ἀρειανοῖς δηλονότι, καὶ τὸ μηδένα γινώσκειν τὴν τελευταίαν ἡμέραν ἢ ὥραν, μηδὲ τὸν υἱὸν αὐτὸν, εἰ μὴ τὸν πατέρα. καίτοι πῶς ἀγνοεῖ τι τῶν ὄντων ἡ σοφία ὁ ποιητὴς τῶν αἰώνων, ὁ συντελεστὴς καὶ μεταποιητὴς, τὸ πέρας τῶν γενομένων; ὁ οὕτω τὰ τοῦ Θεοῦ γινώσκων ὡς τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου τὰ ἐν αὐτῷ. τί γὰρ τῆς γνώσεως ταύτης τελειότερον; πῶς δὲ τὰ μὲν πρὸ ὥρας ἀκριβῶς ἐπίσταται, καὶ τὰ οἷον ἐν χρόνῳ τοῦ τέλους, αὐτὴν δὲ ἀγνοεῖν τὴν ὥραν; αἰνίγματι γὰρ τὸ πρᾶγμα ὅμοιον. ὥσπερ ἂν εἴ τις τὰ μὲν πρὸ τοῦ τείχους ἀκριβῶς ἐπίστασθαι λέγοι, αὐτὸ δὲ ἀγνοεῖν τὸ τεῖχος. ἢ τὸ τῆς ἡμέρας τέλος εὖ ἐπιστάμενος, τὴν ἀρχὴν τῆς νυκτὸς μὴ γινώσκειν. ἔνθα ἡ τοῦ ἑτέρου γνῶσις ἀναγκαίως συνεισάγει τὸ ἕτερον. ἢ πᾶσιν εὔδηλον, ὅτι γινώσκει μὲν ὡς Θεὸς, ἀγνοεῖν δέ φησιν ὡς ἄνθρωπος, ἄν τις τὸ φαινόμενον χωρίζῃ τοῦ νοουμένου. τὸ γὰρ ἀπόλυτον εἶναι τοῦ υἱοῦ τὴν προσηγορίαν καὶ ἄσχετον, οὐ προσκειμένου τῷ υἱῷ τοῦ τινὸς, ταύτην ἡμῖν δίδωσι τὴν ὑπόνοιαν, ὥστε τὴν ἄγνοιαν ὑπολαμβάνειν, ἐπὶ τὸ εὐσεβέστερον, τῷ ἀνθρωπίνῳ, μὴ τῷ θείῳ ταύτην λογιζομένους. εἰ μὲν οὖν οὗτος αὐτάρκης ὁ λόγος, ἐνταῦθα στησόμεθα· καὶ μηδὲν πλέον ἐπιζητείσθω. εἰ δὲ μὴ, τό γε δεύτερον ὥσπερ τῶν ἄλλων ἕκαστον οὕτω δὴ καὶ ἡ γνῶσις τῶν μεγίστων ἐπὶ τὴν αἰτίαν ἀναφερέσθω τιμῇ τοῦ γεννήτορος. δοκεῖ δέ μοι τίς μηδ' ἂν ἐκείνως ἀναγνοὺς, ὡς τῶν καθ' ὑμᾶς φιλολόγων τις, μικρὸν ἐννοῆσαι ὅτι οὐδὲ ὁ υἱὸς ἄλλως οἶδε τὴν ἡμέραν εἰ μὴ ὡς ὁ πατήρ. τὸ γὰρ συναγόμενον ὁποῖον; ἐπειδὴ ὁ

πατὴρ

πατὴρ γινώσκει, καὶ διὰ τοῦτο καὶ ὁ υἱός, ὡς δῆλον ὅτι μηδενὶ γνωστὸν τοῦτο, μὴ ἄπιστον, πλὴν τῆς κυριωτάτης φύσεως.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι οὐ μὴ παρέλθῃ ἡ γενεὰ αὕτη ἵνα εἴπῃ τὴν τῶν πιστῶν. οἶδε γὰρ γενεὰν, οὐκ ἀπὸ χρόνων χαρακτηρίζειν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τρόπου, θρησκείας, καὶ πολιτείας. ὡς ὅταν λέγῃ, αὕτη ἡ γενεὰ ζητούντων τὸν Κύριον. τὸ δὲ μέχρις οὗ ταῦτα πάντα γένηται φησι τὰ τῶν Ἱεροσολύμων, τὰ τῶν πολέμων, τὰ ἐφεξῆς εἰρημένα, ἅπερ ἄρτι μέχρι τῆς αὐτοῦ παρουσίας συμβησόμενα. ὅπερ γὰρ ἄνω ἔλεγεν δεῖ πάντως γενέσθαι, καὶ ἐνταῦθα δηλοῖ λέγων· ὅτι πάντως ἐκβήσεται, καὶ μένει ἡ γενεὰ τῶν πιστῶν. οὐδενὶ τῶν εἰρημένων διακοπτομένη. ἄλλος δέ φησι, γενεὰν λέγειν αὐτὸν πονηρὰν, τῷ τρόπῳ καὶ οὐ τοῖς προσώποις. διδάσκων ὅτι παρόντων καὶ ὁρώντων τῶν ἀσεβῶν καὶ χριστοκτόνων δείξει τὴν ἀπ' οὐρανοῦ δόξαν αὐτοῦ, ὥστε πληρωθῆναι τὸ, ὄψονται εἰς ὃν ἐξεκέντησαν. ἄλλος δὲ πάλιν περὶ τῆς κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν γενεᾶς λέγειν αὐτόν φησιν. ἕως οὗ παρέλθῃ, ἕως οὗ συμβήσεται Ἰουδαίοις τὰ προλεχθέντα. διὰ τούτων πιστούμενος καὶ τοὺς περὶ συντελείας λόγους. ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται, οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσι, τουτέστι, τὰ πεπηγότα ταῦτα καὶ ἀκίνητα ἀκολούθως ἀφανισθῆναι, ἢ τῶν λόγων τῶν ἐμῶν τι διαπεσεῖν. καὶ ὁ συμπλέκων ἐκ τούτων, βασανιζέσθω τὰ εἰρημένα, καὶ ἀπὸ τῶν παρελθόντων καὶ τοῖς μέλλουσι πιστευέτω. διὰ γὰρ τοῦτο καὶ τὰ στοιχεῖα εἰς μέσον τέθεικε, τοῖς παλαιοῖς ἐμφιλοχωρῶν ῥήμασι (καὶ γὰρ καὶ διὰ τοῦ Ἱερεμίου τὸ ἀσάλευτον τῆς ἀποφάσεως τῆς ἑαυτοῦ ἀπὸ τούτων καὶ παρίστησιν) ὁμοῦ δὲ καὶ δημιουργὸν ἑαυτὸν ἐντεῦθεν δείκνυσι λανθανόντως τοῦ παντός. ἐπειδὴ γὰρ περὶ συντελείας διελέχθη, πράγματος παρὰ πολλοῖς

horam quidem ut Deus cognitam habeat: ignoret autem ut homo, ſi quis partem aſpectabilem ab ea disjungat quæ mente ſola perſpici poteſt. Nam quia abſolutè hoc loco ac ſine relatione, Filij nomen ponitur, nec adjungitur, cujus, idcirco hinc nobis anſa porrigitur ſic exiſtimandi, ut ignorantiā hanc ſenſu maximè pio interpretemur, eam humanitati non divinitati adſcribendo. Ac ſiquidem hæc ratio adverſarijs ſatisfaciat, hic pedem figemus: nec quidquam amplius inquiratur. Sin ſecus, hanc ſecundam expoſitionē aſſeremus: quod quemadmodum ſingula alia, ita rerum quoque maximarum cognitio in Genitoris honorem ad cauſam ipſam referenda eſt. Quin ne exiguum quidem mihi intellecturus videtur, qui ſic legerit, ut noſtræ memoriæ vir quidam literarū ſtudioſus: nempe Filium non aliter diem illum vel horam noſſe, quam ut Pater. Quid enim hinc colligitur? quoniam Pater cognoſcit, ideo etiam Filius: tamquā videlicet nemo hoc percipere queat, præter Principem illam naturam.

VICTORIS ANT. *Amen dico vobis non præteribit generatio hæc* Significat credentes in ſe. Solet enim Scriptura non à ſucceſſione ſolùm & ſerie temporum, ſed à ritu religionis, ac morum qualitate, inſignire ac diſtinguere generationē: ut cùm dicit: *hæc eſt generatio quærentium Dominum*. quod addit: *donec omnia hæc fiant*. deſignat Ieroſolymitanam cladem, bella Iudaica, & alia conſequenter dicta, quæ prædixit uſque ad ſuam ultimam apparitionem & reditum in orbē, eventura. Nam quod ſuperius di-

xit, *oportet omninò fieri* : idem hoc loco denuò inculcat, planè affirmans eventurum & perſeveraturã quoad eveniat, generationem Fidelium, nullo ex his qui prædicti ſunt, infeſto caſu umquam interrumpendam. Alius obſervat, dicere ipſum, generationem iſtam malam, moribus & non perſonis; docentem, præſentibus ac ſpectantibus impijs interfectoribus Chriſti, oſtenſurum ſe è Cœlo gloriam ſuam, ut impleatur illud: *videbunt in quem confixerunt*. Alius rurſus cenſet locutum Dominum de generatione hominum ea tempeſtate viventium; & affirmaſſe non illam penitus deſituram, quoad Iudæis evenirent prædicta; ut experientia ſenſibus præſentium hauſta propheticæ veritatis in clade Iudaica, quodam velut pignore firmaretur fides, prænunciatorum de fine mũdi eventuum. *Cœlum & terra tranſibunt, verba autem mea non præteribunt*. Hoc eſt: res tam immobiliter fundatas & æterna immobilitate fixas, facilius eſt deſtrui, quàm verborum meorum ullum excidere eventu caſſum. Et qui hic contradicit, perpendat oracula, & ex prius predictorũ perſpecta in eventibus veritate, diſcat indubitanter credere denunciatis in poſterum. Propterea & elementa, res naturali firmitate fundatiſſimas, in mediũ adducit, libenter immorans uſitatis olim expreſſionibus (nam & à Ieremia immutabilitas oraculi ab eo pronunciati, ſimili loquẽdi forma adſtruitur) ſimul & clam ac tacitè ſe per hæc ſignificat conditorẽ univerſi. Quoniam de mundi conſummatione diſſeruerat, re plerisque non credita, cœli ac terræ mẽ-

ἀπηρτισμένης, διὰ τοῦτο τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν εἰς μέσον παρήγαγε, μετὰ πολλῆς ἐξουσίας δεικνὺς ἑαυτὸν δεσπότην τοῦ παντός. τῷ μὲν οὖν εἰπεῖν, οὐδὲ οἱ ἄγγελοι, ἐπεστόμισεν αὐτοὺς, ὥστε μὴ ζητῆσαι μαθεῖν, ὅπερ ἐκεῖνοι οὐκ ἴσασι· τὸ δὲ εἰπεῖν, οὐδὲ ὁ υἱὸς, κωλύει οὐ μόνον μαθεῖν, ἀλλὰ καὶ ζητῆσαι. ὅτι γὰρ διὰ τοῦτο εἴρηται, ὅρα μετὰ τὴν ἀνάστασιν, ἐπειδὴ περιεργοτέρους εἶδε γεγενημένους, πῶς ἐπεστόμισε μειζόνως. τί δήποτε τὸν μὲν πατέρα οἶδε σαφῶς, ὡς ἐκεῖνος τὸν υἱὸν, τὴν δὲ ἡμέραν ἀγνοεῖ; πῶς δὲ εἰ πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, τὴν ἡμέραν ἠγνόησε; ὁ γὰρ τοὺς αἰῶνας ποιήσας, εὔδηλον ὅτι καὶ τοὺς χρόνους· εἰ δὲ τοὺς χρόνους, καὶ τὴν ἡμέραν. πῶς οὖν ἣν ἐποίησεν ἀγνοεῖ; διὰ δὲ τί πάντα εἰπὼν καὶ τοὺς χρόνους καὶ τοὺς καιροὺς, καὶ ἐπ' αὐταῖς ταῖς θύραις ἀγαγὼν (ἐγγὺς γάρ ἐστιν ἐπὶ θύραις φησὶν) ἀπεσιώπησε τὴν ἡμέραν; ἣν μόνος οἶδεν φησὶν ὁ πατὴρ οὐδὲ ὁ υἱός· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐπίσταται ὁ πατὴρ, καὶ ὁ υἱὸς δηλονότι ὁ σοφία τοῦ πατρὸς, ἡ πάντα ἔχουσα τὰ τοῦ πατρὸς πλὴν τοῦ εἶναι αὐτὸ τοῦτο πατήρ. βλέπετε δὲ, ἀγρυπνεῖτε καὶ τὰ ἑξῆς. ἡ ἐπαγωγὴ δείκνυσι τὴν αἰτίαν δι' ἣν οὐκ ἐσαφήνισεν αὐτοῖς τὴν ἡμέραν. εἰ γὰρ νῦν ἀγνοοῦντες ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ ἡμέραν φιλονεικοῦσιν εἰς ἐσχάτας ἀναπνοὰς βαπτίζεσθαι, εἰ ἡ συντέλεια δήλη, τί οὐκ ἂν ἐποίησαν, οὐκ ὡς τὴν ἡμέραν ἀγνοοῦντες βλέπετε καὶ ἀγρυπνεῖτε. καὶ γὰρ οὐκ εἶπεν, οὐκ οἶδα, ἀλλ' οὐκ οἴδατε, ἵνα κένδυμος ἐπαγγελίας εἶναι διδασκαλίας· οὐκ οἴδατε γὰρ πότε ὁ Κύριος τῆς οἰκίας ἔρχεται. ἔνθα ἑαυτὸν Κύριος σαφῶς οὕτως ὠνόμασεν. ἐντεῦθεν δέ μοι καὶ ἐντρέπειν δοκεῖ τοὺς ῥαθύμους. οὐδὲ γὰρ ὅσον περὶ χρήματα σπουδὴν πεποίηνται οἱ προσδοκῶντες κλέπτεσθαι, τοσαύτην ὑμεῖς φησὶν ὑπὲρ ἑαυτῶν σωτηρίας ποιεῖσθε. ἄνθρωπον δὲ ἑαυτὸν ὀνομάζει διὰ τὴν οἰκονομίαν. ἀποδημίαν δέ φησι τὴν εἰς οὐρανοὺς ἀνάληψιν. ἔργον δὲ ἐκ τούτου

τὴν

τὴν τῶν ἐντολῶν ἐργασίαν ἐπίτροπον, ἥτις φαίνεται διὰ τοῦ θυρωροῦ. tionem in medium adducit, magna fiducia declarans ſe Dominũ univerſorum. Quod dicit de Angelis, obturat os curioſitati in interrogationem erupturæ; non quæſituris, ut erat veriſimile, hominibus id ſcire; quod ne Angelis quidem noſſe conceſſum ſit. Quod verò de ſe addit, negans etiam Filium id ſcire, multò magis retrahit, non ſolùm à cupiditate ſciendi: ſed etiam ab audacia inquirendi. Hoc enim animo id dictum, intelligitur ex alijs ab eo dictis poſt reſurrectionem: quando curioſiùs eos inquirentes vehementiùs coercuit, planèque de his ſilentium indixit. quid verò dicemus? An qui Patrem Filius novit, tàm clarè, quàm ipſe Pater Filium, diem unam ignoravit? quomodo autem per quem omnia facta ſunt, diem aliquam neſcivit? Sanè qui fecit ſæcula, etiam tempora fecit. ſi tempora, & diem utique iſtam. quomodo igitur quam fecit ignoravit diem. Cur igitur, inquam, cuncta ſingillatim executus, & tempora & momenta, uſque ad ipſas portas ſeriem perducens (ait enim, *prope eſt in januis*) diem tamen ſiluit: quam ſolus, inquit, novit Pater; nemo præter ipſum, ne Filius quidem. Atqui ſi Pater novit, novit & Filius, qui Sapientia Patris eſt, qui omnia Patris habet, præter eſſe Patrem, excepta inquam una ipſa proprietate Patris ac nomine. Excitationes illæ attentionis quas his interſerit: *Videte autem, vigilate* & ſimiles, indicant cauſam cur ijs diem non manifeſtaverit. Si enim nunc, licèt quiſque hominum ignoret ſuæ mortis diem, tamen plerique differunt baptiſmum uſque ad ultimũ ſpiritum, ſi finis ſæculi manifeſtus eſſet, quid non facerent? quare ait, ut qui diem neſciatis, videte & vigilate. Non dicit, *neſcio*, ſed, *neſcitis*, volens eos excitatos & experrectos in ſui cuſtodiam micare ſemper ac vigere excuſſo torpore. Neſcitis enim, inquit, qua hora Dominus domus venit. ubi ſe ipſum clarè Dominum vocat univerſitatis hujus. Quare mihi videtur per hæc ſtimulare deſides, quaſi diceret: An non enim, quam & quantam qui à furibus ſibi timent, adhibent diligentiam, ne perfoſſis dum dormiunt ædibus, latronum rapacitate ſpolientur, tanta vos quoque par eſt ac nihilò minùs acri excubare vigilia in cuſtodiam, non utique periturarum rerum, ſed veſtri ipſorum ac ſalutis propriæ? Hominem autem ſe vocat ob veritatem aſſumptæ humanæ naturæ. Peregrinationem verò appellat, ſuam in Cœlos aſſumptionem. Opus autem cuſtodi januæ injunctum aperiendi reduci Domino, quacumque hora pulſaverit, univerſim deſignat præſcriptam obſervationem & executionem mandatorum.

CAPVT XIV.

1. ERAT autem Paſcha & Azyma poſt biduum: & quærebant ſummi Sacerdotes & Scribæ quomodo eum dolo tenerēt & occiderent.

2. Dicebant autem, Non in die feſto, ne fortè tumultus fieret populi.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ιδ'.

ΗΝ δὲ τὸ πάσχα καὶ τὰ ἄζυμα μετὰ δύο ἡμέρας· καὶ ἐζήτουν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς πῶς αὐτὸν ἐν δόλῳ κρατήσαντες, ἀποκτείνωσιν.

Ἔλεγον δὲ, μὴ ἐν τῇ ἑορτῇ, μήποτε θόρυβος ἔσται τοῦ λαοῦ.

TOLOSANI. Propterea jejunamus quartis quibuſque hebdomadæ ferijs, quoniam feria quarta congregatum eſt concilium adverſus Ieſum. Ac Iudæi quidem differre Chriſti ſupplicium quoad tranſiſſet feſtum, decreverant. cæterū Salvatori placuerat ipſo Paſchatis feſto crucifigi. ipſe enim erat verum Paſcha. unde obſervare licet: Iudæos non potuiſſe Chriſtum capere, cùm maximè vellent & conarentur: quando autem ipſi nolebant propter feſtū, tunc Chriſtus vel invitis ipſis ſeipſum tradidit. Cùm verò eſſet Bethaniæ in domo Simonis leproſi, acceſſit ad eum mulier quædam, cujus unguenti quatuor Evangeliſtæ meminerunt. Hanc fuiſſe unam & eandem ab omnibus memoratam quidam ajunt. verius arbitror duas fuiſſe. quarum alterius, quæ Lazari ſoror erat, Ioannes meminit. de altera reliqui narrant Evangeliſtæ. Imò ſi quis attentiùs inſpexerit, tres reperiet fuiſſe: nempe illam cujus meminit Ioannes; alteram, quam Lucas refert: denique tertiā de qua duo alij Evangeliſtæ ſcribunt. Erat enim illa, de qua Lucas agit, meretrix; & circa medium prædicationis tempus Chriſti pe-

ΤΟΛΩΣ. Διὰ τοῦτο νηστεύομεν τὰς τετράδας τῆς ἑβδομάδος, διότι ἐν τῇ τετράδι συνέστη τὸ συμβούλιον. Καὶ οἱ μὲν Ἰουδαῖοι μετὰ τῆς ἑορτῆς καιρὸν ὑπερθέσθαι ἐβουλήθησαν· ὁ δέ γε Σωτὴρ κατὰ τὸ Πάσχα μᾶλλον ηὐδόκησε σταυρωθῆναι· αὐτὸς γὰρ ἦν τὸ Πάσχα τὸ ἀληθινόν. καὶ δῆλον ὅτι ὅτε μὲν ἐκεῖνοι ἐβούλοντο κατασχεῖν, οὐκ ἠδυνήθησαν· ὅτε δὲ οὐκ ἠβουλήθησαν διὰ τὴν ἑορτὴν, τότε αὐτὸς ἑαυτὸν, καὶ μὴ βουλομένοις ἐκείνοις, παραδέδωκεν. αὐτοῦ δὲ ὄντος ἐν Βηθανίᾳ ἐν τῇ οἰκίᾳ Σίμωνος τοῦ λεπροῦ, γυνή τις προσῆλθεν αὐτῷ, ἧς καὶ οἱ τέσσαρες μνημονεύουσι τοῦ μύρου. ταύτην γάρ τινες μίαν εἶναι λέγουσι. εἰσὶ δὲ τῇ ἀληθείᾳ· δύο. μία μὲν ἣν ὁ Ἰωάννης γράφει. ἦν δὲ αὕτη τοῦ Λαζάρου ἀδελ-
3. φή· ἑτέρα δὲ ἡ παρὰ τοῖς λοιποῖς Εὐαγγελισταῖς. εἰ δέ τις ἀκριβέστερον ζητήσειε, τρεῖς εἶναι ταύτας εὑρήσει· ἤγουν παρὰ μὲν τῷ Ἰωάννῃ μίαν· παρὰ δὲ τῷ Λουκᾷ ἄλλην· παρὰ δὲ τοῖς λοιποῖς ἑτέραν· ἦν δὲ ἡ παρὰ τῷ Λουκᾷ, πόρνη. καὶ περὶ τὸ μέσον τοῦ Κηρύγματος· ἡ δὲ παρὰ τῷ Ματθαίῳ πλησίον τοῦ πάθους· καὶ οὐδὲ πόρνη ἐλέγετο. ἧς καὶ τὴν προαίρεσιν ἀπεδέξατο ὁ Κύριος, ὡς πολλὰ ἀναλωσάσης. πιστικὴν δὲ νάρδον λέγει τὴν ἄδολον· ἠγανάκτησαν δὲ, φησὶν, οἱ ἀπόστολοι. ὁ δὲ Ἰωάννης Εὐαγγελιστὴς τὸν Ἰούδαν μόνον ἀγανακτῆσαί φησι. οὐ πρὸς τὸν αὐτὸν δὲ σκοπὸν ἀφορῶντες οἱ

τε ἀπο-

οἱ ἀπόστολοι καὶ ὁ Ἰούδας τοῦτο ἐποίουν. ἀλλ' οἱ μὲν ἀπόστολοι ὡς πολλὰ ἀναλωσάσης· ὁ δὲ Ἰούδας, ὡς φιλαργυρίαν νοσῶν, καὶ ὢν προκλέπτης μοχθηρότατος. διὸ καὶ ὁ Ἰωάννης μόνου τοῦ Ἰούδα μέμνηται.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Πρὸ δύο ἡμέρας τοῦ πάθους ἡ βουλή. διὸ καὶ τὴν τετάρτην ἐν τῇ ἑβδομάδι νηστείαν ἄγομεν, ὡς τοῦ πάθους ἀρχὴν τοῦ κατ' αὐτὴν ἐπιτελεσθέντος. δόλῳ δὲ μηχανῶνται διὰ τὸν λαὸν τὸν ἀκολουθοῦντα καὶ περιέποντα αὐτόν. καὶ τὴν μὲν ἑορτὴν ὑπερθέσθαι βούλονται· οὐ συγχωροῦνται δέ, ἐπειδὴ τὴν προφητείαν ἔδει πληρωθῆναι τὴν ἐν τῇ νομικῇ διατυπώσει, ἐν ᾗ τὸ πάσχα ἐθύετο μηνὶ πρώτῳ τεσσαρεσκαιδεκάτῃ ἡμέρᾳ. ἐν τούτῳ γὰρ τῷ μηνὶ καὶ ἐν ταύτῃ τῇ ἡμέρᾳ τὸ ἀληθινὸν πάσχα ἔδει θυθῆναι. πρὸς δὲ τούτοις δείκνυται καὶ ὡς ἑκοντὶ ἑαυτὸν παρέδωκεν, ὃ ὑπὲρ ἡμῶν καταδέξασθαι, ὅτι βουλόμενοι μὲν κατασχεῖν αὐτόν, πολλάκις οὐκ ἴσχυσαν. ὅτε δὲ μὴ συλλαβέσθαι αὐτὸν ἐβούλοντο, τότε ἑαυτὸν ἐκδοὺς παρὰ πᾶσαν ἐλπίδα τὸ σπουδαζόμενον αὐτοῖς εἰς πέρας ἐξελθεῖν παρεσκεύασε.

des unxit: quam verò Matthæus memorat, & proximè ante paſſionem id officij exhibuit Chriſto, & meretrix fuiſſe nequaquam dicitur; cujus etiam ſtudium ſumptuoſa pretioſi ungu*e*nti profuſione declaratum comprobavit collaudavitq; Dominus. Piſticam cùm ait nardum ſynceram probamque intelligit nulla mixtione adulteratã. Mat- *Mat. 26.*
theus hic & Marcus indignatos Apoſtolos ajunt. At Ioannes ſolum *Ioan. 12.*
Iudam ægrè tuliſſe dicit jacturam unguenti. Omnes iſta ſcilicet indignatio corripuit. nec Ioannes quod affirmat de Iuda, de alijs negat. ſignificat tantùm peculiari ex cauſa commotum proditorẽ. quoniam enim perfidus avaritia flagrabat, prædam iſta effuſione unguenti, quod multò vænijſſet, cupiditati ſubtractã ſuæ homo cætera impotens fremebat. Cæteros autem Apoſtolos animo & cultu ſimplices, ac vitę inſuetos pauperi, ſpecies quædam prodigi luxus in cõſumptione minimè neceſſaria tam caræ mercis offendebat.

VICTORIS ANT. Biduo præceſſit paſſionem hoc conſilium quo ea decreta eſt. itaque id celebratum oportuit quarta hebdomadis die, quam propterea jejunio celebramus, utpotè à qua Chriſti paſſio, ſexta demum hebdomadis ejuſdem die conſummata, initium & originem duxerit. Dolum autem machinantur, veriti pòpulum qui ſemper magno numero Chriſtum ſequens ſtipabat ipſum. Comperendinare igitur decreverant, feſtumque imminens interponere neci Domini: verùm ea ipſorum deſtinatio non proceſſit: quoniam oportebat impleri prophetiam legalis ritus ſignificatione comprehenſam: juxta quam immolari Paſcha verum oportebat quarta decima die menſis primi; nempe ipſo tempore quo agnus figura veri Paſchatis rite mactari conſueverat. Ad hæc eo ipſo indicat Dominus ſibi non invito injectas manus: quin potius tunc ſolum captum, cùm ſeipſe ſpontè obtulit ac tradidit. ſiquidem cùm ſæpè conati eſſent capere ipſum ejus adverſarij, numquam potuerant. nunc verò cùm minimè id vellent, contrariumq; adeò decretum haberent, tunc ipſe capi voluit, inſperatum ipſis eventũ improbi voti, opportunitatẽq; inveterati odij explendi ultro nec opinãtibus offerens.

Et cum

3. Et cùm eſſet Bethaniæ in
,, domo Simonis leproſi, & recū-
,, beret, venit mulier habens ala-
,, baſtrum unguenti nardi, ſpicati,
,, pretioſi: & fracto alabaſtro, ef-
,, fudit ſuper caput ejus.

4. Erant autem quidam indi-
,, gnè ferentes intra ſemetipſos,
,, & dicentes, ut quid perditio iſta
,, unguenti facta eſt?

5. Poterat enim unguētū iſtud
,, venundari plus quam trecentis
,, denarijs, & dari pauperibus. Et
,, fremebant in eam.

6. Ieſus autem dixit, Sinite eā,
,, quid illi moleſti eſtis? Bonum
,, opus operata eſt in me.

7. Semper enim pauperes ha-
,, betis vobiſcum: & cùm volue-
,, ritis, poteſtis illis benefacere: me
,, autem non ſemper habetis.

8. Quod habuit hæc, fecit: præ-
,, venit ungere corpus meum in
,, ſepulturam.

9. Amen dico vobis, ubicumq;
,, prædicatum fuerit Evangelium
,, iſtud in univerſo mūdo, & quod
,, fecit hæc, narrabitur in memo-
,, riam ejus.

TOLOSANI. Vt obſtantes devotioni mulieris Apoſtolos reprehendit Salvator, & ait: Quid moleſtiam ei exhibetis ex quo obtulit donum? Sed & verberat proditorem Dominus, illa mentione Sepulturæ ſuæ, cui prælusiſſe mulieré ait: arguit autem, & tacitè increpat durum ejus cor; ac tantùm non dicit: Tu quidem in mortem me tradens, reprehendi non vis: quantò minus hæc quæ unguentum affert ad ſepeliendum me, meretur à te reprehendi. Habere ſe auté pro magno hoc opus Salvator declarat,

,, Καὶ ὄντος αὐτοῦ ἐν Βηθανίᾳ, ἐν τῇ οἰκίᾳ Σίμωνος τοῦ λεπροῦ, κατακειμένου αὐτοῦ, ἦλθε γυνὴ ἔχουσα ἀλάβαστρον μύρου νάρδου πιστικῆς πολυτελοῦς· καὶ συντρίψασα τὸ ἀλάβαστρον, κατέχεεν αὐτοῦ κατὰ τῆς κεφαλῆς.

,, Ἦσαν δέ τινες ἀγανακτοῦντες πρὸς ἑαυτοὺς, καὶ λέγοντες, εἰς τί ἡ ἀπώλεια αὕτη τοῦ μύρου γέγονεν;

,, Ἠδύνατο γὰρ τοῦτο πραθῆναι ἐπάνω τριακοσίων δηναρίων, καὶ δοθῆναι τοῖς πτωχοῖς. καὶ ἐνεβριμῶντο αὐτῆς.

,, Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν, ἄφετε αὐτήν· τί αὐτῇ κόπους παρέχετε; καλὸν ἔργον εἰργάσατο ἐν ἐμοί.

,, Πάντοτε γὰρ τοὺς πτωχοὺς ἔχετε μεθ' ἑαυτῶν, καὶ ὅταν θέλητε, δύνασθε αὐτοὺς εὖ ποιῆσαι· ἐμὲ δὲ οὐ πάντοτε ἔχετε.

,, Ὃ εἶχεν αὕτη ἐποίησε· προέλαβε μυρίσαι μου τὸ σῶμα εἰς τὸν ἐνταφιασμόν.

,, Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅπου ἂν κηρυχθῇ τὸ εὐαγγέλιον τοῦτο εἰς ὅλον τὸν κόσμον, καὶ ὃ ἐποίησεν αὕτη, λαληθήσεται εἰς μνημόσυνον αὐτῆς.

ΤΟΛΩΣ. Ὡς ἐμποδίζουσι τῇ προθυμίᾳ τῆς γυναικὸς τοῖς ἀποστόλοις μέμφεται ὁ Σωτὴρ, καὶ φησι· τί κόπους αὐτῇ παρέχετε, ἀφ' οὗ προσέφερε τὸ δῶρον; ἀλλὰ πλήττει ὁ Κύριος τὸν προδότην ταῦτα λέγων. Καὶ ὅτι εἰς τὸν ἐνταφιασμόν μου τοῦτο ἐποίησεν· ἐλέγχει δὲ καὶ τὴν ἀσυνείδητον αὐτοῦ γνώμην, μονονοὺ λέγων· ὅτι σὺ μὲν εἰς θάνατόν με παραδιδοὺς, δοκεῖς εἶναι ἀνέλεγκτος· αὕτη δὲ εἰς τὸν ἐνταφιασμόν μου τὸ μύρον φέρουσα, οὐκ ἔστιν ἀξία ὑπὸ σοῦ ἐλεγχθῆναι. Καὶ ὅτι μέγα ἔργον ἐποίησεν ἐδήλωσεν ὁ Σωτὴρ λέγων· ὅτι ὥσπερ τὸ εὐαγγέλιον τοῦτο κηρυχθήσεται

σεται πανταχοῦ οὕτω καὶ ταύτης τῆς γυναικὸς τὸ ἔργον.

ΦΩΤΙΟΥ. Τί κόπους παρέχετε τῇ γυναικὶ, φησὶν ὁ Σωτήρ· εἰς γὰρ τὸν ἐνταφιασμόν μου τοῦτο πεποίηκε· ταῦτα δὲ λέγει παραμυθούμενος τὴν γυναῖκα, καὶ ἐλευθέραν δεικνύων τῆς τῶν ἀποστόλων μέμψεως. τοσοῦτον γὰρ ἀπέχω, φησὶ, τοῦ μέμψασθαι αὐτὴν· ὥστε οὐδὲ ἀφήσω λαθεῖν τὸ γεγενημένον αὐτῇ ἔργον· ἀλλ᾽ ἅπας ὁ Κόσμος γνώσεται· ἀπὸ γὰρ μεγάλης διανοίας ἦν τοῦτο· καὶ πολλῆς τεκμήριον πίστεως.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Οὗτος ὁ Σίμων, ὥς φησιν ὁ Λουκᾶς, ἦν αὐτὸν ἐπ᾽ ἄριστον κεκληκὼς, διὸ παρ᾽ αὐτοῦ κατέκειτο. τὸ δὲ ἀλάβαστρον εἶδος ἀγγείου· πιστικῆς, ἢ τῆς ἀξιοπίστου καὶ ἀληθοῦς, κατὰ τὸ εἰρημένον. εἰ δὲ ἀρνούμεθα αὐτὸν, ἐκεῖνος πιστὸς μένει, ἀρνήσασθαι ἑαυτὸν οὐ δύναται. πλὴν ὅτι γε καὶ εἶδός ἐστι κατασκευῆς νάρδου πιστικῆς καλούμενον. καὶ συντρίψασα τὸ ἀλάβαστρον κατέχεεν αὐτοῦ κατὰ τῆς κεφαλῆς. τῇ σπουδῇ τοῦ καταχέειν μήπως κωλυθῇ, οὐ περιέμεινεν αὐτὸ ἐκκενωθῆναι. σχολαιότερον γὰρ ἡ ἐκκένωσις· ἀλλὰ θραύσασα κατέχεεν. ἠδύνατο φασὶ τοῦτο πραθῆναι ἐπάνω τριακοσίων δηναρίων. δηνάρια οὐ νομίσματα λέγουσιν. οὐ γὰρ ἦν τοσοῦτο τὸ μύρον· ἀλλ᾽ ἕτερόν τι μέτρον νόμιμον· ἢ ὅτι ὑπερβολικός ἐστιν ὁ λόγος. ὃ δὲ ἔσχεν αὕτη, φησὶν ὁ Ἰησοῦς, ἐποίησε· προέλαβε μυρίσαι μου τὸ σῶμα εἰς τὸν ἐνταφιασμόν. ἔθος γὰρ ἦν τοῖς Ἰουδαίοις καὶ σμυρνοῦν τοὺς ἐπισήμους νεκρούς· καὶ τοῦτο δηλοῖ Νικόδημος καὶ Ἰωσὴφ ὁ Ἀριμαθείας· ἔτι γε δὲ μυρίζειν, καὶ τοῦτο δηλοῦσιν αἱ γυναῖκες· ὃ μὲν παρὰ τῷ Ἰωάννῃ· αἱ δὲ παρὰ τῷ Μάρκῳ. Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅπου ἂν κηρυχθῇ τὸ εὐαγγέλιον τοῦτο εἰς ὅλον τὸν κόσμον καὶ ὃ ἐποίησεν αὕτη λαληθήσεται· καὶ τί λέγω φησὶν ὅπου ἄν; εἰς ὅλον γὰρ τὸν κόσμον κηρυχθήσεται.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Δοκεῖ μὲν εἶναι μία καὶ ἡ αὐτὴ γυνὴ παρὰ τοῖς εὐαγ-

dicens fore ut, quemadmodum Evangelium ubique promulgandũ erat, ita & hoc mulieris opus.

PHOTII. Quid moleſti eſtis mulieri, ait Salvator, in Sepulturam enim meam hoc fecit. Hæc verò dixit conſolans mulierem; & oſtendens ab Apoſtolis immeritò culpari. Tantum enim, inquit, abſum a reprehendendo illam, ut non paſſurus ſim latere hoc quod fecit opus: ſed effecturus ut totus illud mundus ſciat. A magno videlicet animo id proficiſcebatur, & multæ erat indicium fidei.

ANONYMI. Simon hic, ut ait Lucas, Chriſtum ad cœnam vocaverat, ideò apud ipſum recumbebat. Alabaſtrum ſpecies eſt vaſis. Piſtici. nempe fide digni & veri: iuxta quod ſcriptum eſt: *Si* 2.Timoth. 2.13.
negaverimus, ille fidelis permanet, negare ſeipſum non poteſt. Ceterùm eſt quoque certum genus præparationis nardi, quæ piſtica vocatur. *Et fracto alabaſtro, effudit ſuper caput ipſius*. Id egit feſtinatione conſummandę effuſionis. Si enim per os vaſis cum mora funderet, providebat fore ut ab abſolvenda profuſione impediretur. itaque id illa impedimentũ lucrifecit, vaſe frangendo. *Poterat*(inquiunt) *iſtud venundari pluſquã trecentis denarijs*. Denaria non numiſmata dicunt, non enim tanti unguentum; ſed minoris ęſtimationis nummos. niſi agnoſcimus hic hyperbolen. *Quod habuit* (inquit Ieſus) *hæc fecit, prævenit ungere corpus meum in ſepulturam.* Mos enim Iudæis erat myrrha condire illuſtres mortuos, id quod Nicodemus & Ioſeph ab Arimathia ſatis indicant apud Ioannem. neque hoc ſolùm, ſed un-

guentis preterea ungere;quod mulieres demonſtrant,referente Marco. *Amen dico vobis ubicumq; prædicatum fuerit hoc evangelium in univerſo mundo, & quod hæc fecit narrabitur*. Et quid dico, inquit, ubicumque? in univerſo enim mũdo prędicabitur.

VICTORIS ANT. Vnctrix hæc Domini, videtur quidem ſingularis eſſe mulier ab Evangeliſtis una omnibus variè memorata. nõ eſt autem, ni fallor, apud omnes una: ſed quæ à tribus quidẽ prioribus deſcribitur, una mihi videtur eademque eſſe. cujus autem Ioannes meminit, eam ego aliam diſtinctam arbitror, mirabilẽ nempe Mariam Lazari Sororẽ. Et hęc quidem ait regiæ Civitatis Epiſcopus Ioannes. At Origenes aliam putat Matthæo,Marcoque memoratam, quæ unguentum effudit ſupra caput Domini in domo Simonis Leproſi. aliam rurſum illam, de qua ſcribit Lucas, peccatricem eam vocans, quam refert effudiſſe unguentum in pedes Domini in domo Phariſæi. Apollinarius autem,& Theodorus,unam eandemque ab Evangeliis omnibus memoratam putant:tantum Ioannem diſtinctiùs rem explicaſſe. Apparet Matthæum, Marcum & Ioannem de eadem loqui (in Bethania enim vico id pariter omnes geſtũ conſentiunt.) Lucam verò de alia quadam: *Ecce*, enim inquit, *Mulier, quæ erat in Civitate peccatrix, ut cognovit, quod accubuiſſet in domo Phariſæi* &c.En peccatrix *in Civitate* fuit. Non igitur peccatrix hæc,quæ nunc ſcribitur in vico aut pago Bethania Dominum unxiſſe. Probat verò Salvator,& acceptum

γελίοις ἅπασιν· οὐκ ἦν δέ· ἀλλὰ παρὰ τοῖς τρισὶ μὲν μία τις ἐστὶ καὶ ἡ αὐτή· παρὰ δὲ τῷ Ἰωάννῃ, οὐκέτι, ἀλλ᾽ ἑτέρα τις θαυμαστὴ ἡ τοῦ Λαζάρου ἀδελφή. καὶ ταῦτα μὲν φησιν ὁ τῆς βασιλίδος πόλεως ἐπίσκοπος Ἰωάννης. Ὠριγένης δὲ πάλιν ἄλλην μὲν φησι τὴν παρὰ Ματθαίῳ ἐκχέουσαν τῆς κεφαλῆς τὸ μύρον ἐν οἰκίᾳ Σίμωνος τοῦ λεπροῦ. ἄλλην δὲ τὴν παρὰ τῷ Λουκᾷ γεγραμμένην ἁμαρτωλὸν καταχέουσαν τῶν ποδῶν αὐτοῦ τὸ μύρον ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ φαρισαίου. Ἀπολινάριος δὲ καὶ Θεόδωρος μίαν καὶ τὴν αὐτήν φασι παρὰ πᾶσι τοῖς εὐαγγελίοις, ἀκριβέστερον δὲ τὸν Ἰωάννην τὴν ἱστορίαν ἐκδεδωκέναι. φαίνονται δὲ Ματθαῖος καὶ Μάρκος καὶ Ἰωάννης περὶ τῆς αὐτῆς λέγοντες· ἐν Βηθανίᾳ γὰρ γεγενῆσθαι φασι. κώμη δὲ αὕτη. Λουκᾶς δὲ περὶ ἑτέρας. Ἰδοὺ γὰρ γυνή φησιν ἐν τῇ πόλει, ἥτις ἦν ἁμαρτωλὸς, καὶ ἐπιγνοῦσα ὅτι ἀνάκειται ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ φαρισαίου, καὶ τὰ ἑξῆς, ὡς εἶναι ταύτην ἁμαρτωλὸν καὶ ἐν τῇ πόλει· ἐκείνην δὲ μὴ ἁμαρτωλὸν ἀναγέγραπται, καὶ ἐν Βηθανίᾳ τῇ κώμῃ. ἀποδέχεται μέντοι αὐτῆς ὁ Σωτὴρ τὴν προθυμίαν, οὐ μόνην λέγων τὸ λαληθήσεται ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ μετὰ τοῦ κηρύγματος τοῦ εὐαγγελίου καὶ τὸ τῆς γυναικὸς ἔργον, ὅτι τύπον ἐπέχει τῆς προσαγούσης Χριστῷ τὴν πίστιν ἐκκλησίας, καὶ ἐκβαλλούσης ὥσπερ μύρον εὐωδέστατον καὶ πιστικὴν γὰρ τὴν νάρδον ὀνομάζουσι καὶ πολύτιμον λέγουσι. φησὶ δὲ εἰς τὸν ἐνταφιασμὸν αὐτοῦ συντελεῖν τὴν τοῦ μύρου ἄλειψιν, καὶ ὃ ἔσχε φησὶν, ἐποίησε. προέλαβε γὰρ μυρίσαι μύρῳ τὸ σῶμα. ἔργον δὲ αὐτὸ καλὸν, ὡς λόγου μᾶλλον μνημονευόμενον, ἵνα μνημονεύοι ὅτι προενηνόχει τὸ πάθος. τῶν δὲ αἰτιωμένων τὴν τοῦ μύρου ἔκχυσιν διαφόρων ὄντων, ὁ μὲν Ἰωάννης μόνον Ἰούδα ἐμνημόνευσε τοῦ προδότου. ὁ δὲ Ματθαῖος τῶν ἀποστόλων· ὁ δὲ Μάρκος τινῶν, οὐχ ἁπάντων·

σων· πολλῶν δὲ αἰτιωμένων καὶ διαφέρων ὁ Κύριος προεγνωκὼς ὤν, τὸν μὲν Ἰούδαν ὡς φιλάργυρον διελέγχει· τοὺς δὲ μαθητὰς οὐκ αἰτιᾶται, ὡς ἐξ ἁπλουστέρας γνώμης εἰρηκότων ταῦτα. ἐμνημόνευσε γὰρ τὸ, ἔλεον θέλω καὶ οὐ θυσίαν. εἰπόντες δὲ ὅτι ἠδύνατο τριακοσίων δηναρίων πραθῆναι, ἔδειξαν ὅσα ἀνήλωσεν εἰς τὸ μύρον αὐτὴ, καὶ ὅσην τὴν προθυμίαν ἐπεδείξατο. καὶ ὅπου ἂν κηρυχθῇ φησι τὸ εὐαγγέλιον τοῦτο, λαληθήσεται καὶ ὃ ἐποίησεν αὐτή. διὰ τοῦτο πάλιν τὴν εἰς τὰ ἔθνη ἔξοδον προαναφωνεῖ, καὶ ταύτῃ παραμυθούμενος αὐτοὺς ὑπὲρ τοῦ θανάτου· εἴγε μετὰ τὸν σταυρὸν ἡ δύναμις, ὡς πανταχοῦ τῆς γῆς ἐκχυθῆναι τὸ κήρυγμα. ἐγὼ γάρ φησι τοσοῦτον ἀπέχω τοῦ καταδικάσαι αὐτὴν ὡς κακῶς πεποιηκυῖαν, ἢ μέμψασθαι ὡς οὐ καλῶς ἐργασαμένην, ὅτι οὐδὲ ἀφήσω λαθεῖν τὸ γεγενημένον. ἀλλ' ὁ κόσμος εἴσεται τὸ ἐν οἰκίᾳ εἰργασμένον καὶ ἐν κρυπτῷ. καὶ γὰρ μεγάλης διανοίας ἦν τὸ γεγενημένον καὶ πολλῆς τεκμήριον πίστεως.

habet ejus ſtudium, non fruſtrà dicens: *narrabitur in univerſo mundo* ſimul cum prædicatione Evangelij & mulieris hujus factum. Quoniã ea figurã geſſit Eccleſię Chriſto adolentis odoratiſſimum fidei unguentum. Piſticam enim nardũ vocant optimã exquiſitiſſimi pretii. Ait porrò ad ſepulturam ipſius conferre delibutionem iſtam unguenti: *quod habuit* (inquiens) *hæc fecit: prævenit ungere corpus meum.* Prędidit Chriſti paſſionem, & prędixit hæc mulier non vocis oraculo, ſed facti myſterio, qui memorabilior eſt vaticinandi modus. Hinc non verbum ejus, ſed factum commendatur. Iam vituperantium profuſionem unguenti, cùm varii fuerint, Ioannes quidem ſolùm deſignat proditorem Iudam. Matthæus indefinitè Apoſtolos nominat. Marcus quoſdam dicens, indicat non omnes in eam accuſationẽ conſpiraſſe. Variis autem vario animo reprehendentibus, qui omnium cauſas & ſenſus intimos diſcernebat Dominus, variè pro ſua ſapientia occurrens, avaritiæ inſimulationem, quam ejus verba proferunt, ad Iudam ſolum dirigit iſto vitio peccantem. non ad Diſcipulos, quos ſimplicibus animis ad iſtam cum Iuda ſocietatem accuſationis ſpecie boni videbat tractos, quippe illud fortè reputantes aliàs auditum: *Miſericordiam volo, & non ſacrificium.* Dicentes verò, *potuiſſe venundari trecentis denarijs*, indicant quàm carè unguentum iſtud mulier emiſſet, quantumque tàm pretioſa re fundenda ſtudium in Chriſtũ demonſtraret. Subdit: *ubicumque prædicatum fuerit Evangelium* &c. His verbis prædicit fidei ac prædicationis progreſſum in Gentes, tali ſpe ſuos conſolans mortis ipſius denunciatione conſternatos. cujus nempè mortis tàm contrarius expectationi effectus extiturus eſſet, tantaq; ſua ipſius etiã poſt crucem vis, ut in omnes habitabilis terræ Incolas prędicationem diffundi curaturus eſſet. Sic igitur ait: tantùm abeſt, ut ego illam tamquam malè operatam damnem aut vituperem, ut nec paſſurus ſim latere factum ipſius, & laude debita fraudari. Sed quod ſecretò intra parietes unius domus eſt geſtum, in totius mundi cognitionem proferetur. ab magno enim & pręſtanti animi ſenſu proficiſcebatur hoc opus, & multæ indicium fidei erat.

10. Et Iudas Iſcariotes unus
„ de duodecim abijt ad ſummos
„ Sacerdotes, ut proderet eũ illis.
11. Quj audientes gaviſi ſunt:
„ & promiſerunt ei, pecuniam ſe
„ daturos. Et quęrebat quomodo
„ illum opportunè traderet.

„ Καὶ ὁ Ἰούδας ὁ Ἰσκαριώτης, εἷς τῶν
„ δώδεκα, ἀπῆλθε πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς
„ ἵνα παραδῷ αὐτὸν αὐτοῖς.
„ Οἱ δὲ ἀκούσαντες ἐχάρησαν. καὶ
„ ἐπηγγείλαντο αὐτῷ ἀργύριον δοῦναι.
„ καὶ ἐζήτει πῶς εὐκαίρως αὐτὸν πα-
„ ραδῷ.

TOLOSANI. Adjungunt Evangeliſtæ Iudæ cognomen, quò diſcernatur: quia nomen habebat commune cum alio Apoſtolo Neque diſſimulant fuiſſe illum è duodecim unum: ut oſtendant & ipſum electum fuiſſe, & intimorum ac cariſſimorum unum. Quod autem paciſcitur ſe traditurum ipsũ; promittit ſe indicaturum ubi & quando ſolus Ieſus ſit reperiendus. Timebat enim multitudinem Iudas, & ideò ſolum eum convenire vult. Ille tamen multa ſigna, & virtutes ineffabiles viderat; ſed jã obſcurato animo, illorum omniũ erat oblitus.

ΤΟΛΩΣ. Προστιθέασιν οἱ Εὐαγγελισταὶ τὸ παράσημον τοῦ Ἰούδα· ἐπεὶ δὲ ἦν καὶ ἕτερος Ἰούδας. Καὶ οὐδὲ παραιτοῦνται εἰπεῖν ὅτι εἷς ἦν τῶν δώδεκα. ἀλλ' ἵνα δείξωσιν ὅτι ἐκλεκτὸς ἦν καὶ αὐτὸς καὶ τῶν οἰκειοτάτων μαθητῶν εἷς· τὸ δὲ ἵνα παραδῷ αὐτὸν· τοῦτο δηλοῖ· ὅτι ἵνα καταμηνύσῃ αὐτὸν ὅτε μόνος ἐστίν. ἐδεδίει γὰρ τὸν ὄχλον ὁ Ἰούδας καὶ διὰ τοῦτο αὐτὸν μόνον ἀπολαβεῖν ἤθελε. Καίτοι πολλὰ ἦν θεασάμενος θαύματα καὶ δυνάμεις ἀρρήτους· ἀλλ' ὁ μὴ σκοτισθεὶς τὴν διάνοιαν, πάντων ἐκείνων ἐπελάθετο.

ANONYMI. Puto non indiguiſſe hos aliquo qui proderet hominem omnibus notum. ſed ſtuduiſſe maculam inurere famæ & exiſtimationi Chriſti: dicturo, ut ipſi ſperabant, populo: quam abſurdum & odioſum eſſe illum hominem oportet, quem proprius non ferens Diſcipulus prodiderit?

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Οἶμαι τούτους μὴ δέεσθαι τοῦ προδίδοντος τὸν πᾶσιν ἐγνωσμένον. ἀλλ' ἵνα τὴν ὑπόληψιν αὐτοῦ διαβάλλωσιν, ἐδεήθησαν τοῦ προδίδοντος μαθητοῦ, ἵνα λέγωσιν, οὕτω φησὶν ἄτοπός ἐστιν, ὅτι ὁ ἴδιος μαθητὴς προὔδωκεν αὐτόν.

12. Et primo die azymorum
„ quando Paſcha immolabant,
„ dicunt ei Diſcipuli, Quò vis
„ eamus, & paremus tibi ut manduces
„ Paſcha?
13. Et mittit duos ex Diſcipu-
„ lis ſuis, & dicit eis, Ite in Civi-
„ tatem: & occurret vobis homo
„ lagenam aquæ bajulans, ſequi-
„ mini eum:
14. Et quocumq; introierit, di-
„ cite domino domus, quia Magi-

„ Καὶ τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ τῶν ἀζύ-
„ μων, ὅτε τὸ πάσχα ἔθυον, λέγουσιν
„ αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, ποῦ θέλεις
„ ἀπελθόντες ἑτοιμάσωμεν ἵνα φάγῃς
„ τὸ πάσχα;
„ Καὶ ἀποστέλλει δύο τῶν μαθητῶν
„ αὐτοῦ, καὶ λέγει αὐτοῖς, ὑπάγετε
„ εἰς τὴν πόλιν, καὶ ἀπαντήσει ὑμῖν ἄν-
„ θρωπος κεράμιον ὕδατος βαστά-
„ ζων. ἀκολουθήσατε αὐτῷ.
„ Καὶ ὅπου ἐὰν εἰσέλθῃ, εἴπατε τῷ
„ οἰκοδεσπότῃ, ὅτι ὁ διδάσκαλος λέ-

» γει, ποῦ ἐστι τὸ κατάλυμα ὅπου τὸ πά-
» σχα μετὰ τῶν μαθητῶν μου φάγω;

» Καὶ αὐτὸς ὑμῖν δείξει ἀνώγαιον
» μέγα ἐστρωμένον, ἕτοιμον· ἐκεῖ ἑτοι-
» μάσατε ἡμῖν.

» Καὶ ἐξῆλθον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ,
» καὶ ἦλθον εἰς τὴν πόλιν· καὶ εὗρον κα-
» θὼς εἶπεν αὐτοῖς, καὶ ἡτοίμασαν τὸ
» πάσχα.

ΤΟΛΩΣ. Πρώτην τῶν ἀζύμων τὴν πρὸ τῶν ἀζύμων φησί. ἀπὸ γὰρ τῆς ἑσπέρας ἀριθμεῖν τὴν ἡμέραν εἰώθασιν οἱ Ἰουδαῖοι. ἕτερος δέ φησι πρὸ μίας τῶν ἀζύμων ἡμέρας, μνημονεύσας ἐκείνης καθ' ἣν ἐν τῇ ἑσπέρᾳ τὸ Πάσχα ἔμελλε θύεσθαι· πεμπτὴ γὰρ ἡ ἡμέρα τῆς ἑβδομάδος· ἣν ὁ μὲν πρὸ τῶν ἀζύμων, ὁ δὲ τῶν ἀζύμων λέγει. ἑκάτερος ἀληθεύων· λέγουσιν οὖν αὐτῷ οἱ μαθηταί· ποῦ θέλεις ἑτοιμάσωμέν σοι φαγεῖν τὸ Πάσχα. καὶ δῆλος ἐκ τοῦ λόγου ὅτι οὐκ ἦν αὐτῷ καταγώγιος. ἐπετέλεσε δὲ τὸ Πάσχα, δεικνὺς καὶ μέχρι τῆς ἐσχάτης ἡμέρας ὅτι οὐκ ἦν ἐναντίος τῷ νόμῳ. ἀποστέλλει δὲ τοὺς μαθητὰς πρὸς ἄνθρωπον μὴ γνωριζόμενον. δεικνύων ἅπασιν ὅτι ἠδύνατο μὴ παθεῖν εἰ οὐκ ἠβούλετο. εἶτα ἐπειδὴ ἠγνόουν, σημεῖον αὐτοῖς δίδωσιν, ὡς οὗτος ὁ Εὐαγγελιστὴς καὶ ὁ Λουκᾶς ἱστοροῦσι. τὸ δὲ ἦν ἄνθρωπος κεράμιον ὕδατος βαστάζων· οὐδεὶς τῶν εἰρημένων * * *

ὅτι τύπος ἐστὶ τῆς σαρκός μου, ἀλλ' ἡ σάρξ μου ἐστίν. ἔνιοι δὲ λέγουσι· καὶ πῶς οὐ καθορᾶται σὰρξ ἀλλὰ ἄρτος· οὐδὲ αἷμα ἀλλ' οἶνος; ἀλλ' οἰκονομικῶς τοῦτο ὁ Θεὸς ἐποίησεν· εἰ γὰρ ὡς σὰρξ ἐφαίνετο καὶ αἷμα, οὐκ ἂν προσηλθόμεθα αὐτοῖς, οὐδὲ προσεδεξάμεθα. αἷμα δὲ καινῆς διαθήκης εἶπε πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῆς παλαιᾶς, καὶ τῶν χεομένων ἐν αὐτῇ αἱμάτων τῶν θυσιῶν.

» ſter dicit, Vbi eſt refectio mea,
» ubi Paſcha cũ Diſcipulis meis
» manducem.

15. Et ipſe vobis demonſtrabit
» cœnaculum grande, ſtratum: &
» illic parate nobis.

16. Et abierunt Diſcipuli ejus,
» & venerunt in civitatem: & in-
» venerunt ſicut dixerat illis, &
» paraverunt Paſcha.

TOLOS. Primam Azymorum vocat eã diẽ, quę pręcedit azyma: à veſpera enim diem numerare Iudęi cõſueverũt. Alter verò ait: ante unam azymorum diem, illam indicans, in qua veſpere paſcha immolandum erat. Quinta enim erat hebdomadæ dies, quam unus, ante azyma, alter, Azymorum vocat, uterq; verè. Dicunt igitur ei Diſcipuli: ubi vis paremus tibi comedere Paſcha? unde apparet defuiſſe ipſi proprium diverſorium. Perfecit verò Paſcha, oſtẽdens uſq; ad ultimã diem ſe non eſſe contrariũ Legi. Mittit porrò Diſcipulos ad hominẽ ignotũ, oſtẽdens cũctis, potuiſſe ſe nõ pati ſi declinare mortẽ vellet. Deinde ut ignotũ internoſcerent, ſignũ ipſis dat, ut hic Evãgeliſta & Lucas narrant. Id ſignum erat, homo vas aquæ portãs: nemo prædictorum * * * * *

Non ait typus eſt carnis meæ: ſed caro eſt mea. Aliqui dicunt: & quomodo non videtur caro, ſed panis: neque ſanguis, ſed vinum? Providè hoc Deus fecit: ſi enim ut caro & ſanguis appareret, non accederemus, neque perciperemus ea. Sanguinem autem novi Teſtamẽti dixit ad diſtinctionem veteris, & tam multi cuoris in ipſo per ſacrificia fuſi.

ANO-

ANONYMI. Vocat primam Azymorum, qua Paſcha manducabant, quintamdecimam menſis diem. Sed quoniam eam Iudæi numerant à veſpera quartæ decimæ, illa ipſa jam tũ veſpera dies quintadecima cenſetur. Agit autem de præparatione Paſchæ. Providè verò tacuit nomen domini domus, apud quem facturus erat Paſcha; aderat enim Iudas, qui ſi ſciret ubi reperiendus erat Ieſus, eò duxiſſet ſatellites Pontificum, & turbaſſet myſticam cœnam, quam tranquillè peragi oportebat: In ea enim myſteria novi Teſtamenti inſtituenda & tradenda erant.

VICTORIS ANT. Primam Azymorum pridie Azymorũ vocat. Solent enim à veſpera diem ſemper numerare. Alius ait; ante unam azymorum, diem memorans illam, qua in veſpera Paſcha immolandum erat. unde apparet unam ipſos diem diverſè indicaſſe. nam quinta Sabbati acceſſerunt, & hanc unus quidem vocat pridie azymorum: Alius clariùs verum indicans, ſignificat à veſpera inchoaſſe. Propterea ambo pariter addunt: quando Paſcha immolabatur. *Et dicunt: ubi vis paremus tibi?* Itaque hinc quoque patet, nõ fuiſſe ipſi domum propriam, non diverſorium. Ego verò puto ne Diſcipulorum quidẽ ullum quidquam horum habuiſſe, quippe qui omnibus renunciaſſent. Nam ſi quiſquam domum habuiſſet, eò Chriſtum invitaſſet. Celebravit verò Paſcha, ante omnia demonſtrans, uſque ad extremam diem ſe contrarium Legi non eſſe. Mittit verò ad ignotum hominẽ per omnia oſtendens ſe potuiſſe non pati.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Αὐτὴν λέγει πρώτην ἀζύμων καθ᾽ ἣν τὸ πάσχα ἐβιβρώσκετο τῇ τῆς ιε᾽ τοῦ μηνός. ἀλλ᾽ ἐπειδὴ ταύτην οἱ Ἰουδαῖοι ψηφίζουσιν ἀπὸ τῆς ἑσπέρας τῆς ιδ᾽ ἐν αὐτῇ τῇ ἑσπέρᾳ ἥτις ἦν λοιπὸν κατ᾽ αὐτοὺς ἡ ιε᾽. περὶ τῆς ἑτοιμασίας τοῦ πάσχα διαλέγεται. οἰκονομικῶς δὲ οὐκ εἶπε τὸ ὄνομα τοῦ οἰκοδεσπότου, παρ᾽ ᾧ ἤμελλεν ποιεῖν τὸ πάσχα. παρῆν γὰρ ὁ Ἰούδας, καὶ εἰ μὲν εἰδὼς ὅπου εὑρίσκεται, ἤγαγεν ἂν τοὺς ἀπὸ τῶν ἀρχιερέων κατ᾽ αὐτοῦ, καὶ διετάραξαν τὸ μυστικὸν δεῖπνον. ἐν αὐτῷ γὰρ τὰ τῆς νέας ἔμελλεν παραδιδόναι μυστήρια.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Πρώτην ἀζύμων τὴν πρὸ τῶν ἀζύμων φησίν. εἰώθασι γὰρ ἀπὸ τῆς ἑσπέρας τὴν ἡμέραν ἀριθμεῖν ἀεί. ἕτερος δέ φησι πρὸ μιᾶς τῶν ἀζύμων, ἡμέρας μνημονεύσας ἐκείνης καθ᾽ ἣν ἐν τῇ ἑσπέρᾳ τὸ πάσχα ἔμελλε θύεσθαι. ὅθεν δῆλον ὅτι αὐτὴν ἐδήλωσαν διαφόρως. τῇ γὰρ πέμπτῃ τοῦ σαββάτου προσῆλθον· καὶ ταύτην ὁ μὲν τὴν πρὸ τῶν ἀζύμων· ἕτερος δὲ ἀληθεύει ὅτι ἀπὸ τῆς ἑσπέρας ἤρξατο. διὸ ἕκαστος προσέθηκεν ὅτι ἐθύετο πάσχα. καὶ λέγουσι, ποῦ θέλεις ἑτοιμάσωμέν σοι; ὥστε κἀντεῦθεν δῆλον, ὅτι οὐκ ἦν αὐτοῦ οἰκία, οὐκ ἦν καταγώγιον. ἐγὼ δὲ οἶμαι μηδὲ αὐτοὺς ἔχειν, ὡς πᾶσιν ἀποταξαμένους. εἰ γὰρ, αὐτὸν ἐκάλεσεν ἐκεῖ, ἐπετέλει ἂν τὸ πάσχα, πρὸ πάντων δεικνὺς μέχρι τῆς ἐσχάτης ἡμέρας ὅτι οὐκ ἦν ἐναντίος τῷ νόμῳ. πέμπει δὲ πρὸς ἀγνῶτα ἄνθρωπον, δεικνὺς διὰ πάντων ὅτι ἠδύνατο μὴ παθεῖν. ὁ γὰρ τὴν διάνοιαν τούτου μεταθεὶς ἀπὸ ψιλῶν ῥημάτων, τί οὐκ ἂν εἰργάσατο ἐν τοῖς ἄλλοις; εἶτα ἐπειδὴ ἠγνόουν, καὶ σημεῖον αὐτοῖς δίδωσιν ὡς Μάρκος καὶ Λουκᾶς ἱστοροῦσιν. οὐδέτερος οὖν αὐτῶν εἴρηκεν, ἔδομαι τὸ πάσχα. ἀλλὰ ποῦ ἐστι τὸ κατάλυμά

μου, ὅπου τὸ πάσχα μετὰ τῶν μαθητῶν μου φάγω;

Qui enim mentem hujus ſolis verbis in ſuæ voluntatis aſſenſũ tranſtulit, quid non faceret in aliis ſi vellet? Deinde quoniam ignorabant, ſignum ipſis dat, ut Marcus & Lucas referunt. Neuter verò ipſorum dixit: comedo Paſcha: ſed: *ubi eſt diverſorium meum ubi Paſcha cum Diſcipulis meis comedam?*

SCHOLIUM.

ἀνεστρωμένον mutavimus in ἕτοιμον, ſenſu flagitante.

„ Καὶ ὀψίας γενομένης, ἔρχεται μετὰ τῶν δώδεκα.

„ Καὶ ἀνακειμένων αὐτῶν καὶ ἐσθιόντων, εἶπεν ὁ Ἰησοῦς, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι εἷς ἐξ ὑμῶν παραδώσει με, ὁ ἐσθίων μετ᾽ ἐμοῦ.

„ Οἱ δὲ ἤρξαντο λυπεῖσθαι, καὶ λέγειν αὐτῷ εἷς καθ᾽ εἷς, μήτι ἐγώ; καὶ ἄλλος, μήτι ἐγώ;

„ Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς, εἷς ἐκ τῶν δώδεκα ὁ ἐμβαπτόμενος μετ᾽ ἐμοῦ εἰς τὸ τρυβλίον.

17. Veſpere autem facto, venit „ cum duodecim.

18. Et diſcumbentibus eis, & „ manducantibus, ait Ieſus, Amen „ dico vobis, quia unus ex vobis „ tradet me, qui manducat mecũ.

19. At illi cœperunt contriſtari, & dicere ei ſingulatim: Numquid ego?

20. Qui ait illis, unus ex duodecim qui intingit mecum manum in catino.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Ἐλύπουν τὸν μαθηταὶ καὶ ὑπὲρ ἑαυτῶν. εἰ γὰρ καὶ σφόδρα τις ἦν εὔνους τῷ κυρίῳ, καὶ ἀκριβῶς ἠπίστατο ὅτι οὐ παραδώσει, οὐδ᾽ οὕτως θαῤῥεῖν εἶχεν ἑαυτῷ, τοῦ Κυρίου λέγοντος, εἷς ἐξ ὑμῶν παραδώσει με. ἔπειτα δὲ καὶ ὑπὲρ ἀλλήλων ἐδεδοίκεσαν.

ANONYMI. Contriſtabantur Diſcipuli metuentes etiam de ſeipſis. Et ſi enim ſibi quiſq; conſcius veri in Dominum amoris, certò ſciebat ſe utiq; nõ velle ipſum tradere: ne ſic quidẽ tamen ſibi fidere audebant: cùm Dominus diceret: *unus ex vobis tradet me*. Deinde & de aliis a ſe quiſque dubitabat.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Οἱ δὲ ἤρξαντο λυπεῖσθαι· εἰκός. ἐν μέσῳ γὰρ ἀποῤῥιφέντος τοῦ λόγου, ἕκαστος αὐτῶν ἐδεδίει, μήποτε περὶ αὐτοῦ τοιαύτην ἐδέξατο τὴν ὑπόνοιαν, καὶ ἔλεγον αὐτῷ, μήτι ἐγώ; ἅμα δὲ καὶ τὴν τιμωρίαν ἐδήλωσεν, ἵνα μηδὲ ἀπολογίαν ἔχῃ.

VICTORIS ANT. *At illi cæperunt contriſtari*. meritò: tali enim jacta in medium denunciatione, quiſque pro ſe timebat, ne id de ſe Dominus ſẽtiret *& dicebãt illi: nũquid ego?* ſimul autẽ ſuppliciũ manifeſtavit, ne excuſationẽ haberet.

„ Ὁ μὲν υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ὑπάγει, καθὼς γέγραπται περὶ αὐτοῦ· οὐαὶ δὲ τῷ ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ δι᾽ οὗ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοται. καλὸν ἦν αὐτῷ εἰ οὐκ ἐγεννήθη ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος.

21. Et Filius quidem hominis vadit, ſicut ſcriptum eſt de „ eo. Væ autem homini illi, per „ quem Filius hominis tradetur. „ bonum erat ei, ſi non eſſet na„ tus homo ille.

ANONYMI. Si bonum erat ei non naſci, quare natus eſt? quoniam naſci, & in lucem venire, & ad imaginem Dei formari, & inenarrabilium bonorum fieri hæredem, quę oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis aſcenderunt, quæ omnia parata ſunt placentibus Deo, bonum eſt & bono melius, quorum ipſi cauſa Deus fuit. Sed poſtquam Deo placere omittens, in avaritiam & perditionem prolapſus eſt, ejus vitio evenit ut bonum eſſet ei natū non fuiſſe. Quare primigenium bonum naſcendi, ex Deo ipſi contigit: Proditionis verò, ob quam quod per ſe bonum erat: hoc eſt; natum fuiſſe, in malum converſū eſt, ipſe ſibi cauſa fuit.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Εἰ καλὸν ἦν αὐτῷ εἰ οὐκ ἐγεννήθη, διατί ἐγεννήθη; ὅτι τὸ γεννηθῆναι καὶ εἰς φῶς ἐλθεῖν, καὶ κατ' εἰκόνα Θεοῦ γενέσθαι, καὶ τῶν ἀμυθήτων ἀγαθῶν γενέσθαι κληρονόμον, ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ἃ πάντα ἡτοίμασται τοῖς εὐαρεστοῦσι Θεῷ· καλὸν ἐστι καὶ καλοῦ κάλλιον, ὧν αἴτιος αὐτοῦ γέγονεν ὁ Θεός· ἀλλ' ἐπειδὴ τῷ Θεῷ ἀρέσαι εἰς φιλαργυρίαν καὶ προδοσίαν ἐξέπεσεν, καλὸν αὐτῷ ἦν λοιπὸν εἰ οὐκ ἐγεννήθη· ὥστε τὸ πρωτοτύπως καλὸν τὸ γεννηθῆναι, ἐκ Θεοῦ γέγονεν αὐτῷ· τῆς δὲ προδοσίας, δι' ἣν τὸ καλὸν αὐτῷ, τουτέστι τὸ γεννηθῆναι, κακὸν γέγονεν, αὐτὸς ἑαυτῷ αἴτιος γέγονε.

VICTORIS ANT. Hoc ſignificat profectionem, magis quàm mortem. Sicut & quod Iudæis dixit: *Vado ad eum qui me miſit*. Liberam voluntatem hæc vox indicat. Illud verò: *bonum erat ei ſi non eſſet natus*, ad ſupplicii denunciationem ſpectat, nam non eſſe omninò eligibilius eſt, quàm malè eſſe.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Τοῦτο δηλωτικὸν ἀποδημίας μᾶλλον ἢ θανάτου. ὥσπερ καὶ πρὸς Ἰουδαίους ἔλεγεν, ὑπάγω πρὸς τὸν πέμψαντά με· καὶ τὸ ἑκούσιον ἡ λέξις ἑρμηνεύει. τὸ δὲ καλὸν τὸ μὴ γεννηθῆναι, πρὸς τὴν κόλασιν λέγεται. κακῶς γὰρ ὑπάρξεως ἀνυπαρξία αἱρετώτερον.

22. Et manducantibus illis, accepit Ieſus panem: & benedixit,
» fregit, & dedit eis, & ait: Sumi-
» te, hoc eſt corpus meum.
23. Et accepto calice, gratias
» agens dedit eis: & biberunt ex
» illo omnes.
24. Et ait illis, Hic eſt ſanguis
» meus novi Teſtamenti, qui pro
» multis effundetur.

» Καὶ ἐσθιόντων αὐτῶν, λαβὼν ὁ Ἰη-
» σοῦς ἄρτον, καὶ εὐλογήσας ἔκλασε, καὶ
» ἔδωκεν αὐτοῖς, καὶ εἶπε, λάβετε,
» φάγετε· τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου.
» Καὶ λαβὼν τὸ ποτήριον, εὐχα-
» ριστήσας ἔδωκεν αὐτοῖς· καὶ ἔπιον ἐξ
» αὐτοῦ πάντες.
» Καὶ εἶπεν αὐτοῖς, τοῦτό ἐστι τὸ αἷμά
» μου τὸ τῆς καινῆς διαθήκης, τὸ περὶ
» πολλῶν ἐκχυνόμενον.

ANONYMI. Novi Teſtamēti tradit ipſis myſteria. Pro omnibus quidē effuſus eſt ſanguis ejus, & pro univerſo humano genere: & ſic placitum ante Deum fuit.

ΑΜΩΝΥΜΟΥ. Τὰ τῆς καινῆς διαθήκης παραδίδωσι αὐτοῖς μυστήρια· ὑπὲρ πάντων μὲν ἐξεχύθη τὸ αἷμα αὐτοῦ καὶ ὑπὲρ πάσης τῆς ἀνθρωπότητος, καὶ αὕτη εὐδοκία γέγονε τῷ Θεῷ. ἐπειδὴ

δὲ τινες ἑκόντες τῇ ἀπιςίᾳ προσμεμενήκασι, εἴρηται λοιπὸν· οὐχ ὑπὲρ πάντων ἀλλ᾽ ὑπὲρ πολλῶν ἐκχυνόμενον· πρὸς οὓς καὶ εἴρηται τὴν ἀπιςούντων, ὡς ἐκ προσώπου χριςοῦ, τίς ὠφέλεια ἐν τῷ αἵματί μου ἐν τῷ καταβαίνειν με εἰς διαφθοράν;

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Ὁ μὲν φησιν ὅτι μυςηρίων μετασχὼν ἔμεινεν αὐτὸς ὁ προδότης, καὶ τῆς φρικωδεςάτης ἀπολαύσας τραπέζης, οὐ μετεβάλλετο· ὡς καὶ ὁ Λουκᾶς δηλοῖ λέγων, ὅτι μετὰ τοῦτο εἰσῆλθεν ὁ σατανᾶς εἰς αὐτὸν, οὐ τοῦ σώματος καταφρονῶν, ἀλλὰ τῆς ἀναισχυντίας καταγγέλλων τοῦ προδότου. ὁ δὲ Χριςὸς οὐκ ἐκώλυσεν αὐτὸν, πάντα εἰδὼς, ἵνα μάθῃς ὅτι οὐδὲν παραλιμπάνει τῶν εἰς διόρθωσιν ἡκόντων. ἄλλοι δὲ φασιν ὅτι προεξῆλθεν ὁ Ἰούδας, ὡς Ἰωάννης ἐδήλωσεν. οὐ γὰρ αὖ ἐδέξατο τῆς σωτηρίας κοινωνίας τὸν τύπον ὁ τῆς χριςοκτονίας ὑπηρέτης· καίτοι τἄλλα πάντα ἤνεγκεν ὁ Κύριος· ἀλλὰ τοῦτο οὐκέτι συνεχωρεῖτο. ὅτι δὲ διὰ τούτων παρέδωκε τοῖς μαθηταῖς ὅπως ἐπιτελεῖν αὐτοὺς προσῆκε τὸ καινῆς διαθήκης τὸ μυςήριον, οἶμαι μηδένα αὖ ἑτέρως εἰπεῖν. διὰ γὰρ τοῦτο καὶ εὐλόγησε καὶ εἶπε διδοὺς αὐτοῖς μεταλαβεῖν ἃ προσῆκον ἦν, ἵνα ἐκεῖνοι διὰ μὲν τῆς εὐλογίας καὶ εὐχαριςίας μάθωσιν ὡς μεγάλα ἀληθῶς καὶ πάσης εὐχαριςίας ἄξια τὰ διὰ τοῦ πάθους οἰκονομηθέντα τοῦ Χριςοῦ. ὧν δὴ σύμβολον ταῦτα ἐπιτελεῖσθαι παρέδωκεν αὐτοῖς· ἐν δὲ τῷ εἰπεῖν· τοῦτό ἐςι τὸ σῶμά μου, καὶ τοῦτό μου τὸ αἷμα· ὅτι τὸν μὲν ἄρτον προτεθέντα μετὰ τὴν εὐχαριςίαν προσῆκεν αὐτοὺς σώματος νομίζειν μεταλαμβάνειν, τὸ δὲ ποτήριον ἐν τάξει τοῦ αἵματος ἡγεῖσθαι, περὶ ὃ τὸ πάθος ἐγένετο ἐπὶ κοινῇ τῇ πάντων σωτηρίᾳ τε καὶ ἀφέσει τῶν ἡμαρτημένων αὐτοῖς. οὐ γὰρ ἐπὶ τούτοις γινομένη πίςις ὁμοῦ τε τὴν πληρωθεῖσαν ὁμολογίαν ἔχει καὶ

Quandoquidem verò quidam volentes in incredulitate permanſerunt, dictum deinde eſt: non pro omnibus, ſed pro multis effūdi. Ad iſtos incredulos vitio ſuo excluſos participatione ſanguinis Chriſti, dicitur ex Chriſti perſona: *Quæ utilitas in ſanguine meo, dum deſcendero in corruptionem?* Pſal. 29. 10.

VICTORIS ANT. Hoc ait: etiam poſt perceptionem myſteriorum manſiſſe eundem Proditorem, & maximè tremendæ participem menſæ factum, nō mutatum eſſe. uti & Lucas declarat, dicens: Poſt buccellam introiviſſe Satanā in ipſum: non utique deſpicietem Chriſti corpus, ſed impudentiam promulgantem Proditoris. Chriſtus autem non excluſit illum, etſi omnia ſciret, ut diſcas nihil illum prætermittere, quòd ad emendationem conferre poſſit. Alii autem ajunt, priùs exiviſſe Iudam, ut Ioannes ſignificavit: non enim acciperet ſalutaris communionis typum Chriſti cædis miniſter. ac quamquam alia cuncta pertulerit Dominus, illud tamen non permiſerit. Neminem autem arbitror iturum inficias quin per hæc tradiderit Dominus Diſcipulis poteſtatem rite celebrandi myſterii novi Teſtamenti. Propterea enim benedixit, & dans ipſis ut perciperent, protulit verba legitima, ut illi per benedictionem & gratiarum actionem diſcerent, verè magna & omni gratiarum actione digna eſſe quæ per Chriſti paſſionem proviſa nobis atque indulta ſunt: quorum in ſymbolum ac ſignum hæc celebrare ipſos inſtituit. Dicendo autem: *Hoc eſt corpus meum*, & *Hic eſt ſanguis meus*, docuit: oporRr

oportere ipſos cùm ſumerent panem propoſitum poſt gratiarum actionem, exiſtimare ſe corpus ipſius ſumere; & calicem loco ſanguinis ducere: circa quæ paſſio contigit in communem omnium ſalutem, & remiſſionem peccatorum ipſorum. Nam quæ in his verſatur fides, ſimul rerum verè geſtarum confeſſionem habet, ſimul participationem remiſſionis, ac veniæ indulget credentibus.

τὴν μετουσίαν τῆς ἀφέσεως χαρίζεται τοῖς πιστεύουσιν.

SCHOL. Pro ἐντεύξει, lego ἐν τάξει.

25. Amen dico vobis, quia jã
„ non bibã de genimine vitis uſ-
„ que in diem illum, cũ illud bi-
„ bam novum in regno Dei.

26. Et hymno dicto exierunt
„ in montem olivarum.

„ Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι οὐκ ἔτι οὐ μὴ
„ πίω ἐκ τοῦ γεννήματος τῆς ἀμπέλου,
„ ἕως τῆς ἡμέρας ἐκείνης, ὅταν αὐτὸ πίνω
„ καινὸν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ.

Καὶ ὑμνήσαντες ἐξῆλθον εἰς τὸ ὄρος
„ τῶν ἐλαιῶν.

EIVSDEM. *Non bibam de genimine vitis* &c. Reſurrecturus enim erat, & ſic cibum potumque cũ Diſcipulis ſumpturus: ut majorem ipſis & certiorem reſurrectionis faceret fidem. Regnum verò Dei & Patris vocavit reſurrectionem, à qua & ipſi regnum provenit, & reliquis hominibus regni participatio. Illud igitur: *non bibam* &c. uſque in diem &c. ſermo erat ſignificantis nõ ſolùm reſurrectionem, ſed & paſſionis viciniam. Siquidem ita negabat ſe habiturum amplius tempus conveſcendi cum eis. Quamobrem autem circa tempus Paſchæ celebravit myſterium? ut undecumque diſcas & eum Legis veteris fuiſſe latorem, & quæ in ea præfigurabantur ad hæc referri. Gratias autem agit de paſſione, oſtendens ſe illam libenter ſubire; & docens nos, quidquid patimur cum gratiarum actione ferre. *Donec illud bibam novum*, cùm vobis atteſtantibus reſurrectionem meam. vos enim me videbitis redivivum. Quid porrò illud *novum*?

ΑΥΤΟΥ. Οὐ μὴ πίω ἐκ τοῦ γεννήματος τῆς ἀμπέλου· καὶ τὰ ἑξῆς. ἔμελλε γὰρ ἀνίστασθαι, καὶ ἀναστάμενος ἐσθίειν τε καὶ πίνειν μετὰ τῶν μαθητῶν· ὥστε δὴ μείζονα καὶ ἀληθεστέραν αὐτοῖς τῆς ἀναστάσεως ἐγγενέσθαι τὴν πίστιν. Βασιλείαν δὲ τοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς, ὠνόμασε τὴν ἀνάστασιν, ἀφ' ἧς αὐτοῖς ἡ βασιλεία προσεγίγνετο, καὶ τοῖς λοιποῖς τῶν ἀνθρώπων ἡ ταύτης κοινωνία. τὸ οὖν, οὐ μὴ πίω αὐτὸ τοῦ λοιποῦ ἕως τότε δεικνύντος ἦν οὐ τὴν ἀνάστασιν μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῦ πάθους τὴν ἐγγύτητα, εἴπερ δὴ οὐκέτι καιρὸν ἕξειν τροφῆς αὐτοῖς κοινωνῆσαι καὶ πότου. τί δήποτε δὲ κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ πάσχα ἐπετέλει τὸ μυστήριον; ἵνα μάθῃς πανταχόθεν καὶ τῆς παλαιᾶς ὄντα νομοθέτην, καὶ τὰ ἐν ἐκείνῃ ὄντα διὰ ταῦτα προσκιαγραφηθέντα. εὐχαριστεῖ δὲ ὑπὲρ τοῦ πάθους, δεικνὺς τὸ ἑκούσιον· καὶ παιδεύων ἡμᾶς ὅπερ πάσχωμεν, εὐχαρίστως φέρειν. ἕως ἂν αὐτὸ πίω καινὸν μεθ' ὑμῶν μαρτυρούντων· ὑμεῖς γὰρ ὄψεσθε ἀναστάντα. τὶ δέ ἐστι καινόν; τουτέστι ξένον, οὐ σῶμα παθητὸν ἔχων, ἀλλ' ἀθάνατον λοιπὸν καὶ ἄφθαρτον, καὶ μὴ δεόμενον τροφῆς. ὕμνησαν δὲ, ἵνα καὶ ἡμεῖς αὐτὸ τοῦτο ποιῶμεν. τί δήπο-

τὸ δὲ εἰς τὸ ὄρος ἐξῆλθεν; δῆλος ἑαυτὸν ποιῶν περὶ τοῦ συλληφθῆναι, ἵνα μὴ δόξῃ κρύπτεσθαι. ἔσπευδε γὰρ ἐπὶ τὸν τόπον ἐλθεῖν, ἔνθα εἰώθει, καὶ προδότης ἠπίστατο.

hoc eſt, peregrinum & inuſitatum. non habens corpus quod pati jam poſſit: ſed immortale deinceps & incorruptibile. Hymnum inde dixerunt: ut & nos idem agamus. Cur vero in montem exijt? exhibens ſe ut caperetur, ne videretur quæſiſſe latebras. Feſtinavit enim in locum ire ſibi ſolitum, & Proditori notum.

„ Καὶ λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, ὅτι
„ πάντες σκανδαλισθήσεσθε ἐν ἐμοὶ ἐν
„ τῇ νυκτὶ ταύτῃ, ὅτι γέγραπται, Πα-
„ τάξω τὸν ποιμένα, καὶ διασκορπισθή-
„ σεται τὰ πρόβατα.
„ Ἀλλὰ μετὰ τὸ ἐγερθῆναί με, προά-
„ ξω ὑμᾶς εἰς τὴν Γαλιλαίαν.

27. Et ait eis Ieſus, Omnes
„ ſcandalizabimini in me in no- *Zach.13. 7.*
„ cte iſta: quia ſcriptum eſt, Percu-
„ tiam paſtorem, & diſpergentur
„ oves.
28. Sed poſtquam reſurrexero,
„ præcedam vos in Galilæam.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Ἐσκανδαλίσθησαν, ὡς εἰκός, ὁρῶντες τὸν τοσαῦτα θεοπρεπῆ τεράστια μόνῳ τῷ βούλεσθαι πεποιηκότα, συλληφθέντα, ῥαπισθέντα, καὶ τέλος ἐπονειδίστῳ θανάτῳ ἀναιρεθέντα. ἢ τοῦτον λέγει σκανδαλισμὸν τῶν μαθητῶν μᾶλλον, τὸ φυγεῖν καταλελοιπότων αὐτόν. εἰ γὰρ ὡς Θεῷ προσεῖχον, καὶ τὴν περὶ τούτου πίστιν εἶχον ἀκμαίαν, οὐκ ἂν ἔφυγον. ᾔδεισαν γὰρ ὅτι λυτρώσασθαι δύναται τῶν κινδύνων αὐτούς, οὐ μὴν φυγῇ τὴν σωτηρίαν ζητεῖν.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Ἵνα μὴ δόξῃ κατηγορία τις χαλεπὴ εἶναι, λέγει καὶ προφητείαν. ὁμοῦ μὲν πείθων αὐτοὺς προσέχειν τοῖς γεγραμμένοις· ὁμοῦ δὲ καὶ δηλονότι καὶ περὶ τούτου αὐτὸς αὐτοὺς συνεῖχεν, οὐ μὴν ἀφῆκεν αὐτοὺς πάλιν μέχρι τῶν σκυθρωπῶν εἶναι· ἀλλὰ προάξω φησὶν ὑμᾶς, καὶ τὰ ἑξῆς, ἵνα τοῦ φόβου τῶν Ἰουδαίων ἀπαλλαγέντες πιστεύσωσι τῷ λεγομένῳ.

ANONYMI. Scandalizati ſũt, non ſine cauſa: videntes eum, qui uno voluntatis nutu mira tã multa, & Deum ipſum probantia, effet operatus, comprehenſum, colaphizatum, ad extremum probroſa morte ſublatum. Aut potiùs ſcandalum vocat fugam Diſcipulorum ipſum deſerentium. Si enim ipſi ut Deo adhæſiſſent, & fidem in ipſum vivam ac vigentem habuiſſent, non utique fugiſſent. Scirent enim eum poſſe liberare à periculis ipſos; nec opus eſſe fuga ſalutem quærere.

VICTORIS ANT. Ne videretur acris hæc quædam eorum accuſatio, profert & Prophetiam; ſimul ſuadens, ut ſcriptis adverterent animum: ſimul demonſtrans ſe eos hactenus ſuſtinuiſſe ne laberentur. Non permittit porrò illos triſti cogitatione in profundã abripi mœſtitiam; ſed excitat oblata ſpe; dicens: *Præcedam vos* &c. ut metu Iudæorum excuſſo crederent à ſe dictis.

„ Ὁ δὲ Πέτρος ἔφη αὐτῷ, καὶ εἰ
„ πάντες σκανδαλισθήσονται ἐν σοί, ἀλλ᾽
„ οὐκ ἐγώ.

29. Petrus autem ait illi, Etſi
„ omnes ſcandalizati fuerint: ſed
„ non ego.

 30. Et

30. Et ait illi Ieſus, Amen dico
„ tibi, quia tu hodie in nocte hac,
„ priuſquam gallus vocẽ bis de-
„ derit, ter me es negaturus.

31. At ille amplius loquebatur,
„ Etſi oportuerit me ſimul com-
„ mori tecũ, non te negabo. Simi-
„ liter autem & omnes dicebant.

TOLOSANI. Et priuſquam biberent egerunt gratias, & poſtquam biberunt; ut & nos idem faciamus; & ſẽper in memoria præſentem habeamus eum, qui nos paſcit, Deum. Simul ut oſtendat mortem, quam noſtra cauſa tulit, illi fuiſſe voluntariam & gratam ultròque appetitam. Et eo ipſo docet nos ſimiliter facere; promptè, inquam & libenter mori pro amicis & cognatis. Exit autem in mõtem Olivarum, ut ſolum eum ibi comprehenderent Iudæi; nec tumultus fieret in populo. præberetur que maleficis anſa nocendi: & ne videretur ipſis capi velut ſeditioſus, & qui mala Iudæis machinatus eſſet. Ait porrò Apoſtolis: Scandalizabimini in me: & Prophetam Zachariam adducit teſtem dicentem, diſperſum iri gregem percuſſo paſtore. Excitat autem Diſcipulorum animos ac ſpes illis verbis: Præcedam vos in Galilæã, hoc eſt præveniam ad condictum, ut ibi vos expectem. Et Petro dicit: Priusquam gallus cantet bis, ter me negabis. Illa verba: *Percutiam paſtorem*, Patris æterni ſunt, ſignificantia permiſſurum eum, ut Chriſtus cęderetur. Apoſtolos propter ſimplicitatem malitiæ expertem, oves appellat.

VICTORIS ANT. Etſi Prophetæ recitatum oraculum erat:

„ Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, ἀμὴν
„ λέγω σοι, ὅτι σὺ σήμερον ἐν τῇ νυκτὶ
„ ταύτῃ, πρὶν ἢ δὶς ἀλέκτορα φωνῆ-
„ σαι, τρὶς ἀπαρνήσῃ με.

„ Ὁ δὲ ἐκ περισσοῦ ἔλεγε μᾶλλον,
„ ἐάν με δέῃ συναποθανεῖν σοι, οὐ μή
„ σε ἀπαρνήσομαι. ὡσαύτως δὲ καὶ πάν-
„ τες ἔλεγον.

ΤΟΛΩΣ. Καὶ πρὸ τοῦ πιεῖν εὐχαρίστησε καὶ μετὰ τὸ πιεῖν· ἵνα καὶ ἡμεῖς τοῦτο ποιῶμεν, καὶ ἀεὶ ἐπὶ μνήμης ἔχωμεν τὸν τρέφοντα ἡμᾶς Θεόν· καὶ ἵνα δείξῃ, ὡς ὁ ὑπὲρ ἡμῶν θάνατος βουλητός ἐστιν αὐτῷ· ἐκ δὴ τούτων διδάσκει ἡμᾶς τοῦτο ποιεῖν, καὶ προθύμως φίλων τε καὶ συγγενῶν προαποθανεῖν. ἐξέρχεται δὲ καὶ εἰς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν. ἵνα καταμόνας ὑπάρχοντα κατάσχωσιν αὐτόν. καὶ ὅπως μὴ γένηται θόρυβος ἐν τῷ λαῷ, καὶ ἀφορμὴ τοῖς βουλομένοις κακουργεῖν. Καὶ ἵνα μὴ δόξῃ αὐτοῖς ὡς στασιαστὴς καὶ κακὰ βουλευσάμενος κατὰ τῶν Ἰουδαίων· φησὶ δὲ καὶ πρὸς τοὺς Ἀποστόλους· ὅτι σκανδαλισθήσεσθε ἐν ἐμοί. Καὶ τὸν προφήτην Ζαχαρίαν παρεισάγει μάρτυρα λέγοντα· ὅτι διασκορπισθήσονται. διεγείρει δὲ πάλιν τοὺς μαθητὰς λέγων πρὸς αὐτούς· ὅτι· προάξω ἡμᾶς εἰς τὴν Γαλιλαίαν, ἤτοι προλάβω. Καὶ τῷ Πέτρῳ φησὶ πρὶν ἢ ἀλέκτορα δὶς φωνῆσαι, τρὶς ἀπαρνήσῃ με. τὸ δὲ πατάξω τὸν ποιμένα· ὁ Πατὴρ λέγει, παραχωρήσει γὰρ παταχθῆναι. τοὺς δὲ ἀποστόλους, ὡς ἀκάκους, πρόβατα ὠνόμασεν.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Τοῦ προφήτου εἰπόντος, τοῦ Χριστοῦ βεβαιώσαντος τὸν λόγον, ὁ Πέτρος, φησὶν, οὐχὶ διὰ τοῦτο ἀφίησι· παιδεύων ἐντεῦθεν πάντα πείθεσθαι τῷ Χριστῷ, καὶ τῆς οἰκείας συνειδήσεως πιστοτέραν ἡγεῖσθαι τὴν ἀπόφασιν τὴν αὐτοῦ. δέον γὰρ δεηθῆναι καὶ εἰπεῖν, βοήθησον ἡμῖν ὥστε μὴ ἀποσχισθῆναι. ἀλλ' ἑαυτῷ θαρρεῖ. τοῦτο

Τίνω

τοίνυν καταστεῖλαι βουλόμενος ὁ Χριστὸς, ἐχώρησε τὴν ἀπάρνησιν. ὅσον δὲ ὁ Χριστὸς ἀπηγόρευσε, τοσοῦτον ἐνίστατο ὁ Πέτρος ἐκ περισσοῦ. πόθεν δὲ αὐτῷ τοῦτο συνέβη; ἀπὸ πολλῆς ἀγάπης. ἐπειδὴ γὰρ ἀπηλλάγη τῆς ἀγωνίας ἐκείνης τῆς κατὰ τὴν προδοσίαν, καὶ δῆλος ἦν ὁ προδότης, θαῤῥῶν ἔλεγε ταῦτα. ἠρέμα δέ πως καὶ φιλοτιμίας τὸ πρᾶγμα. ἄρα γοῦν μετὰ τὸ πτῶμα πῶς κατεσταλμένος ἐστί. πρὸ μὲν γὰρ αὐτοῦ τὸ πᾶν ἑαυτῷ ἀνατίθησι· μετὰ δὲ ταῦτα τοὐναντίον ἅπαν. τί ἡμῖν προσέχετε ὡς ἰδίᾳ δυνάμει ἢ εὐσεβείᾳ πεποιηκόσι τοῦ περιπατεῖν αὐτόν; ἐντεῦθεν δὲ μανθάνομεν δόγμα μέγα· ὡς οὐκ ἀρκεῖ προθυμία ἀνθρώπου, ἂν μὴ τῆς ἄνωθεν ἀπολαύῃ ῥοπῆς. καὶ πάλιν οὐδὲν κερδανοῦμεν ἀπό τῆς ἄνωθεν ῥοπῆς, προθυμίας οὐκ οὔσης.

idque Chriſtus eventurum confirmaverat, Petrus tamen, inquit, nõn deſiſtit. Inde nos docens, Chriſto per omnia credere; & propria conſcientia certiorem putare ipſius affirmationem. oportuerat enim potiùs orare & dicere: adiuva nos, ne à te abſcindamur. Ille autem in ſe confidit. quam ut præſidentiam cõprimeret, permiſit Chriſtus negationem. Quantò autem magis aſſeverabat Chriſtus, tantò plus Petrus adverſabatur, ſupervacanea confidentia. unde autem hoc ei contigit? ex præfervido amore. Defunctus enim anxietate qua ad proditionis per unum è Diſcipulis futuræ mentionem æſtuaverat; cùm jam ſciretur quis eſſet proditor, abundãte per hanc ſecuritatem confidentia hæc dixit. Suberat & quidpiam taciti tumoris, atque jactantiæ. Vide ergo poſt lapſum ut magnos illos ſpiritus contraxerit. Sanè antequam caderet, ſucceſſus ſibi adſcribebat. poſtea, minimè. id docet illa ejus vox: *Quid nos intuemini quaſi noſtra virtute, aut pietate fecerimus* Act.3.12
hunc ambulare? Hinc diſcimus magni momenti ſententiam: nec promptam hominis voluntatem ſine ſuperno impulſu ſufficere: nec rurſus prodeſſe quidquam ſupernum impulſum, ſi prompta voluntas abſuerit.

„ Καὶ ἔρχονται εἰς χωρίον, οὗ τὸ ὄνο-
„ μα Γεθσημανῆ. καὶ λέγει τοῖς μαθη-
„ ταῖς αὐτοῦ, καθίσατε ὧδε ἕως προσεύ-
„ ξωμαι.

„ Καὶ παραλαμβάνει τὸν Πέτρον,
„ καὶ Ἰάκωβον, καὶ Ἰωάννην μεθ᾽ ἑαυ-
„ τοῦ, καὶ ἤρξατο ἐκθαμβεῖσθαι καὶ
„ ἀδημονεῖν.

32. Et veniunt in prædium, cui
„ nomen Gethſemani. Et ait Di-
„ ſcipulis ſuis, Sedete hic donec
„ orem.

33. Et aſſumit Petrum & Ia-
„ cobum & Ioannem ſecum: &
„ cœpit pavere, & tædere.

ΑΥΤΟΥ. Ἔθος ἦν αὐτῷ χωρὶς αὐτῶν προσεύχεσθαι· τοῦτο δὲ ἐποίει παιδεύων αὐτοὺς καὶ ἡμᾶς, ἐν ταῖς εὐχαῖς ἡσυχίαν κατασκευάζειν ἑαυτοῖς. τίνος δὲ ἕνεκεν μὴ πάντας παραλαμβάνει, ἀλλὰ τοὺς τῆς δόξης αὐτοῦ θεωροὺς γενομένους; ἵνα μὴ καταπέσωσιν. ἀλλ᾽ ὅμως καὶ τούτους ἀφίησι καὶ μικρὸν προσελθὼν καὶ εὔχεται.

EIVSDEM. Mos ipſi erat ſeorſum ab illis orare. Id autem faciebat, docens ipſos & nos, ſedulò providere ne noſtra in oratione quies ullo tumultu turbetur. quare autem non omnes aſſumit, ſed eos duntaxat qui ſuę gloriæ ſpectatores fuerant? ne qui non eſſent prępmuniti viſione glorię, ejus ago-

nia

nia dejicerentur. Sed & hos dimittit, paulùm ultra eos procedens, & ſic orans.

34. Et ait illis, Triſtis eſt anima
» mea uſque ad mortem: ſuſtine-
» te hic & vigilate.

35. Et cùm proceſſiſſet paulu-
» lum, procidit ſuper terram: &
» orabat, ut ſi fieri poſſet, tranſi-
» ret ab eo hora.

36. Et dixit, Abba, Pater, om-
» nia tibi poſſibilia ſunt: transfer
» calicem hunc à me: ſed nō quod
» ego volo, ſed quod tu.

37. E venit, & invenit eos dor-
» mientes. Et ait Petro, Simon
» dormis? non potuiſti vna hora
» vigilare.

38. Vigilate, & orate, ut non
» intretis in tentationem. Spiritus
» quidem promptus eſt, caro ve-
» rò infirma.

39. Et iterum abiens, oravit
» eundem ſermonem dicens.

40. Et reverſus denuò invenit
» eos dormientes. erant enim o-
» culi eorum gravati. & ignora-
» bant quid reſponderent ei.

41. Et venit tertiò, & ait illis,
» Dormite jam & requieſcite.
» Sufficit; venit hora: ecce Filius
» hominis tradetur in manus pec-
» catorum.

42. Surgite; eamus: ecce, qui
» me tradet propè eſt.

» Καὶ λέγει αὐτοῖς, περίλυπός ἐστιν
» ἡ ψυχή μου ἕως θανάτου. μείνατε ὧδε
» καὶ γρηγορεῖτε μετ' ἐμοῦ.

» Καὶ προελθὼν μικρὸν, ἔπεσεν
» ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ προσηύχετο ἵνα, εἰ
» δυνατόν ἐστι, παρέλθῃ ἀπ' αὐτοῦ ἡ
» ὥρα.

» Καὶ ἔλεγεν, ἀββᾶ ὁ πατὴρ πάν-
» τα δυνατά σοι· παρένεγκε τὸ πο-
» τήριον ἀπ' ἐμοῦ τοῦτο, ἀλλ' οὐ τί ἐγὼ
» θέλω, ἀλλὰ τί σύ.

» Καὶ ἔρχεται, καὶ εὑρίσκει αὐτοὺς
» καθεύδοντας, καὶ λέγει τῷ Πέτρῳ,
» Σίμων καθεύδεις; οὐκ ἴσχυσας μίαν
» ὥραν γρηγορῆσαι;

» Γρηγορεῖτε καὶ προσεύχεσθε,
» ἵνα μὴ εἰσέλθητε εἰς πειρασμόν. τὸ
» μὲν πνεῦμα πρόθυμον, ἡ δὲ σὰρξ
» ἀσθενής.

» Καὶ πάλιν ἀπελθὼν προσηύξατο
» τὸν λόγον αὐτὸν εἰπών.

» Καὶ ὑποστρέψας εὗρεν αὐτοὺς
» πάλιν καθεύδοντας. ἦσαν γὰρ οἱ
» ὀφθαλμοὶ αὐτῶν βεβαρημένοι· καὶ
» οὐκ ᾔδεισαν τί αὐτῷ ἀποκριθῶσι.

» Καὶ ἔρχεται τὸ τρίτον, καὶ λέ-
» γει αὐτοῖς, καθεύδετε τὸ λοιπὸν καὶ
» ἀναπαύεσθε. ἀπέχει· ἦλθεν ἡ ὥρα·
» ἰδοὺ, παραδίδοται ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώ-
» που εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἁμαρτωλῶν.

» Ἐγείρεσθε, ἄγωμεν· ἰδοὺ ὁ παρα-
» διδούς με ἤγγικε.

AMBROSII. Vt homo timuit, ut homo turbatus eſt: non turbata eſt virtus, non turbata eſt divinitas. propria anima turbatur; humanæ infirmitatis natura turbatur. quia enim animam noſtram aſſumpſit, ideò etiam animæ noſtræ ſuſcepit affectiones. non enim quà Deus fuit, potuit turbari. *Triſtis eſt anima mea uſque ad mor-*

ΑΜΒΡΟΣΙΟΥ. Ὡς ἄνθρωπος ἐδειλίασεν, ὡς ἄνθρωπος ἐταράχθη· οὐκ ἐταράχθη ἡ δύναμις, οὐκ ἐταράχθη ἡ θεότης. τῇ οἰκείᾳ ψυχῇ ταράττεται, τῇ τῆς ἀνθρωπίνης ἀσθενείας φύσει ταράττεται. ἐπειδὴ γὰρ τὴν ἡμετέραν ψυχὴν προσείληφε, διὰ τοῦτο καὶ τὰ πάθη τῆς ἡμετέρας ψυχῆς κατεδέξατο. οὐ γὰρ καθ' ὁ Θεὸς ὑπῆρχεν, ἠδύνατο ταραχθῆναι. περίλυπός ἐστιν ἡ ψυχή μου

φυσιν

φέρει ἕως θανάτου. οὐ διὰ τὸν θάνατον περίλυπός ἐστιν ὁ Κύριος· ἀλλ' ἵνα τῇ σωματικῇ διαθέσει κεκληρωμένος πιστευόμενος, γνωρίζῃ κατ' ἀλήθειαν ἄνθρωπον ἑαυτὸν γεγενημένον, ὡς οὐχ ἡμαρτημένως πάθους ὑπάρχοντος τῆς δειλίας. ἀναγκαῖον γὰρ ἦν τὸν ἅπαξ σῶμα νοερῶς ἐμψυχώμενον καταδεξάμενον, καὶ πάντα ἐκ τοῦ σώματος πάθη τὰ ἐκτὸς ἁμαρτίας ὑπὲρ ἡμῶν καταδέξασθαι, ἵνα καὶ πεινήσῃ, καὶ διψήσῃ, καὶ ἀδημονήσῃ, καὶ λυπηθῇ. τούτοις γὰρ ἡ θεότης οὐ συνδιατίθεσθαι πέφυκεν. οὔτε μὴν ἀλλοιοῦσθαι γινώσκει τὸ σύνολον.

ΑΥΓΟΥΣΤΙΝΟΥ. Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν λέγει, Πάτερ, εἰ δυνατὸν παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον, γνωρίζων ὅτι ὥσπερ τὴν σάρκα συνείληφεν, οὕτω καὶ τὴν τῆς σαρκὸς ἑκουσίως καταδέξατο λύπην. οὐ γὰρ ἐκεῖνο λέγομεν ὅπερ οἱ αἱρετικοὶ νομίζουσι, τουτέστιν; ὅτι περίλυπος οὐ γέγονεν ὁ Κύριος ἡμῶν. εἰ γὰρ τοῦτο λέξομεν, τί λοιπὸν εἴπωμεν πρὸς αὐτὸν διὰ τοῦ εὐαγγελίου φάσκοντα. ὅτι περίλυπός ἐστιν ἡ ψυχή μου ἕως θανάτου; εἰ γὰρ ἐνταῦθα τοῦτο λέγωμεν, ἀνάγκη λοιπὸν καὶ ὅταν ἀκούωμεν ὅτι Ἰησοῦς ἐκάθευδε, λέγειν ὅτι οὐκ ἐκάθευδε, καὶ οὕτως ἕκαστον τῶν γεγραμμένων ὁμοίως ἀρνεῖσθαι καὶ ἀθετεῖν.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ. Ὅταν λέγει, Πάτερ εἰ δυνατὸν παρελθέτω τὸ ποτήριον τοῦτο. πλὴν μὴ τὸ ἐμὸν θέλημα γινέσθω ἀλλὰ τὸ σόν. τὸ μὲν πνεῦμα πρόθυμον, ἡ δὲ σὰρξ ἀσθενής. δύο θελήματα ἐνταῦθα δείκνυσι· τὸ μὲν ἀνθρώπινον, ὅ ἐστι σαρκός, τὸ δὲ θεϊκόν. τὸ γὰρ ἀνθρώπινον διὰ τὴν ἀσθένειαν τῆς σαρκὸς παραιτεῖται τὸ πάθος· τὸ δὲ θεϊκὸν αὐτοῦ πρόθυμον.

ΝΑΖΙΑΝΖΗΣ. Πάτερ, εἰ δυνατὸν παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον

tem: non propter mortem triſtis eſt Dominus; ſed ut corporalem affectionem creditus aſſumpſiſſe, verè hominem factum ſe eſſe oſtẽdat: formidans, innocenter tamen, metu peccati omnis experte. Neceſſe enim erat eum qui ſemel corpus intellectualiter animatum aſſumpſerat; etiam pro nobis omnes corporis, præter peccatum, ſuſcipere paſſiones; ut etiam eſuriret, & ſitiret, & angeretur, & doleret. Non enim has capit paſſiones natura deitatis; quippe quæ nec novit omninò mutari.

SCHOL. Hæc non ad verbum exſcripſit ex Ambroſio Græcus Anonymus; ſed ex varijs locis libera paraphraſi ſic collegit. Leguntur his ſimilia lib. 2. de Fide, & lib. vij. in Lucam. Idem dicendum de ſequenti χωρίου S. Auguſtini: quam uno ſimul loco reperire nou potui.

AVGVSTINI. Chriſtus Deus noſter ait: *Pater, ſi fieri poteſt, tranſeat à me calix iſte.* Significans ſeſe, ut carnem ſuſcepit, ita etiam volũtariè carnis ſuſcepiſſe mœſtitiam, nõ enim illud dicimus quod Hęretici exiſtimant; hoc eſt: triſtem nõ fuiſſe Dominum noſtrum; id enim ſi dixerimus, quid deinde dicemus ad eum per Evãgelium ajentem: *Triſtis eſt anima mea uſque ad mortem*? Si enim hic illud dicamus, neceſſe deinde fuerit, ut cùm audierimus dormiviſſe Ieſum, affirmemus, non dormiviſſe: ſimilique modo unumquodque eorum quæ ſcripta ſunt, negemus ac reprobemus.

ATHANASII. Quando dicit: *Pater, ſi poſſibile eſt, tranſeat à me calix iſte. verumtamen non mea voluntas, ſed tua fiat: Spiritus quidem promptus eſt, caro autem infirma.*

Duas

Duas voluntates hic oſtendit: alteram quidem humanam, quæ eſt carnis: alteram divinam. nam humana propter infirmitatem carnis deprecatur paſſionem. Divina verò prompta erat.

NAZIANZENI. *Pater, ſi fieri poteſt, tranſeat à me calix iſte. verumtamen non ut ego volo*: ſed tua prævaleat voluntas. Sic intelligendum illud: *ſi fieri poteſt*. non enim dici congruè poteſt, aut ignoraſſe illum; aut ſuam paternæ oppoſuiſſe voluntatem.

EPIPHANII. Non fictio, ſed veritas eſt illud: *Non mea voluntas*. ut oſtendat carnis hypoſtaſin veram; & convincat dicentes non habuiſſe ipſum mētem humanam.

CHRYSOSTOMI. Si Patris & Filij voluntas una eſt, quomodo hic dicit: *Verumtamen non ſicut ego volo, ſed ſicut tu*? Nam ſi de divinitate dictum illud ſit, contradictio quædam eſt: & multa ex hoc ſequuntur abſurda: ſi autem de carne, rationem habent quæ dicta ſunt, nec dant reprehenſionis anſam. non enim, nolle mori, damnabilis in carne affectus eſt, quippe natura inditus. Ipſe autem omnia quæ naturæ ſunt, præter peccatum in ſe oſtendit: idque multis & abundantibus ſignis, ut ora Hereticorum obſtruat. Quando ergo dicit: *ſi fieri poteſt, tranſeat à me calix iſte*; &, *non vt ego volo, ſed vt tu*. nihil aliud ſignificat, niſi ſe indutum eſſe carne mortem metuente.

CYRILLI. Cùm mortem timere videtur Salvator, dicens: *ſi fieri poteſt, tranſeat à me calix iſte*. conſidera rurſum meticuloſā carnem ſuſtentatam verbo Dei, edo-

τοῦτο· πλὴν οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλὰ τὸ σὸν ἰσχυέτω θέλημα. οὕτω γὰρ τὸ εἰ δυνατόν· εἰ μὴ τοῦτο ἀγνοοῦντος ἐκείνου εἰκὸς, ἢ τῷ θελήματι ἀντιφέρειν τὸ θέλημα.

ΕΠΙΦΑΝΙΟΥ. Οὐκ εἰρωνεία, ἀλλ' ἀλήθεια τὸ, μὴ τὸ θέλημα ἐμόν. ἵνα δείξῃ σαρκὸς ὑπόστασιν ἀληθινὴν, καὶ ἵνα ἐλέγξῃ τοὺς λέγοντας, νοῦν μὴ ἐσχηκέναι αὐτὸν ἀνθρώπινον.

ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ. Εἰ πατρὸς καὶ υἱοῦ μία βούλησίς ἐστι, πῶς φησιν ἐνταῦθα, πλὴν οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ' ὡς σύ; εἰ μὲν γὰρ ἐπὶ τῆς θεότητος τὸ εἰρημένον ἦ, τοῦτο ἐναντιολογία τις γίνεται, καὶ πολλὰ ἄτοπα ἐκ τούτου τίκτεται. εἰ δὲ ἐπὶ τῆς σαρκὸς, ἔχει λόγον τὰ εἰρημένα, καὶ οὐδὲν γένοιτ' ἂν ἔγκλημα. οὐ γὰρ τὸ μὴ θέλειν ἀποθανεῖν, τῆς σαρκὸς κατάγνωσις. φύσεως γάρ ἐστι, τοῦτο. αὐτὸς δὲ τὰ τῆς φύσεως ἅπαντα, χωρὶς ἁμαρτίας, ἐπιδείκνυται, καὶ μετὰ πολλῆς τῆς περιουσίας, ὥστε τὰ τῶν αἱρετικῶν ἐμφράξαι στόματα. ὅταν οὖν λέγῃ, εἰ δυνατὸν, παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο, καὶ οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ' ὡς σὺ, οὐδὲν ἕτερον δείκνυσιν, ἀλλ' ἢ ὅτι σάρκα ἀληθῶς περιεβέβλητο φοβουμένην τὸν θάνατον.

ΚΥΡΙΛΛΟΥ. Ὅταν φαίνηται δειλιῶν τὸν θάνατον ὁ Σωτὴρ καὶ λέγων, εἰ δυνατὸν, παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο, ἐννόει πάλιν ὅτι δειλιῶσα ἡ σὰρξ ἐδιδάσκετο φορουμένη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ λόγου μηκέτι τοῦτο πάσχειν. ἔλεγε δὲ πρὸς τὸν πατέρα, οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ' ὡς σύ. οὐκ ἐφοβεῖτο μὲν γὰρ καθὸ Λόγος ἐστὶ καὶ Θεὸς τὸν θάνατον αὐτὸς, ἀλλ' εἰς τέλος διεξάγειν τὴν οἰκονομίαν ὑπήγετο. τοῦτο γὰρ ἦν τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς, εἶχε δὲ καὶ τὸ μὴ θέλειν ἀποθανεῖν διὰ τὸ παραιτεῖσθαι τὴν σάρκα τὸν θάνατον φυσικῶς.

ΑΝΩ-

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Προσηύχετο ἵνα εἰ δυνατὸν, παρέλθῃ ἀπ' αὐτοῦ ἡ ὥρα. εἰ δυνατὸν, τουτέστιν, ἐπειδὴ δυνατόν ἐστι πάντα, παρελθέτω ὁ κίνδυνος τῆς ὥρας τοῦ πάθους. γρηγορεῖτε καὶ προσεύχεσθε, ἵνα μὴ εἰσέλθητε εἰς πειρασμόν. Οὐκ ἔστιν, ὦ φίλη κεφαλὴ, μηχανὴν εὑρεῖν δι' ἧς ἄν τις γένοιτο συμφορῶν ἐλεύθερος· ἀλλὰ θᾶττον ἄν τις ἐν μεγίστῳ κλύδωνι κυβερνήτου καὶ οἰάκων χωρὶς διασωθείη, ἢ τὸν κλύδωνα τοῦ βίου τούτου διαφύγοι πειρασμῷ μὴ περιπεσών. εἰ γὰρ πειρατήριόν ἐστιν ὁ βίος ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς, πῶς ἐστιν ἐν τῷ πειρατηρίῳ ὄντα μὴ πειράζεσθαι; ὃ γὰρ παρὰ τοῦ Σωτῆρος εἰρημένον, γρηγορεῖτε καὶ προσεύχεσθε ἵνα μὴ εἰσέλθητε εἰς πειρασμὸν, μηνύει τὸ μὴ καταποθῆναι ὑπὸ τοῦ πειρασμοῦ καὶ ἡττηθῆναι. τὸ γὰρ περιγενέσθαι καὶ χρήσιμον καὶ εὐκλεές. ὃ δὲ μὴ εἶπεν ἐμπεσεῖν, ἀλλ' εἰσελθεῖν, ὃ μὴ καταποντισθῆναι ᾐνίξατο. εἰ γὰρ τοῦθ' ὅπερ οἱ πολλοὶ νομίζουσιν ἔφη ὁ Σωτὴρ, τὸ μηδαμῶς πειρασμῷ περιπεσεῖν, οὐκ ἔχει λόγον, καὶ τῶν προφητῶν καὶ τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν μάλιστα εὐδοκιμηκότων ἀνδρῶν πολλοῖς καὶ μεγίστοις περιπεπτωκότων. ἀλλὰ τὸ μὲν μὴ περιπεσεῖν ἴσως ἀδύνατον. τὸ δὲ μὴ ἡττηθῆναι, δυνατόν. οἱ μὲν οὖν πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων ἀμαθίᾳ βεβαπτισμένοι πρὸς τὰς συμφορὰς ἔχουσι τὰς ψυχὰς ἀποδαμυθέντες. οἱ δὲ λογισμῷ σώφρονι κυβερνώμενοι ἀποθοῦνται πάντας, οὐ τὸ γενναίως ἐνεγκεῖν μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς στεφάνους ὀνειροπολεῖν. καὶ ἔρχεται τὸ τρίτον, καὶ λέγει αὐτοῖς, καθεύδετε τὸ λοιπὸν, καὶ ἀναπαύεσθε. ἀπέχει· ἦλθεν ἡ ὥρα. ἀπέχει, τουτέστι, πεπλήρωται, τέλος ἔχει τὸ κατ' ἐμέ.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Οὐδὲ λυπουμένῳ συλλυπηθῆναι ἴσχυσαν, ἀλλ' ἐκράτησεν ὁ ὕπνος. ὁ δὲ ἐκτενῶς εὔχεται, ἵνα μὴ δόξῃ ὑπόκρισις τὸ πρᾶγμα. οὐδὲ γὰρ ὡς ἀλλότριος ἀποτίθεται

ctam fuiſſe, ut non amplius id pateretur; ait autem ad Patrem: *non ut ego volo, ſed vt tu.* Neque enim quà verbum erat ac Deus mortem ipſe timebat: ſed ad finem perducere diſpenſationem feſtinabat. Ea enim erat voluntas Patris. Habuit autem illam averſionem à morte, ex carne aſſumpta naturaliter mori recuſante.

ANONYMI. *Orabat, ut ſi fieri poſſet tranſiret ab eo hora, ſi fieri poſſet:* hoc eſt: quandoquidem fieri poteſt, ulterius tranſeat periculum horæ paſſionis. *Vigilate & orate, ut non intretis in tentationem.* Non eſt, o carum caput, invenire machinam qua quis fieri poſſit à calamitatibus liber; ſed facilius quiſpiam in maxima procella ſine gubernatore ac clavo ſervabitur, quã hujus vitæ procellam effugiat ſine occurſu tentationis. *Tentatio eſt vita hominis ſuper terram.* Quomodo fieri poteſt, ut poſitus in tentatione, non tentetur? Quod enim à Salvatore dictum eſt, *vigilate & orate ne intretis in tentationem*, non ſignificat impetrari poſſe, ut ſimus tentationis expertes; ſed ne abſorbeamur à tentatione & vincamur. Nam ab ea ſuperiorem exire cùm utile, tum glorioſum eſt. unde quod non ait: *orate ne incidatis*, ſed, *ne intretis* &c. innuit peti, non ne experiamur tentationem; ſed ne ab ea, vel in ea demergamur, & ſalutis faciamus naufragium. Sanè ſi, quod multi putant, illud Chriſti dictum: *orate ne intretis* &c. ſignificaret orandum, ne omninò incideremus in tentationem, eſſet illa irrationabilis petitio: utique cùm Prophetæ, & Apoſtoli, & laudatiſſimi quique homines in multas

tas & maximas inciderint tentationes. verùm ut homo non incidat in tentationem ne vitari quidẽ fortè poteſt, ne ab ea ſuperetur facere poteſt. At plerique hominum inſcitia demerſi, deſpondent in calamitatibus animos, & conſolationem non admittunt; qui verò ſobrię rationis gubernaculo utuntur, repellunt ipſas, & forte illis pectus objiciunt, non generosè ferentes ſolùm; ſed coronarum etiá præſumpta jam tum ſpe, lætantes. *Et venit tertiò & dicit ipſis, dormite jam & requieſcite, ſufficit. venit hora*, Illud, *ſufficit*; ſignificat; impletum eſt, finem habet quod ad me attinet.

VICTORIS ANT. Nec dolẽti condolere valuerunt: ſed vicit eos ſomnus. Ille autem diu & contentè orat: ne videretur ſimulatio tota res. Neque enim ut alienum deponit corpus, ſed ut proprium, propterea orat. Eo igitur quod ait: *ſi fieri poteſt tranſeat* &c. oſtendit Humanitatem. quod addit: *verumtamen non ſicut ego volo, ſed ſicut tu*. oſtendit generoſam virtutem, & imperantem affectibus animum; exemplumque dat ſequendi Deum quantumvis aliorsũ trahente natura. Sanè non verbis ſolùm, ſed rebus ac factis opus erat, ut fides fieret Chriſtum & hominem fuiſſe, & mortem ſubiiſſe. Ait autem Petro: *ſic non potuiſti. una hora vigilare*. Omnes dormierant, unum Petrum increpat. innuens ipſi quæ priùs dixerat. ſicut & in his quæ ſequuntur idem innuitur. *vigilate* enim ait, *& orate*. ne videlicet, ſicut prædixerat, diſpergamini. Sed cur ſic Domine contriſtaris & angeris? quoniam cùm ſciam

τὸ σῶμα, ἀλλ' ὡς ἴδιον. διὸ τοῦτο καὶ ηὔχετο. τῷ μὲν οὖν εἰπεῖν, εἰ δυνατὸν παρελθέτω, ἔδειξε τὸ ἀνθρώπινον. τῷ δὲ εἰπεῖν, πλὴν οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ' ὡς σύ, τὸ ἐνάρετον καὶ ἐμφιλόσοφον. ὅτι καὶ τῆς φύσεως ἑλκούσης, ἕπεσθαι δεῖ τῷ Θεῷ. εἰ γὰρ οὐ μόνον ῥημάτων, ἀλλὰ καὶ πραγμάτων ἔδει, ἵνα πιστευθῇ ὅτι καὶ ἄνθρωπος γέγονε καὶ ἀπέθανε. λέγει δὲ τῷ Πέτρῳ, οὕτως οὐκ ἴσχυσας μίαν ὥραν γρηγορῆσαι; ἁπάντων ἐκαθεύδησαν καὶ τῷ Πέτρῳ ἐπιτιμᾷ, αἰνιττόμενος αὐτῷ ὑπὲρ ὧν ἐφθέγξατο. καὶ ἐν τοῖς ἑξῆς δὲ τοῦτο αἰνίττεται· γρηγορεῖτε γάρ φησι καὶ προσεύχεσθε· ἵνα καθὼς ἔλεγεν σκορπισθήσεσθε. Ἀλλ' ἵνα τί κύριε οὕτω λελύπησαι καὶ ἀδημονεῖς; ὅτι τὰ μὲν ἐκ τοῦ πάθους ἀγαθὰ τῷ κόσμῳ συμβησόμενα ἐπίσταμαι. λυπεῖ δέ με ὁ πρωτότοκος Ἰσραὴλ ὅτι οὐδὲ ἐν δούλοις ἐστίν. Ἱκετηρίαν ἐποίησα ἵνα ἔλθωσι καὶ εἰς τὸν Θεὸν ἀναβλέψωσι, πανταχοῦ τὸ αὐθάδες αὐτῶν ἐκκόπτων, καὶ ἀγωνιῶντας ποιῶν. εἶτα ἵνα μὴ σφόδρα δόξῃ ἐπιπλήττειν, φησί, τὸ μὲν πνεῦμα πρόθυμον, ἡ δὲ σὰρξ ἀσθενής. εἰ γὰρ καὶ βούλει φησίν, ἀλλ' οὐ περίεστιν εἰ μὴ ὁ Θεὸς ὀρέξει χεῖρα. καθέλκει γὰρ ἡ σάρξ. καὶ πάλιν ηὔξατο τὸ αὐτό, οὐχὶ ὃ ἐγὼ θέλω, ἀλλ' ὃ σύ, δεικνὺς ἐνταῦθα ὅτι σφόδρα συνᾴδει τῷ θελήματι τοῦ Θεοῦ. τὸ δὲ δεύτερον καὶ τρίτον τὸ αὐτὸ λέγειν ἀληθείας μάλιστά ἐστιν ἐν ταῖς γραφαῖς ἐνδεικτικόν. ὥσπερ καὶ Ἰωσὴφ ἔλεγεν ὅτι ἐκ δευτέρου σοι ἐφάνη τὸ ἐνύπνιον. διατί δὲ πάλιν ἐπανέρχεται; ὥστε ἰδεῖν αὐτοὺς καὶ ἐλέγξαι. οὐ μὴν ἤλεγξεν, ἀλλὰ διέστη μικρὸν καὶ δείκνυσι τὴν ἄφατον αὐτῶν ἀσθένειαν, ὅτι οὐδὲ ἐπιτιμηθέντες ἠδυνήθησαν καρτερῆσαι. καὶ ἐγείρεσθέ φησιν ἄγωμεν ἐντεῦθεν· ἰδοὺ ὁ παραδιδούς με ἤγγικεν. καὶ διὰ πάντων αὐτοὺς ἐπαίδευεν ὅτι οὐκ ἀνάγκης τὸ πρᾶγμα ἦν, ἀλλ' οἰκονομίας τινὸς ἀπορρήτου. καὶ γὰρ προῄδει ἥξοντα. καὶ

οὐ μόνον

οὐ μόνον οὐκ ἔφυγεν, ἀλλὰ καὶ ὁμόσε χωρεῖ.

ΤΟΛΩΣ. Παραλαμβάνει τρεῖς μόνους τῶν μαθητῶν τοὺς γεγονότας ἐν τῷ ὄρει τῷ Θαβὼρ τῆς δόξης αὐτοῦ θεατὰς, καὶ καταμόνας προσεύχεται, τύπον ἡμῖν διδοὺς τοῦ τρόπου τῆς προσευχῆς. Διατί δὲ τοὺς θεατὰς τῆς δόξης αὐτοῦ τῆς ἐν τῷ Θαβὼρ παραλαμβάνει καὶ οὐχ ἑτέρους; ἵνα δείξῃ τοῖς τὴν δόξαν αὐτοῦ τεθεαμένοις καὶ τὰ ἀνθρώπινα· καὶ ὅτι ἀληθῶς ἄνθρωπος ἦν· ὡς ἅμα λυπούμενος καὶ ἀδημονῶν καὶ φοβούμενος παραπλησίως ἡμῖν. Τῷ μὲν γὰρ εἰπεῖν ὅτι παρελθέτω τὸ ποτήριον. ἔδειξε τὸ ἀνθρώπινον· τῷ δὲ εἰπεῖν· οὐχ ὃ ἐγὼ θέλω ἀλλ᾽ ὃ σύ· προσφέρειν διδάσκει ἡμᾶς τὴν φύσιν καὶ ζητεῖν τὰ τοῦ Θεοῦ. Διατί δὲ μετὰ τὴν εὐχὴν ἐλθὼν πρὸς τοὺς μαθητὰς καὶ εὑρὼν καθεύδοντας τοὺς τρεῖς, μόνῳ τῷ Πέτρῳ ἐπιτιμᾷ; διότι μόνος ἐθρασύνετο λέγων· κἂν δέῃ με σὺν σοὶ ἀποθανεῖν οὐ μή σε ἀπαρνήσωμαι. Καὶ μονονοὺ λέγει πρὸς αὐτόν. σὺ οὖν ὁ ταῦτα λέγων καὶ τηλικαῦτα, καὶ συναποθνήσκειν ὑποσχόμενος, πῶς οὐκ ἠδυνήθης μίαν ὥραν ἀγρυπνῆσαι μετ᾽ ἐμοῦ; γρηγορεῖτε οὖν καὶ προσεύχεσθε· λέγει πρὸς αὐτούς· ἵνα μὴ εἰσέλθητε εἰς πειρασμὸν, καὶ ἀρνήσησθέ με. Καὶ τοῦτό ἐστιν ὃ λέγει. τὸ μὲν Πνεῦμα πρόθυμον· ἡ δὲ σὰρξ ἀσθενής. Ὑπισχνεῖσθε γὰρ σύμπαντες, φησὶν, ὃ καὶ Πέτρος ὑπέσχετο. Καὶ τὸ Πνεῦμα ὑμῶν εἰς τοῦτο πρόθυμόν ἐστιν· ἀλλ᾽ ἡ σὰρξ ἀσθενής. ταῦτα εἰπὼν ἀνεχώρησε πρὸς τὸ εὔξασθαι. Καὶ πάλιν ἐλθὼν καὶ εὑρὼν αὐτοὺς καθεύδοντας. ἦσαν γὰρ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν βεβαρημένοι, οὐκ ἐπιτιμᾷ σφοδρῶς ὥσπερ πρότερον· τοσοῦτον γὰρ ἡ ἀνθρωπίνη φύσις ἀσθενής ἐστιν· ὥστε μηδὲ πρὸς ὕπνον ἀντισχεῖν δύνασθαι· καὶ πάλιν ἀναχωρήσας τρίτον καὶ ἐλθὼν πρὸς αὐτοὺς καὶ καθεύδοντας εὑρὼν, ἐπιτιμᾷ μὲν οὐ δι᾽ ὅλως· καίπερ ἰδὼν ἐπιτιμῆσαι αὐτοῖς ὡς μὴ

quanta ex mea paſſione bona proventura mundo ſint, cariturum his Iſraelem doleo, ex primogenito ſervum factum. Oravi ut venirent, & Deum reſpicerent, ubique omni conatu arrogantiam eorũ frangens, & ad certandum fortiter eos cõparans. Deinde ne nimis vehemens objurgatio videretur, ait: *ſpiritus quidem promptus eſt, caro autem infirma*. Etſi enim velis, inquit, at non priùs quàm Deus manũ porrexerit. trahit quippè deorſum caro. Deinde iterat orationem eandem: *non quod ego volo, ſed quod tu*. oſtendens hoc ipſo quam valde conſentiat voluntati Dei. Quod iterum & tertiò idem repetit habet præterea emphaſim, iuxta usũ Scripturarum, certioris veritatis. Sic Ioſeph Pharaoni dicit: *Quod autem ſecũdò vidiſti ad eamdem rem pertinens ſomnium, firmitatis indicium eſt*. Cur verò rurſus redit? ut videat ipſos & arguat. non tamen arguit, oſtendens miſerari ſe incredibilem eorum infirmitatem, ob quam ne increpiti quidem potuerant ſtare in vigilia, Et *Surgite*, ait, *eamus hinc: ecce qui me tradit propè eſt*. Per hæc omnia ipſos docet, non neceſſitatis rem hanc eſſe, ſed diſpenſationis cujuſdam arcanæ. Etenim prævidit venturum proditorem; & non ſolùm non fugit: ſed & in occurſum ejus ultrò proceſſit.

Gen. 41. 32.

TOLOSANI. Aſſumit tres ſolos Diſcipulorum, qui teſtes ejus gloriæ in Monte Thabor fuerãt; & ſolus orat: formam nobis exhibens modi orandi. Cur autem oculatos gloriæ ſuæ teſtes aſſumit, non alios? ut moleſtorum faceret participes eoſdem, quibus læta mon-

ſtraverat: & intelligerent qui ſupra humanum modum eum fulgere viderant, eſſe ipſum tamen hominem verum, quippè qui doleret, angeretur, timeret quemadmodum nos. Iam dicendo quidem *tranſeat calix*, oſtendit infirmitatē humanam: addendo verò: *nō quod ego volo, ſed quod tu*, docet nos contemnere naturam, & ſequi quę Dei ſunt. Quid ita verò poſt orationem ad Diſcipulos profectus, inventis dormientibus pariter tribus, unum tamen Petrum increpat? Propterea quod ſolus magnificè ſe jactaverat dicens: Etiamſi oportuerit me ſimul commori tibi non te negabo. Et tantùm non dicit ipſi: Tu ergo talia tam magnifica locutus, & mihi commoriturum te glorioſè pollicitus, quomodo ne unam quidem horam mecum vigilare potuiſti? Vigilate igitur & orate, ait ipſis, ne intretis in tentationem & negetis. Et hoc eſt quod dicit: Spiritus quidem promptus eſt, caro autem infirma. Promiſiſtis enim & vos, ait, quod Petrus promiſerat: & Spiritus veſter in hoc promptus eſt; ſed caro infirma. His dictis receſſit ad orandum. Et cùm rurſus veniſſet & inveniſſet dormientes: erant enim oculi eorum gravati, non increpat vehementer ut priùs, miſeratione imbecillitatis humanæ, quæ ne ſomno quidem reſiſtere valeat. Rurſum tertiò cùm & receſſiſſet & redijſſet, & ſopitos reperiſſet; increpat ſanè longè tamen infra meritum culpæ, inde gravioris factæ, quod prioribus admonitionibus non fuerat correcta: Ait ergo permiſſione quadam ironica: *Dormite jam & requeſcite; ecce hoſtis venit*. Addit, *ſurgite, eamus*. quod non eſt hortantis ad fugam; ſed educentis in occurſum hoſtium. Niſi, quod puto verius, ſuadere voluit, ut res hujus mundi animo ac mente fugerent; & ad futuram ſe vitam præpararent. Sequitur, *triſtis eſt anima mea uſque ad mortem*. Triſtitiæ hujus cauſa non fuit calix quem bibiturus erat; ſed luctus ob exitium Iudæorum ex ejus crucifixione ſecuturum.

ORIGENIS. Factus eſt triſtis uſque ad mortem, non quod eſſet moriturus, ſciebat enim quātum bonorum redundaturum eſſet in mundum ex ejus morte pro nobis obita: ſed quod Primogenitum, Iſraelem videlicet, videret in locum ultimum ſubmovendum propter incredulitatem.

βελτιωθεῖσιν ἐκ τῶν προτέρων ἐπιτιμήσεων· λέγει δὲ αὐτοῖς εἰρωνευόμενος. Καθεύδετε τὸ λοιπὸν καὶ ἀναπαύεσθε· ἰδοὺ ὁ ἐχθρὸς ἔρχεται.

Τὸ, ἐγείρεσθε ἄγωμεν. οὐχ ἵνα φύγωσιν, ἀλλ᾽ ἵνα συναντήσωσι τοῖς ἐχθροῖς. ἢ, ὅπερ ἐστὶν ἀληθέστερον· τὰ ἐνταῦθα φύγωσι τῇ διανοίᾳ, καὶ πρὸς τὴν μέλλουσαν παρασκευάσωσι ζωήν. τὸ δὲ, περίλυπός ἐστιν ἡ ψυχή μου ἕως θανάτου, οὐ διὰ τὸ ποτήριον ἴσως ὃ ἔμελλε πιεῖν, λέγει· ἀλλ᾽ ὡς πενθῶν τοὺς Ἰουδαίους διὰ τὴν ἀπώλειαν, ἐὰν σταυρώσωσιν αὐτόν.

ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ. Γέγονε περίλυπος ἕως θανάτου, οὐχ ὅτι ἔμελλεν ἀποθανεῖν· ᾔδει γὰρ τὰ συμβησόμενα τῷ κόσμῳ ἀγαθὰ εἰ ἀποθάνῃ ὑπὲρ αὐτοῦ. ἀλλ᾽ ἐπεὶ ὁ Πρωτότοκος υἱὸς, ἤτοι ὁ Ἰσραὴλ, ἔσχατος ἐγεγόνει διὰ τὴν ἀπιστίαν.

45. Et adhuc eo loquente, ve-
„ nit Iudas Iſcariotes unus de

„ Καὶ εὐθέως ἔτι αὐτοῦ λαλοῦντος
„ παραγίνεται Ἰούδας εἷς ὢν τῶν δώδε-

„ κα,

» κα, καὶ μετ' αὐτοῦ ὄχλος πολὺς
» μετὰ μαχαιρῶν καὶ ξύλων, παρὰ τῶν
» ἀρχιερέων καὶ τῶν γραμματέων καὶ
» τῶν πρεσβυτέρων.

» Δεδώκει δὲ ὁ παραδιδοὺς αὐτὸν,
» σύσσημον αὐτοῖς, λέγων, ὃν ἂν φι-
» λήσω αὐτός ἐστι. κρατήσατε αὐτὸν καὶ
» ἀπαγάγετε ἀσφαλῶς.

» Καὶ ἐλθὼν, εὐθέως προσελθὼν
» αὐτῷ λέγει, χαῖρε ῥαββί., καὶ κατε-
» φίλησεν αὐτόν.

» Οἱ δὲ ἐπέβαλον ἐπ' αὐτὸν τὰς
» χεῖρας αὐτῶν, καὶ ἐκράτησαν αὐτόν.

» duodecim, & cum eo turba mul-
» ta cum gladijs & lignis, à ſum-
» mis Sacerdotibus & Scribis &
» Senioribus.

44. Dederat auté traditor ejus
» ſignum eis, dicens, Quemcum-
» que oſculatus fuero, ipſe eſt: te-
» nete eum, & ducite cautè.

45. Et cùm veniſſet, ſtatim ac-
» cedens ad eum ait, Rabbi. &
» oſculatus eſt eum.

46. At illi manus injecerunt in
» eum: & tenuerunt eum.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Τὸ, εἷς τῶν δώδεκα, καὶ ἑξῆς, πρὸς τὴν ἔνδειξιν καὶ διαβολὴν τῆς κατὰ τοῦ προδόντος φαυλότητος. ὁ γὰρ ἐν ἴσῳ τοῖς ἀποστόλοις τετιμημένος, τοῖς φονεῦσι τοῦ Χριστοῦ γέγονε πρόφασις. δέδωκε γὰρ αὐτοῖς σημεῖον, λέγων, ὃν ἂν φιλήσω, αὐτός ἐστιν. ἐπελάθετο δὲ παντελῶς τῆς δόξης Χριστοῦ. ᾠήθη τάχα που διανοηθεὶς, ὡς φίλημα προτείνας εἰς τύπον ἀγάπης, λαθεῖν δυνήσεται. προστίθησι δὲ τὸ χαῖρε τῷ παγιδεύοντι πρὸς θάνατον δι' αὐτοῦ. ὁ δὲ Κύριος φιλοῦντα μὲν οὐκ ἀπεστράφη· ἔδειξε δὲ αὐτῷ ὅτι οὐ τρόπῳ φιλίας παρεγένετο, ἀλλὰ χάριν ἀσεβείας. προδέδωκέ τε ἑαυτὸν ἑκών. καὶ ἐπέβαλον ἐπ' αὐτὸν τὰς χεῖρας καὶ ἐκράτησαν, ταύτην τὴν νύκτα καθ' ἣν τὸ πάσχα ἔφαγον. οὕτως ἔζεον καὶ ἐμαίνοντο. ἀλλ' ὅμως οὐδὲν ἂν ἴσχυσαν, εἰ μὴ αὐτὸς συνεχώρησεν. οὐ μὴν τοῦτο ἀπαλλάττει τὸν Ἰούδαν τῆς ἀφορήτου κολάσεως, ἀλλὰ καὶ μειζόνως αὐτὸν καταδικάζει, ὅτι καὶ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ τοσαύτην λαβὼν ἀπόδειξιν καὶ τῆς ἐπιεικείας καὶ τῆς ἡμερότητος, θηρίου παντὸς χαλεπώτερος γέγονεν.

VICTORIS ANT. Illud: *unus de duodecim* &c. Indicationem habet exquiſitæ cujuſdam Diaboli aſtutię, qua potuerit in tantũ proditionis nefariæ ſcelus perducere hominem pari eum Apoſtolis honore dignatum: & efficere ut interfectoribus Chriſti ejus occidendi facultatem præberet; *Dedit enim eis ſignum dicens: quemcumque oſculatus fuero, ipſe eſt*. Oblitus autem prorſus gloriæ Chriſti, putavit fortè ſe, ſi oſculum offerret in ſignum amicitiæ, latere poſſe. Præpoſuit autem ſalutationem, *Aue*, ei cui laqueum nectebat mortis. At Dominus offerentem quidem oſculũ non eſt averſatus, oſtendit autem ipſi, nequaquam eum amicitię officio accedere: ſed odio impio inſtinctum. & tradidit ſe ipſum volens: injeceruntque in ipſum manus, & tenuerunt eum, eadem nocte qua paſcha comederant, adeò ardebant & furebant. Tamen nihil poſſent niſi ipſe permitteret. neque hoc tamen extenuat Iudæ culpam, aut eum graviſſima pœna liberat: ſed majorem in modum ipſum condemnat: quoniam tam evidenti experimento capto potentiæ Chriſti benignitatiſque ac manſuetudinis, quavis fera immanior in ipſum fuit.

47. Vnus

47. Vnus autē quidā de circū-
» ſtantibus educens gladiū, percuſ-
» ſit ſervum ſummi Sacerdotis: &
» amputavit illi auriculam.

» Εἷς δέ τις τῶν παρεστηκότων σπα-
» σάμενος τὴν μάχαιραν, ἔπαισε τὸν
» δοῦλον τοῦ ἀρχιερέως, καὶ ἀφεῖλεν
» αὐτοῦ τὸ ὠτίον.

48. Et reſpondens Ieſus, ait
» illis, Tamquam ad latronē exi-
» ſtis cum gladijs & lignis com-
» prehendere me.

» Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς, εἶπεν
» αὐτοῖς, ὡς ἐπὶ λῃστὴν ἐξήλθετε
» μετὰ μαχαιρῶν καὶ ξύλων συλλα-
» βεῖν με.

49. Quotidie eram apud vos
» in Templo docens, & non me
» tenuiſtis. Sed ut impleantur
» Scripturæ.

» Καθ' ἡμέραν ἤμην πρὸς ὑμᾶς
» ἐν τῷ ἱερῷ διδάσκων, καὶ οὐκ ἐκ-
» ρατήσατέ με. ἀλλ' ἵνα πληρωθῶσιν
» αἱ γραφαί.

TOLOSANI. Quod ait: *unus è duodecim*, magnam habet emphaſim vęcordiæ proditoris; ſi enim primis Diſcipulorum annumeratus, & tot beneficijs affectus, talia ſit auſus, quomodo non omnium longè peſſimus hominum fuit; & omnium odio digniſſimus? ſed ſtultus & ſenſus expers erat; quare & latere conabatur oſculans Dominum oſculo doloſo. unus autē Diſcipulorum, cujus nomen de induſtria Marcus omiſit, ne laudare videretur Magiſtrum ſuum, Is enim fuit Petrus, auriculam abſcidit ſervo Pontificis, ſignificans Iudæos ſurdos ad Scripturas eſſe. Videns autem Salvator irruentes in ſe, ait ipſis, tamquam ad latronem exiſtis, quotidie docebam in Templo, & non tenuiſtis me. quo indicabat, nōdum tunc fuiſſe tempus paſſionis ſuæ. nam quando voluit, tunc ſe ipsū tradidit, ut impleʀentur Scripturæ: *tamquam ovis ad occiſionem ductus eſt.*

ΤΟΛΩΣ. Τὸ εἷς τῶν δώδεκα· μεγίστην ἀπόδειξιν τῆς τοῦ προδότου φαυλότητος· εἰ γὰρ ἐν τοῖς πρώτοις τῶν μαθητῶν τεταγμένος ὑπάρχων, καὶ πλείστων ἀγαθῶν ἀπολελαυκὼς, τοιαῦτα τετόλμηκε, πῶς οὐκ ἂν εἴη ἀνθρώπων ἁπάντων χείριστος· καὶ ὑπὸ πάντων δικαίως μισούμενος; ἀλλ' ἠλίθιος ἦν καὶ ἀναίσθητος. διὸ καὶ λαθεῖν ἐπεχείρει φιλήσας τὸν Κύριον φίλημα δόλιον. εἷς δέ τις τῶν μαθητῶν, οὗ τινος ὄνομα ἑκὼν ἐσιώπησεν ὁ Μάρκος, ἵνα μὴ δόξῃ ἐπαινεῖν τὸν διδάσκαλον αὐτοῦ, Πέτρος γὰρ ἦν οὗτος, τὸ ὠτίον ἀφεῖλε τοῦ δούλου τοῦ ἀρχιερέως. καλῶς δὲ τὸ ὠτίον αὐτοῦ ἀφεῖλε, σημαίνων τοὺς Ἰουδαίους ἀμελοῦντας τῶν γραφῶν. ἰδὼν δὲ ὁ Σωτὴρ ἐρχομένους ἐπ' αὐτὸν εἶπε πρὸς αὐτούς· ὡς ἐπὶ λῃστὴν ἐξήλθετε; καθ' ἡμέραν γὰρ ἐδίδασκον ἐν τῷ ἱερῷ καὶ οὐκ ἐκρατήσατέ με· τοῦτο δὲ ἦν σημαῖνον τοῦ μὴ εἶναι καιρὸν τοῦ πάθους. Καὶ γὰρ ὅτε ἠθέλησε τότε ἑαυτὸν παρέδωκεν. ἵνα πληρωθῶσιν αἱ γραφαί· ὅτι ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη.

50. Tunc Diſcipuli ejus relin-
» quentes eum, omnes fugerunt.

» Καὶ ἀφέντες αὐτὸν πάντες ἔφυ-
» γον:

EIVSDEM. Beati Diſcipuli divini amoris puncti ſtimulo gla-

ΑΥΤΟΥ. Οἱ μακάριοι μαθηταὶ τῷ τῆς φιλοθεΐας νυττόμενοι κέντρῳ μαχαί-

ρας

ρας ἐπαναστάντων ἀποσοβοῦντες τὴν ἔφοδον· οὐκ ἐᾷ δὲ τοῦτο γίνεσθαι ὁ Χριστός. οὐ γὰρ τῇ μαχαίρᾳ ἡμᾶς κεχρῆσθαι βούλεται, ἐννοίᾳ δὲ μᾶλλον καὶ συνέσει χρωμένους ἀποσείεσθαι γενικῶς τοὺς ἐναντίους. ἴασε δὲ θεοπρεπῶς τὸν ὑπομείναντα τὴν πληγήν, ὡς ἕτερός φησιν Εὐαγγελιστής, τοῖς ἀφιγμένοις εἰς τὸ συλλαβεῖν αὐτὸν θεοπρεπὲς καὶ τοῦτο διδοὺς σημεῖον. ἔτι δὲ τὴν αὐτοῦ χεῖρα καὶ θέλησιν πλεονεκτήσειν οὐδείς, διαδείκνυσι λέγων, καθ' ἡμέραν ἐν τῷ ἱερῷ διδάσκοντα οὐκ ἐκρατήσατε. ἐταμιευόμην γὰρ μᾶλλον τὸ χρῆναι παθεῖν καιρῷ τῷ καθήκοντι· καὶ οὗτός ἐστιν ὁ παρών, ἵνα πληρωθῶσιν αἱ γραφαί. δεικνὺς ὅτι οὐ τῆς αὐτῶν ἰσχύος ἦν τὸ κρατῆσαι. διατί γὰρ μὴ ἐν τῷ ἱερῷ αὐτὸν ἐκράτησαν; ὅτι ἐφοβοῦντο τὸν ὄχλον. διὸ καὶ ἔξω ἐξῆλθε καὶ ἀπὸ τοῦ τόπου καὶ ἀπὸ τοῦ καιροῦ διδοὺς αὐτοῖς ἄδειαν. καὶ ἀφέντες αὐτὸν οἱ μαθηταὶ ἔφυγον. οὐ γὰρ ἐνῆν ψεύσασθαι τὴν ἀλήθειαν, ἢ τοὺς προφήτας διαμαρτεῖν.

dios expediunt repellentes vim: non ſinit autem Chriſtus id fieri. non enim gladio nos uti vult, ſed ratione potiùs ac prudentia ad repellendos fortiter adverſarios. Curavit autem divina vi eũ qui plagam acceperat, ut alius ait Evangeliſta; ijs qui venerant ad comprehendendum, hoc ſignum dans idoneum ſuæ divinitatis. Porrò neminem fuiſſe contra manũ ejus, ac voluntatem prævaliturum, oſtẽdit dicens: De die in Templo docentem non comprehendiſtis, Differebam enim ego, & reſervabam paſſionem meam in tempus opportunum, quod nunc advenit; ut impleantur Scripturæ. ſignificans non fuiſſe in ipſorum poteſtate capere ipſum. quare autem in Templo non ſunt conati eum comprehendere? quoniam timebant populum. Propterea extra illum locum, & illam populi præſentiam ultrò egreſſus eſt, dans ipſis facultatem & ſecuritatem agendi quod vellent. *Et relinquentes eum Diſcipuli, fugerunt.* Non enim fieri poterat ut mentiretur veritas, & Prophetæ erraſſent.

„ Καὶ εἷς τις νεανίσκος ἠκολούθησεν
„ αὐτῷ περιβεβλημένος σινδόνα ἐπὶ
„ γυμνοῦ. καὶ κρατοῦσιν αὐτὸν οἱ νεα-
„ νίσκοι.

51. Adoleſcens autem quidam
„ ſequebatur eum amictus ſindo-
„ ne ſuper nudo: & tenuerunt
„ eum.

„ Ὁ δὲ καταλιπὼν τὴν σινδόνα, γυμ-
„ νὸς ἔφυγεν ἀπ' αὐτῶν.

52. At ille rejecta ſindone, nu-
„ dus profugit ab eis.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Ἆρα Ἰωάννης ἦν; ἐπειδὴ μέμνηται αὐτὸς ὁ Ἰωάννης σὺν τῷ Πέτρῳ καὶ αὐτὸν παραγενόμενον ἐν τοῖς τοῦ ἀρχιερέως. ἀλλ' εἰ ἦν ὁ Ἰωάννης, οὐκ ἦν αὐτὸν εἰκὸς σινδόνι μόνῃ περιβεβλῆσθαι καὶ εἶναι τὰ ἄλλα γυμνόν. οὐ γὰρ ἦν τοῦτο τῆς σεμνότητος τοῦ τοσούτου Ἰωάννου. ἀλλ' ὅτι ἐνταῦθα κεῖται, ὅτι ἀποδυσάμενος τοῖς συνέχουσιν αὐτὸς τὴν σινδόνα, ἔφυγεν· οὐδέ γε

ANONYMI. An hic Ioannes erat? nam & ipſe Ioannes memorat ſe fuiſſe cum Petro in ædibus Principis Sacerdotum: ſed ſi Ioannes eſſet, non erat veriſimile ipſum ſola involutum ſindone, cætera nudum fuiſſe. non enim id convenit ei gravitati, quam Ioannis tam laudati perſona requirit. Sed cùm hic ſcriptum legamus de hoc, qui-

cumque

cumque fuit, fugiſſe illum nudum relicta prenſantibus ſindone: & Ioannes de ſe teſtetur, ſeſe ſecutum eſſe & in domum introiſſe Pontificis, alium fuiſſe qui hoc fecerit intelligendum eſt: quempiam videlicet è populo, qui comprehenſus, tamquam eſſet ex comitatu Domini, iactura ſindonis ſe proripuerit.

Ἰωάννης, ὡς ἔφησεν αὐτὸς, καὶ ἠκολούθησε, καὶ εἰς τὸν οἶκον εἰσῆλθε τοῦ ἀρχιερέως. ὥστε ἄλλος τινὰ ὑπονοητέος τὸν τοῦτο πράξαντα, ἕνα τῶν ἐκ τοῦ δήμου ὃς συσχεθεὶς ὡς τις ὢν τῶν τοῦ Κυρίου, ἀφεὶς τὴν σινδόνα ἔφυγε.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Ἴσως ἀπὸ τῆς οἰκίας ἐκείνης, ἐν ᾗ τὸ πάσχα ἔφαγον, ἠκολούθησε, καὶ οὐδὲν ξένον.

VICTORIS ANTIOCH. Fortè hic è domo illa ubi Paſcha comederant ſecutus fuerat: in quo nihil nimis inſolitum eſt.

53. Et adduxerunt Ieſum ad
„ ſummum Sacerdotem: & con-
„ venerunt omnes Sacerdotes &
„ Scribæ & Seniores.
54. Petrus autem à longè ſe-
„ cutus eſt eum uſq; intrò in atriũ
„ ſummi Sacerdotis: & ſedebat cũ
„ miniſtris ad ignem, & calefa-
„ ciebat ſe.

„ Καὶ ἀπήγαγον τὸν Ἰησοῦν πρὸς
„ τὸν ἀρχιερέα· καὶ συνέρχονται αὐτῷ
„ πάντες οἱ ἀρχιερεῖς, καὶ οἱ πρεσ-
„ βύτεροι, καὶ οἱ γραμματεῖς.
„ Καὶ ὁ Πέτρος ἀπὸ μακρόθεν
„ ἠκολούθησεν αὐτῷ ἕως ἔσω εἰς τὴν
„ αὐλὴν τοῦ ἀρχιερέως, καὶ ἦν συγ-
„ καθήμενος μετὰ τῶν ὑπηρετῶν,
„ καὶ θερμαινόμενος πρὸς τὸ φῶς.

TOLOSANI. Fugerunt Diſcipuli ſicut dixerat Dominus & tantò ante Prophetæ. unus autem quidam adoleſcens ſequebatur ipſum indutus ſindone ſuper nudo. Ajunt quidam Iacobum hunc eſſe Fratrem Domini: hic enim cognominatus eſt Iuſtus, quod uno amiculo uſus tota vita fuerit. Alij verò ajunt non Iacobum, ſed Marcum Evangeliſtã hunc fuiſſe. quapropter & nomen ſuum ipſe tacuerit. Fieri quoque poteſt aliũ quempiam fuiſſe ex ea domo, in qua Paſcha comederant. Cæterùm hic quicumq; tandem ſequutus Chriſtum, comprehenſuſque à Iudæis fugit, fugientes deſerto eo Diſcipulos ipſos ejus videns. At Petrus ſequebatur fervẽtior adhuc cæteris verumq; ac ex intimo profectũ erga Magiſtrum amorem oſtendens.

ΤΟΛΩΣ. Ἔφυγον οἱ μαθηταὶ καθὼς εἶπεν ὁ Κύριος καὶ πρὸ πολλοῦ οἱ προφῆται· εἷς δέ τις νεανίσκος ἠκολούθησεν αὐτῷ περιβεβλημένος σινδόνα ἐπὶ γυμνοῦ. φασὶ δέ τινες Ἰάκωβον εἶναι τοῦτον τὸν τοῦ Κυρίου ἀδελφόν· οὗτος γὰρ μετεκλήθη δίκαιος διὰ τὸ ἑνὶ περιβολαίῳ κεχρῆσθαι παρ᾽ ὅλον τὸν βίον αὐτοῦ. ἕτεροι δὲ λέγουσι μὴ τὸν Ἰάκωβον ἀλλὰ τὸν παρόντα Εὐαγγελιστὴν· διὸ καὶ τὸ ὄνομα ἑκὼν ἐσιώπησεν. ἐνεδέχετο δὲ καὶ ἕτερον εἶναι ἐκ τῆς οἰκίας ἐν ᾗ τὸ πάσχα ἔφαγον· οὗτος τοίνυν ἀκολουθήσας τῷ Χριστῷ, καὶ συλληφθεὶς ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων ἔφυγε φεύγοντας ὁρῶν τοὺς μαθητὰς καὶ αὐτὸν μόνον καταλιπόντας· ὁ δὲ Πέτρος ἠκολούθει, θερμότερος τῶν ἄλλων ὑπάρχων, καὶ διάθεσιν ἐκ ψυχῆς πρὸς τὸν διδάσκαλον ἐνδεικνύμενος.

SCHOLIVM.

Hic enim cognominatus eſt Iuſtus, conſequentius diceret: *hic enim cognominatus eſt ſindonites!* Et fortaſſe ita reſcribendum eſt. vide Hieronymum in vita Iacobi τοῦ ἀδελφοθέου. cæterum ſi nihil mutamus, eſt etiam in uſu ſimplicis ſindonis fundamentum cognominis, Iuſti: vel quod profeſsionem pollicetur purioris ac ſanctioris vitæ, quæ iuſtitiæ nomine præſertim Hebræis dicitur: vel quod color fuci expers veritatem iuſtitiæ germanam deſignat. unde cana fides epitheton invenit. Vel quod illa εὐτέλεια & ἀπερίεργία, quam veſtitus ſimplicitas præfert, magnum indicium habet aliena non concupiſcentis. nam luxuriæ plerumque avaritia miniſtrat.

» Οἱ δὲ ἀρχιερεῖς καὶ ὅλον τὸ συνέ-
» δριον ἐζήτουν κατὰ τοῦ Ἰησοῦ μαρτυ-
» ρίαν, εἰς τὸ θανατῶσαι αὐτόν, καὶ οὐχ
» εὕρισκον.

55. Summi verò Sacerdotes &
» omne conciliũ quęrebãt adver-
» ſus Ieſum teſtimonium, ut eum
» morti traderent, nec inveniebãt.

» Πολλοὶ γὰρ ἐψευδομαρτύρουν
» κατ' αὐτοῦ, καὶ ἴσαι αἱ μαρτυρίαι
» οὐκ ἦσαν.

56. Multi enim teſtimoniũ fal-
» ſum dicebant adverſus eũ: & cõ-
» venientia teſtimonia non erant.

» Καί τινες ἀναστάντες ἐψευδομαρ-
» τύρουν κατ' αὐτοῦ, λέγοντες,

57. Et quidam ſurgentes, fal-
» ſum teſtimonium ferebant ad-
» verſus eum, dicentes,

» Ὅτι ἡμεῖς ἠκούσαμεν αὐτοῦ λέ-
» γοντος, ὅτι ἐγὼ καταλύσω τὸν
» ναὸν τοῦτον τὸν χειροποίητον, καὶ
» διὰ τριῶν ἡμερῶν ἄλλον ἀχειροποίη-
» τον οἰκοδομήσω.

58. Quoniam nos audivimus
» eum dicentem, Ego diſſolvam
» Templum hoc manufactum, &
» poſt triduum aliud non manu
» factum ædificabo.

» Καὶ οὐδὲ οὕτως ἴση ἦν ἡ μαρτυ-
» ρία αὐτῶν.

59. Et non erat conveniens te-
» ſtimonium illorum.

» Καὶ ἀναστὰς ὁ ἀρχιερεὺς εἰς τὸ
» μέσον, ἐπηρώτησε τὸν Ἰησοῦν, λέ-
» γων, οὐκ ἀποκρίνῃ οὐδέν; τί οὗτοί σου
» καταμαρτυροῦσιν;

60. Et exurgens ſummùs Sa-
» cerdos in medium, interrogavit
» Ieſum, dicens, Non reſpondes
» quicquam ad ea, quæ tibi obji-
» ciuntur ab his?

» Ὁ δὲ ἐσιώπα, καὶ οὐδὲν ἀπεκρί-
» νατο.

91. Ille autem tacebat, & nihil
» reſpondit.

ΤΟΛΩΣ. Ἀπήγαγον τὸν Κύριον πρὸς Ἄνναν· ἔνθα πάντες συνηγμένοι ἐτύγχανον· ὅπως ὃ μέλλουσι ποιεῖν μετὰ γνώμης τοῦ Ἀρχιερέως γένηται. ἐκεῖνος γὰρ ἦν τότε Ἀρχιερεύς. Συνήχθησαν οὖν πάντες καὶ ἐρωτῶσιν οὐχ ἁπλῶς ἀλλὰ σοφιστικῶς· καὶ ἐζήτουν κατ' αὐτοῦ μαρτυρίαν πρὸς τὸ θανατῶσαι αὐτόν, καὶ οὐχ εὕρισκον. τῶν δὲ μαρτύρων οἱ μὲν παντελῶς ψευδῆ ἔλεγον· οἱ δὲ δοκοῦντες τι λέγειν ἐσχηματισμένως ἔλεγον. καὶ παρὰ τὴν ἔννοιαν

TOLOS. Abduxerunt Dominum ad Annam ubi omnes congregati erant, ut quod facturi erant de ſententia Principis Sacerdotum fieret; talis enim tunc Annas erat. Conveniunt igitur omnes, & interrogant non ſimpliciter, ſed ſophiſticè; & quærebant contra ipsũ teſtimoniũ ad eum morte mulctãdum, nec inveniebant. Teſtium porrò alij quidem omninò falſa

Tt dice-

dicebant: alij viſi dicere aliquid, artificioſè loquebantur, & alias à vulgò notis ſubjiciebāt verbis notiones. Non enim dixit Dominus: *Ego diſſolvam Templum hoc manu factum*, ac ne ſimpliciter quidem, *ſolvam Templum hoc*; ſed, *ſolvite Templum hoc*. neque de illo Templo loquebatur, de quo jam ſermo erat. Atque hi quidem ita interrogabant fraudulenter & mendaciter; Dominus autem tacebat, ſciens ipſos non audituros. non enim ſtudebant invenire veritatem, ſed ipſum morti addicere.

τῶν λελεγμένων. οὐ γὰρ εἶπεν ὁ Κύριος ὅτι ἐγὼ καταλύσω τὸν ναὸν τοῦτον τὸν χειροποίητον· οὐ δὲ πάλιν λύσω τὸν ναόν· ἀλλά, λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον· οὐ δὲ περὶ ἐκείνου τοῦ ναοῦ εἶπε περὶ οὗ ὁ λόγος. Καὶ οὗτοι μὲν οὕτως ἠρώτων πεπλανημένα ἐν ψεύδει. ὁ δὲ Κύριος ἐσιώπα· εἰδὼς ὡς οὐ προσέξουσιν αὐτῷ. οὐ γὰρ ἦν αὐτοῖς ἡ σπουδὴ τοῦ εὑρεῖν τὴν ἀλήθειαν· ἀλλὰ τοῦ θανατῶσαι αὐτόν.

„ Rurſum ſummus Sacerdos
„ interrogabat eum: & dixit ei, Tu
„ es Chriſtus Filius Dei benedicti?

62. Ieſus autem dixit illi, Ego
„ ſum, & videbitis Filium homi-
„ nis ſedentem à dextris virtutis,
„ & venientem in nubibus Cœ-
„ li.

63. Summus autem Sacerdos
„ ſcindens veſtimēta ſua, ait, Quid
„ adhuc deſideramus teſtes?

64. Audiſtis blaſphemiā. quid
„ vobis videtur? Qui omnes con-
„ demnaverunt eū eſſe reū mortis.

„ Πάλιν ὁ ἀρχιερεὺς ἐπηρώτα αὐ-
„ τόν, καὶ λέγει αὐτῷ, σὺ εἶ ὁ Χριστὸς
„ ὁ υἱὸς τοῦ εὐλογητοῦ;

„ Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν, ἐγώ εἰμι.
„ καὶ ὄψεσθε τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου
„ καθήμενον ἐκ δεξιῶν τῆς δυνά-
„ μεως, καὶ ἐρχόμενον μετὰ τῶν νε-
„ φελῶν τοῦ οὐρανοῦ.

„ Ὁ δὲ ἀρχιερεὺς διαῤῥήξας τοὺς
„ χιτῶνας αὐτοῦ, λέγει, τί ἔτι χρείαν
„ ἔχομεν μαρτύρων.

„ Ἠκούσατε τῆς βλασφημίας. τί ὑμῖν
„ φαίνεται; οἱ δὲ πάντες κατέκριναν
„ αὐτὸν ἔνοχον εἶναι τοῦ θανάτου.

ANONYMI. *Et non erat conveniens teſtimonium eorum*. Fortè enim alij aderant, rem ut verè ſe habuerat, & verba ejus uti protulerat referentes. *Ait autem ſummus Sacerdos: Tu es Chriſtus Filius Dei benedicti?* Et unde hoc norat ſummus Sacerdos? Puto, ex Scriptura dicente: *Filius meus es tu: Ego hodie genui te*. Et iterum: *Et ego Primogenitum ponam eum*, &: *Quis ſimilis erit Domino in filijs Dei?*

Pſal. 2. 7. 88. 7. 28.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Καὶ οὐδὲ οὕτως ἴση ἦν ἡ μαρτυρία αὐτῶν· ἦσαν γὰρ ἴσως ἄλλοι τὸ ἀληθὲς, καὶ ὡς αὐτὸς εἴπε, μεμαρτυρηκότες. λέγει δὲ ὁ ἀρχιερεὺς, σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ εὐλογητοῦ. Καὶ πόθεν ἄρα τοῦτο ᾔδει ὁ ἀρχιερεύς; οἶμαι ἐκ τῆς γραφῆς τῆς λεγούσης, υἱός μου εἶ σύ, ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε· καὶ πάλιν, κἀγὼ πρωτότοκον θήσομαι αὐτὸν· καὶ τίς ὁμοιωθήσεται τῷ Κυρίῳ ἐν υἱοῖς Θεοῦ;

VICTORIS ANT. Multus hic fervor Petri, neque fugientes videns fugit; ſed perſtat & ingreditur. Aderat & Ioannes; quippe no-

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Πολλὴ θερμότης τοῦ Πέτρου· οὐδὲ φεύγοντας ἰδὼν ἔφυγεν· ἀλλ' ἕστη καὶ εἰσῆλθεν. ἦν δὲ καὶ Ἰωάννης, ἐπειδὴ γνώριμος ἦν.

[illegible]. καὶ διατί ἀπήγαγον αὐτὸν ἐκεῖ, ὅπου ἦσαν ἅπαντες συνηγμένοι; ἵνα μετὰ γνώμης πάντα ποιῶσι τῶν ἀρχιερέων. ἐκεῖνος γὰρ ἦν τότε ἀρχιερεύς. συνήχθησαν οὖν ἅπαντες, καὶ συνέδριον ἦν λοιμῶν· καὶ ἐρωτῶσιν οὐχ ἁπλῶς, ἀλλὰ βουλόμενοι σχῆμα περιθεῖναι τῇ ἐπιβουλῇ ταύτῃ δικαστηρίου. οὐδὲ γὰρ ἴσαι αἱ μαρτυρίαι φησίν. οὕτω πεπλανημένον τὸ δικαστήριον ἦν, καὶ θορύβου πάντα ἔγεμε καὶ ταραχῆς. ἐλθόντες δὲ ψευδομάρτυρες ἔλεγον ὅτι οὗτος εἶπεν ὅτι ἐγὼ καταλύσω τὸν ναὸν τοῦτον τὸν χειροποίητον, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἄλλον ἀχειροποίητον οἰκοδομήσω. κατὰ τὴν προσθήκην τοῦ χειροποιήτου ηὔξανον τὴν συκοφαντίαν. οὐ γὰρ εἶπε, λύσω, ἀλλά, λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον. καὶ οὐδὲ περὶ ἐκείνου, ἀλλὰ περὶ τοῦ σώματος τοῦ ἰδίου. τί οὖν ὁ ἀρχιερεύς; βουλόμενος εἰς ἀπολογίαν καταστῆσαι ἵνα ἐξ αὐτῆς αὐτὸν ἕλῃ, φησίν, οὐκ ἀποκρίνῃ οὐδέν; τί οὗτοί σου καταμαρτυροῦσιν; ὁ δὲ ἐσιώπα. ἀνόνητα γὰρ ἦν τὰ τῆς ἀπολογίας οὐδενὸς ἀκούοντος. καὶ γὰρ σχῆμα τοῦ δικαστηρίου ἦν μόνον. ὃ καὶ ἔδειξε κατὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ Λουκᾶ, εἰπὼν πρὸς τοὺς ἐρωτῶντας· εἰ σὺ ὁ Χριστός; εἰπὲ ἡμῖν, ἐὰν ὑμῖν εἴπω οὐ μὴ πιστεύσητε, ἐὰν δὲ ἐρωτήσω, οὐ μὴ ἀποκριθῆτε. πάλιν δὲ ὁ ἀρχιερεὺς ἐπερωτᾷ αὐτὸν εἰ αὐτὸς ἢ ὁ Χριστός; καὶ ἐπειδὴ Χριστοὶ ἐκαλοῦντο οἵ τε ἱερεῖς καὶ προφῆται καὶ βασιλεῖς, προσέθηκε κατ᾽ ἐξαίρετον, ὁ υἱὸς τοῦ εὐλογητοῦ, ἵνα εἴπῃ τοῦ Θεοῦ. ἐπ᾽ ἐλέγχῳ δὲ αὐτοῦ ἡ ἀπόκρισις, ὅτι ἐγώ εἰμι. οὐ γὰρ ὡς δυνάμενος πεῖσαι. καὶ γὰρ εἶπε κατὰ Λουκᾶν ὅτι οὐ μὴ πιστεύσητε. ἀλλ᾽ ἵνα μηδὲ τοῦτο ὑπολείπηται, ὅτι οὐ σαφῶς ἤκουσαν δηλοῦντος ἑαυτὸν ὄντα Χριστόν. καὶ ὁ μὲν Μάρκος ἄντικρυς λέγει. Τὸ δὲ ἐστιν ἐλέγχοντος ὅτι οὐ παντελῶς διελάνθανεν αὐτοὺς τὸ πρᾶγμα, διὰ τὴν ἐκ τῶν σημείων ἐπίγνωσιν. πόθεν γὰρ τὸ λέγειν τοῦτον μόνον Χριστόν, ὅπως ἐφ᾽ ἑτέ-

tus Pontifici. Quare autem abduxerunt Ieſum eò ubi erant omnes congregati? ut ex ſententia Principum Sacerdotum cuncta facerēt. Ille autem erat tunc ſummus Sacerdos. congregati ergo erant omnes & conſeſſus erat peſtilentium. Et interrogant non ſimpliciter, ſed ſpeciem ſtudentes obtendere plauſibilem inſidioſo huic judicio. neque enim erant, inquit, conveniētia teſtimonia. Adeo errantium hoc Tribunal erat: & tumultu ac perturbatione plena erant omnia. *Accedentes autem falſi teſtes dicebāt: Hic dixit: deſtruam Templum hoc manu factum, & tribus diebus aliud non manu factum ædificabo.* Additione vocis *non manu factum*, cumulabant impoſturam. non enim dixit, deſtruam; ſed, deſtruite Tēplum hoc. neque de Templo lapideo dixit; ſed de proprio corpore. Quid ergo Pontifex? volens elicere ex ipſo defenſionem ſui, ut ex ea raperet aliquid calumniæ, ait: *Non reſpondes quicquam ad ea, quæ tibi obijciuntur ab his? Ille autem tacebat.* Inutilis erat defenſio, nemine audiente. nam ſpecies ſolùm erat iudicij. Quod & Chriſtus oſtendit juxta narrationem Lucæ, reſpondens ad interrogantes ſe: *Si tu es Chriſtus, dic nobis? Si vobis dixero non credetis: ſi autem interrogavero, non reſpondebitis.* Rurſus autem ſummus Sacerdos interrogat ipſum, an ipſe ſit Chriſtus? & quoniam Chriſti vocabantur Sacerdotes & Prophetæ, adjungit ad diſcrimen: *filius benedicti*: hoc eſt Dei. Ad convictionem verò ejus reſponſum redditur: *Ego ſum.* non quod illos ſic perduci ad credendū poſſe crederet; ait enim ſecundum

Lucam, *non credetis*. ſed ne quidquam omitteret, aut ipſis excuſationem relinqueret, quaſi non clarè audiſſent affirmantem ſe Chriſtum eſſe, Et Marcus quidem planè ac palàm affirmat. Porrò ex hoc convincitur, non planè latuiſſe ipſos divinitatem Chriſti, cujus notitiam hauſerant ex ſignis ab eo factis. unde enim veniſſet ipſis in mentem hunc ſolum Chriſtum appellare, quo nomine alios non vocaſſent? Subjungit autem mentionem judicij, minaciter denuncians, viſuros eos ſe in cæleſti gloria apparentem. Illud autem, *à dextris virtutis*, gloriam indicat è Cœlo apparituram; non figuram corpoream. non enim videtur qui omninò eſt inviſibilis, ut & ſeſſio à dextris corporaliter ſpectanda dicatur. Sed eum in maxima, quę ſub oculi ſenſum cadere poſſit gloria ſpectandum; tali gloria viſibili ad inviſibilem, quam repręſentat, proximè & honoratiſſimè accedente. At cùm hæc audiſſent, non ſibi caverunt; ſed quod dictum fuerat, blaſphemiam eſſe conclamarunt, & non amplius opus eſſe teſtibus. Sic non ad utilitatem fiunt inobedientibus myſteriorum revelationes, ſed ad condemnationem. Profeſſo ergo Chriſto ſeipſum de quo quærebant eſſe, & ſeſſurum à dextris Patris, & venturum rurſus ad judicandum orbem terrarum, quæ ſummam à ſe dictorum concordiã conſtantiamque declarantis erant; Summus Sacerdos ſcidit veſtimenta ſua, & ait: audiſtis quæ dicuntur, quid vobis videtur? non affert domo ſuffragium, ſed ab ipſis petit, ut ſuper confeſſis delictis & manifeſta blaſphemia: & præoccupat auditores dicens: vos enim audiſtis blaſphemiam, tantùm non cogens, & malè confirmans, aut potiùs vi adigens ad ferendam ſententiam condemnationis. Quid igitur illi? *condemnaverunt eum eſſe reum mortis*. ipſi accuſatores, ipſi judices, ipſi ſimul

ρεν οὐκ εἰρήκασιν; ἐπιφέρει δὲ καὶ τὸ τῆς κρίσεως ἀπειλῶν, ὅτι ὄψονται αὐτὸν ἐν τῇ οὐρανίῳ δόξῃ φαινόμενον. τὸ δὲ ἐκ δεξιῶν τῆς δυνάμεως τὴν δόξαν λέγει τὴν ἐξ οὐρανοῦ φανησομένην. οὐ σχῆμα σωματικόν· οὐδὲ γὰρ ὁρᾶται ὁ πάντη ἀόρατος, ἵνα καὶ ἡ ἐκ δεξιῶν καθέδρα σωματικῶς θεωρεῖσθαι λέγηται· ἀλλὰ τὸ ἐν μεγίστῃ δόξῃ τῇ ὁρατῇ θεωρηθήσεσθαι· ὡς τῆς ὁρατῆς δόξης τῇ ἀοράτῳ ἐκείνῃ συναπτομένης ἐγγύτατα καὶ ἐντιμότατα. ἀλλ' ὅμως ἀκούσαντες οὐκ ἐφυλάξαντο, ἀλλὰ βλασφημίαν εἶπον εἶναι τὸν λόγον, καὶ μηκέτι ζητεῖσθαι μάρτυρας. οὕτως οὐκ εἰς ὠφέλειαν τοῖς ἀνηκόοις αἱ τῶν μυστηρίων ἀποκαλύψεις, ἀλλ' εἰς κατάκρισιν. εἰπόντος τοίνυν τοῦ Χριστοῦ ὅτι αὐτός ἐστι, καὶ ὅτι ἐκ δεξιῶν καθέζεται τοῦ πατρός, καὶ ὅτι ἥξει πάλιν κρινῶν τὴν οἰκουμένην, ὃ πολλὴν τὴν πρὸς αὐτὸν συμφωνίαν δηλοῦντος ἦν· διέρρηξεν αὐτοῦ τὰ ἱμάτια ὁ ἀρχιερεύς, καί φησιν, ἠκούσατε τῶν λεγομένων· τί ὑμῖν δοκεῖ; οὐ φέρει τὴν ψῆφον οἴκοθεν, ἀλλὰ παρ' ἐκείνων ὡς ἐπὶ ὡμολογημένων ἁμαρτημάτων βλασφημίας δήλης, καὶ προλαμβάνει τοὺς ἀκροατὰς λέγων, ὑμεῖς γὰρ ἠκούσατε τῆς βλασφημίας, μονονουχὶ καταναγκάζων καὶ βεβαιῶν κακῶς, μᾶλλον δὲ βιαζόμενος τὴν ψῆφον ἐξενεγκεῖν. τί οὖν ἐκεῖνοι; κατέκριναν αὐτὸν ἔνοχον εἶναι θανάτου· αὐτοὶ κατήγοροι καὶ δικασταὶ τὰ πάντα γινόμενοι. πάντας γὰρ ἐπεποιήσατο διὰ τοῦ ῥῆξαι τὸν χιτωνίσκον. ἔθος γὰρ ἦν αὐτοῖς τοῦτο ποιεῖν, ἡνίκα βλασφημίας τινὸς ἤκουσαν ὡς ἐνόμιζον.

ſimul omnia. omnes enim traxit illa diſruptione veſtis. Mos autem illis erat veſtem ſcindere, cùm audiebant aliquid quod ipſis blaſphemia eſſe videbatur.

SCHOLIVM.

Cùm dicit: apparituram non figuram corpoream, *ſed gloriam*: gloriæ verbo naturam & maieſtatem Divinam intelligere videtur.

» Καὶ ἤρξαντό τινες ἐμπτύειν αὐτῷ,
» καὶ περικαλύπτειν τὸ πρόσωπον αὐ-
» τοῦ, καὶ κολαφίζειν αὐτὸν, καὶ λέ-
» γειν αὐτῷ, προφήτευσον· καὶ οἱ
» ὑπηρέται ῥαπίσμασιν αὐτὸν ἔβαλλον.

65. Et cœperunt quidam con-
» ſpuere eum, & velare faciem
» ejus, & colaphis eum cædere, &
» dicere ei, Prophetiza. & mini-
» ſtri alapis eum cædebant.

ΤΟΛΩΣ. Οὐχ ἁπλῶς ἐρωτᾷ πάλιν ὁ Ἀρχιερεὺς τὸν Κύριον· ἀλλ' ἵνα ἀφορμὴν εὕρῃ κατ' αὐτοῦ βλασφημίας. διὸ καὶ προστίθησι τῇ ἐρωτήσει τό· σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ εὐλογητοῦ; τοῦτο δὲ πάλιν λέγει ἵνα χωρίσῃ αὐτὸν ἀπὸ τῶν ἄλλων Χριστῶν. Χριστοὶ γὰρ ἐλέγοντο τότε οἵ τε βασιλεῖς καὶ οἱ ἀρχιερεῖς. τούτων δὲ οὐδεὶς υἱὸς Θεοῦ ὠνομάσθη. τυπέσι τοῦ εὐλογημένου ὅμως καίπερ κακῶς ἐρωτήσαντος τοῦ Ἀρχιερέως, ἀπεκρίθη ὁ Σωτὴρ λέγων ἐγώ εἰμι· τοῦτο δὲ ποιεῖ ἵνα μὴ ὕστερον εἴπωσιν, ὅτι οὐκ εἶπας ἁπλῶς ὅτι ἐγώ εἰμι Θεός. εἰ γὰρ ἔλεγες ἐπιστεύσαμεν ἄν. διὸ καὶ ὄψεσθέ με, φησιν, ὡς υἱὸν ἀνθρώπου ἐκ δεξιῶν καθήμενον τῆς δυνάμεως, τουτέστι τοῦ Πατρός. ἀκούσας δὲ ὁ Ἀρχιερεὺς διέρρηξε τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, ὡς δῆθεν βλασφημήσαντος τοῦ Κυρίου. ἔθος γὰρ ἦν τοῦτο τοῖς Ἰουδαίοις, ἐπὶ ταῖς βλασφημίαις διαρρήσσειν τὰς ἐσθῆτας· καὶ τότε γεγονυίας κατ' αὐτοῦ τῆς κοινῆς ψήφου, παρέλαβον αὐτὸν οἱ ὑπηρέται τύπτοντες ἅμα καὶ λέγοντες προφήτευσον ἡμῖν τίς ἐστιν ὁ παίσας σε.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Διὰ ταύτης τῆς ἀτιμίας τὴν ἡμετέραν ἀτιμίαν τὴν ἐπὶ τῇ παραβάσει, ἰᾶται.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Ὁ γῆς καὶ οὐρανοῦ Κύριος, ὁ τῶν ὅλων δημιουργὸς καὶ τεχνίτης, ὡς εἷς ὑμῶν ἀτιμάζεται, καὶ διακαρτερεῖ τυπτόμενος, καὶ τὸν

TOLOSANI. Rurſus nõ ſimpliciter ſummus Sacerdos interrogat Dominum; ſed ut crimen ipſi blaſphemię cum colore impingat. Quare & addit interrogationi: *Tu es Chriſtus Filius benedicti?* quod ait ut illũ diſtinguat ab alijs Chriſtis. Chriſti enim tunc dicebantur & Reges, & ſummi Sacerdotes. at eorum nemo filius Dei nominatus eſt. Deus namque vocabulo *benedicti* deſignabatur. Etſi malo animo ſummus Sacerdos interrogaverat, tamen reſpondit Chriſtus dicens: *Ego ſum*. Hoc autem fecit; ne quis excuſans Iudæus poſtea diceret, non te agnovimus, quia nũquam clarè ac diſertè dixiſti te eſſe Deum; ſi enim dixiſſes credidiſſemus utique. quare & addidit. videbitis me ut filium hominis ſedentem à dextris virtutis, videlicet Patris: quo ſummus Sacerdos audito ſcidit veſtimenta ſua, tamquam blaſphemãte Domino. Mos quippe Iudæis erat audita blaſphemia veſtimenta ſcindere. Tunc lata in illum comunibus ſuffragijs damnatione, comprehenderunt illũm miniſtri, percutientes ſimul & dicentes, Prophetiza nobis quis eſt qui te percuſſit.

ANO-

ANONYMI. Per hanc ignominiam, ignominiæ noſtræ, cui ex tranſgreſſione ſubjacemus, remedium adhibuit.

VICTORIS ANT. Terræ ac Cœli Dominus, omnium Creator, atque Artifex, tamquam unus ex nobis inhonoratur, pulſatus perdurat, impiorum irriſiones ſuſtinet, exemplum ſeſe nobis ſummæ, atque invictæ patientiæ proponens. *Et cædentes eum ajebant, prophetiza.* Qui ſcrutatur corda & renes, omnis largitor prophetiæ, quomodo ignoraret quis ipſum percuſſerit?

ἐκ τῶν ἀσεβῶν ὑπομένει γέλωτα, τύπον ἡμῖν τῆς εἰς ἄκρον ἀνεξικακίας ἑαυτὸν παρατιθείς. καὶ τύπτοντες, προφήτευσον φασίν. ὁ ἐξετάζων καρδίας καὶ νεφρούς, ὁ προφητείας πάσης δοτήρ, πῶς οὐ γνώσεται, τίς ἐστιν ὁ παίσας αὐτόν;

66. Et cùm eſſet Petrus in atrio
„ deorſum, venit una ex ancillis
„ ſummi Sacerdotis:

67. Et cùm vidiſſet Petrũ ca-
„ lefacientem ſe, aſpiciens illũ, ait,
„ Et tu cum Ieſu Nazareno eras.

68. At ille negavit, dicens, Ne-
„ que ſcio, neque novi quid di-
„ cas. Et exijt foras ante atrium:
„ & gallus cantavit.

69. Rurſus autem cùm vidiſ-
„ ſet illum ancilla, cœpit dicere
„ circumſtantibus, Quia hic ex
„ illis eſt.

70. At ille iterum negavit. Et
„ poſt puſillum rurſus, qui aſta-
„ bant, dicebant Petro, Verè ex
„ illis es: nam & Galilæus es.

71. Ille autẽ cœpit anathema-
„ tizare & jurare, Quià neſcio ho-
„ minem iſtum quem dicitis.

72. Et ſtatim gallus iterum cã-
„ tavit. Et recordatus eſt Petrus
„ verbi quod dixerat ei Ieſus,
„ Priuſquã gallus cantet bis, ter
„ me negabis. Et cœpit flere.

„ Καὶ ὄντος τοῦ Πέτρου ἐν τῇ αὐλῇ
„ κάτω, ἔρχεται μία τῶν παιδισκῶν τοῦ
„ ἀρχιερέως.

„ Καὶ ἰδοῦσα τὸν Πέτρον θερμαινόμε-
„ νον, ἐμβλέψασα αὐτῷ, λέγει, καὶ
„ σὺ μετὰ τοῦ Ναζαρηνοῦ Ἰησοῦ ἦσθα.

„ Ὁ δὲ ἠρνήσατο λέγων, οὐκ οἶδα,
„ οὐδὲ ἐπίσταμαι τί σὺ λέγεις. καὶ ἐξῆλ-
„ θεν ἔξω εἰς τὸ προαύλιον. καὶ ἀλέκ-
„ τωρ ἐφώνησε.

„ Καὶ ἡ παιδίσκη ἰδοῦσα αὐτὸν πά-
„ λιν, ἤρξατο λέγειν τοῖς παρεστηκόσιν,
„ ὅτι οὗτος ἐξ αὐτῶν ἐστιν.

„ Ὁ δὲ πάλιν ἠρνεῖτο. καὶ μετὰ μικρὸν
„ πάλιν οἱ παρεστῶτες ἔλεγον τῷ Πέ-
„ τρῳ, ἀληθῶς ἐξ αὐτῶν εἶ. καὶ γὰρ
„ Γαλιλαῖος εἶ, καὶ ἡ λαλιά σου
„ ὁμοιάζει.

„ Ὁ δὲ ἤρξατο ἀναθεματίζειν καὶ
„ ὀμνύειν ὅτι οὐκ οἶδα τὸν ἄνθρωπον
„ τοῦτον ὃν λέγετε.

„ Καὶ ἐκ δευτέρου ἀλέκτωρ ἐφώνη-
„ σε. καὶ ἀνεμνήσθη ὁ Πέτρος τοῦ ῥή-
„ ματος οὗ εἶπεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, ὅτι
„ πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι δὶς, ἀπαρ-
„ νήσῃ με τρὶς. καὶ ἐπιβαλὼν ἔκλαιε.

TOLOSANI. Negavit unïverſorum Salvatorem Beatus Petrus, idque cum juramento, nec ſemel, ſed ter ad unam vocem, ſive ancillæ ejuſdem eadem iterantis, ut Marcus ait, ſive alterius, ut

ΤΟΛΩΣ. Ἠρνήσατο τὸν τῶν ὅλων Σωτῆρα καὶ Κύριον ὁ μακάριος Πέτρος, καὶ τοῦτο ἐνωμότως, καὶ οὐχ ἅπαξ ἀλλὰ τρὶς διὰ ῥῆμα ἕν. εἴτε παιδίσκης τῆς αὐτῆς δεύτερον ὡς ὁ Μάρκος φησίν· εἴτε ἑτέρας, ὡς ὁ Ματθαῖος, καταμη-

νυούσης

νεύσης αὐτὸν ὡς ἕνα ὄντα τῶν μαθητῶν. ἀλλὰ οὐδὲ παιδίσκην, ἄνδρα δὲ λέγει τὸν διισχυριζόμενον ὅτι ἐκεῖ καὶ οὗτος ἦν. οὐ γὰρ ἐξηκρίβωνται τοῦτο τοῖς γράψασι τὰ Εὐαγγέλια. ἐπεὶ μηδὲ συντεῖνον ἦν εἰς πίστιν. ὡς γὰρ εἴρηται, ἄνδρα λέγει ὁ Λουκᾶς οὐχὶ παιδίσκην. τοῦτο δὲ κατ' οἰκονομίαν συνεχώρησεν ὁ Θεὸς παθεῖν τὸν Πέτρον, διδάσκων αὐτὸν τὴν ἀνθρωπίνην ἀσθένειαν. περὶ δὲ τῆς παιδίσκης ὅτι διαπεφώνηται τοῖς Εὐαγγελισταῖς ὁ περὶ αὐτῆς λόγος, οὐδὲν ἄτοπον. οὐ γὰρ εἶπεν ὁ μὲν τῶν Εὐαγγελιστῶν ὅτι ἐσταυρώθη ὁ Κύριος· ὁ δὲ, οὐ· μὴ γένοιτο. ὁ δὲ Πέτρος ἐννοήσας, φησὶ γὰρ, ὁ Σωτὴρ εἴρηκε πρὸς αὐτὸν ὅτι τρὶς ἀπαρνήσῃ με πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι, ἐπιβαλὼν ἔκλαιε, τουτέστιν ἐγκαλυψάμενος τὴν κεφαλήν. ἢ ἐπιδραξάμενος μετὰ σφοδρότητος ἔκλαιεν.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Ὅτι μὲν ἠρνήσατο, πρόδηλον. τοῦτο γὰρ καὶ ὁ Κύριος αὐτῷ προείρηκεν. οὐ πάντως ἐπιορκεῖ ἢ τὸ ἀνάθεμα παρέχρινε λέγων, οὐκ οἶδα τὸν ἄνθρωπον τοῦτον ψιλὸν ἢ ἕνα τῶν καθ' ἡμᾶς, ἀλλὰ μετὰ τοῦ εἶναι αὐτὸν ἄνθρωπον καὶ Θεὸν αὐτὸν ἐγίνωσκε.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Ἠσθένησε κατὰ τὴν πρόῤῥησιν ὁ μακάριος Πέτρος, καὶ ἠρνήσατο τὸν τῶν ὅλων σωτῆρα Κύριον, καὶ οὐχ ἅπαξ, ἀλλὰ τρὶς, καὶ ἐνωμότως ἐποιεῖτο τὴν ἄρνησιν διὰ ῥῆμα παιδίσκης, οὐ μνημονεύσας ὑπὸ τοῦ παραχρῆμα ταραχῆς τοῦ λόγου τοῦ κυρίου· ὃς ἀρνήσεταί με ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ἀρνήσομαι αὐτὸν ἔμπροσθεν τοῦ πατρός μου. οὐ γὰρ ἐξηκρίβωται τοῦτο τῇ μνήμῃ γράψαντες, ἐπεὶ μηδὲ συνέχον ἦν εἰς τὴν σωτήριον πίστιν· ὁπότε ὁ Λουκᾶς οὐδὲ παιδίσκην, ἀλλ' ἄνδρα λέγει τὸν διισχυριζόμενον, ὅτι μετὰ τοῦ Ἰησοῦ καὶ οὗτος ἦν. τῶν δὲ τοιούτων οὐ σφόδρα συνεχόντων συμπεφώνηται τὸ προκείμενον· ὅτι καὶ δεύτερον ὁ Πέτρος ἠρνήσατο μεθ' ὅρκου μηδὲ εἰδέναι τὸν ἄνθρωπον. καὶ πάλιν ἄλλων τὰ αὐτὰ ἐπιφερόντων σφοδροτέ-

Matthæus, indicantis ipſum eſſe unum Diſcipulorum. quamquam hic non ancillam, ſed virum dicit eum fuiſſe qui conſtanter affirmaverit, ibi & eum fuiſſe. Non enim id ad liquidum diſcernere Sacri Scriptores curarunt, quod parùm referret ad fidem ſummæ rei. Viri quoque, non ancillę Lucas meminit. Id porrò providè permiſit Deus evenire, experimēto proprio, docens ipſum quanta ſit humana infirmitas. quod autem in ancilla diſſonent Evangeliſtæ, nihil abſurdum eſt. non enim in crucifixione diſſenſerunt, ajente hoc, illo negante. abſit. At Petrus mente repetens quod Dominus ei prædixerat: ter me negabis antequam gallus cantet, injiciens, flevit: hoc eſt operto capite. vel quod cum vehementia flere cœperit.

SCHOLIVM. Nimis liberaliter concedit hic Auctor diffidere Evangeliſtas in Ancillæ mentione. non enim etiam in re minimi momenti mentiri potuit ullus eorum. & rectè cohærere quæ ij ſcripſerunt de negatione multi Interpretes antiqui & recentes clare demonſtrant, ex quibus quod hic deeſt ſupplendum.

ANON. Negaſſe Petrū manifeſtū eſt. Hoc enim & Dominus ipſi prædixerat. non tamen pejeraſſe cū illa verba: *non novi hominem iſtum quem dicitis*, jurando & anathematizando confirmavit: vera enim erant illa ut ſonant. Siquidem verè Petrus, qui Chriſtum eſſe Deum ſciebat, non noverat illum hominem merum, aut unum ex nobis.

VICTORIS ANT. Infirmatus eſt juxta prædictionem Beatus Petrus, & negavit omnium Salvatorem Dominum. idque non ſemel, ſed ter, & juramento firmavit

vit negationem, ob verbum Ancillæ. perturbatione præſenti ei excutiente memoriam illorum Chriſti verborum: *Qui me negaverit coram hominibus, negabo & ego eum coram Patre meo*. Modus & ordo negationum non eſt minuta diligentia expreſſus à Scriptoribus ſacris, id tanti non ducentibus, quod minus neceſſarium putarent ad ſalutarem conſtituendam fidem. Itaque Lucas non ancillam, ſed virum dicit aſſeveraſſe, & hunc cum Ieſu fuiſſe. Verùm utcumque illa non valde inter ſe cohærere videantur, palàm certè in principali propoſito conveniunt trinæ Petri negationis memorandæ. nam certè ſecundò negavit, idque cum juramento, ſe noſſe hominem. & rurſus tertiò, quibuſdam eadem contentioſiùs affirmantibus. ut autem metus ex parte receſſit, & revaluit ratio, reddita memoria, quam perturbatio excuſſerat, & inopinatiſſimè deprehendit verum eſſe quod Dominus, ejus confidentiam increpans, prædixerat; ſimul ſigno prænunciato galli cantaturi admonitus, ſenſit quem negaſſet; *egreſſus foras flevit amarè*. poſtquam Chriſtus ipſum reſpexerat, converſuſq; manſit quod erat verus Diſcipulus. Abundavit enim ſpe remiſſionis. cæterùm hoc dicimus: Sanctorũ lapſus ideo nobis per ſcripturas aperiri, ut ipſorum pœnitentiæ ſimus imitatores. Medicinam quippe ſalutis excogitavit miſericors Deus pœnitentiam. quam tollere conantur qui puros ſeipſos dicunt, non cogitantes, omni eſſe ſorde plenum, tam ſuperbè de ſe ſentire. mundus enim nemo eſt à ſorde, ſicut ſcriptum eſt. Illud autẽ

ρως ἀπώμνυτο. ὡς δὲ ὀλίγον ὁ φόβος παρῆλθε καὶ ἀνεῤῥώσθη ὁ λογισμὸς πρὸς τὴν μνήμην ἣν ἀπὸ τῆς ταραχῆς ἀπολωλέκει, καὶ παραδόξως εὑρίσκει τὸν ἔλεγχον αὐτοῦ γεγυμνωμένον ὃν ὁ Κύριος εἶπεν, καὶ τὸ σημεῖον δὲ τοῦ ἀλεκτρυόνος αἰσθανόμενος, τίνα ἠρνήσατο. ἐξελθὼν ἔξω φησὶν ἔκλαυσε πικρῶς, ἐπεστραφηκότος αὐτῷ τοῦ Χριστοῦ. ἐπιστρέψας μεμένηκε, ὅπερ ἦν, γνήσιος μαθητής. πεπλούτηκε γὰρ τῆς ἀφέσεως τὴν ἐλπίδα. πλὴν ἐκεῖνό φαμεν ὅτι τῶν ἁγίων ὀλισθήματα διὰ τῶν γραφῶν μανθάνομεν, ἵνα καὶ τῆς αὐτῶν μετανοίας μιμηταὶ γενώμεθα. φάρμακον γὰρ σωτηρίας ἐπενόησεν ὁ φιλοικτίρμων Θεὸς τὴν μετάνοιαν, ἣν ἀναιρεῖν πειρῶνται οἱ καθαροὺς ἑαυτοὺς εἶναι λέγοντες· οὐκ ἐννοήσαντες ὅτι παντὸς δεῖ ῥύπου μεστὸν τὸ τοιαύτην ἔχειν ἐν ἑαυτοῖς τὴν διάληψιν. καθαρὸς γὰρ οὐδεὶς ἀπὸ ῥύπου, καθὼς γέγραπται. κἀκεῖνο δὲ μὴ ἀγνοείτωσαν· ὅτι πρὶν συλληφθῆναι Χριστὸν καὶ ἀρνήσασθαι τὸν Πέτρον, μέτοχος ἦν οὗτος σώματος τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ τιμίου αἵματος, καὶ οὕτως ὠλίσθησε, καὶ τὴν ἐκ τῆς μετανοίας ἄφεσιν ἐκομίζετο. οὐκοῦν μὴ κατηγορείτωσαν τῆς τοῦ Θεοῦ γαληνότητος, μεμνημένοι λέγοντος ἐναργῶς, ἀνομία ἀνόμου οὐ μὴ κακώσῃ αὐτόν. ἐν ᾗ ἂν ἡμέρᾳ ἀποστρέψῃ ἀπὸ τῆς ἀνομίας αὐτοῦ. φησὶ δὲ ὁ εὐαγγελιστὴς, ὅτι ὅτε ἅπαξ ἠρνήσατο, ἐφώνησεν ὁ ἀλεκτρυὼν, ὅτε δὲ τρὶς ἠρνήσατο, τότε δεύτερον, ἀκριβέστερον ἐξηγούμενος τοῦ μαθητοῦ τὴν ἀσθένειαν, καὶ τὸ σφόδρα αὐτὸν ἀποτεθνηκέναι τῷ δέει, καὶ ταῦτα παρ' αὐτοῦ τοῦ διδασκάλου μαθών. καὶ γὰρ φοιτητὴς ἦν Πέτρου. σύμφωνα δὲ τὰ παρὰ τοῦ Ματθαίου καὶ Μάρκου, εἰ καὶ δοκεῖ ἐναντία εἶναι. ἐπειδὴ γὰρ καθ' ἑκάστην ἀγωγὴν καὶ τρίτον καὶ τέταρτον εἴωθε φωνεῖν ὁ ἀλεκτρυὼν, δηλοῖ ὁ Μάρκος ὅτι οὐδὲ ἡ φωνὴ αὐτὸν ἐπέσχε καὶ εἰς μνήμην ἤγαγε, τοῦτό φησιν. ὥστε ἀμφότερα ἀληθῆ. πρὶν γὰρ τὴν μίαν ἀγωγὴν ἀπαρτίσαι τὸν ἀλεκτρυόνα,

ξυνα, τρίτον ἠρνήσατο. καὶ οὐδὲ ὑπὸ τοῦ Κυρίου τῆς ἁμαρτίας ἀναμνησθεὶς κλαῦσαι ἐτόλμα φανερῶς. ἄλλος δέ φησιν ὡς τοῦ Ματθαίου ἁπλῶς καὶ ἀορίστως πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι λέγοντος τὸ παρεμβλὸν * * προσέθηκεν ὁ Μάρκος συνήθως λέγων τὴν ἐπικρατεστέραν τῶν πάντων ἀλεκτρυόνος φωνήν, ὥσπερ καὶ τὴν ἡμέραν τὴν καθαρὰν καὶ τοῖς πᾶσι διαφανῆ. ἡρμήνευσεν οὖν φησιν ὁ Εὐαγγελιστὴς τὸ πρὶν ἀλέκτορα ἐκφωνῆσαι ποίαν εἶπε τὴν δευτέραν καὶ πᾶσι καταφανῆ, οὐκ ἐναντιούμενος τοῖς ἄλλοις.

non ignorent, Petrũ ante captum & negatum à ſe Chriſtum, participem fuiſſe corporis, & pretioſi ſanguinis Chriſti; ſicque cecidiſſe, & pœnitentia conciliante, veniam obtinuiſſe. Quare non accuſent Dei benignitatem, memores clarè dicentis: *Impietas impij non nocebit ei, quacumque die converſus fuerit ab impietate ſua.* Ait autem Evangeliſta: quãdo Petrus ſemel adhuc negaverat, ceciniſſe gallum: quãdo jam tertiò idẽ fecerat, iterum cantaſſe; explicata diſtinctiùs infirmitate Diſcipuli, & ſic demonſtrato quàm vehementer exanimatus metu fuerit. Hęc autem ſic minutè didicerit à Magiſtro. Auditor enim Marcus Petri fuit. Conſonant autem quę Matthęus, quæque Marcus ſcribunt, utcumque diſſonare videantur. Quoniam enim Gallicinium quodque non uno, ſed trino, & interdum quaterno cantu peragitur, indicat Marcus prima galli voce nequaquam cohibitum Petrum quin ruere pergeret. & diſtinctè memorat prædictum de ſecundo cantu: & exactè ad Prophetię fidem priuſquam unum gallicinium ex pluribus cantibus conflatum gallus abſolviſſet Petrum ter negaſſe: nec primo cantu admonitum de peccato, in quod ceciderat, flere palàm auſum eſſe. Alius autem ait: Matthæus ſimpliciter & indefinitè dicentem, *priusquam gallus cantet*, remiſsioris cujuſdam vocis, unde incipit gallicinium, rationem non habuiſſe, ſed validioris contentioriſque cantus, quem Marcus pro more omiſſa ſupplens, ſecundum fuiſſe diſtinctiùs expreſſerit. uſum autem Matthęum more loquendi populari, quo dies ſimpliciter vocatur, non diluculum aut crepuſculum, etſi jam tum lux Solis effulgeat, ſed pura jam ac plena cunctiſque perſpicua dies. Ergo quem Marcus ſecundum galli cantum vocavit, Matthæus ut vocaliorem & ſonantiorem, ſimpliciter appellavit galli cantum. unde omnis inter eos diſſenſionis ſpecies evaneſcit.

SCHOLIVM.

Græca in ſeptem aut octo vltimis verſibus, & mutila, & perverſo verborum ordine confuſa ſunt, mendo, ſine ope melioris Codicis, immedicabili. Autoris ſententiam, conjectura, quoad licuit, indagatam, in interpretatione reddidi.

CAPVT XV.

1. Et confeſtim manè conſi-
„ lium facientes ſummi Sacerdo-
„ tes cum Senioribus & Scribis,
„ & univerſo concilio, vincientes
„ Ieſum duxerunt, & tradiderunt
„ Pilato,

2. Et interrogavit eum Pila-
„ tus, Tu es Rex Iudæorum? At
„ ille reſpondens, ait illi, Tu
„ dicis.

3. Et accuſabant eum ſummi
„ Sacerdotes in multis.

4. Pilatus autem rurſum inter-
„ rogavit eum, dicens, Non re-
„ ſpondes quicquam? Vide in
„ quantis te accuſant.

5. Ieſus autē amplius nihil reſ-
„ pondit: ita ut miraretur Pilatus.

ANONYMI. *Tradiderunt Pilato.* quoniā erat eis ablata poteſtas morte quemquam afficiendi autoritate propria, idcircò Ieſum Pilato tradiderunt. nec ſanè hominibus ita ſanguinarijs rectè jus necis permitteretur. Interroganti autem Pilato: *Tu es Rex Iudæorum?* ait Dominus: *Tu dicis*; hoc eſt: hoc benè dicis. Sum enim. nam ubi ſimilis locutio reperitur, ſic intelligenda eſt. Agnovit autem per invidiam ſibi traditum à Summis Sacerdotibus Ieſum: & in ſpē eſt ingreſſus, hac traditionis ignominia exſaturari poſſe iſtam invidiam, citra ſanguinem. quare illi admittenda delatione locum dandum putavit.

VICTORIS ANT. Tradiderunt Pilato Ieſum: traditi ſunt & ipſi Romanorum exercitibus. & impleta ſunt quę per Sanctos Pro-

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ιε´

ΚΑΙ εὐθέως ἐπὶ τὸ πρωῒ συμβούλιον
» ποιήσαντες οἱ ἀρχιερεῖς μετὰ τῶν
» πρεσβυτέρων καὶ γραμματέων, καὶ
» ὅλον τὸ συνέδριον, δήσαντες τὸν
» Ἰησοῦν ἀπήνεγκαν, καὶ παρέδωκαν
» τῷ Πιλάτῳ.

» Καὶ ἐπηρώτησεν αὐτὸν ὁ Πιλά-
» τος, σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων;
» ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτῷ, σὺ λέ-
» γεις.

» Καὶ κατηγόρουν αὐτοῦ οἱ ἀρχιερεῖς
» πολλά. αὐτὸς δὲ οὐδὲν ἀπεκρίνατο.

» Ὁ δὲ Πιλάτος πάλιν ἐπηρώτη-
» σεν αὐτὸν, λέγων, οὐκ ἀποκρίνῃ
» οὐδέν; ἴδε πόσα σου καταμαρτυροῦ-
» σιν.

» Ὁ δὲ Ἰησοῦς οὐκέτι οὐδὲν ἀπεκρί-
» θη, ὥστε θαυμάζειν τὸν Πιλάτον.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Παρέδωκαν τῷ Πιλάτῳ. ὅταν γὰρ αὐτοῖς ἀφῃρημένη ἡ ἐξουσία τῇ οἰκείᾳ αὐθεντίᾳ φονεύειν, διὸ παρέδωκαν τῷ Πιλάτῳ. ἐπειδὴ ἐκωλύετο τοῖς οὕτω μιαιφόνοις χρήσασθαι αὐτοχειρίᾳ. ἐρωτήσαντι δὲ τῷ Πιλάτῳ, σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων; λέγει ὁ Κύριος, σὺ λέγεις. σὺ λέγεις φησὶ, τοῦτο, καὶ καλῶς λέγεις. εἰμὶ γάρ. ὅπου γὰρ ἂν εὕρηται ἡ τοιαύτη λέξις, ἐπὶ ταύτῃ ἐννοίᾳ δέχεται. ἐγνώκασι γὰρ ὅτι διὰ φθόνον παρέδωκαν αὐτὸν οἱ ἀρχιερεῖς, καὶ ἐνόμισεν ἀπὸ τούτου σβέσαι τὸν φθόνον αὐτοῖς, τόπον δ[illegible] μὴ ἄχρις αἵματος.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Προσήγαγον Πιλάτῳ τὸν Ἰησοῦν. παρεδόθησαν καὶ αὐτοὶ τῶν Ῥωμαίων στρατιαῖς. καὶ πεπλήρωται τὰ διὰ τῶν ἁγίων προφητῶν ἐπ' αὐτοῖς προαπηγγελμένα. ὁ μὲν γάρ φησιν, οὐαὶ τῷ ἀνόμῳ, πονηρὰ κατὰ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν αὐτοῦ συμβήσεται αὐτῷ. ὁ δὲ, καθὼς ἐποίησας, οὕτως ἔσται σοι,

σοι, τὸ ἀνταπόδομα ἀνταποδοθήσεταί σοι εἰς κεφαλήν σου. ἐρωτήσαντος δὲ τοῦ Πιλάτου, σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων, ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, σὺ εἶπας. ἐπειδὴ γὰρ κατὰ τὸν Λουκᾶν ἤρξαντο κατηγορεῖν αὐτοῦ λέγοντες, τοῦτον εὕρομεν διαστρέφοντα τὸ ἔθνος ἡμῶν, καὶ τὰ ἑξῆς. ἐρωτηθεὶς παρὰ Πιλάτου ὁ Ἰησοῦς ἀπεκρίθη, σὺ εἶπας, ἵνα μὴ διὰ τῆς σιωπῆς τὴν συκοφαντίαν αὐτῶν βεβαιώσῃ, μήτε διὰ τῆς ἀρνήσεως δειλίας ἀπενέγκῃ τὴν δόξαν.

phetas prænunciata de illis erant quorum unus quidem dicit: *Væ impio. mala juxta opera manuum ejus,evenient ipſi*. Alter verò: *Sicut feciſti, ſic fiet tibi. retributio retribuetur tibi in caput tuum*. Interroganti autem Pilato: *Tu es Rex Iudæorum*? reſpondit Ieſus: *Tu dixiſti*. Quoniam enim, ut Lucas ait: *cœperunt accuſare eum dicentes: hũc invenimus ſubvertentem gentem noſtram* &c. Interrogatus a Pilato Ieſus, reſpondit: *Tu dixiſti*. ne ſilentio ſuo calumniam eorum confirmaret: aut per negationem ignavi timoris notam ſubiret.

» Κατὰ δὲ ἑορτὴν ἀπέλυεν αὐτοῖς
» ἕνα δέσμιον, ὅνπερ ᾐτοῦντο.

» Ἦν δὲ ὁ λεγόμενος Βαραββᾶς
» μετὰ τῶν συστασιαστῶν δεδεμένος, οἵ-
» τινες ἐν τῇ στάσει φόνον πεποιήκει-
» σαν.

» Καὶ ἀναβοήσας ὁ ὄχλος, ἤρξα-
» το αἰτεῖσθαι, καθὼς ἀεὶ ἐποίει αὐ-
» τοῖς.

» Ὁ δὲ Πιλάτος ἀπεκρίθη αὐτοῖς,
» λέγων, θέλετε ἀπολύσω ὑμῖν τὸν
» βασιλέα τῶν Ἰουδαίων;

» Ἐγίνωσκε γὰρ ὅτι διὰ φθόνον πα-
» ραδεδώκεισαν αὐτὸν οἱ ἀρχιερεῖς.

» Οἱ δὲ ἀρχιερεῖς ἀνέσεισαν τὸν ὄχ-
» λον, ἵνα μᾶλλον τὸν Βαραββᾶν ἀπο-
» λύσῃ αὐτοῖς.

» Ὁ δὲ Πιλάτος ἀποκριθεὶς πάλιν
» εἶπεν αὐτοῖς, τί οὖν θέλετε ποιήσω
» ὃν λέγετε βασιλέα τῶν Ἰουδαίων;

Οἱ δὲ πάλιν ἔκραξαν, σταύρωσον
» αὐτόν.

» Ὁ δὲ Πιλάτος ἔλεγεν αὐτοῖς, τί
» γὰρ κακὸν ἐποίησεν; οἱ δὲ περισ-
» σοτέρως ἔκραξαν, σταύρωσον αὐτόν.

» Ὁ δὲ Πιλάτος βουλόμενος τῷ
» ὄχλῳ τὸ ἱκανὸν ποιῆσαι, ἀπέλυσεν

6. Per diem autem feſtum ſo-
» lebat dimittere illis unum ex
» vinctis quemcumq; petijſſent.

7. Erat autem qui dicebatur
» Barabbas, qui cum ſeditioſis
» erat vinctus, qui in ſeditione
» fecerat homicidium.

8. Et cùm aſcendiſſet turba,
» cœpit rogare, ſicut ſemper fa-
» ciebat illis.

9. Pilatus autem reſpondit eis,
» & dixit: Vultis dimittam vobis
» Regem Iudæorum?

10. Sciebat enim quod per in-
» vidiam tradidiſſent eum ſummi
» Sacerdotes.

11. Pontifices autem concita-
» verunt turbam,ut magis Barab-
» bam dimitteret eis.

12. Pilatus autem iterũ reſpõ-
» dens,ait illis: Quid ergo vultis
» faciam Regi Iudæorum?

13. At illi iterum clamaverũt,
» Crucifige eum.

14. Pilatus verò dicebat illis:
» Quid enim mali fecit? At illi
» magis clamabãt,Crcuifige eum.

15. Pilatus autẽ volens popu-
» lo ſatisfacere,dimiſit illis Barab-

„ bam, & tradidit Ieſum flagellis
„ cæſum ut crucifigeretur.

TOLOSANI. Iudæi tradiderunt Chriſtum Romanis; ideò juſtè ab ipſo viciſſim Romanis ſunt traditi. Interroganti Pilato: Tu es Rex Iudæorum, Dominus ambiguè reſpondit. nam tu dixiſti, aut tu dicis; vel ſonat, Tu ſolus id affirmas, non autem ego; vel, tu dicis quod revera ſum. Iterum interrogatus à Pilato, nec reſpondens, ipſum ſtupore perculit vehementer admirantem, cur cùm poſſet refellere calumnias, ultrò taceret, & generoſo ſilentio obduraret. Porrò mirare Pilati moderationem clariùs elucentem ex comparatione ſanguinariæ acerbitatis Iudæorum. quamquam & is damnabilis eſt, quòd in ea, quam cœperat veritatis & innocentiæ defenſione non perſeveravit ad extremum. Cæterùm pars laudis, aut culpæ imminutio fuit, reſtitiſſe aliquantum furioſis vocibus clamantium, crucifigatur. Tunc enim ille conatus eſt ſubtrahere Chriſtũ damnationi; ſed nimis molliter. Quare rurſus interrogat, quid huic faciam? ſatis ſic oſtendens ſe non judicare illum damnabilem. Tandem tamen in tranſverſum actus pervicacia reclamantis populi, flagellavit Chriſtum, hoc eſt cecidit implexis loris. Hoc enim fieri condemnatis tunc mos erat. & tradidit ipſum ut crucifigeretur. præoptans populo placere quàm juſtè agere.

ANONYMI. Contra impios Gentiles & Iudæos, qui dicunt juſtè crucifixum fuiſſe Dominum, habemus teſtimonium ipſius Iudi-

„ αὐτοῖς τὸν Βαραββᾶν. καὶ παρέδωκε τὸν
„ Ἰησοῦν φραγελλώσας ἵνα σταυρωθῇ.

ΤΟΛΩΣ. Ἰουδαῖοι παραδόντες τὸν Χριστὸν τοῖς Ῥωμαίοις, ὑπ' αὐτοῦ καὶ αὐτοὶ τοῖς Ῥωμαίοις παρεδόθησαν. ἐρωτήσαντος δὲ τοῦ Πιλάτου· σὺ εἶ ὁ Βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων· ὁ Κύριος ἀμφιβόλως ἀπεκρίθη. τὸ γὰρ, σὺ εἶπας, ἢ ὅτι σὺ λέγεις, ἐγὼ δὲ οὐ δηλοῖ· ἢ ὅτι σὺ λέγεις ὅπερ εἰμί. πάλιν δὲ ἐρωτηθεὶς ὑπὸ Πιλάτου καὶ μὴ ἀποκριθεὶς ἐξέπληξεν αὐτὸν, σφόδρα θαυμάζοντα ὅτι δυνάμενος ἀποτρίψασθαι τὰς συκοφαντίας οὐδὲν ἔλεγεν, ἀλλὰ γενναίως ἐκαρτέρει. Καὶ θαύμαζε τὴν τοῦ Πιλάτου μετριότητα καὶ τὴν τῶν Ἰουδαίων μιαιφονίαν. Κἂν ἄξιός ἐστι καταγνώσεως, ὅτι ὑπὲρ τοῦ καλοῦ καὶ τῆς ἀληθείας ἠγωνίσατο. Κἂν οὐκ εἰς τέλος τοῦτο ἐφύλαξεν· τὸν μὲν γὰρ σταυρωθῆναι περιέκραζον· ὁ δὲ Πιλᾶτος ἐπεχείρει ἐξαρπάσαι τῆς κατακρίσεως· ἀλλ' ὅμως μαλακῶς. διὸ καὶ ἐπερωτᾷ πάλιν, τί ποιήσω αὐτόν; ἐνδεικνύμενος ἐκ τούτου τὸ τοῦ Κυρίου ἀκατάκριτον. τέλος δὲ βιασθεὶς ὑπ' αὐτῶν φραγελλώσας αὐτὸν, τουτέστιν ἐμάστιξε πλεκτοῖς λώροις· ἦν γὰρ τοῦτο ἔθος αὐτοῖς ἐπὶ τοῖς κατακεκριμένοις ποιεῖν. Καὶ παρέδωκεν αὐτὸν ἵνα σταυρωθῇ. τὸ ἱκανὸν τῷ ὄχλῳ ποιήσας οὐ μὴν τὸ δίκαιον.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Διὰ τοὺς ἀπίστους ἕλληνας καὶ Ἰουδαίους τοὺς λέγοντας δικαίως ἐσταυρῶσθαι τὸν Κύριον, ἔχομεν τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ τοῦ κριτοῦ λέγοντος, τί γὰρ κακὸν ἐποίησεν; οὐ γνώμῃ δὲ οἰκείᾳ ἑπόμενος, ἀλλὰ τῷ ὄχλῳ τὸ ἱκανὸν ποιῆσαι θέλων, καὶ ἐφραγέλλωσε καὶ σταυρωθῆναι παρέδωκεν. ἀλλὰ καὶ οὗτος ὅπως τὰ πάνδεινα ὑπομεμένηκεν ὁ Πιλάτος ὑπὲρ τῆς τοιαύτης ἀθέου ἐγχειρήσεως. ἱστορεῖ γὰρ ὁ Εὐσέβιος ἐν τῷ χρονικῷ κανόνι, ὅτι ποικίλαις περιπεσὼν συμφοραῖς αὐτόχειρ ἑαυτοῦ γέγονε.

BIK-

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Εἷς ἦν τοῖς ἀνοσίοις Ἰουδαίοις ὁ σκοπὸς τοῦ καταγαγεῖν εἰς θάνατον τὸν ἀναφέροντα εἰς ζωήν. πλὴν ἐλέγχονται καὶ ἀνδρὸς εἰδωλολάτρου γεγονότες δυσσεβέστεροι. ὁ μὲν γὰρ Πιλάτος αἰτιάματος παντὸς ἀπήλλαττε τὸν Ἰησοῦν· καὶ τοῦτο οὐχ ἅπαξ, ἀλλὰ καὶ τρίτον. οἱ δὲ ἐπίσχυον λέγοντες, σταύρωσον αὐτὸν, συκοφαντίας συλλέγοντες ἀφορμάς. καὶ ταῦτα λέγουσιν ἐπιτιμᾷ Πιλάτος λέγων, τί γὰρ κακὸν ἐποίησε; καὶ τοῦ κρίνειν λαχόντος ἐλευθεροῦντος αὐτὸν, θανάτου ψήφῳ ὑποβάλλειν παρακαλοῦσι τὸν ἁπάσης εὐσεβείας καθηγητὴν καὶ διδάσκαλον, ἵνα καὶ ἐπὶ φορτικωτέραν ὑπομείνωσι κόλασιν, ἀνέκραγον παμπληθεὶ λέγοντες αἶρε τοῦτον, ἀπόλυσον δὲ ἡμῖν τὸν Βαραββᾶν, καὶ τὸν ἅγιον καὶ δίκαιον ἠρνήσαντο, καθά φησιν ὁ ἅγιος Πέτρος, καὶ ᾐτήσαντο ἄνδρα φονέα χαρισθῆναι αὐτοῖς, ἵνα τῆς ἐκείνου μερίδος γένωνται κοινωνοί. ἐπέκρινε τοίνυν ὁ Πιλάτος γενέσθαι τὸ αἴτημα αὐτῶν, καὶ νίκην νενικήκασιν ὀλέθρου μητέρα, καὶ ὁ Σωτὴρ δὲ ὅτι διεφθαρμένον ἑώρα τὸ δικαστήριον ἅπαν, πρὸς οὐδὲν ἀποκρίνεται, ἀλλὰ σιγᾷ. διατί δὲ φραγελλώσας αὐτὸν ὁ Πιλάτος παρέδωκεν ἵνα σταυρωθῇ; οὐχ ὡς κατάδικον, ἢ σχῆμα περιθεῖναι τῇ κρίσει βουλόμενος, ἢ ἐκείνοις χαρίσασθαι.

cis dicentis: *Quid enim mali fecit?* non proprium autem ſenſum ſecutus, ſed multitudini obſequi volens, & flagellavit, & cruc figendū tradidit. Sed & ſic, verè graviſſima exolvit ſupplicia Pilatus pro hoc fanatico auſu. Narrat enim Euſebius in chronico Canone, ipſum cùm in varias calamitates incidiſſet, manu propria ſe ipſum occidiſſe.

VICTORIS ANT. Vnus erat impijs Iudæis ſcopus perducere ad mortem autorem vitæ. at convincuntur etiam homine idolatra ſceleratiores. nam Pilatus quidem omni crimine abſolvit Ieſum; & id non ſemel, ſed ter. Hi autem invaleſcebant dicentes: *Crucifige eum*, calumniarum prætextus colligentes. quos talia loquentes corripit Pilatus dicēs: *Quid enim mali fecit?* Eo itaque cui judicij arbitriū ſorte ac lege competebat, liberante Ieſum, iſti damnari ad mortem poſtulant omnis pietatis ac ſanctitatis auctorem & Magiſtrum: ut eò gravioribus juſtiſſimè pœnis ſubjaceant. Conclamarunt ſimul omnes: *Tolle hunc, & dimitte nobis Barabbam*. Et ſanctum ac juſtū negarunt, ut ait S. Petrus, & petie- Act.3.14.
runt virum homicidam donari ſibi; ut ejus ſortis participes eſſent. Et Pilatus adjudicavit fieri petitionem eorum. & victoriam vicerunt exitij matrem. At Salvator corruptum omne judicium videns, ad nihil reſpondet, ſed ſilet. quare autem flagellatum illum Pilatus tradidit ut crucifigeretur? vel ut damnatum, vel ſpeciem obtendere judicio volens, vel illis gratificari.

» Οἱ δὲ στρατιῶται ἀπήγαγον αὐτὸν
» ἔσω τῆς αὐλῆς, ὅ ἐστι πραιτώριον· καὶ
» συγκαλοῦσιν ὅλην τὴν σπεῖραν.
» Καὶ ἐνδύουσιν αὐτὸν πορφύραν, καὶ
» περιτιθέασιν αὐτῷ πλέξαντες ἀκάνθινον στέφανον.

16. Milites autem duxerunt eū
» in atrium Prætorij: & convo-
» cant totam cohortem.
17. Et induunt eum purpura,
» & imponunt ei, plectentes ſpi-
» neam coronam.

18. Et

18. Et cœperunt ſalutare eum,
„ Ave Rex Iudæorum.

19. Et percutiebant caput ejus
„ arundine: & conſpuebant eũ: &
„ ponentes genua, adorabant eũ.

20. Et poſtquam illuſerunt ei,
„ exuerunt illum purpura, & in-
„ duerunt eum veſtimentis ſuis, &
„ educunt illũ ut crucifigerent eũ.

21. Et angariaverunt præter-
„ euntem quempiam, Simonem
„ Cyrenæum venientem de villa,
„ Patrem, Alexandri & Rufi, ut
„ tolleret crucem ejus.

„ Καὶ ἤρξαντο ἀσπάζεσθαι αὐτὸν, καὶ
„ λέγειν· χαῖρε ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων.

„ Καὶ ἔτυπτον αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν κα-
„ λάμῳ, καὶ ἐνέπτυον αὐτῷ, καὶ τι-
„ θέντες τὰ γόνατα προσεκύνουν αὐτῷ.

„ Καὶ ὅτε ἐνέπαιξαν αὐτῷ, ἐξέ-
„ δυσαν αὐτὸν τὴν πορφύραν, καὶ ἐνέδυ-
„ σαν αὐτὸν τὰ ἱμάτια τὰ ἴδια· καὶ ἐξά-
„ γουσιν αὐτὸν ἵνα σταυρώσωσιν αὐτόν.

„ Καὶ ἀγγαρεύουσι παράγοντά τινα
„ Σίμωνα Κυρηναῖον ἐρχόμενον ἀπ'
„ ἀγροῦ, τὸν πατέρα Ἀλεξάνδρου καὶ
„ Ῥούφου, ἵνα ἄρῃ τὸν σταυρὸν αὐ-
„ τοῦ.

TOLOSANI. Milites illudere inſolenter, & injuſtè graſſari ſoliti ſemper in ſibi objectos; multa violenter in Salvatorem & dixerunt, & fecerunt. Si enim qui erant innumeris ab eo beneficijs affecti, quos docuerat, & curaverat, tàm injurioſè & crudeliter eum tractarunt, quid expectandum erat à Romanis ignotis, alienigenis, infenſis nomini, Genti, ac Religioni Iudaicæ, nullo ei, ſicut Iudæi ob acceptas curationum gratias grati animi officio devincti. univerſam igitur convocant cohortem; & Ieſum purpura veſtiunt, & coronam imponunt capiti ejus è ſpinis contextam: addunt arundinem pro ſceptro. & hominem quemdam angariant, ut crucem ejus tollat. Nec diſcrepat quod alius Evangeliſta dicit, exiſſe Ieſum bajulantem ſibi crucem. utrumque enim verum pro vario tempore. quando exivit Chriſtus & aliquanto poſt tempore, crucem portavit. Poſtea ab illo homine oneri ſuccedente ſublevatus eſt.

ΤΟΛΩΣΟΙ. Οἱ στρατιῶται ἀταξίαις χαίροντες ἀεὶ καὶ ὕβρεσι ταῖς κατὰ τῶν ἀτυχούντων· πλεῖστα κατὰ τοῦ Σωτῆρος καὶ ἔλεγον ἅμα καὶ ἔπραττον. εἰ γὰρ οἱ ἀπολαύσαντες μυρίων ἀγαθῶν παρ' αὐτοῦ, διδασκόμενοί τε καὶ θεραπευόμενοι, τοιαῦτα αὐτὸν διέθεντο, τί ἂν διεπράξαντο οἱ Ῥωμαῖοι ἀλλότριοι ὄντες καὶ αὐτοῦ καὶ τοῦ γένους καὶ τῶν ἄλλων εὐεργεσιῶν ὧν οἱ Ἰουδαῖοι ἀπέλαυσαν; ἅπασαν οὖν συγκαλοῦσι τὴν σπεῖραν, τουτέστι τὸ τάγμα· καὶ πορφύραν ἐνδύουσι καὶ στέφανον ἐπιτιθέασι τῇ κεφαλῇ ἐξ ἀκανθῶν πεπλεγμένον. Καὶ τὸν κάλαμον παραλαμβάνουσιν ἀντὶ σκήπτρου· καὶ ἄνθρωπόν τινα ἀγγαρεύουσιν ἵνα τὸν σταυρὸν αὐτοῦ ἄρῃ. εἰ δέ τι καὶ ἄλλος Εὐαγγελιστὴς λέγει ὅτι βαστάζων ὁ Ἰησοῦς τὸν σταυρὸν ἐξῆλθεν, οὐδεμία παρὰ τοῦτο διαφωνία. μέχρι μὲν γάρ τινος ὁ Κύριος ἐβάσταζε τὸν σταυρόν· μετὰ δὲ τοῦτο ὁ εἰρημένος ἄνθρωπος.

22. Et perducunt illum in Gol-
„ gotha locum, quod eſt interpre-
„ tatum Calvariæ locus.

„ Καὶ φέρουσιν αὐτὸν ἐπὶ Γολγοθᾶ
„ τόπον, ὅ ἐστι μεθερμηνευόμενος,
„ κρανίου τόπος.

„ Καὶ

» Καὶ ἐδίδουν αὐτῷ πιεῖν ἐσμυρνισ-
» μένον οἶνον· ὁ δὲ οὐκ ἔλαβε.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Στρατιώτας φησὶ τοὺς ἡγεμόνι Πιλάτῳ ὑπηρετουμένους στρατιώτας. σπεῖραν δὲ τὸ στρατιωτικὸν σύστημα τῶν ἐν ὅπλοις στρατιωτῶν. οἱ μὲν οὖν περιτιθέασιν αὐτῷ ἀκάνθινον στέφανον. ὁ ἀκάνθινος στέφανος ἀπεστεφάνωσε τὸν καθ᾽ ἡμῶν βασιλεύοντα διάβολον· καὶ ἔτι δηλοῖ στεφανοῦσθαι ἡμᾶς τῷ τραχεῖ τῷ κατὰ Θεὸν βίῳ· ὡς βασιλεῖ ἐμπαίζοντες οἱ ἄθλιοι· τοῦτο δὲ πεποιήκασιν ἐκ τῆς κατηγορίας ἀρχιερέων ὁδηγούμενοι, καὶ ἐκ τῶν λόγων τοῦ Πιλάτου ἐν οἷς αὐτὸν βασιλέα ὠνόμασεν. καὶ ἀγγαρεύουσι παράγοντά τινα Σίμωνα Κυρηναῖον ἐρχόμενον ἀπ᾽ ἀγροῦ. οὐ γὰρ ἦν ἄξιός τις ἐν τῇ πόλει Ἰουδαίων, ὥς φησιν Εὐσέβιος κεφαλ. ιγ´ πρὸς Μαρῖνον, ὁ κατὰ τοῦ διαβόλου τρόπαιον τὸν σταυρὸν βαστάσαι. ἀλλ᾽ ὁ ἐξ ἀγροῦ, ὁ μηδὲν ἐπικεκοινώνηκε τῇ κατὰ Χριστοῦ μιαιφονίᾳ. Καὶ φέρουσιν αὐτὸν ἐπὶ Γολγοθᾶ τόπον, ὅ ἐστι μεθερμηνευόμενον, κρανίου τόπος. Οἱ μὲν διὰ τὸ τὴν πέτραν αὐτὴν περιφερῆ τι εἶναι καὶ λείαν καὶ ἐμφέρειαν ἔχειν εἰς ἐσχάτης κεφαλῆς, ὠνομάσθαι τὸν τόπον ἐν ᾧ ἦν ἡ πέτρα, κρανίου τόπον. Καὶ ἐδίδουν αὐτῷ πιεῖν ἐσμυρνισμένον οἶνον. ἡ σμύρνα πικροτάτη ἐστὶ κατὰ τὴν γεῦσιν. ὁ οὖν ἄλλος Εὐαγγελιστὴς εἶπεν, οἶνον μετὰ χολῆς, οὗτος εἶπεν, οἶνον ἐσμυρνισμένον. οὕτως ὁ Κύριλλος ἐν τοῖς κατὰ Ἰουλιανὸν κεφ. ιγ´.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Ὥσπερ ἔκ τινος συνθήματος εἰς ἅπαντας τότε ὁ διάβολος ἐχόρευσε. καὶ γὰρ τέρψιν ἐποιοῦντο καὶ οἱ στρατιῶται τὰς εἰς αὐτὸν ὕβρεις· ἢ καὶ αὐτοὶ χαριζόμενοι τοῖς Ἰουδαίοις, ἢ καὶ κατ᾽ οἰκείαν δυστροπίαν ἅπαντα πράττοντες. καὶ αἱ ὕβρεις διάφοροι καὶ ποικίλαι. τὴν θείαν κεφαλὴν ἐκείνην ποτὲ μὲν κολαφίζοντες, ποτὲ δὲ

23. Et dabāt ei bibere myrrha-
» tum vinum: & non accepit.

ANONYMI. Milites ait, Præſidi Pilato Prætorianorum miniſterio apparentes. Cohortem verò militarem ordinem armatorum. Hi ergo impoſuerunt ipſi ſpineam coronam. Hæc ſpinea corona decoronavit regnātem ſuper nos diabolum. & adhuc ſignificat coronari nos aſpera ſecundùm Deum vita. ut Regi illudētes miſeri. Hoc autem fecerunt inducti accuſatione ſummorum Sacerdotū, & verbis Pilati eum Regem appellantis. *Et angariaverūt prætereuntem quēpiam Simonem Cyrenæum venientem de villa.* Non enim dignus erat ullus in civitate Iudæorum, ut ait Euſebius Capite xiij. ad Marinum, qui trophæum devicti diaboli crucem portaret, niſi qui ex agro redibat, qui nihil communicaverat ſanguinario judicio quo Chriſtus eſt addictus neci. *Et adducunt eum in Golgotha locum, quod eſt Calvariæ locus.* Aliqui putant ſic vocatum hunc locum quod petra eſſet rotūda & lævis, ac per hoc ſimilis Calvariæ. *Et dederunt ei bibere myrrhatum vinum.* Myrrha amariſſima guſtu eſt. Alius ergo Evangeliſta vocat *vinum cum felle mixtū.* hic verò myrrhatum. Ita Cyrillus contra Iulianum Cap. xiij.

VICTORIS ANT. Quaſi ſigno dato diabolus tunc in omnes inſilijt. nam & milites in ludi ac remiſſionis parte habebant eum contumelijs afficere; vel ſtudio & ipſi gratificandi Iudæis, vel propria ejus generis petulantia cuncta facientes. Erant autem contumeliæ diverſæ ac variæ, nunc quidem

divi-

divinum illud caput colaphizantium; alias coronæ ſpineę illudentium: aliquando arundine percutientium, hominum ſceleſtorum & execrabilium. Quam idoneam ergo nos deinceps habere cauſam poſſumus de contumelijs nobis illatis expoſtulandi, cùm hæ quas Chriſtus ſilentio paſſus eſt ad ultimam indignitatis metam pertigerint? Meritò non interſunt his Diſcipuli, ne his ipſis ſcandalizarentur. nam ultra omnem etiam cogitationem, rerum ibi geſtarum atrocitas excedit. Poſtquam enim illuſerunt, duxerunt illum ut crucifigerent. Et Simoni, ait, Cyreneo impoſuerunt crucem ejus. Alius autem Evangeliſta & ipſum ait Ieſum portaſſe lignum. omninò & hoc, & illud verum eſt. Portavit enim Crucem Salvator; medio verò fermè itinere fortè occurrentem Cyrenæum arripuerunt & in eum tranſtulerunt lignum. Ideò enim Matthæus ait: *Exeuntes autem invenerunt hominem Cyrenæum nomine Simonem. Hunc angariaverunt ut tolleret crucem ejus.* qui videlicet eam portaſſet eouſq; Et Marcus: *Et educunt illum ut crucifigerent ipſum, & angariaverunt quempiam Simonem Cyrenæum venientem de villa Patrem Alexandri & Rufi, ut tolleret crucem ejus.* Ad pleniorē hominis notitiam adjungit quorum Pater is eſſet. fortè ut eximeret dubium quibuſdam de alio ejuſdem nominis ſuſpicantium: vel quod iſtum adhuc ſuperſtitem clarè indicare vellet, ut conſuli à Lectore poſſet audituro ex eo, ſi liberet, ut ex teſte oculato, quæ contigerunt circa crucem Ieſu. quare videtur hoc addidiſſe, confirmans quæ ab Evangeliſtis dicta erant, non evertens.

τῷ στεφάνῳ τῶν ἀκανθῶν ὕβριζον, ποτὲ δὲ τῷ καλάμῳ ἔτυπτον ἄνδρες μιαροὶ καὶ ἐναγεῖς. τίς οὖν ἡμῖν ἔσται λοιπὸς λόγος ἐπὶ ὕβρεσι κινουμένοις; καὶ γὰρ ἔσχατος ὅρος ὕβρεως τὸ γινόμενον ἦν. εἰκότως οὐ πάρεισιν οἱ μαθηταί, μήποτε τούτοις αὐτοῖς σκανδαλισθῶσι· πάντα γὰρ λόγον ὑπερβαίνει τὰ γεγενημένα. ἐπειδὴ γὰρ ἐνέπαιξαν ἤγαγον αὐτὸν εἰς τὸ σταυρῶσαι, καὶ Σίμωνί φησι Κυρηναίῳ ἐπέθηκαν τὸν σταυρὸν αὐτοῦ. ἕτερος δὲ τῶν Εὐαγγελιστῶν καὶ αὐτὸν ἔφη τὸν Ἰησοῦν βαστάσαι τὸ ξύλον. ἀληθὲς δὲ πάντως τοῦτο κἀκεῖνο. ἤνεγκε μὲν γὰρ τὸν σταυρὸν ὁ Σωτὴρ, κατὰ μέσην δὲ ἴσως τὴν ὁδὸν ὑπαντήσαντα τὸν Κυρηναῖον κατεχήκασι καὶ μετέθηκαν ἐπ' αὐτῷ τὸ ξύλον. τούτου γὰρ χάριν καὶ ὁ Ματθαῖός φησιν, ἐξερχόμενοι γὰρ εὗρον ἄνθρωπον Κυρηναῖον ὀνόματι Σίμωνα, τοῦτον ἠγγάρευσαν ἵνα ἄρῃ τὸν σταυρὸν αὐτοῦ· ὡς αὐτοῦ βαστάσαντος ἀπὸ τῆς πόλεως ἐς ὧδε. καὶ Μάρκος ἐξάγουσιν αὐτὸν ἵνα σταυρώσωσιν αὐτὸν καὶ ἀγγαρεύουσί τινα Σίμωνα Κυρηναῖον ἐρχόμενον ἀπ' ἀγροῦ, τὸν πατέρα Ἀλεξάνδρου καὶ Ῥούφου ἵνα ἄρῃ τὸν σταυρὸν αὐτοῦ. πρὸς ἐντελεστέραν γὰρ μάθησιν προσέθηκε καὶ τίνων πατέρα· τυχὸν ἀμφισβητούντων τινῶν περὶ τοῦ βαστάσαντος· ἢ ὡς ἔτι περιόντος καὶ ἐξηγήσασθαι δυναμένου τὰ γινόμενα περὶ τοῦ σταυροῦ Ἰησοῦ. τάχα δὲ τοῦτο προσέθηκε βεβαιῶν τὰ εἰρημένα τοῖς Εὐαγγελισταῖς οὐκ ἀνατρέπων.

SCHOLIVM.

Paulò ſuperius ſic legebatur in noſtro Codice: ὡς αὐτοῦ βαστάσαντος ἀπὸ τῆς πόλεως ἑωσῶδε. Scripſerat nimirum Victor ἐς ὧδε, prout repoſuimus.

» Καὶ σταυρώσαντες αὐτὸν, διεμέριζον τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, βάλλοντες κλῆρον ἐπ' αὐτὰ, τίς τί ἄρῃ.

24. Et crucifigentes eum, di-
» viſerunt veſtimenta eius, mit-
» tentes ſortem ſuper eis, quis
» quid tolleret.

» Ην δὲ ὥρα τρίτη, καὶ ἐσταύρωσαν αὐτόν.

25. Erat autem hora tertia: &
» crucifixerunt eum.

» Καὶ ἦν ἡ ἐπιγραφὴ τῆς αἰτίας αὐτοῦ ἐπιγεγραμμένη, Ο ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΙΟΥΔΑΙΩΝ.

26. Et erat titulus cauſę eius
» inſcriptus, REX IVDÆO-
» RVM.

» Καὶ σὺν αὐτῷ σταυροῦσι δύο λῃστὰς, ἕνα ἐκ δεξιῶν, καὶ ἕνα ἐξ εὐωνύμων αὐτοῦ.

27. Et cum eo crucifigũt duos
» latrones: unum à dextris, & a-
» lium à ſiniſtris ejus.

» Καὶ ἐπληρώθη ἡ γραφὴ ἡ λέγουσα, καὶ μετὰ ἀνόμων ἐλογίσθη.

28. Et impleta eſt Scriptura, *Iſai. 53. 12.*
» quæ dicit, Et cum iniquis repu-
» tatus eſt.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Καὶ ἦν ἡ ἐπιγραφὴ, καὶ τὰ ἑξῆς. ἐφ' ᾗ φησιν αἰτίᾳ καὶ ἐφ' ᾧ ἐγκλήματι τὸν σταυρὸν κατεκρίθη. ὡς εἰ ἔλεγε σαφῶς· ὅτι ἐπὶ καθοσιώσει καὶ ἀνταρσίᾳ ὁ Κύριος κατεδικάσθη. καὶ σὺν αὐτῷ σταυροῦσι δύο λῃστάς. καὶ ἐν τούτῳ βουλόμενοι τὴν ὑπόληψιν αὐτοῦ διασύραι, ὅτι φησὶν ὡς ἐκείνοις ὅμοιον τὸν μετ' αὐτῶν θάνατον ἐκληρώσατο, ἀλλὰ ἐξέπεσε κατὰ τῶν ἀνόμων ἡ βλασφημία· πλὴν ἠγνόουν προφητείαν ἐκπληροῦντες τὴν λέγουσαν, καὶ μετ' ἀνόμων ἐλογίσθη. οἱ δύο λῃσταὶ τοὺς δύο ὑπέγραψαν λαούς. ὁ μὲν μέχρι τελευτῆς τὸ ἀγνώμον ἐνδειξάμενος, καὶ οὐδὲ τὴν ἐσχάτην αἰχμαλωσίαν ἣν ὑπὸ Ρωμαίων ὑπέμεινεν, εἰς ἄμυναν τῶν κατὰ Χριστοῦ παροινιῶν ὁμολογήσας ὑφίστασθαι. ὁ δὲ πρὸς αὐτῷ τῷ τέλει μὴ ἀπογνοὺς τῆς ἀφέσεως αὐτοῦ, ἀλλ' ἐν ἑαυτῷ τὸν νόμον τῶν κακῶν θεολογίᾳ διορθωσάμενος.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Αθρει πῶς ὁ τῶν ὅλων δημιουργὸς καὶ Κύριος τὴν τοῦ ἀνθρώπου φύσιν ἐπανορθοῖ πρὸς τὸ ἐν ἀρχαῖς ἀναφέρων. διὰ τοῦτο γενέσθαι καθ' ἡμᾶς, δι' ἡμᾶς τὰ ἡμῶν ὑπομείνας πάθη. ἀπηρτημένου γὰρ τοῦ ξύλου σταυροῦ συνεκρέμαντο δύο λῃσταί. καὶ

ANONYMI. *Et erat titulus* &c. Docet hic titulus qua ex cauſa, & quod ob crimen cruce damnatus ſit. quaſi clarè diceret: ob conjurationem & rebellionē Dominum eſſe damnatum. *Et cum eo crucifigunt duos latrones*. In hoc ipſo ſtudentes exiſtimationem ejus proſcindere: quaſi id valeret ad perſuadendum, ſimilis cum latronibus vitæ hominem parem cum ijs mortem ſortitum. ſed vertatur in impios blaſphemia. cæterùm ignari Prophetiam adimplebāt dicentem: *Et cum impijs reputatus eſt.* Duo latrones, duos figurabant populos: quorum alter ingratiſſimā pervicaciam uſque ad finem oſtēdit: ne in extremo quidem excidio ac captivitate, quam paſſus à Romanis eſt, agnoſcens illas à ſe repeti pœnas inſolentiſſimarū injuriarum illatarum Chriſto. Alius verò in ipſo fine nō deſperans ſibi veniam, legem in ſe malorum cōfeſsione divinitatis emendavit.

VICTORIS ANTIOCH. Vide ut omnium autor & Dominus hominis naturam emendet, ad pri-

mævæ originis foı mam reducens. Ideo naſci voluit & vivere nobiſcum: ob idipſum propter nos noſtra mala ſuſtinuit. Suſpenſo enim eo in Cruce veneranda, ſimul ſuſpenſi duo latrones ſunt. Et contumelia hæc quidem ſine dubio magna erat, ex deſtinatione Iudęorum; cæterùm per id refricabatur memoria Prophetiæ dicentis: *Et cũ iniquis reputatus eſt*. ſed per ea quę patitur, in nos confluunt bona. ipſe enim ſolvit pro nobis debita, ipſe peccata noſtra tollit, noſtra cauſa dolet. Sciendum porrò neq; mentitum eſſe qui dicit; acetum poſt fel oblatum fuiſſe Ieſu: neque adverſari dicenti, myrrhatum vinum fuiſſe oblatum: aut ſimpliciter acetum memoranti. nam ille quidem ante crucem oblatum ait: hic in ipſa cruce. non idem dicentes: cùm accepiſſe, guſtatum reddidiſſe, & non guſtaſſe omninò referunt. Nam vinum quidem cum felle mixtum ait Matthæus cùm guſtaſſet, noluiſſe bibere. At Marcus vinum myrrhatum omninò ab eo guſtatum negat. Ioannes aceti & fellis cùm hyſſopo mentionem facit: nulli priorum contrarius; quippe qui ejus facti non meminerunt. Nimirum cùm multi & infenſi circúſtarent patienté Chriſtum: populari petulantia licentiſſimè bacchante, alius hoc, alius illud ingerebat. & multa sút omiſſa: cuncta verò quæ ſcripta ſunt, vera & certa ſunt: utpote à teſtibus affirmata idoneis qui Chriſti res probè norant: quique non temerè, aut ſine examine ſcripſerunt ignotis, aut cuicuimodi Lectoribus; ſed verſatis in re præſenti, & convincere fallentes valentibus,

ὕβρεις μὲν ὁμολογουμένας, τότε ἧκεν εἰς τὸν τῶν Ἰουδαίων σκοπόν· πλὴν ἀνάμνησιν προφητείας λεγούσης, καὶ μετὰ ἀνόμων ἐλογίσθη. ἀλλὰ διὰ τῶν αὐτοῦ παθημάτων εἰς ἡμᾶς τρέχει τὰ ἀγαθά. αὐτὸς γὰρ ἐκτέτικεν ὑπὲρ ἡμῶν τὰ ὀφειλήματα· αὐτὸς τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν αἴρει, περὶ ἡμῶν ὀδυνᾶται. ἰστέον δὲ ὡς οὔτε ὁ εἰπὼν ὄξος μετὰ χολῆς προσενεχθῆναι τῷ Ἰησοῦ, ἐψεύσατο, οὔτε ἐναντιοῦται τῷ λέγοντι ἐσμυρνισμένον οἶνον προσενεχθῆναι, οὔτε τῷ ἁπλῶς εἰπόντι ὄξος. ὁ μὲν γὰρ πρὸ τοῦ σταυροῦ λέγει, ὁ δὲ ἐν τῷ σταυρῷ προσενεχθῆναι, οὐ τὸ αὐτὸ λέγοντες, καὶ τὸ λαβεῖν, καὶ τὸ γευσάμενον ἀποδοῦναι, καὶ μὴ γεύσασθαι τὴν ἀρχήν. τὸν γὰρ οἶνον μετὰ χολῆς ἔφη Ματθαῖος γευσάμενον μὴ θελῆσαι πιεῖν· ὁ Μάρκος δὲ μὴ γεύσασθαι τὴν ἀρχὴν ἐσμυρνισμένον οἶνον. Ἰωάννης δὲ ὄξος καὶ χολὴν μετὰ ὑσσώπου ἔφη· οὐδενὶ τούτων ἐναντιούμενος τῶν μηδὲ μνησθέντων. πολλῶν γὰρ γινομένων εἰς αὐτόν, οἷον ἐν τοσαύτῃ ἀταξίᾳ πλήθους παροινοῦντος, ὁ μὲν τοῦτο προσέφερεν, ὁ δὲ ἐκεῖνο, ὁ δὲ ἄλλο. πολλὰ δὲ καὶ παρεῖται· πάντα δὲ ἀληθῆ εἴρηται, ὑπὸ μαρτύρων τοῖς ἐπισταμένοις αὐτόν, γράφοντες οὐκ εἰκῆ, οὐδὲ ὡς ἔτυχεν τὰ παρατυχόντα, καὶ ἐπὶ τῶν τυχόντων, ἀλλ' ἐπὶ τῶν ἐλέγξαι δυναμένων, εἴ τι παρὰ τὰ γινόμενα γράφειν ἐτόλμησαν· ἀλλ' οὐδὲ ὁ εἰπὼν ὅτι γευσάμενος εἶπε, τετέλεσται, δείκνυσιν ὅτι ἔπιεν. οὐδὲ γὰρ διέστηκε τὸ ἁπλῶς γεύσασθαι τοῦ μὴ πιεῖν· ἀλλ' ἕν τι καὶ τὸ αὐτὸ δηλοῖ. ἐπειδὴ τοίνυν εἰπόντες τῷ Πιλάτῳ ἀνελεῖν τὴν αἰτίαν (αὕτη δὲ ἦν τὸ γεγράφθαι, ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων) οὐδὲν ἴσχυσαν, ἀλλ' ἐνέστηκε λέγων, ὃ γέγραφα, γέγραφα, ὡς ἔστιν ὅς φησι τῶν Εὐαγγελιστῶν, ἐπεχείρησαν λοιπὸν δι' ὧν ἐχλεύαζον δεῖξαι ὅτι οὐκ ἔστι βασιλεύς· πῶς δὲ ὁ Μάρκος φησὶν ὅτι τρίτην ὥραν καὶ τὸ σκότος γέγονεν; ὅτι εἰκὸς μὲν αὐτὸν ἐσταυ-

ρῶσθαι

ρῶσθαι ἀπὸ τρίτης ὥρας, ἀπὸ δὲ ἕκτης τὸ σκότος γεγενῆσθαι καὶ τὰ λοιπὰ σημεῖα· ὅπερ ἱκανὸν ἦν αὐτοὺς ἐπιστρέψαι οὐ τῷ μεγέθει τοῦ θαύματος μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ εὐκαίρως συμβῆναι· μετὰ γὰρ πάντα τὰ τῆς παροινίας τοῦτο γέγονεν, ὅτε τὸν Θεὸν μόνον εἴασαν, ὅτε ἐπαύσαντο λέγοντες, καὶ τὰ πάντα ἐφθέγξαντο ἅπερ ἠθέλησαν.

ΤΟΛΩΣ. Ὁ μὲν παρὼν Εὐαγγελιστὴς περὶ τρίτην ὥραν ἐσταυρῶσθαι φησὶ τὸν Σωτῆρα· ὁ δὲ Ματθαῖος περὶ τὴν ἕκτην ὥραν τὸ σκότος γεγενῆσθαι. εἰκὸς δὲ ἦν περὶ τὴν τρίτην ὥραν σταυρωθῆναι τὸν Κύριον, φθάσαι δὲ ἕως τῆς ἕκτης. τὸ δὲ σκότος γενόμενον ἀπέστρεφε τοὺς πολλοὺς καὶ ἤρξαντο ἀδημονεῖν· οὐ μόνον διὰ τὸ γεγονὸς θαῦμα. ἀλλὰ καὶ καιρὸς ἦν μετανοεῖν τοὺς παροινήσαντας. τότε γὰρ ἤρξαντο λυπεῖσθαι ὅτι τὸν θυμὸν κατέλιπον καὶ πάντα ὅσα ἐποίουν τε ἅμα καὶ ἔλεγον· ἔνιοι δὲ λέγουσιν ὅτι Μάρκος μὲν τῆς ἀποφάσεως μνησθεὶς περὶ τρίτην ὥραν λέγει σταυρωθῆναι αὐτόν· τουτέστιν ὅτι ἡ ἀπόφασις γέγονε. τρίτη γὰρ ὥρα ἦν τότε. οἱ δὲ λοιποὶ Εὐαγγελισταὶ κατὰ τὴν ἕκτην σταυρωθῆναι ἐδήλωσαν· ἔστι δὲ καὶ παραδόσεις ἀρχαῖαι λέγουσαι, ὡς ὁ Ἀδὰμ ἐκεῖ ἐτάφη ἔνθα ὁ Κύριος ἐσταυρώθη· ἵνα ἔνθα ἡ ἀρχὴ γέγονε τοῦ θανάτου, ἐκεῖ καὶ τέλος δέξηται. ἐδίδοσαν δὲ αὐτῷ πιεῖν καὶ οἶνον ἐσμυρνισμένον· πικρότατον γὰρ εἶδος ἐστὶν ἡ σμύρνα· καὶ ὄξος μετὰ χολῆς οὗτος λέγει Εὐαγγελιστής· καὶ ἄλλος ἄλλο τι προσενεχθῆναι τῷ Κυρίῳ. Καὶ ἅπαντα ταῦτα ἐγένοντο· συρφετώδους γὰρ καὶ ἀτάκτου πλήθους ὄντος, παρὰ πάντων τοιαῦτα προσήγοντο. ἀλλ᾽ οὐδὲ ὁ λέγων ἐδίδουν αὐτῷ πιεῖν καὶ οὐκ ἔλαβεν, ἐναντιοῦται τῷ λέγοντι· καὶ γευσάμενος οὐκ ἤθελε πιεῖν· ἐδέξατο μὲν γὰρ ἀλλ᾽ οὐκ ἔπιε. βάλλοντες δὲ κλήρους ἐπὶ τὰ ἱμάτια αὐτοῦ ἐμπαιγμὸν τοῦτο ἐποίουν ὡς βασιλέως ὄντα πενιχρά. τὴν δὲ αἰτίαν τῆς ἐπιγραφῆς

ſi quid præter res verè geſtas confingere auderent. Sed neque is qui dixit eum poſtquam guſtaſſet dixiſſe: *Conſummatum eſt*, oſtendit ipſum bibiſſe. non enim inter ſe pugnant, ſimpliciter guſtare, & nō bibere; ſed benè conveniunt & unum idem ſonant. Poſtquam igitur perſuadere Pilato nequiverant, ut cauſam necis ejus inſcriptàm cruci tolleret. (Erat hic titulus: *Rex Iudæorum*) ſed is perſeverans in ſententia conſtanter dixit: *Quod ſcripſi ſcripſi*, ut alius narrat Evangeliſta: conati ſunt deinde per ludibria & contumelias oſtendere, non eſſe illum Regem. Quomodo autem Marcus ait fuiſſe horā tertiam, & tenebras eſſe factas? quoniam veriſimile eſt, ipſum fuiſſe crucifixum ab hora tertia; à ſexta verò tenebras eſſe factas, & reliqua ſigna. quod ſufficiens erat ad Iudæos convertendos; non ſolū magnitudine miraculi, ſed & opportunitate, qua tā aptè in id tempus incidebat, quo jam inſultare ac bacchari laſſi deſierant, quādo Deum ſolum reliquerant, quando jam tacebant, feſſi clamorum; ad ſatietatem prolocuti quæcumque voluerant.

TOLOS. Præſens quidem Evāgeliſta circa tertiam horam crucifixum fuiſſe Salvatorem ait: Matthæus verò circa ſextam. Dici fortè poſſet cepiſſe pendere è Cruce hora tertia, & ibi perſeveraſſe uſq; ad ſextam. Tenebræ porrò obortę conturbarunt pleroſque, & ceperunt angi ac mœrere, non ſolùm ob prodigium oſtenſum inuſitatæ obſcurationis tali hora, ſed conſcientia ſceleris, reſidente jam paululum furoris æſtu, verberante re-

Lucam, *non credetis*. ſed ne quidquam omitteret, aut ipſis excuſationem relinqueret, quaſi non clarè audiſſent affirmantem ſe Chriſtum eſſe. Et Marcus quidem planè ac palàm affirmat. Porrò ex hoc convincitur, non planè latuiſſe ipſos divinitatem Chriſti, cujus notitiam hauſerant ex ſignis ab eo factis. unde enim veniſſet ipſis in mentem hunc ſolum Chriſtum appellare, quo nomine alios non vocaſſent? Subjungit autem mentionem judicij, minaciter denuncians, viſuros eos ſe in cæleſti gloria apparentem. Illud autem, *à dextris virtutis*, gloriam indicat è Cœlo apparituram; non figuram corpoream. non enim videtur qui omninò eſt inviſibilis, ut & ſeſſio à dextris corporaliter ſpectanda dicatur. Sed eum in maxima, quę ſub oculi ſenſum cadere poſſit gloria ſpectandum; tali gloria viſibili ad inviſibilem, quam repręſentat, proximè & honoratiſſimè accedente. At cùm hæc audiſſent, non ſibi caverunt; ſed quod dictum fuerat, blaſphemiam eſſe conclamarunt, & non amplius opus eſſe teſtibus. Sic non ad utilitatem fiunt inobedientibus myſteriorum revelationes, ſed ad condemnationem. Profeſſo ergo Chriſto ſeipſum de quo quærebant eſſe, & ſeſſurum à dextris Patris, & venturum rurſus ad judicandum orbem terrarum, quæ ſummam à ſe dictorum concordiā conſtantiamque declarantis erant; Summus Sacerdos ſcidit veſtimenta ſua, & ait: audiſtis quæ dicuntur. quid vobis videtur? non affert domo ſuffragium, ſed ab ipſis petit, ut ſuper confeſſis delictis & manifeſta blaſphemia: & præoccupat auditores dicens: vos enim audiſtis blaſphemiam, tantùm non cogens, & malè confirmans, aut potiùs vi adigens ad ferendam ſententiam condemnationis. Quid igitur illi? *condemnaverunt eum eſſe reum mortis*. ipſi accuſatores, ipſi judices, ipſi

ρων οὐκ εἰρήκασιν; ἐπιφέρει δὲ τὸ τῆς κρίσεως ἀπειλῶν, ὅτι ὄψονται αὐτὸν ἐν τῇ οὐρανίῳ δόξῃ φαινόμενον. τὸ δὲ ἐκ δεξιῶν τῆς δυνάμεως τὴν δόξαν λέγει τὴν ἐξ οὐρανοῦ φαινομένην. οὐ σχῆμα σωματικόν· οὐδὲ γὰρ ὁρᾶται ὁ πάντη ἀόρατος, ἵνα καὶ ἐκ δεξιῶν καθέδρα σωματικῶς θεωρεῖσθαι λέγηται· ἀλλὰ τὸ ἐν μεγίστῃ δόξῃ τῇ ὁρατῇ θεωρηθήσεσθαι· ὡς τῆς ὁρατῆς δόξης τῇ ἀοράτῳ ἐκείνῃ συναπλουμένης ἐγγύτατα καὶ ἐντιμότατα. ἀλλ᾽ ὅμως ἀκούσαντες οὐκ ἐφυλάξαντο, ἀλλὰ βλασφημίαν εἶπον εἶναι τὸν λόγον, καὶ μηκέτι ζητεῖσθαι μάρτυρας. οὕτως οὐκ εἰς ὠφέλειαν τοῖς ἀνηκόοις αἱ τῶν μυστηρίων ἀποκαλύψεις, ἀλλ᾽ εἰς κατάκρισιν. εἰπόντος τοίνυν τοῦ Χριστοῦ ὅτι αὐτός ἐστι, καὶ ὅτι ἐκ δεξιῶν καθέζεται τοῦ πατρός, καὶ ὅτι ἥξει πάλιν κρινῶν τὴν οἰκουμένην, ὃ πολλὴν τὴν πρὸς αὐτὸν συμφωνίαν δηλοῦντος ἦν· διέρρηξεν αὐτοῦ τὰ ἱμάτια ὁ ἀρχιερεύς, καί φησιν, ἠκούσατε τῶν λεγομένων· τί ὑμῖν δοκεῖ; οὐ φέρει τὴν ψῆφον οἴκοθεν, ἀλλὰ παρ᾽ ἐκείνων ὡς ἐπὶ ὡμολογημένων ἁμαρτημάτων βλασφημίας δήλης, καὶ προλαμβάνει τοὺς ἀκροατὰς λέγων, ὑμεῖς γὰρ ἠκούσατε τῆς βλασφημίας, μονονουχὶ καταναγκάζων καὶ βεβαιῶν κακῶς, μᾶλλον δὲ βιαζόμενος τὴν ψῆφον ἐξενεγκεῖν. τί οὖν ἐκεῖνοι; κατέκριναν αὐτὸν ἔνοχον εἶναι θανάτου· αὐτοὶ κατήγοροι καὶ δικασταὶ καὶ πάντα γινόμενοι. πάντας γὰρ ἐπεποιήσατο διὰ τοῦ ῥῆξαι τὸν χιτωνίσκον. ἔθος γὰρ ἦν αὐτοῖς τοῦτο ποιεῖν, ἡνίκα βλασφημίας τινὸς ἤκουσαν ὡς ἐνόμιζον.

ſimul omnia. omnes enim traxit illa diſruptione veſtis. Mos autem illis erat veſtem ſcindere, cùm audiebant aliquid quod ipſis blaſphemia eſſe videbatur.

S C H O L I V M.

Cùm dicit: apparituram non figuram corpoream, *ſed gloriam*: gloriæ verbo naturam & maieſtatem Divinam intelligere videtur.

» Καὶ ἤρξαντό τινες ἐμπτύειν αὐτῷ,
» καὶ περικαλύπτειν τὸ πρόσωπον αὐ-
» τοῦ, καὶ κολαφίζειν αὐτὸν, καὶ λέ-
» γειν αὐτῷ, προφήτευσον· καὶ οἱ
» ὑπηρέται ῥαπίσμασιν αὐτὸν ἔβαλλον.

65. Et cœperunt quidam con-
» ſpuere eum, & velare faciem
» ejus, & colaphis eum cædere, &
» dicere ei, Prophetiza. & mini-
» ſtri alapis eum cædebant.

ΤΟΛΩΣ. Οὐχ ἁπλῶς ἐρωτᾷ πάλιν ὁ Ἀρχιερεὺς τὸν Κύριον· ἀλλ' ἵνα ἀφορμὴν εὕρῃ κατ' αὐτοῦ βλασφημίας. διὸ καὶ προστίθησι τῇ ἐρωτήσει τό· σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ εὐλογητοῦ; τοῦτο δὲ πάλιν λέγει ἵνα χωρίσῃ αὐτὸν ἀπὸ τῶν ἄλλων Χριστῶν. Χριστοὶ γὰρ ἐλέγοντο τότε οἵ τε βασιλεῖς καὶ οἱ ἀρχιερεῖς. τούτων δὲ οὐδεὶς υἱὸς Θεοῦ ὠνομάσθη. τυπῇ τοῦ εὐλογουμένου ὅμως καίπερ κακῶς ἐρωτήσαντος τοῦ Ἀρχιερέως, ἀπεκρίθη ὁ Σωτὴρ λέγων· ἐγώ εἰμι· τοῦτο δὲ ποιεῖ ἵνα μὴ ὕστερον εἴπωσιν, ὅτι οὐκ εἶπας ἁπλῶς ὅτι ἐγώ εἰμι Θεός. εἰ γὰρ ἔλεγες ἐπιστεύσαμεν ἄν. διὸ καὶ ὄψεσθέ με, φησὶν, ὡς υἱὸν ἀνθρώπου ἐκ δεξιῶν καθήμενον τῆς δυνάμεως, τουτέστι τοῦ Πατρός. ἀκούσας δὲ ὁ Ἀρχιερεὺς διέρρηξε τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, ὡς δῆθεν βλασφημήσαντος τοῦ Κυρίου. ἔθος γὰρ ἦν τοῦτο τοῖς Ἰουδαίοις, ἐπὶ ταῖς βλασφημίαις διαρρηγνύειν τὰς ἐσθῆτας· καὶ τότε γεγονυίας κατ' αὐτοῦ τῆς κοινῆς ψήφου, παρέλαβον αὐτὸν οἱ ὑπηρέται τύπτοντες ἅμα καὶ λέγοντες προφήτευσον ἡμῖν τίς ἐστιν ὁ παίσας σε.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Διὰ ταύτης τῆς ἀτιμίας τὴν ἡμετέραν ἀτιμίαν τὴν ἐπὶ τῇ παραβάσει, ἰάσατο.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Ὁ γῆς καὶ οὐρανοῦ Κύριος, ὁ τῶν ὅλων δημιουργὸς καὶ τεχνίτης, ὡς εἷς ἡμῶν ἀτιμάζεται, καὶ διακαρπίζεται πτυόμενος, καὶ ὁ

TOLOSANI. Rurſus nō ſimpliciter ſummus Sacerdos interrogat Dominum; ſed ut crimen ipſi blaſphemię cum colore impingat. Quare & addit interrogationi: *Tu es Chriſtus Filius benedicti?* quod ait ut illū diſtinguat ab alijs Chriſtis. Chriſti enim tunc dicebantur & Reges, & ſummi Sacerdotes. at eorum nemo filius Dei nominatus eſt. Deus namque vocabulo *benedicti* deſignabatur. Etſi malo animo ſummus Sacerdos interrogaverat, tamen reſpondit Chriſtus dicens: *Ego ſum*. Hoc autem fecit; ne quis excuſans Iudæus poſtea diceret, non te agnovimus, quia nūquam claré ac diſertè dixiſti te eſſe Deum; ſi enim dixiſſes credidiſſemus utique. quare & addidit, videbitis me ut filium hominis ſedentem à dextris virtutis, videlicet Patris: quo ſummus Sacerdos audito ſcidit veſtimenta ſua, tamquam blaſphemāte Domino. Mos quippe Iudæis erat audita blaſphemia veſtimenta ſcindere. Tunc lata in illum comunibus ſuffragijs damnatione, comprehenderunt illūm miniſtri, percutientes ſimul & dicentes, Prophetiza nobis quis eſt qui te percuſſit.

ANO-

ANONYMI. Per hanc ignominiam, ignominiæ noſtræ, cui ex tranſgreſſione ſubjacemus, remedium adhibuit.

VICTORIS ANT. Terræ ac Cœli Dominus, omnium Creator, atque Artifex, tamquam unus ex nobis inhonoratur, pulſatus perdurat, impiorum irriſiones ſuſtinet, exemplum ſeſe nobis ſummæ, atque invictæ patientiæ proponens. *Et cadentes eum ajebant, prophetiza*. Qui ſerutatur corda & renes, omnis largitor prophetiæ, quomodo ignoraret quis ipſum percuſſerit?

ἐκ τῶν ἀσεβῶν ὑπομένει γέλωτα, τύπον ἡμῖν τῆς εἰς ἄκρον ἀνεξικακίας ἑαυτὸν παρατιθείς. καὶ τύπτοντες, προφήτευσον φασιν. ὁ ἐξετάζων καρδίας καὶ νεφρούς, ὁ προφητείας πάσης δοτήρ, πῶς οὐ ἠγνόησε, τίς ἐστιν ὁ παίσας αὐτόν;

66. Et cùm eſſet Petrus in atrio
» deorſum, venit una ex ancillis
» ſummi Sacerdotis:

67. Et cùm vidiſſet Petrũ calefacientem ſe, aſpiciens illũ, ait,
» Et tu eum Ieſu Nazareno eras.

68. At ille negavit, dicens, Ne-
» que ſcio, neque novi quid di-
» cas. Et exijt foras ante atrium:
» & gallus cantavit.

69. Rurſus autem cùm vidiſ-
» ſet illum ancilla, cœpit dicere
» circumſtantibus, Quia hic ex
» illis eſt.

70. At ille iterum negavit. Et
» poſt puſillum rurſus, qui aſta-
» bant, dicebant Petro, Verè ex
» illis es: nam & Galilæus es.

71. Ille autẽ cœpit anathema-
» tizare & jurare, Quià neſcio ho-
» minem iſtum quem dicitis.

72. Et ſtatim gallus iterum cã-
» tavit. Et recordatus eſt Petrus
» verbi quod dixerat ei Ieſus,
» Priuſquã gallus cantet bis, ter
» me negabis: Et cœpit flere.

» Καὶ ὄντος τοῦ Πέτρου ἐν τῇ αὐλῇ
» κάτω, ἔρχεται μία τῶν παιδισκῶν τοῦ
» ἀρχιερέως.

» Καὶ ἰδοῦσα τὸν Πέτρον θερμαινόμε-
» νον, ἐμβλέψασα αὐτῷ, λέγει, καὶ
» σὺ μετὰ τοῦ Ναζαρηνοῦ Ἰησοῦ ἦσθα.

» Ὁ δὲ ἠρνήσατο λέγων, οὐκ οἶδα,
» οὐδὲ ἐπίσταμαι τί σὺ λέγεις. καὶ ἐξῆλ-
» θεν ἔξω εἰς τὸ προαύλιον. καὶ ἀλέκ-
» τωρ ἐφώνησε.

» Καὶ ἡ παιδίσκη ἰδοῦσα αὐτὸν πά-
» λιν, ἤρξατο λέγειν τοῖς παρεστηκόσιν,
» ὅτι οὗτος ἐξ αὐτῶν ἐστιν.

» Ὁ δὲ πάλιν ἠρνεῖτο. καὶ μετὰ μικρὸν
» πάλιν οἱ παρεστῶτες ἔλεγον τῷ Πέ-
» τρῳ, ἀληθῶς ἐξ αὐτῶν εἶ. καὶ γὰρ
» Γαλιλαῖος εἶ, καὶ ἡ λαλιά σου
» ὁμοιάζει.

» Ὁ δὲ ἤρξατο ἀναθεματίζειν καὶ
» ὀμνύειν ὅτι οὐκ οἶδα τὸν ἄνθρωπον
» τοῦτον ὃν λέγετε.

» Καὶ ἐκ δευτέρου ἀλέκτωρ ἐφώνη-
» σε. καὶ ἀνεμνήσθη ὁ Πέτρος τοῦ ῥή-
» ματος οὗ εἶπεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, ὅτι
» πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι δίς, ἀπαρ-
» νήσῃ με τρίς. καὶ ἐπιβαλὼν ἔκλαιε.

TOLOSANI. Negavit univerſorum Salvatorem Beatus Petrus, idque cum juramento, nec ſemel, ſed ter ad unam vocem, ſive ancillæ ejuſdem eadem iterantis, ut Marcus ait, ſive alterius, ut

ΤΟΛΩΣ. Ἠρνήσατο τὸν τῶν ὅλων Σωτῆρα καὶ Κύριον ὁ μακάριος Πέτρος, καὶ τοῦτο ἐνωμότως, καὶ οὐχ ἅπαξ ἀλλὰ τρὶς διὰ ῥῆμα ἕν. εἴτε παιδίσκης τῆς αὐτῆς δεύτερον ὡς ὁ Μάρκος φησίν· εἴτε ἑτέρας, ὡς ὁ Ματθαῖος, καταμη-

νυούσης

νεύσεις αὐτὸν ὡς ἕνα ὄντα τῶν μαθητῶν. ἀλλὰ οὐδὲ παιδίσκην, ἄνδρα δὲ λέγει τὸν διισχυριζόμενον ὅτι ἐκεῖ καὶ οὗτος ἦν. οὐ γὰρ ἐξηκρίβωνται τοῦτο τοῖς γράψασι τὰ εὐαγγέλια. ἐπεὶ μηδὲ συντεῖνον ἦν εἰς πίστιν. ὡς γὰρ εἴρηται, ἄνδρα λέγει ὁ Λουκᾶς οὐχὶ παιδίσκην. τοῦτο δὲ κατ' οἰκονομίαν συνεχώρησεν ὁ Θεὸς παθεῖν τὸν Πέτρον, διδάσκων αὐτὸν τὴν ἀνθρωπίνην ἀσθένειαν. περὶ δὲ τῆς παιδίσκης ὅτι διαπεφώνηται τοῖς Εὐαγγελισταῖς ὁ περὶ αὐτῆς λόγος, οὐδὲν ἄτοπον. οὐ γὰρ εἶπεν ὁ μὲν τῶν Εὐαγγελιστῶν ὅτι ἐσταυρώθη ὁ Κύριος· ὁ δὲ, οὐ· μὴ γένοιτο. ὁ δὲ Πέτρος ἐννοήσας, φησὶν ὃ, ὁ Σωτὴρ εἰρήκει πρὸς αὐτὸν ὅτι τρὶς ἀπαρνήσῃ με πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι, ἐπιβαλὼν ἔκλαιε, τουτέστιν ἐγκαλυψάμενος τὴν κεφαλήν. ἢ ὅτι ἀρξάμενος μετὰ σφοδρότητος ἔκλαιεν.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Ὅτι μὲν ἠρνήσατο, πρόδηλον. τοῦτο γὰρ καὶ ὁ Κύριος αὐτῷ προείρηκεν. οὐ πάντως ἐπιορκεῖ ἢ τὸ ἀνάθεμα παρέκριτε λέγων, οὐκ οἶδα τὸν ἄνθρωπον τοῦτον ψιλὸν ἢ ἕνα τῶν καθ' ἡμᾶς, ἀλλὰ μετὰ τοῦ εἶναι αὐτὸν ἄνθρωπον καὶ Θεὸν αὐτὸν ἐγίνωσκε.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Ἠσθένησε κατὰ τὴν πρόῤῥησιν ὁ μακάριος Πέτρος, καὶ ἠρνήσατο τὸν τῶν ὅλων σωτῆρα Κύριον, καὶ οὐχ ἅπαξ, ἀλλὰ τρὶς, καὶ ἐνωμότως ἐποιεῖτο τὴν ἄρνησιν διὰ ῥῆμα παιδίσκης, οὐ μνημονεύσας ὑπὸ τοῦ παραχρῆμα ταραχῆς τοῦ λόγου τοῦ κυρίου· ὃς ἀρνήσεταί με ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ἀρνήσομαι αὐτὸν ἔμπροσθεν τοῦ πατρός μου. οὐ γὰρ ἐξηκρίβωνται τοῦτο τῇ μνήμῃ γράψαντες, ἐπεὶ μηδὲ συνέχον ἦν εἰς τὴν σωτήριον πίστιν· ὁπότε ὁ Λουκᾶς οὐδὲ παιδίσκην, ἀλλ' ἄνδρα λέγει τὸν διισχυριζόμενον, ὅτι μετὰ τοῦ Ἰησοῦ καὶ οὗτος ἦν. τῶν δὲ τοιούτων οὐ σφόδρα συνεχόντων συμπεφώνηται τὸ προκείμενον· ὅτι καὶ δεύτερον ὁ Πέτρος ἠρνήσατο μεθ' ὅρκου μηδὲ εἰδέναι τὸν ἄνθρωπον. καὶ πάλιν ἄλλων τὰ αὐτὰ ἐπιφερόντων σφοδροτέ-

Matthæus, indicantis ipſum eſſe unum Diſcipulorum. quamquam hic non ancillam, ſed virum dicit eum fuiſſe qui conſtanter affirmaverit, ibi & eum fuiſſe. Non enim id ad liquidum diſcernere Sacri Scriptores curarunt, quod parùm referret ad fidem ſummæ rei. Viri quoque, non ancillę Lucas meminit. Id porrò providè permiſit Deus evenire, experiméto proprio, docens ipſum quanta ſit humana infirmitas. quod autem in ancilla diſſonent Evangeliſtæ, nihil abſurdum eſt. non enim in crucifixione diſſenſerunt, ajente hoc, illo negante. abſit. At Petrus mente repetens quod Dominus ei prædixerat: ter me negabis antequam gallus cantet, injiciens, flevit: hoc eſt operto capite. vel quod cum vehementia flere cœperit.

SCHOLIVM. Nimis liberaliter concedit hic Auctor diffidere Evangeliſtas in Ancillæ mentione. non enim etiam in re minimi momenti mentiri potuit ullus eorum. & rectè cohærere quæ ij ſcripſerunt de negatione multi Interpretes antiqui & recentes clarè demonſtrant, ex quibus quod hic deeſt ſupplendum.

ANON. Negaſſe Petrũ manifeſtũ eſt. Hoc enim & Dominus ipſi prædixerat. non tamen pejeraſſe cũ illa verba: *non novi hominem iſtum quem dicitis*, jurando & anathematizando confirmavit: vera enim erant illa ut ſonant. Siquidem verè Petrus, qui Chriſtum eſſe Deum ſciebat, non noverat illum hominem merum, aut unum ex nobis.

VICTORIS ANT. Infirmatus eſt juxta prædictionem Beatus Petrus, & negavit omnium Salvatorem Dominum, idque non ſemel, ſed ter, & juramento firmavit

vit negationem, ob verbum Ancillæ, perturbatione præſenti ei excutiente memoriam illorum Chriſti verborum; *Qui me negaverit coram hominibus, negabo & ego eum coram Patre meo*. Modus & ordo negationum non eſt minuta diligentia expreſſus à Scriptoribus ſacris, id tanti non ducentibus, quod minus neceſſarium putarent ad ſalutarem conſtituendam fidem. Itaque Lucas non ancillam, ſed virum dicit aſſeveraſſe, & hunc cum Ieſu fuiſſe. Verùm utcumque illa non valde inter ſe cohærere videantur, palàm certè in principali propoſito conveniunt trinæ Petri negationis memorandæ. nam certè ſecundò negavit, idque cum juramento, ſe noſſe hominem. & rurſus tertiò, quibuſdam eadem contentioſiùs affirmantibus. ut autem metus ex parte receſſit, & revaluit ratio, reddita memoria, quam perturbatio excuſſerat, & inopinatiſſimè deprehendit verum eſſe quod Dominus, ejus confidentiam increpans, prædixerat; ſimul ſigno prænunciato galli cantaturi admonitus, ſenſit quem negaſſet; *egreſſus foras flevit amarè*. poſtquam Chriſtus ipſum reſpexerat. converſuſq; manſit quod erat verus Diſcipulus. Abundavit enim ſpe remiſſionis. cæterùm hoc dicimus: Sanctorũ lapſus ideo nobis per ſcripturas aperiri, ut ipſorum pœnitentiæ ſimus imitatores. Medicinam quippe ſalutis excogitavit miſericors Deus pœnitentiam. quam tollere conantur qui puros ſeipſos dicunt, non cogitantes, omni eſſe ſorde plenum, tam ſuperbè de ſe ſentire. mundus enim nemo eſt à ſorde, ſicut ſcriptum eſt. Illud autẽ

ρως ἀπομνύντος. ὡς δὲ ὀλίγος ὁ φόβος παρῆλθε καὶ ἀνεῤῥώσθη ὁ λογισμὸς πρὸς τὴν μνήμην ἣν ἀπὸ τῆς ταραχῆς ἀπολωλέκει, καὶ παραδόξως εὑρίσκει τὸν ἔλεγχον αὐτοῦ γεγενημένον ὃν ὁ Κύριος εἶπεν, καὶ τὸ σημεῖον δὲ τοῦ ἀλεκτρυόνος αἰσθανόμενος, τίνα ἠρνήσατο. ἐξελθὼν ἔξω φησὶν ἔκλαυσε πικρῶς, προσεσχηκότος αὐτῷ τοῦ Χριστοῦ· ἐπιστρέψας μεμένηκε, ὅπερ ἦν, γνήσιος μαθητής· πεπλήρωκε γὰρ τῆς ἀφέσεως τὴν ἐλπίδα. πλὴν ἐκεῖνό φαμεν ὅτι τῶν ἁγίων ὀλισθήματα διὰ τῶν γραφῶν μανθάνομεν ἵνα καὶ τῆς αὐτῶν μετανοίας μιμηταὶ γενώμεθα. φάρμακον γὰρ σωτηρίας ἐπενόησεν ὁ φιλοικτίρμων Θεὸς τὴν μετάνοιαν, ἣν ἀναιρεῖν πειρῶνται οἱ καθαροὺς ἑαυτοὺς εἶναι λέγοντες· οὐκ ἐννοήσαντες ὅτι παντὸς ἐστὶ ῥύπου μεστὸν τὸ τοιαύτην ἔχειν ἐν ἑαυτοῖς τὴν διάληψιν. καθαρὸς γὰρ οὐδεὶς ἀπὸ ῥύπου, καθὼς γέγραπται. κἀκεῖνο δὲ μὴ ἀγνοείτωσαν· ὅτι πρὶν συλληφθῆναι Χριστὸν καὶ ἀρνήσασθαι τὸν Πέτρον, μέτοχος ἦν οὗ σώματος τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ τιμίου αἵματος, καὶ ὅμως ὠλίσθησε, καὶ τὴν ἐκ τῆς μετανοίας ἄφεσιν ἐκομίζετο. οὐκοῦν μὴ κατηγορείτωσαν τῆς τοῦ Θεοῦ γαληνότητος, μεμνημένοι λέγοντος ἐναργῶς, ἀνομία ἀνόμου οὐ μὴ κακώσῃ αὐτόν. ἐν ᾗ ἂν ἡμέρᾳ ἀποστρέψῃ ἀπὸ τῆς ἀνομίας αὐτοῦ. φησὶ δὲ ὁ εὐαγγελιστὴς, ὅτι ὅτε ἅπαξ ἠρνήσατο, ἐφώνησεν ὁ ἀλεκτρυὼν, ὅτε δὲ τρὶς ἠρνήσατο, τότε δεύτερον, ἀκριβέστερον διηγούμενος τοῦ μαθητοῦ τὴν ἀσθένειαν, καὶ τὸ σφόδρα αὐτὸν ἀποτεθνηκέναι τῷ δέει, καὶ ταῦτα παρ' αὐτοῦ τοῦ διδασκάλου μαθών. καὶ γὰρ φοιτητὴς ἦν Πέτρου. σύμφωνα δὲ τὰ παρὰ τοῦ Ματθαίου καὶ Μάρκου· εἰ καὶ δοκεῖ ἐναντία εἶναι. ἐπειδὴ γὰρ καθ' ἑκάστην ἀγωγὴν καὶ τρίτον καὶ τέταρτον εἴωθε φωνεῖν ὁ ἀλεκτρυὼν, δηλοῖ ὁ Μάρκος ὅτι οὐδὲ ἡ φωνὴ αὐτὸν ἐπέσχε καὶ εἰς μνήμην ἤγαγε, τοῦτό φησιν. ὥστε ἀμφότερα ἀληθῆ· πρὶν γὰρ τὴν μίαν ἀγωγὴν ἀπαρτίσαι τὸν ἀλεκτρυόνα,

ζυόνα, τρίτον ἠρνήσατο. καὶ οὐδὲ ὑπὸ τοῦ Κυρίου τῆς ἁμαρτίας ἀναμνησθεὶς κλαῦσαι ἐτόλμα φανερῶς. ἄλλος δέ φησιν ὡς τοῦ Ματθαίου ἁπλῶς καὶ ἀορίστως πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι λέγοντος τὸ παρειμένον * * προσέθηκεν ὁ Μάρκος συνήθως λέγων τὴν ἐπικρατεστέραν τῶν πάντων ἀλεκτρυόνος φωνήν, ὥσπερ καὶ τὴν ἡμέραν τὴν καθαρὰν καὶ τοῖς πᾶσι διαφανῆ. ἡρμήνευσεν ὃν φησιν ὁ Εὐαγγελιστὴς τὸ πρὶν ἀλέκτορα ἐκφωνῆσαι ποίαν εἶπε τὴν δευτέραν καὶ πᾶσι καταφανῆ, οὐκ ἐναντιούμενος τοῖς ἄλλοις.

non ignorent, Petrũ ante captum & negatum à ſe Chriſtum, participem fuiſſe corporis, & pretioſi ſanguinis Chriſti; ſicque cecidiſſe, & pœnitentia conciliante, veniam obtinuiſſe. Quare non accuſent Dei benignitatem, memores clarè dicentis: *Impietas impij non nocebit ei, quacumque die converſus fuerit ab impietate ſua*. Ait autem Evangeliſta: quãdo Petrus ſemel adhuc negaverat, ceciniſſe gallum: quãdo jam tertiò idẽ fecerat, iterum cantaſſe; explicata diſtinctiùs infirmitate Diſcipuli, & ſic demonſtrato quàm vehementer exanimatus metu fuerit. Hęc autem ſic minutè didicerit à Magiſtro. Auditor enim Marcus Petri fuit. Conſonant autem quę Matthęus, quæque Marcus ſcribunt, utcumque diſſonare videantur. Quoniam enim Gallicinium quodque non uno, ſed trino, & interdum quaterno cantu peragitur, indicat Marcus prima galli voce nequaquam cohibitum Petrum quin ruere pergeret. & diſtinctè memorat prædictum de ſecundo cantu: & exactè ad Prophetię fidem priuſquam unum gallicinium ex pluribus cantibus conflatum gallus abſolviſſet Petrum ter negaſſe: nec primo cantu admonitum de peccato, in quod ceciderat, flere palàm auſum eſſe. Alius autem ait: Matthæus ſimpliciter & indefinitè dicentem, *priusquam gallus cantet*, remiſsioris cujuſdam vocis, unde incipit gallicinium, rationem non habuiſſe, ſed validioris contentioriſque cantus, quem Marcus pro more omiſſa ſupplens, ſecundum fuiſſe diſtinctiùs expreſſerit. uſum autem Matthęum more loquendi populari, quo dies ſimpliciter vocatur, non dilúculum aut crepuſculum, etſi jam tum lux Solis effulgeat, ſed pura jam ac plena cunctiſque perſpicua dies. Ergo quem Marcus ſecundum galli cantum vocavit, Matthæus ut vocaliorem & ſonantiorem, ſimpliciter appellavit galli cantum. unde omnis inter eos diſſenſionis ſpecies evaneſcit.

SCHOLIVM.

Græca in ſeptem aut octo vltimis verſibus, & mutila, & perverſo verborum ordine confuſa ſunt, mendo, ſine ope melioris Codicis, immedicabili. Autoris ſententiam, conjectura, quoad licuit, indagatam, in interpretatione reddidi.

CAPVT XV.

1. Et confeſtim manè conſi-
„ lium facientes ſummi Sacerdo-
„ tes cum Senioribus & Scribis,
„ & univerſo concilio, vincientes
„ Ieſum duxerunt, & tradiderunt
„ Pilato,

2. Et interrogavit eum Pila-
„ tus, Tu es Rex Iudæorum? At
„ ille reſpondens, ait illi, Tu
„ dicis.

3. Et accuſabant eum ſummi
„ Sacerdotes in multis.

4. Pilatus autem rurſum inter-
„ rogavit eum, dicens, Non re-
„ ſpondes quicquam? Vide in
„ quantis te accuſant.

5. Ieſus autē amplius nihil reſ-
„ pondit: ita ut miraretur Pilatus.

ANONYMI. *Tradiderunt Pilato.* quoniá erat eis ablata poteſtas morte quemquam afficiendi autoritate propria, idcircò Ieſum Pilato tradiderunt. nec ſanè hominibus ita ſanguinarijs rectè jus necis permitteretur. Interroganti autem Pilato: *Tu es Rex Iudæorum?* ait Dominus: *Tu dicis*; hoc eſt: hoc benè dicis. Sum enim. nam ubi ſimilis locutio reperitur, ſic intelligenda eſt. Agnovit autem per invidiam ſibi traditum à Summis Sacerdotibus Ieſum: & in ſpē eſt ingreſſus, hac traditionis ignominia exſaturari poſſe iſtam invidiam, citra ſanguinem. quare illi admittenda delatione locum dandum putavit.

VICTORIS ANT. Tradiderunt Pilato Ieſum: traditi ſunt & ipſi Romanorum exercitibus. & impleta ſunt quę per Sanctos Pro-

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ιε´

ΚΑΙ εὐθέως ἐπὶ τὸ πρωῒ συμβούλιον
» ποιήσαντες οἱ ἀρχιερεῖς μετὰ τῶν
» πρεσβυτέρων καὶ γραμματέων, καὶ
» ὅλον τὸ συνέδριον, δήσαντες τὸν
» Ἰησοῦν ἀπήνεγκαν, καὶ παρέδωκαν
» τῷ Πιλάτῳ.

» Καὶ ἐπηρώτησεν αὐτὸν ὁ Πιλά-
» τος, σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων;
» ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτῷ, σὺ λέ-
» γεις.

» Καὶ κατηγόρουν αὐτοῦ οἱ ἀρχιερεῖς
» πολλά· αὐτὸς δὲ οὐδὲν ἀπεκρίνατο.

» Ὁ δὲ Πιλάτος πάλιν ἐπηρώτη-
» σεν αὐτὸν, λέγων, οὐκ ἀποκρίνῃ
» οὐδέν; ἴδε πόσα σου καταμαρτυροῦ-
» σιν.

» Ὁ δὲ Ἰησοῦς οὐκέτι οὐδὲν ἀπεκρί-
» θη, ὥστε θαυμάζειν τὸν Πιλάτον.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Παρέδωκαν τῷ Πιλάτῳ. ὅταν γὰρ αὐτοῖς ἀφῃρημένη ἡ ἐξουσία τῇ οἰκείᾳ αὐθεντίᾳ φονεύειν, διὸ παρέδωκαν τῷ Πιλάτῳ. ἐπειδὴ ἐκωλύετο τοῖς οὕτω μιαιφόνοις χρήσασθαι αὐτοχειρίᾳ. ἐρωτήσαντι δὲ τῷ Πιλάτῳ, σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων; λέγει ὁ Κύριος, σὺ λέγεις. σὺ λέγεις φησὶ, τοῦτο, καὶ καλῶς λέγεις. εἰμὶ γάρ. ὅπου γὰρ ἂν εὕρηται ἡ τοιαύτη λέξις, ἐπὶ ταύτῃ ἐννοίᾳ λέγεται. ἐγίνωσκε γὰρ ὅτι διὰ φθόνον παρέδωκαν αὐτὸν οἱ ἀρχιερεῖς, καὶ ἐνόμισεν ἄχρι τούτου στῆναι τὸν φθόνον αὐτοῖς, τόπον διαγωγῇ μὴ ἄχρις αἵματος.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Προσήγαγον Πιλάτῳ τὸν Ἰησοῦν. παρεδόθη γὰρ καὶ αὐτοῖς τοῖς τῶν Ῥωμαίων στρατιαῖς. καὶ πεπλήρωται τὰ διὰ τῶν ἁγίων προφητῶν ἐπ' αὐτοῖς προαπηγγελμένα. ὁ μὲν γάρ φησιν, οὐαὶ τῷ ἀνόμῳ, πονηρὰ κατὰ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν αὐτοῦ συμβήσεται αὐτῷ· ὁ δὲ, καθὼς ἐποίησας, οὕτως ἔσται σοι,

σοι, τὸ ἀνταπόδομα ἀνταποδοθήσεταί σοι εἰς κεφαλήν σου. ἐρωτήσαντος δὲ τοῦ Πιλάτου, σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων, ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, σὺ εἶπας. ἐπειδὴ γὰρ κατὰ τὸν Λουκᾶν ἤρξαντο κατηγορεῖν αὐτοῦ λέγοντες, τοῦτον εὕρομεν διαστρέφοντα τὸ ἔθνος ἡμῶν, καὶ τὰ ἑξῆς· ἐρωτηθεὶς παρὰ Πιλάτου ὁ Ἰησοῦς ἀπεκρίθη, σὺ εἶπας, ἵνα μὴ διὰ τῆς σιωπῆς τὴν συκοφαντίαν αὐτῶν βεβαιώσῃ, μήτε διὰ τῆς ἀρνήσεως δειλίας ἀπενέγκῃ τὴν δόξαν.

phetas prænunciata de illis erant quorum unus quidem dicit: *Væ impio. mala juxta opera manuum ejus,evenient ipſi.* Alter verò: *Sicut feciſti, ſic fiet tibi. retributio retribuetur tibi in caput tuum.* Interroganti autem Pilato: *Tu es Rex Iudæorum?* reſpondit Ieſus: *Tu dixiſti.* Quoniam enim, ut Lucas ait: *cæperunt accuſare eum dicentes: hūc invenimus ſubvertentem gentem noſtram* &c. Interrogatus a Pilato Ieſus, reſpondit: *Tu dixiſti.* ne ſilentio ſuo calumniam eorum confirmaret: aut per negationem ignavi timoris notam ſubiret.

» Κατὰ δὲ ἑορτὴν ἀπέλυεν αὐτοῖς
» ἕνα δέσμιον, ὅνπερ ᾐτοῦντο.

» Ἦν δὲ ὁ λεγόμενος Βαραββᾶς
» μετὰ τῶν συστασιαστῶν δεδεμένος, οἵ-
» τινες ἐν τῇ στάσει φόνον πεποιήκει-
» σαν.
» Καὶ ἀναβοήσας ὁ ὄχλος, ἤρξα-
» το αἰτεῖσθαι, καθὼς ἀεὶ ἐποίει αὐ-
» τοῖς.
» Ὁ δὲ Πιλάτος ἀπεκρίθη αὐτοῖς,
» λέγων, θέλετε ἀπολύσω ὑμῖν τὸν
» βασιλέα τῶν Ἰουδαίων;
» Ἐγίνωσκε γὰρ ὅτι διὰ φθόνον πα-
» ραδεδώκεισαν αὐτὸν οἱ ἀρχιερεῖς.

» Οἱ δὲ ἀρχιερεῖς ἀνέσεισαν τὸν ὄχ-
» λον, ἵνα μᾶλλον τὸν Βαραββᾶν ἀπο-
» λύσῃ αὐτοῖς.
» Ὁ δὲ Πιλάτος ἀποκριθεὶς πάλιν
» εἶπεν αὐτοῖς, τί οὖν θέλετε ποιήσω
» ὃν λέγετε βασιλέα τῶν Ἰουδαίων;
Οἱ δὲ πάλιν ἔκραξαν, σταύρωσον
» αὐτόν.
» Ὁ δὲ Πιλάτος ἔλεγεν αὐτοῖς, τί
» γὰρ κακὸν ἐποίησεν; οἱ δὲ περισ-
» σοτέρως ἔκραξαν, σταύρωσον αὐτόν.
» Ὁ δὲ Πιλάτος βουλόμενος τῷ
» ὄχλῳ τὸ ἱκανὸν ποιῆσαι, ἀπέλυσεν

6\. Per diem autem feſtum ſo-
» lebat dimittere illis unum ex
» vinctis quemcumq;petiiſſent.
7\. Erat autem qui dicebatur
» Barabbas, qui cum ſeditioſis
» erat vinctus, qui in ſeditione
» fecerat homicidium.
8\. Et cùm aſcendiſſet turba,
» cœpit rogare, ſicut ſemper faciebat illis.
9\. Pilatus autem reſpondit eis,
» & dixit: Vultis dimittam vobis
» Regem Iudæorum?
10\. Sciebat enim quod per in-
» vidiam tradidiſſent eum ſummi
» Sacerdotes.
12\. Pontifices autem concita-
» verunt turbam,ut magis Barab-
» bam dimitteret eis.
12\. Pilatus autem iterū reſpō-
» dens,ait illis: Quid ergo vultis
» faciam Regi Iudæorum?
13\. At illi iterum clamaverūt,
» Crucifige eum.
14\. Pilatus verò dicebat illis:
» Quid enim mali fecit? At illi
» magis clamabāt,Crcuifige eum.
15\. Pilatus autē volens popu-
» lo ſatisfacere,dimiſit illis Barab-

 » bam,

„ bam, & tradidit Ieſum flagellis
„ cæſum ut crucifigeretur.

TOLOSANI. Iudæi tradiderunt Chriſtum Romanis; ideò juſtè ab ipſo viciſſim Romanis ſunt traditi. Interroganti Pilato: Tu es Rex Iudæorum, Dominus ambiguè reſpondit. nam tu dixiſti, aut tu dieis; vel ſonat, Tu ſolus id affirmas, non autem ego; vel, tu dicis quod revera ſum. Iterum interrogatus à Pilato, nec reſpondens, ipſum ſtupore perculit vehementer admirantem, cur cùm poſſet refellere calumnias, ultrò taceret, & generoſo ſilentio obduraret. Porrò mirare Pilati moderationem clariùs elucentem ex comparatione ſanguinariæ acerbitatis Iudæorum, quamquam & is damnabilis eſt, quòd in ea, quam ceperat veritatis & innocentiæ defenſione non perſeveravit ad extremum. Cæterùm pars laudis, aut culpæ imminutio fuit, reſtitiſſe aliquantum furioſis vocibus clamantium, crucifigatur. Tunc enim ille conatus eſt ſubtrahere Chriſtū damnationi; ſed nimis molliter. Quare rurſus interrogat, quid huic faciam? ſatis ſic oſtendens ſe non iudicare illum damnabilem. Tandem tamen in tranſverſum actus pervicacia reclamantis populi, flagellavit Chriſtum, hoc eſt cecidit implexis loris. Hoc enim fieri condemnatis tunc mos erat. & tradidit ipſum ut crucifigeretur. præoptans populo placere quàm juſtè agere.

ANONYMI. Contra impios Gentiles & Iudæos, qui dicunt juſtè crucifixum fuiſſe Dominum, habemus teſtimonium ipſius Iudi-

„ αὐτοῖς τὸν Βαραββᾶν. καὶ παρέδωκε τὸν
„ Ἰησοῦν φραγελλώσας ἵνα σταυρωθῇ.

ΤΟΛΩΣ. Ἰουδαῖοι παραδόντες τὸν Χριστὸν τοῖς Ῥωμαίοις, ὑπ' αὐτοῦ καὶ αὐτοῖς Ῥωμαίοις παρεδόθησαν. ἐρωτήσαντος δὲ τοῦ Πιλάτου· σὺ εἶ ὁ Βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων· ὁ Κύριος ἀμφιβόλως ἀπεκρίθη. τὸ γὰρ, σὺ εἶπας, ἢ ὅτι σὺ λέγεις ἐγὼ δ' οὐ δηλοῖ· ἢ ὅτι σὺ λέγεις ὅπερ εἰμί. πάλιν δὲ ἐρωτηθεὶς ὑπὸ Πιλάτου καὶ μὴ ἀποκριθεὶς ἐξέπληξεν αὐτὸν, σφόδρα θαυμάζοντα ὅτι δυνάμενος ἀποτρίψασθαι τὰς συκοφαντίας οὐδὲν ἔλεγεν, ἀλλὰ γενναίως ἐκαρτέρει. Καὶ θαύμαζε τὴν τοῦ Πιλάτου μετριότητα καὶ τὴν τῶν Ἰουδαίων μιαιφονίαν. Κἂν ἄξιός ἐστι καταγνώσεως, ὅτι ὑπὲρ τοῦ καλοῦ καὶ τῆς ἀληθείας ἠγωνίσατο. Κἂν οὐκ εἰς τέλος τοῦτο ἐφύλαξεν· τὸ μὲν γὰρ, σταυρωθήτω, ἐκεκράζετο· ὁ δὲ Πιλᾶτος ἐπειρᾶτο ἐξαρπάσαι τῆς κατακρίσεως· ἀλλ' ὅμως μαλακῶς. διὸ καὶ ἐπερωτᾷ πάλιν, τί ποιήσω αὐτὸν ἐνδεικνύων ἐκ τούτου τὸ τοῦ Κυρίου ἀκατάκριτον. τέλος δὲ βιασθεὶς ὑπ' αὐτῶν φραγελλώσας αὐτὸν, τουτέστι ἐμάστιξε πλεκτοῖς λώροις· ἦν γὰρ τοῦτο ἔθος αὐτοῖς ἐπὶ τοῖς κατακεκριμένοις ποιεῖν. Καὶ παρέδωκεν αὐτὸν ἵνα σταυρωθῇ. τὸ ἱκανὸν τῷ ὄχλῳ ποιήσας οὐ μὴν τὸ δίκαιον.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Διὰ τοὺς ἀνοσίους Ἕλληνας καὶ Ἰουδαίους τοὺς λέγοντας δικαίως ἐσταυρῶσθαι τὸν Κύριον, ἔχομεν τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ τοῦ κριτοῦ λέγοντος, τί γὰρ κακὸν ἐποίησεν; οὐ γνώμῃ δὲ οἰκείᾳ ἑπόμενος, ἀλλὰ τῷ ὄχλῳ τὸ ἱκανὸν ποιῆσαι θέλων, καὶ ἐφραγέλλωσε καὶ σταυρωθῆναι παρέδωκεν. ἀλλὰ καὶ οὕτως ὅπως τὰ πάνδεινα ὑπομεμένηκεν ὁ Πιλᾶτος ὑπὲρ τῆς τοιαύτης ἀθέου ἐγχειρήσεως. ἱστορεῖ γὰρ ὁ Εὐσέβιος ἐν τῷ χρονικῷ κανόνι, ὅτι ποικίλαις περιπεσὼν συμφοραῖς αὐτόχειρ ἑαυτοῦ γέγονε.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Εἷς ἦν τοῖς ἀνοσίοις Ἰουδαίοις ὁ σκοπὸς τὸ καταγαγεῖν εἰς θάνατον τὸν ἀναφέροντα εἰς ζωήν. πλὴν ἐλέγχονται καὶ ἀνδρὸς εἰδωλολάτρου γεγονότες δυσσεβέστεροι. ὁ μὲν γὰρ Πιλάτος αἰτιάματος παντὸς ἀπήλλαττε τὸν Ἰησοῦν· καὶ τοῦτο οὐχ ἅπαξ, ἀλλὰ καὶ τρίτον. οἱ δὲ ἐπίσχυον λέγοντες, σταύρωσον αὐτὸν, συκοφαντιῶν συλλέγοντες ἀφορμάς. καὶ ταῦτα λέγουσιν ἐπιτιμᾷ Πιλάτος λέγων, τί γὰρ κακὸν ἐποίησε; καὶ τοῦ κρίνειν λαχόντος ἐλευθεροῦντος αὐτὸν, θανάτου ψήφου ὑποστῆναι παρεκάλουν τὸν ἁπάσης εὐσεβείας καθηγητὴν καὶ διδάσκαλον, ἵνα καὶ ἔτι φορτικωτέραν ὑπομείνωσι κόλασιν, ἀνέκραγον παμπληθεὶ λέγοντες αἶρε τοῦτον, ἀπόλυσον δὲ ἡμῖν τὸν Βαραββᾶν, καὶ τὸν ἅγιον καὶ δίκαιον ἠρνήσαντο, καθά φησιν ὁ ἅγιος Πέτρος, καὶ ᾐτήσαντο ἄνδρα φονέα χαρισθῆναι αὐτοῖς, ἵνα τῆς ἐκείνου μερίδος γένωνται κοινωνοί. ἐπέκρινε τοίνυν ὁ Πιλάτος γενέσθαι τὸ αἴτημα αὐτῶν, καὶ νίκην νενικήκασιν ὀλέθρου μητέρα, καὶ ὁ Σωτὴρ δὲ ὅτι διεφθαρμένον ἑώρα τὸ δικαστήριον ἅπαν, πρὸς οὐδὲν ἀποκρίνεται, ἀλλὰ σιγᾷ. διατί δὲ φραγελλώσας αὐτὸν ὁ Πιλάτος παρέδωκεν ἵνα σταυρωθῇ; ἢ ὡς κατάδικον, ἢ σχῆμα περιθεῖναι τῇ κρίσει βουλόμενος, ἢ ἐκείνοις χαρίσασθαι.

cis dicentis: *Quid enim mali fecit*? non proprium autem ſenſum ſecutus, ſed multitudini obſequi volens, & flagellavit, & cruc figendū tradidit. Sed & ſic, verè graviſſima exolvit ſupplicia Pilatus pro hoc fanatico auſu. Narrat enim Euſebius in chronico Canone, ipſum cùm in varias calamitates incidiſſet, manu propria ſe ipſum occidiſſe.

VICTORIS ANT. Vnus erat impijs Iudæis ſcopus perducere ad mortem autorem vitæ. at convincuntur etiam homine idolatra ſceleratiores. nam Pilatus quidem omni crimine abſolvit Ieſum; & id non ſemel, ſed ter. Hi autem invaleſcebant dicentes: *Crucifige eum*, calumniarum prætextus colligentes. quos talia loquentes corripit Pilatus dicēs: *Quid enim mali fecit*? Eo itaque cui judicij arbitriū ſorte ac lege competebat, liberante Ieſum, iſti damnari ad mortem poſtulant omnis pietatis ac ſanctitatis auctorem & Magiſtrum: ut eò gravioribus juſtiſſimè pœnis ſubjaceant. Conclamarunt ſimul omnes: *Tolle hunc, & dimitte nobis Barabbam*. Et ſanctum ac juſtū negarunt, ut ait S. Petrus, & petierunt virum homicidam donari ſibi; ut ejus ſortis participes eſſent. Et Pilatus adjudicavit fieri petitionem eorum. & victoriam vicerunt exitij matrem. At Salvator corruptum omne judicium videns, ad nihil reſpondet, ſed ſilet. quare autem flagellatum illum Pilatus tradidit ut crucifigeretur? vel ut damnatum, vel ſpeciem obtendere judicio volens, vel illis gratificari. Act. 3. 14.

» Οἱ δὲ στρατιῶται ἀπήγαγον αὐτὸν
» ἔσω τῆς αὐλῆς, ὅ ἐστι πραιτώριον· καὶ
» συγκαλοῦσιν ὅλην τὴν σπεῖραν.
» Καὶ ἐνδύουσιν αὐτὸν πορφύραν, καὶ
» περιτιθέασιν αὐτῷ πλέξαντες ἀκάν-
» θινον στέφανον.

16. Milites autem duxerunt eū
» in atrium Prætorij: & convo-
» cant totam cohortem.
17. Et induunt eum purpura,
» & imponunt ei, plectentes ſpi-
» neam coronam.

18. Et

18. Et cœperunt ſalutare eum,
» Ave Rex Iudæorum.
19. Et percutiebant caput ejus
» arundine: & conſpuebant eũ: &
» ponentes genua, adorabant eũ.
20. Et poſtquam illuſerunt ei,
» exuerunt illum purpura, & in-
» duerunt eum veſtimentis ſuis, &
» educunt illũ ut crucifigerent eũ.
21. Et angariaverunt præter-
» euntem quempiam, Simonem
» Cyrenæum venientem de villa,
» Patrem, Alexandri & Rufi, ut
» tolleret crucem ejus.

» Καὶ ἤρξαντο ἀσπάζεσθαι αὐτὸν, καὶ
» λέγειν· χαῖρε ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων.
» Καὶ ἔτυπτον αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν κα-
» λάμῳ, καὶ ἐνέπτυον αὐτῷ, καὶ τι-
» θέντες τὰ γόνατα προσεκύνουν αὐτῷ.
» Καὶ ὅτε ἐνέπαιξαν αὐτῷ, ἐξέ-
» δυσαν αὐτὸν τὴν πορφύραν, καὶ ἐνέδυ-
» σαν αὐτὸν τὰ ἱμάτια τὰ ἴδια· καὶ ἐξά-
» γουσιν αὐτὸν ἵνα σταυρώσωσιν αὐτόν.
» Καὶ ἀγγαρεύουσι παράγοντά τινα
» Σίμωνα Κυρηναῖον ἐρχόμενον ἀπ'
» ἀγροῦ, τὸν πατέρα Ἀλεξάνδρου καὶ
» Ῥούφου, ἵνα ἄρῃ τὸν σταυρὸν αὐ-
» τοῦ.

TOLOSANI. Milites illudere inſolenter, & injuſtè graſſari ſoliti ſemper in ſibi objectos; multa violenter in Salvatorem & dixerunt, & fecerunt. Si enim qui erant innumeris ab eo beneficijs affecti, quos docuerat, & curaverat, tàm injurioſè & crudeliter eum tractarunt, quid expectandum erat à Romanis ignotis, alienigenis, infenſis nomini, Genti, ac Religioni Iudaicæ, nullo ei, ſicut Iudæi ob acceptas curationum gratias grati animi officio devincti. univerſam igitur convocant cohortem; & Ieſum purpura veſtiunt, & coronam imponunt capiti ejus è ſpinis contextam: addunt arundinem pro ſceptro. & hominem quemdam angariant, ut crucem ejus tollat. Nec diſcrepat quod alius Evangeliſta dicit, exiſſe Ieſum bajulantem ſibi crucem. utrumque enim verum pro vario tempore. quando exivit Chriſtus & aliquanto poſt tempore, crucem portavit. Poſtea ab illo homine oneri ſuccedente ſublevatus eſt.

ΤΟΛΩΣΟ. Οἱ στρατιῶται ἀτάκτως χαίροντες ἀεὶ καὶ ὕβρεσι ταῖς κατὰ τῶν ἀτιμαζομένων· πλεῖστα κατὰ τοῦ Σωτῆρος καὶ ἔλεγον ἅμα καὶ ἔπραττον. εἰ γὰρ οἱ ἀπολαύσαντες μυρίων ἀγαθῶν παρ' αὐτοῦ, διδασκόμενοί τε καὶ θεραπευόμενοι, τοιοῦτοι περὶ αὐτὸν διέθεντο, τί ἂν διεπράξαντο οἱ Ῥωμαῖοι ἀλλότριοι ὄντες καὶ αὐτοῦ καὶ τοῦ γένους καὶ τῶν ἄλλων, ἀνεργετηθέντες ὧν οἱ Ἰουδαῖοι ἀπήλαυσαν; ἅπασαν μὲν συγκαλοῦσι τὴν σπεῖραν, τουτέστι τὸ τάγμα· καὶ πορφύραν ἐνδύουσι καὶ στέφανον ἐπιτιθέασι τῇ κεφαλῇ ἐξ ἀκανθῶν πεπλεγμένον. Καὶ τὸν κάλαμον παραλαμβάνουσιν ἀντὶ σκήπτρου· καὶ ἄνθρωπόν τινα ἀγγαρεύουσιν ἵνα τὸν σταυρὸν αὐτοῦ ἄρῃ. εἰ δέ τι καὶ ἄλλος Εὐαγγελιστὴς λέγει ὅτι βαστάζων ὁ Ἰησοῦς τὸν σταυρὸν ἐξῆλθεν, οὐδεμία παρὰ τοῦτο διαφωνία. μέχρι μὲν γὰρ τινος ὁ Κύριος ἐβάσταζε τὸν σταυρόν· μετὰ δὲ τοῦτο ὁ εἰρημένος ἄνθρωπος.

22. Et perducunt illum in Gol-
» gotha locum, quod eſt interpre-
» tatum Calvariæ locus.

» Καὶ φέρουσιν αὐτὸν ἐπὶ Γολγοθᾶ
» τόπον, ὅ ἐστι μεθερμηνευόμενος,
» κρανίου τόπος.

Καὶ

» Καὶ ἐδίδουν αὐτῷ πιεῖν ἐσμυρνισμένον οἶνον· ὁ δὲ οὐκ ἔλαβε.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Στρατιώτας φησὶ τοὺς ἡγεμόνι Πιλάτῳ ὑπηρετουμένους στρατιώτας. σπεῖραν δὲ τὸ στρατιωτικὸν σύστημα τῶν ἐν ὅπλοις στρατιωτῶν. οὗτοι μὲν οὖν περιτιθέασιν αὐτῷ ἀκάνθινον στέφανον. ὁ ἀκάνθινος στέφανος ἀπεστεφάνωσε τὸν καθ' ἡμῶν βασιλεύοντα διάβολον. καὶ ἔτι δηλοῖ στεφανοῦσθαι ἡμᾶς τῷ τραχεῖ τῷ κατὰ Θεὸν βίῳ. ὡς βασιλεῖ ἐμπαίζοντες οἱ ἄθλιοι. τοῦτο δὲ πεποιήκασιν ἐκ τῆς κατηγορίας ἀρχιερέων ὁδηγούμενοι, καὶ ἐκ τῶν λόγων τοῦ Πιλάτου ἐν οἷς αὐτὸν βασιλέα ὠνόμασεν. καὶ ἀγγαρεύουσι παράγοντά τινα Σίμωνα Κυρηναῖον ἐρχόμενον ἀπ' ἀγροῦ. οὐ γὰρ ἦν ἄξιός τις ἐν τῇ πόλει Ἰουδαίων, ὥς φησιν Εὐσέβιος κεφαλ. ιγ' πρὸς Μαρῖνον, ὃ κατὰ τοῦ διαβόλου τρόπαιον τὸν σταυρὸν βαστάσαι. ἀλλ' ὁ ἐξ ἀγροῦ, ὁ μηδὲν ἐπικεκοινώνηκε τῇ κατὰ Χριστοῦ μιαιφονίᾳ. Καὶ φέρουσιν αὐτὸν ἐπὶ Γολγοθᾶ τόπον, ὅ ἐστι μεθερμηνευόμενον, κρανίου τόπος. Οἱ μὲν διὰ τὸ τὴν πέτραν αὐτὴν περιφερῆ τε εἶναι καὶ λείαν καὶ ἐμφέρειαν ἔχειν εἰς ὀστέα κεφαλῆς, ὠνομάσθαι τὸν τόπον ἐν ᾧ ἦν ἡ πέτρα, κρανίου τόπον. Καὶ ἐδίδουν αὐτῷ πιεῖν ἐσμυρνισμένον οἶνον. ἡ σμύρνα πικροτάτη ἐστὶ κατὰ τὴν γεῦσιν. ὁ μὲν οὖν ἄλλος Εὐαγγελιστὴς εἶπεν οἶνον μετὰ χολῆς, οὗτος εἶπεν, εἶναι ἐσμυρνισμένον. οὕτως ὁ Κύριλλος ἐν τοῖς κατὰ Ἰουλιανὸν κεφ. ιγ'.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Ὥσπερ ἔκ τινος συνθήματος εἰς ἅπαντας τότε ὁ διάβολος ἐχόρευσε. καὶ γὰρ τέρψιν ἐποιοῦντο καὶ οἱ στρατιῶται τὰς εἰς αὐτὸν ὕβρεις· ἢ καὶ αὐτοὶ χαριζόμενοι τοῖς Ἰουδαίοις, ἢ καὶ κατ' οἰκείαν δυστροπίαν ἅπαντα πράττοντες. καὶ αἱ ὕβρεις διάφοροι καὶ ποικίλαι. τὴν θείαν κεφαλὴν ἐκείνην ποτὲ μὲν κολαφίζοντες, ποτὲ δὲ

23. Et dabãt ei bibere myrrhatum vinum: & non accepit.

ANONYMI. Milites ait, Præſidi Pilato Prætorianorum miniſterio apparentes. Cohortem verò militarem ordinem armatorum. Hi ergo impoſuerunt ipſi ſpineam coronam. Hæc ſpinea corona decoronavit regnãtem ſuper nos diabolum. & adhuc ſignificat coronari nos aſpera ſecundùm Deum vita. ut Regi illudẽtes miſeri. Hoc autem fecerunt inducti accuſatione ſummorum Sacerdotũ, & verbis Pilati eum Regem appellantis. *Et angariaverũt prætereuntem quẽpiam Simonem Cyrenæum venientem de villa.* Non enim dignus erat ullus in civitate Iudæorum, ut ait Euſebius Capite xiij. ad Marinum, qui trophæum devicti diaboli crucem portaret, niſi qui ex agro redibat, qui nihil communicaverat ſanguinario judicio quo Chriſtus eſt addictus neci. *Et adducunt eum in Golgotha locum, quod eſt Calvariæ locus.* Aliqui putant ſic vocatum hunc locum quod petra eſſet rotũda & lævis, ac per hoc ſimilis Calvariæ. *Et dederunt ei bibere myrrhatum vinum.* Myrrha amariſſima guſtu eſt. Alius ergo Evangeliſta vocat *vinum cum felle mixtũ.* hic verò myrrhatum. Ita Cyrillus contra Iulianum Cap. xiij.

VICTORIS ANT. Quaſi ſigno dato diabolus tunc in omnes inſilijt. nam & milites in ludi ac remiſſionis parte habebant eum contumelijs afficere; vel ſtudio & ipſi gratificandi Iudæis, vel propria ejus generis petulantia cuncta facientes. Erant autem contumeliæ diverſæ ac variæ, nunc quidem divi-

divinum illud caput colaphizantium; alias coronæ ſpineę illudentium: aliquando arundine percutientium, hominum ſceleſtorum & execrabilium. Quam idoneam ergo nos deinceps habere cauſam poſſumus de contumelijs nobis illatis expoſtulandi, cùm hæ quas Chriſtus ſilentio paſſus eſt ad ultimam indignitatis metam pertigerint? Meritò non interſunt his Diſcipuli, ne his ipſis ſcandalizarentur. nam ultra omnem etiam cogitationem, rerum ibi geſtarum atrocitas excedit. Poſtquam enim illuſerunt, duxerunt illum ut crucifigerent. Et Simoni, ait, Cyreneo impoſuerunt crucem ejus. Alius autem Evangeliſta & ipſum ait Ieſum portaſſe lignum. omninò & hoc, & illud verum eſt. Portavit enim Crucem Salvator; medio verò fermè itinere occurrentem Cyrenæum arripuerunt & in eum tranſtulerunt lignum. Ideò enim Matthæus ait: *Exeuntes autem invenerunt hominem Cyrenæum nomine Simonem. Hunc angariaverunt ut tolleret crucem ejus.* qui videlicet eam portaſſet euſq; Et Marcus: *Et educunt illum ut crucifigerent ipſum, & angariaverunt quempiam Simonem Cyrenæum venientem de villa Patrem Alexandri & Rufi, ut tolleret crucem ejus.* Ad pleniorē hominis notitiam adjungit quorum Pater is eſſet. fortè ut eximeret dubium quibuſdam de alio ejuſdem nominis ſuſpicantium: vel quod iſtum adhuc ſuperſtitem clarè indicare vellet, ut conſuli à Lectore poſſet audituro ex eo, ſi liberet, ut ex teſte oculato, quæ contigerunt circa crucem Ieſu. quare videtur hoc addidiſſe, confirmans quæ ab Evangeliſtis dicta erant, non evertens.

τῷ στεφάνῳ τῶν ἀκανθῶν ὕβριζον, ποτὲ δὲ τῷ καλάμῳ ἔτυπτον ἄνδρες μιαροὶ καὶ ἐναγεῖς. τίς οὖν ἡμῖν ἔσται λοιπὸς λόγος ἐπὶ ὕβρεσι κινουμένοις; καὶ γὰρ ἔσχατος ὅρος ὕβρεως τὸ γινόμενον ἦν. εἰκότως οὐ πάρεισιν οἱ μαθηταί, μήποτε τούτοις αὐτοῖς σκανδαλισθῶσι· πάντα γὰρ λόγον ὑπερβαίνει τὰ γεγενημένα. ἐπειδὴ γὰρ ἐνέπαιξαν ἤγαγον αὐτὸν εἰς τὸ σταυρῶσαι, καὶ Σίμωνί φησι Κυρηναίῳ ἐπέθηκαν τὸν σταυρὸν αὐτοῦ. ἕτερος δὲ τῶν Εὐαγγελιστῶν καὶ αὐτὸν ἔφη τὸν Ἰησοῦν βαστάσαι τὸ ξύλον. ἀληθὲς δὲ πάντως τοῦτο κἀκεῖνο. ἤνεγκε μὲν γὰρ τὸν σταυρὸν ὁ Σωτὴρ, κατὰ μέσην δὲ ἴσως τὴν ὁδὸν ὑπαντήσαντα τὸν Κυρηναῖον κατεσχήκασι καὶ μετέθηκαν ἐπ' αὐτῷ τὸ ξύλον. τούτου γὰρ χάριν καὶ ὁ Ματθαῖος φησιν, Ἐξερχόμενοι γὰρ εὗρον ἄνθρωπον Κυρηναῖον ὀνόματι Σίμωνα, τοῦτον ἠγγάρευσαν ἵνα ἄρῃ τὸν σταυρὸν αὐτοῦ· ὡς αὐτοῦ βαστάσαντος ἀπὸ τῆς πόλεως ἕως ὧδε. καὶ Μάρκος· Ἐξάγουσιν αὐτὸν ἵνα σταυρώσωσιν αὐτὸν καὶ ἀγγαρεύουσί τινα Σίμωνα Κυρηναῖον ἐρχόμενον ἀπ' ἀγροῦ, τὸν πατέρα Ἀλεξάνδρου καὶ Ῥούφου ἵνα ἄρῃ τὸν σταυρὸν αὐτοῦ. πρὸς ἐντελεστέραν γὰρ μάθησιν προστίθησι καὶ τίνων πατέρα. τυχὸν ἀμφισβητούντων τινῶν περὶ τοῦ βαστάσαντος· ἢ ὡς ἔτι περιόντος καὶ ἐξετάσασθαι δυναμένου τὰ γινόμενα περὶ τοῦ σταυροῦ Ἰησοῦ. τάχα δὲ τοῦτο προστέθηκε βεβαιῶν τὰ εἰρημένα τοῖς Εὐαγγελισταῖς οὐκ ἀνατρέπων.

SCHOLIVM.

Paulò ſuperius ſic legebatur in noſtro Codice; ὡς αὐτοῦ βαστάσαντος ἀπὸ τῆς πόλεως ἔσωθεν. Scripſerat nimirum Victor ἕως ὧδε, prout repoſuimus.

Καὶ

» Καὶ σταυρώσαντες αὐτὸν, διεμέ-
» ριζον τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, βάλλοντες
» κλῆρον ἐπ' αὐτὰ, τίς τί ἄρῃ.

» Ἦν δὲ ὥρα τρίτη, καὶ ἐσταύρωσαν
» αὐτόν.

» Καὶ ἦν ἡ ἐπιγραφὴ τῆς αἰτίας αὐτοῦ
» ἐπιγεγραμμένη, Ο ΒΑΣΙΛΕΥΣ
» ΤΩΝ ΙΟΥΔΑΙΩΝ.

» Καὶ σὺν αὐτῷ σταυροῦσι δύο λῃ-
» στὰς, ἕνα ἐκ δεξιῶν, καὶ ἕνα ἐξ
» εὐωνύμων αὐτοῦ.

» Καὶ ἐπληρώθη ἡ γραφὴ ἡ λέ-
» γουσα, καὶ μετὰ ἀνόμων ἐλογί-
» σθη.

24. Et crucifigentes eum, di-
» viſerunt veſtimenta eius, mit-
» tentes ſortem ſuper eis, quis
» quid tolleret.

25. Erat autem hora tertia: &
» crucifixerunt enm.

26. Et erat titulus cauſę eius
» inſcriptus, REX IVDÆO-
» RVM.

27. Et cum eo crucifigũt duos
» latrones: unum à dextris, & a-
» lium à ſiniſtris ejus.

28. Et impleta eſt Scriptura, *Iſai. 53. 12.*
» quæ dicit, Et cum iniquis repu-
» tatus eſt.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Καὶ ἦν ἡ ἐπιγρα-φὴ, καὶ τὰ ἑξῆς. ἐφ' ᾗ φησιν αἰτίᾳ καὶ ἐφ' ᾧ ἐγκλήματι τὸν σταυρὸν κατεκρίθη. ὡς εἰ ἔλεγε σαφῶς· ὅτι ἐπὶ καθοσιώσει καὶ ἀνταρσίᾳ ὁ Κύριος κατεδικάσθη. καὶ σὺν αὐτῷ σταυροῦσι δύο λῃστάς. καὶ ἐν τούτῳ βουλόμενοι τὴν ὑπόληψιν αὐτοῦ διασύραι, ὅτι φησὶν ὡς ἐκείνοις ὅμοιον τὸν μετ' αὐτῶν θάνατον ἐκληρώσατο, ἀλλὰ ἐξεπολέμει κατὰ τῶν ἀνόμων ἡ βλασφημία· πλὴν ἠγνόουν προφητείαν ἐκπληροῦντες τὴν λέγουσαν, καὶ μετ' ἀνόμων ἐλογίσθη. οἱ δύο λῃσταὶ τοὺς δύο ὑπέγραψαν λαούς. ὁ μὲν μέχρι τελευτῆς τὸ ἀγνώμον ἐνδειξάμενος, καὶ οὐδὲ τὴν ἐσχάτην αἰχμαλωσίαν ἣν ὑπὸ Ῥωμαίων ὑπέμεινεν, εἰς ἄμυναν τῆς κατὰ Χριστοῦ παροινίας ὁμολογήσας ὑφίστασθαι. ὁ δὲ πρὸς αὐτῷ τῷ τέλει μὴ ἀπογνοὺς τῆς ἀφέσεως αὐτοῦ, ἀλλ' ἐν ἑαυτῷ τὸν νόμον τῶν κακῶν θεολογίᾳ διορθωσάμενος.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Ἀθρει πῶς ὁ τῶν ὅλων δημιουργὸς καὶ Κύριος τὴν τοῦ ἀνθρώπου φύσιν ἐπανορθοῖ πρὸς τὸ ἐν ἀρχαῖς ἀναφέρων. διὰ τοῦτο γενέσθαι καθ' ἡμᾶς, δι' ἡμᾶς τὰ ἡμῶν ὑπομείνας πάθη. ἀπηρτημένως δ' ὑπὸ τοῦ τιμίου σταυροῦ συνεκρέμαντο δύο λῃσταί. καὶ

ANONYMI. *Et erat titulus* &c. Docet hic titulus qua ex cauſa, & quod ob crimen cruce damnatus ſit, quaſi clarè diceret: ob conjurationem & rebelliõe Dominum eſſe damnatum. *Et cum eo crucifigunt duos latrones*. In hoc ipſo ſtudentes exiſtimationem ejus proſcindere: quaſi id valeret ad perſuadendum, ſimilis cum latronibus vitæ hominem parem cum ijs mortem ſortitum. ſed vertatur in impios blaſphemia. cæterùm ignari Prophetiam adimplebãt dicentem: *Et cum impijs reputatus eſt*. Duo latrones, duos figurabant populos: quorum alter ingratiſſimã pervicaciam uſque ad finem oſtẽdit: ne in extremo quidem excidio ac captivitate, quam paſſus à Romanis eſt, agnoſcens illas à ſe repeti pœnas inſolentiſſimarũ injuriarum illatarum Chriſto. Alius verò in ipſo fine nõ deſperans ſibi veniam, legem in ſe malorum cõfeſsione divinitatis emendavit.

VICTORIS ANTIOCH. Videut omnium autor & Dominus hominis naturam emendet, ad pri-

 mævæ

mavæ originis formam reducens. Ideo naſci voluit & vivere nobiſcum: ob idipſum propter nos noſtra mala ſuſtinuit. Suſpenſo enim eo in Cruce veneranda, ſimul ſuſpenſi duo latrones ſunt. Et contumelia hæc quidem ſine dubio magna erat, ex deſtinatione Iudæorum; cæterùm per id refricabatur memoria Prophetiæ dicentis: *Et cũ iniquis reputatus eſt*. ſed per ea quę patitur, in nos confluunt bona. ipſe enim ſolvit pro nobis debita, ipſe peccata noſtra tollit, noſtra cauſa dolet. Sciendum porrò neq; mentitum eſſe qui dicit; acetum poſt fel oblatum fuiſſe Ieſu: neque adverſari dicenti, myrrhatum vinum fuiſſe oblatum: aut ſimpliciter acetum memoranti. nam ille quidem ante crucem oblatum ait: hic in ipſa cruce. non idem dicentes: cùm accepiſſe, guſtatum reddidiſſe, & non guſtaſſe omninò referunt. Nam vinum quidem cum felle mixtum ait Matthæus cùm guſtaſſet, noluiſſe bibere. At Marcus vinum myrrhatum omninò ab eo guſtatum negat. Ioannes aceti & fellis cùm hyſſopo mentionem facit: nulli priorum contrarius; quippe qui ejus facti non meminerunt. Nimirum cùm multi & infenſi circũſtarent patientẽ Chriſtum: populari petulantia licentiſſimè bacchante, alius hoc, alius illud ingerebat. & multa sũt omiſſa: cuncta verò quæ ſcripta ſunt, vera & certa ſunt: utpote à teſtibus affirmata idoneis qui Chriſti res probè norant: quique non temerè, aut ſine examine ſcripſerunt ignotis, aut cuicuimodi Lectoribus; ſed verſatis in re præſenti, & convincere fallentes valentibus,

ὕβρεις μὲν ὁμολογουμένως, τότε ἦκεν εἰς τὸν τῶν Ἰουδαίων σκοπόν· πλὴν ἀνέμνησε προφητείας λεγούσης, καὶ μετὰ ἀνόμων ἐλογίσθη. ἀλλὰ διὰ τῶν αὐτοῦ παθημάτων εἰς ἡμᾶς τρέχει τὰ ἀγαθά. αὐτὸς γὰρ ἐκτέτικεν ὑπὲρ ἡμῶν τὰ ὀφειλήματα· αὐτὸς τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν αἴρει, περὶ ἡμῶν ὀδυνᾶται. ἰστέον δὲ ὡς οὔτε ὁ εἰπὼν ὄξος μετὰ χολῆς προσενεχθῆναι τῷ Ἰησοῦ, ἐψεύσατο, οὔτε ἐναντιοῦται τῷ λέγοντι ἐσμυρνισμένον οἶνον προσενεχθῆναι, οὔτε τῷ ἁπλῶς εἰπόντι ὄξος. ὁ μὲν γὰρ πρὸ τοῦ σταυροῦ λέγει, ὁ δὲ ἐν τῷ σταυρῷ προσενεχθῆναι, οὐ τὸ αὐτὸ λέγοντες, καὶ τὸ λαβεῖν, καὶ τὸ γευσάμενον ἀποδοῦναι, καὶ μὴ γεύσασθαι τὴν ἀρχήν. τὸν γὰρ οἶνον μετὰ χολῆς ἔφη Ματθαῖος γευσάμενον μὴ θελῆσαι πιεῖν· ὁ Μάρκος δὲ μὴ γεύσασθαι τὴν ἀρχὴν ἐσμυρνισμένον οἶνον. Ἰωάννης δὲ ὄξος καὶ χολὴν μετὰ ὑσσώπου ἔφη· οὐδενὶ τούτων ἐναντιούμενος τῶν μηδὲ μνησθέντων. πολλοὶ γὰρ γενόμενοι εἰς αὐτόν, οἷον ἐν τοσαύτῃ ἀταξίᾳ πλήθους παροινοῦντος, ὁ μὲν τοῦτο προσέφερεν, ὁ δὲ ἐκεῖνο, ὁ δὲ ἄλλο. πολλὰ δὲ καὶ παρεῖται· πάντα δὲ ἀληθῆ εἴρηται, ὑπὸ μαρτύρων τοῖς ἐπισταμένοις αὐτόν, γράφοντες οὐκ εἰκῆ, οὐδὲ ὡς ἔτυχεν τὰ παρατυχόντα, καὶ ἐπὶ τῶν τυχόντων, ἀλλ᾽ ἐπὶ τῶν ἐλέγξαι δυναμένων, εἴτι παρὰ τὰ γενόμενα γράφειν ἐτόλμησαν· ἀλλ᾽ οὐδὲ ὁ εἰπὼν ὅτι γευσάμενος εἶπε, τετέλεσται, δείκνυσιν ὅτι ἔπιεν. οὐδὲ γὰρ διέστηκε τὸ ἁπλῶς γεύσασθαι τοῦ μὴ πιεῖν· ἀλλ᾽ ἕν τι καὶ τὸ αὐτὸ δηλοῖ. ἐπειδὴ τοίνυν εἰπόντες τῷ Πιλάτῳ ἀνελεῖν τὴν αἰτίαν (αὕτη δὲ ἦν τὸ γεγράφθαι, ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων) οὐδὲν ἴσχυσαν, ἀλλ᾽ ἐνέστηκε λέγων, ὃ γέγραφα, γέγραφα, ὡς ἕτερός φησι τῶν Εὐαγγελιστῶν, ἐπιχειροῦσι λοιπὸν δι᾽ ὧν ἐχλεύαζον δεῖξαι ὅτι οὐκ ἔστι βασιλεύς. πῶς δὲ ὁ Μάρκος φησὶν ὅτι τρίτην ὥραν καὶ τὸ σκότος γέγονεν; οὐκ εἰκὸς μὲν αὐτὸν ἐσταυρῶσθαι

ρῶσθαι ἀπὸ τρίτης ὥρας, ἀπὸ δὲ ἕκτης τὸ σκότος γεγενῆσθαι καὶ τὰ λοιπὰ σημεῖα· ὅπερ ἱκανὸν ἦν αὐτοὺς ἐπιστρέψαι οὐ τῷ μεγέθει τοῦ θαύματος μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ εὐκαίρως συμβῆναι· μετὰ γὰρ ταῦτα τὰ τῆς παροινίας τοῦ τότε, ὅτε τὸν Θεὸν μόνον εἴασαν, ὅτε ἐπαύσαντο λέγοντες, καὶ τὰ πάντα ἐφθέγξαντο ἅπερ ἠθέλησαν.

ΤΟΛΩΣ. Ὁ μὲν παρὼν Εὐαγγελιστὴς περὶ τρίτην ὥραν ἐσταυρῶσθαί φησι τὸν Σωτῆρα· ὁ δὲ Ματθαῖος περὶ τὴν ἕκτην ὥραν τὸ σκότος γεγενῆσθαι· εἰκὸς δὲ ἦν περὶ τὴν τρίτην ὥραν σταυρωθῆναι τὸν Κύριον, φθάσαι δὲ ἕως τῆς ἕκτης. τὸ δὲ σκότος γενόμενον ἀπέστρεφε τοὺς πολλοὺς καὶ ἤρξαντο ἀδημονεῖν· οὐ μόνον διὰ τὸ γεγονὸς θαῦμα. ἀλλὰ καὶ καιρὸς ἦν μετανοεῖν τοὺς παροινήσαντας. τότε γὰρ ἤρξαντο λυπεῖσθαι ὅτε τὸν θυμὸν κατέλιπον καὶ πάντα ὅσα ἐποίουν τε ἅμα καὶ ἔλεγον· ἔνιοι δὲ λέγουσιν ὅτι Μάρκος μὲν τῆς ἀποφάσεως μνησθεὶς περὶ τρίτην ὥραν λέγει σταυρωθῆναι αὐτόν· τουτέστιν ὅτε ἡ ἀπόφασις γέγονε. τρίτη γὰρ ὥρα ἦν τότε. οἱ δὲ λοιποὶ Εὐαγγελισταὶ κατὰ τὴν ἕκτην σταυρωθῆναι ἐδήλωσαν· ἔστι δὲ τις παράδοσις ἀρχαία λέγουσα, ὡς ὁ Ἀδὰμ ἐκεῖ ἐτάφη ἔνθα ὁ Κύριος ἐσταυρώθη· ἵνα ἔνθα ἡ ἀρχὴ γέγονε τοῦ θανάτου, ἐκεῖ καὶ τὸ τέλος δέξηται. ἐδίδοσαν δὲ αὐτῷ πιεῖν καὶ οἶνον ἐσμυρνισμένον· πικρότατον γὰρ εἶδός ἐστιν ἡ σμύρνα· καὶ ὄξος μετὰ χολῆς ἕτερος λέγει Εὐαγγελιστής· καὶ ἄλλος ἄλλο τι προσενεχθῆναι τῷ Κυρίῳ. Καὶ ἅπαντα ταῦτα ἐγένοντο· συρφετώδους γὰρ καὶ ἀτάκτου πλήθους ὄντος, παρὰ πάντων τοιαῦτα προσήγοντο. ἀλλ' οὐδὲ ὁ λέγων ἐδίδουν αὐτῷ πιεῖν καὶ οὐκ ἔλαβεν, ἐναντιοῦται τῷ λέγοντι· καὶ γευσάμενος οὐκ ἤθελε πιεῖν· ἐδέξατο μὲν γὰρ ἀλλ' οὐκ ἔπιε. βάλλοντες δὲ κλήρους ἐπὶ τὰ ἱμάτια πρὸς ἐμπαιγμὸν τοῦτο ἐποίουν ὡς βασιλέως ὄντα πενιχρά. τὴν δὲ αἰτίαν τῆς ἐπιγραφῆς

ſi quid præter res verè geſtas confingere auderent. Sed neque is qui dixit eum poſtquam guſtaſſet dixiſſe: *Conſummatum eſt*, oſtendit ipſum bibiſſe. non enim inter ſe pugnant, ſimpliciter guſtare, & nõ bibere; ſed benè conveniunt & unum idem ſonant. Poſtquam igitur perſuadere Pilato nequiverant, ut cauſam necis ejus inſcriptàm cruci tolleret. (Erat hic titulus: *Rex Iudæorum*) ſed is perſeverans in ſententia conſtanter dixit: *Quod ſcripſi ſcripſi*, ut alius narrat Evangeliſta: conati ſunt deinde per ludibria & contumelias oſtendere, non eſſe illum Regem. Quomodo autem Marcus ait fuiſſe horã tertiam, & tenebras eſſe factas? quoniam veriſimile eſt, ipſum fuiſſe crucifixum ab hora tertia; à ſexta verò tenebras eſſe factas,& reliqua ſigna. quod ſufficiens erat ad Iudæos convertendos; non ſolũ magnitudine miraculi,ſed & opportunitate, qua tã aptè in id tempus incidebat, quo jam inſultare ac bacchari laſſi deſierant, quãdo Deum ſolum reliquerant,quando jam tacebant, feſſi clamorum; ad ſatietatem prolocuti quæcumque voluerant.

TOLOS. Pręſens quidem Evãgeliſta circa tertiam horam crucifixum fuiſſe Salvatorem ait: Matthæus verò circa ſextam. Dici fortè poſſet cepiſſe pendere è Cruce hora tertia, & ibi perſeveraſſe uſq; ad ſextam. Tenebræ porrò obortę conturbarunt pleroſque, & ceperunt angi ac mœrere, non ſolùm ob prodigium oſtenſum inuſitatæ obſcurationis tali hora, ſed conſcientia ſceleris,reſidente jam paululum furoris æſtu, verberante re-

cordantes quàm crudeliter innocentem ad necem popoſciſſent. Ira videlicet qua prius flagrantes bacchabantur, jam viſo ejus, in quem exarſerant ſanguine ac plagis, in miſerationem vertebat: unde acta nunc priora dictaque damnabant. Sunt qui dicant Marcum quando ſcripſit crucifixum Dominum hora tertia, ſententiam qua Cruci adjudicatus eſt illa hora prolatam reſpexiſſe. Cujus deinde executio hora ſexta ceperit, qua ceteri Evangeliſtæ ſublatum revera in Crucem ſignificant. Cæterùm quædam fertur traditio antiqua, docens Adamum ibi ſepultum ubi Dominus crucifixus eſt: ut ubi mors initium ſumpſerat, ibi finem inveniret. Dederunt autem ei bibere vinum myrrhatũ, amariſſima quippe ad guſtum myrrha eſt. Acetum cum felle ait alius Evãgeliſta propinatum Domino: alius etiam aliud quidpiam. omnia hæc facta ſunt: Fæce illa confertæ ac furentis multitudinis varia ſimul contumeliarum genera licentiſſimè miſcente ad vexationem exoſiſſimi capitis, & ad omne ludibrium ſe patientiſſimè præbentis. Neque porrò qui ait: dederunt ipſi bibere & non accepit, contrarius eſt alteri dicenti: & cum guſtaſſet noluit bibere. libavit enim, ſed non ebibit. Sortes autem jaciunt in veſtes, illudentes earum vilitati, quòd tam parum lautè ac ſplendidè veſtitus fuiſſet qui Rex vocaretur. Cauſæ inſcriptio ſuperpoſita fuit animo concitandi ſpectantes in odium patientis, extinguendique miſericordiam ſi qua viſis ejus plagis naſceretur: & armandi potiùs linguas in convicia & increpationes ambitionis in talem, qui regnũ affectaſſet; cùm ſit res invidioſiſſima Tyrannis, præſertim ubi ab inope ac vili appetitur. Propterea & inter duos latrones crucifixus eſt, ut videretur pati tamquam maleficus; & ut impleretur dictum Prophetæ: cum ſceleratis reputatus eſt.

ἔθηκαν ἐπάνω αὐτοῦ, ἵνα οἱ διερχόμενοι μὴ μόνον οὐκ ἐλεῶσιν αὐτὸν, ἀλλὰ καὶ λοιδορῶσιν· καὶ ὑβρίζωσιν ὡς τύραννον καὶ βασιλέα ἑαυτὸν ἀναγορεύοντα. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ μεταξὺ τῶν δύο λῃστῶν σταυροῦσιν αὐτὸν, ἵνα δόξῃ ὡς κακοῦργος πάσχειν, καὶ ἵνα πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν ὑπὸ τοῦ προφήτου. ὅτι καὶ μετὰ ἀνόμων ἐλογίσθη.

29. Et prætereuntes blaſphe-
» mabant eum, moventes capita
» ſua & dicentes: Vah qui deſtruis
» Templum, & in tribus diebus
» reædificas,

30. Salvum fac temetipſum
» deſcendens de Cruce.

31. Similiter & ſummi Sacer-
» dotes illudentes, ad alterutrum
» cum Scribis dicebant, Alios ſal-
» vos fecit, ſeipſum non poteſt
» ſalvum facere.

32. Chriſtus Rex Iſrael deſcẽ-

» Καὶ οἱ παραπορευόμενοι ἐβλασ-
» φήμουν αὐτὸν, κινοῦντες τὰς κεφαλὰς
» αὐτῶν, καὶ λέγοντες, οὐὰ ὁ κατα-
» λύων τὸν ναὸν, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις
» οἰκοδομῶν,

» Σῶσον σεαυτὸν, καὶ κατάβα ἀπὸ
» τοῦ σταυροῦ.

» Ὁμοίως καὶ οἱ ἀρχιερεῖς ἐμπαί-
» ζοντες, πρὸς ἀλλήλους μετὰ τῶν
» γραμματέων ἔλεγον, ἄλλους ἔσω-
» σεν, ἑαυτὸν οὐ δύναται σῶσαι.

» Ὁ Χριστὸς ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραὴλ
κατα-

„ καταβάτω νῦν ἀπὸ τοῦ σταυροῦ, ἵνα
„ ἴδωμεν καὶ πιστεύσωμεν. καὶ οἱ συ-
„ νεσταυρωμένοι αὐτῷ ὠνείδιζον αὐ-
„ τόν.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ: Καταβάτω ἀπὸ τοῦ σταυροῦ. τὸ καταβῆναι ἀπὸ τοῦ σταυροῦ, ὦ παράνομοι, φυγὴ ἦν τοῦ θανάτου. τοῦτον δὲ οὐκ ἔφυγεν οὐδὲ κατῆλθεν. ἑκουσίως γὰρ ἦλθεν ἐπὶ τὸ πάθος. τίς γὰρ αὐτὸν καὶ ἠνάγκασε μὴ βουλόμενον; οὕτως ὁ Ἀθανάσιος.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Καὶ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ βλέποντες ἀνεσκολοπισμένον ὀνειδίζουσι καὶ αὐτοὶ οἱ παραπορευόμενοι· καὶ τὸ πάντων χαλεπώτερον ἦν, καὶ ἐπ' αἰτίᾳ ἀπατεῶνος καὶ πλάνου τὰ αὐτὰ παθεῖν. διὸ καὶ ἔλεγον, ὁ Χριστὸς ὁ βασιλεὺς Ἰσραὴλ καταβάτω ἀπὸ τοῦ σταυροῦ· καὶ πάλιν, ἄλλους ἔσωσεν, ἑαυτὸν οὐ δύναται σῶσαι. καίτοι φαίη τις αὖ πρὸς αὐτούς, εἰ ἄλλους ἔσωσε καὶ οἶδα τοῦτο κατ' ἀλήθειαν γεγονός, πῶς οὐκ ἂν ἴσχυσεν ἑαυτὸν τῶν σῶν ἐξελέσθαι χειρῶν; ἀλλ' ἐντεῦθεν καὶ τὰ πρότερα σημεῖα ἐπιχειροῦσι διαβάλλειν. οὐκοῦν οὐδὲ οἱ προφῆται ἦσαν, οὐδὲ οἱ δίκαιοι. ἐπειδὴ αὐτοὺς οὐκ ἐξήρπαζε τῶν κινδύνων ὁ Θεός. ἀκριβέστερον δὲ ὁ Λουκᾶς περὶ τῶν λῃστῶν ἐκτίθεται. ὁ μὲν γὰρ Ματθαῖος καὶ Μάρκος παρατρέχοντες εἶπον· ὅτι καὶ οἱ συσταυρωθέντες ὠνείδιζον αὐτόν. ὁ δὲ Λουκᾶς ἕνα μὲν τὸν βλασφημήσαντα, τὸν δὲ ἕτερον ἐπιτιμᾶν αὐτῷ, ᾧ καὶ δικαίως ἐπηγγέλθη μεγάλη τιμή. ἐδύνατο δὲ καὶ οἱ δύο πρότερον βλασφημεῖν, οὐκ εἰδότες ἐφ' ᾧ κατεκρίθη· μαθόντες δὲ, τὸν μὲν ἕτερον παραιτήσασθαι βλασφημεῖν, τὸν δὲ ἕτερον καὶ μαθόντα μὴ ἀποσχέσθαι, ἀμετάθετον ἔχοντα τὴν πονηρίαν.

ΤΟΛΩΣ. Οὐ μόνον οἱ στρατιῶται βλασφημοῦντες εἰς τὸν Κύριον ἐλοιδόρουν αὐτὸν, ἀλλὰ καὶ οἱ παραπορευόμενοι τὴν ὁδὸν ὡς πλάνον τε καὶ παράνομον. ὠνείδι-

„ dat nunc de Cruce; ut videa-
„ mus & credamus. Et qui cum
„ eo crucifixi erant, convitiaban-
„ tur ei.

ANONYMI. *Deſcendat de cruce.* Deſcendere de Cruce, ò impij, fuga mortis fuiſſet. Mortem verò Dominus non fugit; ideò non deſcendit. volens enim & ſpontè venit ad Paſſionem. nam quis ipſum cogeret nolentem? Sic Athanaſius.

VICTORIS ANT. Etiam in Cruce ſuſpenſum intuentes, amaris inceſſunt dictis ipſi quoq; prætereuntes; &, quod omnium erat intolerandum maximè, ea illum ut ſeductorem & impoſtorem pati exprobrant. quare & dicunt: *Chriſtus Rex Iſrael deſcendat de cruce.* & rurſus: *Alios ſalvos fecit, ſeipſum non poteſt ſalvum facere.* Atqui, dicat iſtis quiſpiam, ſi alios ſalvos fecit; & id verè noſti ab eo factũ, quidni etiã potuerit ſe tuis è manibus eripere? Sed hæc eò pertinebat calumnia, ut ſigna quæ fama erat ab eo patrata falſi ſuſpicione traducerent. At ſi hoc argumentum valet, nec Prophetæ, Prophetę fuerint, nec juſti, juſti: quoniam eos non exemit periculis Deus. Accuratiùs verò Lucas de Latronibus narrat. nam Matthæus & Marcus curſim de his agentes, ſolùm illud memorant: eos qui crucifixi cum eo erant, ipſi conviciatos. At Lucas diſtinctè docet: unum quidem blaſphemaſſe, ob id ab altero increpitum; cui juſtè magna merces repromiſſa ſit. Fieri potuit ut ambo initio blaſphemarent; neſcientes quam ob cauſam damnatus eſſet: cùm didiciſſent autem, alterum quidem correxiſſe blaſphemiam; alium

alium obfirmatum in malitia nequaquã à blaſphemando deſtitiſſe.

TOLOSANI. Non ſolùm milites blaſphemantes Dominũ maledictis impetebant; ſed & prætereuntes fortè per illam viam, ſeductorem & impium vocabant. Accinebant Sacerdotes dicentes; qui alios ſalvos fecit, ſibi ipſi non conſulit: miracula quoque ejus criminabantur ut ficta, & fraudulenter ſimulata. ne ipſi quidem crucifixi cum eo abſtinebant à convicijs in eum. principio quidẽ ambo; deinde alter illorum reſipuit; agnoſcens innocentiam Chriſti, ut Lucas teſtatur, & ſocium blaſphemantem increpans.

NYSSENI. Diligentius Lucas quę ad Latrones ſpectant executus eſt. nam Matthæus quidem, & hic noſter Euangeliſta obiter dumtaxat dicunt; convicijs affectum Dominum etiam ab ijs qui crucifixi cum eo erant. Lucas autem unum ipſorum fuiſſe ait qui blaſphemaverit; à quo alius tantùm abfuerit, ut etiam eo nomine objurgaret ſocium. Fortè ambo initio in blaſphemia conſentiebant, ignorantes cauſam condemnationis Domini, quam deinde cùm cognoviſſent, alter quidem eorum blaſphemare deſijt: alterius irrevocabilis ad injuriam impetus fuit. quare ad finem uſque in blaſphemia perſtitit.

πος δὲ καὶ οἱ Ἱερεῖς φάσκοντες· ὁ ἄλλους σώσας ἑαυτὸν οὐ σώζει. τὰ θαύματα αὐτοῦ ἐπικερτομοῦντες, ὡς φαντασίᾳ τινὶ γεγονότα καὶ ἀπάτῃ. Καὶ οἱ συσταυρωθέντες ὠνείδιζον αὐτόν. ἐν ἀρχῇ μὲν ἀμφότεροι· εἶτα ὁ εἷς ἐπέγνω αὐτὸν ἀναίτιον, ὡς ὁ Λουκᾶς λέγει, καὶ τῷ βλασφημοῦντι ἐπετίμα.

ΝΥΣΣΑΙΟΥ. Ἀκριβέστερον ὁ Λουκᾶς περὶ τῶν λῃστῶν λέγει· ὁ μὲν γὰρ Ματθαῖος καὶ ὁ παρὼν Εὐαγγελιστὴς ὡς ἐν παρέργῳ λέγουσιν, ὅτι οἱ συσταυρωθέντες ὠνείδιζον αὐτόν. ὁ δὲ Λουκᾶς ἕνα μὲν τῶν βλασφημήσαντά φησι· τὸν δὲ ἕτερον μᾶλλον ἐπιτιμᾶν αὐτῷ. ἴσως δὲ καὶ οἱ δύο πρότερον ἐβλασφήμουν· μὴ εἰδότες τὴν αἰτίαν δι' ἣν κατεκρίθη· μαθόντες δὲ ὕστερον, ὁ μὲν εἷς ἀφῆκε τὸ βλασφημεῖν· ὁ δ' ἄλλος ἀμετάθετον ἔχων τὴν κακίαν μέχρι τέλους ἔμεινε βλασφημῶν.

33. Et facta hora ſexta, tenebrę
» factæ ſunt per totam terram uſ-
» que in horam nonam.
34. Et hora nona exclamavit
» Ieſus voce magna, Eloi, Eloi,
Pſal. 21. 1 » lammaſabachthani? quod eſt in-
» terpretatum, Deus meus, Deus
» meus, ut quid dereliquiſti me?

» Γενομένης δὲ ὥρας ἕκτης, σκότος
» ἐγένετο ἐφ' ὅλην τὴν γῆν ἕως ὥρας
» ἐνάτης.
» Καὶ τῇ ὥρᾳ τῇ ἐνάτῃ ἐβόησεν
» ὁ Ἰησοῦς φωνῇ μεγάλῃ, λέγων, ἐλωῒ,
» ἐλωῒ λαμμᾶ σαβαχθανί; ὅ ἐστι μεθερ-
» μηνευόμενον, ὁ Θεός μου, ὁ Θεός
» μου, εἰς τί με ἐγκατέλιπες;

ANONYMI. Tenebræ factæ ſunt, quaſi Sole non ſuſtinente intereſſe tantæ in Dominum contumeliæ: nec præbere uſuram lucis ſuæ Deicidis, ut ait Gregorius ad Cledonium. Clamavit autẽ Ieſus

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Σκότος ἐγένετο ὥσπερ τοῦ ἡλίου ὑποχωρήσαντος τῇ κατὰ τοῦ δεσπότου παροινίᾳ, καὶ οὐκ ἀνεχομένου δοῦναι τὴν οἰκείαν φωταγωγίαν τοῖς θεοκτόνοις, καθώς φησι Γρηγόριος ἐν τοῖς πρὸς Κληδόνιον. ἐβόησε δὲ ὁ Ἰησοῦς

τὰς ὑπὲρ τῆς ἀνθρωπότητος ἱκεσίας ἀναπεμπηκὼς δεύτερος Ἀδὰμ καὶ δευτέρα ἀπαρχὴ γενόμενος τοῦ ἡμετέρου γένους.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Ἐκ τῆς ὥρας λοιπὸν γενομένης γέγονεν ὅπερ ᾔτουν τὸν Ἰησοῦν ἐξ οὐρανοῦ σημεῖον. ὅπερ καὶ ὑπέσχετο δώσειν λέγων, γενεὰ πονηρὰ καὶ μοιχαλὶς σημεῖον ἐπιζητεῖ, καὶ σημεῖον οὐ δοθήσεται αὐτῇ εἰ μὴ τὸ σημεῖον Ἰωνᾶ, καὶ ὅταν ὑψώσητε τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, τότε γνώσεσθε ὅτι ἐγώ εἰμι. καὶ γὰρ πολλῷ θαυμαστότερον ἐπὶ τοῦ σταυροῦ προσηλωμένου ταῦτα γενέσθαι, ἢ βαδίζοντος ἐπὶ τῆς γῆς. καὶ ὅπερ οὐδέποτε πρότερον συνέβη, ἀλλ' ἢ ἐν Αἰγύπτῳ μόνον ὅτε τὸ πάσχα ἐτελεῖτο· καὶ γὰρ ἐκεῖνα τούτων τύπος ἦν. καὶ ἵνα μὴ εἴπωσιν, ἔκλειψιν εἶναι τὸ γεγενημένον, διὰ τοῦτο καὶ τεσσαρεσκαιδέκατον ἦν, ὅτε ἔκλειψιν συμβῆναι ἀμήχανον. ἐν μέσῃ δὲ ἡμέρᾳ, ἵνα πάντες οἱ τὴν γῆν οἰκοῦντες μάθωσιν. καὶ μετὰ τοῦτον δὲ φθέγγεται, ἵνα μάθωσιν ὅτι ἔτι ζῇ, καὶ αὐτὸς τοῦτο ἐποίησε, καὶ γένωνται καὶ ἐντεῦθεν ἐπιεικέστεροι. καὶ λέγει, Ελωῒ Ελωῒ λαμμὰ σαβαχθανί, ἵνα μάθωσιν ὅτι μέχρις ἐσχάτης ἀναπνοῆς τιμᾷ τὸν πατέρα καὶ οὐκ ἔστιν ἀντίθεος. διὸ καὶ προφητικὴν ἀφῆκε φωνήν, ὥστε αὐτὴν γενέσθαι κατάδηλον, διὰ πάντων δεικνὺς αὐτοῦ τὴν ὁμόνοιαν τὴν πρὸς τὸν γεγεννηκότα.

ſupplicationes pro humano genere ad Cœlum mittens, ut ſecundus Adam, & alteræ primitiæ generis noſtri.

VICTORIS ANT. Sexta deinceps hora contigit, quod à Ieſu petierant è Cœlo ſignum. quod & ſe ſe promiſerat daturum, dicens: *Generatio prava & adultera ſignum quærit, & ſignum non dabitur ei, niſi ſignum Ionæ Prophetæ. cùm exaltaveritis filiũ hominis cognoſcetis quia ego ſum*. Sanè multò erat admirabiliùs, eo in cruce fixo talia fieri, quàm eodem ambulãte ſuper terram. Tale inquam ſignum, quod numquàm antea eveniſſet, niſi in Ægypto ſolùm quando Paſcha celebrabatur. etenim illa horum figura erant. Ne autem dicant Eclipſim hanc fuiſſe naturalem; obſtat quod quartadecima numerabatur Lunæ dies: quo tempore nequit Eclipſis naturalis fieri. Meridie porrò contigit obſcuratio, ut eam omnes qui ubique terram incolunt pariter obſervarent. Poſt hæc loquitur, ut demonſtret ſe vivere, & hujus prodigij autorem eſſe, ac ſic furorem temperarent, & ait: *Eloi, Eloi lamaſabachthani*. ut intelligerent ſe uſque ad ultimum ſpiritum Patrem honorare, nec Deo eſſe contrarium. quam ob cauſam ſumptas ex Prophetia voces protulit, ut conſtaret & manifeſta per omnia fieret, ipſius cum Patre concordia.

» Καί τινες τῶν παρεστηκότων ἀκούσαντες, ἔλεγον, ἰδοὺ, Ἠλίαν φωνεῖ.

» Δραμὼν δὲ εἷς, καὶ γεμίσας σπόγγον ὄξους, περιθείς τε καλάμῳ, ἐπότιζεν αὐτὸν, λέγων, ἄφετε, ἴδωμεν εἰ ἔρχεται Ἠλίας καθελεῖν αὐτόν.

35. Et quidam de circumſtantibus audientes, dicebant, Ecce, Eliam vocat.

36. Currens autem unus, & implens ſpongiam aceto, circũponenſq; calamo, potum dabat ei, dicens, Sinite: videamus ſi veniat Elias ad deponendũ eum.

ΑΥΤΟΥ. Ἀλλ' ὅρα καὶ ἐντεῦθεν

EIVSDEM. Vide autem quid inde

inde ipſis in mentem venerit. Putarunt Ellam vocari. Indoctorum militum, hæc, puto, erat imperitia. oblatio verò aceti per ſpongiam, inſanum ac illiberale ludibriũ fuit. Itaque non à Iudæis ſolùm, ſed à Gentilibus etiam irriſiones ſuſtinuit Dominus. Illa verba: ut quid? oſtẽdunt nullam in ipſo fuiſſe cauſam cur iſta pateretur. Porrò ipſũ non derelictũ, prius ipſe docuerat dicens: *Non ſum ſolus, Pater mecum eſt*. In ſeipſo autem figurat ſtatum noſtrum. nos enim videlicet verè derelicti & deſpecti fueramus: poſtea vocati, & ſalvi facti paſſionibus ejus, qui in natura Divina pati non poterat.

37. Ieſus autem emiſſa voce „ magna, expiravit.

EIVSDEM. Vt oſtenderet rem hanc eſſe poteſtatis ejus. quid enim ait præſens Evangeliſta? *Pilatus autem mirabatur ſi jam obiiſſet*: Et ob hoc ipſum Centurio credidit quod viderat ſua ipſum poteſtate mori. Vox autem hæc qualis fuerit, Lucas in hunc modum exprimit: *Pater in manus tuas commendo ſpiritum meum*. Et hoc in noſtrarum animarum fructum cedit: quæ ſolutę corpore, per omnium Salvatorem Chriſtum in manus Dei viventis tranſmittũtur. Et hoc ſciens Petrus ſcribit: *Itaque qui patiuntur ſecundum voluntatem Dei, fideli Creatori commendent animas ſuas*.

TOLOSANI. Tenebræ factæ ſunt non in uno loco, ſed in univerſa terra, ut Magnus Dionyſius teſtatur. ne autem quidam dicerent deliquium hoc naturale Solis fuiſſe; quartadecima Lunæ die cõ-

τὴν διάνοιαν αὐτῶν. ἐνόμιζον γάρ φησιν Ἡλίαν εἶναι τὸν καλούμενον· στρατιωτῶν ὡς οἶμαι ἄγνοια τοῦτο ἦν. καὶ ἡ τοῦ ὄξους πάλιν προσαγωγὴ διὰ τοῦ σπόγγου, τῆς ἀναισθήτου καὶ ἀπαιδεύτου παιδιᾶς ἔργον ἦν. ὡς καὶ Ἰουδαϊκὴν καὶ Ἑλληνικὴν χλεύην ὑπέμεινεν ὁ Κύριος. τὸ δὲ, ἵνα τί; δεικνῦσιν ὅτι οὐδεμία παρ' αὐτοῦ αἰτία· καὶ ὅτι οὐκ ἐγκαταλέλειπτο, προεῖπεν ὅτι οὐκ εἰμὶ μόνος· ὁ πατὴρ μετ' ἐμοῦ ἐστιν. ἐν ἑαυτῷ δὲ τυποῖ τὸ ἡμέτερον. ἡμεῖς γὰρ οἶμαι ἦμεν καταλελειμμένοι καὶ παρεωραμένοι, εἶτα προσκεκλημένοι καὶ σεσωσμένοι τοῖς τοῦ ἀπαθοῦς πάθεσιν.

„ Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀφεὶς φωνὴν μεγάλην, ἐξέπνευσε.

ΑΥΤΟΥ. Ἵνα δειχθῇ ὅτι κατ' ἐξουσίαν τὸ πρᾶγμα γίνεται· τί γάρ φησιν ὁ παρὼν εὐαγγελιστής; ἐθαύμασεν ὁ Πιλάτος εἰ ἤδη τέθνηκε, καὶ ὅτι Κεντυρίων διὰ τοῦτο μάλιστα ἐπίστευσεν, ὅτι μετ' ἐξουσίας ἀπέθανεν. ἡ δὲ φωνὴ, ὡς φησι Λουκᾶς, ἦν, Πάτερ εἰς χεῖράς σου παραθήσομαι τὸ πνεῦμά μου. καὶ τοῦτο γὰρ κατώρθωται ταῖς ἡμετέραις ψυχαῖς διὰ τοῦ πάντων ἡμῶν σωτῆρος Χριστοῦ, τὸ εἰς χεῖρας Θεοῦ ζῶντος ἀπαλλαττομένας τοῦ σώματος πέμπεσθαι. καὶ τοῦτο εἰδὼς ὁ Πέτρος γράφει, ὥστε καὶ οἱ πάσχοντες κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ πιστῷ κτίστῃ παρατιθέσθωσαν τὰς ἑαυτῶν ψυχάς.

ΤΟΛΩΣ. Σκότος ἐγένετο οὐκ ἐν ἑνὶ τόπῳ ἀλλ' ἐν πάσῃ τῇ γῇ, ὡς ὁ μέγας Διονύσιος μαρτυρεῖ. ὅπως δὲ μὴ εἴπωσί τινες ἔκλειψιν εἶναι τὸ γεγενημένον ἐν τῇ τεσσαρεσκαιδεκάτῃ ἡμέρᾳ τῆς σελήνης γέγονε τὸ σκότος· ἡ γὰρ ἔκλειψις τοῦ ἡλίου συνοδευόντων τῶν φωστή-

ρων

ρων τῆς ἐκ διαμέτρου διϊςαμένων. ἐν μέσῃ δὲ ἡμέρᾳ ἐγένετο ἵνα πάντες οἱ τὴν γῆν οἰκοῦντες μάθωσι τὸ γεγενημένον. φθέγγεται δὲ καὶ τὸ Ηλὶ λαμασαβαχθανὶ δεικνύων τὴν πρὸς τὸν πατέρα τιμὴν καὶ μέχρι τελευτῆς. τὸ δὲ ἵνα τί, δεικνυσιν ὅτι οὐδεμία παρ᾽ αὐτοῦ αἰτία. ὅτι δὲ οὐκ ἐγκαταλέλειπτο ὑπὸ τοῦ πατρὸς αὐτὸς μαρτυρεῖ προειπών, οὐκ εἰμὶ μόνος ὅτι ὁ πατήρ μου μετ᾽ ἐμοῦ ἐστι. προσωποποιεῖ δὲ καὶ τὸ ἡμέτερον ἐν ἑαυτῷ· ὑμεῖς γὰρ ἦμεν οἱ ἐγκαταλελειμμένοι. εἶτα προσειλημμένοι ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος καὶ σεσωσμένοι τοῖς παθήμασιν αὐτοῦ. ἔτι δὲ καὶ ὡς Ἑβραῖος τοῦτο εἴρηκεν ὑπὲρ τῶν Ἑβραίων ἐξ ὧν ὑπῆρχε τὸ κατὰ σάρκα. ὄξος δὲ ποτίζουσιν αὐτὸν ὅπως ὑπὸ τῆς δριμύτητος ταχέως ἀποθάνῃ. Καὶ ἡ κραυγὴ αὐτοῦ ἡ μεγάλη τὴν ἐξουσίαν ὑπεσήμαινεν ἣν κατὰ τοῦ θανάτου εἶχε· καὶ ὅτι ἑκὼν ἀποθνήσκει. τίς δὲ ἦν ἡ φωνή. ὁ μὲν παρὼν Εὐαγγελιστὴς οὐκ εἴρηκεν· ὁ δὲ Λουκᾶς ἐδήλωσε. Πατὲρ εἰς χεῖράς σου παρατίθημι τὸ πνεῦμά μου.

tigerunt hæ tenebræ; hoc eſt oppoſitis è diametro luminaribus; quorum coitus in eodẽ Cœli puncto neceſſarius eſt, ut Sol naturaliter deficiat. Perpetrata porrò eſt hæc obſcuratio meridie, ut neminem uſpiam terrarum degentium lateret id factum. Pronunciat verò Chriſtus *eli lammaſabachthani*, oſtẽdens ſuam in Patrem reverentiam & venerationem uſque ad finem conſtantem. Simul ut indicet nulla ſe culpa propria in id ſuppliciũ incidiſſe. ſi enim ſibi eſſet culpæ conſcius, non auderet interrogare cur eſſet derelictus. Non fuiſſe autem verè ac omninò derelictum à Patre ipſe teſtatur dum ſic prius locutus eſt: non ſum ſolus, ſed Pater meus mecum eſt. Loquitur ergo in perſona noſtra quando ſe ait derelictum. nos enim verè ſumus prius derelicti, deinde aſſumpti à Salvatore, & ſalvati perpeſſionibus ipſius. Præterea ut Hebræus, hoc dixit de Hebræis, ex quibus extitit ſecundùm carnem. Aceto verò illum potant, ut ea acrimonia adurgeretur ad mortem. Iam clamor ille morientis magnus poteſtatem ipſius indicabat & imperium in mortem. unde apparebat eum ſpontè ac volentem mori. quæ porrò iſta fuerit exſpirantis vox, hid quidem Evangeliſta non expreſſit; ſed declaravit Lucas & retulit, hanc videlicet: *Pater in manus tuas commendo ſpiritum meum.*

„ Καὶ τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ ἐσχί-
„ σθη εἰς δύο ἀπὸ ἄνωθεν ἕως κά-
„ τω.

38. Et velum Templi ſciſſum
„ eſt in duo, à ſummo uſque deor-
„ ſum.

„ Ἰδὼν δὲ ὁ Κεντυρίων ὁ παρεστη-
„ κὼς ἐξ ἐναντίας αὐτοῦ, ὅτι οὕτω κρά-
„ ξας ἐξέπνευσεν, εἶπεν, ἀληθῶς ὁ
„ ἄνθρωπος οὗτος υἱὸς ἦν Θεοῦ.

39. Videns autem Cẽturio qui
„ ex adverſo ſtabat, quia ſic cla-
„ mans expiraſſet, ait, Verè hic
„ Filius Dei erat.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Τοῦτο γὰρ ἦν τὸ μετ᾽ ἐξουσίας ἀφεῖναι τὸ πνεῦμα· οὔτε γὰρ οἱ αὐτίκα ἀποπνέοντες ἰσχύουσι μετὰ κραυγῆς ἀφεῖναι τὴν ψυχὴν, ἐπληθύνετο τοῦ

TOLOSANI. Hoc fuit cum poteſtate emittere ſpiritum. neque enim mox expiraturi vires habent ad contendendam vocem, & ſic emit-

emittendam cum clamore animã, exhauſto doloribus corpore, jamq; iſtis conatibus impari.

VICTORIS ANT. Hæc vox velum ſcidit, & monumenta aperuit: & domum fecit deſertam. Fecit autem hoc, nõ inhonorans Templum, ſed indignos eſſe Iudæos, oſtendens qui in eo verſarentur. ſed & prophetia erat futuræ deſolationis, prænuncians etiam deſinere oportere Legis umbram, pãdi autem & monſtrari Sancta Sanctorum, per fidem in Chriſtum juſtificatam; ut jam nemine arcente in interius curramus tabernaculũ. Et quomodo non verus Dei Filius fuit qui petras diſrupit, qui Orbi tenebras obduxit, qui monumenta aperuit, & mortuos ad vitam revocavit, non contactu ſui corporis, utique in cruce poſiti, ſed nutu ac voluntate ſola reſuſcitans ipſos? Et propterea non ſolũ mortui reſurgunt, ſed & petræ ſcinduntur, & terra concutitur: ut diſcant eũ qui ea faciat, multò magis potuiſſe ipſos malè mulctare ac diſrũpere.

σώματος τῇ ἀληθείᾳ.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Αὕτη ἡ φωνὴ τὸ καταπέτασμα ἔσχισε, καὶ τὰ μνημεῖα ἀνέῳξε, καὶ τὸν οἶκον ἐποίησεν ἔρημον. ἐποίησε δὲ τοῦτο, οὐκ ἐνυβρίζων τὸν ναόν, ἀλλ' ἀναξίους αὐτοὺς ἀποφαίνων τῆς ἐν αὐτῷ διατριβῆς· ἀλλὰ καὶ προφητεία τῆς μελλούσης ἐρημώσεως ἦν, καὶ ὡς ἔδει συντελέσθαι τὴν τοῦ νόμου σκιάν· ἀνοιχθῆναι δὲ τὰ ἅγια τῶν ἁγίων διὰ πίστεως τῆς εἰς Χριστὸν δικαιωθέντας, ἵνα λοιπὸν εἴργοντος οὐδενὸς εἰς τὴν ἐσωτέραν λοιπὸν τρέχωμεν σκηνήν. καὶ πῶς οὐκ ἀληθινὸς ὁ τοῦ Θεοῦ υἱὸς ὁ τὰς πέτρας διαρρήξας, τὴν οἰκουμένην σκοτίσας, καὶ ἀνοίξας τὰ μνημεῖα, καὶ νεκροὺς ἀναβιῶναι παρασκευάσας, οὐχ ἁψάμενος τοῦ σώματος ἀνακειμένου ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, θελήματι μόνον ἀναστήσας αὐτούς; καὶ διὰ τοῦτο οὐχ ἁπλῶς ἐγείρονται, ἀλλὰ καὶ πέτραι ῥήγνυνται, καὶ γῆ σείεται· ἵνα μάθωσιν ὡς ὁ ταῦτα ποιῶν, πολλῷ μᾶλλον αὐτοὺς ἠδύνατο καὶ τι ἀλοῆσαι καὶ ῥῆξαι.

40. Erant autem & mulieres
» de longe aſpicientes: inter quas
» erat Maria Magdalene, & Maria
» Iacobi Minoris, & Ioſeph Ma-
» ter, & Salome:

41. Quæ cùm eſſet in Galilæa,
» ſequebantur eum, & miniſtra-
» bant ei, & aliæ multæ, quę ſimul
» cum eo aſcẽderant Ieroſolymã.

» Ἦσαν δὲ καὶ γυναῖκες ἀπὸ μα-
» κρόθεν θεωροῦσαι· ἐν αἷς ἦν Μαρία ἡ
» Μαγδαληνή, καὶ Μαρία ἡ τοῦ Ἰακώ-
» βου τοῦ Μικροῦ καὶ Ἰωσῆ μήτηρ, καὶ
» Σαλώμη.

» Αἳ καὶ ὅτε ἦν ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ,
» ἠκολούθουν αὐτῷ, καὶ διηκόνουν αὐτῷ· καὶ
» ἄλλαι πολλαὶ αἱ συναναβᾶσαι αὐτῷ
» εἰς Ἱεροσόλυμα.

EIVSDEM. Minus terribilis mulieribus, quàm Apoſtolis erat hæc rerum ſcena. Itaq; permanent ibi Maria Magdalene, & Mater Domini, & Ioſeph Mater. Propterea & Ioannes ait ſtetiſſe juxta crucem Ieſu Matrem. Miniſterium porrò cujus Evangeliſta meminit

ΑΥΤΟΥ. Ἔλαττον ἦν φοβερὸν ταῖς γυναιξίν, ἤπερ τοῖς ἀποστόλοις τὸ πρᾶγμα· καὶ παραμένουσι Μαρία ἡ Μαγδαληνή, καὶ ἡ μήτηρ τοῦ Κυρίου, καὶ τοῦ Ἰωσῆ μήτηρ. διὸ καὶ Ἰωάννης ἔφη παρεῖναι τῷ σταυρῷ τὴν μητέρα. ἡ δὲ διακονία τῶν γυναικῶν τῶν ἑπομένων τὰ ἀπὸ τῶν χρημάτων ἀναλώματα.

ἀναγ-

ἀναγκαία δὲ καὶ κατὰ Θεὸν ἡ παραμονὴ τῶν γυναικῶν εἰς τὸ γνῶναι ποῦ τίθεται, ἵνα αὐταὶ ἀπαντήσωσι, καὶ τῆς ἀναστάσεως τὴν ἐπαγγελίαν τοῖς μαθηταῖς κομίσωσι. τὸ γὰρ γένος τὸ κατακριθὲν, τοῦτο πρὸς τὸ ἀπολαύειν τῆς τῶν ἀγαθῶν θεωρίας προτιμότερον. τὴν δὲ μητέρα τοῦ Κυρίου ὑπονοητέον λέγειν Ματθαῖόν τε καὶ Μάρκον μητέρα Ἰακώβου τοῦ μικροῦ καὶ Ἰωσὴφ, ὥς φησιν ὁ μακάριος Ἰωάννης. Ἀπολινάριος δὲ μηδὲ μνήμην αὐτῆς πεποιηκέναι φησὶ Ματθαῖον καὶ Μάρκον. τὴν δὲ Σαλώμην ἴσως ὑπονοητέον λέγειν τὸν Μάρκον τὴν μητέρα τῶν υἱῶν Ζεβεδαίου, ὥσπερ καὶ ὁ Ματθαῖος ἐμνημόνευσεν ἀνωνύμως. τούτων γὰρ ὡς ἐπισημοτέρων διὰ τὴν ἀρετὴν μνημονεῦσαι καλῶς ἐδοκίμασε.

ΤΟΛΩΣ. Ἐσχίσθη τὸ καταπέτασμα, τοῦ Θεοῦ μηνύσαντος διὰ τούτου ὡς ἡ τοῦ Πνεύματος χάρις ἀπέστη ἀπὸ τοῦ ναοῦ. καὶ ὡς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων πᾶσι βάσιμα καὶ θεατὰ γενήσονται· ὃ καὶ γέγονε τῶν Ῥωμαίων εἰσελθόντων. καὶ τὰς σημαίας αὐτῶν εἰς τὰ ἄδυτα εἰσαγαγόντων καὶ τὴν χοιρείαν κεφαλήν. καὶ ὅπερ οἱ Ἰουδαῖοι ἐν ταῖς συμφοραῖς ἐποίουν διαρρηγνύντες τοὺς χιτῶνας, τοῦτο πεποίηκε καὶ ὁ ναὸς ὥσπερ ἔμψυχόν τι ἐπὶ τῷ κτίστῃ πάσχοντι. ἰδὼν δὲ ὁ Κεντυρίων τουτέστιν ὁ ἑκατόνταρχος ὅτι δεσποτικῶς ἐξέπνευσέ τε καὶ ἑκουσίως, ἐθαύμασέ τε καὶ ἐπίστευσε. διὸ καὶ ὁ Πιλᾶτος μαθὼν ὡς ἤδη τέθνηκεν, ἐξεπλάγη. τὰς ἄλλας δὲ γυναῖκας παραδραμὼν ὁ Εὐαγγελιστὴς τῶν ἐπισημοτέρων ἐμνημόνευσεν.

mulierum ſequentium, ſitum erat in ſuppeditatione pecuniæ ad neceſſarios ſumptus. cæterùm alia ex cauſa neceſſarium fuit, ut mulieres huic ſpectaculo intereſſent: videlicet ut notarent oculis ubi poneretur, & locum Sepulcri: quò deinde officio pietatis occurrẽtes, primum reſurrectionis nunciũ Diſcipulis afferrent. Genus enim jam à primæ mulieris per ſerpentem ſeductæ lapſu, publica quadam invidia damnatum, dignari Deus voluit prima lætitia & conſpectu reſurgentis Chriſti. Porrò Matrem Domini intellexiſſe putandi ſunt Matthæus & Marcus per matrẽ Iacobi Minoris & Ioſeph, ut ait Beatus Ioannes. Apolinaris tamen putat nullam ejus feciſſe mentionem Matthæum & Marcum. Salomen verò fortaſsè credendum ſit vocatam à Marco matrem filiorum Zebedæi, cujus & Mattheus meminit tacito nomine. Harum tamquam inſigniorum virtute, ac venerabilium præ cæteris, faciendam ſibi putarunt diſtinctam, eximiamque mentionem.

TOLOSANI. Sciſſum eſt velum Deo ſignificante per hoc; Spiritus Sãcti gratiam à Templo abituram, & Sancta Sanctorum omnium & greſsibus & viſibus prophanorum aperienda. quod perpetratum eſt ingreſſis eò Romanis, & ſigna ſua, ac præterea porcinum caput in intima Adytorum inferentibus. Deinde quod Iudæi in cladibus ac caſibus acerbis faciebant, dirumpentes veſtimenta, hoc quaſi vivens quiddam & præditum anima Templum fecit in injuria & cęde contumelioſa conditoris ſui. Videns autem Centurio, hoc eſt Dux centum militum, ita Chriſtum exſpiraſſe, ut dominium in mortem ſuum magnitudine illa vocis extremæ demonſtraret, ſicque declaraſse ſe volentem mori, admiratus & confeſſus, credidit. Simili ex cauſa Pilatus audiens jam mortuum, obſtupuit. Ad Mulieres quod attinet,

net, ſciendum : Evangeliſtam cæteris præteritis inſigniorum dumtaxat meminiſſe.

42. Et cùm jam ſerò eſſet factum (quia erat Paraſceve, quod eſt ante Sabbathum.)

43. Venit Ioſeph ab Arimathæa nobilis Decurio, qui & ipſe erat expectans regnum Dei, & audacter introivit ad Pilatú, & petijt corpus Ieſu.

44. Pilatus autem mirabatur ſi jam obijſſet. Et accerſito Centurione, interrogavit eum ſi jam mortuus eſſet,

45. Et cùm cognoviſſet à Centurione, donavit corpus Ioſeph.

46. Ioſeph auté mercatus ſindonem, & deponens eum, involvit ſindone, & poſuit eum in monumento, quod erat exciſum de petra, & advolvit lapidé ad oſtium monumenti.

47. Maria autem Magdalene, & Maria Ioſe aſpiciebant vbi poneretur.

TOLOSANI. Ioſeph ab Arimathæa etſi adhuc ſerviens legalibus præſcriptis, Deum fuiſſe qui paſſus fuerat agnovit. & inde concepit audaciam laudabilem, corpus Domini petens à Pilato, haud timidè ſuæ fortunæ ac ſtatus rationes iniens, aut verens ne ſi hoc faceret opibus ſpoliaretur, aut calumniam pateretur à Iudæis; ſed cuncta officio ac religione poſteriora ducens, intrepidè petijt damnati corpus. Miratus eſt autem Pilatus ſi jam obijſſet: exiſtimabat enim, ſicut reliqui cruci affixi ſolebant, diu tracturum ſpiritum inter cruciatus. quare & è Centurione percontatus eſt, quam pridem

Καὶ ἤδη ὀψίας γενομένης, ἐπεὶ ἦν παρασκευή, ὅ ἐστι προσάββατον.

Ἦλθεν Ἰωσὴφ ὁ ἀπὸ Ἀριμαθαίας, εὐσχήμων βουλευτής, ὃς καὶ αὐτὸς ἦν προσδεχόμενος τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, καὶ τολμήσας εἰσῆλθε πρὸς Πιλάτον, καὶ ᾐτήσατο τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ.

Ὁ δὲ Πιλάτος ἐθαύμασεν εἰ ἤδη τέθνηκε· καὶ προσκαλεσάμενος τὸν Κεντυρίωνα, ἐπηρώτησεν αὐτὸν εἰ πάλαι ἀπέθανε.

Καὶ γνοὺς ἀπὸ τοῦ Κεντυρίωνος, ἐδωρήσατο τὸ σῶμα τῷ Ἰωσήφ.

Καὶ ἀγοράσας σινδόνα, καὶ καθελὼν αὐτὸν ἐνείλησε τῇ σινδόνι, καὶ κατέθηκεν αὐτὸν ἐν μνημείῳ, ὃ ἦν λελατομημένον ἐκ πέτρας, καὶ προσεκύλισε λίθον ἐπὶ τὴν θύραν τοῦ μνημείου.

Ἡ δὲ Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ καὶ Μαρία Ἰωσῆ ἐθεώρουν ποῦ τίθεται.

ΤΟΛΩΣ. Ἰωσὴφ ὁ ἀπὸ Ἀριμαθαίας καὶ ἔτι δουλεύων τοῖς νομικοῖς διατάγμασι Θεὸν εἶναι τὸν Κύριον ἐπέγνωκε· κἀντεῦθεν ἐπαινετὴν τετόλμηκε τόλμαν τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου ζητήσας λαβεῖν παρὰ Πιλάτου. οὐχ ὑπολογισάμενος εἰ τοῦτο ποιήσειεν ἐκπεσεῖν τοῦ ἰδίου πλούτου. οὐδ' ὅτι διαβληθήσεται τοῖς Ἰουδαίοις· ἀλλὰ πάντα δεύτερα ἡγησάμενος, ἀδεῶς ᾔτησε τὸ κατακεκριμένου σῶμα. ἐθαύμασε δὲ ὁ Πιλᾶτος εἰ ἤδη τέθνηκεν. ἐνόμιζε γὰρ αὐτὸν ἐπὶ πλεῖστον διαρκέσαι, ὥσπερ καὶ τοὺς λοιπούς· διὸ καὶ τὸν Κεντυρίωνα ἐπηρώτα εἰ πάλαι ἀπέθανε τουτέστι πρὸ ὥρας. ὁ δὲ μακάριος Ἰωσὴφ τὸ τοῦ Κυρίου σῶμα καθελὼν ἀπὸ τοῦ ξύλου, σινδόνι ἐνείλησε. Καὶ γὰρ ἦν μαθητὴς τοῦ Κυρίου· καὶ σεμνὸς τὸν βίον καὶ ἄγαν ἐνάρετος. ἦν δὲ καὶ

βουλευ-

βουλευτής. τοῦτο δὲ καθάπερ τὸ ἀξίωμα προσῆν αὐτῷ καὶ λειτούργημα πολιτικὸν, ἀφ' οὗ καὶ πολλοῖς ἐπῆλθε κίνδυνος διὰ τὴν κακοπραγίαν τοῦ ἀγοραίου ὄχλου.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Ἐπειδὴ φησὶν ὀψία ἐγένετο, καὶ οὐκ ἐξῆν κατὰ τὸν νόμον ἄταφα κεῖσθαι τὰ σώματα, ὁ Ἰωσὴφ πρόφασιν λαβὼν τὸν νόμον, ἐτόλμησεν ἐξαιτήσασθαι τὸ σῶμα Κυρίου. τὸ δὲ ἐτόλμησε διὰ τοῦτο. ἤδει γὰρ προσκρούων τοῖς ἀρχιερεῦσιν, ἐπιμελείας καὶ κηδείας ἀξιῶν τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ λαβεῖν. καθαρὰ δὲ σινδὼν ἡ ὑφαπλουμένη τῇ τῶν θείων δώρων διακονίᾳ, ἡ τοῦ Ἀριμαθαίου ἐστὶν Ἰωσὴφ λειτουργία. ὡς γὰρ ἐκεῖνος τὸ τοῦ Κυρίου σῶμα σινδόνι ἐνειλήσας τῷ τάφῳ παρέπεμψε, δι' οὗ ἅπαν τὸ γένος ἡμῶν τὴν ἀνάστασιν ἐκαρπώσατο· οὕτως ἡμεῖς ἐπὶ σινδόνος τὸν ἄρτον τῆς προθέσεως ἁγιάζοντες, σῶμα Χριστοῦ ἀδιστάκτως εὑρίσκομεν, ἐκείνην ἡμῖν πηγάζον τὴν ἀφθαρσίαν, ἣν ὁ παρὰ Ἰωσὴφ κηδευθεὶς, ἐκ νεκρῶν δὲ ἀναστὰς Ἰησοῦς ὁ Σωτὴρ ἐχαρίσατο.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Εἰ καὶ μὴ ἀκόλουθος, ἀλλὰ μαθητὴς Ἰωσὴφ ὁ πάλαι κρυπτόμενος, νῦν δὲ μέγα τολμήσας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Χριστοῦ. οὐδὲ γὰρ ἄσημος ἦν, οὐδὲ τῶν λανθανόντων, ἀλλὰ τῆς βουλῆς εἷς καὶ σφόδρα ἐπίσημος. ὅτι μάλιστα τὴν ἀνδρείαν αὐτοῦ κατιδεῖν ἔνι. σχεδὸν γὰρ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τέθεικε τὴν πρὸς πάντας ἀναδεξάμενος ἀπέχθειαν καὶ τὴν περὶ τὸν Ἰησοῦν σπουδὴν οὐ τῷ λαβεῖν μόνον οὐδὲ τῷ θάψαι πολυτελῶς, ἀλλὰ καὶ τῷ ἐν τῷ μνήματι τῷ καινῷ ἐνδειξάμενος· καὶ τοῦτο δὲ οὐχ ἁπλῶς ᾠκονόμητο, ἀλλ' ὥστε μηδὲ ὑποψίαν τινὰ ψιλὴν γενέσθαι ὅτι ἕτερος ἀνθ' ἑτέρου ἀνέστη. αἱ δὲ προειρημέναι γυναῖκες προσεδρεύουσιν, οὐδὲν οὐδέπω γενναῖον περὶ αὐτοῦ εἰδυῖαι. διὸ καὶ δῶρα ἐκόμισαν, ὥστε ἀλοιφήσειν

animam efflaſſet. efflarat autem ante horam. At Beatus Ioſeph depoſitum è ligno Domini corpus ſindone involvit. Erat enim Diſcipulus Domini, vita venerabilis, & omni virtute ornatus. erat autē & Senator, quod Dignitatis nomē, & functio eſt politica, in qua vixiſſe ſanctè fuit eò laudabilius, quod multorum animis periculoſus ille honor eſt, propter inſitam vulgo peccandi licentiam.

ANONYMI. Cùm jam ſerò eſſet, nec liceret per Legem inſepulta jacere corpora; Ioſeph Legis obtentu auſus eſt poſcere corpus Ieſu. quod audacter id feciſſe ait Evangeliſta, innuit Ioſephum hoc facto periculum haud dubium cōtempſiſſe. non enim poterat ignorare quin ſummos Sacerdotes offenderet, curando tam honorificè corpus Ieſu, quem ipſi tanto odio neca ſſent & inhonoratum vellent. Sindon autem munda explicata divinorum donorum miniſterio, Arimathæi Ioſephi miniſterium eſt. ut enim ille involutū ſindone Domini corpus ſepulcro immiſit; per quod univerſum genus noſtrū reſurrectionis fructum accepit: ſic nos in ſindone panem propoſitionis ſanctificantes, corpus Chriſti ſine ulla dubitatione reperimus, illam nobis ſcaturiens incorruptionem, quam à Ioſepho ſepultus, excitatus autem à mortuis, nobis Salvator indulſit.

VICTORIS ANT. Etſi non comes tamen Diſcipulus Chriſti Ioſeph, pridem occultus, nunc audacter ſe prodens poſt mortē Chriſti. non enim ignobilis erat, aut obſcurus è plebe, ſed unus è Senatu, & valde illuſtris. in quo maximè

ximè fortitudinem ejus ſpectare licet. nam quantùm in ipſo fuit animā poſuit, certæ morti ſe offerens imminenti ex odio Civitatis Chriſto infenſæ, quam in ſe irritabat tātum in eum mortuum profitens ſtudium. non ſolùm ejus corpore poſcendo tollendoque, ſed & aromatibus ſumptuoſè condiendo; & in monumento novo conſpicuè condendo. Id quod extremum non ſine peculiari Dei providentia factum eſt. ſic enim præcautum fuit, ne vel prima cuiquam oboriri ſuſpicio poſſet, non eum ſurrexiſſe qui paſſus & mortuus fuerat in cruce: ſed alium quempiam. Aſſident autem ei prædictæ mulieres, nihil illæ quidē adhuc generoſum & eo dignum cogitantes: Idcircò & dona tulerant, ut ſi ſe remitteret furor Iudæorum, accedentes ad ſepulcrum, ſacrum corpus venerarentur; in quo & fortitudinem, & caritatem, & magnanimitatem inſignem oſtenderunt, tot ſumptibus in honorem mortui profundendis, etiam propoſito mortis periculo.

ἡ μανία τῶν Ἰουδαίων, καὶ ἀπελθοῦν καὶ περιχυθῆναι, ἀνδρίαν τε καὶ φιλοστοργίαν καὶ μεγαλοψυχίαν πολλὴν ἐνδεικνύμεναι τὴν ἐν χρήμασι τὴν μέχρι θανάτου.

S C H O L I V M.

Ante quartum hinc verſum in noſtro Cod. Græco legebatur, ἔτι ἀλωφήσειν μανία τῶν Ἰουδαίων repoſuimus ex conjectura, εἰ λωφήσειεν, quomodo non dubitamus quin Autor ſcripſerit.

C A P V T XVI.

1. ET cùm tranſiſſet ſabbathū,
„ Maria Magdalene, & Maria
„ Iacobi & Salome emerunt aro-
„ mata, ut venientes ungerent
„ Ieſum.

2. Et valde mane una ſabba-
„ thorum veniunt ad monumen-
„ tum orto jam Sole.

3. Et dicebant ad Invicē; Quis
„ revolvet nobis lapidem ab oſtio
„ monumenti?

4. Et reſpicientes viderunt re-
„ volutum lapidem. Erat quippe
„ magnus valde.

5. Et introeuntes in monumē-
„ tum viderunt juvenem ſedentē
„ in dextris coopertum ſtola can-
„ dida: & obſtupuerunt.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ιϛ'

„ ΚΑΙ διαγενομένου τοῦ σαββάτου,
„ Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ, καὶ Μαρία
„ Ἰακώβου, καὶ Σαλώμη ἠγόρασαν
„ ἀρώματα, ἵνα ἐλθοῦσαι ἀλείψωσι τὸν
„ Ἰησοῦν.

„ Καὶ λίαν πρωῒ τῆς μιᾶς σαββά-
„ των ἔρχονται ἐπὶ τὸ μνημεῖον ἀνατεί-
„ λαντος τοῦ ἡλίου.

„ Καὶ ἔλεγον πρὸς ἑαυτὰς, τίς
„ ἀποκυλίσει ἡμῖν τὸν λίθον ἐκ τῆς θύ-
„ ρας τοῦ μνημείου;

„ Καὶ ἀναβλέψασαι θεωροῦσιν ὅτι
„ ἀποκεκύλισται ὁ λίθος· ἦν γὰρ μέ-
„ γας σφόδρα.

„ Καὶ εἰσελθοῦσαι εἰς τὸ μνημεῖον,
„ εἶδον νεανίσκον καθήμενον ἐν τοῖς
„ δεξιοῖς, περιβεβλημένον στολὴν λευ-
„ κήν· καὶ ἐξεθαμβήθησαν.

ANONYMI. Lapidem monumenti poſt reſurrectionē

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Τὸν λίθον τοῦ μνήματος μετὰ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου ὁ ἄγγε-

ὁ ἄγγελος ἀποκεκύλικεν. καὶ μὴ μετ' ἐκεῖνο τὴν ἀνάστασιν γεγενῆσθαι νόμιζε. εἰ δὲ λέγεις, τίς οὖν ἡ χρεία τοῦ ἀγγέλου παρουσίας; φαίην ἐγώ· ἵνα πείσῃ τὰς ζητούσας ἐγηγέρθαι, ἀλλ' οὐ βεβλέφθαι τὸν Κύριον. ὁ ἄγγελος τοῦτο πεπιστευμένος καὶ πρὸς τοῦτο διακονούμενος. Θεῷ γὰρ μόνῳ λειτουργοῦσιν οἱ ἄγγελοι.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἦλθεν ὁ ἄγγελος, καὶ τὸν λίθον ἦρεν διὰ τὰς γυναῖκας. αὗται γὰρ αὐτὸν εἶδον ἐν τῷ τάφῳ τότε. ἵνα οὖν πιστεύσωσιν ὅτι ἠγέρθη, ὁρῶσαι τὸν τάφον κενὸν τοῦ σώματος, ἀνεῖλε τὸν λίθον. παραγεγενῆσθαι δὲ αὐτὰς ἐπὶ τοῦ τάφου ὁ μὲν Ματθαῖος ὀψὲ σαββάτων φησίν· ὁ δὲ Λουκᾶς ὄρθρου βαθέος, καὶ Ἰωάννης μιᾷ τῶν σαββάτων φησὶ πρωῒ σκοτίας ἔτι οὔσης, ὡς φαίνεσθαι προκεκυφέναι τὴν νύκτα πολὺ καὶ πρὸς ἡμέραν εἶναι. τὸν γὰρ τοιοῦτον καιρὸν δυνατὸν καὶ ὀψὲ σαββάτων καλεῖσθαι καὶ βαθὺν ὄρθρον τῆς μιᾶς τῶν σαββάτων. λίαν δὲ πρωῒ καὶ ὁ Μάρκος εἰπὼν τὸ νυκτερινὸν ἔτι τῆς ὥρας ἐδήλωσε. δῆλον γὰρ ὅτι οἱ μὲν μίαν σαββάτου εἰπόντες, τὴν ἀναστάσιμον ἡμέραν ἠβουλήθησαν ἐπιδεῖξαι. ὁ δὲ Ματθαῖος τὸ ὀψὲ τοῦ σαββάτου λέγων, τὴν ἀρχὴν τῆς ἀναστάσεως δηλοῖ. ἄρχεται γὰρ ὁ σαββατισμὸς Ἰουδαίων καὶ πᾶσα ἑορτὴ νόμιμος ἀπὸ ἑσπέρας. ἐπειδὴ δὲ ἔν τισι τῶν ἀντιγράφων πρόσκειται τοῦ κατὰ Μάρκον εὐαγγελίου, ἀναστὰς δὲ τῇ μιᾷ τοῦ σαββάτου πρωῒ, ἐφάνη Μαρίᾳ τῇ Μαγδαληνῇ καὶ τὰ ἑξῆς. δοκεῖ δὲ τοῦτο διαφωνεῖν τῷ ὑπὸ Ματθαίου εἰρημένῳ. ἐροῦμεν ὡς δυνατὸν μὲν εἰπεῖν ὅτι νενόθευται ἐν τῷ παρὰ Μάρκῳ. ἀλλ' ἵνα μὴ δόξωμεν ἐπὶ τὸ ἕτοιμον πεφευγέναι, οὕτως ἀναγνωσόμεθα· ἀναστὰς δὲ, καὶ ὑποστίξαντες ἐπάγωμεν, πρωῒ τῇ μιᾷ τοῦ σαββάτου ἐφάνη Μαρίᾳ Μαγδαληνῇ, ἵνα τὸ μὲν, ἀναστὰς, ἀναπέμψωμεν ἐπὶ τὴν παρὰ τῷ Ματθαίῳ ὀψὲ σαββάτων (τότε γὰρ ἐγηγέρθαι αὐτὸν πιστεύομεν)

Domini Angelus revolvit. ne verò cum hoc factam reſurrectionem puta. quod ſi dicis: quid igitur opus fuit apparitione Angeli? Dicam ego, ut perſuaderet quærentibus reſurrexiſſe Dominum, etſi eum ipſi non cernerent. Hoc negotium Angelo cõmiſſum; ad hoc agendum miſſus fuerat à Deo, cui ſoli Angeli miniſtrant.

VICTORIS ANT. Poſt reſurrectionem venit Angelus, & lapidem ſuſtulit propter mulieres. ipſæ enim illum viderunt in ſepulcro tunc. ut igitur crederent Dominũ reſurrexiſſe vidẽtes ſepulcrum vacuum ac ſine corpore, revoluit lapidem. Veniſſe autem eas ad ſepulcrum ajunt, Matthæus quidem *veſpere ſabbathi*: Lucas verò: *valde diluculò*. denique Ioannes: *una ſabbathi mane cùm adhuc tenebræ eſſent*: ut videatur multum provecta ſignificari nox, & inclinata jam in diem. Tale ſiquidem tempus rectè poſſit his formulis exprimi: *veſpere ſabbathi, valde diluculò una ſabbati*. Marcus quoque cùm dixit: *valde mane*, ſignificavit noctem nondum planè tranſactam quando mulieres venerunt. Manifeſtum eſt enim eos, qui unã ſabbati memorant, diem reſurrectionis indicare voluiſſe. At Matthæus *veſpere ſabbati* dicens, principium reſurrectionis ſignificat. Incipit enim Iudæorum ſabbatum, & omne ſecundùm Legem feſtum, à veſpera. quoniam verò in quibuſdã exemplaribus Evangelij Marci ſic legitur: *Surgens autem prima ſabbati mane apparuit Mariæ Magdalenæ* &c. Videtur autem id contrarium ijs, quæ dicuntur à Matthæo: dicemus fieri poſſe, ut corruptus hic

Marci locus caſu quodam fuerit: ſed ne gratis huc confugiſſe videamur: ſic legemus iſtam Marci ſententiam, ut poſt illa verba; *ſurgens autem*, interpuncticulam ponamus: tumque ſubjungamus, *mane una ſabbati apparuit Mariæ Magdalenæ.* ut ſic illud: *ſurgens* referatur ad tempus indicatum à Matthæo per illa verba: *veſpere ſabbati* (quo tempore reſurrexiſſe Chriſtum credimus) quod autem ſequitur cum alterum ſenſum auſpicetur, connectemus ijs quæ poſt dicuntur. Eum enim qui veſpere ſabbati, juxta Matthæum, reſurrexerat, narrat mane viſum à Maria Magdalena. Id autem & Ioannes docet, teſtificans & ipſe una ſabbati, mane, viſum à Magdalena Dominũ. ut ex his conſtituenda duo tempora ſint; alterum Chriſti reſurgentis veſpere ſabbati, alterum ejuſdem Salvatoris redivivi apparentis mane. Sed neque illud: *reſpicientes viderunt revolutum lapidem*, contrarium eſt ei quod Matthæus ait: Poſt adventum mulierum ad monumentum terræ motum factum eſſe magnum: & Angelum Domini demiſſum è Cœlo, accedentem revolviſſe lapidem. nam interim dum, juxta quod narrat Marcus, colloquuntur ſecum invicem mulieres dicentes: *Quis revolvet nobis lapidem?* nondum tunc videlicet revolutum, deſcendens Angelus revolvit: & ſic reſpicientes viderunt revolutum lapidem. Revolutionem ergo ipſam lapidis factam per Angelum tacuit Marcus, ſatis habens illam dictam à Matthæo. ſi verò Matthæus quidem dicit: ſuper lapidem ſediſſe Angelum: Marcus verò vidiſſe mulieres

δὲ ἑξῆς ἑτέρας ἐν διανοίας παραστατικὸν συνάψωμεν τοῖς ἐπιλεγομένοις. τὸν γὰρ ὀψὲ σαββάτων κατὰ Ματθαῖον ἐγηγερμένον ἱστορεῖ πρωῒ ἑωρακέναι Μαρίαν τὴν Μαγδαληνήν. τοῦτο γοῦν ἐδήλωσε καὶ Ἰωάννης πρωῒ καὶ αὐτὸς τῇ μιᾷ τῶν σαββάτων ὦφθαι αὐτὸν τῇ Μαγδαληνῇ μαρτυρήσας· ὡς παρίστασθαι ἐν τούτοις καιροὺς δύο, τὸν μὲν τῆς ἀναστάσεως τὸν ὀψὲ τοῦ σαββάτου, τὸν δὲ τῆς τοῦ Σωτῆρος ἐπιφανείας τοῦ πρωΐ. ἀλλ᾽ οὐδὲ τὸ ἀναβλέψαι καὶ θεωρῆσαι ὅτι ἀποκεκύλισται ὁ λίθος, ἐναντίον ἐστὶ τῷ ὑπὸ τοῦ Ματθαίου εἰρημένῳ, μετὰ τὸ ἐλθεῖν τὰς γυναῖκας ἐπὶ τὸ μνῆμα σεισμὸς ἐγένετο μέγας, καὶ ἄγγελος Κυρίου καταβὰς ἐξ οὐρανοῦ προσελθὼν ἀπεκύλισε τὸν λίθον. ἐν ὅσῳ γὰρ κατὰ τὸν Μάρκον διελογίζοντο πρὸς ἑαυτὰς αἱ γυναῖκες φάσκουσαι, τίς ἀποκυλίσει ἡμῖν τὸν λίθον; μήπω κυλισθέντος, καταβὰς ὁ ἄγγελος ἀπεκύλισε· καὶ οὕτως ἀναβλέψασαι εἶδον ὅτι ἀπεκυλίσθη ὁ λίθος· τὸ γὰρ κυλισθῆναι αὐτὸν ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου παρεσιώπησεν ὁ Μάρκος ὡς τοῦ Ματθαίου αὐτὸ εἰρηκότος. εἰ δὲ ὁ μὲν Ματθαῖος φησὶν ἐπάνω τοῦ λίθου κεκαθηκέναι τὸν ἄγγελον, ὁ Μάρκος δὲ μετὰ τὸ εἰσελθεῖν εἰς τὸ μνημεῖον ἰδεῖν αὐτὰς νεανίσκον καθήμενον ἐν τοῖς δεξιοῖς περιβεβλημένον στολὴν λευκήν, οὐδ᾽ οὕτω διαφωνία τίς ἐστιν. ἐνδέχετο γὰρ ὃν κατὰ Ματθαῖον ἐθεάσαντο καθήμενον ἐπὶ τὸν λίθον ἔχοντα τὴν ἰδέαν ὡς ἀστραπὴν καὶ τὸ ἔνδυμα αὐτοῦ λευκὸν ὡσεὶ χιών. καὶ μετὰ τὸ εἰσελθεῖν εἰς τὸ μνημεῖον τὸν αὐτὸν θεωρῆσαι προάγοντα αὐτὰς καὶ ἐν τοῖς δεξιοῖς καθεζόμενον, ὃν καὶ ἐν εἴδει νεανίσκου τεθεωρῆσθαι ὁ Μάρκος φησί. ποίῳ γὰρ εἴδει αὐτὸν ἐθεάσαντο οὐκ ἐφήσεν ὁ Ματθαῖος. τὸ δὲ ἐν ἐκείνῳ παραλελειμμένον ὁ Μάρκος προσανεπλήρωσεν. οὐκ ἀγνοῶ δὲ ὡς διαφόρως ὁ πλασίας γεγυμνάσθαι φασὶ τὴν δοκοῦσαν διαφωνίαν διαλύσαι σπουδάζον-

τες

πις, καὶ ἄλλας εἶναι τὰς παρὰ τῷ Ματθαίῳ γυναῖκας, ἑτέρας δὲ τὰς παρὰ τῷ Μάρκῳ, τῆς Μαγδαληνῆς Μαρίας διὰ πλείστην σπουδὴν πάσαις ἐξακολουθούσης καὶ ταῖς διαφόροις ὀπτασίαις θεωμένης. καὶ τὸν καιρὸν δὲ τῆς ἐπὶ τὸ μνημεῖον ἀφίξεως διάφορον εἶναι τῶν Εὐαγγελιστῶν, ἄλλους καὶ ἄλλας λεγόντων γυναῖκας καὶ τοὺς καιροὺς καὶ τὰς ὀπτασίας διαφόρους· μετὰ τοῦ μηδὲ ἀνατρέπειν τὰ παρὰ τοῖς ἄλλοις λεχθέντα.

poſtquam ingreſſæ ſunt in monumentum, *Iuvenem ſedentem in dextris coopertum ſtola candida*; neque ſic diſcrepantia inter ipſos ulla eſt. Facilè enim fieri potuit, ut quem, ſecundum Matthæum, viderant, ſedentem ſupra lapidem, aſpectu ſimilem fulguri, & veſte alba ſicut nix; eundem poſtea ingreſsæ monumentum, intus & ipſum prægreſſum, ac quaſi deducentem ipſas, cernerent, in dextris ſedentem: quem & ſpecie juvenis viſum ab ipſis Marcus refert. nam qua formà ipſum viderint non expreſſit Matthæus. quare quod ille prætermiſit, ſupplevit Marcus. Non ignoro quoſdam qui hæc conciliare ſtuduerunt, plures hic, & pluribus oblatas excogitaſſe viſiones. Alias enim putant memoratas à Matthæo, alias à Marco: quibus æquè ſe prò eximio affectu, Maria Magdalene immiſcuerit: cunctas quæ ad monumentum irent, aſſectans: & ſic ſæpius Angelorum viſu dignata. Quare tempus accedentium ad ſepulcrum mulierum non unum ab Evangeliſtis indicatum, ſed plura & diverſa. Alijs videlicet eorum, & alias memorantibus mulieres, & alia tempora, & diverſas viſiones; ac ſic, dum ſibi nota quiſq; affirmant, nequaquã evertentibus quæ ab alijs dicuntur.

» Ὁ δὲ λέγει αὐταῖς, μὴ ἐκθαμβεῖ-
» σθε. Ἰησοῦν ζητεῖτε τὸν Ναζαρηνὸν
» τὸν ἐσταυρωμένον, ἠγέρθη, οὐκ ἔστιν
» ὧδε· ἴδε ὁ τόπος ὅπου ἔθηκαν αὐ-
» τόν.

» Ἀλλ' ὑπάγετε, εἴπατε τοῖς μαθηταῖς
» αὐτοῦ καὶ τῷ Πέτρῳ, ὅτι προάγει ὑμᾶς
» εἰς τὴν Γαλιλαίαν· ἐκεῖ αὐτὸν ὄψεσθε,
» καθὼς εἶπεν ὑμῖν.

» Καὶ ἐξελθοῦσαι ἔφυγον ἀπὸ τοῦ
» μνημείου. εἶχε δὲ αὐτὰς τρόμος καὶ
» ἔκστασις, καὶ οὐδενὶ εἶπον· ἐφοβοῦν-
» το γάρ.

6. Qui dicit eis, Nolite expa-
» veſcere: Ieſum quæritis Naza-
» renum crucifixum? Surrexit, nõ
» eſt hic; ecce locus ubi poſue-
» runt eum.

7. Sed ite, dicite Diſcipulis ejus
» & Petro, quia præcedit vos in
» Galilæam: ibi eum videbitis ſi-
» cut dixit vobis.

8. At illæ exeũtes, fugerunt de
» monumento: invaſerat enim eas
» tremor & pavor: & nemini quic-
» quã dixerunt: timebant enim.

ΤΟΛΩΣ. Οὐ μέγα τι οὐδὲ ἄξιον τῆς θεότητος τοῦ Κυρίου φρονοῦσαι αἱ γυναῖκες ἐκάθηντο ἐν τῷ τάφῳ, φυλάττουσαι· ἀλλὰ καὶ μύρα ἠγόρασαν ἵνα ἀλείψωσι τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ, ὡς μή τι δυσῶδες ἐκ τῆς διαλύσεως πάθῃ. ξηραντικὴν γὰρ τὰ μύρα δύναμιν ἔχοντα, ἄπνοα

TOLOS. Nihil magnum aut dignum Divinitate Domini ſapiẽtes mulieres aſſidebant ſepulcro, quaſi cuſtodientes. Sed & unguenta emerunt, ut ungerent corpus Ieſu, ne quam gravis odoris auram mors, ut ſolet, cadaveri aſſlaret.

Z unguen-

unguenta enim exſiccandi vim habentia, incorrupta ſeruant corpora. Aſſidebant porrò ſepulcro valde mane. Hoc Matthæus quidem *veſpere ſabbati*; Lucas verò, *valde diluculo*, dixerunt. *una* autem *ſabbati* Ioannes, hoc eſt prima dierum hebdomadæ. Surgentes mulieres ad monumentum ſe conferunt, & inter eundum ſolicitæ invicẽ quærebant: *Quis revolvet nobis lapidem*? Sic ipſis colloquentibus, Angelus revolvit lapidem, feminis id non ſentientibus. Et Matthæus quidem ait: Angelum poſtquam mulieres venerunt revolviſſe lapidem, quod Marcus ſciens preterijt, dictum de eo ſatis à Mattheo putans. nõ eſt autem quod quiſpiam turbetur, ſi Matthæus quidem Angelum ſediſſe ſupra lapidem dicit ſimpliciter; Marcus verò ait mulieres poſtquam ſunt ingreſſæ monumentum vidiſſe Angelum intus ſedentem. Fieri enim utrumq; potuit. hoc eſt ut & extra conſpiceretur ſedens & intra monumentũ. Quidam Expoſitores alias eſſe dicunt mulieres à Matthæo memoratas, ab ijs quarum Marcus meminit, cæterùm Mariam Magdalenam utriq; turbæ ſeſe adjunxiſſe, abundantia fervoris & affectus in Chriſtum. Ac primùm quidem Angelus mulieres à metu liberat: vetans eas turbari. deinde reſurrectionem Evangelizat. ait enim: *Surrexit Ieſus*, & addit, *crucifixus*, inſigniter exprimendam crucem exiſtimans, per quam contigit mũdo ſalus. *Sed ite, dicite Diſcipulis & Petro*. Hic quæritur, quare Petrum ab alijs Diſcipulis peculiari mentione diſcreverit? An ut eximium & coryphæum aliorum? An

τηροῦσι τὰ σώματα. παρεκάθηντο δὲ τῷ τάφῳ. λίαν πρωΐ. τοῦτο ὁ μὲν Ματθαῖος ὀψὲ σαββάτων. ὁ δὲ Λουκᾶς ὄρθρου βαθέος, εἴρηκε. μιᾶς δὲ τῶν σαββάτων ὁ Ἰωάννης, τουτέστι τῆς πρώτης τῶν τῆς ἑβδομάδος ἡμερῶν, ἀναστᾶσαι αἱ γυναῖκες ἔρχονται ἐπὶ τὸ μνημεῖον. καὶ ἐλθοῦσαι διελογίζοντο λέγουσαι· τίς ἡμῖν ἀποκυλίσει τὸν λίθον; οὕτω δὲ διαλογιζομένων αὐτῶν ἄγγελος ἀπεκύλισε τὸν λίθον, τῶν γυναικῶν μὴ αἰσθομένων. καὶ ὁ μὲν Ματθαῖος φησὶν ὅτι μετὰ τὸ ἐλθεῖν τὰς γυναῖκας ἀπεκύλισε τὸν λίθον ὁ ἄγγελος. τοῦτο δὲ Μάρκος παρεσιώπησεν, ὡς τοῦ Ματθαίου εἰρηκότος περὶ αὐτοῦ. οὐ δεῖ δὲ ταράττεσθαι εἰ ὁ μὲν Ματθαῖος τὸν ἄγγελον καθῆσθαι ἐπὶ τὸν λίθον φησὶν ἁπλῶς· ὁ δὲ Μάρκος μετὰ τὸ εἰσελθεῖν εἰς τὸ μνημεῖον ἰδεῖν αὐτὸν τὰς γυναῖκας ἔσω καθήμενον. ἄμφω γὰρ ἐνδέχεται γενέσθαι. τουτέστι καὶ ἔξω θεάσασθαι αὐτὸν καθήμενον, καὶ ἔσωθεν τοῦ μνημείου. ἔνιοι δὲ τῶν ἐξηγησαμένων, ἄλλας μὲν εἶναι φασὶ τὰς παρὰ τῷ Ματθαίῳ γυναῖκας· ἑτέρας δὲ τὰς παρὰ τῷ Μάρκῳ. τὴν μέντοι Μαγδαληνὴν Μαρίαν πάσαις παρακολουθεῖν· θερμὴν εἶναι οὖσαν καὶ σπουδαίαν. Καὶ πρῶτον μὲν ὁ ἄγγελος ἀπαλλάττει τοῦ δέους τὰς γυναῖκας· μὴ ἐκθαμβεῖσθε, φάσκων πρὸς αὐτάς. εἶτα καὶ περὶ τῆς ἀναστάσεως εὐαγγελίζεται· ἠγέρθη γάρ φησιν Ἰησοῦς, προσθεὶς· ὁ ἐσταυρωμένος· σημαίνων τὸν σταυρὸν δι᾽ οὗ ἡ τοῦ κόσμου γέγονε σωτηρία. Ἀλλ᾽ ὑπάγετε εἴπατε τοῖς μαθηταῖς καὶ τῷ Πέτρῳ· τίνος οὖν ἕνεκεν τὸν Πέτρον ἀπὸ τῶν ἄλλων μαθητῶν ἐχώρισεν; ἢ ὡς ἐξαίρετον καὶ κορυφαῖον τῶν ἄλλων· ἢ ὡς ἀρνησάμενον καὶ ἐπαισχυνόμενον τῷ Σωτῆρι προσελθεῖν, ὡς ἀποβεβλημένον ἴσως· ὃ δὴ καὶ ἀληθέστερόν ἐστιν, ἵνα μὴ σκανδαλισθῇ ὁ Πέτρος· πέμπει δὲ αὐτοὺς εἰς τὴν Γαλιλαίαν. τοῦ θορύβου τῶν Ἰουδαίων καὶ τῆς ταραχῆς ἀπαλλάττων· αἱ δὲ γυναῖκες ἐκστᾶσαι τοῦ λογισ-

μοῦ

μου καὶ φόβῳ συσχεθεῖσαι ἐπί τι τῇ ὁρά-
σει τοῦ ἀγγέλου, καὶ τῇ ὁράσει τῆς ἀναστά-
σεως οὐδενὶ οὐδὲν εἶπον· ἢ τοὺς Ἰουδαίους
φοβούμεναι· ἢ ὑπὸ τοῦ φόβου τὸν νοῦν
ἀπολέσασαι. * * * * *

λείπει ὀλίγα τινὰ ἕως τέλους.

ut ex negationis conſcientia non audenti ad Salvatorem accedere, & ſe fortè irrevocabiliter abjectũ reputanti, fiducia redeundi ſic additur? Hoc equidem verius crediderim. Factum hoc inquam, ne nimio ſui lapſus mœrore deſponderet Petrus animum. Iubet autem ire ipſos in Galilæam, à turbis eos removens, ac tumultu Iudæorum. At mulieres mente turbatæ ac conſtrictæ metu, quod & Angelum, & apertum vacuumque vidiſſent monumentum, nihil cuiquam dixerunt. fortaſſe Iudæos etiam timentes, & iſto timore exanimatæ. * *

Deſunt pauca quædam ad finem uſque.

» Ἀναστὰς δὲ ὁ Ἰησοῦς πρωῒ πρώτῃ
» σαββάτου, ἐφάνη πρῶτον Μαρίᾳ
» τῇ Μαγδαληνῇ, ἀφ' ἧς ἐκβεβλή-
» κει ἑπτὰ δαιμόνια.

» Ἐκείνη πορευθεῖσα ἀπήγγειλε τοῖς
» μετ' αὐτοῦ γενομένοις, πενθοῦσι καὶ
» κλαίουσι.

» Κἀκεῖνοι ἀκούσαντες ὅτι ζῇ, καὶ
» ἐθεάθη ὑπ' αὐτῆς, ἠπίστησαν.

» Μετὰ δὲ ταῦτα δυσὶν ἐξ αὐτῶν
» περιπατοῦσιν ἐφανερώθη ἐν ἑτέρᾳ
» μορφῇ, πορευομένοις εἰς ἀγρόν.

» Κἀκεῖνοι ἀπελθόντες ἀπήγγειλαν
» τοῖς λοιποῖς· οὐδὲ ἐκείνοις ἐπίστευ-
» σαν.

» Ὕστερον ἀνακειμένοις αὐτοῖς τοῖς
» ἕνδεκα ἐφανερώθη, καὶ ὠνείδισε
» τὴν ἀπιστίαν αὐτῶν καὶ σκληροκαρ-
» δίαν, ὅτι τοῖς θεασαμένοις αὐτὸν
» ἐγηγερμένον οὐκ ἐπίστευσαν.

» Καὶ εἶπεν αὐτοῖς, πορευθέντες εἰς
» τὸν κόσμον ἅπαντα, κηρύξατε τὸ εὐαγ-
» γέλιον πάσῃ τῇ κτίσει.

» Ὁ πιστεύσας καὶ ὁ βαπτισθεὶς σω-
» θήσεται· ὁ δὲ ἀπιστήσας κατακριθή-
» σεται.

» Σημεῖα δὲ τοῖς πιστεύσασι ταῦτα
» παρακολουθήσει· ἐν τῷ ὀνόματί μου
» δαιμόνια ἐκβαλοῦσι· γλώσσαις λα-
» λήσουσι καιναῖς.

9. Surgens autem manè prima
» ſabbathi, apparuit primò Ma-
» riæ Magdalenæ, de qua ejece-
» rat ſeptem dæmonia.

10. Illa vadens nuntiavit his,
» qui cum eo fuerant, lugentibus
» & flentibus.

11. Et illi audientes quia vive-
» ret, & viſus eſſet ab ea, non cre-
» diderunt.

12. Poſt hæc autem duobus ex
» his ambulãtibus oſtenſus eſt in
» alia effigie, euntibus in villam.

13. Et illi euntes nuntiave-
» runt cæteris: nec illis credide-
» runt.

14. Noviſſimè recumbens illis
» undecim apparuit: & exprobra-
» vit incredulitatem eorũ, & duri-
» tiã cordis, quia ijs qui viderant
» eũ reſurrexiſse, non crediderunt.

15. Et dixit eis: Euntes in mũ-
» dum univerſum prædicate Evã-
» gelium omni creaturæ.

16. Qui crediderit, & baptiza-
» tus fuerit, ſalvus erit. qui verò
» non crediderit, condemnabitur.

16. Signa autem eos qui cre-
» diderint, hæc ſequentur: In no-
» mine meo dæmonia eijcient,
» linguis loquentur novis.

18. Serpentes tollent, Et ſi „ mortiferum quid biberint, non „ eis nocebit: Super ægros manus „ imponent, & benè habebunt.

19. Et Dominus quidem Ie„ſus poſtquam locutus eſt eis, aſ„ſumptus eſt in Cœlum, & ſedet „ à dextris Dei.

20. Illi autem profecti prædi„caverunt ubique, Domino coo„perante, & ſermonem confir„mante ſequentibus ſignis.

ANONYMI. *Apparuit primò Mariæ Magdalenæ.* Hanc Euſebius ad Marinum ſcribens, ait diverſam eſſe Mariam ab ea quæ prius viderat juvenem: etſi ambæ commune Magdalenæ cognomen a patria trahebant. *Poſt hæc autem duobus ex his ambulantibus* &c. Intelligit Cleopham, & ejus ſocium, innuens quod de ijs Lucas narrat.

VICTORIS ANT. Ait ipſis juvenis: *nolite expaveſcere*. prius enim illas liberare metu oportebat, & tunc diſſerere de reſurrectione. Revocat igitur ipſas à timore tum ſpecie, tum verbis. nam & habitus lætus erat, Reſurrectionis nuncio congruens; & voce addidit: *Ieſum quæritis Nazarenum crucifixum*. (non erubeſcit crucifixum vocare; id enim caput bonorum eſt) *Surrexit*. unde doces? *non eſt hic. Ecce locus ubi poſuerunt eum*. Propterea lapidem removerat, ut monſtraret locum. *Sed ite: dicite Diſcipulis, quia eum videbitis in Galilæa*. Per alios aliosque iterari ac inculcari curat fauſtum nuncium; quem ſic maximè credibilem reddebat. Benè autem in Galilæa ſe viſuros ablegat, ubi procul à negotijs, procul à periculis futuri erant; & futurum ibi

„ Ὄφεις ἀροῦσι· κἂν θανάσιμόν τι „ πίωσιν, οὐ μὴ αὐτοὺς βλάψει· ἐπὶ „ ἀρρώστους χεῖρας ἐπιθήσουσι, καὶ κα„λῶς ἕξουσι.

„ Ὁ μὲν οὖν Κύριος μετὰ τὸ λαλῆσαι „ αὐτοῖς, ἀνελήφθη εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ „ ἐκάθισεν ἐκ δεξιῶν τοῦ Θεοῦ.

„ Ἐκεῖνοι δὲ ἐξελθόντες, ἐκήρυξαν „ πανταχοῦ, τοῦ Κυρίου συνεργοῦντος, „ καὶ τὸν λόγον βεβαιοῦντος διὰ τῶν „ ἐπακολουθούντων σημείων. Ἀμήν.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ. Ἐφάνη πρῶτον Μαρίᾳ τῇ Μαγδαληνῇ. ταύτην Εὐσέβιος ἐν τοῖς πρὸς Μαρῖνον ἑτέραν λέγει Μαρίαν παρὰ τὴν θεασαμένην τὸν νεανίσκον. ἢ καὶ ἀμφότεραι ἐκ τῆς Μαγδαληνῆς ἦσαν. μετὰ δὲ ταῦτα δυσὶν ἐξ αὐτῶν περιπατοῦσι, καὶ τὰ ἑξῆς, τοὺς ἀμφὶ τὸν Κλεόπαν, καθὼς ὁ Λουκᾶς ἱστορεῖ.

ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧ. Λέγει αὐταῖς ὁ νεανίσκος, μὴ ἐκθαμβεῖσθε. πρότερον γὰρ αὐτὰς ἀπαλλάξαι τοῦ δέους ἔδει, καὶ τότε διαλεχθῆναι περὶ τῆς ἀναστάσεως. ἀπαλλάττει τοίνυν αὐτὰς τοῦ φόβου. καὶ γὰρ σχῆμα φαιδρὸν ἦν ἀναστάσεως σύμβολον. καὶ τοῖς ῥήμασί φησιν, Ἰησοῦν ζητεῖτε τὸν Ναζαρηνὸν τὸν ἐσταυρωμένον· οὐκ αἰσχύνεται ἐσταυρωμένον καλεῖν. τοῦτο γὰρ κεφάλαιον τῶν ἀγαθῶν· ἴδε ὁ τόπος ὅπου ἔθηκαν αὐτόν. διὰ τοῦτο καὶ τὸν λίθον ἐπῆρεν, ἵνα ὑποδείξῃ τὸν τόπον. ἀλλὰ ὑπάγετε, εἴπατε τοῖς μαθηταῖς ὅτι ὄψεσθε αὐτὸν εἰς τὴν Γαλιλαίαν· καὶ ἑτέρους εὐαγγελίσασθαι παρασκευάζει, ὃ μάλιστα αὐτὰ ἐποίει πιστεῦσαι· καὶ καλῶς εἰς τὴν Γαλιλαίαν, ἀπαλλάττων πραγμάτων καὶ κινδύνων, ὥστε μὴ τὸν φόβον διενοχλεῖν τῇ πίστει. τὸ δὲ κατ' ἐξαίρετον, καὶ τῷ Πέτρῳ εἰπεῖν, σημαίνει αὐτῷ ὡς οὐχὶ ἄρνησις ἀπώσατο· ἀλλ' ἡ μετάνοια

πάλιν

πάλιν αὐτὸν προσελάβετο, καὶ τοῖς ἀποστόλοις ἐποίησεν ἐναρίθμιον. ὃ δὲ, ἐξελθοῦσαι ἔφυγον ἀπὸ τοῦ μνημείου, Εὐσέβιός φησιν ὁ Καισαρείας, ὡς Μαρία μὲν ἡ Μαγδαληνὴ καὶ Μαρία ἡ τοῦ Ἰακώβου καὶ Σαλώμη ἡτοίμασαν ἀρώματα· οὐκ αὐταὶ δέ εἰσιν αἱ καὶ πρωΐ ἐλθοῦσαι ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου, ἀλλὰ ἄλλαι ἀνώνυμοι. πολλαὶ γὰρ ἦσαν αἱ συναναβᾶσαι αὐτῷ ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας. αὗται δὲ αἱ κατὰ Μάρκον, ἐλθοῦσαι ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου καὶ ἀτελέστεραί πως διέκειντο. ὅθεν οὐδὲ νύκτωρ παραγίνονται, ἀλλὰ πρωΐ· καὶ ἀκούσασαι δὲ ἀπαγγεῖλαι τοῖς μαθηταῖς καὶ τῷ Πέτρῳ ἔφυγον, καὶ οὐδενὶ οὐδὲν εἶπον· ἐφοβοῦντο γάρ. μόναι γὰρ ἀπελθοῦσαι καὶ ἀληθῆ ὀψείας πεισθεῖσαι ὡς μετὰ ἀνατολὴν ἡλίου ἐπιστῆναι, οὐ τὸν Σωτῆρα θεάσασθαι κατηξιοῦντο, οὐ τὸν ἄγγελον τὸν ἐξαστράπτοντα, οὔτε τοὺς δύο τοὺς ἔσω τοῦ μνημείου, οὔτε τοὺς δύο τοὺς παρὰ τῷ Λουκᾷ ἄνδρας. ψιλὸν δὲ ἕνα νεανίσκον εἶδον περιβεβλημένον στολὴν λευκήν, ἀναλόγως τῇ τῆς διανοίας αὐτῶν σμικρότητι τὴν ὀπτασίαν ἰδοῦσαι. ταῦτα οὖν, φησι, περὶ ἑτέρων ὁ Μάρκος ἱστορεῖ γυναικῶν ἀνωνύμως. οὐδὲ γὰρ οἷόν τε καὶ τὴν Μαγδαληνὴν μετὰ τοσαύτας θέας ἡλίου ἀνατείλαντος ἀπορεῖν καὶ ἀγνοεῖν, τίς ἀποκυλίσειε τὸν λίθον. ἄλλος δὲ φησιν ὅτι οὐ παρῆσαν τοῖς ἐν τῇ ἀναστάσει γινομένοις οἱ Εὐαγγελισταί. δῆλον ἐντεῦθεν, ὡς αὖ ἕκαστος ἐν τοσαύτῳ παρὰ πᾶσαν ἐλπίδα συμβάντων ὑπήκουσεν τῶν γεγονότων, ἁπλουστικώτερον τὴν ἔκθεσιν ἐποιήσατο, τῆς θείας τοῦτο χάριτος συγχωρούσης, ὥστε φανῆναι τὸ ἀπερίεργον αὐτῶν τοῦ τῆς ἀναστάσεως θαύματος, καὶ τῶν λοιπῶν δὲ δογμάτων συμφώνως ὑπὸ πάντων κηρυττομένων.

erat, ut metus nō obſtreperet fidei. quod autem eximiè Petri meminit, ſignificāt mulieribus, haudquaquam eum ob negationē ab Apoſtolatu repulſum; ſed per pœnitentiam rurſus aſſumptum, & reſtitutum in priorē numerum. Circa id, quod additur: *At illæ exeuntes fugerunt à monumento*, Euſebius Cęſarięſis ait: Mariam quidem Magdalenam, & Mariam Iacobi, & Salomen, præparaſſe aromata: nō autem eaſdem cū his fuiſſe illas, quæ paulò ante orto jam Sole venerant, ſed alias innominatas. Multę quippe erant, quæ ſimul cum Chriſto aſcenderant è Galilæa. Has porrò, quæ, prout Marcus refert, venerūt orto jam Sole, imperfectiores & timidiores videri fuiſſe. unde nec noctu prodire auſæ ſunt; ſed lucem expectarunt, & Solis ortum. & cùm audiſſent mandari ſibi, ut Diſcipulis nunciarent & Petro, fugerunt; & nihil cuiquam dixerunt. timebāt enim, & ſolæ recedentes non ſatis confidebant de veritate viſionis, ea tepiditate fidei, quam oſtenderant tàm tardè prodeundo, poſt ortum demum Solem. quare nec viſione ſunt dignatæ Salvatoris, nec Angeli fulgurantis, nec duorum intra monumentū, nec duorū virorū, quos Lucas memorat. Viderūt autem dumtaxat unum juvenē coopertum ſtola candida. Satis id fuit pro exiguitate fidei ipſarum. Hæc igitur Marcus de alijs quibuſdam narrat mulieribus, earum nominibus ſuppreſſis, non enim fieri poteſt ut Magdalena poſt tam multas viſiones, Sole jam orto, anxia & ignara quæreret, quis revoluturus lapidem eſſet? Annotat alius hinc apparere, non interfuiſſe pręſentes

Evangeliſtas apparitionibus primis Chriſti reſurgentis: ac quæ ab unoquoque de re tam mira, tamque inopinata quod viderat referente audiverant, ſimpliciſſimè retuliſſe, divina illud permittẽte gratia, ut appareret inaffectata ingenuitas ipſorum; in miraculo reſurrectionis, & alijs Chriſti Actis ac dictis concorditer ab omnibus prædicatis.

PETRI POSSINI
SOC. IESV PRESBYTERI
SPICILEGIVM EVANGELICVM.

Quo quædam colliguntur nonnullis Evangeliorum verbis & locis obſcuris ordine alphabetico digeſtis declarandis non inutilia.

LECTORI.

NE immunis, & ἀσύμβολος ad alienas quaſi epulas, Lector, aſſiderem; in hunc brevem congeſſi Commentarium, quæ longa obſervatione quibuſdam tum hujus S. Marci, tum aliorum Evangeliorum locis illuſtrandis, opportuna ſunt viſa. In delectu hanc rationem ſequebar, ut quæ alibi eſſent obvia, ferè tranſilirem. Id profitendum jam nunc fuit, ne quis hic quæreret, quæ Interpretum eruditiſſimorum paſſim extantia ſatis ſcripta declararent. Nec tamen nova me omnia glorior afferre: benè mecum agi putaturus, ſi vel pauca protuliſſe judicer, quæ hoc ſerum Spicilegium, poſt uberrimas aliorum meſſes, non uſquequaque infelix probent. Vale & fave.

¶. I. ABBA PATER.

MArci xiv. 36. Chriſtus in ſummo angore animi orans in horto: *Abba Pater* (inquit) *omnia tibi poſſibilia ſunt* &c. ineſſe peculiarem emphaſim iſti formulæ, nemo prudens ex hujus loci conſpectu non judicaverit. quænam illa ſit inveſtigandi, ſi poſſumus, locus hic eſt. Puto huic verbo ineſſe characterem differentiæ qua Filij à ſervis diſcernebantur; & illo proferendo Chriſtum Patri ſupplicantem uſurpare ac ſignificare fiduciam quam trahebat ex originis conſcientia, allegareque naturalem neceſſitudinem qua ipſi admotus intimè, longè ſupra conditionem ſervorum emineret. Hanc eſſe propriam vim & notionem hujus vocabuli, colligitur ex duplici Pauli loco. Prior ad Rom. viii. 15. ſic habet. *Non enim accepiſtis ſpititum ſervitutis iterum in timore: ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis Filiorum, in quo clamamus Abba Pater. Ipſe enim ſpiritus teſtimonium reddit ſpiritui noſtro quod ſumus Filij Dei* &c. Poſterior ad Galat. iv. 6. *Quoniam autem eſtis Filij: miſit Deus Spiritum ſuum in corda veſtra clamantem Abba Pater. Itaque jam non eſt ſervus, ſed Filius* &c. Hęc S. Apoſtolus: quę ſatis demonſtrant, in uſu ac more Hebręorum, *Abba Pater* ſolemnem quandam ac legitimam fuiſſe formulam

mulam, qua ſolis Filijs naturalibus aut adoptivis uti fas eſſet; ſervis non item. Sed ut hæc diſtinctiùs exponamus; Primùm ſatis conſtat *Abba* vocem eſſe Hebraicam, quę latinè Pater redditur. Eſt tamen in ea quiddam ex origine mutatum Syra dialecto, qua Chriſtus utebatur, inter Judęos agens Linguam tunc uſurpantes è primæva puritate, Syrorum commercio, deflexam. Nam אב hebraicè Patrem ſonat. ſed Syra conſuetudine adjungebatur & huic & ſimilibus vocibus, א, hoc eſt A. finalę. quo addito geminabatur litera ב quod fit illa radix, ut Hebræi Grammatici loquuntur, *de geminantibus ſecundam*. ſicque fiebat אבא Abba, hoc eſt Pater. Cæterùm in pronunciatione vocis *Abba* nondum apparebat diſcrimen Filiorum à ſervis. utrique enim Patrem Familias iſta voce compellebant. Libro iv. Regum cap. v. 13. ſervi Naaman Syri Dominum ſic alloquuntur: *Pater ſi rem grandem* &c. In Hebræo eſt אבי *Pater mi*. Diſſimilitudo ſita erat in voce adjuncta, *Pater*: quam non puto hic uſurpari prout ęquivalet voci *Abba*, & quemvis Patrem ſignificat: ſed prout erat proprium Dei nomen. juxta illud Chriſti, *Nolite vocare vobis Patrem ſuper terram; unus eſt enim Pater veſter* &c. & paſſim in Evangelijs videmus à Chriſto ita uſurpari Patris nomen, ut propriè primæ Trinitatis Perſonæ conveniat: planè ut Cajus & Titius, Petrus, aut Ioannes, ſingulares homines denotant. quid igitur in hoc per mores Hebræorum non licebat ſervis, quod tamen juris eſſet filiorum? Adjungere mentioni Patris nomen proprium perſonæ, quam compellabant. quare dicere ſervi Naamanis jure ſuo non poſſent, *Pater Naaman*, cùm tamen *Pater* poſſent dicere. Hoc clare nos docet Autor Gemaræ Babyloniæ ad titulum *Barachot*, hoc eſt, *Benedictiones* cap. 11. fol. 17. his verbis. העבדים והשפחות אין קורינן אותם לא אבא פלוני ולא אימא פלונית, hoc eſt: *Nec ſervi, nec ancillæ compellant iſto modo: Abba, ſive Pater N. Imma, ſive Mater N.* Ita ille: ex quibus clarè vides Patris nomen adjunctum ad Abba non appellativum, ſed proprium eſſe. Et, ſi ea formula ad hominem dirigeretur, loco ejus ponendum fuiſſe vocabulum proprium ejus qui compellabatur. uti Dives Epulo apud Lucam *Pater Abraham* dicit. Et hæc fortè ratio eſt cur liberi homines denominarentur expreſſa mentione Patrum, ut *Simon Bar Iona*, ſive ut alibi ſcribitur, *Simon Ioannis*, & in alijs paſſim. quòd ſuos Patres illi ciere nominatim poſſent: & Simoni, exempli cauſa, alloquenti Parentem, fas eſſet dicere, *Abba Iona, Pater Ioannes*. quod ſervis non licebat. P. Decius apud Livium lib. x. *En Romæ umquam fando audiſtis, Patricios primò factos eſſe, non de cælo demiſſos, ſed qui Patrem ciere poſſent, id eſt nihil ultra quàm ingenuos*. Fortè huc reſpexit Martialis Ep. lxxxviii. Libri 1. ſic ſcribens:

E ſervo ſcis te genitum blandèque fateris
Cùm dicis Dominum Soſibiane Patrem.

quaſi non poſſet vocare Cajum aut Sempronium, ſive quo alio utebatur

tur proprio nomine Pater ejus: & ideo tranſlatitium ac commune Domini vocabulum ad Patris mentionem adjungeret.

ABIA. Vide infra & huc transfer.

¶ II. ABIATHAR.

Marci ii. 26. *Sub Abiathar Principe Sacerdotum*. Agit de Davide in fuga divertente ad Dei Tabernaculum tunc in Nobe erectum, & panes propoſitionis, quod alij non adeſſent, comedente: Hiſtoria narratur 1. Reg. cap. xxi. ſed ibi ſummus Sacerdos Achimelech vocatur non Abiathar. Cæterùm certum eſt ibi tum præter Achimelechum fuiſſe etiam Abiatharem ejus filium, Vicarium, & mox ſucceſſorem, qui etiam ſacris præerat vicaria poteſtate, quaſi ſummus Sacerdos deſignatus, & pleraſque functiones ſacras vice Patris ſenis obiens. unde verè ac rectè *ſub eo* id factum dicitur. Pari forma loquendi Lucas ait verſ. 2. cap. iii. Ioannem cepiſſe prædicare *ſub Principibus Sacerdotum Anna & Caipha*. Sūmus Sacerdos Annas erat: ejus Vicarius & ſucceſſor deſignatus Caiphas: ideo etiam *ſub eo* initium prædicationis Ioannis contigit. utpote qui & ipſe Princeps Sacerdotum erat, licèt in gradu ſecundo. Vide quæ infra dicemus verbo *Pontifex anni illius*.

¶ III. ABOMINATIO DESOLATIONIS.

Marci xiii. 14. *Cùm autem videritis abominationem deſolationis ſtantem ubi non debet. (qui legit intelligat)* Matth. xxiv. 15. *Cùm ergo videritis abominationem deſolationis, quæ dicta eſt a Daniele Propheta, ſtantem in loco ſancto, qui legit intelligat*. Locus qui citatur Danielis extat Libri ejus cap. ix. 27. *Et erit in Templo abominatio deſolationis & uſque ad conſummationem & finem perſeverabit deſolatio*. Facilè convenit inter Interpretes, tàm Danielis, quàm Evangeliorum, abominationem hoc loco Idolum intelligi. vice omnium unum adſcribam Severum, qui in Catena in Danielem nondum edita quam penes me habeo, ſic annotat ad iſtum Danielis locum. βδέλυγμα ἔθος καλεῖν τῇ γραφῇ τὰς χειροποιήτους μορφὰς καὶ τὰ τῆς ἑλληνικῆς δεισιδαιμονίας ἀγάλματα. *Abominationem conſuevit Scriptura vocare manufactas formas, & Gentilis ſuperſtitionis ſimulacra*. è plurimis quæ ad id probandum afferri poſſent Scripturę locis paſſim obvijs unum pono. Ezechiel. vii. 20. *Et ornamentum monilium ſuorum in ſuperbiam poſuerunt, & imagines abominationum ſuarum & ſimulacrorum fecerunt ex eo*. quem locum ſic interpretatur Apollinaris in Catena noſtra M.S. τὸν χρυσὸν καὶ ἄργυρον καὶ τοὺς λίθους ὕλην ἔχοντες ἀλαζονείας καὶ ἀσεβείας, πολυτελεῖς κόσμους κατασκευάζοντες, καὶ εἰς εἰδώλων ἐργασίαν τὰ πλεῖστα δαπανῶντες. *Aurum, argentum & gemmas materiam habuerunt oſtentationis & impietatis: ſumptuoſos ornatus præparantes, & in Idolorum fabricationem pleraque expendentes*. Non eſt igitur dubium quin abominatio hoc loco Idolum intelligatur. Per locum autem ſacrum,

cujus hic mentio eſt, aliud quam Templum Ieroſolymitanum deſignari, non ſinit nos credere teſtimonium recitatum Danielis. *Et erit*, inquit, *in Templo abominatio deſolationis*. Chriſtus enim non quocumque modo *abominationem in loco ſacro* futuram ait; ſed juxta mentem Danielis Prophetæ eo loco quem citat. Is autem diſertè Templi meminit. quo excludi videtur opinio eorum, qui putant tunc abominationem in loco ſacro viſam, cùm circumdata eſt ab exercitu Romano Ieroſolyma. ab exercitu, inquam, ſub ſignis inſtructo. Signa autem effigies habebant & rectè *abominatio* dicebantur. & totus ager ſuburbanus Ieruſalem, imò univerſa Iudæa locus erat ſacer, Terra Sancta ideo vocata, ut docet Philo Libro de Legatione ad Cajum. vera hęc: ſed nihil ad Danielis locum,
Baron. An. 65. qui nominatim Templi meminit. Sunt qui dicant: a Abominationem hic vocari ſeditiones intra Templum & cædes à diſcordibus, tempore obſidionis, Iudęis factas. quod putamus cohærere non poſſe cum notione jam ſtabilita vocabuli *Abominatio* hoc loco uſurpati. Arbitror igitur, abominationem deſolationis & hic à Chriſto, & à Daniele loco laudato memoratam, deſignare ſigna Romana muris Templi illata à Romanis militibus ſcalis in eos nitentibus. Audiatur Ioſephus hęc diſtinctè narrans in libro περὶ ἁλώσεως de *Expugnatione*, ſeu de bello, ſexto, cap. xxiv. juxta Gręcam editionem Baſileenſem anni 1544. qua utebar. nam Latina aliter numerat: οἱ δὲ ἀνενέγκαντες τὰς σημαίας, περὶ αὐτῶν ἐπολέμουν, δεινὴν ἡγούμενοι καὶ πρὸς αἰσχύνην τούτων τὴν ἁρπαγήν. τέλος δὲ καὶ τῶν σημαιῶν οἱ Ἰουδαῖοι κρατοῦσι, καὶ τοὺς ἀναβάντας διαφθείρουσιν. Hoc eſt: *Illi verò* (milites videlicet Romani) *cùm intuliſſent ſigna, circum ipſa prœliabantur, grave ac ſibi turpe arbitrati fore, ſi ea ipſis eriperentur. Tandem tamen & ſigna venerunt in poteſtatem Iudæorum; & qui aſcenderant ab ipſis interfecti ſunt*. Et paulò poſt: ὁ δὲ Τίτος ὡς ἑώρα τὴν ἐπὶ τοῖς ἀλλοτρίοις ἱεροῖς φειδῶ, πρὸς βλάβης τοῖς στρατιώταις γινομένην καὶ φόνου, τὰς πύλας προσέταξεν ὑφάπτειν. Hoc eſt: *Titus autem, ut vidit gravi ſuorum militum damno ac cæde parci alieno Templo, ignem admoveri portis juſſit*. quo, ut deinceps diſtinctiùs exequitur Hiſtoricus, totum Templum conflagravit. Ego in hoc momento ſitam veram ἀπόβασιν ejus, quod tractamus Chriſti & Danielis oraculi puto. Nimirum expugnata jam urbe victor Titus omni ope ſervare Templum propter magnificentiam operis, & loci ſanctitatem conſtituerat. ac propterea vetuerat ne flamma inijceretur. ſed quia præſidio tenebatur plurimorum, & deſperatiſſimè reſiſtentium, à duabus oppugnari legionibus juſſit. Verùm cùm aries locis diverſis murum pulſans multis diebus nihil profeciſſet ob eximiam firmitatem operis; cùmque portarum ſuffoſſio tentata ſucceſſu caruiſſet. præcepit ad extremum admoveri ſcalas, ipſe cuncta coram ex Arcis Antoniæ ſpecula ſpectans. Irruerunt fortiſſimè Romani, & Iudęis pertinaciſſimè repugnantibus, ſigna injecerunt ad ultimos militum conatus eliciendos, ut fieri mos erat in ancipiti periculo prœliorum; cunctis tunc pro ſe quoque, metu ſummæ ignominiæ quæ ſignorum amiſſionem ſequebatur, cæco impetu ruere ac nihil non perrumpere ſolitis quò flagitium præverte-

verterent, & dedecus extremum. At cùm à Iudæis capta ſigna, Romanoſque qui murum aſcenderant, cæſos ad unum omnes Titus cerneret; abjicere tandem coactus eſt ſpem ac conſilium Templi ſervādi; & quod hactenus vetuerat, ignem juſſit immitti. Signa igitur Romana illata muro Templi, & à Iudæis rapta, *abominatio* fuerunt *ſtans in loco ſacro*, ut Chriſtus loquitur, & ut Daniel diſertiùs exprimit, *in templo*. Eadem autem *abominatio deſolationis* ideo dicuntur; quia cauſa fuerunt incendij Templi, abſque iſta ſignorum ereptione fuiſſet, Titi victoris clementia ſervandi. Incendio porrò fugati ſunt aut conſumpti qui Templum incolebant aut frequentabant: & ſic deſolatum ipſum eſt, non tantùm in præſens, ſed & in poſterum. omnibus enim & ædificijs ibi deſtructis; & vaſis ſacris ablatis aut corruptis, locus amplius non erat futurus ulli ſacræ functioni. ac reædificatione Templi ejuſdem, Divina providentia, ſicut prophetiæ denunciaverant, in omne deinceps tempus impedienda; æterna ea futura deſolatio erat ac vaſtitas, juxta Danielis dictum: *Et erit in Templo abominatio deſolationis & uſque ad conſummationem & finem perſeverabit deſolatio.*

¶ IV. ABIA.

Lucæ i. 5. *Fuit in diebus Herodis Regis Iudæ Sacerdos quidam nomine Zacharias de vice Abiæ*. Cave credas Euthymio & Tito Boſtrenſi, autoribus alioqui quantivis pretij, qui Abiam hic quemdam comminiſcuntur æqualem Zachariæ, cum quo is partitis vicibus Sacerdotij functiones obiret. Toletus Theophylactum ijs adjungit; qui tamen eorum ſententiam recitat potius quam ſequitur; imò reprobat ac refellit: & meritò quidem. Vixiſſe quippe hic memoratum Abiam temporibus Davidis Regis docet nos liber 1. Paralipomenon cap. xxiv. ubi refertur: juſſiſſe Davidem recenſeri Familias omnes poſterorum Aaronis, quibus ſolis jus eſſet ſacrificandi: & cùm Aaron duos tantùm filios habuiſſet qui propagaſſent prolem, Eleazarum & Ithamarem, repertos ex Eleazari ſtirpe Principes familiarum ſexdecim; è rariore Ithamaris proſapia, tantùm octo. Hos, ne qua confuſio cunctis ad ſacra miniſteria promiſcuè concurrentibus, inter religioſas functiones oriretur, præcepiſſe Regem ſorte ordinari, nominibus omnium conjectis in urnam; ea dicta conditione, ut qui primus educeretur, ipſe cum filijs inciperet per hebdomadem unam miniſtrare in Taberaaculo, ſacrificijs & alijs ritibus qui Sacerdotalis juris erant, in ſolidum cunctis obeundis: ita ut per eos ſeptem dies nullus ex alia familia immiſcere ſe ijs poſſet. cujus verò ſecundo loco promeretur nomen, is pari jure per ſequentem hebdomadem primo ſuccederet: ac ſic deinceps: quoad peracto hebdomadum vigintiquatuor, & totidem per ſingulas miniſtrantium familiarum orbe, iterum ad primam rediretur, ordine in omne tempus reciproca ſucceſſione continuando. Hæc ſeries à Tabernaculo inchoata, ad Templum à Salomone primò ædificatum, à Zorobabele inſtauratum, uſque ad

Herodis tempora perdurans tranſijt. Obtigit porrò in illa ſortitione primus locus Ioiaribo, octavus Abiæ, ex cujus ſtirpe propagatus Zacharias miniſtrans ea hebdomade, quæ familiæ Abiæ dudum attributa fuerat; & quod erant multi ſtirpis ejuſdem & ἐφημερίας Sacerdotes, ſorte delectus ut incenſum adoleret, Angeli viſione dignatus eſt. non omittam vigintiquatuor Seniores ſæpè memoratos in Apocalypſi, ad hos pari numero Principes Sacerdotum videri alludere.

¶ V. ABSQVE SYNAGOGIS.

Ioan. xvi. 2. *Abſque Synagogis facient vos*. In Græco pro *abſque Synagogis* vox eſt unica ἀποσυναγώγους, quæ eadem in ſingulari numero uſurpatur Ioannis ix. 22. ἀποσυνάγωγος γένηται. quod vulgatus vertit: *extra Synagogam fieret*. Satis intelligitur ſignificari hoc verbo hominem communione ſacrorum excluſum, qualem vulgò vocamus excommunicatum & anathema: cùm enim Synagogę vocarentur apud Iudæos conventus ſacræ lectionis audiendæ cauſa, vel alterius cujuſpiam religioſi officij obeundi, celebrati, qui ab his ut profani arcebantur, rectè dicebantur ἀποσυνάγωγοι. Verùm quod addit Chriſtus: *Sed venit hora, ut omnis qui interficit vos, arbitretur obſequium ſe præſtare Deo*. Alluſionem habet hoc loco accuratiùs declarandam ad peculiarem quemdam ritum aut uſum Iudæorum, tres gradus ut in impietate, ita in ejus canonica pœna diſtinguentium, quorum ultimus eſſet proſcriptio; & invitatio cunctorum ad eum occidendum, qui ad ſummum impietatis progreſſus apicem, dignus videbatur eo ſupplicio, quod Cainus interfector fratris, meruiſſe ſe confitens, deprecabatur Gen. iv. 14. *Omnis qui invenient me interficiet me*. Exemplum informaverat ejus vindictę dilaudatus ille zelus Phinees filij Eleazari Sacerdotis, ſacrilegum in flagranti ſcelere injudicatum confodientis, ut refertur Num. xxv. 8. cęterùm perverſiſſimè Iudæi hæc Legis & Religionis arma in Chriſtum Legis finem & Religionis autorem vertebant. non modò, ut ſcribitur Ioann. ix. 22. eijciendo è Synagoga eos qui confiterentur Ieſum eſſe Chriſtum; ſed etiam ob eandem cauſam Stephanum lapidando Act. vii. 58. & acclamando adverſus Paulum referentem converſionem ſuam ex apparitione Chriſti ſibi oblata: *Tolle de terra hujuſmodi; non enim fas eſt eum vivere*, ut habetur Act. xxii. 22. ac paulò poſt conjurando; ſeſeque devovendo, *non manducare, neque bibere donec eum interficerent*. Act. xxiii. 22. Quare hanc perverſitatem tacitè arguens ipſe idem Paulus, ſimulque verum uſum illius religioſæ ſeveritatis oſtendens; ſic ſcribit ad Corinthios prima cap. xvi. 22. *Siquis non amat Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum ſit anathema, maranatha*. quaſi diceret: tantum abeſt, dignos eſſe occidi tamquam ſummè impios, à zelantibus Legem, eos qui Chriſtum confitentur & colunt; ut contra qui eum non amant, proſcribi, & ab obvio quolibet mactari mereantur, tamquam omnium ſceleſtiſſimi ac ſummi ſacrilegi. Eò libentiùs in hoc illuſtrando Pauli loco, hac qualicumque

occa-

occcaſione fortè oblata, immoror, quod ejus plenam declarationem Interpretes etiam doctiſſimi, quos quidem videre potuerim,non reddunt. ſed plerique ſe defunctos arbitrantur, cùm reſponderunt: *maranatha*, ſive ut Græcè ſcribitur μαρὰν ἀθὰ,ſignificare *Dominus veniet*. Imò enimverò: *Dominus venit*. ſunt enim non Hebrææ linguę purę ac biblicę; ſed corruptæ & azoticæ, voces hę duę: *maran atha*. quę ad verbum ſignificat: *Dominus noſter venit* מר *mar* enim Syriacè, Dominus: poſſeſſivum verò affixum plurale Syris eſt ן *an* אתא *Atha* porrò idem quod בא *Ba*, id eſt, *venit*. ut verò fieret: *Dominus veniet* dicendū fuerat מרן ייתי *Maran Iethe*. Sed parum egimus. quid enim per illum ipſum qui venit Dominum, quid facit ad ſententiam hujus loci, *Dominus venit*? Ac ſi nihil aliud erui fas eſt, fortaſsè pręſtabat in ignoratione mera perſtare. veneraremur myſterium ignotę vocis; & unum ex arcanis verbis quæ ſe audiſſe in tertio cœlo; *a* alibi gloriatur Apoſtolus, quaſi pro ſignaculo ad clauſulam illius Epiſtolę adhibitum miraremur. nunc iſtud ita prolatum neſcio quid exile, tum verò *b* ἀνακόλουθον & ἀσύμφωνον, nec majeſtatem tuetur Divini verbi, nec congruam expectationi noſtrę ſpeciem exhibet. Nimirum latet hic aliquid arcanæ, &c τῆς πατροπαραδότου διδαχῆς Iudęorum; quam non fruſtrà Paulus olim à Gamaliele inſtitutus audierat. An non enim ille verè de ſeipſo dixit Act.xxii. 3. *Ego ſum vir Iudæus.... ſecus pedes Gamaliel eruditus juxta veritatem paternæ legis.* πεπαιδευμένος κατὰ ἀκρίβειαν τοῦ πατρῴου νόμου, ut Gręcę origines habent, in quibus verbis ἀκρίβεια πατρῴου νόμου videtur eſſe קבלה *Cabala*, ſive Traditio Legis arcanę, & ut vocant, *Oralis*; hoc eſt, voce viva non ſcripto declaratę, quam certa ſucceſſione à Moyſe, atque à Deo, auditione acceptam, Sapientes ad id delecti propagabant; quorum ſeries continua à Moyſe ad Chriſtum expanſa extat in Libro vulgato, & ſępius cuſo, cui titulus eſt פרקי אבות *PirKe Abot*; & in alio non tam fortè obvio, inſcripto שלשלת הקבלה *ſcelſceleth hacabala*. Et inter eos videre eſt Gamalielem Pauli Magiſtrum Scholę Hillelis Rectorem. Peritus ergo Cabalæ Paulus Apoſtolus, ut ſi quid ex Traditionibus Hebręorum tunc *d* ἀγράφοις, deinde verò in ſcripta relatis, ad intelligentiam obſcuri ejus dicti conferri poterit, locus non ſit exceptioni: eſſe incredibile Paulum eò reſpexiſſe. cùm pręſertim idem Apoſtolus ii. ad Timotheum iii. 8. nomina Magorum, qui Moſi reſtiterunt, ab ipſo Moſe ſcripto non prodita, inde hauſiſſe credatur. videmus enim illa, ut à Paulo proferuntur extare in *Midraſch Schemoth* ſectione ix. & alia non deſint in Paulinis Epiſtolis, quæ ad traditiones ἀγράφους aliunde nobis cognitas alludant manifeſtè. Non eſt igitur alienum ſuſpicari tale hoc quoddam eſſe quod quęrimus *Maranatha*, de quo Rabinos interrogare poſſimus haud ſine ſpe navandæ operę. Extant autem in Libro cui titulus eſt: מוער קטון *Mobed Katon*, capite ultimo, & apud Rab. Moſen Maimonidem Ægyptium in *Iad* Parte 1. Libro *Madda* fol. 22. & ſequentibus. & in *Sculchan Aruc* in Parte *Iore dea* ſectio-

a 2. *Ad Cor.* 12. 4.

b Inconſequens & inconcinnum.

c à Patribus ad filios tranſmiſſa doctrina.

d non ſcriptis.

ſpecies, quâ is proſcriptus declarabatur, invitatis ad ejus cędem cunctis שמתא *ſchamata*, hoc tertium Anathema vocabatur: de cujus nominis etymo Magiſtri diſſentiunt. Prima opinio eſt cenſentium שמתא *ſcamatha* dictum quaſi שםמיתח *ſcam meta*, quod ſignificat: *ibi mors*. ad rem ſatis aptè: ad analogiam grammaticam non congruentiſſimè. nam & י *Iod* redundat: & א *Aleph* finale vocis שמתא in ה *he* vertitur. quare veriſimilius Rabbi Samuel in *Moed Katon* fol. 17. pag. 1. exponit שמתא *ſcamatha* per hæc verba in unam illam, ut opinatur, contracta vocem שממה אתא *ſcemama atha*, hoc eſt, *deſolatio adeſt*, ſeu, inſtat atque imminet. Sane hac excommunicatione perculſus habebatur pro conclamato ac mox perituro: qui enim durare incolumis poterat, cujus trucidationi non tantùm impunitas, ſed etiam pręmium publicè proponeretur? idque non vulgare ac temporarium dumtaxat, ſed cœleſte ac Divinum; ineundę videlicet à Deo gratiæ certa fiducia, prout illa Chriſti verba ſonant: *Venit hora ut omnis qui interficit vos arbitretur obſequium ſe præſtare Deo*. Verùm quantamcumque probabilitatis ſpeciē hæc Rab. Samuelis ſententia præferat, tertia tamen eſt haud paulò melior, atque ad rem noſtram, & ad Pauli authoritatem accommodatior etymologia nominis שמתא *ſcematha*, quæ præterquam ſua ſe veriſimilitudine, imo evidentia, ſtatim commendat; etiam Autores habet Primi ſubſellij Rabbinos. Ajunt, inquam, celeberrimi quique Magiſtrorum Hebræorum שמתא *ſcematha* dici, quaſi השם אתא *Haſcem Atha*. nemo qui literas rabinicas vel primoribus delibarit labris ignorat שם *ſcem*, ſive præfixo ה *he* demonſtrativo, quod vim habet articuli Græcorum חשם in azotica lingua idem valere quod יהוה, *Iehova* in Biblica; ſignificare, inquam, Deum, & pro auguſtiſſimo ſupremæ naturæ nomine haberi. adeo ut quemadmodum, ubi ſcriptum in libris ſacris occurrit vocabulum יהוה *Iehova*, non pronunciatur, ob venerationem, proprio ſono literarum ſuarum; ſed profertur ejus loco אדני, *Adonai*: ſic etiam in Commentarijs azoticis Lector non ignarus traditionum quoties שם reperit מרן *Maran* pronūciet, quod, ut diximus, ſonat: *Dominus noſter*. Peritus ergo Cabalæ Paulus cum שמתא tertiam anathematis ſpeciem gręcè ſcribens vellet exprimere, vocabulum ejus protulit ut pronunciari ſolebat, non ut vulgò ſcribebatur. quia enim שם *ſcem* primam nominis *ſcematha* ſyllabam, nomen eſſe Dei ſciebat, reverentię cauſa non proferri ſolitum ſono proprio; vicariam ei vocem *Maran* juxta Magiſtrorum inſtituta ſubſtituit, & *Maranatha* dixit pro Scematha. Supereſt explicandum quare inſtitutum ſit, ut hoc nomen ſive in ſcripto *Scematha*, ſive in pronunciatione *Maranatha*, utrobique ſignificans, *Dominus venit* ad tertium iſtum, quem deſcripſimus excommunicatorum gradum, atque ordinem deſignandum adhiberetur? Equidem arbitror id factum, ut indicaretur impendere tali homini mortem in momenta ſingula, utpote proſcripto, & autoratis in ejus necem omnium odiis, atque armis, durare in vita non valenti. Sæpius enim in ſcripturis veteris inſtrumenti, Magiſtris Hebręorum, qui in lege

Ioan. xvi. 2.

Dei

Dei meditabantur die ac nocte, notiſſimis: adeoque ex iis pleraſque loquendi formulas trahentibus; ſæpius, inquam, mors, præſertim in vindictam illata, mentione Adventus Domini deſignatur. Pſalm. xcv. 13. xcvii. 9. Iſ. iii. 14. v. 26. lxv. 15. Habacuc iii. 3. *Deus ab auſtro veniet* &c. & mox v. 5. *ante faciem ejus ibit mors*. Sophon. ii. 2. Zachariæ xiv. 3. & 5. Malachiæ iv. 1. & 6. & alibi ſæpè. Ex quibus expreſſa illa ſunt in novo Teſtamento: *qua hora non putatis Filius hominis veniet* Luc. xii. 40. Et ejus generis paſſim in Evangelijs plurima, omnium conſenſu mortem indicantia. uti ex illa Apocalypſ. ii. 5. *Sin autem venio tibi & movebo candelabrum tuum de loco ſuo*: hoc eſt; privabo te vita: & ſic faciam ut tibi ſucceſſor in Epiſcopatu detur. Ibid. 16. *Si quò minus veniam tibi citò*. & Cap. iii. v. 3. *Veniam ad te tamquam fur* &c. Inde factum ut *ſcematha*, ſive *maranatha Dominus venit* uſurpatum fuerit ad indicandum ſtatum hominis in ſingula, ut dixi, momenta certæ morti expoſiti, qualis erat relatorum in tertiam excommunicatorum claſſem, & anathemate *maranatha* percuſſorum. Hic ad extremum obſequens præcepto veteri coronandi fontem unde hauſeris, libenter & gratè profiteor: Hęc de anathemate Iudaico triplici teſtimonia Magiſtrorum Synagogæ veterum, indicata olim mihi fuiſſe à Iacobo Spieghel, quo Toloſæ ante hos annos quinque & triginta literarum Hebraicarum ſum Magiſtro uſus, viro in Thalmudica & Rabbinica omnis generis lectione apprimè verſato.

¶ VI. ÆDIFICARE MONVM. &c.

Luc. xi. 47. Chiſtus ait: *Væ vobis qui ædificatis monumenta Prophetarū: Patres autem veſtri occiderunt illos: Profectò teſtificamini quod conſentitis operibus Patrum veſtrorum*. Notandum, hæc ad Legiſperitos dirigi, cui generi, ut in litibus & iudicijs exercitato, peculiariter convenit hæc teſtificationis & conjecturæ crimen arguentis mentio. Et fortaſsè obliquè reprehenditur injuſta calliditas eorum, ex argumentis nihil minus per ſe concludentibus, per cavillatiunculas argutas, crimina in inſontes trahentibus. quaſi diceret, Væ vobis qui tam injuſtè ac calumnioſè verſamini in hominibus ex vana conjectura criminandis, ut ſi veſtro exemplo in vos agatur, jure rei peragi poſſitis cædis Prophetarum à Patribus veſtris patratæ: quòd eorumdem Prophetarum ſepulcris ædificandis, conſequens quiddam ad eorum necem operemini; ſic eiſdem aſſentiri, ac cooperari viſi. cujus collectionis totum frigus atque infirmitas in invidiam ac ſugillationem paria peccantium conferenda ſit; qui ſic admonentur Legis Talionis, cujus mulctam ſibi conſciſcunt: unde ſine injuria poſſunt ex levi nec concludente indicio damnari, quòd ipſi ejus generis argumentationes infirmiſſimas ad ſimplicium pericula frequentent, Iudicibuſque non interdum circumſpectiſſimis, aut acerrimis, arte ſophiſtica fucum faciant. Nimirum genus eſt ingenioſæ reprehenſionis imitatio arte ſimulata vitiorum, non eos maculans qui ſe larva

ſic

ſic quadam alieni dedecoris induunt,ſed eorum ignominiam traducens, quos iſta obliquè cenſura perſtringit. neq; enim ſapiens umquam Criticus imputavit Horatio enormitatem ridiculam inſolentis metaphoræ, dum ita ſcribit lib.2.Ser.Sat.5.

ſeu pingui tentus omaſo
Furius hibernas cana nive conſpuet alpes.

uti nec Perſio abſurditatem verbi ac locutionis antiquatæ in illo primę ipſius Satyræ verſu;

Antiopa ærumnis cor luctificabile fulta.

quippe cum erudito utriuſque lectori ſtatim appareat,non illa utrumvis iſtorum Satyricorum ex ſuo ſenſu ac tamquam ſibi probata proponere; ſed Horatium quidem Furij Bibaculi audaciam caſtigare, qua in ſuo quodam Poemate ſcripſiſſet:

Iuppiter hibernas cana nive conſpuit alpes.

Perſium autem ſatirico ſale defricare ſcabiem κακοζήλων quorumdam Antiquariorum, qui rancida è Pacuvij, duri & obſoleti jam Tragici, fabulis ſublecta vocabula, ſuis velut gemmas & ſcitamenta ornandis ſcriptionibus ſtudioſè captarent, putidè oſtentarent. Hoc verò loco procedit etiam ulterius cenſoriæ imitationis ingenium; nempe ad admonendos, ut dixi, delinquentes, quam in ſe ipſi legem ferant, dum alios inanium cavillationum calumnioſis laqueis implicant. Simile quodammodo illud eſt de Debitore decem millium talentorum, qui poſtquam ipſi remiſſum fuerat debitum,corripi jubetur & conijci in carcerem,non exiturus inde donec reddat noviſſimum quadrantem. quod ſi non planè injuſtum, certè acerbum eſt, & clementia Domini indignum. Rectitudinem tamen accipit ex inhumanitate debitoris in conſervum. unde queri non poteſt, cùm ſuo in ipſum egatur exemplo. Poteſt & illud in hunc locum allegari fortaſsè non ineptè. Merito ſuo contingere impijs & ſceleratis, ut quę etiam in ipſis videntur bona, trahantur in crimen: & ut Pſalmiſta loquitur: etiam ipſa *oratio eorum* (qua nihil alioqui commendatius) *fiat in peccatum*. Id quod ad literam *Amano* illi, crudeliſſimo Iudæorum inſidiatori, evenit; qui cùm accuſatus à Regina in convivio, ad eam placandam ſupplex procidiſſet in ejus lectulum, eamque oraret, hanc ipſam ejus orationem in atrociſſimi flagitij tentamentum præceps Aſſueti ſuſpicio rapuit: ſic eo viſo exclamantis: *Etiã Reginam vult opprimere me præſente in domo mea*. Libri Eſther cap.vii.8. Ex hoc more quidam apud Latinum Comicum in Epidico Act.ii. Sc.1.

At pol ego te credidi uxorem,quam tu extuliſti,pudore exequi.
Cujus quotiesſepulcrum vides ſacrificas ilico orco hoſtias
Neque adeo injuria: quia licitum eſt eam tibi vivendo vincere.

En hic Apoecides, Periphanis ad ſepulcrum uxoris piacula ferentis,pietatem, ut tum mores erant, laudabilem, ſic interpretatur, ut gratias eum agere putet Dijs inferis, quod ſe conjuge, velut onere moleſto levaverint, ea in orcum rapienda. Huc facit Epigramma Gręcum ex lib. 3. Antholog.titulo εἰς ἄνδρας ἐπισήμους. *In viros inſignes*:

Χερσὶ καταϰτάνας, τάφον ἔκτισας· οὐχ ἵνα θάψῃς,
Ἀλλ᾽ ἵνα με κρύψῃς, τοῦτο δὲ καὶ σὺ πάθοις.
Poſtquam manu occidiſti, ſepulcrum condidiſti: non ut me ſepelias;
Sed ut me occultes. Hoc idem & tu patiaris.

¶ VII. AGER FIGVLI.

Matthæi xxvii. 7. Videtur Ager Figuli vocari locus, ex quo quidquid erat argillę aut glebæ utilis ad opus figlinum, exhauſtum longa plaſtice fuerat: reſiduo tantùm ſolo ſterili ſtrato glarea, & prorſus ad agriculturam inepto. Proptereaque fundus ille vilioris pretij, facile potuit triginta argenteis parari, hoc eſt, ſiclis totidem.

¶ VIII. AMEN.

Etſi video vocabulum Amen propagari regulariter poſſe, ut adverbium affirmandi, è radice אמן *Aman credidis*; tamen cùm reputo qua emphaſi paſſim Chriſtus Dominus hac voce, quaſi ſigillo quodam, ſua oracula obſignet, toties iterans *amen dico vobis*; facilè aſſentior Magiſtris Hebræorum, qui verbum hoc unum ex illis myſticis & ineffabilibus agnoſcunt, quæ non tam verba ſunt, quàm ſententiæ compendio per primores vocabulorum literas deſignatæ: quare nec ſonum habent proprium. Nam ſi (exempli gratia) in inſignibus Sereniſſimorum Sabaudiæ Ducum FERT legeris, næ tu tertiam verbi *fero* perſonam expreſſeris; minimè autem vim propriam illarum quatuor literarum, vocabula hæc totidem indicantium *Fortitudo ejus Rhodum tenuit*. Ita cum יהוה Iehova dicis, vocabula quatuor una voce colligis יהי *Iihe*, הוה *hohe* ו *ve* & היה *hajah*, hoc eſt: *Erit, eſt, &, fuit*. Hoc enim eſſe propriũ Dei nomen, quo à creatis contingenter exiſtentibus diſcernitur per neceſſitatem ſemper extandi, ſignificatur Exodi iii. v. 14. Et clarius exprimit S. Ioannes in Inſcriptione Apocalypſis cap. 1. v. 4. *Ioannes ſeptem Eccleſijs quæ ſunt in Aſia gratia vobis & pax ab eo qui eſt, & qui erat, & qui venturus eſt*. in Græco, ἀπὸ τοῦ ὁ ὢν, καὶ ὁ ἦν, καὶ ὁ ἐρχόμενος. quæ propè manifeſtè reddunt voces illas quatuor, ex quarum initialibus elementis conflatum dixi nomen יהוה *Iehova*. Nam ἐρχόμενος pro ἐσόμενος, & *venturus* pro *futurus* eſt poſitum. Sic Maccabæi nomen, quod Iudæ adheſit Matathię filio ſentẽtiam illam è libro Exodi xv. 2. exprimit מי כמיך באלים יהוה, *Mi camoca baelim Iehova*, hoc eſt, *Quis ſimilis tui in fortibus Domine?* quorum quatuor in Hebręo vocabulorũ ſi prima elementa conteſſeraveris, facies מכבי *Mecabi*. quoniam verò has ipſas literas ſententiam iſtam compendio colligentes, teſtandæ ſuæ de Divino auxilio fiduciæ, Dux ille fortiſſimus ſignis ſuis militaribus oſtendebat inſcripta, inde ipſi cognomen eſt factum ipſo prope nomine celebrius. Hæc in ſpecimen adduxi, ut oſtenderem Hebræis familiarem hunc uſum eſſe: ne quis deinde putet incredibile, cùm dicam

Amen

Amen tribus Hebraicis literis totidem hæc vocabula deſignare אדני מלך נאמן, *Adonai Melec Naaman*, quæ Latinè ſonant, *Dominus Rex fidelis*. apta commemoratio ad fidem adſtruendam minis ac promiſſionibus Divinis: qualibus ferè in Evangelio ſolet Chriſtus *Amen*, & quidem plerumque geminatum, apponere.

¶ IX. ASCENDI.

Ioann.xx. 17. Chriſtus redivivus Mariæ Magdalenę in pedum oſcula ruenti dicit: *Noli me tangere: nondum enim aſcendi ad Patrem meum.* Subobſcura eſt connexio illius cauſalis, *enim*. Multa ad eam declarandam ingenioſè & eruditè diſſerunt doctiſsimi Interpretes; quę accipio & deoſculor. Proponam tamen obnoxiè ac ſine pręjudicio quid & mihi venerit in mentem; narraboque, ut dici ſolet, meum & ego ſomnium. » quid ſi dicatur hanc eſſe hujus loci ſententiam. Non eſt quod mihi » tam effusè gratuleris iſto quem affectas amplexu genuum meorum, » idcirco quia me vivum è paulò ante mortuo conſpicis: Erit mox aliud » longè amplius, & multò gratulatione tua dignius, nempe Aſcenſio » mea ad Patrem, cui propterea iſta tam benevola congaudendi officia » ſervari ſit æquius. Simili exemplo Chriſtus idem Nathanëli dicit, Ioannis i. 50. *Quia dixi tibi vidi te ſub ficu credis: majus his videbis* &c. Trahi fortè ad aliquam ſimilitudinem hujus loci poſſet quod refert Cicero Tuſculan.quæſt.lib.1.ſub finem, his verbis: *Hanc ſententiam ſignificare videtur Laconis illa vox: qui cum Rhodius Diagoras Olympionices nobilis uno die duos filios victores Olympiæ vidiſſet, acceſſit ad ſenem, & gratulatus: morere Diagora, inquit: non enim ad Cœlum aſcenſurus es.* Ita ille ſignificans ſummum felicitatis apicem, & cui jure maxima quę adhiberi homini poteſt gratulatio deberetur, fore Aſcenſum in Cœlum; ſi is contingere mortali poſſet, quod ipſe non putabat.

¶ X. BAR.

Bar Hebraicè בר filium ſonat, ita ut cùm dicitur *Simon Bar-jona*, Matth.xvi. 17. intelligendum ſit, Simonem vocari filium Ionæ, ſive, ut alibi extenſiùs id nomen ſcribitur, Ioannis. Simili exemplo Bartimæus fuerit filius Timæi, & Bartholomæus filius Tholemæi, ſive Ptolemæi: ubi obſervandum: ejuſmodi patronymica in quibuſdam interdum perſonis deſignandis frequentiùs adhiberi, quam ſingulares ipſis impoſitas appellationes; prout videtur uſuveniſſe in S. Apoſtolo Bartolomæo; cujus proprium nomen fuiſſe Nathanaëlem dudum mihi perſuaſit erudita de hoc argumento diſſertatio Viri docti & optimi Fabritij Pignatelli noſtri τῦ μακαρίτυ.

¶ XI. BARACHIAS.

Zacharias qui memoratur à Chriſto Math.xxiii. 35. occiſus inter Templum & altare, fuit filius Iojadæ, ut certum habetur ex ii. Paralip. xxiv. 22. quare vel Barachias irrepſit in hunc locum pro Iojada, ut indicat Hieronymus, referens oſtendi codices, qui Iojadam hic legunt: vel dicendum, quod idem etiam Hieronymus innuit, veriſimiliter allegari poſſe, Iojadæ homini ſancto ſuæ merito juſtitiæ Barachiæ cognomen adhæſiſſe, quod ex Hebræo ſonat *Benedictus Domini*. Multa ſanè ſunt exempla, etiam in ſcripturis, binominum perſonarum; aut cognomento quopiam aliquando deſignatarum à propria & vulgo magis nota earum appellatione diverſo. Sic Num. xxiv. 17. Seth pro Sem ponitur; cui videlicet id nomen attributum ſit, quòd Sem inter filios Noe ſtirpis melioris, & magis Deo probatæ propagator fuerit, ſicut Seth inter filios Adami. Similiter ex Epiſt. Iudæ v.9. intelligimus Ieſum filium Ioſedec cognominatum fuiſſe Moyſen, ex quadam fortè imitatione virtutum aut ſimilitudine actorum aut conditionis illius primi Legiſlatoris Hebræorum. Ita enim ſcribit ibi S. Apoſtolus: *Cum Michael Archangelus cum Diabolo diſputans altercaretur de Moyſi corpore, non eſt auſus judicium inferre blaſphemiæ, ſed dixit: imperet tibi Dominus*. Citatur hic ſine dubio ſcriptura vulgo nota & recepta: inde apta coarguendæ pervicaciæ eorum in quos acriter invehitur Apoſtolus. Non videntur autem ad alium in toto Librorum Canonicorum corpore locum hæc poſſe referri, quam ad cap. iii. Prophetiæ Zachariæ, ubi ſic legitur: *Et oſtendit mihi Dominus Ieſum Sacerdotem magnum ſtantem coram Angelo Domini. Et Satan ſtabat à dextris ejus ut adverſaretur ei: Et dixit Dominus ad Satan: increpet Dominus in te Satan; & increpet Dominus in te, qui elegit Ieruſalem*. Hunc locum indigitans S. Iudas ſciens Cabalæ & Lectoribus traditionum non ſcriptarum peritis ſcribens, ex notitia per legem oralem hauſta, ut Angeli, qui ſine nomine à Zacharia memoratus eſt, nomen expreſſit, Michaëlem eum Archangelum nominans; ita ex ſimili conſcientia doctrinæ arcanæ tàm in ſe, quàm in lectoribus, pro Ieſu Pontificis nomine Moyſen poſuit; quod inde notat eſſe arcanum cognomen ipſius. Nam quod ait *de corpore* Synecdoche eſt uſitatiſſima ex parte totum indicantibus. ut enim è ſpiritu parte hominis totus indicatur homo in illis vulgo tritis vocibus *cum ſpiritu tuo*: ita & ex altera parte corpore totus interdum intelligitur, imò quidam eſſe putant quamdam emphaſim dignitatis & libertatis in illa circumlocutione per corpus. Qua de re vide Interpretes Virgilij ad illud

Excepto Laurentis corpore Turni;

Ex his fortè conferri aliquid poterit non inutile ad ſolutionem nodi perplexiſſimi Matt.xxvii. 9. ubi ſic legitur; *Tunc impletum eſt quod dictum eſt per Ieremiam Prophetam dicentem: & acceperunt triginta argenteos* &c. Nihil affine his verbis alibi reperitur, quam apud Zachariam Prophe-

tam

tam cap. xi. 12. quid igitur inquies, Zacharias nomen in Evangelio mutaverit, & Ieremias ſit dictus? Quidni verò, cùm Ioannes Elias ibi à Chriſto ſit vocatus? Habuit multa Zacharias Ieremiæ ſimilia, ut Ieremias ſui temporis dici poſſet. Obſervarunt olim ipſi Hebræi quaſi ſympathiam & ſimilitudinem genij peculiarē inter hos Prophetas duos; ita ut Zacharias amet imitari locutiones Ieremiæ. Vide quod ille habet cap. I. v. 3. & confer eum Ieremiæ xviii. 11. & xxxv. 15. ſimiliter Zachariæ i. 6. ſumitur ex Ierem. xi. 17. & iii. 8. ex Ierem. xxiii. 5. & alia ſimilia plurima. quibus uti vitæ ac rerum geſtarum ſimilitudine, qualitateque temporum moti Magiſtri Hebræorum dicere ſoliti ſunt, ſpiritum Ieremiæ in Zachariam migraſſe. Sed de hoc agemus iterum infra, verbo Ieremias.

Ad confirmationem modò dictorum & illud accumulari poteſt: quod S. Petrus dum 1. ſuæ Canonicæ cap. v. 13. ſcribit: *Salutat vos Eccleſia, quæ eſt in Babylone collecta.* Babylonis nomine Romam deſignat propter ſimilitudinem ſuperbiæ ac luxus, quæ inter illam antiquam, & hanc recentiorem regnatricem urbem intercedebat. Nec abſimili fortè de cauſa Ezechielis xxvii. 11. & ſeq. ea Regi Tyri attribuuntur quæ unicè Lucifero Dęmonum Principi conveniunt, ut neceſſe ſit ibi Luciferum deſignari appellatione Regis Tyri ob arrogantiam utrique communem; uti & Iſaiæ xiv. 12. Regi Babylonis Luciferi nomen tribuit. Quid quod externi quoque Scriptores ejus generis mutationes nominum uſurpant, Virgil. 3. Georg.

Talis amyclei domitus Pollucis habenis
Cillarus.

Polluci tribuit equi domitationem, quę Caſtoris eſt propria. nam ut habet Horatius:

Gaudet Caſtor equis; ovo prognatus eodem
Pugnis.

Pollux inquam frater Caſtoris pugilatu clarebat, non equitandi arte. A Virgilio ergò Caſtori tribuitur Pollucis nomen. Sic Alexander Siſigambi ait Epheſtionem pro ſe veneratę: & hic Alexander eſt. Húc refer quod Propertius Eleg. 1. l. 3. ſe *Romanum Callimachum* vocat. & Horatius ſe ab Amico Alcæum proclamatum refert; quem viciſſim ipſe Mæonidem, hoc eſt Homerum nuncupaverit. Iuvenali ſævus Pater familias vocatur Antiphates trepidi laris ac Polyphemus. Nec abludit illud vulgi ad occurſum hominis ſupra vulgarem uſum probi, & vitijs infenſi: *Tertius è Cœlo cecidit Cato.* Et multa talia; quæ admirationem dement transnominationi Ioiadæ in Barachiam.

¶ XII. BEELZEBVB.

Dicunt impij Iudæi Mat. xii. 23. Marci iii 22. Lucę xi. 17. de Chriſto: *In Beelzebub Principe Dæmoniorum ejicit Dæmonia.* Scimus ex iv. Regum 1. Beelzebub Idolum fuiſſe, cujus fanum celebre & oraculum erat

in

in Accaron,quod voluiſſe conſulere magno ſtetit Ochoſię Regi.quia verò בעל *Baal* Dominum, & זבוב *Zebub* muſcam ſonat,intelligimus Deum illum haudquaquam ex illorum genere, qui myiodæ aut myiagri dicti Plinio lib. x. cap. xxvii. & l. xxx. cap. vi. muſcas abigebant,è contrario, quaſi earum ſatellitio delectatum, magnas earum nubes nidore victimarum aluiſſe. Cur autem eum Iudæi Principem Dęmoniorum appellabant? opinor ideo, quoniam qui Dęmones Magos Pharaonis in Aegypto contra Moyſen juvabant, in eo ſummam ſuæ potentię poſuerunt, ut aquas in ſanguinem verterent, & ranas educerent: ad ciniphes, multò autem minus ad muſcas producendas, pertingere nequiverunt. ut narratur Exodi viii. quare hic Deus Accaronita, qui cœli ſui craſſiore tractu,& fimo ac fumo culinæ pinguioris muſcarum examina denſiſſima ebulliens ex adytis, eas creare videretur, Princeps Dęmoniorum dici à Iudæis meruit, res Ægyptias libro Exodi narratas in animo habentibus; utpote Dęmonijs Pharaonis haudquaquam, ut apparebat, vulgaribus mediocriſque virtutis, manifeſtè potentior.

¶ XIII. BENEFICI.

Luc xxiii. 25. *Reges gentium dominantur eorum,& qui poteſtatem exercent inter eos Benefici vocantur*. Alludit Chriſtus vocem Hebraicam נריבים *nebidim*, quæ ſignificat Principes, & eſt à radice נרב *nabad*, quæ ſignificat ſpontè ac libenter largiri, liberalem eſſe. unde quod benigna profuſio maximè deceat Reges ac Principes, ipſi נריבים *nedibim*, hoc eſt *Benefici* proprio vocabulo dicti ſunt, Gręcis εὐεργέται. Inde occaſionem ſumemus conciliandi vulgatam noſtram cum Hebraica veritate in Pſal. cxi. v. 3. ubi nos legimus: *Tecum principium* &c. Septuaginta μετὰ σοῦ ἡ ἀρχή. Hebraizantes vertunt: *Populus tuus ſpontè*. Legitur in Hebræo fonte עמך נרבת *Immeca nedaboth*. quod ad primam vocem attinet, licèt עם ſignificet *populum*: tamen prępoſitionem, quę latinè *cum* redditur, exprimi eiſdem literis, manifeſtum & in confeſſo eſt, unde quin *immeca* rectè verti poſſit *tecum* negari non poteſt. Secunda vox נרבת poteſt legi *nedabeth*, & verti Gręcè ἀρχὴ, hoc eſt *Principatus*, qua notione *principij* vocem ibi vulgata uſurpat. quod ſi quis pertendat punctationem, quæ ibi comparet retinendam. Legamus ſanè nedaboth in plurali, enallage uſitata numeri, eadem ſignificatione Principatus ducta ex vocabulo nedabim Principes indicante.

¶ XIV. BETHABARA.

Ioann. 1. 28. juxta Græcum textum, ut hodie legitur; Ταῦτα ἐν Βηθαβαρᾷ ἐγένετο πέραν τοῦ Ἰορδάνου, quę cum verti, ut apparet, deberent: *Hæc in Bethabara facta ſunt* &c. Vulgatus tamen noſter in omnibus etiam antiquiſſimis exemplaribus & Cod. MS MS. Syro quoque Interprete adſtipu-

ſtipulante Bethania reddit pro Bethabara. Hęc interpretationum divortia facilè conciliantur Hebręarũ originum, ſi conſulantur, arbitrio. quid enim ſonat ex vocis etymo *Bethabara* בית־עברה, niſi locum ubi transfretatur à viatoribus flumen; Portitore cum ſcapha præſtò ſeſe exhibente ad traijciendos, quibus ultra citrove amnem commeare animi aut rei cauſa vel libet, vel neceſſe eſt? Notũ videlicet quid ſignificet עבר *abar* tranſire; propriè de trajectu fluviorum aut fretorum. unde Abram *Hebræi* nomen accepit, quod tranſmiſit in poſteros. ſic enim vocatus eſt quòd ex Meſopotamia tranſmiſſo amne tranſiſſet in Syriam, prout indicatur Gen. xiv. ubi pro *Abram Hebræo*, quod in Vulgata legitur ex אברם העברי *Abram habibri* à Moſe poſitum in Originibus, Septuaginta reddunt ἄβραμ τῷ περάτῃ. Sonat autem περάτης apud Græcos *tranſamnanum*. Tametſi autem עבר *heber* ſex punctorum nomen ex hac radice germinans, vadum fluminis ſignificet; aliter tamen quàm vado traijci pleroſque amnes, & certè hunc, de quo agimus Iordanem conſtat. Erat igitur iſto in loco, ut dixi, navis, quæ Hebræis אניה dicitur; quæ vox etſi ob puncta quibus afficitur *oniiah* legatur, ſi literarum tamen ſolarum habeatur ratio, efferri poſſet *ania*. *Beth* autem בית, ut jam dixi, locum ſonat. ex conjunctione porrò duarum vocum *Bethania* naſcitur ſynonymum Bethabaræ, & longe diverſum à Bethania Suburbano Hieroſolymæ Pago, Lazari ac Marthæ, Marięque Sororum Patria, Illud enim noſtrum ſignificat locum navis ad communem viatorum trajectionem per Iordanem expoſitę. Videtur autem antiquum *Bethabaræ* nomen illi peculiariter loco inhæſiſſe, quod ibi Iſraelitæ Duce Ioſue, pręcedente Arca, & cedente magno miraculo flumine, primũ tranſierint Iordanem, ut narratur libri Ioſue cap. iii. nam hanc conjecturam juvat quod Ioannes ibi ad concionem loquens inter alia dicit: *Potens eſt Deus de lapidibus his ſuſcitare filios Abrahæ*: quibus verbis Ioannes, occaſione ex re præſenti ſumpta, videtur intendiſſe indicem manus in magnos illos lapides duodecim, qui ex medio ſiccati Iordanis alveo, iuſſu Ioſue, ſublati, in litore, quo portati fuerant, & ad memoriam collocati, viſebantur: vel ad alios totidem è ripà in medium alveum illatos, qui amne tranquillo à ſupernavigantibus cernebantur. De quibus vide Libri Ioſue cap. iv.

¶ XV. BETHSAIDA.

Et hoc nomen, ut modo memoratum *Bethania*, æquivocũ eſt. Aliud enim eſt Bethſaida Civitas Petri & Andreę Patria; cujus notitia à Geographis petenda, aliud Piſcina probatica, hebraicè cognominata Bethſaida, Ioan. v. 2. Pro hoc *Bethſaida* in Græco legitur βηθεσδά, utrumque, ut fit in talibus, minus exactè ad ſonum ex Hebræo redditum. hoc enim ita ſcribitur בית־חסדה Beth-Cheſeda, id eſt, domus ſive locus gratiæ aut miſericordiæ, Divinæ vel humanæ: Divinæ in curatione languentium, quam ibi Deus poſt aquæ motionem operabatur; humanæ

in

in hoſpitali exceptione cœcorum, claudorum, aridorum, & alijs afflictorum malis, qui porticibus quinque ad id paratis, ſive aulis oblongis ſtructis, inſtructiſque ad uſum ęgrotantium, ad formam Noſocomiorū noſtratium, humanè ac clementer habebantur. חסד *Chesed* ipſa radix, benignitas, gratia, miſericordia. Eſt ergo iſtud *Betſaida*, aut potiùs *Bethheseda* longè diverſum à Civitate Petri & Andręæ, quę Hebraicè בית צידא *Beth-tſaida* vocatur, hoc eſt domus ſive locus prędę venationis aut piſcationis.

¶ XVI. BOANERGES.

Ita redditur Latinis literis Marci iii. 17. nomen Hebraicum vel Syriacum, quod Chriſtus impoſuit Iacobo & Ioanni duobus filijs Zebedæi. Difficile eſt agnoſcere formam Hebraicæ originis in hoc nomine Gręcis & Latinis literis ſcripto. nec mirum aut rarum eſt in ſimilibus, ejuſmodi mutationes exiſtere. Paucis dico: videri hebraicè ſic ſcriptum fuiſſe hoc nomen: בני־הרגש *Bene-harges*, vel בני־הרעש *Bene-harhes*. רגש *ragaſc* eſt *tumultuari, ſtrepere*. unde facile fuit illo tempore quo Chriſtus inter homines verſabatur, invaluiſſe in Syria ut tonitru רגש *regheſc* diceretur, tametſi in ſcripturis hebraicis iſta vox tali notione non reperiatur. Notum quid ſonet Pſal. 11. רגשו גוים *ragheſcu gojim*, quod rectè vulgatus vertit *fremuerunt gentes*: fremitus autem ac fragor quidam eſt tonitru, & ſtrepitus Olympi, ut Poeta loquitur. Quod ſi minus placet, præſtò eſt alia radix רעש *rahaſc*, vel רעם *rahas*, quæ ſonat concuti, commoveri, contremiſcere. ex qua quis non videt quàm prona & commoda ſit propagatio nominis *βροντὴν*, *tonitru*, ſignificantis. nam quod γ græcè, & g. latinè τῷ ע ſubijcitur, non abhorret ab uſu. inſolitam enim ac vehementem iſtam hebrææ gutturalis hujus aſpirationem multi, ut eſt notum, per gamma Gręcum ac g. Latinum efferunt. Porrò in prima ſyllaba vocabuli *Boanerges* catachreſis agnoſcenda quędam eſt, aut enallage τῦ o, pro e. Alpha verò, ſivè A, ſecundæ ſyllabæ ex ה he demonſtrativo deduco, non ſine exemplis. nā pleraque nomina fœminina in ה hebraicè deſinentia, Latini & Græci in A terminant. putoque interveniſſe trajectionem literæ N, quæ ſi loco ſuo eſſet *Benearges* potiùs ſcriberetur. Fruſtra eſt Druſius, qui à רעם *raham* deducendam eſſe vocem *Boanerges* obfirmatè perpendit. immanis enim mutatio inducenda eſſet, nulla veriſimilitudine, nulla neceſſitate.

Virg. 3. Georg.

¶ XVII. CÆCI & CLAVDI.

Matthæi xxi. 14. *Et acceſſerunt ad eum* (Ieſum) *Cæci & Claudi in Templo, & ſanavit eos.* Non mihi facilè perſuadebitur otioſam hanc hoc loco & quaſi fortuitam eſſe Templi mentionem, atq: in eam partē incum-

incumbo, ut ſuſpicer: alluſum iſta hic memorata cœcorum & claudorum *acceſſione* ad Ieſum *in Templo*, ad vetus adagium, quod lib.ii. Regum cap.v. 9. recitatur his verbis: *Idcirco dicitur proverbio: cæcus & claudus non intrabunt in Templum.* Puto autem, ut ſunt pleraque Proverbia ænigmatica, per hoc arcanò deſignatam excluſionem Gentium à Sacris Iudaicis. Gentiles Hebræi meritò cœcos exiſtimabant, præeunte ad hoc ipſis oraculo Iſaiæ cap.lx. 2. *Quia ecce tenebræ operient terram & caligo populos* &c. unde miſeri non cernerent metam veræ felicitatis quò tendendum eſſet; nec quibus eò progrederentur pedes haberent. Niſi fortè cœcorum vocabulo propriè Gentes avitis ſuperſtitionibus hærentes ſignificarentur; Claudi verò dicerentur Hebræi apoſtatę & idolatræ: quam nobis notionem Elias Propheta ſuggerit iii. Reg.xviii. 21. Baalis cultores Iſraelitas ſic alloquens: *uſquequo claudicatis in duas partes*? quales cũ nihilò minus quàm Gentiles Sacris arcerentur, ſtat rata ſua Proverbio autoritas & fides: *cæcus & claudus non intrabunt in Templum*: hac vera ſententia: *neque Gentilis* idololatra, neque Iſraelites apoſtata partem habebant in communione Sacrificiorum, aut cerimoniarum Iudaicæ religionis. Quia verò Chriſtus venit vocare peccatores ad pœnitentiam & Gentes ad fidem ac ſpem ſalutis, juxta Prophetiam Ieremiæ cap.xxxi, 7. *Hæc dicit Dominus: Exultate in lætitia Iacob, & hinnite contrà caput Gentium: perſonate & canite, & dicite: Salva Domine populum tuum, reliquias Iſrael. Ecce ego adducam eos de terra Aquilonis, & congregabo eos ab extremis terræ, inter quos erunt cæcus & claudus.* Chriſtus idem jam nunc id myſterium adumbrans, cœcos & claudos intra Templum admiſſos ibi ſanaverit: non parabolis ſolùm (quod ſæpè faciebat) ſed factis etiam myſticam ſignificationem ſub externi operis cortice celantibus, reprobationem contumacium Iudęorum, & admiſſionem in eorum locum converſarum ad fidem Gentium prænuncians. A quo non videtur abhorrere quod hæc cœcorum ac claudorum curatio in Templo ab eo facta dicitur ſtatim poſtquam *ejecerat*, ut Matthęus ait, *omnes vẽdentes & ementes in Templo*; hoc eſt Iudęos prophanatores veræ religionis; in quorum locum juſtę viudictę flagellis foras abactorum, cœcos & claudos à ſe curatos, hoc eſt Gentes ad ſe converſas introduxit in adyta verę religionis, liberans fidem vaticinij Michęę cap.iv. 6. *In dic illa dicit Dominus. congregabo claudicantem, & eam quam ejeceram colligam, & quam afflixeram, & ponam claudicantem in reliquias, & eam quæ laboraverat in gentem robuſtam: & regnabit Dominus ſuper eos in monte Sion; ex hoc nunc & uſque in æternum.* Quem locum exponens vetus autor Heſychius, cujus commentarium in duodecim Prophetas manuſcriptum penes me habeo, claudam illam hic memoratam, quam Septuaginta συντετριμμένην vocant, Eccleſiam vocatam ex Gentibus eſſe ait, in hunc modum ſcribens: τὴν συντετριμμένην. τὴν δὲ ἐθνῶν ἐκκλησίαν. αὕτη γὰρ τῇ πλάνῃ συντριβεῖσα, δι' αὐτὴν ἀπεβλήθη. *Contritam* (ſive claudicantem) *Eccleſiam ex Gentilibus dicit: ipſa enim errore contrita, propter illum ejecta fuerat.* Eodem ſpectabat parabola Regis ad nuptiale convivium vocantis Lu-

cæ xiv. 17. qui repulſa vocatorum offenſus, in eorum locum cœcos ac claudos introduxit.

Da hic quæſo veniam, Lector, non fortè prorſus intempeſtivæ, certè ut ſpero non planè inutili, digreſſiunculæ. Illud quod retuli Proverbium ex libri ii. Regum cap. v. recitatur ibi occaſione cœcorum & claudorum arcem Sion obtinentium. Hi dudum crucem ſacris Interpretibus fixerunt, ægrè quinam illi tandem eſſent expedientibus. vidi à multis multa eruditè & argutè in hunc locum dicta. nec improbo aut damno: peto tantùm, ut mihi quoque liceat experiri ſi quid poſſim in propè deſperatæ perplexitatis nodo ſolvendo. Locus integer Sacræ Hiſtoriæ ſic habet: *Et abiit Rex* (David) *& omnes viri qui erant cum eo in Ieruſalem ad Iebuſæum habitatorem terræ, dictumque eſt David ab eis: non ingredieris huc niſi abſtuleris cæcos & claudos dicentes: non ingredietur David huc. Cepit autem David arcem Sion. hæc eſt Civitas David. Propoſuerat enim David in die illa præmium, qui percuſſiſſet Iebuſæum, & tetigiſſet domatum fiſtulas, & abſtuliſſet cæcos & claudos odientes animam David.* Hactenus obſcuriſſimus locus; cujus expoſitionem primùm in pauca collectam dabo: deinde quibus conjectura mea nitatur argumentis, paulò uberiùs ediſſeram. Exiſtimo ſententiam iſtorum verborum hanc eſſe: Iebuſæi cum Davidis latè victoris felicitatem metuerent, dederunt operam ut arx Sion, in qua ſumma & caput ipſorum ſpei ſita erant, præſidio quàm validiſſimo, quamque ipſis fidiſſimo teneretur. Conquiſitos ergo undique ac magnis emptos præmijs viros fortes, ex ijs maximè, qui privatis injurijs infenſi Davidi, & ferè à religione transfugę, nihil niſi certum ſupplicium non aliter expiabilis, quam morte, noxæ, expectare poſt deditionem poſſent. Hi munitionis loci & propriæ contumaciæ fiducia, admoventem ſeſe cum exercitu Regem de loco ſuperiore provocabant: denunciantes ne ſperaret ſe umquam ceſſuros, aut conſenſuros in compoſitionem ullam. His David cognitis, cùm prꝫterea videret muros operis longè firmiſſimi nulla vi machinarum aut arietum impetu poſſe pertundi, præmiū propoſuit ei qui primus ſcalis perveniſſet ad altiſſimas propugnaculorum pinnas, ipſis tecti turrium ſupremi imbricibus ac canalibus contiguas, & Iebuſæorum milites præſidiarios inde dejicerent: quòd cùm multi eſſent fortiſſimè conati, nec ſine ſucceſſu, depulſis è munitione cæſiſque cuſtodibus, arx expugnata, in Davidis poteſtatem venit.

Hęc ſumma eſt verę, ut opinor, ſententię loci hujus, quam ut, quod nunc reſtat, rationibus & autoritatibus fulciam. Primùm dico: exigere ac penè loqui rem ipſam: *cæcos & claudos* ſonare hoc loco firmos & intrepidos cuſtodes, qui cum obtinerent arcem Sion; & ejus undecumque propugnaculis ſolidiſſimis atque altiſsimis procincti cum armis inſiſterent, ſpes erat nulla munitionis ejus potiundę, niſi victis & ejectis ijs. quod fortes David præmio incitati perfecerunt, ſcalis uſque ad pinnas & ſummas crepidines aggerum tectis ipſis admotorum auſu periculoſiſſimo evecti. Hanc opinor expoſitionem facilè omnes admittent ſi oſtendam

dam

dam unde factum ſit, ut *cæci & claudi*, firmi Prçſidiarij & fidi Cuſtodes dicerentur uſu tum vulgato illarum Gentium. Proverbialis ea nimirum ibi locutio erat: cujus generis apud omnes linguas & Populos permultę ſunt, quorum fundamenta & principia pleroſque latent etiam eorum qui uſurpant. & ſanè ex tenuiſsimis ac dictu minimis ſçpè rebus ac caſibus paroemię in celebritatem etiam maximam abeunt. ut videre eſt in Collectionibus & Enarrationibus adagiorum, quas Grçci, Latinique Grammatici laborioſè digeſſerunt. Videor autem mihi veſtigium quoddam originis hujus Proverbialis uſus reperiſſe, fabellam nimirum quam veriſimile eſt circumlatam olim per iſtos Populos fuiſſe Syrię ac Palęſtinę Inquilinos aut incolas. Siquidem antiquiſsimos & πατροπαραδότως invaluiſſe quoſdam apud Hebręos Apologos etiam Philo teſtatur in libro de Plantatione Noe. En porrò ut Rabbini referant hanc Fabulam, quam occaſionem huic notioni claudorum & cœcorum pro fidis Cuſtodibus dediſſe autumo: מעשה במלך אחר שהיה לו פרדם נאה מאר וכל מיני פרות נטועים בו ושמרי הגן אכלו הפרי הגן כי הוא טוב למאכל ונחמד למראהולא יכל למצא שומרים נאמנ יםשי שמרו הפרדם ולא יכלו הפרות לסוף עלה ברעתו והכנים בפרדם קיטע וסובא ואמר כי הקיטע לא יכול לעלות תונליכא אמוסחו סא יעלה אינו יכול למצא הפרי

Hęc ex Hebręorum Commentarijs deſcribit Paulus Fagius ad Geneſis caput ii. quæ ſic latinè ſonant: *Contigit ut Rex quidam haberet hortum oppidò elegantem & amænum; in quo arbores omne genus fructiferæ conſitæ erant. Cæterum cuſtodes horti fructus omnes abſumebant, illecti ſpecie ipſa pomorum, quæ matura ſuavitate coloris oculis blandientia ſalivam gulæ movebant. neque poterat invenire Cuſtodes fideles, qui cuſtodientes Hortum abſtinerent manum & gulam à fructibus. Ad extremum deliberanti conſultum fore viſum eſt, ſi conjungeret in cuſtodia Horti claudum & cæcum. Sic enim ſecum reputans ajebat: claudus non poterit conſcendere arbores: & cæcus, ſi conſcenderit, non poterit invenire fructum.* Hactenus Apologus antiquus. Ineptus, inquies, quis neget. non tamen ineptior teſtamento Porcelli à tàm magnis & antiquis autoribus memorato, & hodie quoque celebri. Verſantur quippe & percrebeſcunt in ore vulgi, & cum vulgo loquentium plerumque ſapientum fabellę etiam illepidę ac nugatoriæ, quæ numquam ſine riſu memoratæ ipſa ridendi ſuavitate famam celebritatemque inveniunt: & uſurpandorũ etiam in re ſeria proverbiorum aut locutionum origines ſunt. Suſpicor igitur ex hac anili, ſed vetuſta, & latè vulgata narratiuncula invaluiſſe, ut שמרים נאמנים *ſcomerim neemanim*, fidi cuſtodes, העורים והפסחים *Haiverim vehapiſchim*, ſive ut noſter Rabbinus loquitur הקיטעים

והסומאים *HaKetaim vehaſomein*, adagiali quadam formula vocarentur. qua utentes Præſidiarij Iebuſæorum ex arce Sion Davidis militibus illudebant. Solent autem ab hoſtibus ad hoſtes vallo diſcluſos ſecurè ac jactabundè loquẽtibus ejuſmodi proverbialia uſurpari. Sic apud Livium lib.xxxiii. Iubellius Taurea Campanus Eques, Equitem Romanum in cava via eum ad certamen ſingulare præſtolantem deſpiciens eluſit, jam tum, ut apparet trito ruſtico adagio: quod hinc in celebritatem majorem abijt: *minimè ſcis*, inquiens, *cantherium in foſſa*. Intelligamus igitur in illis verbis Davidi à Iebuſæis arcem Sion obtinentibus dictis: *non ingredieris huc niſi abſtuleris cæcos & claudos*, hoc ſignificatum: non potieris hac arce niſi incorruptiſſimos, & citra defectionis omne periculum fideliſſimos cuſtodes inde removeris: quod ne poſſis, inexpugnabilis munitio prohibet. quare infecta re irritus redeas neceſſe eſt: Nec abeſt ratio ab hac utcumque mira & inopinata notione nominum *cæci et claudi*, quæ firmiſſimi ac fidiſſimi Pręſidiarij dotes egregiè declarant. Hi enim & ad ſpeciem munerum, quibus emitur fides venalis, & ad reverentiam acceptationemque perſonarum cœci eſſe dèbent, & parati, nulla dignitatis aut gratię ullius rationè habita adverſantem quemlibet repellere: ad impreſsionem verò ac vim illatam, claudi: hoc eſt tam præſenti animo & imperterrito, ut numquam fugiant aut loco cedant. Quod autem de iſtis cœcis & claudis additur *eos odiſſe animam David*, & dixiſſe: *non ingredietur David huc*, dat occaſionem ſuſpicandi fuiſſe iſtos Iſraelitas apoſtatas, qui cùm ad ſuperſtitiones Gentium tranſiſſent, aut etiam Davidem privatim læſiſſent, ex conſcientia inexpiabilis piaculi fidem ſuam Iebuſęis commendaverant, ſatis intelligentibus: paſſuros eos potiùs extrema omnia, quã ſe Davidi ad certũ ſupplicium dederent. In Hebræo pro cœcis & claudis, ut diximus, eſt העורים והפסחים *Haiverim vehapiſchim*; poteſt autem in voce עורים *iverim* eſſe paranomaſia alludens cum aculeo ad Hebræorum appellationem עברים *iberim* una tãtùm litera diverſam, quã iſti Transfugę dehoſtaverãt; cœci potiùs quàm Hebręi propterea dicendi. Claudos autem vocari apoſtatas à vera religione, ſupra docuimus ex iii. Reg. xviii, 21. ubi Elias declinantem à Dei cultu in Baalic ſuperſtitionem, populum ſic increpat עד־מתי אתם פסחים *ad mathai attem poſechim*. *quouſque vos claudi*, vel, *claudicantes*, eodẽ verbo quo prius claudos in loco quẽ tractamus, appellatos vidimus. Sed jam nos Evangelio reddamus.

¶ XVIII. CANANÆVS.

Cognomen Simonis Apoſtoli Matthæi x.4. Marci iii. 18. nec eſt Gentile, ut multis locis veteris fœderis pro nepotibus, aut poſteris Chanaan, cultoribus Chanaanitidis. tum enim ſcriberetur cum c aſpirato, Græcè cum χ; ſic enim Septuaginta literam primam nominis Hebræi כנען *Chanaan* reddunt Gen. ix. 16. & alibi, quod vulgatus conſtanter imitatur, ſemper Chanaan cum C. aſpirato ſcribens. unde intelligimus hoc

nomen

nomen per C. ſimplex ſcriptum ex alia radice propagari, quam innuit Lucas Evangelij cap.vi.15. & Actorum i.13. dum Simonem hunc Zeloten cognominat, digitum intendens in vocem Hebraicam קנא *Cana*, unde eſt uſitatum קנא *Kinne*, quod ſonat *zelotypum eſſe*.

¶ XIX. CARO & SANGVIS.

In illis Chriſti verbis ad Petrum Matthæi xvi. 17. *Caro & ſanguis non revolavit tibi, ſed Pater meus* &c. adverſativa; *ſed*, ſatis indicat τὸ *caro & ſanguis* circumlocutionem eſſe hominis. quam fuiſſe uſu vulgaris ſermonis ibi popularis tritam intelligimus ex multis Rabbinorum veterum locis. unum tantùm hic adſcribam ex *Midraſc Berechit* pag. 2. col. 2. בנוהג שבעלם מלך בשר ודם מתקלס במדינהא, hoc eſt, *In conſuetudine hujus mundi Rex caro & ſanguis laudatur in Provincia*. Ibi *Rex caro & ſanguis* ſignificat *Rex homo*: ut intelligitur ex oppoſito membro per *ſed* adverſativam ſimiliter ut hic, inchoato: אבל הקהש ברוך הוא, *ſed Sanctus Benedictus* (hoc eſt Deus) *ipſe* &c.

¶ XX. CEPHAS.

Ioan.i. 43. Chriſtus Simoni dicit: *tu vocaberis Cephas*. Hebrea eſt, aut potiùs Chaldæa vox כיפא *Cepha* à radice כיף unde Igitur כפים Ierem.iv. 29. & Iob xxx 6. voce utrobique *petras* ſignificante: quam ideo intelligimus è nominativo ſingulari כף *ceph* petram ſignificante fluere. cui ſi addatur Aleph finale Syrorũ fiet *cepha* ſive *cephas* Miror ſcriptum ab Eraſmo: Hieronymum negare *cephas* hebrȩum eſſe verbum; ſed Syrum, & apud eos ſonare ſolidum. Ego contrarium apud Hieronymum reperio, in epiſtola ad Galat.cap.11. ſic ſcribentem: *quam nos latinè & græcè petram vocamus hanc Hebræi & Syri propter linguæ inter ſe viciniam, cepham nuncupant*.

¶ XXI. CENTVM QVINQVAGINTA TRES,

Quærenda videtur hujus numeri tam ſubtiliter ac minutè prȩter morem deſignati ratio Ioan.xxi.verſ.11. ubi de piſcibus agitur ab Apoſtolis captis, & a Petro tractis in terram. Docet S. Auguſtinus Tractatu in eum locum, ſagenam ibi memoratam figuram fuiſſe triumphantis Eccleſiæ, ſive congregationis omnium electorum in Beata Civitate Ieruſalem cœleſti; in quam quia tranſcribendi ſunt aliqui ex omni prorſus genere, conditione, ſorte ac ſtatu hominum, ad hoc indicandũ adhibetur numerus piſciũ centum quinquaginta trium: quoniam totidem recẽſentur piſcium ſpecies, vt eruditè, ac eleganter diſſerit S. Hieronymus Comment.ad Ezech.lib.xiv.ad cap. xlvii. illius Prophetæ, & ad illa ejus verba: *Plurimæ ſpecies erunt piſcium ejus*.

¶ XXII.

¶ XXII. CONCILIVM.

Matth.v.22. *Qui dixerit fratri ſuo Raca, reus erit concilio.* Eſt hic gradus reatus ſuperior prius memorato reatu iudicij, & viciſſim inferior reatu gehennæ, qui ſummus eſt omnium. Habent hi ordines ſive gradus tres aliquid non obvium Lectori ad primum occurſum, quod hic declarare conabimur. Etſi autem concilij ſolius, hoc eſt gradus ſecundi, ordo Gloſſarij explicationem hoc loco poſcebat: agam tamen de duobus quoque alijs, quia cùm omnes invicem referantur, non facilè unum ſine cęteris intelligitur. Deſcribamus ante omnia totum iſtum ex Mattheo locum. Sic ergo habet cap.v.21. *Audiſtis quia dictum eſt antiquis; non occides; qui autem occiderit, reus erit judicio. Ego autem dico vobis: quia omnis qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit judicio: qui autem dixerit fratri ſuo, Raca, reus erit concilio: qui autem dixerit, fatue, reus erit gehennæ ignis.* hæc ibi. Oſtendens in his Chriſtus excellentiam ſuæ Legis Evangelicę ſupra veterem, ait: eam pœnam, quę ſumma erat conſtituta Lege veteri homicidio, à ſe decerni primæ eruptioni voluntariæ irę injuſtę, intra ſolam adhuc conſcientiam latenti, nec exerenti ſe vel per verba: quæ verò ſecunda erat nota Hebręis pœna gravior, eam ſuo judicio deſtinari primę ac leviſſimæ contumelię verborum, in quam ira injuſta voluntariè animo concepta proruperit. Quod ſi eadem impotentiùs ruens uſque ad atrox maledictum, voce *fatue* expreſſum pręcipitaverit, declarat ei ſe flagitio præſcribere pœnam divino judicio poſt mortem infligi ſolitam noxijs animabus ſceleratorum ante pœnitentiam inexpiatis vitæ maculis decedentium; quæ erat ignis inferni. Tria ergo Tribunalia diſtinguit Hebræis tunc partim ex uſu pręſenti, partim ex Scriptura & Traditione nota; diſtinguit & pœnas ab unoquoque Tribunali decerni ſolitas: quas ipſa Tribunalium mentione in duobus primis tacitè innuit: in tertio pœnā diſertè memorat, Tribunal ipſum clarè non exprimens. Erant in Republica Iudęorum per ſingulas conſtituti civitates conſeſſus Iudicum numero trium & viginti, ad quos cauſæ de vi, rixarum, vulnerum, & cędium judicia deferebantur. hi convictos reos, capitis damnabant, & in eos animadvertebant gladio. Erat & Ieroſolymis unum Gentis totius primarium Concilium, vulgò Synedrium græco nomine vocatum, ex ſeptuaginta duobus quà Sacerdotibus, quà Legis-peritis, quà genere, autoritate, ſapientia eminentibus in tota gente, ac talibus multa conquiſitione, maturoque experimento probatis, conflatum. ad cujus cognitionem cauſæ majores, caput ipſum publicę ſalutis aut Religionis Sanctitatem ſpectantes, pertinebant. Hi convictos, impietatis pręſertim ac blaſphemię, eos qui accuſabantur, lapidatione damnabant: quæ pœna in illa gente cenſebatur humanarum & legitimarum graviſſima, De primo conſeſſu agitur Deuteronomij xvi. 18. his verbis: *Iudices & Magiſtros conſtitues in omnibus portis tuis, quas Dominus Deus tuus dederit tibi per ſingulas Tribus tuas, ut judicent populum juſto judicio.*

Et

Et libri ejuſdem cap.xxi. ipſo principio: *Quando inventum fuerit in terra quam Dominus Deus tuus daturus eſt tibi, hominis cadaver occiſi & ignorabitur cadis reus, egredientur majores natu & Iudices tui* (illi nimirum, quos cap.xvi. verbis modò deſcriptis indicarat, quibus jus erat cognoſcendi de vi) *& metientur à loco cadaveris* &c. Horum Iudicum numerum in Scriptura non præſcriptum, fuiſſe trium & viginti, conſtanter affirmant Rabbinorum libri, & habetur pro indubitato. nam quod aſſerri contra poſſet ex Ioſepho ad ſeptenarium hos numerum viſo redigere, optimè conciliatur cum communi ſententia ab Hugone Grotio ex eodē Ioſepho obſervante: ſeptem hos Magiſtratus duos ſaltem quemq; Aſſeſſores eligere ſolitos: quo modo ad unius & viginti capitum ſummam collegium excreſcebat: quibus duos facile potuit uſus publicus adjungere, ut, qui conſtanti teſtimonio Scriptorum certus & notus habetur, trium & viginti numerus extaret. Hic cœtus propriè *Iudicium*, græcè *κρίσις*, hebraicè דין *din* nuncupabatur: ſicut & Senatus major duorum & ſeptuaginta, de quo mox agemus proprio vocabulo, Cōcilium, græcè *συνέδριον*, & hebraicè, ex græco ſumpto verbo, סנהדרין *ſinedrin* vocari erat ſolitus. quamquam hæc interdum permiſcebantur. Ita ut ſynedrium quoque magnum דין *din*, hoc eſt *Iudicium* diceretur: & viciſſim Senatus illi minores civitatum ſingularum *Concilia* interdum, ſive ſynedria vocata reperiantur. ſed hæc rariora ſunt. vulgò autem cum *Iudicium*, aut *Concilium* ſimpliciter memorantur, primo verbo Collegium minus viginti trium, ſecundo majus & ſingulare in tota gēte ſeptuaginta duum ſeniorum intelliguntur. Similiter Senatorum nomen utriſque commune erat: ut de minori collegio intelligitur ex cap. xxxi. Proverb. 23. de Muliere forti: *Nobilis in portis vir ejus quando ſederit cum Senatoribus terræ*. nam hi Iudices forum habebant *in portis civitatum*. Summa pœna quam decernere poterant, erat mors gladio illata, ut ſummum criminum ad ipſorum cognitionem pertinentium erat homicidium, cui propriè talis pœna conſtituitur Num. xxxv. 16. *Si quis ferro percuſſerit, & mortuus fuerit qui percuſſus eſt, reus erit homicidij, & ipſe morietur*. Quamquam autem quo tempore Chriſtus hæc loquebatur poteſtas morte plectendi ablata Iudæis per Romanos fuerat, ut ipſi fatentur Ioan. xviii. 31. dum ajunt: *Nobis non licet interficere quemquā*, Chriſtus tamen tam de hoc primo conſeſſu, quod *Iudicium* vocat quàm de ſecundo, quod *Concilium*, ſive *συνέδριον*, appellat, ex uſu antiquo loquitur, qualis extabat in libris ſacris, & conſtanti tot ſæculorum exercitio uſurpatum fuerat: non attendens ad recentem mutationem in eo factam. Quamquam nec hæc ipſa talis erat, ut poteſtatem decernendæ mortis Judæis Iudicibus prorſus eriperet; ſed tantùm executionem ejus ſuſpenderet, quoad ſententiam eorum Romani Præſides cauſa cognita confirmarent. Sic enim videmus in Evangelio capto Chriſto, & coram interrogato, Magnum Synedrium eum declaraſſe reum mortis; & mox ad impetrandam confirmationem & executionem ſententiæ iſtius ad Pilatum acceſſiſſe. Si quis porrò antiquiſſimam originem hujus conſeſſus

ac Tribunalis primi, ad cognitionem & deciſionem primam cauſarum ac criminum frequentiorum in ſingulis civitatibus poſiti, è monumentis Hebraicæ Reipublicę repetat, reperiet eam, ni fallor, Exodi xviii. v. 17. ubi Iethro Moſis Socer conſilium in primis ſapiens, atque utile Genero dat, eligendi viros idoneos è populo, qui cognitioni quotidianarum litium & querelarum attenderent, cum poteſtate minora definiendi, majoribus Moyſi reſervatis. Hactenus dictum de primo Tribunali, quod *Iudicium* hoc quem tractamus loco dicitur. Secundum ibi Concilium vocatum, Synedrium erat magnum, unicum in tota gente, Ieroſolymæ reſidens; de quo deinceps pauca colligam pro pręſenti uſu. Quo tempore fame cogente, & Ioſepho filio vocante, Iacob cum univerſa familia è Chananitide migravit in Ægyptum ejus progenies jam in populum excreſcens ad numerum ſeptuaginta capitum pervenerat, ipſo Iacobo & Ioſepho in ea ſumma non computatis, ut innuit Scriptura Exodi i. 5. his verbis: *Erant igitur omnes animæ eorum qui egreſſi ſunt de femore Iacob, ſeptuaginta: Ioſeph autem in Aegypto erat*. Cùm igitur pervenerunt in Ægyptum, & ibi tunc primùm in gentem ac populum peculiarem coaleſcere ceperunt, duo & ſeptuaginta capita numerabantur. Hujus numeri memoria, ſobpleſcente deinde in multa millia Iſraelis ſtirpe, peculiari prærogativa honorata eſt: conſervato ſemper Collegio ſeniorum ſeptuaginta duum Primorum gentis, qui eam repręſentarent. Ad hos juſſus eſt Moyſes Exod. iii. 16. *Miſſionis ſuæ indicium deferre*. cujus mandati executio cap. ſequenti verſ. 29. redditur. Ac quãquam ibi numerus non exprimitur; Exodi tamen xxiv. 9. referuntur aſcendiſſe montem cum Moyſe, Aarone, & hujus duobus filijs, *ſeptuaginta ſeniores*, ſic, ut ſæpè aliàs, numero rotundo, pro duobus & ſeptuaginta recenſiti, ex antiquo, ſine dubio & ſemper obſervato gentis uſu. Hi quamdiu in Ægypto Iſraeliticus populus manſit, Ius gladij, aut necis inferendæ non videntur habuiſſe: vivebant enim ſub Pharaonis imperio ejus Legibus & Magiſtratibus ſubditi, ad quos vindicta criminum jure pertineret. Ac ne tum quidem cum Maris Rubri tranſitu ægyptia liberati tyrannide ſui juris ceperunt eſſe, ſtatim autoritatem judicandi acceperunt. habebant enim ſupremum moderatorem à Deo datum Moſem, ex cujus arbitrio pendebant: qui ſolus initio per ſeſe cauſas decidere ſolebat; donec Soceri conſilio, ut dixi, obtemperans, prefecit delectos è populo cognoſcendis cauſis minoribus, majoribus ſibi tum adhuc uni reſervatis ſine, ulla participatione Senatus ſeptuaginta virum. quod manifeſtè demonſtratur ex eo, quod eodem cap xxiv. v. 13. & 14. Moſes cum ſolo Ioſue ulterius aſcendens in montis verticem ad hos ipſos qui cum Aarone aderant ſeptuaginta ſeniores, ſic loquitur: *Expectate hic donec revertamur ad vos. Habetis Aaron & Hur vobiſcum. ſi quid natum fuerit quæſtionis* (majoris videlicet quàm ut decidi poſſit à minoribus Iudicibus jam antea Exod. xviii. inſtitutis) *referetis ad eos*. non autem vos ipſi videlicet dijudicabitis; quippe qui tali utique poteſtate careatis, Poſteą tamen cum ipſę iſtæ majores cauſæ Moyſis cogni-

gni-

gnitioni reſervatę multitudine ac gravitate tales evaſiſſent, ut ijs quæ opus erat maturitate digerendis ac finiendis unius, pręſertim alijs etiam occupati, hominis capacitas non ſufficeret; tandemque is quaſi oneri ſuccumbens, fateri ſuam infirmitatem coactus fuiſſet, ſic loquens ad Dominum Num.xi.14. *Non poſſum ſolus ſuſtinere hunc populum, quia gravis eſt mihi* &c. Audivit mox à Domino: *Congrega mihi ſeptuaginta viros de ſenibus Iſrael, quos tu noſti quod ſenes populi ſint ac magiſtri; & duces eos ad oſtium Tabernaculi fœderis, facieſque ibi ſtare tecum, ut deſcendam & loquar tibi: & auferam de ſpiritu tuo, tradamque eis, ut ſuſtentent tecum onus populi, & non tu ſolus graveris.* Executio mandati, & illapſus ſpiritus in ſeptuaginta viros, qui vocati aderant & in Eldad & Medad duos ex eodem collegio, qui eum deſcripti fuiſſent, non exierant ad tabernaculum, narratur mox ibidem à verſu 24. En origo judiciariæ poteſtatis Synedrio magno communicatæ: quæ in ea permanſit ſub Iudicibus, Regibus, & per interregna quæ contigerunt, uſque ad Herodis Regnum, & poſt illud, redacta licet in Provinciam Romani Imperij Iudæa, uſque ad Vrbis & Templi excidium ultimamque diſperſionem Gentis. Hoc concilium eſt cujus hoc loco fit mentio, cujus cùm propria eſſet cognitio criminum, præſertim impietatis & violatæ religionis, reis iſtorum convictis pœnam decernebat lapidationis, quæ Achani ſacrilegij comperto irrogata eſt, Ioſue vii. 25. Ea Chriſtus, invidia laborans affectatę Divinitatis, dignus judicabatur ab impijs Iudæis, lapides ideò tollentibus, ut jacerent in eum, Ioan.viii. 59. & x. 31. ubi à Chriſto interrogati quam ob cauſam lapidare ſe vellent: reſpóderunt: *De bono opere non lapidamus te, ſed de blaſphemia: quia tu homo cùm ſis, facis te ipſum Deum.* Quare non eſt dubium quin, ſi Magno Synedrio jure veteri plectendi more ac ritu ſuo quos damnaſſet, uti tunc per Romanos licuiſſet, cùm Chriſtum pronunciavit *reum mortis*, Matth.xxvi. 66. lapidaturi eum fuerint. quod & Ioannes indicavit cap.xviii.v. 32. ubi cùm retuliſſet Iudæos dixiſſe Pilato: *Nobis non licet interficere quemquã:* ſubjungit ſtatim: *ut ſermo Ieſu impleretur, quem dixit, ſignificans qua morte eſſet moriturus.* Nempè cum ſæpè prædixiſſet ſe exaltandum ut ſerpentem in deſerto, & alibi clariùs, crucifigendum. quod ut adimpleretur, oportuit eum morte affici more ac ritu Romanorum. Iudæi enim non crucem ipſi decreviſſent; ſed lapidationem.

Præter hæc duo Tribunalia humana, notum erat Iudæis tertiũ multò omnium formidoloſiſſimum, Divinum. quis enim eorum ignorare poterat id oraculum quo Salomon ſuam illam celeberrimam concionẽ libro Eccleſiaſtæ perſcriptam concluſerat & quaſi obſignaverat: *Cuncta quæ fiunt adducet Deus in judicium pro omni errato* &c. ut omittam alia permulta ſimilis ſententiæ Prophetarum loca. Porrò illud quoque declaratum ipſis erat, pœnam iſto Divino judicio noxijs cõvictis infligi ſolitam ignem eſſe inextinguibilem & æternum. unde eſt illud Iſaiæ xxxiii. 14. impios deterrentis à peccando: *Quis poterit habitare de vobis cum igne devorante? quis habitabit ex vobis cum ardoribus ſempiternis?*

Chriſtus autem hoc maximè agebat ſermonibus ad Populum & Diſcipulos ſuis, prout ex Evangelio paſſim conſtat, ut iſtam pœnam & ejus metum inculcaret: *Nolite*, inquiens, *Timere eos qui occidunt corpus* (Iudices videlicet minoris majoriſve Tribunalis jam declaratorum) *ſed potius eum timete qui poteſt animam & corpus perdere in gehennam*. Mat. xx. 28. gehennæ vocabulum æterno inferorum incendio deſignando uſitatum Chriſto fuiſſe, interim ſumo, id ſuo poſtea loco clarius demonſtraturus. qui ergo Matth. xxv. 41. memoratur ignis æternus, in quem à Iudice mittuntur immiſericordes: & infernus, in quo ſepultus dives Epulo cruciabatur in flamma, Luc. xvi. 22. & 24. gehenna eſt hic memorata à Chriſto Domino. Iam reſumamus verba, quæ declaratum imus. Reus judicij is dicitur, qui eſt obnoxius pœnæ capitali, gladio inferendæ. Reus concilij, merito blaſphemiæ aut ſacrilegij addicendus lapidationi. Denique reus gehennæ ignis, qui moriens in peccato gravi, audit à Deo Iudice: Ito in ignem æternum. Significat ergo Chriſtus peccata etiam venialia, qualia ſunt, eruptio iræ non cohibitæ, & odium animo conceptum ſine voluntate damni gravis inferendi; & eatenus tantùm efficax, ut linguam expediat in prolationem verbi non graviter injurioſi; talia, inquam, peccata, docet Chriſtus, poſſe juſtè à Deo puniri permiſſione mortis inferendæ gladio, aut etiam atrocioris, qualis per lapidationem & acria tormenta contingit laceratis & diſcerptis. ubi verò in atrocem contumeliam maledicto acerbo, quale eſt vocare hominem fatuum, ira injuſta proruperit: cùm id non ſine peccato mortali gratiam juſtificantem excludente fiat, qui ejuſmodi iræ impetu eouſque volens abreptus fuerit, declarat Chriſtus reum eſſe gehennę ignis; hoc eſt dignum æternis inferorum ſupplicijs. Obſervo hic in tribus ſupra memoratis gradibus anathematis Iudaici *nidduì*, *cherem*, & *maranatha*, non obſcuram poſſe animadverti alluſionem ad tria hoc loco explicata Tribunalia, & ab ipſis infligi ſolitas pœnas. *Nidduì* enim excommunicatio minor, mortem civilem infert homini, ſeparando eum à convictu & cunſuetudine etiam domeſticorum, prout ibi declaratum eſt. *Cherem* eandem mortem circumſtantijs horribilioribus cumulat. *Maranatha* denique Divinum inſtans, poſt mortem in ſingula momenta inevitabiliter imminentem, judicium denuncians, ignis ſempiterni terrorem admovet. Denique admoneo ex modò dictis pendere explicationem loci obſcuriſſimi, & paſſim vexatiſsimi Ioan. xvi. 8. *Cùm venerit ille (Paraclitus) arguet mundum de peccato, & de juſtitia, & de judicio*: prout inferiùs demonſtrabimus verbo *Iuſtitia & Iudicium*.

¶ XXIII. CRVX.

Cùm Chriſtus Dominus Matth. x. 33. xvi. 24. Marc. viii. 34. Luc. ix. 23. eos qui Diſcipuli ejus eſſe voluerint, jubet Crucem quemque ſuam tollere, & ſic ipſum ſequi, manifeſtú eſt Crucis vocabulo, non patibulum

ligneum,

ligneum, ſed aliud quidpiam ſymbolicè deſignare. Id quale ſit non alius, quod viderim, clariùs ſimul & breuiùs explicat quàm Nilùs Rhodius Metropolita, Græcus Scriptor, in Oratione pereleganti quam edidit, in laudem Sanctæ Matronæ Virginis Chienſis, cujus typis non excuſæ copiam mihi fecit humanitate ſua ſolita Illuſtriſs. Leo Allatius. Ibi Autor ille pag. 6. cùm dixiſſet: Sanctam Matronam ſublata in humeros Cruce, Chriſtum verè ac ſtrenuè ſecutam; ſtatim ſubdit: Τί δὲ ὁ σταυρός; *Quid autem eſt Crux?* moxque reſpondet: ἡ ὁλοσχερὴς ἀποστροφὴ τῆς ἐν ῥᾳστώνῃ ζωῆς· καὶ ἡ πρὸς τὴν ἁμαρτίαν ἀκινησία· καὶ ἡ τελεία τῶν παθῶν ἀπονέκρωσις. *Auerſio plena à voluptatibus vitæ; immobile decretum non peccandi, & perfecta cupiditatum mortificatio.* Poſt quæ tria adjungit: τούτων γὰρ ἁπάντων ἐμφαντικὸς ὁ σταυρός. *hæc enim omnia Crux ſignificat.* prout ſingillatim fusè ac diſertè declarare pergit Orator ille multùm accuratus & elegans.

¶ XXIV. CYRINUS.

Luc. ii. 2. *Hæc deſcriptio prima facta eſt à Præſide Syriæ Cyrino.* Hujus viri nomen hic in Græco ſcribitur Κυρήνιος, quod ſic propiùs accedit ad Romanum ipſius proprium vocabulum. Eſt enim hic Publius Sulpitius Quirinius ſæpè memoratus Tacito, ſecundo & tertio Aunalium, ubi etiam Actorum ejus ſummam colligens, docet eum: *impigrum militiæ, & acribus miniſterijs conſulatum ſub Divo Auguſto, mox expugnatis per Ciliciam Homonadenſium Caſtellis, inſignia triumphi adeptum, datumque Rectorem C. Cæſari Armeniam obtinenti.* quæ non fruſtrà deſcripſimus. Ex his enim apparet in gratia eum, & exiſtimatione præcipua apud Auguſtum fuiſſe: ut jam appareat cauſa cur ei Iudeę cēſum commiſerit; pręſertim in finitimis Syriæ locis diù verſato per occaſionem belli Ciliciensis. Hic igitur ab Auguſto extraordinariè miſſus in Syriam, quo tempore illam Sentius Saturninus gubernabat, ad cenſum ibi condendum, anno Iuliano 45. deſcriptionem Iudææ fieri juſſit eam, cujus occaſione Ioſepho cum Beata Maria Bethleemum profectis, Chriſtus ibi natus eſt extremo Decembri, ac mox Kalendis Ianuarij Anni Iuliani 46. circumciſus, & Ieſus vocatus. ex quibus Kalendis procedit æra Chriſtiana, cujus nunc annum numeramus milleſimum ſexcenteſimum ſexageſimum tertium. Primus autem fuit Iulianus 46. eodem inchoans die, quo item Magiſtratum inierunt Conſules C. Cæſar, & Æmilius Paulus: fuitque idem annus Auguſti 45. urbis conditæ 754. Olympiadis centeſimæ nonageſimæ quartæ adhuc currente anno quarto. ſed Olympiadis centeſimæ nonageſimæ quintę anno primo ęſtate proxima inchoando. Periodi Iulianæ ineunte anno 4714. Accuratè porrò Sanctus Evangeliſta hanc deſcriptionem primam à Quirinio factam admonet, ut eam ab alia diſtinguat poſt annos decem ab eodem facta, de qua Ioſephus lib. Antiquitatum xvii. extremo hæc habet: Τῆς δὲ Ἀρχελάου χώρας ὑποτελοῦς προσνεμηθείσης τῇ Σύρων, πέμπεται Κυρήνιος ὑπὸ Καίσα-

ρ@, ἀνὴρ ὑπατικὸς, ἀποτιμησόμενος τὰ ἐν Συρίᾳ, καὶ τὸν Ἀρχελάου ἀποδωσόμενος οἶκον. hoc eſt: *At regione, quæ ſub Archelai ditione fuerat, vectigali contributa Syriæ, mittitur Quirinius à Cæſare, vir conſularis, tributi penſitationem cenſu habito taxaturus per Syriam, & ipſam Archelai venditurus domum*. Prima ergo deſcriptio mera fuit ἀπογραφὴ ſine indictione vectigalis. Vivebat enim tunc Herodes Magnus, cui Regnum Iudææ Romani ſemper immune liberumque reliquerunt. Ac ne Archelao quidem ejus filio toto decennio regnante, quidquam inde exegerunt tributi nomine; quoad, ut hic docet Ioſephus, eo Romam vocato, ac mox in exilium Viennam miſſo, Regnum ejus vectigale Cæſari factum eſt, Quirinio eò remiſſo, qui non jam ſolùm capitum numerum deſcriberet, ut prius fecerat, ſed vectigal præterea pendendum indiceret. Quæ novitas Iudæ Galilæo rebellandi occaſionem dedit, ut initio libri xviii. Ioſephus memorat: cùm prima deſcriptio, quippe innoxia, neminem moverit, ac propterea non digna memoratu viſa, à Ioſepho prætерita fuerit. unde prorſus vanum & enerve duceretur argumentum ad eam negandam: cùm præſertim ejus Acta diù poſtea publicè cuſtodita, Iuſtini Martyris, Tertulliani, imò S. Ioannis Chryſoſtomi tempore, adhuc omnium oculis expoſita fuerint, ad magnam Evangelicæ fidei confirmationem. quare iſta graviſſimorum Scriptorum hic deſcribere teſtimonia tanti viſum eſt. Sanctus ergo Iuſtinus Martyr Apologia ii. pro Chriſtianis, quam Antonino Pio nuncupavit; fermè ſub medium, cùm recitaſſet vaticinium Micheę prædicĕtis naſciturum Chriſtum in Bethleem Iudę, hęc ſubijcit. Κώμη δέ τις ἐστιν (ἡ Βηθλεέμ) ἐν τῇ χώρᾳ Ἰουδαίων, ἀπέχουσα σταδίους τριάκοντα πέντε Ἱεροσολύμων, ἐν ᾗ ἐγεννήθη Ἰησοῦς Χριστός, ὡς καὶ μαθεῖν δύνασθε ἐκ τῶν ἀπογραφῶν γενομένων ἐπὶ Κυρηνίου τοῦ ὑμετέρου ἐν Ἰουδαίᾳ πρώτου γενομένου ἐπιτρόπου. hoc eſt: *Eſt autem Bethleem Pagus quidam in regione Iudæorum, diſtans ſtadijs trigintaquinque Ieroſolymis, in quo Chriſtus natus eſt, ut diſcere poteſtis ex Tabulis cenſus acti à Quirinio veſtro Primo in Iudæa Procuratore*. Ita Iuſtinus, Primum Romani Imperatoris in Iudæa Procuratorem Quirinium rectè vocans: non quod tunc cum cenſum illum, ſive deſcriptionem primam egit juſſu Auguſti, Procurator Iudææ fuerit. regnabat enim tunc ibi pleno per Romanos jure Herodes, cui mortuo ſucceſſit in Regno Archelaus. Sed eò reſpiciens, quod decennio poſt initum ab Archelao Regnum contigit: nempe Archelaum à Tiberio Cæſare citari Romam, & poſtmodum in exilium pelli: mitti verò rurſum ab eodem Quirinium in Iudæam, ut eam vectigalem factam Syriæ contribueret, & ipſam Archelai domum venderet, ut ex Ioſepho retulimus. Tunc enim Procurator primus Romanorũ in Iudæa facta Imperij Provincia Quirinius fuit, idem qui decennio ante priorem deſcriptionem ſine indictione tributi juſſu Auguſti fecerat ibidem.

Tertullianus libro adverſus Iudæos poſt medium pag. 219. edit. Rigaltij, ſic ſcribit: *Neque enim ulli hominum univerſitas ſpiritualium documentorum competebat, niſi in Chriſtum flori quidem ob gratiam adæquatum, ex ſtirpe autem Ieſſe deputatum, per Mariam ſcilicet inde cenſendum. Fuit*

enim

enim de Patria Bethleem, & de Domo David, ſicut apud Romanos in cenſu deſcripta eſt Maria, ex qua naſcitur Chriſtus. Idem alibi de hac deſcriptione per Quirinium juſſu Auguſti facta, quam ideo vocat *Cenſum Auguſti*, loquens, addit: *Quem teſtem fideliſſimum Dominicæ Nativitatis Romana Archiva cuſtodiunt*. Idem lib.iv.in Marcionem pag. 552. edit. Rigalt. *Sed & cenſus conſtat actos ſub Auguſto nunc in Iudæa per Sentium Saturninum, apud quos genus ejus*(Chriſti)*inquirere potuiſſent*. Quę fit in his verbis mentio Sentij Saturnini, videtur ex ipſis illis, quæ citantur Cenſualibus Tabulis ſumpta. Erat hic Pręſes Syriæ,quo tempore miſſus eò ab Auguſto extra ordinem Quirinius cenſum egit. Fit autem ferè, ut majoribus & ordinarijs Poteſtatibus aſſignentur, quę à delegatis in eorum ditione geri contingit. quare in fronte harum Tabularum credibile eſt comparuiſſe nomen Sentij Saturnini ut Proconſulis Syriæ, cui Iudæa jam tum contribuenda deſtinabatur ſitu ipſo ac vicinia terrarum, etſi adhuc eſſet libera,& ſui juris Regem haberet; quamquam & ipſum Romanorum beneficio regnantem & ipſis obnoxium. Perduraſſe porrò etiam longè poſt Tertulliani tempora in Tabulario Romano præclarum iſtud monumentum,& viſi à Chriſtianis ſolitum, ac oſtendi Ethnicis ad confirmationem Evangelicę fidei,intelligitur ex Chryſoſtomo ſic in hunc Lucæ locum ſcribente: ὅθεν δῆλον ὅτι κατὰ τὴν πρώτην ἀπογραφὴν ἐτέχθη (Χριστὸς δηλονότι) ἐν τοῖς ἀρχαίοις τοῖς δημοσίᾳ κειμένοις κώδιξιν ἐπὶ τῆς ῥώμης ἔξεστιν ἐντυχόντα καὶ τὸν καιρὸν τῆς γραφῆς μαθόντα, ἀκριβῶς εἰδέναι τὸν βουλόμενον. hoc eſt: *Vnde manifeſtum eſt Chriſtum natum tempore primæ deſcriptionis. id quod licet hodieque cuivis volenti perſpicere conſulendo palàm expoſitos in urbe Roma codices,quibus tempus deſcriptionis accuratè conſignatum extat*. Videntur hi codices, cum alijs Romanæ Reipublicæ atque Imperij monumentis,flammis Gothicis perijſſe. qui ſi ſupereſſent, non hodie dubitaremus quibus Conſulibus,quove Anno urbis conditę Chriſtus natus ſit.

¶ XXV. DIDRACHMA.

Matth.xvii. 23. *Et cùm veniſſent Capharnaum,acceſſerunt qui didrachma accipiebant, ad Petrum, & dixerunt ei: Magiſter veſter non ſolvit didrachma?* Hæc pecunia exigebatur in uſum Templi, juxta legem Exodi xxxii.latam, his verbis: *Locutuſque eſt Dominus ad Moyſen dicens:quādo tuleris ſummam filiorum Iſrael iuxta numerum, dabunt ſinguli pretium pro animabus ſuis Domino, & non erit plaga in eis cùm fuerint recenſiti.Hoc autem dabit omnis qui tranſit ad nomen,dimidium ſicli iuxta menſuram Tēpli. Siclus viginti obolos habet. media pars ſicli offeretur Domino. qui habetur in numero à viginti annis & ſupra, dabit pretium. Dives non addet ad medium ſicli, & pauper nihil minuet. Suſceptamque pecuniam, quæ collata eſt à filijs Iſrael, trades in uſus Tabernaculi teſtimonij, ut ſit monumentum eorum coram Domino*. Hæc ibi. Porrò dimidium ſicli didrachmo æquivalere docet Ioſephus ſic ſcribens: ὁ δὲ σίκλος νόμισμα ἑβραίων ὤν, δέχεται

δραχ.

δραχμὰς τέσσαρας. hoc eſt: *Siclus autem nummus Hebræorum eſt, continens drachmas quatuor*. Sed contra hoc in ſpeciem pugnat verſio Septuaginta Interpretum in hunc ipſum Exodi locum. Pro illis enim verbis ſupra deſcriptis Vulgatę noſtrę: *Hoc autem dabit omnis* &c. Græca Septuaginta Senum interpretatio ſic habet: καὶ τοῦτό ἐστιν ὃ δώσουσιν .... τὸ ἥμισυ τοῦ διδράχμου κατὰ τὸ δίδραχμον τὸ ἅγιον. *Et hoc eſt quod dabunt .... dimidiũ didrachmi juxta didrachmum ſanctum.* Hęc conciliantur ſi quis obſervet differentiam duarum drachmarum, Atticæ & Alexandrinę, quarum prior uſitata Ieroſolymis, ut diſtinctè Ioſephus admonet, quarta pars erat ſicli Sanctuarij. Poſterior duplo major, dimidium pendebat ejuſdẽ ſicli. quam propterea Septuaginta in Ægypto ſcribentes, & ideò Ægyptijs uſi ponderibus, didrachmum Sanctum appellant, quod Atticis & Incolis Iudææ tetradrachmum eſt. Cæterùm Attica drachma, ut Veteres magno conſenſu tradunt, ejuſdem erat & valoris & ponderis cum denario Romano, quod valebat non multò plus hodierno iulio. Ex quo didrachmi pretium ad monetam nobis notam revocare facilè fuerit. De hoc tributo duo ſunt obſervanda. Prius perſonale illud fuiſſe: hoc eſt, non domicilij aut ſoli ratione debitum; ſed ipſa naſcendi conditione Iudęo cuivis impoſitum. unde illi erant obnoxij etiam peregrè degentes. Ac quia Iudæi magno numero in cęteris Provincijs atque urbibus vivebant, ex locis ubi domicilium habebant mittere quotannis Hieroſolymam ſoliti erant magnas pecuniæ ſummas ex didrachmo & alijs Templi iuribus, primitijs, oblationibus, votis redactas; uſque ad Gentilium invidiam; querentium exinaniri Provincias, & totum Orbem Iudęorũ Sacerdotibus vectigalem reddi. unde ſunt illa Ciceronis in oratione pro Flacco: *cum aurum Iudæorum nomine quotannis ex Italia & omnibus provincijs veſtris Ieroſolymam exportari ſoleret, Flaccus ſanxit edicto ne ex Aſia exportari liceret*. quod rectè illum feciſſe defendit. Alterum obſervatu dignum, eſt: tributum iſtud non Regi, Reipublicæ, aut Fiſco, ſed Deo ſolutum à Iudęis, Dominum eum ſuum, ſeque illi ſervos ſic agnoſcentibus. unde in deſcripta ex libro Exodi lege vidiſti ſcriptum: *Dabunt ſinguli pretium pro animabus ſuis Domino*. Domino, inquam, Deo non homini Principi aut Magiſtratui. unde Chriſtus rectè colligit immunem ſeſe ab hujus penſitatione tributi: quippe qui filius Dei verus eſſet, nec legibus aut conditionibus ſubjaceret, quę ſtatus ſervorum eſſent propriæ. Hæc ſententia eſt illorum Chriſti verborum: *Quid tibi videtur Simon? Reges terræ à quibus accipiunt tributum vel cenſum? à filijs ſuis, an ab alienis? Et ille dixit: ab alienis: ergo liberi ſunt filij*. Tamen ne ſcandalizarentur qui exegerant, ſolvit Chriſtus quod non debebat, expenſo in id ſtatere, æquivalente ſiclo, quem ſtaterem in ore piſcis hamo capti Petrus invenit, de quo piſce (nec remiſſiunculam Lector invideat) quos luſi verſiculos apponam.

Pro Chriſto iſte fidejubet, vademque
Piſcis divite promit ore nummum.
Mutus pro Domino perorat Actor:

Sit piſcis licet inſolenſque fandi:
Hic gloſſargyrus argyroſtomuſque eſt;
Huic argentea vox ſonat Patrono.

Cæterùm, ut de didrachmis abſolvam; ea poſt deſtructum à Tito Templum Veſpaſianus ejus Pater pendi Romano Capitolio à Iudęis ubivis terrarum exulantibus juſſit. Autor Ioſephus lib. vii. de Bello cap. 27. ſic ſcribens: φόρον δὲ τοῖς ὅπου δήποτ' οὖσιν ἰουδαίοις ἐπέβαλε δύο δραχμὰς ἕκαστον κελεύσας ἀνὰ πᾶν ἔτος εἰς τὸ Καπετώλιον φέρειν, ὥσπερ πρότερον εἰς τὸν ἐν Ἱεροσολύμοις νεὼν συνετέλουν. *Tributum autem ubicumque degentibus Iudeis injunxit, drachmas duas unumquemque jubens in Capitolium annis ſingulis cõferre: ſicut prius in Templum Hieroſolymitanum conferebant.*

¶ XXVI. DIES HERODIS.

Matth. ii. 1. *Cùm natus eſſet Ieſus in Bethleem Iuda in diebus Herodis Regis.* Luc. i. 5. *Fuit in diebus Herodis Regis.* Dies Regis alicujus, Hebrææ linguæ conſuetudine ſignificant, ſpatium temporis quo quiſq; Rex rebus præeſt, ab inauguratione ejus, aut inita poſſeſſione Principatus, ad obitum. Hoc oſtendunt illa, quæ tam frequenter occurrunt in libris Regum: *Nonne hæc ſcripta ſunt in libro Sermonum dierum Regum* &c. Et libri duo, quos *Paralipomenon* vulgò dicimus, Hebraicè vocantur דברי הימים *dibre haiamin. verba dierum*, hoc eſt narrationes Actorum cujuſque Principatus. Iudęis Chriſto ęqualibus, aut poſterioribus maximè illuſtris memoria fuit Regni Herodis ſenioris, propter opes, autoritatem, diuturnitatem, magnitudinem geſtorum & ſucceſſuum, quę illi apud ſuos titulum Magni pepererunt. Is enim viſus eſt Regnum ac nomen Iudaicum propè antiquo ſplendori, ſi non Davidicorum ac Salomonicorum, ſaltem Oſiæ ac Ioſaphati, temporum reſtituiſſe. quę proſperitas ut major deſiderabiliorque videretur, ſecutarum poſt Herodem primum mutationum infelicitas effecit. Hinc *dies Herodis* Iudęi etiam ſuperſtitioſè quotannis celebrabant ubicumque forent Gentium, irriſi eo nomine à ſatirico Perſio Sat. v. his verbis;

At cum
Herodis venere dies, unctaque feneſtra
Diſpoſitæ pinguem nebulam vomuere lucernæ &c.

Quod ad Evangeliſtas modò recitatos attinet, preſertim Mattheum, mẽtio ab ijs facta *dierum Herodis*, ut equidem opinor, digitum intendit ad celeberrimam Prophetiam Iacobi Patriarchæ Gen. xlix. 10. qua diſertè prędictum fuerat *non auferendum ſceptrum de Iuda, & Ducem de femore ejus, donec veniret qui mittendus eſſet, & foret expectatio gentium.* Fides, inquam, hujus vaticinij exigebat, ut Meſſias hic indicatus tunc naſceretur, cùm adhuc Sceptrum, hoc eſt Regia dignitas, in aliquo reſideret qui natus eſſet ex ſtirpe Iudę, famoſę ac celeberrimę inter Iſraeliticas Tribus, Autoris. quia verò ultimus aut penultimus eorum, qui pleno jure poteſtatis Regię Iudæę dominati ſunt, fuit hic Herodes ſenior Antipatri

patri filius ex Tribu Iudę, diſtinctè notandum fuit Chriſtum *in diebus ejus*, hoc eſt, eo regnante natum. Fingamus autem verum eſſe quod multi dicunt: Herodem fuiſſe Idumæum Alienigenam, nihil ad ullam Iſraeliticam Tribum, nedum ad Iudeam omnium principem, pertinentem, quomodo tunc conſtabat fides Oraculo Iacobi, diſertè pollicenti *non defecturum è Iuda ſceptrum*, hoc eſt Regiam poteſtatem in aliquo è poſteris Iudæ filij Iacobi? In aliquo,inquam,qui non quomodocumque ad Iudę Tribum aggregatus ſit, ſed qui verè ortum traxerit *ex femore ejus*,& naturali generatione ex ejus ſtirpe prognatus fuerit: utique cùm manifeſtum ſit, Sceptrum, ſive Regnum, poſterorum Iudæ ceſſaſſe in Iechonia, ſine liberis, Babylone moriente. Etſi enim ſcimus poſt ſolutam à Cyro captivitatem, & remiſſos in Patriam Iudęos, Zorobabelem ex eadem Iudæ ſtirpe Principatum ibi quemdam habuiſſe,non tamen id Regnum fuit, ſed Magiſtratus Regibus Perſidis obnoxius, nec ad filios hęreditario jure tranſmittendus, ſed ex nutu duminantium pendens. Deſtructa verò poſtea per Alexandrum Macedonem Monarchia Perſarum, Iudęa ipſi Alexandro, & ejus ſucceſſoribus paruit, nemine ibi, ne umbra quidem, aut nomine tenus, regiam exercente poteſtatem. Fuit quidem tempus cùm adjuvante Deo à Iudæis Antiochi Epiphanis tyrannidem non ferentibus, jugum Imperii Gręcorum excuſſum eſt, Ducibus filiis Matathiæ Iuda, Ionatha, & Simone; cujus filius Ioannes Regis titulum & autoritatem non modò ipſe obtinuit, ſed & in poſteros tranſmiſit, regnantes poſt ipſum in Iudęa uſque ad Antigonum, qui ultimus ex Aſſamonæorum, ſive Maccabæorum, familia Rex Iudæę fuit à Marco Antonio Triumviro bello victus & capite plexus in gratiam Herodis, qui Patris & ſuis in Romanos meritis, ſubdoliſque artibus regiam in Iudęam poteſtatem ſibi ſuæque domui eblanditus eſt; quam & in Archelaum filium tranſmiſit in novem dumtaxat annos, poſt quos Archelao in exilium,ubi perijt, ejecto,Iudęa Provincia Romanorum facta, & Syriæ, ut diximus, contributa eſt. Verùm Aſſamonæi è Simone Maccabæo propagati Reges (id quod certò eſt certius) non ex Tribu Iuda, ſed è Levitica,& Sacerdotali Aaronis familia fuerunt. unde & ijdem exiſtere Sacerdotes ſummi, utraque poteſtate civili & ſacra in ſeſe conjuncta. Dicendum ergo neceſſariò eſt: cum morte Iechonię ceſſavit in Tribu Iudę Regnum; non tamen penitus ablatum; quia reſtituendum familiæ Iudæ in Herode fuerat. quem revera fuiſſe ortu Iudæum teſtatur Nicolaus Damaſcenus Hiſtoricus magni nominis ei familiaris, ut ultrò Ioſephus fatetur; quamquam ipſe longè poſteriùs ſcribens, & odio ſuæ Gentis in Herodis domum obſequens, quòd ea Reges Aſſamonæos oppreſſiſſet, id falsò & adulatoriè jactatum excipiat. Verba Ioſephi hæc ſunt lib. xiv. Antiquitatum cap. 11, Φίλος δέ τις Ὑρκανοῦ Ἰδουμαῖος Ἀντίπατρος λεγόμενος, πολλῶν μὲν εὐπορῶν χρημάτων, δραστήριος δὲ τὴν φύσιν ὢν καὶ στασιαστής, ἀλλοτρίως εἶχε πρὸς τὸν Ἀριστόβουλον καὶ διαφόρως, διὰ τὴν πρὸς Ὑρκανὸν εὔνοιαν. Νικόλαος μέντοι φησὶν ὁ Δαμασκηνὸς, τοῦτον εἶναι γένος ἐκ τῶν πρώτων Ἰουδαίων τῶν ἐκ Βαβυλῶνος εἰς τὴν Ἰουδαίαν ἀφικομένων. Hoc eſt:

Amicus

Amicus autem quidam Hyrcani Idumæus Antipater nomine, divitijs abundans, acer natura, manu promptus & factioſus, alieno ab Ariſtobulo animo, diverſa ſentiebat in gratiam Hyrcani. Hunc Nicolaus Damaſcenus oriundum fuiſſe ait è ſtirpe primorum Iudæorum, qui Babylone in Iudæam redierunt. Hæc Nicolaus affirmabat de Antipatro Herodis Patre, Idumęo ex habitationis loco, dicto. Potuit autem æqualis illorum temporum & familiariſſimus Herodi, perſpectam habere ex certiſsimis monumentis veram Genealogiam ac Stemma Domus Antipatri, in qua omnes nobiles ſolent eſſe diligentes; præſertim in Iſraelitica gente, in qua Genealogicarũ tabularũ per ſingulas etiam tenues familias ſumma ſolebat eſſe tum conficiendarum exactio, tum cuſtodiendarum fides. Sed ne quis unius antiqui teſtis ſingularem autoritatem elevet, adjungimus ecce illi alterum. Tomo ix. Bibliorum Pariſijs editorum à V.C. Michaële le Iay poſt libros Maccabęorum vulgatos, ſubjungitur liber alius Arabicus cũ interpretione Latina à pag. 799. in quo multa narrantur ex ijs quæ utroque Maccabæorum habentur libro, & quædam nova produntur, continuata narratione uſque ad Herodem Regem; cujus Genitor Antipater capite xxxv. diſertè aſſeritur fuiſſe è Tribu Iuda. his verbis: *Erat Antipater vir de Iudæis. ac de filijs quorumdam eorum qui aſcenderant de Babylone cum Eſdra Sacerdote.* Hæc ibi: quæ multis ex Hiſtoria temporum illorum ductis argumentis & conjecturis fulciri poſſent, ſi vacaret, aut opus eſſet hic morari. Videri poſſunt quæ vir doctiſsimus & diligentiſſimus Tomiellus in ſuis Annalibus veteris Teſtamenti Anno Mundi 4018. num. vii. & ſeq. plurima congerit ad hoc idem adſtruendum. Nobis pro inſtituto quæ diximus, ſatis ſunt: ſupereſtque tantùm ad explendum hunc locum, definire quot fuerint hi memorati ab Evangeliſtis *dies Herodis* quot, inquam, annis ille regnaverit; aut ſaltem quo pręcisè anno ſit defunctus. Breviter dico: Regnaſſe Herodem annis triginta ſeptem, initio principatus ducto à captis per Soſium Hieroſolymis Antigono ſublato. hoc eſt: ab anno Iuliano nono, Auguſti octavo, urbis conditæ 717. Olympiadis 185. anno quarto, Conſulibus M. Agrippa, & L. Gallo: quo tempore ipſe Herodes triceſimum quartum ætatis annum inchoaverat. mortuum verò eſſe ſeptuagenarium anno Iuliano 46 Auguſti 45. urbis conditę 754. Olympiadis 194. anno quarto nondum penitus elapſo, ſed poſt paucas hebdomadas locum ceſſuro initiis novæ Olympiadis 195. Denique Coss. Cajo Iulio Cęſare, Nepote Auguſti, & Æmilio Paulo. Deceſsiſſe autem circa Paſcha lento morbo conſumptum, circa cujus initium conſpecta eſt Ieroſolymis Ecclipſis Lunę die 29. Decembris hora 5. poſt meridiem m. 14. ſ. 44. quę duravit horàs 2. m. 41. ſ. 20. ac conſequenter ſtatim poſt Sòlis occaſum conſpicua cunctis fuit per horas fermè duas. fuit autem digitorum 7. m. 45. hoc eſt digitorum ferè octo. quatriduo ante, nempe 25. Decembris Chriſtus Dominus natus in Bethleem fuerat; & triduò poſt circũciſus, Ieſu nomen accepit ipſis Kal. Ianu. Anni Iuliani 46. Periodi Iulianę 4714. unde procedit initiũ Ærę Chriſtianæ vulgaris, à qua hic annus numeratur 1663.

¶ XXVII. DORMIRE.

Ioan.xi.2. Chriſtus ait: *Lazarus amicus noſter dormit*. Paulò poſt: *Dixerat autem Ieſus de morte ejus*. Periphraſim mortis per ſomnum qui propriam putant mortis Iuſtorum, refelluntur ijs Scripturę locis, quæ Ieroboamum, Baaſam, Amri, Achabum, & alios homines impios, & ad extremum impœnitentes, non minus dormiſſe cum Patribus in morte dicunt, quàm Abraamum & Davidem. Veriùs dicemus eſſe iſtum quendam Euphemiſmum inſtinctu naturę communis apud omnes ferè gentes uſitatum. Amat enim genus hominum, horrore ac pudore quodam innato, triſtium & obſcœnorum neceſſaria mentione vicarijs vocibus defungi. Hinc Latini *fuiſſe* & *vixiſſe* pro *mori* dicunt. Græci cùm mortuum indicare volunt, μακαρίτην vocant. quòd videtur imitatus Perſius, dum Sat.iii. ſic ſcribit:

Hinc tuba, candelæ, tandemque beatulus alto
Compoſitus lecto, craſſiſque lutatus amomis. &c.

Hebręis dormire utrumque uſum exhibet. nam & mortis triſtitiam & τῶν ἀφροδισίων ingratam memoratu fœditatem eo verbo circumloquuntur; ut apparet ex Gen.xxxiv. 33. & 34: Exodi xxii. 16. Levitici xix. 20. xx. 21. lociſque alijs ſexcentis. Severus Sulpitius ad aliud genus turpitudinis velandum iſto vocabulo uſus eſt, dum in Hiſtoria referens quod legitur cap.24. libri primi Regum: *ingreſſum Saulem in ſpeluncam ad purgandum ventrem*, ſcribit in ea ſpelunca dormiviſſe Saulem: honeſtè videlicet exprimens rem dictu ſubturpem.

¶ XXVIII. ELI & ELOHI

Matth.xxvii.46. *Eli Eli lamma ſabactani*. Marci xv. 34. *Elohi Elohi lamma ſabactani*. Initium eſt Pſalmi xxii. ſi more Hebræorum numeramus, Latini & Græci xxi. putant. Hunc Pſalmum videtur in animo, atque adeo in ore habuiſſe Chriſtus Cruci affixus, ut ſolebat Prophetias eventis admovere. Sed quædam diverſitas eſt. Hebręa ſic habent: אלי אלי למה עזבתני, *Eli Eli lamma azabtani*; quam lectionem Latina Vetus exhibet. id quod Druſius [a] ſtomachans Hieroymo imputat. Operæpretium eſt habere hic ſpecimen Calviniſticæ modeſtiæ adverſus Sanctos Eccleſiæ Patres: *In Latina vetere* (inquit Druſius) *lamma azabtani. lectio à Patre Hieronymo in lib. de Nom. Hebr. ſtomachum mihi facit Hieronymus, qui tàm temerè ſolicitet ſcripturas Græcas. adeone imperitus fuit, ut neſciverit Chriſtum locutum Syriacè. Ex eius officina eſt Beelzebub & Belial in Libris Latinis*. En quid triobolaris Grammaticus audeat in ſummum Eccleſiæ Doctorem. Scimus שבק *ſabac* Syriacè idem eſſe quod עזב *azab* Hebraicè. Et fortaſsè Matthæus locum à Chriſto recitatum ut jacebat in Archetypis extulit. cùm tamen ipſe

[a] Cap.xiij Comment. Poſt. ad voces Hebr. N.T.

Chriſtus

Chriſtus eo modo pronunciaverit quem Marcus expreſsit, Syriacè ac ac vernaculè. niſi dicamus; quod facilè potuit fieri, Chriſtum bis idem pronunciaſſe, ſemel hebraicè, iterum vernaculè.

¶ XXIX. EMMANVEL.

Matth. 1. 23. *Et vocabunt nomen eius Emmanuel, quod eſt interpretatum nobiſcum Deus*. nempe ex עם *im* præpoſitione hebraica æquivalente latinæ *cum*, addito נו *nu* pronomine affixo plurali primæ perſonæ; adjunctoque ad extremum אל *El*, quod Deum ſonat, conflatur unum vocabulum עמנואל *Immanuel*, aptiſſimum ad deſignandum Deum homini conjunctum in una perſona: quale compoſitum ſignificatur illis Ioannis Evangeliſtæ verbis: *Verbum caro factum eſt, & habitavit in nobis*. non ergo τὸ *cum* quamcumque præſentiam, aut converſationem Dei cum hominibus deſignat; ſed intimam conjunctionē δι' ἑνώσεως ὑποστατικῆς per unitionem, aut (quod uſu ſcholarum invaluit) unionem hypoſtaticam, qua *Sicut anima rationalis & caro unus eſt homo; ita Deus & homo unus eſt Chriſtus*. ut eſt in ſymbolo Athanaſij. Ergo τὸ *habitavit*. quod Ioannes hic poſuit, non vulgari notione accipiēdum eſt, quaſi ſonet commorari in domo; huic enim tunc reſponderet verbum ᾤκησεν, quod nequaquam hic ponitur, ſed ἐσκήνωσεν, à σκῆνος corpus interdum ſignificante. ut & hic ſimilitudo ſumatur à nexu animæ cum corpore, ad exprimendam conjunctionem Verbi Divini cum humana natura. nec abhorret ab uſu etiam Scriptorum Latinorum talis ſignificatio verbi *habito*. Sic enim Turnus apud Virgilium Æneid x1. Drancem alloquitur.

> *Numquam animam talem dextra hac (abſiſte moveri)*
> *Amittes: habitet tecum, & ſit pectore in iſto.*

¶ XXX. ENCÆNIA.

Ioan. x. 22. *Facta ſunt Encænia Hieroſolymis, & hiems erat*. Hoc feſtum erat anniverſarium dedicationis Templi. Triplex autem in Scripturis reperitur ejuſmodi ſolemnitas olim inſtituta. Prima iii. Reg. cap. 8. quando Salomon perfectum à ſe Templum ingenti celebritate conſecravit, menſe Ethanim (ut ibi ſcribitur verſ. 2.) *in ſolemni die ipſe eſt menſis ſeptimus*, vulgò Tiſri dictus, (reſpondens fere Septembri Iuliano) & hujus die 23. ſed ne hæc ſolemnitas hoc loco intelligatur, obſtat quod menſe Ethanim, ſive Septembri nondum eſt hyems, qualis hic diſertè aſſeritur jam fuiſſe. De alijs ergo duabus utrius hic ſit mentio, diſquirendum eſt: Prior eſt quæ notatur 1. Eſdræ cap. vi. 15. ubi narrata ædificatione ſecundi Templi, Cyri juſſu perfecta, ait Eſdras: *Et compleverunt domum Dei iſtam, uſque ad diem tertium menſis Adar, qui eſt annus ſextus Regni Darij Regis. Fecerunt autem filij Iſrael Sacerdotes & Levitæ, &*

reliqui filiorum Tranſmigrationis dedicationem domus Dei in gaudio &c. Menſis Adar Februario reſpondens, tametſi jam tum annus in Iudæa emergere in ver dicatur, utcumque tamen pati poſſet conjunctam mentionem hyemis; cùm etiam menſe Niſan poſteriore frigus Ieroſolymis tale fuiſſe, ut ad ignem ſe homines calefacerent, certum habeamus ex Joan.xviii. 18. niſi Encæniorum vox,non tam conſecrationem Templi de novo ædificati, quàm ejus prophanati & deſolati renovationem ſonans, potius indicaret Templi reſtaurationem à Iuda Maccabęo celebratam primùm per dies octo, à die 25.menſis Casleu, & tranſmiſſam in religionem poſterorum ritu anniverſarię ſolemnitatis. narratur res primo Maccab.iv.57. his verbis: *Et ornaverunt faciem Templi coronis aureis & ſcutis, & dedicaverunt portas & paſtophoria, & impoſuerunt eis ianuas, & facta eſt lætitia in populo magna valde... Et ſtatuit Iudas & fratres eius, & univerſa Eccleſia Iſrael, ut agatur dies dedicationis Altaris in temporibus ſuis ab anno in annum per dies octo à quinta & viceſima menſis Casleu cum lætitia & gaudio.* Menſis Casleu in confinia Novembris & Decembris Iulianorum incurrit. & ejus dies quintus viceſimus eo anno præcisè incidit in quartum decimum Decembris noſtri,ſi Scaligero credimus,ſi alijs,in quintum decimum. quo jam tempore nullum dubium eſt quin Ieroſolymis hyems eſſet. Obſervo in loco recitato ex cap. 4. primi Maccab. mentionem eſſe dedicationis ſolius altaris, quod ſolum nempe recens conſtructum fuerat, ut paulò ante ibi narratur, amoto & ſepoſito veteri, quòd id fuiſſet à Gentibus pollutum. quaſi videatur ſacer Scriptor indicare reliqui Templi nõ dedicationem tunc celebratam, ſed ἐγκαινισμὸν renovationem, ſive *encænia*. Ioſeph lib. Antiquitatum xii. cap. 11. ἑόρταζε δὲ Ἰȣδας ἀνάκτησιν τῆς περὶ τ̀ ναὸν θυσίας ἐφ' ἡμέρας ὀκτὼ. *Celebravit Iudas reſtitutionem ſacrificiorum in Templo diebus octo* &c. accuratè diſtinguens & ipſe dedicationem à renovatione per vocem ἐγκαίνια magis propriè deſignata. quamquam non ignoro dedicationem etiam primam Templi Salomonici græcè à lxx. Interpretibus verbo ἐγκαινίζειν expreſſam iii. Reg.viii.64. & ii.Par.vii. 5. fortè non ſine catachreſi aliqua, quòd hebraicum חנך *Chanac*, quòd ſonat dedicare, aliena lingua reddere ſtudẽtibus,non aliud aptius verbum occurreret; ſalva tamen ejus magis naturali convenientia cum renovatione prophanati, quam cum dedicatione primùm ædificati Templi, ut eſt dictum.

¶ XXXI. EPHPHETHA.

Marci vii. 34. *Et ait illi* (Chriſtus ſurdo) *Ephphetha, quod eſt, adaperire*. in gręco διανοίχθητι. nequis *adaperire* pro pręſenti infinitivi poſitum putet. eſt enim imperativi paſſivi. Radix hebræa פתח *pathach*, aperuit, in ſeptima conjugatione Hitpael, התפתח *hithpatheach*, & ἀφαιρέσεως χάριν *hithpathach*, *aperi te* ſive *adaperire* in jubendi modo. Inde ת thau alterum excidens cõpenſatur geminato פ ph, unde eſt הפתח. Iam ח mollitur in א uſu Syriaco, ut ſine aſpiratione rectè ſcribatur

gręcè

græcè latinèque *ephphetha*. Videri poteſt non ſine myſterio retentam ab Evangeliſta hoc dumtaxat loco, quam Chriſtus tunc uſurpavit hebręã vocem. An hoc dicamus factum, ut indicaretur primam inter omnes hebraicam linguam aperuiſſe hominum aures ad fidem, prolatis per eã primùm, & in ſcripta miſſis Divinis oraculis?

¶ XXXII. FILIVS HOMINIS.

Paſſim in Evangelijs Chriſtus ſeſe appellat *Filium hominis*. Sic eum jam Daniel vocaverat cap.vii. 13. *Et ecce in nubibus cæli quaſi Filius hominis veniebat*. Proprium hoc igitur velut nomen Chriſti eſt. unde Origenes id vocabulum Ezechieli & Danieli tributum exiſtimat propter peculiarem utriuſque cum Chriſto ſimilitudinem. Verba ejus hęc ſunt in Catena nondum edita ad cap.ii.Ezechielis. ὅσον ἐφ' οἷς μεμνήμεθα, συνεχέστατα μὲν ὁ δι' ὅλης προφητείας ὁ, υἱὲ ἀνθρώπου, λέγεται πρὸς τὸν Ιεζεκιὴλ, σπανιώτερον δὲ πρὸς τὸν Δανιὴλ, ὧν ἑκάτερος ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ τύπος ἦν τοῦ πρὸς τοὺς αἰχμαλώτους ἡμᾶς ἐξεληλυθότος Ἰησοῦ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν. *quantum meminimus frequentiſſimè per totam prophetiam compellatur Ezechiel illa voce* Fili hominis, *rarius autem Daniel. quorum uterque in captivitate figura erat eius qui ad nos captivos venit Ieſus Saluator noſter*. ſic Origenes. Rectè autem Theodoretus in eadem Catena iſtam appellationem ad depreſſionem & humilitatem pertinuiſſe obſervat; ſic ſcribens: υἱὸν ἀνθρώπου προσαγορεύει, μονονουχὶ λέγων μὴ ἐπιλάθῃ τῆς φύσεως, θεωρίας ἠξιωθεὶς, ἀλλὰ γνῶθι σεαυτόν. *Filium hominis appellat, tantum non dicens: ne obliviſcaris naturæ, viſione dignatus: ſed noſce teipſum*. Hęc ille. Verùm præter admonitionem naturę, ex uſu peculiari Hebręorum, filius hominis vilem & exiguæ ſortis, nulliuſque dignitatis homuncionem ſonat. unde commendat nobis Chriſtus modeſtiam & humilitatem ſuam iſta ſibi appellatione ſumenda. Neq, verò eguit aut expectavit quemadmodum Ezechiel & Daniel, ut ab alio id ei nomen tribueretur ejus deprimendi gratia; ſed ipſe ultrò aſſumpſit, quippe ſe volens exinanivit, & eum ſtatum elegit qui ab Iſaia deſcribitur cap. 53. *Vidimus eum deſpectum & noviſſimum virorum*. Reſtat demonſtrandum ex uſu linguę ſanctę בן אדם *ben Adam, filium hominis* dici de perſona vili. Gen.vi. 2. *Videntes filij Dei filias hominum quod eſſent pulcræ, acceperunt ſibi uxores ex omnibus quas elegerant*. Rectè veteres Hebręi Scholiaſtæ obſervant ad hunc locum, ijs verbis ſignificari filios Principum cepiſſe omittere ſervatum eatenus morem uxores adſciſcendi dignitate ac nobilitate pares: & unius libidinis ſuaſu mulierculas vilis generis ac ſortis infimæ ſola forma commendatas adſciviſſe conjuges. Aquila Græcus Interpres pro *Filij Dei, Filios Deorum* reddit: quod ex ejus mente declarans Theodoretus, Catena Gręca non edita, in Geneſin: docet, Enoſum Sethi filium Adami Nepotem propter pręſtãtem pietatem & virtutem, Deum nominatum. nam quod Vulgatus habet de Enoſò Gen.iv. 26. *Hic cepit innovare nomen Domini*: Aquila ex Hebręo ſic interpretatur: τότε ἤρχθη τοῦ ἐπικαλεῖσθαι ἐν ὀνόματι

Κυρίου,

Κυρίου, *Tunc cepit cognominari in nomine Dei*, quod declarans Theodoret. αἰνίττεται δ' ὁ λόγος, ὡς διὰ τὴν εὐσέβειαν οὗτος πρῶτος τῆς θείας προσηγορίας ἐπέτυχε καὶ ὑπὸ τῶν συγγενῶν ὠνομάσθη Θεός· ὅθεν οἱ ἐκ τούτου φύντες υἱοὶ Θεοῦ ἐχρημάτιζον. *Significatur his verbis, propter eximiam religionem hunc primum divinam appellationem conſecutum, & à cognatis Deum nominatum, unde qui ex eo ſunt orti, filij Dei dicebantur*. Vides, nobilitatem eximiam familiæ primariȩ appellatione iſta *Filiorum Dei* deſignatam: indeque à contrario potes intelligere, filias hominum dici mulieres è vulgo ac fæce plebis. Symmachus pro υἱοὶ Θεοῦ *Filij Dei* vertit υἱοὶ τῶν δυναστευόντων, *Filij Principum*, hoc eſt Iuvenes nobiliſſimi è primarijs orti familijs. Eſt & inſignis locus Pſalmo xlix. 3. quo filios hominum dici plebejos manifeſtè demonſtratur. Pro illis Vulgatæ verbis: *quique Terrigenæ & Filij hominum*, Hebrææ origines ſic habent: גם בני אדם גם בני איש *gam bene Adam gam bene iſc*, hoc eſt: *etiam fily hominis, etiam fily viri*. quibus verbis ſignificari optimates & plebejos, oſtendunt verba ſtatim ſequentia, idem aliter exponentia more receptiſſimo linguȩ Sanctæ, *ſimul in unum dives & pauper*. nempe divites, *filij viri*, pauperes, *filij hominis* dicti prius fuerant. Nam ne quis ſuſpicari poſſit prius illud in Hebræo membrum גם בני אדם *gam bene Adam*, *etiam filij hominis*. ad nomen *dives* in ſecundo commate priori loco poſitum referri, præcaverunt Septuaginta Interpretes, qui בני אדם ex Hebrȩo Γηγενεῖς reddunt, ex quibus vulgatus *terrigenæ* poſuit. Notiſſimum autem eſt ignobiles homines terræ filios vocari. quod prȩſertim de ijs dictum, qui ex matribus plebeijs nati erant, videtur indicare vulgaris Poëtarum uſus, Gigantes terræ filios dicentium. Totam autem fabulam pugnare auſorum cum Dijs Cigantum ex loco ſuperius laudato libri Geneſis obſcura traditione manaſſe, ferè omnes conſentiunt. quia ergo Gigantes Geneſis vi. 4. potiſſimum imputantur matribus quaſi nihil ex generoſitate patrum traherent, vilitatem genitricum per omnia referrent, unde illis in ſolidum imputari videntur illis verbis: *illæque genuerunt. iſti ſunt potentes à ſæculo viri famoſi*. velut diceret: geniti à ſolis mulieribus, non item à viris, videbantur. Ideo in famam & celebrem fabulam evaſit ipſos fuiſſe terrȩ filios, unde equidem in eam opinionem venio iſta vulgari Scripturis ſacris formula quà tenues exileſque homunciones *filij hominis* dicuntur, voce *hominis* utrique ſexui communi, potiſſimùm indicari maternam originem, ut filius hominis intelligatur *filius mulieris*. Confirmatur id ex loco paulò ante tractato Pſalm. xlix. verſ. 3. ubi τῷ תני ארם *bene Adam*, quod ſonat *fily hominis*, opponitur בני. איש *bene iſc*, hoc eſt *filij viri*. ergo ab eo qui filius hominis dicitur, quaſi excluditur participatio generis virilis, quod item adſtruitur ex Pſalm. iv. 3. ubi pro eo quod vulgatus ex Septuaginta vertit: *filij hominum* &c. Hebrȩus legit: בני איש *bene iſc*, hoc eſt, *filij viri*. Agi autem ibi de hominibus dignitate præſtantibus, ſententia ipſa loci exigit, præſertim ſi repetatur ex originibus hebrȩis: quæ ſic ad verbum ſonant: *filij viri uſquequo gloriam meam in ignominiam, uſquequo diligetis vanitatem &*

quære-

quæretis mendacium ? quaſi diceret : ò potentes & illuſtres,quouſq; abjicietis gloriam quam dedi vobis, in ignominiam flagitiorũ, amore adhærentes rebus vanis,& bona falſa captantes ? Preterea videmus, qui vel ſe, vel alios deprimere ſtudent,originem eorum quos extenuant ex matre recenſere. David ſe humilians coram Deo Pſalm. cxv.16.ait : *Ego ſervus tuus & filius ancillæ tuæ*. Iud.xi.1. Iephthe,qui contemptus à fratribus & exhæredatus à patre, ignobilis habebatur vocatur *filius mulieris meretricis*. cùm tamen, ut ibidem additur, patrem haberet Galaad virum opulentum & nobilem. Primi Regum cap.xx. v.30. Saul excandeſcens in filium ſuum Ionathan,vocat illum, contumeliæ cauſa, *filium mulieris*. quibus equidem in eam allicior ſententiam,ut exiſtimem aliud præterea myſterium latère in illa tam conſtanter à Chriſto aſſumpta nomenclatione *filij hominis*. non; inquam, ſola fuit ratio modeſtiæ, quæ Dominum Ieſum impulit ad ſe *filium hominis* vocandum;ſed eo quoque ad illud motùs eſt, quòd talis appellatio certum, & maximè proprium perſonæ ipſius characterem haberet in arcano latentem. Etenim cùm ex uſu tenues homines filij hominis cum reſpectu ad matrem dicerentur,Chriſtus ſe filium hominis vocando,natum ex Virgine ſine viri opera innuebat. Neque alia videtur fuiſſe Danielis mens loco initio citato, nempe cap.vii.v.13.dum filium hominis ſe vidiſſe ait cum nubibus cœli venientem: quo loco ſeſe nominatim indicatum,manifeſtè declarat Chriſtus, ſæpè iterans in Evangelijs, Matth. xxiv. 30. xxvi. 64. Marci xiii. 26. xiv. 62. Lucæ xxi. 27. Filium hominis venturum in nubibus cœli; ut rectè obſervat Euſebius in Catena Græca ad illum Danielis locum; cujus ſi conſulas origines, בר אנש Bar enaſch poſitum reperies pro filio hominis. Poteſt autem, ut viri doctiſſimi rectè admonent *Bar enaſc* verti *filius mulieris*. nam אנשה & נשה hebraicè mulierem ſonat. Huc unicè facit una ex arcanis notionibus vocabuli שילה *ſcilo* uſurpati ad deſignandum Chriſtũ in celeberrima Iacobi Prophetia, Geneſis xlix. 10. Alia ejus nominis ſignificata exponam inferius ordine ſuo, verbo *Siloe*. nunc quod ad hunc locum propriè pertinet dicam: Placere nónullis Enarratoribus vocis שילה eſſe illá ex voce שיל *ſcil*, quæ *filium* ſonat. quòd non gravatè recipiam, cùm meminerim, magno cõſenſu Iudæorum veterum,inter propria & characteriſtica Meſſiæ nomina *filij* appellationem poni, prout ex multis Thalmudis locis demonſtrant viri docti Galatinus & Buxtorfius. unde in Evangelio Ioannis Chriſtus interdum appellatur *Filius* ſine addito, ut cap.viii. 36. jam de litera ה *he*, quæ in fine additur elegans eſt conjectura Rabbi Davidis Kimhii apud Galatinum lib. iv. cap. iv. qui præfatus שיל non quemcumque, aut in quocumque ſtatu filium ſignificare; ſed pro eo tẽpore quo eſt intra matris uterum,formatus jam & animatus, ſed nondũ editus, obſervat literam ה eſſe affixum pronominis poſſeſſivi femininum; ac conſequenter ſcribendum cum matpic, puncto in ventre hoc modo הּ, & vocabulum integrum legendum שילה ſcilach, quod ſignificat βρέφος ἐκείνης, *fœtus eius* in feminino genere,hoc eſt prolès mulieris

Vide Buxtorf. in voc. נין

lieris ſolius; quoniam ex Virgine ſine viri conjugio mirabiliter fœta naſciturus eſſet Meſſias, ita ille apnd Galatinum: Sed apùd Petrum Martinium in Pugione fidei capite iv. ſecundæ partis ſectione xi. aliter de eodem argumento diſſerit: Ait enim vocabulum שילה ſignificare *filium eius*, hoc eſt mulieris. quod enarrans, addit: *derivatur enim ex vocabulo.* שליה *Sceliha, id eſt,* Secundinæ, *quæ eſt burſa quædam intra quã manet infans dum eſt in vtero matris; quæ quandoque ſumitur in ſcriptura pro embryone in matre*: Hactenus David Kimhi. Ipſe autem Petrus Martinius hæc addit: *notandum autem, quod Siloh dicitur a* שליה*, ſilya, ita quod y græcum ibi non ſit vocalis, ſed conſonas.* שליה *vero hebraicè dicitur a Medicis Latinis* Secunda, *vel* Secundina: *& fit de ſemine matris tantùm. unde Macer de viribus Herbarum, vbi de Pulegio tractat, ait.*

Vt nondum natus teſta circumdatur ovi
Pullus, ſic infans matris de ſemine facta
Quam naſcens rumpit quaſi teſtam pullulus ovi.
Iſtas pelliculas Medici dixere ſecundas,
Quæ mox expoſitos naturæ iure ſequuntur.

Cùm itaque Spiritus Sanctus per Iacob & Moyſen loquens, Meſſiam Siloh nominarit, Siloh *verò derivetur atque dicatur à* שליה *quaſi Secundinus à Secundina, quæ quidem fit de de matris ſemine, ut per Macrum etiam ante Dominum Ieſum Chriſtum dictum eſt; quid aliud voluit per hoc apertiùs nunciare, quàm quod Chriſtus ſecundùm corpus, non de ſemine patris, ſed de ſubſtantia tantùm matris eiuſdem Spiritus Sancti virtute fuerat procreãdus.* Hæc ibi Martinius, Opponi poteſt hactenus dictis autoritas S. Iuſtini Martyris, apud quem in Libro Reſponſionum ad Orthodoxos hęc proponitur interrogatio, ordine ſexageſima ſexta: Ἐπειδὴ συνεχῶς ὁ Κύριος υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου καὶ οὐχὶ τῆς ἀνθρώπου, ἑαυτὸν ὀνομάζει, καὶ διὰ τούτο πειρῶνται οἱ ἄπιστοι δεικνύναι, ὡς ἐκ γαμικῆς συναφείας ὁ δεσποτικὸς γέγονε τόκος· τὸ γὰρ τοῦ ἀνθρώπου, φασὶν, οὐ θηλείας ἐστὶν, ἀλλὰ ἄρρενος τὸ ὄνομα· ποίοις τῶν λόγοις χρησάμενοι τὴν τοιαύτην λοιδορίαν μάταιον λεγομένην ἐλέγξομεν; *Quoniam aſſiduè Dominus filium hominis cum articulo maſculino ſeipſum nominat; & inde infideles conantur oſtendere, è nuptiali coitu Dominicum extitiſſe partum. Nam vox hominis,* inquiunt, *cum articulo maſculino, non fœminam, ſed virum indicat. quibus igitur utentes argumentis fundamento carere hanc contumeliam, & vanam eſſe calumniam demonſtrabimus?* Ad quod ipſe reſpondet admittendo, cum ſe filium hominis Chriſtus dicit, de viro intelligere; nempe Ioſepho. non quod ex ipſo eſſet verè genitus, ſed quod ejus filius putaretur, ſicut ipſe Ioſeph filius Heli putabatur, cùm Iacobi eſſet. Ad hęc primùm excipio jam pridem à Bellarmino, alijſq; viris doctis manifeſtè demonſtratum, iſtum librum Reſponſionum ad Orthodoxos, non eſſe S. Iuſtini Martyris; ſed Autoris longè poſterioris. Deinde cujuſcumque tandem id Opus fuerit, ajo: nimis eum liberaliter concedere voce hominis virum intelligi, infirmo ad id indicio articuli maſculini, cùm nomen homo, & quæ ei reſpondent in alijs linguis, utrique ſexui commune ſit, In Hebręo etiam בר בנש *Bar anaſ*, quod apud

apud Danielem cap.vii. 13.legitur,& quod de ſe frequentaſſe Chriſtum eſt veriſimile, mulierem potiùs deſignet, ut ſuperius oſtenſum eſt. Itaque cùm Græcos ſuæ linguæ ratio cogit vocabulo ambigui ſexus alterius indicem apponere articulum, non continuò colligendum eſt, dimidio ſuæ notionis id vocabulum mulctandum: ſed citra excluſionem fœminini ſexus, maſculini expreſſio accipienda eſt. quod ſic uſus & ratio præſcribat, ut ubi neceſſitas præſcribit utrumque ſexum una mentione conjungere, rationem, ſono tenus haberi potioris, ſalvo jure ac poſſeſſione ſequioris. ut cùm dicimus pater meus & mater mea mortui ſunt: etſi vox,mortui,maſculina ſit, non tamen ab ejus ſignificatu matrem excludimus. Ergo ut imbecillam adverſus ſtabilita unius Græcæ linguæ propriam, & in ea ipſa commodè explicabilem,ductam ex virili articulo exceptionem reijcimus. Summa igitur dictorum ſit: Appellationem Filij hominis à Chriſto aſſumptam, ita præſeferre humilitatem ejus, ut ſimul ex ipſius mente arcanò innuat Nativitatem ejus ex Matre Virgine ſine viri complexu gravidata, quæ ipſius eſt ſingulariſſima proprietas, & character, per quem ab omni alio diſcernitur homine: ut meritò propterea in iſto ejus vero nomine id fuerit, ſi minus diſertè declaratum, certè indicatum ſubobſcurè:

¶ XXXII. FILIA SION.

Matth.xxi. 5. *Dicite Filiæ Sion* &c. Locus eſt ex Zach.ix.9.Filia Sion utrobique urbem Ieruſalem, aut etiam univerſam Nationem Iudaicam ſignificat, omnium Interpretum conſenſu. Non ſolùm in Scriptura urbes & gentes ſpecie mulierum pinguntur, ut ex illis patet, quæ paſſim in Prophetis occurrunt, *Filia Babylonis*, *Filia Aegypti*, *Filia Iuda* & ſimilibus: ſed apud exteros quoque Latinos ac Græcos. Sic Claudianus in Panegyrico Probini & Olybrij Romam Virginis ſpecie repræſentat. Neſcio quid videtur eſſe mulieri commune cum ædificio, ut propterea ædificandi verbum in prima ejus formatione deſcribenda uſurpetur,Geneſis ii. 22.& Proverb.xix.13. litigioſa mulier tectum vocetur jugiter perſtillans. Græci commune nomen habent κρήδεμνον ad explicandum ornatum mulierum & mœnia urbium. Homer. Ὀδυσσ.α. verſ.334. de Penelope:

> Ἄντα παρειάων σχομένη λιπαρὰ κρήδεμνα.

Idem Ὀδυσσ. ν. v.388. de urbe Troia:

> Οἷον ὅτε Τροίης λύομεν λιπαρὰ κρήδεμνα.

E'converſo, cùm turres urbium ſint, transfertur id tamen nomen ad muliebrem mundum. nam Syneſio Epiſt.iii. πυργοφόρος *turrigera* vocatur compta mulier, & ſuggeſtu crinium ornata. Nazianzen.εἰς γυναῖκας καλλωπιζομένας. Carmine in ſuperfluum mulierum ornatum:

> Μὴ κεφαλὰς πυργοῦτε νόθοις πλοκάμοισι γυναῖκες
> *Ne capita extruite in modum turris, aggeſtu*
> *Suppoſititiorum crinium, mulieres.*

Fff Quo

Quò fortè trahi poſſit illud Cant.viii.9. de Sorore parva : *Si murus eſt, ædificemus ſuper eum propugnacula argentea* . & illud aliud vii. 4. *Collum tuum ſicut turris eburnea* . & iv. 4. *Collum tuum ſicut turris David, quæ ædificata eſt cum propugnaculis* . Euripides quoque in Hecuba v.897.urbem Trojam raſam fuiſſe ait à corona turrium . hoc eſt everſas fuiſſe illius turres, quæ illius velut crines erant .

> Ἀπὸ δὲ στεφάναν κέκαρσαι
> Πύργων
> *Corona verò abraſa es*
> *Turrium* .

Denique ad probandum Provincias & Gentes in perſonam muliebrem figurari locus eſt inſignis Ezechielis xvi. 41. *Facient in te judicia in oculis mulierum plurimarum* . ubi pro *mulierum* Chaldæus Paraphraſtes vertit, מדנין *Medinim* , hoc eſt , *Provinciarum* .

¶ XXXIV. GABBATHA.

Ioan.xix.13. *Adduxit* (Pilatus) *foras Ieſum in locum qui dicitur Lithoſtrotos, hebraicè autem Gabbatha*. Anſelmus Laudunenſis Autor Gloſſæ Interlinearis, Gabbatha interpretatur collem vel ſublimitatem. Collis hebraicè eſt גבעה *Ghibba* . nec ſonus exactè , nec ſignificatio convenit , non enim λιθόστρωτος altitudinem ſonat , aut collem . Angelus Caninius apud Druſium ait גב de geminantibus ſecundam idem eſſe , quod סל , unde eſt מסלה *meſilla, via ſtrata* . ſignificare enim viam ſternere lapide . Hæc ille ſine teſte . In Lexicis Syriacis habemus גב *Gab* ſignificare crepidinem dorſum, aut ſuperficiem eminentiorem.quę notio nec abludit à re noſtra , nec ab origine degenerat . inde ergo formato nomine, *Gabbatha* dictus fuerit locus , in quo ſedebat pro tribunali Proconſul Prętor aut Procurator jus dicens , locus prominens ac populo conſpicuus , marmore ſtratus , unde λιθόστρωτος . Addit Tertullianus, locum iſtū ſeptum & clauſum fuiſſe cancellis marmoreis aut æreis. quale eſt quod Gallicè dicimus *Parquet, Baluſtre*. Fuiſſe autē λιθόστρωτον, *Lithoſtrotum* in Tribunali docet Appianus de Bell.Civil.lib.iii.pag.173 edit. Græcæ Pariſienſ. Regiæ anni 1551. ubi agens de Capite Trebonij ad Dolabellam tunc Aſiæ Præſidem delato, ait : Δολαβέλλας μὲν αὐτὴν (κεφαλὴν Τρεβωνίου) προὐτίθει ἐπὶ τοῦ στρατηγικοῦ βήματος , ἔνθα ὁ Τρεβώνιος ἐχρημάτιζε , προτεθῆναι . *Dolabella quidem ipſum* (Trebonij caput) *juſſit ſuper Proconſulari Tribunali , ubi Trebonius jus dixerat , proponi* . Et paulò poſt de militibus ſubdit Trebonio iratis ob necem Cæſaris : τὴν κεφαλὴν (Τρεβωνίου) οἷα σφαῖραν ἐν λιθοστρώτῳ διαβάλλοντες . *Caput Trebonij velut globum per lithoſtrotum jactaſſe* .

¶ XXXV. GEHENNA.

Gehennę vocabulum paſſim in Evangelijs uſurpatur ea notione quã exprimit Iuſtinus Martyr Apologia ſecunda pro Chriſtianis, ante medium, his verbis: Η γέεννα δ᾽ ἐστὶ τόπος ἔνθα κολάζεσθαι μέλλουσιν οἱ ἀδίκως βιώσαντες; *Gehenna locus eſt ubi puniendi ſunt qui iniuſtè vixerunt*. Sed hujuş ſignificatus ǫrigo inveſtiganda eſt. In libris veteris Teſtamenti rara eſt ignis ętemi noxijs animabus reſervati mentio. Traditio ferè tantùm arcana de hoc ſerebatur; & quędam in propheticis libris non multum expreſſa teſtimonia. Itaque cùm ſciamus ex Matth. 25. 41. ignem ęternum fuiſſe paratum Diabolo & Angelis ejus, tunc ſcilicet cùm illi peccarunt, ante hominem conditum, cujus felicitati non invidiſſent, niſi jam antea cecidiſſent: tamen in libro Geneſis ubi ex profeſſo Mundi origines traduntur, nulla diſerta reperitur Inferni aut ignis ſempiterni parati vel conditi mentio. Quæ res fortè Rabinos movit ad iſtum ignem ijs rebus annumerandum, quas ante Mundum conditas, more ſuo nugantes, aſſerunt. Sed longè prudentiùs & veriùs Rabbi Ioſe, & Rabbi Benaah, recitati à Petro Martinio in Pugione Fidei part. iii. diſtinct. 1. cap. vii. dixerunt creatũ fuiſſe ignem ęternũ die ſecunda Mundi, verba eorum referam; א״ר יוסי אור שברא הקב״ה בשני בשבת אין לא כביה עולמים, *Dixit Rabbi Ioſe: Ignis quem craavit Deus Sanctus ſecunda Sabbati, non extinguetur in æternum.* ותניא א״ר בנאה מפני מה לא אמר בו וירא אלהים כי טב בשני בשבת את בו אור של גיהנם: *Traditio eſt etiam, dixit Rabbi Benaah: cur non fuit dictum Gen. 1. in ſecunda Sabbati*: & vidit Deus quod eſſet bonum? *Propterea quod in ea creatus eſt ignis Gehennæ*. Hęc illi ex lege orali & cabala retuliſſe putandi ſunt. cæterùm quod in literæ cortice, ad quem ferè ſolùm craſſus & carnalis Hebræorum populus attendebat, nulla eſſet clara ignis æterni mentio, perexigua & obſcura ejus erat apud vulgus notitia in Iudaica gente. quare cum tempus fuit, diſertiùs tradendi res ſæculi futuri, fuit excogitandum ignotę antea rei novum nomen. Id commodè ſumptum è valle ſuburbana Civitati Ieroſolymæ diris olim ſacrificijs infami. Ibi enim nefarij homines filios & filias ſuas immolaverant dęmonijs, ut habetur Pſal. cv. 37. Immolaverant autem horribili planè ritu. nam in gremium Idoli ęnei multo intus igne ſuccenſi, & candentis, infantes jactabant; vel, ut alij ajunt, intra ipſa ſimulacri viſcera per oſtium quoddam immittebant, moxque ipſi circũ choreas & thiaſos inſana lætitia ducebant, inter tympanorum ſtrepitus data opera quam tumultuoſiſſimè perſonantium, nę ejulantium in ignis cruciatu puerorum gemitus ad bacchantium parentum aures perveniret. Hunc locum à tam nefaria ſuperſtitione purgaſſe Sanctus Rex Ioſias dicitur iv. Reg. xxiii. 10. his verbis: *Contaminavit quoque Tophet, quod eſt*

in convalle filij Ennom, ut nemo conſecraret filium ſuum, aut filiam per ignem Moloch. Erat Moloch nomen crudelis iſtius & ſanguinarij Saturni. גי *ge* hebraicè vallis eſt. הנם, *hinnom* autem *gemitum* ſonat. porrò Tophet תופת thopheth à תוף, quòd eſt tympanũ, inſanos clamores, fragoreſq; ſupremis innocẽtũ ardentium ejulatibus furioſiſſimè obſtrepentes ſignificat. Hinc ex *ge*, & *hinnom* formatum gehennæ vocabulum, rogo æternarum flammarum impios poſt mortẽ manentium deſignando inſtitutum, frequentiſſimè Chriſtus uſurpavit.

¶ XXXVI. HABITO.

Ioan. 1. *Et Verbum caro factum eſt & habitavit in nobis*. Præter ea, quæ dixi verbo Emmanuel, de notione verbi *habito*, hoc loco non omiſerim, videri non inveriſimiliter poſſe illo ſignificatam Chriſti moram in utero materno, toto ſpatio quod conceptum inter, partumque intercellit. Id enim Eccleſia profiteri videtur in quadam collecta: *Deus qui virginalem aulam Beatæ Mariæ ſemper Virginis, in qua habitares eligere dignatus es*. & in alia: *Omnipotens ſempiterne Deus, qui glorioſæ Virginis Matris Mariæ corpus & animam, ut dignum Filij tui habitaculum effici mereretur* &c. quæ illuſtrari poſſunt ex ijs quę diximus verbo *Filia Sion* de convenientia mulieris cum domo, ob quám eum eſt formata, ædificata dicitur. ut eſſet videlicet prima domus, in qua omnis homo in mundum veniens primùm excipitur, & multis menſibus diverſatur.

¶ XXVII. HERODIANI.

Memorantur hi Matth. xxii. 16. Marci iii. 6. quidam è Scribis Phariſæiſque, ac pręcipuis doctoribus, cùm hinc quidem ex intima notitia Prophetiarum intelligerent adveniſſe tempus prǽſtitutum advẽtui Meſſię: inde autem admiratione opum fortunęque Herodis, privatiſq; ſpébus, in ejus adulationem raperentur, ſectã feceerunt cujus hoc erat Princeps dogma: non alium aut Scripturis pędictum, aut Iudęis expectandum Meſſiam, quam Herodem Magnum. Hos fuiſſe multos & Primores Civitatis Ieroſolymæ, apparet ex ijs quæ Matthęus ſcribit cap. ii. v. 3. de Adventu, & interrogatione Magorum, ubi eſſet qui natus erat Rex Iudæorum, Herodem & omnem cum eo Ieroſolymam eſſe turbatam, dogmate videlicet ac factione Herodianorum ibi prævalentibus. Hi porrò alterius expectandi aut nati Meſſiæ mentionem non ferebant. Quin credibile eſt quoſdam è potentioribus, aut zelantioribus ipſorum, Herodi per aliquod ſpatium ſuperſtites, in cauſa fuiſſe, cur ſeriùs ex Ægypto Chriſtus redierit; expectante Angelo ad præcipiendum Ioſepho reditum, dum verè dicere poſſet: *Mortui ſunt enim qui quærebant animam Pueri*. Ad quem locum rectè notat Sanctus Hieronymus: inde apparere Scribas & Phariſæos, videlicet qui ex ijs Herodianis erãt, inſtin-

ſeu hæreſis quam profitebantur,inſidiatos fuiſſe vitæ Pueri in Bethleem nati, cujus ortum rationibus ipſorum contrarium videbant.

¶ XXXVIII. HYDRIÆ SEX.

Ioan.ii.6. *Erant autem ibi lapideæ hydriæ ſex poſitæ ſecundum purificationem Iudæorum, capientes ſingulæ metretas binas vel ternas.* In his verbis duo notantur quæ capacitatem iſtarum hydriarum indicant,ex cujus obſervatione creſcit admiratio ſigni à Chriſto patrati, propter copiam extraordinariam producti ab eo ex aqua vini. Prima circumſtantia hic notata emphaſim capacitatis habens eſt, quòd illæ hydriæ ibi poſitæ eſſent *ſecundum purificationem Iudæorum*, hoc eſt ad varios uſus baptiſmatum & lotionum quotidianarum civili & religioſa ratione Iudæis per id tempus uſitatarum, quo tempore & Romana conſuetudo lavandi totũ corpus antequam ad cœnam accumberent,jam in eas regiones penetraverat, ut ex multis indicijs intelligitur, quæ Petrus Ciaconius erudita de Triclinio Diatriba collegit: & ad ſacros præterea legalium lotionum vel præſcriptarum ritualibus veris, vel ſuperſtitioſa ἐθελοθρησκείᾳ per traditiones ſupervacaneas, quas Chriſtus interdum improbavit, inductarũ. Ad quod opus erat magnã ſemper in ſingulis domibus præſtò eſſe aquæ copiam, quanta nempe ad balneas ſingulis domeſticorum quotidie parandas, & plus ſemel in die frequentandas, tum ad luſtrationes lotioneſque, ſive, ut Evangelium loquitur, baptiſmata,calicum, urceorum,nonnunquam & veſtium in occurſu immunditiarum fortuitarum, ſufficerent. Sed & prçter ducendam ex iſto uſu conjecturam, quantitas aquæ ſecundò certius exprimitur per numerum metretarum quas hydriæ iſtæ tunc, ut Evangeliſta obſervat, uſque ad ſummum impletæ continebant: *Capientes*, inquit, *ſingulæ metretas binas vel ternas*. quo ſignificat nullam earum minus duabus metretis cepiſſe; aliquas etiam trium metretarum fuiſſe capaces. quis ſit modus metretarum, magna lis eſt inter curioſos antiquarum menſurarum. nos ijs accedimus, qui metretam eamdem menſuram cum bato & cado eſſe putant: continet autem cadus duodecim congios: congius verò ſex ſextarios. porrò ſextarius hebraicus par attico continet uncias duodeviginti. metreta igitur quçlibet habet uncias mille ſexcentas ſexdecim. quia verò in ſex hydrijs partim duarum, partim trium metretarum,ſunt metretæ ſaltem ſedecim,aut etiam octodecim: ſi numerus unciarum per 18. numerum metretarum ducatur, fient unciç trigintaduo millia trecentæ viginti; quæ faciunt libras duodecim unciarum bis mille centum & ſexaginta duas cum aliquot excedentibus minutijs. Hæ ad noſtrates redacta menſuras efficiunt dolia,Toloſæ (qua in urbe hæc commentabamur) uſitata, & vulgò *barriques* dicta,ferè quinque. ut merito magnitudinem hydriarum, & vini ex aqua aqua producti copiam expreſſerit Sedulius Poëta Chriſtianus antiquus & elegans, his verſibus:

Implevit ſex ergo lacus hoc nectare Chriſtus,

Quippe

prȩſcriptum erat, Levitici ii. 13. *Quidquid obtuleris ſacrificij ſale condies: nec auferes ſal fœderis Dei tui de ſacrificio tuo. In omni oblatione tua offeres ſal.* Id jam Christus in damnatis quoque ſervandum ait: cæterùm eorum ſalem ignem futurum. nam & in ſale ignis elementum ineſt, ut ait S. Hilarius com. ad Matth. cap. 4. & viciſſim in igne vis agnoſcitur perpetuandi, & à corruptione ſervandi. Lignum ecce minus durabile lapide eſt, & tamen carbones, hoc eſt lignum, igne quodammodo conditũ, & veluti ſalitum, ȩternitatem ȩquat, aut ſuperat marmorum. unde Architecti Templi Dianæ Epheſiæ ad ſoliditatem operis majorem, carbones fundamentis ſubſtraverunt. Vide Philonem Byzantium editum ab Illuſtriſſimo Leone Allatio; & in eum eruditiſſimas ejuſdem notas. Simili perpetuitatis & certæ in tempus omne durationis ratione Agrimenſores & Geodetæ terminis latifundiorum carbones ſubſternebant. ut videre eſt in Collectione iſtorum Autorum. His conſentaneum memini me legere perelegantem S. Auguſtini locum in libris de Civitate Dei. Sed hæc ad rem propoſitam pro inſtituto ſufficiunt.

¶ XLI. INDVCERE IN TENTATIONEM.

Matth. vi. 13. Luc. xi. 4. in orationis à Chriſto traditæ formula inter cȩtera hoc à Deo petere docemur: ne nos inducat in tentationem. quod quid ſit explicandum ſemel eſt. In tentationem quodammodo intrat, qui tentatione pervertitur & cadit: abſit autem ut Deus, qui *neminem tentat, & intentator malorum eſt*, juxta dictum Apoſtoli Iacobi, nos quos ſalvos cupit, in eam ultro foveam impellat aut prȩcipitet. nec hoc petimus ab eo ne faciat, quod ſua illum pietas & ſanctitas facere non ſinit. Quid ergo? quia nos liberos fecit, & liberè mereri gloriam juſſit, occaſiones offert certaminum, vires ad vincendum ſuggerens, auxiliaq; ſubminiſtrans, noſtro tamen arbitrio ſubjuncta, quæ niſi nos cooperari
velimus, effectum habitura nequaquam ſunt. Porrò ipſe novit figmen- *Pſ. 102.*
tum noſtrum, ut Pſalmographus loquitur. Scit, inquam, & exactè cal- 14.
let quid quâque in occaſione libertatis exercendæ decreturi ſimus liberè; quid ad cujuſque oblationem auxilij facturi. Habet autem ad manum talium auxiliorum innumerabilem paratam copiam; & priuſquam eorũ quodq; ſuggerat, jam tum intelligit an eo ſimus uſuri: ac ſi nobis ob noſtram inertiam id fore inutile provideat, videt in theſauris ſuis alia, quæ ſi darentur, effectu non carerent. ad ea tamen danda non obligatur. Sufficit enim ei ad fidem ſuam liberandam, & officium prȩſtandum, talia offerre quæ ſatis ſint: &, ſi modo velimus, operatura ſint, aut cooperatura noſtræ voluntati, liberè bonum acturæ, aut malum declinaturȩ. Inducere igitur nos in tentationem Deus dicitur, cùm ea dumtaxat dat auxilia, quibus nos pro noſtra ignavia non cooperaturos novit, alia continens pro ſuo jure, quȩ habitura effectum præſcierat. Hoc ergo petimus, cùm ne nos in tentationem inducat rogamus, ne nobiſcum in articulo bonum aut malum eligendi poſitis, jure agat illo ſummo, quo tantùm

quę debet quęque promiſit tribuens, auxilium ſuggerat,ex ſeſe quidem indigentiæ noſtrę par, ſed noſtro ipſi prævíſo vitio caſſum effectu permanſurum; ſed benignè condeſcendat, eligens ex copia repoſitarum in ejus omnipotentię theſauro gratiarum, eas potiſſimum, quas ita congruere nobis ſcit, vt ex ijs ſucceſſurus ſit eventus bonus liberè perſeverantis in bono voluntatis noſtræ,uſque ad acquiſitionem optatę ſalutis.

¶ XLII. IN SVBLIME TOLLI.

Indiget aliqua explicatione quod legitur Luc. xii. 29. *Nolite quærere quid manducetis,aut quid bibatis,& nolite in ſublime tolli.* Quomodo enim quærens quid comedat aut bibat,in ſublime tollitur, cùm potiùs infra deprimatur humili hac captatione rei vilis? Expreſſit vulgatus noſter ut latinè potuit,grecum verbum μετεωρίζεσθαι, quo Lucas hic in originibus eſt uſus, his latinis vocibus, *in ſublime tolli* rectè ac congruè. Sed opus eſt, ut peritus lector metaphoram intelligat, quam Græci faciliùs in μετεωρίζεσθαι ſentiant propter uſum vulgò tritum verbi ejus in ſenſu tropico uſurpandi, qui Latinis in æquivalenti verſione minus ſono ipſo ſeſe prodit: ut niſi præmoneantur animadverſuri plerique non ſint. Sonat igitur Grecis μετεωρίζεσθαι translatè quidem, ceterum crebra, & paſſim uſurpata notione, animo evagari, parumque pręſentibus attentum nubes & aſtra ſuſpicere, ut Thaletem ferunt, qui Cœlum intuens hiantis ante pedes foveæ ſecurus, rudi aniculę riſum debuit. Eo incommodo laborare ſolent qui acri quadam tenentur cura,quæ mentem ipſis ac cogitationẽ abducit à rebus quas tractant.Atque hęc cauſa eſt cur Chriſtus anxiam ſolicitudinem parandi victus à ſuis Diſcipulis removeat: ne ſcilicet ei affixi,parum attentionis ad miniſteria functionis Apoſtolicæ, & ad officia religioſa reliquum haberent.

¶ XLIII. INCEDERE IN OMNIBVS MANDATIS.

Luc. I. de Zacharia & Elizabetha Sanctis Conjugibus: *Erant autem juſti ambo incedentes in omnibus mandatis & iuſtificationibus* &c. Hæc demum abſoluta laus eſt juſtitię, quę ex omnium mandatorum concordi teſtimonio in legis univerſæ factorem convenit. In Dei judicio audiuntur ſingillatim de nobis tamquam decem teſtes, decem pręcepta Legis. Horum ſi vel unum commendandis nobis ſuffragium velut ſuum negaverit, condemnabimur: *qui enim peccat in uno*, ait Iacobus Apoſtolus, *factus eſt omnium reus.* Vetus erat mos Romæ, ut qui probare judicio innocentiam vellet,decem laudatores produceret. hoc numero qui vel unum minus daret intento excideret. Cicero lib. vii. Accuſ. in Verrem ſect.46. Edit.Steph. *In iudicijs qui decem laudatores dare non poteſt, honeſtius eſt ei nullum dare quam illum quaſi legitimum numerum conſuetudinis non explere.* Cęterùm *incedere* hoc loco,uti ſępè apud Paulũ, *ambulare*, ſignificat vivere, aut varia vitæ munia obire. & habet utrumq; id verbum

bum hùc translatum emphaſim quamdam ſtudiorum atque morum, ut qua quiſque ſententia quaque inductione animi verſetur in quotidianis actis, explicet, boni aut mali expreſſivo adverbio adjuncto.

¶ XLIV. IVSTITIA ET IVDICIVM.

Perobſcurus extat locus Ioan.xvi. 8. cui ſi lucis afferre aliquid poſſumus, differendi cauſa non eſt. Is ſic habet: *Cum venerit ille*(Paraclitus) *arguet mundum de peccato, & de iuſtitia, & de iudicio. de peccato quidem; quia non crediderunt in me, de iuſtitia verò, quia ad Patrem vado, & iam non videbitis me. de iudicio autem, quia Princeps huius mundi iam iudicatus eſt.* Ante omnia prȩmittenda eſt vera notio vocis hic uſurpatȩ, & mittendo die Pentecoſtes Spiritui Sancto vice nominis, aut officij proprij attributȩ, Παράκλητος. Eſt Paracletus Grȩcis propriè deprecator pro ijs quos peccaſſe conſtat: non autem defenſor innocentium: nam qui pro inſontibus calumnioſè accuſatis agit, δικαιολογεῖν dicitur, non παρακαλεῖν. Appianus recitans orationem, quam Anno & Aſdrubal miſſi ad Scipionem victorem Legati pro Charthagine pœnitēte ac ſupplice habuerunt, hanc ejus ſententiam refert in Libycis pag. 29. Edit. Græc. Regiæ Pariſ. anni 1551. εἰ δὲ καὶ ὡς ἀδικεῖν ὑμῖν δοκοῦμεν, οὐκ ἀτυχεῖν, ὁμολογοῦμεν. καὶ δι' αὐτὸ καὶ παρακαλοῦμεν. ἔστι δὲ τοῖς μὲν μηδὲν ἁμαρτοῦσι δικαιολογία· τοῖς δ' ἁμαρτόντων παράκλησις. *Si autem iniuſtæ actionis rei potius videmur vobis, quam infelicitate laborantes, agnoſcimus & fatemur ultrò; proptereaque deprecamur* (παρακαλοῦμεν) *convenit autem ijs qui nihil peccarunt, criminis falsò impacti iuſta depulſio, reis verò peccatum fatentibus deprecatio* (παράκλησις). Ita ille, ut autoritates alias omittam. Igitur Spiritus Sanctus functurus in mūdo vice ac officio *Paracleti*, hoc eſt deprecatoris culpæ agnitȩ, ante omnia dare debebat operam ut clientes pro quibus deprecaturus erat, peccatum agnoſcerent ac faterentur, & quia magna ſui ſtatus laborabant ignorantia, juſtos ſe ac innocentes falsò rati, convincendi prius erant de culpis ac criminibus quibus deinde conciliare veniam deprecatione ſua, & παρακαλεῖν debebat. Hoc exprimit verbum *arguet*, cui reſpondet in originibus ἐλέγξει, quod ſonat convincere & ad agnitionem peccati ſui reum adigere, ob oculos ponenda evidentia facti, & cunctis excuſationibus removendis. Erant porrò tria genera peccatorum tribus, Foris & Tribunalibus ſuperiùs verbo *Concilium* fusè à me declaratis, reſpondentia, ad quȩ omnia prorſus crimina referebantur. quare id acturus erat Spiritus S. ut ſe Mundus in triplici illo genere peccaſſe, & pœnas per triplex illud Tribunal infligi ſolitas incurriſſe ac mereri, agnoſceret fatereturque, quod in converſis ad Christi fidem ex omni genere hominum evenit: quorum ſaltem in perſona, Mundus in eum modum verè convictus dici potuit. Primum genus cōtinet injurias proximis illatas. Hȩ minori conſeſſui trium & viginti Iudicum in portis urbium ſingularum juri dicundo prȩſidentium cognoſcendȩ deferebantur. Summum hujus crimen erat homicidium: & ſumma

ma quam hi Iudices decernere poterant pœna erat capitis abſciſſio aut ſtrangulatio. Ad ſecundum pertinebant peccata contra Religionem ac Deum, ſacrilegia, blaſphemię, & ſimilia. De ijs ſententias dicebant Patres Concilij, ſive Synedrij magni,numero duo & ſeptuaginta, unici ac ſupremi in tota gente, Ieroſolymæ reſidentis. Summum hujus Fori crimen impietas, blaſphemiæ vel atheiſmus erat, ſumma pœna lapidatio. Tertium denique Divinum erat forum,Dei Iudicis poſt cujuſque hominis mortem, de ijs quę in vita malè geſſit, nec vivens expiavit, ſententiam ultimam dicentis, & convictos reos flammis æternis addicentis. Omnia quidem ſcelera ad hujus Tribunalis cognitionem pertinebant; ſed tunc tantùm,ſi non expiarentur ante mortem. quarę dici poteſt proprium & ſummum crimen huic Tribunali reſervatum eſſe impœnitentiam finalem, ratione cujus unius cętera omnia ad hoc forum perveniũt. Non enim Deus ſic judicat, & flammis ęternis damnat, niſi peccatum, in quo quis moritur. Hujus peccati jam nunc in hac vita rei & convicti, dici quodam bono ſenſu poſſunt,ij quorum obſtinatio talis cernitur, ut certum moraliter videatur eos in peccato ſuo morituros: quales Iudei Chriſti hoſtes erant, quibus ideo denunciat Ioannis viii. 21. & 24. *In peccato veſtro moriemini*. Hoc idem videtur eſſe *peccatum ad mortem*, de quo S.Ioannes Epiſt.1.cap.v.16. *Eſt peccatum ad mortem.non pro illo dico ut roget quis*. Peccatum, de cujus remiſſione nulla reſtat ſpes propter obfirmatiſſimam in eo pertinaciam peccatoris. Tale erat peccatum ejus qui ultimo erat anathemate. dicto *maranatha*, percuſſus, de quo ſupra diximus. Talis enim hominis deſperabatur humanitùs correctio. Etiam apud exteros Scriptores invenio mentionem peccati ad mortem. Petronius in Epiſtola Polyeni ad Circen. *Fateor me,domina,ſæpè peccaſſe. nam & homo ſum,& adhuc iuvenis. numquam tamen ante hanc diem uſque ad mortem deliqui. Habes,inquam,confitentem reum. quidquid iuſſeris merui. Proditionem feci,hominem occidi,templum violavi* &c.hæc ille. Videtur ſignificare peccatum, cui nulla per leges reſtet ſpes veniæ, quod neceſſe ſit morte mulctare. Talia in primæva Eccleſię ſeverioris diſciplina erant, in quę lapſis, pax numquam dabatur, ne in morte quidem: ſed ea Eccleſia inexpiata, quantum erat in ſe, Divino Tribunali tranſmittebat: ea erant, homicidium, adulterium, & apoſtaſia, aut in idololatriam lapſus baptizati. in quæ primis Eccleſię ſęculis irrevocabilis excommunicatio & anathema ęternum pronunciabatur. quod poſtea relaxatum eſt. vide Iacobum Sirmondum noſtrum in Hiſtoria Pœnitentię publicę. Ex his aliqua, ni fallor, conjectura trahi poteſt ad ſuſpicandum peccatum ſimpliciter & ſine addito ſic dictum, hoc quem tractamus loco; eſſe peccatum graviſſimum cum obſtinatione pertinaciſſima conjunctum: quod ideo perduraturum uſque ad mortem videatur. Talis erat pręcipuè incredulitas Iudęorum, etiam evidentiæ ſignorum à Chriſto editorum obluctans; eaque Dęmonijs attribuens, ſicque contra Spiritum Sanctum peccans: contra quem quod eſt peccatum, non remittitur neque in hoc ſęculo, neque in futuro, ut habetur Mat.xii.32.

Dicet

Dicet aliquis: quid attinet convinci Mundum à Paracleto, ſive deprecatore, de hoc tertio peccato, cujus, ſi, ut dicitur, remiſſioni non ſit locus, nec erit deprecationi. Reſpondeo, Peccatum ad mortem, inexpiabile, cum inflexibili contumacia conjunctum, etſi verè à rem ęſtimantibus prudenter, omninò conſummandum impœnitentia finali dici poſſit: fieri tamen poſſe, & ſępè contigiſſe, operante Spiritu Sancto, & ſtatus illius miſerrimi ſalutarem horrorem in eo poſitis incutiente, ut ij cōvertantur: quare & hic locum habet quod Chriſtus adjunxit poſtquam dixerat impoſſibile eſſe divitem intrare in Regnum Cœlorum: nempè quod impoſſibile eſſet hominibus, facile Deo eſſe. Iam retexamus à capite, & breviter concludamus loci ſententiam. Ait Paracletum arguiturum Mundum *de peccato*, & ſubdit cauſam, *quia non crediderunt in me*: hoc eſt Spiritum Sanctum oſtenſurum hominibus, eos eſſe in ſtatu impœnitentiæ finalis, & certæ damnationis, propter inflexibilem obſtinationem in fide neganda verbis & doctrinę Chriſti tàm evidentibus ſignis confirmatæ. Hoc diſertè expreſſum legitur Ioan.viii.24. *Dixi ergo vobis quia moriemini in peccatis veſtris. Si enim non credideritis quia ego ſum, moriemini in peccato veſtro*. Hoc eſt ergo peccatum, quod ſimpliciter & abſque addito *peccatum* hic dicitur, pervicax & indomita rejectio doctrinę ac religionis Chriſti, quantumlibet cum ſignorum & miraculorum evidentium certiſſimis teſtimonijs propoſitæ.

Procedamus ad ſecundum: *Arguet mundum* Paracletus *de juſtitia*, hoc eſt, peraget illum reum ejus criminis, cujus cognitio propriè pertinebat ad Synedrij magni cognitionem ac cenſuram, erat autem id crimen impietas, ſive religionis violatio. Iuſtitia inter alia multa quæ ſignificat in ſacris literis, adhibetur plerumque ad indicandam virtutem; quæ impellit homines ad reddenda Deo quę Dei ſunt, ut Chriſtus loquitur Matth.xxii.22. hoc eſt, quę Deo debentur ut Conditori & Domino univerſorum. Ea ſunt, fides, amor, honor, obedientia, cultus exterior, laus, honorificentia verborum, oblationes & ſacrificia, aliaq; ejus generis, quę maxima ex parte Religionis vocabulo continentur. Sexcenta ſunt Scripturarum loca cuivis attento Lectori paſſim occurſura, quę hanc vocabuli *Iuſtitiæ* notionem adſtruant. Quia verò Synedrium magnum de his propriè rebus cognoſcebat, à cauſarum quas tractabat genere *Iuſtitia* dicitur hoc loco, ubi quod dicitur, *arguet mundum de juſtitia*, ferè idem ſonat, ac illud à nobis antea tractatum, *reus erit concilij*. utrobique autem eſt Synecdoche. mentione Tribunalis indicans crimen aut pœnam, in eo damnari aut decerni ſolita. Illic nimirum τὸ *reus erit concilij*, idem valet, ac: obnoxius erit pœnæ lapidationis, quæ ſumma eſt inter decerni ſolitas à magno Concilio *Synedrin* dicto. hic autem τὸ *arguet mundum de juſtitia*, ſonat: convincet Mundum impietatis, blaſphemiæ, & læſæ Divinæ Majeſtatis, quæ ſunt crimina, propriè reſervata magno ſeptuaginta duo Seniorum Senatui; qui propter cauſam modò dictam, *juſtitiæ* nomine deſignatur. Quamquam & dici poteſt uſurpatum hic euphemiſmum hebręis familiarem, qualis obſervatur in illis verbis

uxoris Iobi cap.ii.9. *Benedic Deo & morere*. & paulò ſuperius v.5.in verbis diaboli: *videbis quod in faciem benedicat tibi*; denique in verbis ipſius Iobi cap. i. 5. *ne forte peccaverint filij mei & benedixerint Deo* &c.quibus in locis omnibus,uti & in alijs Scripturę Sacrę *benedicere Deo*, ponitur pro *maledicere*, ad vitandam malè ominatam & ſono ipſo deteſtabilem mentionem. Pari enim modo videri poſſit,ſacrilegiũ immane in Chriſti reprobatione ac cęde à Mundo commiſſum, Religionis, ei oppoſitæ virtutis, quę juſtitia hic nominatur, vocabulo velari,dum dicitur de Sãcto Spiritu; *arguet mundum de iuſtitia*. nam his ſignificari convincendũ eſſe Mundum extremę impietatis in Chriſti damnatione & interfectione commiſſæ,indicant quę ſequuntur: oſtendentia quomodo convictus ſit blaſphemię immanis ac phanatici ſacrilegij. *De iuſtitia vero*, inquit Chriſtus, *quia ad Patrem vado & iam non videbitis me*: hoc eſt; quia Reſurrectione, Aſcenſione in Cœlum mea,& conſeſſu ad Patris dexteram, inde miſſi juxta promiſſum ſenſibili ſpecie Spiritus Sancti apparitione illuſtriſſima probato, palàm fiet omnibus non falsò gloriatum me de filiatione Dei, ſed verè, ſicut affirmaveram, Deum fuiſſe. ac conſequenter Iudęos, qui me atrocibus maledictis proſciderint, criminibus falſis accuſaverint, reum mortis, & lapidatione dignum, quòd Deum, & Dei filium me dicerem,pronunciaverint,Pilatum pręterea qui me flagellaverit, & crucifixeriti,phanaticę impietatis & horrendi Deicidij planè reos eſſe. Idque univerſus Orbis intelliget opera Spiritus Sancti per Apoſtolos ubique gentium loquentis, & prędicationis Evangelicę fidem ſignis evidentibus comprobantis.

Supereſt ultimum membrum obſcuriſſimæ ſententiæ: *arguet mundum de iudicio*. cujus hęc quidem prima verba ſatis ex dictis intelliguntur,ad primum aliàs explicatum judicialem conſeſſum trium & viginti capitalium Iudicum pertinere, qui in portis urbium ſingularum Iudaicæ ditionis de vi cognoſcebant; & talionis pœna mulctabant violẽtos graſſatores, occidendo gladio eos, qui alios injuſtè occidiſſent. Iudicij nomine conſeſſus ille hic quidem quem dixi deſignatur; ſed per Synecdochen paulò ante memoratam,vocabulo Tribunalis, crimen in eo condemnari ſolitum indicatur. eſt autem id homicidium. Dicere igitur,*arguet mundum de iudicio*, idem eſt ac dicere: *convincet mundum homicidij*: & ad hoc aptè accommodatur quod ſubjungitur: *quia Princeps huius mundi iam iudicatus eſt*. Princeps hujus mundi Diabolus eſt, ſic dictus à Chriſto Io. xii.31.xiv.30. à Paulo ad Epheſ.ii.2. Is *homicida* fuit *à principio*,ut dicitur Io.viii.44.quia ut habetur Gen.iii.perſuaſit primo homini peccatũ.per peccatum autem *Mors intravit in hunc mundum, & ita in omnes homines pertranſijt*,ut Paulus docet ad Rom.v.12.cęterùm uſq;ad Chriſti adventũ Diabolus illius homicidij crimen quaſi impune tulerat, nullo humani generis oppreſſi tyrannide ſanguinarij victoris, exurgẽte vindice, atque illo ipſo ejus ſcelere paſſim ignorato; hominibus vulgò ignorantibus hiſtoriã originũ mundi, & cauſam cur & imperio Diaboli, & tot ex eo malis ſubjacerent: imo pleriſque ipſum illum ſuarum miſe-

riarum

riarum autorem pro Deo venerantibus & colentibus. *At ubi venit plenitudo temporis miſit Deus Filium ſuum, ut eos qui ſub lege erant, redimeret.* Ad Gal.iv. 4. Chriſto in terris apparente, prædicante, & ſalutem humanam aſſerente advenit tandem tempus, quod deſcribitur Ioann.xii. 31. *Nunc judicium eſt mundi, nunc Princeps hujus mundi ejicietur foras.* Ipſa Chriſti converſatione in carne, & prædicatione, cum operationibus ſignorum, cepit Diabolus judicari. cepit inquam cognoſci tyrannidis ejus injuſtitia in Protoplaſtorum homicidio fundata, & quaſi cepit in controverſiam vocari jus quod ſibi arrogabat imperandi mundo: à quo penitus excidit in morte Chriſti, conſummata redemptione hominum, & homicida Dęmone foras ejecto, ut non poſſit nocere niſi volentibus, & ultrò aſpernantibus oblatam cunctis libertatem & ſalutem. Hęc damnatio & exautoratio Diaboli, utcumque, ut dictum eſt, in Chriſti morte facta fuerat, nondum tamen erat promulgata, donec Spiritus Sanctus è Cœlo deſcenderet, & per Apoſtolos ubique terrarum prędicandum Evangelium curaret. Tunc convictus eſt Mundus homicidij à ſuo Principe Diabolo olim patrati perverſione primi Adami, & iterati crucifixione ſecundi Adami Chriſti Dei Filij: cujus ſecundi ſceleris particeps Diabolo Mundus fuit. Iudęa enim cum Gentium potentia, hoc eſt Romanis in Iudęa Magiſtratibus, conſpirans, inſtigante Diabolo, Chriſtum occidit, neſciens tunc quidem quid faceret, ut Chriſtus in Cruce dixit. Sed veniens in Mundum Sanctus Spiritus Paracletus, & ubique per Apoſtolos prædicans, convicit Mundum homicidij tum à Diabolo ſuo Principe in primo Adam initio patrati, tum in ſecundo Adam communi Diaboli cum Mundo conſpiratione iterati. Addo his pulchrè videri Pſal.lxxxviii. 15. paucis verbis trium hic memoratorum Tribunalium ſeriem colligi. Sic ibi Pſalmiſta Deum alloquitur: *Iuſtitia & judicium præparatio ſedis tuæ.* quaſi diceret: Tuo ultimo judicio poſt hominum mortem exercendo pręludunt humana tribunalia, minus & majus Concilium ſive Synedrium, quorum illud *judicium*, hoc, *juſtitia* vocatur.

¶ XLV. KORBAN ET KORBONA.

Marci vii. 11. *Vos autem dicitis: ſi dixerit homo Patri aut Matri Corban (quod eſt donum) quodcumque ex me tibi profuerit: & ultra non dimittitis eum quidquam facere Patri ſuo aut matri, reſcindentes verbum Dei per traditionem veſtram quam tradidiſtis.* In his verbis *Corban* קרבן ſignificat Donum religioſum aris admotū, quod jam amplius nefas ſit prophanis uſibus addicere. Radix eſt קרב *Karab appropinquare*, & in ſignificatu ſextæ conjugationis Hiphil, *ſiſtere admovere*. idem quod Gręcis προσάγειν & προσφέρειν. unde eſt προσφορά *oblatio*, res Deo conſecrata & voto addicta. Ex hoc intelligitur calumnia traditionis à Chriſto reprehenſę. cùm Parentes egeni jure per Divinum mandatum honorandi

randi Patrem & Matrem ſibi dato, ab opulentis filijs optarent ea, quorũ penuria laborabant, ingrati filij ab aſtutis edocti Leguleis, præcepto primæ tabulæ adverſus præceptum ſecundæ pro ſcuto uſi, juſtas parentum petitiones eludebant, religionem impietati prętexentes. Dicebant enim, quoties aliquid è filiorum bonis ſibi neceſſarium parentes pauperes optaſſent, id verò ſeſe jam Deo ſacraſſe. Hoc ipſum S. Matthæus referens cap. xv. 5. ſic ſcribit: *Vos autem dicitis: quicumque dixerit Patri vel Matri: Munus quodcumque eſt ex me tibi proderit.* Elliptica oratio, qualis adhibetur referendis adagijs & ſententijs vulgo notiſſimis, quas quivis lector aut auditor memoriter tenens, ſtatim per ſe ſupplet, additis quæ ſequuntur. Sed eſt hic præterea trajectio verborum, quorum rectus & planus hic ordo eſſet: *Munus eſt quodcumque ex me tibi proderit.* Munus idem valet, quod apud Marcum *corban* aut, *donum*. *ex me* dictum pro *ex rebus meis*. Talia porrò dona cùm deferebantur in Templum, locus erat ijs excipiendis, Corbona vulgò dicitur, in quem etiam pecuniæ, aut res aliæ quomodocumque ſacris uſibus addictæ, conijci ſolebant, ut intelligitur ex Matthæi xxvii. 6. ubi de triginta argenteis à Iuda proditore projectis in Templo, deliberantes quid agerent Principes Sacerdotum, ſic inducit: *Non licet eos mittere in corbonam, quia pretium ſanguinis eſt:* קרבונא *Korbona* ergo theſaurus erat, ſive ærarium ſacrarum largitionum. Suidas & Phavorinus ex Ioſepho lib. ii. de Bello cap. viii. Κορβωνᾶς παρὰ Ἰουδαίοις ὁ θησαυρός.

LITHOSTROTOS, vide ſupra in GABBATA.

¶ XLVI. MAMMONA.

Luc. xvi. 9. *Facite vobis amicos de Mammona iniquitatis.* Mammon Hebræis, Chaldæis, ac Syris idem quod Græcis πλοῦτος, divitiæ: ſed cùm additur, *iniquitatis*, alluditur ad etymon vocis Mammon, quod commemorat Hieroymus; ut ſit quaſi מן און *minavon*, hoc eſt, *ab iniquitate*; inde enim plerumque ortum habent divitiæ.

¶ XLVII. MYRRHATVM.

Marci xv. 23. *Et dabant ei bibere myrrhatum vinum; & non accepit.* Multa de hoc vino Baronius An. Chr. xxxiv. num cxv. & ſeq. præſertim in tertia editione, ubi ſcriptis ad ſe litteris ea de re à Nicolao Fabro, prolixè reſpondet; poteſtatem tamen Lectori faciens utram mallet Fabri, an ſuam ſententiam ſequendi. Quamquam non tam ſuam ſententiam propoſuerat, quàm alienam deſcripſerat, Michaelis Mercati, unde poſtmodum re tota diligentiùs perſpecta, in Appendice Tomi x, deleri jubet cuncta quæ ibi ſcripſerat. Videndus ad hæc, importunus quidem & malevolus Baronij Cenſor Caſaubonus; tamen interdum relinquenda tollendis admiſcens. Fusè is de Myrrhato vino diſputat in Exercitationibus

bus à pag.622. ad 626. Mihi ſepoſito perſonarum reſpectu de re ipſa liberè cenſenti, probabilius videtur myrrhatum vinum uni Marco memoratum, & in Græcis Ἐσμυρνισμένος οἶνος dictum, non fuiſſe myrrhinam Plauto & Plinio laudatam deliciarū & dulcedinis cauſa potionem, quę in myrrhea vaſa fictilia, *Parthis*, ut Propertius ait, *cocta focis*, adhuc à fornace calentia conjecta, inde odorem traheret; ſed potiùs fuiſſe vinum guſtu amarum ob admixtionem myrrhæ, & inde vim obſtupefaciendi habens; propinari Cruciarijs, aut quibuſvis ad mortem damnatis antiquo Hebræorum more ſolitum; cujus moris plurima Rabbinorum veterum teſtimonia fidem faciunt. Vide prętcr alios Menochium noſtrum de Rep.Hebr.lib.viii.cap.ii.pag.ſive col.738.

¶ XLVIII. NAZARÆVS.

Matth.ii.24. *Et veniens habitavit in civitate, quæ dicitur Nazareth; ut adimpleretur quod dictum eſt per Prophetas: quoniam Nazaræus vocabitur*. Nec locus hic citatus Prophetarum facilè repetitur: & Nazareth civitas ſcribitur hebraicè per צ thſade: Nazaræus autem Deo ſacrum ſignificans per ז zaijn diverſam literam. Sed quod ad hoc attinet, valde probabiliter dici poteſt, צ thſade Syriaca conſuetudine mutatum in ז *zaijn*: nam & alia paris mutationis exempla ſuppetunt, etiam in ipſis hebraicis ſcripturis. Loca autem Prophetarum hic indicata videntur ea eſſe, quæ multa vel Chriſtum Sanctum, & Deo ſacrum futurum prædicunt, vel alios quoſdam ejus figuram gerentes, ut Samſonem, Samuelem, & ſimiles Sanctos, & Deo conſecratos ajunt, affirmatione ex typo in rem ac perſonam figuratam tranſitura. nam Chriſtum omnes intelligebant Deo conſecratiſſimum futurum, & ut Angelus, loquitur Luc.i.35. Sanctum Domino vocandum. Quare non ſine numine factum ſit, ut iſtius Sanctitatis indicatio, Patriæ denominatione celata, ſenſim & citra invidiam in uſum vulgarem induceretur. nam ſi quid obſervetur nō exactę conformitatis inter gentile vocabulum ductū ex urbe Nazareth, & nomen proprium Deo ſacratorum Nazaręorum, non obſtat quominus ipſa ſola ſoni affinitate hæc permiſceantur. Gaudent enim Hebræi propria quadam indole linguæ, ac conſuetudinis, ludere in paronomaſijs & alliterationibus ejuſmodi, ſententia permiſcenda, permutandaque vocum affinis ſoni. Sic Ephrata Pſal.cxxxi. eſt Silo, locus terræ ac Tribus Ephraim. etiā ſi Ephraim ſatis diverſum videatur nomen ab Ephrata, quæ & Bethleemi proprium eſt vocabulum, aut certè appellativum feracitatem indicans à פרה *parah*. unde eſt פרי *peri* fructus. Potiſſimum verò terræ fructus frumentum eſt benignè ibi proveniens, ut Bethleemi vox declarat Domum panis ſonans. Videmus etiam in Scripturis ipſis nomina ſatis alterata & decurtata pro ijſdem agnoſci, conſuetudine moroſam & ſolicitam ἀκρίβειαν, *exactionem* reſpuente. Ita pro Achimelec, Achis & Achias bis in lib.1.Reg. legitur; & in novo Teſtamento Epaphroditus in Epaphras, Lucius aut Lucilius in Lucas, Sylva-

nus

nus in Silas cótracta obſervantur ab exactè conferentibus. Addo ex Euſtathio ad v.72. Iliad. y, λήτω, quæ vox Latonam ſonat, putari conſonā τῇ λήθῃ *oblivioni*, etſi illa prior vox cum τ, hæc poſterior cum θ, ſatis diverſis, ſed affinis ſoni litteris ſcribatur.

¶ XLIX. NVPTIALIS VESTIS.

Matth.xxii.2. *Quomodo huc intraſti non habens veſtem nuptialem?* Veſtis hæc nuptialis videtur fuiſſe Cœnatoria, quę ſoli convivio ſerviebat, non forenſibus, aut cujuſvis alterius generis congreſſibus. unde Martialis cœnatoria veſtimenta ſic facit loquentia lib.xiii.Epigr.135.

Nec fora ſunt nobis, nec ſunt vadimonia nota
Hoc opus eſt; pictis accubuiſſe thoris.

¶ L. ODISSE.

Luc.xiv.29. *Qui non odit Patrem ſuum, & Matrem ſuam non poteſt meus eſſe diſcipulus.* Offendatur hæc qui audit ſpecie quadam oppoſitionis eorum cum Decalogo, niſi admoneatur, odiendi verbum non eſſe hoc loco in *poſitivo*, ut Grammatici loquuntur; ſed in comparationis gradu, more Hebrææ linguæ, quæ ut non ſolùm nomina, ſed etiam verba per genera inflectit: ita ut למד *lamad*, exempli cauſa maſculinū ſit verbum, ſignificans *didicit vir*, cui reſpondet למדה *lameda, didicit mulier*: ſic non ſolùm in adjectivis nominibus, ut fere aliæ linguæ; ſed etiam in verbis comparationes ponit, nulla ſoni aut caſus flexione deſignatas, verùm ex uſu, ac linguæ genio, peritis, & attentè obſervantibus intelligibiles. Sicut ergo qui legit illud hebraicè ſcriptum latinis literis: *Bonum eſt confidere in Domino, quam confidere in homine*: non dubitat quin τὸ *bonum* ſit poſitum pro *melius*: ita ei ſtatuendum eſt qui hoc legit præceptum odio habendi Patrem, τὸ *odiſſe* poſitum eſſe pro *minus amare*. Satis hoc indicat alibi Chriſtus ipſe, cùm dicit: *Qui amat Patrem aut Matrē pluſquam me, non eſt me dignus*, Matth.x.37. Præcipit ergo parentes minus amari, quàm Deum, & hoc vocat illos odiſſe, more, ut dixi, ac genio idiomatis Hebræi; cujus & illa ſunt Malach.1.3. *Iacob dilexi, Eſau autem odio habui*. quæ tantùm ſignificant, Deum ex duobus illis fratribus plus amaſſe Iacob, quàm Eſau. Informatur ergo ejuſmodi Evangelicis mandatis odio habendi parentes, uxorem, filios, animam, hoc eſt, valetudinem ac vitam propriam; prelatio, & ut vocant, appretiatio quędam in Deo amando, ſic tenenda, ut impendio cunctarum rerum, cùm opus fuerit, ejus gratia, ematur; & nullo affectu, nullo reſpectu tenearis quo minus quantumvis cara, utilia, dulcia, contemnas, abdices, abijcias potiùs, quàm à Deo ſeparareris. Inculcatur pro ſui momento ſępius in Evangelio hæc maximè neceſſaria doctrina: & vulgaribus exemplis ac ſimilitudinibus, vulgi etiam rudis ſenſibus admovetur. Eo enim pertinent emptores agri, in quo theſaurus latet, vel pretioſæ margaritæ; ædifica-

ędificator turris: Rex iturus adverſus alium Regem; quę breviter declaranda ſunt. Ager infoſſo theſauro locuples, aut unio exquiſiti, & licitanti noti pretij, Regnum eſt Cœlorum; hoc eſt ſtatus gratię & amicitię cum Deo, ex quo certa ſpes pendet ſummæ atque æternæ felicitatis. Hoc tantum boni non viliori pretio, quàm omnium prorſus eò minorum emendum eſt bonorum: Pro eo & utilitas divitiarum, & jucunditas voluptatum, & dignitas honorum abijcienda ſunt; & cum ſibi contrarijs mutanda. hoc eſt, hebraica phraſi, odio habenda, videlicet minus amanda cũ in illius cõparationem venerint. Sic enim eſt indoles linguę hujus, ut poſtpoſitionem odium vocet, juxta illud Chriſti Mat.vi.24. *Nemo poteſt duobus Dominis ſervire, aut enim unũ odio habebit, & alterum diliget* &c. hoc eſt unum alteri amoris ordine poſtponet. Idem alia imagine figurat turris, cujus ædificator ſumptus computat, qui ei conſummandæ ſunt neceſſarij. Turris ædificanda, gratia Dei eſt & amicitia paranda. ſumptus ei ad faſtigium extruendæ neceſſarij, eſt rerum omnium impendium & abiectio, quæ quomodocumque in ejus comparationem venire poterunt. Similiter victoria belli cum Rege viginti millibus inſtructo committendi, Dei amicitiam & jus cũ ea junctum æternę fruendæ felicitatis ſymbolicè deſignat. Habere autem ſub ſignis tantum decem millia, eſt non eſſe paratum ad quidvis paciſcendum pro tuenda, retinendaque ad extremum Dei gratia. ſunt qui pro tali re facilè divitias profundant; profligare tali cauſa valetudinem, & corpus cruciatibus exponere minimè parati: qualem Diabolus calumniabatur Iobum eſſe; cùm ſic apud Deum de eo loquitur cap.ii.4. *Pellem pro pelle, & cuncta quæ habet homo dabit pro anima ſua: alioquin mitte manum tuam & tange os eius, & carnem: & tunc videbis quod in faciem benedicat tibi.* Oportet ergo ſic omnia proviſa, & ita paratum ad omnes caſus habere animum, ut quivis dicat cum Apoſtolo: *Certus ſum, quia neque mors, neque vita, neque Angeli, neque Principatus, neque Virtutes, neque inſtantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos ſeparare à charitate Dei* &c. ad Rom.vii.38.

¶ LI. OPERARI.

Matth.xxv.16. *Operatus eſt in eis, & lucratus eſt* &c. Manifeſtum eſt hic *operari* ſignificare *negotiari*. ſic Pſal. cvi.23. *facientes operationem in aquis multis*, ſunt Inſtitores maritimis commercijs augendæ rei ſtudentes. ἐργασίαν eo loco Septuaginta habent pro *operationem*, ut & apud Matth. ἐργάζεσθαι legitur pro *operari*. ἐργασία autem Summis Atticis negotiationem ſonat. Iſocrates Nicocli Cypriorum Regi ſuadens ut negotiationes ſuis ſubditis quæſtuoſas faciat, lites verò damnoſas: quò illos ab his deterreat, ad illas invitet; ſic ſcribit: τὰς μὲν ἐργασίας αὐτοῖς καθίστη κερδαλέας, τὰς δὲ πραγματείας ἐπιζημίους. Inde quia eleemoſyna negotiatio quædam eſt hominis cum Deo, centuplicatum lucrum referens, interdum ab Eccleſiaſticis Scriptoribus largitiones egentibus factæ ſim-

pliciter *opera* vocantur. Sic accipiendum quod Eucherius ad Valerianum de Paulino ſcribit: *Tres Orbis partes ſuis eum operibus impleviſſe*. non de Lucubrationibus hic agitur, quas ille Vir Sãctiſſimus edidit perpaucas. Enarrator ergo Eucherio detur Vranius Vitæ S. Paulini Scriptor. Is teſtatur, per Aſiam eum, Africam, & Europam ingentes opes ſuas egenis largiendo diſperſiſſe. Lucianus quoque in Aſino, ait, corrogationem ſtipis factitatam à Sacerdotibus Deæ Syriæ ἔργον ab ipſis vocari ſolitam, & corrogare ἐργάζεσθαι.

¶ LII. OSANNA, ſive HOSANNA.

Matth. 21. 9. *Clamabant dicentes, hoſanna filio David*. Marc. xi. 9. *Clamabant dicentes hoſanna*. Ioan. xii. 13. *Et clamabant hoſanna*. quid ſit *hoſanna* videntur indicare tres iidem Evangeliſtæ; dum Ioannes quidem paulò ante dicit: *Acceperunt ramos palmarum, & proceſſerunt obviam ei*. Marcus autem: *Frondes cædebant de arboribus, & ſternebant in via*. denique Matthæus: *Cædebant ramos de arboribus, & ſternebant in via*: ut non videatur dubitandum quin hoſanna ſignificet ramos arborum, quos in honorem Chriſti abſciſſos ex arboribus ſternebant in via. Hoc indicat dativus, *Filio David*, à Matthæo expreſſus, in alijs intelligendus. Cum eo enim non cohæret vox hoſanna, ſi uſurpetur quatenus verbum eſt, & ſonat *ſalva quæſo*. quam enim commodam ſententiam habere poteſt *ſalva quæſo Filio David*? habet autem percommodam: date, afferte ramos felicium arborum cohoneſtando de more adventui ſolemni Filij David, qui venit benedictus in nomine Domini. Dicat aliquis: ſtatim poſt conjungi cum oſanna, apud Matthæum quidem *in altiſſimis*, apud Marcum autem, *in excelſis*. Ad hoc ajo: ne id quidem poſſe cohærere cum, *Salva quæſo nos*: quare idem illis quoque, qui à nobis diſſenſerint, ſolvendum. Deinde dico: præter frondes quibus ſternebant viam, ſervaſſe procurrentes obviam Chriſto ramos olivarum aut palmarum, quos præferrent manibus altè ſublatos, quo in geſtu ſignificatio erat honoris præcipui, ei qui veniebat, habiti, ex uſu populari dudum recepto. verba ergo illa ſunt adhortantium ſe mutuò, ad quam altiſſimè tollendum ſurſum verſùs quem quiſque geſtaret ramum, quo plus honoris haberetur Chriſto. Reſtat explicandum unde contigerit ut ramus decerptus ex arbore, hoſanna vocaretur. Decerptio ramorum ex arboribus in Lege præcepta Levitici xxiii 40. ad uſum erectionis Tabernaculorum in annuo feſto Scenopegiæ, cum ſacra eſſet cerimonia, ritè & ex certa formula fiebat. Inter cætera qui id agerent recitabant Pſalm. cxviii. cujus initium, *Confitemini Domino quoniam bonus* &c. præſertim verò ex eo frequentabant verſiculos 24. & 25. quorum ille lætitiæ feſti conveniebat, ſic ſe habens: *Hæc dies quam fecit Dominus exultemus & lætemur in ea*. Erat enim id feſtum Tabernaculorum præcipuæ gratulationis, inſtitutum ad recolenda ſumma illa beneficia eductionis ex Ægypto, & protectionis in longa peregrinatione per deſertum. Alter autem implo-

rabat Divinum in poſterum auxilium ad continuationem felicitatis, his verbis: *O Domine ſalvum me fac, ò Domine bene proſperare, Benedictus qui venit in nomine Domini*. quod hic legitur, *Salvum me fac*, in Hebræo eſt, הושיע נא *Hoſciana*, quod hebraizãtes vertunt: *Salvifica nunc*. Hoc autem potiſſimum cùm pronunciarent verbum, tollebant in Cœlum manus ramis virentibus onuſtas; nam hic ſupplicantium geſtus eſt. Porrò etſi hæc cerimonia in feſto, ut dixi, Tabernaculorum uſurpabatur: eadem tamen iterabatur quoties inciderat gratulatio major. Itaque id factum legimus purgato per Iudam Maccabæum, & reſtituto ſacris vaſibus Templo. i. Macc. xiii. 51. 2. Mac. x. 7. Nec videtur dubium quin arcana edocti traditione intelligerunt Iudæi, feſti Scenopegiæ lætos ritus typicè adumbrare adventum Meſſiæ; cujus pene diſerta in verſiculo tunc frequentato, quem retulimus, habetur mentio in illis verbis: *Benedictus qui venit in nomine Domini*. & mox: *Deus Dominus & illuxit nobis*. unde vel illius notitiæ admonitu, vel divinitùs afflato mentis inſtinctu, iſtam ramorum præciſionem, elevationem, & ſparſionem ſtrictarum inde frondium in hoc ſolemni Chriſti Ieroſolymam ingreſſu Iudæi uſurparunt, eadem, qua in Scenopegia, cerimonia. Iam quod cum, uti dixi, ramos manu prehenſos in altum tollerent, ſimul ingeminabant voce ſublata verbum הושיע נא *hoſanna*, factum eſt humanæ conſuetudinis uſu, ut ramis iſtis vox cum eorũ exaltatione conjungi ſolita vice proprij nominis adhæreſceret, & *hoſanna* vocarentur. quod minus mirabitur qui alia caſu ſimili nomen non minus inſolitum nacta cogitabit. Vidi alicubi aquam luſtralem, quæ chriſtiano ritu in aditu Templorum exponi ſolet, *aſperges* appellari: non alia de cauſa, quam quia dum irroratur, ex more pronunciatur verſus ille Pſal. 50. *Aſperges me Domine* &c. Habemus & antiquius exemplum. *Ocimum* herba vulgo notiſſima, veteri ſuperſtitione cùm ſerebatur, convicia & contumelioſa verba ſerens proferebat. Autor Plinius lib. xix. cap. vii. his verbis: *Nihil ocimo fœcundius. cum maledictis & probris ſerendum præcipiunt, ut lætiùs proveniat*. Hinc contigit, ut probra & maledicta *ocimum* vocarentur. Id docet Perſius Sat. iv. ſic ſcribens:

Dum ne deterius ſapiat pannucia Baucis
Cum bene diſcincto cantaverit ocima vernæ.

ubi vides diras & contumelioſa verba, quæ irritatæ petulantia vernularum rabioſę aniculæ effutiunt, *ocima* vocari: pari omninò ratione ac nunc *Hoſanna* ramos cum ejus vocis ingeminatione cædi & tolli ſolitos, fuiſſe appellatos dicimus.

¶ LIII. OS OPPRIMERE.

Quid ſit quod Lucas ait cap. xi. 53. *Et ceperunt Phariſæi & Legisperiti graviter inſiſtere, & os eius opprimere de multis*: meritò quæritur. Verbum Græcum, quod Vulgatus vertit, *os opprimere*, eſt ἀποστοματίζειν. Id propriè ſignificat, ut ex Grammaticis Græcis intelligimus, exigere à

puero ut recitet, quæ memoriæ mandanda ipſi præſcripta fuerunt. quod ferè cum minis & odioſè fit à Magiſtris diligentiam diſcipulorum explorantibus. Iſti ergo Legisperiti ſe præſtrictos à Chriſto non ferentes, Magiſtrorum, quo nomine tumebant, jure ac ſupercilio imperioſiùs urgere Chriſtum cœperunt, laceſſentes eum crebris & captioſis interrogationibus, ac tamquam diſcipulum examinantes infenſo animo, quò elicerent, ſi poſſent, ex ejus ore quod plauſibiliter traducere apud populum, aut etiam accuſare apud Iudices poſſent.

¶ LIV. PARADISVS.

Luc. xxiii. 43. verba ſunt Chriſti ad Latronem pœnitentem: *Hodie mecum eris in Paradiſo.* Hebræum vocabulum פרדס *Pardes* Paradiſum ſonans, hoc eſt locum & ſtatum plenæ felicitatis, in Græca Latinaque lingua ab Eccleſiaſticis Scriptoribus cum originali ſono, literiſque ſervatum eſt. Illud etſi Lexicographi radicalem quatuor literarum ponunt: conjectura tamen eſt veriſimilis propagari ex radice פרד *parad*, quod eſt ſeparare, ſegregare. nimirum locus felicitati Piorum deſtinatus, ſegregatus ac ſepoſitus ab omni aliorum commercio ſit oportet: taliſque prædicatur ab omnibus, qui aliquam beatitudinis animarum notionem informarunt. Hinc Elyſios ſuos campos, *μακάρων νῆσυς* Græci Fabulatores extremo in Oceano, quò nulla vulgarium Inſtitorum navigatio pertingit, toto diviſos Orbe poſuerunt. Ex quibus Latini, Horatius lib. Epodon Od. xvi.

Iuppiter illa Piæ ſecrevit littora Genti,
Vt inquinavit ære tempus aureum.

Et Maro lib. vi.

Secretoſquè Pios: his dantem iura Catonem.

¶ LV. PHARISÆI.

Vocabuli tam crebrò in Evangelijs memorati debemus hic enarrationem aliquam. Sectæ id fuit nomen in Iudæa percelebris, velut in Græcia Philoſophorum; aut potius inter Philoſophos, eorum qui palmam approbationis & admirationis publicæ tulerunt: quales videntur Stoici fuiſſe, quorum etiam gemina quædam cum Phariſaicis dogmata feruntur. Nominis originem ſic Epiphanius ediſſerit Hær. xvi. ἐλέγοντο Φαρισαῖοι διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς ἀφωρισμένους ἀπὸ τῶν ἄλλων διὰ τὴν ἐθελοπερισσοθρησκείαν παρ' αὐτοῖς νενομισμένην. Φαρὲς γὰρ κατὰ τὴν ἑβραΐδα ἑρμηνεύεται ἀφορισμός. hoc eſt: *Phariſæi dicebantur quod eſſent propter adſcititiam, ſuperſtitioſamque quam profitebantur diſciplinam, ab alijs ſeparati; Phares enim hebraicè ſeparationem ſonat.* Conſentiunt Hieronymus & Auguſtinus. Ille Præfatione in Amos. *Phariſæi qui ſe quaſi iuſtos ſeparaverant, diviſi appellantur.* Hic ſerm. 30. de Verbis Domini: *Phariſæi Iudæi erant quaſi egregij Iudæorum* &c. unde obiter apparet quam aptè Chriſtus in Parabola Lucæ

ex c.xviii. 11. Phariſæo tribuerit illa verba: *Non ſum ſicut cæteri hominum*. Nec eſt incredibile eò alluſiſſe Paulum, dum, qui ſe Phariſæum profeſſus fuerat Act.xxiii. 6. ſe ſe ad Rom. 1. dicit: *Segregatum in Evangelium Dei*: quaſi diceret diviſum bona diviſione. Tempus ortus hujus Sectę antiquius Maccabaicis, & reditui è Babylone finitimum rectè conjectantur Eruditi. Ritus, mores, dogmata, pleraque ex Evangelijs & Actis Apoſtolorum patent. Ea diſtinctiùs collegerunt Epiphanius jam laudatus, & Serarius noſter lib. 11. Trihæreſij.

¶ LVI. PHYLACTERIA.

Matth.xxiii. 3. Chriſtus inter oſtentationes Phariſæorum numerat πλατυσμὸν φυλακτηρίων, Dilatationem Phylacteriorum. Iuſtinus Martyr in Dialogo cum Tryphone ait, φυλακτήριον Iudaicum fuiſſe, ἐν ὑμέσι λεπτοτάτοις γεγραμμένων χαρακτήρων in tenuiſſimis membranis, quæ characteribus inſcripta eſſent. Commendans Deus & præcipiens jugem memoriam beneficiorum & mandatorum ſuorum Exodi xiii. 19. & 16. Deuter.vi. 8. ſuadet dari operam, ut haberentur præ oculis ſemper tamquam ſignum. quod etſi nihil aliud quam aſſiduè recordandi ſtudiũ injungeret, inde tamen occaſionem arripuerunt qui exactiores Legis obſervatores videri volebant, membranaceas tænias quibuſdam characteribus Dei beneficia & præcepta indicantibus conſcribillatas conſpicuè circumferendi de veſtibus pendentes. תפלין *Thephilin*, eas membranas Syrus hoc loco vocat. Græci quod earum carerent proprio nomine, vocabulum eis accommodarunt è Gręca ſuperſtitione ſumptũ. quod enim credula plebs membranas myſticis inſcriptas notis vim habere putarent averruncandorum & avertendorum malorum, eas ſtudioſè geſtabant; vocabantur autem illę φυλακτήρια à verbo φυλάσσειν, quod eſt cuſtodire ac præſervare. Amuleta Latini dicerent; ſed Gręca vox eſt meritò retenta; quippe uſu Iudæorum etiam cum Græcis verſantium trita.

¶ LVII. PISTICVM.

Ad illa verba Ioan. xii. 3. *Maria ergo accepit libram unguenti Nardi piſtici pretioſi*. Quæ S. Auguſtinus adnotavit Tract. 50. *Quod ait*, Piſtici, *locum aliquem credere debemus, unde hoc erat unguentum pretioſum*, vidi qui parùm exactè ſcriptum exiſtimarent à ſummo Viro, Speculationibus Theologicis attento; nec valde Grammatica curante: quibus minimè accedo. Paſſim à veteribus Nardus Aſſyria laudatur. quid ni ergo fuerit in ea regione aliqua Civitas affinis huic vocabuli, ubi exquiſitius elaboraretur iſtud unguentum, indeque mentione celebraretur? Meminit Stephanus ex Damophilo, Pſitaces urbis ad Tigrim ſitæ. quid prohibet, ut in regione ac gẽte odoramentorum ſtudioſiſſima, peculiare Nardi condimentum, ibi repertum, factitatumque: ac in Seplaſias cupidè

transla-

translatum, verbo ex patria ducto; ſed à Græcis ad vulgarem uſum emollito? Nam alioqui ſolita ea natio eſt vocabula linguarum aliarum, levi mutatione ad ſui origines idiomatis attrahere. Ita Byrſam Carthaginis Arcem Pœnis eripuerunt; excogitata etiam ad furtum tutiùs celandum fabella bubuli corij: quaſi foret veriſimile, Didonem Tyro profectam, dum Coloniam in Africæ litore poneret, Græca uſam lingua. Phœnicum ſermonem Hebraicum fuiſſe ſatis conſtat. Hinc Tyrij Coloni Arcem ad Carthaginis tutelam ſtructam *Boſra* vocaverint à radice בצר *Batſar*, quod ſonat *munire*. Ex ea voce Græci Fabulatores *Byrſam* videlicet fecerint, quod ipſis eſt pellis bubula. Ita unguentum Nardi *Pſitacicum* fortè in *piſticum* deformaverint.

¶ LVIII. PORTÆ INFERI.

Matth. xvi. 18. Chriſtus de Eccleſia: *Portæ inferi non prævalebunt adverſus eam.* S. Ioannes Damaſcenus oratione non edita in Sanctam Barbaram Virginem & Martyrem, Portas Inferi tormenta Tyrannorum excogitata & exercita in SS. Martyras, vocat. Poſtquam enim dixit: Diabolum invidia motum, ubi audiſſet à Deo commendari Iobum, expetijſſe illum tentandum flagellis & malis; addit: οὕτως καὶ τότε (florente primæva Eccleſia) ἀκηκοὼς ὁ παμπόνηρος τοῦ Κυρίου περὶ τῆς ἐκκλησίας ἐγκωμιαστικῶς ἀποφαινομένου· καὶ πύλαι ᾅδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς, πύλας ᾅδου τὰς παντοίας τῶν κολάσεων ἰδέας εἰς ᾅδην καὶ θάνατον ὠθούσας καὶ κατάγουσας ὀνομάζοντος, ἐξαιτεῖται πάλιν ἀναιδῶς τὴν πεῖραν. καὶ τὰ ἑξῆς. hoc eſt: *Sic & tunc cum audiſſet nequiſſimus Dominum de Eccleſia cum laude memorantem, non prævalituras contra ipſam portas Inferi, eo nomine intelligendo tormenta & cruciatus omnis generis in Inferos ac mortem trudentes ac deducentes, expoſcit rurſus impudenter experimentum* &c. Ita ille Sanctus Pater: Verùm non de ſolis tyrannis victoriam Eccleſiæ pollicentur hæc verba; ſed ex ſenſu cunctorum Patrum, atque Interpretum, etiam contra Hæreſes, quas non minus veriſimiliter plerique verbo Portarum Inferi deſignatas putant, quod per eas ad Inferos eatur. Mihi verò etiam corrupti mores & peccata propter eandem rationem Portæ Inferi videntur dici. Nam neque hæc ita umquam in mundo prævalebunt, ut non ſuperſint quidam Sancti, qui Eccleſiæ Sanctæ nomen, ac decus Sponſæ Chriſti pulcherrimæ ſine macula & ruga, tueantur. Quamquam video peculiarem eſſe cauſam cur Dei hic promiſſa protectio Eccleſię ne ſuccumbat umquam inſultibus Portarum Inferi, ad victoriam ejus de perſecutionibus tyrannorum, & oppugnationibus Hæreticorum referatur, potiùs quàm ad tutelam innocentiæ juſtorum, gratia corroborante, carnis ac mundi tentamenta ſuperantium. quoniam per hæreſes ſeparantur homines ab Eccleſia, non item per quævis etiam lethalia peccata. Exiſtimo tamen potiùs indicari nomine Portarum Inferi univerſalius principium omniũ impugnationum, quas Eccleſia patitur, ſive per Tyrannos Idololatras, aut quomodocumque Infideles, ſive per Hęreticos, Schiſmaticoſque; uti

uti & per corruptelas morum, & irritamenta vitiorum. Omnibus quippe his & ſingulis quaſi Orci exercitibus & caſtris, velut Imperatores ac Duces præſident dæmones, qui quam aptè *Portæ Inferi* dici poſſint, breviter exponam, decerpens è ſcriptis à me aliàs in Exercitatione Theologica ad Scripturæ loca de Angelis agentia. Ibi conſiderans Iobi locum xxxviii. 17. ubi fit mentio *Portarum Mortis*, obſervabam *mortis* nomine ſignificatum videri, quod Ioannes in Apoc. xx. 14. vocat *mortem ſecundam*, quam eſſe ait *ſtagnum ignis*, hoc eſt Infernum. ut Portę mortis & Portę Inferi ſynonyma ſint. Iam quia & arcium & carcerum portę obtineri ac ſervari ſolent excubijs armatorum; ipſum præſidium cuſtodientium militum, Portarum nomine intelligi, Synecdoche continentis pro contento, vulgaris uſus facilè patitur. Ex quo dicamus licet, Portas Inferi Dæmonas dici Inferorum cuſtodiæ præfectos; qui quoniam permittuntur uſque ad diem ultimi judicij erumpere inde ac vagari per aquas, terras, aërem, varieque vexare ac tentare homines, quò eos ad peccatū, indeque ad pœnarum ſuarum conſortium pertrahant (quod licèt ſucceſſurum ſit ipſis in plurimis; numquam tamen aſſequentur ut univerſa Chriſto credentium multitudo pariter concidat, & eorum ſive machinationibus aſtutis, ſive acribus inſultibus ſuccumbat) rectè Portæ Inferi, hoc eſt dæmones, dicuntur oppugnare Eccleſiam, adverſus quam prævalituri ad extremum non ſint.

¶ LIX. PRINCIPIVM.

Vexatiſſimus locus eſt Ioan. viii. 25. ubi Iudæis in jurgio Chriſtum interrogantibus: *Tu quis es?* reſpondet Dominus: *Principium qui & loquor vobis*. Operæpretium eſt Græcas origines conſulere. Eæ ſic habent: σὺ τίς εἶ; καὶ εἶπεν αὐτοῖς Ἰησοῦς· τὴν ἀρχὴν ὅ,τι καὶ λαλῶ ὑμῖν. Hinc apparet, *principium* non eſſe à Vulgato poſitum in nominandi caſu; ſed in eo qui reſponderet quarto Græcorum; Latini accuſativum vocant. imò hic, uti & alibi Interpretem eumdem (aut potiùs Interpretes, non enim unius Vulgata tota eſt opus) adumbrare cum fide originariam ſcripturā voluiſſe; exhaurire ſignificatum ejus, plenèque ac perfectè exprimere, neceſſe nunc quidem non putaſſe. Sic Pſalm. xxxiii. 7. cùm quod eſt in Greco παρεμβαλεῖ vertit *immittet*, jure facit ſuo. nā verbo Græco παρεμβάλλω Latinum *immitto* reſpondet. neceſſitatem tamen Lectori imponit, ſi planè ac exactè loci ſententiam velit percipere, aliam ex originibus petēdi notitiam, quam quæ ſuggeritur ex vulgari notione verbi *immitto*. Et hoc Divina providentia de induſtria conſuluit in libris ſacris, ut ibi occurrerent myſteria legentibus, & acueretur attentio. unde Chriſtus non legendas ſolùm, ſed ſcrutandas ſcripturas admonet, ne illo quod apparet in primo cortice contenti, latentem intra nucleum, atque in medulla prætereamus veritatem. Itaque videtur dici poſſe, ſic interdum ſacros Interpretes permutare verba, ut ijs quæ pro Græcis, Hebraicisve ſubſtituunt, peculiarem, nec cuivis latinè ſcienti paſſim notam, ſubijciant

ciant notionem, uti nuper memorato Pſalmi loco, dum *immittet* pro Græco παρεμβαλεῖ, & Hebræo חנה *Choneh*, quod utrumque ſignificat, *caſtrametabitur* ponit, voluit Lectorem dum verbum immittendi videt, caſtrorum poſitionem cogitare: quod planè flagitat loci ſententia, prout cuivis vel mediocriter attendenti perſpicuum eſt. Similiter & hoc Sancti Ioannis loco ſuſpicor ita poſitum ab Interprete *principium* pro Græco τὴν ἀρχὴν, ut ſignificatum illius Græcæ vocis quicumque tandem eſſet, vellet intelligi à ſe fuiſſe illigatum vocabulo *principium*, cujus proinde ut vis perciperetur, opus eſſet inveſtigare ac ſcrutari quę poteſtas eſſet juxta Gręcam proprietatem ejus vocis. Hoc igitur agamus. Animadverto vocem ἀρχὴν, etſi nomen in quarto caſu videatur, adverbialiter tamen à Gręcis plerumque ſumi (quod non ſatis, ut opinor, ejus linguę qui plurimi extant Lexicographi ac Grammatici docuerunt) adverbialiter inquam uſurpari. Et vicem adverbiorum *prorſus*, *omninò*, ac ſimilium Græcis pręſtare, ut ex his locis demonſtratur, quę mihi Gręcos Scriptores legenti fortè occurrerunt. Pauſanias in Bœoticis, de Tauris Æthiopicis agens, eos Rhinocerotas vocari ait: ὅτι σφισὶν ἐπ' ἄκρᾳ τῇ ῥινὶ ἓν ἑκάστῳ κέρας. καὶ ἄλλο ὑπὲρ αὐτὸ οὐ μέγα. ἐπὶ δὲ τῆς κεφαλῆς οὐδὲ ἀρχὴν κέρατά ἐστιν. hoc eſt: *Quoniam ipſis in ſummo naſo unum cuique cornu, & aliud ſuper hoc non magnum: ſupra caput verò cornua planè habent nulla*. Sic vertendum: non, cum Politiano locum hunc recitante Miſcellan. cent. 1. cap. lvi. *in capite ne initio quidem cornua*. quid enim *ne initio quidem* ad τὸ, ἀρχὴν? quaſi verò tauri iſti cùm aliquando habere conſueviſſent in capite cornua, poſtea uſu ac tempore id omiſerint. Herodotus lib. 1. poſt med. pag. 89. edit. 2. Henrici Stephani An. 1592. de Regione Babylonia ſic habet: ἔστι δὲ χωρέων αὕτη ἁπασέων μακρῷ ἀρίστη, τῶν ἡμεῖς ἴδμεν, Δήμητρος καρπὸν ἐκφέρειν. τὰ γὰρ δὴ ἄλλα δένδρεα οὐδὲ πειρᾶται ἀρχὴν φέρειν. Hæc ſic verterim: *Regionum hæc eſt omnium, quas quidem noverimus, longè optima frumento dumtaxat producendo: aliarum enim plantarum eſt funditus ſterilis*. Notionis particulæ ἀρχὴν ignoratio, & Laurentium Vallam, & ejus cenſorem Henricum Stephanum hic tranſverſos egit. quorum ille ſic vertit illa verba: τὰ γὰρ ἄλλα δένδρεα οὐδὲ πειρᾶται ἀρχὴν φέρειν, οὔτε συκέην, οὔτε ἄμπελον, οὔτε ἐλαίην. *Nam in arboribus ferendis ficu, vite, olea de principatu non contendit*. Henricus verò Stephanus ſic corrigit: *Nam alioqui arbores ne ab initio quidem ferre poteſt*. Ita illi: coactè uterque, nec verè. Certus ſum legiſſe me apud Lucianum, etſi locus nunc quidem non ſuccurrit, de quodam præciſè ac vehementer negante ſe habere, atque adeo etiam noſſe, pecuniam οὐδὲ τὴν ἀρχὴν ὀβολὸν οἶδα. hoc eſt: *Omninò ne novi quidem viſu tenus qua forma ſit obolus*. Denique ne evagemur longius, hic ipſe, quem nunc edimus græcè primùm Victor Antiochenus ad verſ. 28. cap. xv. Sancti Marci ſic loquitur: καὶ μὴ γεύσασθαι τὴν ἀρχὴν. hoc eſt: *neque guſtaſſe omninò*. His pręmunitus accedat jam mecum Lector ad propoſitũ Ioannis Evangeliſtæ locum. Dixerat Chriſtus Iudæis illo capite viii. quædam de ſe magnifica, ſed vera, etſi non credita. ut illud verſ. 12. *Ego ſum lux mundi*. quo cùm Phariſei offenſi reſpon-

reſpondiſſent: *Tu de te ipſo teſtimonium perhibes: teſtimonium tuum non eſt verum.* Ad ea Chriſtus, ſuum teſtimonium confirmat autoritate Patris ſui, ſic ſubjungens verſ.18. *Ego ſum qui teſtimonium perhibeo de me ipſo, & teſtimonium perhibet de me qui miſit me Pater.* Tunc pervicaces Iudæi per jurgium interrogarunt: *Vbi eſt Pater tuus?* & ut notat Evangeliſta, ira eorum parum à vi abſuit. Perſeveravit tamen Chriſtus in affirmatione eorum quæ de ſe dixerat, nihil retractans aut remittens, contra quam illi ſperaſſe videbantur, cùm poſt multa ei obiecta, quaſi explorantes, num etiamnum perſtaret in prius prolata ſententia, dixerunt verſ.25. *Tu quis es?* ad quod reſpondit Ieſus: τὴν ἀρχὴν ὅτι καὶ λαλῶ ὑμῖν; quæ verba ſic clariùs explicari poſſent: omninò is quem prius me eſſe dixi, nempe Lux mundi, & Dei Filius: unde meritò ſubjungit verſ.27. Evangeliſta: *Et non cognoverunt quia Patrem eius dicebat Deum.*

¶ LX. PONTIFEX ANNI ILLIVS.

Ioan.xi.49. *Vnus autem ex ipſis Caiphas nomine, cùm eſſet Pontifex anni illius.* & v.51. *Hoc autem à ſemetipſo non dixit, ſed cùm eſſet Pontifex anni illius, prophetavit.* Lucas cap.iii.2. teſtatur, Caipham ſimul cú Anna fuiſſe Pontificem (ſive Principem Sacerdotum, quod idem eſt, & in Græco utrobique vox eadem ponitur ἀρχιερεὺς) ſic ſcribens: *Sub Principibus Sacerdotum Anna & Caipha factum eſt verbum Domini ſuper Ioannem* &c. Si ergo jam tribus ante annis Caiphas erat Pontifex, quare peculiariter dicitur fuiſſe Pontifex anni illius, quo paſſus eſt Dominus? aut quis erat hic Pontificatus annuus, cùm Pontifices Aaronicos in vitam fuiſſe tales, & ſola morte dignitatem iſtam amiſiſſe, niſi caſus aliquis inopinatus intercederet, aut tyrannica vis legis præſcripto prævaleret, ex innumeris Scripturæ locis certiſſimum ſit? Et hęc quidem ratio à lege ducta, quæ non minus ſingularitatem ſummi Pontificis, quàm perennem, & vitę ęqualem ejus in eo munere perſeverantiam jubebat, non minus contra Lucę teſtimonium duos ſimul Pontifices ſummos agnoſcentis, quam adverſus paulò ante deſcriptam Ioannis ſententiam videtur pręſcribere. Tamen quod ad Lucam attinet, facilè defungimur, obſervando invaluiſſe longo uſu, ut qui jure naſcendi ſucceſſurus ſummo Pontifici foret, ſi eſſet ea ętate ac prudétia ut rectè illi pontificia munia commendarentur, vice ac juſſu Pontificis ſacras functiones interdum obiret: ac pro univerſali Vicario ejus, ac quaſi Collega agnoſceretur. qua quidam ratione, ut ſuo loco diximus, non inveriſimiliter utuntur ad conciliandam apparentem diſſonantiam, quę inter Chriſtum Dominum Marci ii.26. & Sacrum Scriptorem libri 1.Reg.cap.21. reperitur, dum hic Davidem veniſſe in Nobe ſub Achimelecho Pontifice, ille verò ſub Abiathare, affirmat. Erat videlicet Abiathar jam matura ſacris ętate deſignatus ſucceſſor Achimelechi Patris, & cùm in plerìſque Vicarius, tum etiam veluti Collega ut rectè ſub eo factum dicatur, quod paulò ante mortem deceſſoris ejus ac parentis contigit. Cæterùm ut

Ioannis quoque autoritati ſuus honor ſit, quærenda eſt alia cauſa, qua verè dictum ab eo demonſtretur, Caipham, qui ante triennium Vicarius & Collega Pontificis Annę in participationem ſummi Pontificatus venerat, eo deinde anno quo vivere vita mortali Chriſtus deſijt, ſolum ac ſingularem illius anni fuiſſe Pontificem. Commodam hujus nodi ſolutionem offert vir pereruditus Dominicus Magrius in libro, quem ſcripſit de conciliatione Antilogiarum apparentium Scripturę, ubi ex fide Ioannis Baptiſtę Ionæ è Iudęo Chriſtiani, & ex Archiſynagogo inter Rabinos celebri, Profeſſore Linguę Sanctę in Gymnaſio Sapientiæ Romano, refert ex Rituali Iudęorum Libro, ſolere quotannis aliquot diebus ante feſtum Kepur, ſive expiationis, quo ſummus Pontifex ſemel ingrediebatur in Sancta Sanctorum, deſignari communi ſuffragio Sacerdotem aliquem, qui in eo tam neceſſariò, & non plus quam ſemel in anno celebrari ſolito ſacro, Pontificis vices ſubiret, ſi ei humanitùs contigiſſet ob immunditiam contractam, eo non poſſe ſtato tempore defungi. Idque ſi eveniret, & iſte ſuccenturiatus myſtes revera in Sancta Sanctorum ingrediens legitimas feſti expiationis ceremonias obiret, jam ex hoc dignitatem trahebat peculiarem, ob quam Pontifex ejus anni vocabatur. Nec immeritò S. Ioannes Caipham non ex proprio ſenſu, ſed afflatu Divino locutum referens, id ei cauſæ aſſignat, quod eſſet *Pontifex anni illius*, hoc eſt quod unicum maximè proprium ſummi Pōtificis eo anno munus obijſſet, & in Sancta Sanctorum, locum peculiari Dei pręſentia venerabilem, cùm ſacris veſtibus, & reliquo ſummę religionis apparatu penetraſſet, unde velut ex Deo coram adito quædam ei potuerit velut aſpergi, atque adhæreſcere aura prophetię. Ionas quidem modò laudatus indifferenter quemcumque qui ad iſtum ſupplendi uſum eligeretur, Pontificem ejus anni vocatum putat, etſi caſus non cōtingeret, ut ſacro miniſterio vice ſummi Pōtificis in immunditiam lapſi fungeretur. Tamen cum negari non poſſit quin multò potiori jure iſtam appellationem ferat qui revera ſupplevit Pontificis locum, puto me inveniſſe cauſam idoneam in modò conſideratis Ioannis verbis, exiſtimādi non inutiliter deſignatum Caipham ad eam ſacram ceremoniam vice Annę, ſi qua res eum prohiberet, obeundam: ſed revera in Sancta penetraſſe, & ſummi Pontificis egiſſe partes, vicaria licet & delegata, non autem ordinaria poteſtate. Cæterùm Annam etiam illo adhuc anno fuiſſe verè Sacerdotem ſummum intelligimus ex Actorum iv. 6. ubi poſt Chriſti reſurrectionem eodem adhuc currente civili anno, qui feſto Expiationis, hoc eſt die decimo menſis ſeptimi terminandus erat, congregati referuntur adverſus Apoſtolos *Annas Princeps Sacerdotum, & Caiphas, & Ioannes, & Alexander, & quotquot erant è genere Sacerdotali*. Verba ſunt S. Lucæ: in quibus videmus ſoli Annæ tribui titulum Principis Sacerdotum, quod is verè talis eſſet; licèt Vicarium & deſignatum ſucceſſorem haberet in eo munere Caipham, qui ob id nonnumquam, modo loquendi laxiori, Princeps Sacerdotum & ipſe vocaretur.

¶ LXI.

¶ LXI. QVADRAGINTA SEX.

Ioan.ii. 20. Iudęi Chriſto dicunt: *Quadraginta & ſex annis ædificatum eſt Templum hoc.* nempè Ieroſolymitanum, in quo erant qui ſic loquebantur. Tam implicata quibuſdam viſa eſt horum ſex & quadraginta annorum ratio, ut quaſi deſperatione victi rem in allegorias traherent. Euſebius tamen perfacilè defungitur, ſic ſcribens, prout refertur Catena Gręca in hunc locum: οὗτοι τεσσαράκοντα ἓξ ἔτεσιν οἰκοδομεῖσθαι τὸν ναὸν ἔφασαν. τοσαῦτα γὰρ ἀπὸ πρώτου τοῦ Κύρου βασιλέως (ὃς πρῶτος ἀνῆκε τῆς Βαβυλῶνος τοὺς βουλομένους τῶν Ἰουδαίων εἰς τὴν οἰκείαν γῆν) ἐπὶ τὸ ἕκτον τῆς Δαρείου βασιλείας συνάγεται, καθ᾽ ὃν πᾶν ἔργον τῆς οἰκοδομῆς τέλος εἰλήφει. hoc eſt: *Hi* (videlicet Iudęi) *quadraginta & ſex annis ædificatum fuiſſe Templum dixerunt. Tot enim colliguntur à primo Cyri Regis (qui primus dimiſit è Babylone qui vellent Iudæorum in terram propriam) uſque ad ſextum Darij, quo totum illius ſtructuræ opus conſummatum eſt.* Hęc ille. Sequamur tanti Chronologi ductum. Legimus 1. Eſdræ vi. 3 Cyrum primo anno Regni ſui edicto ſanxiſſe, ut reædificaretur Templum Ieroſolymis. Ibidem v. 15. dicitur: *Et compleverunt domum Dei iſtam uſque ad diem tertium menſis Adar, qui eſt annus ſextus Regni Darij Regis.* En initium, & finem hujus ædificationis à Scriptura pręfinitum. inter has duas epochas quot anni ſint medij numerandum eſt. Cyrus regnavit annos triginta. Cambyſes ejus filius annos novem. Magi duo, ſeptem menſes. His ſucceſſit Darius Hyſtapis, cujus anno ſexto perfecta ędificatio Templi eſt. conjungantur hę ſummę. exurget numerus annorum ſex & quadraginta. Nec te conturbet, quod ſeptem Magorum menſes pro uno anno computamus: nam Cyrus, cui triginta dumtaxat annos dedimus, paulò plus regnavit. & tantùm ſaltem ex ejus regno ſupra annũ triceſimum redundat, quantulum deeſt ſeptimeſtri regno Magorum ad annum explendum.

¶ LXII. RACA.

Matth. v. 22. *Si quis dixerit fratri ſuo raca.* ריק *rik* hebraicè vanum & inane ſonat. unde Pſalmo ii. pro eo quod Vulgatus habet, *meditati ſunt inania*, in Hebręo legitur יהגו־ריק *Iehegu rik*, inde Syriaca forma nomen *Raca* futilem & vanum ſonans. quod Gręcus Grammaticus Heſychius etiam etiam agnovit, vocem ῥακὰ interpretans κενός.

¶ LXIII. REGVLVS.

Ioan. iv. 46. *Et erat quidam Regulus.* Videtur quidem qui ſic vertit legiſſe in gręco βασιλίσκος, cùm plerique hodie codices βασιλικὸς legant. Cæterùm utrumvis in fonte ſit, rectè res ipſa latinè Reguli vocabulo exprimitur. id enim ſignificat hominem autoritate ac dignitate, etſi

 non

non in Republica ſuprema, ſupra cęteros eminentem, quales plerumque ſunt qui negotia Regum adminiſtrant, & inde βασιλικοὶ Regij vocantur. Scimus Romæ cives quoque lautiores à clientibus Reges appellatos. Martialis ad Maximum, qui clientes habens clientem & ipſe potentioris ſe ferebat lib.ii.epigr.18:

Sum comes ipſe tuus tumidique anteambulo Regis
Tu comes alterius; iam ſumus ergo pares.
Eſſe ſat eſt ſervum, iam nolo vicarius eſſe:
Qui Rex eſt, Regem, Maxime, non habeat.

Obiter admonebo, curationem hic narratã filij Reguli prius videri eveniſſe quàm curationem pueri Cẽturionis, relatã Mat.viii. Chriſtus enim cùm audito Centurione dixit: *Amen dico vobis, non inveni tantam fidem in Iſrael*, veriſimiliter alluſit ad Regulum, gente Iudæum, quem eo nomine increpuerat, quod exiſtimaſſe videretur, non poſſe Chriſtum curare ęgrotum abſentem.

¶ LXIV, SABBATVM SECVNDOPRIMVM.

Luc.vi. 1. *Factum eſt autem in Sabbato ſecundoprimo*. Græcè δευτεροπρώτῳ. Hic, omnium Interpretum confeſſione, difficillimus locus eſt, cujus explicationem S.Hieronymus quæſiviſſe ſe teſtatur Epiſt. ad Nepotianum, inveniſſe nuſquam profeſſus eſt. narrans quoque S.Gregorium Nazianzenum à ſe de eo interrogatum, urbana eluſione reſponſionem declinaſſe. S.Ambroſius & in hunc Lucæ locum, & ad Pſalm. xlvii. myſticas interpretationes ſecutus, ſatis oſtendit ſe non ſtatuiſse de litera quid ſentiendum vellet. Primus Patrum omnium de hac quęſtione pronunciavit Epiphanius Hær.30.num.31. & Hær.51.num.item 31. ſed hoc ſecundo loco perobſcurè locutus eſt. Prior verò docet: illud Sabbatum, quod ab Azymorum prima die proximum occurrit, vocatum fuiſſe ſecundoprimum. Chryſoſtomus homil.in Matthæum 39. ut in Græcis Codicibus numeratur; nam in Latinis 40. eſt, Sabbatum ſecundo primum fuiſſe dicit, quandò feſtum duplex eſſet, tàm Sabbati Domini, quàm ſolemnitatis alterius ſuccedentis. quæ item ſatis obſcura ſunt: adeo ut de eorum interpretatione Viri doctiſſimi, Maldonatus & Petavius planè contraria ſentiant; in qua contentione Maldonatus graviſſimum habet pro ſe ſuffragium Theophylacti, qui ad Lucæ cap.vi. Chryſoſtomi ſententiam (hunc enim ſuis ad Evangelia Commentarijs compilat) in hunc modum refert: *Iudæi omne feſtum Sabbatum vocabant. ceſſationem enim Sabbatum ſonat. Sæpè autem contingebat, ut feſtum in Paraſceven, ſive ſextam feriam, incurreret: in quo caſu ipſam Paraſceven Sabbatum vocabant, propter feſtum, quod in eam incurrerat. diem verò ſequentem, qua propriè Sabbatum erat, Sabbatum ſecundo primum appellabant*. Hæc Theophylactus. Iſidorus Peluſiota Epiſt.cx. libri tertij, hanc controverſiam definit in hunc modum: *Secundo primum dictum eſt quia ſecundum quidem feſtum Paſchæ, Primum autem Azymorum.*

Veſpere

Veſpere enim Paſcha immolantes, poſtridie Azymorum feſtum celebrabant, quod & Sabbatum ſecundo primum vocabant. Et paulò poſt addit: *Sabbatum enim omne feſtum vocant.* Hæc Iſidorus, quem ſequuntur Titus Boſtrenſis, & Euthymius. Nec plura reperi apud Patres de hoc argumento. Quæ verò de his varia invicemque contraria Recentiores diſputarunt, percenſere infinitum fuerit, idemque inutile, cùm plerique in unam hodie conveniant ſententiam, quam ſolam ferè probant, alias tamquam deſitas & minus elegantes aſpernantur. Fuſiſſimè illam omnium, ac diligentiſſimè propoſuit Ioſephus Scaliger lib. 3. Iſagogicorum Canonum pag. 217. & lib. vi. de Emendatione temporum pag. 521. ſecundę editionis. utrobique docet: Sabbatum ſecundo primum fuiſſe Sabbatum hebdomadarium proximè poſt ſolemne Paſchatis ſequens; ſic dictum, quòd à ſecunda Paſchatis, ſive Azymorum, ſeptem hebdomadæ numerarentur, ſic jubente Lege Levitici xxiii. 15. his verbis: *Numerabitis ergo ab altero die Sabbati, in quo obtuliſtis manipulum primitiarum, ſeptem hebdomadas plenas uſque ad alteram diem expletionis hebdomadæ ſeptimæ, id eſt quinquaginta dies: & ſic offeretis ſacrificium novum Domino, ex omnibus habitaculis veſtris, panes primitiarum duos* &c. Secunda ergo dies Azymorum, ſive feſti Paſchatis, quæ *Omer* vocabatur, hoc eſt *manipulus*, quia ea die offerebatur Deo manipulus primitiarum, ex ſpicis recentibus: hæc, inquam, dies ſecunda caput erat novi numeri, quem Hebręi vocabant ספירת העמר *ſephirat ha omer, numerum manipuli*; qui numerus uſq; ad quinquageſimum Pentecoſtes diem protendebatur per ſeptem hebdomadas, quæ omnes denominationem accipiebant à ſecunda illa die Azymorum, hoc modo: ut prima, verbi gratia hebdomas appellaretur ſecundo prima; altera ſecundo ſecunda; ſequens, ſecundo tertia; & ſic de cæteris. unde Sabbatum cujus Lucas meminit hoc loco, fuerit Sabbatum primùm occurrens poſt ſecundam Azymorum. Hęc ferè ibi Scaliger, qui ſuam hanc opinionem tanta veriſimilitudine fucavit, ut etiam acerrimo alioqui cenſori ſuo Petavio probaverit, qui Animadverſionibus ſuis ad Epiphanij Hæreſ. xxx. num. 31. negat ullam ea meliorem hujus loci expoſitionem inveniri poſſe. Liceat tamen contra tantam doctiſſimorum hominum autoritatem excipere: non videri hanc opinionem ipſorum ſatis cum Hiſtoriæ Evangelicę fide congruere. quomodo enim, ſi Sabbatum ſecundo primum finitimum ac quaſi contiguum Paſchæ fuit, ſpicæ tritici jam tum potuerunt eſſe ita maturę, ut friari inter manus poſſent, & ſic ex eis frumenti grana excuti, quod niſi ex planè ſiccis & excoctis nequit. Neque nimium jactet Scaliger temperius Cœlum Palęſtinæ, ac pręmaturas ſegetes, cùm ex Evangelijs habeamus ipſo Paſchæ tempore frigus fuiſſe, adeo ut ad focū concurreretur. Verum quidem eſt ſecundo Paſchæ die manipulum ſpicarum offerri ſolitum; ſed hordeacearum & igne toſtarum, ut Ioſephus docet. quod ne ipſum quidem hordeum, licèt ubique frumento temporiùs matureſcens, flaventes eo adhuc tempore ſpicas haberet. quid de tritico igitur ſtatuere poſſumus? aut qua veriſimilitudine affirmare,

feſto

feſto ipſo Paſchatis maturas ſpicas à Diſcipulis fuiſſe decerptas, cùm totæ adhuc hebdomades ſeptem ad meſſis tempus ſupereſſent. Ac notandum Evangeliſtam hanc quaſi confirmationem afferre narrationis ſuæ, quam veriſimilem reddere ſatagit expreſſa circumſtantia temporis eventui memorando congruentis. Oportet igitur Sabbatum ſecundo primum incidiſſe in tempus, quo paſſim & vulgo decerpi ſpicæ frumenti, & inter manus friari poſſunt: alioqui non magis conſentaneam rei narratæ iſtam Sabbati ſecundo primi mentionem ſacer Scriptor adjungeret, quam ſi quis uvas legiſſe maturas aliquem referens, adderet velut ad affirmationem roborandam, adſtruendamque fidem: *Erat enim menſis Iulius*. quo videlicet tempore ne livent quidem adhuc uvæ: quare vix eſt, ut vel probabilis videri opinio debeat, quæ à penitus introſpicientibus deprehenditur narrationi evangelicæ detrahere probabilitatẽ. Præſertim cùm in ea, ut eruditè obſervat Grotius, quędam parum cohęrentia & ſumpta ex vano apud ſeverum exploratorem offendant: quale illud, quod ex ἀπὸ δευτέρας πρώτου, formatum nomen δευτερόπρωτον Scaliger ponit, contra omnem grammaticam analogiam. Prętérea quod falsò aſſumitur, pręſcripto Legis ſuperiùs ex Levitico relatę numerari juſſas ſeptem hebdomadas, aut Sabbata diſtincta. Lex enim ibi ſeptem hebdomadarum meminit quatenus dumtaxat eæ cum ſua clauſula quinquageſimæ diei, dierum omninò quinquaginta numerum explent. unde poſt illa verba: *Numerabitis ſeptem hebdomadas plenas uſque ad alterum diem expletionis hebdomadæ ſeptimę*; additur declarandi gratia; *ideſt quinquaginta dies*, Itaque uſus, optimus Legis Interpres, ſatis demonſtrat. ספירת העמר *ſephirath ha omer* numerum manipuli, non hebdomadarũ eſſe, ſed dierum, cùm & olim, & adhuc hodie Iudęi dies omer continuo ductu numerent ſine diſtinctione Sabbatorum à primo uſque ad quinquageſimum: hoc modo: dies primus omer, dies ſecundus, tertius &c, tum octavus, nonus, decimus ſextus, & ſic de cæteris. quare iſta Sabbatorum diſtinctio, fundamentum Scaligerianæ doctrinæ, ex vano hauſta in vanum redit. Quærenda igitur alia nobis hujus nodi ſolutio eſt, quam commodam offert Balthaſar Corderius diligentiſſimè hunc locum tractans ſuis Annotationibus ad Lucæ ſextum. Ex quo & Maldonato, quem ferè ſequitur, & Hugone Grotio, qui eandem ſententiam egregiè illuſtrat, collectam, concinnatamque veram de Sabbato ſecundo primo doctrinam in hunc modum propono.

Erant Iudęis tria feſta pręcipua, quorum cujuſque ſolemnitas ſeptem dies continuos amplectebatur; nempe Paſcha, Pentecoſte, & Scenopegia, id apparet partim ex diſertis Legis teſtimonijs Exodi xxiii. Levitici pariter xxiii. & alijs, partim ex uſu, Scriptis Hiſtoricorum, qui res Iudæorum attigerunt, & Rabinorum libris; obſervatione quoque hodierna gentis hujus, abundè demonſtrato. In unaquaque trium iſtarum eximia religione celebrium hebdomadarum ſuum Sabbatum erat, incerta ſede, nunc enim primus, nunc ſecundus, nunc tertius, & ſic de cæteris, ſeptenarij feſtivi dies in Sabbatum hebdomadarium cadebat. in

quam-

quamcumque porrò incidiſſet diem, quòd eam jam feriatam anniverſariç ſolemnitatis religione reperiret, haudquaquam eam parem cęteris anni Sabbatis; ſed cumulo quodam ſanctitatis longè auguſtiorem reddebat. Id diſertè de Sabbato Paſchatis tradit S.Ioannes, dum cap.xix.31. ſic ſcribit: *Iudæi ergo (quoniam Paraſceve erat) ut non remanerent in Cruce corpora Sabbato (erat enim magnus dies ille Sabbati* &c. Nec dubiũ quin pari ratione magnum, atque eximium eſſet Pentecoſtes, & Scenopegiæ Sabbatum. Porrò quod magnum eſt abſolutè conſideratum, idem ubi comparatur ijs, ſupra quæ pręcellit, prius aut primum dicitur. quare iſta tria Sabbata cum alijs per annum ordinarijs collata, prima dicebantur, quòd primatum ſupra ea ſanctitatis obtinerent. Erant ergo in Iudaico Kalendario tria prima ſupremi ordinis Sabbata; quæ excellentia ſanctimoniæ fermè inter ſe paria; ſerie ac ſucceſſione temporis ordinabantur, ut quod eorum primo menſi anni ſacri Niſan conveniret, *Primoprimum* vocaretur, quod ab illo proximè ſequeretur *Secundo primum*, denique quod menſe Tiſri ſeptimo anni ſacri, etſi primo civilis antiqui, hebdomadis feſti Tabernaculorum Sabbatum occurrebat *Tertio primum* appellaretur. Fuit ergo Sabbatum ſecundo primum feria ſeptima, ſive, ut antiqui loquebantur, Saturni dies, hebdomadis Pentecoſtes.

¶ LXV. SADDVCÆI.

Sępè memorantur in Evangelijs, & ibi dicuntur Reſurrectionem, & Angelos negaſſe. multùm inde exoſi, & viciſſim infeſti Phariſęis, ut præſertim intelligitur ex Actorum xxiii.6. & deinceps. Ita ut eſſent iſtę duæ Sectæ invicem commiſſæ pari ferè modo, nec diſſimili cauſa, atque apud Græcos Stoici & Epicurei. Nomen Sadducæi revera traxerunt ab Autore ſeceſſionis ipſorum Sadoco quodam, qui Secutus ſchiſma ab ejus Magiſtro Doſitheo inchoatum, illud corroboravit, & latiùs propagans, ſtabilivit in numeroſam & præpotentem Hæreſim, cuiùs origines à temporibus ferè Alexandri, & extructione Garizitani Templi repetuntur. Ipſi tamen ut auguſtiores ſeſe facerent ſe non à Sadoco iſto, ſed à vocabulo צדק *ſedek*, quod juſtitiam ſonat, denominari contendebant. Id innuit Hieronymus ad Matth. xxii. & clarè docet Epiphanius Hær.xiv. his verbis: ἐπονομάζουσιν οὖν ἑαυτοὺς Σαδδουκαίους, δῆθεν ἀπὸ δικαιοσύνης τῆς ἐπικλήσεως ὁρμωμένης. Σεδὲκ γὰρ ἑρμηνεύεται δικαιοσύνη: *Vocant hi ſeipſos Sadducæos, à iuſtitia ſcilicet appellatione derivata. Sedec enim iuſtitiam ſignificat.* Autores qui docent eos à Sadoco nomen habere, ſunt Philaſtrius, Rab.Elias, Rab.Iacob, Rab.Abraam Levi, Rab. Nathan, & alij à Serario citati lib.ii. Trihæreſii cap.19.

¶ LXVI. SCIO.

Marci xiii.32. *De die autem illo, vel hora nemo ſcit, neque Angeli in Cælo, neque Filius, niſi Pater.* Certiſſimum eſt Chriſtum, in quo erant

omnes

omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ Patris, illam horam non ignoraſſe. Obſervandum ergo verba hebræa in ſexta conjugatione actionem geminatam ſignificare: ita ut quod in Kal., ſive prima conjugatione, ſignificat ſcire, in Hiphil, ſive ſexta, ſignificet efficere ut alius ſciat. Cùm autem Hebræa vertuntur in alias linguas, quæ iſtam conjugationum commoditatem non habent, verba interdum etſi videantur in prima conjugatione uſurpari, eſſe tamen intelligenda juxta notionem ſextæ. Ergo id quod legitur, *nemo ſcit, neque Angeli: neque Filius, niſi Pater*, ſic debet accipi ut ſonet: *Nemo revelare poteſt, neque Angeli, qui omnia in Deo vident, neque Filius, omnium Patris arcanorum conſcius: quoniam Pater huius rei revelationem ſibi ſoli reſervavit.* Vſurpari etiam à Scriptoribus aliarum ab Hebræa linguarum nonnumquam verba in iſta quaſi reflexa ſignificatione ſexta Hebræorum conjugationis, demonſtro ex loco, qui fortè occurrit, Horatij Epiſt.v.Libri 1.

Hæc ego procurare & idoneus imperor, & non
Invitus; ne turpe toral, ne ſordida mappa
Corruget nares &c.

Ibi quis non videt *corruget nares* poſitum pro efficiat, fœda ſpecie, ut qui videt, naſum in rugas contrahat: qui geſtus eſt naturalis, fœditatem obiectam averſantium,

¶ LXVII. SIC.

Ioan.iv. 6. de Chriſto: *Sedebat ſic ſupra fontem*. Multis videtur τὸ *ſic* uſurpari hoc loco miro quodam modo. Ego mihi videor ſimilem illius uſum apud Scriptores apprimè Latinos reperiſſe, Plautus Moſtellaria ſcen.iv.de Philolachete jacente ad dormiendum: *Sic ſine eum quieſcere.* hoc eſt: quo habitu corporis ad ſomnum extenſus humi eſt, in eo perſeverare illum patere. ut τὸ *ſic δεικτικῶς, demonſtrativè* adjuvante vocem geſtu uſurpetur. Idem Plautus in Rudente Act. ii. Scen. iii. ſub finem locum habet etiam, ni fallor, aptiorem ad hanc notionem intelligendam adverbij *ſic*. Facit ibi loquentem puellam è naufragio exceptam ab Anu Sacerdote; atque hoſpitam & ſoſpitatricem ſuam ipſius merito commendantem his verbis.

Neque digniorem cenſeo vidiſſe Anum me quemquam,
Cui Deos atque homines cenſeam benefacere magis decere,
Vt lepidè, ut liberaliter, ut honeſtè, atque haud gravatè,
Timidas, egentes, humidas, eiectas, exanimatas
Accepit ad ſeſe, haud ſecus quam ſi ex ſe ſimus natæ.
Vt eapſe ſic ſuccincta aquam calefactat ut lavemus,

Ejuſdem S. Evangeliſtæ Ioan. cap.xxi.22. *Dicit ei* (Petro) *Ieſus* (de Ioanne) *ſic eum volo manere donec veniam, quid ad te? tu me ſequere.* Tota conſtructio ſententiæ videtur exigere conditionalem adverbio *ſic* præpoſitam, aut loco ejuſdem poſitam; quod poſteriùs græcæ origines ſuadent: ἐὰν αὐτὸν θέλω μένειν, *ſi eum volo manere.* Fortè Vulgatus legit:

git; ἐὰν οὕτω αὐτὸν θέλω μένειν, *ſi ſic eum volo manere* &c. Sed immediatè poſtea ad vitandam moleſtam repetitionem continuatæ ἀμέσως ejuſdem ſyllabæ *ſi*, relictum fuerit in ſcripto ſolum *ſic*, cum fiducia peritiæ Lectoris, quod in litera deeſſet per ſe ſuppletum. Nec exempla deſunt fiduciæ ſimilis. Pſal.cxviii. 147. *Præveni in maturitate*. ſumptum ex Græco τοῦ LXX. ubi legitur προέφθασα ἐν ἀωρίᾳ. quæ verba non eſt dubiū, quin Interpres Latinus verterit: *Præveni in immaturitate*, tamen tędio iterandi *in*, ſcribitur ſolùm, *Præveni in maturitate*; ſed cum tacito præcepto Lectori facto bis τὸ *in* intelligendi. Similiter ad Hebr.xii.2. quod gręcè in hunc modum extat ὃς ἀντὶ τῆς προκειμένης αὐτῷ χαρᾶς latinè ſic legitur: *qui propoſito ſibi gaudio*. ubi nemo non videt omiſſam vocem, quæ reſpondere debebat præpoſitioni ἀντὶ, quę latinè redditur *pro*. quia tamen ſtatim ſequitur vox, *propoſito*, unde neceſſitas oriebatur pronunciandi bis continuè ſyllabam *pro*, ea ſemel quidem tantùm eſt poſita; ſed ita ut eruditus Lector tacitè ſibi mandatum intelligat, eam mente ſupplere; & ita locum intelligere quaſi legeretur: *qui pro propoſito ſibi gaudio ſuſtinuit crucem* &c.

¶ LXVIII. SICERA.

Luc.i. 15. Angelus de Ioanne: *Vinum & ſiceram non bibet*. Sicèra quid ſit; in hunc modum exponit Heſychius: σικέρα οἶνος συμμιγὴς ἡδύσμασιν· ἢ πᾶν πῶμα ἐμποιοῦν μέθην, μὴ ἐξ ἀμπέλου δὲ, σκευαστὸν, συνθετόν. *Vinum ex dulcibus commixtum; aut quævis potio inducens ebrietatem, non ex vite orta, ſed præparata & compoſita*. Cornelius Ianſenius Gandavenſis Epiſcopus negat excludi à ſignificatu hujus vocis vinum ex vite. Si de origine vocis agitur, verum dicit: nam שכר *Scacar*, unde *ſicera*, ſonat *inebriari*, utique vino. Tamen conſenſu obtinuit, etiam apud Hebræos, ut שכר *ſecer*, *ſicera*, quemvis ab uvæ ſucco diverſum luxurioſum potum, præſertim arte dulciaria conditum, denotet. unde paſſim in Scriptura diſtinguitur à vino, ut hoc loco, & Levit.x.9. ubi item conjunguntur יין ושכר *Iain ve ſcecar*, vinum & ſicera, ut genera potionum diverſa. Non diſſimulabo, quando in hunc Lucæ locum incidi, videri mihi latere in eo quamdam non inelegantem, quamvis non fortè paſſim animadverſam, antitheſim, non in verbis, ſed in rebus ipſis. Primò enim ibi v.14. de Ioanne promittitur gaudium: *Erit tibi gaudium & exultatio, & multi in nativitate eius gaudebunt*. Mox autem verſ.15. cum ejus gaudij ratio redditur, inter alias ejus cauſas affertur, ejus à vino abſtinentia: quod tamen vinum, & argumentum & inſtrumentum vulgare eſt carnalis & mundanæ lætitiæ. nimirum is liquor cōſolatur quidem & vegetat humanam vitam; ſed idem quia concupiſcentiam inflammat, & rationis uſum minuit, innumerabilium cauſa eſt malorum. unde ut hic Angelus, & Ioanni, & ejus cauſa ejus Patri, felicitatem prædicit in præmium ſobrietatis: ſic è contrariò Sapiens Prov.xxiii.29.& 30. ait: *Cui væ, cuius Patri væ* &c. *nonne his qui commoran-*

morantur in vino? Alibi quoque in ſacris libris væ canitur ebrioſis. quam in rem non prætéribo quod legitur in *Midraſc Bereſith* pag. 22. col. 2. אר̄ יוחנן לעלם אל תהי להוט אחר היין שכל פרשת חיין כתיבבה ווי יד פעמים. hoc eſt: *Dixit Rabi Iochanan: ne vmquam ardenter concupiſcas vinum; quia in toto capite vini* (intelligit locum Gen. ix. à verſ. 20. ad 25. ubi primùm fit mentio vini) *decies & quater ſcriptum eſt ve*. hoc verum eſt. Nam in illis quinque verſiculis quatuordecim voces ſunt, incipientes à וי *ve*. Iſta porrò particula eadem hebraicè & latinè infelicitatis ſignificationem habet. En catalogus iſtarum vocum. 1. ויחל 2. וישע. 3. וישת. 4. וישכר. 5. ויתגל. 6. וירא. 7. ויגר. 8. ויקח. 9. ויפת. 10. וישימו. 11. וילכו. 12. ויכסו. 13. וייקץ. 14. וידע.

¶ LXIX. SILOE.

Ioan. ix. 7. *Lava in natatoria Siloe (quod interpretatur miſſus)*. Fons Siloë largè manans è radice Montis Sion in occidentali latere vallis Ieroſolymæ ſuburbanæ, vulgò dictæ Ioſaphat, figuram Meſſiæ geſſit; & in eo munere quaſi videtur ſucceſſiſſe rivo per deſertum ex Petra fluenti ad uſum Iſraelitarum. quæ Petra Chriſtus erat, uti ait Apoſtolus 1. Cor. x. 4. ut eò fortè & illud trahi poſſit Iſai. xvi. 1. *Emitte agnum Domine Dominatorem terræ de petra deſerti ad montem filiæ Sion*. Salvo tamen bono, veroq; ac vulgò celebrato ejus loci ſēſu de Rhutha Moabitide oriunda è Petra urbe, in cēſum Progenitorū Chriſti conjugio Boozi promota. Ipſa S. Evangeliſtæ obſervatio de ſignificatu nominis Siloë (quod, inquit, *interpretatur miſſus*) id videtur innuere. nam notum, & olim prædictum Gen. xlix. Meſſiæ nomen שילה *Sciloh* fuit: cujus verior notio ea eſt, quam Ioannes hic exprimit à שלח *Scialach*, mittere, quæ etiam innuitur Exod. iv. 13. in Hebreis, quæ hiſce Vulgatæ reſpondent: *Obſecro Domine, mitte quē miſſurus es*. Alia eſt originatio hujus vocis ex radice שלה, quod ſonat, lenem & tranquillum eſſe: proprius etiam character Chriſti, qui *agnus, manſuetus, & pacificus*, paſſim figuratur à Prophetis. vide præſertim Iſaiam cap. xlii. v. 2. 3. & 4. & confer ejuſdem locum viii. 6. de aquis Siloe, *quæ vadunt cum ſilentio*, non dubia emphaſi manſuetudinis Chriſti fonte iſto deſignati. Inter ceremonias ultimæ & celeberrimæ diei feſti Tabernaculorum, quæ multę in Thalmude referuntur, titulo *Succah*; & illa erat, ad quam alluditur in Evangelio Ioannis cap. vi. v. 37. Procedebat populus cum ramis Palmarum ad Fontem Siloe, & inde aquam hauriens, cantabat illud ex Iſaiæ xii. 3. *Haurietis aquas in gaudio de fontibus Salvatoris*: unde apparet quam opportunè tali die Chriſtus, id quod ibi refert Ioannes, dixerit: *Si quis ſitit veniat ad me & bibat*; oſtendens ſe ipſum eſſe, qui ſignificaretur per fontem Siloe; &

cujus

cujus beneficia in ſalutem hominum tali ritu illius ſolemnitatis adumbrarentur. ut nihil huc pertinens omittam, eſt & aliud etymon vocis שילה *Sciloh* à Septuaginta Senibus indicatum, dum illam vocem Geneſis xlix. interpretantur ᾧ ἀπόκειται, *cui repoſitum eſt*. ad ſignificandum Meſſiam futurum humani generis Regem ac Principem ſummum, cui ut tali optima quæque reſervari debeant; juxta illud 1.Reg. ix. 20. dictum Sauli à Samuele: *Cuius erunt optima quæque. Nonne tibi* &c. Vide dicta ſuperius verbo *Filius hominis*.

Omiſeram Ioſephum lib.vi.de Bello cap. xi. teſtari Fōtem Siloe aliàs ſemper uberrimum, paulò ante ultimam Ieroſolymæ obſidionem Iudæis ita defeciſſe, ut propè ipſum aqua venderetur; & eumdem tamen admovente Legiones Tito,conſueta copia, Gentibus aquam præbuiſſe: Argumento non dubio Chriſti, quem ille Fons præfigurabat, profuturi Gentibus,excluſis ab ejus participatione, ipſorum vitio, Iudæis. quæ refert ex oculatis teſtibus Adrichomius de eodem Fonte Siloe Saracenorum innatum fœtorem minuente, & à Turcis adhiberi ſolito ad medelam oculorum, à Chriſti figura non abludunt illuminantis & purgantis Baptiſmo Gentes.

¶ LXX. TEMPVS STELLÆ.

Matth.ii.7. *Tunc Herodes clam vocatis Magis, diligenter didicit ab eis tempus Stellæ, quæ apparuit eis*. & infra v.16.de eodem Herode: *Mittens occidit omnes pueros qui erant in Bethleem à bimatu & infra, ſecundum tempus quod exquiſierat à Magis*. Ex quo videtur evidens: Magos dixiſſe Herodi de Stellæ ortu primum ab ipſis obſervato inquirenti, ſe illam videre cepiſſe ante biennium. Ergo biennio ante appulſos Ieroſolymam Magos, apparere ceperat Stella,quæ ipſos ad iſtud iter capeſſendum movit. Quod equidem admirans perſuaſum nondum eſſe Viris etiam magnis hæc ad populum tractantibus,experiar ratiocinando evincere: non ſine fiducia id cuivis probandi, qui modò prejudicio liberum, & veri amantem ad hæc pauca, quæ mox dicam, advertere animum voluerit. Si S.Matthæus poſtquam ſcripſit:*Herodes diligenter didicit à Magis tempus Stellæ* &c. addidiſſet: ſic ab eo compertum; *Biennio ante quàm Magi Ieroſolymam pervenirent, eam ipſis apparere Stellam cepiſſe.* confecta res eſſet; nemoque dubitaret; quin, non ipſo puncto Natalis Chriſti,ſed jam à duobus priùs annis, Stella quæ Magos duxit, in Oriente orſa eſſet conſpici. Quid autem, quæſo, intereſt, eo ne in loco,an eodem mox capite,idipſum Evangeliſta dixerit? utique cum qui verſu capitis ſecundi ſeptimo ſcripſerat: *Herodes clam vocatis Magis, diligenter didicit ab eis tempus Stellæ* & verſu deinde capitis ejuſdem ſextodecimo affirmet:eundem Herodem juſſiſſe occidi Pueros à bimatu (hoc eſt à biennio natos) *ſecundùm tempus quod exquiſierat à Magis*: tantùm non diſertè ajens: tempus illud *biennium* fuiſſe. Minimè verò, dicet aliquis. Nam quando Herodes iratus miſit qui Pueros occiderent, ſpatium jam aliquod

effluxerat, ex quo Magos idem Ieroſolymis viderat. Concedo: Sed ſpatium illud fuiſſe oportuit perbreve: tantulum videlicet, quantùm Regi ſuſpicaci, & attento fuit opus ad reſciendum: Magos Bethleemum, locum Ieroſolymis proximum, à ſe miſſos, inde abijſſe alia, quàm qua venerant, via. Ad quod quivis intelligit abundè ſuffeciſſe dies viginti ſeptem, quot fluxerunt à ſexto Ianuarij, quo Chriſtus adoratus à Magis eſt, ad ſecundum Februarij, quo idem in Templo eſt oblatus Deo. Hic porrò numerus dierum ad ſummam biennij, momentum notabile non adijcit humana & populari æſtimatione. Nec mihi quis alleget crudelitatem Herodis; quaſi ex ea pronum opinatu ſit: immaniſſimum Tyrannum longè ultra tempus, quod à Magis exquiſierat, recens natorum Infantium carnificinam extendiſſe. Fatebor enim in tam tetræ belluæ ſanguinariam rabiem meritò iſtam ſuſpicionem conferri: ſed meo ſimul jure monebo: etiam atque etiam videndum, ne dum Perſecutoris ſævitiam augemus, fidem Evangeliſtæ minuamus. Etenim ſi Herodes furori ſuo indulgens terminos in hoc exceſſit temporis à Magis indicati: jam falsò (quod vel cogitatu nefas eſt) Matthæus aſſeruerit: Herodem, Pueros à bimatu & infra occidendo, id feciſſe *ſecundum tempus quod exquiſierat à Magis*. Maneat ergo quaſi demonſtratione Theologica concluſum, & pro indubitato teneatur: Stellam quæ Magos ab Oriente excivit, non ipſo primū momento naſcentis apud Bethleem Domini Ieſu, aut adventus Ieroſolymam Magorum, qui adventus breviſſimo intervallo Chriſti Natalem eſt ſecutus, ſed multò ante; à duobus videlicet retrò annis, exortam in Cœli parte Orientalibus imminente partibus, & illic à Magis fuiſſe obſervatam.

¶ LXXI. TENEBRÆ EXTERIORES.

Videtur per tenebras exteriores ſæpè memoratas in Evangelijs, generaliter indicari carcer ſepoſitus & obſcurus, quales erant Syracuſanæ Latumiæ, de quibus Philoxenus Dionyſio dicebat: *ἄπαγέ με εἰς τὰς λατυμίας*, *abduc me in latumias*. Tamen quia ferè ſemper Chriſtus iſtarum tenebrarum mentioni adjungit: *ibi erit fletus & ſtridor dentium*, apparet eum voluiſſe peculiariter indicare locum eumdem, quem alibi Gehennam vocat: ut ejus miſeriam, quam tanti hominum intererat paſſim perſpectiſſimam eſſe, luculentiùs demonſtret ex conjunctione ſummorum malorum, exilij, carceris, & cruciatus. quaſi diceret: qui vincti carcere detinentur, tamen adhuc ſunt in Patria: qui exulatum eijciuntur, patriæ quidem uruntur deſiderio, ſed Cœli hauſtu, ac conſpectu libero fruuntur: utrique porrò cruciatu corporis vacant. At qui Dei juſta ſententia detrudentur in Tartarum, hi ſimul exulabunt & longiſſimè, & irrevocabiliter, ſimul teterrimis tenebris tabeſcent, ideo exterioribus vocatis: denique ijdem doloribus acerbiſſimis torquebuntur, unde flere cogentur, & ſtridere dentibus.

¶ LXXII.

¶ LXXII. TRADVCERE.

Matth. 1. 19. *Ioſeph autem vir eius* (B. Mariæ) *cùm eſſet iuſtus, & nollet eam traducere, voluit occultè dimittere eam.* τῷ *traducere*, in græco reſpondet παραδειγματίσαι, quod idem Vulgatus noſter ad Hebr. vi. 6. eleganter vertit *oſtentui habere*. non erat liberum Marito in uxoris adulterio comperto connivere; ne apud Ethnicos quidem. Argumento eſt quod refert Tacitus ſub finem libri ſecundi Annalium: *Exactum* (Senatus Decretis) *à Titidio Labeone Viſtiliæ marito, cur in uxore delicti manifeſta, ultionem legis omiſiſſet*. Duplex autem Viro via erat ejus expiandi flagitij; aut enim accuſare adulteram debebat, & ad Iudices deducere, utique lapidatione puniendam, ut publicum exemplum eſſet; & hoc erat παραδειγματίσαι, *traducere*, publicę infamiæ objicere: aut certè conſueta repudij formula dimittere abs ſe quàm minimo ſtrepitu. Hoc ſecundum Ioſepho, quippe Viro manſueto & miſericordi, magis arriſit.

¶ LXXIII. VIRGO.

Matth. 1. 23. recitatur Prophetia Iſaiæ cap. vii. 14. *Ecce Virgo concipiet, & pariet filium* &c. Rabbini quidam, quos citat & refellit Petrus Martinius in Pugione Fidei parte 3. diſt. 3. cap. 7. num. 9. ut hoc religioni Chriſtianæ luculentum teſtimonium eripiant, contendunt Virginis vocabulo intelligi hoc loco uxorem Iſaiæ Prophetæ, quæ ex ipſo cõceperit, & deinde pepererit filium, cui Emanuelis inditum ſit nomen. Præter alia plurima quibus impudens nebulonum iſtorum pervicacia retunditur, ipſa ſola cõſideratio vocabuli Hebraici hic à Propheta uſurpati, ad Virginem deſignandam, ſufficere videtur ei planè profligandæ. Ait ergo illic Iſaias הנה הרה העלמה, *Hinne haalma hara*, *Ecce Virgo concipiet*. uſus eſt Propheta voce עלמה *Alma* ad indicandam hoc loco Virginem, cùm potuiſſet uti voce בתולה *Bethula*, vel voce נערה *Neara*, utraq; puellã viro intactam ſignificante, quia major quędã emphaſis, & quaſi certitudo puriſſimæ virginitatis elucet in voce עלמה *Alma*, quã in illis alijs. Hieronymus à Pagnino recitatus in verbo עלם *Alam* עלמה, inquit: *Non ſolùm puella, vel virgo, ſed virgo abſcondita dicitur, & ſecreta, quæ numquam virorum patuerit aſpectibus; ſed magna parentum diligentia cuſtodita ſit. Lingua quoque punica, quæ de Hebræorum fontibus ducitur, propriè virgo* עלמה *appellatur. & quantum cum mea pugno memoria, numquam me arbitror* עלמה *in muliere nupta legiſſe; ſed in ea quæ virgo eſt, & non ſolùm virgo, ſed & virgo iunioris ætatis, & in annis adoleſcentiæ* &c. Hactenus Hieronymus.

Nimi-

Nimirum ſtatus quidam virginitatis iſta voce ſignificatur, ut עלמה *Alma*, addat ad בתולה *Bethula*, quaſi habitum ad actum. ita ut cum eſſe poſſit בתולה *Bethula*, qua non ſit עלמה *Alma*, ea nempe, quæ deſponſata jam eſt, aut qui cum de conjugio jam ceptum agi: עלמה quidem cogitari nô poſſit quin eadem בתולה *Bethula* ſit. ex qua obſervatione pendet admirabilitas ſigni, quod illo Iſaiæ loco quaſi novum & valde inuſitatum dâdum à Deo promittitur. *Dabit*, inquit, *Dominus ipſe vobis ſignum: ecce virgo* העלמה *haalma concipiet & pariet*. non eſſet ſignum, aut novum, ſi diceret הבתלה *habethula*. uſitata res enim, & quotidiana res, ut puellæ numquam virum expertæ primò concipiant, & inde pariant. ſed ut in עלמה *alma* id contingat, prodigium eſt rariſſimum. עלמה *alma* enim ea dicitur, quæ in ſtatu poſita virginitatis, non ſolum in præſens, ſed etiam in futurû immaculatâ profitetur puritatem. unde res ſunt humanitùs inſociabiles עלמה *alma*, & conceptus, quare illarum conjunctio divinitùs perpetranda denunciatur Achazo Regi ut miraculum maximû. Et vide quam ad hæc congruenter in eventu Prophetiæ hujus B. Maria promittenti partum & conceptum Angelo, exceperit: *Quomodo fiet iſtud quoniam virum non cognoſco?* quibus verbis ſtatum fixum virginitatis, & immutabile propoſitum nuptialis congreſſus vitandi, ſignificat. nam ſi præſentem tantùm, & non futurum etiam uſum conjugij negaret, exceptio nihil contrarium haberet denunciationi, quæ utique non præſentem, ſed futurum conceptum affirmabat.

Mantiſſam hùc opportunam, pro ſua & eruditione, & humanitate ſuggerit Vir doctiſſimus, mihique amiciſſimus Franciſcus Griſendius; locum indicans ex Proverbijs Salomonis celebrem, in quo עַלְמָה *Alma*, non ſolùm virginem ejus generis, ac ſtatus, qualem ſuperiùs informavi, ſed ipſam ſingulariter ſignet Deiparam Mariam. Libri Canonici Proverbiorum Autor cap. xxx. ro. Poſt *tria ſibi difficilia, quartum quod penitus ignoret*, eſſe ait: דרך גבר בעלמה *derec ghebar be alma*, *viam viri in Virgine*. Deſignari Mariã illic vocabulo *Alma*, Cabaliſtica conficitur methodo, per eam talia inveſtigandi formam, quæ Rabbinis ejus Magiſtris *Gematria* ſolet dici. Hujus ita procedit induſtria in larva ænigmaticis ſententijs detrahenda, quando illæ verum perſonæ, qua de agitur, nomen occultant, ſubſtituto alio ſoni diverſi. ſuppoſititiæ vocis literas expendunt juxta vim ijs inſitam numeralem: & cum eam ἰσόψηφον, hoc eſt *parium calculorum*, cum ea, quam ex alijs conjecturis propriam autumant, deprehenderint, minimè dubitant, quin illa pro hac obiecta obtentui fuerit. Age igitur explorentur iſta ratione Nomina Alma & Maria.

Hæc

Hæc ſunt quatuor literæ nominis עלמה cum cujuſque numero.		Hæ pariter ſunt quatuor literę nominis מרים *Maria* cum cujuſque numero.	
עין	130	מ	40
למד	74	ר	200
מם	80	י	10
הא	6	ם	40
colligit ergo id nomen ſummam 290		colligit ergo id quoque nomen ſummam 290	

Cabaliſticam hanc ſubtilitatem minùs hoc loco aſpernendam,non immeritò forte quis dixerit; idcircò quod rem quæ hic affirmatur ipſam, atque, ut ſic loquar, ſubſtantiam dogmatis,Catholici Expoſitores amplexantur; paſſim agnoſcentes indicari eo Proverbiorum Oraculo ſingulariter per vocabulum *Alma* Genitricem Dei Mariam. unum inſtar omnium proferre feſtinanti ſit ſatis Nicolaum de Lyra, cujus hunc locum tractantis hæc verba ſunt: Viam viri, *ſcilicet perfecti*: in Adoleſcentula: *hæc eſt vera litera; quia ſic eſt in Hebræo. Et dicitur hic* Adoleſcentula, *Beata Virgo Maria, quæ in iuventute Chiſtum concepit Spiritus Sancti virtute. quod fuit valde mirabile, propter quod dicit Ieremias* xxx. Novum creavit Dominus ſuper terram, mulier circumdabit virum. *quia Chriſtus in utero Virginis fuit vir perfectus ſcientijs & virtutibus ab inſtanti Conceptionis: & in Nativitate exijt clauſo utero Virginis. Et ideo de hac via viri in Adoleſcentula dicit Salomon: hoc eſſe quartum quod penitus ignorat* &c. Hactenus Lyranus. eujus illa verba: *Hæc eſt vera litera* &c.in eam commodè partem accipio, ut Vulgatam verſionem non damnet, ſed intelligendam ex Hebræo admoneat. ita videlicet ut Vulgatus ipſe Interpres. *adoleſcentiæ* vocabulo, quod adhibuit obſcuritatem fortè affectans in expreſſione myſterij abſtruſiſſimi, *adoleſcentulam* voluerit intelligi; non prorſus inſolito ſchemate,cú non raró abſtracta pro concretis uſurpentur:nec ſanè magis videatur inopinatum *adoleſcentiam* pro *Adoleſcentula*, quàm *Virginitatem* pro *Virgine* uſurpari. quod tamen fit paſſim in ea toties cani ſolita in Eccleſijs Antiphona: *Sancta & immaculáta Virginitas,quibus te laudibus efferam neſcio:quia quem Cæli capere non poterant,tuo gremio contuliſti.*

¶ LXXIV. VIVERE.

Ioan.iv. 50. Chriſtus Regulo pro filio roganti dicit: *Vade filius tuus vivit*. Ibi *vivit* poſitum pro *convaluit*. Hebræorum idiotiſmus hic eſt, apud quos חיה *Chaiah*, quod eſt *vivere* non raró ſonat *ſanum eſſe, valetudinem recuperaſſe*. Sic Ioſue cap. viii. 8.ubi eſt narratum circumciſum fuiſſe apud Galgala Populum iǹ deſerto natum, additur: *Poſtquam omnes circumciſi ſunt manſerunt in eodem loco Caſtrorum donec ſanarentur*. in Hebræo eſt עד חיותם *ad chaiotham donec viverent*. hoc

eſt : donec à vulnere per circumciſionem accepto convaleſcerent. Aptè ad hanc rem Martialis :

Non eſt vivere, ſed valere, vita.

¶ LXXV. VIDVÆ VIRGINES VXORES.

Matth·xiii.9. in Parabola Seminis hæc habentur : *Alia autem ceciderunt in terram bonam, & dabant fructum, aliud centeſimum, aliud ſexageſimum, aliud centeſimum.* Hæc verba S. Hieronymus exponens lib. 1. adverſus Iovinianum, ſic ſcribit : *Centeſimus, & ſexageſimus, & trigeſimus fructus, quamquam de una terra, & de una ſemente naſcatur, tamen multum differt in numero. Triginta referuntur ad nuptias, nam & ipſa digitorum coniunctio, quaſi molli ſe complexans oſculo & fœderans, maritum pingit & coniugem. Sexaginta verò ad viduas, eo quod in anguſtia & tribulatione ſunt poſitæ, unde & ſuperiori digito deprimuntur : quantoque maior eſt difficultas expertæ quondam voluptatis illecebris abſtinere; tantò maius eſt præmium. Porrò centeſimus numerus (diligenter quæſo, Lector, attende) de ſiniſtra transfertur ad dexteram; & eiſdem quidem digitis, ſed non eadem manu, quibus in læva nuptæ ſignificantur & viduæ, circulum faciens, exprimit Virginitatis coronam.* Sic Sanctus Doctor : cujus ea expoſitio cùm in ſummam celebritatem abierit, & tamen perobſcura, multis eadem ſit, propter vulgò ignoratam hodie artem, Veteribus familiariſſimam, per digitos numerandi, operæpretium me facturum puto ſi hic exhibeam Opuſculum non editum, quod ſciam, quo Nicolai Smyrnei, & Venerabilis Bedæ Libelli de hoc argumento comparati, notis eruditis ignoti mihi Scriptoris, illuſtrantur. Deſcripſi hoc olim ex Bibliotheca Illuſtriſſimi D. Caroli de Montchal Archiepiſcopi Toloſani. Incipit à pag ſequente, poſtquam hujus locum vacuum quædam oblivione ſuperius omiſſa expleverint.

Addenda Ad pag. 424. *poſt Diſtichon Martialis.*

Nec expertes iſtius moris fuiſſe Iudæos oſtendit Ioſephus lib. ii. de Bello, capite juxta Græcam Editionem xii. juxta Latinam vii. referens, Eſſenos Religioſiſsimos Iudæorum, etiam in quotidiana cibi ſumptione veſtes adhibuiſſe functionis ejus proprias; quas è menſa ſurgentes, ſtatim exuerent. ἔπειτα, inquit, ὡς ἱερὰς καταθέμενοι τὰς ἐσθῆτας, πάλιν ἐπ' ἔργα μέχρι δείλης τρέπον). hoc eſt. *Deinde* (poſt prandium videlicet) *veſtibus* (quas menſæ accumbentes habuerunt) *velut ſacris, depoſitis, rurſus ad opera uſque ad veſperam vertuntur.*

Ex Libello Venerab. Bedæ de Loquela per digitos.

ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΣΜΥΡΝΑΙΟΥ περὶ δακτυλικοῦ μέτρου.

NICOLAI SMYRNÆI De Supputarijs digitorũ geſtibus.

Ἐν ταῖς χερσὶ καθέξεις τοὺς ἀριθμοὺς, οὕτως. Καὶ ἐν μὲν τῇ εὐωνύμῳ ἀεὶ ὀφείλεις τὰς μονάδας καὶ δεκάδας κρατεῖν· ἐν δὲ τῇ δεξιᾷ τὰς ἑκατοντάδας, καὶ χιλιοντάδας. τοὺς δ᾽ ἐπέκεινα τούτων ἀριθμοὺς χαράττειν ἔν τινι· οὐ γὰρ ἔχεις ὅπως καθέξεις ἐν ταῖς χερσί.

In manibus ſic numeros habeto, Lęva quidẽ unitates & decades, dextera verò centurias & chiliadas tenere debes. His autem ulteriores numeros cùm nulla poſſis ratione manibus indicare, notabis in Schedula 1.

Quum dicis vnum, minimũ in læva digitum inflectens in medium palmæ artũ infiges. * Mille verò in dextera quemadmodum unum in læva facies.

Συστελλομένου τοῦ πρώτου καὶ μικροῦ δακτύλου, τοῦ μύωπος καλουμένου, τῶν δὲ τεσσάρων ἐκπεπταμένων, καὶ ἱσταμένων ὀρθίως, κατέχεις ἐν μὲν τῇ ἀριστερᾷ χειρὶ μονάδα μίαν, ἐν δὲ τῇ δεξιᾷ χιλιοντάδα μίαν.

Primo digito, qui parvus & Muſculus appellatur, depreſſo, reliquis autem quatuor extenſis erectiſque; læva quidem unitatem, dextera verò mille ſupputas.

Quum dicis duo ſecundum à minimo, flexum ibidem impones. Duo millia verò in dextera quemadmodum duo in læva facies.

Πάλιν συστελλομένου τούτου τοῦ μετ᾽ αὐτὸν δευτέρου δακτύλου, τοῦ παραμέσου καὶ ἐπιβάτου καλουμένου· τῶν δὲ λοιπῶν τριῶν ὡς ἔφημεν ἡπλωμένων, κρατεῖς ἐν μὲν τῇ εὐωνύμῳ δύο, ἐν δὲ τῇ δεξιᾷ χιλιοντάδας δύο.

Rurſus hoc ipſo digito, & co qui ab ipſo eſt (admedius is vocatur, Epibates & ſecundus) inflexo, tribus autem reliquis, ut diximus, expaſſis, tenes læva quidem duo, dextera verò duo millia.

Quum dicis tria, tertium ſimiliter afflectes. Tria millia verò in dextera quemadmodum tria in læva facies.

Τοῦ δ᾽ αὖ τρίτου συστελλομένου, ἤτοι τοῦ σφακέλου καὶ μέσου, κειμένων δὲ καὶ τῶν ἑτέρων δύο, τῶν δὲ λοιπῶν δύο ἐκπεταμένων, τοῦ λιχανοῦ λέγω καὶ τοῦ ἀντίχειρος, εἰσὶν ἅπερ κρατεῖς ἐν μὲν λαιᾷ τρία· ἐν δὲ τῇ δεξιᾷ χιλιοντάδες τρεῖς.

Tertio dein correpto, qui eſt medius vel Sphacelus; itidemq; jacentibus duobus alijs: alijs verò duobus, nempe indice ac pollice porrectis; ſunt quæ læva colligis, tria; quæ verò dextera, tria millia.

Quũ quatuor, itidem minimum levabis. quatuor millia verò in dextera quemad-

Πάλιν συστελλομένων τῶν δύο, τοῦ μέσου καὶ παραμέσου, ἤγουν τοῦ δευτέρου καὶ τρίτου, καὶ

Præterea compreſſis duobus, nempe medio & admedio, ſcilicet ſecundo ac

ac tertio, cæteris verò explicatis, hoc eſt pollice, indice & muſculo. Sunt quæ tenes, læva quidem quatuor, dextra verò quatuor millia.

τῶν ἄλλων ὄντων ἐξηπλωμένων, τοῦ ἀντίχειρος λέγω καὶ τοῦ λιχανοῦ καὶ τοῦ μύωπος, εἰσὶν ἅπερ κρατεῖς ἐν μὲν τῇ λαιᾷ τέσσαρα, ἐν τῇ δεξιᾷ χιλιοντάδες τέσσαρες.

modum quatuor in læva facies.

Ad hæc tertio, ſeu medio dimiſſo, reliquis verò quatuor extenſis; quæ tenes quinque denotant in ſiniſtra, in dextera verò quinque millia.

Πάλιν τοῦ τρίτου τοῦ καὶ μέσου συσταλλομένου καὶ τῶν λοιπῶν τεσσάρων ἐκτεταμένων, δηλοῦσιν ἅπερ κρατεῖς πέντε, ἐν δὲ τῇ δεξιᾷ χιλιοντάδας πέντε.

Quum dicis quinque ſecundum à minimo ſimiliter eriges, quinque verò millia in dextra quemadmodum 5 in læva facies.

Epſbate rurſus, idest ſecundo cõtracto, alijs omnibus elatis, in ſiniſtra quidem ſex conficis, in altera verò ſex millia.

Τοῦ ἐπιβάτου πάλιν, τοῦ δὲ δευτέρου, συσταλλομένου. καὶ τῶν λοιπῶν ἡπλωμένων, κρατεῖς ἐν μὲν τῇ εὐωνύμῳ ἕξ, ἐν δὲ θατέρᾳ ἓξ χιλιοντάδας.

Quum dicis ſex, tertium nihilominus leuabis, medio dumtaxat ſolo qui medicus appellatur, in medium palmæ fixo. 6000. verò in dext. ut 6. in læva facies.

Muſculo autem, ſeu primo, proſtrato, ita ut volam attingat, cæteris ſurſum porrectis: ſeptem habes in ſiniſtra, in dextera verò ſeptem millia.

Τοῦ μύωπος πάλιν, τοῦ καὶ πρώτου, ἐκτεταμένου, καὶ τῇ παλάμῃ προσψαύοντος· τῶν δὲ λοιπῶν ἱσταμένων ὀρθίως, εἰσὶν ἅπερ κατέχεις ἑπτά, ἐν δὲ τῇ ἄλλῃ ἑπτὰ χιλιοντάδες.

Quum dicis 7. minimum ſolum, cæteris interim ſervans ſuper palmæ radicem pones. 7000. verò in dextera, ut 7. in læva facies.

Secundo vel admedio ſimiliter inclinato dejectoque, ita ut prorſus adhæreat palmæ, pariterque primo jacente, reliquis verò tribus, tertio nempe quarto & quinto, ut dictum eſt, adhuc erectis; octo refert geſtus in leva ſi fiat; in dextera verò octo millia.

Τοῦ δευτέρου πάλιν, τοῦ δὲ παραμέσου, ὁμοίως ἐκτεταμένου καὶ κλίνοντος ἄχρις οὗ τῇ κενάθῳ πλείως προσεπελάσῃ, κειμένου δὲ τοῦ πρώτου, τῶν δὲ λοιπῶν τριῶν τοῦ τρίτου καὶ τοῦ τετάρτου καὶ τοῦ πέμπτου, ὡς προείρηται, ἱσταμένων ὀρθίως, τὸ γενόμενον σχῆμα ἐν μὲν τῇ λαιᾷ δηλοῖ ὀκτώ, ἐν δὲ τῇ δεξιᾷ ὀκτὼ χιλιοντάδας.

Iuxta quod cum dicis octo medicũ. octo millia vero in dextera quemadmodum octo in læva facies.

Similiter autem tertio decumbente, alijſque duobus primo & ſecũdo præfata ratione jacentibus, novem in ſiniſtra, in al-

Οὕτως δὲ καὶ τοῦ τρίτου ὁμοίως γινομένου, κειμένων καὶ τῶν ἄλλων δύο τοῦ πρώτου καὶ δευτέρου κατὰ τὸ αὐτὸ σχῆμα, ἐν μὲν τῇ ἀριστερᾷ δηλοῦσιν ἐννέα, ἐν

Quum dicis 9 impudicum è regione cõpones novem millia vero in dextera quẽadmodum novem in læva facies.

Quum

δὲ τῇ ἄλλῃ χιλιοντάδας θ. tera verò novem millia notantur.

8
Quum dicis decem, unguẽ indicis in medio figes artu pollicis. centum vero in dextera quemadmodum decem in læva facies. 10.

Πάλιν τοῦ ἀντίχειρος ἡπλωμένου, οὐχὶ δὲ ὑπεραιρομένου, ἀλλὰ πλαγίως ὄντος, καὶ τοῦ λιχανοῦ ὑποκλινομένου, μέχρις αὖ τῷ τοῦ ἀντίχειρος πρωτέρῳ ἄρθρῳ συμπέσῃ. ἕως αὖ γένηται σίγματος σχῆμα, τῶν δὲ λοιπῶν τριῶν φυσικῶς ἡπλωμένων καὶ μὴ χωριζομένων ἀπ' ἀλλήλων, ἀλλὰ συνημμένων, ὁ τοιοῦτος ἐν μὲν τῇ εὐωνύμῳ δηλοῖ δέκα, ἐν δὲ τῇ δεξιᾷ ἑκατόν.

Rurſum autem pollice nõ prorſus elato, ſed obliquè paſſo, ac indice deflexo, ita ut in primum pollicis articulum incidat, græcũque ſigma conficiat, reliquis verò tribus ſuapte natura ſurgentibus, nec ab invicem ſeparatis, ſed unitis, decem in ſiniſtra ſignificantur, in dextera vero centum.

11
Quum dicis viginti, ſummitatem pollicis inter medios indicis & impudici artus immittes. ducenta vero in dextera quemadmodum viginti in læva facies.

Πάλιν τοῦ τετάρτου, τοῦ καὶ λιχανοῦ καλουμένου, ἐξηπλωμένου ἐπ' εὐθείας ὥσπερ ἴσῃ γραμμῇ· τῶν δὲ λοιπῶν τριῶν συνημμένων, καὶ πρὸς τὴν παλάμην, ὡς ἐν σχήματι γωνίας ὑποκλινομένων μικρόν· τοῦ δὲ ἀντίχειρος ὑπεράνω τούτων κειμένου καὶ συνεγγύζοντος τῷ λιχανῷ, εἴκοσι ὁ τοιοῦτον δηλοῖ, ἐν δὲ τῇ δεξιᾷ διακόσια.

Quarto autem, qui eſt index, ad rectam veluti lineam extenſo: reliquis verò tribus cohærentibus & ad palmam imitata anguli figura, paulum adflexis, pollice ipſis incumbẽte, & indice approximante, viginti ſiniſtra refert, dextera verò ducenta.

1x
Quum dictis triginta, ungues indicis & pollicis blando coniunges amplexu. trecenta vero in dextera quemadmodum triginta in læva facies.

Τοῦ λιχανοῦ πάλιν, καὶ τοῦ ἀντίχειρος ἐκτεταμένως ὑποκλινομένων, καὶ κατὰ τὸ ἄκρον αὐτοῖς ἐγγυζόντων, τῶν δὲ λοιπῶν τριῶν ἐκτεταμένων καὶ (συνημμένων ὄντων ὡς ἄνω) παρὰ τῆς φύσεως, τριάκοντα ὁ τοιοῦτον δηλοῖ, καὶ ἐν τῇ ἑτέρᾳ τριακόσια.

Indice rurſus & pollice ſic protenſis, flexiſq; ut ſubſideant unaque ſummitatibus coeant, reliquis verò tribus elatis cohærentibuſque, ut ſuapte natura feruntur, 30. indicantur in læva, in dextera verò 300.

12
Quum dicis quadraginta, interiora pollicis lateri, vel dorſo indicis ſuperduces, ambobus dumtaxat erectis. 400. vero in dextera quemadmodum 40. in læva facies.

Πάλιν τῶν τεσσάρων ἐπ' εὐθείας ἐκτεταμένων, καὶ τοῦ ἀντίχειρος ὑπὲρ τὸν λιχανὸν ὥσπερ γάμμα κειμένου, καὶ πρὸς τὸ ἔξωθεν ἀποβλέποντος μέρος, ἐν τῇ λαιᾷ δηλοῖ

Quatuor deinde ad rectam extenſis, & pollice ita ſuper indice inclinato, & ad extimam partem vergente, ut Græcum Γ referatur, ſiniſtra qui-

quidem 40. dextera verò 400. notantur.

τεσσαράκοντα, ἐν δὲ τῇ δεξιᾷ τετρακόσια.

Similiter quatuor ad rectam expaſsis, adhærentibuſque: pollice verò ſic ad indicis pectus ex interiori parte jacẽte, ut Græcum Γ imitatum videatur, in leva 50. ſignificantur, in dextera 500.

Πάλιν ὡσαύτως τῶν τεσσάρων ἡπλωμένων κατ' εὐθεῖαν κεκολλημένων, τοῦ δὲ ἀντίχειρος ὥσπερ γάμμα ἐπὶ τοῦ ἔσωθεν μέρους κειμένου ἐπὶ τῷ στήθει τοῦ λιχανοῦ, πεντήκοντα δηλοῖ· καὶ ἐν τῇ ἑτέρᾳ πεντακόσια.

Quum dicis 50. pollicem, exteriori artu inſtar Græcæ literę Γ curvatum ad palmã inclinabis.

14 quingẽta vero in dextera quemadmodum 50. in læva facies.

Tribus autẽ præfato modo ſe habentibus, & indice pollici circulariter injecto, ita ut medium articulum inter primum & ſecundum intermedium contingat, ejuſque ſummitas in pollicis pectus incidat: ſexaginta ſiniſtra ſupputat, dextera verò ſexcenta.

Τούτων δὲ οὕτως ἐχόντων. καὶ τοῦ λιχανοῦ κυκλικῶς, τῷ ἀντίχειρι ἐπιφερομένου ἄχρις ἂν προσψαύσῃ τῷ μέσῳ κονδύλῳ τοῦ πρώτου καὶ δευτέρου ἄρθρου, ὃ δ' ἄκρος τοῦ αὐτοῦ λιχανοῦ τῷ στήθει συμπέσῃ τοῦ ἀντίχειρος, ἑξήκοντα δηλοῖ καὶ ἑξακόσια.

15 Quum dicis ſexaginta, pollicem, ut ſupra, curvatum, indice circumflexo diligenter à fronte præcinges. ſexcenta vero in dextera quemadmodum ſexaginta in læva facies.

Rurſum tribus eodẽ modo paſsis & invicẽ cohærentibus (ut ſæpè dictum eſt) pollice decumbente ac indice ad illius unguis ſummitatem circulariter injecto, læva ſeptuaginta, dextera ſeptingenta conſtituit.

Πάλιν ὁμοίως τῶν τριῶν ἡπλωμένων, ὡς καὶ πολλάκις εἰρήκαμεν, συνημμένως κειμένου καὶ τοῦ ἀντίχειρος, καὶ ἑλικοειδῶς ἐπιφερομένου τοῦ λιχανοῦ κατὰ τὸ ἀκρώνυχον τοῦ ἀντίχειρος, δηλοῖ ἑβδομήκοντα καὶ ἑπτακόσια.

16 Quum dicis 70. indicem (ut ſupra) circũflexum, pollice immiſſo ſuperimplebis, ungue duntaxat illius erecto trans medium indicis artum. 700. vero in dextera, ut 70. in læva facies.

Item tribus facto angulo ad palmam vergentibus, & pollice ad nodum infimum tertij articuli impudici dejecto, ita ut palmę adhæreat, atque indice ſuper primo pollicis articulo decumbente, ita ut ſummitate in pollicis pectus labatur, ſic octoginta in læva oſtenduntur,

Πάλιν τῶν τριῶν ἱσταμένων ἐν σχήματι γωνίας, καὶ πρὸς τὴν παλάμην δῆθεν βλεπόντων τοῦ δὲ ἀντίχειρος ἐπάνω τοῦ μέσου καὶ τρίτου δακτύλου τῷ τρίτῳ κονδύλῳ τῷ πρὸς τῇ ῥίζῃ ὄντι τοῦ αὐτοῦ δακτύλου κειμένου καὶ πρὸς τὴν παλάμην ἡρμοσμένου, καὶ τοῦ λιχανοῦ ἐπάνω τοῦ ἀντίχειρος κειμένου ἐπὶ τῷ πρώτῳ ἄρ-

Quum dicis octoginta, indicem (ut ſupra) circumflexum, pollice in longum extenſo implebis, ungue videlicet illius in medium indicis artum infixo. octingenta vero in dextera quẽadmodum octoginta in læva facies.

Quum

θρῳ αὐτοῦ, ἄχρις οὗ ὁ τούτου ἄκρος ἐπὶ τῷ στήθει συμπέσῃ τοῦ ἀντίχειρος, ὀγδοήκοντα ὁ τοιοῦτον δηλοῖ καὶ ὀκτακόσια.

in dextera vero octingenta.

Quum dicis nonaginta indicis inflexi ungulam radici pollicis infiges. noningenta verò in dextera, quemadmodum nonaginta in læva facies.

Αὖθις τὴν χεῖρα παλαιστοῦ δίκην συστείλας, ὀρθοῦ ὄντος τοῦ ἀντίχειρος, καὶ τοὺς τρεῖς ἐκτείνας δακτύλους, τὸν δὲ λιχανὸν ἀφεὶς ὡς ἀπὸ τῆς συστολῆς τοῦ γρόνθου ἐγένετο, ὁ τοιοῦτον σχῆμα ἐν μὲν τῇ εὐωνύμῳ χειρὶ δηλοῖ ἐνενήκοντα, ἐν δὲ τῇ δεξιᾷ ἐννεακόσια.

Demum manu ad modũ torquentis ceſtum contracta, pollice tantùm erecto, tribus deinde digitis explicatis, indice eo loci manente, ubi ad pugni contractionem adhæſerat: ita nonaginta in læva ſignantur, in dextera nongenta.

Aliam Interpretationem hujus Opuſculi Græci vide in Rhetorica Cauſſini Lib.ix.Cap.viii.

Sequitur Tabula σχηματισμῶν χειρολογιστικῶν, Figurarum numeralium Manus utriuſque.

NOTÆ

1
1000
10
100
2
2000
20
200
3
3000
30
300
4
4000
40
400
5
5000
50
500
6
6000
60
600
7
7000
70
700
8
8000
80
800
9
9000
90
900

NOTÆ
AD LIBELLVM DE INDIGITATIONE.

1 Notabis in Schedula] Cod.Gr. ἐν Ἴνι in aliquo. Mirum eſt Autorem in alijs pingendis digitorum geſtibus tam exacto ſtudio uſum, reliquorum latuiſſe numerorum typos, eorumque veluti deſperatam artem ſiluiſſe. quam non modò Bedæ hoc libello docuit,ſed etiam Nicarchus Græcus & ipſe Autor illis carminibus innuit:

Ἡ φάσ͵ ἀθρήσασα ἑλάφου πλέον, ἢ χερὶ λαιῇ
Γῆρας ἀριθμεῖται δεύτερον ἀρξαμένη.

Secundo enim ad lævam redimus cùm decadas millenariorum numeramus.

2 In medium Palmæ artum infigis.] Cod.Giraldi Ruffi. in medium palmæ locum infiges. Græcus Autor ſolùm inflectit digitos, nec prius volam tangit, quàm ad ſeptenarium deventum fuerit. Id eas parit commoditates, ut nec in aptandis digitis labor, nec in media vel ima palma tangenda ſit error ob intervalli brevis anguſtias.

3 Muſculus. De varia digitorum nomenclatura non una eſt Autorum opinio. Hic eas recenſere non libet: ſed tantummodo Bedæ & Græci Autoris δακτυλωνυμίας colligere & conferre, ne moram legentibus objiciant. Minimus Græcis μικρός; ὠτίτης verò idem. quia indigitationem inchoat. ab eoque ad pollicem retroceditur. idemque μύωψ nempe muſculus appellatur, quod Græci res parvas omninoque viles ſtatim muribus aſſimilent. Secundus à minimo παράμεσος, & δακτυλιώτης, idemque medicus eſt Bedæ, qui cum medio (licèt Pierius dubitet)confundendus non eſt. quod vel ille locus interim perſuadet, in quo ſenarij geſtum Beda recenſet. Medius μέσος impudicus idem cur vocetur Ariſtophanes in Pace, vel alius quiſpiam Comicus dicat. vel etiam Diogenes Cynicus apud Laertium, qui non indice, ſed medio Demoſthenem quæritantibus indicabat, ut ejus impudicitiam notaret: quod Græci tunc σκιμαλίζειν appellabant. hodie σφάκελα ab altero ejuſdem digiti nomine σφάκελος, quo hic utitur Græcus Autor. Index Latinè, Grecè λιχανός, quo tamen nec ſoli Latini res indicant; nec ſoli Græci ciborum ſapores prægustant. Pollex & ἀντίχειρ à Latinis ille dicitur, quod præcipuè polleat: ut hic à Grecis, quod alterius manus vice fungatur quaſi ἰσόχειρ. Inde cenſet Aelianus de varia Hiſtoria, Aeginetarum Iuventuti manus ipſas fuiſſe præciſas, cui ſolos pollices Athenienſes ademerant.

4 Mille verò in dextera. Pierius Valerianus a Beda diſcedit. nobiſque perſuadere conatur, ut eo geſtu, quo unitatem ſignamus in dextera, non mille, ſed centum notemus; quod ipſe requirat ordo naturæ, ut in hiſce geſticulationibus, quæ numerorum ſunt velut imagines,minores numeri à minoribus, majores verò à majoribus ſimulacra mutuentur. Quod planè inquit fieret, ſi unitatum ſigna centenarijs decadum

dum verò millenarijs commodaremus. Imò verò ſi Pierius radices ortus numerorum, & eorumdem interitus, nempe unitates & millenaria ijſdem, ut Beda geſtibus effingeret, jam neſcio quid arcani & hieroglyphici panderet, & priſcorum uſum integrum ſervaret, quem ſolùm nos modò quærimus. & Beda eò puriùs tradidiſſe videtur, quò non ſolùm Greci hujuſce Autoris teſtimonium habet; ſed omnium illorum, quos ad ſuam ſententiam Pierius pertrahere ſtudet. at de his infrà.

5 Cùm dicis quatuor] Quatuor ſignificantur non ipſa mera minimi elatione. quare quod minimum eſt, hic & in ſequenti geſtu Beda dixit brevitati conſulens. Tu quæ utrobique deſiderantur, ex Græco ſupple,

6 Medio dumtaxat ſolo] Idem medicus eſt & idem tertius, proinde non poteſt ſimul erigi, & volæ infigi. ego caſtigabam: admedio dumtaxat ſolo &c. qui Græcè ὀξδμέσος dicitur. Sed Giraldi codex ſic habet. Cùm dicis ſex tertium, nihilo minus levabis, eo ſolo qui medicus appellatur, in medium palmæ fixo.

7 Iuxta quod] Hæ voces in editione Colonienſi malè diſtrahuntur, junge ſequentibus, ut ſententia cohæreat. nam ſecundum modum inflectendorum digitorum, nempe ad radices palmæ Beda poſuerat. Eoque primo quidem ſeptem dixerat indicari. deinde juxta eundem modum octo exprimi docet. Giraldi & Mariani codex. Iuxta quem cum dicis octo &c.

8 Cùm dicis decem] Apulejus oratione ſecunda Apologiæ: *Si triginta annos pro decem dixiſſet, poſſes videri computationis geſtu, quos circulare debueras digitos aperuiſſe*. Circulantur enim digiti, dum in medium pollicis articulum unguis indicis liberius labi permittitur ac fuſius, quam in trigeſimi geſtu fit, ut ſtatim notabimus.

9 Quum dicis centum] Eundem geſtum ſic Hieronymus deſcribit libro 1 contra Iovinianum: *Centeſimus numerus à ſiniſtra transfertur ad dexteram: & ijſdem quidem digitis, ſed non eadem manu (quibus in læva nuptæ ſignificantur & viduæ) circulum faciens, exprimit virginitatis coronam*. Quem locum in ſequentibus contra Pierium fusè tractabimus.

10 Centum verò] Supra etiam innuebamus, Pierium rationem hanc dandi centena per decadis geſtum non probare: ſed ea malle per unitatis notam exprimere. Suum vir ille lapſum tantò magis prodidit, quantò majori verborum apparatu ſuam niſus eſt opinionem aſtruere. *Appello*, inquit, *huius rei teſtem ſummæ multiplicíſque doctrinæ virum Irenæum Theologum ex antiquioribus, qui aliquot ætatibus ante Bedam claruit: apertè enim hic ſcribit, unius numerum quo geſtu ſignificabatur in ſiniſtra, translatum in dexteram, centena conficere*. Et ſubdit: *Sed ponam eius verba ſuper geſtu, in Valent. lib. 1. cap. 13. A numero nonageſimonono, qui fuit in læva per unius ſignificationem transferri in dexteram, & ibi centena conſtitui*. Hæc Pierius, qui an Irenæi locum viderit, neſcio. Id planè ſcio, quòd ibi neque ſententia, neque verba illa ſunt, quæ ipſe excogitavit, &

ad

ad ſuum inſtitutum, & rationes optimè perpolivit. Sed alia longè diverſa, non ex Irenæi opinione ducta, ſed ex Valentinianorum ineptijs; quæ an ad rem faciant videamus; ſic enim ſe habent: Διὸ φεύγειν αὐτοὺς διὰ τῆς γνώσεως τὸν τῆς ἐννενήκοντα ἐννέα χώραν· τουτέστι τὸ ὑστέρημα, τύπον ἀριστερᾶς χειρὸς, μεταδιώκειν δὲ τὸ ἓν, ὃ προστεθὲν τοῖς ἐννενήκοντα ἐννέα, εἰς τὴν δεξιὰν αὐτοὺς χεῖρα μετέστησε. Id eſt: *Quapropter ipſi fugiunt per cognitionem nonagenarij noni locum, hoc eſt defectum, figuram ſiniſtræ manus: conſectantur autem unum quod additum numero nonageſimonono ad dexteram eos manum transfert.* Nempe Valentiniani, cùm nonaginta novem ovium Parabolam myſticè per arcanas quaſdam alphabeti ſupputationes exponunt, ad avertendum malum omen, quod ſuſpicabantur ineſſe defectui nonagenarij noni, ac ſiniſtræ qua ejuſdem numeri geſtus efformatur; illud commenti ſunt, ut per additionem unius ad nonaginta novem, centum efficiantur, atque ita non amplius illis in lęva perſiſtendum ſit, ſed ad bonum dexterę omen tranſeundum, in qua centenarij geſtus effingitur. Ex quo loco nihil aliud colligitur; niſi nonagenarium nonum in ſiniſtra, centenarium verò in dextera ſuos habere typos. Porrò an ex hac Irenęi non adulterata ſententia poſſit colligi: ſimilem eſſe centenarij & unitatis geſtum, Pierio judicandum relinquimus; qui verbis Irenæi concinnatis ad libitum alios quidem fallere potuit; ſed perperam intellecta clariſsima Hieronymi ſententia, non niſi ſe voluit ipſe decipere. cum alios qui latinè ſciant ipſa verborum perſpicuitas falli non ſinat. *Porrò centeſimus numerus* (ait Hieronymus) *à ſiniſtra transfertur ad dexteram, & ijſdem quidem digitis, ſed non eadem manu* (*quibus in læva manu, nuptæ ſignificantur & viduæ*) *circulum faciens exprimit Virginitatis coronam.* Si quęrimus quinam illi digiti ſint, quibus in læva nuptæ ſignificantur & viduę, eos pollicem eſſe comperimus & indicem, quorum variatis geſtibus triginta, hoc eſt, nuptę; & ſexaginta, hoc eſt, viduę, indicantur. Hiſcemet ergo digitis, ait Hieronymus, typum centeſimi confici, qui ſuo geſtu plectit Virginitatis coronam quamdam, eaque nectitur, ſi unguem index in medio figat artu pollicis; non autem ſi minimus inflectatur, vt contendit Pierius. quia minimus coronę circulum vel plexum ſuæ naturę ductu, vel etiam vi nequit imitari. Deinde is unus digitus, non autem illi ſunt digiti, quibus triginta & ſexaginta exprimebantur. Et ut ſemel dicam, Hieronymus in ſupputatione illorum trium numerorum, ſcilicet, triginta, ſexaginta, & centũ, adhiberi ait diverſas manus, diverſas digitorum notas, ſed digitos eoſdẽ planè: at Pierius, qui ſe Hieronymum omninò ſequi profitetur, cum notis & manibus digitos etiam variare non dubitat. Verùm quia nos ad Patrum teſtimonia provocavit, aperiat, ſi libet, Pierius illum Epiphanij locum: ὡς ἀπὸ προσφωνούσης ὀνόματος κυρίου διὰ τῆς δεκαοκτὼ, καὶ τὸ ἐνδέξιον εὐλογίας αὐτοῦ διὰ τῆς ἑκατόν. Sed caveat ne ſi ad ſuas rationes eum quoque detorquere velit, prophanum aliquem ritum admiſceat ſacris illis, quos Orientalium Antiſtitum priſca & arcana conſuetudo in Eulogijs, quas Benedictiones vocant, uſurpare ſolebat. Deniq;tam Eccle-

ſiaſtici, quàm Ethnici Scriptores ſic in notandis centurijs pollicem indicemque varijs inter ſe modis adaptant: quemadmodum in millenarijs dandis reliquos digitos adhibent. Ad quod ſanè reſpexit Orontes Artaxerxis gener: qui, ut refert Plutarchus, ſuæ apud Regem autoritatis jacturam ſignificans; ſicut, inquit, Supputatorum digiti nunc myriadas, nunc unitatem referunt, ſic Regum amici modò pollent omnia, modò nihil. Cæterum minimus, qui unitatem ponit in læva, idem in dextera mille ſupputet neceſſe eſt. Sed ne Notarum modum exceſſiſſe videamur, hęc ſatis ſint.

11 Cùm dicis viginti.] Sanior hæc poſtrema Colonięſis editio petita fortaſſis ex illo Giraldi Sphærico Diagrammate, quo vetuſti Codices commodè potuerunt emendari; qui ſic habebant: *Cùm dicis viginti, ſummitatem medij digiti inter nodos pollicis & indicis arctè figes*: Giraldum legit etiam Pierius, ſtudioſèque animadvertit incommoda, quæ ex eo geſtu ſequerentur; unde correctio, ſi Græcum quoque Autorem conferas, æquè erudita eſt ac neceſſaria.

12 Cùm dicis triginta.]Pulchrè Hieronymus eundem geſtum proſequitur. *Triginta referuntur ad nuptias, nam & ipſa digitorum coniunctio molli oſculo ſe complectens & fœderans, maritum pingit & coniugem.* Et Apulejus Oratione 2. Apologiæ. In geſtu trigeſimi numeri, digitos, nempe indicem & pollicem, aperiendos eſſe dixit, id eſt molli tactu, & quod ajunt Græci, ἀκροθιγῶς, eorum ſummitates lambendæ: idque habita ratione geſtus denarij, cujus ibidem Apulejus meminit, quo ijdem digiti arctius clauduntur, ita ut indicis unguis propiùs ad radices pollicis inferatur: ſicut in denario annotabamus, ad facilius explodendum errorem Mariani, de quo ſtatim.

13 Cùm dicis quadraginta.]Marianus in ijs, quæ ad Hieronymum contra Iovinianum notavit, Apulei locum, quem ſępè citavimus, nihil ad hanc Bedæ χειρονομίαν facere putat. Iſtamque & illam, de qua ibi mentio fit numerandi rationem, diverſas omninò eſſe arbitratur; quod Apulejus quadraginta ſignificari dicat palma porrecta; atque ob id videatur à Beda diſcrepare. Verum ſi omnes ſupputarij geſtus inter ſe conferantur, numquam tam porrecta, tam aperta, expeditaque palma eſt, quam cum numerus quadragenarius exprimitur. quòd ut magis magiſque liqueat, videamus quadragenarij geſtum à Pierio, alieno planè penicillo, non Bedæ, non Gręci Autoris, vel Apulei depictum: *Quid ſi, inquit, pollicis eiuſdem ſuffrago lateri vel dorſo indicis ſuperinducta ſit, ita ut ſigna crucis facto digiti ambo quantum fieri poteſt, extendantur, indice tamquam horologij cuiuſpiam gnomone prominente, quadraginta ſignificantur.* Verùm, obſecro, quid illæ prominentiæ digitorum, quid illę extenſiones, quid illæ compaginationes ad modum crucis faciunt, quam totam palmam impediunt? Quid deorſum inflectimus indicem, & identidem ſuperinducimus pollicem, ſi, ut Beda docet, ſic inflecti debent, ut maneant erecti? Quid demum quemquam digitorum ad palmam inclinamus, ſi ut Gręcus ait, quatuor ſunt ad rectam extendendi, & ſolus pollex ad manus

partem

partem extimam reijciendus? qua unica ſanè ratione tota manet porrectâ palmâ, ut ait Apulejus.

14 Quingenta in dextera.] Huc ſpectat illud Quintiliani lib. 11. *Geſtus poculum poſcentis, aut virga minantis, aut numerum quingentorum pollice flexo efficientis* &c. Pierius ut ſua ſententia ſtet, quam ſolo flexu pollicis labefactari videt, mavult loco quingentorum, *cum eruditis viris legere quinquaginta*; neque vidit, quod ſtatim debebat occurrere, quinquaginta non fieri flexo pollice, ſed medio ſiniſtræ manus. quare hic locus Quintiliani totus corruptus eſt, ſi Pierio *&* *viris doctis* credimus.

15 Cùm dicis ſexaginta.] Idem Hieronymus: *Sexaginta ad viduas, eo quod in anguſtia & tribulatione ſunt poſitæ, unde & in ſuperiore digito deprimuntur.*

16 Cùm dicis 70. Cùm dicis 80.] In hiſce duobus geſtibus modulandis ordine præpoſtero, Beda, Græcuſque Autor utuntur. Nam hic in ſeptuagenario, ille in octogenario medium indicis articulum pollicis ungue ferit. Rurſus hic in octogenario, ille in ſeptuagenario pollicem trans eundem indicis articulum ſubjaculatur. Ordo paululum invertatur, ne vel in hoc diſſentiant, qui nobis ſummo conſenſu Romanorum, Græcorum, Perſarum, Eccleſiaſticorum, prophanorumque Autorum ſupputandi χειρονομίαν tradiderunt, & à temporum ac recentiorum injuria vindicarunt.

COROLLARIVM.

De loquacibus digitis Philoſtr. lib. 1. Iconum in Como docet quomodo digiti collocandi ſint, ut conſoni fiant; his verbis: καὶ ἡ δεξιὰ τοῖς δακτύλοις ὑπεσταλμένοις τὴν ἀριστερὰν πλήττει εἰς τὸ κοῖλον· ἵν' ὦσιν αἱ χεῖρες ξύμφωνοι πληττόμεναι τρόπῳ κυμβάλων. Senec. ep. 88. & lib. iii. de Ira cap. 33. Sueton. in Claudio cap. xxi. Tertull. Apologet. xc. Petron. Arbiter in Fragment. Anacreontic:

Tinctus colore Noctis
Manu Puer loquaci
Aegyptius choreutes.

Sidonius Apollinaris lib. ix. ep. ix. *Vt quandoquidem tuos annos iam dextera numeravit, ſæculo prædicatus uno deſideratus altero* &c. Caſſiodor. lib. iv. Var. *His ſunt additæ Orcheſtrarum loquaciſſimæ manus, linguoſi digiti, ſilentium clamoſum, expoſitio tacita, quam Muſa Polyhymnia reperiſſe narratur.* Dubitatur tamen huccine pertineat hic locus, an de ijs notis digitorum intelligendus ſit potius, quibus taciti diſtantes, inter ſe loqui conſueverunt. qua de re idem Caſſiod. col. 24. cap. 26. Iſidorus lib. 1. cap. xxv. de Notis Digitorum. Beda ſub finem Libelli de Indigitatione.

Finis Spicilegij Evangelici.

COLLATIONES
GRAECI CONTEXTVS
OMNIVM LIBRORVM NOVI TESTAMENTI
IVXTA EDITIONEM
ANTVERPIENSEM REGIAM
CVM XXII. CODICIBVS ANTIQVIS MS.
EX BIBLIOTHECA BARBERINA.

Ad Lectorem

Ioannes Matthæus Caryophilus.

GRÆCAM Novi Teſtamenti editionem, quæ,ut archetypa,Sacrarum Literarum ſtudioſis notiſſima debet eſſe, non privato quorumlibet judicio, ſed publica, & legitima, hoc eſt Sedis Apoſtolicæ, auctoritate probatam,prodire piorum hominum vota optabant. Abſoluti enim operis ratio exigebat,ut quod iampridem in Sacris Biblijs iuxta ſeptuaginta Interpretes, & alijs veteris Teſtamenti voluminibus græcè editis, ſumma diligentia per Sedem Apoſtolicam præſtitum fuit; Id ipſum per eandem non minori ſtudio in Sacroſanctis Evangelijs, & reliqua ſacræ paginæ græcæ editione præſtaretur. Siquidem mira Codicum præſertim impreſſorum varietas, & diſcordia, tàm crebra Lectoribus afferebat incommoda, ut paſſim anceps hęſitaret animus: & quænam prçferenda ut germana lectio, quæ minus amplectenda videretur prorſus ambigetet. Ita in Græcis ipſis fontibus puriores requirere fontes oportuit; & Græcam in Codicibus diſſonantiam ad Græcam rurſus quoad ejus fieri potuit revocare originem; expurgatis ad fidem vetuſtiſſimorum Codicum inutilibus plerumque mutationibus, adjectionibus, & detractionibus; ſive Librariorum vitio, ſive quorumvis audacia in ſacrum textum tot novitates irrepſerint. Conquiſitis igitur iuſſu Sanctiſſimi Domini Noſtri Vrbani VIII. mss. Codicibus venerandæ antiquitatis, è Vaticana potiſſimum, & primarijs in Vrbe Bibliothecis, repertiſque Evangeliorum Codicibus x. Actuum Apoſtolorum, & Epiſtolarum omnium viii. Apocalypſis iv. & Collatione cum textu impreſſo Regij Codicis de verbo ad verbum diligentiſſimè peracta,Opus, Deo favente,abſolutum eſt, certis hiſce univerſim adhibitis regulis.

Primò: ut ſi major pars mss.Codicum cum Vulg. Lat.editione cõvenirent,textus Regij Codicis ad Latinam lectionem conformaretur.

Secundò.

Secundò. Si omnes mss. Codices à Regio, & Vulg. edit. Lat. diſſentirent, textus ad fidem Codicum mss. legeretur; ſed antiqua lectio ad finem Capitum annotaretur.

Tertiò. Si major pars Codicum mss. differret à Regio, & nihil ex ea diſcrepantia referret ad textum lat. Vulg. editionis; ut textus ad fidem plurium Codicum corrigeretur, & ad finem Capitum locus correctus notaretur.

Quartò. Ne ſi vel unus ex mss. Codicibus faveret Vulg. lat. editioni, ad finem Capitum inter annotationes prętermitteretur.

Quintò. Non eſſe curandum de verbis illis, quę manifeſtè apparent ab uno Evangeliſta translata in alium. Vt neque textui quicquam tale adderetur, neque ulla mentio illorum in Annotationibus fieret.

Hiſce regulis diligenter obſervatis, & textus ipſe cautiſſimè emendatus, & ſingulis Capitibus ſuæ ſunt Annotationes affixæ. In quibus etiam ubi opus fuit, reddita ratio eſt, cur neceſſe fuerit à regulis recedere, & textum ipſum, ut erat, integrum magno veritatis fundamento relinquere. Summo namque Dei beneficio ex hac Collatione perſpectum illud eſt; Vulgatam editionem latinam teſtimonio Græcorum vetuſtiſſimorum Codicum, & Autorum eſſe fideliſſimam; & græco illi, ut S. Hieronymus vocat, fonti; cujus ille nitore quatuor Evangelia juſſu Damaſi emendavit, non immeritò æquiparandam.

ΟΥΡΒΑΝΩι ΤΩι ΟΓΔΟΩι ΑΚΡΩι ΑΡΧΙΕΡΕΙ·

Καινὴν ἀμφὶ Γραφὴν καινὸν πόνον, ΟΥΡΒΑΝΕ, δέξαι
Γνήσιος αὐτὸς ἐὼν τοῦδε πόνου βάσανος.

ταπεινότατος δοῦλος
Φραγκίσκος Ἀρχύδος:

EVAN-

EVANGELIA QVATVOR iuxta Græcam Editionem Bibliorum Regiorum Antuerpienſium cum X. Mss. Codd. collata.

EVANGELIVM MATTHAEI.

Cap. 1.

Verſu 5. ms. 1. τὸν Ἰωβὴδ
verſu 7. ms. 1. τὸν Ἀσάφ
verſu 10. ms. 1. τὸν Ἀμώς
verſu 11. ms. 2. Ἰωσίας δὲ ἐγέννησε τὸν Ἰωακεὶμ, Ἰωακεὶμ δὲ ἐγέννησε τὸν Ἰεχονίαν καὶ τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ.
verſu 19. ms. 1. Δειγματίσαι.
verſu 25. ms. 1. ἕως οὗ ἔτεκεν υἱὸν καὶ ἐκάλεσε.

Cap. 2.

verſu 6. ms. 1. ἐκ σοῦ γδρόμου.
verſu 18. ms. 1. κλαυθμὸς καὶ ὀδυρμὸς. cum Vulgata Latina.

Cap. 3.

verſu 13. ponatur in textu ut legunt mss. x. (ἐπὶ τὸν Ἰορδάνην ad finem capitis annotentut hæc.
verſu 9. ms. 1. καὶ ἐκ τῶν λίθων.
verſu 11. mss. 7. non legunt, καὶ πυρί.

Cap. 4.

verſu 1. ms. 1. ἀνηνέχθη.
verſu 2. ms. 1. non legit, καὶ νύκτας τεσσαράκοντα.
verſu 8. ms. 1. καὶ δείκνυσι τὰς βασιλείας.
verſu 10. ms. 3. ὕπαγε σατανᾶ, cum vulg.
verſu 16. ms. 1. καὶ τοῖς καθημένοις ἐν σκότει καὶ σκιᾷ.
verſu 24. ms. 1. καὶ ἐξῆλθεν ἡ ἀκοή.

Cap. 5.

verſu 22. in ms. 1. non habetur vox, εἰκῆ cum vulg.
verſu 27. mss. 9. non legunt, τοῖς ἀρχαίοις.

versu 47.mss.9. τοὺς φίλους ὑμῶν.
versu 47.ms.1. οὐχὶ καὶ οἱ ἐθνικοὶ τὸ αὐτὸ ποιοῦσιν; cum vulg.

Cap. 6.

verſ: 4.& 6.ms.1.non legit, ἐν τῷ φανερῷ. cum vulg.
verſu 7. ms.1. ὥσπερ οἱ ὑποκριταί.
verſu 12.ms.1. ἀφήκαμεν τοῖς ὀφειλέταις.
verſu 18. tollatur è textu, quod non habent x. mss. (ἐν τῷ φανερῷ) cum vulgata.

Cap. 7.

verſu 19.mss.3. πᾶν οὖν δένδρον.

Cap. 8.

verſu 4. ms.1. δεῖξον τῷ ἱερῷ.
verſu 14. ponatur in textu, ut legunt mss.x. (καὶ ἐλθὼν ὁ Ἰησοῦς.) cum vulgata.
verſu 15. mss.2. καὶ διηκόνει αὐτοῖς. cum vulg.
verſu 17. ponatur in textu, ut legunt mss.x. (ὑμῶν ἔλαβε.)
verſu 28.ms.1. τῶν γαδαρηνῶν.
verſu 31.ms.1. ἀπόστειλον ἡμᾶς εἰς τὴν ἀγέλην τῶν χοίρων.cum vulg.
verſ.33.mss.2. καὶ τῶν δαιμονιζομένων.

Cap. 9.

verſu 8. ms. 1. οἱ ὄχλοι ἐφοβήθησαν. cum vulg.
verſu 9. ms.1. Ματθαῖος ὀνόματι. cum vulg.
verſu 11. mss 2. ἐσθίει καὶ πίνει ὁ Διδάσκαλος.
verſu 35. mss.3. non legunt, ἐν τῷ λαῷ. cum vulg.

Cap. 10.

verſu 4. ms. 1. ὁ Καναναῖος.
verſu 8. mss. 9. non legunt, νεκροὺς ἐγείρετε.
verſu 12. tollantur è textu verba illa, quæ mss. x. non legunt, (λέγοντες, εἰρήνη τῷ οἴκῳ τούτῳ.
verſu 12. Codd.impreſſi addunt cum vulg. (λέγοντες, εἰρήνη τῷ οἴκῳ τούτῳ.
verſu 14.ms.1. ἀπὸ τῆς πόλεως. cum vulg.
verſu 29. ms.1. non habet, ἐπὶ τὴν γῆν.

Cap.11.

Cap. 11,

verſu 1. ms.1. ὅτι συνετέλεσεν.
verſu 2. ms.1. διὰ τῶν μαθητῶν.
verſu 23.ms.1, μὴ ἕως τοῦ οὐρανοῦ ὑψωθήσῃ; ἕως ᾅδου καταβήσῃ. cum vulg.

Cap. 12.

verſu 6.mss.9. μεῖζον.
verſu 13. tollantur è textu verba illa, quæ x.mss.non legunt, nec vulg. (τῷ ἐξηραμμένην ἔχοντι τὴν χεῖρα.)
verſu 22. ponantur in textu verba illa, ut habent mss.8.cũ vulg. (μήτι οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς Δαβίδ.)

Cap. 13.

verſu 4. ms. 1. τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ. cum Vulg.
verſu 14. ponatur in textu, ut legũt mss.x. (καὶ ἀναπληροῦται αὐτοῖς,
verſu 24, mss.8. σπείροντι.
verſu 25, ms.1: καὶ ἐπέσπειρε ζιζάνια. cum vulg.
verſu 27. mss.3. ἐν τῷ ἀγρῷ.
verſu 32.mss.4. μεῖζον τῶν λαχάνων.
verſu 32. ponatur in textu, ut legunt mss.9.cũ vulg. (ὥστε ἐλθεῖν.)
verſu 34.mss.2. οὐδὲν ἐλάλει αὐτοῖς.
verſu 36. ms.1. διασάφησον ἡμῖν τὴν παραβολ.
verſu 40, ms.1. κατακαίεται. cum vulg.
verſu 40. mss.9. τοῦ αἰῶνος τούτου.
verſu 55. ms.1. καὶ ἰωσήφ. cum vulg.

Cap. 14.

verſu 5.mss.4. ἐφοβεῖτο τὸν ὄχλον.
verſu 33.mss.2. οἱ δὲ ἐν τῷ πλοίῳ προσεκύνησαν αὐτῷ.
verſu 34. ms.1. ἐπὶ τὴν γῆν εἰς γεννησαρέτ.

Cap. 15.

verſu 12. ponatur in textu, ut legunt mss.9.cum vulg. (οἱ φαρισαῖοι ἀκούσαντες.)
verſu 22. ponatur in textu, ut mss.x. cum vulg. (Γυνὴ χαναναία.)
verſu 25. ponatur in tex. ut mss.8.cũ vulg. (προσεκύνησεν αὐτῷ.)
verſ. 27. ms.1. καὶ γὰρ καὶ τὰ κυνάρια. cum vulg.
verſ.31.mss.2. καὶ ἐδόξαζον. cum vulg.
verſ.35. ms.1. καὶ παραγγείλας τῷ ὄχλῳ ἀναπεσεῖν.

verſ.39.

verſ.39.mss.4. ἀνέβη. cum vulg.
verſ.39.ms.1. μαγαδάν. cum vulg.

Cap. 16.

verſu 1. ponatur in textu,ut legunt mss.x, (ἐπιδεῖξαι.)
verſ.3.mss.3. τῶν καιρῶν οὐ συνίετε.
verſ.8.ms.1. ἄρτους οὐκ ἔχετε. cum vulg.
verſ.11.mss.6. οὐ περὶ ἄρτων.

Cap. 17.

verſ.4.ms.1. ποιήσω ὧδε σκηνὰς τρεῖς.
verſ.11.ms.1. ἔρχεται καὶ ἀποκαταστήσει. cum vulg.
verſ.20.ms.1. διὰ τὴν ὀλιγοπιστίαν ὑμῶν.
verſ.25.mss.4. καὶ ὅτε εἰσῆλθον.

Cap. 18.

verſ.2. ms.1. αὐτὸ ἔμπροσθεν αὐτῶν.
verſ 5. ms.1. τοιοῦτον ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου.
verſ.11.mss.2. ζητῆσαι καὶ σῶσαι.
verſ.14.mss.2. ἔμπροσθεν τοῦ πατρός μου.
verſ.15.ms.1. ἐὰν δὲ ἁμαρτήσῃ ὁ ἀδελφός σου.
verſ.29.ms.1. non legit, εἰς τοὺς πόδας αὐτοῦ. cum Vulg.
verſ.29.mss.5. καὶ ἀποδώσω σοι.
verſ.35.ms.1. non legit, τὰ παραπτώματα αὐτῶν. cum Vulg.

Cap. 19.

verſ.2. mss.2. non habent, ἐκεῖ.
verſ. 3.mss.4. καὶ προσῆλθον αὐτῷ φαρισαῖοι.
verſ.17.ms.1. τί με ἐρωτᾷς περὶ τοῦ ἀγαθοῦ; εἷς ἐστιν ὁ ἀγαθός. cum Vulg.
verſ.20.ms.1. non legit, ἐκ νεότητός μου.
verſ.29.ms.1. πολλαπλασίονα λήψεται.
verſ.30. corrigatur mendum in textu, & legatur (καὶ ἔσχατοι πρῶτοι) ut mss.x.

Cap. 20.

verſ.15.mss.2. ἢ ὁ ὀφθαλμός σου. cum Vulg.
verſ.22.mss.x. ἢ τὸ βάπτισμα. Sed verba hæc irrepſerunt in textum Matthæi ex x. Marci.

Cap. 21.

verſ.11.ms.1. οὗτός ἐστιν ὁ προφήτης, Ἰησοῦς ὁ ἀπὸ:
verſ.32.ms.1. οὐδὲ μετεμελήθητε ὕστερον. cum Vulg.
verſ.33.mss.5. ἄνθρωπος τὶς οἰκοδ. cum Vulg.

Cap. 22.

verſ.23.ms.1. ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ.
verſ.39.mss.8. ὁμοία αὐτῇ.
verſ.45.mss.4. Δαβὶδ ἐν πνεύματι καλεῖ.

Cap. 23.

verſ.5. mss.2. πλατύνουσι γὰρ τὰ φυλ. cum Vulg.
verſ.5. ms.1. non habet τῶν ἱματίων αὐτῶν. cum Vulg.
verſ. 6.mss.4. φιλοῦσι δὲ τὴν. cum Vulg.
verſ. 7.ms.1. ſemel ponit, Ῥαββί. cum Vulg.
verſ.21.mss.4. ὲ ἐν τῷ κατοικοῦντι αὐτόν. cum Vulg.
verſ.25.ms.1. καὶ τῆς παροψίδος τοῦ πίνακος.
verſ.25.ms.1. ἐξ ἁρπαγῆς.
ms.1. ἁρπαγῆς.
ms.1. ἐξ ἁρπαγῆς καὶ ἀκρασίας. cum Vulg.

Cap. 24.

uerſ.2. mss.3. βλέπετε ταῦτα πάντα. cum Vulg.
uerſ.6. ms.1. ἀλλ' οὔπω εὐθέως τὸ τέλος.
uerſ.14.mss.2. καὶ κηρυχθήσεται τὸ εὐαγγέλιον.
uerſ.18.ms.1. μὴ ἐπιστρεψάτω ἆραι. cum Vulg.
uerſ.25.ms.1. προείρηκα ὑμῖν πάντα.
uerſ.32.mss.8. ἐκφύῃ.
uerſ.36,mss.4. εἰ μὴ ὁ πατήρ μόνος. cum Vulg.
uerſ.45.ms.1. ἐπὶ τῆς οἰκετείας αὐτοῦ.
uerſ.49. legatur in tex. cum mss.7. (ἐσθίῃ δὲ καὶ πίνῃ) cum Vulg.

Cap. 25.

Verſ.13.mss.3. non habent verba illa (ἐν ᾗ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεται. cum Vulg.
uerſ.16.ms.1. καὶ ἐκέρδησεν ἄλλα. cum Vulg.
uerſ.29.mss.8. καὶ ὃ ἔχει, ἀρθήσεται).
uerſ.31.ms.1. καὶ πάντες οἱ ἄγγελοι. cum Vulg.

Cap. 26.

Verſ.3. mss.2. non legunt. καὶ οἱ γραμματεῖς. cum Vulg.
uerſ.26 mss.5. καὶ εὐχαριστήσας ἔκλασε.
uerſ.26.mss.2. τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ. cum Vulg.
uerſ.28.ms.1. τοῦτό ἐστι τὸ αἷμά μου.
uerſ.39.mss.6. καὶ προσελθὼν μικρὸν.
uerſ.48. ponatur in tex.ut legunt mss.x.(ὁ δὲ παραδιδοὺς.
uerſ.50.mss.4. ἐφ' ὃ πάρει. cum Vulg.
uerſ.52.ms.1. ἐν μαχαίρᾳ ἀπολοῦνται. cum Vulg.
uerſ.59.ms.1. non legit, καὶ οἱ πρεσβύτεροι. cum Vulg.

Cap. 27.

Verſ.6.mss.4. κορβωνᾶν. ut Vulg.
uerſ.29.ms.1. περιέθηκαν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ.
uerſ.35. in textu apponatur obelus ad verba illa, ἵνα πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν, &c.uſque ad finem verſus; cum in mss. x. non legantur.
uerſ.59.mss.2. ἐν σινδόνι, cum Vulg.
uerſ.64.mss.3. non addunt, νυκτὸς. cum Vulg.

Cap. 28.

Verſ.2. mss.3. ἀπὸ τῆς θύρας τοῦ μνημείου.
uerſ.8. mss.3. non legunt verba illa (ὡς δὲ ἐπορεύοντο ἀπαγγεῖλαι τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ) cum Vulg.

EVANGELIVM MARCI.

Cap. 1.

Verſ.1.ms.1. καθὼς γέγραπται ἐν τῷ προφήτῃ. cum vulg.
uerſ.5. ms.1. καὶ οἱ ἱεροσολυμῖται πάντες, καὶ ἐβαπτίζοντο ὑπ' αὐτοῦ ἐν τῷ. cum Vulg.
uerſ.13.ms.1. καὶ ἦν ἐν τῇ ἐρήμῳ. cum Vulg.
uerſ.16.ms.1. καὶ παράγων παρὰ τὴν θάλασσαν. cum Vulg.
uerſ.24.ms.1. λέγων, τί ἡμῖν καὶ σοί. cum Vulg.
uerſ.27.mss.8. συζητεῖν πρὸς ἑαυτοὺς. cum Vulg.
& ſcribendum in tex. (πρὸς αὐτοὺς.)
uerſ.36.mss.3. καὶ κατεδίωξεν. cum Vulg.
uerſ.38.mss.4. ἐλήλυθα. cum Vulg.

uerſ.45. ponatur in textu ; ut legunt mss. x. (ἀλλ' ἔξω ἐν ἐρήμοις .) cum Vulg.

Cap. 2.

Verſ.2. mss.2. καὶ συνήχθησαν πολλοί . cum Vulg.
uerſ.8. ms.1. ὅτι οὕτως διαλογίζονται . cum Vulg.
uerſ.18.ms.1. καὶ οἱ φαρισαῖοι νηστεύοντες . cum Vulg.
uerſ.21.ms.1. οὐδεὶς ἐπίβλημα . cum Vulg.
uerſ.21.mss.3. τὸ πλήρωμα ἀπ' αὐτοῦ . cum Vulg.

Cap. 3.

Verſ.4. ms.1. σῶσαι ἢ ἀπολέσαι . cum Vulg.
uerſ.5. ms.1. non legit (ὑγιὴς ὡς ἡ ἄλλη .) cum Vulg.
uerſ.6. ms.i. πῶς αὐτὸν ἀπολέσωσι . cum Vulg.
uerſ.18.ms.i. τὸν Κανανίτην .
uerſ.29.ms.i. αἰωνίου ἁμαρτήματος . cum Vulg.
uerſ.31.ms.i. καὶ ἔρχονται οἱ ἀδελφοί. cum Vulg.
uerſ.32.ms.i. καὶ λέγουσιν αὐτῷ , ἰδού . cum Vulg.
uerſ 32.mss.2. non habent (καὶ αἱ ἀδελφαί σου) cum Vulg.
uerſ.33.mss.4. ἡ μήτηρ μου καὶ οἱ ἀδελφοί μου . cum Vulg.

Cap. 4.

Verſu 4. expungatur è textu vox illa (οὐρανοῦ) quæ deeſt in mss.x.impreſſi cum Vulg.legunt (τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ)
uerſ. 8. ponatur in tex.ut legunt mss. x. (ἐν τριάκοντα , καὶ ἐν ξ. καὶ ἐν ρ̄ .)
uerſ. 8, impreſſi cum Vulg.legunt (ἐν .λ. καὶ ἐν .ξ. καὶ ἐν . ρ̄.)
uerſ.18.ms.1. Καὶ ἄλλοι εἰσὶν οἱ εἰς τὰς ἀκάνθας. cum Vulg.
uerſ.19.ms.i. non legit (τούτου) cum Vulg.
uerſ.24.mss.2. ἀντιμετρηθήσεται . cum Vulg.
uerſ.24.ms.i. non habet (τοῖς ἀκούουσιν) cum Vulg.
uerſ.31. legatur in tex.(ὡς κόκκος) ut mss.7.cum Vulg.
uerſ.32.mss.2. πάντων τὰ πετεινά .
uerſ.36.mss.2. πλοῖα ἦν . cum Vulg.
uerſ.40.ms.i. τί δειλοί ἐστε ; οὔπω ἔχετε πίστιν . cum Vulg.

Cap. 5.

Verſ.1. ms.i. τῶν Γερασηνῶν .
uerſ.3. ms.i. ἁλύσεσιν οὐκέτι οὐδείς .
uerſ 13.ms.i. εἰς τὴν θάλασσαν ὡς δισχίλιοι . cum Vulg.
uerſ.13. ponatur in tex.ut mss.6.legunt(ἦσαν δὲ ὡς δισχίλιοι .)

verſ.14.

uerſ.14.ms.i. οἱ δὲ βόσκοντες αὐτούς. cum vulg.
uerſ.15.ms.i. καθήμενον, ἱματισμένον. cum vulg.
uerſ.18.ms.i. αὐτὸν ὁ ἰαθείς.
uerſ.22.ms.i. non habet ἰδού. cum vulg.
uerſ.25.mss.3. καὶ γυνὴ οὖσα. cum vulg.
uerſ.28.ms.i. τοῦ ἱματίου. cum vulg.
uerſ.36.ms.i. ὁ δὲ Ἰησοῦς παρακούσας.
uerſ.38.ms.i. καὶ ἔρχονται. cum vulg.

Cap. 6.

Verſ.2. ms.1. Καὶ οἱ πολλοί.
uerſ.2.mss.2. ὅτι καὶ Δυνάμεις τοιαῦται.
uerſ.11.in ms.1. deſunt verba illa (ἀμὴν λέγω ὑμῖν ἀνεκτότερον ἔσται Σοδόμοις ἢ Γομόρροις ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, ἢ τῇ πόλει ἐκείνῃ) Vulgata etiam hoc loco ea non legit; ſed videntur irrepſiſſe in tex.Gr.ex 10.Matth.
uerſ.14.ms.1. Ἰωάννης ὁ Βαπτιστής.
Verſ.15. ponatur in tex.ut 7.mss.legūt(ἄλλοι δὲ ἔλεγον, ὅτι ἠλίας) cum vulg.
uerſ.16.ms.i. Ἰωάννην, αὐτὸς ἠγέρθη. cum vulg.
uerſ.18:ms.i. τῷ Ἡρώδῃ, οὐκ ἔξεστί σοι. cum vulg.
uerſ.20.mss.2. καὶ ἀκούων αὐτοῦ.
uerſ.23.mss.8. ὃ ἐάν με αἰτήσῃς.
uerſ.29. ponatur in tex.ut mss x.legunt (ἐν μνημείῳ.)
uerſ.30.ms.i. πάντα ὅσα ἐποίησαν. cum vulg.
uerſ.33.mss.2. καὶ ἐπέγνωσαν πολλοί. cum vulg.
uerſ.33.ms.i. non legit (καὶ ἦλθον πρὸς αὐτόν) cum vulg.
uerſ.36.ms.1. ἀγοράσωσιν ἑαυτοῖς, τί φάγωσιν.
uerſ.37.ms.i. καὶ δώσομεν αὐτοῖς. cum vulg.
uerſ.48.ms.i. καὶ ἰδὼν αὐτούς. cum vulg.
uerſ.51.ms.i. non legit (καὶ ἐθαύμαζον) cum vulg.

Cap. 7.

uerſ.5. ms.i. καὶ ἐπερωτῶσιν αὐτόν. cum vulg.
uerſ.5. ms.i. ἀλλὰ κοιναῖς χερσίν. cum vulg.
uerſ.14.ms.i. καὶ προσκαλεσάμενος πάλιν τὸν ὄχλον. cum vulg.
uerſ.17.ms.i. οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ τὴν παραβολήν. cum vulg.
uerſ.24. ponatur in textu, ut legunt mss. x. (καὶ ἐλθὼν εἰς οἰκίαν)
uerſ.25.ms.i. ἀλλ᾽ εὐθὺς ἀκούσασα γυνή. cum vulg.
uerſ.25. ponatur in textu, ſicut mss.x.legunt (τὸ θυγάτριον αὐτῆς πνεῦμα.)
uerſ.26.mss.3. συροφοινίκισσα.

verſ.31.

uerſ.31.ms.i. ἐκ τῶν ὁρίων τύρου ἦλθε διὰ σιδῶνος εἰς. ut vulg.
uerſ.32.ms.i. κωφὸν καὶ μογιλάλον. cum vulg.
uerſ.33.mss.6. καὶ ἀπολαβόμενος.

Cap. 8.

uerſ.1. ms.i. πάλιν πολλοῦ ὄχλου ὄντος. cũ vulg. (ms.1. ὄχλου ἐλθόντος.)
uerſ.3. ſcribendum in tex. ut legunt mss.7. (μακρόθεν ἥκουσι.)
uerſ.7. mss.2. καὶ ταῦτα εὐλογήσας εἶπε. cum vulg.
uerſ.12.ms.i. καὶ ἀναστενάξας τῷ πνεύματι λέγει. cum vulg.
uerſ.13.mss.4. εἰς τὸ πλοῖον.
uerſ.17.mss.2. οὔπω συνίετε;
uerſ.22.ms.1. καὶ ἔρχονται εἰς βηθ. cum vulg.
uerſ.23.mss.2. τῆς χειρὸς αὐτοῦ. cum vulg.
uerſ.25.ms.i. ἰδεῖν, καὶ διέβλεψεν.
uerſ.25.ms.1. καὶ ἐνέβλεπε τηλαυγῶς ἅπαντα. cum vulg.
uerſ.34.ms.i. εἴ τις θέλει ὀπίσω μου. cum vulg.
uerſ.35.mss.2. τοῦ εὐαγγελίου, σώσει αὐτήν. cum vulg.
uerſ.36. [illegible] legatur in tex. ut legunt mss.x. (ὠφελήσει ἄνθρωπον.

Cap. 9.

uerſ.6. ponendum in tex. ut legunt mss.x. (ἔκφοβοι.)
uerſ.12.mss.4. καθὼς γέγραπται.
uerſ.22. ponatur in tex. ut legunt mss.x. (καὶ εἰς ὕδατα, ἵνα.) cum vulg.
uerſ.23.mss.2. αὐτῷ, εἰ δύνασαι.
uerſ.28.mss.3. Διατί ἡμεῖς. cum vulg.
uerſ.38.mss.2. ἐπὶ τῷ ὀνόματί σου. cum vulg.
ibidem ms.1. non legit (ὃς οὐκ ἀκολουθεῖ ἡμῖν.)
uerſ.40.mss.4. καθ' ἡμῶν ὑπὲρ ἡμῶν.
uerſ.42.mss.3. ἵνα τῶν μικρῶν τούτων τῶν. cum vulg.

Cap. 10.

uerſ.1. ms.i. τῆς Ἰουδαίας πέραν τοῦ Ἰορδάνου (ms.1. καὶ πέραν.
uerſ.6. ponatur in tex. ut legunt mss. x. (ὁ Θεὸς ἕνεκεν τούτου.) cum vulg.
uerſ.17.mss.7. προσδραμὼν εἷς.
uerſ.21.ms.1. non legit (ἄρας τὸν σταυρόν.) cum vulg.
uerſ.25.mss.2. τῆς ῥαφίδος διελθεῖν. cum vulg.
uerſ.32.mss.8. προάγων αὐτούς.
uerſ.38.ms.i. ἢ τὸ βάπτισμα. cum vulg.
uerſ.43.ms.1. οὐχ οὕτως δὲ ἔσται. cum vulg.
uerſ.44.ms.i. ἐν ὑμῖν εἶναι πρῶτος. cum vulg.

verſ.46.

verſu 46. mss. 2. ὁ υἱὸς Τιμαίου. mss. 6. legunt, Βαρτιμαῖος.
verſu 50. ms. i. ἀναπηδήσας ἦλθε. cum vulg.
verſu 52. ponatur in tex. ut legunt mss. 8. (ἠκολούθει τῷ Ιησοῦ.) cum vulg.

Cap. 11.

verſu 2. mss. 3. ἐφ᾽ ὃν οὔπω οὐδείς. cum vulg.
verſu 2. ms. 1. λύσατε αὐτὸν καὶ φέρετε.
verſu 6. ms. 1. ἐνετείλατο αὐτοῖς ὁ Ιησοῦς.
verſu 10. ms. i. εὐλογημένη ἡ βασιλεία τοῦ πατρὸς ἡμῶν Δαβίδ.
verſu 11. mss. 8. καὶ εἰς τὸ ἱερόν.
ibidem mss. i. καὶ περιβλεψάμενος πάντας.
verſu 23. mss. i. non legit, ὃ ἐὰν εἴπῃ. cum vulg.

Cap. 12.

verſu 4. mss. 2. κἀκεῖνον ἐκεφαλαίωσαν. cum vulg.
verſu 12. ms. i. τὴν παραβολὴν ταύτην εἶπεν. cum vulg.
verſu 27. legendum in tex. ut mss: x. habent (οὐκ ἔστιν ὁ Θεὸς νεκρῶν.) cum vulg.
verſu 29. ms. i. Κύριος ὁ Θεὸς ὑμῶν.
verſu 31. mss. 2. ἡ δευτέρα ὁμοία αὐτῇ. cum vulg.

Cap. 13.

Verſ. 2. mss. 3. οὐ μὴ ἀφεθῇ ὧδε.
verſ 8. ms. 1. καὶ ἔσονται λιμοί· ἀρχαὶ ὠδίνων ταῦτα. cum vulg.
verſ. 11. mss. 2. τί λαλήσητε. ἀλλ᾽ ὃ ἐάν. cum vulg.
verſ. 14. ms. 1. non legit (τὸ ῥηθὲν ὑπὸ Δανιὴλ τοῦ προφήτου) & videntur hue irrepſiſſe ex cap. Matth. 24.
verſu 32. ponendum in textu, ut legunt mss. 7. (ἐκείνης ἢ ὥρας.) cum vulg.
verſ. 37. mss. 2. ὃ δὲ ὑμῖν. cum vulg.

Cap. 14.

verſ. 2. ms. 1. ἔλεγον γάρ.
verſ. 2. ms. 1. θόρυβος γένηται. cum vulg.
verſ. 5. mss. 3. τοῦτο τὸ μύρον πραθῆναι. cum vulg.
verſ. 12. mss. 2. ἑτοιμάσωμέν σοι φαγεῖν τὸ. cum vulg.
verſ. 19. mss. 2. non legunt (καὶ ἄλλος, μήτι ἐγώ;) cum vulg.
verſ. 22. ms. 1. λάβετε· τοῦτό ἐστι. cum vulg.
verſ. 27. mss. 5. non habent (ἐν ἐμοὶ ἐν τῇ νυκτὶ ταύτῃ.)
verſ. 29. ſcribendum in textu, ut legũt mss. 9. (προάξω ὑμᾶς.)

verſ. 29.

verſ.29.mss.9. non legunt, ἐν σοί.
verſ,31.ms.1. ὁ δὲ ἐκ περισσοῦ ἐλάλει, ἐάν με.
verſu 34. legendum in textu ut mss. x.(καὶ Γρηγορεῖτε. Καὶ προελθὼν.) cum vulg.
verſ.45,mss.8. χαῖρε ῥαββί ῥαββί.
verſ.51.ms.1. non legit (οἱ νεανίσκοι.) cum vulg.
verſ.61.ms,1. τοῦ θεοῦ τοῦ εὐλογητοῦ. cum vulg.
verſ.64.ms.1. τὰς βλασφημίας.
verſ.70.in ms.1. non habetur (καὶ ἡ λαλιά σου ὁμοιάζει.) cum vulg.
verſ.72.mss.2. καὶ δὶς ἐκ δευτέρου. cum vulg.

Cap. 15.

verſ.3. tollendum è text.quod deeſt in mss.9. (αὐτὸς δὲ οὐδὲν ἀπεκρίνατο. cum vulg.
verſ.8. ms.1. καὶ ἀναβὰς ὁ ὄχλος. cum vulg.
verſ.11.ms.1. ἀνέπεισαν τὸν ὄχλον.
verſ.18. expungendum è tex.quod 8.mss.non habent (καὶ λέγειν.) cum vulg.

Cap. 16.

verſ.5. mss.2. καὶ ἐλθοῦσαι.
verſ.8. ms.1. εἶχε γὰρ αὐτάς. cum vulg.
verſ.16. ſcribendum in textu, ut legunt mss. x. (ὁ πιστεύσας καὶ βαπτισθείς. cum vulg.)

EVANGELIVM LVCAE.

Cap. 1.

Verſ.17. ſcribatur in textu ut legunt mss.x. (Ἤλιοι.)
verſ.18.mss.4. ἄγγελον· πῶς ἔσται τοῦτο.
verſ,35. ſcribatur in tex.ut legunt mss.x.(ἐ τὸ γεννώμενον ἅγιον)
verſ.35. impreſſi cũ vulg.legunt, καὶ τὸ γεννώμενον ἐκ σοῦ ἅγιον.
verſ.36.ms.1. καὶ αὐτὴ συνείληφε, cum vulg.
verſ.39.ms.1. εἰς τὴν πόλιν.
verſ.49.ms.1. μεγαλεῖα ὁ δυνατός. cum vulg.
verſ.50.mss,3. εἰς γενεὰν καὶ γενεάν. ms.1. εἰς γενεὰς καὶ γενεάς.
verſ.51.mss.3. διανοίας.
verſ.64. tollenda è textu vox illa, quam mss.x.non habent, (διηρθρώθη. cum vulg.
verſ.66.ms.1, καὶ γὰρ χεὶρ κυρίου, cum vulg.
verſ.75.mss,2. πάσαις ταῖς ἡμέραις ἡμῶν. cum vulg.

Cap. 2.

Verſ.8. ſcribendum in tex.ut mrs.x.legunt (καὶ φυλάσσοντες φυλακάς.)
uerſ.12.mss.2. καὶ κείμενον ἐν φάτνῃ. cum vulg.
uerſ.15.ms.i. καὶ οἱ ποιμένες ἐλάλουν πρὸς. cum vulg.
uerſ.20. ponatur in tex.ut legunt mss.x. (καὶ ὑπέστρεψαν.)
uerſ.21.mss.3. τοῦ περιτεμεῖν τὸ παιδίον. cum vulg.
uerſ.22. ſcribatur in tex.ut legunt mss.x. (τοῦ καθαρισμοῦ αὐτῶν.)
uerſ.22. impreſſi cum vulg.legunt(τοῦ καθαρισμοῦ αὐτῆς.
uerſ.40.ms,i. non addit(πνεύματι) cum vulg.
uerſ.43.ms.i. καὶ οὐκ ἔγνωσαν οἱ γονεῖς αὐτοῦ. cum vulg.
uerſ.45.ms.i. καὶ μὴ εὑρόντες ὑπέστρεψαν εἰς ἱερουσαλήμ, ἀναζητοῦντες αὐτὸν cum vulg.

Cap. 3.

Verſ.2. ſcribatur in tex.ut eſt in mss. x.(ἐπ' ἀρχιερέως.)
uerſ.2. impreſſi cum vulg. ἐπὶ ἀρχιερέων.
uerſ.4.inms.i. deeſt vox (λέγοντος) cum vulg.
uerſ.18.mſ.i. τῷ λαῷ.
uerſ.22.ms.i. non addit(λέγουσαν) cum vulg.

Cap. 4.

uerſ.1. ms.i. ἐν τῇ ἐρήμῳ.
uerſ.4.in ms.i. non eſt (λέγων) cum vulg.
uerſ.7. ms.i. ἐὰν πεσὼν προσκυνήσῃς.
uerſ.8. ms.i. non addit (ὕπαγε ὀπίσω μου σατανᾶ) cum vulg.
uerſ.9. ponatur in tex.ut legunt mss.x. (υἱὸς εἶ τοῦ Θεοῦ.)
uerſ.34.ms.i. οἶδα, ὅτι σὺ εἶ ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ.
ùerſ.42. legendum in textu,ut eſt in mss.7. (ἐπεζήτουν αὐτὸν) cum vulg.
uerſ.43.ms.i. καὶ ἑτέραις πόλεσιν.

Cap. 5.

uerſ.2. ms.i. ἔπλυνον τὰ δίκτυα. cum vulg.
uerſ.6. ms.i. addit, τὸ δίκτυον αὐτῶν (ὥστε μὴ δύνασθαι ἀναγαγεῖν αὐτό.)
uerſ.15.mss.3. non legunt (ὑπ' αὐτοῦ) cum vulg.
uerſ.19.mss,6. πῶς εἰσενέγκωσιν αὐτόν.
ibidem. ἔμπροσθεν πάντων.
uerſ.33.mss.2. καὶ τῶν φαρισαίων. cum vulg.
uerſ.36.mss.i. ἀπὸ ἱματίου καινοῦ σχίσας ἐπιβάλλει.

Cap. 6.

Verſ.1. ms.i.	non addit δευτεροπρώτῳ.
ibidem.	αὐτοῦ στάχυας.
uerſ.2. ms.i.	ὃ οὐκ ἔξεστιν ἐν τοῖς σάββασι. cum vulg.
uerſ.4. ms.i.	καὶ ἔδωκε τοῖς μετ' αὐτοῦ. cum vulg.
uerſ.6.	ſcribendum in tex.ut legunt mss.7. (καὶ ἐν ἑτέρῳ σαββάτῳ) cum vulg.
uerſ.7.	ponendum in tex.ut eſt in mss. x. (θεραπεύσει, ἵνα.) cum vulg.
uerſ.7. mss.2.	κατηγορεῖν αὐτοῦ cum vulg.
uerſ.9. ms.i.	σῶσαι, ἢ ἀπολέσαι. cum vulg.
uerſ.10.ms.i.	πάντας αὐτοὺς ἐν ὀργῇ εἶπεν αὐτῷ.
uerſ.10.mss.6.	ὁ δὲ ἐποίησεν, καὶ ἀποκατεστάθη ἡ.
ibidem ms.i.	non addit (ὑγιὴς ὡς ἡ ἄλλη) cum vulg.
uerſ.16.ms.i.	ὃς ἐγένετο προδότης. cum vulg.
uerſ.18.ms.i.	ἀκαθάρτων ἐθεραπεύοντο. cum vulg.
uerſ.23.ms.i.	οἱ πατέρες ὑμῶν.
uerſ.26.mss.2.	ὑμᾶς πάντες οἱ ἄνθρωποι.
uerſ.35.	legendum in tex.ut eſt in mss.x.(καὶ ἔσεσθε υἱοὶ ὑψίστου.)
uerſ.39.ms.i.	εἶπε δὲ καὶ παραβολήν. cum vulg.

Cap. 7.

uerſ.4. mss.3.	ᾧ παρέξῃ τοῦτο. cum vulg.
uerſ.11.	ſcribendum in tex. ut mss. 6. (καὶ ἐγένετο ἐν τῇ ἑξῆς.) cum vulg.
uerſ.11.in ms.i.	non eſt ἱκανοί. cum vulg.
uerſ.12.mss.2.	καὶ αὐτὴ ἦν χήρα. cum vulg.
verſ.28.mss.2.	non legunt vocem (προφήτης.)
uerſ.31.	expungenda ſunt è tex. verba illa (εἶπε δὲ ὁ Κύριος) deſunt enim in mss.x.
uerſ.31.ms.1.	impreſſi,& Vulgata Lat.legunt (εἶπε δὲ ὁ Κύριος. τίνι οὖν
uerſ. 35.ms.1.	καὶ ἐπιμνήθη ἡ Σοφία.
uerſ.37.mss.2.	καὶ ἰδοὺ γυνὴ ἥτις ἦν ἐν τῇ πόλει ἁμαρτωλός. cum vulg.
uerſ.42.mss.2.	τίς οὖν αὐτῶν πλεῖον ἀγαπήσει αὐτόν;

Cap. 8.

verſ.3. mss.4.	καὶ Σωσάννα.
ibidem mss.8.	διηκόνουν αὐτοῖς.
uerſ.4. ms.1.	ὄχλου παμπόλλου. cum vulg.
uerſ.9. in ms.1.	non eſt (λέγοντες) cum vulg.
uerſ.20.mss 1.	non habet vocem (λεγόντων) cum vulg.

uerſ.24.

uerſ.24.mss.9.	ἐπιστάτα ἐπιστάτα ἀπολλύμεθα.
uerſ.26.ms.1.	τῶν γεργασηνῶν. cum vulg.
uerſ.31.mss.2.	καὶ παρεκάλουν αὐτόν. cum vulg.
uerſ.34.	ponatur in textu, ut eſt in mss.9. (οἱ βόσκοντες τὸ γεγενημένον, ἔφυγον, καὶ ἀπήγγειλαν) cum vulg.
uerſ.37.ms.1.	τὸ πλῆθος τῆς πόλεως καὶ περιχώρου.
uerſ. 48.ms.1.	ὁ δὲ εἶπεν αὐτῇ· θυγάτηρ. &c. cum vulg.
uerſ.51.	legatur in textu, ut habent mss.9. cum vulg. (ἐλθὼν δὲ εἰς τὴν.)
uerſ.51.mss 1.	εἰσελθεῖν σὺν αὐτῷ οὐδένα. cum vulg.
uerſ.54.ms.1.	αὐτὸς δὲ κρατήσας τῆς χειρὸς αὐτῆς. cum vulg.

Cap. 9.

verſ.3. ms.1.	μήτε ῥάβδον. cum vulg.
uerſ.12.ms.1.	ἀπόλυσον τοὺς ὄχλους. cum vulg.
uerſ.17.ms.1.	καὶ ἦραν τὸ περισσεῦσαν αὐτοῖς.
uerſ.23.mss.9.	καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἀκολ.
uerſ.31.mss.9.	ἔλεγον τὴν δόξαν αὐτοῦ.
uerſ.47 mss.2.	εἰδὼς τὸν διαλογισμὸν τῆς καρδ.
uerſ.48.ms.1.	οὗτος ἐστι μέγας. cum vulg.
verſ.49.	ponatur in textu ut habent mss. x. (ἐκβάλλοντα δαιμόνια.)
uerſ.50.mss.3.	καθ' ὑμῶν, ὑπὲρ ὑμῶν ἐστιν. cum vulg.
uerſ.52.ms.1.	εἰς πόλιν σαμαρειτῶν. cum vulg.
uerſ.54.ms.1.	non legit (ὡς καὶ ἠλίας ἐποίησεν) cum vulg.
uerſ.55.ms.1.	non addit (ὑμεῖς) cum vulg.
uerſ.59.mss.3.	καὶ ἐπετίμησεν αὐτοῖς, καὶ ἐπορεύθησαν.
uerſ.57.in ms.1.	deeſt (Κύριε) cum vulg.
uerſ.61.ms.1.	ἀποτάξασθαι πᾶσι τοῖς εἰς τὸν.

Cap. 10.

verſ.1. ms.1.	ἑβδομήκοντα δύο. cum vulg.
uerſ.11.ms.i.	addit (ἐκ τῆς πόλεως ὑμῶν εἰς τοὺς πόδας.
uerſ.12.mss.5.	λέγω ὑμῖν. cum vulg.
uerſ.15.ms.i.	ἕως ᾅδου καταδύσῃ. cum vulg.
uerſ.17.ms.i.	οἱ ἑβδομήκοντα δύο. cum vulg.
uerſ.19.ms.i.	ἰδοὺ δέδωκα ὑμῖν. cum vulg.
uerſ.21.ms.i.	τῷ πνεύματι τῷ ἁγίῳ ὁ Ἰησοῦς. cum vulg.
uerſ.22.mss.8.	addunt (καὶ στραφεὶς πρὸς τοὺς μαθητὰς εἶπε· πάντα μοι.
uerſ.23.ms.i.	non legit (κατ' ἰδίαν. cum vulg.
uerſ.25.ms.i.	πειράζων αὐτόν cum vulg.
uerſ.28 ms.1.	τοῦτο ποίει, καὶ σώζῃ. ms.i. καὶ σώσῃ.
uerſ.30.mss.3.	οἱ καὶ ἐξέδυσαν αὐτόν. cum vulg.

uerſ.35.ms.i. καὶ ἐπὶ τὴν αὔριον ἐκβαλὼν ἔδωκε δύο δηνάρια τῷ πανδοχεῖ, καὶ εἶπεν. ἐπιμελ. cum Vulg.

uerſ.39.ms.i. παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Κυρίου. cum Vulg.

uerſ.41.ms.i. εἶπεν αὐτῇ ὁ Κύριος. . cum Vulg.

Cap. 11.

Verſ.2. msi. πάτερ ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά σου, ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου. τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον. cum Vulg.

uerſ.4 ms.i. καὶ γὰρ αὐτοὶ ἀφίεμεν. cum Vulg.

ibidem ms.i. non addit (ἀλλὰ ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ) cum Vulg.

Verſ.5. mss.2. καὶ ἐρεῖ αὐτῷ, φίλε. cum Vulg.

uerſ.6. mss.8. φίλος παρεγένετο.

uerſ.11. ponendum in tex.ut eſt in mss.x(μὴ λίθον ἐπιδώσει αὐτῷ)

rurſus ibidem corrigendum in tex.Regiæ, ut legatur (ἢ καὶ ἰχθῦν) ut mss.x.& vulg.

uerſ.15.mss 2. τῷ ἄρχοντι.

uerſ.25.ms.i. εὑρίσκει σχολάζοντα, σεσαρωμένον.

uerſ.29.ms.i. ἡ γενεὰ αὕτη γενεὰ πονηρά ἐστι. cum Vulg.

uerſ.32. corrigendum in tex.Regiæ, & legendum (ὅτι μετενόησαν) ut vulg.& mss.x.

uerſ.34.mss.2. ἐστιν ὁ ὀφθαλμός σου. ὅταν ὁ ὀφθαλμός σου. cum Vulg.

ibidem mss.6. καὶ ὅλον τὸ σῶμά σου.

ibidem mss.3. καὶ τὸ σῶμά σου σκοτεινὸν ἔσται. cum Vulg.

uerſ.42.ms.2. ταῦτα δὲ ἔδει. cum Vulg.

uerſ.44. legatur in tex.ut eſt in mss.9. (καὶ οἱ ἄνθρωποι περιπατοῦντες.)

uerſ.50.ms.i. τὸ ἐκχυνόμενον ἀπὸ καταβ. cum Vulg.

Verſ.51.ms.i. τοῦ θυσιαστηρίου καὶ τοῦ ναοῦ. cum Vulg.

uerſ.53.mss.2. δεινῶς ἔχειν. mss.7. δεινῶς ἐνέχειν. cum Vulg.

ibidem mss.2. καὶ ἀποστομίζειν αὐτόν. cum Vulg.

Cap. 12.

uerſ.8. ponendum in tex.ut legunt mss.x. (ὁμολογήσει ἐν αὐτῷ)

uerſ.11.ms.i. εἰσφέρωσιν ὑμᾶς.

uerſ.14.ms.i. κατέστησε κριτὴν.

uerſ.21. καὶ μὴ εἰς Θεὸν πλουτῶν (mss. 3. addunt. ταῦτα λέγων ἐφώνει. ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν ἀκουέτω.

uerſ.30.ms.i. χρῄζετε τούτων ἁπάντων.

uerſ.46.mss.2. μετὰ τῶν ὑποκριτῶν θήσει.

uerſ.48.mss.2. περισσότερον ἀπαιτήσουσιν αὐτόν.

Cap.13.

Cap. 13.

uerſ.4. mss.2.	δοκεῖτε, ὅτι αὐτοὶ ὀφειλέται . cum vulg.
uerſ.15.mss.4.	ὑποκριταί, ἕκαστος ὑμῶν.
uerſ.24.ms,i.	στενῆς θύρας.
uerſ.25.ms.i.	Κύριε ἄνοιξον ἡμῖν . cum Vulg.
uerſ.32.ms.i.	καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, cum vulg.
uerſ.34.	ponatur in tex.ut habent mss.6. (ὃν τρόπον ὄρνις τὴν ἑαυτῆς] cum vulg.
uerſ.34.ms.i.	καὶ οὐκ ἠθελήσατε. cum vulg.
uerſ.35.mss.5.	non legunt [ἔρημος.

Cap. 14.

uerſ.5. mss.8.	υἱὸς ἢ βοῦς.
uerſ.9. ms.i.	ἐρεῖ, σὺ δὸς τούτῳ τόπον.
uerſ.15.mss.i.	φάγεται ἄρτον . cum vulg.
uerſ.21.ms.i.	ὁ δοῦλος ἀπήγγειλε . cum vulg.
uerſ.24.mss.4.	addunt[τοῦ δείπνου. πολλοὶ γάρ εἰσι κλητοὶ ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί]
uerſ.28.mss.4.	ἐξ ὑμῶν θέλων . cum vulg.
uerſ.30.ms.i.	ἀλλ' ἔξω βάλλουσιν . cum vulg.

Cap. 15.

uerſ.17.ms.i.	λιμῷ ὧδε ἀπόλλυμαι. cum vulg.
uerſ.19.mss.3.	οὐκέτι εἰμὶ ἄξιος . cum vulg.
uerſ.22.ms.i.	ταχὺ ἐξενέγκατε. cum vulg.
uerſ.29.mss.3.	τῷ πατρὶ αὐτοῦ, cum vulg.

Cap. 16.

uerſ.4. mss.9.	ὅταν μετασταθῶ . ms.i. ὅταν μετατεθῶ . cum vulg.
uerſ.6. ms.i.	ἑκατὸν κάδους . cum vulg.
uerſ.15.	ſcribendum in tex.ut legunt mss7.[ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ .]
uerſ.15.mss.3.	τοῦ Θεοῦ ἐστιν . cum vulg.
uerſ.18.ms.i.	καὶ ὁ ἀπολελυμένην. cum vulg.
uerſ.25.mss. .	ὅτι ἀπέλαβες τὰ ἀγαθά σου . cum vulg.
uerſ.26.ms.i.	μηδὲ ἐκεῖθεν πρὸς ἡμᾶς . cum vulg.

Cap. 17.

uerſ.4. mss.9.	ἐπιστρέψῃ λέγων.
uerſ.7. ms.i.	ὃς ἐλθόντι ἐκ τοῦ ἀγροῦ . cum vulg.
ibidem mss.2.	ἐρεῖ αὐτῷ εὐθέως . cum vulg.

verſ. 12. ms. 1. οἳ ἀνέστησαν πόῤῥωθεν.
uerſ. 16. ms. 1. εὐχαριστῶν τῷ Θεῷ.
uerſ. 22. ſcribendum in textu, ut legút mss. x. (εἶπε δὲ πρὸς τοὺς μαθητάς) cum vulg.
uerſ. 28. ms. i. ὁμοίως καθὼς ἐγένετο ἐν ταῖς. cum vulg.
uerſ. 33. mss. 2. ζωοποιήσει αὐτήν.
uerſ. 36. in mss. 9. deſunt verba illa (δύο ἔσονται) ἐν τῷ ἀγρῷ· ὁ εἷς παραληφθήσεται, καὶ ὁ ἕτερος ἀφεθήσεται).
uerſ. 37. mss. 2. ὅπου τὸ πτῶμα.

Cap. 18.

uerſ. 1. mss. 6. προσεύχεσθαι αὐτούς.
uerſ. 4. mss. 3. καὶ οὐκ ἤθελεν ἐπὶ χρόνον. cum vulg.
uerſ. 7. ms. i. τὴν ἐκδίκησιν τῶν βοώντων.
ibidem ms. 1. καὶ μακροθυμεῖ ἐπ' αὐτοῖς.
uerſ. 8. ponendum in textu, ut legunt mss. x. [λέγω ὑμῖν ὅτι] cum vulg.
uerſ. 9. ms. i. καὶ ἐξουθενοῦντας τοὺς πολλούς.
uerſ. 14. corrigendus error in tex. Regiæ, & legend. (ἢ ἐκεῖνος.)
uerſ. 14. mss i. αὐτοῦ παρ' ἐκεῖνος. cum vulg.
uerſ. 15. ms. 1. ἐπετίμων αὐτοῖς. cum vulg.
uerſ. 22. ms. 1. καὶ δὸς πτωχοῖς. cum vulg.
uerſ. 25. ms. i. ῥαφίδος διελθεῖν: cum vulg.

Cap. 19.

uerſ. 2. ms. 1. ὀνόματι Ζακχαῖος. cum vulg.
uerſ. 4. ponendum in tex. ut legunt mss. 9. (καὶ προδραμών. cum vulg.
uerſ 4. corrigendus error in tex. Regiæ, & legendum (ὅτι δι᾽ ἐκείνης.)
uerſ. 15. ponendum in tex. ut legunt mss. 9. (καὶ εἶπε φωνηθῆναι) cum vulg.
uerſ. 23. ponendum in tex. ut legunt mss. 9. (τὸ ἀργύριόν μου ἐπὶ τράπεζαν) cum vulg.
uerſ. 34. mss. 3. οἱ δὲ εἶπον, ὅτι ὁ Κύριος. cum vulg.
uerſ. 46. mss. 2. γέγραπται, ὅτι οἶκός μου. cum vulg.

Cap. 20.

uerſ. 19. mss. 4. καὶ ἐφοβήθησαν τὸν λαόν· ἔγνωσαν γὰρ. cum vulg.
uerſ. 20. mss. 4. αὐτοῦ λόγον.
uerſ. 24. mss. 3. δηνάριον. οἱ δὲ ἔδειξαν. ὁ δὲ εἶπε, τίνος ἔχει, &c.
uerſ. 28. ms. i. ἄτεκνος ᾖ. cum vulg.

uerſ.33.mss.3. τίνος αὐτῶν ἔσται γυνή. cum vulg.
uerſ.35.mss.8. οὔτε ἐκγαμίζονται.
uerſ.46.ms.i. καὶ τῶν θελόντων.

Cap. 21.

uerſ.4. mss.3. poſt, ἔβαλε, addunt (ταῦτα λέγων ἐφώνει ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν, ἀκουέτω. Καὶ ἴδων.
uerſ.19.ms.i. κτήσεσθε τὰς ψυχάς. cum Vulg.
uerſ.26.ms.i. ἀποψυχούντων.
uerſ.26. legendum in tex.ut habent mss.x. [τῶν ἐπερχομένων τῇ οἰκουμένῃ] cum Vulg.
uerſ.30.ms.i. ὅτι ἐγγὺς τὸ θέρος. cum Vulg.

Cap. 22.

uerſ.6. ms.i. αὐτὸν ἄτερ ὄχλου. cum Vulg.
uerſ.16. ms.i. οὐ μὴ φάγω αὐτό. cum Vulg.
uerſ.18.mss.2. οὐ μὴ πίω ἀπὸ τοῦ νῦν ἀπὸ τοῦ.
uerſ.30.mss.6. ἐπὶ τῆς τραπέζης μου, καὶ καθίσεσθε.
uerſ.36.mss.2. πωλησάτω τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ· καὶ ἀγορασάτω. cū vul.
uerſ.42.mss.5. παρένεγκε τὸ ποτήριον. cum Vulg.
uerſ.47.mss.3. τῶν δώδεκα προῆγεν αὐτούς.
uerſ.52.mss.7. ἐπ᾽ αὐτὸν ἀρχιερεῖς.
uerſ.55.ms.i. καὶ περικαθισάντων. cum Vulg.
uerſ.57.mss.4. ὁ δὲ ἠρνήσατο λέγων.
uerſu 61. mss.2. φωνῆσαι σήμερον, ἀπαρν.
uerſ.66.mss.6. καὶ ἀνήγαγον αὐτόν.
uerſ.68.ms.i. ἐὰν δὲ ἐπερωτήσω.
uerſ.69.ms.i. ἀπὸ τοῦ νῦν δὲ ἔσται. cum Vulg.

Cap. 23.

uerſ.2. mss.5. τὸ ἔθνος ἡμῶν. cum Vulg.
ibidem ms.i. καὶ λέγοντα. cum Vulg.
uerſ.8. ms i. ἐξ ἱκανοῦ χρόνου. cum Vulg.
uerſ.8. corrigendum mendum in Reg. & legenddū ut mss.x. (καὶ ἤλπιζέ τι σημεῖον.
uerſ.14.mss.3. ὡς διαστρέφοντα τὸν λαόν.
uerſ.20.ms.i. προσεφώνησεν αὐτοῖς. cum Vulg.
uerſ.23.in ms.i. deeſt vox (καὶ τῶν ἀρχιερέων) cum Vulg.
uerſ.27.ms.i. ἐκόπτοντο. cum Vulg.
uerſ.35.mss.2. ἐξεμυκτήριζον δὲ αὐτὸν καὶ. cum Vulg.
verſ.44.ms.i. καὶ ἦν ἤδη ὡσεὶ ὥρα ἕκτη.
ueri.46.mss.2. παρατίθεμαι τὸ πν. cum vulg.

Cap.24.

Cap. 24.

Verſ. 1. in ms. i. non eſt (καί τινες σὺν αὐτοῖς) cum vulg.
uerſ. 4. ms. i. ἐν ἐσθῆτι ἀστραπτούσῃ. cum vulg.
uerſ. 11. ms. i. λῆρος τὰ ῥήματα ταῦτα. cum vulg.
uerſ. 28. ms. i. προσεποιήσατο. cum vulg.
uerſ. 29. ms. i. καὶ κέκλικεν ἤδη ἡ ἡμ.
uerſ. 36. ſcribendum in tex. ut legunt mss. 9. (λαλούντων, αὐτὸς ὁ Ἰησοῦς) cum vulg.
uerſ. 49. ms. i. ἐν τῇ πόλει, ἕως οὗ. cum vulg.

EVANGELIVM IOANNIS.

Cap. 1.

Verſ. 16. ms. i. ὅτι ἐκ τοῦ πληρώματος.
uerſ. 28. ms. i. ταῦτα ἐν Βηθαβαρᾶ.
uerſ. 41. ms. i. οὗτος πρῶτον τὸν. cum vulg.
uerſ. 41. ſcribendum in textu, ut legunt mss. x. (μεθερμηνευόμενος Χριστός.)

Cap. 2.

uerſ 12. ms. i. μετὰ ταῦτα κατέβη.
uerſ. 17. ms. i. κατέφαγέ με. cum vulg.
uerſ. 22. ponendum in tex. ut legunt mss. x. (τοῦτο ἔλεγεν. καὶ ἐπίστευσαν) cum vulg.
uerſ. 24. mss. 3. γινώσκειν πάντα.

Cap. 3.

uerſ. 25. mss. 9. μετὰ Ἰουδαίου.

Cap. 4.

uerſ. 1. mss. 9. ἔγνω ὁ Κύριος ὅτι.
uerſ. 3. mss. 9. καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν.
uerſ. 27. ms. i. καὶ ἐθαύμαζον, ὅτι. cum vulg.
uerſ. 35. ſcribendum in tex. ut legunt mss. 8. (ὅτι ἔτι τετράμηνος) cum vulg.
uerſ. 41. ponendum in tex. ut mss. x. legunt (ἐπίστευσαν διὰ τὸν λόγον αὐτοῦ.
uerſ. 41. impreſſi, & Vulgata Lat. legunt (ἐπίστευσαν εἰς αὐτὸν διὰ. verſ. 42.

uerſ.42.ms.i. non addit, ὁ Χριστὸς. cum vulg.
uerſ.47, corrigendus error in Regia, ut legatur (καὶ ἰάσηται αὐτοῦ τὸν υἱὸν) mss.x.cum vulg.

Cap. 5.

uerſ.2. ms.i. ἑβραϊστὶ Βηθσαϊδά. cum Vulg.
uerſ.4. ms.i. ἄγγελος γὰρ Κυρίου. cum Vulg.
uerſ.5. ms.i. ἐν τῇ ἀσθενείᾳ αὐτοῦ. cum Vulg.
uerſ.30.ms.i. non addit, πατρὸς. cum Vulg.

Cap. 6.

uerſ.10.mss.2. ἀνέπεσον οὖν οἱ ἄνθρωποι, ἄνδρες.
uerſ.11.ms.i. ἔλαβεν οὖν τοὺς ἄρτους ὁ Ἰησοῦς, καὶ εὐχαριστήσας διέδωκε τοῖς ἀνακειμένοις. cum Vulg.
uerſ.14.ms.i. ἃ ἐποίησε σημεῖα.
uerſ.15.mss.4. βασιλέα, ἀνεχώρησεν.
uerſ.22.ms.i. εἶδον ὅτι πλοιάριον. cum vulg.
ibidem ms.i. non legit verba illa (ἐκεῖνο, εἰς ὃ ἐνέβησαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ cum vulg.
uerſ.28. ſcribēdum in tex.ut legunt mss.9.(τί ποιοῦμεν)cũ vulg.
uerſ.45.mss.4. πᾶς ὁ ἀκούσας παρὰ τοῦ πατρὸς. cum vulg.
uerſ.51.ms.i. Σάρξ μου ἐστὶν ὑπὲρ τῆς τοῦ Κόσμου ζωῆς. cum vulg.
uerſ.52.ms.i. τὴν σάρκα αὐτοῦ φαγεῖν. cum vulg.
uerſ.55.ms.i. ἀληθής ἐστι βρῶσις, καὶ τὸ αἷμά μου ἀληθής ἐστι πόσις,
uerſ.58.mss.2. ὁ τρώγων μου τοῦτον τὸν ἄρτον.
uerſ.63.ms.i. ἃ ἐγὼ λελάληκα ὑμῖν. cum vulg.
uerſ.69.ms.i. ὅτι σὺ εἶ ὁ ἅγιος τοῦ Θεοῦ.

Cap. 7.

uerſu 22. ſcribendum in tex.ut legunt mss.x.(ἐκ τοῦ μωσέως ἐστίν.)
uerſ.26.mss.6. ὅτι οὗτός ἐστιν ἀληθῶς ὁ Χριστός.
uerſ.31.mss.7. σημεῖα τούτων ποιεῖ.
uerſ.39.ms.i. ἦν πνεῦμα ἅγιον δεδομένον. cum vulg.
uerſ.40.mss.2. ἀκούσαντες τὸν λόγον τοῦτον. cum Vulg.

Cap. 8.

Duo mss.Codd. prætermittunt undecim integros verſus viij. Capitis; videlicet ab illis verbis, Ἰησοῦς δὲ ἐπορεύθη, uſque ad illa, ἀπὸ τοῦ νῦν μηκέτι ἁμάρτανε.
uerſ.2. ms.i. ὄρθρου δὲ πάλιν βαθέος ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸ ἱερὸν, καὶ πᾶς ὁ ὄχλος ἤρχετο.

uerſ.3. mss.3. ἄγουσι δὲ οἱ φαρισαῖοι γυναῖκα.
uerſ.4. mss.3. λέγουσιν αὐτῷ πειράζοντες, διδάσκαλε.
αὕτη ἡ γυνὴ εἰλῆπται ἐπ' αὐτοφώρῳ μοιχευομένη.
uerſ.5 .mss.4. ἐν δὲ τῷ νόμῳ Μωσῆς ἐνετείλατο ἡμῖν τὰς τοιαύτας λιθάζειν. cum vulg.
uerſ.6. mss.3. ἵνα σχῶσι κατηγ. cum vulg.
uerſ.6. mss.2. κατέγραφεν εἰς τὴν γῆν.
uerſ,6.in mss.5. deſunt verba illa (μὴ προσποιούμενος) cum vulg.
uerſ.7. mss.2. ἐπερωτῶντες.
ibidem ms.i. ἀναβλέψας εἶπεν αὐτοῖς.
uerſ.9. mss.4. non legunt verba illa (καὶ ὑπὸ τῆς συνειδήσεως ἐλεγχόμενοι) cum Vulg.
uerſ.9. mss.2. non legunt (ἕως τῶν ἐσχάτων) cum vulg.
uerſ.10.mss.4. non addunt (καὶ μηδένα θεασάμενος πλὴν τῆς γυναικὸς) cum vulg.
uerſ.10.mss.5. εἶπεν αὐτῇ γύναι, ποῦ εἰσιν οἱ κατήγοροί σου. cum vulg.
uerſ.11.mss.2. εἶπε δὲ ὁ Ἰησοῦς, οὐδὲ ἐγώ σε κρινῶ. πορεύου, καὶ μηκέτι ἁμάρτανε.
uerſ.14.mss.4. ἢ ποῦ ὑπάγω.
uerſ.21.ms.i. καὶ ζητήσετέ με, καὶ οὐχ εὑρήσετέ με, καὶ ἐν τῇ ἁμ.
uerſ.23.ms.i. καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς ὑμεῖς. cum vulg.
uerſ.26.mss.3. ταῦτα λαλῶ εἰς τὸν κόσμον. cum vulg.
uerſ.42. ſcribendum in textu, ut legunt mss. 7. (εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς) cum vulg.
uerſ.53. ſcribendum in tex. ut mss. 7. (τίνα σεαυτὸν ποιεῖς) cum vulg.
uerſ.57.ms.i. τεσσαράκοντα ἔτη.
uerſ.59.ms.i. omittit illa poſtrema verba (διελθὼν διὰ μέσου αὐτῶν, καὶ παρῆγεν οὕτως) cum vulg.

Cap. 9.

uerſ.9. ms.i. ἄλλοι δὲ οὐχί, ἀλλ' ὅμοιος αὐτῷ ἐστιν. cum vulg.
uerſ.11.ms.i. ὁ ἄνθρωπος λεγόμενος. cum vulg.
uerſ.16.ms.i. καὶ σχίσματα ἦν ἐν αὐτοῖς.
uerſ.26.ms.i. εἶπον οὖν αὐτῷ, τί ἐποίησέ σοι. cum vulg.
uerſ.28. ponendum in textu, ut legunt mss. x. (ἐλοιδόρησαν αὐτόν)
uerſ.28. in impreſſis, & Vulg. Lat. legitur, ἐλοιδόρησαν οὖν αὐτόν)

Cap. 10.

uerſ.8. mss.4. πάντες ὅσοι ἦλθον πρὸ ἐμοῦ, κλέπται.
uerſ.14.ms.i. καὶ γινώσκω τὰ ἐμά, καὶ γινώσκονταί με τὰ ἐμ. cum vulg.
uerſ.34.ms.i. ὅτι ἐγὼ εἶπα, θεοί ἐστε. cum Vulg.

uerſ.38.ms.i. καὶ ἐγὼ ἐν τῷ πατρί. cum Vulg.
uerſ.39.ms.i. ἐκ τῆς χειρὸς αὐτῶν. cum Vulg.

Cap. 11.

uerſ.19. ponendum in textu ut legunt mss. x. (πρὸς τὰς περὶ μάρθαν καὶ)
uerſ3.1.mss.2. δόξαντες, ὅτι ὑπάγει.
uerſ.41.ms.i. non legit (οὗ ἦν ὁ τεθνηκὼς κείμενος) cum vulg.
uerſ.45. ſcribendum in textu ut legunt mss. 9. (καὶ θεασάμενοι ἃ ἐποίησεν) cum vulg.

Cap. 12.

uerſ.5. ms.i. διακοσίων.
uerſ 6. ms.i. ἔχων τὰ βαλλόμενα ἐβάς. cum vulg.
uerſ.7. ms.i. ἵνα εἰς τὴν ἡμέραν τοῦ ἐνταφιασμοῦ μου τηρήσῃ αὐτό. cum vul.
uerſ.19.ms.i. ὅτι οὐκ ὠφελεῖ οὐδέν. cum Vulg.
uerſ.31. ponendum in tex.ut legitur in mss.x. (νῦν κρίσις ἐστὶ τοῦ κόσμου τούτου.)
uerſ.31. impreſſi, & Vulg. Lat. legit, τοῦ κόσμου, nec addit τούτου.
uerſ.35.ms.i. τὸ φῶς ἐν ὑμῖν ἐστι. cum Vulg.
uerſ.47.ms.i. τῶν ῥημάτων, καὶ μὴ φυλάξῃ. cum Vulg.

Cap. 13.

uerſ.2. ms.1. εἰς τὴν καρδίαν, ἵνα παραδῷ αὐτὸν Ἰούδας Σίμωνος Ἰσκαριώτου. cum Vulg.
uerſ.24.ms.i. Σίμων Πέτρος, καὶ λέγει αὐτῷ. εἰπὲ, τίς ἐστιν, περὶ οὗ λέγει;
uerſ.15.mss.5. ἐκεῖνος οὕτως ἐπὶ τὸ στῆθος.
uerſ.31.ms.i. ὅτε οὖν ἐξῆλθε. cum Vulg.

Cap. 14.

uerſ.2. ms.i. ὅτι πορεύομαι. cum Vulg.
uerſ.12.mss.3. πρὸς τὸν πατέρα πορεύομαι. cum Vulg.
uerſ.17.mss.2. ὅτι ἐν ὑμῖν μένει, καὶ ἐν ὑμῖν ἐστι.
uerſ.22.ms.i. Κύριε τί γέγονεν. cum Vulg.
uerſ.28.ms.i. ἐχάρητε ἄν, ὅτι πορεύομαι πρὸς τὸν πατέρα· ὅτι ὁ πατήρ μου &c. cum Vulg.

Cap. 15.

uerſ.6. mss. 2. καὶ συνάγουσιν αὐτό. cum Vulg.
uerſ.8. ms.3. καὶ γένησθε ἐμοὶ μαθηταί. cum Vulg.

uerſ. 11. ms. i. ἡ ἐμὴ ἐν ὑμῖν ᾖ. cum Vulg.
uerſ. 13. ms. i. ἤ ἵνα τις τὴν ψυχὴν.
uerſ. 14. ms. i. ὃ ἐγὼ ἐντέλλομαι ὑμῖν.
uerſ. 15. ms. i. ὅσα ἤκουσα παρά. cum Vulg.
uerſ. 20. ms. i. τοῦ λόγου μου, οὗ ἐγώ. cum Vulg.

Cap. 16.

uerſ. 3. legendum in textu, ut legunt mss. x. (καὶ ταῦτα ποιήσουσιν, ὅτι οὐκ. cum Vulg.
uerſ. 3. impreſſi cum Vulg. Lat. legunt. ποιήσουσιν ὑμῖν, ὅτι.
uerſ. 9. ms. i. ὅτι οὐκ ἐπίστευσαν εἰς ἐμέ. cum Vulg.
uerſ. 10. ms. i. πρὸς τὸν πατέρα ὑπάγω. cum Vulg.
uerſ. 23. ms. i. ἄν τι αἰτήσητε τὸν πατέρα, δώσει ὑμῖν.
uerſ. 25. ms. i. ὑμῖν. ἔρχεται ὥρα. cum Vulg.

Cap. 17.

uerſ. 1. ms. i. ἵνα ὁ υἱός σου δοξάσῃ σε. cum vulg.
uerſ. 11. mss. 2. ἐν τῷ ὀνόματί σου, ᾧ δέδωκάς μοι.
ibidem mss. 3. καθὼς καὶ ἡμεῖς. cum vulg.
uerſ. 17. ms. i. ἐν τῇ ἀληθείᾳ. ὁ λόγος. cum vulg.

Cap. 18.

uerſ. 2. mss. 4. συνήχθη ἐκεῖ ὁ Ἰησοῦς.
uerſ. 6. mss. 2. αὐτοῖς, ἐγώ εἰμι. cum vulg.
uerſ. 11. mss. 8. τὴν μάχαιραν εἰς τὴν θ.
uerſ. 14. ms. i. ἄνθρωπον ἀποθανεῖν ὑπὲρ τοῦ λαοῦ. cum vulg.
uerſ. 15. ms. i. καὶ ἄλλος μαθητής.
uerſ. 18. ms. i. ἦν δὲ ἐκεῖ ὁ Πέτρος μετ' αὐτῶν ἑστὼς καί. cum vulg.
uerſ. 20. ſcribendum in tex. ut legunt mss. x. [ἐν συναγωγῇ καὶ ἐν τῷ ἱερῷ.)
uerſ. 25. mss. 2. ἠρνήσατο ἐκεῖνος, καὶ εἶπεν. cum vulg
uerſ. 29. mss. 2. ὁ Πιλάτος πρὸς αὐτοὺς ἔξω, καί. cum vulg.
uerſ. 40. ms. i. ἐκραύγασαν οὖν πάντες.

Cap. 19.

uerſ. 3. mss. 2. καὶ ἤρχοντο πρὸς αὐτόν, καὶ ἔλεγον, χαῖρε ὁ. cum vulg.
uerſ. 11. ms. i. ἐξουσίαν κατ' ἐμοῦ, εἰ.
ibidem ms. i. ὁ παραδιδούς με σοι. cum vulg.
uerſ. 13 mss. 2. τοῦτον τῶν λόγων.
uerſ. 15. ms. i. οἱ δὲ ἐκραύγαζον λέγοντες, ἆρον.
uerſ. 27. legend. in tex. ut legunt mss. 8. (ἔλαβεν ὁ μαθητὴς αὐτὸν εἰς τὰ ἴδια. cum vulg.

uerſ. 28.

uerſ.28.mss.4. ἰδὼν ὁ Ἰησοῦς.
uerſ.29.ms.i. μεστὸν. σπόγγον οὖν μεστὸν τοῦ ὄξους ὑσσώπῳ περιθέντες.cũ vulg.
uerſ.31.mss.4. ἐκείνου τοῦ σαββάτου.
uerſ.35.ms.i. ἵνα καὶ ὑμεῖς πιστεύητε. cum vulg.
uerſ.36.mss.5. οὐ συντριβήσεται αὐτοῦ.
uerſ.38.mss.2. μετὰ δὲ ταῦτα ἦρεν. cum vulg.
uerſ.39.ms.i. ἕλιγμα σμύρνης.

Cap. 20.

uerſ.14.mss.2. ταῦτα εἰποῦσα ἐστράφη. cum vulg.

Cap. 21.

uerſ.1. mss.i. τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ἐπὶ τῆς.
Verſ.3. ms.i. εἰς τὸ πλοῖον. καὶ ἐν ἐκείνῃ. cum vulg.
uerſ.6 ms.i. ἑλκύσαι ἴσχυον. cum vulg.
uerſ.13.ms.i. καὶ ἔρχεται ὁ Ἰησοῦς. cum vulg.
uerſ.15.ms.i. Σίμων Ἰωάννου. cum vulg.
uerſ.25.ms.i. ἃ ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς. cum vulg.

ACTA APOSTOLORVM
Ex Collatione Codd. mss. 8. antiquorum.

Cap. 1.

uerſ.10.ms.i. ἐν ἐσθήσεσι λευκαῖς. cum vulg.
uerſ.12.ms.i. ὑπέστρεψαν οἱ ἀπόστολοι εἰς ἱερουσ:
uerſ.14.ms.i. τῇ προσευχῇ σὺν γυναιξὶ καὶ Μαριὰμ. cum vulg.
uerſ.15.mss.2. ἐν μέσῳ τῶν ἀδελφῶν εἶπεν. cum vulg.
uerſ.16.ms.i. τὴν γραφήν, ἣν προεῖπε. cum vulg.
uerſ.17.ms.i. ἦν ἐν ἡμῖν. cum vulg.
uerſ.20.ms.2. ἡ ἔπαυλις αὐτῶν. cum vulg.
uerſ.23. ms.i. Ἰωσὴν τὸν καλούμενον.
uerſ.25.mss.i. τὸν τόπον τῆς διακονίας. cum vulg.
uerſ.26.ms.i. κλήρους αὐτοῖς. cum vulg.

Cap. 2.

uerſ.7. ms.1. ἐξίσταντο δὲ πάντες καὶ ἐθ. cum vulg.
uerſ.10.mss.8. τῆς λιβύης.
uerſ.17.mss.5. ἐνύπνια ἐνυπνιασθήσονται. cum vulg.

uerſ.

uerſ. 23. ms. i. ἔκδοτον διὰ χειρῶν. cum vulg.
Verſ. 30. ms. i. non addit (τὸ κατὰ σάρκα ἀναστήσειν τὸν Χριστόν) cum Vulg.
uerſ. 31. ms. i. ὅτι οὐ ἐγκατελείφθη εἰς ᾅδην. cum vulg.
uerſ. 33. ms. i. ὃ ὑμεῖς καὶ βλέπετε καὶ ἀκούετε,
uerſ. 38. mss. 2. Πέτρος δὲ πρὸς αὐτούς. cum Vulg.
uerſ. 40. ms. i. καὶ παρεκάλει αὐτοὺς λέγων. cum Vulg.
uerſ. 41. ms. i. οἱ μὲν οὖν ἀποδεξάμενοι. cum Vulg.
uerſ. 42. ms. i. καὶ τῇ κοινωνίᾳ τῇ κλάσει.
uerſ. 44. ms. i. πάντες δὲ οἱ πιστεύσαντες ἐπὶ τὸ αὐτὸ εἶχον.
uerſ. 47. ms. i. καθ' ἡμέραν ἐπὶ τὸ αὐτό. cum Vulg.

Cap. 3.

uerſ. 1. ms. i. Πέτρος δὲ καὶ Ἰωάννης ἀνέβαινον. cum Vulg.
uerſ. 2. ms. i. πρὸς τὴν πύλην τοῦ ἱεροῦ. cum Vulg.
uerſ. 3. mss. 2. ἐλεημοσύνην λαβεῖν. cum Vulg.
uerſ. 7. ms. i. χειρὸς ἤγειρεν αὐτόν. cum Vulg.
uerſ. 11. ms. i. κρατοῦντος δὲ αὐτοῦ τὸν Πέτρον καὶ τὸν Ἰωάννην. cum Vulg.
uerſ. 13. ſcribendum in tex. ut legunt mss. 7. (ὃν ὑμεῖς μὲν παρεδώκατε) cum Vulg.
uerſ. 13. ms. i. καὶ ἠρνήσασθε κατὰ πρόσωπον. cum Vulg.
uerſ. 18. ms. i. τῶν προφητῶν παθεῖν τὸν Χριστὸν αὐτοῦ. cum Vulg.
uerſ. 21. ms. i. διὰ στόματος τῶν ἁγίων, τῶν ἀπ' αἰῶνος αὐτοῦ προφητῶν. Μωσῆς μὲν εἶπεν, ὅτι προφ. cum Vulg.
uerſ. 26. ms. i. εὐλογοῦντα ὑμᾶς καὶ ἁγιάζοντα.

Cap. 4.

uerſ. 2. mss. 3. τὴν ἀνάστασιν τὴν ἐκ νεκρῶν. cum Vulg.
uerſ. 3. ms. i. καὶ ἔθεντο αὐτοὺς εἰς τήρησιν. cum Vulg.
uerſ. 5. mss. 7. ἐν Ἱερουσαλήμ.
uerſ. 11. mss. 2. ὁ ἐξουθενηθείς.
uerſ. 12. ponendum in tex. ut legunt mss. 7. (ἐν ἄλλῳ οὐδενί.) cum vulg.
mox ſcribendum pariter in tex. ut mss. 6. (οὐδὲ γὰρ ὄνομα) cum vulg.
uerſ. 17. mss. 3. μηδενὶ ἀνθρώπων. cum vulg.
uerſ. 25. mss. 2. τοῦ παιδός σου ἐν πνεύματι ἁγίῳ εἰπών.
uerſ. 27. mss. 3. ἐπ' ἀληθείας ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἐπὶ τόν. cum vulg.
uerſ. 30. mss. 8. ἐκτείνειν σε εἰς ἴασιν.

Cap. 5.

uerſ. 1. mss. 5. σὺν Σαπφείρᾳ.
uerſ. 15. mss. 2. ὥστε καὶ εἰς τὰς πλατείας.

ibidem

ibidem ms.i. ἐπὶ κλιναρίων καὶ. cum vulg.
uerſ.16.ms.i. πόλεων Ἱερουσαλήμ. cum vulg.
uerſ.23. legendum in textu,ut mss.7. (ἐν πάσῃ ἀσφαλείᾳ.
uerſ.24.ms.i. τοὺς λόγους τούτους ὅ, τε στρατηγὸς τοῦ ἱεροῦ. cum vulg.
vulg.
uerſ.25. legatur in tex.ut habent mss. 7.(αὐτοῖς ὅτι ἰδού)cũ vul.
uerſ.28.ms.i. λέγων· παραγγελίᾳ παρήγγ. cum vulg.
uerſ.34.ms.i. βραχύ τι τοὺς ἀνθρώπους ποιῆσαι. cum vulg.
uerſ.36.mss.4. ἑαυτὸν ᾧ. cum vulg.
ibidem ms.i. ᾧ προσεκολλήθη.
uerſ.37.ms.i. λαὸν ὀπίσω. cum vulg.
uerſ.39.mss.5. οὐ δυνήσεσθε καταλῦσαι αὐτούς. ms.i. αὐτό. cum vulg.
uerſ.42. ſcribendum in tex.ut mss.8.legunt (οὐκ ἐπαύοντο διδάσκοντες, καὶ εὐαγγελιζόμενοι τὸν Χριστὸν Ἰησοῦν] cum vulg.

Cap. 6.

uerſ.1. ms.i. ἐν δὲ ταῖς ἡμέραις ἐκείναις. cum vulg.
uerſ.7. ms.i. πολύς τε ὄχλος τῶν Ἰουδαίων.
uerſ.8. mss.2. πλήρης χάριτος καὶ δυνάμεως. cum vulg.
ibidem ms.i. addit ἐν τῷ λαῷ διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ χριστοῦ.
uerſ.13.ms.i. οὐ παύεται ῥήματα λαλῶν κατὰ τοῦ τόπου. cum vulg.

Cap. 7.

uerſ.11.ms.i. ἐφ' ὅλην τὴν Αἴγυπτον καὶ Χαναάν. cum vulg.
uerſ.12.ms.i. ὄντα σιτία ἐν Αἰγ.
uerſ.17.ms.i. ἧς ὡμολόγησεν ὁ Θεός. cum vulg.
uerſ.18.mss.2. ἕτερος ἐπ' Αἴγυπτον ὃς. cum vulg.
uerſ.21.ms.i. ἐκτεθέντος δὲ αὐτοῦ ἀνείλετο αὐτὸν. cum vulg.
uerſ.26.ms.i. ἀδελφοί ἐστε. ἱνατί. cum vulg.
uerſ.30.ms.i. ἄγγελος ἐν φλογὶ πυρὸς β. cum vulg.
uerſ.34.ms.i. καὶ τοὺς στεναγμούς.
uerſ.35.ms.i. σὺν χειρὶ ἀγγέλου, cum vulg.
uerſ.37.mss.2. ὑμῶν ὡς ἐμέ. αὐτοῦ ἀκούσεσθε. οὗτος. cum vulg.
uerſ.44.mss.7. τοῦ μαρτυρίου ἦν τοῖς πατράσιν ὑμῶν.
uerſ.49.ms.i. τῆς καταπαύσεώς μου ἐστίν. cum vulg.
uerſ.51.ms.i. καὶ ἀπερίτμητοι καρδίαις καὶ. cum vulg.
uerſ.58.ms.i. καὶ ἐκβαλόντες αὐτὸν ἔξω. cum vulg.

Cap. 8.

uerſ.1. mss.6. πάντες δὲ διεσπάρ. mss.2. καὶ πάντες. cum vulg.
uerſ.10.mss.i. τοῦ Θεοῦ ἡ καλουμένη μεγάλη. cum vulg.
uerſ.13.ms.i. θεωρῶν τὰ σημεῖα καὶ δυνάμεις μεγάλας γινομένας.

uerſ. 25. ms.i. ὑπέστρεφον εἰς Ἱερουσαλήμ, πολλάς τε κώμ. τῶν σαμ. εὐηγ-γελίζοντο. cum vulg.

Verſ. 28. legendum in tex. ut habent mss. 8. (καὶ ἀνεγίνωσκε τὸν προφήτην Ἡσ) cum vulg.

uerſus 37. ſcribatur in tex. cum appoſitione obeli, ut eſt in Regio Codice. verſum hunc integrum mss. 8. non legunt, idcircò obelus in textu appoſitus eſt.

Cap. 9.

uerſ. 5. ms.i. ὁ δὲ, ἐγώ εἰμι Ἰησοῦς. cum vulg.

Verſ. 5. & 6. verba, quibus in Regio Codice obelus affixus eſt, cum obelo pariter notentur.

uerſ. 5. & 6. in mss. 8. deſunt verba illa, quibus in Regio Codice præfixus eſt obelus; propterea in hoc etiam textu obelum apponi monuimus.

uerſ. 11. ms.i. ἀνάστα, πορεύθητι ἐπὶ τὴν ῥ. cum vulg.

uerſ. 12. mss. 2. αὐτῷ χεῖρας. cum vulg.

uerſ. 18. ms.i. ἀνέβλεψέ τε, καὶ ἀναστὰς ἐβ. cum vulg.

uerſ. 19. ms.i. ἐγένετο δὲ μετὰ τῶν ἐν δαμάσκῳ. cum vulg.

uerſ. 20. mss. 2. ἐκήρυσσε τὸν Ἰησοῦν. cum vulg.

uerſ. 22. ponendū in tex. ut legūt mss. 8. (ἐ συνέχυνε τοὺς Ἰουδαίους)

uerſ. 26. ms.i. παραγενόμενος δὲ εἰς Ἱερουσαλήμ, ἐπείραζε κολλᾶσθαι. cum vulg.

uerſ. 28. legendum in tex. ut mss. 5. (εἰσπορευόμενος καὶ ἐκπορευόμενος ἐν Ἱερουσαλήμ) cum vulg.

uerſ. 31. ms.i. ἡ μὲν οὖν ἐκκλησία & deinceps omnia ſingulari numero, ut vulg.

uerſ. 35. mss. 6. τὸν ἀσσάρωνα; ms.i. τὸν σάρωνα.

uerſ. 38. ms.i. μὴ ὀκνήσῃς διελθεῖν ἕως ἡμῶν. cum vulg.

Cap. 10.

uerſ. 2. ms.i. ποιῶν ἐλεημοσύνας. cum vulg.

uerſ. 3. mss. 2. εἶδεν περὶ ὥραν ἐνάτην.

uerſ. 5. mss. 5. σίμωνα, ὃς ἐπικ.

uerſ. 6. mss. 7. παρὰ θάλασσαν. ὡς δὲ ἀπῆλθεν: ms. 1. παρὰ θάλασσαν ὃς λαλήσει ῥήματα πρὸς σέ, ἐν οἷς σωθήσῃ σὺ καὶ πᾶς ὁ οἶκός σου.

uerſ. 7. mss. 2. ὁ λαλῶν αὐτῷ. cum vulg.

uerſ. 11. ms.i. καὶ καταβαῖνον σκεῦός τι ὡς ὀθ., μεγ. τέσσαρσιν ἀρχαῖς καθιέμενον ἐπὶ τῆς γῆς.

uerſ. 12. ms.i. πάντα τὰ τετράποδα καὶ ἑρπετὰ τῆς γῆς, καὶ πετεινὰ &c. cum vulg.

uerſ. 16. ms.i. καὶ εὐθὺς ἀνελήφθη τὸ σκεῦος. cum vulg.

uerſ.17.ms.i. ἰδοὺ οἱ ἄνδρες οἱ. cum uulg.
uerſ.17. ſcribendum in tex.ut legunt mss.8. (διερωτήσαντες τὴν οἰκίαν) cum vulg.
uerſ.19.mss.7. ἰδοὺ ἄνδρες ζητοῦσι.
uerſ.21. legendum in tex.ut mss.6. (πρὸς τοὺς ἄνδρας εἶπεν· ἰδοὺ ἐγώ εἰμι) cum vulg.
uerſ.22. corrigendum in textu mendum Regiæ (ὑπὸ ὅλου τοῦ ἔθνους τῶν) ut mss.8.& vulg.
uerſ.23.ms.i. τῇ δὲ ἐπαύριον ἀναστὰς ἐξῆλθε. cum vulg.
mss.3. τῇ δὲ ἐπαύριον εἰσῆλθεν.
uerſ.25.mss.4. ἐγένετο τοῦ εἰσελθεῖν τὸν πέτ cum vulg.
uerſ.30.ms.i. ἤμην τὴν ἐνάτην ὥραν προσευχόμενος. cum vulg.
uerſ.32.in ms.i. deſunt verba illa (ὃς παραγενόμενος λαλήσει σοι) cũ vul.
uerſ.45.ms.i. πιστοί, οἱ συνῆλθον. cum vulg.
uerſ.48.mss.2. ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ χρι. mss.2. ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου.

Cap. 11.

uerſ.7. ms.i. δὲ καὶ φωνῆς. cum vulg.
uerſ.13.mss.4. ἀπόστειλας δὲ. cum vulg.
uerſ.13. legendum in textu, ut mss.5. (εἰς ἰόππην, καὶ μετάπεμψαι) cum vulg.
uerſ.17. legendum in tex.ut mss.5.(ἐγὼ τίς ἤμην) cum vulg.
uerſ.21. legendum ut mss.8. in tex. (μετ' αὐτῶν.. πολύς τε ἀριθμός) cum vulg.
uerſ.22. legendum in tex. ut mss. 8. (διελθεῖν ἕως ἀντιοχείας) cum vulg.
uerſ.23.ms.i. προσμένειν ἐν τῷ Κυρίῳ. cum vulg.
uerſ.26.mss.3. ἤγαγεν εἰς ἀντιόχειαν, cum vulg.

Cap. 12.

uerſ.5. ms.i. ἐκτενῶς γινομένη. cum vulg.
uerſ.12. legendum in tex.ut mss.8. (συνηθροισμένοι καὶ προσευχόμενοι) cum vulg.
uerſ.25.mss.2. ὑπέστρεψαν εἰς ἱλῆμ πληρώσαντες.
mss.2. ὑπέστρεψεν εἰς ἀντιόχειαν.
ms.i. ὑπέστρ. ἀπὸ ἱερουσαλήμ, πληρ. cum vulg.

Cap. 13.

uerſ.1. ms.i. ἦσαν δὲ ἐν ἀντιοχείᾳ. cum vulg.
uerſ.6. mss.2. δὲ ὅλην τὴν νῆσον. cum vulg.
ibidem mss.3. εὗρον ἄνδρα τινὰ μάγον ψευδοπροφ.
uerſ.10.mss.2. οὐ παύῃ διαστρέφων. cum vulg.

uerſ.15.ms.i. εἴ τις ἐστὶ λόγος ἐν ὑμῖν. cum vulg.
uerſ.17.mss.7. ὁ Θεὸς τοῦ λαοῦ τούτου ἐξελέξατο.
ms.i. ὁ Θεὸς τοῦ λαοῦ τοῦ Ἰσραὴλ δὲ. cum vulg.
uerſ.17. legendum in tex.ut mss.8. (ὕψωσεν ἐν τῇ παροικίᾳ ἐν γῇ αἰγύπτῳ) cum vulg.
uerſ.19.mss.7. κατεκληρονόμησεν αὐτοῖς.
uerſ.23. legendum in tex.ut mss.6.(ἤγαγε τῷ Ἰσραὴλ)cũ vulg.
uerſ.23.mss.5. σωτηρίαν Ἰησοῦν.
uerſ.26.mss.6. ἐξαπεστάλη.
Verſ.33.ms.i. τοῖς τέκνοις ἡμῶν, ἀναστήσας. cum vulg.
uerſ.34. legendum in tex.ut mss.8. (ὑποστρέφειν εἰς διαφθοράν) cum vulg.
uerſ.41. ponendum in tex. ut mss. 5. (καὶ θαυμάσατε, καὶ ἀφανίσθητε.)
verſ.41.mss.3. καὶ θαυμάσατε, καὶ ἐπιβλέψατε, καὶ ἀφανίσθητε.
uerſ.42.mss.2. ἐξιόντων δὲ αὐτῶν εἰς τὸ μεταξὺ σάββατον, ἠξίουν τὰ ἔθνη.
ibidem ms.i. παρεκάλουν λαληθῆναι αὐτοῖς τὰ ῥήματα ταῦτα.
uerſ.45.mss.2. λεγομένοις βλασφημοῦντες. cum vulg.
uerſ.51.mss.2. τῶν ποδῶν ἐπ᾽ αὐτούς. cum vulg.
uerſ.52.mss.2. οἵ τε μαθηταὶ ἐπληροῦντο. cum vulg.

Cap. 14.

uerſ.2. mss.3. οἱ δὲ ἀπειθήσαντες. cum vulg.
uerſ.7. ms.i. μητρὸς αὐτοῦ, ὃς οὐδέποτε. cum vulg.
uerſ.6. legendum in tex. ut mss.6. (τῇ φωνῇ· ἀνάστηθι ἐπὶ τοὺς πόδας σου) cum vulg.
uerſ.9 .mss.2. τῇ φωνῇ, σοὶ λέγω ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀνάς.
uerſ.12.ms.i. ὅ, τε ἱερεὺς τοῦ Διός. cum vulg.
verſ.17.mss.3. addunt (αὐτοῖς, ἀλλὰ πορεύεσθαι ἕκαστον εἰς τὰ ἴδια)
uerſ.18.mss.4. non legunt, διατριβόντων δὲ αὐτῶν, καὶ διδασκόντων: cum vulg.
uerſ.24.ms.i. τὸν λόγον τοῦ Κυρίου, κατέβ. cum vulg.
uerſ.27.ms.i. διέτριβον δὲ χρόνον. cum vulg.

Cap. 15.

uerſ.2. mss.7. καὶ ζητήσεως οὐκ ὀλίγης.
uerſ.6. mss.2. συνήχθησάν τε οἱ ἀπόστολοι. cum vulg.
uerſ.14.mss.2. λαὸν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ. cum vulg.
uerſ.16.ms.i. καὶ τὰ κατεστραμμένα. cum vulg.
uerſ.17.mss.2. ὁ ποιῶν ταῦτα. cum Vulg.
ms.i. ὁ ποιῶν ταῦτα γνωστὰ ἀπ᾽ αἰῶνος. διὸ ἐγὼ &c.
uerſ.18. ponendum in tex.ut mss.7. (γνωστὰ ἀπ᾽ αἰῶνος ἐστὶ τῷ Θεῷ πάντα τὰ ἔργα αὐτοῦ. cum Vulg.

uerſ.18.ms.i. ἃ ἐστι γνωστὰ ἀπ' αἰῶνος αὐτοῦ.
uerſ.23.ms.i. διὰ χειρὸς αὐτῶν· οἱ ἀπόστολοι. cum vulg.
ibidem ms.i. καὶ οἱ πρεσβύτεροι ἀδελφοὶ τοῖς. cum vulg.
uerſ.24. legendũ in textu, ut habent mss. 7. (ὅτι τινες ἐξ ἡμῶν ἐξελθόντες) cum vulg.
uerſ.24.ms.i. ὅτι τινὲς ἐξελθόντες.
ibidem ms.i. non legit(λέγοντες περιτέμνεσθαι, καὶ τηρεῖν τὸν νόμον)cum vul.
uerſ.29. expungẽda è tex.verba hæc,quæ in nullo ms.leguntur (καὶ ὅσα μὴ θέλετε ἑαυτοῖς γίνεσθαι, ἑτέροις μὴ ποιεῖτε); cum vulg.
uerſ.29. ſcribendum in tex. ut mss. 7. (εὖ πράξετε) cum vulg.
uerſ.30.mss.2. κατῆλθον εἰς ἀντιόχ. cum vulg.
uerſ.33.ms.i. πρὸς τοὺς ἀποστείλαντας αὐτούς. cum vulg.
uerſ.36.mss.3. τοὺς ἀδελφοὺς κατὰ πᾶσαν. cum vulg.
uerſ.37.mss.2. τὸν ἐπικαλούμενον μάρκον. cum vulg.

Cap. 16.

verſ.1. legendum in tex.ut mss.8. (καὶ ἰδοὺ μαθητής τις ἦν ἐκεῖ), cum vulg.
verſ.7. mss.3. ἐλθόντες δὲ κατὰ τὴν μυσίαν. cum vulg.
ibidem mss.3. εἰς τὴν βιθυνίαν πορεύεσθαι. cum vulg.
verſ.9. mss.4. καὶ παρακαλῶν αὐτὸν καί. cum vulg.
uerſ.10.ms.i. ἡμᾶς ὁ Θεὸς. cum vulg. ms.i. εὐαγγελίσασθαι αὐτοῖς. cum vulg.
uerſ.14.mss.2. τὸν Θεὸν, ἤκουσεν. cum vulg.
uerſ.17.mss.3. τῷ Παύλῳ καὶ τῷ Σίλᾳ. ms.i.addit, καὶ ἡμῖν.
ibidem mss.2. καταγγέλλουσιν ὑμῖν. cum vulg.
uerſ.32.ms.i. τοῦ Κυρίου σὺν πᾶσι. cum vulg.
uerſ 33. ponendum in tex. ut legunt mss. 8. (καὶ οἱ αὐτοῦ πάντες παραχρῆμα) cum vulg.

Cap. 17.

uerſ.5 .mss.2. ζηλώσαντες δὲ οἱ ἀπειθοῦντες ἰουδαῖοι, καὶ προσλαβόμενοι τῶν ἀγοραίων τινάς.
ms.i. ζηλώσαντες δὲ οἱ ἰουδαῖοι, καὶ προσλαβόμενοι τοὺς ἀγοραίων τινάς. cum vulg.
uerſ.5. mss.3. προαγαγεῖν εἰς τὸν δῆμον. cum vulg.
uerſ.7. legendum in tex.ut mss.8.(ἕτερον εἶναι) Ιησοῦν cum vulg.
uerſ.10. legendum in textu, ut mss. 8. (τόν τε Παῦλον καὶ)
uerſ.11. legendum in textu, ut mss.8. (εὐγενέστεροι τῶν ἐν θεσσαλονίκῃ.)
uerſ.13.mss.2. σαλεύοντες καὶ ταράσσοντες τοὺς ὄχλους. cum vulg.
uerſ.14.ms.i. ἕως ἐπὶ τὴν θάλασσαν. cum vulg.

uerſ.18.mss.2. ἐνεπελίζετο αὐτοῖς. cum vulg.
uerſ.25.mss.2. χειρῶν ἀνθρωπίνων. cum vulg.
ibidem ms.i. καὶ πνοὴν καὶ τὰ πάντα· ἐποίησέ τε ἐξ ἑνὸς πᾶν ἔθνος ἀν
cum vulg.
uerſ.27.mss.2. ζητεῖν τὸν Θεὸν, εἰ ἄρα γε. cum vulg.
uerſ.27. legendum in tex.ut mss.8. (καίγε οὐ μακρὰν)
uerſ.30.ms.i. τανῦν ἀπαγγέλλει τοῖς ἀνθρώποις πάντας πανταχοῦ μετανοεῖν. καθότι ἔστησε. cum vulg.
uerſ.34.ms.i. καὶ ἕτεροι πολλοὶ σὺν αὐτοῖς.

Cap. 18.

uerſ.5. mss.2. συνείχετο τῷ λόγῳ ὁ Παῦλος. cum vulg.
ibidem mss.4. τοῖς ἰουδαίοις εἶναι τὸν Χριστὸν Ἰησοῦν. cum vulg.
uerſ.6. mss.3. τὰ ἱμάτια αὐτοῦ. cum vulg.
uerſ.7. ms.i. τίτου ἰούστου. cum vulg.
uerſ.11.ms.i. ἐκάθισε δὲ ἐνιαυτὸν, cum vulg.
uerſ.15.mss.2. ζητήματά ἐστι. cum vulg.
ibidem ms.i. κριτὴς ἐγὼ τούτων. cum vulg.
uerſ.17.ms.i. πάντες Σωσθένην. cum vulg.
uerſ.19.ms.i. διελέγετο τοῖς ἰουδ. cum vulg.
uerſ.21.ms.i. ἀλλ' ἀποταξάμενος, καὶ εἰπὼν, πάλιν ἀνακάμψω πρὸς ὑμᾶς τοῦ θεοῦ θέλοντος ἀνήχθη ἀπό. cum vulg.
uerſ.24. ſcribendum in tex.ut mss.8.(ἀπολλὼς ὀνόματι) cũ vul.
uerſ.25. ſcribendum in tex.ut mss.5.(τὰ περὶ τοῦ Ἰησοῦ)cum Vul.
uerſ.25.mss.3. τὰ περὶ τοῦ Κυρίου.

Cap. 19.

uerſ.1. ms.i. καὶ εὑρεῖν, &c. & uer.2.εἶπε δὲ πρός. cum vulg.
uerſ.3. ms.1. ὁ δὲ εἶπεν εἰς τί οὖν. cum Vulg.
uerſ.4. ms.i. τουτέστιν εἰς τὸν Ἰησοῦν. cum Vulg.
uerſ.8. ms.i. καὶ πείθων περὶ τῆς βασιλείας. cum Vulg.
uerſ.9. ms.i. τὴν ὁδὸν τοῦ Θεοῦ ἐνώπιον.
ibidem ms.i. τυράννου, nec addit, τινός.
uerſ.13.mss.2. ὁρκίζω ὑμᾶς. cum Vulg.
uerſ.14.ms.i. ἦσαν δέ τινος υἱοί.
uerſ.16.mss.2. καὶ κατακυριεύσας ἀμφοτέρων ἴσχυσεν. cum Vulg.
uerſ.18.ms i. τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν.
uerſ.25.mss.3. ἡ εὐπορία ἡμῖν ἐστι. cum vulg.
uerſ.27.ms.i. λογισθήσεται. cum Vulg.
uerſ.29. legendum in textu ut legunt mss. 8.(ὅλη τῆς συγχύσεως)
verſ.33.ms.1. κατασείσας τῇ χειρί. cum Vulg.
uerſ.35.mss.3. ἀνθρώπων, ὃς. cum Vulg.
ibidem mss.3. τῆς μεγάλης Ἀρτέμιδος. cum Vulg.

verſ.40.

uerſ.40. ſcribendum in tex.ut legunt mss.7.(ἀποδοῦναι λόγον) cum Vulg.
uerſ.40.mss.5. περὶ τῆς συστροφῆς ταύτης.

Cap. 20.

uerſ.1. mss.2. καὶ παρακαλέσας ἀσπασάμενός τε ἐξῆλθε πορευθῆναι εἰς μακεδ. cum vulg.
uerſ.4. ms.i. συνείπετο δὲ αὐτῷ σώπατρος.
mss.3. σὺν δὲ αὐτῷ σώπατρος πύῤῥου βεῤῥοιαῖος. cum vulg.
uerſ.5. ponendum in textu, ut legunt mss.5. (οὗτοι προσελθόντες) cum vulg.
uerſ.5. mss.3. οὗτοι προσελθόντες.
uerſ.7. mss.2. συνηγμένων ἡμῶν κλάσαι. cum vulg.
uerſ.13.mss.2. εἰς τὴν θάσον.
uerſ.15.ms.i. τῇ τε ἑτέρᾳ ἐπεβαλλόμεθα. cum vulg.
ibidem mss.2. εἰς σάμον. καὶ τῇ ἐχομένῃ ἤλθομεν εἰς μίλητον. cum vulg.
ibidem ms.1. ἐν στρογυλέῳ.
uerſ.16.mss.2. κεκρίκει γὰρ ὁ Παῦλος. cum vulg.
uerſ.18.ms.i. ὡς δὲ παρεγένοντο ὁμοθυμαδὸν πρὸς αὐτόν. cum vulg.
ibidem mss.3. ἡμέρας, ἧς ἐπέβην. cum Vulg.
uerſ.19.ms.i. ταπεινοφροσύνης καὶ δακρύων. cum vulg.
uerſ.21. ſcribendum in tex.ut legunt mss.7. (καὶ πίστιν τὴν εἰς τὸν κύρ. &c.
uerſ.24.ms.i. ἀλλ᾽ οὐδενὸς τούτων λόγον. cum vulg.
ibidem mss.2. τὴν ψυχὴν τιμίαν.
ibidem mss.2. non addunt, μετὰ χαρᾶς. cum vulg.
uerſ.26.mss.2. καθαρός εἰμι ἀπὸ τοῦ. cum Vulg.
uerſ.28.ms.i. προσέχετε ἑαυτοῖς. cum Vulg.
uerſ.29.ms.i. ἐγὼ οἶδα, ὅτι εἰσελ. cum Vulg.
uerſ.31.mss.2. νουθετῶν ἕνα ἕκαστον ὑμῶν. cum Vulg.
uerſ.23.in ms.i. deeſt vox (ἀδελφοὶ) cum Vulg.
ibidem ms.i. τῷ δυναμένῳ ὑμᾶς ἐποικοδομῆσαι.
uerſ.35.mss.4. μνημονεύειν τε τοῦ λόγου, &c. cum Vulg.

Cap. 21.

uerſ.3. mss.2. ἀναφάναντες δὲ τὴν. ms.i. ἀφέντες.
ibidem ms.1. καὶ κατήλθομεν εἰς τύρον.
uerſ.4. ms.2. ἀνευρόντες δὲ τοὺς μαθητὰς.
uerſ.8. mss.2. ἐξελθόντες οἱ περὶ τὸν Παῦλον ἤλθομεν εἰς.
uerſ.11.mss.3. δήσας ἑαυτοῦ τοὺς πόδας.
uerſ.13.mss.2. τότε ἀπεκρίθη ὁ Παῦλος τί.
ms.i. τότε ἀπεκρίθη ὁ Παῦλος, καὶ εἶπε. τί. cum vulg.
uerſ.15.ms.i. παρασκευασάμενοι ἀνεβαίνομεν. cum vulg.

uerſ.17.mss.3. ἀσμένως ἀπεδέξαντο.
uerſ.20.ms.i. μυριάδες εἰσὶν ἐν τοῖς ἰουδαίοις. cum vulg.
uerſ.25.in mss.i. deſunt hæc verba (μηδὲν τοιοῦτον τηρεῖν αὐτοὺς εἰ μὴ) cum vulg.
uerſ.33.mss.2. τότε ἐγγίσας ὁ χιλίαρχος. cum vulg.
uerſ.37.ms.4. ἔξεστί μοι εἰπεῖν τι πρός σε;
uerſ.40.ms.2. τῇ χειρὶ τῷ λαῷ.
ibidem ms.4. προσεφώνει τῇ ἑβραΐδι.

Cap. 22.

uerſ.5. ponendum in textu, ut legunt mss.8. (ὡς καὶ ὁ ἀρχιερεύς μοι)
uerſ.5. impreſſi cum vulg. ὡς ὁ ἀρχιερεύς μοι.
uerſ.9. ms.i. non legit (καὶ ἔμφοβοι ἐγένοντο) cum vulg.
uerſ.12.mss.4. ἀνὴρ εὐσεβὴς κατὰ τὸν νόμον.
uerſ.15.ms.i. μάρτυς αὐτοῦ. cum vulg.
uerſu 16. mss.2. τὸ ὄνομα αὐτοῦ. cum vulg.
uerſ.20.mss.4. στεφάνου τοῦ μάρτυρός σου. cum vulg.
ibidem ms.i. non legit (τῇ ἀναιρέσει αὐτοῦ) cum vulg.
uerſ.23. ſcribendum in tex. ut legunt mss.6. (κραυγαζόντων δὲ αὐτῶν).
uerſ.24.mss.3. εἰσάγεσθαι εἰς τὴν παρεμβ. cum vulg.
uerſ.26.mss.2. λέγων, τί μέλλεις ποιεῖν. cum vulg.
uerſ.27. legendum in tex. ut mss. 5. (εἰ σὺ ῥωμαῖος εἶ) cũ vulg.
uerſ.30.in ms.i. deeſt vox (ἀπὸ τῶν δεσμῶν) cum vulg.
ibidem ms.3. καὶ ἐκέλευσε συνελθεῖν τοὺς ἀρχιερεῖς, καὶ πᾶν τὸ συνέδριον, καὶ καταγαγ. cum vulg.

Cap. 23.

uerſ.6. ms.i. υἱὸς φαρισαίων. cum vulg.
uerſ.9. mss.2. καὶ ἀναστάντες τινὲς τῶν γραμματέων τοῦ μέρους τῶν φαρισαίων.
ibidem ms.i. non legit (μὴ θεομαχῶμεν) cum vulg.
uerſ.11.ms.i. θάρσει, nec addit, παῦλε. cum vulg.
uerſ.15.mss.2. ὅπως καταγάγῃ αὐτόν; cum vulg.
uerſ.17. legendum in tex. ut mss. 8. (τὸν νεανίαν τοῦτον) cum Vulg.
uerſ.22. corrigendum in Regia mendum, & legendum (χιλίαρχος ἀπέλυσε τὸν νεανίαν) cum Vulg.
Verſ.23.ms.i. στρατιώτας ἐνόπλους διακοσίους. cum vulg.
uerſ.17.mss.2. ἐξειλόμην μαθὼν. cum Vulg.
uerſ.28.mss.2. βουλόμενός τε ἐπιγνῶναι. cum vulg.
uerſ.30.mss.2. εἰς τὸν ἄνδρα ἔσεσθαι ἐξ αὐτῶν, ἐξ.
uerſ.34.mss.2. ἀναγνοὺς δὲ καὶ ἐπερωτήσας. cum vulg.

Cap.24.

Cap. 24.

uerſ.1. mss.3. μετὰ πρεσβυτέρων τινῶν καὶ ῥήτορος. cum Vulg.
uerſ.3. mss.2. καὶ διορθωμάτων γινομένων. cum vulg.
uerſ.5. mss.2. στάσεις πᾶσι. cum vulg.
uerſ.7. mss.3. μετὰ πολλῆς βίας ἐκ τῶν χειρῶν ἡμῶν ἀπήγαγε, κελεύσας τοὺς κατηγόρους αὐτοῦ ἔρχεσθαι ἐπὶ σοῦ. παρ' οὗ.
uerſ.10.mss.6. κριτὴν δίκαιον τῷ ἔθνει.
uerſ.13.mss.2. δύνανταί σοι περὶ ὧν. cum Vulg.
uerſ.15.mss.3. ἔσεσθαι δικαίων τε καὶ ἀδίκων. cum Vulg.
uerſ.16.mss.4. ἐν τούτῳ καὶ αὐτὸς ἀσκῶ. cum Vulg.
ibidem mss.2. συνείδησιν ἔχειν. cum Vulg.
uerſ.16. ponendum in tex. ut legitur in mss.8. (καὶ τοὺς ἀνθρώπους διὰ παντὸς) cum Vulg.
uerſ.19.mss.3. τινὲς δὲ ἀπὸ τῆς ἀσί. cum Vulg.
uerſ.19. ſcribendum in tex. ut mss. 5. (οὓς ἔδει ἐπὶ σοῦ) cũ vulg.
uerſ.22.mss.2. ἀνεβάλετο δὲ αὐτοὺς ὁ Φῆλιξ, ἀκριβ, cum Vulg.
uerſ.23.mss.2. τηρεῖσθαι αὐτόν. cum Vulg.
ibidem mss.2. ὑπηρετεῖν αὐτοῦ, ἢ προσ.
uerſ.26.mss.2. non legunt (ὅπως λύσῃ αὐτόν. cum vulg.

Cap. 25.

uerſ.2. legendum in tex. ut mss.6. (ὁ ἀρχιερεὺς καὶ οἱ πρῶτοι τῶν) cum vulg.
uerſ.2. mss.2. ὅ, τε ἀρχιερεὺς καὶ οἱ πρῶτοι.
uerſ.5. mss.2. ἐν τῷ ἀνδρὶ ἄτοπον. cum Vulg.
mss.5. ἐν τῷ ἀνδρὶ τούτῳ, κατηγορείτωσαν.
uerſ.6. mss.2. ἡμέρας οὐ πλείους ὀκτὼ ἢ δέκα. cum Vulg.
mss.5. ἡμέρας πλείους ἢ δέκα.
uerſ.7. mss.2. περιέστησαν αὐτὸν οἱ ἀπό. cum vulg.
uerſ.6. legendum in tex.gr.ut mss.6. (αἰτιώματα)
uerſ.7. ms.i. αἰτιώματα καταφέροντες, ἃ οὐκ. cum vulg.
uerſ.8. ms.i. τοῦ Παύλου ἀπολογουμένου, ὅτι. cum vulg.
uerſ.8. legendum in textu ut mss. 7. (ὅτι εἰς Καίσαρά τι ἥμαρτον) cum vulg.
uerſ.8. ms.i. ὅτι εἰς Καίσαρα ἡμαρτηκώς.
uerſ.15.mss.2. κατ' αὐτοῦ καταδίκην. um Vulg.
uerſ.16.ms.i. ἄνθρωπον, πρὶν ἢ ὁ.
uerſ.17.mss.2. συνελθόντων οὖν ἐνθάδε. cum Vulg.
uerſ.18.mss.2. ὑπενόουν ἐγὼ πονηράν. ms.i. πονηρῶν. cum Vulg.
uerſ.20.ms.i. εἰς τὴν περὶ τούτων ζήτησιν.
uerſ.20.ms.i. [illegible], φησὶν ἀκούσῃ &c. cum Vulg.
uerſ.25.mss.2. ἐγὼ δὲ καταλαβόμενος. cum Vulg.

ibidem

ibidem mss.2.	αὐτοῦ δὲ τούτου. cum vulg.
ibidem mss.2.	πέμπειν. περὶ οὗ. cum Vulg.

Cap. 26.

uerſ.3. ms.i.	καὶ ζητημάτων ἐπιστάμενος.
ibidem mss.5.	δέομαι μακροθύμως. cum vulg.
uerſ.9. mss.4.	πατέρας ἡμῶν ἐπαγγελίας. cum vulg.
uerſ.7. mss.2.	ἐγκαλοῦμαι ὑπὸ ἰουδαίων, βασιλεῦ. cum vulg.
uerſ 12.ms.i.	ἐν οἷς πορευόμενος. cum vulg.
uerſ.14.mss.3.	πάντων τε καταπ. cum vulg.
ibidem ms.1.	λαλοῦσαν μοι τῇ ἑβραΐδι διαλ. cum Vulg.
uerſ.15.mss.3.	ὁ δὲ Κύριος εἶπεν· ἐγώ εἰμι. cum Vulg.
uerſ.20.mss.5.	ἀπαγγέλλω μετανοεῖν.
uerſ.21.ms.i.	συλλαβόμενοί με ὄντα ἐν τῷ ἱερῷ.
uerſ.22.	ſcribendum in tex. ut legunt mss. 7. (μαρτυρόμενος μικρῷ τε &c.) cum Vulg.
uerſ.25.mss.2.	ὁ δὲ Παῦλος, οὐ μαίνομαι, φησί. cum Vulg.
uerſ.29.ms.i.	ὁ δὲ Παῦλος, εὐξαίμην ἄν. cum Vulg.
ibidem ms.i.	καὶ ἐν ὀλίγῳ καὶ ἐν μεγάλῳ. cum Vulg.
uerſ.30.ms.i.	καὶ ἀνέστη ὁ βασιλεὺς καὶ ὁ. cum Vulg.

Cap. 27.

uerſ.2. mss.5.	ἀδραμυττηνῷ.
ibidem mss.3.	μέλλοντι πλεῖν.
uerſ.3.	ſcribendum in tex. ut mss. 7. (τῇ τε ἑτέρᾳ) cum vulg.
uerſ.5. mss.5.	κατήλθομεν εἰς μύρα.
uerſ.12.	ſcribendum in tex. ut mss. 8. (βουλὴν ἀναχθῆναι ἐκεῖθεν) cum Vulg.
uerſ.21.mss.2.	πολλῆς τε ἀσιτίας. cum Vulg.
uerſ.27.ms.i.	οἱ ναῦται προσανέχειν τινά.
uerſ.34.	ſcribendum in tex. ut mss.8. (μεταλαβεῖν τροφῆς)
uerſ.34.ms.i.	ἀπὸ τῆς κεφαλῆς ἀπολεῖται. cum Vulg.
uerſ.39.ms.2.	εἰς ὃν ἐβουλεύοντο, εἰ δύναιντο. cum Vulg.
uerſ.43.	ſcribendum in textu ut mss. 8. (αὐτοὺς τοῦ βουλήματος.)

Cap. 28.

uerſ.1. ms.i.	τότε ἐπέγνωμεν, ὅτι. cum vulg.
uerſ.3. ms.i.	φρυγάνων τὸ πλῆθος. cum vulg.
uerſ.3. ms.4.	καθῆψατο τῆς χειρὸς αὐτοῦ.
uerſ.8. ms.i.	καὶ ἐπιθεὶς τὰς χεῖρας. cum vulg.
uerſ.16.ms.i.	ὅτε δὲ ἤλθομεν εἰς ῥώμην. ἐπετράπη τῷ Παύλῳ μένειν καθ' ἑαυτόν. &c. cum vulg.

uerſ. 17. mss. 2. συγκαλέσασθαι αὐτὸν τοὺς ὄντας.
uerſ. 23. mss. 2. πείθοντε αὐτοὺς περὶ τοῦ Ἰησοῦ. cum Vulg.
uerſ. 28. ms. i. τοῦτο τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ. cum vulg.
uerſ. 29. ſcribendũ in tex. ut legunt mss. 7. (ἐν ἑαυτοῖς συζήτησιν)

EPISTOLA AD ROMANOS
Ex Collatione Codd. mss. 8. antiquorum.

Cap. 1.

uerſ. 4. ms. i. τοῦ προορισθέντος. cum vulg.
uerſ. 13. ſcribendum in textu, ut legunt mss. 8. (σχῶ καὶ ἐν ὑμῖν. cum vulg.
uerſ. 16. ms. i. τὸ εὐαγγέλιον. δύναμις γὰρ. cum vulg.
ibidem ms. i. ἰουδαίῳ τε καὶ ἕλληνι.)
uerſ. 24. ms. i. διὸ παρέδωκεν αὐτούς. cum vulg.
uerſ. 32. mss. 2. τοῦ Θεοῦ ἐπιγινώσκοντες.
ibidem ms. i. οὐ μόνον αὐτὰ ποιοῦντες ἀλλὰ καὶ συνευδοκοῦντες τοῖς.

Cap. 2.

uerſ. 2. ms. i. οἴδαμεν γὰρ, ὅτι τὸ, cum vulg.
uerſ. 5. ms. i. καὶ ἀποκαλύψεως δικαιοκρισίας τοῦ Θεοῦ. cum vulg.
uerſ. 7. ſcribendum in tex. ut mss. 8. (καὶ ἀφθαρσίαν ζητοῦσι)
uerſ. 17. mss. 2. εἰ δὲ σὺ ἰουδαῖος. cum vulg.
uerſ. 17. corrigendum in Regia mendum, & ſcribendum ut 8. mss. (καὶ καυχάσαι ἐν Θεῷ)

Cap. 3.

uerſ. 2. mss. 2. πρῶτον μὲν ὅτι ἐπις. cum vulg.
uerſ. 10. mss. 3. ὅτι οὐκ ἔστι δίκαιος. cum Vulg.
uerſ. 28. ms. i. λογιζόμεθα γάρ. cum vulg.

Cap. 4.

uerſ. 16. ms. i. τὸ ἑαυτοῦ σῶμα νενεκρωμένον. cum vulg.

Cap. 5.

uerſ. 2. ms. i. ἐσχήκαμεν εἰς τὴν χάριν ταύτην.
uerſ. 6. ms. i. ἔτι Χριστὸς ὄντων ἡμῶν.
uerſ. 11. mss. 4. ἀλλὰ καὶ καυχώμεθα ἐν τῷ. cum vulg.

Cap. 6.

uerſ. 12. mss. 2. εἰς τὸ ὑπακούειν ταῖς ἐπιθυμίαις αὐτοῦ. cum vulg.
uerſ. 17. legendum in textu, ut mss. 7. (ὑπηκούσατε δὲ ἐκ καρδίας) cum vulg.

Cap. 7.

uerſ. 4. ms. i. εἰς τὸ γενέσθαι ὑμᾶς ἑτέρῳ τῷ ἐκ cum vulg.
uerſ. 7. mss. 6. ἐροῦμεν; ὁ νόμος ἁμαρτία. cum vulg.
uerſ. 9. ſcribendum in tex. ut mss. 8. (ἡ ἁμαρτία ἀνέζησεν) cum vulg.
uerſ. 20. mss. 4. εἰ δὲ ὃ οὐ θέλω, τοῦτο ποιῶ. cum vulg.
uerſ. 22. ms. i. τῷ νόμῳ τοῦ νοός μου.
uerſ. 25. ms. i. χάρις τῷ Θεῷ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ.
ms. i. χάρις δὲ τῷ Θεῷ.

Cap. 8.

uerſ. 6. ſcribendum in tex. ut mss. 8. (τὸ γὰρ φρόνημα τοῦ)
uerſ. 11. ſcribendum in tex. ut mss. 7. (διὰ τὸ ἐνοικοῦν αὐτοῦ πνεῦμα ἐν ὑμῖν) cum vulg.
uerſ. 11. ms. i. διὰ τοῦ ἐνοικοῦντος αὐτοῦ πνεύματος ἐν ὑμῖν.
uerſ. 23. ms. i. καὶ αὐτοὶ ἐν ἑαυτοῖς συστενάζομεν.
ms. i. στενάζομεν. cum vulg.
uerſ. 26. ms. i. τῇ ἀσθενείᾳ ὑμῶν. cum vulg.
uerſ. 28. ms. i. συνεργεῖ ὁ Θεὸς εἰς ἀγαθόν.
uerſ. 34. ms. i. Χριστὸς Ἰησοῦς ὁ ἀποθανών. cum vulg.
ibidem ms. i. μᾶλλον δὲ ἐγερθείς.
ibidem ms. i. ὅς ἐστιν ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ. cum vulg.

Cap. 9.

uerſ. 4. ms. i. καὶ ἡ διαθήκη. cum vulg.
uerſ. 23. ms. i. ἵνα γνωρίσῃ τὸν πλοῦτον. cum vulg.
uerſ. 23. ſcribendum in tex. ut mss. 8. (Καὶ καθὼς προείρηκεν Ἡσαΐας) cum vulg.
uerſ. 32. ms. i. ἀλλ᾽ ὡς ἐξ ἔργων. προσέκοψαν γάρ. cum vulg.

Cap. 10.

uerſ. 1. ms. i. ὑπὲρ αὐτῶν εἰς σωτηρίαν. cum vulg.
uerſ. 3. ms. i. καὶ τὴν ἰδίαν ζητοῦντες στῆσαι. cum vulg.
uerſ. 5. ms. i. ζήσεται ἐν αὐτῇ. cum vulg.
uerſ. 8. ms. i. ἀλλὰ τί λέγει ἡ γραφή; ἐγγύς σου. cum vulg.

Verſ.11. ſcribendum in tex.ut mss.8. (ἡ γραφή. πᾶς ὁ πιστεύων) cum vulg.

uerſ.17.ms.i. διὰ ῥήματος Χριστοῦ. cum Vulg.

Cap. 11.

uerſ.2. ms.i. κατὰ τοῦ Ἰσραήλ. Κύριε τοὺς. cum vulg.

uerſ.3. ms.i. τὰ θυσιαστήριά σου κατέσκ. cum vulg.

uerſ.6. ms.i. εἰ δὲ ἐξ ἔργων οὐκέτι χάρις. ἐπεὶ τὸ ἔργον οὐκέτι ἐστὶ χάρις.

Cap. 12.

uerſ.20.ms.i. ἀλλ' ἐὰν πεινᾷ ὁ ἐχθρ. cum vulg.

Cap. 13.

uerſ.1. ms.i. αἱ δὲ οὖσαι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τεταγ. cum vulg.

uerſ.3. ms.i. φόβος τῷ ἀγαθῷ ἔργῳ, ἀλλὰ τῷ κακῷ.

uerſ.9. ſcribēdum in tex. ut mss. 7. (τὸ γὰρ, οὐ μοιχεύσεις, οὐ φονεύσεις, οὐ κλέψεις, οὐ ψευδομαρτυρήσεις, οὐκ ἐπιθυμήσεις) cum vulg.

uerſ.10. ſcribendum in tex.ut mss.7. (κακὸν οὐκ ἐργάζεται)

uerſ.10.ms.i. κακὸν οὐ κατεργάζεται)

uerſ.11, ſcribendum in tex.ut mss.8.(νῦν γὰρ ἐγγύτερον) cū vul.

Cap. 14.

uerſ.6. ms.i. non legit (καὶ ὁ μὴ φρονῶν τὴν ἡμέραν Κυρίῳ οὐ φρονεῖ) cum Vulg.

uerſ.11. ſcribendum in tex. ut mss. 8. (πᾶν γόνυ, καὶ πᾶσα γλῶσσα, &c.) cum vulg.

uerſ.13.ms.i. τῷ ἀδελφῷ εἰς σκάνδαλον.

uerſ.14.mss.5. ἐν Κυρίῳ Ἰησοῦ. cum Vulg.

uerſ.15.ms.i. εἰ γὰρ διὰ βρῶμα. cum Vulg.

uerſ.18.ms.i. ὁ γὰρ ἐν τούτῳ δουλεύων. cum vulg.

Cap. 15.

uerſ.4. ms.i. ὅσα γὰρ ἐγράφη, πάντα εἰς τὴν ἡμετέραν διδασκαλίαν ἐγράφη.

uerſ.8. ms.i. λέγω γάρ. cum vulg.

uerſ.14.mss.2. καὶ ἀλλήλους νουθετεῖν. cum Vulg.

uerſ.17. ſcribendum in tex.ut mss.8. (τὰ πρὸς τὸν Θεόν)

uerſ.v8.ms.i. οὐ γὰρ τολμῶ τι λαλεῖν. cum Vulg.

uerſ.18. legendum in tex. ut mss. 8. (ἐθνῶν λόγῳ, καὶ ἔργῳ) cum vulg.

uerſ.19.ms.i. πνεύματος, ὥστε με.

uerſ.20.ms.i. οὕτω δὲ φιλοτιμοῦμαι.

uerſ.24.ms.i. non legit (ἐλεύσομαι πρὸς ὑμᾶς.) cum vulg.
uerſ.29.ms.i. εὐλογίας Χριστοῦ ἐλεύσομαι.
uerſ.31.ms.i. καὶ ἡ δωροφορία μου ἡ ἐν Ἱερουσαλήμ. cum vulg.

Cap. 16.

uerſ.3. mss.4. ἀσπάσασθε καὶ. cum vulg.
uerſ.15. ſcribendum in tex.ut mss.8. (Νηρέα καὶ τὴν)
uerſ.16.mss.2. αἱ ἐκκλησίαι πᾶσαι τοῦ Χριστοῦ.) cum Vulg.

EPISTOLA AD CORINTHIOS Prima.

Cap. 1.

uerſ.9. ponendum in textu, ut legunt mss. 8. (τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν) cum vulg.
uerſ.18. legendum in tex.ut mss. 8. (ὁ λόγος γὰρ ὁ τοῦ σταυροῦ)
uerſ.22.mss.2. σημεῖα αἰτοῦσι. cum vulg.

Cap. 2.

uerſ.1.mss.2. ὑμῖν τὸ μυστήριον τοῦ Θεοῦ.
uerſ.4. mss.4. οὐκ ἐν πειθοῖ.
uerſ.9. ms.i. ὅσα ἡτοίμασεν ὁ Θεός.
uerſ.11.mss.2. καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ οὐδεὶς ἔγνωκε.
uerſ.13.ms.i. οὐκ ἐν διδακτικοῖς. & mox, ἀλλ' ἐν διδακτικοῖς.
mss.2. ἀλλ' ἐν διδακτοῖς πνεύματος, πνευματικοῖς. cum vulg.
ms.i. πνευματικοῖς πνευματικά.

Cap. 3.

uerſ.3. ms.i. καὶ ἔρις, οὐχὶ σαρκικοί ἐστε; cum vulg.
uerſ.4. ms.i. οὐχὶ ἄνθρωποι ἐστέ; cum vulg.
uerſ.5. ms.i. τί οὖν ἐστιν Ἀπολλώς; τί δὲ ἐστι Παῦλος; Διάκονοι δι' ὧν.
uerſ.13.mss.2. τὸ πῦρ αὐτὸ δοκιμάσει.

Cap. 4.

uerſ.6. ms.i. ὑπὲρ ἃ γέγραπται.
uerſ.17.mss.2. τοῖς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. cum vulg.

Cap. 5.

uerſ.1. ms.i. οὐδὲ ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ὥστε. cum vulg.
uerſ.2. mss.2. ἵνα ἀρθῇ ἐκ.

uerſ.3. ms.i. ἐγὼ μὲν ὡς ἀπών.
uerſ.7. ms.i. ἐκκαθάρατε τὴν παλαιὰν ζύμην. cum vulg.
uerſ.10.ms.i. οὐ πάντως τοῖς πόρνοις. cum vulg.
uerſ.11. ponendum in tex.ut mss.8. (ἢ πόρνος, ἢ πλεονέκτης, ἢ εἰδωλολάτρης, ἢ λοίδορος, ἢ μέθυσος, ἢ ἅρπαξ,) cum vulg.
uerſ.12.ms.i. τί γάρ μοι τοὺς ἔξω κρίνειν. cum vulg.
uerſ.13. legendum in tex.ut mss.8. (ὁ Θεὸς κρινεῖ) cum vulg.
uerſ.13.mss.2. ἐξάρατε τὸν πονηρόν. cum vulg.

Cap. 6.

uerſ.2. mss.2. ἢ οὐκ οἴδατε, ὅτι. cum vulg. ijdem mss. κρίνουσι.
uerſ.5. mss.i. ὑμῖν λέγω.
uerſ.8. mss.2. καὶ ταῦτα ἀδελφούς. cum vulg.
uerſ.14.ms.i. καὶ ἡμᾶς ἐξήγειρε διά.
uerſ.20.ms.i. non legit (καὶ ἐν τῷ πνεύματι ὑμῶν, ἅτινά ἐστι τοῦ Θεοῦ) cum Vulg.

Cap. 7.

uerſ.3. ms.i. τὴν ὀφειλὴν ἀποδιδότω. cum vulg.
uerſ.5. ms.i. ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἦτε, ἵνα.
uerſ.14.ms.i. ἡ γυνὴ ἡ ἄπιστος ἐν τῷ ἀδελφῷ.
uerſ.17.ms.i. ἑκάστῳ ὡς ἐμέρισεν ὁ Θεός.
uerſ.33.ms.i. τῇ γυναικί, καὶ μεμέρισται. cum vulg.
uerſ.35.mss.5. πρὸς τὸ εὔσχημον καὶ εὐπρόσεδρον.
uerſ.37.mss.2. ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, μή cum vulg.
uerſ.38.ms.i. ὥστε καὶ ὁ γαμίζων τὴν παρθένον ἑαυτοῦ, καλῶς ποιεῖ. καὶ ὁ μὴ γαμίζων, κρεῖσσον ποιεῖ.
uerſ.39.ms.i. δέδεται ἐφ' ὅσον.
uerſ.40.mss.2. δοκῶ γὰρ κἀγώ.

Cap. 8.

uerſ.4. ms.i. καὶ ὅτι οὐδεὶς Θεὸς εἰ μὴ εἷς. cum vulg.
uerſ.7. ms.i. τῇ συνηθείᾳ τοῦ εἰδώλου. ms.i. τινὲς γὰρ τῇ συνηθείᾳ.

Cap. 9.

uerſ.8. legendum in tex.ut mss.8. (μὴ ταῦτα λαλῶ;)
uerſ.10. legendum in tex.ut mss.8.(ὀφείλει ὁ ἀροτριῶν)cum vulg.
uerſ.10.ms.i. καὶ ὁ ἀλοῶν ἐπ' ἐλπίδι τοῦ μετέχειν. cum vulg.
uerſ.13.ms.i. τὰ ἐκ τοῦ ἱεροῦ ἐσθίουσιν. cum vulg.
uerſ.16.ms.i. τὸ εὐαγγέλιον, ὡς τὸ μὴ κατέχω. cum vulg.

uerſ.21.mss.2. τοῖς ὑπὸ νόμον ὡς ὑπὸ μὴ ὢν αὐτὸς ὑπὸ νόμον· ἵνα τοὺς cum vulg.

uerſ.23.mss.2. πάντα δὲ ποιῶ διὰ τὸ. cum Vulg.

Cap. 10.

uerſ.7. ſcribendum in tex.ut mss.8.(ὁ λαὸς φαγεῖν καὶ πιεῖν)

uerſ.9. mss.2. πάντα τυπικῶς συνέβαινον. cum Vulg.

uerſ.13.mss.3. δυνατὸς δὲ ὁ Θεὸς, ὃς οὐκ.

uerſ.14. ſcribendum in tex. ut legunt mss.5. (διόπερ ἀγαπητοί μου) cum Vulg.

uerſ.16.ms.i. τὸ ποτήριον τῆς εὐχαριστίας.

ibidem ms.i. οὐχὶ κοινωνία τοῦ Χριστοῦ ἐστιν; & mox; οὐχὶ κοινωνία τοῦ Χρι. ἐστιν,

uerſ.19.ms.i. ὅτι εἰδωλόθυτον τί ἐστιν, ἢ ὅτι εἴδωλον τί ἐστιν; cum vulg.

verſ.28.ms.i. τοῦτο ἱερόθυτόν ἐστι,

ibidem ms.i. non addit (τοῦ γὰρ Κυρίου ἡ γῆ, καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς) cum Vulg.

uerſ.30. legendum in tex.ut mss.8. (εἰ ἐγὼ χάριτι) cum vulg.

Cap. 11.

uerſ.4. ms.i. κάλυμμα κατὰ κεφαλῆς ἔχων.

uerſ.14.ms.i. οὐδὲ ἡ φύσις αὐτὴ διδάσκει. cum vulg.

uerſ.22.ms.i. ἐπαινῶ ὑμᾶς ἐν τούτῳ. cum vulg.

uerſ.26.ms.i. καὶ τὸ ποτήριον πίνητε. cum vulg.

uerſ.31.ms i. εἰ δὲ ἑαυτούς. cum vulg.

Cap. 12.

uerſ.2. ms.i. ὡς ἀνήγεσθε ἀπαγ. cum vulg.

uerſ.3. ms.i. ἀνάθεμα Ἰησοῦς. & mox. Κύριος Ἰησοῦς. cum vulg.

uerſ.9. ms.i. ἑτέρῳ πίστις ἐν τῷ. cum vulg. mox. ἰαμάτων ἐν τῷ ἑνὶ πνί. cum vulg.

uerſ.13.ms.i. καὶ πάντες ἓν πνεῦμα ἐποτίσθη.

uerſ.24.ms.i. τῷ ὑστερουμένῳ τὶ περισσότερον δούς.

uerſ.31.ms.i. τὰ χαρίσματα τὰ μείζονα.

Cap. 13.

uerſ.4. ms.i. ἡ ἀγάπη οὐ ζηλοῖ, οὐ περπερεύεται. cum vulg.

uerſ.5. ſcribendum in tex. ut mss.7. (οὐ ζητεῖ τὸ ἑαυτῆς)

uerſ.5. ms.i. οὐ ζητεῖ τὰ ἑαυτῆς. cum vul.

ms.i. οὐ ζητεῖ τὸ μὴ ἑαυτῆς.

uerſ.9. ms.i. ἐκ μέρους γὰρ γιν. cum vulg.

uerſ.10.ms.i. τὸ τέλειον, τὸ ἐκ μέρους. cum vulg.
uerſ.12.ms.i. ἄρτι ὡς δι' ἐσόπτρου.

Cap. 14.

uerſ.7. ms.i. διαστολὴν φθόγγου μή.
uerſ.10.ms.i. καὶ οὐδὲν ἄφωνον. cum vulg.
uerſ.19.mss.2. λόγους τῷ νοΐ μου λαλῆσαι. cum vulg.
uerſ.21.ms.i. χείλεσιν ἑτέρων.
uerſ.25.mss.2. πάντων. τὰ κρυπτὰ τῆς καρδ. cum vulg.
uerſ.29. ponendum in tex.ut mss.8. [προφῆται δὲ δύο ἢ τρεῖς] cum vulg.
uerſ.31. legendum in tex. ut mss. 8. [καθ' ἕνα πάντες προφη-τεύειν. cum vulg.
uerſ.32.ms.i. καὶ πνεῦμα προφητῶν.
uerſ.34.mss.2. αἱ γυναῖκες ἐν ταῖς. cum vulg.
uerſ.39. ſcribendum in tex.ut legunt mss.5. [ὥστε ἀδελφοὶ ζη-λοῦτε] cum vulg.
uerſ.40.ms.i. πάντα δὲ εὐσχημόνως. cum vulg.

Cap. 15.

uerſ.6. ms.i. τινὲς δὲ ἐκοιμήθησαν. cum vulg.
uerſ.8. legendum in textu ut mss. 5.(ὡσπερεί τῳ ἐκτρώματι)
uerſ.8. mss.3. ὡσπερεί τῷ ἐκτρ.
uerſ.10.ms.i. ἀλλ' ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ σὺν ἐμοί. cum vulg.
uerſ.15. legendum in tex.ut mss. 5. (δὲ καὶ ψευδομάρτυρες τοῦ Θεοῦ) cum Vulg.
uerſ.20.ms.i. non legit (ἐγένετο) cum Vulg.
uerſ.29 mss.2. βαπτιζόμενοι ὑπὲρ αὐτῶν. cum Vulg,
uerſ.30. ſcribendum in tex.ut mss.8.(κινδυνεύομεν πᾶσαν ὥραν.)
uerſ.31.mss.2. καύχησιν ἀδελφοί ἣν. cum Vulg.
uerſ.34.mss.2. ὑμῖν λαλῶ.
uerſ.44.ms.i. εἰ ἔστι σῶμα ψυχικόν, ἔστι καὶ πνευματικόν. cum Vulg.
uerſ.47.ms.i. ὁ δεύτερος ἄνθρωπος ἐξ οὐρανοῦ.
uerſ.49. ſcribendum in textu,ut mss.7. [φορέσωμεν καὶ] cũ Vulg.
uerſ.55.ms.i. ποῦ σου θάνατε τὸ νῖκος; ποῦ σου θάνατε τὸ κέντρον. cum vulg.

Cap. 16.

uerſ.2. ms.i. κατὰ μίαν σαββάτου. cum vulg.
ibidem ms.i. ὅ, τι ἂν εὐοδωθῇ.
uerſ.3. ms.i. παραγένωμαι πρὸς ὑμᾶς, οὓς.
uerſ.7. ms.i. ἐλπίζω γὰρ χρόνον. cum vulg.
uerſ.22.mss.3. τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν X. & mox. τοῦ Κυρίου ἡμῶν. cum vulg.

EPI-

EPISTOLA AD CORINTHIOS Secunda.

Cap. 1.

uerſ.5. ſcribendum in tex.ut mss: 8. (διὰ τοῦ Χριστοῦ

uerſ.8. ms.i. τῆς γενομένης ἐν τῇ ἀσίᾳ. cum Vulg.

uerſ.12.ms.i. καὶ οὐκ ἐν σοφίᾳ. cum vulg.

uerſ.15,mss.2. ἵνα δευτέραν χαρὰν ἔχητε. ms. i. ἵνα καὶ δευτέραν χάριν ἔχητε.

uerſ.16. ſcribendum in tex. ut mss.6. [διελθεῖν εἰς μακεδονίαν] cum vulg.

uerſ.17.mss,2. τοῦτο οὖν βουλόμενος. cum vulg.

uerſ.18.ms.i. ὁ πρὸς ὑμᾶς οὐκ ἔστι ναὶ καὶ οὔ.

uerſ.20 ms.i. ἐν αὐτῷ τὸ ναί. διὸ καὶ δι' αὐτοῦ τὸ ἀμὴν τῷ Θεῷ. cum vulg.

Cap. 2.

uerſ.3. legendũ in tex.ut mss.8. [ἵνα μὴ ἐλθὼν λύπην ἔχω ἀφ']

uerſ.3. impreſſi, & vulg.legunt [ἵνα μὴ ἐλθὼν λύπην ἐπὶ λύπῃ χω]

uerſ.16.mss.2. ἐκ θανάτου εἰς θάνατον. mox, ἐκ ζωῆς εἰς ζωήν.

uerſ.17. legendum in tex.ut mss. 5. [οὐ γάρ ἐσμεν, ὡς οἱ πολλοί] cum vulg.

Cap. 3.

uerſ.1.mss.2. πρὸς ὑμᾶς ἢ ἐξ ὑμῶν; ἢ ἐπιστολή. cum vulg.

uerſ.4. ms.i. καὶ ἐνγεγραμμένη οὐ μέλανι. cum vulg.

uerſ.9. ſcribendum in tex. ut mss. 6. [περισσεύει ἡ διακονία] cum Vulg.

uerſ.14.ms.i. ἄχρι γὰρ τῆς σήμερον ἡμέρας τὸ αὐτό. cum Vulg.

Cap. 4.

uerſ.6. legendum in tex.ut mss.6 [εἰκὼν τοῦ Θεοῦ. οὐ γὰρ ἑαυτοὺς] cum Vulg.

uerſ.10.mss.2. τὴν νέκρωσιν τοῦ Ἰησοῦ. cum Vulg.

uerſ.14.ms.i. ὁ ἐγείρας τὸν Ἰησοῦν. cum Vulg.

uerſ.14. ſcribendum in tex. ut mss.7. [διὰ Ἰησοῦ ἐγερεῖ] cum vulg.

uerſ.16.mss.5. ἀλλ' ὁ ἔσωθεν ἀνακαινοῦται.

Cap. 5.

uerſ.5. mss.2. ὁ δοὺς ἡμῖν +. cum vulg.
uerſ.10. legendum in textu, ut mss. 8. (ἕκαστος τὰ διὰ τοῦ σώματος)
uerſ.10. impreſſi, & vulg.lat.legunt, τὰ ἴδια τοῦ σώματος.
uerſ.12. legendum in textu, ut mss. 8.(καυχήματος ὑπὲρ ἡμῶν)
uerſ.15.mss.2. τῷ ὑπὲρ πάντων ἀποθανόντι. ms.i. τῷ ὑπὲρ αὐτῶν πάντων)
uerſ.16. legendum in tex.ut mss.8. (ἀλλὰ νῦν οὐκέτι γινώσκομεν) cum vulg.
uerſ.19.mss.2. ὡς ὅτι ὁ Θεὸς ἦν.

Cap. 6.

uerſ.1. mss.2. Συνεργοῦντες δὲ παρακαλοῦμεν. cum vulg.
uerſ.11.ms.i. ἡ γὰρ καρδία ἡμῶν.
uerſ.41.ms.i. ἢ τίς κοινωνία φωτὶ. cum vulg.

Cap. 7.

verſ.8. ms.i. εἰ δὲ καὶ μετεμελόμην, βλέπω, ὅτι, &c.
uerſ.11. ſcribendum in tex. ut mss. 7. (κατειργάσατο ὑμῖν)
uerſ.11.ms.i. κατειργάσατο ἐν ὑμῖν. cum vulg.
uerſ.11.mss.2. ἁγνοὺς εἶναι τῷ πράγματι. cum vulg.
uerſ.12. ſcribendum in tex.ut legunt mss.7. τὴν σπουδὴν ὑμῶν τὴν ὑπὲρ ἡμῶν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. cum vulg.
uerſ.12.ms.i. τὴν ὑπὲρ ἡμῶν πρὸς ὑμᾶς.
uerſ.12.ms.i. τὴν σπουδὴν ἡμῶν τὴν ὑπὲρ ὑμῶν πρὸς ὑμᾶς.
uerſ.14.mss.2. ἐν ἀληθείᾳ ἐγενήθη.

Cap. 8.

uerſ.4. mss.3. non legunt (δέξασθαι ἡμᾶς) cum vulg.
uerſ.12.ms.i. καθὸ ἐὰν ἔχῃ, εὐπρόσδεκτος. cum vulg.
uerſ.18. ſcribendum in textu ut mss. 8. (οὗ ὁ ἔπαινος ἐν τῷ εὐαγγ.)
uerſ.19.ms.i. ἐν τῇ χάριτι ταύτῃ τῇ.
uerſ.21.ms.i. προνοοῦμεν γὰρ καλά. cum vulg.
uerſ.22.ms.i. πεποιθήσει δὲ πολλῇ τῇ.
uerſ.24.ms.i. ὑπὲρ ὑμῶν, ἐνδείξασθε εἰς.

Cap. 9.

uerſ.4. ms.i. non addit (τῆς καυχήσεως) cum vulg.
uerſ.5. ms.i. τὴν προεπηγγελμένην. cum vulg.

uerſ.10.ms.i. χορηγήσει, καὶ πληθυνεῖ τὸν σπόρον ὑμῶν, καὶ αὐξήσει: cum vulg.

uerſ.15.ms.i. χάρις τῷ Θεῷ. cum vulg.

Cap. 10.

uerſ.7. ms.i. εἴ τις δοκεῖ πεποιθέναι.

ibidem ms.i. πάλιν ἐφ᾽ ἑαυτοῦ. .cum vulg.

uerſ.9. legendum in textu ut mss. 7.(ἵνα μὴ δόξω)

uerſ.9. ms.i. ἵνα δὲ μὴ δόξω. cum vulg.

Cap. 11.

uerſ.6. ms.i. φανερώσαντες:

uerſ.13. ſcribendũ in tex. ut mss.8. (ψευδαπόστολοι)

uerſ.31.mss.3. τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ. cum vulg.

uerſ.32.ms.i. non addit, θέλων. cum vulg.

Cap. 12.

uerſ.1. ms.i. οὐ συμφέρει μοι, ἐλεύσομαι δὲ καὶ εἰς:

uerſ.11.ms.i. non addit, καυχώμενος. cum vulg.

uerſ.12. ſcribendũ in tex.ut mss.8. (κατειργάσθη ἐν)

uerſ.14.mss.5. ἰδοὺ τρίτον ἑτοίμως.

uerſ.14. ſcribendum in textu ut mss. 8. (καὶ οὐ καταναρκήσω ὑμῶν) cum vulg.

Cap. 13.

uerſ.1. mss.4. τρίτον ἔρχομαι πρὸς ὑμᾶς.

uerſ.2. ms.1. καὶ ἀπὼν νῦν τοῖς προημαρτηκόσι. cum vulg.

uerſ.4. ms.i. καὶ γὰρ καὶ ἡμεῖς ἀσθενοῦμεν. cum vulg.

uerſ.4. ms.i. non addit, εἰς ὑμᾶς.

uerſ.5. mss.6. εἰ μή τι ἀδόκιμοι.

uerſ.9. mſ.i. χαίρομεν γὰρ, ὅτι. cum vulg

uerſ.11. legendũ in tex. ut mss.7. (καὶ ὁ Θεὸς τῆς ἀγάπης καὶ εἰρήνης.)

EPISTOLA AD GALATAS.

Cap. 1.

uerſ.4. ſcribendum in textu ut mss. 4. (ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν) cum vulg.

uerſ.9. mss.6. εἴ τις ὑμᾶς εὐαγγελίζεται.

uerſ.10.ms.i. εἰ ἔτι ἀνθρώποις ἤρεσκον. cum vulg.

uerſ.11.

uerſ.11.ms.i. γνωρίζω γὰρ ὑμῖν. cum vulg.
uerſ.15.ms.i. εὐδόκησεν ὁ ἀφορίσας με. cum Vulg.
uerſ.17.ms.i. οὐδὲ ἀπῆλθον εἰς ἱερ.
uerſ.18.ms.i. ἱστορῆσαι Κηφᾶν.
verſ.21.ms.i. ὅτι ἦλθον εἰς τὰ κλίματα.

Cap. 2.

uerſ.6. ſcribendum in tex. ut mss. 8. (ἀνθρώπου οὐ λαμβάνει) cum vulg.
uerſ.7. legendum in tex. ut mss. 8. (Πέτρος τῆς περιτομῆς)
uerſ.10. legendum in tex.ut mss.8. (μόνον τῶν πτωχῶν)
uerſ.11.mss.2. ὅτε δὲ ἦλθε Κηφᾶς.
uerſ.13.ms.i. αὐτῷ καὶ οἱ λοιποὶ ἰουδαῖοι. cum vulg.
uerſ.13. legendum in tex.ut mss.8. (ὥστε καὶ Βαρνάβας)cũ vulg.
uerſ.14.ms.i. εἶπον τῷ Κηφᾷ ἔμπροσθεν. cum Vulg.
uerſ.16.ms.i. εἰδότες δὲ, ὅτι οὐ δικαιοῦται. cum vulg.

Cap. 3.

uerſ.1.mss.3. ἐβάσκανε τῇ ἀληθείᾳ μὴ.
uerſ.11. ſcribendum in tex. ut mss. 8. (ὅτι δὲ ἐν νόμῳ οὐδεὶς)
uerſ.12.ms.i. αὐτὰ ζήσεται. cum vulg.
uerſ.15. legendum in tex.ut mss.8. (ἀδελφοὶ κατὰ ἄνθρωπον λέγω) cum vulg.
uerſ.16. legendum in textu, ut mss.7. (οὐ λέγει, καὶ τοῖς σπέρμασι) cum vulg.
uerſ.16. legendum in tex. ut mss. 8. (καὶ τῷ σπέρματί σου, ὅς) cum vulg.
uerſ.17.mss.2. non addunt, εἰς Χριστὸν. cum vulg.
uerſ.19.ms.i. χάριν ἐτέθη. ccum vulg.
uerſ.21.ms.i. legendum in textu ut mss.7. (ὄντως ἂν ἐκ νόμου ἦν) cum vulg.
uerſ.22. legendum in textu, ut mss.8. (ἡ γραφὴ τὰ πάντα)
uerſ.23. legendum in textu ut mss. 8. (πρὸ τοῦ δὲ ἐλθεῖν τὴν) cum vulg.
uerſ.26. legendum in tex. ut mss.8. (πάντες γὰρ υἱοὶ(cum vulg.
uerſ.29. legendum in tex.ut mss. 8. (εἰ δὲ ὑμεῖς Χριστοῦ) cũ vulg.

Cap. 4.

uerſ.4. corrigendum in tex. mendum Regiæ, & ſcribendum, ut mss.8. (γενόμενον ὑπὸ νόμον) cum vulg.
uerſ.6. ſcribendum in tex. ut mss.7. (ὅτι δέ ἐστε υἱοὶ)cum vulg.
uerſ.7. ms.i. καὶ κληρονόμος διὰ Θεοῦ. cum vulg.

uerſ.14.ms.i. καὶ τὸν πειρασμὸν ὑμῶν ἐν τῇ σαρκί μου. cum vulg.
uerſ.15.ms.i. ποῦ οὖν ἦν. cum vulg.
uerſ.17. ſcribendum in tex. ut mss.8. [ἵνα αὐτοὺς ζηλοῦτε]
uerſ.23. ſcribendum in tex.ut mss.8. [ἀλλ' ὁ μὲν ἐκ] cum vulg.
uerſ.24. ſcribendum in tex. ut mss. 8. [αὗται γάρ εἰσι δύο διαθῆκαι]
uerſ.25.mss.3. τὸ δὲ ἄγαρ σινᾶ.
uerſ.26.ms.i. μήτηρ ὑμῶν. cum vulg.

Cap. 5.

uerſ.3. ſcribendum in textu, ut mss. 6. [τὸν νόμον ποιῆσαι] cum vulg.
uerſ.3.ms.i. τὸν νόμον πληρῶσαι.
uerſ.14. ſcribendum in tex, ut mss.5. [ὡς σεαυτὸν] cum Vulg.
uerſ.18. legendum in tex. ut mss. 8. [οὐκ ἐστὲ ὑπὸ νόμον] cum Vulg.
uerſ.21. legendum in tex.ut mss.8. [ἃ προλέγω ὑμῖν] cum Vul.
uerſ.26.mss.3. προκαλούμενοι. cum Vulg.

Cap. 6.

uerſ.1. ſcribendum in textu, ut mss. 8. [ἐὰν καὶ προληφθῇ] cum vulg.
uerſ.2. ms.i. ἀναπληρώσετε. cum vulg.

EPISTOLA AD EPHESIOS.

Cap. 1.

uerſ.1. ms.i. τοῖς ἁγίοις πᾶσι τοῖς. cum Vulg.
uerſ.6. ms.i. ἧς ἐχαρίτωσεν.
uerſ.20.mss.2. καὶ καθίσας ἐν δεξιᾷ αὐτοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.
ms.i. καὶ καθίσας αὐτὸν ἐν δεξιᾷ ἑαυτοῦ ἐν τοῖς ἐπουρ.

Cap. 2.

uerſ.1. mss.2. τοῖς παραπτώμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις.
uerſ.12.ms.i. καὶ ξένοι τῶν ἐπαγγελιῶν τῆς διαθήκης, ἐλπίδα.
uerſ.17.ms.i. καὶ εἰρήνην τοῖς ἐγγύς, cum Vulg.
verſ.19.ms.i. ἀλλ' ἐστὲ συμπολῖται τῶν. cum vulg.
uerſ.21. ſcribendum in tex.ut mss.8. [ἐν ᾧ πᾶσα οἰκοδομὴ]

Cap. 3.

uerſ.1. ſcribendum in tex.ut mss. 8. [ὑπὲρ ὑμῶν τῶν ἐθνῶν]

uerſ.6.

uerſ.6. ſcribendum in tex.ut mss.6. [ἐν πνεύματι. εἶναι τά.]
cum Vulg.
uerſ.7. ms.i. οὗ ἐγενόμην ἐγὼ διάκ.
uerſ.8. ſcribendum in tex. ut mss. 8. (πάντων ἁγίων ἐδόθη)
cum vulg.
uerſ.15.mss.2. ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ.
uerſ 19.ms.i. ἵνα πληρωθῇ πᾶν τὸ πλήρωμα.
uerſ.21.mss.2. καὶ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. cum vulg.

Cap. 4.

uerſ.4. mss.2. καθὼς ἐκλήθητε. cum vulg.
uerſ.6. ms.i. καὶ διὰ πάντων ἐν πᾶσιν. ἐνὶ ἡ.
uerſ.7. mss.3. ἐδόθη χάρις.
uerſ.27. ſcribendum in tex.ut mss.8. (μηδὲ δίδοτε)
uerſ.28. ſcribendum in textu ut mss.7.(τὸ ἀγαθὸν ταῖς χερσίν.
uerſ.28.ms.i. τὸ ἀγαθὸν ταῖς ἰδίαις χερσίν.
uerſ.32. ſcribendum in tex.ut mss. 8. (καθὼς καὶ ὁ Θεὸς ἐν Χρι-
στῷ ἐχαρίσατο ὑμῖν) cum vulg.

Cap. 5.

uerſ.5. corrigendum in tex. ex mss.3. cum vulg. (τοῦτο γάρ ἴστε
γινώσκοντες)
uerſ.5.mss.3. ὅ ἐστιν εἰδωλολάτρης. cum vulg.
uerſ.9. ms.i. ὁ γὰρ καρπὸς τοῦ φωτὸς. cum vulg.
uerſ.15.mss.2. βλέπετε οὖν ἀκριβῶς πῶς περιπατεῖτε:
uerſ.23.ms.i. τῆς ἐκκλησίας, αὐτὸς, Σωτὴρ τοῦ σώματος. cum vulg.
uerſ.28.ms.i. οὕτως ὀφείλουσι καὶ οἱ ἄνδρες. cum vulg.
uerſ.29.mss.2. καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς τήν. cum vulg.

Cap. 6.

uerſ.2. ms.i. καὶ τὴν μητέρα σου. cum vulg.
uerſ.9. legatur in textu, ut mss.7. (ὅτι καὶ ὑμῶν αὐτῶν ὁ Κύ-
ριος)
uerſ.9. ms.i. ὅτι καὶ ὑμῶν καὶ αὐτῶν ὁ Κύριος. cum vulg.
uerſ.16.ms.2. ἐν πᾶσιν ἀναλαβόντες. cum vulg.

EPISTOLA AD PHILIPPENSES.

Cap. 1.

uerſ.8. mss.2. μάρτυς γάρ μοι ἐστὶν ὁ. cum vulg.
uerſ.11.ms.i. δικαιοσύνης διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ. cum vulg.

verſ.14.

uerſ.14.mss.4. ἀφόβως τὸν λόγον λαλεῖν.
uerſ.23.ms.i. πολλῷ γὰρ κρεῖσσον. ms.1. πολλῷ γὰρ μᾶλλον κρεῖσσον.
uerſ.26.ms.2. ὑμῶν περισσεύσῃ ἐν.

Cap. 2.

uerſ.4. ms.i. ἕκαστος σκοποῦντος, ἀλλὰ καὶ τὰ ἑτέρων.
uerſ.5. ms.i. φρονείσθω ἐν ὑμῖν. cum vulg.
uerſ.12. ſcribendum in tex. ut mss. 8. (ὑπηκούσατε, μὴ ὡς ἐν τῇ παρουσίᾳ μου μόνον, ἀλλὰ νῦν πολλῷ μᾶλλον) cũ vulg.
uerſ.14. ſcribendum in tex. ut mss. 8. (χωρὶς γογγυσμῶν καὶ διαλογισμῶν) cum vulg.
uerſ.19. ſcribendum in tex. ut mss. 8. (ἵνα κἀγὼ εὐψυχῶ) cum vulg.
uerſ.26.mss.3. πάντας ὑμᾶς ἰδεῖν.

Cap. 3.

uerſ.3. ms.i. οἱ πνεύματι Θεῷ λατρεύοντες. cum vulg.
uerſ.11.mss.2. εἰ τὴν ἐξανάστασιν τὴν ἐκ νεκρῶν. cum vulg.
uerſ.12. ſcribendum in tex. ut mss. 7. (ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ Ἰησοῦ) cum vulg.
uerſ.13.mss.5. οὔπω λογίζομαι κατειλ.

Cap. 4.

uerſ.3. ſcribendum in textu, ut mss. 8. (ναὶ ἐρωτῶ καὶ σέ) cum vulg.
uerſ.13.ms.i. ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντί με. πλὴν. cum vulg.
uerſ.23.mss.i. Χριστοῦ μετὰ τοῦ πνεύματος ὑμῶν. ἀμήν. cum vulg.

EPISTOLA AD COLOSSENSES.

Cap. 1.

uerſ.2. mss.4. τοῖς ἐν Κολασσαῖς.
uerſ.7. ſcribendum in tex. ut mss. 7. (καθὼς καὶ ἐμάθετε)
uerſ.7. ms.i. καθὼς ἐμάθετε.
uerſ.10.mss.5. τῇ ἐπιγνώσει τοῦ Θεοῦ.
uerſ.12.ms.i. τῷ καλέσαντι ἡμᾶς. ms.i. τῷ καλέσαντι καὶ ἱκανώσαντι.
uerſ.14. ſcribendum in tex. ut mss.8. (τὴν ἀπολύτρωσιν διὰ τοῦ αἵματος αὐτοῦ, τὴν ἄφεσιν) cum Vulg.
uerſ.15.ms.i. πρωτότοκος τῆς κτίσεως.
uerſ.18. ſcribendum in tex.ut mss.8. (καὶ αὐτός ἐστιν ἡ κεφαλή) verſ.20.

uerſ.20. ſcribendum in textu, ut mss. 8. (ἀποκαταλλάξῃ τὰ πάντα)

uerſ.26.ms.2. γενεῶν, ὃ νῦν ἐφανερώθη.

uerſ.27. corrigendum in tex.Reg. mendum, & legendum (τοῦ μυστηρίου τούτου) ut mss.8.

uerſ.28. ſcribendum in tex. ut mss.8. (καὶ διδάσκοντες πάντα ἄνθρωπον ἐν πάσῃ σοφίᾳ, ἵνα παραστήσωμεν πάντα ἄνθρωπον τέλειον ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ) cum vulg.

Cap. 2.

uerſ.2. ms.i. συμβιβασθέντες. cum Vulg.

ibidem ms.i. τοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς τοῦ Χριστοῦ.

uerſ.11.ms.i. ἐν τῇ ἀπεκδύσει τοῦ σώματος τῆς σαρκός. cum vulg.

uerſ.13.ms.i. συνεζωοποίησεν σὺν αὐτῷ. cum vulg.

uerſ.15.ms.i. θριαμβεύσας αὐτοὺς ἐν.

uerſ.21. ſcribendum in tex.ut mss.8. (μὴ ἅψῃ, μηδὲ γεύσῃ, μηδὲ θίγῃς) cum vulg.

Cap. 3.

uerſ.13.ms.i. καὶ ὁ Κύριος ἐχαρίσατο. cum vulg.

verſ..15.ms.i. καὶ ἡ εἰρήνη τοῦ Χριστοῦ. cum vulg.

uerſ.16.ms.i. ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν τῷ Θεῷ. cum vulg.

uerſ.18.mss.6. τοῖς ἰδίοις ἀνδράσιν.

uerſ.21.ms.i. οἱ πατέρες μὴ παροργίζετε τὰ.

verſ.24. ſcribendum in tex. ut mss.8. (εἰδότες, ὅτι ἀπὸ Κυρίου) cum vulg.

uerſ.24.mss.5. λήψεσθε τὴν ἀνταπόδοσιν.

Cap. 4.

uerſ.1. ms.i. Κύριον ἐν οὐρανῷ. cum vulg.

uerſ.3. ſcribendum in textu, ut mss. 8. (ἀνοίξῃ ἡμῖν θύραν) cum vulg.

uerſ.12.ms.i. τέλειοι καὶ πεπληροφορημένοι.

EPIST. AD THESSALONICENSES I.

Cap. 1.

uerſ.7. ms.i. τύπον πᾶσι. cum vulg.

uerſ 7. ſcribendum in textu, ut mss. 5. (καὶ ἐν τῇ ἀχαΐᾳ) cum vulg.

Cap.2.

Cap. 2.

uerſ.8. ſcribendum in tex.ut mss.5. (ἀγαπητοὶ ἡμῖν) cum vulg.
uerſ.12.mss.3. εἰς τὸ περιπατεῖν ὑμᾶς.
uerſ.15.ms.1. ἀνθρώποις ἐναντιουμένων. cum vulg.
uerſ.20. ſcribendum in tex.ut mss.8. (ἡ δόξα ἡμῶν καὶ ἡ χαρά)

Cap. 3.

uerſ.3. ms.1. τὸ μηδένα σαίνεσθαι. cum vulg.

Cap. 4.

uerſ.1. mss.2. ἵνα καθὼς παρελάβετε, &c. περισσεύητε μᾶλλον.
uerſ.9. ms.1. οὐ χρείαν ἔχομεν γράφειν. cum Vulg.
uerſ.11.mss.2. ταῖς χερσὶν ὑμῶν. cum Vulg.
uerſ.13.mss.2. περὶ τῶν κοιμωμένων.
uerſ.18.ms.1. ἐν τοῖς λόγοις τούτοις τοῦ πνεύματος.

Cap. 5.

uerſ.5. mss.2. πάντες γὰρ ὑμεῖς υἱοὶ φωτός. cum Vulg.
uerſ.15.ms.1. διώκετε εἰς ἀλλήλους καὶ εἰς. cum vulg.
uerſ.21. ſcribendum in tex.ut mss. 5. (πάντα δὲ δοκιμάζετε) cum Vulg.
uerſ.24. ſcribendum in textu, ut mss. 7. (ὃς καὶ ποιήσει. ἀδελφοὶ προσεύχεσθε) cum Vulg.

EPIST. AD THESSALONICENSES Secunda.

Cap. 1.

uerſ.8. ms.1. ἐν φλογὶ πυρός. cum Vulg.

Cap. 2.

uerſ.2. mss.2. ἡ ἡμέρα τοῦ Κυρίου. cum Vulg.
uerſ.4. mss.3. τοῦ Θεοῦ καθίσαι.
uerſ.16. ſcribendum in textu, ut mss. 8. (καὶ δοὺς παράκλησιν αἰωνίαν] cum Vulg.

Cap. 3.

uerſ.4. ms.1. καὶ ἐποιήσατε καὶ ποιήσετε.

EPI-

EPISTOLA AD TIMOTHEVM Prima.

Cap. 1.

uerſ. 1. mss. 3. κατ' ἐπιταγὴν Θεοῦ Σωτῆρος ἡμῶν, καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ.
mss. 2. κατ' ἐπιταγὴν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Θεοῦ καὶ.
uerſ. 2. mss. 2. ἀπὸ Θεοῦ πατρὸς, καὶ Χριστοῦ Ἰησοῦ τοῦ. cum vulg.
uerſ. 9. ſcribendum tex. ut mss. 6. (πατρολῴαις καὶ μητραλῴαις)
uerſ. 12. ſcribendum in tex. ut mss. 7. (τῷ ἐνδυναμώσαντί με Χριστῷ Ἰησοῦ) cum Vulg.
uerſ. 16. ſcribendum in tex. ut mss. 7.) πρώτῳ ἐνδείξηται. cum Vulg.

Cap. 2.

uerſ. 5. ſcribendum in tex. ut mss. 4. (ἄνθρωπος Χριστὸς Ἰησοῦς) cum vulg.
uerſ. 9. ſcribendum in tex. ut mss. 7. (μὴ ἐν πλέγμασιν, ἢ χρυσῷ) cum vulg.

Cap. 3.

uerſ. 12. ms. i. τέκνων καλῶν.

Cap. 4.

uerſ. 6. ms. i. καὶ τῇ καλῇ διδασκαλίᾳ, ᾗ. cum vulg.
uerſ. 16. ms. i. πρόσεχε σεαυτῷ καὶ τῇ. cum vulg.

Cap. 5.

uerſ. 4. ſcribēdum in tex. ut mss. 5. (τοῦτο γάρ ἐστιν ἀποδεκτὸν) cum vulg.
uerſ. 14. ſcribendum in tex. ut mss. 6. (βούλομαι δὲ νεωτέρας γαμεῖν)
uerſ. 14. mss. 2. βούλομαι οὖν νεωτέρας. cum vulg.

Cap. 6.

uerſ. 12. mss. 3. εἰς ἣν καὶ ἐκλήθης, καὶ
uerſ. 16. ſcribendum in textu, ut mss. 7. (ᾧ τιμὴ καὶ κράτος) cum vulg.

EPISTOLA AD TIMOTHEVM. Secunda.

Cap. 1.

uerſ.4. ſcribendum in tex. ut m.ss.6. [ἵνα χαρᾶς πληρωθῶ]

Cap. 2.

uerſ.14.ms.i. ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ.

Cap. 3.

uerſ.9. ſcribendum in textu,ut mss.6. (ἀλλ᾽ οὐ προκόψουσιν ἐπὶ πλεῖον) cum vulg.

uerſ.14.mss.2. ἐν οἷς ἔμαθες καὶ οἷς ἐπιστώθης. cum vulg.

uerſ.16. ms.1. θεόπνευστος ἐστὶν ὠφέλιμος. cum vulg.

uerſ.17. ſcribendum in tex.ut mss.5. (ἐξηρτισμένος) cum vulg.

Cap. 4.

uerſ.13.mss.2. μάλιστα δὲ τὰς μεμβράνας. cum vulg.

uerſ.19. ſcribendum in tex. ut mss. 5. [πρίσκαν καὶ ἀκύλαν] cum vulg.

EPISTOLA AD TITVM.

Cap. 1.

uerſ.10.mss.2. εἰσὶ γὰρ πολλοὶ ἀνυπότακτοι.

EPISTOLA AD PHILEMONEM.

Cap. 1.

uerſ.6. mss.5. ἐν ἐπιγνώσει παντὸς ἀγαθοῦ.

uerſ.7. ſcribendum in textu ut mss. 7. (χάριν γὰρ ἔχομεν)

uerſ.7. ms.i. χαρὰν γὰρ ἔχομεν. cum vulg.

uerſ.11.ms.i. νυνὶ δὲ καὶ σοὶ καὶ ἐμοὶ εὔχρ. cum vulg.

uerſ.23. ſcribendum in tex.ut mss. 6. (ὁ συναιχμάλωτός μου ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ) cum vulg.

EPISTOLA AD HEBRAEOS.

Cap. 1.

ucrſ.2. ſcribendum in tex.ut mss.7. [ἐπ' ἐσχάτου τῶν ἡμερῶν] cum vulg.

uerſ.3. ſcribendum in tex. ut mss. 8. [ἐν δεξιᾷ τῆς μεγαλωσύνης] cum vulg.

Cap. 2.

uerſ.7.in mss.7. deſunt hæc verba (καὶ κατέστησας αὐτὸν ἐπὶ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν σου.

Cap. 3.

uerſ.10. ſcribendum in tex.ut mss.8. (καὶ εἶπον, ἀεὶ)

Cap. 4

uerſ.2. ſcribendum in tex.ut mss.8. (καθάπερ κἀκεῖνοι)cũ vulg.
uerſ.7. mss.2. καθὼς προείρηκεν, σήμερον ἐάν.
uerſ.8. corrigendum in tex. ut legunt mss.8. (μετὰ ταῦτα ἡμέρας) cum vulg.

Cap. 5.

uerſ.4. mss.4. ἀλλ' ὁ καλούμενος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ. cum Vulg.
uerſ.12.ms.i. γάλακτος, οὐ στερεᾶς τροφῆς. cum vulg.

Cap. 6.

uerſ.7. mss.2. τὸν ἐπ' αὐτὴν πολλάκις.

Cap. 7.

uerſ.1. apponendus articulus in tex. ut mss. 8. (τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου)
uerſ.17.mss.2. μαρτυρεῖται γάρ.
uerſ.25. legendum in tex.ut mss. 8.(εἰς τὸ ἐντυγχάνειν ὑπὲρ αὐτῶν)
uerſ.27.ms.i. ἑαυτὸν προσενέγκας.

Cap. 8.

uerſ.6. ſcribendum in tex.ut mss.7. (τέτυχε λειτουργίας, ὅσῳ καὶ κρείττονος) cum vulg.

uerſ.11. ſcribendum in tex. ut legunt mss. 5. (ἕκαστος τὸν πλησίον αὐτοῦ, καὶ ἕκαστος) cum vulg.

uerſ.12.ms.i. καὶ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν οὐ μὴ μνησθῶ ἔτι. cum vulg.

Cap. 9.

uerſ.1. mss.2. εἶχε μὲν οὖν ἡ πρώτη σκηνή.

mss.2. εἶχε μὲν οὖν ἡ πρώτη δικαιώματα.

mss.1. εἶχε μὲν οὖν ἡ πρώτη διαθήκη.

uerſ.8. emendandum in tex.& legendum (μήπω πεφανερῶσθαι) ut mss. 8.

uerſ.9. ſcribendum in tex. ut mss. 8. (εἰς τὸν καιρὸν τὸν ἐνεστηκότα] cum Vulg.

uerſ.11. ms.i. τῶν γενομένων ἀγαθῶν.

uerſ.14. mss.4. ὃς διὰ πνεύματος ἁγίου. cum vulg.

uerſ.19. corrigendum in tex.cũ artic.(παντὶ τῷ λαῷ) ut mss.8.

uerſ.25.mss.2. εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων κατ᾽ ἐνιαυτόν.

uerſ.28 mss.2. ἀπεκδεχομένοις διὰ πίστεως εἰς σωτηρίαν.

Cap. 10.

uerſ.2. ms.i. ἐπεὶ κἂν ἐπαύσαντο.

uerſ.9. ſcribendum in tex.ut mss.7. (τοῦ ποιῆσαι ὁ Θεὸς τὸ θέλημά σου. ἀναιρεῖ τὸ) cum Vulg.

uerſ.10.ms.i. ἐσμὲν διὰ τῆς προσφορᾶς. cum Vulg.

uerſ.17.mss.3. ὑπὲρ ὧν λέγει. καὶ τῶν ἁμαρτιῶν, καὶ τῶν.

uerſ.18. ſcribendum in tex. ut mss. 8. [ὅπου δὲ ἄφεσις τούτων] cum vulg.

uerſ.23.ms.i. τῆς πίστεως ἀκλινῆ.

uerſ.25.ms.i. τὴν συναγωγὴν ἑαυτῶν. cum Vulg.

uerſ.34.mss.3. ἐν ἑαυτοῖς κρείττονα.

uerſ.39. ſcribendum in tex. ut mss. 8. [εἰς περιποίησιν ψυχῆς] cum vulg.

Cap. 11.

uerſ.4. ms.i. ἔτι λαλεῖ. cum vulg.

uerſ.5. ſcribendum in tex. ut mss.8. [διότι μετέθηκεν]

uerſ.8. ſcribendum in tex. ut mss. 8. [ἐξελθεῖν εἰς τὸν τόπον] cum vulg.

uerſ.9. ſcribendum in tex. ut mss. 8. [πίστει παρῴκησεν εἰς γῆν τῆς] cum Vulg.

uerſ.11.mss.6. καὶ αὐτὴ σάῤῥα δύναμιν εἰς.

uerſ.29.ms.i. ὧν αἰγύπτιοι κατεποντίσθησαν.

uerſ.39.ms.i. τὰς ἐπαγγελίας.

Cap.12.

Cap. 12.

uerſ.1. ſcribendũ in tex. ut mss.8. (καὶ τὴν εὐπερίστατον ἁμαρτίαν)
uerſ.2. ms.i. ἐν δεξιᾷ τε τοῦ Θεοῦ.
uerſ.3. ſcribendum in tex. ut mss.8. (ἀναλογίσασθε γὰρ τὸν) cum vulg.
uerſ.7. mss.2. εἰς παιδείαν ὑπομένετε.
uerſ.13. legendum in tex. ut mss.8. (καὶ τροχιὰς ὀρθὰς) cum vulg.
uerſ.18.ms.i. καὶ γνόφῳ, καὶ ζόφῳ, καὶ θυέλλῃ.
uerſ.25.mss.3. ὁ τὸν ἀπ' οὐρανῶν ἀποστρεφόμενοι. cum Vulg.

Cap. 13.

uerſ.9. ſcribendum in tex.ut mss.7.(μὴ παραφέρεσθε) cum vul.
uerſ.12.ms.i. ἔξω τῆς πόλεως ἔπαθε.
uerſ.14. corrigendum in tex.iuxta mss.8. (ἀλλὰ τὴν μέλλουσαν ἐπιζητοῦμεν) cum vulg.
uerſ.21. addendum in tex. ut legunt mss. 7. (εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν. cum vulg.

IACOBI EPISTOLA Catholica.

Cap. 1.

uerſ.3. ms.i. τὸ δοκίμιον ὑμῶν κατεργάζεται.
uerſ.18.ms.i. ἀπαρχὴν τῶν αὐτοῦ κτισμάτων.
uerſ.19.mss.2. ἴστε ἀδελφοί μου ἀγαπ. cum vulg.
ibidem ms.i. ἔστω δὲ πᾶς ἄνθρωπος. cum vulg.
uerſ.21. ſcribendum in textu, ut mss. 7. (ἐν πραΰτητι)
uerſ.23.mss.4. ἀκροατὴς νόμου ἐστί.
uerſ.25.ms.i. καὶ παραμείνας, οὐκ ἀκροατὴς.
uerſ.26.mss.2. θρησκὸς εἶναι, μὴ χαλιναγ. cum vulg.

Cap. 2.

uerſ.4. ſcribendum in tex. ut mss. 6. (οὐ διεκρίθητε ἐν ἑαυτοῖς) cum vulg.
uerſ.10.mss.i. ὅλον τὸν νόμον πλέσει.
uerſ.13.mss.4. ἔλεος κρίσεως.
ms.i. κατακαυχᾶται δὲ ἔλεος. cum vulg.
uerſ.18.ms.i. δεῖξόν μοι τὴν πίστιν σου χωρὶς τῶν ἔργων, κἀγὼ δείξω σοι ἐκ τῶν ἔργων μου τὴν πίστιν. cum vulg.
uerſ.24.mss.2. ὁρᾶτε, ὅτι ἐξ. cum vulg.

Cap.3.

Cap. 3.

uerſ.2. mss.3. δυνάμενος χαλιναγ.
uerſ.5. ms.i. ἰδοὺ ἡλίκον πῦρ. cum vulg.
uerſ.6. mss.2. τῆς ἀδικίας. ἡ γλῶσσα καθίσταται. cum vulg.
uerſ.10. ſcribendum in tex. ut mss.7. (οὐ χρὴ ἀδελφοί μου ταῦτα) cum vulg.
uerſ.12.mss.3. οὕτως οὐδὲ μία πηγή.
uerſ.13. legendum in tex.ut mss. 5. (τίς σοφὸς καὶ ἐπιστήμων ἐν ὑμῖν;) cum vulg.
uerſ.17. ſcribendum in textu, ut mss.6. (ἐλέους καὶ καρπῶν ἀγαθῶν) cum vulg.
uerſ.18. ſcribendum in textu ut mss. 8. (καρπὸς δὲ δικαιοσύνης)

Cap. 4.

uerſ.6. ſcribendum in tex. ut mss. 8. (ὁ Θεὸς ὑπερηφάνοις ἀντιτάσσεται) cum vulg.
uerſ.11.mss.2. ἀδελφοῦ, ἢ κρίνων. cum vulg.
uerſ.12.mss.4. ὁ νομοθέτης καὶ κριτὴς ὁ δυνάμ. cum vulg.
ibidem mss.2. τίς εἶ ὁ κρίνων τὸν πλησίον; cum Vulg.
uerſ.13.mss.2. σήμερον ἢ αὔριον. cum vulg.
uerſ.14.mss.4. ἀτμὶς γάρ ἐστιν ἡ πρὸς ὀλίγον φαινομένη.
ibidem ms.i. ἔπειτα δὲ ἀφανιζομένη. ms.i. ἔπειτα καὶ ἐφανιζ.

Cap. 5.

uerſ.4. ſcribendum in textu ut mss. 8. (τὰς χώρας ὑμῶν, ἀπεστερημένος)
verſ.5. ms.i. ἐθρέψατε τὰς σάρκας ὑμῶν.
ibidem ms.i. ὑμῶν ἐν ἡμέρᾳ σφαγῆς. cum vulg.
uerſ.10. ſcribendum in tex.ut mss. 5. (ἀδελφοὶ τῆς κακοπαθείας)
ibidem ſcribendū in tex.ut mss.5.(ἐν τῷ ὀνόματι Κυρίου)cū vulg.
uerſ.14. ſcribendum in tex.ut mss.8. (προσκαλεσάσθω τοὺς)
uerſ.15.ms.i. ἀφεθήσονται αὐτῷ. cum vulg.
uerſ.19.mss.2. ἀδελφοί μου, ἐάν τις. cum Vulg.
uerſ.20.mss.2. σώσει τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐκ θανάτου.

PETRI APOSTOLI
Catholica prima.

Cap. 1.

uerſ.11. ſcribendum in tex. ut mss. 8. (προμαρτυρόμενον)
uerſ.12.mss.2. ὑμᾶς πνεύματι ἁγίῳ. cum vulg.

uerſ.16.

uerſ.16. ſcribendum in textu, ut mss.7. (ἅγιοι γίνεσθε)
uerſ.16.ms.i. ἅγιοι ἔσεσθε, ὅτι. cum vulg.
uerſ.22.mss.2. τῆς ἀληθείας εἰς φιλαδελφίαν.
uerſ.24.mss.2. δόξα αὐτοῦ ὡς ἄνθος. cum vulg.

Cap. 2.

uerſ.2. ſcribendum in tex. ut mss. 7. (αὐξηθῆτε εἰς Σωτηρίαν) cum vulg.
uerſ.5. mss.5. εἰς ἱεράτευμα ἅγιον.
uerſ 6. ſcribendum in tex. ut mss. 5. (διότι περιέχει ἡ γραφὴ) cum vulg.
uerſ.8.ms.i. ἀπειθοῦντες, εἰς ὃ καὶ. cum vulg.
uerſ.9. mss.2. τὰς ἀρετὰς ἐξαγγέλλητε. cum vulg.
uerſ.12. ſcribendum in tex. ut mss. 8. (ἐν ᾧ καταλαλοῦσι. cum vulg.
uerſ.16. ſcribendum in textu, ut mss. 8. (ἀλλ' ὡς δοῦλοι Θεοῦ)
uerſ.17. ſcribendum in textu, ut mss. 8. (τὴν ἀδελφότητα ἀγαπήσατε)
uerſ.19.ms.i. τοῦτο γὰρ χάρις παρὰ Θεῷ.
ibidem ms.i. εἰ διὰ Συνείδησιν ἀγαθὴν ὑποφ.
uerſ.21.mss.5. εἰς τοῦτο γὰρ καὶ ἐκλήθητε.
uerſ.24.mss.2. οὗ τῷ μώλωπι ἰάθητε. cum vulg.

Cap. 3.

uerſ.6. ms.i. ὑπήκουε τῷ Ἀβραάμ. cum vulg.
uerſ.7. ſcribendū in tex. ut mss.6. (χάριτος ζωῆς) cum vulg.
ibidem ſcribendum in textu ut mss. 5. (εἰς τὸ μὴ ἐγκόπτεσθαι) cum Vulg.
uerſ.9. ms.i. ἵνα εὐλογίας κληρονομ.
uerſ.16.ms.i. ἀλλὰ μετὰ πραΰτητος καὶ φόβου. cum vulg.
ibidem mss.2. τῇ ἀγαθῇ ἐν Χριστῷ ἀναστροφῇ.
uerſ.21. ſcribendū in tex.ut mss.8. (ὃ ἀντίτυπον νῦν)cum vulg.
uerſ.21.ms.i. δι' ὕδατος καὶ ὑμᾶς ἀντίτυπον νῦν σώζει βάπτισμα.

Cap. 4.

uerſ.1. ſcribendum in textu ut mss.6.(ὅτι ὁ παθὼν σαρκὶ)
uerſ.1. mss.2. ὅτι ὁ παθὼν ἐν Σαρκί. cum vulg.
ibidem ms.i. πέπαυται ἁμαρτίαις.
uerſ.3. mss.3. ἀρκετὸς γὰρ ὁ παρεληλυθώς. cum vulg.
uerſ.9. ms.i. κατὰ ἄνθρωπον Σαρκί.
uerſ.8. ſcribendū in tex. ut mss.8.(καλύπτει πλῆθος) cum vulg.
uerſ.11. legendum in tex.ut mss.6.(ἧς χορηγεῖ ὁ Θεός) cum vulg.

uerſ.14.

uerſ. 14. mſs. 2. ὅτι τὸ τῆς δόξης καὶ δυνάμεως. καὶ τὸ τοῦ Θεοῦ πνεῦμα ἐφ ὑμᾶς ἀναπαύεται. cum vulg.
uerſ. 16. mſs. 2. τὸν Θεὸν ἐν τῷ ὀνόματι τούτῳ. cum vulg.
uerſ. 19. mſ. i. ἐν ἀγαθοποιίαις. cum vulg.

Cap. 5.

uerſ. 5. mſ. i. ἀλλήλοις τὴν ταπεινοφροσύνην. cum vulg.
uerſ. 5. legendum in tex. ut mſs. 8. (ἐγκομβώσασθε)
uerſ. 8. ſcribendum ut mſs. 5. in tex. (ὅτι ὁ ἀντίδικος ὑμῶν) cum vulg.
uerſ. 8. mſs. 4. περιέρχεται ζητῶν. cum vulg.
ibidem mſs. 4. τινὰ καταπιεῖν.
uerſ. 12. mſs. 2. εἰς ἣν στῆτε.
uerſ. 14. mſ. i. ἐν φιλήματι ἁγίῳ. cum vulg.

PETRI APOSTOLI EPISTOLA Secunda.

Cap. 1.

uerſ. 1. mſs. 5. Συμεὼν Πέτρος.
uerſ. 5. mſs. 4. καὶ αὐτὸ δὲ τοῦτο.
verſ. 10. mſ. i. σπουδάσατε, ἵνα διὰ τῶν καλῶν ἔργων βεβαίαν ὑμῶν τὴν. cum vulg.
uerſ. 11. ſcribendum in tex. ut mſs. 5. (τοῦ Κυρίου ἡμῶν καὶ Σωτῆρος Ἰησοῦ Χρ.) cum vulg.
uerſ. 16. mſ. i. ἀλλ᾽ αὐτόπται γενηθέντες.
uerſ. 21. mſ. i. ἐλάλησαν ἀπὸ Θεοῦ ἄνθρωποι.

Cap. 2.

verſ. 2. mſs. 4. δι᾽ ἃς ἡ ὁδὸς τῆς ἀληθείας.
uerſ. 3. mſs. 5. οὐ νυστάξει.
uerſ. 4. mſ. i. εἰς κρίσιν κολαζομένους τηρεῖν. cum vulg.
uerſ. 9. ſcribendum in tex. ut mſs. 5. (ἐκ πειρασμοῦ ῥύεσθαι) cum vulg.
uerſ. 10. ſcribendum in tex. ut mſs. 8. (καὶ Κυριότητος καταφρονοῦντας) cum vulg.
uerſ. 13. mſ. i. ἐντρυφῶντες ἐν ταῖς ἀγάπαις αὐτῶν) cum vulg.
uerſ. 14. mſ. i. καὶ ἀκαταπαύστου ἁμαρτίας. cum Vulg.
uerſ. 15. mſs. 2. Βαλαὰμ τοῦ Βεώρ.
uerſ. 17. mſs. 2. καὶ ὁμίχλαι ὑπὸ λαίλαπος ἐλαυνόμ.
ibidem mſs. 3. εἰς αἰῶνας τετήρηται.

ibidem ms.i.	τοῦ σκότους τετήρηται. cum vulg.
uerſ.18.	ſcribendum in textu ut mss. 5. (σαρκὸς ἀσελγείας. cum vulg.
uerſ.18.mss.5.	τοὺς ὄντως ἀποφυγόντας. ms.1. ἀποφθέγγοντας. cum vulg.

Cap. 3.

uerſ.3. mss.2.	ἐν ἐμπαιγμονῇ ἐμπαῖκται. cum vulg.
uerſ.5. mss.4.	καὶ δι᾽ ὕδατος συνεστῶτα.
uerſ.10.	ſcribendum in tex. ut mss. 8. (καὶ στοιχεῖα καυσούμενα τακήσεται)
uerſ.10.	impreſſi cum vulg. στοιχεῖα δὲ καυσούμενα λυθήσονται).
uerſ.16.mss.2.	ἐν αἷς ἐστὶ δυσνόητα.
uerſ.18.	ſcribendum in tex. ut mss.8. (καὶ νῦν, καὶ εἰς ἡμέραν αἰῶνος) cum vulg.

IOANNIS EPISTOLA
Canonica Prima.

Cap. 1.

uerſ.3.	corrigendum in tex.ut legunt mss. 8. (ἀπαγγέλλομεν ὑμῖν) cum vulg.
uerſ.3. ms.i.	καὶ ἡ κοινωνία ἡ ἡμετέρα. cum vulg.
uerſ.9.	ſcribendum in tex.ut mss.7. (καὶ ἔστιν αὕτη ἡ ἀγγελία.) cum vulg.

Cap. 2.

uerſ.6.mss.2.	καὶ αὐτὸς περιπατεῖν. cum vulg.
uerſ.7. mss.2.	ἀγαπητοί, οὐκ ἐντολὴν καινὴν. cum vulg.
uerſ.7. mss.2.	ὃν ἠκούσατε. πάλιν ἐντολὴν cum vulg.
uerſ.12.mss.3.	ἔγραψα ὑμῖν παιδία.
uerſ.13.	ſcribendum in textu, ut mss.8. (ὅτι ἐγνώκατε τὸν πατέρα)
uerſ.13.	impreſſi cum vulg. (ὅτι ἐγνώκατε τὸν ἀπ᾽ ἀρχῆς)
uerſ.13.	vocem γράφω, mutandum in, ἔγραψα, iuxta mss. 8.
uerſ.23.mss.2.	οὐδὲ τὸν πατέρα ἔχει. ὁ ὁμολογῶν τὸν υἱὸν, καὶ τὸν πατέρα ἔχει. ὑμεῖς ὃ ἠκούσατε. cum vulg.
uerſ.27.ms.i.	ἀπ᾽ αὐτοῦ, μενέτω ἐν ὑμῖν. cum Vulg.
ibidem ms.i.	ἀλλ᾽ ὡς τὸ αὐτὸ πνεῦμα.
ms.i.	ἀλλ᾽ ὡς τὸ αὐτοῦ χρίσμα. cum Vulg.
ibidem mss.2.	ἐδίδαξεν ὑμᾶς μένετε ἐν αὐτῷ. cum Vulg.
uerſ.29.	ſcribendum in textu, ut mss. 5. (ἐξ αὐτοῦ γεγέννηται) cum vulg.

Cap. 3.

uerſ.1. mss.2. κληθῶμεν, καὶ ἐσμέν.
uerſ.5. mss.2. ἵνα τὰς ἁμαρτίας, ἄρῃ.
uerſ.14.ms.1. ὁ μὴ ἀγαπῶν μένει ἐν τῷ θανάτῳ. cum Vulg.
uerſ.16. ſcribendum in textu, ut mss. 8. (ἐν τούτῳ ἐγνώκαμεν τὴν ἀγάπην, ὅτι ἐκεῖνος)
uerſ.16. impreſſi cum vulg. τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ, ὅτι.
uerſ.17. ſcribendum in tex. ut mss. 5. (τὰ σπλάγχνα αὐτοῦ ἀπ' αὐτοῦ) cum Vulg.
uerſ.23.ms.1. ἵνα πιστεύωμεν τῷ υἱῷ αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστῷ.
ibidem mss.2. ἐντολὴν ἡμῖν. cum Vulg.
uerſ.24. ſcribendum in textu, ut mss.8. (καὶ αὐτὸς ἐν αὐτῷ. καὶ ἐν) cum Vulg.

Cap. 4.

uerſ.3. ſcribendum in tex.ut mss. 8. (καὶ τοῦτο ἐστι τὸ τοῦ ἀντιχρίστου)
uerſ.6. ms.1. ἐν τούτῳ γινώσκομεν τὸ πνεῦμα. cum Vulg.
uerſ.9. ſcribendum in tex.ut mss.8. (ἀπέσταλκεν ὁ Θεὸς εἰς τὸν)
uerſ.16. ſcribendum in tex. ut mss. 6. (καὶ ὁ Θεὸς ἐν αὐτῷ. ἐν τούτῳ) cum vulg.
uerſ.19.ms.1. ἡμεῖς ἀγαπῶμεν τὸν Θεὸν, ὅτι ὁ Θεὸς πρῶτος. &c. cu vulg.

Cap. 5.

uerſ.2. ms.1. καὶ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ ποιῶμεν. cum vulg.
verſ.5. ms.1. τίς ἐστι δὲ ὁ νικῶν.
uerſ.6. ſcribendum in tex.ut mss.8: [ἀλλ' ἐν τῷ ὕδατι καὶ τῷ αἵματι]
uerſ.7. mss.8. ὅτι τρεῖς εἰσιν οἱ μαρτυροῦντες, τὸ πνεῦμα, καὶ τὸ ὕδωρ καὶ τὸ αἷμα. καὶ οἱ τρεῖς εἰς τὸ ἕν εἰσι. εἰ

Porrò totus ſeptimus verſus hujus Capitis deſideratur in 8.mss.Codd.Græcis, ſcilicet, ὅτι τρεῖς εἰσιν οἱ μαρτυροῦντες ἐν τῷ οὐρανῷ, ὁ Πατὴρ, καὶ ὁ Λόγος, καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα. καὶ οἱ τρεῖς εἰς τὸ ἕν εἰσι. Sed quia citatur à Sanctis Patribus, tum ante Arianorum tempora à S. Cypriano, quem etiam citat Fulgentius lib.contra Arianos ad x. obiectiones eorumdẽ, Libro de Vnitate Eccleſiæ Catholicæ, his verbis: *Et iterum de Patre, & Filio, & Spiritu Sancto ſcriptum eſt, & hi tres unum ſunt.* tum furente paſſim, & devaſtante omnia Arianorum hereſi, à S.Athanaſio in Opuſculo, cui prænotatus eſt titulus, Diſputatio

cum

cum Ario Nicææ habita;his verbis: περὶ δὲ τούτοις πᾶσιν Ιωάννης φάσκει, καὶ οἱ τρεῖς τὸ ἕν εἰσιν. hoc eſt: *Præter hæc omnia Ioannes inquit ; Et hi tres unum ſunt.* & ſumit Athanaſius hæc verba ex 7. non 8. verſu, cùm expreſsè agat de Conſubſtãtialitate trium Divinarum Perſonarum; idcircò verſus integer in tex.Græco relictus eſt, iuxta veritatem Lat. Vulg. editionis, & impreſſos etiam Codd.Græcos.

ucrſ.13.mss.2. ταῦτα ἔγραψα ὑμῖν, ἵνα εἰδῆτε.

ucrſ.20. ſcribendum in tex.ut mss.7. [ἵνα γινώσκωμεν τὸν ἀληθινόν· καὶ ἐσμὲν]

ucrſ.20.ms.i. τὸν ἀληθινὸν Θεόν. καὶ ἐσμὲν.

ucrſ.20. ſcribendum in tex.ut mss.8. [καὶ ἡ ζωὴ ἡ αἰώνιος]

IOANNIS EPISTOLA Secunda.

Cap. 1.

ucrſ.7. mss.3. ἐξῆλθον εἰς τὸν κόσμον. cum vulg.

ucrſ.8. mss.2. ἵνα μὴ ἀπολέσητε ἃ εἰργάσασθε, ἀλλὰ μισθὸν πλήρη ἀπολάβητε. cum Vulg.

verſ.12.ms.i. ἐλπίζω γὰρ ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς. cum vulg.

ibidem ms.i. ἵνα ἡ χαρὰ ὑμῶν. cum Vulg.

IOANNIS EPISTOLA Tertia.

Cap. 1.

ucrſ.4. μειζοτέραν ταύτης ἔχω.

ucrſ.5. ms.i. μισθὸν ποιεῖς, ὃ ἐάν.

ibidem mss.2. καὶ τοῦτο ξένους. cum Vulg.

ucrſ.7. ms.i. ἀπὸ τῶν ἐθνικῶν.

ucrſ.10. corrigendum in tex. ut legunt mss. 8. [ὑπομνήσω αὐτοῦ τὰ] cum vulg.

ucrſ.12.mss.3. καὶ οἶδας ὅτι. cum vulg. ms.i. καὶ οἴδαμεν ὅτι.

ucrſ.15.ms.i. ἀσπάζου τοὺς ἀδελφοὺς κατ᾽.

IVDAE EPISTOLA
Catholica.

Cap. 1.

uerſ.1. mss.2. πατρὶ ἠγαπημένοις. cum vulg.
uerſ.3. mss.2. περὶ τῆς κοινῆς ἡμῶν σωτηρίας.
uerſ.3. ſcribendum in tex.ut mss.8. [τῇ ἅπαξ παραδοθείσῃ]
uerſ.4. mss.3. καὶ τὸν μόνον δεσπότην, καὶ Κύριον ὑμῶν Ἰησοῦν Χρ. cum Vulg.
mss.5. καὶ τὸν μόνον δεσπότην, Θεόν, καὶ Κύριον ἡμ. &c.
uerſ.5. ms.i. εἰδότας ἅπαξ τοῦτο, ὅτι. ms.i. εἰδότας ἅπαξ πάντα, ὅτι Ἰησοῦς λαόν. cum vulg.
uerſ.9. ms.i. ὅτε Μιχαὴλ ὁ Ἀρχάγγελος τῷ διαβόλῳ. cum vulg.
uerſ.12. ſcribendum in textu, ut mss.8. (συνευωχούμενοι ἀφόβως) cum vulg.
uerſ.15.ms.i. καὶ ἐξελέγξαι.
ibidem mss.3. τοὺς ἀσεβεῖς περὶ πάντων. cum vulg.
uerſ.18.mss.2. ἐπ' ἐσχάτου τοῦ χρόνου ἐλεύσονται ἐμπαῖκται. cum vulg.
uerſ.22.23.ms.i. καὶ οὓς μὲν ἐλέγχετε διακρινομένους, οὓς δὲ σώζετε, ἐκ πυρὸς ἁρπ. cum vulg.
mss.2. addunt οὓς δὲ ἐλεεῖτε ἐν φόβῳ, μισοῦντες καὶ. cum vulg.
uerſ.25.mss.2. μόνῳ Θεῷ Σωτῆρι ἡμῶν διὰ Ἰησοῦ Χρ. Κυρίου ἡμῶν δόξα καὶ. cum vulg.
ibidem ms.i. δόξα καὶ μεγαλοπρέπεια. cum vulg.

APOCALYPSIS.
Ex Collatione mss. quatuor antiquorum.

Cap. 1.

uerſ.1. ms.i. non legit verba hæc [καὶ ἃ εἰσὶ, καὶ ἃ χρὴ γενέσθαι μετὰ ταῦτα] cum vulg.
uerſ.3. ms.i. ὁ ἀναγινώσκων καὶ ἀκούων τοὺς. cum vulg.

Cap. 2.

uerſ.1. legendum in tex.ut mss.4. [τῷ ἀγγέλῳ τῆς ἐν Ἐφέσῳ ἐκκλησίας γράψον. cum vulg.
uerſ.7. ms.i. ὅ ἐστιν ἐν τῷ παραδείσῳ τοῦ Θεοῦ μου. cum vulg.
uerſ.9. mss. 2. ἐκ τῶν λεγόντων ἰουδαίους εἶναι. cum Vulg.
uerſ.15.mss.2. τῶν Νικολαϊτῶν ὁμοίως. μετανόησον οὖν. cum vulg.

verſ.17.

uerſ.17.ms.i. δώσω αὐτῷ τοῦ μάννα τοῦ κεκρυμμένου. cum vulg.
uerſ.17. ſcribendum in textu mss. 4. [ὃ οὐδεὶς οἶδεν, εἰ μὴ ὁ] cum vulg.
uerſ.20.ms.i. ἀλλ' ἔχω κατὰ σοῦ πολύ, ὅτι.
uerſ.22.ms.i. ἐκ τῶν ἔργων αὐτῶν. cum Vulg.
uerſ.25.ms.i. ἄχρις οὗ ἀνοίξω.

Cap. 3.

uerſ.4. ms.i. οἳ οὐκ ἐμόλυναν. cum Vulg.
uerſ.7. ms.i. καὶ οὐδεὶς κλείσει. καὶ ὁ κλείων, καὶ οὐδεὶς ἀνοίξει.
ms.i. ὁ ἀνοίγων, καὶ οὐδεὶς κλείσει αὐτήν, εἰ μὴ ὁ ἀνοίγων. καὶ κλείων, καὶ οὐδεὶς ἀνοίξει.
uerſ.12. ſcribendum in tex. ut mss. 4. [καὶ γράψω ἐπ' αὐτὸν τὸ ὄνομα]
uerſ.18.ms.2. καὶ μὴ φανερωθῇ ἡ αἰσχύνη. cum vulg.
ibidem mss.2. καὶ κολλούριον, ἵνα ἐγχρίσῃ τοὺς ὀφθαλ.
uerſ.20.ms.i. τὴν θύραν εἰσελεύσομαι πρὸς. cum vulg.

Cap. 4.

uerſ.3. ms.i. ὅρασις σμαραγδίνων.
uerſ.4. mss.2. καὶ ἐπὶ τοὺς θρόνους εἴκοσι τέσσαρας πρεσβυτέρους. cum vulg.
uerſ.6. ſcribendum in textu, ut mss. 3. (ὑαλίνη)
uerſ.7. mss.2. ἔχον πρόσωπον ἀνθρώπου.
uerſ.8. mss.3. λέγοντες· ἅγιος, &c. mss.2. ἅγιος. ἅγιος, ἅγιος Κύριος. cum vulg.
uerſ.10. ſcribendum in tex. ut mss. 4. [καὶ βαλοῦσι τοὺς στεφάνους]
uerſ.11. ſcribendum in tex. ut mss. 4. [εἰσιν, καὶ ἐκτίσθησαν] cum vulg.

Cap. 5.

uerſ.2. mss.2. ἐν φωνῇ μεγάλῃ.
uerſ.5. mss.2. ὁ ἀνοίγων τὸ βιβλίον, καὶ τὰς ἑπτά.
uerſ.6. ſcribendum in tex. ut mss. 4. [καὶ εἶδον ἐν μέσῳ τοῦ θρόνου]
uerſ.6. impreſſi cum vulg. καὶ εἶδον, καὶ ἰδοὺ ἐν μέσῳ τοῦ θρόνου.
uerſ.6. corrigendum in tex. mendum, & legendũ cum mss. 4. [ὡς ἐσφαγμένον]
uerſ.7. 8. legendum in tex. ut mss. 4. (ἐπὶ τοῦ θρόνου. καὶ ὅτε ἔλαβε τὸ βιβλίον.
uerſ.10. ſcribendum in tex. ut mss 3. (καὶ βασιλεύσουσιν ἐπὶ τῆς γῆς)
uerſ.13. ms.i. καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς, πάντας ἤκουσα.

Cap. 6.

uerſ.1.2. mss.2. ἔρχου, καὶ ἴδε. Καὶ ἰδοὺ ἵππος λευκός.
uerſ.3.4. ms.i. ἔρχου καὶ ἴδε. καὶ ἐξῆλθεν ἄλλος ἵππος. cum Vulg.
uerſ.5. mss.2. ἔρχου, καὶ ἴδε. καὶ ἰδοὺ ἵππος μέλας. cum vulg.
uerſ.7.8. mss.2. ἤκουσα τοῦ τετάρτου ζώου λέγοντος, ἔρχου καὶ ἴδε. καὶ ἰδοὺ ἵππος.
uerſ.8. mss.2. καὶ ὁ ᾅδης ἠκολούθει αὐτῷ. cum vulg.
uerſ.9. mss.2. τὰς ψυχὰς τῶν ἐσφαγμένων. cum vulg.
uerſ.11. ſcribendum in tex. ut mss.4.(καὶ ἐδόθη αὐτοῖς ἑκάστῳ στολὴ λευκή, καὶ ἐῤῥέθη αὐτοῖς, ἵνα ἀναπαύσωνται ἔτι χρόνον, ἕως οὗ πληρώσωσι καὶ οἱ. cum Vulg.
uerſ.12.ms.i. καὶ εἶδον, ὅτε ἤνοιξε τὴν. cum vulg.

Cap. 7.

uerſ.1. ſcribendum in tex.ut mss.4. (καὶ μετὰ τοῦτο εἶδον)
uerſ.1. mss.2. μήτε ἐπί τι δένδρον. cum vulg.
uerſ.3. corrigendum in tex.ut legunt mss.5. (μὴ ἀδικήσητε)
uerſ.9. mss.2. ἑστῶτας ἐνώπιον τοῦ θρόνου. mox. περιβεβλημένους.
uerſ.9. ſcribendum in tex.ut mss.4.(καὶ φοίνικας ἐν ταῖς)
uerſ.17. ſcribendũ in tex.ut mss.4.(ποιμαίνει αὐτοὺς, καὶ ὁδηγεῖ αὐτοὺς)
uerſ.17. impreſſi cum vulg. ποιμανεῖ αὐτοὺς, καὶ ὁδηγήσει αὐτοὺς.

Cap. 8.

uerſ.7. ſcribendum in textu ut mss.4.[κατεκάη, καὶ τὸ τρίτον τῶν δένδρων κατεκάη, καὶ πᾶς χόρτος.cum vulg.
uerſ.12.mss.2. τὸ τρίτον αὐτῶν, καὶ τὸ τρίτον αὐτῶν μὴ φανῇ, ἡ ἡμέρα, καὶ ἡ νὺξ ὁμοίως.
uerſ.13.ms.i. καὶ εἶδον, καὶ ἤκουσα ἑνὸς ἀγγέλου πετομένου, λέγοντος.
ibidem mss.2. φωνῇ μεγάλῃ, οὐαί, &c. cum vulg.

Cap. 9.

uerſ.4. ſcribendum in textu ut mss.4.(καὶ ἐῤῥέθη αὐταῖς)
uerſ.5. ſcribendum in tex. ut mss.4.(ἀλλ᾽ ἵνα βασανισθῶσι]
uerſ.5. impreſſi,& vulgata, ἀλλ᾽ ἵνα βασανίσωσι.
uerſ.5. mss.3. ὅταν παίσῃ ἄνθρωπον.
uer.6. corrigendum in tex.ut mss.2.(ζητήσουσιν οἱ ἄνθρωποι τὸν θάνατον) cum vulg.
uerſ.7. ſcribendum in tex.ut mss.4.(ἡτοιμασμένοις εἰς) cũ vulg.
uerſ.9.mss.2. ἁρμάτων πολλῶν.
verſ.10.ms.i. καὶ κέντρα ἐν ταῖς οὐραῖς αὐτῶν. ἐξουσίαν ἔχουσι. cum vulg.
uerſ.12.ms.i. ἔτι δύο οὐαί. Καὶ μετὰ ταῦτα καὶ ὁ ἕκτος ἄγγελος.
uerſ.14.ms.i. ἐν τῷ ποταμῷ. cum vulg.
uerſ.15. ſcribendum in textu,ut mss.4.(εἰς τὴν ὥραν, καὶ εἰς τὴν ἡμέραν, καὶ μῆνα, &c.cum vulg.

Cap. 10.

uerſ.1. ſcribendum in tex. ut mss.4. (καὶ ἡ ἶρις ἐπὶ)
uerſ.4. mss.2. βρονταί· καὶ μὴ αὐτὰ γράψῃς. cum Vulg.
uerſ.7. mss.2. καὶ ἐτελέσθη τὸ μυστήριον τοῦ Θεοῦ, ὡς εὐηγγέλισεν τοὺς.
uerſ.9. mss.2. λέγων αὐτῷ, δοῦναί μοι τὸ βιβλίον. cum vulg.
uerſ.10. mss.2. καὶ ἔλαβον τὸ βιβλίον.

Cap. 11.

uerſ.1. mss.2. non legunt illas voces (καὶ εἱστήκει ὁ ἄγγελος) cum vulg.
uerſ.2. mss.2. ἔκβαλε ἔξω, καὶ μὴ αὐτὴν μετρήσῃς.
uerſ.5. ms.1. καὶ εἴ τις αὐτοὺς θέλει ἀποκτεῖναι, οὕτως δεῖ αὐτόν.
uerſ.8. ms.1. ἐάσει ἐπὶ τῆς πλατείας τῆς πόλ.

Cap. 12.

uerſ.10. mss.2. ὅτι ἐβλήθη ὁ κατήγορος.
uerſ.11. ms.1. τῆς μαρτυρίας αὐτοῦ. cum Vulg.

Cap. 13.

uerſ.7. mss.2. ἐπὶ πᾶσαν φυλὴν, καὶ λαὸν, καὶ γλῶσσαν, καὶ. cum vulg.
uerſ.15. ſcribendum in tex. ut mss.4. (καὶ ποιήσῃ, ὅσοι ἂν μὴ προσκυνήσωσι τῇ εἰκόνι. cum Vulg.
uerſ.17. mss.3. τὸ χάραγμα, τὸ ὄνομα τοῦ θηρίου.
mss.1. τὸ χάραγμα τοῦ θηρίου, ἢ τὸν ἀριθμόν.

Cap. 14.

uerſ.1. mss.2. Καὶ εἶδον, καὶ ἰδοὺ τὸ ἀρνίον.
ibidem mss.2. καὶ μετ' αὐτοῦ ἀριθμὸς ἑκατόν.
uerſ.4. ſcribendum in tex. ut mss.4. (ὅπου ἂν ὑπάγῃ) cum Vul.
uerſ.6. mss.3. καὶ εἶδον ἄγγελον πετόμενον.
uerſ.7. mss.2. φοβήθητε τὸν Κύριον, καὶ δότε. cum vulg.
ibidem mss.2. καὶ προσκυνήσατε αὐτὸν τὸν ποιήσαντα τὸν οὐρανόν. cum Vulg.
uerſ.8. mss.2. ἣ πεπότικε πάντα τὰ ἔθνη.
uerſ.19. ms.1. καὶ λαμβάνει τὸ χάραγμα.
uerſ.12. mss.2. τῶν ἁγίων ἐστίν, οἱ τηροῦντες τὰς ἐντολάς. cum vulg.
uerſ.19. mss.2. εἰς τὴν ληνὸν τὴν μεγάλην τοῦ θυμοῦ τοῦ.

Cap. 15.

uerſ.6. mss.2. τὰς ἑπτὰ πληγὰς ἐκ τοῦ ναοῦ, οἳ ἦσαν. cum vulg.
uerſ.6. ſcribendũ in tex. ut mss.4. (λίνον, καθαρὸν λαμπρὸν, καὶ)
uerſ.8. mss.2. αἱ ἑπτὰ πληγαὶ τῶν ἑπτὰ ἀγγέλων. cum vulg.

Cap. 16.

uerſ.1. mss.2. ὑπάγετε, καὶ ἐκχέατε. cum vulg.
uerſ.3. mss.2. καὶ πᾶσα ψυχὴ ἀπέθανε.

uerſ.4. mss.2. καὶ ὁ τρίτος ἐξέχεε. cum vulg.
uerſ.4. mss.3. καὶ εἰς τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων. cum vulg.
uerſ.7. ſcribendum in tex. ut mss.4. (καὶ ἤκουσα τοῦ θυσιαστηρίου λέγοντος.
uerſ.7. impreſſi. καὶ ἤκουσα ἐκ τοῦ θυσιαστηρίου, λέγοντος.
uerſ.14.mss.2. εἰσὶ γὰρ πνεύματα δαιμονίων. cum vulg.
uerſ.16.ms.i. μαγεδδών.
uerſ.21.ms.i. μεγάλη ταλαντιαία.

Cap. 17.

uerſ.5. mss.2. τῶν πορνῶν καὶ τῶν βδελυγμάτων τῆς.
uerſ.8. ms.i. οἱ κατοικοῦντες τὴν γῆν. cum vulg.
ibidem ms.i. καὶ οὐκ ἔστι, καὶ πάρεστιν.
uerſ.11.ms.i. καὶ τοῦτο ὄγδοός ἐστι.
uerſ.17.mss.2. ἄχρι τελεσθῶσιν οἱ. cum vulg.

Cap. 18.

uerſ.3. mss.2. πεπώκασι πάντα τὰ ἔθνη. cum vulg.
uerſ.6. mss.2. καὶ διπλώσατε τὰ διπλᾶ, ὡς καὶ αὐτὴ, καὶ κατὰ τὰ ἔργα αὐτῆς.
uerſ.7. mss.2. βασανισμὸν καὶ πένθος. ὅτι. cum Vulg.
uerſ.9. mss.2. καὶ κλαύσουσι, καὶ πενθήσουσιν ἐπ᾽ αὐτῇ οἱ βασ.
uerſ.17.mss.2. καὶ πᾶς ὁ ἐπὶ τόπον πλέων, καί.

Cap. 19.

uerſ.13.mss.2. καὶ κέκληται τὸ ὄνομα αὐτοῦ.

Cap. 20.

uerſ.2. mss.2. ὅς ἐστι διάβολος καὶ Σατανᾶς.
uerſ.4. mss.2. μετὰ τοῦ Χριστοῦ τὰ χίλια ἔτη.

Cap. 21.

uerſ.12.mss.2. ἅ ἐστιν ὀνόματα τῶν δώδεκα φυλῶν τῶν. cum vulg.
uerſ.20. ſcribendum in tex. ut mss. 3. (ὁ ἑνδέκατος ὑάκινθος) cum vulg.

Cap. 22.

uerſ.1. ms.i. ποταμὸν ὕδατος ζωῆς. cum vulg.
uerſ.3. ms.i. καὶ πᾶν κατάθεμα οὐκ ἔσται ἔτι. cum Vulg.
uerſ.7. ms.i. καὶ ἰδοὺ ἔρχομαι ταχύ. μακάριος. cum vulg.

Finis Collationum N.T. Gr. cum XXII. MSS.

LAVS DEO.

LIBRI CANONICI

Ex quibus verba vel ſententiæ allegantur, aut tractantur in Spicilegio Evangelico.

GEneſis. 372. 399. 402. 405. 420. 442.
Exodus. 378. 392. 397. 442.
Leviticus. [illegible]
Numeri. 372. 380. 393.
Deuteronomium. 390. 391. 429.
Ioſue. 293. 447.
Iudices. 407.
I Regum. 369. 402. 407. 423. 433. 443.
II Regum. 383. 386.
III Regum. 355. 388. 403.
IV Regum. 368. 411.
I Paralipomenon. 371.
II Paralipomenon. 380.
Eſdras. 403. 435.
Eſther. 377.
Iob. 420. 425. 431.
Pſalmi. 370. 382. 402. 406. 407. 411. 415. 421. 423. 425. 426. 431. 435. 441.
Proverbia. [illegible]. 409. 441. 442. 446.
Canticum Cantic. 410.
Eccleſiaſtes. 393.
Iſaias 376. 385. 393. 442. 445.
Ieremias. 381. 383.
Ezechiel. 369. 381. 410.
Daniel. 369. 371. 405. 407. 409.
Prophetæ Minores. 376. 380. 381. 409. 434.
Maccabæi. 404. 427.
Evangeliorum quatuor indicare ſingillatim loca nihil attinet: quia multa ex omnibus in ſingulis ferè paginis citantur aut deſcribuntur.
Acta Apoſtolorum. 372. 373. 389. 429. 434. 439.
Epiſt. Pauli. 367. 372. 373. 410. 420. 421. 425. 431.
Epiſt. Petri. 381.
Epiſt. Ioan. 418.
Epiſt. Iudæ. 380.
Apocalypſis. 372. 377. 378. 432.

ELENCHVS AVTORVM

Aut Librorum non Canonicorum, qui citantur in Spicilegio Evangelico.

A

ADrichomius. 443.
Ambroſius. 436.
Angelus Caninius. 410.
Angelus Politianus. 432.
Anſelmus Laudunenſis. 410.
Anthologia. 378.
Apolinaris. 369.
Appianus. 410. 417.
Apuleius. 458.
Aquila. 405.
Arabs anonymus. 401.
Auguſtinus. 389. 415. 428. 429.

B

BAlthaſar Corderius. 438.
Baronius. 370. 422.
Beda. 448. & ſeq.
Berechoth. 374.
Buxtorfius. 407.

C

CAſaubonus. 422.
Caſſiodorus. 459.
Catena in Danielem. 369.
Chaldæus Paraphraſtes. 410.
Cicero. 379. 398. 410.

D

DOminicus Magrius. 434.
Druſius. 384. 302. 410.

E

EPiphanius. 428. 436. 457.
Eraſmus. 389.
Eucherius. 426.
Euripides. 410.
Euſebius. 407.
Euſtathius. 424.
Euthymius. 371. 422.

F

FAbricius Pignatellus . 379.
Franciſcus Griſendius . 446.

G

GAlatinus . 407.408.
Gregorius Nazianzenus.409.

H

HEnricus Stephanus . 432.
Herodotus . 432.
Heſychius . 385.
Heſychius alter . 441.
Hieronymus. 389.412.422.428.436.445.
445.459 & ſeq.
Hilarius.415.
Homerus . 409.
Horatius. 377.381.428.440.
Hugo Grotius. 438.

I

IO:Baptiſta Ionas . 434.
Ioannes Chryſoſt.397.436.
Ioannes Damaſcenus 430.
Iore Dea . 374.
Ioſephus Iudæus . 370.395.397.399.400.
401 417.441.448.
Ioſephus Scaliger . 437.
Irenæus . 456.457.
Iſidorus Peluſiota . 436.
Iſocrates . 425.
Iuſtinus Martyr . 396.408.411. 429.
Iuvenalis . 381.

L

LAurentius Valla . 432.
Lucianus . 426.

M

MAcer . 408.
Madda . 374.
Maldonatus . 436.438.
Margaritæ, liber Arabicus . 414.
Marianus . 458.
Martialis . 368.424.436.448.
Menochius . 423.
Midraſc Bereſcith . 389.442.
Midraſc Scemoth . 373.
Moed Katon . 373.

N

NIcolaus Damaſcenus . 401.
Nicolaus de Lyra . 447.
Nicolaus Smyrnæus . 448.& ſeq.
Nilus Rhodius. 395.

O

ORigenes . 405.

P

PAuius Fagius . 386.
Pauſanias . 440.
Perſius . 377.399.402.427.
Petavius . 436.437.
Petronius . 418.459.
Petrus Ciacconius . 413.
Petrus Martinius . 408.418.445.
Phavorinus . 422.
Philo Byzantius . 475.
Philo Iudæus . 386.
Philoſtratus . 459.
Pierius . 456.& ſeq.
Plautus . 377.440.
Plinius . 382.427.
Plutarchus . 458.
Propertius . 381.423.

Q

QVintilianus . 459.

R

RAbbi Benaa . 411.
Rabbi David Kimhi . 407.
Rabbi Ioſe . 411.
Rabbi Moſes Malmonides . 373.
Rabbi Samuel . 373.375.

S

SCelſceleth hacabala . 373.
Scille haggibarim . 374.
Schulchan Aruc . 374.
Sedulius . 413.
Seneca . 459.
Septuaginta . 385.406.425.
Serarius. 439.
Severus Sulpicius . 402.
Sidonius Apolinaris . 459.
Sirmondus . 418.
Stephanus de urbibus . 429.
Suetonius . 459.
Suidas . 422.
Symmachus . 406.

T

TErtullianus . 396.397.410.
Theodoretus . 405.406.
Theophylactus . 371.436.
Titus Boſtrenſis . 371.437.
Titus Livius . 368.388.
Toletus . 371.
Torniellus . 401.

V

VRanius . 416.

INDEX

INDEX
RERUM NOTABILIUM
in Spicilegio Euangelico.

A

ABBA Pater formula filiorum propria, qua ij à ſervis diſcernuntur.pag. *367. 368.*
Abias non homo ſimul viu ns cum Zacharia Patre Ioannis Baptiſtæ: ſed Princeps fuit vnius familiæ Sacerdotalis tempore Davidis Regis.*371.*
Abiathar quomodo dicatur à Chriſto apud Marcum fuiſſe Summus Sacerdos: cum id convenire potius videatur Patri eius Achimelecho.*369.433.*
Abominatio ſignificat Idolum.*369.*
Adulterium, Homicidium, & Apoſtaſia primis Eccleſiæ ſæculis irrevocabili anathemati ſubiecta 418.
Ædificio comparata Mulier.409.
Ager figuli qualis & cur parvi pretij. *378.*
Ager theſaurum habens quid ſignificet. *425.*
Amanis factum non pravum, iure tamen tractum in partem ſequiorem.*377.*
Amen vox conflata è primis literis trium nominum.*378.*
Anathematis triplex gradus.*373.*
Antipater genitor Herodis magni, fuit è Tribu Iuda.*401.*
Arcana connexio horum verborum: *Noli me tangere: nondum enim aſcendi &c.* *379.*

B

BArtholomæus Apoſt. idem cum Nathanaele *379.*
Benefici vox Principem ſonat. eius rei origo & ratio.*382.*
Boanerges ex qua origine. quid ſonet. *384.*
Byrſa Carthaginis Arx ſic à Græcis dicta; cum verum eius nomen fuerit Bozra. *430.*

C

CAbala, Traditio, & Lex oralis quid olim Hebræis, & quantę apud illos autoritatis.*373.*
Cæcorum & claudorum excluſio ex templo proverbialis & allegorica quid ſignificet.*385.*
Cæci & claudi quid deſignent in loco obſcuriſſimo 2.Reg.5. *386.*& ſeq.
Cananæus vox anceps ex duplici origine. *388.*& ſeq.
Capitolio iuſſum pendi à Iudæis didrachmum poſt excidium Ieroſolymæ.*399.*
Carbonum imputribilitas. *415.*
Caro & ſanguis periphraſis hominis. *389.*
Cenſuræ ingenioſa ratio per imitationem.*377.*
Cephas vox Hebræa & Syra Petram ſonans.*389.*
Character Chriſti proprius voce filij hominis expreſſus, quod ex Matre ſola ortus ſit.407.408.
Cherem ſecundus gradus anathematis Iudaici. *374.*
Circumlocutio hominis per corpus emphaſim habet libertatis.*38*..
Cœnatoria veſtis ſoli convivio ſerviens. *424.*
Comparativa Hebræi habent verba, non ſolum nomina. inde *odiſſe* dicunt, *minus amare*. *424.*
Concilij vox propriè reſtricta ad Sanedrin, ſive Synedrium magnum.419.
Corban & Corbona quid ſint.*422.*

D

DAnielis vaticinium de abominatione deſolationis quomodo & quando impletum.170.
Decem laudatores requiſiti olim ad teſtimonium morum.*416.*
Dedicatio Templi Ieroſolymitani triplex *403.*& ſeq.
Deſcriptio duplex a Quirinio, ſeu Cyrino facta.*396.*
Deſolationis abominatio quæ ſit,& cur ſic appelletur.*371.*
Didrachmum valet dimidium ſicli. *397.*
Dominus interdum eſt appellatio vice proprij nominis poſita.*369.*
Dormire per euphemiſmum uſurpatur ad ſignificandum mortem & res obſcœnas.*402.*
Drachma duplex; Attica & Alexandrina, quaru prior poſteriore dimidio minor erat,valens quartã partẽ ſicli. *398.*

Duo Principes Sacerdotum cur à Luca memorati, cùm vnicus eſſet in Synagoga Summus Pontifex. 433.

E

ESſeni proprias adhibent ad cibi ſumptionem veſtes, quas ſimul menſa ſurgebant, vt ſacras deponebant. 448.
Excommunicatio triplex Iudæis olim uſitata. 373. & ſeq.

F

FAbula informans dotes boni cuſtodis. 387.
Filius Hominis, cur Chriſtus dictus ſit. 405. & ſeq.

G

GAmaliel Pauli Magiſter vnus ex iis per quos propagata eſt vſq; a Moyſe traditio doctrinæ arcanæ. 373.
Gaudium quod Io: Baptiſta mũdo attulit, diverſum ab eo quod ex vino naſcitur. 441.
Gehenna vnde dicta, quid ſonet. 411.
Geſtu digitorum exprimendis numeris olim accommodati, quinam fuerint. 448. & ſeq.
Græci ſoliti ad ſuæ linguæ origines attrahere vel invita vocabula Exterarũ. 430.

H

HErodes quo regnãte natus eſt Chriſtus, fuit e Tribu Iuda. 400. 401.
Herodianorũ princeps dogma erat, Meſſiam non alium expectandum, quàm Herodem Magnum. 412.
Homicida cur dictus Diabolus, & eius criminis quando per Spiritum Sanctum conuictus. 420. 421.
Hydriæ ſex quas Chriſtus implevit vino ex aqua facto, libras fere bis mille ducentas tenuere. 413.

I

IEremiæ locus ex vulgatis codicibus eraſus, recitatus à Scriptore antiquo Arabe. 414.
Ignis Inferni vim habet ſalis. 415.
Induci in tentationem quantum diſtet ab incidere. 415. & ſeq.
Infernus quo die Mundi creatus ex Rabbinis. 411.
Iudicia in Portis apud Hebræos conſtituta. 390. 91. Quo numero Iudicum ibid. Cognoſcebat id Tribunal de Homicidio 421.
Iuſtitiæ nomine, uti & Concilij, Synedrium magnum intelligitur. 419.

K

KEpur Iudæis feſtum expiationis quo Pontifex ſemel ingrediebatur in Sancta Sanctorum. 376.

L

LApidatio ſumma pœna, quæ à Magno Synedrio decernebatur. 393.
Lithoſtrotus pars Tribunalis Magiſtratuũ Romanorum in Provincijs. 410.

M

MAccabæi vocabulum formatur ex initialibus literis quatuor dictionũ hebraicarum, quæ latinè hanc ſententiam reddunt: *Quis ſimilis tui in fortibus Domine?* 378.
Mammona quid, & unde dictum. 422.
Maranatha quid ſignificet apud Paulũ. 375
Metretæ quæ capacitas ſit. 413.
Mors ſæpe ſignificatur per adventum Domini. 376.
Myrrhatum vinum fuit guſtu amarum ob admixtionem myrrhæ, vim obſtupefaciendi habens: ideoque propinari Cruciarijs ſolitum. 423.

N

NAthanaël idem cum Bartholomæo Apoſtolo. 379.
Niddui prima ſpecies, & velut infimus gradus Anathematis Iudaici. 374.
Noſocomium dictũ hebraice *Bethcheſda*, quod vulgò legitur *Bethſaida*. 384.

O

OCimum ut proveniat cum maledictis & probris ſerendum. 427.
Ocima dicuntur contumelioſa verba. 427.
Operatio ſignificat negotiationem. 425.
Operibus ſuis quo ſenſu dicatur tres Orbis partes impleviſſe S. Paulinus. 426.
Os opprimere quid ſignificet Luc. xi. 428.

Para-

P

PAracliti propria ſignificatio. 417.
Paradiſus notionem ex origine habet loci leducti. 428.
Patrem ciere, hoc eſt nominatim appellare poſſe, Liberorum eſt, nec ſervis id licet. 368.
Patricij unde dicti ex Livio. 368.
Patris nomen propriè Deo convenit. 368.
Paulus Apoſtolus Cabalæ peritus 375.
Peccatum ad mortem Eccleſiaſticis & Exteris Scriptoribus olim memoratum, quod dicatur. 418.
Pharizæi à ſeparatione dicti. 429.
Phylacteria quid ſint. 429.
Piſcium ſpecies exactè centum quinquaginta tres. 389.
Pontifex anni illius apud Judæos dicebatur qui ſupplebat Pontificis vices in ſolemni cerimonia ingreſſus in Sancta Sanctorum. 434.
Portæ Inferi non prævalituræ Eccleſiæ, quid ſint. 431.
Principium qua notione legatur Ioan. viii. 25. 432.
Pſitace Civitas ad Tigrim, ubi videtur unguentum Nardi elaborari exquiſitius ſolitum, dictum inde Pſitacicum, & compendij cauſa corruptè, Piſticum. 429. 430.

Q

QVirinius idem qui Cyrinus Præfectus cenſui extraordinario. 395.

R

RAmi amputati ex arboribus hoſanna vocari, quam ob cauſam. 427.
Reges & Reguli Magnates dicti. 435.

S

SAbbatum ſecundo primum quod verè fuerit, & cur ſic dictum. 437. & ſeq.
Sadducæi à Sadoco Sectæ autore denominati. 439.
Scematha ſummus apex anathematis Iudaici. 375. Vnde ſit: & quare cum ita ſcribatur, tamen pronuncietur *Maranatha*. ibid.
Scenopegiæ ritus adumbrant Adventum Meſſiæ. 427.
Scire interdum ſignificat manifeſtare. 440.
Sic, videtur poſitum Ioan. xxi. pro ſi ſic. 441.
Sicera quid ſit. 441.
Signa Romana Templo illata à militibus id expugnare conantibus, fuere abominatio deſolationis ſtans in loco ſacro. 370.
Soni affinis voces, etſi diverſis ſcriptæ literis, invicem confunduntur, etiam interdum ab accuratis. 423. 424.
Spicæ quæ offerebantur die 2. Azymorum hordeaceæ erant, eæque toſtæ, non triticeæ maturæ. 437.
Stella quæ Magos duxit, biennio ante Chriſti ortum videri cepta. 443. & ſeq.
Synagogæ quid vocarentur apud Iudæos. 372.
Synedrij magni origo, autoritas, numerus &c. 390. & ſeq.

T

TAbulæ cēſuales deſcriptionis à Quirinio factæ quando Chriſtus eſt natus, diù Romæ ſervatæ, & oſtenſæ. 396. 397.
Templi ſecundi ædificatio quot annis duraverit. 435.
Templum Ieroſolymitanum à Tito incenſum poſtquam illud vi capere non potuit. 370.
Tenebræ exteriores quid ſint. 445.
Tollere crucem quid ſit. 95.
Tolli in ſublime ſenſu peculiari poſitum à S. Luca. 416.
Tranſnominationes Perſonarum & Vrbiū olim vſitatæ. 381.
Tribunalia duo apud Hebræos, quorum ſuperius Concilium, aliud Iudicium in Evangelio vocatur. 390. & ſeq.

V

VÆ quatuordecies replicatum legitur in prima apud Geneſim vini mentione. 442.
Vices, ſive Ephemeriæ Aaronicorum Sacerdotum viginti quatuor fuerunt: & harum una dicta eſt Abiæ. 371. Ejus inſtitutionis origo & ordo. ibid.
Vocabulum Virgo prout reſpondet Hebræo nomini, *alma*, emphaſim habet perpetuæ in eo ſtatu perſeverantiæ. 445. & ſeq.

INDEX
RERUM MEMORABILIUM
in Catena Patrum Græcorum ad Evangelium S. Marci.

A

ABiathar cur dicatur à Chriſto Princeps Sacerdotum, cum pro eo Liber Regum Achimelechum nominet. pag.57.58.59.
Abnegare ſemetipſum quid ſit.174.176.
Abominatio deſolationis quid ſit.285.287
Acrides, quo Græco nomine Locuſtæ exprimuntur, ſignificant tenera cacumina herbarum. 11 Etiam inſecta quædam acrides vocantur.ibid.
Adamus olim ſepultus ubi Chriſtus poſtea crucifixus eſt.348.
Adoleſcens, qui nudus aufugit relicta Sindone, quis fuerit.327.328.
Adrianus Imperator Templi Iudaici fundamenta eruens, liberavit fidem Chriſti non remanſurum in eo lapidem ſuper lapidem prædicentis.276.277.
Adultera Idololatriam ſignificat.177.
Æſtas cur vocetur ſecundus Salvatoris adventus.295.
Æſtas iuſtis tantum erit; reprobis verò hiems.295.
Agricolæ & Doctoris in iaciendo ſemine differentia.81.
Amor proximi indicium eſt amoris Dei 268.
Amor Dei ex amore noſtri ſumitur.270.
Angelis cur comparentur qui non nubunt 266.
Angulus Eccleſia cur dicta.257.
Animæ iactura incomparabilis.175.
Anima tempore medio inter mortem & reſurrectionem à quibus operationibus vacet.266.
Antichriſti tyrannis tribus annis cum dimidio duratura, ex Daniele.288.
Arbitrium invitato relinquere, ad eum fortibus trahendum valet.174.
Archiſynagogi fides dimidiata.112.

B

BAlbus eſſe non poteſt, ſurdus ex matris utero.156.
Baptiſmus Ioannis in quo à Chriſti Baptiſmo differat.10.11.15.
Baptiſmus Ioannis medius inter Iudaicum & Chriſtianum.18
Baptiſmus cur dicta mors Chriſti.281.
Bella quatenus à Deo immitti dicantur; etſi ab hominum voluntate ſint 280.
Beneficium accipit qui Deo dat.137.
Beſtiæ Dæmones appellari quam ob cauſam.21.
Bethania ſignificat domum obedientiæ; 244.
Bethſaida magnæ infidelitatis rea.168.
Bethſaida *Domum venatorum* ex Hebræo ſonat.168.
Blaſphemia in Spiritum Sanctum, rebellio in Dei Regnum eſt.73.74.
Blaſphemia in Spiritum Sanctum ideo irremiſſibilis dicitur à Chriſto; quia cum ſic loquebatur, nondum is baptiſmum inſtituerat.73.74.
Bonum non clarè videtur niſi à ſe illi admoventibus.83.

C

CAlceamenta negata & conceſſa miſſis ad prædicandum Apoſtolis variè affirmantes Evangeliſtæ, vera omnes dixiſſe demonſtrantur.120.121.122.
Calceamenta portare & ſolvere, an duo ſint diverſo tempore à Ioanne dicta; an unum diversè relatum.13.
Calceaméta ſolvere ſymbolicè ſignificat, à peccatis liberare.13.
Calici aquæ frigidæ propter ſe dato, cur mercedem promittat Chriſtus.201.
Calix à Chriſto dicta mors ſæva & cruenta.231.
Cæſarea à Philippo Tetrarcha reſtauratur.169.
Camelus partim mundum, partim immundum animal, Ioanni Baptiſtæ convenit, ut medio inter Legem veterem & novam.11.
Canem ſe appellari quã modeſtè ac prudenter Cananæa boni conſuluerit.154.
Canum in cenſu prius habiti à Deo Gentiles, in filios recepti ſunt occiſo à Iu-

dæis

dæis Chriſto ; in quos ex tunc canum, conditio tranſijt.155.
Capharnaum cur dicatur Civitas Chriſti, cùm ejus Patria eſſet Nazaret.40.42.
Caput Baptiſtæ reciſum adulterio, ſaltatione, juramento.128.
Caritas arx & caput virtutis.268.
Caro Chriſti non ejus typus eſt in Euchariſtia 309.
Cervical Chriſti in navi ligneum. 99.
Chriſtus cur ſpretus in Patria 118.119.
Chriſtus quo ſenſu dicat Filijs Zebedæi, *Non eſt meum dare vobis* &c. 233. 234. 235. 238.
Chriſtus vocatur à Ioanne Baptiſta Regnũ Cœlorum.35.
Cœli aperti cur fuerint in baptiſmo Chriſti. 17.
Collybiſtæ qui ſint.247.
Columbæ ſpecie cur S.Spiritus deſcenderit in baptiſmo Chriſti.16.17.
Contactus corporis Chriſti cur adhibitus ad curationes.31.37.
Conviviorum Chriſti duorum, quorum uno quinque, altero ſeptè panes multiplicavit, comparatio ex myſterijs amborum numerorum.160.
Cor anima vocatur.151.
Corban donum Deo ſacratum.149.
Cornua decẽ in Danielis Prophetia quid ſignificent.278.
Corpus Chriſti ex nexu Divinitatis mirificam vim trahit.156.157.
Corrigia calceamentorum Chriſti cui ſe ſolvendæ imparem Baptiſta ducit, eſt ſublimitas dignitatis, & eminentia Divinitatis Chriſti.14.
Crucem tollere ad præmium non proficit, niſi Chriſtum ſequenti.174.
Crux finè impoſuit ritibus corporeis. 150.

D

DÆmones ſe torqueri putant ; cùm impediuntur hominibus maleſacere.105.
Dæmon nec cùm vera dicit audiendus. 27. 32.
David vocans Chriſtum Dominum ; Deũ eſſe illum oſtendit.271.
Deſolationis abominatio cur dicatur.288 289.
Deum eſſe Chriſtum, manifeſtè declaratur curatione Paralytici.43.44.
Diem Mundi ultimam quo ſenſu Chriſtus ſe neſcire dixerit : cùm revera ſcierit. 297.& ſeq.
Dimiſſio uxorum & parentum à Chriſto Diſcipulis præſcripta quatenus intelligenda.225.227.
Diſcipuli Ioannis, uti nondum ad perfectum elimati, humanitùs labuntur æmulatione in Apoſtolos. 53.
Divina adſunt deficientibus humanis.142
Divinitas Chriſti non plane ignota Iudęis. 232.
Doctrina vocatur ejectio Dæmonis ex Energumeno, quam ob cauſam.29.
Dogma magni momenti concordia gratiæ cum libero arbitrio.317.
Domus Levi Publicani nihil habuit bonũ, niſi Patrisfamilias pœnitentiam.49.
Duodecim cophinos reliquiarum ex quinque panibus poſt expletis ijs quinque millia virorum, cur ſupereſſe Chriſtus voluerit.135.136.
Duo minuta viduæ in Gazophylacium miſſa, corpus & animam Deo ſacranda indicant.275.
Duo præcepta caritatis Dei & proximi, quare ſimilia dicantur.268.

E

ECcleſiæ à Chriſto inſeparabilitas exẽplum eſt inſolubilitatis coniugiorũ inter Chriſtianos.2 1.
Eccleſiæ ex Gẽtibus non Synagogæ Spõſus Chriſtus, idcirco quod ſponſalia cũ ſolutis fiunt. qualis ſola Gentilitas fuit : Iudæis dudùm obligatis.53.
Eccleſia ex miraculis conflata.257.
Eclipſis Solis, quæ in Chriſti morte contigit, non fuit naturalis . 351.352.
Electi vocantur qui ex Iudæis crediderunt.286.290.
Eliam cur Chriſtus vocaverit Ioannem Baptiſtam.184.185.
Elias reſtituturus omnia quare dicatur.184
Eliſæus tactu leproſi quem curavit, abſtinuit: non Chriſtus, quam ob cauſam.37.
Energumenum à legione liberatum, cur Chriſtus vetuerit ſequi ſe, id cupientem, & petentem .
Eſſeni, Phariſæi, Sadducæi, tres Iudæorum Sectæ.36 .264.
Evangeliſtæ non ad pompam ſcribunt; ſed ampla dicendo contrahunt.64.
Evangeliſtæ non magis diſſidere inter ſe ſe, quàm Dei Spiritus à ſe ipſo poſſunt. 267.
Evangelium per Orbem totum promulgatum ante deſtructam Ieroſolymam . 282.283.
Exurgere nocte & die Seminatorem quid ſit.90.93.

F

FAlx eſt Dei ſermo.94.
Falx in Parabola ſeminis non deſignat ultionem, ut apud Zachariã Prophetam, & in Parabola zizaniorum.94

Fermen-

Fermentum Phariſæorum doctrina ipſorum vocatur. quare. 165.
Ficulnea arbor præ cæteris viuax. 246.
Ficulneæ areſactio quid ſignificet. 250.
Ficum areſecit Chriſtus, ut ſe ius necis habere oſtenderet. præ ſumma benignitate illud non in animante, ſed in planta exercens. 244. & ſeq.
Fides duplex, initialis, & perfecta. 189. 192
Fides niſi ore prodatur, non proficit ad ſalutem. 177.
Filia dicta Hæmorrhoiſſa propter fidem. 115.
Filium Davidis ſe non negat Chriſtus, ſed aliud præterea ſublimius ſe eſſe adſtruit 271. 273.
Filius merè homo non poteſt vocari Dominus Patris. 272.
Finis ſæculi ſimul prædictus cum deſtructione Templi, licèt non ſimul eventurus. 278. 279.
Fœderis antiqui fidem Deus Iudæis ſervavit quoad illi manus in Chriſtum iniecerunt. 154. 155.
Fructus trigeſimus eſt eorum, qui metu ſupplicij virtuti ſtudent. Sexageſimus propter mercedem operantium; centeſimus eorum qui virtutem amore virtutis exercent. 86. Alij trigeſimum aſſignant coniugio iunctis. Sexageſimum Cœnobitis. Centeſimum Virginibus & Solitarijs. 87.
Fuga in hyeme quid anagogicè ſignificet. 257. 288.

G

GAdara Civitas Iudææ Thermas habens procul à lacu ac mari. 100.
Gazophylacium erat theſaurus ſacer. 275.
Generationem hanc non prius præterituram, quàm evenerit quæ prædixit, dum ait Chriſtus. Eccleſiam & Chriſtianiſmum intelligit. 299.
Geraſa urbs Arabiæ nec mari, nec lacui vicina. 100.
Gergeſa Civitas antiqua propè Tiberiadē. Ad hàc eſt declivitas præceps in lacum 100.
Gergeſa ſignificat, *habitatio eorum qui eiecerant*. 100.
Gergeſeni cur Chriſtum à ſe abire oraverint. 108.
Granum ſinapi fidem ſignificat. 95.
Gratiæ comperendinatio ad patientiæ probationem, & manifeſtationem fidei pertinet. 155.

H

HÆmorrhoiſſę obiter à Chriſto ſanatæ fides magna. 112. 115. Mulier ea erat inſignis & nobilis. 113. Omnes docuit plus ſapere de Chriſto. 144.
Hebræorum & Gentium diſcretæ ſortes. 154.
Herodes Tetrarcha quis fuerit, & cur Rex vocetur. 125. 126. Idem Antipas dictus. 127.
Herodiani qui dicantur in Evangelio. 61. 166. 260. 261. 262.
Hora qua Chriſtus crucifixus eſt, ab Evangeliſtis variè indicata, quænam verè fuerit. 347.
Hoſanna quid ſignificet. 241.
Humilibus ſignorum operandorum gratia facilè datur. 156.

I

IAcobus Alphæi an fuerit Publicanus. 51.
Ieiunij Legalis & Evangelici quæ differentia. 56.
Ieiunium Phariſæorum non erat verum ieiunium. 55.
Ignis gehennæ quatenus ſimilis ſali. 106.
Ignis qui uſu extinguitur, eſt iudicium intimum conſcientiæ. 204. 205.
Immundi ſpiritus cur Dæmones dicantur. 26. 100. 101.
Intrare in tentationem quid ſit, & in quo differat ab incidere. 321.
Invidia plenè ſubactos ferre amplius nec prodeſt, nec oportet. 165.
Ioannes Baptiſta cur Angelus dicatur. 8. Cur ſe indignum dicat, qui Ieſu calceamenta ſolvat. 13. 14.
Ioſephi ab Arimathæa generoſa pietas. 355. & ſeq.
Ioſephi libris de bello narratur eventus vaticiniorum Chriſti. 280. 289.
Iordanes ex duobus fontibus Iar & Dan ortum, & nomen trahit. 9. 10.
Iordanis nomen ex hebræo latinè redditur, *deſcenſus ipſorum*. 10
Iudæi Romanis traditi, ſicut ipſi Ieſum Pilato tradiderant. 338. 339. & ſeq.
Iudæ proditori bonum erat non naſci: benè tamen fecit Deus creans illum. 312.
Iudas an Chriſti corpus manducaverit in cœna: an prius abierit, quā id cæteris daretur. 313.
Iudas confeſſionem ſonat: hinc Iudæa cōfitentium Chriſtum multitudinem deſignat. 287.
Iudas Galilæus cur perierit. 261.
Iuramentis ſtare non ſemper laudabile; 131.
Iuſtitia vocatur executio mandatorum Dei. 16. 17.

Lex

L

Lapis ſuper lapidem cùm manſurus in Templo negatur, rituum Iudaicorum omnimoda indicatur abolitio. 277.
Legio poſita pro Chiliade. 104.
Lepra malum humanitus incurabile. 36.
Leproſi à Chriſto curati perfecta fides. 36.
Leproſi mundati à Chriſto cur ſiſtere ſeſe iubentur Sacerdotibus. 38. 39.
Levi, alterum Matthæi nomen minus notum. Marcus & Lucas cur uſurpent: ipſe autem notius. 48. 50.
Levæus nomen mutat in Thadæum. 65.
Lex de ceſſatione ab opere in Sabbato, in quem finem lata. 25.
Lex nova ſervire Deo iubet in ſpiritu. 149.
Lex vetus exteriorem hominem præcipuè ſpectabat. 150.
Liberatio malorum non cupidè quærenda. 141.
Locuſtæ a quibuſdam putantur fuiſſe tenera cacumina herbarum. 11.
Eædem infecta fuiſſe ab alijs creduntur, Acrides à Græcis dicta. ibid.
Lotiones ante cibum otioſas & ſuperſtitioſas, Chriſti Diſcipuli Magiſtro probante negligunt. 146.
Lucerna non abſcondenda eſt lumen rationis proferendum in opus. 87.
Luctus omnis ex abſentia boni eſt. 53.

M

Magdalenæ plures ne fuerint, an unica. 302. & ſeq. 306. & ſeq.
Malitia ſola creaturam excludit à Creatore. 215.
Malum facere Deus nequit, neque id obeſt eius omnipotentiæ; quia male poſſe agere impotentia eſt. 223.
Manuum impoſitio cur à Chriſto iterata in Cæco ſanando. 166. 167.
Marcus Evangeliſta Petri Diſcipulus. 1. 3. male confuſus cum Marco alio comite Pauli & Barnabæ. ibid. Marci Evangelium diviſum olim in Titulos. 48. Capita 36. 2. Marcus poſtea fuit Epiſcopus Alexandriæ. 4. Cur is in Evangelio quæ Petro erant honorifica omiſerit, aut parce attigerit, quæ ignominioſa diligentius expoſuerit. 4. 170. 171. 26. Marcus Evangelium ſcripſit iuxtà ea, quæ à Petro audierat. 5. Marcus veſtigia Matthæi ſublegens, ſupplet interdum quæ ille omiſit. 165.
Mater Chriſti ab eo prædicatur honore digna propter virtutes. 76. Et reipſa obſequitur, etiam poſtquam viſus eſt verbis ſignificare, ſe parum attendere quid ipſa vellet. 76.
Medicina malorum omnium Reſurrectionis ſpes. 229.
Mel ſylveſtre ſunt qui herbam guſtu dulcem fuiſſe putent. 11.
Alij mel verum, ſed ſine cura hominum in ſylvis factum. ibid. Quid id ſymbolicè deſignet. 11. 12.
Micarum nomine quandam Divinæ beneficentiæ particulam deſignat Cananæa. 154.
Miniſterium ex humilitate quæſitum, excelſitas & gloria eſt. 233.
Miracula plerumque à Chriſto poſt illatam Paſſionis mentionem facta. 194.
Miraculis conſultò abſtinet Chriſtus ne induratorum condemnationem augeat. 119. cur ea crebro non faciat. 160.
Miſſum ſe Chriſtus dicit apud Lucam, at Marcus idem referens, ait ipſum dixiſſe, ſe veniſſe. quomodo hæc conveniant. 35.
Mittere Angelos Dei proprium eſt. 295.
Monogamiam naturali legi conſentaneam, adſtruitur. 210. 213.
Mons Satanas dictus quam ob cauſam. 256.
Mos ſcripturæ, hiſtorica ſerie diſiuncta coniungere. 290.
Moyſes & Elias cur in Transfiguratione apparuerint. 179.
Mulierum euntium ad Sepulchrum duos fuiſſe diverſos comitatus quidam putant. 365.
Mulierum profectionem ad Sepulchrum Chriſti Evangeliſtæ varie narrantes, quomodo conciliandi. 359. 360.
Multiplicatio finis nuptiarum. 261.
Multorum verbo ſæpe in Scripturis omnes intelliguntur. 33.
Munus Parentibus intervertere filios impios vano Religionis prætextu Phariſæi docebant. 146.
Myrrha condire illuſtres mortuos mos fuit. 305.

N

Narrationes Evágeliſtarum circa Petri negationem conciliatæ. 335. 337.
Negatio Petri ex ſupervacanea confidentia ortum habuit. 317.
Neſtorij hæreſis refutata verbis Patris Æterni auditis in Baptiſmo Chriſti. 18.
Nolle mori non eſt damnabilis affectus. 320.
Nummi aliquando deſignantur vocabulo rerum. 149.
Nuptiæ ibi non ſunt unde mors exulat. 264.

Occul-

O

OCcultāda ſpecioſa Chriſtus docet. 39
Octo & ſex dies quomodo rectè dicantur de eodem intervallo à duobus Evangeliſtis Marco & Luca. 178.181.
Olei unctio quid ſignificet. 124.125.
Omnis caro plerumque univerſos planè homines ſignat: eſt tamen ubi ad ſolam Iudæam, aut Iudæorum ubique degentium nationem reſtringatur. 290.293.
Opera bona recta intentione ut ſale condienda. 208.
Opus Dei ex manu autoris amabilitatem trahit. 268.
Orat Chriſtus; non opis indigens, ſed ut exemplum det hominibns orandi. 35.36.142.
Oratio & ieiuniū cur ſint neceſſaria certo dæmonum gene i pellendo. 193.
Ordinationes celebrari nonniſi previa oratione debent. 66.
Oſtentatio præcipuè vitanda Prædicatoribus. 48.

P

PAneas poſtea dicta quæ Chriſti tēpore Cæſarea Philippi vocabatur. 176.
Panis filijs reſevati verbo, exprimitur beneficentia curationum. 155.
Parabola dicitur obſcurus ſermo. 150.
Paralytici curatio cur à peccatorum remiſſione inchoata. 41.52.43.
Pauca an multa pro Chriſto dimittantur, nihil intereſt ad præmium; quod affectui non cenſui adæquatur. 227.
Peregrinatio Chriſti dicitur eius in Cœlos aſſumptio. 301.
Perſecutionum mētio quàm aptè à Chriſto iungatur cum promiſſione centupli relictarum pro ſe rerum. 226.
Perſeverantia præcipitur mandato ſequēdi Chriſtum 176.
Pes, manus, oculus dum eruenda, vel truncanda ſuadentur à Chriſto, non illa mēbra ſunt intelligenda, ſed pravi amici. 203.204.205.
Petrus dicitur fuiſſe Diſcipulus Ioannis Baptiſtæ itē ut Andreas eius frater. 24
Idem vocatur Os Apoſtolorum. 170.
Phariſæi non ſolùm manus ſed & brachia uſque ad cubitum crebrò lavabant. 146.
Philippus Herodis Antipæ frater binomius fuit, Herodes quoq; vocatus. 127.
Huius adhuc viventis uxorem Antipas habuit, ex Ioſepho. 127.128.
Pili Camelorum unde veſtis Ioanni, Regni ſimul & Pœnitentiæ ſymbola. 12.
Pilatus Cæſaris imagines in Templum intulit. 288.
Piſtica nardus quæ dicatur. 303.305.307.
Plebs æquior in iudicando, quàm Principes. 69.
Porcinum caput à Romanis in intima Templi Iudæorum adyta immiſſū. 355.
Porcos à dæmonibus in aquas præcipitari cur Chriſtus permiſerit. 106.107.110.
Poſſidentes plura cupidiores minus habentibus ſunt. unde hoc eveniat. 121.
Prædicatio Chriſti an eadem cum Prædicatione Ioannis Baptiſtæ. 22.
In quo differant. 23.24.
Prægnantes & nutrientes quid anagogicè ſignificent. 287.
Præpoſiti miniſtris requiem concedere poſt labores debent. 132.132.
Prima Axymorum quæ dies ſit. 309.310.
Primum ad magnum adiungit relationem 270.
Principum autoritas prava ſuadens dementat plebem. 240.
Prophetę in Patria inglorij quam ob cauſam. 119.
Prophetarum prædicatio in quo diverſa à prædicatione Chriſti. 30.
Puerorum dotes quas imitari Diſcipulos ſuos Chriſtus voluit. 216.
Puero ſimiles quatenus ſuos eſſe Diſcipulos Chriſtus velit. 198.
Pullus Aſini Gentilis populi ſymbolum. 241.243.
Puſilli credentes in Chriſtum qui vocentur. 203.

Q

QVarta feria cur olim ieiunio ſacrata. 302.
Quatuor noctis cuſtodiæ memorantur in Scriptura, in tres unaquæque diviſę horas. 338.

R

RAmi magni grani ſinapis in arborē adulti intelligēdi ſunt Apoſtoli. 284
Regnum Cœlorum Chriſtus à Ioanne dicitur. 35. A Chriſto vero Reſurrectio. 314.
Religionis ſpecies ad fallendum aptiſſima 273.
Reliquias multiplicati panis, cur Chriſtus voluerit colligi, nec ſatiatis auferendas condonaverit. 162.
Reprehenſiones apertæ meliores quàm adulatrix amicitia. 269.
Repudio nexus Matrimonij non ſolvitur. 214.
Reſponſa Chriſti ad arcanas ſæpe interrogantium cogitationes accomodantur. 220.

Sadu

S

SAducæorum quod eſſet dogma. 265.
Sali cur Chriſti Diſcipuli compareñtur.208.
Sal pacem ſignificat.207.
Salus animæ extra Deum quovis peior exitio.175.
Sanctorum lapſus cur narrentur in Scripturis.336.
Sanguis Chriſti effuſus pro omnibus, quo ſenſu pro multis dicitur effundi.313.
Sanguis victimatum in altari Templi Iudaici quo ſenſu dicatur pro nobis effuſus 256.257.
Satan cupiebat Chriſtũ non pati. 172.173.
Satan cur Petrus à Chriſto increpanæ dictus.173.
Scandalizare eſt inhonorare.202.
Scribæ mulierculas emungebant pecunia nugis eas demulcentes.275.
Scribarum ambitio & vanitas. 273.
Sedere ad dexteram Dei nulli puræ creaturæ convenit.237.238.
Semen in viam iactum eſt Divina doctrina immiſſa in cor durum.84.85.
Sementis parabola quid ſignificet 78.& ſeq.91.92.& ſeq.
Sepulcris cur libenter immorentur dæmones.101.104.
Sindon Iuſtitiæ ſignum.329.
Signa in Cœlo ſecundo Chriſti Adventui reſervata.163.
Signum e Cœlo cur petant à Chriſto Phariſæi.163.
Signum relinquentibus Deum aliud non datur,quam mutua Dei derelictio. 164.
Simon Cyrenæus cur dignus qui Crucem geſſet.343.
Simon Menander & Cherintus ſigna per præſtigias edebant.201.
Sodomitis & Gomorrhæis cur tolerabilius futurum ſit in Iudicio, quam non recipientibus Apoſtolos.123.124.
Solitudo tranquillitatis mater. 140.
Solus Deus cùm dicitur bonus non excluditur omnis bonitas ab homine:ſed hæc evaneſcere in comparatione Divinæ innuitur.220.
Speculator Romanum nomen quid ſignificet.130.131.
Spinis cur comparentur ſæculi curæ.85.
Spiritus Chriſti quis & cur dicatur Marc. 11.8. 43.
Spiritus S. ſuper Chriſtum in Baptiſmo apparet, ut intelligatur diſtinctio eius à Filio & Patre.10.
Sponſus cur dicatur Chriſtus.52.54.
Sputum cur adhibuerit Chriſtus in curatione cœci & ſurdi.158.166.167.
Sputum ſignum procedentis ex Deo verbi. 168.
Summum Cœli,& ſummum Terræ ſignificat iuſtos & peccatores.293.
Superbia malorum omnium expugnatu difficillimum.197.
Surdus cur à Chriſto ſeductus in partem, ut ſanaretur.156.157.158.168.
Synagogæ cur à Chriſto electæ ad prædicandum.35.

T

TAbernacula tria Chriſto, Moyſi, & Eliæ facienda ſuadens Petrus, cur dicatur neſciſſe quid diceret.181.
Tangit Salvatorem qui credit: qui non credit, premit.113.114
Tentari cur Chriſtus voluerit. 19.
Tentari homines cur Deus ſinat.19.20.21
Terra ſignificat carnem.45.
Tertia dies reſurrectionis Chriſti quomodo intelligenda, neſciunt Apoſtoli.196.
Teſtamenti utriuſque ut ſe monſtraret autorem Chriſtus, Evangelium in Synagogis prædicabat.35.
Theſaurum potius quàm vitam Chriſtus oſtentat avaro, ut ſuo illum hamo trahat.221.222.
Theudas & Iudas Galilæus Pſeudo-Chriſti.281.
Traditio Legi Dei contraria damnanda. 146.
Traditionis merè humanæ præſcriptum non anxie curandum.145.
Transfiguratio non fuit mutatio conſueti vultus, ſed lucis additio.179.182.
Tres Prophetarum claſſes indicantur per ſervos a Domino vineæ ad agricolas miſſos.256.
Triplex bellum Apoſtolis à Chriſto pronunciatum à domeſticis, à ſeductoribus,ab hoſtibus.284.
Triſtis vere,non ſimulatoriè Chriſtus fuit. 319.
Triſtitiæ Chriſti cauſa non mors eius, ſed inde ſecutura reprobatio Iudæorũ 324.

V

VAde *poſt me* cur Chriſtus Petro,non autem Diabolo, utrumque increpando dixerit.173.
Væ prægnantibus & nutrientibus cur dicatur a Chriſto.286.287.
Valentiniani & Marcionitæ de ſolis animabus Chriſti dictum illud intelligebant, Deus non mortuorum,ſed viventium eſt.266.
Vaſa Dæmonum homines mali ſunt. 72.
Venire & mitti Chriſto conveniunt prius ut Deo, alterum ut homini.35.

Vermis qui non moritur conſcientiam deſignat. 204.
Veſtem Iudæi ſcindebant audita blaſphemia. 333.
Via Dei eſt recta tendere ad bonũ. 261.
Viam Domini quomodo Ioannes præparaverit. 8.
Viginti annis Chriſti doctrina Orbem pervagata, ad mundi terminos pervenit. 283. 284.
Vinea ſepe, turri, torculari inſtructa quid deſignet. 256. 258.
Virgam prius negatam Diſcipulis evangelizatum euntibus, videri poſtea Chriſtum relaxaſſe. 122.
Vltrò terra fructificare in Parabola ſeminis propter liberum arbitrium dicitur. 91. 93.
Voluntates in Chriſto duæ. 320.
Vox clamantis in deſerto quare Ioannes dicatur. 8. 9.
Vox Patris in Chriſti Baptiſmo ideo audita, ne Spiritus deſcendere putaretur in Ioannem. 18.

Z

ZOna pellicea Ioannis quid ſymbolicè adumbret. 12.

F I N I S

ERRATA ſic CORRIGE:

Pag. 337.	v. 25.	Matthæus	Matthæum.
368.	v. 12.	compellebant	compellabant.
384.	v. 34.	perpendit	pertendit.
400.	v. 33.	exiſtere	extitere.
411.	v. 19.	craavit	creavit.
437.	v. 32.	licet	liceat.
447.	v. 10.	aſpernendam	aſpernandam.

618522

1194

21.60 11